BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA
Sala: A
Estante:
Número:

Biblioteca Universitaria
GRANADA
Sala A
Estante
Tabla
Número 427

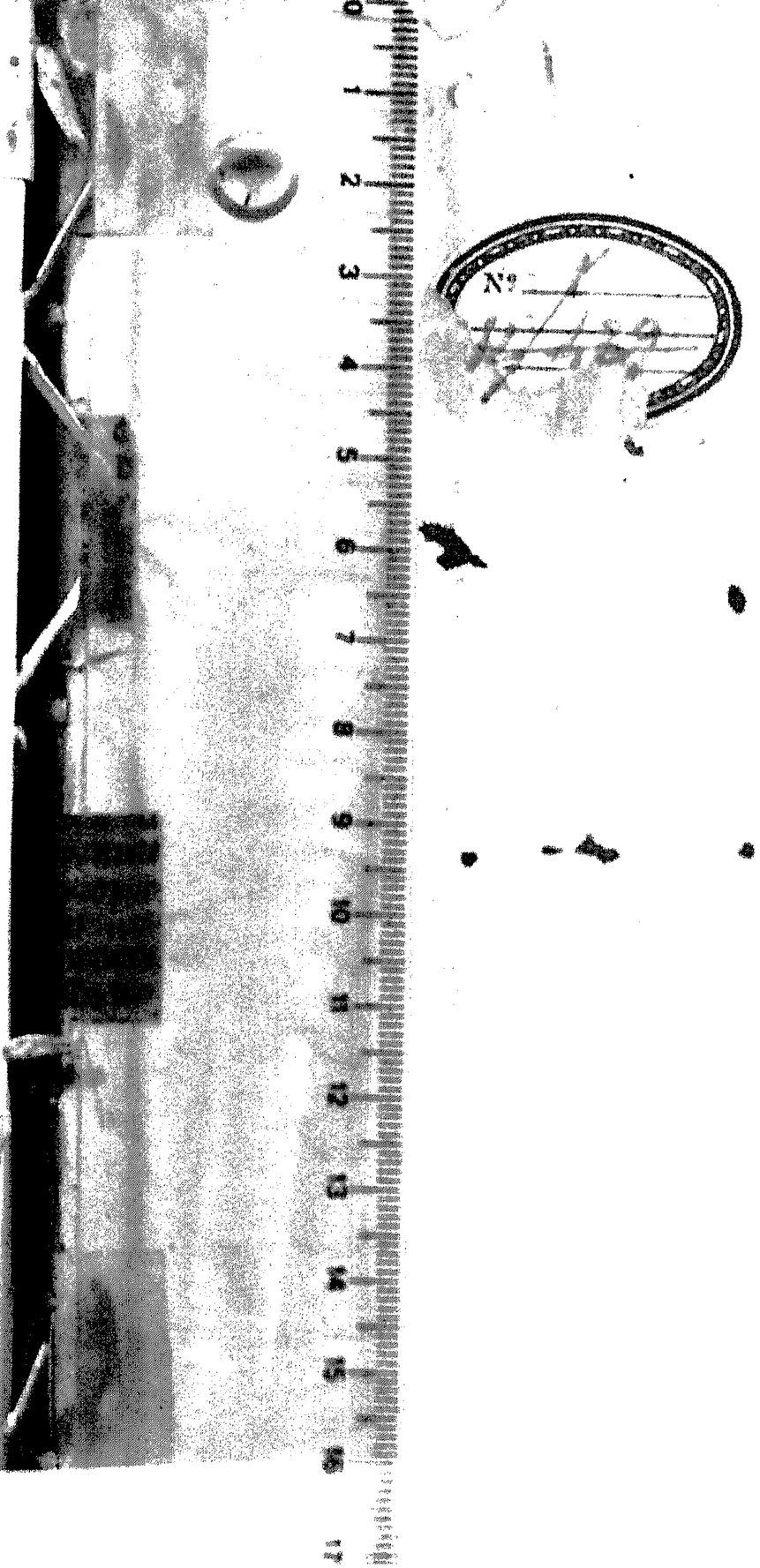

Bc.
12-5431

TRACTATVS DE

MERCATVRA SEV MERCATORE

CLARISSIMI I. C. BENVENVTI STRACCHAE, PATRITII ANCONITANI, COMITIS, EQVITISQVE.

ACCESSIT NVNC PRIMVM EIVSDEM Auctoris quotidianus de Adiecto Tractatus, in quo etiam dotium stipulationes vsitatæ, & quęstiones quotidianę quidem plenè explicantur. Ex quibus Tractatus de Mercatura perfectus redditur.

Huc accessit perelegans Tractatus de mercatorum contractibus IOANNIS NIDER I. C.

Alius postea tractatus, de Constituto, BALDI de VBALDIS I. C. Perusini.

Postremò RODERICI SVARII, Consilia duo, in quibus tractatur de Vsu Maris, & nauibus transuehendis.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, sub Monocerote, M. D. LXXVI.
Cum gratia & priuilegio Cæsareæ Maiest.

BENVENVTVS STRACCHA ANCONITANVS. S. P. Q. ANCONITANO.

S. P. D.

OVI iamdudum maiores noſtros ad mercaturam, ipſoſq; mercatores varias & diuerſas leges pertinentes tuliſſe, ſtuduiſſeq; ciues creari, qui leges ipſas tuerentur, & exequi omni cura, ſtudio, atq; diligentia curarent. Vidiq; extraneos & quidem non obſcuros, viros qui ciuitatem Anconitanam frequentant, plerunque admirari tot tantisq; ſacratiſſimis legibus ciuitatem noſtram gubernari: & ſcio varias & diuerſas gentes, leges noſtras deſideraſſe. Vt tamen Solonem de parricidijs legem non tuliſſe, ſapientiſſimi viri ſunt admirati, ſic ego in decoctoribus, & decoctionibus ius proprium conſtitutum non fuiſſe, non ſemel ſum admiratus, & vnam rem ex alia (ita vt ſit vbi animus eſt in dubio) egomet mecum cogitans in cauſa fuiſſe putaui, quòd hominũ malitia excreuerit, & decoctores (peſſimum genus hominum) quodammodo in ciuitate noſtra, ſiue hominum probitate, ſiue pœnæ formidine antea fuerint incogniti: Itaq; patres ampliſſimi tractatum hunc (quem de Mercatura & Mercatore inſcripſi) vobis dedicandum putaui, vt ſi quid boni excogitaſ-

gitaſſem, vel ex diuerſarum ciuitatum legibus retuliſſem, legibus comprehendatis atque firmetis. Quamobrem nunc Iul. III. Pontifi. Maxi. Diui Petri locum tenente, magis idoneum tempus nacti quam vnquam antea. Is enim (quæ ſua eſt humanitas) ſubditos omnes & præcipuè Anconitanos diligere, atq; complecti apertiſſimis argumentis demonſtrauit, vos hortor & moneo vt antiquas leges obſeruari procuretis, & ſi quid à Benuenuto Straccha in materia mercaturæ, dictum relatum, excogitatumq; fuerit quod ad forenſes controuerſias remouendum pertineat veteribus legibus addatis. Hoc mihi credite nihil ad litium expenſas euitandas aptius. Nihil ad conſeruandam amplificandamq; Rempub. noſtram vtilius, nihil denique ad omnium popularium ſalutem, & melius & antiquius fieri excogitariq; poteſt.

Valete.

AD

AD LECTOREM AMBROSIVS NICANDER TOLETANVS.

Sunt hæc ciuilis diuina oracula iuris,
Et noua, quæ doctus vir tibi Straccha dedit.

EIVSDEM AMBROSII NICANDRI DECASTICHON.

Mercator, nauis, decoctor, ſponſio iura
Quæ ſibi depoſcunt prompta libellus habet.
Hæc olim à Iuriſconſultis facta fuerunt
Sparſa ſed, & varijs mixta voluminibus.
Quæ modo digeſſit docta compage Venetus
Straccha, honor Anconæ, & gloria rara fori
Addidit & multa antiquis ignota ſuopte,
Marte inuenta, vetus quæ ſibi ius capiat.
Ergo alijs iuris tam præſtat vatibus ille
Quàm qui multorum munera ſolus obit.

DEI OPT. MAX. ETIAM ATQVE ETIAM IMPLORATO AVXILIO.

FACTVRVS *verba de mercatura & mercatore more veterum & recentiorum Iurisconsultorum, quo dilucidius intelligi possit hæc materia tractatū hūc partiendum existimaui. Partitio enim (vt bene censuit Accursius noster in proœ. Inst. §. igitur.) legentis animum incitat, mentem intelligētis præparat, & memoriam artificiosè reformat. Et bellissimè inquit Cicero recte habitā in causa partitionem illustrem, et perspicuā totam efficere orationem, & magnoperè ad aperiendā materiam & controuersias constituendas pertinere.*

1 *Prius igitur quid sit mercator, quidue mercatura, disserendo videamus.*

2 *Deinde de statu mercatorum, & his quæ ad eorum statum pertinent.*

3 *Postea de his qui mercaturam exercere nō possunt, per quod intelligemus, qui possint.*

4 *Tum de rebus in quibus mercatura potest exerceri, vbi similiter constabit in quibus sit prohibitio.*

5 *Quibus explicatis de quibusdam contractibus qui inter mercatores frequentari solent, disseremus, titulos nominatim inscribendo. Et vbi de sponsionibus specialiter tractabimus.*

6 *Post hæc tractatus de nautis, nauibus, & nauigatione ad mercaturam valde pertinentes subijciemus.*

7 *Deinde quando mercator esse desinat, breuiter disputabimus, & cū illò venerimus Tractatū (ni fallor) vtilē de cōturbatorib. seu decoctorib. inseremus.*

8 *Nouissimè inspiciemus quomodo in causis mercatorum procedendum sit.*

INDEX RERVM, VOCVM ET SENTENTIARVM SINGVLARIVM, QVAE TOTO HOCCE OPERE CONTINENTVR.

Prior numerus numerum marg. alter pag. denotat.

A.

ACTIO vtilis in eum, qui naui præpositus sit, competit, si de naui deiectū quid sit. nu. 4. pag. 315

Actio requiritur absenti & ignoranti ex numeratione pecuniæ suo nomine facta, etiamsi pecunia fuerit aliena. nu. 17. 522

actio ad pœnam competit, etiā si nihil stipulatoris interfit, si contrauentum fuerit. Quid in curia mercatorum disputatur. nu. 21. 161

actio publiciana contra eum, qui titulo possidet, non datur, & quare. nu. 84. 98

actio vbi quæritur ex contractu filij vel serui, vel Monachi Patri, Dño, vel Abbati, potest solui Monacho filio, vel seruo. nu. 42. 649

actio mandati an semper contra Adiectum competat nu. 4. & seq. 78

actio quod etiam adiecto competat relatiuè nu. 36. 792

actione quánam agendum sit ex sponsione. nu. 1. 235

actione iniuriarum tenetur, qui aliquem etiam ante ædes suas piscari prohibuerit. nu. 5. 853

actiones pœnales descendētes ex statutis ducum, comitū, & marchionum, annales sunt, quando ciuiliter instituuntur: secus, si criminaliter nu. 52. 493

actionum liber Appij Claudij à Cneo Flauio subreptus & dono datus populo Romano fuit valde gratus. nu. 2. pag. 779

actor habet electionē agendi cōtra mercatorem, vel coram consulibus, vel coram ordinario, nec reus habet priuile-

gium

gium petendi ſe remitti ad conſules.nu.8. 502
Et,vbi quis coram pluribus iudicibus, reſpondere tenetur, actori datur electio coram quo velit cum conuenire. nu.9. ibid.
actor ſi probat merces ſuo proprio ſigno ſignatas,item & ſe ſignaſſe:reus verò titulum,quòd ſit locus abſolutionis.nu.85. 98
actor ſi probat merces ſuo ſigno ſignatas,& ſe ſubſignaſſe,quod plenè non dicatur probaſſe. Et an iuramẽtum in ſupplementum poſsit probari.nu.86. 99
actus vbi eſt indifferens ad bonum & malum, & neminẽ lædit, præſumitur potius bonus, quàm malus. nu. 22. pag. 437
actus miſtus & cõpoſitus ex duobus ſimplicibus,ab altero ex illis ſimplicibus denominandus eſt, quem facere intendit ille,qui miſtum actum agit nu.50. 29
acceſſorium vitiatur vitiato principali. nume. 21. pag. 597
acceſſorium aliud neceſſarium aliud voluntarium: n.22. pag. 759
Adagia ſeu prouerbia illa, in folle offerre,& in folle merces nõ emendas,declarantur.Benuenutus nu.12. 158
additio vel diminutio modica pretij rerum non tollit æqualitatem iuſtitiæ,nu.12. 814
adiectus ab adijcio verbo deſcendit quod plures ſignificationes habet.nu.1. 561
adiectus quartæ declinationis idem quòd adiectio. nu.5. pag. 562
addicti qui dicantur.nu.7. ibid.
adiectus aliquando pro cohærede.nu.14. 565
adiectus per alternatiuam conſtituitur.nu.25. 569
adiectum conſtitui quare veteres decreuerint cum quis ſibi aut Titio ſtipulatur.nu.26 572
adiecti deſcriptio ſecundum Iaſ.ibi nu.26. & ſecundum autorem nu.31. 574
adiectio vt teneat neceſſe eſt vt pſona inueniatur in qua conſiſtat obligatio.nu.28. 573
adiectus an poſsit reuocari & an is dicatur adiectus, vbi Iaſ.

Iaſ.& Raph.improbantur.nu.30. 574
adiectus conſtituitur in ipſa conuentione non ex pacto ex interuallo nu. 32. 576
adiectus aliquando creditoris commodo conſtituitur.numer. 37. 557
adiectus ſolutioni ſuo commodo an adiectus dici poſsit. num.38. & ſeq. 578
adiectus in rem ſuam veluti procurator poteſt conſtitui. num.39. 578
adiecto nullum ius acquiritur ſed tantum ei rectè ſoluitur. num. 43. 581
adiectus non habet petitionem item conſtitui ſuo nomine non poteſt.nu.46.& ſeq. 582
adiectus agit cum mandato creditoris& cautela docetur ad effectum agendi.ibid.nu.48. 582
adiectus ſine mandato creditoris non poteſt nouare nec accepto ferre item ceſsionem non poteſt recipere.num. 49.& ſeq. ibid.
adiectus donare non poteſt.nu.52. 583
adiectus fideiuſsionem recipere non poteſt, item pignus adiecto datum repetitur, quia eidem bona obligari nõ poſſunt.ibid.nu.53.& ſeq.
adiecto non recte ſoluitur poſteriori die,vbi citerior in ſua perſona confertur.nu.18.vbi Raph.improbatur. 596
adiecto regulariter recte ſoluitur & cõtingit liberatio ipſo iure.nu.2. 630
adiecto rectè ſoluitur etiam inuito vel ignorante creditore & de adiecto debitoris non creditoris gratia.ibid. num.3.
adiecto an ſolui poſsit cum diuerſa res, diuerſum tempus, qualitas, conditio, locus, perſona, ſumma cauſa,etiam factum deſignatur in perſona ſua.nu.4. 631
adiecto rectè ſoluitur etiam ſi debitor creditori ſe ſolutu-rum ſimpliciter conſtituit,contra verò ſi ſoli creditori & quare ibid. nu.5.
adiecto ſi ſoluitur cum creditori ſolui conſtituitur promiſſor creditori tenetur,& adiectus debitori conditione indebiti tenetur.nu. 6.631.& 8. 632

adiecto in cõſtituto & nõ in principali obligatione an ſolui poſsit.nu.9. 632
adiecto ad indebitum ſi ſoluatur repetitur ab ipſo creditore.nu.12. 633
adiecto etiam reſiduum ſolui poteſt, vtputa ſi pars ſoluta ſit creditori.nu.14. 634
adiecto an ſolui poſsit ante tempus plene diſputatur. nu. 21. 637
adiectus ſi ſit furioſus vel pupillus an tutori vel curatori poſsit ſolui, rectèq; dari poſsit quod cõditionis implendæ dari iubetur.nu.27.& ſeq. 640
adiecto ſolui non poteſt ſi ſe in adoptionem dederit.nu. 58. 659
adiectus dicitur conditionem ſuam deteriorem feciſſe reſpectu durioris & difficilioris exactionis à creditore fiendæ ab eo nu.60. 660
adiectus ſi afficiatur religioſus, ſeu monachus eidem non rectè ſoluitur.ibid. nu.61.
adiecto capite diminuto ſi hoc eſt actum expreſſe recte ſoluitur.nu.95. 662
adiecto culpatæ vitæ effecto ſolui poteſt, vbi diuerſa res in eius perſona eſt deſignata, & pulchre de ratione.num. 67. & ſeq. 663
adiecto capite diminuto ſolui poteſt vbi in ſtipulatione deducitur res, quæ perſonæ cohæret nu.71. 664
adiectus ad ius perſonale quale eſt vſusfructus cenſetur adiectus animo donandi.nu.73. 665
adiecto recte ſoluitur etiam ſi in ſtipulatione antepona-tur.nu.76. 667
adiecto recte ſoluitur per quamcunq; alternatiuam adiiciatur.nu.78. 668
adiecto recte ſoluitur & ſi tempore ſtipulationis abſens fuerit.nu.79. 669
adiecto ſi ſolutum ſit & ius aliquod deficiat adhuc res ipſa peti poteſt.ibib.nu.80.
adiecto inuito an ſolui poſsit.ibid.nu.81.& ſeq.
adiecto mortuo creditore, ſeu ſtipulatore recte ſoluitur. nu. 87. 671

adiectus in quibus mandatario non comparetur. numer. 91 674
adiectus ſi ſit ſub nomine dignitatis recte ſoluitur eo mortuo ſucceſſori.nu.107. 682
adiectus ſi afficiatur monachus eidem ſolui non poteſt. nu.121. 688
adiecto ſolui non poteſt poſt litem conteſtatam à creditore cum debitore, & tamen inuito creditore ſoluitur, & quare.nu.122. 689
adiecto quòd ſolui non poſsit poſt tempus in eius perſona deſignatum.ibid.nu. 131. & ſeq. 695
adiecto ſolui non poteſt non purificata cõditione ſeu conditionibus.nu.135. 697
adiectus ſolutionem recipit non autem pignus. num. 171. pag. 719
adiectus conſtituitur per alternatiuam nu. 2. 721
adiectus an conſtituatur per diſiunctiuam ſeu.ibid.nu.3.et per totam quæſtionem.
adiectus conſtituitur per dictionem ſiue.ib n.1. 726
adiectus conſtitutus per parrticulam ve in ead. nu. 1. 727.
adiectus non conſtituitur per particulam cum. numer. 1. pag. 727
adiecto per particulam cum, non recte ſoluitur.numer. 2. pag. 727
adiecto nominato in ſtipulatione,& omiſſo in reſponſione an ſolui poſsit,ſubtiliter diſputatur,& Imol. & Arc. ſententia damnatur. 732
adiecto inutiliter ſtipulationi ſolui non poteſt, etiam ratione taciti mandati. 733
adiectus ſi ad mortem damnatus eſt poteſt dominus ſeu creditor petere vt exequutio ſententiæ differatur donec rationem reddat. Idem iuris eſt in inſtitore & quocunq; adminiſtratore. 772
adiectus quando dicatur procurator.numer.12. & ſeq. nu. pag. 786
adiectus ſi quis fuerit animo donandi ab eo non repetitur.nu.13. 786
adiectus non præſumitur animo donandi in re dubia quod

quod eleganter limitatur duobus modis.ibid.nu.14.
adiectus tenetur actione mandati si est mãdatum expressum vel tacitum, vtputa si præsens sit tempore stipulationis.ibid.nu.15.
adiectus vbi nec expressum nec tacitum interuenit mandatum tenetur actione negotiorum gestorum. numer. 16. 787
adiecto non vero si soluat promissor repetit nu.22. 789
adiecto ab adiecto constituto,seu demõstrato,seu hæredi putatiuo si soluatur quo remedio consulatur vero hæredi expeditur quæstio eleganter secundum Baldum. ibid.nu.23.
adiectus adiectum non constituit.ibid.nu.24. 790
addico vnum ex tribus Prætoris verbis: do, dico, addico. nu.2. 562
adijcialis cœna quæ esset apud veteres declaratur. num.11. pag. 564
adiectio personæ licet possit dici de accessorijs stipulationis proprie,tamen loquendo non dicitur accessoria obligationis.nu.45. 582
acquiri non potest nobis per liberam personam quæ nostro iuri subiecta non sit,vel nobis bona fide non seruit & pulchræ declarationes ad regulam.nu.17. 566
aduersaria quæ sint.nu.51. 83
Aedes communes habentes, stipulati sunt inuicẽ, vt extra eos alienentur,neue in extraneos quouis titulo transferantur,etiam per dationẽ in solutum adiecta bonorum obligatione,si vnus ex his mole debiti prægrauatus,partem ædium,quam habet,dare velit,an possit,sitq; iuris remedium,relatiuè.nu.10. 380
ædificia demoliri,& marmora distrahi,negotiandi causa, non licet.nu.29. 140
æqualitas est æstimatio mutua voluntaria.nu.9. 799
æqualitas valoris seruari debet in rebus commutatis. nume.5. 829
æquitas si reperitur scripta in iure,licet non in specie, in simili tamen iudex ad cauendum potest compellere ex arbitrio sibi à lege,quòd si Ephe.attributo. Cõtrà verò, si iudex moueretur æquitate nec in casu, nec in simili scripta.nu.7. 550
æquitas in curia mercatorum præcipuè spectanda est: ex bono & æquo in causis eorum procedẽdum,reiectis iuris apicibus.nu.nu. 1. 470
æquitas ex circunstantijs consideranda est: & quę sunt circunstantiæ.nu.3. 472
æstimatio rebus pretium imponit.nu.6. 809
aduersaria quę sint,quid codex,& quare appellatur codex. nu.51. 83
Agens ex debito puro an possit obtinere si probat debitũ conditionale purificatum.nu.25.& seq. 599
affectio non cadit in summis in eadem persona quod declaratur notabiliter.nu 52. 609
aggeres seu alias munitiones in fluminibus,an liceat facere,quando cursus aquæ immutatur.nu.10. 324
Aliquis, dictio declaratur.nu 86. 47
alternatiua adiecta inter personas honoratas siue in contractibus siue in vltima voluntate resoluitur in coniuncta.nu.21. 568
alternatiua adiecta inter personas constituit adiectum.nu. 22. 568
alternatiua inter personas in stipulatione si concepta sit vna omissa non vitiatur stipulatio, secus inter res & de ratione.nu.7. 731
Anconitanum ad statutum interpretatio, sub rub.de fide danda lib.& scrip.scrib.nu.14. 326
Anconitani ciues non debẽt sinere piscatores polyporum tempore extra diui Clementis scopulos luminibus piscari,ne nauigantes decipiantur.nu.36. 260
Et Anconæ laudes.nu.38. 261
Anconitana ad statuta quædam circa formam eligendi scribam nauis,vt contractibus ab eo factis,& testamentis habeatur fides interpretatio.nu.17. 327
animalia ad barbariam solum transferre vetamur. Et ibidem, de prohibitione equorum militarium in regno Siciliæ, & Asturcorum in regno Hispaniæ. numer. 16. pag. 131

animus alicuius vbi ad bonum & malũ verti poteſt, ſecundum qualitatem perſonæ iudicandus eſt. nu. 19. 436
animus occultãdi tunc pręſumitur quando ſic occultatur vt nemini pateat. Secus ſi pateat bono viro. nu. 23. 437
Apochis ſimplicibus non fidendum. nu. 10. 542
appello Cæſarem ſeu ſummum Pontificem ornatius dicitur quàm appello ad ſummum Pontificem. numer. 3. pag. 561
Arbores ex luco Daphnes, Sicomorum vel cupreſſos ex luco perſeidos emere vetamur. nu. 42. 144
archigubernius claſsis, præfectus dicitur. nu. 4. 241
argumentum à ſolitis, eſt optimũ, & naturali rationi conſonum. nu. 20. 342
argumentum à ſolitis, in iure fortiſsimum eſt. nu. 29. 74
argumentum à contrario ſenſu, non ſumitur, vbi legum correctio ſequitur. nu. 45. 80
argumẽtorum ſingulorũ enumeratio, minimè neceſſaria eſt in re nõn dubia, ſed aperta. nu. 5. 171
argumentum ab oppoſitis quando locum habeat. numer. 22. 639
argumẽtum de monacho ad ſeruum paſsim recipitur. nu. 41. 648. & nu. 45. 650
argumentum de tempore ad locum probabile & quomodo procedat. nu. 132. & ſeq. 695
argumentum à partibus enumeratis validum. nu. 2. 732
argumentum bonum à pluribus reis debẽdi ad plures reos credendi. nu. 6. 762
arma an liceat facere vel vendere priuatis. nu 10. 132
argumentum ex diuerſitate nominum eſt fallax. nu. 9. 225
artem quam quiſq; norit, in illa ſe exerceat. nu. 33. 259
artificium omne incrementum recipit, & omnes natura ſcire deſideramus. nu. 70. 40
Aſſecurationes quę ſiunt per aliquem nomine alicuius an teneant. nu. 9. 739
Aurum pro mancipijs aut quibuſcunq; ſpeciebus ad Barbaros transferre non poſſumus. Idem in argento. nu. 15. 133
autoritas duplex eſt, paterna & politica num. 4. 837

autoritas politica duplex eſt & iuſta. nu. 5. 838
auus maternus ſeu alius extraneus qui dotem à ſe datam ſtipulatus eſt mulieri aut ſibi reddi vtilem mulieri quærit & ipſe adiectus cenſetur & ei tanquam adiecto ſolui poteſt reprobaturque ſententia Paul. Caſtren. numer. 153. 708
auus maternus ſi ſtipulatus eſt ſibi aut nepti dotem à ſe daram reddi quærit vtilem nepti, & ipſe cenſetur adiectus licèt nomen ſuum præpoſuerit in ſtipulatione. numer. 154. 709

B

BAldi laudes. nu. 1. 344. & num. 21. pag. 342. & num. 1. pag. 426
Bartolus declaratur atque defenditur in l. 2. ff. de duobus reis, dum loquitur quomodo duo rei credendi conſtituantur. nu. 24. 570
Bartolus declaratur in l. ſi cum Cornelius. ff. de ſolu. num. 34. 576
banchum, vulgare verb. quam interpretationem habeat. nu. 27. 461
Bello durante inter reges Chriſtianos, merces quaſcunque exportare vetamur. nu. 27. 139
beneficio affici hominem intereſt hominis. numero. 84. pag. 671
Bona delinquentis ſunt tacitè obligata ad ſatisfactionem de iure Pontificio, & quomodo procedat. nu. 17. 295
Breuitate temporis fraudandi animus dignoſcitur. nume. 32. 348

C

CAlculatores, qui dantur inter partes, notionem habent, & ex ſimplici datione videndi rationes, et calculandi, poteſtas iudicãdi data cenſetur. Ben. tract. de merca. nu. 67. 88
capite plectuntur, qui ad hoſtes arma deferunt, & ipſorum bona fiſco applicantur. nu. 9. 868
captatio verborũ, quòd admittatur in ſponſionibus, ſecundum Alciatum, quem improbat ex pluribus. de ſponſion. nu. 2. 234

Et quod huiuſmodi captiones æquitati: & bonæ fidei contrariæ ſunt: & captioſos modos lex improbat. ibi. nu. 2.
campſores an contineantur mercatoris appellatione. nu. 67 39
caſus fortunæ reddit licitum id, quod alias reprobatur. numer. 2. 219
caſus ex qua parte euenerit in promiſsione pura, diſtinguitur, non in condicionali. nu. 20. 308
caſum aduerſamq; fortunã liberi hominis expectare, neque ciuile, neque naturale eſt. nu. 3. 214
caſus in quibus litis conteſtatio maiorem effectum habet, quàm conſtitutum, item quàm partis perceptio & actus expreſſus. nu. 124. 690
Cato pro tribus rebus per omnem vitam pœnitentiã egiſſe dicitur, Si quod arcanum mulieri credidiſſet, Si per aquam traieciſſet, quò poterat terra proficiſci, Si aliquis dies per incuriam ſine ſtudio tranſiſſet. nu. 3. 322
cauſæ ambiguæ, benigno atq; naturalis iuris moderamine temperandæ ſunt. nu. 5. 229
cauſa durior vel leuior adiectionem non vitiat. nume. 65. pag. 616
cauſidici admonentur in perducendis cauſis ad iudices & in inſtituendis actionibus. nu. 1. 779
cautela pro eo qui vxorem non inuenit. nu 8. 767
cautela pro venditore, cùm de fide emptoris dubitat, vt in venditione adijciatur rei venditæ, dominium non intelligi translatum quo ad pretium non ſoluetur. num. 7. 452
cautio præſtita à creditore in exactione facit, vt ſuam conditionem meliorem vigilando non dicatur feciſſe. nu. 35. 465
cedens debitor, ſi is non ſoluendo ſit, vel poſtea efficiatur, ceſsit nominis periculum ad quem pertineat declaratur. nu. 4. 374
ceſsio abſenti fieri nequit niſi interueniat Procurator, nuncius vel epiſtola. nu. 3. 770
Ciceronis locus de Oratore, ſeu dictum falſiſsimum. numer. 8. 562
Cice-

Ciceronis ſententia in libr. 1. de Orat. circa iuris ciuilis cognitionem damnatur. nu. 1. 720
Chirographum producẽs in quo eſt clauſula de ſoluendo ei qui exhibuerit, admittitur ſine cautione de rato niſi ſit domeſticus. nu. 11. 746
Ciues Anconitani, qui imaginarias emptiones pecudum faciunt, vt à publicis oneribus pecudes ipſas ſubtrahant, damnantur, & quod pecudes ſunt publicandæ. num 4. 4. 287
Clauſula omni meliori modo facit, vt & in his q̃ tradita ſunt pro forma, actus ſuſtineatur eo modo, quo poteſt. nu. 15. 175
clauſula in mandatis ſolita adijci, prout viderit expedire vel ſimilis, ad arbitrium boni viri refertur. Et an excludat probationem & quæſtionem inferri. numero. 32. pag. 181
clauſula in aſſecurationibus adijci conſueta, de non transferendo merces ex vna naui in aliam, declaratur. num. 43. 189
clauſula ſolita adijci in mãdatis in negotio, quid nobis expedire videbitur, ſeu viſum fuerit vtile, peragetis, quod verba reduci debeant ad arbitrium viri boni & conſequenter cenſeatur remiſſa culpa. nu. 44. 189
clericus emens tigna, ſeu cœmenta, vt in domo ſacerdotij ædificet, ſi mutato conſilio carius venderet, non improbatur. nu 6. 113
clericus mercaturã exercens, quòd mercaturę cauſa coram conſulibus conueniri poſsit: quia non vt clericus, ſed vt mercator conuenitur. Et idem iuris eſt in milite. nume. 17. 105
clericus hæres mercatoris, quòd nõ poſsit coram conſulibus mercatorum ex negotio mercaturæ à defuncto deſto conueniri, & quare. nu. 45. 495
clericis licet emere aliquam rudem materiam, vt inde aliquod artificium faciãt, ſi eis ſua non ſufficiunt: & tunc lucrũ non acquiritur ex negotiatione, ſed ex artificio. nume. 53. 30
clerici mercaturam facere non poſſunt. nu. 4. 118

clerici ex iuſta cauſa poſſunt rem emere, vt inde aliquid operentur, & rem mutata forma diſtrahant. numer. 5. pag. 112
clerici quod ex mercatura ſuperlucrati ſunt, pauperibus erogare tenentur, & ſi non fecerint, in ſtatu damnationis eſſe cenſeantur. nu. 7. 113
clerici in his, quæ negotiationis cauſa deferunt, immunitate non potiuntur. nu. 8. 113
clerici & religioſi non debent negotiari. nu. 18. 805
clerici negotiatores, fori priuilegium perdunt. Quod quomodo procedat, declaratur. nu. 9. 113
codex rationum mercatorum, vt more proborum mercatorum inſtitutus, & conſcriptus dicatur, quæ requirantur. nu. 52. 83
codex rationum debet habere inſcriptionem. Et ex ea ſumitur argumentum, mercaturam communi nomine factam. nu. 53. 83
codicis rationum inſcriptio ſi reperiatur delata, in caſu notabili defenditur. ibid. nu. 55.
Reliqua vide in dictione, Liber.
collybus dicitur pecuniæ permutatio, ac detrimentū, quod in permutatis pecunijs aſſolet fieri. nu. 22. 177
collybus quid ſignificet. nu. 68. 39
commercium quid ſignificet. nu 94. 52
commodatio liberalis vſus alicuius rei qualis eſſe debeat, vt iuſta ſit. nu. 4. 829
commutante id pro quo commutat nō ſtatim recipiente, quid cenſendum. nu. 8. 831
cōmuni vſui loquendi ſtandum. nu. 7. 225
commutatio negotiatiua, quæ ſit, & qualiter exerceri poſſit. nu. 1. 817
commutatio negotiatiua quando ſit licita. nu. 10. 833
commutatio ex quibus cauſis iniuſta eſſe poſſit. nume. 12. pag. 834
compromiſſum ſi eſt factum in duos arbitros, quorum alter eſt clericus, alter laicus, reductio ad arbitrium boni viri petenda eſt coram iudice eccleſiaſtico. nu. 14. 30
condemnatus ad confitiendum quidam literas ſtatim & incon-

tinenti, ita quòd pro primo paſſagio tranſmitti poſsint, aliàs ad centum: an in mora per requiſitionem cenſeatur conſtitutus, vel ſit neceſſe, vt ſit paſſagium. nu. 18. 328
conditio melior dicitur oblata, vbi boni campſores ad emptionem procedunt. nu. 21. 72
conditionem ſuam meliorem quis nō facit vigilando, in tributoria actione. Et idem quod in tributoria, eſt in actionibus, quæ dantur occaſione negotiationis. nu 33. pag. 464
conditionem ſciens, quæ in ſponſione deducitur, ſi aliquē ad ſponſionem dolo malo traxit, quomodo conſulatur circumuento. nu. 1. 232
conditionis implementum non eſt de contractu, ſed extra cōtractum. nu. 27. 599
conditio exiſtens ſiue in vita ſiue poſt mortem ſtipulatoris conditionem purificat. nu. 33. 602
conditio ſi adijciatur diuerſa in perſona ſtipulatoris, quā adiecti quid iuris ibid. nu. 36.
conditio indebiti quòd oriatur ex errore ſolutionis. nu. 8. pag. 632
conditio exiſtens poſt mortem ſtipulatoris ſtipulationem puram reddit. nu. 168. 718
conditiones & modi quot requirātur in mercatione, venditione & emptione. nu 6. 797
conditionis euentus habetur pro cauſa. nu. 2. 214
conſtitutio epiſcopalis, quæ clericum capitali pœna puniendum decernit, intelligitur de excommunicatione. nu. 23. 137
conſtitutio, quæ de vno iudice loquitur, etiā in alio locum habet. nu. 13. 480
conſtitutum nunquid per generalem nuntium fieri poſsit, nu. 4. 843
conducens fundū aut domū penſione certa non cōſtituta, quòd debetur penſio, ſecundum præteritam conſuetudinem. nu. 10. 306
conſtituens ſoluere ſoli mihi cum à principio mihi aut Titio promiſiſſet, ſi Titio ſoluit ab eo repetit. nu. 21. 789

connexorum idem eſt iudicium nõ tamen in odioſis. nu. 18. 756
contrahens cum mercatore, nõ tamen ex eo, quòd mercator ſit tacitam habet hypothecam. nu 9. 452
contrahens vel aliquid gerens per ignorantiã cum procuratore decoctoris, ſeu inſtitore, quòd teneat, quod geſtum eſt, & dominus obligetur. nu. 52. 354
contrahens certo loco cum mercatore, qui habet bona in diuerſis locis, nũ poſsit petere in alio loco ſibi ſatisfieri. nu. 25. 509
In contractu tranſactionis an habeat locum remedium. l. 2. C. de reſcind. vend. nu. 4. 229
contractus minoris cum curatore, vel ſine iuramẽto, confirmatur. nu. 32. 122
contractus factus cum ſtatim perdituro in genere tenet ſecus ſi cum perdituro ſtatim in certum malum vſum & declaratur l. ſi quis cum ſciret. ff. pro empt. in tracta. de adiect. in 3. par nu. 112. 684. & nu. 118. & 120. 683
contrahentes præſumuntur in eadem voluntate durare. nu. 5. 730
contrahentes dant formam contractibus non vnus ſine alio. nu. 16. 755
contractus à conſuetudine approbati pro legitimis habendi ſunt, & à cõſuetudine fomentum recipiunt. n 6. 215
contractus reipublicæ præiudicans eſt illicitus. numer. 15. pag. 803
conſuetudo mala vim conſuetudinis perdit, & dicitur vſurpatio, & non eſt admittenda, vbi eſt contra naturalem æquitatem. nu. 23. 230
conſuetudini, quod res ex ſignis demonſtretur, ac probetur, an ſtari debeat. nu. 88. 100
conſuetudo eſt optima legum interpres. nu. 6. 212
conſuetudo quænam non conſuetudo, ſed vſurpatio appelletur. nu. 6. 583
conſuetudo mercatorũ, quod aliena negotia proprio nomine expediant excuſat à culpa. nu. 3. 765
conſulere dicitur, qui verbo ſuadet: & opẽ præſtare, qui delinquenti adminiſtrat. Et de conſilio relatiuè. n. 4. 428

conſulere ad fugã, an ſit cõſulere ad maleficium, & vtrum fugere ſit maleficium. ibid. nu. 6.
conſulere maleficium alicui, qui alias eſſet facturus, num pœna mereatur. ibid. nu. 5.
conſules mercatorum, ſummatim poſſunt, & debent procedere. nu. 16. 535
conſules habere debent præ oculis c. 1. de ſenten. & re iudi. in vj. & non ſubitas, ſed deliberatione habita in ſcriptis ſententias proferre. nu. 17. 552
conſules mercatorum, quæ præcepta debeant tenere. num. 10. 551
conſules trés ſi inceperũt, & vnus eorum abeſt, quartus poteſt ſupplere vices illius abſentis. Et quid in extraiudicialibus. Verbi gratia, ſi plures eligãtur ad vendendum gabellas Florentiæ. nu 4. 500
conſules electi à collegio mercatorum, ordinariam habẽt iuriſdictionem. Et ſi tanquàm ſuſpecti recuſati fuerint, idem in his, quod in ordinarijs eſt dicendum. ibid. nu. 5. pag. 501
conſules electi à collegio mercatorum, quòd iuriſdictionẽ poſsint exercere abſq; confirmatione. ibi. nu. 6
conſules licet habeant iuriſdictionem inter ipſos mercatores, nõ propterea cenſetur adempta ordinario loci iuriſdictio. Quinimò & ipſi mercatores & conſules ordinarijs iudicibus ſubijciuntur. nu. 7. 502
conſules ex longa & antiquata conſuetudine extra negotium mercaturæ cauſas poſſunt cognoſcere. ibid. nume. 10.
conſules mercatorum cognoſcunt in his, quæ ex mercatura veniunt, id eſt, annexis, & connexis, vtputa pœnis. ibid. nu. 11
conſules mercatorum non cognoſcunt inter ipſos mercatores in his, quæ ſunt extra mercaturam: Verbi gratia ſuper venditione domus. nu. 12. 503
conſules cauſas collegij mercatorum poſſunt cognoſcere, ſi à mercatura proficiſcantur. ibid. nu. 13.
conſules qua ætate poſſunt creari. nu. 30. 511
conſules electi iurant. Et de forma relatiuè. Et quòd in

iuramento intelligatur exceptum ius ſuperioris.nume. 31. 512
conſules mercatorum,qui iurant ſeruare ſtatuta à collegio facta, num obligẽtur ad periurium, ſi non ſeruant ſtatuta,idem quod in commune diſponentia. ibidem. numer.32.
conſules mercatorum, quòd poſsint per edicta citare, ſi proponãtur edicta in foribus auditorij coràm,quia habent prætorium.ibid.nu.33.
conſulibus mercatorum varia præcepta traduntur. nume. 10. 551
conſules mercatorũ ex arbitrio dato, quòd cognoſcant de æquo & bono,ſi æquitas in iure ſcripta reperiatur, licet non in ſpecie,ſed vel in genere, vel in ſimili poſſunt de ſimilibus ad ſimilia procedere. nu.6. 550
conſules Chriſti fideles eſſe debent: quoniam ſine diuino auxilio dubia explicari non poſſunt.ibid.nu.8.
conſules non debent ſe intromittere temporibus aliorum conſulum.ibid.nu.11. 551
conſules oportet obſeruare conſuetudinem mercatorum. ibid.num.12.
conſules curant plerunq3,vt mercatores eligant calculatores.ibid.nu.13.
conſules debent interrogare partes, vbi æquitas mouerit in quacunque parte iudicij,etiam parte poſtulante. nu. 14. 552
conſules exprimere debent,quare probationibus minus legitimis fidem habuerint,vel contrà.ibid.nu.15.
conſules mercantiæ,qui iurant ſeruare ſtatuta mercantig, nunquid obligentur ad periurium,ſi non ſeruant ſtatuta,quæ continent id quod ius commune.nu. 10. 847
conuentio illa frequens inter mercatores ſuper mercium aſſecuratione,aliquo dato, vel promiſſo tenet.nume.1. pag. 222
corporum tria ſunt genera. nu.98. 53
Creditor,qui elegit viam realem ad perſonalem poteſt redire & econtrà. 46. 351
creditor anterior generalem hypothecam habens, an poſſit ſit pecuniam ſolutam,& bona fide conſumptam reuocare à creditore poſteriori.nu.29. 462
creditor à mercatore,qui decoxit, ſi ſibi vult ſatisfieri, debet præſtare cautionem ſe pro rata refuſurum, ſi alij emerſerint creditores. Secus in alijs actionibus, quę ratione negotiationis non dantur, ſatisfieri enim debet his,qui primi veniunt.ibid.num.34. 464
creditor habet pignoris perſecutionem in bonis decoctoris ante diem.nu.54. 354
crditor ſi inito conſilio cum decoctore obligationis diem immutauerit in fraudem aliorum creditorum, pœna falſi coercetur.nu.33. 443
creditor alicuius mercatoris,quem nouit iamiam decoctu rum, ſi alij idoneum eſſe falſo affirmauerit, vt pecunia ſibi crederetur, ex qua poſteà ſibi ſatisfieri procurauit,actione de dolo ab eo,qui credidit, cõueniri poteſt. ibid.nu.35. 443
creditores numero plures concurrentibus requiſitis, poſſunt partem debiti remittere,ſolidum autem non poſſunt.nu.12. 399
creditores remittentes partem debiti decoctoribus, vt reſiduum conſequantur, quod remiſerunt, condictone ob turpem cauſam poſſunt repetere, & plenè diſputatur. nu.1. 387
creditores ſi omnium bonorum decoctoris poſſeſsionem apprehendant, non tamen ex hoc decoctores ſunt liberati,niſi ſequatur datio in ſolutum.nu.45. 351
creditores, qui elegerint viam realem,ad perſonalem poſſunt redire,& econtrà.ibid.nu.46. 351
creditori ſi pars ſoluta ſit, reliquum adiecto recte ſolui poſsit.nu 82. 669
creditor non cogitur recipere vinum, aut frumenta ante diem,quod tractu temporis poteſt deteriorari.n.24.639
creditores ſi hæreditati Titij debitoris Scium elegerunt, & conuenerunt,quòd cõtra Sempronium, qui & creditor erat,& in cõuentione interuenerat,nullo modo procedi poſsit,& cauſa cuiuſdam arbitrij lati inter quondã Titium,& Sempronium,ſi deceſſerit Scius curator,num

creditores alium curatorem constituere compelli possint,& non possint agere aduersus Sempronium vigore dicti laudi,plenè disputatur nu.24. 403
creditores in pecunia decoctorum aliud pro alio accipere, an sint regulariter compellendi.nu.43. 351
creditores se esse simulantes & fingentes,cùm non sint decoctores,aliqua de causa crimen falsi non euitant, & si quid acceperint, furtum faciunt. nu.31. 442
creditores multos habēs,si prædium, quod solùm in bonis habet,Titio vendat ea lege,vt satis creditoribus faciat, quòd creditores recta via,& absq; cessione aduersus Titium agere non possint nu.9. 380
creditores chirographarij omnes pro rata vocantur in bonis decoctoris,temporis diuersitate non considerata,& de ratione.nu 16. 455
creditores hypothecarij præferuntur, nisi in fraudem hypotheca sit adiecta, vtputa si à fugitiuo, & eo, qui non est soluendo,in debito etiamsi vero sit addita.ib.nu.17. pag. 456
creditores priuilegiarij & hypothecarij in tributum non vocantur.nu.23. 460
creditores priuilegiarij habent ius reuocandi pecuniam solutam,& bona fide consumptam.ibi.nu.30. 462
creditores bona debitoris, qui foro cessit,inter se diuidere non possunt,tanquam domini.nu.4. 410
creditores,vbi decoctor est præsens,possunt in vnum conuenire,& curatorem bonorum eligere, per quem bona distrahantur:& possunt prætorem adire,qui ex consensu maioris partis constituat.nu.6. 410
creditores decoctorum possunt ante diem pignori incumbere.nu.12. 412
creditores secuta decoctione debitoris, bonorū descriptionem fieri possunt impetrare. Et circa libros & scripturas admonentur creditores.nu 14. 413
creditores possunt impetrare à Iudice proclamationem fieri,vt manifestetur res decoctoris,sub pœna. Et de forma proclamationis,& alijs ad id pertinentibus, nu. 15. pag. 414

creditores possunt impetrare separationem bonorum, si fortè decoctoris hæres soluendo non sit,nu.18. 416
creditor habet pignoris persecutionem in bonis decoctoris ante diem.nu.54. 354
creditorum dissentientium minor pars,seu vnus ex eis volens probare creditum vnius, vel plurium creditorum assentientiū remissioni partis debiti decoctoris fiendę fictitium esse,audiri debet.nu.10. 394
creditorum in dilatione à maiori parte concedenda, quæ requirantur.nu.19. 400
creditorum dissentientium minor pars potest agere ad solidum debitum contra fideiussores pro debitore obligatos,pactione inita à maiori parte non obstante,idq; declaratur.nu.14. 397
creditorum minor pars an possit astringi à maiori parte creditorum, vbi est altercatio de bonis debitoris,preter tres enumeratos casus ab Afflicto, decis.288.disputatur.nu.21 402
creditorū minor pars potest appellare seu prouocare à sentētia maioris partis creditorū iniqua super remissione debiti,& de forma ac effectu prouocationis.nu.17. 388
creditoribus quòd quis sciat bona sua non sufficere,quomodo probetur,relatiuè.nu.35. 348
creditoribus quomodo sit consulendum mortuo decoctore.nu.16. 415
crimen stellionatus obijci potest his,qui scientes cōditionem in spōsionem deductam, dolo malo ad sponsionem aliquem inducunt.nu.4. 233
criminis particeps à testificando repellitur nu.1. 863
criminis participes hi dicuntur,cùm vnius absolutio alteri prodest. ibid.
culpa non caret nauta, si per loca notoriè non tuta nauigare voluerit.nu.15. 255
Et,quòd culparum genera veniunt secūdum genera contractuum.nu.17. ibid.
Culpa annumeratur nautæ, si nauiget vetito tempore: q hodie ex consuetudine non seruatur.Benuenut.tracta. de naut.naui.& nauig.nu.1. 250

Et, quòd nauta culpæ reus est, si aduerso tempore nauiget, nu.2. ibid.
Item, quòd nauta in culpa est, si post conuentum tempus nauiget.nu.3. 251
culpa vbi agendo, vel excipiendo obijcitur, vagandū non est, sed certa culpa designari debet.nu.1. 269
culpa quomodo deducenda, & probanda sit. nu.2. ibid.
Item, culpa tunc afficit, cùm casus propter illum euenit, qui alias non euenisset.nu 3. ibid.
culpæ nautæ ascribitur, qui recta nauigatione cõtempta, littora densa sectatur, nisi iusta de causa rectam nauigationem non seruaret, & causæ enumerãtur. n.6.252
culpam nominatim obijci, & probari oportere. Et plura exempla subijcit.nu.40. 187
curatoris bonis decoctoris constituti quod sit officium. nu.7. 411
curta nomen, quid significet, relatiuè.nu.54 494

D.

DAmnum, quòd venditor per venditionem rei incurrit, quando attendi debeat.nu.7. 810
dandum conditionis implendę pupillo vel furioso necesse est appareat versum in vtilitatem pupilli, vel furiosi, & pulchrè ac subtiliter de ratione. nu.29. & seq. 641
Dardanarij sunt πρόπωλαι, qui omnia pręemunt, vt cariùs vendant.nu.22. 419
datio & receptio iusti pretij interuenire debet in omni venditione, seu alia permutatione.nu.8. 798
datum seu remissum ob turpem causam propter vinculũ iuramenti, quod est maximũ, repelli nõ potest.n.4.390
Debitor hoc ipso probatur in fraudem facere, quòd scit se habere creditores, & scientia, quòd habent creditores probatur eò, quòd ipse contraxit.nu.34. 348
debitorem eximens è manibus curiæ, creditoribus satisfacere tenetur.nu.10. 432
debitor suspectus potest capi ante diem, vt caueat. nu.55. pag. 354
debitorem alicuius faciens fugere sciens prudensq;, quem credi-

creditor capiendum præparauerat, damnum sarcire & debitum soluere tenetur.nu.11. ibid.
debitorem latitantem exhibere quisquam nõ cogitur. Et si retinuerit in domo propria siue receptauerit quis, qua actione conueniri possit.nu.28. 439
debitorem alicuius occultans, an faciat se eiusdem periculi succedaneum, seu consortem.nu.12. 433
debitor an liberetur qui per nuncium transmittit creditori debitum etiam commonefactus per literas pulchrè declaratur.nu.20. 637
debitor voluntate creditoris potest constituere se soluturum alteri quod frequentatur inter mercatores & est notandum.nu.36. 646
debitori in multis iuris articulis magis vni quàm alij rem gratam facere conceditur.nu.106. 681
debitor soluens Procuratori, seu adiecto qui statum in deterius immutauerit si sciuerit non liberatur, an autem ei subueniendum sit vt possit repetere quod soluit subtiliter disputatur.nu.113. 685
debitor obligatus soluere Rolando, seu socijs & partem soluens Rolando reliquam socijs, liberatur debitor: sed si Rolandus quod ad se pertinet non est consequutus experiri debet contra alios socios.nu.30. 791
debitorem meum si iussero tibi soluere quamuis ab eo stipulatus sis, non tamen fit nouatio, si tamen tibi soluerit liberatur.nu.2. 770
deceptio an permittatur in emendis vendendisq; mercimonijs.nu.6. 64
decoctione vnius ex fabricensibus omnes tenentur.nu.7. pag. 348
Et.decoctores seueriſsimè punire, salus esset mercaturæ. nu 8. 349
decoctores an habeant beneficium cessionis, disputatur. nu.9. 349
Et, an decoctores gaudeant dilatione quinquennali, seu annali, vide etiam in fi. & infrà de pactis inter creditores, & debitores, nu.10. ibid.
decoctor ius detrahendi creditori cedere potest: & creditores

tores possunt in causam iudicati capere id ius detrahẽdi cõpetens debitori consanguineo vẽditori, qui aliàs non est soluendo.nu 9. 411
decoctor si fraudationis causa latitat,bona possideri vendiq; iubet prætor.Sed si captus est ab hostibus,curator bonis dandus est.Et de potestate curatoris.nu 10. ibid.
decoctor descendit à verbo decoquo. Benuenu.tracta.de decoctoribus.nu.1. 336
decoctor,qui bonis cessit, nec agere nec conueniri potest.
decoctores an gaudeant dilectione quinquennali. n.207. pag. 400
Et,decoquere quid significet.quid decoctores,& quid decoctio,plenè declaratur.nu.11. 336
decoctores solent omnia bona, vel maiorem partem alienare,vnde dolus præsumitur.nu.29. 345
decoctores si per biduum triduúmue ante decoctionem vel gerant quid,vel contrahant,an teneat nu.30. 346
decoctores qui beneficium cessionis non habent, beneficio immunitatis ecclesiæ non gaudent.nu.42. 350
decoctores sunt faciles ad colludendum.nu.18. 342
Et,decoctores vt plurimùm sunt fraudatores.nu.19. 342
decoctores dicebantur cedere foro, item & vertere solum nu.5. 340
decoctores solent rationes intricare in necem creditorũ, ex quo dolus malus præsumitur,item intercidere,adulterare,& turbare.nu.24. 344
decoctoris dolus demonstratur ex rationibus librorum, & quomodo nu.25. ibid.
decoctores solent merces ipsas,& bona intricare, itẽ merces auertere, & possessionem in alios transferre, vnde dolo non carent.nu.26. ibid.
decoctores solent merces data opera, vilioris distrahere,et quomodo consulatur creditoribus.nu.27. 345
decoctores tenentur bona creditoribus indicare,& exprimere causas,quibus strangulati sunt.nu.1. 409
decoctores an notentur infamia disputatur.nu.2. 345
Et, decoctores quibus plectantur pœnis disting. num.3. pag. 347

deco-

decoctores si conuentiones initas cum creditoribus non obseruant, nec ipsi creditores conuentionibus stare tenentur.nu.23. 403
decoctores an excusentur ob aduersam fortunam. nu.21. pag. 342
Et,decoctor,ergo fraudator,an valeat consequẽtia. n.22. pag. 343
Item,de edicto fraudatorio,remissiuè.nu.23. ibid.
decoctores,qui in ipsa mercatura fraudis aliquid admiserunt mercaturam facere non possunt.nu 35. 123
decoctor quid sit,multis modis describitur.nu.1. 337
Et,decoctorum tria sunt genera nu.2. 290
decoctores se fingentes, & cũ pecunijs creditis fugientes, decoctores non sunt.& de his plenè.nu.3. 338
decoctorum fraudes vix dici, aut enumerari possunt,& fraudum præsumptiones,relatiuè.nu.36. 349
decoctorum filijs viuis parentibus cum creditoribus paternis paciscí possunt,vt certa parte debiti sint contenti,& residuum remittant.nu 6. 392
declaratio ad Barto.in l.fideiussor.§.quædam.& l.Quintus.ff.manda.nu.6. 474
declaratio ad doctrinam Bartoli notabilis in l si ita stipulatus in §.Crisoganus.ff.de verb.oblig. Quando qualitas adiecta in principali censeat repetita in accessorio.nu.35. 602
declaratio ad l.fin.C.in quibus cau. in integ.resti. nu.33. pag. 644
declaratio ad doctrinam Imol.in l.Stichum in §.vsufructu.ff.de solut.in tract.de adiect nu.56. 658
declaratio ad legem si cum Cornelius.ff.de solut. nu.69. pag. 663
declaratio ad doctrinam Bart.in l.Stichum.in §.vsufructum.ff.de solut. ac ad legem Proculus.ff. de vsuf. nu. 70.pag. 664
declaratio noua & subtilis ad doctrinam Bar.in l.Stichũ. in §.vsufructu.ff.de solu.nu.104. 680
declaratio elegans ad legẽ cum is in §.si mulier.ff.de cond.indeb.nu.116. 686

decla

declaratio ad duo ſtatuta Anconitana. Alterum ſub rub. Quod mulier ſit contenta dote: alterum ſub rubr.de ſucceſ.ab inteſt.nu.152.& ante num. 707
declaratio ad §.accedit in l.vni.C.de rei vxo.act.& reprobatur Pau.Caſt.nu.159. 713
declaratio ad l.qui patitur.ff.mand.nu.85. 671
decretum tempore penuriæ,ne quis frumentum vendendi negotiandive cauſa emat,valet. Benue.tract.de mercato par.4.nu.45. 144
Et,ex mala adminiſtratione frumenti,penuria creſcit.nu. 46. ibid.
definitio à deſcriptione quomodo differat.nu.2. 8
definitio expreſſæ picturæ comparatur. Deſcriptio verò adumbrationi,ſeu deſignationi.nu.3. 9
delictum in mari commiſſum, vbi & à quo puniatur.n.3. pag. 843
depoſitarij communis Anconæ, pecuniam publicam ad vſus certos deſtinatam, in alios transferre nõ poſſunt. nu.38. 143
deponens libros penes aliquem,& mandans reſtitui ſibi, aut Titio aut Meuio, vni ex nominatis rectè fit reſtitutio.nu.130. 694
demonſtratio facta ab adiecto de hærede non verè non obligat.nu.26. 790
determinatio vna reſpiciens plura determinabilia, ea inæqualiter terminare debet,quæ regula declaratur.n.11. pag. 173
Dietarij ſunt, qui nauibus cuſtodiendi gratia præponuntur.nu.12. 242
Et,lintrarij qui ſint,& lintres.nu.13. ibid.
diſpoſitio omnis interpretationem recipit à cõmuni vſu loquendi.nu.14. 4
diſputatio vbi de aliqua re futura eſt, neceſſarium eſt antè definire, vt intelligatur quid ſit id,de quo diſputatur. nu.1. 18
diſtinctio prima dominorum iuſta eſſe potuit à lege poſitiua.nu.5. 838
diſtrictus ſeu territorium in mari quomodo cognoſcatur.nu.9. 324
diuiſio legentis animum incitat,mentẽ intelligentis præparat,memoriã artificiosè exornat, illuſtremq; & perſpicuam orationem facit.Benue.in tract.mercato.par. 1.in præfatione.
diuiſionis beneficium quod competit pluribus fideiuſſoribus,competit pluribus conſtituentibus pro alio.n.13. pag. 849
diuerſa res an poſsit deſignari in perſona adiecti num.2. pag. 589
diuerſus locus poteſt in perſona adiecti deſignari,& facta ſolutione contingit liberatio ipſo iure.n.58. 612
dies conuentionalis non impedit obligationem, contra Accur.ibidem nu.16. cuius ſententia inferius declaratur. 595
dictio ſeu,alternatiua impropria, quæ appellatur ſubdiſiunctiua,& habet naturam copulæ.nu.4. & per totam quæſtionem. 721
dictio ſeu,tribus modis accipitur.nu.6. 722
dictio ſeu, quæ dicitur ampliare diſpoſitionem intelligitur moderatè tamen ſecundum Archid.nu.7. 723
dictio ſeu, ampliatiuè accipitur quando ponitur inter dictiones ſingularis numeri, verbi gratia ſi teſtator legat equum ſuum nigrum,ſeu album alicui.nu.8. ibid.
dictio vt ſupra ; eſt repetitiua præcedentium. num. 10. pag. 753
dictio plurisue non infinitã pecuniam continet ſed modicam.nu.34. 794
diſiunctiua in coniunctam nõ reſoluitur quando voluntas cõtrahentium refragatur, vnde ratio quare adiecti conſtituantur.nu.129. 694
Doctori aſſerenti aliquid à conſuetudine receptum,an ſit credendum nu.6. 377
doctoribus aliquid obiter ſeu curſim dicentibus,& iuris articulos non diſputando,non eſt admodum habenda fides.nu.6 230
dolus ſi dat cauſam contractui, decepto conſulitur, etiam ſi deceptio ſit intrà dimidiam.nu.3. 231

dolo facere non videtur,qui fraudem excludit.nu.1. 234
dominia rerũ lege naturæ vel diuina pro ſtatu innocentiæ non ſunt diſtincta.nu.1.& 3. 836
dominium rei temporalis quinq; modis transferri poteſt. nu.1. 828
dominium rei non transfertur in accommodatione,locatione,& conductione.nu.2.&8.& nu.7. 831
dominorum rerum diſtinctio vnde originem traxit.n.1. pag. 836
dominus ſciens procuratorem ſuum fines mandati excedere,& non contradicens,aſſentire videtur.nu.18. 175
domino merciũ actio ex conducto competit,qui nauim conduxit,ex locato autem,magiſtro nauis.nu 6. 315
dominorum & deponentium ſi extant depoſita,in decoctionibus primo loco ratio habenda eſt.nu.1. 447
donatio qualiter fieri debeat, vt nulla eſſe dicatur. nu.3. pag. 829
donatio præſumenda eſt vbi alia coniectura capi non poteſt.nu.74. 665
donatarij præſentia cum taciturnitate conſenſum inducit,& ipſius donationis validitatem.nu.86. 672
donatione facta præſenti & tacenti quod ex tacito conſenſu pactum legitimum factum cenſeatur.num.102. pag. 678
donatario ſequenti, & ſic ſecundo acquiritur vtilis actio ſine aliqua ceſsione ex pacto inito inter donantem,& donatarium.nu 6. 738
donans inſtrumentum & tradens in quo continetur emptor fundi ipſum fundum donare videtur & tradere. nu.2. 741
dominorum de Rota Almæ vrbis laus.nu.24. 719
domini rerum in decoctionibus vocantur ante omnes, quod locum habet etiam in rebus creatis ex re dominorum.nu.2. 765
dolus patris ad commodum filij in caſu ſingulari comparatur conſenſui.nu.7. 767
Interpretatio ad l.procuratoris §.ſi plures.ff. de tribu.nu. 26.pag. 461

depo-

depoſitarius ſi dominium tranſtulit, quo ordine vocetur in bonis decoctoris. Et ſi vſuras recepit, priuilegium perdit.Quod fallit in caſu l.qui nominibus.ff.de adminiſtra.tutor.nu.3. 448
Et,depoſitarij in bonis decoctoris ſimul admittuntur,nec ordo inter eos ſpectatur,ſed ſatisfieri debet p rata,temporis prioritate non conſiderata.nu. 4. ibid.
dormiens non delinquit.nu.13. 434
dummodo,dictionis natura eſt vt niſi id, quod ea dictione adijcitur interueniat,actus ruat.nu.8. 172
dotem à ſe datam ſi pater fuerit ſtipulatus in hæc verba, quam dotem promiſit reddere & reſtituere Titio ſtipulanti pro ſe & ſuis hæredibus ſoluto matrimonio morte vel diuortio ſine liberis vel cum liberis nõ peruenientibus ad ætatem decem & octo annorum, & in omnem alium caſum &c. Aut illi vel illis cui & quibus &c.& maſculi excludãt fœminas iuxta formã ſtatutorum ciuitatis Anconæ, ſi pater decedat relictis filijs maſculis deinde filia filijs relictis q tamen ad ætatem prædictam non peruenerint cui actio cõpetat quæſtio eſt quotidiana.nu.149. 705
dos à patre profecta an ſtantibus ſtatutis ciuitatis Anconę ſuccedat loco legitimæ.nu.150. 706
dotem extraneus dedit & ſtipulatus eſt ſibi reddi, aut cui de iure debebitur, quod actio ſit integra mulieris & perinde ſit ac ſi ſibi & mulieri fuerit ſtipulatus,quod ſubtiliter diſputatur.nu.160. 714
dotem extraneus dedit,& ſtipulatus eſt ſibi reddi,aut mulieri aut cui de iure debebitur mulier an ad obligationem adiecta cenſeatur,& ei actio quæratur.nu.162. 715
dotem quam dedit extraneus ſtipulatus eſt ſibi aut mulieri ſiue ipſorum hæredibus, vel cui ius & caſus dederit qualitercunq; matrimonium diſſoluatur morte vel diuortio ſine filijs ex eorum corporibus natis non peruenientibus ad legitimam ætatem 25 annorum & in omnem caſum &c. Et matrimoniũ diſſoluatur relicto filio qui ad ætatẽ prædictã non peruenerit quomodo intelligatur ſtipulatio ſecundũ Bal.diſtinguit.165. 716

 dotem

dotem quam dedit extraneus ſi ſibi & mulieri ſtipuletur vel ſibi & cui de iure vtrum actio pro dimidia quæratur.nu.164. 717
dos adiecto ſolui poteſt, ſed de dote vir tenet & viro dos quæritur,qui repetit ab adiecto nu.1.& ſeq. 769
dotis nomine ſi ego & Titius ſtipulemur centum à Meuio pro Păphila mihi nuptura hoc acto vt ſimus duo rei credendi, non tamen efficimur duo rei ſtipulandi, quia eadem duobus nupta eſſe non poteſt.nu.3. 769
dotem ſi auus maternus ſtipulatus eſt ſibi aut mulieri cũ ſit adiectus, & ſoluatur matrimonium morte viri vel diuortio,& reſtitutio facta ſit auo vel extraneo qua actione repetatur à muliere in tract.de adiec.in vlt.par. nu.19. 788

E.

ELectio datur dominis mercium agendi, vel contra magiſtrum nauis, vel dominum, iuxta propoſitionis legem.nu.2. 279
Emens ſeu redimens nauim à piratis,& latrunculis exteræ gentis, pretium quod ſoluit à domino,recuperare poteſt.Benue.tract.de nauig.nu.18. 294
ementes ſcienter res effectas religionis,incidunt in crimẽ læſæ religionis.nu.5. 131
emptio & venditio dupliciter fieri poteſt.nu.4. 295
emptor expertus pro ſeruitio inutili circa rem facto,nil velle dare præſumitur.nu.9. 821
emptor & venditor qualiter circa rei valorem ſe habere debeant.nu.15. 815
Encauſtũ Imperatoris nulli permittitur habere,aut quærere,conſequẽter mercatura veratur. Et eodem modo dicitur de priuilegio ſcripto ſacro encauſto.nu.7. 131
Epiſcopi præſunt venalibus rebus vt iuſto pretio vendantur.nu.20. 16
epiſtolam vel nuncium mittens conſentit tempore quo mittit & tempore quo tradũtur literæ vel nuncius refert durat conſenſus in tracta. de adiect.in vlt par. vbi id eleganter declaratur & vide ſub nu.8. 784
epiſtolæ quare ſint inuentæ.nu.9. 785

Equus illius eſſe præſumitur, cuius ſigno eſt ſignatus.73.92
equum, vel bouem quærens vendicare, vel poſſeſsionem obtinere, an ſufficiat probare mercatũ merco ſui gregis.nu.79. 94
Error ſupinus cum de damno tractatur repetitionem nõ impedit.nu.115. 686
error in iure quaſi naturali in damnis an noceat. nu.117. & ſeq. ibid.
error in iure quaſi naturali quando dicatur & an ſoluens luſori pub. vel decoctori publico dicatur errare in iure quaſi naturali.nu.118. 687
Eunuchi Romanæ gentis,homines facti, non ſunt in cõmercio. Secus verò barbaræ gentis extra Romanum ſolum facti.nu.3. 130
Exceptio hæc, Tu non es procurator,quòd ſit admittenda in curia mercatorum.nu.3. 527
exceptio excuſsionis an poſsit obijci coram arbitratore. nu.7. 530
exceptio excuſsionis duobus modis conſiderari poteſt. nu.8. ibid.
exceptio non numeratæ pecuniæ an poſsit in curia merc. à mercatore opponi.nu.9. 532
exceptio præſcriptionis & vſucapionis,an poſsit obijci in curia mercato.nu.10. 533
exceptio quod nudo pacto promiſiſti, reijcitur in curia mercatorum.nu.11. 534
exceptio non ſoluti vectigalis, in curia mercatorum non eſt reijcienda.nu.12. ibid.
exceptio ex bono & æquo accommodanda eſt ſemper. nu.15. 535
exceptio hæc,bona ad fiſcum pertinent,quando poſsit opponi.nu.10. 868
exceptiones omnes ordinem proceſſus reſpicientes,reijciendæ ſunt,quæ iuris apices reſpiciũt: exceptiones verò,quę merita cauſæ,& veritatem negotij,& partis defenſionem reſpiciunt, admittendæ ſunt. nume. 4. pag. 535
excretor quis ſit.nu.16. 240

exercitor quando ex his, quæ gesta sunt cum magistro nauis, & recepta, quãdo nauta restituere teneatur: & quãdo in exercitorẽ detur iudicium, ex delictis eorum, qui in naui sunt, relatiuè. nu. 1. 276
exercitium commune verbum est, officij & artificij. n. 25. pag. 17
exportari & vendi lignum si sit prohibitum, an sit prohibitum vendi & exportari nauim. nu. 30. 297
extraneus qui dotem dedit si simpliciter seu impersonaliter stipuletur stipulatio intelligitur vt acquiratur mulieri fauore dotis in tract. de adiect. par. ter. nu. 165. 717
exhibens instrumentum mandati præsumitur ille qui est nominatus in eo si venerit ex longinquis partibus. nu. 16. pag. 745

F.

FActum destinatum ad dationẽ reputatur potius datio q̃ factum. in trac. de adiect. par. 2. nu. 59. 613
Factum diuersum an possit designari in pſona adiecti. nu. 64. 613
falsi crimen nõ euitant cedentes iura debiti soluti extraneo, vt contra creditores bona decoctoris defendant. Benue. tract. de decoctoribus. nu. 32. 386
Ferraculum quid significet. Benuenu. tract. de nau. nau. & nauig. nu. 44. 264
Fideiussor an liberetur ex prorogatione diei facta à creditore reo, si reus decoxerit in termino prorogato, plenius disputatur. nu. 1. 372
fideiussores dantes, num iterum satisdare teneantur, si nõ soluendo efficiantur. nu. 2. 373
fideiussores solent interuenire in pactionibus inter creditores, & decoctores, vnde variæ quæstiones oriuntur, vide relatiuè. nu. 22. 402
fideiussor vel mandator quod possit soluere adiecto n. 11. pag. 635
fides recta, ac bona præcipuè in mercatoribus esse debet: & seruare debent, quæ eis placuerunt semel. Benuenu. tract. de merc. par. 2. nu. 10. 65
filiusfamilias ex omnibus cõtractibus obligatur. n. 11. 350
Et
Et, cautela pro filiofamilias, qui vult carcerẽ euitare. n. 12. ibid.
filiusfamilias, qui decoxit, & fraudem admisit, indignus est beneficio cessionis. nu. 13. 341
filiusfamilias si promisit soluere mihi aut Titio num eius pater possit soluere adiecto, vide subtiliter. nu. 10. pag. 632
filio adiecto ad solutionem in stipulatione factã per patrem rectè soluitur etiam si sit emancipatus, contra si pater filio simpliciter stipuletur. nu. 47. & seq. 652
filiusfamilias potest adiectus constitui & ei rectè soluitur nu. 51. 655
filiusfamilias si sit adiectus constitutus num possit solui patri absq; filij voluntate. nu. 52. ibid.
filio adiecto à patre ad solutionem etiam emancipato rectè soluitur. nu. 56. & seq. 658
filiofamilias adiecto ab extraneo etiam emãcipato rectè soluitur. nu. 63. 661
filius expressè consentiens alienationi certarum rerum paternarum factæ per patrem renunciasse videtur hypothecæ quã habet in bonis venditis ratione dotium maternarum non autem quoad alia bona. n. 12. 754
Flumina penè omnia publica. nu. 8. 855
Fœneratores quòd contineantur sub vocabulo, negotiator. nu. 30. 20
formæ omissio in parte qualibet, cùm sit individua, actũ vitiat. nu. 9. 172
Frater pecunia fratris proprio nomine negotia gerens. sibi acquirit, & non fratri. Si verò negotiationem seu mercaturam communem incepisset nomine proprio administrare, mensa & negotiatio non potest ex parte vnius augeri, quinetiam ex parte alterius augeatur. nu 97. 53
fratres si diuidũtur ad breuia, & sortis infœlicitate emergit intolerabilis deceptio, diuisio in melius est reformanda, & ibidem declaratur. nu 8. 130
fraus qualiter in qualitate committi possit. num. 11. pag. 600

fraus quot & quibus modis in vendendo committi poſ. ſit. ibid.
fraudem pro pœna veteres accipiebant.nu.27. 438
frumentum vel alias merces exportantibus quid fectu opus ſit,vt de concuſsione non timeant.nu.4. 866
Fures an ſint,cum pecunijs,ſeu rebus alienis fugiẽtes. n.6. pag. 348
furioſo, lunatico, fatuo, ac ſtulto adiecto rectè ſoluitur ſi conditionis horum ſtipulator non fuerit ignarus.nume.25. 640

G.

GEnus vbi eſt in obligatiõe reſpectu ſpeciei, tollitur genus ſoluta ſpecie.nu.16. 435
Generalis diſpoſitio comprehendit cauſam dotis, niſi dos in caſu, de quo quæritur ſpeciale habeat priuilegium.nu.161. 714
Gloſſa defenditur in l. ſi ſtipulatus ſum mihi aut Titio ff.de ſolu.& damnatur Iaſ.nu.92. 675
Graſsiæ frugum,venaliumq; appellatione,quid contineatur.nu.88. 42

H.

HEbræorum libris ſi ex priuilegio Principis ſtari debet, ad plenariam probationem non auditur volens contra probare.nu.36. 488
Hæredi aliter nõ adituro ſuadens, vt hæreditatem adeat, aſſerens ſe omnia facturum, dummodo alij conſentiant, annumeratur inter creditores aſſentientes remiſſioni partis debiti.nu 11. 394
hæredi adiecti quare ſolui nõ poſsit diuerſæ rationes reddũtur.nu.90. 674
hæredibus executorum vltimarum voluntatum non rectè ſoluitur.nu.94. 676
hæres plerunq; diuerſi eſt ingenij,& non eiuſdem conditionis.nu.96. 667
hæredi adiecti donationis cauſa an poſsit ſolui ſubtiliter diſputatur.nu.100.& ſeq. 678
hæredi adiecti rectè ſoluitur quando eſt conuentum.nu.109.pag. 682

hæres ſtipulatoris ſi egerit contra adiectum ab adiecto, vel hæredem putatiuum num poſtea poſsit agere contra promiſſorem declaratur clarè.nu.25. 790
Homicidij pœna in quibus caſibus ceſſet,ſeu temperetur vel differatur exequutio relatiuè.nu.1. 772
Hypotheca contrahitur per pactum conuentum etiam ſine ſcriptura,& per epiſtolam.nu 3. 752
hypotheca eſt modici præiudicij & accedit obligationi principali.nu.9. 753
hypothecæ adiectæ in chirographis in decoctionibus,& in præiudicium tertij non eſt ſemper habenda ratio.nu.20. 757

I.

IAſon reprehenſus qui ait actionem mandati oriri,ex eo quòd cum ſtipulor mihi, aut Titio videor mandare tibi vt ſoluas Titio,& videor mandare Titio quod recipiat.nu.11. 785
Ignorantia & qualiſqualis coactio voluntarium ſemper excludunt.nu.11. 833
ignorantia cauſat inuoluntarium.nu.3. 796
Imperatoris poteſtas in mare, an ſolum circa protectionem & iuriſdictionem ſit.nu.9. 855
In obligatione alternatiua ſolutione facta de vno contingit liberatio ab altero, & ſi minus ſit quæ regula declaratur.nu.45. 607
Incendium ſi ſit in vicinia, & arcendi incendij cauſa ne vagetur ignis, vnius vicini ædes interciſæ ſint, quòd damnum ab omnibus vicinis ſit ſarciendum.Benue.nu.2. 275
incertitudo quando excuſet de dolo, ſeu fraude vſuraria.nu.17. 826
incontinenti.verb.quomodo intelligatur.nu.14. 434
indicare ac prodere an quis teneatur exiſtentem in procinctu fugæ.nu.25. 438
indubitatum nihil eſt in rerum natura adeò, vt non recipiat ſolicitam dubitationem:licet illud ſit inſtiſsimum nu.10. 173
Immobilia ſi extranei lege municipali prohibent acqui-

rere, nõ cenſentur prohibitæ naues acquirere. n.32. 298
Iniuſtitia quædam generalis dicitur, ſi res aliena domino inuito vſurpetur. nu. 13. 834
inquiſitio contra opem præſtantem maleficio, quomodo concipienda ſit. nu. 8. 432
inſcriptio codicis rationum ſi reperiatur deleta, in caſu notabili defenditur. nu. 55. 84
inſtitores qui alieni negotiationi præponuntur, ſeu ſocij qui ab alijs ſocijs procuratores conſtituuntur, eo ipſo, quòd fugerint ſeu decoxerint, cenſentur reuocati. Ben uen. tract. de decoctoribus. nu. 51. 353
inſtitores an poſsint dominum obligare ad pœnam. n. 5. pag. 844
inſtitor domi reſidens pretiũ minus recipere debet, quàm is qui de longinquis partibus merces aduehit. num. 17. pag. 804
inſtrumenta negotiationis illius cõtribui debent. Et quomodo, quia plerunque apparatus ex merc. ſunt. nu. 24. pag. 460
intellectus & declaratio ad ea, quæ ſcripſit Bar. in l. ſi ventri. in §. eorum. ff. de priu. credit. nu. 3. 427
intellectus cuiuſdam legis Toleti, qua diſponitur in mari & eius portubus nauium onerationem & exonerationem fieri non poſſe nu. 16. 860
interdictum poſſeſſorium pro naui non competit: & quæ remedia poſſeſſoria competant, relatiuè. nu 3. 315
interpretatio ad l. fi. in prin. ff. ad l. Rhod. de iac. n. 16. 308
interpretatio ad §. quoties in l. ſi hominem. ff. depoſi. & l. ſi ventri. §. in bonis. ff. de priuilegijs creditorum. nu. 2. pag. 447
interpretatio ad l. 1. in §. magiſtrum. Et l. fi. ff. de exer. relatiuè. nu. 2. 276
interpretatio ad ſtatutum Anconitanum ſub rub. de non vocan. cit. nu. 29. 511
interpretatio ad l. ſed & ſi pupillus. §. de quo palam. ff. de inſti. nu. 14. 159
interpretatio ad c. ſuam. de pœnis. relatiuè. nu. 24. 163
interpretatio ad l. ſi quitur. ff. de ſtatu homin. & l. legatis. §. ſi vnus. ff. de leg 3 nu. 58. 32
interpretatio ad l. ſemper. §. negotiatores. & §. negotiatio. ff. de iure immun. ibi. nu 61. 34
interpretatio ad l. ceſſante. C. de comm. & mer. ibid. num. 63. 35
interpretatio ad l. legatis. §. ornatricibus. ff. de leg. 3. ibi. nu. 71. 41
interpretatio ad l. Thais. §. ſorore. ff. de fideicom. liber. nu. 34. 183
interpretatio ad l. ſi fideiuſſor. §. quædam. ff. mandati. numer. 2. 527
interpretatio ad l. boue. §. hoc ſermone. ff. de verb. ſign. relatiuè. nu. 21. 177
interpretatio ad textum in l. ſi tibi decem millia, in § ſi pactus. ff. de pactis. nu. 26. 405
interpretatio ad l. interdũ. & l. ſeq. qui pot. in pig. ha. Benuenut. nu. 2. 278
interpretatio ad l. in naui Saupheli. ff. locati. relatiuè num. 26. 311
interpretatio ad l. fi. in §. fi. ad l. Rhod. de iac. nu. 5. 305
interpretatio ad l. quod ſeruus. ff. de ſolut. nu. 24. 178
interpretatio ad l. 1. in §. igitur. præpoſitio. ff. de exer. num. 25. 178
interpretatio noua ad l. 1. ff. de præſcrip. verb. nu. 7. 316
interpretatio ad c. ejciens. 88. diſt. nu 29. 19
interpretatio ad l. mercatores. C. de com. & merc. num. 24. pag. 157
interpretatio ad auten. hoc niſi relatiue. nu. 44. 351
interpretatio ad ſtatutum Anconitanum, ſub rub. de offic. duo. colla. off. nu. 48. 492
interpretatio ad l. quibus rebus. ff. de aleæ luſu, & alea. numer. 3. 211
interpretatio l. quod in conuiuio. ff. de aleæ luſu, & alea. num. 2. 121
interpretatio ad §. ſi debitorem. in l. ait prætor. ff. de his quę in fraud. credit relatiuè. nu 13. 413
interpretatio ad l. 1. ff. de iuſti. & iur. oym. 2. 471
interpretatio ad l. placuit. C. de iudi. nu. 4. 475

interpretatio ad Accurſium in l.pecu.C.de conſtit.pec.ibi. nu.11. 478
interpretatio ad l.diffamari.C.de ingen. man. numer. 14. pag. 481
interpretatio ad l.lega. ff.deleg. 3. nume. 39.ſequen. & 46. 24.& 27.
interpretatio ad l.principalibus.ff.ſi cert.pet.nu. 44. 26
interpretatio ad §.item Labeo.in l.quemadmodum. ff.ad legem Aquiliam.nu.45. 264
Et,interpretatio ad §.ſed ſi fune rupto.in l.quemadmodũ. ff.ad leg.Aqu.nu.46. 264
interpretatio ad l.1.in §.ſi dolium & l.quòd ſi neque.ff.de peric.& commo.rei vend.nu.90. 101
interpretatio ad l.fi. C.de pact.nu.9. 216
interpretatio ad l.ſcripturas.C.qui pot.in pign.hab.nume. 6. 540
interpretatio ad §.fi.inſt.de ſuc.liber.nu.12. 565
interpretatio ad l.3.ff.de vſuca.ibid. nu 13. ibid.
interpretatio ad l.verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pup. ibid. num.15.
interpretatio ad l. ſi cum Cornelius. ff. de ſolut. nume. 35. pag. 577
interpretatio ad l.liber homo.in §. qui fundum. ff.de ver. oblig.nu.42. 580
interpretatio data ab Aret.ad l.fin.in §.fi.ff. de ver. oblig. reprobatur.nu.7.591.& nu.10.593
interpretatio ad l.fin.in §.fin.ff.de verbor. obligat. nume. 10. 593
interpretatio ad l.ſi cum Cornelius.ff.de ſolut.ibidem.numer. 11.
interpretatio ad l. ſtipulatus & ſimiles. ff. de ſolut. ibid. nu.12
interpretatio ad l.ſeruus,& ſequentes.ff.de ope.liber.num. 14. 594
interpretatio elegans ad l.fin.in §.fi.ff.de verb.oblig. ibid. num.19. 596
interpretatio ac declaratio notabilis ad legem ſi quis ſtipulatus fuerit decem in melle.ff de ſol.n.48.& ſeq 607

inter.

interpretatio ad l.liber homo.in §.ſi.de ver.oblig.ibid.nu. 54. 610
interpretatio notabilis ad l.qui res. §.qui ſtipulatur. ff. de ſol.ibi.nu.49. 608
interpretatio ad l.qui res.in §.mihi decem ff. de ſolut. nu. 23. 639
interpretatio ad l.ſi ſeruus.ff.de ſol.nu.30. 641
interpretatio ſeu declaratio ad l. Stichum. in §.vſufructũ. ff.de ſolu.nu.33. 644
interpretatio ad l.ſi vnus.ff. de pact.nu.48. 653
interpretatio ad l. Item ſi ſeruus. in §. ſed & ſi cum duos. & l.ſed ſi ſibi.ff.de ſtipul.ſer& error Iaſonis.nume.128. pag. 692
interpretatio ſeu noua limitatio ad l.qui res.in §.mihi decem ff.de ſolut.nu.134. 696
interpretatio ad l.Caius.ff.ſol.mat.nu.155. 709
interpretatio ad l. ſi quis ita legauerit.ff. de aur.& arg. leg. nu.9. 743
interpretatio accipienda eſt ne ruat actus,ſed valeat eo modo quo valere poteſt.ibid.nu.11. 725
interpretatio ad l.ſi ita ſtipulatus ſim mihi,aut Titio. ff.de ſolu.nu.3. 730
interpretatio ſeu declaratio ad l.ſi. in §. ſi ita ſtipulat⁹ ſuero,& ſcripta à Bartol.& Dd.ibi.ff. de verb. oblig. nu. 6. pag. 730
interpretatio ad l. quoties.C. de donat. quæ ſub modo,relatiue.nu.7. 738
interpretatio ad l. 1.C.de donat.nu.3.& ſeq. 741
interpretatio ad l.fin.C.de pact.conuen.nu.7. 745
interpretatio ad c.1.de pac.num.21. 758
interpretatio ſeu declaratio elegans ad l. 2.in §.circa.ff.de de dol.excep.nu.7. 762
interpretatio ad l.ſæpe. ff. commod. & l. 1.in §. nam ſi fixerint.ff.ad S.C.Velle.reſtitutaque verba mendoſa.nu. 10. 767
interpretatio ad l.ſi id quod.ff.de duobus reis.nu.4. 769
interpretatio ad l.1.in §.conſtituitur,& §.dari & legem ſe. ff.de procu.num.7. 782

inter.

interpretatio ad l.ſocietatem in §. diſſociamur. ff. pro ſocio.nu.48. 352
inpoſtores qui ſint. Et quid inpoſturam facere ſignificet, declaratur.nu.20. 418
inſtrumentum guarantigiæ ſeu confeſsi, quod habet exequutionem paratam ſi contineat vnum in obligatione aliud in ſolutione durat facultas ſoluendi donec petatur quod declaratur.nu.123. 689
inſtrumentum aliud, & aliud debitum.nu.28. 600
inſtrumentum ſi reperiatur penes aliquem, & probetur traditio facta, à domino & non conſtat de animo donandi, is Procurator conſtitutus cenſetur.nu.6. 743
inſtrumentum habens & illud exhibens etiam ſi non probet ſibi à domino traditum admittitur qui exhibet cum cautione de rato.nu.8. 744
inſtrumentum exhibens & ſi non probet ſibi à domino traditum admittitur ſine cautione de rato, vbi eſt clauſula de ſoluendo ei qui exhibuerit.numer. 9. & ſequen. pag. 745
inſtrumentum debiti ſi reperiatur abolitum penes debitorem præſumitur ſolutum niſi debitor ſit domeſticus. num.12. 746
indebitum ſi ſoluatur adiecto repetitur à creditore. nume. 20. 789
interrogationes duæ ſi ponantur, quarum altera ab altera pendeat.reſpondens principali affirmatiue & acceſſoriæ reſpondere videtur.nu.6. 753
Iudæi amiſerunt regnum, & ſubijciuntur Chriſtianis. nu. 47. 81
in iudicio quocunq; etiam ſummario, & executiuo plenè de perſonis quærendum eſt: & legitimationem plena probatione fieri oportet. nu. 4. 529
iudicium erroneum nemo ſequi debet.nu.14. 802
ius piſcandi in portu fluminibusque, omnibus commune eſt nu.10. 856
ius piſcandi an ſit regale.ibid. nu.11
iura fortiora ſunt, quæ nobis facto noſtro quærimus, quã ea quæ à lege conceduntur.nu.32. 464

iuramentum facit valere actum omni meliori modo, quo poteſt, & habet vim expreſsi. Benuen. tract. de decoctorib. nu.3. 389
iuramentum in ſupplementum ceſſat, vbi præſumptio eſt contra iurantem.nu.82. 97
iuriſconſulti veteres aliquãdo errarunt, & Imperatores ab Imperatoribus nonnunquam corriguntur.nu. 3. 237
iuris apices, qui dicantur.nu.5. 473
Iuriſdictio vbi certo caſu aliquibus tributa eſt, libellus coram eis productus nõ procedit, niſi in eo narretur caſus ille, in quo iuriſdictio eſt attributa.nu.3. 517

L

LAEſio quomodo probanda ſit in ſponſione rationẽ dubij euentus.nu.9. 231
Laudemium ſi debetur regi, ex venditione rerũ immobilium, quod non debeatur naui vendita, quoniam inter mobilia, nõ autem inter immobilia annumeranda eſt.nu.31. 297
Legatę ſi ſint duæ res alternatiue vna pure, & alia ſub conditione mortuo legatario conditione pendente rem pure legatam ad hæredes ſuos non tranſmittit quod eſt notandum.nu.32. 601
legatum factum in hæc verba, lego vinum quod habeo in vrbe ſiue in portu vtrunque comprehendit. numer. 2. pag. 726
lex municipalis vetans quemcunq; frumentum in foro emere, niſi victus cauſa, ſcholarem non includit, niſi victus cauſa: Qui victus cauſa pro toto anno emerit, deinde mutato propoſito volens recedere frumentum met vendiderit. nu. 35. 142
lex pleriq; ff. de in ius vocan. quod in naui etiã locum habeat.nu.5. 288
lex municipalis, quæ iubet ſcripturis mercatorum plenam fidem haberi, valet: & fides inter eos habetur, etſi alibi agatur, ſeu in alio loco producantur.nu.31. 486
l. qui habebat. ff. de inſt. locum nõ habet, vbi cauſa cognoſcenda

ſcenda eſt de æquitate, vel ſola facti veritate inſpecta. num.6. 519
lex municipalis ſi mandat mercatum à ſocio initum, ratum habendum, num intelligatur de re mobili vel immobili.nu.91. 49
lex municipalis, quæde mercatore meminit, ſeu artifice, intelligitur de eo,qui proprio nomine mercaturam exerceat,non alieno.nu.72. 41
lex municipalis, ſi mandat ex qualibet negotiatione, ſeu mercantia,vectigal ſolui,num in legatis locum habeat. nu.80. 46
l.ſi quis maior.C.de tranſac.an habeat locum in curia mercatorum:vt ſcilicet nõ liceat purgare moram,vel liceat, prout de æquitate canonica.nu.18. 161
l.ſi quis maior,C.de tranſact. an ſit reſtringenda vel extenda.ibid.nu.19.
lex vult vnumquemq; ſapientem, & diligentẽ eſſe:& ideo natura homini & rationem & intellectum dedit, vt eis vtatur. nu.16. 255
l.procuratoris.§.ſi plures.quę loquitur in tributoria,& ſeruo,quod in libero homine locum habeat.Benuc.tract. de decoct.num.32. 443
l.in omnibus.ff de iudic.locum habet tam in contractibus bonæfidei,quàm ſtricti iuris. Et exempla ſubijciuntur. nu.32. 35
lex regni,diſponens res exportari vetitas, capientem teneri eas intra viginti quatuor horas iudici loci præſentare,vnde originem habuit.nu.8. 807
lex prima in §.ſi fructuarius.ff.de ſtip.ſer.reſtituitur,& declaratur ratione.nu 77. 668
lex ſi quis argentum quòd locum non habeat vbi duo concurrunt ſpecialia.num.103. 679
lex annua in §. attia declaratur circa verbum Hyerophylacum,& eſt in tit.de ann.leg.ibid.nu.107. 682
lex omnimodo.C. de inoff. teſta. quæ ſupplet legitimã in ſubſtantia quòd nihil commune habeat cum l. quoniam in prioribus quæ reijcit conditionem & grauamen. num.151. 707

lex

lex Caius.ff.ſolut.matrim. quòd locum non habeat in caſu in quo mulier præmoriatur viro ſuo. numer. 157. & ſeq. 711
lex procuratoris in §. ſi plures.ff. de tribu.quæ loquitur in ſeruo & in libero homine locũ habeat non autem vbi eſt hypotheca. num. 2. 752
lex publia in §.fin.ff.depo.declaratur remiſsiue.numer.35. pag. 792
lege Iulia de vi publica tenetur,qui hominibus armatis de naui ſua quem deiecerit, concuſſerit, expugnaueritue. num.5. 315
leges ſuperflua non admittunt.nu.45. 26
leges & canones ad vnam conſonantiam legitima interpretatione redigendi ſunt.nu.10. 114
legum doctor, minor 5. & 20. annorum, exceptionem ſeu aliquid in cauſa propria probare omittens, non reſtituitur.nu.27. 119
libellus an admittẽdus ſit inter mercatores,in quo petitur mutuum,& non exprimitur in eo mutuum cauſa mercaturæ factum.nu.1. 517
libellus ineptus tolerãdus eſt, ſi aliquo modo defendi poſſit.nu.5. 518
libellus an ſit offerendus in curia mercatorũ,& inter ipſos mercatores.ibid.nu 9. 520
libellus inter mercatores defenditur, in quo actoris intentio recte exprimitur,inepta verò actio adijcitur.numer. 12. 521
libellus inter mercatores defenditur,in quo non condemnari,ſed cogi dicitur.ibid.nu. 13.
libellus an procedat inter mercatores,in quo petuntur centum,quæ numerauit,& exhibetur inſtrumentũ, in quo per ſtipulationem permittitur reddi. ibid.nu.14.
libellus inter mercatores,in eorum foro ab omnibus exceptionibus iuris apices reſpicientibus, defendendus eſt. ibid.num.19. 523
libellus,& petitio,quomodo differant nu.20. 524
libellus in vendicandis armamentis, & ſcapha nauis, quomodo concipiendus ſit.nu.1. 314

libel-

libellus nõ procedit, in quo peto mihi in ſolutum dari bona debitoris mei, quoniã creditores in ſubſidium tantum admittuntur. nu. 5. 410
libellus defendi poteſt, in quo diceretur, Peto ex conducto, cũ dici debuiſſet, ex locato, vel contrà: quia veteres his verbis promiſcuè vtebantur. nu. 8. 319
liber homo pro debito capi non poteſt, & creditori ſeruire non dicitur. Vnde ad eccleſias fugiens, inde extrahendus non eſt. nu. 40. 350
liber homo ſi lege municipali capi poteſt propter æs alienum, poteſt extrahi ab eccleſia: quia vbi poteſt capi, extrahitur ex eccleſia. nu. 41. 350
liber rationum, vt legitime confectus dicatur, neceſſarium eſt, vt ex eo poſsit explorari, an computationes probè, an improbè ſint relatæ. nu. 56. 84
liber rationum omnia ſingulariter & explicitè continere debet, & non continere ſummas in genere, vel in concreto. nu. 58. 85
liber rationum oportet, vt de more fiat. In quo loci conſuetudo ſpectanda eſt. nu. 59. 85
liber rationum, & rationes ipſæ bonam fidem continere debent: non repugnantia, aut non veriſimilia. n. 62. 87
liber rationis mercatorum, carere debet inductionibus, ſuperinductionibus, cancellationibus, & omni ſuſpicione. nu 63. 87
liber mercatorum nõ refert, an ab ipſo mercatore, vel alio ſcriptus ſit: & non eſt neceſſe in eo teſtes adnotari. ibid. num. 88.
liberatio facta à filijs debitoribus paternis viuis parẽtibus eis non obeſt parentibus mortuis. nu. 7. 392
libellus admittitur in quo certum petitur, & additur clauſula pluriſue. nu 32. 792
libellus incertus admittitur quando incertitudo cauſatur facto conuentoris in trac. de adiec. nu. 55. 611
literæ, quæ inter ipſos mercatores abſentes mittuntur, an probent. nu. 13. 544
literæ credentiæ, & commendatitiæ, an obligent, & probent. nu. 15. 545

literæ

literæ, quę inter abſentes mittuntur, non probant, vbi deceſsiſſet is, qui ſcripſiſſet, antequàm ei, cui aſſcriptę erãt literæ, traditæ fuiſſent. nu. 16. 545
literarum comparatio quomodo fiat, & in quo caſu. Et de comparatione multa. nu. 9. 541
litis conteſtatio & partis perceptio in caſu propoſito non comparantur. nu. 15. 634
literarum cambiorũ expoſitio, & an appoſitus ſolutioni in literis cambiorum cenſeatur adiectus, ſeu magis principaliter late diſputatur. 773
Locare verbum, promiſcuè accipitur. nu. 1. 302
Et, verbo, locare, veteres promiſcue vtebantur. Valla defenditur, & damnatur Budæus. ibid. nu. 3. 3
locans operas ſi prohibetur eas prẽſtare ſine ſui culpa, & ex caſu contingente ex parte conductoris vel rei cõſequitur mercedem, ac ſi præſtitiſſet, idq; declaratur. n. 20. n. 18. 308
locans nauim ſi dixerit eſſe duorum millium amphorarũ in circa, quomodo illud verbum intelligitur. nu. 13. 307
Et, nauis ſi fuit conducta certa, & expreſſa vectura relata ad nauim, & non adiecto numero amphorarum, integra vectura debetur, nauis capacitate non inſpecta. ibid. numer. 14.
Item, nauis ſi fuit conducta, & vectura relata non ad corpus nauis, ſed ad amphoras, & ſarcinulas, vectura debetur pro ſarcinulis, & amphoris impoſitis. ibid. nu. 15.
locatio quid ſit propriè, & quid conductio. nu. 4. 796
locationes nauium per quos fieri ſoleant. nu. 4. 303
locator nauis ſi propter amiſſam nauim, vel caſum, qui in ea contingit, munere vehendi non ſit functus, non ſolũ vecturam petere nõ poteſt, verùm ſoluta reperetur: pro parte tamen itineris debetur. nu 24. 311
locator nauis vecturã poteſt exigere, ſi nauis onerata conductoris culpa detenta ſit, quia forſan illicitas merces impoſuerit. ibid. nu 25.
locatores de caſu non tenentur niſi aliud actum ſit. num. 5. 224
locatores ex dolo & culpa tenentur. nu. 3 244

locus Ciceronis in Oratione pro Publio Quintio in principio ac fine, declaratur, ſcilicet, an ſponſio ſit actionis nomen. nu. 2. 235
locus, vbi mandatum factum eſt, non attenditur, ſed vbi fit mandati executio. nu. 28. 511
loricas, arcus, ſagittas, ſpatas, & quædam alia ad Barbaros non licet exportari. nu. 13. 132
lucrum ceſſans in infinitum nõ eſt producendum, ſed primum lucrum tantùm peti poteſt. nu. 4. 152
ludus aleæ declaratur quid ſit. nu. 4. 211
ludum inſpicientes, puniuntur tanquam ludentes. num. 2. pag. 219
luſor ſi viginti ab aliquo receperit, & promiſerit quinquaginta, ſi in poſterum luſerit, valet conuentio. Ben. nu. tract. de ſponſ. nu. 1. 220
Et quid, ſi alius ſuo nomine luſerit. ibid. nu. 2. 221

M

Magiſtratus, qui pecunias publicas in vſus ſuos conuertit, maximas vſuras prẽſtare vice cuiuſdam pœnæ debet. nu. 39. 144
Ad maleficium opem ignarus & inſcius maleficij præſtitiſſe dici non poteſt. Ben. trac. de decoct. nu. 7. 431
Et, opem præſtitiſſe dicitur, qui mutuat equum, vel arma alicui, qui rus dixit ſe iturum, & homicidium commiſit, ſi delictum ignorauit. Et de ope ac auxilio quẽdam, relatiuè. ibid. nu. 9. 432
mandans Cornelio, vt cum naui Biſantium proficiſcatur, & conueniens quòd in loco dabuntur à Titio pecuniæ onerandi eam nauim, ſi Titius pecunias non numerauit, & naui vacua Cornelius reuertatur, ad damna, & id quod intereſt, tenetur. nu. 19. 328
mandans Benedicto debitori ſuo, vt centũ, quæ ſibi debet, perſoluat Pandulpho, cui tantundẽ debet. Si Benedictus non ſoluit, ſed promiſit, an mandatũ impleuiſſe, vel exceſſiſſe dicatur: & an cenſeatur facta delegatio: & an mandatum huiuſmodi poſſit reuocari. nu. 3. 168
man-

mandans in mandato poteſt dare formam. ib. nu. 6. 171
mandans ſi ſtatum immutauerit, an mandatum cenſeatur reuocatum, relatiuè. nu. 53. 354
mandatarius, qꝑ teneatur de dolo, & leui culpa, & an natura mandati negotij inſpicienda. nu. 45. 190
mandatarius, an vſuras, quas ſoluit ex mandato ſibi iniuncto de recipiendis pecunijs ſub vſuris poſſit repetere: Et an teneatur nominare ſeu probare perſonas, quibus vſuras ſoluit. nu. 31. 181
mandatum habens ad vendendum, ſeu locandum, num et ad pretium, ſeu mercedem recipiendum mandatum habere cenſeatur. nu. 23. 177
mandatum habens ad vendendum, an poſſit vendere habita fide de pretio. nu. 26. 178
mandatum habens ad recipiendum pecuniam, ad certam cauſam, ſufficit, ſi aſſeratur ex illa cauſa, de qua in mandato, pecunia recepta, licet, qui recipit, mentiatur. num. 27. 179
mandatum habens ad recipiendum ſolutiones, terminum ad ſoluendum prorogare non poteſt. ib. nu. 29.
mandatum niſi gratuitum, nullum eſt, & interueniente pecunia, ad locationem potius reſpicit. nu. 38. 186
mandatum iuxta ſolitum interpretatur, & ad ordinaria, non ad extraordinaria refertur. nu. 41. 188
mandatum ad merces emendum datum, declaratur: & his emptis, ad quem periculum pertineat relatiuè. num. 46. pag. 190
mandatum re integra domini morte finitur, relatiuè. nu. 48. 190
mandatum poteſt fieri poſt mortem duraturum Et de procuratore ſolito cõſtitui in teſtamentis mercatorũ, quædam notabila. nu. 49. 191
mandatum plenam illam interpretationem recipit, quatenus ex fide res agatur. ib. nu. 50. ibid.
mandatum aliquid gerendi mercatores ſuſcipientes, ſi facere omittunt, ad omne dãnum, quod paſsi ſunt, mandantes tenentur. ibi. nu. 51.
mandatũ reuocatur ipſo iure, vbi deterioris conditionis

mandatarius effectus est. & limitatur & declaratur in sequentibus.nu.50. 352
mandati fines diligenter custodiendi sunt. Et refertur memorabile exemplum Publij Crassi Mutiani.nu.2. 167
In mãdato generali an censeatur tradita facultas accipiendi pecunias ad cambium.nu.19. 176
Et, facultas data à debitore creditori accipiendi pecunias sub cambijs,ne damnum creditor patiatur,an ad prima tantùm cambia referatur, seu magis ad cambia & recambia.ibid.nu.20.
mandata ex officio atq; amicitia originem trahunt: & in vsu frequenti sunt.nu.1. 167
mandata vbi duo sunt, alterum adimplere non sufficit. nu. 4. 188
mandatum cum reuocatur à lege propter deteriorem conditionem mandatarij fit reuocatio ex verisimili ac præsumpta voluntate mandantis quasi tacite hoc fit actũ. num.59. 659
mandans alicui vt merces quas apud se habet tradat pro se Titio aut Meuio, seu illi vel illis quibus fuerit ordinatum ab eisdem, an censeatur adiectum, seu Procuratorem in rem suam constituisse.num.1.& per totam quæstionem. 770
Marani pessimum genus hominũ,& multa aduersus eos, relatiuè.nu.37. 77
mare homini potenti & crudeli comparatur.nu. 21. 257
mare de territorio illius ciuitatis vel loci,cui magis appropinquat,esse dicitur.nu.1. 851
maritus si lucrum dotis quòd à statuto referatur, remiserit vxori,quòd à creditoribus tanquam fraudem reuocari non possit.nu.37. 349
Martinus Silimanus maximus Iurisconsultus, dicere consueuerat illas sententias tenendas esse, quas prudentes commendant.nu.5. 212
maritus an quemadmodum lucratur tertiam partem dotis vxore præmoriente vigore statuti ita & partem bonorum paraphernalium.nu.23. 759
Martini sententia recepta ex consuetudine in l. dos à patre.

tre.C.solut.matrimo. declaratur certis modis. numer. 147. 704
Martini Glossatoris mos fuit contradicere ijs, quæ à frequentioribus recipiebantur.nu.3. 780
matriculatus in duobus exercitijs, oneribus vtriusque artis adstringitur.nu.59. 32
matriculatus in diuersis artibus seu negotiationibus vbi sit conueniendus.nu.26. 484
matrimonium debet esse liberum: ideo promissio adiecta pœnæ principali,non valet.nu.5. 215
Mendacium omne in rebus contrahendis tollendum est: quia mendacium sine peccato esse nõ potest. Et in mendaces mercatores,quædam.nu.9. 65
medium, quod iustitiæ commutatiua requirit latum esse debet.nu. 2. 807
mensa potest conueniri: etsi plures mensæ sint in diuersis locis,principalis conuenietur,si aliæ ei accedant. num. 22. 508
mensuræ & pondera iusta esse debent. Et de pœnis in falsantes.nu. 23. 419
mercari,& negotiari,an idem sint:mercatorq; & negotiator an sint synonima.nu.5. 10
mercari aut negotiari dici non possunt mutuas pecunias recipientes.nu.40. 24
Et mutuas dantes fœnebres pecunias, dici possunt negotiatores,non autem mercatores.ibid.nu.43.
mercator callidus laudatur, qui dolo malo deseruiat per dissimulationem,& sua,vel aliena tueatur.nu. 11. 66
mercator experiens laudatur:& plurimum valet experientia in mercatura.ibid.nu.12. 67
mercator non debet esse literarum ignarus:& qui sua prudentia instructus sit.nu. 13. 67
mercator diues si visus est exire à domo Sempronij,cui magna pecuniarũ summa subtracta fuit furto,solùm quæstioni subijci potest.nu.24 71
mercator, qui multas merces habet, quæ difficilè amoueri possunt,si conueniatur, non tenetur satisdare de iudicio sisti.nu.25. 72

mercator, qui in periculoſo loco merces habet iuxta flumen, vel mare, vbi numerus piratarum eſſet, vel montibus, veriſimile eſt quòd nõ ſoluendo efficiatur. n. 26. 73
mercator fœnebres pecunias recipiẽs, pręſumitur citò pauper, & non ſoluendo effici. nu. 27. 73
mercator, qui ad diem merces emit, & eaſdemmet viliori pretio, quàm emerit, præſenti pecunia vendit, breui ad inopiam redigi præſumitur. nu. 28. 73
mercator abſens mercaturę cauſa, an ex volũtaria ſeu probabili cauſa abeſſe cenſeatur. nu. 40. 78
mercator an propriè dicatur is, qui ſemel merces emit, vt venderet. nu. 6. 11
mercator ex vnico actu nõ dicitur, niſi procedat profeſsio vel deſcriptio in matricula. nu. 9. & ſeq. 12
mercator matriculandus iuramentum præſtare debet. Et de virtute iuramenti. nu. 11. 13
mercator is etiam dicitur, qui vulgi opinione pro mercatore habetur. nu. 12. 13
mercator dicitur officium gerere. ib. nu. 24. 17
mercator illicitè & iniuſtè mercaturã exercens, & ſic malus mercator, non eſt mercator propriè, ſed abuſiuè. nu. 31. 20
mercator ſimilis eſt fœneratori nu. 33. 21
mercator abominandus, qui vſuras exercet. Et contra vſurarios multa. nu. 35. 22
mercator propriè dicitur, cùm obligationis actus vltrò citroque interuenit. nu. 46. 27
mercator ſeu negotiator an dicatur, qui tantũ prędia propria locat, & aliorum conducit. nu. 48. 28
mercator qui mercaturę officiũ exercuit, & in albo mercatorum deſcriptus, ſi deſiſtit, num mercator dicendus ſit, vt priuilegijs mercatoribus conceſsis vti poſsit. Et quomodo & quando cognoſcatur deſtitiſſe. nu. 65. 37
mercator an ſit, diciq; poſsit ille, qui mercaturę officium per ſe non exercet, ſed inſtitorum opera ac ſeruorum vtitur. nu. 66. 38
mercator vnde dicatur. nu. 73. 41
mercator mercaturam ſuam legans, & debita & credita legato cedunt. nume. 96. 53
mercator qui in varijs & diuerſis locis habebat traficum vnius negotiationis, ſi decoxerit, quòd creditores oẽs non ſint confundendi, ſed ſeparatim in quocunque loco vocandi: in eo tamen quod ſupereſt, alij admittuntur. nu. 20. 457
mercator qui duas negotiationes exercuit, & ſeparatim habuit creditores, ſi decoxerit, ſeparatim in qualibet negotiatione vocantur creditores. ibid. nu. 21.
mercator iudicis decreto mercaturam facere prohiberi ex cauſa poteſt. nu. 33. 122
mercator propriè dicitur, cùm actus vltrò citroq; interuenit. nu. 46. 27
mercator cauſam vnam in libello proponens, & aliã probans, non ſuccumbit. Et quomodo hoc intelligatur. nu. 7. 519
mercator ſi directam actionẽ inſtituit, cum vtilis ſibi competit, non ſuccumbit. ib. nu. 8.
mercator agens ex numeratione, & confeſsionem probãs eis, an ſuccumbat. nu. 15. 521
mercator vnus quandoq; ſcribit nomen alterius, in libellis tamen hæc abuſio non procedit. nu. 16. 522
mercator faciens ſequeſtrationem mercium alterius mercatoris, & nil probans, quod reuocata ſequeſtratione per ſententiam, damna & intereſſe peti poſſunt: licet in ſententia nihil dictum de his fuerit. nu. 18. 523
mercator ab eo qui mercator nõ eſt, cauſa & occaſiõe mercaturæ coram conſulibus conueniri poteſt. nu. 14. 503
mercator, qui deſijt mercaturam excedere, pro his, quę geſſit tempore, quo mercator erat, & quæ ad mercaturam pertinebant, coram conſulibus mercatorum poteſt conueniri. ib. nu. 16. 505
mercator forenſis, qui Anconæ tabernam, pergulam, ſeu menſam habet, ratione contractus, vel quaſi, Anconæ poteſt conueniri. Et ſi domicilium non habeat, coram præſide vel conſule, in his tamen, quæ ad mercaturam attinent. nu. 18. 506
mercator forenſis, qui nec tabernam ſeu menſam, aut pergu-

pergulam Anconæ habebat, ſi merces emit habita fide de pretio, aut vendidit præſenti pecunia, habita fide de rebus, ſi is receſſurus ſit, num Anconæ conueniri poſsit. Et quid, ſi fides non eſt habita de pretio, vel rebus. num. 20. 506
mercator num ex aſsidua conuerſatione in loco forum ſortiatur. ibid. nu. 24. 509
mercator ſi cum conſilium fugiendi iniuiſſet, merces ab alio emit mercatore, quod ſecuta traditione dominium non intelligitur translatum. Benu. tract. de decoctorib. nu. 31. 347
mercator ſi paciſcatur in nundinis Ricinenſium, centū ſolui, & ſi debitor præſtituto die non ſoluerit, pro intereſſe decem dari, an valeat pactio. nu. 2. 150
mercator vt lucrum ceſſans conſequi poſsit, quæ debeat probare. nu. 3. 151
mercator ſi ad lucrum & damnum pecunias mutuas recipit: & ſe damnum deinde paſſum affirmat, vtputa naufragij, num ſit ſtatutum tempus à iure eidem ad faciendum fidem de prædictis. Et quòd teſtes ſuper naufragio in loco, in quo caſus euenit, minùs legitimè recepti, probent. ibi. nu. 9. 155
mercator ſi egit aduerſus alium conſequendi gratia ſarcinulas quaſdam, & probauit tantùm ſarcinulas, de quib. agitur, ſuo ſigno ſignatas, non poteſt obtinere. n. 78. 94
mercator an ſigno alterius mercatoris vti poſsit. numer. 92. 102
mercator non poteſt vti ſigno alterius, qui primo vſus eſt vbi fieret iniuria, vel ignominioſè vteretur. Et exemplū additur in decoctore. ibi. nu. 95. 104
mercator non poteſt vti ſigno alterius mercatoris, qui primùm vſus eſt, vbi primus lædi poſſet, & intereſſet ſua, vel publicè: non licet tamen queri niſi ex cauſa magna. nu. 96. 104
mercator ſi vendidit Abbati pannos induendi gratia eius monachos, quòd obliget monaſterium: licet mutata voluntate in alios vſus verterit. Et quomodo intelligatur. nu. 28. 179

merca-

mercator, qui tenetur reddere rationem, quatuor implere debet. edere librum legitimè confectum, calculum, reliqua reddere, & moram ſolutione eius, quod debetur, purgare. nu. 60. 88
mercator tranſiens prouinciam, negotiandi cauſa, quòd poſsit gladium ferre. nu. 11. 132
mercator ſciens biduo aut triduo proclamationem fieri quòd frumentum vilius vendi præcipietur, ſi ob id tacens frumentum vendidit, ad id, quod intereſt, emptor contra eum poteſtagere. nu. 2. 232
mercator magnus & diues pecuniam in promptu habere præſumitur: tenuis contra. nu. 20. 71
mercator eſſe deſinit, vbi officium mercaturæ deſeruierit, item & morte. nu. 1. 334
Et, mercator eſſe deſinit, vbi pœnæ cauſa negotiatione illi iudex interdixerit. nu. 2. ibid.
Item, mercator quòd eſſe deſinat alijs modis, relatiuè. nu. 3. ibid.
mercator lucrum rationabile recipere debet cum Dei timore. nu. 16. 804
mercator emens vnam rem decem nummis, illico poteſt eam alij vendere duodecim. nu. 12. 823
mercator pro quacunq; re, cauſa, vel operatione, ratione mercium poteſt recipere lucrum. nu. 13. 824
mercator, ſeu negotiator, res inutiles & defectuoſas faciens, & defectus ex induſtria obtegens, tenetur ad ſatisfactionem. nu. 10. 812
mercator quòd recipiat à me Lugduni centum florenos, & occaſione cambij faciat mihi dare Romæ nonaginta, nunquid licitum ſit. nu. 1. 841
mercator conſtituit ſe ſoluturum ſundum: & ſi non ſolueret, conſtituit ſe ſoluturum decem, qualiter intelligatur ſi non ſoluerit. nu. 2. 842
mercator Romæ exiſtens, ſi conſtituit ſe ſoluturū Capuę, vtrum creditor debeat ire Capuam, vel mittere ad recipiendum ſolutionem. nu. 3. 843
mercator quis dicatur. nu. 8. 846
mercator iuſtus ſoluere poteſt alij ſoluere volente eo cui

iuſſus erat ſoluere. nu. 35. 648
mercator abfuturus ſi dimiſit inſtrumentum penes amicum mercatorem non cenſetur ceſsiſſe, ſeu Procuratorem illum conſtituiſſe contra verò in chirographo habente clauſulam de ſoluendo ei qui exhibuerit. n. 13. pag. 747
mercatoris definitio ſeu deſcriptio. nu. 4. 9
De mercatoris illius ſtatu maximè dubitandũ eſt, qui ære alieno grauatus, iam cœperit ſarcinulas componere. nu. 31. 74
mercatoris appellatione an campſores continentur. 67. 39
mercatori credendum non eſt, qui in reddenda ratione ſe librum non confeciſſe aſſerit. Vnde ſi non edit, occultare præſumitur. Et quòd iuretur in litem. Et quid, ſi dicit ſe perdidiſſe, vel in longinquo habere. nu. 63. 90
mercatori ſine hærede decedenti ſuccedit collegium mercatorum. nu. 17. 416
mercatori tradens pecuniam, vt lucrum & damnum ſentiat, num poſsit petere, vbi voluerit, vt ſibi à mercatore rationes reddantur diſtinguitur: & diſtinctionis fœdere diſſentientes Dd. ad concordiam redegit. n. 8. 154.
mercatori ſeu campſori dicens, quòd ſoluat Titio illud, quod ſibi debetur, num ſi campſor promiſerit, liberetur. nu. 5. 376
Contra mercatorem, qui fortunæ vitio decoxit, procedendum eſt ciuiliter, omni corporali cruciatu remoto. n. 3. 410
mercatori vili ſeu pauperi afferenti gemmas, ſeu pretioſas margaritas habuiſſe, non creditur. nu. 22. 72
mercatores, qui merces per tranſennam ſeu foramina in vendendo ſed permutando oſtendunt, reprehenduntur. nu. 11. 157
mercatores ſcribunt, Titius & Socij. De qua forma multa. nu. 17. 160
mercatores accipientes literas, & tacentes, ſibi præiudicãt. Et quomodo intelligatur. nu. 14. 545
mercatores cum ſe iam decocturos ſciunt, ſolent eſſe ſallaces. & cùm dolo malo faciunt, niſi ſit alia, de dolo datur actio. nu. 33. 348
mercatores id habent in vſu & conſuetudine, quòd aliena gerentes negotia, nomine proprio expediant, declaratur relatiuè. nu. 47. 190
mercatores ſi nautæ ſarcinulas ligatas ſeu ſignatas tradidêre, & vel apertæ vel reſignatæ reſtituũtur, quibus remedijs mercatoribus ijſdemq; dominis conſulatur, relatiuè. nu. 1. 272
mercatores ſi in mercantijs florenos certa ſumma recipere ſunt obſtricti, num in dote procedat. Et an dos, mercantia dicatur. nu. 78. 45
mercatores extranei an ſine cauſa à dominis locorũ poſſint expelli. nu. 33. 76
mercatores inclitas nominatim vetuſtis legibus prohibitas ciuitates, tranſgredi prohibentur ſub pœnis. nu. 36. pag. 76
mercatores vagãtes, inter miſerabiles perſonas numerantur. nu. 38. 77
mercatores Chriſtiani cum hoſtibus & Saracenis inita pace vel pactis inducijs poſsint habere commercium. nu. 43. 78
mercatores qui conſilium conturbandi initierunt, ſi ſe in ſoluendo gratioſos reddunt aliquibus, quomodo conſulatur creditoribus. nu. 28. 345
mercatores, qui ſe æquitatis magiſtros credunt, longè errant: & æquitas melius cognoſcitur à Iureconſultis. nu. 1. 548
mercatores, in dicendis ſententijs, conſulere debent Iureconſultos, bonosq; viros vbi cauſæ expoſtulant. nu. 3. pag. 549
mercatores non putent ſe clemẽtiores aut æquiores lege, Et de legibus ſeruandis, pulchra. nu. 4. & ſeq. ibid.
mercatores oportet ſeruare æquitatem ex circunſtantijs à lege conſideratam. nu. 5. ibid.
mercatores qui labefactata fide decoxerunt, & in decoctione aliquid fraudis admiſerunt, intantum mercatores eſſe deſinunt, vt vlterius mercaturam exercere non poſsint. nu. 4. 334

mercatores falliti ceſſantes, & fugitiui poſſunt torqueri, vt indicent pecunias ipſis datas ad mercandum, quas nunc denegant habere. nu. 2. 409
mercatores fugitiui pro confeſsis habentur. nu. 11. 412
mercatores & decoctores ſolent varia crimina admittere, & quænã ea ſint. nu. 19 p. 417. & inde vſq; ad nu. 24.
mercatores ſolent ſecuta alicuius decoctione in vnũ conuenire, & tres aut quatuor ex eis cum pleno mandato conſtituere, idq; commendatur. nu. 24. 421
mercatores & campſores, ac numularij exceptionẽ excuſſionis an poſsint obijcere. nu. 5. 529
mercatores poſtquam decoxêre, num vis mercaturæ exercendæ perdant. nu 36. 123
mercatores admonentur, ne fidant ſimplicibus apochis clam factis, & à nemine ſubſcriptis. nu. 10. 542
mercatores merces ementes, & eaſdem non ſua opera, ſed aliena elaborari curãtes tranſmittendi aliquò quæſtus cauſa, non ideo minus mercatores dicuntur. nu. 26. 17.
mercatores, verb. an comprehendat vſurarios. nu. 17. 17
mercatores minus legitimè mercaturam exercentes, ſed turpis quæſtus gratia, vſurarij etiam dici poſſunt. n. 31. pag. 20
mercatores, qui merces pecunia præſenti emunt, vt eaſdẽ non mutata forma cariori pretio ad diem vendant, quàm præſenti pecunia ſolcãt, vſurarij cenſendi ſunt. Et an in his locum habeat c. quanquam. de vſur. lib. 6. nu. 34. 21
mercatores procul à patria ſunt reijciendi & relegandi, q̃ præſenti pecunia vilius emunt res, vt dilata ſolutione cariùs vendant. Et an poſsint excuſari à pœna propter conſuetudinem. nu. 35. 22
mercatores aut negotiatores dici non poſſunt ſimpliciter mutuum dantes. nu. 42. 26
mercatores an dicantur, qui trans mare negotiantur, emuntq; & vendunt merces, & etiam domi pharmaca conficiunt. nu. 49. & ſeq. 29
mercatores, qui ex mandato iniuncto merces vẽdunt ad diem, ſi interim emptores mercium decoquunt, num mandati actione ex eo, quod minus legitimè mandatum curauerint, teneantur. nu. 36. 185
mercatores, qui alienas merces vendunt ad diem, & ſuſcipiunt nominum periculum in ſe, ex certa mercede conſtituta, vtputa trium aureorum ſolarium pro quolibet centenario, ſi emptores mercium fiant nõ ſoluendo, an teneantur. nu. 37. 187
mercatores Anconitani mandarunt mercatoribus Neapolitanis, vt merces emerent, & mari eaſdem Anconã tranſmitterent cum fideiuſsione, ſeu aſſecuratione & clauſula de non transferendo merces ex onerata naui in aliam, quod credebatur fieri poſſe ſolutis ſeptẽ pro centenario quolibet: num ſi Neapolitani tranſmiſerint cum aſſecuratione, ſine tamẽ dicta clauſula, quoniam aſſeruerunt, cum clauſula inueniri nõ potuiſſe, niſi ſolutis quindecim pro centenario, & merces in aliam nauim tranſlatæ perierint, Neapolitani mercatores teneantur. nu. 39. 187
mercatores ſuſcipientes mandatum aliquid gerendi, ſi facere omittunt, ad omne damnũ, quod paſsi ſunt mandantes, tenentur. Ber. ue. ſuper tit. mand. nu. 51. 192
mercatores, qui mercatorum abſentium ſine mandato negotia gerunt, & dolum & culpam debent præſtare: & quandoq; caſum. nu. 52. ibid.
mercatorum libris an ſit habenda fides. Et quid, ſi teſtator mandat in re quapiam credi, ac multa alia relatiuè. nu. 69. 90
mercatores Florentini, qui menſam numulariam certo loco exercent, tenentur ibidem ſe defendere in his, quæ ad menſæ rationem pertinent. Nec excuſandi ſunt, ſi Florentiam rationum Codices tranſmiſiſſe dicant: qua afferri lex iubet ſumptibus & periculo eorum. nu. 19. 506
mercatores Florentini, qui Anconæ inſtitores habent, poſſunt ibidem ex eorum contractibus cõuenirí, directa, vel vtili inſtitoria. nu. 21. 508
mercatores, qui ad nundinas profecti ſunt, non poſſunt nundinarũ tempore in ipſis nundinis, etſi pergulã habeant,

beant,ab his,qui nundinas impetrarunt, conuenirisab alijs verò mercatoribus, qui cum eis cõtraxerunt,possunt.nu.23. ibid.
mercatores vtrum possint statuere,quod pater teneatur p filio.nu.11. 856
mercatores non possunt statuere contra ius publicum,totius ciuitatis. ibid.
mercatores an quæ dixerunt in vendendis mercibus,præstare debeant.nu.8. 64
mercatores Florentini sunt diligentes, & pecunias dormire non sinunt.nu 14. 67
mercatores probè se agant circa omne officium suum: & temperent se ab his,quæ sunt prohibita.Rationes diligenter conficiant,& calamo non parcant.nu.15. 67
mercatores an sint vtiles & necessarij vrbibus.Et cõmoda eius incommoda, quæ à mercatoribus proueniunt,enumerantur.nu.16. 67
mercatores an sint habendi inter honoratas personas.nu.17. 69
mercatores an teneantur edere Codicem rationum. de merc.par.2.nu.70. 91
mercatores numero tres, si emerunt singuli duas farcinulas,& vnus Venetias nauigauit cum eis, & direptæ fuerint à Piratis duæ asportãtis, num ex communi signo farcinulis adiecto, communicatio & inuicem possessionis traditio facta censeatur.nu.89.& seq. 100
mercatores,ne diuersarum negotiationum fiat confusio, & ne oriatur incertitudo, vbi forsan societatem coiuerunt,signo ex communi consensu facto vtuntur, & in libris notant.nu.91. 102
mercatores, si de signo contendunt,ille,qui agit lite pendente,signo non potest vti.nu.100. 108
mercatores si præbuerint testimonium contra signum proprium,& quidem falsum,pœnam falsi non euitãt.nu.101. 108
mercatores an possint statuere, vt pater pro filio teneatur.nu.15. 482
mercatores statuere possunt, quod contra scripturas corũ non possit obijci exceptio præscriptionis. num. 16. ibid.
mercatores aliquid statuere non possunt, quod naturaliter,& euidenter sit iniustum,item contra ius publicum totius ciuitatis,& illud, quod monopolium sapiat.nu.17. ibid.
mercatores quòd possint statuere cimatores, in posterum non accedere cum emptoribus ad eorum tabernas,licet accedere consueuerint inspiciendi gratia qualitatẽ pannorum.nu.21. 483
mercatores non possunt statuere, quòd nullus ex eis possit alium in ius vocare coram Præside,sed tantùm coram consule.nu.24. ibid.
mercatores inter alias personas alijs non subiectas statuere non possunt; nisi se foro subijciant vel agant.Si enim agunt.reconueniri possunt.nu.25. ibid.
mercatores possunt decernere, quòd priuatæ scripturæ fides habeatur.nu. 28. 485
mercatores & alij artifices an possint inter se facere statuta.nu.9. 846
mercatorum consules an possint de delictis cognoscere. nu.15. 504
mercatorum collegium quomodo constituatur: & quomodo dissoluatur. Et circa id, quædam alia relatiuè. nu.35. 514
mercatorum appellatione an contineantur iuuenes, qui cum ipsis morantur,ad ministerium,& mercaturæ exercitium.nu.69. 39
mercatorum vsus, antiquitus in insula Rhodo fuit, & ab eadem insula natalium commerciorum leges dictæ sunt.nu.1. 63
mercatorum & campsorum massa, summum bonum,& quintum elementum, secundum Bal. licet tempestate nostra,atrocia admittant.nu.4. 63
mercatorum status,est in magno discrimine salutis æternæ.nu.5. 63
mercatorum appellatione, ementes & vendentes seruos, nõ continentur:sed hi mangones, seu venalitiarij di-

cuntur.nu.16. 14
mercatoribus Christianis prohibitum est esse commerciũ cum Saracenis & hostibus populi Romani tẽpore belli:& in mercibus non prohibitis, & etiam prohibitis. nu.40. 78
mercatoribus Christianis, exceptis Saracenis, & hostibus cum alijs,cum quib⁹ nec pax, nec fœdus,nec bellũ existit,possunt omnes merces ad eos exportare.nu.48. 81
mercatorũ collegia, quòd possint sibi ius proprium constituere,& in quibus. Benuen.tract. quomodo in caus. merc.proced.sit.nu.8.p.476.& nu.15.& seq. 482
mercatorum libris,an sit habenda fides.nu.69. 90
mercatoribus,qui res venales ad quotidianum hominũ victum necessarias exposuêre, pretium moderari potest.Et exempla in pannis.Et vide quid de pensionibus domorum subijciatur.nu.51. 146
mercatorum collegium potest iudicem eligere,cuius iurisdictionem declinare nequeunt: & quomodo creandus sit. Benuenut.tracta. quomodo procedendum sit. nu.1. 499
mercatorum collegium potest plures etiã iudices & consules eligere:non tamen scorsum quilibet potest adiri. nu.2. ibid.
mercatorum appellatione,an contineantur equorum locatores.nu.38. 23
mercatorum quæstiones, ex æquo & bono cognoscendæ sunt.In quo genere plerunq; sub autoritate iuris scientiæ,perniciosè erratur.nu.2. 548
mercatores solent negotia ad alios pertinentia nomine proprio expedire,& hanc consuetudinem damnat.nu. 1.pag. 764
mercatores vt videantur esse aliqui procurant se adiectos constitui & sub eorum nomine merces alienas transmitti.nu.4. 766
mercator si vt locupletior videatur impetrat,vt merces alterius possit in scriptura alicuius ciuitatis describi facere tanquam sua quòd propter descriptionem prædictam non possit defendere tanquam sua.nu 5. 766

merca-

mercator vendens mensam suam,& tandem instrumenta nominum debitorum, vel libros dominium transtuliſſe videtur.nu.4. 74
mercatores vt diuites appareant.& ostendant se pecunias ad manus habere, & ne creditores sint onerosi procurant sibi pecunias commodari.nu.9. 767
mercatores qui per literas significant se debitores in centum & plus & minus prout in codice rationum continetur non videntur ex hoc augere vel minuere quantitatis confessæ summam.nu.33. 792
mercatura quid sit.Benuc.tract.de merc.par.1.n.74. 42
mercatura hominum,& quæstus ex ea prohibetur. nu.17. pag. 15
mercatura alia licita, alia illicita.nu.28. 19
mercatura refert,an tenuis, vel magna,vel copiosa sit.nu. 19. 71
mercatura regulariter super rebus omnib⁹ mobilibus tantum fieri potest.nu.1. 131
mercatura in hominibus non est & multò minus in liberis hominibus.nu.2. ibid.
mercatura non est in rebus sacris.nu.4. ibid.
mercatura in frumento publici canonis non est: & idem iuris est in frumento exercitui missò.nu.9. 132
mercatura in nauigatione valde versatur.nu.1. 240
mercatura publicis speciebus fieri non potest.nu.40. 144
mercatura quandoq; constitutionibus locorum iusta de causa tractatur.nu.44. ibid.
mercatura & merx,differunt.nu.89. 49
mercatura duplex,secundum Platonem.nu.99. 54
mercaturæ seu negotiationis appellatione, an legatum contineatur.nu.79. 45
mercaturam exercere non possunt furiosi.nu.18. 117
Nec itidem dementes, & minores curatorem habentes. nu.19. ibid.
Nec prodigi,qui sententia sunt declarati.nu.20. ibid.
Nec mente capti.nu.21. ibid.
Nec fatui.Et quomodo inter se differant prędicti,& probentur tales.nu.22. ibid.

Et quid de lunaticis.nu.23. ibid.
Item nec phrenetici.nu.24. 118
mercaturam iurans vlterius non exercere,iuramentũ ſeruare non tenetur,ſi aliter non poſsit viuere. num. 37. pag. 124
mercaturam facere prohibentur fœminæ, argentariam verò vetantur.nu.38. 124
Et quid de ſeruo.nu.39. ibid.
mercaturam poteſt exercere filiusfamilias. Et de eo, multa ad mercaturam pertinentia.nu.40. 125
mercaturam qui non poſsint exercere, vbi cognitum eſt, cognoſcuntur qui poſsint.nu.1. 112
mercaturam exercuêre ſapientiſsimi viri.nu.3. 63
mercatura vix poſſet exerceri ſi adiecti conſtitui nõ poſſent.nu.27. 573
mercatus nomine,quid contineatur. Et vnde deducatur, an à merce,vel mercor.nu.90. 49
merces venales in generali bonorum obligatione continentur.nu.1. 193
merces venales in legato generali comprehenduntur,relatiuè.nu.2. ibid.
merces venales in obligatione bonorum non continentur,vbi ad certum locum obligatio eſt relata, quod declaratur.nu.3. 194
merces venales an in hypotheca tanta cõtineant, relatiuè nu.4. ibid.
merces futuræ,an in generali mercium obligatione veniant.nu.6. ibid.
merces ſi obligentur, non propterea earum prohibetur alienatio.nu.7. 195
merces venales illæ dicuntur obligatæ,quæ reperiuntur apud obligantẽ tempore,quo agitur, ſeu tempore, quo actio oritur, etſi mora poſsit imputari creditori, quod imputetur ſibi.nu.8. ibid.
merces vbi ſunt amiſſæ, vel deteriores redditæ culpa nautæ, actio conductoribus datur, vel contra magiſtrum nauis,vel dominum nauis.nu.3. 279
Et,dominus nauis, ſi culpa nautarum condemnatus ſoluerit,

uerit,ab eis poteſt repetere.nu.4. 280
merces ſi dubitetur, an ſint magiſtri nauis, vel alterius,ad coniecturas confugiendum eſt.nu.32. 313
merces ſeu ſarcinulæ præſumuntur illorum eſſe, quorum ſignis ſunt ſignatæ.71. 92
merces prohibitas etiã redimendorum captiuorum gratia ad hoſtes belli tempore deferre non licet.nu.41. 78
merces qui emere,& vendere,ſeu permutare non poſſunt, & contrahere prohibentur,mercaturam facere nõ prohibentur.nu.2. 112
merces venales per ciuitatem afferentes, negotiatores dicuntur.nu.22. 16
merces cementes, vt eas in aliã formam redigant,& vendant,non mercatores,ſed artifices dicuntur.nu.23. 16
merces licitæ an proſcribantur propter illicitas.nu.28. 139
merces de quibus eſt controuerſia, ſi reperiantur ſignatæ ſigno autoris,& rei,quid iuris.nu.83. 98
merces venditæ ſi non extent,quòd in alijs loco earũ ſubrogatis non cenſeatur inducta hypotheca.nu.8. 452
mercis appellatione,an contineantur veſtimenta, & cætera, quæ habemus ad vſum quotidianum pertinẽtia, & quotidianum penus.nu.87. 49
mercis ſeu mercantiæ nomini, num plura corpora ſubijciantur,id eſt,vniuerſale corpus ſit.nu.95. 52
mercis appellatione,an pecunia contineatur.nu.75. 43
mercis appellatione,num gemmæ, margaritæ, & annuli contineantur.nu.77. 44
mercis appellatione, an contineantur veſtimenta, & cætera,quæ habemus ad vſum quotidianum pertinẽtia, & quotidianum penus. 49
mercibus recipiendis præpoſitus, qui vulgò ſopracharico appellatur, non poteſt diem conuentum ad nauigandum inter magiſtrũ nauis, & dominum proferre,niſi in mandatis habeat.nu.11. 325
Et, Præpoſiti mandatum ad recipiendum merces, eſt diligenter inſpiciendum.nu.12. ibid.
In mercium varijs ac diuerſis generibus ſe exercẽtes,à qua merce magis denominandi ſint.nu.56. 31

mercium venditores an cæteris creditoribus hypothecâ habentibus in ipſis mercibus venditis prę ferantur. Vbi quòd non, niſi ſibi ſpeciali hypotheca in venditionibus præcauiſſent. nu. 5. 450
mercimonium mercium contractionem ſignificat. Et de nomine, Mercatio. nu. 93. 52
meſonauta, vilis mancipij nomen. nu. 14. 242
Milites armatæ militiæ, ab exercitio mercaturæ remouentur. nu. 11. 115
milites negotiatores fieri priuilegium perdunt. Et quomodo. nu. 12. 115
milites inermis militiæ, & qui honoris cauſa militant, nõ prohibentur facere mercaturam. nu. 13. 115
minores 5. & 20. annorum curatorem non habẽtes in rebus mobilibus, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, ſine iudice adminiſtrationem liberam nõ habent. Secus verò in his, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt. nu. 25. 118
minores 5. & 20. annorum in albo mercatorum deſcripti & approbati, reſtitutionem non habent. Secus, ſi induſtrij eſſent, non tamen ex publico approbati, idq; diſputatur. nu. 26. ibid.
minores 5. & 20. ann. approbati mercatores, ſi in ipſa mercatura contraxerunt, immobiliaq; ſine decreto obligarunt, an hypotheca teneat diſputatur. nu. 29. 120
Mobilium appellatione, quòd veniant pecuniæ: & in legato mobilium conſiderantur tres facti ſpecies. n. 76. 43
monachus poteſt adijci ſolutioni, & an ſolui poſsit Abbati ſine voluntate Monachi vt contingat liberatio. nu. 37. 647
monachus ſi hæres ſit inſtitutus Abbas poteſt hæreditatẽ adire. nu. 38. ibid.
monachus vnius monaſterij ab alio bona fide poſſeſſus num ſecundo ſeu magis primo acquirat monaſterio. nu. 39. ibid.
monachus in actis acquirendis magis filio quàm ſeruo cõparatur. nu. 40. 648
monachus ſi mutuauit vel depoſuit ex mandato Abbatis debitor reddendo monacho liberatur. nu. 43. 649

mu-

Mulier an poſsit eſſe procuratrix in foro mercatorum. nu. 1. 525
mulierem naui vehendam conducens, quòd vectura non debeatur pro infante in naui nato. nu. 22. 309
mulier non poteſt dotis nomine ſe alij obligare quàm viro, fallit in delegatione. nu. 2. 769
mundus eſt communis omnibus patria. Benuen. tract. de mercatorib. par. 2. nu. 34. 76
Mutinenſis, qui emit merces Bononiæ, ſi Mutinæ ad pretium conueniatur, ſeruandum eſt ſtatutum Bononienſe, quod litis deciſionem reſpicit: & cur diuerſum in eo, qui mercator non eſt, & à mercatore conuenitur, vt mercatorum ſtatutum non ſeruetur, quando non adeſt populi vel principis confirmatio. Benuenu tract. quomodo in cauſis mercatorum procedendum ſit. nu. 12. 479
mutuans in cibaria nautarum, vel ad armandam, vel reficiendam nauim, vel in merces, vt ſaluæ fiãt, vel inſtruendam, quia priuilegium habeat. nu. 30. 315
mutuans ad merces emendas, caret hypotheca, & ſolũ in perſonalibus habet priuilegium: eſt enim ſpeciale in pecunia pupillari ad rem emendam, quòd hypotheca competat. nu. 10. 452
mutuans de iure nil poteſt vltra rem mutuatam, vel eius valorem recipere. nu. 14. 825
mutuans pecuniã pro eius vſu principali nil vltra ſortem recipere poteſt: pro ſecundario autem vſu ſic. n. 15. 825
mutuatio actiua quid ſit, & quid paſsiua. nu 5. 796
mutuum dantes, num mercatores poſsint appellari. n. 40. pag. 24
mutuum à mercatore mercatori factum, præſumitur factum & verſum in cauſam mercaturæ. nu. 4. 518
mutuum, ſeu mutui datio, qualiter contrahatur. num. 7. pag. 831
mutuans perdituro puta in ſcorto vel alea hoc expreſſo, quòd non repetat etiam ſi meliori vſus conſilio qui recipit inutilem cauſam eroget. in trac. de adiect. par. ter. nu. 120. 687

N.

NAtura producit omnes res ſuo debito tempore. nu.78.
Natura ſi corpora monſtroſa producat, peccare videtur. ibid.
nauarchus idem ſignificat, quod princeps nauis.n.6. 241
nauarchi, vocabulum, à græco ſermone deducitur. ibid.
nauarchi iure militum teſtari poſſunt.nu.8. 241
naufragij partem citari non eſt neceſſe in examine faciendo.nu.7. 245
naufragium factum in dubio cenſetur propter ſuppoſitũ onus.nu.14. 255
naufragijs leges conſulunt, & eis fauent.nu.5. 323
nauicularij qui ſint.nu.11. 242
nauicularij, & publici negotiatores qui ſuerint.n.62. 34
nauigare in mari ac in flumine publico vnicuiq; licet: probari tamen poteſt ab eo, qui iura Regalia habet in illo territorio.nu.6. 323
nauigare per lacum Peruſinum quòd aliquibus liceat, & aliquibus non liceat, ciuitas Peruſina ſtatuere poteſt. nu.7. ibid.
nauigare Raguſium à portu Anconæ intra duos menſes promittens, quòd magiſter nauis conuentioni ſatisfecerit, ſi nauigare inceperit, Raguſium non peruenerit. Et idem in conuentione de nauigando, & in eo, qui promiſit Romam proficiſci.nu.13. 325
nauigantes nec inter viuos, nec inter vita functos cenſentur, ſecundum Biantem Philoſophum.nu.2. 322
nauigantium tria ſunt genera. Benue.tract.de nautis nauibus & nauigatio.nu.17. 242
nauigatio neceſſaria, periculoſa ac incerta.nu.1. 322
nauigatio vna, vel plures quando dicantur.nu.15. 326
Et, Commeatum & remeatum pro vnica nauigatione accipi debere.nu.16. 327
nauigium, generale verbum eſt, quod & pro nauigatione ponitur.nu.7. 285
nauigij locum ob maris impetum vel hoſtis metum non ſeruans, non punitur.nu.2. 864

nauis

nauis, verbum eſt generale.nu.2. 224
nauis nomen vnde deſcendat.nu.3. ibid.
nauis deſcribitur ſecundum vſum loquendi. nume. 8. pag. 225
nauis paratur, vt nauiget, & naui ſine alia re ſocius ſocio inuito vti poteſt, ſi vtiliter agit.nu.6. 289
nauis ſi ſit plurium, & non conueniant in eligendo magiſtrum, præfertur is, qui magis idoneũ elegit.n.7. 289
nauis dictio, ſub ſe multa membra complectitur nu.1.287
nauis ſeu alterius rei ſi duo ſint domini, & refectione res egeat alter negligens eſt in reficiendo, ſi alius cõmuni nomine refecit, & ceſſans intra quatuor menſes ſumptus erogatos pro portione non reſtituit cum vſuris centeſimis, qui reficit, ius dominij obtinet. num.8. pag. 290
nauis ſi diſſoluta, & refixa, & ijſdem tabulis compacta vel refecta ſit, an eadem vel alia nauis dicatur. num.9. ibidem.
nauis ſi ex alienis tabulis refecta vel facta ſit, an maneat facientis ſeu reficientis. Et quid ſi ex aliena materia.n.10. 291
nauis ſi tempore, quo recedit ex aliquo loco, eget refectione, & cùm ad deſtinatum locum peruenit, tãtundem, & medio tempore, quo nauigauit, refectione indiguiſſe præſumitur.nu.11. ibid.
nauis ſi tempeſtate ad portum relata ſit, ſeu ſi hoſtium vel piratarum timore portui ſe applicuerit, quod vectigal non debeatur, & circa legem Cęſar.ff.de public.quædã alia.nu.26. 295
nauis diuiſionem nõ patitur, & locus Caſſelij refertur ad Quintum Fabium Labeonem damnatum, qui nauem fecuit diuidendo cum rege Antiocho.nu.27. 296
nauis partes quæ ſint.nu.1. 287
nauis magiſter in culpa cenſeri debet, qui non prouider, quod à prouidente diligẽte prouiſum fuiſſet.n.26. 258
nauis aduerſione conducta, non adiecta certa vectura, debetur vectura, tamen ſecundum conſuetudinem. Et ita conuenuiſſe cenſentur.nu.8. 305

Et, contractus à consuetudine contrahentium, & loci, interpretationem recipiunt: & an substantia suppleatur à consuetudine. nu. 9. 306
nauis maritima, est ratis fluuiatilis, secũdum Accursium, quod reprobatur. nu. 6. 283
nauis præsumitur illorum esse, quorũ vexillis nauig. Benuenut. tract. de mercato. par. 2. nu. 72. 92
nauis tua vi fluminis in agrum meum delata tolli nõ potest, nisi de præterito quoq; damno caueatur. n. 22. 295
Et, naues omnes sua habent vocabula, & quare. n. 23. ibid.
nauis cùm ventis cõmittitur, non quò vult nauta, sed quo flatus impellit, illuc est cursus. nu. 7. 253
nauis magister, qui recusans ordinarium vectigal soluere, portum non petit, si naufragium facit, tenetur. nu. 37. pag. 260
Et, nauim exarmare, est armamentis suis spoliare. nu. 39. pag. 261
nauis exercitium vtile, & necessarium est, & ad summam Reipublicæ pertinet. nu. 1. 281
nauis appellatione, omnia nauigiorum genera continentur. nu. 2. ibid.
nauis magister seu dominus, non præsumitur à nautis, quibus imperare potest, inuitus ad aliquid dicendum, vel gerendum compulsus. nu. 23. 331
Et, consuetudo nautica spectanda est, dummodo à lege non reprobetur. nu. 24. ibid.
nauis magister est, cui totius nauis anchora mandata est. & generaliter qui dicantur magistri, ibidem dicitur. nu. 5. 241
Et quòd Nauarchus, princeps nauis dicitur. nu. 6. ibid.
naui seruitus imponi nequit, vt semp merces alicuius deferat: cõuentio tamen iure pacti, & personalis obligationis circa id defenditur. nu. 20. 294
Et, nauim venalitiarum mercium perforans, Aquilia actione tenetur. nu. 21. 295
naui quadam exercuit Titius artem piraticam, vendidit deinde eandem nauim, num his, qui deprædati fuerũt à Titio, cum dicta nãui, aliquo iuris remedio consuli possit aduersus nauis emptorem. nu. 14. 293
Et, nauis, seu res alia inanimata non delinquit. ibid. numer. 15.
naui empta cum instrumentis, scapha non debetur: Et publicata naui, scapha non censetur publicata. numer. 12. pag. 291
Et, naue tradita, cõsequenter nauis dominium quibus modis translatum dicatur. nu. 13. 292
nauim conducens à prędone, ei rectè vecturã nauis soluit, contrà verò si à domino, prędoni nõ rectè soluit, & ibidem declaratur. nu. 28. 312
nauem si culpa nautæ exarmari contigerit, nautę nil præstandum est. Et si conuentum est, nauim bene instructã esse, & propter mala armamenta nauis perierit, nauta præstare debet damnum mercium amissarum. nu. 41. pag. 262
naues emphractæ, epibatæ, seu embaræ quæ sint, & declaratur. lege prima. in §. quædam. ff. de exer. nu. 4. 282
naues habere priuati non prohibentur, exceptis Senatoribus, & qui prouinciã administrant, in ea nauim fabricare non possunt. nu. 2. 287
naues sub titulis alienis seu insignibus, vt necessitates publicas euitent, excusare non licet, sed pœna proscriptionis earum. nu. 3.
naues ex portu dimittendæ non sunt, nisi naucleri deponant in quam prouinciam sunt profecturi. Benuenutus, tractatu de nautis nauibus & nauigatio. numer. 33. pag. 298
nauium magistri ne insignibus aliarum ciuitatum in nauigijs vtantur, statutum Anconitanum prouidenter factum tanxit nu. 24. 258
nauium magistri & nautę, qui merces vehendas accipiũt, Et ex hoc mercedum locare res dicuntur. Mercatores verò, qui pecunias vehendarum mercium causa dant, conductores appellantur. nu. 2. 302
nauium magistris, & nautis casum probare satest: & qui eorum culpa casum euenisse asserit, probare debet. numer. 6. 244

nauis ſi tempeſtate ſeu vi ventorum in portum aliquem depulſa fuerit, nullum propter id vectigal exigi debet. Benuenut. de nautis nauibus & nauigatione. nume. 26. pag. 295
nauibus in fabricandis hoſtes inſtruentes, & docentes, capite plectuntur. Benuen. tract. de nautis nauibus & nauigatione. nu. 24. 295
Et, nauium, & plauſtrorum pręſtationes, inter regalia annumerantur. Benuenutus, tractatu de nautis nauibus & nauigatione. nu. 25. 295
nauta quibus actionibus conueniendus ſit relatiuè. Benuenutus, tractatu de nautis nauibus & nauigatione. nu. 1. pag. 279
nauta qui certa mercede operas domino nauis locauit in ducenda naui, de leuiſsima culpa tenetur. nu. 4. 244
nauta mercatoribus tenetur, ſi illicitas merces in naui immiſerit, & ex hoc omnes publicari contigerit. num. 22. pag. 257
nauta qui nauem exercet, an in poteſtate ſit necne. num. 1. pag. 277
Et, nautæ annumeratur culpæ, ſi illicitis inſignibus in naui ſit vſus: & propterea merces ablatæ ſeu amiſſæ fuerint. nu. 23. 257
nauta ſi cùm ad nauigandum proſperior flatus inuitaret, vocatis loci publicanis, obtulerit vectigal ſolitum ſecundum pondus mercium alibi æſtimatum, & publicani recuſarint recipere: an ſi è portu diſceſſerit, naui onuſta mercibus, merces cecidiſſe in commiſſum dicantur. nu. 1. 270
nauta an poſsit eſſe teſtis in cauſa domini. nu. 1. 271
nauta certa vectura conuenta promiſit Titium in naui ſua ponere, & in loco aliquo exponere, num ſit neceſſariũ, nautam probare Titium in naui poſuiſſe, vel ſufficiat in naui fuiſſe, & expoſitum in loco conuento conſequendæ vecturæ gratia. Et quid in rebus inanimatis, quatuor facti ſpecies conſiderantur. numero. 23. pag. 309
nauta, qui propter illicitas exactiones publicanorum, curſum nauigationis aliquantulum immutat, accuſatur. nu. 8. 253
nauta ſoluit vectigal pro naui, pro mercibus mercium dominus. ibid. nu. 9. ibid.
Item, quod nauta teneatur ex locato, ſi merces ex vna naui in aliam deteriorem tranſtulerit. nu. 10.
nauta qui piraticam nauim à vadis liberauit, ſi poſtea à pirata cum naui captus fuerit, & merces perdiderit, tanquàm cauſam damni dans tenetur. nu. 25. 258
nauta eſt in culpa, ſi mures merces roſerint, vbi felem non retinet. Benuenut. tract. de naut. naui. & nauig. numer. 48. 266
nauta damnum mercatoribus præſtare debet, quod euenit propter eius inimicitias. ib. nu. 49.
Item, nauta ſi cum naui captus fuerit à pirata, an præſtare damnum dominis mercium teneatur. numero. 50. pag. 267
Et, an nautę culpę tribuatur, ſi pluuiali aliqua merces madefactæ, ex hoc deteriores reddantur. ib. nu. 51.
Item, nauta eſt in culpa, qui contra voluntatẽ domini portui alicui ſe applicuerit. nu. 52. 268
nauta notatur culpa, ſi abſq; cautela ignotos homines in nauim aſſumpſerit: vnde ſi merciũ ſubreptio ſubſequatur, tenetur dominis mercium. nu. 18. 256
culpę nautæ tribuendum eſt, qui cùm per lacunas abſq; periculo nauigare poteſt ſpreta tuta nauigatione, mari proficiſcitur. nu. 19. 256
Et, culpa non carent nautę, qui Venetias vadunt, & per lacunas tutò ire poſſunt, ſi mari proficiſcuntur. ibid. numer. 20.
nauta in culpa eſt, ſi non ligauerit nauim bonis funibus, vel ſi ligauerit bonis funibus, minus tamen diligenter. nu. 42. 262
nauta an cogi poſsit nauigare, veluti hoſpes hoſpitari. Benuenutus, tractatu de nautis, nauib. & nauigatione. numer. 1. 273
nauta ſi merces vnius Marani archigubernio Cæſaris indicauerit, vt cęterorum Maranorum merces occultarer, an

an contributioni ſit locus num.1. 275
nauta in nauigando modum ſeruare debet,& culpa vacat ſi agit quod diligens faceret.nu.4. 251
Et, quòd nauta ſi cùm proſperior flatus inuitat ſine cauſa in portu immoratur, dimiſſa nauigatione damnum mercatoribus ſarcire tenetur. nu.5. 251
nautæ,verbum generale eſt,&omnes continentur,qui nauis nauigandæ cauſa in naui ſunt.nu.3. 241
nautæ vitio,ac culpæ vertitur, ſi non metu ventorum,aut tempeſtate coactus, ſed imperitia in vada ſeu ſcopulos incidit,& nauim frangit.nu.32. 259
nautæ imputatur culpæ, qui integram nauim non prẽſtat. Vnde tenetur, ſi merces ex hoc deteriores reddantur. nu.11. 254
Et,quòd nautæ culpæ vertitur, ſi plus iuſto nauim oneret, ibid.nu.12.
Itẽ, quòd culpę nauta arguitur,ſi minus idoneis hominib. commiſſa eſt nauis.nu.13. 255
nautæ,qui operas ſuas in nauis miniſterio præſtitit, an in ipſa naui tacita pro ſeruitio competat hypotheca. numer.1. 277
nautę,qui merces vehendas accipiunt, & ex hoc mercedẽ, locatores dicuntur.nu.1. 243
Et,quòd locatores ex dolo & culpa tenentur.ibi.nu.3.
nautis culpę non vertitur,ſi piſcatores nocte lumine oſtenſo ipſos fefellerint, vt credentes ſe in portum recipere, quaſi portus ſit, vbi lumen cernitur, in ſcopulos incidant.nu.34. 260
Et,nauta in vitio eſt, ſi non omnes miniſtros in naui neceſſarios adhibuerit, qua de re ſequatur naufragium. nu.35. 260
nautis peritis in negotijs nauticis ſtandum eſt, & quomodo.Ben.tract.de nauigatione.nu. 25. 332
negotij id, quod eſt ſequela, etiam venit in mandato non ſolùm id, quod expreſſum eſt: & ideò requirens aliquẽ num contentus ſit,vt ijſdem conditionibus, quibus proprias pecunias in naui aliqua tranſmiſiſſet, & ſuæ cenſeantur tranſmiſſæ eo aſſentiente, & ad conducendam nauim mandatum dátum cenſeri.nu.27. 312
negotiatione licita nemo eſt prohibendus:& nemo in prohibita exerceat ſe. nu.52. 147
negotiationi ſeu negotiationibus pœnę cauſa interdici poteſt. nu. 34. 122
negotiatio, mediante qua quis lucrum intendit,inhoneſti de ſe nihil habet.nu.2. 817
negotiatores quãdo à muneribus, propter negotiationem quam gerunt,excuſentur.nu.64. 36
negotiatores vituperabiles exterminari debent.numer. 11. pag. 813
nobiles mercaturam exercere non poſſunt.nu.14. 116
nobiles mercaturam exercentes,amittunt nobilitatem.ib. num.15.
non aliter,nec alio modo, dictio formam inducit. nume. 7. 171
nomina inuenta ſunt, vt homines agnoſcantur: & ſigna, vt res indicentur.nu.75. 93
nomina verbalia alicui* officij ſignificatiua,quod qui ſua autoritate ſeu optione ſumit, vnico actu non verificantur.nu.7. 11
nomina Græca etymologiam Latinam non recipiunt. nu.7. 241
nomina à profeſsione dicta,profitẽdo acquiruntur,nomina verò dicta à conſuetudine, ſeu ab actuum generalitate,vſu & exercitio acquiruntur, non autem ex vnico actu.nu.10. 12
non ſat eſt inuenire quid dicas, ſed inuenta ſunt diſponenda.nu.1. 589
notarius quòd poſsit alteri ſtipulari ſecundum communẽ, & ex conſuetudine.nu.1. 760
nullomodo dictio qurd ſignificet.no.28. 405

O

OBligatio illa dicitur antiquior,cuius dies antecedit, licet altera ratione horæ alteram procedat. nume. 15. 455
obligatio, quæ deſcendit ex decreto mercatorum, an ſit prætoria,& conſequenter arbitraria.nu.51. 493

obligationis antidoralis effectus notabilis, & alij plures relatiue.nu.41. 580
obligatio requirit fundamentum in quibuſcunque actibus.nu.22. 598
obligatio pure facta vel ſub conditione impleta realiter idem ſunt.ibi.nu.23.
obligationis conditio ex perſona hæredis non immutatur.nu.89. 673
obligatus ad ratiocinia differtur ordinari donec rationẽ reddat.nu.3. 773
obligans ſe chirographo alicui ad certam ſummam & promittens eidem ſoluere ſeu ei qui chirographum exhibuerit,an qui ipſum exhibet dicatur adiectus.nu.1.& per totam quæſt. 741
obligationis finalis cauſa ſufficit in vno ex coreis ſiue debendi ſiue obligandi reperiatur.nu.5.& ſeq. 761
Officiales quem modum in conficiendis rationibus ſeruare debent.Benu.tract.de merc.par.2.nu.57. 85
officiales temporales cum ſubditis mercaturam facere nõ poſſunt.Ben.tract.de merc.nu.17. 116
officium artificio mutatur,non autem contra. nu. 51. 29
officium magnum & elegans eſt virtutis prœconium.Benuenut.tract.de decoctorib.nu.24. 437
officium ſeu ars,dicitur nobile, ex loci conſuetudine, atq; opinione.nu.18. 71
obſonatores,& obſonium,quid.Benuen.tracta.de mercat. par.1 nu.47. 28
Operæ ſi ſoluantur adiecto an contingat liberatio. nu. 13. pag. 594
optimum argumentum à regula.nu.15. 755
Ordo iuris ſit neceſſarius in liquidatione facienda, & qui relatiue.nu.29. 600

P

PActa bona fide ſunt ſeruanda cum conditionibus licitis,quæ in eis apponuntur.nu.7. 798
Pactio nuda obligationem non parit, exceptionem parit.nu.1. 149

pactum factum à maiori parte creditorum cum hęrede debitoris,ſeu decoctore, non obeſt minori, vbi reperiuntur bona.nu.18. 398
pactum factum à maiori parte creditorum cum decoctore, vel hærede debitoris, an priuilegiarijs creditoribus obſit.nu.16. 397
pactum factum à maiori parte creditorũ, cum futuro hærede,vel decoctore, an minori parti diſſentienti noceat habenti pignus, vel hypothecam,diſputatur. nu. 13. 395
pactum quòd res vendita ſit obligata, ſufficit, ſi in eodem inſtrumento poſt rei traditionem adijciatur.nu. 6. 451
pactum remiſsiuum partis debiti factum à maiori parte creditorum, vt minori parti diſſentienti officiat, quæ requirantur.nu.9. 393
pactum,quòd de dãnis ſtetur ſimplici verbo ſeu iuramento,quòd valeat.nu.6. 152
pactum in pecunia mutata, quòd ſalua ſorte, ita quòd de ea in dubium non eatur, lucrum diuidatur, an valeat. nu.7. 154
pactum à maiori parte creditorũ pro modo debiti, & pro numero perſonarum de partis debiti remiſsione cum decoctore, ſeu eius hærede, num noceat minori parti diſſentienti,plenè diſputatur.nu.5. 390
pactum de ſoluendo alteri an poſsit reuocari diſputatur,et ſoluitur quæſtio quotidiana.nu.33. 576
pactum de ſoluendo tertio ex interuallo habet vim mandati,& quod poſsit reuocari.& declaratur in num. 136. pag. 697
pactum ſuper vna re ad aliam non porrigitur, fallit niſi res illa veniat in quandam conſequentiam, in tracta. de Adiect.quæſtio.decima.numer.10.& ſequen. nu. 21. pag. 757
pactum ſuper principali non trahitur ad appendices.num. 17. 756
pactum quando apponitur contra ſubſtantiam contractus ſi poteſt fieri illud pactum facit vt fiat digreſsio ad aliam ſpeciem contractus, idq; notandum ad legem um precario.ff.de preca,nu.6. 781

palatini, proceres palatij, & conſiliarij mercaturam exercere non poſſunt. Ben. tract. de merc. nu. 16. 116
panthera, de quo in l. emptorem. §. fina. ff. de actione emp. quid ſignificet, declaratur, ſecundum Budęum. num. 2. pag. 217
Papa non poteſt diſpenſare quòd credatur vnico teſti in præiudicium alterius. & declaratur in tract. de aſſec. gl. 39 nu. 7. 703
particulæ ue, ſignificatio in trac. de adiect. par. quar. quæſt. ter. nu. 2. 727
particulæ cum, natura relatiue. nu. 3. 727
partis nomen, declaratur. nu 82. 46
partis ratione, totum cuſtodiri poteſt. nu. 29. 441
pater ſi ſtipulatus ſit ſibi reddi in vita aut filio poſt mortem filius etiam ad obligationem videtur adiectus. nu. 49. 654
pater adiectus conſtitui poteſt, & ei recte ſoluitur, vbi obligatio ei non quæritur. ib. nu. 50. 655
pater & filius quòd vna caro & eadem perſona cenſeãtur, & multa relatiue. ib. nu. 53.
pater ſi dotem à ſe profectam ſtipuletur filiæ propria erit ipſius filiæ. nu. 142. 701
pater ſi dotem à ſe profectam ſimpliciter, ſeu impersonaliter ſtipuletur tam ſibi quàm filię ſtipulatus intelligitur. ibid. nu. 143.
pater ſeu extraneus ſi ſtipulatus eſt copulatiue dotem ſibi, & filiæ reddi, quomodo intelligatur ſtipulatio. nume. 145. 703
pater ſi ſtipulatus eſt à marito filiæ ſibi, & ſuis hæredibus reddi, necnon eius filiæ hæredibusque ſuis aut cui ius & caſus dederit & filia moriatur relictis filijs, quòd ſtipulatio intelligatur ſecundum relatam conſuetudinem. num. 146. 704
pater ſi dotem à ſe datam pro filia ſibi eſt ſtipulatus, & deinde mortuus ab inteſtato relicta filia prædicta & filio maſculo qui ex forma ſtatuti filiam excludit quòd dotis repetitio ad filiam pertineat. nu. 148. 705
pater ſiue extraneus ſi dicerent promittuntur tibi marito mille

pater habens filios emancipatos, ſi vt ditiores vxores inueniant bona ſua in libris æſtimi nomine filiorum deſcribi faciat non ex hoc bona filijs donaſſe cenſetur eadem tamen bona vxoribus pro dotium reſtitutione ſunt obligata. nu. 6. 766
pater ſi ſtipulatus eſt ſibi in vita reddi aut filio poſt mortem filius etiam ad obligationem videtur adiectus. nu. 167. 718
pater & filius ſi in eodem inſtrumẽto ſe pretium aut aliud quippiam recepiſſe fateantur, an alter tãtum, vel potius vterq; recepiſſe præſumatur. nu. 10. 156
Pœna adiecta facto affirmatiuo etiam iure pontificio in foro iudiciali exigi poteſt. nu. 34. 606
pœna non committitur in obligationibus dandi, & facti diuidui pro parte adimpleta, & interpretatio ad c. ſuam de pœnis. nu. 42. 606
Perſona ſi inutiliter adijciatur, vt quia mortua non vitiatur ſtipulatio. nu. 37. 603
paupertas probatur ex ceſſatione, & fuga. nu. 11. 380
pecunia publica mercatura fieri non poteſt. Et in materia tres ſacti ſpecies, ſecundum Decium, proponuntur. nu. 37. 142
pecunia aliunde habita, quàm à creditore, quod veniat in generali bonorum obligatione. Et quare pecunia, quæ mutuò recipitur, non veniat. nu. 5. 194
pecunias publicas recipientes tẽpore penuriæ, emendi gratia frumentum in aliquibus regionibus, & dictis pecunijs negotiantes, acriter puniuntur. nu. 41. 144
permutatio contractus dicitur, in quo rerũ dominia tranſferuntur. nu. 4. 819
Perſæ ſemper graues fuerunt populo Romano. numer. 8. pag. 79
perſona ſi clara ſit, veluti Senatoris, & in ea cauſa ſit, vt bona eius veneant, curator dandus eſt, etſi bonis non ceſſerit. nu 8. 411
perſona in literis ſeu inſtrumentis nominata præſumitur eſſe, ſi literas ſeu inſtrumenta penes ſe habeat: nec requiritur, vt etiam iura habeat. nu. 30. 181

personæ qualitas spectanda est. Benuc. tract. de nautis, nauibus, & nauigatione. nu. 27. 258
Et, spectandum est, quod quis solitus & consuetus facere existit. ibid. nu 28.
petitio generalis inter mercatores in eorum curia, etiam parte opponente, defenditur: dummodo tanta non sit incertitudo, quæ reo defensionem tollat. nu. 11. 516
petimus aliquando vnum & aliud consequimur. in tracta. de adiect. part. 2. nu. 63. 615
Pilcati serui, qui essent: & quæ mancipia, quæ coronis induta veniebant. nu. 76. 93
piratę res licet vnicuiq; occupare, quia piratę hostibus comparantur, & sunt ipso iure diffidati, & quomodo intelligatur. nu. 16. 293
piratæ militant instar catulorum in syluis, hostesque publici, & infames sunt; & militiam exercere non possunt. Benuenut. tract. de nautis, nauibus, & nauigatione. nu. 29. 259
piratæ hostibus fidei, & principis cõparandi sunt, possuntque impunè deprædari, quia, sunt ipso iure diffidati. ib. num. 30
piratæ item sunt latrones maritimi, & ter in anno ore Pontificis excommunicantur. ib. nu. 31.
piscator, venator, & auceps, lucrum cessans petere nõ possunt, & quare. nu. 5. 152
Plumbatę dictio, quid significet. & declaratur l. quilibet. C. de decur. nu. 4. 347
plumbatura quid sit, quid ferruminatio, relatiuè. ibidem. num. 5.
pœna, quæ ex partium conuentione proficiscitur, an censeatur contra æquitatem. Et quòd titulus de constituta pecunia sit factus propter mercatores. numer. 22. pag. 162
pœna aduersus exportantes res prohibitas ad hostes, quænam sit de iure Pontificio, & quæ de iure ciuili. numer. 17. 134
pœna capitalis, quæ imponitur deferentibus prohibita ad hostes, quæ sit. ibid. nu. 18.

pœnæ

pœna capitalis vbi declaratur à lege, standum est declarationi, & quomodo constare dicatur de mente legis. numnu. 19. 136
pœna capitalis in seruo intelligitur de morte, vt personæ conueniat. ibid. nu. 20.
pœna capitalis vbi adest, & à lege adiecta est bonorum proscriptio, intelligitur de morte. ibi nu. 21.
pœna capitalis in dubio intelligitur de exulio. ibidem. numme. 22.
pœnæ aduersus mendaces. nu. 17. 341
pœnæ legales non debentur in foro conscientiæ: conuentionales debentur, etiam si nihil interfit. numero 23. pag. 162
pœna contra portantes res vetitas apposita, non cõmittitur in portantem sibi necessarias, sui victus, vel familiæ causa. nu. 5. 866
popularium appellatione, an aduenæ incolatum habentes contineantur. nu. 35. & seq. 76
populi laudandi sunt, qui in decoctionibus suis sibi ius proprium constituerunt. nu. 27. 415
portus quid dicatur. nu. 2. 223
potentius attrahit ad se naturam minus potentis, vbi duo permiscentur. nu. 52. 30
potentia actui proxima, in actu habetur. numero. 34. pag. 141
præceptum productum loco petitionis, defendendum est inter mercatores, & in eorum curia loco libelli. Et de præceptis multa, relatiuè. nu. 10. 520
præceptum illud legis naturæ, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; qualiter intelligatur. nu 11. 822
præceptum legis naturæ de omnibus in communi habendis; quare post lapsum fuerit reuocatum. numer. 21. pag. 836
præfecti annonæ, ordinem dare possunt, qualiter, quo ordine, quantumue frumenti vendi possit quolibet die vel mense. nu. 47. 145
præsumptio exclusiua doli mali ex conditione mercatoris accipitur. nu 23. 72

præſumptio, quæ eſt contra decoctores, eos ad euidentiorem rerum demonſtrationem arctat, non autem eſt iuris, & de iure. 7. 362
præpoſitio ad, acceſſum terminum non ingreſſum ſignificat, contra verò præpoſitio in nu. 2. 561
pretij determinatio pendens ex futuro, quando licita ſit, & quando non. nu. 9. 832
pretium rei iuſtum quo iure agnoſcatur. nu. 11. 813
princeps, quam poteſtatem, & ius in mari, & eius portubus habeat. nu. 13. 857
princeps, quas res ſua poteſtate alicui concedere valeat. ibi. nu. 14.
priuilegia non exiſtimantur ex tempore, ſed ex cauſa. Et ſi eiuſdem tituli fuerint, concurrunt: licet temporis diuerſitas in his fuerit. Benuenut. tracta. de decoct. nume. 19. 457
priuatis priuatorum ſignis vti regulariter eſt permiſſum, ceſſante fraude. nu. 9. 103
probabilitas ſufficit ad æſtimandum rei valorem, ſi dubiũ ſit, an plus vel minus valeat. nu. 13. 814
probationes minus legitimæ an admittantur in curia mercatorum pro legitimis. nu. 1. 537
probationes ſunt arbitrariæ, & iudices mercatorum exprimere debent cauſam, quare fides ſit habita probationibus minus legitimis, vel contrà. nu. 2. 539
probatione remota, an cenſeatur remota nominatio. Et an probationis appellatione veniat nominatio. nume. 33. 182
procurator ad recipiendum mutuas pecunias, ſeu ſolutionem & quietandum, num fines mandati exceſsiſſe dicatur, ſi in inſtrumẽto ſola cõfeſsio cõtineatur. n. 4. 169
prohibitio expreſsè facta de non onerando & exonerando, ad quæ ſe extendat. nu. 15. 859
procemium legis vel ſtatuti mentem oſtendit, & finalem cauſam demonſtrat, vbi ex ea infertur. nu. 3. 360
promittens aliquem indemnem conſeruare, non ſub conditione, ſed per modum cauſę, ad diem obligatus cenſetur, cùm ſcilicet damnum paſſus fuerit. nu. 14. 454

pro-

promittens per ſe nauim fabricare, per alium faciens non liberatur. nu. 28. 295
promiſſoris intereſt poſſe pluribus ſoluere. numero. 36. pag. 377
promitens mihi decem, aut quinque Titio hoc acto vt in perſona mea decem loco pœnæ ſint adiecta, ſi non ſoluerit Titio, ſi quinque Titio ſoluerit cõtinget liberatio. nu. 39. 604
promittens mihi quinq; aut Titio decem non liberatur a me in quinq; ſi Titio quinq; ſoluat. nu. 50. 609
promiſsio facta de ſoluendo centum certa die vel pignora afferre ſub certa pœna quòd pœna peti non poſsit tanquàm in fraudem vſurarum. nu. 60. 613
promittens centum mihi, aut Titio Epheſi dare ſi alibi det Titio quòd non contingat liberatio & quomodo libellus concipiendus ſit. nu. 61. 613
promiſſor in manu ſua habere videtur an donatio effectum ſortiatur, vbi mihi aut Titio adiecto donationis cauſa promiſit. ibid nu. 105. 681
promittens mihi aut Meuio vtrum ego velim ſoluere Meuio me inuito non poteſt, & quid ſi ego ſemel elegerim cui ſoluatur an variatio admittatur. numer. 137. pag. 698
promittens Sempronio recipiendi pro eo quem declarabit ſi Sempronius non declarauit ſtipulatio tenet & pro ſe hæredibusque ſuis ſtipulatus intelligitur. numer. 1. pag. 746
promittens ſoluere Titio, & Meuio & cuilibet eorum inſolidum ſexcenta cauſa mercium habitarum de computo Titij quòd Meuius non ſit adiectus, poſsit agere & à promiſſore reijci non poſsit. n. 2. & per totã quęſt. 761
promiſsio ſine cauſa eſt ineffieax, & tanquam indiſcreta non valet niſi appareat quòd ſit facta animo donandi. ibid. nu. 3. & per totam quæſt.
procurator cenſetur à me Titius conſtitutus ſi tu promiſeris mihi te daturum eidem quod meum erat vel mihi debitum. & declaratur l ſi cum Cornelius. & differentia conſtituitur inter hunc & adiectum. n. 4. 735

procurator ſicuti conſtitui poteſt in rem ſuam ita & Adiectus.nu.4. 771
procurator conſtitui an abſens poſsit licet nõ interueniat nuntius vel epiſtola,& an ſit ius ſingulare in contractu mandati.nu.5. 781
procurator quòd non poſsit conſtitui irreuocabiliter etiam cum iuramento.nu.66. 663
prouerbium illud adijcere nummo declaratur. numer.10. pag. 564
poſterior obligatio ſimpliciter contracta intelligitur ſecundum limites,& qualitates eius à qua oriatur. num. 4. 730
promercal,quid ſignificet,declaratur.92. 52
propoſitum primum, honeſtum & licitum, & licitũ inſpiciendum.nu.36. 142
pro rata,dictio,quid ſignificet,relatiuè.nu.18. 456
proreta dicitur,qui proręinſiſtit, ſeu proræ præfectus eſt, nu. 10. 242
proxenetæ vel alij ſcientes aliquem facultatibus labi, lucri cauſa alicui affirmantes illum idoneum eſſe de dolo actione tenentur:contra verò,ſi non lucri cauſa.nu. 34. pag. 443
prudentia & autoritas in legislatore per legem poſitiuam requiruntur.nu.3 837
purpurę,quibus Princeps vtitur,dum in maieſtate ſedet,diſtrahi & vendi prohibentur.nu.6. 131
puluis,quo vtimur in bombardis,deferri ad hoſtes non debet:quemadmodũ cotes ad acuendum ferrum. Et idem in ſulphure.nu.14. 132
Pupillo adiecto rectè ſoluitur niſi ſit adiectus animo donandi, & an requiratur quòd ſit proximus pubertati. nu.16. 635
pupillus proximus pubertati dicitur,qui decimum annum cum dimidio exceſsit.ib.nu.17.
puer quis dicatur.nu.19. 636
plures adiecti quòd poſsint conſtitui contra Iaſonem, & ſolutione vni facta contingat liberatio. numer.127. & ſeq. 691

pru-

prudentes viri plerunq; hoc infortuito laborant vt filios ſtolidos generent.nu.97. 944

Q

QValitas diuerſa num poſsit conferri in perſona adiecti.in tract.de adiect.par.2.nu.20. 597
Quæ conſiſtunt in dando non variantur loci varietate eſſentialiter.nu.62. 615
quæſtiones an magis expediat expedire diſtinguendo vel enumeratione ſpecierum facti, ſeu magis regulis,ampliationibus & limitationibus.nu.1. 629
quæſtio vbi eſt ex bono & æquo in ea ſub autoritate iuris ſcientiæ plerunque erratur.nu.54. 657
quæ ſunt facti & nudi miniſterij non tranſeunt ad hæredes,& quomodo procedat. nu. 93. 676
quæſtio notabilis ad diſcernendum, num vna, vel plures ſint negotiationes.Benu.nu.25. 468
qualitates,& accidentia,quę rebus adduntur,differentiam ſpecificam non conſtituunt, ſubſtantialia vero conſtituunt.nu.4. 224
quæſtiones varię,quę contingunt,ex eo quòd non ſoluendo aliquis factus ſit.nu.4. 382
quilibet, dictio declaratur. Benuenutus tracta. de mercat. par.1.nu.81. 46
quouismodo,verbum,omneis modos, qui excogitari poſſunt,ſignificat.nu.83. 46

R

RAtio naturalis, ac rationabile dictum inſtar legis debet mouere, & rationem vel legem quærere, vbi naturaliter ferimus, eſt infirmitas intellectus. Et multa notabilia de ratione. numero. 81. pag. 95
rationes in Codice deſcribere,cauſam continere debent: & incerta & obſcura cauſa non ſufficit, coniecturalis vero ſufficit.nu.60. 86
rationes in codice mercatorum, & diem & Conſulem an debeant continere.nu.61 86

rationes etiam cancellatæ, communes sunt. Benu. tract. de decoct. nu. 30. 441
rationum codex an debeat appretiari secundum nomina in eis contenta, an materialiter. nu. 18. 436
rationum Codices decoctoris, possunt mercatores ijdemque creditores penes fidam personam deponere, & dicuntur quo ad proprietatem ipsorum mercatorum. nu. 21. 437
ratio noua & pulchra ad l. fi. in §. fi. ff de verb. oblig quare diuersa res in persona adiecti non possit designari. numer. 8. 591
ratio quare contingat liberatio ope exceptionis si soluatur res diuersa adiecto in persona eius designata. numer. 9. pag. 592
ratio quare lex reuocat mandatum in seruo manumisso, & non in filio emancipato. nu. 62. 660
ratio Iasonis quare hæredi adiecti solui non possit improbatur. nu. 98. 677
ratio noua quare hæredi adiecti solui non potest. ibidem. num. 99.
ratio vbi est expressa in lege non dicitur fieri extensio sed casus in quo est eadem ratio comprehendi. num. 156. pag. 710
Receptator quis dicatur: & quæ requirantur in receptatione. nu. 26. 438
regalia quæ sint. nu. 12. 857
regula iuris in his, quæ ad plures pertinent, vt singulos, omnium consensum adhibendum esse declaratur. nu. 8. 392
regula ista, frustra de pœna laborat, qui rem cõsecutus est. Benu tract. de decoctorib. nu. 15. 434
regula, iuris exceptio, quæ reo competit, & fideiussori competere, in casu notabili limitatur. nu. 15. 397
regula, prior in tempore, potior in iure, procedit in hypothecarijs creditoribus, etiã si res hypothecata posteriori tradatur. nu 11. 453
Et, Quæstio notabilis in materia hypothecæ circa prioritatem. ibid. nu. 12.

regula,

regula, prior in tempore, potior in iure procedit, etiam ratione horæ, & ratione ordinis scripturarum. Et ad id notabilis declarario. nu. 13. 454
regula aut doctrina dari non potest in emptione & venditione, quid licitum aut illicitum sit, iustum aut iniustum. nu. 1. 794
regula quòd in summis id quod minimum est sponderi censetur, & quod minus quodq; lõgius deductum declaratur, & pulchrè de ratione. nu. 51. 609
regula legis iam hoc iure. ff. de vulg. & pup. pluribus modis limitatur. nu. 158. 712
rei stipulandi quomodo constituantur. nu. 18. 567
relatum censetur esse in referente, in tãtum, vt dispositio à relato limitationem accipiat, & alia. nu. 13. 174
religio non læditur ab eo, qui scienti valorem rei, pluris vendiderit: si tamen is necessitate ductus non emit. Et an bono viro congruat decipere. nu. 7. 64
religiosus electus ad præsentandum seu eligendum sine licentia superioris non potest eligere & electio facta non tenet. nu. 44. 650
religiosus dicitur non habere velle neq; nolle quomodo procedat. nu. 45. ibid.
repetita cẽsentur in persona adiecti dicta in persona principalis. nu. 34. 602
repetitio conceditur in subsidium ab illo cui pecunia profecit. nu. 13. 634
remedium l. 2. C. de rescin. vendi. non competit ei, qui sciens, prudensq; rem dimidio minus iusti pretij vendiderit. nu. 2. 228
remiges hi sunt, qui remos agunt. nu. 15. 242
Et, exercitor quis sit. nu. 16. ibid.
repugnantia euitanda est. nu. 14. 174
restitutio vt concedatur, tam in ciuilibus, quàm criminalibus, quid ponendum, quidue probandum sit remissiuè. nu. 28. 120
res inuectæ, & illatæ in naui conducta pro vectura nauis, tacitè sunt obligatæ, etiam cum priuilegio prælationis aliorum creditorum etiam anteriorum. nu. 29. 313

res inanimata non delinquit, seu culpam admittit. n. 47. pag. 265
res vendibilis in quantitate, qualitate, & substantia peiorari potest. Ioan. Nid. de contractu mercato. nume. 4. pag. 808
res carius vendi potest ratione seruitij, quod circa rem fecit venditor. nu. 9. 811
res licitæ propter illicitas, quæ in aliqua naui vnà portantur, quid probandum sit, ne confiscentur. nume. 6. pag. 866
res ob repressalias captæ, cur iudici consignari & præsentari debeant. nu. 7. 867
rem cariùs, quàm valeat, nunquam licet scienter vendere. nu. 4. 818
rex Francorum si Regi Angliæ bellum indixerit, merces, siue licitæ, siue illicitæ, exportari è loco ad locum non possunt. nu. 49. 82
res publicæ ex signo publico euidentissimè demonstrantur. nu. 87. 99
Rostrum, quod naui apponitur, magis est additamẽtum, quàm pars nauis. nu. 5. 225

S.

SAlinarum reditus, est de regalibus: & sal vendere ac emere, fisco excepto non licet, & consequenter in sale passim non est mercatura. nume. 30. pag. 140
Et, an intromittens in ciuitatem Vegetan muriæ separatam à salsamentis, incidat in prohibitiones de sale factas. nu. 32. 141
Salomon ita sapientiam à Deo poposcit, vt daretur sibi cor prudens audire, & iudicare cum iustitia. nume. 9. pag. 550
In sale prohibitiones quædam. Et de materia, relatiuè. nu. 31. 140

sapientissimi viri mercaturam exercuêre, & de mercaturę commodis. nu. 3. 63
Saraceni dicuntur, qui nec vetus, nec nouum Testamentum recipiunt, sed deos plures colunt. num. 42. pag. 78
Saracenorum secta minus mala, quàm secta Hebrçorum. nu. 46. 81
Scapha, quę exonerãdæ nauis causa fuit onusta mercibus, si submergatur, non est locus contributioni. Contrà verò, si nauis pereat, & scapha salua sit. nume. 19. pag. 294
scholaris promittens cum iuramento non recedere de Bononiensi territorio sine venia creditoris, si recesserit iussu patris, vel superioris, quod in periurium non inciderit. nu. 21. 330
Et, autoritas superioris liberat à periurio, & à pœna, & quomodo. nu. 22. 331
scriptura hominis licet semper vigeat, non tamen semper homo consentit. nu. 7. 845
scripturæ mercatorum stabiles, & firmæ esse debent: ad quarum fidem frequentissimè decurritur. Benue. tract. de mercatoribus. par. 2. nu. 64. 88
scripturarum tria sunt genera, publica scilicet, priuata, & solennis, & declarantur. nu. 5. 540
Securitas seu saluus conductus à conductoribus vel præsidę prouinciæ decoctori concessus, quibus modis defendi oppugnariue possit. Et qua forma concipiendus sit. relatiuè. nu. 26. 422
Sed si, dictio aduersatur in iure & facto. num. 43. pag. 273
Senensis Venetijs mensam numulariam exercens, si Senensi Romæ similiter mensam numulariam gerenti per literas mandet, vt trecenta alicui soluat, num Romæ coram auditore cameratæ possit conueniri ad dicta trecenta, stante statuto Senensi, quod prohibet sub pœnis Senensem coram alia curia, quàm Senensi, conueniri posse. nu. 26. 509

A ſententia fortunæ an poſsit appellari. vide & infrà. 3. pag. 228
ſericum emere à Barbaris prohibemur. nu. 8. 131
ſermones circa vniuerſalia, faciliores ſunt, ſed circa particularia veriores. nu. 7. 476
ſermones circa vniuerſalia, faciliores, circa verò particularia & clariores, & veriores exiſtunt. nu. 3. 112
Signum, finita ſocietate, ſeu diuiſa, apud quem remaneat nu. 97. 105
Et, ſi ſocietate inita, ſignum vnius ex ſocijs acceptum eſt propter ſuam forſan fidem, ſeu famam, ea finita apud eum remanet, cuius erat. nu. 98. 106
Et, ſocietate inſta, ſi nouum ſignum eſt electum, ea finita vel diuiſa, apud quem debeat remanere. num. 99. 106
ſignum alienum an liceat imprimere rebus proprijs. nu. 80. 94
ſigna, publica autoritate conſtituta, ſignificandæ atque demonſtrandæ alicuius ſingularitatis gratia propria autoritate ſumere non licet, vel eis vti ſub pœna. nu. 93. 103
ſimilitudo an bona ſit de foro Canonico, ad curiã mercatorum. nu. 20. 161
ſimplicis appellatione, in pœnalibus non continetur miſtum. nu. 33. 141
Societas proſecuta ſeu renouata ex præfatione Codicis cognoſcatur. nu. 54. 84
ſocietas quòd finiatur, ſi vnus ex ſocijs efficiatur non ſoluendo, & bonis cedat, & plenè declaratur. 47. 351
Interpretatio ad l. ſocietatem. in §. diſſociamur. ff. pro ſocio. nu. 48. ibid.
ſocietas ſi eſt coita inter plures ad certum tempus, quemadmodum ſors ipſa, niſi finita ſocietate, inuitis ſocijs diminui non poteſt. Ita & lucrũ. Benuenutus, tractatu de contractu mercator. part. 4. 16. 160
ſocietatem iniuerant in lana Florentiæ, Titius, Meuius, Gaius & Sempronius, deinde idem Gaius, & Sempronius ſoli aliam ſocietatem Anconæ coiuerant in corijs, num ſi hi decoxerint Titius & Meuius ad debita Gaij,

Gaij, & Sempronij cauſa ſocietatis coriorum teneantur? vbi quòd non. nu. 13. 381
ſocius conſocium obligat pro ea ſumma tantùm, quam in ſocietate habere compertum eſt. Item, quando ſocietatis nomine contrahit. nu. 15. 159
ſocius in caſibus, in quibus conſocium obligat, intelligitur durante ſocietate. nu. 13. 158
ſocius in culpa eſt, ſi merces mari aduehere voluerit, cùm potuit terra, niſi aliter ſit conſuetum. nu. 4. 322
ſocij alij fraudatores, non ideò dicuntur, ſi vnus ex ſocijs decoxerit. nu. 49. 352
ſolere, & ſolitus, verba, quomodo intelligantur. Et interpretatio ad l. Mela. in §. ſed & ſi alimenta. ff. de alimentis & cibarijs. nu. 8. 12
ſolutum à decoctore vni ex creditoribus, an poſsit ab alijs creditoribus reuocari. nu. 28. 462
Solon, admodum iuuenis ſe ad mercaturam contulit. nu. 2. 63
ſoluendo eſſe nemo intelligitur, niſi qui ſolidum poteſt ſoluere. nu. 4. 340
ſolutio facta de re debita ſiue alia de voluntate creditoris liberat debitorem. nu. 3. 590
ſolutio facta alij de re debita ex voluntate creditoris tollit obligationem ipſo iure. nu. 4. ibid.
ſolutio facta alij quàm cui debetur in alia re volente creditore an pariat liberationem ipſo iure vel ope exceptionis. nu. 5. & ſeq. ibid.
ſolutio facta adiecto de re diuerſa deſignata in eius perſona parit liberationem ope exceptionis quod declaratur. nu. 6. & ſeq. ibid.
ſoluto eo quod eſt in ſolutione contingit liberatio ab eo quod eſt in obligatione & quomodo. nu. 47. 607
ſolutio facta de ſumma non integra in perſona adiecti deſignata promiſſorem non liberat, quod & locum habet in adiecto cauſa donationis. nu. 56. 611
ſoluens ſummam maiorem in perſona adiecti deſignatam non repetit. nu 57. 612.
ſolutum perperam & indebitè differunt. nu. 7. 632

ſoluens debitum puero tranſmiſſo ad recipiendum quod liberetur.nu.18. 636
ſoluens tutore autore ipſo iure liberatur quando tamen ſoluitur conditionis implendæ gratia pupillo nō contingit liberatio ſi nō apparet verſum in vtilitatem pupilli.nu.31. 642
ſoluens Abbati quod monacho debetur an liberetur. nu. 46. 652
ſoluens falſo procuratori ſcienter non liberatur nec repetit.nu.75. 666
ſoluens adiecto ſeu procuratori qui conditionem ſuam immutauerit non liberatur ſi ſciuerit, ſecus ſi ignorauerit.nu.110. 682
ſoluens adiecto ſeu procuratori qui ſtatum immutauerat puta decoxerat, idque publicè ſciebatur, quod non liberetur.nu.111. 684
ſoluens pecuniam perdituro an liberetur diſtinguendo Salyceti ſententia defenditur,& Alex.& Bal.Nou. nu. 119. 687
ſoluentes adiectis & procuratoribus conſtitutis ad recipiendum ſolutionem cauti eſſe debent vt appareat de ſolutione alias non liberantur.nu.125. 690
ſoluto matrimonio dotis repetitioni eſt locus quouis modo matrimonium dirimatur.nu.140. 700
ſoluens Titio non vero adiecto in ſtipulatione, aut quia putet adiectum non liberatur, repeti tamen à Titio poteſt.nu.169. 719
ſoluens adiecto in moneta reproba, ſeu tali quam creditor recipere non poterat aſtringi non liberatur. n.170. ibidem.
ſoluens hæredi putatiuo ex mandato iudicis liberatur.nu. 28. 791
ſoluens ex mandato iudicis, vel metu ſtatuti vel prælato putatiuo quando liberetur.nu.29. ibid.
ſtigmata militem, habitus clericum, ſtola ſacerdotem, & cucula monachum oſtendunt.nu.74. 92
ſylua ſi pignori data ſit, nauis ex ea conſtructa, non intelligitur pignori ſubiecta.nu.29. 296

ſyne-

ſynedria, genus nauis ſpaciandi cauſa facta. Benuenutus, tractatu de nautis, nauibus & nauigatio. num.3. pag. 282
Spoliatus bonis ſuis belli cauſa inſolidum à creditoribus conueniri nequit.nu.5. 361
ſponſio fit depoſitis pignoribus penes tertium. num. 2. pag. 203
ſponſio fit interpoſita ſtipulatione, reſtipulatione. Et ibidem plurima exempla.nu.3. 204
ſponſio fit, cùm alter ex contrahentibus alteri decem tradit interpoſita ſtipulatione, ni ita erit, duo tanta, aut tria tanta reſtituat.nu.4. ibid.
ſponſio, Anconæ vernacula lingua dicitur ſcommiſſa. Et quid ſit ſponſio, varijs autoritatibus probatur. num.1. pag. 200
ſponſio pulchra & memorabilis inter Cleopatrā, & Antonium, ex loco Plinij.nu.2. 201
ſponſio vulgò dicitur Guadia, ſecundum Azon. num.3. pag. 202
ſponſio quid, ſecundum Alciat.nu.4. ibid.
ſponſio appellatur alio vocabulo conditio, per Alexandrum.nu.6. 202
ſponſio appellatur etiam, quæ per ſponſi interrogationē fit: & omnis ſtipulatio & promiſsio.nu.10. 203
ſponſionis cauſa, ſi res depoſita eſt apud arbitrū, vt detur ei, qui vinceret, vel ſi nō pareatur ſententiæ, arbiter cogitur dicere ſententiam.nu.8. 202
ſponſio, quòd dux Saxoniæ hoc anno principatu excidet ſeu Argentina capietur: & ſi quæ ſunt ſimiles prædictis, de iure valent.nu.1. 216
ſponſio illa, quòd cras erit pluuia, Imperator veniet in Italiam ante Calendas Malas; & aliæ ſimiles enumeratæ, non ſunt improbatæ.nu.1. 217
ſponſio inæquali conditione facta, an poſsit infringi. nu. 1. 226
ſponſio facta quod Imperator vel Pontifex hoc anno morietur, an valeat latè diſputat, & valere ait. num.1. pag. 274

ſpon-

ſponſio facta ſuper matrimonio contrahendo vel non contrahendo inter Titium & Bertam, valet. Declaratur tamen duobus modis. nu. 3. 215
ſponſio ſuper morte priuati hominis, non valet, fallit, ſi is, ſuper cuius mortem fit, volũtatem ſuam accommodet. nu. 8. 216
ſponſio facta inter Sempronium, & Meuium, qui taxillis ludebant, quòd alter altero plura puncta faciet, vel ꝙ denarium numerum egredietur, eſt improbata. n. 1. 218
ſponſio in ludis tantum, qui virtutis cauſa fiunt, permittitur. nu. 3. 219
ſponſio facta inter duos ſuper quodam inſtrumẽto oſtendendo, vel non oſtendendo valet. nu. 1. 226
ſponſio facta ſuper maſculo vel fœmina naſcituro, vel naſcitura, non eſt improbata. nu. 1. ibid.
Et, quid, ſi pareret hermaphroditum. nu. 2. ibid.
ſponſio facta inter eos, qui ludebant, inſpiciebant, quòd alter ex luſoribus vincet, vel non, eſt improbata. Et, quod ſolutum eſt ex ſponſione prædicta, repetitur. nu. 1. 219
ſponſio eſt facta inter duos, vtputa in currẽdo: ſi alter recuſat, agi poteſt aduerſus recuſantem. nu. 1. 233
ſponſio facta, quod alter alterum in bibendo vel edendo ſuperabit, improbatur tanquam inhoneſtam cauſam continens nu. 1. 21
ſponſione facta inter duos, quod nauis veniet in portum Anconæ: vel non veniet, ſi roſtrata nauis venerit, quam vulgo galeonem appellamus, vter vicerit, nu. 1. pag. 224
ſponſionis cauſa vbi inhoneſta eſt, ſponſio non valet. nu. 7. 203
ſponſione contendere, & ſacramento vincere, quid eſſet, remiſsiuè. nu. 9. 202
Si id, quod in ſponſione deductum eſt, communi opinione erat indubitabile, data læſione querelanti ſuccurratur. nu. 10. 231
ſponſiones, ſecũdum Azon. & Rofred. fiunt, vbi certamẽ eſt pro virtute, vel vincendi gratia, & nõ aliter. n. 1. 210
ſponſiones ſecundum Iureconſultũ, generaliter fieri poſſunt in cauſa honeſta: in inhoneſta verò fieri nõ licet. idq; probat multis modis. nu. 2. 211
ſponſiones, recentiores Iureconſulti ſub generali vocabulo conuentionis appellant. nu. 5. 202
ſponſionum iudices, recuperatores appellantur. num. 7. pag. 202
ſponſionum tria ſunt genera. nu. 1. 203
In ſponſionibus inter mercatores non curatur de apicibus iuris. de ſponſionib. par. 2. nu 21. 497
ſponſione facta, ſi nauis in portum Anconæ peruenerit, an dicatur peruenisſe nauis, quæ ſigna quædam ingreſſa fuerit. nu. 1. 222
ſponſor eſt, qui pro alio non rogatus intercedit. num. 11. pag. 203
Statutum mandans inſtrumenta pura, & liquida exequi contra perſonam obligatam an habeat locũ in inſtrumentis conditionalibus conditione impleta. n. 24. 598
ſtatuto dictante quòd contra inſtrumentum non poſsint opponi exceptiones niſi ſolutionis, non ideo intelligitur prohibita opponi exceptio quæ ex inſtrumenti inſpectione appareat vtputa quia promiſsio ſit ſine cauſa. nu. 4. 761
ſtatutum ſeu conſuetudo mercatorum, omni ſcripturæ fidem haberi mandans ad eorum fauorem, non valet. nu. 37. 488
ſtatutum, quòd libris mercatorum credatur ad fauorem ſcribentium, intelligitur. Iudicis conſenſu accedente. nu. 38. ibid.
ſtatutum, quòd libris mercatorum credatur, intelligitur in his, quæ ad negotiationem, ſeu mercaturam pertinent. nu. 40. ibid.
ſtatutum, quòd libris mercatorum credatur, intelligitur, niſi notarius noratus ſit infamia. nu. 39. ibid.
ſtatutum, ꝙ non poſsit contrahi cum filiofamilias, niſi ſit mercator, intelligitur, ſi in cauſam mercaturæ contrahatur, & in re dubia tanquam cum mercatore contractum præſumitur, & verſum in mercaturã. n. 41. 489

ſtatutum, quòd libris mercatorũ credatur, interpretatur, dummodo in territorio, in quo ſtatutum viget, liber ſcriptus ſit. nu. 42. 489
Et, differentia inter ſtatutum factum à collegio merc. & à populo, quòd libris mercatorum credatur. nu. 43. 490
ſtatutum, quod conſulibus in cauſis mercatorum tribuit iuriſdictionem, an ad hæredes mercato. qui tamẽ mercator. non ſint, porrigatur. nu. 44. ibid.
ſtatutum, quod conſulibus mer. cognitionem, quæ à guarentigia proficiſcitur, prohibet, quo. intelligatur. nu. 47. 492
ſtatutum Florentinum circa modum pronunciandi ceſſantem, & fugitiuum, quomodo intelligatur. n. 23. 368
ſtatutum Florentinum, quod facultatem concedit prætori exequendi ſententias conſulum, prout ipſi conſules in omnibus, & per omnia, an locum habeat in banno ceſſantis, propter quod & filij, & vxores obligantur: licet id cõſules facere poſſent alio ſtatuto id diſponente. nu. 24. ibid.
ſtatutum de pœnis ceſſantium, vt locum habeat, qualitates à ſtatuto dictæ debent concurrere, & eodem in loco, quia ſtatutum prædictum excipit neminem pro debito, in quo fuerit fideiuſſor, fugitiuum pronuntiari poſſe, ait patrem ad pœnas ceſſantium pro filio nõ teneri. Benue. tract. de decoctorib. nu. 25. 369
ſtatutum, quod mandat filios pro patribus teneri etiam ſi hæredes non ſint, non habet locum in filijs à patre exhæredatis. nu. 26. 369
ſtatutũ, ſi fugitiuo ſeu decoc. ius reddi vetat, ſi vulneratus ſit decoctor, num quia accuſari non poteſt, qui vulnerauit, inquiſitio etiam contra vulnerantẽ inſtitui non poſſit, diſputatur. nu. 27. ibid.
ſtatutum Anconitanum, quo prohibetur vinum adferri poſt feſtum omnium ſanctorum, quòd valeat. Et quã interpretationem habeat. nu. 48. 145
ſtatutum, quòd extraneorum panni non intromittantur in locum, valet: & quòd non referatur ad illos, qui per tranſitum intromittantur. nu. 49. ibid.

ſtatu-

ſtatutum ſi de mercatore meminit, intelligitur de eo mercatore, qui ſecundum communem vſum loquendi pro mercatore habetur. nu. 13. 14
ſtatutum in naui, & in nauicula locum habet. nu. 5. 283
ſtatutum ſi mandat ſententias cõſulum cauſa & occaſione mercaturæ latas, præſides executioni tradere, num exequentur ſententiam cauſa mutui inter mercatores latam, ſi nõ doceatur coram præſidibus, ex cauſa mercaturæ mutuum factum. nu. 2. 517
ſtatutum prohibens receptare fugitiuos, quomodo intelligatur. Et quis dicatur fugitiuus. nu. 17. 435
ſtatutum de receptante aliquem, quam interpretationem habeat. nu. 20. 437. & nu. 26. 438
ſtatutum Senenſe, quod prohibet Senenſem ſub pœnis alium Senenſem in alia curia, quàm temporali Senenſi trahere, an valeat, & ſit contra libertatem eccleſiaſticam. nu. 27. 510
ſtatutum aromatariorum, quod in funeribus cerã à quoquam dari vetat, niſi prius hæredes defuncti aromatario eius, quod defunctus debuit, ſatisfecerit, eſt improbatum. nu. 18. 483
ſtatututum, quod vetat opus ab vno cœptum ab alio perfici non poſſe abſq; conſenſu eius, qui inchoauit, non valet. nu. 19. ibid.
ſtatutum, quòd ſit vnicus purgus, vel quòd nõ poſsint niſi certi homines artem lanæ exercere, quia hæc monopolium inducunt, non valet, niſi à publico approbetur. nu. 22. ibid.
ſtatutum, quòd omnes ſine fraude, & ſecundum certam meſuram pannos faciant, quodq; rectori artis omnes ſubijciantur, valet. nu. 23. ibid.
ſtatutum ſi ſtat, quòd contra apochas mercatorum nihil poſsit opponi, ſed ad ſolutionem compellatur, qui ſoluit, allegans indebitum, & non eſt auditus, condictione indebiti poterit repetere. nu. 27. 484
ſtatutum, quòd contumax habeatur pro confeſſo, quomodo intelligendum ſit. nu 29. 485
ſtatutum, quod iubet ſcripturas manu propria mercatorũ

ſcriptas,exequendas eſſe,quòd locum habeat etiam in ſubſcriptis.Item in ſcriptis ab alio mandato mercatoris.nu.30. ibid.
ſtatutum Senenſe, quòd libris mercatorum credatur,habet locum in libris extraneorum mercatorum:ſi tamẽ in collegio Senenſium mercatorum ſint matriculati. nu.32. 486
ſtatutum Senenſe eſt,quòd credatur libris mercatorum,ſi Seius mercator,centum,quæ debebat Titio mercatori numerauit, & in Codice numerationem annotauit, quòd propter legem nouam poſt numerationem latam non cenſeatur adempta facultas Scio numerationem ex Codice probandi.nu.33. 487
ſtatutum ſi dicit,libris mercatorum ſtari ad plenariã probationem, non admittitur probatio in contrarium. nu.35. 487
ſtatutum ſi dicet q̃ credetur libris mercatorum, an credatur libris eius, qui deſijt mercator eſſe, quos ſcripſit dũ mercator fuit.nu.34. ibid.
ſtatutum Florentinum, quo cauetur,ſi debitor intra certũ diem creditoribus non ſoluerit,pronuntietur ceſſans, quem ſenſum habeat.nu.8. 362
ſtatutum Florẽtinum, quod mandat creditores omnes in tributum vocari, & q̃quam omnibus eſſe cõditionem, quid valeat,& de interpretatione ipſius.nu.10. 364
ſtatutum ſi contra decoctores pœnam imponit,num pœna, quæ de iure ciuili in eodem delicto eſt conſtituta, ſublata cenſeatur.nu.1. 359
ſtatutum in procœmio,de fraudatoribus loquitur,dum verò diſponitur indefinitè: num intelligatur in eo,qui propter fortuitam inopiam decoxerit plenè diſputatur.nu.2. ibid.
ſtatutum prohibens vinum exportari extra territorium, an habeat locum in exportante metretam,guſtus cauſa.nu.26. 138
ſtatutum ſi dicit, Ex quolibet contractu vectigal ſolui,an ex recognitione ſolui debeat.nu.84. 46
ſtatutum ſi dicit, maleficia quælibet ſyndicum cõmunis denuntiare oportere, quòd teneatur denuntiare etiam maleficia, quæ impunè admitti poſſunt, & quæ non ſunt propriè maleficia.nu.85. 47
ſtatutum,quòd decoctores dentur creditoribus lacerandi non valet in his, qui fortunæ,non ſuo vitio decoxerint,in his autem, qui dolo, & cum pecunijs,& rebus alienis fugiunt,valet.nu.4. 360
ſtatutum generale ad æquitatem reſtringitur & non trahitur ad ea in quibus eſt euidens iniquitas.nu.6. 361
ſtatutum Peruſinum, quod iubet debitores, qui ad pinguiorem fortunam deueniunt, ſolidum ſoluere,quacunque conuentione non obſtante, num referatur ad illum decoctorem, qui pactus eſt tempore,quo peruenerat ad pinguiorem fortunam,vt certa parte creditores contenti eſſent.nu.9. 363
ſtatutum ſi ampliſsimam poteſtatem cuilibet concedit fugitiuum, & decoctorem accuſandi, quomodo intelligatur.nu.11. 364
ſtatutum quod ſyndicis iuriſdictionem tribuit declarãdi bona & iura,creditores, & debitores, & nomina debitorum ceſſantium, non trahitur,vt ſyndici ius habeant declarandi domum ceſſantis eſſe ceſſanti hypothecã. nu.12. 364
ſtatutum,quod iubet tranſactionem initam à ſyndicis cũ decoctore, adhibito conſenſu duarum partium creditorum,ratam eſſe, etiam alijs creditoribus irrequiſitis, & ignorantibus,quam declarationem habeant. nu.13. pag. 365
ſtatutum,quod officialibus, & ſyndicis poteſtatẽ dat vendendi quæcunq; bona ceſſantium, ſeu quæ declarata fuerint per ſyndicos ad ceſſantes pertinere, quem ſenſum habeat.nu.14. 366
ſtatutum,quod filios, qui ſe ab hæreditate patris ceſſantis abſtinent,ad debita perſoluendum aſtringit,locum habet in filijs verè ceſſantium, non in filijs eorum,qui q̃ ceſſantibus habentur.nu.15. ibid.
Item,quòd non comprehendat filios clericos, etiã in minoribus conſtitutos.nu.16. ibid.

Item, quòd filij vigore dicti ſtatuti non teneantur ex contractibus à parentibus extra territorium factis. nu.17. ibidem.
ſtatutum Florentinum, quod patrem, qui permiſerit filiũ negotiari,& non contradixerit,pro filio obligatur,iubet,non trahitur ad negotia, quæ extra territorium filius geſſerit, & circa dicta ſtatuta an valeat. num. 18. pag. 366
ſtatutum, quod certis conditionibus fratrem decoctoris pro decoctore obligatum iubet, quomodo intelligatur.relatiuè. nu.19. 367
ſtatutum, quod fratres, omnesq; ad vnum panem,& vinum ſtantes pro decoctore obligat,intelligitur de his, qui in eodem loco,& domo morantur. nu.20. ibid.
ſtatutum, quod mercatoribus creditoribus contra fugitiuos debitores priuilegium tribuit, intelligitur in his, qui tempore contracti debiti,& fugę ſunt mercatores. nu.21. 368
ſtatutum ſeu decretum Florentinum, quod officialibus ſuper bonis ceſſantium inquirendis,& in ipſis plenam poteſtatem dedit,quam interpretationem habeat. nu. 22. ibid.
ſtatutum mercantiæ diſponit, quòd decoctores poſtquã ſoluerunt id, de quo in concordia, non poſsint moleſtari, niſi peruenerint ad pinguiorem fortunam,quam interpretationem habeat.nu.2. 388
ſtatutum mercatorum, quo cauetur, quòd contumax habeatur pro confeſſo,quomodo intelligatur. num.12. pag. 848
ſtatutum,quòd contra ſcripturas mercatorum non poſsit opponi exceptio præſcriptionis, an valeat. num.10. pag. 847
ſtatuto Florentino ſtante, quòd ſcripturæ mercatorũ vel artificum deſcriptæ ſeu exemplatæ,ex mandato iudicis pro inſtrumento publico habeantur,& paratam habeant executionem,prout infrà, guarentigiæ, & bona intelligantur hypothecata ipſius debitoris ſcribentis, quòd creditor ex dictis ſcripturis, vt ſuprà, præferatur poſte-

poſteriori creditori habenti publicum inſtrumentum. nu.7. 540
ſtatuta,quibus conſulitur mercatoribus,vt melius mercatura exerceatur, ad ſtatum ciuitatis,& publicam vtilitatem pertinent.nu.49. 492
ſtatuta mercatorum confirmata à populo, num dicantur ſtatuta illius populi,ſeu mercatorum.nu.50. 493
ſtatuta mercatorum, quòd non dicantur ius prætorium, ſed pacta:& quòd benignè interpretanda ſunt. nu.53. pag. 494
ſtatuta mercatorum, quòd non egeant confirmatione. nu.9. 477
ſtatuta mercatorum, num in alio foro ſeruanda ſint,ſeu potius coram conſulibus eorum tantùm. nu.10.477. nu.13. 480
ſtatuta varia ac multa ſunt in diuerſis locis,quibus mercatura arctatur.Et de his relatiuè.nu.50. 146
Stipulari alteri nemo poteſt.nu.16. 566
ſtipulatus ſibi aut Titio decem vna decem ſtipulatus intelligitur,& declaratur.nu.19. 567
ſtipulatus ſibi,& Titio decem eadem decem ſtipulatus intelligitur,& valet ſtipulatio in decem.nu.20. 568
ſtipulatio alternatiua per duos facta inter eos quorum alteri tantum poteſt acquiri an conſtituat adiectum.nu. 23. 569
ſtipulatio vbi breuius,& longius tempus continet longius ſpectandum quod elegãter declaratur ſecundum Bal.nu.17. 596
ſtipulans ſibi ſub conditione, & adiecto purè cenſetur ſtipulatus adiecto in caſu in quo conditio impleatur.nu. 26. 599
ſtipulans ſibi purè, & adiecto ſub conditione poteſt agere ante conditionem impletam in perſona adiecti.num. 30. 601
ſtipulatio ſi concepta ſit hoc modo ſi Titio non ſolueris quinq; dabis mihi decem ſolutis quinq; Titio liberatur promiſſor.nu.38. 604
ſtipulatio illa an ſit probanda vel improbanda pro

mittis mihi quinque, seu Titio dare quinque, & si non dederis decem distinguitur. nume. 40. & sequen. pag. 604
stipulatio quæ continet quinq; dari Titio habet mixturam facti. nu. 41. & seq. 605
stipulans sibi decem, aut Titio quinq;, solutis quinq; Titio remanent alia quinq; in obligatione, quod disputatur. nu. 44. 607
stipulatus sum mihi quinque aut Titio decem, & quinque soluta sunt Titio, reliqua quinque quomodo petam. nu. 53. 609
stipulatio si cõcepta sit hoc modo mihi, aut Titio vrrum ego velim. si eligo solui Titio venit extrinsecum interesse cessante debitore soluere. nu 139. 700
stipulatio facta à patre de dote data à se reddenda sibi aut filiæ in potestate constitutæ qnomodo intelligatur. nu. 144. 702
stipulanti dari sibi aut Titio si simpliciter respondeatur persona Titij adiecta censetur. nu. 1. 729
stipulanti sibi aut Titio dari si respondeatur promitto tibi persona Titij non censetur adiecta & sententia Aretini damnatur. nu. 2. ibid.
stipulanti sibi aut Titio si respondeatur promitto Titio absenti an teneat stipulatio. nu. 1. & per totam quæstionem vbi damnatur sententia Alciati. 735
stipulatio hoc modo concepta promittis mihi quod dabis Titio valet, sed an habeat effectum. num. 3. & seq. ibidem.
stipulatio de dando alteri datur nulla si non interfit vel interesse non superueniat, quod locum non habeat quãdo stipulatur quis quod ei debetur vel suum est dari alteri. nu. 5. 737
stipulatus si quis fuerit meo nomine centum sibi à Titio dari an à me rectè Titius liberetur. nu. 8. 738
stipulatus si sim mihi, aut Titio fundum dari quãuis Titio sit traditus fundus peti potest, vt de euictione caueatur. nu. 18. 787
stipulanti dari decem sub pœna mille si respondeatur promitto dare decem an videatur sub pœna mille promisisse. nu. 7. 753. & nu. 20. 757
subscribens scripturam in qua res sua obligatur obligationi consentire videtur. nu. 4. 752
subscriptio facta ab institore eodemq; mandatum habente chirographo, in quo continetur receptio mercium, et obligatio ad certam summam cum hypotheca nomine proponentium expresso, in hæc verba Nui &c. recepimus merces Valerij vt sup & promittimus soluere præfinitis temporibus num referatur ad hypothecam. n. 1. & per totam quæst. 751
subscriptio ita obligat ac si manu sua subscribens omnia scripserit. nu. 5. & seq. 752
subscriptio generalis sufficit, & quando dicatur generalis subscriptio. nu 13. 754
subscriptio referẽda est ad ea, quę subscriptionis verba demonstrant. ib. nu. 14.
subscriptionis verba consideranda, vt videamus an quis vt procurator seu vt institor contraxerit. numero. 19. pag. 756
summa maior si est in persona stipulatoris, & minor in persona adiecti & soluatur adiecto summa in eo designata, quo remedio consulatur creditori, & quid contra, si non integra summa in eo collata soluatur. num. 17. 787
suspensio in vna parte alternatiuè etiam aliam suspendit. nu. 61. 601
stultus quis sit. nu. 26. 640

T

TAbellionum ad munus aliquod vocatus, tanquam mercator, & peritus est in vtraq; arte, cui magis debet obedire. nu. 55. 31
Tacens tunc assensisse videtur cum de eius agitur vtilitate, & quòd adiectus præsens censeatur consensisse, licet non agatur de eius vtilitate pulchra ratione. numer. 83. pag. 670
tradens instrumentum continens ius tradentis animo donandi

nandi ex titulo, etiam actiones sibi ex eo competentes cessisse videtur.nu.5. 743
tempora diuersa in persona adiecti designari possunt, & dies citerior.nu.15.& seq. 595
testator si legat vxori suæ mundum, ornamenta, seu quæ eius causa parata sunt vel vinum quod in vrbe, seu in portu habet omnia censetur legasse, secus si vteretur dictione vel.nu.5. 722
testamentum sustinetur, in quo non est relictum filio iure institutionis, si adest clausula, omni meliori modo, nu. 16. 175
testamentum factum à mercatore Anconitano in portu alicuius ciuitatis Barbarorum, seu Saracenorum, vel apud Barbaros, an valeat, relatiuè.nu.26. 333
testamentorum solennitates in curia mercatorũ seruandę sunt.nu.13. 535
testator si fundum vxori legauit, & filium instituit, qui matri & hæres extitit, an repudiario facta à filio hæreditatis maternæ, tanquam damnosa, vt legatum retinens, tanquàm hæres patris teneatur. vbi, quòd teneatur.nu.38. 349
testes produci nõ possunt in curia mercatorum, postquàm partes testimonia didicerunt.nu.4. 540
testes deponentes apocham seu aliam scripturam esse manu alicuius scriptam, quia notam habent manum, si non fuerint præsentes, quando scripta fuit, non probant.nu.11. 542
Et, Consuetudo mercatorum, quòd credatur, quòd aliqua scriptura sit de manu alicuius, quia manum notam habeant, an valeat.nu.12. 543
testis deponens in causa, quæ eius commodum vel incommodum respicit, fidem non facit.nu.1. 863
testium publicatio fieri debet in curia mercatorum. num. 3. 540
thori separatio quòd ex causa permittatur, & quòd succedat loco diuortij, & ex quib⁹ causis permittatur, & alia circa eam.nu.141. 700
Titulus de in diem adiectione, & non adiectione inscribendus quod comparabatur pluribus.nu.6. 562
Titius si in vectigalium licitatione obtulit sexcenta, Seius verò posteà septingenta: si Seius, qui licitatione vicit, nõ soluendo sit, num Titius sit liberatus.nu.8. 377
tractatus de nautis diuisio in sex partes. nu. 2. 240
translatio rerum fieri potest, aut quo ad dominium, aut quo ad vsum.nu.6. 838
translatio dominij facta autoritate legis iustæ, censetur iusta.ibid.
translationis dominij tres sunt species, & quæ. numero. 2. 795
Tumultuarij, verbum, de quo in l.nauis aduersa.ff. ad leg. Rho.de iactu exponitur.nu.40. 261
trierarchus præfectus trieris, hoc est triremis, dicitur. num. 9. 241
tutori vel curatori pupilli vel furiosi adiecti si soluatur, & pecunia non appareat versa in eorum vtilitatem quòd non concedatur restitutio contra Pau.Cast. in tract. de adiect.in 3.part.nu.28.641.& nu 31. 642
tutor si in libris seu instrumento fateatur se recepisse à debitore pupilli an pupillo præiudicet relatiue.num. 126. pag. 691

V

VEctura nauis, si constituta fuit pro impositis mancipijs in naui, si aliqui decesserint, antequàm ad destinatum locum exponantur, etiam pro mortuis vectura debetur.nu.17. 308
vectura nauis si pro numero impositarum amphorarum constituta sit, pro tot amphoris merces debetur, quot portauerit.nu.11. 306
Et, si nauis fuit conducta pro vectura mille, & dictum fuit in lege locationis esse duorum millium amphorarum, locator præstare tenetur, si minus capiat.ib.nu.12. 307
vectura si pro deportatis mancipijs ad certum locum est constituta, & aliqua decesserint, antequàm sint ad locũ deportata, pro mortuis non debetur.19. 308

vectura ſi ignoratur, an pro impoſitis mancipijs vel deportatis ſit conſtituta, debetur pro impoſitis, licet animalia, vel mancipia ſint demortua, antequàm ad locum deſtinatum ſint deportata. nu. 21. 309
vectura nauium inter acceſsiones ſeu fructus ciuiles annumerantur. nu. 31. 313
vecturæ nauium debentur iuxta conuentiones. numer. 7. pag. 305
vecturæ nauium veniunt in rei vendicatione. numero. 2. pag. 315
venalitiarij an contineantur appellatione mercatorum, & qui dicantur, & quæ ſint res venalitiæ. numero. 19. pag. 15
venalitiarij tabernam, ſeu pergulam publicè habentes, non poſſunt expellere accedentes emendi cauſa. nume. 21. 16
venalitiarij ſeu tricones, qui lege municipali merces emptas eodem pretio vendere vniuerſo triduo tenentur, ſi ſupprimāt, vt elapſo triduo poſsint cariùs vendere, crimine ſtellionatus ſpecialiter poſtulari poſſunt. num. 21. pag. 419
venalitium vita venalitiaria, & venalitiæ merces declarantur. nu. 18. 15
vendere rem ſecundum hominum communem æſtimationem tutum eſt, & neceſſarium, nu. 5. 809
venditio prædij ſi facta ſit, & dictum eſt eſſe tot iugerum, non propterea dicitur facta iuxta menſuram, ſed tunc cùm pretium pro numero menſuræ ſeu iugerum imponitur. & declaratur Oldra. ſententiam locum non habere in locationibus nauium, vt vaſorum. numer. 6. pag. 306
venditio rei non fit ſecundum quod ipſa eſt melior in natura, ſed ſecundum quod vſui humano eſt aptior. nu. 3. pag. 808
venditio auri alchimiſtici eſt fraudulenta & iniuſta. num. 10. 800
venditionis & emptionis contractus quibus concurrentibus dicatur iuſtus. nu. 6. 830

venditor ſecundum communem æſtimationem & curſum rem ſuam vendere debet. nu. 1. 807
venditor bonæfidei non debet aliquid vltra iuſtum pretium expectare. nu. 3. 816
venditor rei vendendæ defectum emptori exponere teuenetur. nu. 12. 801
venditor poteſt rem vendere ſecundum pretium, quod innit. nu. 13. 802
venditor propter dilationem non poteſt pretium augere: ob acceleration em autem ſolutionis ipſum minuere poteſt. nu. 8. 811
venditor poteſt rem ſuam ſecundum æſtimationem vendere: quamuis dubitet communitatem in taxa pretij errare. nu. 5. 819
vendi poteſt carius homini experto, quàm ſimplici. nume. 14. 815
venditor de mala fide eſt ſuſpectus, qui vēdit tribus hominum generibus. nu. 6. 819
venditor expertus, ſi det experto ad emendum, & econuerſo, alleuiatur contractus mercatorum. numero. 7. pag. 820
venditor nulla verborum cautela emptorem inducere debet ad emendum. nu. 8. 820
venditor frumenti promittens illud exportare ad certum locum omni exceptione remota ſub pœna, & iuramento, an excuſetur à periurio, & pœna conuentionali, ſi iuſſu Regis frumentum aliò exportauerit, etiam ſi omnes caſus fortuitos, duobus tantùm exceptis in ſe ſuſceperit. nu. 20. 329
Veneti, quod habeant ius prohibendi, ne quis in Adriatico ſinu nauiget. nu. 8. 324
veneni mali emptio non contrahitur: conſequenter in eo non eſt negotiatio ſine permiſſu Principis. numer. 43. 144
venia ætatis quomodo impetretur. nu. 30. 121
veniam ætatis impetrans, & ex publico mercator approbatus an ſint per omnia ſimiles. ib. nu. 31.
verbum vnum & idem, non eſt abſurdum, ſi diuerſis rationi-

tionibus, & diuerſis modis interpretemur. nu. 12. 173
verbũ, poſsit, ex ſui natura ad ius futurũ trahitur. n. 27. 354
verba ad validum, non autem in validum intellectum ſunt aptanda. Et ille præualet, quo res, de qua agitur, in tuto ſit. nu. 17. 175
verba generalia reſtringenda ſunt, ſalua ratione recti ſermonis, ne quis videatur iactare ſuum. nu. 25. 404
verba iſta, dabitis illi plenã fidem in literis appoſita, quid operentur. nu. 6. 844
Vergilij locus declaratur 10. nu. 4. 562
vendens rem alicui cum promiſsione de euictione ſi emptor alij donauit rem emptã & à donatario fuerit euicta venditor nec emptori nec donatario tenetur, quia non intereſt donantis. nu. 40. quod declaratur duobus modis. in ſeq. nu. 579
verba obligatiua in adiectũ conferri non poſſunt, ſed reſpicientia ſolutionem. nu. 44. 581
verbum ſoluere adiectum pecuniæ nomine ſtricte accipitur & naturalem ſolutionem requirit. nu. 51. 583
verba ſecundum ſubiectã materiã interpretanda. n. 10. 725
verbum promitto requirit perſonam promittentis, perſonam cui promittitur, & rem quæ promittitur. in tra. de adiect. in 4. par. q. 7. nu. 2. 735
verba illa dicis gratia de quibus in l. ſæpe. ff. commo. quid ſibi velint, & ibi quòd pecunia poſsit ad pompam commodari certa mercede conſtituta. nu 11. 767
verba illa pro me & illa de ſequendo ordinẽ alicuius quã interpretationem habeant relatiue. nu. 5. 771
verba illa plus minuſue nihil addunt nihilq; de confeſsione minuunt niſi aliud probetur. in trac. de adiec. in vlt. par. nu 31. 792
vinum & oleum, &c alia liquamina ad Barbaros deferre vetamur. nu. 12. 132
vinum & alia liquamina ad barbaros exportari non poſſunt, nec quidem guſtus cauſa. Et quid in lorica vna, vel enſe vno, ſpeciminis cauſa aſportantis. nu. 25. 137
vir bonus præſtare debet, ne mentiatur prudens, neue mendacium dicat. nu. 16. 341

Et,

Et, Pœnæ aduerſus mendaces. relatiuè. ib. nu. 17. 301
viro vergente ad inopiam, quòd vxor nõ poſsit creditores, qui poſſeſsionem bonorũ viri ceperunt impedire, niſi priùs procuret cauſa cognita iudicem ſuper inopia viri interloqui. n. 12. 381
viuere poteſt vnuſquiſq; de labore ſuo honeſto, reipublicæ vti. nu. 10. 812
Vſura, etſi nunquam licita ſit, in quibuſdã tamen caſibus licet mutuanti de pecunia mutuabili plus recipere, quã mutuauerit. nu. 16. 826
vſuris certare cum fructibus prædiorum, ſtultiſsimum eſt. Et declaratur Cicer. locus. Et admonentur ciues Anconitani ne faciant. nu. 30. 74
Vſurarius manifeſtus facto teſtamento fideiuſſores dederat de reſtituendis vſuris, qui non ſoluendo facti ſunt, num ſi deceſſerit alijs fideiuſſoribus non præſtitis, teſtamentum valeat? vbi, quòd non. nu. 3. 374
vſurarius an puniendus ſit ex crimine vſurarum, pœna extraordinaria. nu. 33. 23
vſurarij argumentis & indicijs conuinci poſſunt: & ex perſpicuis indicijs probatur vſura. nu. 35. 185
vſus cõmunis loquendi probari debet tempore diſpoſitionis, & legis fuiſſe: aliãs probatio non concludit. nu. 15. 14
vita hominis ꝓpoſita eſt omnib. fortunę telis, nec eſt dolẽdũ quominꝰ ea, qua natus eſt cõditione viuat, ſecundũ Platonẽ. Et. ibid. quòd mors vniuerſis accidat. nu. 7. 216
vſus rerum eatenus debet cõpetere hominibus, quatenus ad cõuerſationem pacificam & ſuſtentationem congruit. nu. 2. 836
vſus maris an omnibus ſit communis: & an præſcriptione acquiri poſsit, ne liceat eo vti. nu. 4. 853. & ſ7. 854
vſusfructus ſi ſtipulatus ſim mihi aut Titio facultas dandi Titio non intercidit etiam eo capite minuto in trac. de adiect. in ter. par. nu. 68. & nu. 71. 664
vſusfructꝰ nõ poteſt acquiri domino ꝑ procuratorẽ n. 72. 664
vxor ſi promiſit conſentire alienationi factæ per virum ſi veſtem ſericam faceret, mortuâ vxore hęredes non poſſunt aſtringi ad conſentiendum. nu. 95. 676

FINIS.

TRACTATVS DE MERCATVRA, SEV MERCATORE,

BENVENVTI STRACCHAE, IVRE-consulti clarisimi.

PARS PRIMA.

ARGVMENTVM.

Mercator quid, quidue Mercatura.

SVMMAE.

1 *Disputatio vbi de aliqua re futura est, necessarium est ante definire, vt intelligatur quid sit id, de quo disputatur.*

2 *Definitio à descriptione quomodo differat.*

3 *Definitio expressæ pictura comparatur: Descriptio verò adumbrationi seu designationi.*

4 *Mercatoris definitio seu descriptio.*

5 *Mercari & negotiari, an idem sint: Mercatorq; & negotiator an sint synonima.*

6 *Mercator an propriè dicatur is, qui semel merces emit, vt venderet.*

7 *Nomina verbalia alicuius officij significatiua quod quis sua autoritate seu opinione sumit, vnico actu non verificantur.*

8 *Verbum Solere, & Solitus, quomodo intelligantur, & interpretatio ad l. Mela. in. §. sed & si alimenta. ff. de alimen. & cib. leg.*

9 *Mercator ex vnico actu non dicitur, nisi præcedat professio vel descriptio in matricula, & declaratur in seq. nu.*

10 *Nomina à profeßione dicta, profitendò acquirũtur, nomina verò dicta à conſuetudine, ſeu ab actuum generalitate, vſu & exercitio acquiruntur, non autem ex vnico actu.*

11 *Matriculandus mercator iuramentum præſtare debet. & de virtute iuramenti.*

12 *Mercator etiam is dicitur, qui vulgi opinione pro mercatore habetur.*

13 *Statutum ſi de mercatore meminit, intelligitur de eo mercatore, qui ſecundum vſum communem loquendi pro mercatore habetur.*

14 *Omnis diſpoſitio à communi vſu loquendi interpretationem recipit.*

15 *Communis vſus loquendi probari debet tempore diſpoſitionis, & legis fuiſſe: aliâs probatio nõ cõcludit.*

16 *Mercatorum appellatione, ementes & vendentes ſeruos non continentur, ſed hi mangones, ſeu venalitiarij dicuntur.*

17 *Mercatura hominum & quæſtus ex ea prohibetur.*

18 *Venalitium, vita venalitiaria, & venalitiæ merces declarantur.*

19 *Venalitiarij an contineantur appellatione mercatorum, & qui dicantur, & quæ ſint res venalitiæ.*

20 *Epiſcopi præſunt venalibus rebus, vt iuſto pretio vendantur.*

21 *Venalitiarij tabernã, ſeu pergulam publicè habentes, non poſſunt expellere accedentes emẽdi cauſa.*

22 *Merces venales per ciuitatem aſſerentes, negotiatores dicuntur.*

23 *Merces ementes, vt eas in aliam formam rediganr & vendant, non mercatores, ſed artifices dicuntur.*

Merca-

24 *Mercator dicitur officium gerere.*

25 *Exercitium, cõmune verbũ eſt officij, & artificij.*

26 *Mercatores merces ementes, & eaſdem non ſua opera, ſed aliena elaborari curantes, tranſmittendi aliquò quæſtus cauſa, nõ ideo minus mercatores dicantur.*

27 *Mercatoris appellatione, an contineatur vſurarius.*

28 *Mercatura alia licita, & alia illicita.*

29 *Interpretatio ad c. eijciens. 88. diſtinct.*

30 *Fœneratores quòd contineantur ſub vocabulo, negotiator.*

31 *Mercatores minùs legitimè mercaturam exercentes, ſed turpis quæſtus gratia, vſurarij etiam dici poſſunt.*

32 *Mercator illicitè & iniuſtè mercaturam exercens, & ſic malus mercator, non eſt mercator propriè, ſed abuſiue.*

33 *Mercator ſimilis eſt fœneratori.*

34 *Mercatores qui merces præſenti pecunia emunt, vt eaſdem non mutata forma carioripretio ad diem vendant, quàm præſenti pecunia vendi ſoleant, vſurarij cenſendi ſunt, & an in his locum habeat. c. quanquàm. de vſur. lib. 6.*

35 *Reijciendi procul à patria, relegandiq; ſunt hi, qui præſenti pecunia viliùs emunt res, vt dilata ſolutione cariùs vendant, & an poßint excuſari à pœna propter conſuetudinem. & ſeq. numeris.*

36 *Mercator abominandus, qui vſuras exercet, & contra vſurarios multa.*

37 *Vſurarius an puniendus ſit ex crimine vſurarum pœna extraordinaria.*

38 *Mercatorum appellatione, an contineantur equorum locatores.*

39 *Interpretatio ad l.legatis.ff.de leg.3.& num.seq. & 46.*

40 *Mutuum dantes, num mercatores appellari possint.*

41 *Mercari aut negotiari dici non possunt mutuas pecunias recipientes.*

42 *Mercatores aut negotiatores dici non possunt simpliciter mutuum dantes.*

43 *Mutuas dantes fœnebres pecunias, dici possunt negotiatores, non autem mercatores.*

44 *Interpretatio ad l.principalibus. ff. si certum pet.*

45 *Superflua non debent esse in legibus. quod declaratur multis modis.*

46 *Mercator propriè dicitur, cùm obligationis actus vltrò citroq; interuenit.*

47 *Obsonatores, & obsonium, quid.*

48 *Mercator seu negotiator, an dicatur, qui tantùm prædia propria locat, & aliorum conducit.*

49 *Mercatores an dicantur, qui trans mare negotiantur, emuntq; & vendunt merces, & etiam domi pharmaca conficiunt. & seq.*

50 *Actus mixtus & compositus ex duobus simplicibus, ab altero ex illis simplicibus denominandus est, quē facere intendit ille, qui mixtum actum agit.*

51 *Officium artificio mutatur, non autem contra.*

52 *Potentius attrahit ad se naturam minùs potentis, vbi duo permiscentur.*

53 *Clericis licet emere rudem aliquam materiā, vt inde aliquod artificium faciāt, si eis sua nō sufficiat: & tunc*

& tunc lucrum non acquiritur ex negotiatione, sed ex artificio.

54 *Compromissum si est factum in duos arbitros, quorum alter est clericus, alter laicus, reductio ad arbitrium boni viri petenda est coram iudice ecclesiastico.*

55 *Si aliquis tanquam mercator vocatur ad aliquod munus tabellionum, & peritus est in vtraq; arte, cui magis debet obedire. & antecend.*

56 *Exercentes se in varijs & diuersis merciū generibus, à qua merce magis denominandi sunt.*

57 *Permutatio quomodo discernatur à contractu venditionis.*

58 *Interpretatio ad l.quæritur. ff. de statu homin. & l. legatis. §. si vnus. ff. de leg.3.*

59 *Matriculatus in duobus exercitijs, oneribus vtriusque artis astringitur.*

60 *Mercator vt quis dicatur, an sit necesse, quòd maiorem partem facultatum in mercibus contulerit, vt potiatur priuilegijs à iure communi seu statuto concessis. vsq; ad nu 64.*

61 *Interpretatio ad l.semper. §. negotiatores. & §. negotiatio. ff. de iure immunit.*

62 *Nauicularij & negotiatores publici qui fuerint.*

63 *Interpretatio ad l.cessante. C. de commerc. & mer.*

64 *Negotiatores quando à muneribus propter negotiationem, quam gerunt, excusentur.*

65 *Mercator, qui mercaturæ officiū exercuit, & in albo mercatorum descriptus, si destitit, num mercator dicendus sit, vt priuilegijs mercatoribus concessis vti possit. Et quādo seu quomodo cognoscatur destitisse.*

66 *Mercator an ſit dicią, poßit ille, qui mercaturæ officium per ſe non exercet, ſed inſtitorum opera ac ſeruorum vtitur.*

67 *Campſores an contineãtur mercatoris appellatione.*

68 *Collybus quid ſignificet.*

69 *Mercatorum appellatione an contineantur iuuenes, qui cum ipſis morantur ad miniſterium & mercaturæ exercitium.*

70 *Artificium omne incremẽtum recipit, & omnes natura ſcire deſideramus.*

71 *Interpretatio ad l. legatis. §. ornatricibus. ff. de leg. 3.*

72 *Lex municipalis, quæ de mercatore meminit ſeu artifice, intelligitur in eo, qui proprio nomine mercaturam exerceat, non alieno.*

73 *Mercator vnde dicatur.*

74 *Mercatura quid ſit.*

75 *Mercis appellatione, an pecunia contineatur.*

76 *Mobilium appellatione, quòd veniant pecuniæ, & in legato mobilium conſiderantur tres facti ſpecies.*

77 *Mercis appellatione, nũ gemmæ, margaritæ, & annuli contineantur.*

78 *Mercatores ſi in mercantijs florenos certa ſumma recipere ſunt obſtricti, num in dote proceḍat: & an dos mercantia dicatur.*

79 *Mercaturæ ſeu negotiationis appellatione, an legatum contineatur.*

80 *Lex municipalis ſi mandat ex qualibet negotiatione, ſeu mercantia vectigal ſolui, num in legatis locũ habeat.*

81 *Dictio, quilibet, declaratur.*

82 *Partis nomen declaratur, & numero ſequenti.*

83 *Verbum, quouis modo, omnes modos, qui excogitari poſſunt, ſignificat.*

84 *Statutum ſi dicit, ex quolibet contractu vectigal ſolui, an ex recognitione ſolui debeat.*

85 *Statutum ſi dicit, maleficia qualibet ſyndicũ communis denunciare oportere, quòd teneatur denunciare, etiam maleficia, quæ impunè admitti poßunt, & quæ non ſunt propriè maleficia.*

86 *Dictio aliquis, declaratur.*

87 *Mercis appellatione, an contineantur veſtimenta et cætera, quæ habemus ad vſum & penus quotidianũ pertinentia.*

88 *Graßiæ, frugum, vænaliumą appellatione, quid contineatur relatiuè.*

89 *Merx, & mercatura differunt.*

90 *Mercatus nomine, quid contineatur, & vnde deducatur, an à merce, vel mercor.*

91 *Lex municipalis ſi mandat mercatum à ſocio initũ, ratum habendum, num intelligatur de re mobili vel immobili.*

92 *Promerçal, quid ſignificet, declaratur.*

93 *Mercimonium, mercium contractionem ſignificat, & de nomine mercatio.*

94 *Commercium, quid ſignificet.*

95 *Mercis ſeu mercantiæ nomini, num plura corpora ſubijciantur, id eſt, vniuerſale corpus ſit.*

96 *Mercator mercaturam ſuam legans, & debita & credita legato cedunt.*

97 *Frater pecunia fratris proprio nomine negotia gerens, ſibi acquirit, et non fratri: ſi verò negotiationẽ*

ſeu mercaturam communem incepiſſet nomine proprio adminiſtrare, menſa & negotiatio non poteſt ex parte vnius augeri, quin etiam ex parte alterius augeatur.

98 *Corporum tria ſunt genera.*

99 *Mercatura duplex, ſecundum Platonem.*

1 ON eſt nouum † Ciceronis præceptum, quoniam diſputatio de mercatore futura eſt, neceſſarium eſſe antè definire quid ſit mercator, vt intelligatur, quid ſit id, de quo diſputatur. Fuitque ſententia Platonis in Phœdro in hæc verba: In omnibus rebus, o puer, vnicum principiū his, qui bene conſulere volunt, eſt intelligere, quid illud ſit, de quo conſultatur. Vel omnino aberrare neceſſe eſt. Pleroſque vero latet, quod neſciant rei ſubſtantiam: ergo inquit, ne nobis accidat quod in alijs damnamus. Quid amor ipſe ſit, & quam vim habeat, definitione ex conſenſu partium poſita cognoſcamus, quorum ſententiæ Iuriſc. Vlpia. facturus verba de dolo malo, ſubſcripſiſſe patet in l. 1. ff. de dolo. & idem Iuriſconſ. in l. 1. ff. de iuſti. & iur. in hæc verba inquit: Iuri operam daturum prius noſcere oportet, vnde nomen iuris deſcendat. & de Ciceronis ſententia Bal. noſter meminit in prælud. feud. col. 3. Sed quoniam omnis definitio in iure periculoſa eſt, parum eſt enim vt non ſubuerti poſsit. l. omnis definitio ff. de regul. iur. & ex inſrà dicendis vix congruam definitionem aptari poſſe conſtabit, ſi non vera definitione, ſaltem plena deſcriptione, quid ſit mercator euidentiſsimè
2 demōſtrabimus. † Differt autem definitio à deſcriptione, vt eleganter ait Hierony. Cagno. in repet. l. ſi emancipati. nu.

num. 48. C. de colla. quod & Bald. noſter Boer. referendo, priùs notauerat in l. maximum vitium num. 6. C. de libe. præter. Altera enim conſtat ex genere & differentijs, vt appareat, quod res definita ab alijs formis ſeu ſpeciebus ſub illo genere contentis differat, & conuerti debet cum ſuo definito: quidditatemque & eſſentiam rei (vt ita dixerim explicare debet. Quod apertè Iuriſconſ. demonſtrat in citata. l. 1. ff. de dolo. & latiſsimè Iuris interpretes ſcribunt in l. 1. ff. de acquir. poſſ. & in rub. extrà. de proba. præcipuè Dec. nu. 2. & ſeq. & idem Dec. in reg. omnis definitio ſup. relata. Altera verò ex accidentibus, & ex his, quæ aduenium, quid ſit id, de quo quæritur, oſtendit: Nec ſemper ſubſtantialia inſunt, nec ex toto concludit aut corruit, ſi non conuertatur cum definito. Dicique quodam modo
† poteſt, definitionem expreſſæ picturæ comparandam, 3
Deſcriptionem verò adumbratili ſeu deſignationi. Pictura enim quid imago repræſentet, perfectè demonſtrat: Deſignatio verò non ita, & legimus plerunque in demonſtranda re, veteres Iuriſconſul. deſcriptione vſos fuiſſe: vt patet ex l. 1. ff. de legi. vbi Accurſ. animaduertit, & ex relatis locis ſatis liquet.

† Deſcribitur autem mercator in c. eijciens. 88. diſtin. 4
vt is dicatur, qui rem comparat, vt integram & immutatam vendendo, lucretur. & huic deſcriptioni & Archid. & Philip. Fran. in c. quanquam. in fi. de cenſi. lib. 6. aſſenſêre, & referendo Archi. non improbat Alber. in l. vniuerſi. C. de vectig. & commiſ. Signor. verò in conſ. 95. nu. 2. deſcribendo mercatorem, inquit, illum propriè eſſe, qui emit & vendit. At Andr. Alc. vetuſtarum legum non leuis interpres, in l. mercis ff. de verbor. ſignific. definiendo, ſeu deſcribendo, ait: MERCATORIS EST, QVI NEGOTIATIONIS EXERCENDAE QVAESTVSQVE FACIENDI CAVSA, MERCES EMIT, VT VENDAT. Quibus prætermiſsis placet ita plenius deſcribere, ſeu definire: MERCATOR EST, QVI NEGOTIATIONIS SEV NEGOTIATIONVM EXERCENDARVM, QVAESTVSQVE LICITI FACIENDI CAVSA, FREQVENTER MERCES PERMVTAT, SEV EMIT,

VT EASDEM NON MINVTATIM, NEC MVTATA PER SE FORMA DISTRAHAT. Et minima quæq; in definitione posita, quoad eius fieri poterit, quæstionibus explicabimus.

Dixi enim negotiationis, seu negotiationum: quoniam nihil prohibet aliquem mercatorem se in diuersis negotiationibus exercere. l. procuratoris. §. si plures. ff. de trib. l. cuicunque. §. Labeo. ff. de instit. argum. est text. in l. moris. §. interdici. ff. de pœnis. & ad rem scribit Anch. in consil. 332. col. pen. pro clariori.

5 †Quæro igitur primò, an negotiari & mercari idem sit: & mercator & negotiator sint synonyma. Bart. in l. legatis. ff. de leg. 3. tanquam synonyma ponit, & in l. cætera. in §. sed & si quis. ff. de leg. 1. vbi etiam alij iuris interpretes etiam promiscuè vtuntur. Idque probari videbatur in l. 1. & in l. nobiliores. iuncta rub. C. de commerc. & merca. & his addo Angel. in l. in eum. ff. de inst. vbi Paul. Castr. etiam sensit, & Fed. de Senis consil. 207. nos Grisolus. Verùm Signo. singularis memoriæ vir, sic enim Bald. eum appellat in c. clerici. extrà. de iud. vt refert Iaſ. in consil. 130. prima consideratione. col. 2. vol. 1. in consil. 115. suprà citato sub num. 25. pleniùs hoc attingens verbum negotiari, & negotiatoris generaliùs esse verbo mercari, seu mercatoris, sensit: & quòd nomen mercatoris sit angustius, non insubtiliter probat, atque deducit, cuius sententia meo iudicio clariùs probatur in c. foras. in §. negotium. extrà. de verbo. signifi. & in c. quoniam. 88. distinct. Sunt & plures text. qui innuunt l. fin. C. de eunuc. l. fin. C. de pign. l. 1. §. licet. ff. de trib. act. & eo. tit. l. procuratoris. §. mercis nomine. in princip. & fin. §. quibus adde l. athletas. §. ait prætor. ff. de his, qui not. infa. & quod Accursi. notat in §. introduxit. Institut. quod cum eo. vbi Angel. Aret. sub numero 2. ait, Nota text. cum gloss. habes enim quòd plenior appellatio est negotiationis, quàm mercis. Concludendum igitur puto, verbum negotiationis, & negotiari, generalius esse, & quòd in consuetudine (vt diximus) mercatores negotiatores, & contrà appellantur, illud

illud non propriè, sed per abusionem potius accidat, meritò ergo generale verbum elegimus, vt definitio suum genus habeat.

†Item quæro, an qui semel merces emit vt venderet, 6
mercator propriè dicendus sit? In quo iuris articulo, licet Paul. Castr. in consil. 161. non est dubium. part. 2. in fin. subdubitauerit, & mouerit, quod scripsit Bart. in l. Mela. in §. sed & si alimenta. ff. de aliment. & cib. leg. & in l. 1. nu. 7. C. quo. & quan. iud. in quibus locis solitum quempiam quid agere respondit, si vnicum actum gesserit ex verbi significatione: receptum tamen est, eum qui semel emit, & vendit, mercatorem non esse, & ex vnico contractu in merce factum mercatorem non censeri. Idq; Accurs. & alij in l. 1. in §. mercis. ff. de trib. responderunt, & placet Bart. in proœ. Digest. nu. 10. & assentiuntur ibidem alij. Idem Bar. respondit in l. legatis. ff. de leg 3. & in l. mariti. in §. qui quæstum. ff. de adult. vbi inquit †nomina ver. 7
balia alicuius officij significatiua, quod quis sua autoritate, seu optione sumit, veluti mercator, & hospes, vnico actu non conuinci, & vt recentiores nostri dicunt, non verificari: deficit enim assiduitas. Idem probauit Bald. in rub. C. de consti. pecu. ver. vltimò quæro. & in tract. de constitu. num. 8. & in consil. 495. ex nullo capite. nu. 2. vol. 1. ait ex vnico actu mercaturam non dici, & in hanc sententiam ferè omnes iuris interpretes fuerunt, quorum loca referemus. Signor. de homod. in quæstione satis eleganti. lib. eius respon. consil. 246. Paul. consil. 285. visis & ponderatis. col. fin. in 1. par. & in notabili specie. Pet. Cor. in consil. 33. quoniam per famosissimum. vol. 3. cui proximè accedit quod scripsit Ange. de Aret. in §. introduxit. num. 1. Insti. quod cum eo. si municipalis lex in modo agendi mercatoribus fauet, hunc non comprehendere. Quibus adde Alex. in l. Imperator. nu. 10. ff. ad Treb. Aret. consi. 29. nu. 14. diligenter & maturè. Fel. in c. clerici. num. 5. de iudic. & latiùs in proœm. Gregor. col. penul. Dec. in c. 1. num. 29. extrà. de iud. Alc. in l. mercis. in prin. ff. de ver. sig. Bart. in tract. de test. in ver. cerdonem. Pet. de Vbal. in

tract.

tract. de duod. fra. in 5. par. nu. 34. tom 8. Bonif. de cart. in tract. de nobilitate. in 3. part. num. 86. & sequ. Nec videtur huic sententię aduersari, quod Pau. Cast. in relato loco in-
8 quit, † nihil enim habet commune verbum solere, & verbum mercator. sed fac esse, placet mihi quod de hoc verbo solitus, non insubtiliter scribit Dec. in Rub. de consue. nu. 11. & probandam puto interpretationem Hier. Cagno. ad §. sed & si alimenta. scribit enim in reper. l. diem functo. sub. numer. 135. sensum esse, si testator alimenta, quæ viuus præstabat, alicui reliquerit, ea demum præstanda, quæ mortis tempore nouissimè prędstare solebat: & si variè prędstiterit, nouissimam præstationem sequendam, quia vltimus actus sequendus est, vt à Fel. scribitur in c. eam te. col. fi. de rescrip. Vnde si testator in d. §. sed & si alimenta. reliquisset alimenta, quę solitus erat prędstare, non esset vltima sequenda præstatio, vt Bar. & plerisq; alijs placet, sed quod frequentiùs facere solitus fuisset testator, spectandum est. & id Dec. etiam sensit, licet hanc interpretationem nõ attigerit, quam ex mente Iurisconsulti esse puto. Proponitur enim in illo. §. testatorem. alimenta reliquisse, quæ viuus præstabat, non quæ viuus præstare solitus erat. Sed vt redeam vnde diuerteram, quod diximus illum esse mercatorem, qui assiduitate quadam & frequenti negotiatione ad huiusmodi mercatoris artem, seu veriùs officium se dederit, & propterea ex vnico actu mercatorem non cen-
9 seri, temperandum est, † nisi vnicum actum præcederet professio seu descriptio in albo & vt vulgò dicimus, in
10 matricula mercatorum. † Nam nomina à professione dicta profitendo acquiruntur. Nomina verò dicta à consuetudine, seu ab actuum generalitate non ex vnico actu, sed vsu & exercitio acquiruntur. Idque ex sententia Bald. in d. rub. de constit. pecun. ver. vltimò quæro. & assentitur Bald. Aret. in l. cætera. in §. sed & si quis. ff. de leg. 1. & Feli. in relato procem. sub nu. 44. & Bertachi. in tracta. de gab. seu vectiga. in 7. par. nu. 48. to. 6. Sed & hęc Bal. sententia intelligenda est, vt is, qui in albo mercatorum descriptus est nudum mercatoris nomẽ consequatur, eo enim solo immunitatibus, & priuilegijs mercatoribus concessis non fruitur:

tur: necesse est enim mercaturæ officium exercear, vt immunitatibus gaudeat, idque sensit Bar. in l. qui sub prætextu. C. de sacro san. eccle. & l. 1. C. de colle. li. 11. l. semper. §. quibusdam. ff. de iure. immu. l. medicos. in fi. C. de profess. & med. libr. 10. & probat Bon. de curti. in d. tract. de nobi. in 3 par. nu. 87. & Feli. in d. c. clerici. nu. 5. & confirmatur ex his, quæ Barr. Bald. & cæteri iuris interpretes scribunt in l. scriniarios. C. de testam. Artem non exercentes priuilegijs arti concessis non frui. † Sed quoniam in sermones inci- 11
dimus de albo, seu mercatorum matricula, cum in mercatorum numerum quis recipitur, & in matricula describendus est iuramentum præstare debet, secundum Bald. in l. quædam. in §. numularios. ff. de eden. citat de præscrip. c. ad audientiam. & in eod. loco notauit Ias. in fi. §. sub nu. 9. Quod iuramentum, quanti momenti sit indicant Ias. eiusdem commentarij in l. admonendi. nu. 108. de iure. & Abb. in c. 2. nu. 11. de fide instrum. & Alcia. in trac. de præsump. in reg. 3. ver. 16. in fi.

† Item & illud sciendum est, quòd ad declarationẽ præ- 12
dictorum valde pertinet, eum etiam mercatorem dici, qui vulgi opinione pro mercatore habetur, ex sententia eiusdem Bart. & addit in procem. Digestorum, sub nume. 10. & ipsius Bart. in rub. C. de nauic. lib. 11. citat. l. sciendum. ff. de ædil. edict. in illis verbis, quales vulgò artifices dicuntur, & probat Abb. in c. 1. num. 38. & seq. extrà de iudi. In quo euidentioris intellectus gratia, animaduertendum etiam puto, quòd aut communis vsus loquendi, & vulgi opinio est secundum propriam significationem vocabuli, hoc est, ille habetur pro mercatore vulgi opinione, qui secundum iura mercator est, & nihil adderet, quod proximè diximus: Aut vulgi opinio & loquendi cõmunis vsus alienę est à proprietate vocabuli à iure tradita: & quoniã communis vsus loquendi nõ est propria significatio vocabuli, sed figuratiua. ex quo propriæ significationi vocabuli repugnat, vt elegãter inquit Bar. in l. Labeo. ff. de suppel. leg. pro qua sentẽtia meo iudicio est optimus tex. in l. itẽ prætor. ff. de suis & legit. vbi Iurisc. in hæc verba: Item prætor edicto suo proximitatis nomine bonorum possessionem polli-

eetur his, qui defuncto mortis tempore cognati fuerunt. Nam quod in consuetudine cognati appellantur etiam eorum, post quorum mortem concepti sunt, non propriè, sed per abusionem potiùs accidit. † Si lex municipalis de
13 mercatore mentionem faceret, communi vsui loquendi standum esset, & statutum secundũ illum interpretandũ, postposita verbi ppria significatione. l. librorũ. §. quod tamen Cassius. ff. de le. 3. sumpto arg. à verbis testatoris ad verba legis, & scribit Bar. in d. l. Labeo. & idẽ Bar. et pleriq; alij probant, & prẽcipuè Ioan. Crot. in rub. de no. ope. nun. nu. 57. Dd. in procœ. Decretaliũ. Dec. qui inter mercatores loquitur, consil. 7. nu. 3. & pro tenui, & in consi. 472. testator legauit. numer. 10. & sequent. & Bald. volum. 2 consil. 139. factum tale. aiunt enim vulgi appellationem pro iure haberi. & consil. 314. quædam sunt locutiones. ante fin. libr. 3. Raph. & Paul. Cast. expressim de statutis loquentes in l. cùm quidam. §. quod dicitur. ff. de acquirend. hæ-
14 red. † & generaliter omnes dispositiones ab communi vsu loquendi interpretationem recipiunt, vt sæpissimè Alexander noster respondit, vt latè & Alexand. & sexcenta aliorum scribentium loca referendo scribit Andr. Tiraq. in com. de vtroq; ret. §. 2. gloss. 1. nu. 5. & seq. pa. 387. ad quem leuandi laboris gratia in hac materia confugito.
15 † Ponendum tamen, & probandum esset in quæstionibus forensibus, & in iudicijs pertractandis huiusmodi loquendi vsum tempore dispositionis & legis municipalis conditæ fuisse, aliàs probatio non concluderet. & si ab eo tempore probaretur, cuius initij memoria non existit, fortè sufficeret, vt elegãter ex facto consultus respõdit Raph. in consil. 165. in quæstione proposita. colum. pen. quem ad cœlum ferens ad verbum refert Socin. in l. Gallus. in §. eius. ff. de lib. & post. & probat Dec. in c. præsentia. numer. 25. extra de proba. quæ quoniam quotidiana sunt, placuit attigisse non negligenda, & in materia proposita, & ad ea quę scripsit Barto. in d. l. Labeo. ex quibus facilè perspicies quare in definitione adiecerim verbum exercendarum, & verbum frequenter.

16 † Illud etiam quęri potest, an appellatione mercatorũ, seruos

seruos frequenter ementes & vendentes contineantur, mouet l. 2. C. de cõmer. & mer. in illis verbis. Sed vlterius aurum pro mancipijs, vel quibuscunq; speciebus ad barbaricum fuerit translatum à mercatoribus, & reliqua. Verius tamen est non contineri. l. mercis. ff. de verb. sig. vbi Iurisc. ait. Mercis appellatione homines non contineri, Melã respondisse, & not. in alia. l. mercis. eo. tit. & in l. 1. in prin. ff. de tribu. Pro qua sentẽtia est. quod ait Bal. in l. 1. C. de epis. aud. † hominum mercaturam & quæstum ex eâ prohiberi. Hi enim mangones seu venalitiarij, non mercatores appellantur, vt subijcit Iurisc. in ea. l. mercis. & legitur & not. 17
in l. mandatum distrahendorum. ff. man. & de his elegantem legem vide in l. præcipiunt ædiles. ff. de ædil. edic. & adde quod Iurisc. inquit de mangonibus & venalitiarijs in l. iustissimè. eod. titul. Id scilicet genus hominum ad lucrum potius vel turpiter faciendũ promptius esse. † Vnde ve. 18
nalitium, de quo in l. fi. ff. de ædil. edic. locus in quo mancipia vendebãtur, vel ipsum corpus, & vitam venalitiariam appellat Iurisconsultus in l. seruos. §. eum qui venalitiariam. ff. de leg. 3. & venalitiæ merces dicuntur in l. si seruus seruum. in §. si mulier. ff. ad leg. Aquil. Nec videtur huic sententiæ aduersari. l. 2. C. de com. & merca. quoniam necessariò hominum emptores esse mercatores ex illa legẽ non infertur. Illud etiam dici potest ex interpretatione lato sumpto vocabulo, id posse euenire, nõ autem ex propria significatione, vt est text. iuncta gloss. in l. seruos autem suos. in §. eum, qui. ff. de legat. 3. in illis verbis: Nam quos quis ideò comparauit vt illico distraheret magis mercis loco, & reliqua, & Accursius in verbo, mercis, inquit, ex interpretatione non seruata significatione vocabuli citat l. 1. in §. 1. ff. de tribu. & l. mercis. suprà relata, vbi idem Accursius ait, aliud esse aliquid loco mercis haberi, aliud verò mercem esse. Non temerè igitur additum est in definitione verbum mercis, sed constituendæ differentiæ gratia.

† Tractare non est etiam ab re, num venalitiarij mercatorum appellatione contineantur. Venalitiarij enim non 19
solùm hi sunt (vt diximus) quos mangones appellamus, verùm

verùm & qui quęstus gratia venalitiarum rerum negotiationem exercent. Sunt autem venalitiæ res, quæ in vsum indigentium venales propositæ sunt, vt Alc. placet in d.l. mercis. & denique hi sunt, qui vtensilia emunt, vt rursus minutatim vendant, & vulgò reuenditores appellantur, & puto venalitiarios neque iuris dispositione, neq; vulgi opinione mercatores appellari. & sensit Alciat. vbi suprà. Pro qua sententia est. l. 1. ff. de tribu. De quibus venalitiarijs Iurisconsul. in l. 2. ff. de nund. bellissimè inquit, in hæc verba. Deniq; summæ prudẽtiæ, & autoritatis apud Græcos Plato, cum instituere quemadmodum ciuitas bene atque beate habitari posset, in primis istos negotiatores necessarios dixit, & qui Plato eo in loco idem sensisse videtur, vt legitur in dialogo 2. De repub. vel de iusto, & Cicero offi. lib 1. sub rub. de quæstibus, artibusq; ait, Sordidi etiam putantur, qui mercantur à mercatoribus, quod statim vendunt, nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur. Nec verò quicquam est turpius vanitate. qui Ciceronis locus satis innuit hoc genus hominum, sub mercatoris vocabulo non contineri. Incidi etiam inter legendũ
20 in cons. Pet. de Anch. consi. 157. summæ. qui ait. † Venalibus rebus vt iusto pretio vendantur episcopos præesse. l. munerum. §. item episcopi. ff. de mune. & hon. l. 1. C. de epi. aud. c. 1. & 2. de empt. & vend. & refert verba. d. l. 2. &
21 subijcit † huiusmodi negotiatoribus tabernam seu pergulam habentibus publicè, non licere expellere accedentes emendi causa, quemadmodum in caupone statutum est. Succurrit etiam quod Bal. noster de huiusmodi venalitiarijs scribit in cons. 495 ex nullo capite. vbi etiam quid verbum minutatim significet, declarat, quod ego, vt vides, nõ temere in definitione addendum putaui. Sed & his adde Ang. in l. cùm interdum, quam interpretatur cum præce-
22 denti l. cuius initium est institor, qui inquit, † merces venales per ciuitatem afferentes negotiatores esse, quod & verum est.

Rursus quæritur, sunt qui merces emant, vt easdem sua opera in aliam formam redactas vendant, an mercatores
23 dicantur? † & hos non mercatores, sed artifices nomi-

nandos puto. c. eijciens. 88. distin. in illis verbis. Quicunque rem comparat, non vt integram ita & immutatam vendat, sed vt materia sibi sit aliquid operandi, ille non est negotiator. Qui verò comparat rem vt integram & immutatam vendendo lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei eijcitur, & reliqua, & probant Alexan. & Ias. in l. cætera. in §. sed & si quis. ff. de legat. 1. & idem Alex. in l. legatis. ff. de leg. 3. in additio. ad Bart. & proximè relatam differentiam constitutam esse inter mercatorem, seu negotiatorem, & artificem eleganter explicat Fed. de Se. in consil. 207. nos Grifolus. & Abb. in consil. 6. casus, super quo. in fin. part. 1. quibus adde Cardin. in Clemen. fin. in 3. not. de vita & hone. cle. Alciat. in citata l. Mercis. Felin. in procem. Grego. in fin. & addit. ibidem: & hæc sententia illam habet rationem. † Nam mercator di- 24
citur officium gerere, vt tradit Bartol. in tracta. de testi. in verbo, mercatorem. & non insubtiliter probat Signor. in citato consil. 95. numer. 25. quibus adde Alciat. in l. Mercis appellatio. ff. de verbor. signific. qui subdit exercitium, commune † verbum esse officij & artificij, officium au- 25
tem artificio extinguitur. l. legatis. §. si ex officio. ff. de leg. 3. in illis verbis, quia officium artificio mutatur, non idem econtrariò. † Euenit tamen plerunque, vt mercatores 26
merces emant, easdemque non sua opera, sed aliena elaborandas, curent animo forsan quæstus & causa transmittendi ad extraneas ciuitates, idque non semel vidi in patria mea, & hos mercatores censeri: puto quoniam huiusmodi mercatoris officium in artificium non transit. Ex quibus intelliges, qua de causa in definitione dixerim, non mutata per se forma.

Suboritur alia quæstio fortassis neque friuola adeò nec omnino indigna, quæ hoc loco proponatur: † An ap 27
pellatione mercatoris, contineatur vsurarius, in qua prima fronte, vt inquit Iurisconsul. in l. hæredes mei. in §. cum ita. ff. ad Trebel. & in l. quinquaginta. ff. de prob. respondendum videbatur contineri, idq; propter text. in c. eijciens. 88. distinct. in illis verbis. Vnde super omnes mercatores maledictus plus est vsurarius, & notarunt

Domi.& Archi.ibidem, ſcribunt enim, Nota vſuratium appellari mercatorem, ſicut qui proſtituendam ancillam tentauerit.C.de lati.liber.tol.§. ſimiliq; modo. & hãc ſententiam caput illud probare videbatur, quoniam comparatiuum ſupponit poſitiuũ, & quod cui comparatur eiuſdem accidentis particeps ſit.l. vbi autem non apparet.ff. de verb.obli.licet verè illud plus, ſit aduerbium comparandi, vt Grammatici norunt, & ſcribit Alb.in tracta.de præpo.num.83. & in hac opinione fuit Angel. in l.in eum.ff. de inſtit. inquiens ex mente gloſſ. not. ſecundum gloſſ. quòd mutuam pecuniam accipere nõ eſt mercari, nec negotiari, ſed fœnori dare ſic. ſed & Pauli Caſt. clariſſ. viri ſcio hanc ſententiam fuiſſe, qui ibidem ſcripſit ex illo tex. cum gloſſ. probari fœneratores mercatores dici, quia negotiari & mercari idem ſunt, ſubdens diuerſum verius ſecundum communem loquendi vſum. in quo legendos inquit Bartol. commentarios in l. legatis. ff. de legatis.3.

Contra verò, quòd vſurarius non ſit mercator, ſed fœneratori ſimilis, Rom.ſcripſit in conſil.92. in dubitatiſsimam.num. 4.citat text.(vt ait)ſingularem in l.quæſitum. §. idem reſpondit domo. ver. ſed ipſe Papinianus.ff. de fun.inſt.de quo non meminiſſe inquit Barto. in l.legatis. in §. ſi ex officio.ff. de leg.3. & ſenſit Rom. Iuriſconſultum innuiſſe in illis verbis, mercatorem, ac fœneratorem cùm ponat tanquam diuerſa. Verùm meo iudicio eſt lex clarior in l. quicunque. in §.Labeo. ff. de inſtit. vbi Iuriſconſultus in hæc verba: Si quis pecunijs fœnerandis, agris colendis, mercaturis redempturiſque faciendis propoſuerit.vbi Angel.notauit differre fœnerari & mercari, & ſtatutum de fœneratore loquens, in mercatore locum non habere. Ego verò in propoſita quæſtione, Romani ſententiam veriorem puto, quam Ange. ſibi in hoc parum conſtans, probauit in proximè citato loco. Et inter legendum, vt ſit, incidi in commentarios Iaſ.in l.principalibus.ff.ſi cer.pet. qui in fin. ait ex illo text.probari, appellatione mercatorum fœneratores non venire, cùm Iuriſconſultus tanquam diuerſa adiecerit, & citat l. quæſitum.

ſitum.in §. idem reſpondit, ſuprà relatam, ſubditque licet Accurſ.in l. in eum.ff. de inſtit.contra. Et ex hac ſententia infertur legem municipalem de mercatore loquentem in vſurario, ſeu fœneratore, locum nõ habere: in quo vide Alber. de Roſ. ſuper ſtatutis. quæſt.213. in 2. pãr. Bald.in conſil.382. in quæſtio.militari. numer.17.in 5.volumi. Nec moueat c.cijciens. primo loco citatum.

† Illud enim ſciendum eſt mercaturam aliam licitam, & 28
aliam illicitam, ſeu iniuſtam eſſe, vt plenius attigit Abb. Siculus extra, ne cleri. vel mon. Dum ergo diuus Chryſoſtomus ait † inter omnes mercatores plus eſt maledi- 29
ctus vſurarius, ſenſit de mercatura prohibita & illicita. Cuius rei fortiſsimum illud occurrit argumentum: eueniret enim mercaturam licitè exerceri non poſſe, quod eſt contra text. in c. fornicari.88. diſtinct. & c. quoniam ea diſt.& c.qualitas. de pœni. diſtin.5. & quæ latè ſcripſit Abb.relatus, & Salic. in authen.ad hæc.q.21.numer.18.C. de vſur. Ad quos in hac materia confugito, repugnaret etiam his, quæ ſcripſit Alexan. de Alex. in 3 par. ſummæ tract.de iudic. & Scot.in 4.diſtinct.15. q.2.art.2. Arch. Flor.in 2.parte ſummæ titu.1.c.16. Confirmari hæc poſſunt ex his, quæ ſcripſit diuus Thom. 2. 2.q.7. art. 4. in ſolutione ad primum argumentum: inquit enim verba Chryſoſtomi, de quibus in dicto capite, intelligenda eſſe in illo negotiatore, qui ſibi finem vltimum in lucro conſtituit. Secus autem ait, vbi quis ad lucrum intendit in mercando, non quidem vt finem vltimum ſui laboris, ſed tanquam finem neceſſarium ad ſui, & ſuæ familiæ ſuſtentationem, aut ſaltem tanquam honeſtum, & ſi non ſemp ſimpliciter neceſſarium. hactenus diuus Tho. ex cuius verbis acquieſcendũ videtur, & diſtinctioni, ac declarationi traditæ. Quæ rurſus confirmatur ex his, quæ ſcripſit Ioan.Cal.in c.ſi. de vſu. quem refert & probat Ab. in relato loco ſub nu.10.& ex capite, quid eſt aliud.88.diſt. Verba autem capitis ſunt hæc, Negotiatores verò illi abominabiles exiſtimantur, qui iuſtitiam Dei minimè conſiderantes, per immoderatum pecuniæ ambitum, polluunt

merces ſuas plus periurijs onerando, quàm pretijs. Tales eiecit Dominus de templo, dicens, & reliqua, & his adde Salic.in d.auten.ad hæc.q.21.nu.18.C.de vſu.qui eandem interpretationem ſenſit, & ſubijcit conſuli in dicto capite, ne quis mercaturam exerceat proprer mendacia, ac quæſtus cupiditates, néue conſequenter anima de templo Dei eijciatur. & conſilium diui Chryſoſtomi eſſe ſenſit Laur. de Rodulp. in tracta. de vſu. in 2. part. q.43. nume.10.Thom.9.& repet.in c.ſalubriter. nume.152.de vſu. Nec etiam moueat gloſſ.in l.in eum. Quoniam eius ſententiam non eſſe veram ex præmiſsis liquet,& meritò à
30 Iaſ.in citato loco Accurſ. notatus eſt. †Vel verius dici poteſt Accurſi. in negotiatore loqui, & concedendum eſt fœneratorem contineri poſſe ſub vocabulo negotiatoris,eſt enim generale verbum,vt diximus. Sed huic reſponſo aduerſari valde videtur text.in l principalibus.ff. ſi cert.peta. Aſſumens igitur, quæ dicemus infrà verſic. item mutuas,quæ ad hunc locum attinent,diximus etiam ſuprà improbandum, & rectè Paul. & Angel.in citata l. in eum, qui ſenſere negotiari, & mercari idem eſſe,cùm alterum altero ſit verbum generalius. Ad euidentiorem omnium,quæ diximus,intellectum,quaſdam facti ſpecies proponendas duxi.

Prima aliud eſſe vſuras exercere, aliud mercaturam,aliuſq; fœnerator, ſeu vſurarius, alius mercator: idq; iuribus & autoritatibus demonſtrauimus, & vulgi opinione adiuuatur, vt ſcripſit Paul.in citata l.in eum.

31 †Secunda ſpecies eſt, mercatores minus legitimè mercaturam exercentes, ſed turpis quæſtus cauſa,vſurarios etiam dici poſſe,& ita procedat c.eijciens.

32 †Tertia ſpecies facti eſt, illicitè & iniuſtè mercaturam exercens,id eſt,malus mercator,non eſt propriè mercator, ſed abuſiuè,& æquiuocè, ſicut mala conſequentia,non eſt conſequentia apud Dialecticos. Nam non ſeruatis regulis traditis à Dd.relatis mercatura redditur iniuſta,& iniuſtitia præcipua eſt vſura, vt inquit Scot.in 4.ſenten.dec. 15.q.2. & Bald.noſter inquit in conſil. 382. numer.17. volumi.5. mercatorem vſuras exercentem, priuilegium perdere,

dere, citat text. de priuil. cred.l. ventri.§. in bonis.& Alcia.in l.mercis.ſcripſit,vſurarios mercatores nõ eſſe,quinimò ſi quis ſit mercator, & fœnus exerceat mercatorum priuilegijs non fruetur, quoniam non eſt veriſimile Legiſlatorem tam improbo homini quicquam voluiſſe indulgere. Et quoniam mercatorem legitimum definire voluimus,in definitione diximus,quæſtus liciti.

†Quarta ſpecies eſt,ſecundum Ro.in citato conſil.92. 33
mercatorem ſimilem eſſe fœneratori.De quo Ro.reſponſo in tract. de decoctoribus in ea parte, in qua de ſtatutis differemus,pleniùs verba faciemus.

†Ex prædictis ſingulariter infero ad complures,qui in 34
patria mea ſe mercatores profitentur, & ſolùm in huiuſ. modi negotiatione verſantur, vt merces præſenti, ac numerata pecunia emant,& eaſdem,vt plurimum non mutata forma cariori pretio ad diem vendãt, quàm præſenti pecunia vendi ſoleant. Hos enim contractus illicitos eſſe, & vſurariam prauitatem redolere nemo eſt, qui neſciat.c.in ciuitate.c.conſuluit.extrà. de vſu.& ſcribit Paul. Pariſ.conſil.54.nume.54.& ſeq.volu.1. in præſenti. & horum turpe lucrum etiam probatur in c. quicunque.14.q. 4. quod caput ad verbum referre non ab re eſſe putaui. Quicunque tempore meſsium, vel vindemiarum, non neceſsitate, ſed propter cupiditatem comparat annonam, vel vinum, verbi gratia de duobus numis comparat modium vnum, & ſeruat vſque dum vendatur denarijs quatuor,aut amplius,hoc turpe lucrum dicimus. Quem text. ſingularem inquit Ro. ſin. 217. fui heri. Ad cuius capitis interpretationem vide Io.cal.in c. fin. de vſu. Abb.in c.1.numer.10. & ſeq.ne cleri. vel mona. Et ex quo cariori pretio vendunt dilata ſolutione ad diem, quàm ſi pretium venditionum tempore reciperent, vſurarij cenſendi ſunt, & ita ex facto conſultus reſpondit Abb. in conſil.22.quanquam. libr.1.& refert, ac probat Ioan. Dilect. in tracta. de arte teſta. cau.7. vſurarius. & eſt ſub rubric. de his, qui non habent teſt. fact. inquiens ex ſententia Abb. vbi ſuprà, multos re vſurarios eſſe, licet nomine

non vocentur, vt sunt qui cariùs vendunt dilata solutione ad diem, in quibus locum habet c. quanquam. de vsu.lib.6. Non tamen me latet Paul. Castr. in consil.160. ad primum quæsitum. versic. ad tertium .in prima parte non insubtiliter defendere, in his pœnas dicti capitis locum non habere, cuius sententiam probauit Ias.in consil. 78. visis depositionibus testium. col.3. volumi. 3. Sed in proposito iuris articulo ad Deci. confugiendum est, qui ex facto interrogatus quando liceat cariori pretio ad diem vendere, in consil. 111. & pro tenui .bellissimè differendo quinque facti species considerauit. Nos etiam cum & admonere, & obiurgare complures mercatores, vt ab huiusmodi illicitis contractibus se abstineant, non defuerimus, reprimendæ improbitatis hoc genus hominum his addemus, quæ Scot. inquit in 4. di-
35 stinct.15. q.2. art.2. † huiusmodi homines reijciendos. &, vt ipse dicit, exterminandos à Republica, & procul à patria; relegandos: quoniam prohibent, vt vtar ipsius verbis, immediatam commutationem volentium emere, & commutare, & per consequens faciunt quodlibet venale, vel vsuale carius ementi, quàm deberet esse, & vilius vendenti, & sic vtrique parti damnum inferunt. Quem refert Io.Nider. in tracta. De contract. mer.in 2.par. numer.11. & inquit Bald.in citato consil.382. volumi.5.nu-
36 me.17.in fin. †Porrò abominabilis est mercator, qui vsuras exercet: quia vsurarum prauitas non cadit in bonum virum, cùm sit turpis quæstus, vt ait Aristot.& tota schola Theologorum: & contra vsurarios vide multa relata per Alexan.in consil.49. paucis vtar. vol.4. & in eos inuehitur Bald.consi.449 ius naturale.volumi.3.qui vermiculo Termeti, Scorpioni, ac Leoni vsurarium comparat. Asten.in tract.de const. & Deci.in verbo,alienare. Accedat M. Catonis elegans illud verbum relatum apud Ioan. Bap. de S.Seuer. in repet.l. cunctos populos. numer.61.de sum.trin.C.Maiores nostri ita in legibus posuêre furem dupli, condemnari, fœneratorem quadrupli, quanto peiorem ciuem existimauerint fœneratorem quàm furem, hinc

hinc licet existimare, & idem Cato interrogatus aliquando à quodam, quid maximè in re familiari expediret? respondit, Bene pascere. Quid secundum? satis bene pascere. Quid tertium? bene vestire. Quid quartum? arare. Et cum ille, qui quæsierat, dixisset, Quid fœnerari? Tum Cato, Quid hominem, inquit, occidere? De quo meminit Cicero libro de officijs 2. nec me latet Cicer.locum, quosdam probos, & doctos viros emendandum esse sensisse.in ea parte, Bene vestire, vt legendum sit, Bene vitire. Sed † vt 37
eò vnde diuerteram redeam, si huiusmodi mercatores imò veriùs vsurarios de industria ad diem merces cariùs vendentes optares defendere, (quod non suadeo) à pœna extraordinaria ex vsurarum crimine irroganda, recepta illorum sententia, quod in vsurarios criminali pœna animaduerti possit de qua Iaco.But.Bald.& Sal.in l.improbum fœnus. C. ex quib. cau.inf.irro. consi.19.& consi.158. col.2. libr.3. Ias.in cons.153. circa.in vlti.dub.vol.4. Ioan. Bap.de S.Seue.in l.cunctos populos. col 36. nume.61.C.de sum.trin.Dec.in consi.170. ex quo huiusmodi contractus passim fiunt, & ex consuetudine ipsa, licet contra iura in promptu esset defensio, vt scribit idem Deci. in proximè relato loco, qui citat Bar.in l.quis sit fugitiuus. §.apud Labeonem.ff.de ædil.edi.& latissimè plures referendo scribit Aimon Crau.consil.6.plura videnda.nu.103. & seq.& ad rem Ias.in citato consi.78.col. 3. vol.3 Roc. Curt.in repet. c.fin.de consue.nu.128..& seq. & his adde Mar. consil. 90. nu. 8.& seq.vbi de iniusta consuetudine excusationē præbente multa cumulat. & Deci. consil.115. Et pro tenui. nume.2.

† Comperimus aliquando à peritioribus dubitatum, an 38
appellatione mercatoris equorum, locatores contineantur? & Bar.in l. legatis.ff. de leg 3. ex sententia Iac. de Are. ibidem inquit, huiusmodi equorum locatores mercatores, seu negotiatores dici posse arg. esse illam legem. Quod subdit ad statuta illa pertinere, quibus cauetur libris mercatorum in certa summa fidem habendam esse, quę sententia ex eo confirmari videbatur, quoniam hi quæstuariam negotiationē exercere videntur: ex qua aliquid quæ-

ratur, ſecundum ea, quæ ibidem notauit Bar. & in opin. Bar. fuit Alex. in addi. ad eum. Fuit & Alb. Bru. in tract. de conſti. & de cre. in ver. mercator. & probat Berta. in tract. de gab. in 7. par. nu. 48. to. 6. Verùm Ab. Sic. in c. 1. de iudi. in fi. vtrumque reprobat: & hos, ſcilicet mercatores eſſe, & ad eos ſtatutum referri. Tum quia hęc eſt quędam immunitas, ſeu priuilegium à ſtatuto conceſſum. Tum etiam, quia talis locator equorum mercator dici non poteſt. l. mercis appel. iuncta gloſ. ff. de ver. ſig & immunitas mercatoribus conceſſa, in illo ſeruanda eſt qui maiorem partem fortunarum in mercibus habet. l. ſemper. §. negotiatores. ff. de iure immu. de quo tamen quid nos ſentiamus
39 vide, ſi libet. inf. ver. Sed † in propoſito iuris articulo, licet autoritas Bar. & aliorum me valde mouerit: nõ tamen ab Abb. diſſentio. Nam l. legatis, quæ Bar. & cæteros mouit, & cui idem Abb. non reſpondit, loquitur in negotiatoribus: Labeo enim inquit, legatis ſeruis, exceptis negotiatoribus, eos legato exceptos videri, qui præpoſiti erant negotij exercendi cauſa: veluti qui ad emendum, locandum, conducendum præpoſiti eſſent. Nec admittendum eſſe, ſuprà probauimus, mercator, & negotiator, ſynonima eſſe, quinimò negotiator nomen eſt generalius, licet vt ſynonimis plerunq; recẽtiores vtantur. Qua forſan de cauſa Alb. noſter in citata l. legatis. in hæc verba ſcripſit: Nota quòd locatores equorum dicuntur negotiari, & ſunt negotiatores, non dixit mercatores. .

40 †Occurrit hic alia quæſtio, quæ à pleriſq; tractari ſolet, num mutuum dantes, & (vt recẽtiores dicunt) mutuatores mercatores appellari poſsint? Bar. in l. legatis. ſub nu. 2. negauit, citat l. in eum. ff. de inſt. & ad l. legatis. reſpondit intelligendã, cum vltrò citroq; obligatio ineſt, tunc eñ ſecundum eum propriè negotiatio, ſeu mercatura dicit, quæ Bar. ſentẽtia cõprobari poſſe videbatur ex l. principalis. ff. ſi cer. pet. vbi Iuriſc. apertè indicat aliud eſſe negotiari, & aliud pecuniam mutuam dare, in illis ver. Principalibus cõſtitutionibus cautum eſt, ne hi, qui prouincias regunt, quique circa eos ſunt, negotientur, mutuamve pecuniam dent, fœnusque exerceant. Cum enim in iure nil ſuperuacuum

cuum eſſe debeat. § quibus. in l. conſtit. C. ſi mutuam pecuniam dantes ſub verbo negotiatori comprehenderentur, Iuriſconſultus quippe amplius non addidiſſet, Mutuámue pecuniam dent. Atqui lex in eum, vbi Bart. dicit eſſe caſum, contrà probare videbatur, iuncta glo. Eſt enim ibi caſus vtilem actionem ad exemplum inſtitoriæ dari in eum qui mutuis accipiendis pecunijs procuratorẽ propoſuit, vt Accurſ. inquit, & huius rei rationem eſſe, quia verè non eſt negotiatio, ſed fœnori dare, eſt negotiatio. Vnde tunc datur directa. citat l. quicunque in §. Labeo. & vbi eſt caſus, quod Angel. & Pau. in ea. l. in eum, probarũt. Dicet aliquis Bart. defendi poſſe, vt loquatur in mutuante pecunias ſimpliciter nõ fœnebres, ſicut enim mutuam pecuniam accipiens, negotiationem exercere non dicitur, vt in l. in eum. ita pari ratione, qui mutuam pecuniam dat. Verum puto Bart. ſenſiſſe pecunias ſub fœnore mutuantes, non poſſe negotiatores dici, mouet me, quod retulimus ſuprà proximè, dum inquit idem Bart. negotiationem, & mercaturam propriè dici, cum vltrò citroq; in contractu eſt obligatio. Vnde propoſitæ quæſtionis euidentioris intellectus gratia ſpecialiter quaſdá facti ſpecies conſiderandas putaui.

† Primùm illud notandum duxi, pecuniã mutuam ac- 41
cipientes negotiari dici non poſſe, ſeu mercari negotiatoreſq; ſeu mercatores: probatur in l. in eum. vbi gl. Ange. & Pau. Caſt. probãt, cuius rei illa ratio præcipuè à Baldo noſtro redditur in l. 1. C. de inſti. & exer. quoniam mutuũ accipere ſponte ſua, & ex ſe, non eſt negotiari: ad quæſtum enim ſeu ad acquirendũ non eſt, coniunctum autem cum alio actu, poteſt appellari negotiatio: & tunc meritò inducit inſtitoriam, vt illud quod non facit ſimplex natura mutui, faciat materia coniuncta cum alia. Si igitur mutuũ ſtat in ſuis finibus, non pertinet ad inſtitoriam: quia non eſt negotiatio, vbi quis nõ eſt expreſsè præpoſitus recipiendis mutuis pecunijs. Sed ſæpe illud quod non venit ex forma, venit ex conſequentibus formam: ſi mutuum conſtitutum eſt ad rem mandatam naturaliter, & verè tunc parit inſtitoriã. Si verò ad id non conſtituitur propter aliqua

quæ aduenium ſeu accidentia (vt ipſe dicit) quæ non conſonant ordini, tunc ſecus. l. vltim. ff. de exer. hactenus Bal. in verba ſupraſcrip. quæ notanda arbitror ad interpretationem l. in eum.

42 † Deinde putabam mutuum dantes, ſimpliciter mercatores dici non poſſe, & hoc ſenſit Bar. vbi ſuprà, quod & verum eſt. Hoc amplius puto, & hos negotiatores appellari non poſſe, & quantum ad inſtitoriam attinet, propter l. in eum. ſup inductam. datur enim vtilis, cum expreſsè ad id quis pręponitur: & propter rationem Bal. quia alij actui non coniungitur, & ad quęſtum ſeu ad acquirendum non pertinet.

43 † Item dantes mutuas fœnebres pecunias, negotiatores poſſe dici reor, & rectè, non autem mercatores, & ſic negotiari, non autem mercaturam exercere. Vtrunque probat l. quicunque. in §. Labeo. ff. de inſtit. & plenius ſupr. attigimus, ver. ſuboritur alia quæſtio, quodque negotiatores nuncupari poſsint, Accur. Angel. & Pau. (vt diximus in ea. l. in eum) ſenſêre, & hæc ſententia rationabilis eſt, quoniam quęſtum reſpicit, mutuum non ſtat in ſuis finibus, & coniunctum eſt, vt eleganter relatus, Bal. dicebat, in l. 1. C. de inſti. ex quibus lumen habes ad l. in eum. & l. quicunq;. & prædictorum illa eſt ratio (vt ſæpe diximus) quoniam negotiatio eſt verbum generalius mercatura.

† Nec huic noſtræ ſententiæ, meo quidem iudicio obſtat l. principalibus. dum conſiderabam, ſi verbum negotiari, fœnebris pecuniæ dationem cõprehenderet, ad quid Iuriſconſult. ſpecialiter ſubiecit: in legibus enim nil ſuperuacaneum eſt, hęc enim argumentatio elidi multis mo dispoteſt.

45 † Primum, verbum, negotiari, mercaturam tantùm eo loci ſignificare, quod plerunque fieri aſſolet, vt diximus, & probatur in l. nobiliores. C. de com. & mercatoribus, & alijs interpretum locis relatis. Deinde reſponderi poteſt in jure tolerandum & admittendum poſt generalem locutionem ſingulariter & nominatim exprimi, id quod ſub genere continebatur: ea enim, quæ notabiliter prohibentur, niſi ſpecialiter notentur, videntur quaſi neglecta: l. apud

apud Labeonem. in §. ait Prætor. ff. de iniur. vbi Accur. alia iura citat: videmus etiam poſt genus & ſpeciem adijci, vt in rub. C. de ſer. & aqua. Rurſus, eiuſdem rei repetitio, tollendę dubitationis cauſa, non eſt improbata: idque elegan ter Vlpia. inquit in l. 1. in §. ſed ſciendum. ff. de ædil. edic. In hęc verba ego puto ædiles tollendæ dubitationis gratia bis κατὰ τὸ αὐτὸ idem dixiſſe, ne qua ſcilicet dubitatio ſupereſſet, & ſcribit Acc. in l. certi condictio. in gloſ. 2. ff. ſi cer. pe. Superuacuum enim dici non poteſt, cùm id, quod antè dictum eſt clariùs, apertiùs & dilucidiùs enarratur: ex ſententia gloſſ. in c. 1. in ver. & filio. vbi Dom. & Phil. Fran. de ſum. tri. lib. 6. & ſcribit Dec. in regula, quæ dubitationis. ff. de reg. iur. Denique alios modos euitandæ propoſitæ argumentionis cauſa ac tolerandæ eiuſdem rei repetitionis ſeu ſuperfluitatis collige ex commentarijs Abb. & Fel. in c. ſolitæ. de ma. & obe. Fran. Aret. in l. Gallus. in §. nunc de lege. ff. de lib. & poſt. Ant. But. in c. cum cauſa. de emp. & ven. Fran. Cur. Sen. conſ. 77. Domina Franciſchina. col. pe. ver. & ſi diceretur, quibus addes Fran. Are. in l. liber homo. in §. decem. col. 1. ff. de ver. ob. inquit enim tolerandum, cum id quod tacitè inerat, exprimitur, & repetit Carol. Ruin. conſ. 168. Ieſu Chriſti. col. vlt. nu. 15. lib. 1. & Andr. Tiraq. in com. de vtro. ret. §. 21 glo. vnica. pag. 571. & ſeq.

† Nouiſsimè ex ſententia Bart. & iam dictis notandum 46
putaui illam propriè mercaturam dici, cum obligationis actus vltrò citroq; interuenit. Quę ſententia Bar. in l. legatis. placuit Iaſ. in l. cætera. in §. ſed & ſi quis. nu. 11. ff. de leg. 1. & ſubdit probari in l. ſi quis ex arg. in §. rationem. ff. de eden. & in eadem opin. eſt Bert. in tract. de gab. in 7. par. numer. 48. to. 6. & Dec. in conſi. 493. Viſo tenore. n. 12. Et ex his, quæ propoſuimus ad l. legatis. nouam, & forſan veram interpretationem habes. Legatis enim ſeruis, exceptis negotiatoribus, ſi ſerui aliqui pecunijs fœnerandis præpoſiti eſſent, & illi excepti intelligerentur, quoniam ſunt negotiatores, vt latè ſupra oſtendimus: licet Bartolus contrà ſenſerit, dum inquit legem illam intelligi, quando contractus vltrò citroque obligatorius in-

teruenit, ne te Iuriſc. exempla moueant, quæ obligationes huiuſmodi reſpiciunt: Eſt enim iuris non ambigui exempla, neque regulam, neque vim vocabuli reſtringere, ſed & illud obiter notandum eſt Accur. toto (vt aiunt) cœlo errare in exponendo verbum obſonatores, de quo in d.l.
47 legatis. ſunt enim obſonatores, ſeu opſonatores †(vtrunq; enim dicimus) qui emunt obſonia, & coquo ad coquendum tradunt. Senec. ad Luc. Adijce obſonatores, quibus dominici palati notitia ſubtilis eſt, qui ſciunt, cuius illum ſapor excitet, Græcè ὀψώνιον. Dicitur autē obſonium, quicquid in comedendo additur pani & vino, erant enim ſerui à dominis præpoſiti ad emendum obſonia, vnde obſono, verbum. de quo Teren. in Adelph. obſonat, potat, olet vnguenta de meo.

48 †Quæritur apud Bar. in ea l. legatis. an qui tantùm prædia propria locat, & aliorum conducit, mercator ſeu negotiator ſit? & quoniam inquit, vt quis ſit mercator vel negotiator quæſtuariam negotiationē faciat, opus eſt, negat hunc mercatorem eſſe, citat l. ſi cum villico, vbi caſum eius de quo quæritur, eſſe dicit. ff. de inſti. & in ſuprà dicta verba ſcripſit Bar. & alij pleriq; conſentiunt. Probat enim Alexan. in l. diuortio. nu. 26. ff. ſolu. matri. & Aymo. Crau. in conſil. 6. nu. 111. & nu. 115. citat complures alios, & Ber. in tract. de gab. in 7. par. nu. 48. tom. 6. & pro hac ſententia citari poteſt tex. in c. eijciens, ver. Dicet aliquis. 88. diſtinc. & quod ſcripſit Abb. in conſi. 6. caſus 2. in 1. par. Ait enim negotiatorem appellandum non eſſe illum, qui vinum ſeu frumentum in fundis proprijs recollectum vendidit. Quem refert ac probat Deci. in conſi 472. teſtator legauit. in fin. Sed & his illud ego addendum puto, cum qui agris colendis quæſtus cauſa operam dat, negotiatorem, non autem mercatorem dici poſſe, vt rectè. l. quicunque. in §. Labeo. ff. de inſtit. vnde negotiatores, non autem mercatores dici poſſe reor, qui agros conducunt, ipſosq; colunt, & eorum opera quæſtus cauſa huic negotio ſe dedunt, & in hoc ſe exercent, vt pleroſque facere videmus. Mouet etiam, quia generale verbum, quod non ſemel oſtendimus.

Scio

†Scio & illud in dubium veniſſe, ſunt qui trans mare 49
negotiantur, emuntque ac vendunt merces, & etiam domi pharmaca conficiunt, officinisq; aſsident, num hi mercatores cenſendi ſint? & relatum eſt apud Alciatum, in l. in l. mercis. pag. 3. hos mercatores dicendos eſſe, ſi id principaliter agant, id eſt, principaliter ſe vendendis emendiſque mercibus exerceant. Citat elegantem tex. in l. legatis. in §. ſi vnus. ff. de lega. 3. vbi Iuriſconſultus inquit ſeruum cedere legato eius artificij, in quo magis verſatur. Quæ ſententia confirmari poſſe videbatur ex his, quæ Gemin. inquit in c. cùm expediat. de electionibus. libro ſexto. 50
in † hæc verba, ſi actus eſt miſtus, & compoſitus ex duobus ſimplicibus, ab altero ex illis ſimplicibus denominandus eſt, quem facere intendit ille, qui miſtum actum agit, idque notauit ex gloſſ. eſtque vulgaris regula in his, quę miſturam habent, quod prœualet, inſpiciendum eſſe. l. quæritur. ff. de ſtatu hominum. l. ſed & quæſitum. ff. de libe. & poſtum. Accedat vulgaris l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi certum petatur, cum his, quæ ibidem Dd. ſcripſere, & vt propiùs ad rem accedamus Alciati ſententia, autoritate Bartol. confirmari videbatur: qui in citata l. quæritur, inquit in verba infraſcripta, *Si aliquis tanquàm mercator vocatur ad aliquod munus, rabellionum finge, & peritus eſt in vtraq; arte, cui magis debet obedire?* & putat arti, ſeu officio cui magis adhærer. & citat d. l. legatis. §. ſi vnus. Verùm licet prædictorum autoritas, & rationes adductæ me valde mouerint: contrarium tamen puto verius, hos, ſcilicet, mercatores non eſſe. Mouet me ead. l. legatis. in §. ſi ex officio conſiderando. hoc modo mercator dicitur gerere officium, vt probat Signo. in conſi. 95. nume. 25. & probauimus ſuprà verſic. rurſus quæritur. At qui pharmaca conficit, & officinis aſsidet, dicitur artifex, & in artificio eſſe. † officium autem artificio mutatur, non idem e- 51
contrariò, vt probat Iuriſconſultus vbi ſuprà. & in l. ſeruis. in §. ſeruis. eo. tit. Et prædictorum differentiam reddit gl. in §. ſi ex officio. quam approbat ibi Bar. officium artificio ideò mutari, non autem ecōtrariò, artificium officio, quoniam artificia potentiora ſunt, & quædam animi aſsidui.

assiduitate dicuntur, eò quòd inde vberior, & honestior quæstus percipitur, officia verò ad tempus, & propter vrgentes necessitates sumuntur, & officium est, quod habetur à natura sine doctrina. Artificium verò sine doctrina haberi nequit, vt notauit ibi Bar. & in l. si nõ sortem. aliàs incipit, indebitum. in §. si libertus. nu. 8. ff. de cond. inde. & Luc. de pen. in l. 1. in prin. & in l. fi. nu. 7. de excu. art. C. vbi inquit artificium mutare hominis cõditionem, & potentius esse officio, referturq; verba Accurs. proximè relata. Sequitur ergo id genus hominum denominandũ potius esse ab artificio, tanquàm potẽtiori, cùm artificium extinguat nomen officij, ex consequenti non esse mercatores. Et hęc sententia comprobari potest ex his, quæ scribit Archid. in c. si duo de offi. deleg. Ait enim, si duo permiscentur, quo-
52 rum alterum sit potentius altero, † potentius quod est, attrahit ad se naturam minus potentis: & si debilius in numero, excedat illud quod est potentius. citat cap. aqua. de conse. eccles. vel alta. Rursus confirmatur ex his, quæ scri-
53 psit gloss. 14. q. 3. in summa in fin. † licitum esse clericis emere rudem aliquam materiam, & inde aliquod artificium facere, si eis sua non sufficiunt. 91. distinct. c. clericus victum. & tunc subdit non acquiri lucrum ex negotiatione, sed ex artificio, quod & Apostolis licebat. 21. q. 1. c. 1.

54 † Accedat, quòd Dd. nostri dicunt, si compromissum factum est in duos arbitros, quorum alter est clericus, alter laicus, reductio ad arbitrium boni viri petenda est coram iudice ecclesiastico, episcopo, seu vicario: secundum Bald. in l. præcipimus. C. de appel. Ias. in l. imperium. col. 2. nu. 3. ff. de iurisd. om. iud. Rom. consil. 265. addit. ad Abb. in c. quintauallis. nu. 38. de iure. Matth. de affl. dec. 51. item fuit. Staphi. in tract. de literis gratiæ, & iusti. pag. mihi 158. hoc tamen vltimum non ex omni parte concludit. Sed ex iam dictis respondendum puto in proposita quæstione, vt suprà. Nec obstat text. in §. si vnus. quoniam seruus ille plura artificia habebat, nimirum si cedit legato eius artificij, in quo plerunque versabatur. At in casu nostro proponitur quempiam ex officio ad artificium se dedisse, vade prænalet artificium, vt probatur in §. si ex officio. & ad inter-

interpretationem si libet, quæ statim dicemus, legito. Minus & moueat, quod ex sententia Gemi. retulimus, quoniam dico non admittendum vbi alterum altero mutatur, prout in proposita facti specie, officium artificio mutatur, & lex nominat ab artificio, tanquam potentiori. Postremò sententia Bartol. quæ nostram interturbare videbatur, non moueat. † diuersa enim est quæstio à no- 55
stra, & commune nihil habeat. Apud eum enim quæritur, cui magis debeat obedire: Nostra autem disputatio est, an dicatur mercator, vel artifex, vel verius (quod mihi liceat dicere pace tanti viri) errauit Bar. in eo iudicio, vbi mistura est officij & artificij. Nam tabellio dicitur artẽ exercere, vt scripsit Ang. in cons. 33. suprà dicta reformatio citat l. 1. & l. medicos. C. de prof. & me. lib. 11. vnde sententia Bar. informari videbatur excitato per nos. §. si ex officio. & his, quæ dixit Bar. in l. quæritur. adde Bal. in l. pe. C. de const. pec. cir. fi. & Asten. in 3 vol. de com. & Dec. in verbo, mercator. hi enim & additi ad ea, quæ scripsit Bar. nõ nihil scripsêre: non tamen quæ nos disseruimus, attigêre.
† Proxime accedit his, quæ nuper diximus, quę nunc se of- 56
fert hæsitatio. Videmus quotidie in varijs & diuersis mercium generibus complures se exercere. Nihilq; prohibet id fieri. l procuratoris. §. si plures. ff. de trib. l. cuicunque. in §. Labeo. ff. de inst. & vnusquisq; mercator à merce, in qua versatur nominari solet. l. cum duobus. §. quædam sagariam. ff. pro socio. Verbi gratia, mercator lanæ, mercator coriorum. A qua ergo negotiatione seu merce id genus hominum appellari debeat, quæri potest? & respondendũ de iure videtur, mercatorem huiusmodi nominandum ab illa negotiatione, in qua plerunq; versatur. d. l. legatis. in §. si vnus. l. eius, qui. §. 1. ff. ad muni. & probari hæc sententia potest ex pluribus similibus locis, quæ copiosè & eleganter retulit Ias. consil. 74. in casu, volum. 3. & ex his, quæ ad rem nostram non insubtiliter scripsit Signo. in consi. semel atque iterum relato. num. 95. & huc spectaret, quæ scripsit relatus Bar. in l. cùm quæritur. ff. de stat homi. Rursus ad rem facit. quod idem Barto. ait in l. Aristo. ff. de dona. nume. 2. dum docet ad discernendum contractum per-

57 permutationis, † à contractu venditionis in re dubia inſpiciendum eſſe, ſi maioris valoris ſit res, quæ datur pro re, quàm pecunia, permutatio iudicetur potius, quam emptio & venditio, & ſcribunt Iuris interpretes, & præcipuè Iaſon in l. 2. in fi. prin. ff. ſi cert. pet. & in c. ſi quæſtiones. extra de rerum permut. & ſexcenta Dd. loca refert Andr. Tiraquel. in com. de vtro. ret. §. 30. glo. 1. nu. 9. & numeris ante pag. 542. ad quem in hac materia ſemper cõfugito. Ego tamen ſemper putaui prædicta in re dubia admittenda, vel vbi mercatura minus potens ſtare nequit cum principali. Secus, ſi alia mercatura, in qua minùs verſatur, nil prohibet, quin cum alia concurrat, in qua plerumque verſatur, & quæ principalis eſt, quoniam ea mercatura, quæ non æquè principalis eſt, tunc etiam conſideranda eſt, quemadmodum dicimus de miſto ſeparabili. Nam tunc prout de quolibet ſimplici iudicatur, vt ſcribit Ang. in l. 2. ff. de verbor. obligat. & hanc interpretationem veram
58 eſſe puto, & probari ex commentarijs. Deci. in l. rogaſti ff. ſi cert. pet. nu. 7. † qui putat l. quæritur. ff de ſta. hom. & §. ſi vnus. hanc interpretationem recipere ac etiam ſimilia, quando quod principaliter agitur ſe (vt eius vtar verbo) non compatitur cum eo, quod in conſequentiam venit, tunc quod principale eſt inſpiciam⁹. Secus verò, ſi id quod in conſequentiam venit ſe compatiatur. hoc enim caſu illa qualitas etiam minùs potens ſpectari ac conſiderari debet, hanc noſtram interpretationem ſenſit Sign. in relato loco, dum contraria ſoluit, & ſubdit Dec. vbi ſuprà poſſe aliquem in albo deſcribi in diuerſis ſeu duobus exercitijs, &
59 † vt ipſe dicit, matriculari, & oneribus vtriuſque artis aſtringetur: vt not. Ro. conſi. 422. iſte Franciſcus. Hæc enim delatio ſeu in album aut matriculam deſcriptio aliquem ad onera ſubeundum arctat, quamuis parum in illo exercitio ſe exerceat, citat Bal. in rub. de conſti. pecu. in fi. & eundem Bal. in l. pe. C. eo. tit. quibus proximè ſcriptis addes ipſe, quæ nos in vltima parte dicemus, cum de conſtitutionibus mercatorum differemus. ver. ſubiũgit idem Bal. & ſuperioribus, quæ ſtatim dicemus.

60 † Agitata eſt illa quæſtio, nec ab re proponenda, num vt

vt quis mercator dicatur, neceſſarium ſit, vt ampliorem ſubſtantiæ partem in mercibus contulerit. In quo iuris articulo, Dec. in c. 1. num. 29. extrà de iudicijs, inquit neceſſariò id requiri: Abb. ibidem ſenſiſſe, qui citat l. ſemper. in §. negotiatores. ff. de iure immu. & addit Bartol. in ead. l. in §. negotiatio. in eadem opinione fuiſſe. & in rub. de naui. lib. 11. & Alexan. ex facto conſultum idem reſpondiſſe, vt patet conſi. 108. viſo themate. libr. 4. Subijcit idem Deci. hanc ſententiam ſimpliciter intellectam, abſurdum continere: eueniret enim, vt qui ſæpius & longo tempore ſe in mercatura exercuiſſet, priuilegijs mercatoribus conceſsis non frueretur. ſi bona immobilia, quæ mercator habet, merces ipſas in valore ſuperarent. Vnde hanc ſententiam intelligendam putat in eo, in quo plures qualitates concurrerent, in quibus inter ſe eſſet repugnantia. Tunc inſpicienda illa eſt qualitas, in qua magis verſatur, & quæ præualet. l. legatis. §. ſi vnus. ff. de de leg. 3. & l. quæritur. ff. de ſta. hom. Vel hęc ſententia accipienda eſt, quando fraudis eſſet ſuſpicio, vt quia ſe quis mercatorem fingeret cùm non eſſet, citat Bartol. in relata rub. de naui. Pro qua vltima declaratione addo ego text. in l. 3. in §. diuus quoque Pius. ff. de iure immu. Hactenus Deci. in ſupraſcripta, ſeu verba ſimilia, qui addit, quod primo loco dixit maximè procedere, ſi is in mercatorum albo deſcriptus eſſet. & adde eundem Deci. in l. rogaſti. in princ. nume. 7. & ſequ. ff. ſi cert. pet.

Ego autem in hoc iuris articulo admodum neceſſario, fremant qui velint, dicam audaciùs quid ſentiam, puto enim de duobus ſeparatim quęrendum eſſe. Alterum eſt, an vt mercator quis cenſeri poſsit, neceſſe ſit maiorem facultatum ſuarum partem in mercibus, ſeu mercatura habere? Alterum, num mercator ampliorem ſubſtantię partem in negotiationem non habens, potiatur immunitatibus mercatoribus cõceſsis, ſiue à iure cõmuni, ſiue municipali lege? In prima igitur quæſtione illum ego puto mercatorem rectè dici poſſe, quem ſuprà primo loco deſcripſimus, ſeu definiuimus: & nõ puto oportere ampliorem ſubſtantiæ partem in mercibus habere, quod etiam comprobare

poteris ex pluribus, quæ ſcripſimus ſuprà ver. item quæro, an qui ſemel. & quæ ad hunc locum pertinent illinc aſſumens, nec legi tex. dicentem id eſſe neceſſarium, nec Bar. expreſſe dicit in citata rub. de naui. vt refert Dec. & minùs Alex. in citato conſil. & Abb. ſimiliter id non exprimit, licet id innuat cum relatis dum citat text. in l. ſemper. in
61 §. negotiatores. ff. de iure immun. Verum † quia huic ſententiæ noſtræ valde aduerſari videtur citata l. ſemper. in §. negotiatores. verſicul. diuus Adrianus. & §. negotiatio. ea l. reſpondemus hos text. loqui in quibuſdam negotiatoribus, & quidem publicis, ſeu ad publicam vtilitatẽ deſtinatis, & cauſa immunitatis principalibus conſtitutionibus certa forma conceſſæ. Et quoniam præfationes, & libentius nos ad lectionem propoſitæ materiæ perducunt, & cùm ibi venerimus, euidentiorem præſtant intellectum, vt inquit Iuriſconſultus in l. 1. ff. de orig. iur. præfari libet, fuiſſe negotiatores, qui annonam vrbis adiuuabant. Item nauicularios, & quidem publicos, qui annonæ
62 vrbis ſeruiebant, vt in rubr. C. de naui. ſeu nau public. † & hi immunitatem à muneribus publicis conſequebantur, vt dicit Iuriſconſultus ad verbum in l. 3 in §. negotiatores. & forſan alij erant nauicularij, & alij negotiatores, vt probari videtur apertè, meo quidem iudicio, ex verbis Iuriſconſulti, vbi ſuprà & in alijs locis d. l. & in l. nauicularij. ff. de mune. & honor. eſt enim copula inter hos, quę inter diuerſa plerunque adijci ſolet, licet Bartol. in d. rubr. ex ſententia Accurſ. ſcripſerit, nauicularios dici tribus modis. Primo, illos qui naues faciunt: deinde, qui in mercaturam nauium ampliorem ſubſtantię partem contulerint & illos tertio, & poſtremo, qui naues ducunt, & idem Accurſ. ſenſit in citato §. negotiatores. in ver. annonæ vrbis. in verſi. ſunt & alij, qui maiorem partem facultatum habent in negotiatione, & in iſtis omnia ſunt neceſſaria, quę in nauiculis, vno excepto, quòd non ſeruiebant annonæ vrbis. hactenus Accur. Sciẽdum eſt etiam nauicularijs quadam forma, & lege immunitatẽ fuiſſe conceſſam, vt dicit Iuriſconſultus in ea. l. 3. in §. immunitati. in illis verbis immunitati, quæ nauicularijs præſtatur certa forma data eſt.

eſt. Et ſi non omnia, quæ principalibus conſtitutionibus cauta erant eis congruebant, non poterant vti priuilegio ſibi indulto, vt Iuriſconſultus ſubſequitur. Idem arbitror negotiatoribus huiuſmodi immunitatẽ fuiſſe conceſſam principalibus conſtitutionibus certa lege, quemadmodũ nauicularijs, vt tales negotiatores, qui annonam vrbis adiuuabant, frui priuilegio immunitatis poſſent. Cautum enim erat, vt maiorem partem facultatum in negotiationibus contuliſſent. Idque probatur etiam in l. nauicularij. & in d. §. diuus Adrianus. Adeò quòd ſi aliquis negotiator talis locuples factus eſſet, propter legem, & formam datam immunitati, erat exercenda negotiatio per incrementa facultatum, vt dicitur in §. negotiatio. ea. l. & prædicta lex, & forma immunitati data erat, ne quis negotiator, ſeu nauiculator, negotiatoris, ſeu nauicularij ante dicti imaginem ſe indueret, vt ſubſequitur Iureconſultus, vbi ſuprà. Ex quibus præfationibus euidenter patet. §. diuus. & §. negotiatio. mouere non poſſe. Et non eſſe neceſſarium, vt quis dicatur mercator, maiorem partem ſubſtantiæ in mercibus contulerit. Loquuntur enim in publicis negotiatoribus, & quibus certa lege & forma immunitas conceſſa erat, & ſpecialiter, vt maiorem partem ſubſtantiæ in mercibus habeant. Quod & fortius procedit, ſi ſecundum Bartol. & Accurſ nauicularios, & negotiatores eoſdem fuiſſe admittamus: hi enim publici negotiatores erant, vt conſtat ex rubr. citata, de nauicu & nau. publ. Nil mirum ergo, ſi immunitatibus, ſeu priuilegijs vti non poterant, quoniam (vt oſtendimus) certa forma immunitas data erat d. §. immunitati. Et illud etiam tento dicere negotiatores, qui annonam vrbis adiuuabant, quiue immunitatem habebant, vt ſuprà, illos fuiſſe, de quibus meminit Imperator in l. ceſſante. C. de commer. & merca. † qui 63
erant num 563. Idque comprobatur, quoniam lex illa inſcripta eſt præfecto prætorio, & intelligo vrbis Romæ κατ' ἐξοχὴν ἀντωνομασίαν. §. ſed ius quidem ciuile, Inſtit. de iur. nat. Non autem præfecti Orientis ſeu præfect. præt. Aphr. & quia in titulis ſitis in C. additur, licet gloſſ. & Dd in l. ceſſante. intelligant de illis mercatoribus, qui ad

domum principis pertinebant, quibus obstant duo. Alterum est, quia num. 563. videtur nimis magnus ad domum principis: arg. etiam l. 1. C. eo. de com. & mer. considerando illa verba negotiatores (si qui ad domum nostram pertinent.) & reliqua. Alterum est inscriptio facta præfecto prætorio, de qua diximus, & his addes §. negotiatores. in publicis negotiatoribus locum habere Pet. Ant. sensisse in tract. de mun. statim referendus. & legitur in l. 1. in §. item collegium. ff. quod cuiusq; vni. Nauicularioru̇ corpus seu collegium, qui & in prouincijs sunt Senatusconsul. & principalibus constitutionibus fuisse cōfirmatum, & de negotiatoribus, qui imperiali deuotioni deseruiebāt, vide l. negotiantes. C. de excusa. mu. lib. 10.

Consequenter, & mouent nos, quæ adduximus & considerauimus, immunitatibus & priuilegijs à lege municipali concessis, mercatores, qui non ampliorem substantiæ partem in mercibus habent, frui atq; potiri posse, & à Decio non dissentimus, licet difficile à tot legum prudentum verticibus discesserimus, præcipuè quia Alex. in citato cōsil. secundum illam sententiā, & Papiense & Mediolanēse consilium pronuntiasse referat, & quibus addimus Iaſ. idē sentientem in l. scriniario. nu. 8. C. de testa. mili. Sed potest forsan vnius & deterioris sententia, & multos & maiores in aliqua parte superare: vt inquit Imperator in l. 2. in §. sed neque ex multitudine. C. de vote. iur. enu. & hanc nostram sententiam intelligimus, dummodo quæ in definitione diximus concurrant. & secundum ea, quæ ex sententia Decij suprà retulimus, & non ab re esse hic putauimus, quæ Pet. Anti. in tract. de mune. sub nu. 50. in 3. parte princ. plenè quidem circa immunitatem à iure communi negotiatoribus cōcessam scripsit, ad verbum referre. Ait enim,
64 interdum † excusatur quis à muneribus propter negotiationem, quam gerit in quo sic distingue secundum Vg. Ro. & Bert. de Deut. Aut enim gerit priuatam negotiationem, & ad priuatum commodum, & non excusatur. ff. ad muni. l. filij. §. fi. ff. de mun. & hon. l. fi. §. ab huius. Aut gerit publicam, & ad publicum commodū, & tunc excusatur à personalib. & à mistis, & hoc quādiu negotiū gerit: concurren-

currentibus tamen, quæ debent concurrere. Quæ omnia dic, vt ff. de iure. immu. l. semper. §. negotiatores. in gloss. sed an à patrimonialibus excusetur, gloss. mouet. C. de nauicu. l. nauicula. forsan voluit citare glos. in l. negotiantes. C. de excu. mun. libr. 10. & videtur negare. Pro qua facit, quia licet sint absentes causa Reipubli. vt in d. §. negotiatores. tamen ob id à patrimoniali non excusantur, vt in milite diximus. l. sunt munera. ff. de vaca. mu. iuncta l. pe. ff. ex quib. cau. maio. Et ad id facit, quod notatur. ff. de mune. & ho. l. & qui originem. §. fi. contrariū notatur in d. §. negotiatores, & hoc videtur verius: vt in §. licet. in l. semper. in gl. sumendo à contrario sensu, & potest esse ratio, vt gaudeant in bonis, qui de bonis seruiunt, & ita non obstat, quod de milite est argumentum, quia tales personæ seruiunt: arg. l. milites. qui à Rep. C. de re mili. Aut gerit negotiationē priuatam. sed ad publicum commodū, & idem priuilegium habet ijsdem iuribus, sed vsq; ad quinquennium tantùm d. l. nauiculare. iuncto §. negotiatores, suprà citatis: & dic vt ibi, aut gerit publicam, sed ad priuatum cōmodum, & tunc nullum habet priuilegium, vt ff. de iu. immu. l. 1. hactenus Pet. Ant.

Offert se † nunc alia controuersia, quæ ad hanc partem 65
attinet. mercator mercaturæ officium exercuit, & in albo mercatorum descriptus est, sed nunc mercaturam exercere destitit: num is mercator dicendus sit. adeò vt priuilegijs mercatoribus concessis vti possit? Bartol. tractat in l. 3. in §. quibusdam. ff. de iu. immu. & se non exercentes priuilegijs frui posse negat, motus Iurisconsulti verbis, ea l. in §. negotiatores. qui ait, negotiatores à muneribus publicis immunitatem consequuntur, quamdiu in huiusmodi actu sunt. Citat etiam elegantem tex. in l. qui sub prætextu. C. de sacrosanct. eccles. & hanc sententiam probauit Abb. in c. 1. in fin. de iud. & Iason in citata l. scriniarios. & confirmari videbatur ea l. 3. in §. diuus. in illis verbis, licet in corpore nauicularioru̇m sit & reliqua.

Nec huic sententiæ aduersari videtur quod scripsit Ang. consil. 33. suprà dicta prima, vbi in simili quædam

iura referendo ait, ſufficere quempiam deſcriptum in matricula, licet tempore, quo immunitate & priuilegijs vult vti, non exerceat. Quoniam conſtitutio, de qua meminit, ſolùm reſpiciebat exercitium tempore deſcriptionis, in matricula ſeu albo, ac quo in numero aliorum referebatur, & in ſacculo ſeu pyxide immittebatur. Sed illa incurrit inſpectio in ambiguo, quid conſtituendum ſit. vnde Alex. in addit. ad Bar. in d. l. ſemper. in §. negotiatio, ex ſententia Iac. But. in proœ. ff. inquit, aut ſumus in claris, quòd is mercaturæ officium deſeruerit, & non exerceat, & non eſt mercator modò, & ideò diſpoſitio, quę de mercatore loquitur hunc non comprehendit, quod confirmat prędicta, & comprobare poteris, ex his, quę Sign. ſcribit in conſ. 95. ſæpius relato, ſub nume. 21. & in conſil. 245. num. 1. in quæſt. qui inquit non ſufficere deſcribi quempiam in matricula ſeu albo mercatorum, niſi re exerceat, & ſubdit dixiſſe poſt Iaco. But. vbi ſuprà. Aut ſumus in dubio, & tunc ſi ſolitus eſt mercari præſumitur durare, & animum non habuiſſe, nec habere deſerendi exercitium. §. pauonum. Inſti. de re. diui. Proximamque conſuetudinem reſpiciendam inquit, non remotam. ff. de aliment. & cibar. lega. l. Mella. §. 1. Addes etiam prædictis, quæ ſcripſit Bartolus in tracta. teſti. numero 63. verſicul. aliquam ex prædictis, quem videas: pertinet enim ad prædicta is locus, & in præcedenti nu. ad inſtituendum, atq; articulum ſuper mercatore concipiendũ. Item addes addi. ad Fel. in proœ. Greg. & deniq;, & hæc his, quæ diximus ſuprà verſi. item quęro, & illa iſtis adijcies.

66 † Scio & illud apud Alc. tractatum eſſe in l. mercis. ff. de ver ſig. pag. 3. quod hunc admodum ſpectat, an mercator ſit diciq; poſsit ille, qui mercaturæ officium, per ſe non exerceat, ſed inſtitorum opera, ac ſeruorum vtitur: & putat ſi nullo modo ipſe negotium tractet, verius eſſe mercatorem non eſſe, ſed ſi & ipſe aliquando rationes excutiat, emitq; & vendit mercatorem eſſe non negat, quæ ſententia vera eſt, & placuit Lud. Ro. Fran. de Are & Iaſ. in l. ſeriniarios, nu. 8. C. de teſta. mil. & ſubdit ſenſiſſe Bar. in l. ſi. ff. de exc. tut. motus illa lege, quicquid Alex. ſcripſerit in l. diem functo.

cto. num. 23. de offic. aſſeſ. & quotidianum eſſe, ad noſtræ ætatis mercatores, & hanc ſententiam ex definitione ſeu deſcriptione primo loco per nos tradita confirmabis, his etiam addes, quæ infrà ſubijciemus, in ver. & illud elegan-
ter. in fi. nu. 72.

†Belliſsimè etiam dubitare poſſet aliquis, num merca- 67
toris appellatione, campſores contineantur, & Paul. Caſt. in l. in eum. ff. de infti. contineri putet, citat l. vni. C. nego. ne mili. lib. 11. Ego autem mecum ipſe cogitabam vulgare hoc verbum eſſe, & non tam barbarum, quam quibuſdam videtur. Nam & Priſcianus lib. 10. cap. 2. eoque vltimo, ait; Cambio, ἀμείβομαι, ponit Chariſius, quod eſt permuto, & eius pręteritum campſi, quod ἀπὸ τοῦ κάμπτω, κάμψα, Græco eſſe videtur, vnde campſo quoque apud Ennium lib. 10. leucaten camſant, id eſt permutant, vnde item campſores collybiſtas, atque trapezitas, ſiue menſarios, aut etiam numularios vocamus de quibus apud Alciatum libr. 1. Parerg. c. 46. & apud Andr. Tiraqu. in com. de vtroque ret. §. 30. gloſſ. 1. pag. 640. & Luc. de Pen. in l. ſi cohortalis. in fin. C. de cohorta. libr. 12. Quibus addes apud Ciceronem, Act. in Verrem 4. † alibi collybum, appellari pecuniæ permu- 68
tationem, & detrimentum pecuniæ, quod in permutandis nummis aſſolet fieri, vulgo cambio, & perdita de laggi nuncupatur, de quo Alciatus etiam meminit, vbi ſuprà. Igitur his præfatis, quum campſoribus ea, quæ in noſtra definitione ſeu deſcriptione diximus non conueniunt, mercatores dici non poſſe puto, idque ex diuerſo nomine etiam defendi poteſt l. ſi idem. C. de iure codi. Nec moueat l. vni. C. nego. ne mil. loquitur enim in argẽti diſtractoribus, & hos negotiatores eſſe innuit. Quod & nos concedimus, & ſuprà oſtendimus longam eſſe differentiam item mercatorem & negotiatorem, ſed hoc vltimum verbum generalius eſſe, & illud non negauerim vulgi opinionem ſpectandam eſſe, de qua diximus ſuprà verſicul. item & illud eleganter quæritur. † An appellatione mercatoris contineantur iuuenes, qui cum ipſis mercatoribus immorantur ad miniſterium, & mercaturæ exercitium diſcendi gratia? In qua quæſtione diſtinguendum videba-

tur, ſecundum ea, quæ Bar. noſter ſcripſit. in l. legatis. in §. ornatricibus. ff. de leg. 3. Putat enim diſpoſitionem ſeu rem de qua agitur, conſiderandam. Num ſcilicet contineat beneficium vel priuilegium, ſi beneficium addiſcentes contineri: ſi verò priuilegium, ſecus. In illo enim §. legatis ornatricibus. eas cedere probatur, quæ per duos menſes apud magiſtrum fuere, quæ ſententia comprobari poteſt, ex his, quæ idem Bartol. Alexan. & Iaſ. ſcripſere in l. 1. circa fin. ff. ſolu. matrim. & ſubijcit idem Bartol. ſuperiori loco, fauore legati ornatrices addiſcentes, cedere legato ornatricum, & fauore legati eſſe. Imol. in d. l. 1. etiam ſenſit. & vt ſuprà diſtinguendum in hæſitatione propoſita ſenſit Alex. in addi. ad Barto. in ea. l. legatis. in princip. ſub litera G. Scripſit enim in hæc verba. An autem appellatione mercatoris vel artificis veniat diſcipulus vide Barto. in §. ornatricibus. infra eod. Cogitanti autem mihi, propoſitam diſtinctionem in quæſtione, de qua agitur, placuit admittendam non eſſe: quoniam mercator dicitur officium exercere, & officium habetur à natura ſine doctrina vt ſcripſit idem Bartol. in §. ſi ex officio. Iure enim gentium vnuſquiſque nouit emere, & vendere, licet vnus alio cautius emat, ſecundum eundem Barto. in rub. de naui. lib. 11. verum §. ornatricibus. loquitur in artificibus, vt ſenſit ibidem Bar. artificium autem in doctrina haberi nequit. vt latè hæc oſtendimus ſuprà, verſi. & cùm omnes in
70 aliquo artificio adhuc diſcere poſsint, † nimirum ſi addiſcentes legato illius artificij cedunt, alioquin nullum cedere legato neceſſe ſit, cũ omnes adhuc diſcere poſsint, & omne artificium incrementum recipiat, idq; humanæ naturæ congruum eſt: omnes enim natura ſcire deſideramus autore Ariſto. in principio primi lib. Metaph. Vnde Iuriſconſultiſsimi Iuliani ſententia, Etſi alterum pedem in ſepulchro haberem, adhuc addiſcere quidem vellem. & hanc diſcendi cupiditatem, ſolam viuendi rationem optimam, in extremum vitæ diem ducere debemus. l. apud Iulianum. ff. de fide. liber. Cùm igitur ſimus in diuerſis, & ratio prædicta Iuriſconſulti in mercatura (quæ eſt officium) ceſſet, conſequenter relata diſtinctio quæſtioni noſtræ non

non congruit. Puto itaque illud ſpectandum eſſe, in huiuſmodi iuuenibus, num ea, quæ in definitione diximus conueniant: ſolent enim & ibi plerunque mercaturam exercere, & ſi conueniant mercatores eſſe, ſi verò non conueniant, non eſſe. 71

† Et his addes, quod inquit Bar. in §. ornatricibus. in legatis fierilatiorem interpretationẽ, & illam legem procedere in caſu ſuo fauore legati, quod etiã probauit Imo. in d. l. 1. ff. ſol. ma. expeditum non eſſe, lex enim in teſtamentis. ff. de reg. iur. in legatis non procedit, quoniam in his diſtrictè procedimus. l. numis. ff. de leg. 3. l. apud Iul. §. Scio. ff. de leg. 1. & declarat Deci. in d. reg. in teſtam. & in conſil. 289. non eſt parui. Vnde conſequenter tento dicere, in §. prædicto, in legato ornatricum, & cedere illas, quæ per duos menſes apud magiſtrum fuêre non fauore legati, vt dicebat Bart. aduerſatur enim l. numis. ſed illa ratione, & quidem eleganti ipſius Iuriſconſulti, quam ſuprà retulimus, qua ratione Iuriſconſulti diſtinctio Bartoli etiam peruerti videbatur, & licet prædicta ex mente legum eſſe putem. Tanta tamen eſt Bart. autoritas, vt ab eius reſponſis nefas quodammodo ſit recedere, ſemel igitur atq; iterum cogitabis. Addes etiam prædictis, quod eleganter inquit Angel. in l. quamuis. ff. de acq. poſſeſ. † ſi lex municipalis de mercatore, ſeu artifice ſimpliciter meminit intelligendam eſſe in eo, qui proprio nomine mercaturam exerceat, non autem alieno. Cuius ſententiam probat Dec. in conſ. 268. concluſio. in princ. citat tex. in l. quæſitum. ff. de in ius voc. l. tutorem. ff. de his. quib. vt indi. glo. in l. lis nulla. ff. de iud. & placet Aym. Crau. vt patet eius reſpõſorum lib. 1. conſi. 100. in prin. ſed hæc magis forſan congruerent his, quæ proximè diximus ver. ſcio & illud. 72

† Denique illud quæſitum eſt, vnde dicatur mercator, & Sign. in citato conſi. 95. nu. 25. inquit, mercator à merce dicitur, ſiue à mercando. Ego autẽ puto non à mercando, ſed à merce dici. Nec idem ſunt, quandoquidem verbum mercor, ſimpliciter emere plerunque ſignificat, vt dicam infrà verſ. Mercatus. ſub num. 91. & à merce mercatorem dici ſenſit Alex. in l. legatis. ff. de leg. 3. citat l. mercis appel- 73

latione.ff.de verbo.signi.quæ l.hoc innuit. Et generaliter vnà cum Alexan.dixerim, vbi suprà.ementes & vendentes res, quæ mercium appellatione non continentur, merca-
74 tores non esse. † His igitur cognitis, quæ ad propositam definitionem, & mercatoris nomen pertinẽt, incurrit hic alia inspectio, vt quid ipsa mercatura sit, videamus: & est relatum apud Signo. in eius responsis resp.95. numer.26. mercaturam officium esse, quod ratione quæstus exercetur in rebus mobilibus comparandis, illis quoque distrahendis, & omnes definitionis propositæ partes defendere conatur. Quæ definitio, meo quidem iudicio, corruit, cum non conuertatur cum suo definito: iuxta l.1.§.1.ff.de dolo. & ea, quæ in initio diximus. Eueniret enim quod venalitiarij, de quibus diximus suprà versic. tractare non est etiam ab re, mercaturam exercere dici possent, quod & verum non esse eodem loco ostendimus. Item verbum, quæstus, accipimus in iure pro lucro honesto, & inhonesto. Pro honesto, vt in l.coiri. iuncta l. seq. Cuius initium est quæstus.ff.pro soc. Pro inhonesto, vt in l.palam.ff. de rit. nupt. Vnde & illos, qui dilata solutione cariori pretio merces vendunt, & de quibus meminimus suprà versic. ex prædictis singulariter infero, & quos vsurarios potius nominandos probauimus, mercaturam exercere diceremus. Rursus verbum, rebus, nimis generale est. l. 1. §. rei autem verbum.ff. si certum peta. seruos enim, & mancipia rei verbum continet. l. omnia.§. cùm ita.ff. de leg.2. & scribit Decius in l.citata.l.1. sub numer.7. citat l.Paulus.ff.de pign.in §.fin.quibus ad. de Gulg. Bald. & Angel. in l.1.ff. de stat. ho. qui rerum appellatione personas quoque contineri scripserunt, & licet mercis appellatio ad res mobiles pertineat, non tamen ad seruos: vt in l. mercis appell. iuncta gloss. & in alia l. mercis.ff de verbor. significe. Hi enim qui seruos emunt, & vendunt, venalitiarij, seu mangones, non mercatores nuncupantur. quod latiùs explicauimus suprà versic. illud etiam quæri potest. sub numer.16. Vnde ita plenius & verius definiri, seu saltem describi posse nobis videtur: **Mercatura est officium**, quod ratione quæstus

stus liciti exercetur in permutandis emendisque frequenter mercibus, illis quoque non mutata per se forma, nec minutatim distrahendis, & quoniam quæ suprà diximus in definitione mercatoris, huc quoque spectant, singula repetere superuacuum esse duximus. Bene est etiam, priusquam ad secundam propositæ materiæ partem peruenimus, de significatione quorundam verborum ad hanc rem attinenti breuiter differere. † Et illud pri- 75
mum quæritur, an mercis appellatione, pecunia contineatur. & Bald noster in l. cum proponas. C. de naut. fœ. sub nume.3. scribit in infrascripta seu similia verba. Nota, quod hic ex quo nauis proscribitur ratione illicitarum mercium, proscribitur etiam pecunia, quæ erat in naui: hic enim erat mutuata pecunia, & illa fuit cum mercibus proscripta. Item merces comparantur ex ea, & quæcunque alia. Non tamen dicas, si lex municipalis de mercibus loquatur ad pecuniam referatur, vt.ff. de rer. permuta.l.1.&.ff. de leg.3.l.si chorus.§.1. hæc Bald. quem refert Asten. in 3. volumi. de constitu. & decre. in versic. merces. inquiens statutum de mercibus loquens ad pecunias non trahi, secus verò de iure communi. Ego verò hanc distinctionem sine ratione esse puto. Cur enim diuersum in iure municipali, quàm in iure communi sit statuendum non video, & generaliter crediderim mercis appellatione pecuniam contineri, idque fortissimo (ni fallor) argumento deducitur. Nam Iurisconsul. inquit mercis appellationem ad res mobiles pertinere, vt in l. mercis.ff.de verbor.signifi. † Sed mobilium appellatio- 76
ne, venit pecunia, ergo & mercis appellatione. Quòd autem mobilium appellatione, pecunia contineatur, probat l. mouentium.ff. de verbor. significe. & quia mobile omne id dicitur, quod sui natura ad motum, seu mouendum est habile. Contrà verò immobile dicitur, quod è loco ad locum moueri nequit, vt scripsit Oldr. consil. 219. factum tale est, dominus rex. idque verum esse puto ex in, & propria significatione vocabuli, vnde aurum, argentum, pecuniæ, pecudes, libri, mobilium appellatione continentur, vt probat Decius in consil. 472. & seq.

citat

citat tex.in aut.de nupt. §. & quia parum. & ibidem Ang. hoc dicentem, & reſpondet omnibus, quæ Corn.qui in diuerſa fuit ſententia, adduxit in conſ.49. in præſenti conſultatione.col.pen.ver.circa pecuniam.libr.3. Addo quod idem Dec.pleniùs attingens in conſ.381. viſis his, quæ accuratè. ex verbis Iuriſconſ.in l.ſi chorus.in §.1.ff. de leg.3. tres facti ſpecies non ineleganter conſiderauit.

Prima eſt in legato mobilium numos repoſitos, ſeu deſtinatos, vt mutuo dentur, non venire. & cùm Iuriſc. excipiat numos repoſitos, & qui mutuo dandi erant, omnes alios numos qualeſcunque eſſent, includi ſenſit. Exceptio enim facta in vno caſu, in alijs non exceptis regulam confirmat.l.quæſitum.in §. denique.ff. de fundo inſtr.& ſcribit latè idem Dec.in reg. 1.ff. de regul.iuris.

Secunda eſt, in legato mobilium includi numos repoſitos cauſa præſidij, & conſequenter in ſpecie numos repoſitos.

Et illa tertia in legato mobilium pecunias venire, citat pleroſq; in hac ſententia fuiſſe, & probat, ſuperuacuumq; eſt referre, cum Decij volumina præ manibus habeantur, & ex his ſequitur l. ſi chorus. noſtram ſententiam potiùs probare. Nec moueat etiam l.1.ff. de rer.per.quoniam illud verbum, merx, ibidem pro re vendita accipitur, vt Iuriſc.innuit, & interpretatur Ac. Nec ex ea.l.inferri poteſt appellatione mercis, pecuniam non conrineri, ex natura enim cõtractus emptionis & venditionis euenit, vt aliud ſit merx, aliud pretium: ſicut enim aliud eſt emere, aliud vendere, alius emptor, alius venditor: ita & aliud pretium, aliud res vendita. Verùm & huic noſtræ ſententiæ aduerſari videtur, quod Accurſ.ſcripſit in l.2. ver.quid enim. in
77 verb.ſi ſint.ff.a d leg. Rhod. dę iac. † putauit enim gemmas, margaritas, & anulos, merces dici nõ poſſe, quod tamen te non moueat. Accur. meritò hoc loco reprehendendus eſt autoritate Iuriſ.ea.l. §.cum eadem.vbi Iuriſ.in hęc verba. Et ſiquidem tales merces impoſuiſſet, quibus nauis non oneraretur, veluti gemmas, margaritas. Et hæc cum ſcripſiſſem, legi commentarios Paul. Caſt. qui hoc ibidem nótauit, & Acc.citauit in ſuperiori, & relato loco, ſubditq;

ex

ex facto agitatam quæſt. cum quidam mercator in quadam lanæ ſarcinula gemmas, & margaritas immiſiſſet, & id publicano non denuntiaſſet, legeq; municipali caueretur mercium aduectarum cauſa quiddam ſolui, aliâs in commiſſum incidat ſarcinula. quæſitum fuit, num mercium nomine margaritæ & gemmæ continerentur, & ait, ſe iudicem factum, & ſecundum mercatorem, qui ſe certis conſuetudinibus mercatorum defendebat pronuntiaſſe, & rectiſsimè quidem putauit Pau. cùm conſuetudines mercatorum præcipuè inter ipſos mercatores ſpectandæ ſint. Planè & illud non negauerim vocabula ſecundum communem loquendi vſum intelligenda eſſe, qui præcipuus eſt, & propriæ ſignificationi vocabuli præualet. Vnde & in hoc, & alijs vocabulis acquieſcendum eſſet communi loquendi vſui. l. librorum. §. quod tamen Caſsius.ff. de legat. 3. de quo ſuprà diximus verſic. item & illud † Relatum eſt apud Bart. in l.legatis.ff. de 78
leg. 3. ex facto propoſitam quæſt. Huiuſcemodi lege municipali cautum erat, mercatores in mercantijs (vt Bartol. vtar verbo) florenos certa ſumma recipere obſtrictos eſſe: num & id in dote procederet, & dos mercantia diceretur, hæſitatum eſſe, & reſpondit idem Bart. licet dotis contractus vltrò citroque obligationem contineat, non tamen quæſtuarium actum eſſe, nec actum frequentiam, ſeu aſsiduitatem recipere, ſeu admittere, quæ in huiuſmodi requiritur.l.1.ff. de trib. & nos ſuprà pleniùs probauimus, dotem igitur diuerſam à merce, ſeu mercantia cenſeri, quæ ſententia Bart. vera eſt, & ſolicitam tantùm dubitationem recipit.

† Vulgaris eſt etiam illa quæſtio, num (vt recentiores 79
Iuriſc.dicunt) mercantiæ, ſeu negotiationis appellatione legatum contineatur, & verius eſt non contineri: ſecundum Bart.in l. cætera. in §. ſed & ſi quis.ff. de le. 1. citat l. legatis. vbi ſe ſcripſiſſe inquit.ff. de leg.3. & licet nuncupatim non dixerit: id tamen ſenſiſſe colligitur, quoniam in legato non eſt vltrò citroque obligatio, quæ admodum neceſſaria eſt in negotiatione, vt ex verbis, & mente Bartol. in ſuperiori quæſtio. diximus. † Vnde idem

Bar.

80 Bart.ait, ſi lege municipali cauetur ex qualibet negotiatione, ſeu mercantia vectigal ſolui, in legatis locum non habere. quæ Bart. ſententia recepta eſt, & omnes iuris interpretes conueniunt, vt Alexan. & Iaſ. in eodem loco retulêre. ſolus Iaſ. de iſto non rectè dubitat. Tentat enim dicere admittendam hanc ſententiam, vbi ſimpliciter municipali lege ex negotiatione, ſeu mercatura vectigal ſol-
81 ui caueretur. At vbi (prout in propoſita quæſtio.) † adderetur verbum, qualibet, ſubdubitat. Mouet eum gloſſ. ibidem, quæ ſenſit legatum lata ſumpta vocabuli ſignificatione, negotiationem dici poſſe. & in l. Marcellus. ff. de
82 do int. vir. & vxo. † Vnde propter dictionem, qualibet, ſtatuentes etiam de legato ſenſiſſe videntur, & probatur. Nam partis nomen, licet ſimpliciter prolatum dimidiam ſignificet. l. nomen filiarum. §. portionis. ff. de verbor. ſignific. vbi tamen adijcitur dictio, aliqua, vtputa aliqua parte, propter adiunctam dictionem, aliqua, in minima interpretamur, citat gloſſ. in cle. 1 in verſic. aut earum parte. iuncto text. de ſo. comp. quæ Iaſ. ſententia ex generali verborum conceptione defendi poſſe videbatur, mercantia qualibet, iuxta ea, quæ iuris interpretes ſcripsêre, & præcipuè Bartolus in l. 1. ff. de eo quod cert. lo. Rurſus occurrit, quod ex facto conſulto placuit Veronenſi in conſil. 14. pro declaratione. numer. 11 refert enim Angel.
83 Peru. in conſi. 283 viſo themate. † reſpondiſſe verba, quouis modo, omnes modos qui excogitari poſſunt, ſignificare, & probat Mar in conſil. 80. nume. 37. & propius ad rem accedens, defendi videbatur opin. Iaſ. ex his, quæ Geminia. ſcribit in cap. 2 §. 1. in princip. argu. illius text.
84 de reb. eccle. non alie. in 6. Inquit enim: † ſi municipali lege cauetur, ex quolibet contractu vectigal ſolui propter generalia verba, recognitiones (vt eius vtar verbo) de quibus in dicto capite includentur, quæ tamen contractus nomine, propriè non continentur, & probat ibidem Phil. Franc. & refert, ac valde laudat Mar. in l. vnus. in §. cogniturum. ff. de quæſt. nume. 28. & ſeq. Pari ergo ratione cum legatum lata ſumpta vocabuli ſignificatione negotia-

gotiatio, ſeu mercantia dici poſsit propter illud vniuerſale verbum credendum eſt, ſtatuentes, in legato quoque locum habere ſenſiſſe. Accedant & quæ ſcripſit Bald. in l. ita nobis. C. de adul. & multa ſimilia relata per Mar. vbi ſuprà. † Et illud præcipuè. lege municipali ſancitum erat, 85
maleficia quælibet à ſyndico communis denuntiari opor tere, reſpondit propter verbum quælibet, ad maleficia, quæ impunè admitti poſſunt, & propriè maleficia dici non poſſunt, trahendum eſſe. Item & Alc. in l. mouentium. ff de verb. ſign. generalem locutionem factam verbo, quibuſcunque, ad improprium caſum trahi, quem Alci. ac ſexcenta aliorum Dd. loca, quæ ad hanc rem pertinent, citauit And. Tiraq. in com. de vtroque ret. §. 1. gloſ. 7. nu. 20. & ſeq. pag. 78. & ſeq.

Verùm hæc, & ſimilia mouere quenquam non debe rent, vtà Bart. & pleriſque alijs diſſentiant. In promptu enim ſunt reſponſa. & primum, quod Iaſ. dicebat ea ratione remouerur, quoniam verbum qualibet, non ita propriam verbi ſignificationem extendit. quemadmodum dictio aliquis, adiecta, & adiuncta verbo partis, propriam ſignificationem verbi partis reſtringit In verbo enim aliqua ineſt quodammodo limitatio verbi partis, ſi ipſi adiſ- 86
ciatur. † Præterea, & illud verbum aliquis, ſecundum ſubiectam materiam intelligimus, idq; notat Aret. in l. Gallus. in §. in omnibus. ff. de libe. & poſth. quod beliſsimè demonſtratur ex l. ſi vnquam. C. de reuo. donà. Non enim donatio modicæ partis facultatum reuertitur in arbitrium patroni: qui poſteà liberos ſuſceperit, vt ſcribit latè Decius in l. 1. numer. 10. C. de pact. & præceptor meus Goz in conſ. 80. nume. 18. in hac cauſa. & recentiores iuris interpretes in eadem l. ſi vnquam, retulêre. Quibus adde, quæ leguntur in Tract. Alci. de præſumpt. in 3. parte. Reg. 1. verſic. 13. Illud eſt etiam hic adnotandum, ſi ſtatutum diceret, in qualibet mercantia vectigal ſolui, quod ſuprà ex mente Doctorum retulimus, proculdubio eſſe, & ſi verbo negotiationis ſtatuentes vſi eſſent, adiecto verbo qualibet, idem vt ſuprà reſpondendum, licet id verbum mercatura (vt diximus) generalius ſit. Nam quatenus

in

in legato negotiatio quodammodo considerari possit, non est porrigendum statutum vigore verbi qualibet, ad minimè propriam (vt ita dixerim) negotiationem, argu. eorum, quæ scripsit Bar. in l. talis scriptura. ff. de leg. 1. circa pecuniæ verbum.

Nec etiam moueat, quod inquit relatus Bart. ff. de eo. quod cer. loco. retortione enim vti possem autoritate glo. ibid. vt loci generalitas ad idoneum restringatur. In quo tamen articulo quando verba generalia temperãda sunt, vide verbosos commentarios Dd. in l. 1. in §. nuntiatio. ff. de no. oper. nunt. & præcipuè Io. Crot. nec etiam aduersatur consilium Angeli suprà relatum: nil enim commune habet cum quæst. nostra. Non moueat etiam, quod Gemin. sensit in citato c. 2. de reb. ecc non alie. quoniam licet propriè contractus vltrò citroque obligationem requirat: illa tamen confessio & recognitio (sic enim appellat) propiùs accedit ad veram significationem verbi contractus, quàm legatum ad negotiationem. Præterea (vt puto) Gemin. sententia admittenda non est. Nam & Bart. & alij suprà relati fortioribus rationibus contrarium sensere, & confirmari hæc possunt, ex scriptis à Dd. in citata l. 1. & in §. nuntiatio. And. Tir. vbi suprà Salic. in l. 2. C. de noxa. & Cornel. in consil. 88. stante statuto. & illud omittendum non est, verbum illud qualibet, distributiuum esse, & adiectum dici posse à statuentibus demonstrandi gratia, ex vnoquoque contractu vectigal solui oportere: rem enim cuilibet tribuit in solidum, secundum Bart. in l. hoc articulo. ff. de her. inst. & And. Tiraq. in com. de vtroque ret. §. 31. glos. 1. & vnica, numer. 11. pag. 559. & seq. qui de hac dictione sexcenta Dd. loca refert. Denique communi sententiæ non aduersatur illud argum. à simili Marsilij in citato §. cogniturum. alia enim ratio reformat pactum: Syndicus enim stante dicto statuto maleficium, quod impunè admittitur, denuntiare debet, quia qualecunque sit maleficium, in cognitione iudicis est, an puniendum sit nêcne, non autem syndici: vt eleganter scripsit Bar. in l. 1. in §. accusatoris. ff. ad Turp. & in alijs locis ab eo relatis, & probat An. in practica sua,

in vers. nec non ad denuntiationem. num. 7. addit idem Marsilius similia quædam defendendi gratia, quod ex facto consulto eidem placuit: quæ referre & superuacuum duxi, & consequenter respondere, cùm ad hanc nostram controuersiam non attineant, & quædam dissimilia pro similibus adduxerit, vt plerunque assolet, ex quibus euidenter patet à Bartol. & communi sententia recedendum non esse. & his addes (quod non semel diximus,) negotiationis, & mercantiæ verbum non vnico actu conuinci, sed frequentationem & assiduitatem actuum requirere, vt ex facto consultus respondit Areti. cons. 29. diligenter, nu. 14. qui iuribus probat.

†Illud in dubium reuocari etiam potest, an mercis appellatione, vestimenta contineantur, & cætera, quæ habemus ad vsum quotidianum pertinentia, seu quotidianum penus. respondendum tamen est, vt in l. 1. §. ait prætor. & in glos. in verbo, accedunt. & in l. sed & ipsi. ff. nau. eau. stab. & vide etiam Paul. Castr. in l. 2. §. cum in eadem. ff. ad l. Rhod. de iac. & vide etiam quid idem Paulus Cast. de eadem dictione mercis scripserit, in consil. 40. 87

†Illud nomen grassia, in prima par. vbi etiam quid appellatione huius verbi vulgaris grassia, quid frugum, quid annonæ, & quid venaliũ contineatur, non insubtiliter disputat. & denique sciendum est mercaturam, & mercem inter se differre. †Merx enim est species ipsa, quæ emitur, venditurve. Mercatura verò, actus mercandi: & Bud. refert relatum à Iac. Spierg. autoritate Cice. defendere, mercem pro pensione, & annuo reditu etiam accipi. Sed & ipse à significatione à lege data, quam retulimus, ne transuersum (vt aiunt) vnguem recedas. 88 89

†Fuit etiam quæstionis, quid mercatus nomine contineretur, & Alex. noster in consi. 36. viso themate volu. 2. 90

†Subdubitans tentat dicere legem municipalem, quæ à socio initum mercatum ratum haberi mandat, de re mobili tantum intelligi, quando quidẽ mercatus à merce deducitur, per locũ ergo, qui à cõiugatis dicitur, vbi merx nõ est, ibi nec mercatus, citat l. mercis. ff. de ver. sig. & Accurs. in l. vni. C. de nundi. in verbo, mercantibus. Alcia. verò in 91

ea.l.mercis,& Alex.refert, & id nomen potius trahi credit à verbo mercari, quod verbum ſimpliciter emere plerunque ſignificat, ſubdit atque ita vulgaris loquendi vſus ſeruat. Quæ ſententia Alcia. comprobari poſſe, videbatur ex rubr.C. quæ res vendi non poſſunt. & qui vendere vel mercari vetantur, & eo.titu.l.fi.& l.conſilio.§.quæſitum.ff.de cura.fu. In illis verbis, eum quoque, qui ab altero ex curatoribus fundum furioſi legitimè mercaretur. & Ter. Agrum in proximum hinc mercatus eſt & idem in Eunuchum, quem mercatus fuerat frater Thaidi. rurſus Alex. ſententia hæſitationem hic videbatur, quando Dd.noſtri vtuntur hoc verbo,& in bonis immobilibus,vt patet ex ſcriptis Pau.Caſtr.in l.contractus.nume.9.cap.de fin.inſti. Inquit enim in hæc verba. Partes concluſerunt mercatum de vna poſſeſsione, & reliqua. Nec mouet, quòd relatus ait Accurſ.in d.l.vni.C. de nund.is enim in codice meo verbum mercibus, non mercatibus expoſuit:quinimo retorqueri poſſe videbatur ea lex,ſi quis initium legis conſideraret in illis verbis, qui exercendorum mercatuum,aut nundinarum licentiam obtinuerit. Dicitur enim ex his quæ anteà geſta ſunt accedẽtes ad locum, conueniri non poſſe. Quæ ſecuritas etiam intelligitur conceſſa in venalitijs quod eſt ex vi verbi mercatus,vt colligitur ex initio d. l. & relatis verbis, vnde cùm nomen mercis non referatur ad ſeruos(vt non ſemel diximus) ſubtiliter cogitanti innuit lex, verbum mercatus, potius à verbo mercor,quàm à merce deduci.& confirmari poteſt, quia ipſe locus in quo huiuſmodi fiunt, etiam ſeruorum dicitur. Indicat Teren. locus in Adelph. emptæ mulieres complures, niſi eò ad mercatum venio, damnum eſt maximum,de quo etiam nomine ſcribitur in c.primo de emptio.& venditio. in hæc verba. Presbyteri plebes ſuas admoneant vt nõ cariùs vendant tranſeuntibus,quàm mercato vendere poſſunt, & inquit Imp. in aut. vt non fiant pignorationes. Nullam in mercatis præualere pignorationem. hoc quod maximè ibi præſumptum inuenimus, & ſecuritatem non præſtare,& ſine permiſſu,ſeu principis priuilegio fieri poſſe, Bal.& Saly.referendo in ea.l.1.C.de nund.

nund. ſcripſit Veron. in tracta. de gabel.in 2.par.octauæ partis principalis.num.19. Sed vtvnde diuerteram ad propoſitam 53. quæſtionem redeam, an ad immobilia, hoc verbum porrigendum ſit,ſubſiſto, vt inquit Iuriſcon.in l. ſi me & Titium.ff.ſi cer.peta.& in l. ſeruum quoque.ff.de procu.& verba legis municipalis diligenter inſpicienda, rationemque eius conſiderandam, & ex his diſcerni facilè poſſe, an de mobilibus tantum, vel etiam immobilibus ſtatuentes ſenſerint, & in dubio puto debere dici,mobilia & immobilia comprehendere.

† Et poſtquam in ſermones nominum incidimus, nec quidem tacebimus promercalis nominis expoſitionem. Promercalia enim, (vt Budæus ait,) dicuntur quæ paterfamilias venalia habet, præter ſeu extra ea, quæ vſui ſuo ſeruat, quidam etiam dicunt promercalia propriè dici merces, quæ primò minoris emuntur, vt poſtea,cariùs diſtrahantur, quarum rerum negotiatores græco vocabulo προπωλαι nuncupantur, de hoc nomine meminit Iuriſconſ. in l. quòd ſi hæres.ff. de impen. in reb. dot. fac. In hæc verba, quòd ſi hæres, in quibus impenſæ factæ ſunt, promercales fuerint, tales impenſæ non voluptariæ, ſed vtiles ſunt: & de ſignificatione verbi, vide Io.bap. pium anno.poſte. c. 94. & Alciat.in libr.1. prætermiſſorum,in verbo promercalis, & Andræ. Tiraquel. in com. de vtro. ret.§ 1.gloſſ.7.nume.10.pag.107. vbi de auro promercali. 92

† Sed & his addes mercimonium: quod nomen mercimonium contractionem ſignificat.indicat l. nobiliores. C.de commer.& mer. & ſicut à patre patrimonium, ita à merce mercimonium dicimus,de quo verbo meminit Imper.in l. 2. C.de epiſc.& cle.& ſummus Pontifex in c.fi.extrà.de iud. & in l.1.C. de natu.lib. In illis verbis. Vt quæ mercimonijs publicis præfuerit,quemadmodũ de mercatione Imp. inquit in l. vni.in §.ſimiliq; modo.C.de latin. lib.tollen. impiam ſcilicet,mercationem eſſe, ſi dominus ancillam tentauerit proſtituere. De quo meminit Geminia. in c. eijciens. 88. diſtinct. & nos ſuprà retulimus, ſed & ipſum mercimonium pro mercibus aliquando accipimus: indicat Plau. locus in amphi. vt vos in voſtris 93

voltis mercimonijs emundis vendundiſq; me lætum lu-
94 cris afficere. & alibi: † commercium, etiam commutationem merci iudici. Albe. inquit in dictionario ſuo, & ad omnes contractus referri, & Alex. in l. cætera. in §. ſed & ſi quis. ff. de leg. 1. Commerciũ propriè eſſe ſcripſit, vbi aliquid ſimul cum alio geritur, & certè generalius hoc verbum eſſe receptum eſt. Vnde legimus Iuriſconſultos ipſos dicere conſueuiſſe etiam in rebus immobilibus rem aliquam eſſe in commercio, vel non eſſe, patet ex l. apud Iulianum, in §. conſtat. ff. de leg. 1. & in l. multum intereſt. ff. de verb. obl. & notauit Bal. in l. & ſi dotis. col. pen. & fi. C. de iu. dot. & generale verbum eſſe ad omnem cõtractum probatur, in c. Lotharius, de prohi. feu. alie. per Lot. & autoritate Acc. in §. 1. Inſtit. de inuti. ſtipu. & in l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iu. & commerciorum duo eſſe genera, notauit Bud. in ann. ad Pan. pag. 19. alterum voluntarium, vt emptio, venditio, mutuum, ob id voluntarium dictum, quòd eorum principium in arbitrio noſtro ſitum eſt, alterum non voluntarium, & huius generis partim clandeſtina eſſe, vt furtum, adulterium: Partim violenta, vt verbera, vincula, raptus, vt ſcribit eriam Io. Cor. in l. multum intereſt, ſupra citata, commercium propriè tractatum frequentem mercaturæ ſignificare, & facultatem mercium emendi, & vendendi, & in iure noſtro deſignare liberam cuiuſuis poteſtatem res dominio, & vſibus proprijs aliquo modo ſubijciendi. vnde iura dicunt res quaſdam eſſe, quarum commercium habere non poſſumus, id eſt eas res tales eſſe, vt comparari, & in dominium, vſusue noſtros redigi non poſsint. Et deniq; de hoc nomine crebra eſt mentio in iure noſtro, vt in l. ſed & Celſus, in prin. & l. qui officij. §. 1. de emp. & vend. l. vſucapionẽ. ff. de vſu. l. ſi in emptionem. §. omnium. ff. de contrahen. empt. l. inter ſtipulantem. in §. ſacram. ff. de verb. obli. l. 3 C. quæ res vend. non poſ. & in l. 1. C. quæ res expe. & pleriſq; alijs locis.

95 Sed nominibus † relictis illud in ambiguo eſt, num nomini merx, ſeu mercantia plura corpora ſubijciantur, id eſt, vniuerſale corpus ſit, in quo vna res loco alterius ſubrogetur, adeo, quòd ſi corpora renouentur, ſeu res mutẽtur reno-

renouata priorum loco ſuccedant, ſicut de grege, & peculio dicimus l. grege. ff. de pign. l. proponebatur. ff. de iud. & verius eſt eſſe. Id enim ſenſit Bald. in l. vbi adhuc. ſub nu. 18. C. de iu. dot. vnam enim rem loco alterius ſubijci, expreſsim notauit. Et idem opinatur Bart. in l. cùm pater. in §. menſæ. ff. de leg. 2. inquiens, vniuerſale verbum eſſe.

† Vnde ſi mercator mercantiam ſuam legauerit, & de- 96
bita, & credita huic legato cedere reſpondit. & hæc ſententia pbatur in l. Procuratoris. in §. mercis. & in §. ſi ppter. & §. ſi plures. ff. de tribu. & comprobat alijs autoritatibus Neg. in tracta. de pigno. in 2. mem. 2. partis princi. nu. 17. & ſeq. qui Soc. in l. qui Romæ. in §. Callimachus. in 2. notabili. contra ſentientem eleganter non immeritò notauit. & ne inutiliter hanc quæſtionem à nobis tractatam putes, ipſum legito, † & quæ nos cùm de contractibus mercato- 97
rum differemus, ver. ſciendum eſt etiam, dicemus.

Verùm non me latet eundem Bart. Soc. ex facto conſultum reſpondiſſe vniuerſale corpus eſſe, vt patet 2. reſp. lib. conſil. 254. viſa & conſiderata contingentia facti, col. fi. inquit enim. Licet frater proprio nomine pecunia fratris negotia gerens ſibi acquirat, & nõ fratri, vt notat Bar. in l. Titium aut Mæuium. §. altero. ff. de admi. tut. & in l. ſi patruus. C. commu. vtr. iud. illud tamẽ admittendũ eſt, quando frater pecuniã fratris ſimpliciter accepiſſet, contra verò vbi communem negotiationem, ſeu mercaturam, vnus ex fratribus incepiſſet nomine proprio adminiſtrare, tunc enim menſa & negotiatio non poteſt ex parte vnius augeri: quinetiam ex alterius parte augeatur: agitur enim de iure vniuerſali, ſicut diceremus in peculio, grege, vel hæreditate: & refertur, & pluribus modis probat Dec. in conſil. 255. caſus, de quo quæritur, & his autoritatibus, quas Neg. non retulit, eius ſententiam confirmabis, & Socini autoritatem ſuamet infirmabis: & addes etiã Pet. de Anc. in conſ. 332. Pro clariori deciſione col. 2.

†Sed & illud huic rei adijciendum eſt, quod belliſsimè 98
Iuriſconſult. ait in l. rerum miſtura. ff. de vſucap. Tria eſſe corporum genera, vnum quod continetur vno ſpiritu, vt homo, ſignum, lapis, & ſimilia. Alterum, quod ex con-

tinentibus, hoc eſt ex pluribus inter ſe cohærentibus conſtat, vt ædificium, nauis, armarium. Tertium, quod ex diſtantibus conſtat, vt corpora, plura non ſoluta, ſed vni nomini ſubiecta, veluti populus, legio, grex.

99 †Nouiſsimè illud adnotandum eſt, quod ſummæ prudentiæ & autoritatis inquit Plato in dialogo, qui inſcribitur, Sophiſta, ſeu de ente, Mercaturam duplicem eſſe: ſcripſit enim in hæc verba: Mercatura præterea duplex eſt. Altera ad victum corporis ſpectat, altera ad animi diſciplinam, commutatque numis eruditionem. THE. quemadmodum dicis? HOSP. Quod ad animum attinet, forſitan ignoramus. Nam quod ad corpus, agnoſcimus. THE. Nempe. HOSP. Tum profectò, qui muſicam alibi quidem diſcendo emit, alibi docendo vendit, literaturamque ſimiliter, & præſtigia, cæteraſque animi diſciplinas tam ſerias, quàm iocoſas, mercatorem nihilominus, quàm corporis alimenta vendentem dicimus, & reliqua.

Finis primæ partis.

PARS II.

ARGVMENTVM.

De ſtatu mercatorum: & his, quæ ad eorum ſtatum pertinent.

SVMMAE.

1 *Mercatorum vſus antiquitus in Inſula Rhodo fuit, & ab eadem inſula naualium commerciorum leges dictæ ſunt.*

2 *Solon iuuenis ad mercaturam ſe contulit.*

3 *Sapientiſsimi viri mercaturã exercuêre: & de mercaturæ commodis.*

4 *Mercatorum, & campſorum maſſa, ſummum bonum, & quintum elementum, ſecundum Bald. licet tempeſtate noſtra atrocia admittant.*

Merca-

5 *Mercatorum ſtatus eſt in magno diſcrimine ſalutis æternæ.*

6 *Deceptio, an permittatur in emendis, vendendiſq; mercimonijs.*

7 *Religio non læditur ab eo, qui ſcienti valorem rei pluris vendiderit: ſi tamen is neceſsitate ductus non emit, & an bono viro congruat decipere.*

8 *Mercatores, an quæ dixerint in vendẽdis mercibus, præſtare teneantur.*

9 *Mendacium omne in rebus contrahendis tollendum eſt, quia mendacium ſine peccato eſſe non poteſt, & in mendaces mercatores quædam.*

10 *Fides recta, ac bona in mercatoribus præcipuè eſſe debet, & ſeruare debent, quæ eis placuerunt ſemel.*

11 *Mercator callidus laudatur, qui ſine dolo malo deſeruiat p̃ diſsimulationẽ, & ſua, vel aliena tueatur.*

12 *Mercator experiens laudatur, & plurimũ in mercatura valet experientia.*

13 *Mercator literarum non ignarus eſſe debet, & qui ſua prudentia inſtructus ſit.*

14 *Mercatores Florentini ſunt diligentes, & pecunias dormire non ſinunt.*

15 *Mercatores probè ſe agãt circa omne officium ſuũ, & temperent ſe ab his, quæ ſunt prohibita: rationes diligenter conficiant, & calamo non parcant.*

16 *Mercatores, an ſint vtiles, & neceſſarij vrbibus, & commoda, atq; incõmoda, quæ à mercatoribus proueniunt, enumerantur.*

17 *Mercatores, an ſint habendi inter honoratas perſonas.*

18 *Officium, ſeu ars dicitur nobile ex loci conſuetudi-*

ne, atq; opinione.

19 Mercatura refert, an tenuis, vel magna, vel copiosa sit.

20 Magnus, & diues mercator pecuniam in promptu habere præsumitur, contra verò si tenuis sit.

21 Melior conditio dicitur oblata, vbi boni campsores ad emptionem accedunt.

22 Mercatori vili, seu pauperi asserenti gemmas, seu pretiosas margaritas habuisse non creditur.

23 Præsumptio exclusiua doli mali ex conditione mercatoris accipitur.

24 Mercator diues si visus est exire è domo Sempronij, cui magna pecuniarum summa subtracta fuit furto, solum quæstioni subijci potest.

25 Mercator, qui multas merces habet, quæ difficilè amoueri possunt, si conueniatur, non tenetur satisdare de iudicio sisti.

26 Mercator, qui in periculoso loco merces habet iuxta flumen, vel mare, vbi numerus piratarum esset, vel in montibus verisimile est non soluendo effici.

27 Mercator fœnebres pecunias recipiens, præsumitur citò pauper, & non soluendo effici. Quod declara, vt inseq.

28 Mercator, qui ad diem merces emit, & easdem met viliori pretio, quàm emerit, præsenti pecunia vẽdit, breui ad inopiam redigi præsumitur.

29 Argumentum à solitis, in iure fortissimum.

30 Certare cum vsuris cum fructibus prædiorum stultissimum est, & declaratur Ciceronis locus, & admonentur ciues Anconitani ne faciant.

31 De statu illius mercatoris maximè dubitandũ, qui are

re alieno grauatus iam cœperit sarcinulas componere.

32 Lex, in omnibus. ff. de iudic. locum habet tam in contractibus bonæfidei, quàm stricti iuris: & exempla subijciuntur.

33 Mercatores extranei, an sine causa à dominis locorum expelli possint.

34 Mundus, est omnibus communis patria.

35 Popularium appellatione, an aduenæ incolatũ habentes contineantur. & nu. seq.

36 Mercatores inclytas nominatim vetustis legibus prohibitas ciuitates transgredi prohibentur sub pœnis.

37 Marani pessimum genus hominum, et multa aduersus eos, relatiuè.

38 Mercatores dum vagantur, inter miserabiles personas connumerantur.

39 Mercator absens mercaturæ causa, an ex voluntaria seu probabili causa abesse censeatur.

40 Mercatoribus Christianis prohibitum est commercium cum Saracenis et hostibus populi Romani tempore belli, & in mercibus non prohibitis, & etiam prohibitis.

41 Merces prohibitas etiam redimendorum captiuorum gratia ad hostes belli tempore deferre non licet.

42 Saraceni dicuntur, qui nec vetus, nec nouum testamentum recipiunt, sed deos plures colunt.

43 Mercatores Christiani cum hostibus & Saracenis inita pace vel pactis inducijs possunt habere commercium.

44 *Perſæ ſemper graues populo Romano fuerunt.*

45. *Argumentum à contrario ſenſu nõ ſumitur, vbi legum correctio ſequitur.*

46 *Saracenorum ſecta minus mala, quàm ſecta Hæbræorum.*

47 *Iudæi amiſerunt regnum, & ſubijciuntur Chriſtianis.*

48 *Mercatoribus Chriſtianis exceptis Saracenis & hoſtibus cum alijs, cum quibus nec pax, nec fœdus, nec bellum exiſtit, poſſunt omnes merces ad eos exportare.*

49 *Rex Francorum ſi Regi Angliæ bellum indixerit, merces ſiue licitæ, ſiue illicitæ exportari è loco ad locum non poſſunt.*

50 *Commercium eſt regulariter inter Chriſtianos, & Iudæos, fallit in quibuſdam caſibus enumeratio.*

51 *Aduerſaria quæ ſint, & quid codex, & quare appellatur codex.*

52 *Codex rationum mercatorum, vt more proborum mercatorum inſtitutus, & conſcriptus dicatur, qua requirantur.*

53 *Codex rationum debet habere inſcriptionem, et ex ea ſumitur argumentum, mercaturam communi nomine factam.*

54 *Societas proſecuta, ſeu renouata ex præfatione codicis, oſtenditur.*

55 *Inſcriptio codicis rationum ſi reperiatur deleta, in caſu notabili defenditur.*

56 *Liber rationum, vt legitimè confectus dicatur, neceſſarium eſt, vt ex eo explorari poſſit computationes probè, an improbè ſint relatæ.*

Officia-

57 *Officiales, quem modum in conficiendis rationibus ſeruare debeant.*

58 *Liber rationum omnia ſingulariter, & explicitè continere debet, & non contemnere ſummas in genere, vel in concreto.*

56 *Librum rationis de more factum oportet, in quo loci conſuetudo ſpectanda eſt.*

60 *Rationes in codice deſcriptæ cauſam continere debent, & incerta, vel obſcura cauſa non ſufficit, conjecturalis verò ſufficit.*

61 *Rationes in codice mercatorum, & diem, & Conſulem an debeant continere.*

62 *Liber rationum, & rationes ipſæ bonam fidem continere debent non repugnantia, aut nõ veriſimilia.*

63 *Liber rationis mercatorum carere debet inductionibus, ſuperinductionibus, cancellationibus, & omni ſuſpicione.*

64 *Scripturæ mercatorum ſtabiles, & firmæ eſſe debent, ad quarum fidem frequentißimè decurritur.*

65 *Liber mercatorum non refert, an ab ipſo mercatore, vel alio ſcriptus ſit: & non eſt neceſſe teſtes in eo adnotari.*

66 *Mercator, qui tenetur reddere rationem, quatuor implere debet, edere librum legitimè confectum, calculum ponere, reliqua reddere, & moram ſolutione eius, quod debetur purgare.*

67 *Calculatores, qui inter partes dantur: notionem habent, & ex ſimplici datione videndi rationes, & calculandi poteſtas iudicandi data cenſetur.*

68 *Mercatori credendum non eſt, qui in reddenda ratione ſe librum nõ confeciſſe aſſerit, vnde ſi nõ edit,*

occul-

occultare præsumitur, & quòd iuretur in litem, & quid, si dicit se perdidisse, vel in longinquo habere.

69 Mercatorum libris, an sit habenda fides. Et quid, si testator mandat in re quapiam credi, ac multa alia relatiuè.

70 Mercatores, an teneantur edere codicem rationũ.

71 Merces, seu sarcinulæ præsumuntur illorum esse, quorum signis sunt signatæ.

72 Nauis præsumitur illorum esse, quorum vexillis nauigat.

73 Equus illius esse præsumitur, cuius signo est signatus.

74 Stigmata militem, habitus clericum stola sacerdotem, & cuculla monachum, ostendunt.

75 Nomina inuenta sunt, vt homines agnoscantur: & signa, vt res indicentur.

76 Pileati serui, qui essent, & quæ mancipia, quæ coronis induta vænibant.

77 Pileus signum sacerdotalis dignitatis.

78 Mercator si egit aduersus alium consequendi gratia sarcinulas quasdam, & probauit tantùm sarcinulas, de quibus agitur suo signo signatas, non potest obtinere.

79 Equum, vel bouem quærens vendicare, vel possessionem obtinere, an sufficiat probare mercatum merco sui gregis.

80 Signum alienum, an liceat imprimere rebus proprijs. & seq. numeris.

81 Ratio naturalis, ac rationabile dictum instar legis mouere debet, & rationem; vel legem quærere, vbi naturaliter sentimus, est infirmitas intellectus, & multa

multa notabilia de ratione.

82 Iuramentum in supplementum cessat, vbi præsumptio est contra iurantem.

83 Merces, de quibus est controuersia, si reperiantur signatæ signo actoris, & rei, quid iuris.

84 Actio Publiciana contra eum, qui titulo possidet, nõ datur, & quare.

85 Actor si probat merces suo proprio signo signatas, item & se signasse: Reus verò titulum, quod sit locus absolutioni.

86 Actor si probat merces suo signo signatas, & se subsignasse, quòd plenè non dicatur probasse, & an iuramentum in supplementum deferri possit, necne.

87 Respublicæ ex signo publico euidentissimè demonstrantur.

88 Consuetudini, quòd res ex signis demonstretur, ac probetur, an stari debeat.

89 Mercatores numero tres si emerunt singuli duas sarcinulas, & vnus Venetias nauigauit cum eis, & directæ fuerint à piratis duæ asportantis, num ex communi signo sarcinulis adiecto communicatio, et inuicem possessionis traditio facta censeatur. et seq. nume.

90 Interpretatio ad l. 1. in §. si dolium. et l. quòd si neq;. ff. de peri. & com. rei vend.

91 Mercatores ne diuersarum negotiationum fiat confusio, & ne oriatur incertitudo, vbi forsan societatem coiuerunt signo ex communi consensu facto vtuntur, & in libris notant.

92 Mercator, an signo alterius mercatoris vti possit.

93 Signa publica autoritate constituta, significandæ, atque

atque demonſtrandæ alicuius ſingularitatis gratia propria autoritate ſumere non licet, vel eis vti ſub pœna.

94 *Priuatis priuatorum ſignis vti regulariter eſt permiſſum, ceſſante fraude.*

95 *Mercator non poteſt vti ſigno alterius, qui primo vſus eſt, vbi fieret iniuria, vel ignominioſè vteretur. Et exemplum additur in decoctore.*

96 *Mercator non poteſt vti ſigno alterius mercatoris, qui primùm vſus eſt vbi primus lædi poſſet, & intereſſet ſua, vel publice: non licet tamen quæri, niſi ex magna cauſa.*

97 *Signum finita ſocietate, ſeu diuiſa apud quem remaneat. & nu. ſeq.*

98 *Societate inita, ſi vnius ex ſocijs ſignum acceptũ eſt propter ſuam forſan fidem, ſeu famam, ea finita apud eum remanet, cuius erat.*

99 *Societate inita ſi nouum ſignum eſt electum, ea finita, vel diuiſa apud quem remanere debeat.*

100 *Mercatores ſi de ſigno contendunt, ille qui agit, lite pendente, ſigno vti non poteſt.*

101 *Mercatores ſi præbuerint teſtimonium contra ſignum proprium, & quidem falſum, pœnam falſi non euitant.*

POST quam (ni fallor) & definitionibus, & quęſtionibus quid ſit mercator, quidue mercatura, copiosè oſtendimus, neceſſarium eſſe itaq; videtur nobis ſtatum ipſorum mercatorum demõſtrare, ac pòſt de cęteris ad mercatores, ac mercaturam ipſam ſpectantibus proximos atq; coniunctos applicantes titulos (vt res patietur) dicemus.

In

† In inſula Rhodo antiquitus mercatorum vſus fuit, & ab eadem inſula hodie naualium commerciorum leges dictæ ſunt. c. Rhodiæ. 2. diſt. quam inſulam claram fuiſſe, nemo eſt, qui neſciat, vnde Horat. opinor, Laudabunt alij claram Rhodum, aut Mytilenen. Et ſapientes viros, & quidem primarios mercaturam aliquando feciſſe legimus. Refert enim Plutarchus in vita Solonis, † eundem Solonem adhuc admodum iuuenem ad mercaturam ſe contuliſſe, vt profuſior, & ſumptuoſior, & mollior eſſet in victu, vtque libentius, ac licentiùs in ſuis Poematis de voluptatibus loqueretur, quàm Philoſophum deceret, & illa mercatoria vitæ rationem accepiſſe dicitur, & eodem loco ſcripſit in verba infraſcripta. † Mercatura autẽ ad barbarorum neceſsitudines, regumque amicitias comparandas plurimum valere putabatur, ex eadem quoq; homines multarum, & maximarum rerum vſum, experientiamq; percipere, ex quibus nonnullos conditores maximarum vrbium extitiſſe, vt Maſſalias primus, qui à Celtis iuxta Eridanum maximè obſeruatur, Thalerem quoque & mathematicum Hippocratem exercuiſſe mercaturam ferunt, Platoni etiam olei in Aegypto exportationem peregrinationis viaticum ſuppetiſſe. Hæc ille Bald. etiam noſter in conſil. 348. factæ fuerunt. numer. 4. vol. 1. † Mercatorum & campſorum maſſam ſummum bonum eſſe, inquit, & quintum elementum, licet tempeſtate noſtra atrocia admittant. Idem etiam Bald. in c. cùm cauſam. de teſt. exclamans ait, O quò vadit anima mercatoris? quem refert Io. Cor. Miſcel. iuris lib. 3. c. 24. nu. 9. & in tit. de ſer. offi. lum. numer. 16. qua Baldi ſententia motus, & egomet mecum cogitans animam, & corpori, & cunctis rebus præponendam. l. ſancimus. C. de ſacroſ. eccl. c. ſedulò. 38. diſt. Accurſ. in l. 1. ff. de pact. & in Spec. de inte reſti. verſi ſed quid de mercatore. † & ſtatum mercatorum in magno diſcrimine ſalutis æternæ verſari. Difficile enim eſt inter ementis vendentisque commercium non interuenire peccatum. c. qualitas. de pœn. diſtinct. 5. gloſſ. in ſumma. 14. q. 3. & Pſal. inquit Pſalm. 70. Quoniam non cognoui negotiationes, introibo in potẽtias Domini. c. conſequẽs. & c. quoniam

1 2 3 4 5

niam 88. dist. volui mercatores admonuisse, vt saluti eorum consulant. Et in quibus casibus mercatura licitè contrahatur, diligenter perquirant: De quo nos nonnihil in prima parte scripsimus.

6 †Nouerint & illud vulgare, mercatores in emendis, vendendisque mercimonijs naturaliter concessum esse, quod pluris sit, minoris emere, quod minoris sit, pluris vendere, & licere cõtrahentibus se circumuenire. l. in causę. §. idem Pomponius. ff. de min. l. item si pretio. §. fi. ff. loc. Idq; iure etiam Pontificio intra dimidiam concedi. c. cùm dilecti. c. pen. extrà de emp. & vend. id intelligendum esse in deceptione re ipsa. Secus verò si hoc ipso, vt venderet circumscriptus quis esset, & (vt nostri dicunt) si dolus contractui causam daret, vel ex proposito interueniret, vt eleganter notauit Abb. in c. in ciuitate. de vsur. nu 6. post Ioan. Cal. in c. nauiganti. eo tit. & sensit Bar. in d. §. idem Pomponius. Licet enim quæstus causa mercatura exerceatur, & naturalis sit deceptio, non tamen dolo malo pluris res vendendæ sunt. Deceptio enim ad pretium non ad animi fallaciam referenda est, confugiant ergo mercatores, qui religionem colunt, ad loca, quæ nos aliquãdo citauimus, legantque Salyc. qui bellissimè articulum disseruit in auten. ad
7 hæc. C. de vsu. q. 21. nu. 17. † Scribit enim inter alia se putare religionem non lædi ab eo, qui scienti valorem rei, pluris vendiderit, si tamen is necessitate ductus non emerit, quod & Imol. notauit in c. 1. de empt. & vendit. contrà verò secus. Et certè inhonestum est, & bono viro decipere non congruit, vt notauit Accurs. in l. semper in contractibus. ff. de regulis iuris. quem improbat Bald. in auten. ad hæc. in penult. col. de vsurp & in c. quanto. de iure. ex quo sumpsit cautelam Ioan. de Ana. in c. in ciuitate. colu. 8. de vsu. quam tamen improbat Deci. in citata reg. semper in contractibus. & latiùs in pe. nu. 7. & seq. C. de pac. & ad re-
8 latam regulam addes Ludo. Goz. in consi. 14. num. 14. † Illud etiam, quod ad rem valde pertinet, prætereundum nõ est, mercatores quædam si dixerint in vendendis mercibus, præstare eos non debere, sed ea, quæ ad nudam laudem mercium pertinent. Nam (vt Vlpianus ait) referendo

Pedium

Pedium in l. sciendum. ff. de ædil. edict. Multum interest commendandarũ mercium quid dixerint, an verò prȩstaturos se promiserint. & vide elegantem tex. in l. quod venditor. ff de do. ma. & quę scripsit And. Tir. in com. de vtro. ret. pag. 771. nu. 49. Planè commendatio mercium sit cum aliquo temperamento, non enim mendacijs vtantur, sed honesta commendatione. Tollẽdum enim est (vt ait Cic. Offi. lib. 3.) in rebus contrahendis omne mendacium.

†Idq; maximè Christianum decet, quoniã mendaciũ si- 9
ne peccato esse nõ potest. c. super eodem. de vsur. c. beatus. 22. q. 2. c. primum. ea cau. & q. vbi diuus Aug. in hæc verba, Quisquis autem esse aliquod genus mendacij. quod peccatum non sit, putauerit, decipiet semetipsum turpiter, cùm honestum sẽ deceptorem arbitretur aliorum. c. mihi autem. & c. omne. ea. cau. & q. 88. distin. c. quoniam non cognoui. Verùm licet vna cum Saly. in d. aut. ad hæc. exclamare: O magnam notam temporum nostrorũ? & quis est hodie mercator, qui in vendendis mercibus nõ dicat mendacia? & plerunq; vt ementes alliciat, etiam deieret? Forsan inquit Saly. hodie nullus, sed antiquitus horum peculiare vitium fuisse Satyricus ostendit, dum ait:

Cùm plenius æquo
Laudat venales, qui vult extrudere merces.

Et alius Poeta cecinit:

Periurata suo postponit numina lucro
Mercator, stygijs non nisi dignus aquis.

Caueant igitur mercatores à mendacijs. Inquit enim text. in c. quid est aliud. 88. dist. Negotiatores, qui per immoderatum pecunię ambitum polluunt merces suas plus periurijs onerando, quàm pretijs, tales eiecit dominus de templo. Vnde Bertrand. dicere consueuerat, mercatoris domum, & veritatis, & ęquitatis plenam esse oportere, vt patet consi 253. vol. 2. col. fi. non potest. Accedat & illud in pluribus iuris articulis statutum esse mendacem mendacij pœnas luere, quorum aliquos attingemus, cùm de decoctoribus disputabimus.

† Sanè & illud in ore omni populo est, nil esse, quod lu 10

li mine

mine clariore in mercatore præfulgeat, quàm recta fides, & obſeruãtia: & licet grauiſsimum ſit fidem fallere. l. 1. ff. de conſti. pecu. Cùm nil tam congruum ſit fidei humanæ, quàm ea, quę placuerunt, ſeruari. l. 1. ff. de pactis. & copiosè ſcribunt recentiores Bononienſes in ſing. 198. graue. Multò tamen grauius id eſſe in mercatore, propter bonam fidem, quæ inter eos ſeruanda eſt, nemo eſt, qui neſciat. Inquit enim Bal. in c. ſi pro debilitate. de offi. deleg. bonã fidem in his valde requiri, qui plurimùm negotiantur, & bene cenſuiſſe ſcribit Iaſ. in l. iuriſgentium. §. ſed cùm nulla. nu. 11. ff. de pac. & his addes glo. in l. à procuratore. C. man. quæ inquit, nil melius bona fide. & notandum Bal. ait pro bonis mercatoribus, & contra falſos mercatores, qui arripiunt fugã cum pecunijs alienis. & vide Nic. Boe. deci. 219. & antequàm veniam. Quæ igitur placuerunt, ſeruent mercatores, & à cauillationibus ſint alieni, neue Thraces imitentur, qui pactis cum hoſtibus aliquot dierum inducijs, nihilo ſecius noctu populabantur agros hoſtium. Et cum quererentur aduerſarij tanquam inducias illi violaſſent: Reſponderunt, nihil præter pacta feciſſe. Dies autem pepigiſſe, noctu tantùm incurſaſſe dixerunt. Vnde vetus illud Adagium, Thracium commentum, aduerſus eos, qui pacta eludunt callido commento. Hæc enim pactio inducıarum per aliquot dies, & ad noctes proculdubio referebatur, de quo meminit Cicero Offi. lib. 1. Andr. Tiraq. in com. de vtroq; ret. §. 1. gl. 11. nu. 9. pag. 262. & ſcribit Bertr. conſi. 298 vol. 2. nu. 8. dedecori magno tribuendum mercatori, qui pactionem ſeruare recuſat, cui addes Ang. con-
11 ſil. 77. ſuper primo puncto. col. 1. † Planè callidum mercatorem laudamus, & qui ſine dolo malo per diſsimulationem deſeruiat, & ſua, vel aliena tueatur, vt inquit Iuriſc. in l. 1 in §. dolum. ff. de dolo. Vbi Accur. in verbo, deſeruiunt. finge, inquit. in mercatoribus, qui mercium dominium in alium transferunt, ne deprehendatur in qua gl. ſententia vide Ang. ibidem, & quæ latè Nicol. Boer. ſcripſit deciſ. 300. nu. 4. finge aliud exemplum in l. 2. C. de commer. & mer. aurum ſubtili ingenio barbaris auferre, vbi Accurſ. ait hunc bonum eſſe dolum.

Ex

†Experientem etiam maluerim mercatorem: plurimum 12
enim in mercatura valet experientia Vnde plerunque vidi mercatores valde ſuperlucratos eſſe, qui aliorum priùs inſtitores fuerunt: ex alienis enim negotijs (vt Comicus ait) ſibi exemplum ſumpſere: contra verò nouitios quoſdam, qui cum ſe mercaturæ vix dederunt, in magnis mercimonijs ſe implicantes, rem ſuam malè geſsiſſe. † Placet 13
etiam mercatorem literarũ non ignarum, & qui ſua prudentia inſtructus ſit. Nam (vt Comicus ait) dij immortales, homo homini quid præſtat, ſtulto intelligens quid intereſt? & profectò imperitos mercatores multis captionibus ſuppoſitos, multorumq; inſidijs expoſitos experientia videmus. Non enim laudo, nõ inquam ô mercatores vos imperitos laudo, in quibus finxit exemplum Bart. in aut. ſed nouo iure. C. ſi cer. pet. & Saly. itidem. quomodo enim illam æquitatis formulam cuſtodietis? de qua in vltima parte diſſeremus. Ait enim idem Comicus, homine imperito nihil quicquam iniuſtius, qui nihil niſi quod ipſe facit, rectum eſſe iudicat.

† Socinus etiam noſter mercatores Florentinos pecu 14
nias & merces dormire ait non ſine re, in conſi. 87. colum. penultim. volum. 1. in præſenti conſultatione. ſcribit etiam diligentes eſſe, & mercatorem noſtrum huiuſmodi eſſe deſideramus, & fidelem, & diligentem amamus. §. fin. Inſtitut. de ſuſpect. tut.

†In ſumma mercatores probè ſe agant circa omne offi- 15
cium ſuum, & temperent ab his, quæ ſunt prohibita, vt eleganter Iuriſc. ait in l. 1. in §. prætereà. ff. de offic. prefect. vrb & actus ſui rationem diligenter conficiant. l. argentarius. in princ. ff. de eden. & calamo non parcant, omnium enim habere memoriam, mortalitatis non eſt, ſed diuinitatis potiùs. §. omnium. in l. 2. C. de vet. iure enucl. infirmitas enim memoriæ (quę labilis eſt) damnum plerunq; mercatoribus ſolet afferre. Seruent igitur, quæ de rationibus ſtatim dicemus.

†Quæritur, an mercatores ſint vrbibus vtiles & neceſſa- 16
rij, nec puto deeſſe qui negarent. Ipſi enim alieni regni (quod non conuenit) ſcrutãtur arcana, ac detegunt. l. mer-

catores. C. de com. & mer. vnde legimus Carthaginienſes diſtincta diuerſoria mercatoribus ſtatuiſſe, nec ea illis cum ciuibus communia eſſe voluerunt, cæterùm mercatoribus in forum via patebat, ad naualia autem & ſecretiora vrbis loca ne aſpectus quidem concedebatur. & Græci intra vrbes minimè recipiebant, ſed quo ciues à ſuſpicione pericu. lorum eſſent alieni, à Pomerijs non longe forum vænalium ſtatuebant, legimusq; varias gentes mercatores ad ſe accedere prohibuiſſe, quòd mores deprauarent, ab ipſis enim monopolia legibus prohibita: vt C. demono. l. vni. ab ipſis plerunq; vſuras vtraq; pagina deteſtatas. ab ipſis noua quæſtus cauſa cõmenta, quibus locorum ciues pecunijs & facultatibus exinaniunt, ab ipſis deniq; (vt experientia docet) diuerſa incommoda atq; mala proficiſcuntur, & hæc ſententia lege ipſa probari videbatur. Innuit enim Imperator in l. nobiliores. C. de commer. & merc. in illis verbis, pernicioſum vrbibus mercimonium. Contrà autẽ, vrbibus neceſſarios & vtiles eſſe videbatur, idq; probari ex his, quæ ſcripſit Bartol. in l. ambitioſa. num. 23 ff. de decre. ab or. fa. Itẽ ex his, quæ notauit Accur. in l. vni. C. de nund. in verb. locorum. dum ait habent magnum commodum, eò quòd propter forum terra eorum impinguatur. Et cùm mercatores neceſſaria ad victum quotidianum transferant, atq; aſportari curent remuneranda eòrum pericula, quin etiam cohortanda præmijs meritò placuit, vt qui muneribus publicis cum periculo & labore fungerẽtur, à domeſticis vexationibus & ſumptibus liberarentur, vt inquit Iuriſconſ. in l. ſemper. in §. negotiatores. ff. de iure immu. ex qua Iuriſconſulti autoritate hæc ſententia ſatis probari videbatur. Et populum Romanum id ſenſiſſe, locus Ciceronis indicat in Oratione pro lege Manilia. Ait enim populum Romanum ſæpè mercatoribus ac nauiculatoribus iniurioſiùs tractatis bella geſſeſsiſſe. Rurſus nulla regio, non prouincia, ne dum ciuitas ſibi ſola ad omnia ſufficit, ſed altera alterius ope & auxilio indiget. Hæc enim frugibus, illa auro & argento, cæteriſq; metallis alijſque rebus abundat, contrà alia prædictis, vel horum aliquibus vacat, idque belliſsimè Poeta innuit Georg. lib. 6.

India

India mittit ebur, molles ſua thura Sabei.
Aut Calybes nudi ferrum, viroſaq; Pontus.
Caſtorea, Eliadum palmas epiros equarum.

Vnde & Plinius victus cauſa mercaturam inuentam dicitabat, & ſummæ prudentiæ atq; autoritatis apud Græcos Plato in dialogo 2. qui inſcribitur de Rep. vel de iuſto, inquit, cõſtituere ciuitatem in eo loco in quo aduectionibus non indigeat, fermè impoſsibile eſt. & certè mercatoribus nos indigere probat. Itẽ expedit Reip. ſubditos habere locupletes. §. fi. Inſti. de his qui ſunt ſui vel ali. & in aut. ſine quoquo ſuffr. §. cogitatio. & mercatores quæſtus cauſa laborant, & omnis eorum vita eſt ad quęſtum. Legimus etiã in ambiguis iura mercatoribus in ipſis mercimonijs ſeu mercatura fauere, vt ſenſit Alex. in conſi. 130. in fi. vol. vij. nec deſunt iuris interpretes, qui in hac ſententia fuerint. Nam Albericus in rub. C. de com. & mer. vrbibus neceſſarios & vtiles mercatores eſſe putauit: citat l. 3. ff. de nund. Quæ tamen lex in caſu ſuo locum habet, videlicet, vel in triconibus vel in officialibus publicè ad id ſpeciatim deſtinatis: vt Accur. in gloſſ. fin. eius l. ſcripſit Bal. in l. Macedoniani in fi. C. ad Mac. inquit mercatores eſſe, publicè eſt vtile. Prætereo multa & quidem conſultò, ac de induſtria, quæ hincinde dici poſsũt. Verùm breui quid ipſe ſentiam habeto, in hac quæſtione (vt noſtri loquuntur) brocardidicari poſſe pro & contrà, brocardica vocãtes, quæ rectiùs perplexa dici poſſunt, & his addes, quæ Cornel Agr. ſcripſit in lib. quem de incer. & vani. ſcientiarum inſcripſit in rub. de mercatore, c. 72. & ſeq.

† Item quęritur, an mercatores inter inhonoratas perſo- 17
nas habendi ſint, & mercatura ſit ſordida, necne? Io. Strap. in tract. de grat. & expect. in 5. pa. verſ. circa tertiã partem. num. 6. & ſeq. to. 4. notans quendam, qui inter ignobiles cenſeri putauit, nobiles & honoratas perſonas ait, vbi mercatura magna & copioſa eſt, & maiorẽ partem facultatum in ea contulerint. l. ſemper. § negotiatio. ff. de iur. immun. vbi hos immunes eſſe probauit: defendit etiam, quoniam his definitio nobilitatis conuenit: de qua apud Bart. in l. 3.

C.de digni. lib. 12. Quæ ſententia defendi poteſt ex Ciceronis loco à pleriſq; relato, offi. lib. 1. in ti de queſt. artibuſque. ſcripſit enim in hæc verba: Mercatura autem ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt: ſin magna, & copioſa, multa vndique apportans, multisq; ſine vanitate impartiens, nõ eſt admodum vituperanda, atq; etiam ſatiata quæſtu, & contenta potiùs, vt ſæpe ex alto in portũ ex ipſo portu ſe in agros, poſſeſſionesq; contulerit, videtur, iure optimo poſſe laudari, at Bon. in tract. de nobilitate in 7. parte ſub nu. 7. to. 5. refert Ioan. Bard. 10. Eth. q. 1. interq; perſonas inhonoratas connumerat. citat gl. in aut. de teſt in §. ſancimus in verbo, artifices, & idem ſenſit Alc. in l. mercis. ff. de ver. ſig. citat l. ſi cohortalis. C. de cohorta. lib. 12. vbi Luc. de Pen. & idem Alc. reſpondit in tract. de præſump inter. par. reg. 1. verſi. 48. citat l. 1. C. de Præfect. dig. & pleniùs. iuris hunc articulum attigit Vero. in trac. de impe. mil. deli. in verbo, nobilitatis num. 12. & ante & ſequ. to. 5. vbi temperandum putat, niſi loci qualitas ad id quodammodo cogeret, in quo fructus & reditus haberi aliunde non poſſent, niſi ex mercatura, & ipſa mercatura magna & copioſa eſſet. Ego verò puto incoloratè in propoſita queſtione dubitari: cũ lex ipſa inter ignobiles expreſsim connumeret. l nobiliores. C. de com. & mer. quam ad verbum placet referre. Nobiliores natalibus & honorum luce conſpicuos & patrimonio ditiores pernitioſum vrbibus mercimonium exercere prohibemus, vt inter plebeios, & negotiatores facilius ſit emendi vendendiq; commercium, vbi Bal. inquit, qui facit artes mechanicas non poteſt eſſe nobilis: quinimo credo in iure noſtro verum eſſe, quod Bal. ibidem ſcripſit, ex quo nobiles mercaturam exercere prohibentur, ſi exercerent, inter nobiles cenſeri, atque connumerari non poſſe: licet in hoc Ant ſibi parum conſtiterit, relatus à Veronenſe, vbi ſuprà: ſi tamen per alios mercaturam exercerent, & ipſi non aſsiſterent, defendi poteſt nobilitatem nõ perdere, ſecundum Alb. in l. humilem. C. de ſec. nup. & probat Alc. in tract. de præſump. in loco dudum citato. quod & ipſe non improbo, quandoquidem in ſuperiori parte verſ. eos, qui per ſe mercãturam non exercent, nec quouis modo

modo negotium tractant, mercatores dici non poſſe pleniùs probauimus.

†Planè ex loci conſuetudine, & hominum opinione nobile officium ſeu artem eſſe non negamus, & locũ ipſum inſpici oportere, num ſcilicet in ciuitate inter honores habeatur, quod & Io. Stap. & Alc. in relatis locis placuit, qui citat Io. de Plat. in l. maximarũ. C. de exc. mu. & Bar. noſter in l. 1. C. de digni. ſub nu. 97. lib. 12. eleganter inquit. Regulariter illud officium ſeu illum actum annexum dignitatem ſeu nobilitatem habere, quod in vniuerſitate illa, vbi de hoc agitur homines opinãtur citat l. fi. ff. de mun. & honorib. in illis verbis, & quæſtura in aliqua ciuitate inter honores non habetur. probat etiam autoritate Inno. in c. de multa. de præbend. & profectò vbi tenuis non eſt mercatura, ſed magna & copioſa, vt Venetijs & Florentiæ, & Anconę in pretio eſt, & nobiliores in ijſdẽ locis exercere et vidi & audiui, nec quicquam nobilitati detrahi, quinimò hoc genus hominum ad ſupremos admitti magiſtratus & propter diuitias inter primarios ciuitatum haberi. 18

†Refert igitur ex ſententia Ciceronis num mercatura tenuis ſit vel magna, & copioſa, & mercatoris ſtatus ex ipſa mercatura iudicatur: & ſanè ad hunc tractatum non pertinet, quę commoda, quæue incommoda tenuiores vel maiores facultates afferant, differere, & in quibus iuris articulis deteriores vel meliores diuites quam pauperes inueniantur. Conſultò igitur prætereo, & pauca de mercatore noſtro referemus, & illud primum. 19

† Et magnus, & diues mercator in promptu pecuniam habere præſumitur, contrà verò, ſi tenuis ſit & magna ſit ſumma: quod notauit Bar. in l. ſingularia. in fi. ff. ſi cer. per. vbi laſ. & pleriq; alij probant. & ſcribit Nic. Boc. q. 209. & illam col 3. licet regulariter aliquem pecuniam repoſitam habere non præſumatur vt non inſubtiliter probauit Bal. in conſil. 318. Practica ciuitatis. colu. 2. vol. 1. & ſecundum ea quæ gloſſ. Bart. & alij notarunt in l cùm oportet. C. de bon. quæ libẽ. & Aymon. Crau. in conſil. 191. numer. 8. vol. 1. & his adijcies text. in l. ſi ſeruus. ff. de nox. quem videbis. huic rei & illud adnotandum eſt, quod eleganter in- 20

quit Iuriſcōſultus in l.cum,qui emit.in §.melior.ff. de in
21 diem adiec. Meliorem conditionem afferri videri, ſi pre-
tio ſit auctum. † Sed ſi nihil pretio addatur, ſolutio tamen
offeratur, facilior pretij vel maturior, melior conditio vi-
detur. Idem ait, & ſi perſona idoneor accedat ad emptio-
nem. Accurſius enim in verbo, facilior, ait vt per bonos
campſores. quod ſingulariter notandum puto. & his ad-
22 des, quod eleganter notauit Abb. Sic. in cap. fi. in. fi. de his
quæ vi metve cau. † inquit enim non eſſe habendam fi-
dem vili ſeu pauperi mercatori affirmanti gemmas ſeu
pretioſas margaritas habuiſſe, contrà ergo in diuite mer-
23 catore. Vides ergo conditionem mercatoris explorandam
eſſe, ea propter Franc. Cur. conſil. 44. numer. 83. † com-
plures referendo ex conditione mercatoris præſumptio-
nem excluſiuam doli mali accipiendam eſſe reſpondit.
Vnde Angelus Peruſi. in l. milites. C. de quæſt. eleganter
24 quærit, ſi pecuniarū magnam ſummam Sempronio furto
ſubtractam conſtat, † & Titium diuitem quidem & ma-
gnum mercatorem, è domo Sempronij exijſſe, ſint qui af-
firment, & quidem admiſsi furti tempore, num mercato-
rem Titiū quæſtioni ſubijcere iudex debeat? & negat quæ-
ſtioni locum eſſe. Non enim eſt veriſimile tantum facinus
virum talem admiſiſſe. Sed ſi aliæ coiecturę concurrerent
verbi gratia, quia ſtatim quòd mercator exijt eiuſdem for
mæ, & ſigni, cuius erat ſubtracta pecunia, bonam & ma-
gnam partem ab eo erogatam probaretur, putauit Angel.
quia iudici liquet furtum factum, & ſolum mercatorem
exijſſe, quæſtioni ſubijciendum, & refert: non tamen mo-
do, quo nos facimus, & ſcripſit Ang. Franc. Brun. in tract.
de indic. & to. in 3. q. num. 3. to. 15. denique regulam illam
reum conuentum, ſi immobilia non poſsidet, ſatiſdare de
iudicio ſiſti oportere. l. ſciendum. ff. qui ſatiſ. cog. tempera.
uerunt. Bar. Ang. & pleriq; alij ibidem, vt refert Iaſ. ſubnu.
1. † In mercatore, qui multas merces haberet, quę difficilè
25 amoueri, ſeu exportari poſſent: argu. l. 3. in §. 1. ff. de vino
leg. vel intricata debitorum nomina in magnis pecuniarū
ſummis, adeò quòd ceſſet ſuſpicio fugæ, cum non facilis
ſit eorum exactio, & refert Alexand. in l. facere. ff. ſol. ma-
tri.

tri. & Ioan Bapt. Seue. in tract. de debitore ſuſp. nume. 10.
to. 16.

Nec illud prætereundum, mercatorum ſtatum quibuſ-
dam legitimis coniecturis iudicari. finge enim mercato-
rem mari vel terra in periculoſo loco habere merces, † vel 26
iuxta flumen forſan, quod ſic abundaſſet, vt impleſſet om
nem vicinum locum, vel mare, vbi numerus pyratarum
eſſet magnus, vel in montibus habere, vbi aquarum eſſent
impetus, & madefieri poſſent, hunc enim non ſoluendo
effici veriſimile eſt ex ſententia glo. in l. 2. in verbo ſuſpe-
ctum. ff. ſolu. matri. quam probant ibidem iuris interpre-
tes & præſertim Bart. ſub num. 9. Alex. ſub num. 20. qui re-
fert Bart. idem ſenſiſſe in pleriſq; locis, & præſertim in l. 3.
in §. fi. ff. de libe. lega. & Iaſ. ſub nu. 26. adde eundem Ale-
xan. in l. ſciendum. in prin. ff qui ſatiſda. cog. & Iaſ. eo. lo-
co, colum. 2. Et licet caſum, aduerſamq; fortunam ſpecta-
ri, ciuile non ſit, vt inquit Iuriſc. in l. inter ſtipulantem, in
§. ſacram. ff. de verb. obliga. Vbi tamen præſens ſtatus in
futurum id indicat, inſpici debet, vt ſcripſit Bar. eo. §. & in
l. ſi idem cum eodem. §. fi. ff. de iuriſd. om. iud. Quod ta-
men ſingulariter temperarem, niſi mercatores, vt plerun-
que aſſolent, ſibi fideiuſſoribus præcauiſſent, & vt vulgo
dicimus, aſſecuratoribus. Tunc enim ratione ceſſante,
ceſſaret etiam præſumptio. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure
patr. l. cum, qui. ff. de iure. l. 1. de cond. ob. cau. c. cum ceſſan
te. de appel.

† Simili modo ſtatus, & conditio mercatoris digno- 27
ſcitur. Si enim ponamus mercatorem fœnebres pecunias
recipere, & vſuris ſubiacere, præſumimus pauperem, & nō
ſoluendo effici, autoritate eiuſdem glo. ſuperiori loco re-
latæ, quam probant ibidem iuris interpretes, & Alex. citat
in c. quanto. & eo. loco Ancha. de vſu. quibus addes glo. in
l. qui habebat. in verbo, redacta. ff. de leg. 3. & Iaſ. in l. ſi con
ſtante. ſub nu. 138. ff. ſol. mat. Vſuræ enim facultates ho-
minum exhauriunt.

† Nec diſsimili modo mercatoris ſtatus iudicari, atque 28
cenſeri poteſt. Vbi enim videris mercatorem verſuram fa-
cere, ſeu dilata ſolutione ad diem merces emere, & eaſdem

viliori pretio,quàm emerit,præsenti pecunia vendere,hũc quodammodo vsuris subiacere, malè substantia sua vti, & breui ad inopiam reductum iri rectè quidem præsumes:idque sensit Iaſ.in l.si constante.sub nume.138.ff.sol. matr.dicitur enim is (vt eius vtar vulgari verbo)stocchos facere, quod ex his, quæ priori loco diximus in versicu. ex prædictis singulariter.numer.34. confirmabis,& illinc as-
29 sumes, quæ ad hunc locum pertinent. † Probari etiam potest, & si lege deficeremus, argumento à solitis, & ab eo, quod plerunque contingit, quod est in iure fortissimum.l.certi condictio.§. si numos.ff. si cer.pet. in l.fideicommissi. post princip.ff. de vsu.gloss.in l.neque natales. C.de proba. & latè scribit Decius in consil.596. ad dubia. in fin.inquiens ex mente Bal. vtilissimum esse ad materiam probationum. & scribit Mar.singu.495.videmus enim quotidie ditissimos quosque mercatores huiusmodi emptionibus,& venditionibus(vulgò in patria mea ciuanze nuncupatis) ad paupertatem, imò verius inopiam deduci, & facultates maximas quasque exinaniri. Et his, quæ superiori loco diximus, addes Bud. in adnot.ad Pande.in l.fin.§.fin.ff. de pigno.act. stultissimum est & illud certare cum vsuris fructibus prædiorum, vt eleganter inquit Cicero in oratione secunda Catilinaria, pag.5. hoc est si mercatores cum fœneratoribus conueniunt, vt eo-
30 rum prædiorum, quæ † pignori pro sorte, & vsuris acceperant fructus pro vsuris colligant, quia fructus vsuris pares esse non possunt, stultissimum ideò est,ad extremum enim omnes sequentium annorum fructus prioribus annis debentur: itaque proprietas ipsa ære alieno onusta,
31 creditoribus adijcit. Potes † igitur hoc casu coniectura propius accedere,mercatores qui huiusceмodi faciunt,citius rationes conturbaturos. Vendere præterea satius est, quàm modo prædicto obligare. Quòd si Anconitani ciues,qui nimium amore possessionum tenentur, & id facere consueuerunt, me non semel clamantem audiuissent, locupletioribus & melioribus ciuibus vteremur. Nec illud tacebimus relatum Ciceronis locum, vt suprà explicandum sensisse Franciscum Notto de vsuris libro primo.

primo.cap.secundo.in fin.

Et maximè de statu illius mercatoris dubitandum arbitror, qui ære alieno grauatus, iam inceperit sarcinulas componere, vt in simili Iurisconsultus inquit in l.ab hostibus.§. fin.ff. ex quibus cau.ma. vel alia recessus indicia apparuerint. ad quæ l.quæsitum. cum gloss.ff.de pigno.& quæ notauit Bald.in rubr.de reuo.his,quæ in fraud.cre.& Bar.in l.ait prætor.in §.si debitorem.ff.de his,quæ in frau. credi. quibus addes Ioan. Bap. Seue. in Trac. de debitore susp.& Dd. & præsertim Iaſ. in l. ab arbitro.ff. qui satisd. cog.qui indicia, & fugæ coniecturas differendi notant,& notabis l.si ab arbitro. in illis verbis, si calamitas insignis interuenerit, vt idem statuendum sit in eo, qui mari vel terra magnam iacturam fecerit.

Bonus tamen vir variè in prædictis omnibus constituet, vt in simili Iurisconsultus inquit in l. in fundo.ff.de rei vend.& in l.fina.ff.de actio. & oblig.habenda enim in prædictis omnibus & singulis est ratio temporum,locorum,periculorum,suspicionum,summarum, debitorum, causarum, mercium, pretiorum, & qualitatum personarum,iuxta glo.in l.in omnibus.ff. de iudic.& Seue.vbi suprà, & quæ diximus in cognitione esse iudicandi gratia mercatorum statum referre poteris prædictis omnibus,& singulis, prout congruunt. Quæ omnia multis iuris articulis aptari possunt. Verùm ad duo tantùm referre contentus ero. Alterum est,vt mercatores discant cautius negotiari,vt dicit Imperator in l.inciuilem.C. de fur. Alterũ est valde quidem quotidianum † ex quo enim l.in omni- 32
bus.ff.de iudi.frequenti Dd.sententia receptum est, locum habere,tam in contractibus bonæ fidei,quàm stricti iuris, quod probatur in l. creditores.ff. de priu. credit & scribit Alexan.in citata l.2.num.14.ff. solu.matri & latè Mar.de affl.dec.108.procur. si post debitum ad diem,vel sub conditione contractum in prædictis implicitum mercatorem constiterit,quoniã statum immutaturũ breui præsumitur, seu verius immutasse, & non soluendo statim effici,præsidente die,vel cõditione ad idoneè cauendum cogi posset. Quod semper intellige secundum ea, quæ in cognitione

cauſæ verſari nuper diximus, quæ præcipuè is, apud quem notio eſt in mercatoribus, exiſtimabit.

Contra autem de ſtatu illius mercatoris bene opinari poteris, quem in prædictis implicitũ non eſſe, & frequenter, ac ſine vanitate in magnis negotijs pertractandis, ijſdemq; peragendis videris, & his addes, quæ in tractatu de decoctoribus dicemus.

33 †Commodiſsimè hic tractari poteſt, num mercatores extranei, quos forenſes vocant, à dominis locorũ ſine cauſa expelli poſsint, interdiciq́ue, ne intra muros territoriumq́; morentur, & his recedere recuſantibus, bona auferri, Bald. noſter in c. 1. in §. fina. de forma fideli. ſcripſit in
34 hæc, ſeu ſimilia verba. †Mundus eſt omnibus communis patria, & ideo expelli nõ poſſunt, niſi ex cauſa, qua poſſent relegari. Nam expellere, interdicere eſt, quæ pœna abſque cauſa imponi nequit. ff. de interdi. & releg. l. relegatorum. Venturis autem ad patriam alienam ingreſſus denegari poteſt, & territorium interdici. ff. de ſerui. ruſti. præd. l. diuus. ff. de vſu. l. hæres. ff. ſi ſeru. vend. l. Ariſto. Poſtquam autem ingreſsi ſunt, inter populares habentur, & tam contra naturalem æquitatem, quàm bonum publicum eſt eos expellere. facit in auten. de quæſt. col. 6. poſt prin. in illis verbis, ciuitas noſtra populoſa eſt. vbi eſt text.
35 ſingularis, †appellatione popularium, aduenas, ſeu alienigenas incolatum habentes contineri, idq́; nec vnquam alibi lectum, nec relatum, & compluribus legibus municipalibus aptari poſſe. Hæc Bald. Cui quædam adijcienda ſunt: dum enim inquit, Mundus eſt omnibus communis
36 patria, †ſciant mercatores inclytas nominatim vetuſtis legibus prohibitas ciuitates tranſgredi, non niſi periculo proſcriptionis bonorum, & perennis exulij poſſe. l. mercatores. l. fi. C. de com. & merca. Item quod ait Bald. popularium appellatione, alienigenas incolatum habentes, contineri: Idem Bald probauit in l. 3. in §. hæc verba. in fin. ff. de neg. geſt. Verùm idem Bal. parum ſibi (vt plerunq; ſolet) in hoc conſtans. in rubr. C. qui accu. non poſ. in noua vrbe text. loqui putauit, & non generaliter locum habere, quod ſine diſtinctione prius dixerat. Sed & ipſe legito Alex.

Alex. in additi. ad Bart. in l. in prouinciali. in §. fi. ff. de no. oper. nun. Denique & illud adnotabimus, †etſi Marani, 37
quos vocant, permiſſu principis per aliquos annos ſint immorati in ciuitate Anconæ, cùm tamen religionem nunquam coluerit iſta natio, & deprauari mores ciuitatis horum conſuetudine videamus, chriſtianam pietatem lædi, religionem contemni, ritus alienos à fide inter plebeios ignaros induci poſſe, nónne expellendi cauſa eſt iuſtiſsima? ſed hæc ad curam ſanctiſsimi epiſcopi pertinent, ciuiumq́; Anconitanorum, quibus cùm optimus maximuſq́ue Pontifex Iulius III. reditus reſtituerit ciuitatis, & ſingulari gratia ciues ſcripturæ Anconæ præeſſè iuſſerit, non dubito huic tantæ rei non eſſe aliquando conſultum. & contra huiuſmodi peſsimum genus hominum multa retulit Bund. in tract. de hæret. q. 5. to. 15.

†Sciendum eſt etiam mercatores dum mercium cauſa 38
vagantur, inter miſerabiles perſonas cõnumerari, placuit enim eorum labores, & pericula remunerari, vnde ſi pedagijs iniuſtè grauarentur, ſeu vexarentur, coram iudice eccleſiaſtico poſſunt conqueri, idq́ue ex ſententia Innoc. in c. ſignificantibus. de offic. deleg. cuius ſententiam ibidẽ probauit Feli. ſub nu. 6. addens Io. de Ana. & Pet. de Anch. ſenſiſſe in c. fi. de iudi. Mercatores in nundinis exiſtentes, poſſe coram eccleſiaſtico iudice experiri. Sed & ipſe addes Felin. in c. cùm ſit. nu. 41. de foro comp. qui citat Abb. in c. excommunicationi. in fin. de rap. & legito Spec. in tit. de comp. iud. adi. §. 1. ver. 28. Et his addes etiam Alex. in conſil. 130. in fi. volu. 7. & in ſylua nupt. lib. 6. nu. 29. & in pleriſque iura mercatoribus plurimùm fauent, vt in c. fin. de treuga & pace. & in c. fi. vbi glo. & Io. And. extra. de Iudæ. & ſcripſit Cor. in conſil. 319. circa primum. &c. col. penul. volu. 3.

†Refert etiam Bertac. in ſuo reperto. in verſi. merca- 39
tor. Specu. in tit. de reſtitu. in integr. §. 1. verſic. ſed quid de mercatore, diſſerentem, num mercator abſens, mercaturæ cauſa, ex voluntaria, ſeu probabili cauſa abeſſe cenſeatur? quem locum in libro meo non inueni.

Oportet etiam mercatorem noſtrum, num cum omnibus

nibus gentibus commercium esse impunè posit, nõ ignorare, in quo euidentioris & facilioris intellectus gratia quasdam facti species considerauimus.

40 † Et illud primum mercatoribus christianis prohibitũ esse commercium cum Saracenis & hostibus populi & imperij Romani tempore belli, & non solùm in mercibus prohibitis, quas in 4. parte speciatim enumerabimus, verùm in omnibus mercimonijs. Non enim licet deferre, & exportare, seu exportari facere ad huiusmodi gentes belli tempore merces aliquas, idque frequenti Dd. sententia receptum esse, copiosè Alex. scripsit & probauit in consil 130. omnipotentis. volu. 7. & Dd. præcipuè Abb. & Felin in c. quod olim. extrà. de iudæis. & in c. significauit eo.
41 titu. † quinimò belli tempore merces prohibitas etiam redimendorum captiuorum gratia deferre non licet. d. c. significauit. vbi Abb. Hoc amplius, cum gentibus huiusmodi belli tempore commercium habere, & sibi subsidium seu consilium impendere prohibemur, & pœna contrafacientibus imminet, præterea excommunicatio-
42 nis, id que probatur eodem c. quod olim. † Saraceni autem dicuntur, qui nec nouum testamentum nec vetus recipiunt sed deos plures colunt, vt notat Host. in summa in tit. de iud. & Sara. § qui sunt Saraceni. & § seq. & Spec. in titu. de iudic. inquit quosdam Saracenos recepisse libros quinque Mosaycos, Prophetarum verò abiecisse, & refert Alex. in co. consi. sub nu. 11. Hostes verò qui sint, declarauit Iurisc. in l. hostes. ff. de ver. sig. & Bart. in l. hostes. ff. de capt. & his addes Nico. Boe. q. 178. nu. 10. & primò præsuppono, qui sententiam nostram & Alex. receptam com
43 muniter testatur. † Deinde & illud adnotandum, cessante bello, seu inita pace, vel pactis inducijs, permissum esse & quidem indistinctè christianis mercatoribus, cum dictis hostibus & Saracenis habere cõmercium, secum habitare, ad eos quascunq; merces exportare seu exportari facere, quibus Saracenis & hostibus cõmodum etiam & subsidium afferatur; dummodo non sint merces prohibitæ: de quibus, suo loco dicemus, & ita inter omnes conueniisse idem Alex. scripsit in relato cons. 130. vol. 7. qui ait probari in c.

in c. significauit. & in c. quod olim. de Iudæ. & in eadem opinione est Nico. Boe. q. 178. & primo nu. 18. qui in iure nostro receptum id esse confirmat: licet autem relata capita hanc interpretationem habuerint, & minimè sint mutanda, quæ certam interpretationem semper habuerunt. l. minimè. ff. de leg. & me autoritates tot interpretum iuris valde monerint: id tamen quod diximus apud me non est expeditum. Aduersatur enim huic sententiæ. l. 2. C. de com. & mer. vbi Saly. sic ait in summa, Cum hostibus populi Romani vel sacri Imperij nõ licet mercari. dicet forsan aliquis Saly. c. nimis generaliter cum glos. locutum esse, vel legem illam speciatim in auro loqui, quod inter res prohibitas connumeratur: vt ait Alexand. in princip. dicti consilij. nam & Ange. in ea. l. 2. idem in argento probat, quod & verum est. Obstat etiam valde relatæ sententiæ. l. mercatores. C. de com. & mer. vbi Imperator prohibet, ne vllus Imperio Romano subiectus vltra Nizibin, Calinicum, & Artaxatem emendi seu vendendi species causa audeat proficisci. Nec præter memoratas ciuitates cum Persa merces existimet commutandas, sciente vtroque qui contrahit, & species, quæ præter hæc loca fuerint venundatæ vel comparatæ sacro ærario Imperij vendicandas, & præter earum rerum ac pretij amissionẽ, quod fuerit numeratum, vel commutatum, exulij seu pœnæ sempiternæ subdendum, & idem dicitur in l. fi. eo. titu. & (ni fallor) hic est textus contra communem sententiam. Loquitur enim in Persis, qui erant hostes Populi Romani patet ex verbis eiusdem l. † Fœderis tempore, & qui Per- 44
sæ semper fuerunt Populo Romano: vt Horatius in plerisque locis testatur, & præcipuè eo in loco. Quò graues Persæ melius perirent: & alibi adiectis Imperio Britannis, grauibusque Persis, & licet loquatur in Persis tantùm, & limitata loca adijciantur, generaliter tamen intelligendum puto in omnibus Romani Imperij hostibus: est enim hæc generalis ratio in l. expressa, ne alieni regni (quod non conuenit) scrutentur arcana, quæ ratio cum generalis sit & expressa, facit, vt alij hostes comprehendantur: nec legem ad alios extendendam dicimus, sed

ſed illos ratione comprehendi ſecundum ea, quæ copiosè recentiores iuris interpretes ſcripſêre, in Aut. quas actiones. C. de ſacr. eccl. Vnde meritò Bald. noſter hoc innuens in ſumma legis, inquit, non eſt licitum mercationis cauſa conuerſari cum gentibus non gratis populo Romano, ne credantur Romani exploratores arcanorum regni alieni. Putabam etiam tandem ſententiam infirmari & alio text. claro in c. multa mentis amaritudine. ſito in titu. de iud. extra. commu. idq; tum ex proœmio, tum ex illis verbis generalibus. Nos igitur qui ad liberandam terram ſanctam ſtatuimus, vt nullus arma, equos, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcunque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Saracenorum terræ Aegypti deferre, mittere, vel portare, ſeu de portibus eorum & eiſdem deferantur extrahere, vel extrahi permittere, aut eis aliàs auxilium vel fauorem præſtare quoquo modo præſumat. Planè illud non negamus, aliam eſſe pœnam in mercibus prohibitis, & aliam in non prohibitis: in prohibitis enim pœna publicationis omnium bonorum, & capitis ſtatuta eſt, in l. 2. C. quæ res expor. ſecundum ea, quæ latiùs in 4 parte differendo dicemus: at in non prohibitis ſpeciatim dicimus perpetui exulij eſſe, amiſſioniſque rerum & pretij, iuxta l. mercatores. Præterea aliæ addunt. pœnæ in relato c. multa mentis, quas pœnas, & in ſingulariter prohibitis, & quibuſcunque mercimonijs locum habere putamus. mouent nos verba text. relata. Et ſi lector candide, vnius Benuenuti ſententiam in hac controuerſia multorum, & maiorum ſuperaſſe credideris, accipe reſponſa, quæ occurrunt his, quæ Alexan. & cæteros aliter ſentientes mouerunt, text. enim in c. quod olim. & in c. ſignificauit. non obſtat. quoniam vbi prauus intellectus, ſeu iuris antiqui correctio ſequitur, argumentum † à ſenſu contrario ſumi non poteſt. l. 2. C. de condi. inſert. l. conuenticulam. C. de epiſc. & cle. l. nemo. C. de iuriſd. omn. iudic. & copiosè ſcripſerunt Dd. in l. 1. ff. de offic. eius. Vel verius ex lectione dictorum capitum liquet neceſſariò à ſenſu contrario non diſponi in dictis capitibus quod Dd. inquiunt, ſed à ſenſu contrario prohibi-

45

tionem

tionem ceſſare. at prohibitio alijs iuribus probatur, & facta eſt, ſcilicet l. mercatores. & l. fin. C. de com. & merc. ſuprà citatis. & in c. multa mentis. vt belliſsimè circa huiuſmodi argumentum ſcripſit Dec. in d. l. 1. in not. & num. 53. ff. de offic. eius. Dicebat etiam Alexan. ſi inter Chriſtianos, & Iudæos, inter quos ceſſat bellum, eſt permiſſum mercari, & negotiari, l. nemo exterus. C. de Iudæis. c. poſtulaſti. & c. cùm ſit. & c. pe. de Iudæ. † Et ſecta Saracenorum eſt minùs mala, quàm ſecta Hebræorum, quod probat: ergo fortius dicendum eſt ceſſante bello, vel inito fœdere, cum Saracenis, commercium debere concedi, in rebus tantùm non prohibitis. Sed non improbè dici poſſe videtur hanc rationem non concludere, diuerſa enim eſt ratio, nec par in Iudæis, & Saracenis, idque ex eo, quoniam Hebræi amiſerunt regnum. † Et id colliges verum eſſe ex relatis per eundem Alexand. & text. in l. mercatores. ſubijcit rationem, Ne alieni regni ſcrutentur arcana. Item Iudæi ſubijciuntur Chriſtianis, & imperio Romano, tanquam ſerui ſubiecti eſſe debent. c. Iudæi. de teſt. vbi Abb. & debent re, & factis illorum ſe ſeruos eſſe aſſeuerare, quos Chriſti mors liberos, & illos ſeruos effecit. Cùm ergo & dicta ratio, & rationes, quæ colliguntur ex c. multa mentis. non conueniant Iudæis, prout Saracenis, argumentatio Alexan. corruit, conſiderandæ ſunt enim perſonarum qualitates, deteriori, ſeu meliori loco habeantur, in caſu, de quo quæritur, deteriores ſunt Saraceni hoc in loco, tum propter potentiam, quam habent, tum etiam ex cauſis in pluribus relatis capitibus expreſsis, & præcipuè in c. multa mentis. & in l. 2. verſi. pernicioſum. C. quæ res expor. & hæc in iure vera eſſe videbantur: licet ſententiam Alexan. & communem vſu receptam videamus, & conſuetudine ipſa approbatam.

46

47

† Rurſus ex eodem eleganti Alex. reſponſo aliam facti ſpeciem elicimus, num chriſtianis mercatoribus, exceptis Saracenis, & hoſtibus, cum alijs gentibus ſit commercium? & vna cum Alex. dicimus, cum huiuſmodi gentibus, cum quibus nec bellum, nec pax, nec fœdus exiſtit eſſe cõmercium, & ad eas quaſcunque merces etiam prohibitas ex-

48

portari, atque deferri licere, exempli loco ad Indianos cum quibus nihil nobis negotij est. probat Alexan. quoniam & leges, & canones ad Saracenos, & hostes exportari tantùm vetant. Nec huic sententiæ aduersatur l. mercatores. suprà relata, loquitur enim in hostibus: idque indicant verba legis fœderis tempore. Minus etiam moueat ratio eiusdem legis, Ne alieni regni scrutentur arcana. Cessat enim exploratorum ratio in gentibus, cum quibus nihil nobis negotij est. Verùm non me latet Nic. Boe. q. 178. id notare: putat enim Alexand. malè sensisse, & sentit merces, siue licitas, siue illicitas, vbi bellum indictum est inter Christianos principes, prohibitum esse deferri.

49 † Vnde indicto bello à rege Francorum regi Angliæ propter rationem l. mercatores. Ne alieni regni scrutentur arcana, & ea, quæ scripsit Bald. in l. 2. C. quæ res expor. & quædam alia, omnes merces deferri legibus vetari. Verum enim est bellum, quod indicitur, non enim & Galliæ, & Angliæ reges imperatoriæ ditioni subijciuntur, & propterea hostes regni, vel regis, vbi bellum indictum est, dicuntur, & ita inter eosdem reges seruari subdit. Ego autem, & Nicolao Boer. assentior, & Alexand. sententiam probo, iuxta exemplum ex mente Alexan. propositum, & licet enim generaliter Alexan. locutus sit, si tamen de facto Nico. Boerij consultus Alex. fuisset, idem fortè respondisset, propter ea, quæ paulò superius sub nu. 40. ex mente eiusdem retulimus.

50 † Denique ex mente, & verbis eiusdem Alexan. in loco non semel citato, in hac materia notandum est, inter Christianos, & Iudæos mercatores licitum esse commercium. c. postulasti. c. cùm sit de Iudæ. l. nemo. C. de Iudæ. Io. Cal. in consil. 3. sub titu. de loc. Quinque enim singulares sunt casus, in quibus communicatio prohibetur. c. Nullus. 28. q. 1. Et quoniam mercatorem nostrum, Christi fidelem desideramus, & eiusdem fidei, & æqui obseruantissimum, & propter assiduam conuersationem facilè in excommunicationem posset incidere, placuit citatum caput ad verbum referre:

Nullus

Nullus eorum, qui in sacro sunt ordine, aut laicus azima eorum manducet, aut cum eis habitet, aut aliquem eorũ in infirmitatibus suis vocet, aut medicinam ab eis percipiat, aut cum eis in balneo lauet. Si verò quisquã hoc fecerit, si clericus est, deponatur: si laicus, excõmunicetur.

Adde casum alium in c. si quis Iudaicæ prauitatis. eadem cau. & q & adde c. postulasti. & c. cùm olim. suprà citata, quæ capita legito, & cap. post miserabilem. & c. quanto. de vsu. & Bert. in tract. de gab. in 3. par. num. 12. vsque in fi.

† Solent, & debent mercatores rationum libros confice- 51
re, id enim ad statum eorum præcipuè pertinet: solent inquam (vt Ciceronis vocabulo vtar) aduersaria habere, item & codicem: sunt enim aduersaria libelli, in quibus mercatores primùm rationes accepti, & expensi negligenter sine ordine conscribunt, & memoriæ gratia. Codex verò liber est, in quem rationes diligentissimè perscriptæ referuntur. Idq; liquet ex fragmento Orationis pro Ros. Comœ. vbi quod aduersarijs fides nõ habeatur, quia breuiter, & sine ordine, ac negligenter in eis scribimus. At in codice contrà, & de duobusmet libris meminit Bald. in rubr. de constit. pecun. num. 4. licet eisdem vocabulis non vtatur, quos libros in patria mea, vulgò Giornale, & Libro maestro appellant. Vnde ego credo codicem ab Imperatore appellatum, & propter autoritatem, & quia omnes ferè Digest tituli, & materiæ in librũ illum referũtur.

† Illud igitur non ineleganter quæritur, quæ requi- 52
rantur, vt codex rationum mote experientium, & proborum mercatorum institutus, & cõscriptus dicatur, & meo quidem iudicio sunt hæc, quę breuiter enumerabimus necessaria.

† Et illud primum ex consuetudine non vulgarium 53
mercatorum codex inscriptionem, seu præfationem continere debet, verbi gratia: Hic est liber Bartholomæi Thomasij. quæ inscriptio quàm sit necessaria, & quanti momenti sit in ipsa mercatura, indicant scripta à Bartol. & Bald. in l. si patruus. C. commu. vtriusq. iudic. sub numer. 6. argum. l. Nesennius. ff. de nego. gest. sumunt enim argu-

mentum ex ea, mercaturam communi nomine factam, si in initio codicis inscriptum sit, Hic est liber G. & B. fratris: vt scribit Decius in consilio 21. Viso puncto. nume. 1. & nume. 6. Acutissimi etiam ingenij vir Socin. in consil. 87. col. 3. & 4. versicu. circa secundam quæstio. ex ipsa in-
54 scriptione argumentum sumit. † Cùm enim proponeretur mortuum socium, & consequenter vnius socij morte extinctam societatem. §. soluitur. Instit. pro socio. & ff. eod. l. adeò. l. nemo. l. actione. §. nemo. ex quo societas non solùm expressè, sed tacitè etiam contrahitur: Instit. pro soc. in prin. l. consensu. ff. de actio. & obliga. Societatem prosecutam, seu renouatam ex titulo, seu præfatione codicis probauit. Addit Bart. in l. Titium & Mæuium, in §. altero. ff. de, administra. tutor. & alias coniecturas. Et his adijcies, quod eleganter ex facto consulto placuit Pau. Castr. in consil. 313. Omisso primo. in 2. parte. cùm quidam mercator in codice inscripsisset: Hic est liber Titij, & sociorum. & deletum, cancellatumque illud verbum, & sociorum, reperiretur, dubitareturque, num fides libro habenda esset, seu diminueretur, liberque vitiaretur, & quia
55 ex rationibus ipsis id colligebatur, † & mercator idem verbum esse, & addi non recusabat, & alijs rationibus codicem non vitiari, & eiusdem fidem imminutam non esse defendit. Denique initium codicis, ad ea, quæ sequuntur, referri placuit. Communis enim omnis rationis est propositio dicti, & Consulis: iuxta singularem textum in l. si quis ex argentarijs. §. si initium. ff. de edendo. & quæ eleganter, & copiosè scripsit Bal. in consi. 382. nu. 14. vol. 5. In quæstione Milani.

56 † Deinde illud est necessarium, vt liber rationis legitimè confectus dicatur, ex eo computationes probæ, an improbæ sint relatæ, explorari possit, acceptaq; & relata rectè, an non rectè, tunc enim computationes rectè explorantur, cum acceptum bene latum est, & expensum similiter probè latum, & (vt vulgò dicimus) accepta, & data rectè posita esse debent, vt rationes confici, atque consolidari facilè, ac probè possint, vt colligitur ex eleganti text. in l. cùm seruus. ff. de condi. & demon. circa medium. Facit,

cit, quod scripsit Ange. consil. 287. tuto. & quæ eleganter scripsit Bal. referendo Nico. Mat. in l. rationes. nume. 1. C. de probat. & Ias. in repet. l. admonendi. nu. 96. ff de iure. & his addes quæ bellissimè scripsit Bart. in l. 2. C. de naui. lib. 11. & quoniam confirmat prædicta, & infrascripta placet referre. Inquit enim in hæc, seu similia verba: Nota ex hac lege conficiendarum rationum modũ ab officialibus seruandũ, qui multa recipiunt, & multa ad alios transferunt. † Debent enim quæ receperunt scribere, & quidem nomi- 57
natim à quo receperint, & ex qua causa: suprà de exact. tribut. l. apparitores. Item, cui dederint, nominatim debent scribere. suprà. de suscept. & arc. l. neminem. Item & diem receptarum rerum speciatim inferere. Si enim prædicta speciatim, & singulatim nõ scripserint, non videtur reddita ratio. Non enim potest ille, cui ratio reddenda est, intelligere, nec dignoscere si quid machinationis in ipsis rationibus sit admissum, vt dicit tex. in d. l. neminem. Ratio enim, quæ non potest intelligi, non videtur reddi. l. argentarius. §. edi. ff. de edend. & hæc vera exceptis minimis expensis, in quibus administratoris iuramento standum est. l. scimus. §. in computationem. C. de iure deliber. de donatio. l. siquid pro redemptione. & ff. si cui, plus quàm per leg. Falcid. l. diuus. Hæc Bart.

† Et illud tertiò requiritur propter rationem proximè 58
relatã, in codice omnia singulariter, & explicitè scribi, & exprimi, implicitę enim rationes esse non debent, & summas in genere, vel in concreto continere: vt scribit Bar. in consi. 150. in fine. cùm prædicta examinarem.

† Rursus & quartò codicem ipsum de more factum 59
oportet, nec cũ perfunctorijs scripturis, folijs, seu ex chartabulis est habenda fides, sed ipsis codicibus solenniter, & proborum mercatorum more cõfectis, in quo loci consuetudinem spectandam puto. quod & verum esse indicant scripta à Bald. in consil. 152. ad euidentiam præmittendum. volum. 3. qui eleganter, & copiosè scripsit, & probat Ias. in consil. 4. volumi. 3. do. Io. Bap. vbi Dd. complura loca ad confirmationem omniũ prædictorum, quibus addes Pet. de vb. in tract. de duo. fra. par. 12. nume. 7. to. 8. &

text.in l.ſi ita fuerit.in §. quæſtio.ff. de manu. teſta. & l.ſi ſtatu libera pœnæ.in §.fi.de ſtatu.in quibus iuribus de volumine rationum fit mentio, & de codice fit mentio in l. quædam.in §.fin.ff.de eden.

60 † Item & quintò requiritur, vt rationes in codice deſcriptæ cauſam contineant,ex qua ſcilicet cauſa acceptum latum ſit,& ex qua expenſum latum. Non enim nudæ à cauſa rationes eſſe debent.l.nuda ratio.ff.de dona.Bart.in d.l.2.C.de naui.libr.11. Abb.in c.2.nume.12. de fide inſtr. vbi refert Ioan.And. in addi.ad Specul.in tit.de inſtr.edi. §.nunc dicendum. in additione magna. quia de argentarijs ſcribit in additio. ad Abba. vbi ſuprà,qui aliorum loca refert.& Iaſon in repetitio.l. admonendi. ſub num.96. ff.de iure.Sic enim actus ſui fides & diligentia demonſtratur.l.1.§.officio.ff.de tutel.& rat.diſtra. Idque vſque adeò placuit,rationes ſcilicet cauſam continere oportere,vt incerta,vel obſcura cauſa non ſufficiat.

Comparantur enim hæc, vel cauſam non adijcere,vel talem adijcere,quæ intelligi rectè nequit. Ita ex facto conſultus reſpondit Alexand.in conſil.172.lectis. vol.2.num. 6.citat Bart.in l.quicquid aſtringendæ. col.1.ff.de ver.obli.glo.in l.2.in §.circa.ff. de doli excep. & Bal.in l.generaliter.in 4.q.C.de non nu.pec.dicentem, cauſam aptam,potentem, & cohærentem eſſe oportere. quibus addes,quæ ſcripſit Ioan.de Ana.conſil.129. oritur. planè Bald.noſter in rubr.C.de fide inſtrum.ſub num.33. argutè inquit conjecturalem cauſam probare, ad confirmationemq; ſcripturæ ſufficere,vt contra probet. Vbi aliàs veram cauſam probare oporteret, ſi ſcriptura non eſſet, refert,& probat additioni. ad Abbat. vbi ſuprà, in capi. 2. de fide inſtrumentorum,& Iaſon in repetitio.l.admonendi.ſub nume. 96.non ſemel relatus,et Felin.quem videas in cap.2.num. 29.de fide inſtrumento.

61 † Item & ſextò neceſſarium eſt in codice merc.rationes ſub certo die eſſe conſcriptas,et pleriq; conſulem adijciũt, & hodie Pontificis,ſeu Imperatoris nomen, vt ſcribit Bal. in rub.de fid.inſtru. nu.30. & ſeq. numeris. & ratio huius rei illa redditur:quia ſine certo die rationes implicitæ reddun-

duntur, & explorari non poſſunt ex mente Iuriſconſulti in citata l.cùm ſeruus. Et quòd continere deberet diem,& conſulem expreſsim notauit Ioan. in loco vbi ſuprà. Idq; exemplo rationum argentarij, cùm ſit eadem ratio,licet parem effectum non habeant.l.1.in §.rationes.ff.de eden. vbi Ang.idem probat,et latè ſcribit Mar.ſin.429. ſubdens ex mente Ioan.And.& aliorum, vt pro mercatore probet. Nam ſine die, & conſule contra ſcribentem probat,quod ad cœlum id vltimum ferens,alios referẽdo,notauit prius Iaſ.in d.repetitione.l.admonendi.ſub relato nu.96.& vide Alex.in conſ.182.lectis.lib.2.& conſidera.

†Denique codex,ipſæq; rationes bonam fidem conti- 62
neant,non repugnantia,aut non veriſimilia:ſolertiam,ac diligentiam indicent, quam natura actus requirit, vt eleganter citatus Iaſ.ſcripſit in conſil.4.volumi.3. Quod autem diximus veriſimilia continere debere,magni refert, tunc enim accedente iuramento, & difficultate probationis,pro ipſo mercatore probaret: vt Guig.Bal.Alex.ſenſere in l.1.in fi.C.de eden.& probat Iaſ.in repet.l.admonendi.ſub nume.102. prope ſequentem numerum.& Dec.qui aliorum loca refert in conſil.596.ſub numer.9. & adde quæ eleganter ſcripſit Gui.Pa. in deci.part. q.441.docet enim practicam, quóue modo, & qui articuli ſint inſtituendi. Quæ comprobari poſſunt ex his,quæ paſsim de re veriſimili, vel non veriſimili leguntur, de quibus ſcripſit Iaſ.in conſ.160.volum.4.& Mar.latè in pleriſque locis repetijt(vt aſſolèt)& præcipuè in conſi.83.nu.9.et ſeq.et conſil.109.nu.20.et ſequen.et ſing.343.et in alijs pleriſque locis ab eo ibidem relatis. † careat et codex noſtri mercato- 63
ris cancellationibus, inductionibus, ac ſuperinductionibus, et omni denique ſuſpicione, ſecundum ea, quæ eleganter ſcripſit Bald.in conſil.382. in q.Milani. numer.14. et ſeq.volu.5.et facit l.1.de his, quæ in teſt.delen.l.ſi vnus. C.de teſt.l.fina. de edic. diui Adri. toll.l.1.in §. qui rationibus.ff. de fal. et quæ leguntur, et notantur in c.inter dilectos.de fid.inſtru. quod caput legito ad detegendas malorum mercatorum fallitates, et his addes Paul.Caſt conſil.314. omiſſo primo. in 2. parte. vbi defendit induc-

nem in inſcriptione factam. & de retractatione quarundam rationum meminit. de quo nos ſuprà mentionem fecimus. Scripſit etiam Bald. noſter in conſil. 348. factæ fue-
64 runt. num. 4. volu. 1. †in verba infraſcripta, ſtabiles, & firmæ debent eſſe ſcripturæ mercatorum, ad quorum fidem frequentiſsimè decurritur: vt ff. de edend. l. quædam. §. numularios. iuxta illud vulgare dictum. Quod ſcripſi, ſcripſi. Quia ſcriptura mercatorum, & campſorum habetur pro ſententia, & (vt ita dixerim) ſua fide tranſit in rem iudicatam, id eſt, in ſoliditatem firmitatis, & irreuocabilitatis, vt in auten. de fideiuſſo. §. argentariorum. Licet modernis temporibus aliqui mercatores, & aliqui campſores committant enormia, ſed maſſa eorum eſt ſummum bonum, & quintum elementum. Hactenus Bald. quem libuit admonendi mercatoris noſtri gratia ad verbum referre.

65 †Nihil autem refert, codicē mercatoris ab ipſo mercatore, vel alio ſcriptum eſſe, ſecundum Abb. in c. 2. num. 12. de fi. inſt. qui refert Ioan. And. in citata additione idē ſenſiſſe, & moribus introductum eſſe, vt ab alijs codices ſcribātur, idem Abb. teſtatur. Ille enim videtur ſcribere, cuius nomine ſcribitur. ff. de regul. iur. l. qui per alium. & inquit Bal. in rub. de fi. inſtr. ſub nu. 33. verſ. ſed hic quæro. Quicquid in libro mercatoris penes ſe exiſtentem ſcriptum legitur, id omne eius conſenſu, & voluntate conſcriptū præſumi, niſi contrarium probetur. citat l. cenſus. ff. de proba. & in argu. aut. ad hæc. C. de fi. inſti. l. fin. C. de arbi. tut. l. ne in arbitris. cuius ſententiam probat Deci. in c. terto loco. nu. 2. extrà. de proba. & idem ſentit Alex. in conſ. 245. ponderatis his. vol. 6. nu. 2. qui eleganter tractat. & idem probat Pau. Par. in conſ. 47. num. 4. volu. 1. adde Bert. in tract. de Gabb. in verſ. quartò principaliter. nu. 6. teſtes etiā notari in codice, & rationibus ſimiliter nō eſt neceſſarium, vt Ioan. Andr. Abb. ac alij relati ſcripſere.

66 Et quoniam plerunque mercatores rationem reddere tenentur, placet adnotare, quod eleganter ait Bal. in l. cum teſtamento C. de teſta. manu.

67 † Eum, qui rationes reddere tenetur, quatuor implere opor-

oportere, libros rationū, ſeu codicem legitimè, & de more confectum edere, calculū ponere, reliqua reddere, & purgare moram, ſolutione eius, quod debetur. & probat Iaſ. in conſi. 4. & in conſi. 14. col. 3. vol. 3. & conſi. 100. nu. 4. vol. 4. ff. de condict. & demon. l. cùm ſeruus. ff. de fide. lib. l. ſi purè. §. fi. & l. ſi pater. §. ſi Sticho. quæ iura citauit Bald. vbi ſuprà: & his addes, quod belliſsimè ſcripſit Cor. Per. in conſil. 319. circa primum conſultationis quęſitum. vol. 3. qui & Bal. refert, & non improbat, & ad ipſum defendendi gratia mercatorem, qui rationes reddere tenetur ſemper confugito, & vide Bal. elegans conſilium 152. vol. 3.

Solent etiam iudices, ſeu mercatorū Conſules curare, vt partes ipſæ calculatores eligant ad diſpungendas, atq; executiendas rationes, qui iurare debent, & partes intereſſe debent, vel citari, vt ſcripſit Bald. in l. hac æditali. nu. 4. C. de ſecun. nup. in §. his illud. citatq; Bar. in l. Theopompus. ff. de dote præleg. vnde non eſt prætereundum, quod ſingulariter inquit Pau. Caſt. in l. ſi cui libertas. ff. de cond. & demon. Putauit enim (motus d. l.) huiuſmodi calculatores† 67
qui inter partes dantur, notitionem habere, & ex ſimplici datione videndi ratione, & calculandi, poteſtatem datam cenſeri dicendi ſententiam, & alterum alteri condemnandi. idq; notandum, & memoria tenendum ſubdit. Prima enim fronte contrà reſpondendum videbatur, ſolum videndi, & referendi facultatem datam. Ita enim obſeruari videm*, calculatores relationes in ſcriptis iudici dare, & iudicem pronuntiare, & cautius eſſet communē ſeruare ſtylum: ſed ſi calculatores ſententiam dicerent, defendi poſſet. d. l. hęc Pau. in verba ſuprà dicta ſeu ſimilia. Et his addes quæ Alex. ſcripſit in conſi. 21. conſideratis his nu. 8. vſq; in fi. vol. 7. Ait enim calculatores ad conficiendas, & diſpungendas rationes conſenſu partium electos arbitratores dici, ſeu cenſeri, quemadmodum in menſore, & ſimilibus dicimus. l. fi. vbi Bar. ff. ſi menſor fal. mo. dix. & citat Bar. in l. inſtar. C. de iure fiſc. lib. 10. & quędā alia, non tamen nec l. ſi cui libertas. nec relatum ibidem Paul.

Deniq;, in reddenda ratione illud adnotandum eſt, cùm ex conſuetudine mercatores codicem rationum ſoleant

conficere, vt ſcribunt iuris interpretes tam antiqui, quàm
68 recentiores in l.1. C.de eden. †Si in reddenda ratione negarent librum confeciſſe, credendum non eſſet. Id enim propter conſuetudinem mandatum cenſetur, arg.l. vel vniuerſorum.ff.de pig.act.l.fi.in fin.iuncta gl.C.de fideiuſ. Vnde ſi non edunt codices, rationes occultare præſumũtur, quaproter in actionibus bonæfidei iuratur in litem, arg.de admi.tut.l qui repertorium.ſecundum Iac.de Arc.in l.1.in §. officio.in verbo,edere.ff.de tut.& rat.diſtr. Inquit enim à quolibet adminiſtratore librum edẽdum.ff.de manu. teſt. l.ſi ita fuerit,aliàs tenebitur ad id, quod intereſt:& declarandum eſſe iuramẽto in litem refert, & probat Pet.de Vbal.in tract.de duobus frat.part.12.num.7. & probatur ex eo, quia dolus eſt omittere id quod ex officio facere aſtringuntur.l.dolus.ff.man.c.cùm æterni.de re iud.& adde Bal. in conſi.non ſemel relato 152.volu.3.& Dec.in conſi.110. nu.7.& ſeq.& vide quod ſcripſit Iaſ.in conſi.ut. circa. vol. 1. Planè ſi mercator non negaret ſe librum confeciſſe, ſed naufragio,vel ruina, vel incẽdio, vel alia ſimili cauſa perdidiſſe, aut in longinquo habere allegaret, dicendum eſt, ſecundum ea, quæ leguntur, & notantur à Dd. in l. quoties.C.de nauf.& in l.ſi quis ex argentarijs.§.Prætor ait.ff. de eden.

69 † Tractare hic ab re non eſſet,num mercatorum codicibus ſit habenda fides. verùm quia vulgaris eſt materia (vt Alex.inquit in l.1.in fi.C.de eden.)& à veteribus,& recentioribus in ſexcentis locis tractata,conſultò prætereo. Decreui enim,in hoc tractatu non vulgaria, ſed abdita atque in paucis locis tradita diſſerere:tantùm igitur loca ipſa referre contentus ero. Bald.in rub.de fide inſt. Bart. in l. nuda.ff.de dona.Abb.Fel.& Dec.copioſè in c. 2. extra de fide inſtrumen.& omnium latiſsimè Iaſ.in rep.l, admonendi, qui meo iudicio,& clarius, & meliori diſpoſitione tractauit,quàm alius,quem legerim,& ibidem vide Franc. Curt. & Io. Bap. Seue. qui nonnullas quæſtiones à Iaſone prætermiſſas tractauit. Lanfran.in c.quoniam contrà.in verb. inſtrumentorum productiones. Alex.in conſi.186.volum. 2. vbi inter ipſos ſocios diſputat, an credatur Ioan. Fer. in eius

eius pract.in tit. forma apponendi contra inſtrumenta in gl.quod negatur. Bert.in tractat.de Gabb.in verſic.quartò principaliter videndum eſt, quomodo agant.nu. 5. & ſeq. Alb.Bru.in 3.volu.de conſti.& Deci.in verbo,probatio. in verſi.liber.& in verbo, ſcriptura.Dd.in l.quædam in §.numularios.ff.de edend.& in l.Prætor ait.in §.cogentur. eo. tit.Iaſ.in conſ.103.vol.1.& conſ.4.vol.3.& Mar.ſing.429. & ſingul. 459. liber. & ſi teſtator de re quapiam libris rationum fidem haberi diſpoſuerit, vide And. Tiraq. in cõſ. de vtroque ret.§.4.gloſſ.1.nume.9.& ſequ. numeris. & in materia videbis Deci.in conſil,40.nu.3. vbi de lege municipali,quæ iubet libris mercatorum fidem haberi,& conſi. 496. nu. 9. vbi de codice veriſimilia continente.Gram.in conſi.35. num 27. vbi limitat legem municipalem,de qua proximè,& Alciatus pauca, in tractatu de præſump.in reg. 3.præſump.9. num.29. & legem prædictam municipalem temperat idem Dec.in c.1.nu.34. & ſeq. de prob.& in c.ſicut.eo. tit.nu.10.Roc.de Cur. in rep.c. fi.de conſu.nu. 106. & de libro rationum veriſimilia continente Aym. Crau. conſ.73.nu.41.& idem Aymon.quãdo ſunt veriſimilia: & probãtur aliquæ ex rationibus veræ, eleganter ſcribit cõſ. 158.num.7.8.& ſequ.& conſi.198.nu.6.& ſcribit Pau. Par. conſi.90.nu.6.& ſeq.vol.1.& conſi.47.eo.vol. vbi de connexis & ſeparatis rationibus, & num in parte probari, & in parte reprobari poſsint de conſuetudine, vt libris mercatorum credatur.adde Cor.in conſi.319.num.11. & ſequen. vol.3.& vide etiam Gui.Pap.dec.par.quæſt.441.Pro declaratione.& Nicol.Boer.deciſ.105.

† An autem mercatores codicem rationum edere te- 70
neantur? magis frequenti Dd. ſententia teneri, receptum eſt: ſecundum tamen ea,quæ latiſsimè Dd. ſcribunt in l. 1.C. de edend. vbi etiam vide Purpu.ſub nu.14. & ſequen. & Felin.in c.1.de proba. vbi latiſsimè omnium Deci. Alde Dd. in l. ſi quis ex argentarijs. in § rationes. ff. de edend.vbi Bald. elegantem quæſtionem ſcribit. & ex [illegible] locis liquet num argentariorum, vel num [illegible] loco mercatores noſtri habeantur, ad quorum [illegible]

frequentiſsimè decurrebatur: & ſpeciatim tractat Bald.in rub.de fid.inſt.num.31.& ſeq.numeris: & in rub.de conſti. pec.nu.14.

Conſueuerunt mercatores habere ſigna quibus in ſubſignandis mercibus,ſarcinulis,& literis vtuntur, idq; ad eorum ſtatum valde pertinet.vnde cõplures quęſtiones quotidianas,& vtiles nec quidem vulgares hic inſerem⁹.† Sciendum eſt igitur primùm, merces ſeu ſarcinulas illorum mercatorum eſſe præſumi,quorum ſignis ſunt ſubſignatę: vt inquit Bal.in auten.dos data.C.de dona.an nup. quem refert, & probat Dec.in c.cauſam matrimonij. nu. 3. extrà de prob. dicens ſarcinulas ex ſignis iudicari, quibus addes Petr.de Vbal.in tract.de duobus frat.par.11.num.72. tom. 8.Matt. de Aff. dec.23. capellani. numer.3. qui pluribus id comprobat Nic. Boe.dec.105.& videtur nume.9. & Laſ.in conſil.170.col.4.volu 2. Nomine Magnifici eleganter inquit ex vexillis ſeu inſignibus illuſtris domus medicorum ſeu Reip. † Florentinæ in quadam naui appoſitis ſeu erectis nauim illorum eſſe præſumi,argumento eius,quod de ſubſignatis ſarcinulis diximus, & eſt in ore omni populo ex ſignis ſarcinulas cognoſci: vt ait Phil. Franc. in c.ſi iudex.§.idem extrà,de ſenten.excomm.lib 2.Signum enim oſtendit ſignatum.l.ſtigmata.de Fabr.vbi Bar. ſcripſit vſu introductum eſſe, vt equi & quædam alia animalia certis ſignis ſignentur,quibus agnoſcantur. † Et equus illius eſſe præſumitur, cuius eſt ſignũ, & his addes Reſt. Caſt.in trac. de Imperatore. quæſt. 89.to.5.& quod Aug.ait in lib. 2. de doctrina Chriſtiana, ſcribit enim in hæc verba: *Signum eſt res præter ſpeciem,quam ingerit ſenſibus,aliud aliquid faciens ex ſe in cognitionem venire:* & eſt relatum in c.ſignum,de conſec.diſtinc. 2. & ex ſignis & veſtimentis perſonæ qualitas dignoſcitur. l. ſpecioſas.ff. de verb. ſignif.l. apud Labeonem.§ ſi quis virginem.ff. de iniu.C.de aquęduc.l.pen.§.pen.lib.11.& c.ſi Iudex.ſupra relato. & ſcribit Dec.conſil. 125.num.6.& Mar.conſil.97.num.9.vnde Bal. in l.in directis.C de teſtamen.milit.& in pleriſq; locis dicere conſueuerat ſtigmata militem, habitum clericum, ſtolam ſacerdotem, † & cucullam monachum oſtendere, & refert Dec. in cit.c. cum cauſam. † Quemadmodum enim nomina vt homines ac res demonſtrentur, & agnoſcantur, inuenta ſunt.l. ad recognoſcendos. C.de inge.& manu. Et eleganter Iuriſconſultus inquit in l. Labeo. ff. de ſuppel.leg.in illis verbis,quorſum ſunt nomina, inquit,niſi vt demonſtrentur? ita & ſigna ad indicandum res ſunt inuenta:vt in d. legib.& facit c.in nonnullis. extrà de iud. & l.Sanctum.de rerum diui.† Vnde Gell. Noc. Atti.lib.7.c. 4.de pileatis ſeruis ſcripſit in hęc verba:Pileatos ſeruos venum ſolitos ire,quorum nomine venditor nihil pręſtaret. Cęlius Sabinus Iuriſperitns ſcriptum reliquit, cuius rei cauſam eſſe ait, quòd eiuſmodi conditionis mãcipia inſignia eſſe in vendundo deberent, vt emptores errare & capi non poſſent, neq; lex vendundi operiẽda eſſet, ſed oculis iam perciperent,quodnam eſſet mancipiorum genus,ſicuti inquit antiquitus mancipia iure belli capta coronis inducta vænibant,& idcirco dicebantur ſub coronis vęnire. Nam vt ea corona ſignum erat captiuorum vęnalium,ita pileus impoſitus demõſtrabat eiuſmodi ſeruos venundari, quorum nomine emptori venditor nihil præſtaret, hactenus Gell.quem refert & probat Bud.in annotationibus in pandectas,pag.35. verum & Gellij & Budæi ſentẽtiæ valde aduerſatur l.vni.§.ſed & qui domini,C.de lati.lib.tol. vbi ex preſsim colligitur pileum indultæ libertatis ſignum fuiſſe. Et eſt relatum apud Quintilianum in gladiatore de Terentio in hæc verba: Terentium quem inter cæteros captiuus ſecundo bello Punico Scipio Africanus vinculis exoluerat, memoriæ tradidere maiores, inſigni receptæ libertatis pileo teſtante in triumpho ducis eſſe conſpectum. & apud Oroſium 4.ad Auguſtinum ſcriptũ eſt:Scipio triumphans ingreſſus: quem Terentius, qui poſteà Comicus ex nobilium Carthaginienſium captiuis pileatus,quod ſignũ indultæ libertatis fuit,triumphantem poſt currum ſecutus eſt,& his addes Luc.de Pen. in l.murileguli.nu.5 de murileg lib.11.& Par. Put.in tractat.de ſindy.in verbo nuntius. to. 14. quibus autoritatibus & Gellij & Budæi ſententia peruerti videbatur.

† Non me latet etiam pileum ſacerdotalis dignitatis ſignum

ſignum fuiſſe.c.cleros.verſi.Sacerdotes.21.diſtinct. capitis verba ſunt hæc:Sacerdotes autem gentilium, flamines dicebantur, hi in capite habebant pileum, in quo erat breuis virga deſuper habens lanę aliquid, quod cùm propter æſtũ ferre non poſſent, filum tantùm in capite religare cœperunt. nam nudis eos penitus capitibus incedere nefas erat. vnde & à filo quo vtebãtur, flamines dicti ſunt, quaſi filamines. verùm in feſtis diebus filo depoſito pileum imponebant pro ſacerdotij eminentia.

78 † Incurrit hic illa inſpectio, finge mercatorem aduerſus alium conſequendi gratia ſarcinulas quaſdam egiſſe, & tantùm probaſſe ſarcinulas, de quibus erat controuerſia, ſuo ſigno ſignatas, num ſecundum actorem dicẽda ſit ſententia, dicet aliquis controuerſiam hanc ex relatis autoritatibus, & locis ſolutam, quod verum non eſt. Nam Bal. & alij ſuprà citati vtuntur iſto dicendi genere, præſumi merces illius eſſe, cuius eſt ſignum, mercesq; ex ſignis indicari, ſeu agnoſci. Non tamen inquiunt ex his ſignis plenã probationẽ induci. Verùm relata eſt à Luca Pen. ſimilis quæſtio in l. ſtigmata. C. de fabricen. ſub nu. 8. Scribit enim in
79 hæc verba: † Nota hic argumentum ſi quis agit pro boue, vel equo mercato merco gregis ſui, ſeu armenti, licet non probet dominium eiuſdem bouis, vel equi ſuum eſſe: ſufficit tamen probare, quòd illo ſuo merco mercatus ſic reperitur: argum. C. de aquæduc. l. pe. §. pe. ff. de ſer. fug. l. 1. in fin. & arg. ff. de peri. & commo. rei vend. l. quòd ſi neque, & videtur expreſſum ſecundum Luc. de Pen. de ſenten. excom. c. ſi iudex. lib. 6. & omiſſis alijs iuribus, ſubdit præ. dicta vera, ſi probetur impoſitio merchi. C. de merchi. C. de bonis vac. lib. 10. & d. l. quòd ſi neque. & C. de reb. alie. non alie. l. diſtrahẽte. Item vera ſubijcit, quo ad poſſeſsionem, & dominium.

80 † Comprobat, quia dicta de cauſa prohibetur quis rebus proprijs alienum ſignum imprimere: & ſi quis impreſſerit, rem ipſam perdit. citat nonnulla iura ad confirmationem prædictorum, & addes Pari. Put. in tracta. de ſindic. in verbo, nũtius to. 14. Ego verò in hac quæſtione fateor me Iuriſconſultiſsimi Celſi verbo vſum, ſubſiſto, de quo in l. ſi me

me & Titium. ff. ſi cer. pet. & in l. ſeruum quoq; de procur. Me enim Lucę Pen. autoritas mouit, puto tamẽ diuerſam, ac contrariam ſententiam probabiliorẽ. Primùm, quia relatæ autoritates paulò antè, eius ſententiæ, meo quidẽ iudicio aduerſantur: tantùm enim ex ſigno preſumptionem induci probant. Et tex. itidẽ in c. ſi iudex. de ſen. excom. in 6. vbi dixit eſſe caſum, patet ex illis verbis. Iuſtũ eſt enim, vt ipſe talis quẽ geſtat ex habitu (quouſq; appareat aliud) præſumatur, qualis is eſſe cuius fert habitum; comprobatur. Rurſus, quia ſi vera eſſet ſentẽtia Lucę Pen. alienas res vendendi magna datur occaſio. Multi enim ſunt mercatores, qui ſarcinulas merciũ, & ipſas merces ſuo ſigno diſtrahunt, quæ merces, & ſarcinulæ ad manus diuerſorum perueniunt eodẽ ſigno ſignatæ, vnde in longinquo forſan loco poſſet aliquis probare merces illas ſuo ſigno ſignatas & ſe ſignaſſe, & his probationibus vendicare, & fortius in equo mercato (vt aiunt) conſiderari poteſt. Fraudibus autẽ eſt obuiandũ, & malitijs hominum minimè indulgendũ. l. in fundo. ff. de rei vend. c. ſedes Apoſtolica. de reſ. Mar. latè ſingu. 177 & ſing. 388. & ſcripſit Dec. in conſi. 301. nume. 7. conſtitutionem ſeu diſpoſitionem fraudibus occurrentẽ extendendã. Poſtremò, vidi ego in patria mea, & audiui nonnunquàm mercatores diuerſis de cauſis merces proprias alienis ſignis ſignari procurare, & rogare nunc hos, nunc illos mercatores, vt ex gratia ſignis ſuis nõ ſuas merces ſignent: ex qua conſuetudine dubia reddetur probatio, quam legitimam, & plenam ſcripſit Lucas Pen. & iuris eſt explorati dubiam probationem, non eſſe probationẽ legitimam. l. non hõc. C. vnde cog. Bar. & alij in l. non ſolũ. in §. ſed vt ꝓbari. ff. de nouti ope. nun. & latiſsimè ſcribunt Dd. in c. in præſentia. extrà de prob.

† Quæ rationes naturales vnumquemque valde mo. 81
uere debent, & ſi lex deficeret, iuxta l. in ſumma. §. item varus. ff. de aqua plu. arc. & ſcripſit Bald. in l. ſcire oportet. in §. ſufficit. ff. de excu. tu. & rationabile dictum inſtar legis mouere debere inquit And. Iſer. in proœ. feu. col. vlt. refert Iaſ. in conſi. 90. vol. 1. Non minus. col. 1. & latiùs conſi. 93. col. 9. cod. volum. circa primum. Lex enim eſt, omne quod

ratione

ratione consistit. c. consuetudo. 1. distinct. Vnde inquit Philosophus rationem, vel legem quærere, vbi naturaliter sentimus, nil aliud, quàm intellectus infirmitatē esse, quæ Philosophi sententia à plerisque refertur, sed & Cicero de ratione bellissimè inquit. Quid est autem non dicam in homine, sed in omni cœlo atq; terra ratione diuinius? quę cùm adoleuit atque perfecta est nominatur ritè sapientia. Est igitur (quoniam nihil est ratione melius) ea, quæ & in Deo, & in homine prima homini cum Deo rationis societas. Inter quos autem ratio inter eosdem etiam recta ratio communis est, quæ cum sit lex, lege quoque conciliati homines cum dijs putandi sumus. Inter quos porrò est communio legis, inter eos communio iuris est. & idem Cicero de igniculis loquens, ait: Quibus enim ratio à natura data est, ijsdem etiam recta ratio data est, ergo & lex quæ est recta ratio in iubendo & vetando, si lex ius quoq;, at omnibus ratio data est, ius igitur datum est omnibus. Accedit quòd Lucæ Pen. sententia non probatur lege. Non enim obstant l. stigmata, de fabri. & l. penul. C. de aquæduc. quia loquuntur in signis publicis: ex quibus magis res, de qua dubitatur, dignoscitur & demonstratur. Nec publica signa priuatis sunt comparanda, vt infrà dicemus. Nec mouet etiam l. quod si neque. Congruam enim ex verbis legis & Dd. mente dabimus interpretationem in versicul. Quæritur &c. qui sequitur. Accedit quod contractus emptionis præcedebat, & disputabatur, num ex signo translata possessio intelligeretur. Non aduersatur etiam l. 1. cum ll. seq. ff. de ser. fug. Quinimò contra sententiam Lucæ Pen. induci possunt, quoniam Iurisconsul. vt facilius agnosci, & percipi fugitiui possint, non solùm notas requirit, verùm & alia, vt ijsdem legibus probatur: & cùm notæ verbo, etiam cicatrices contineantur, ex cicatrice in homine maius indicium veritatis habere quàm ex signo in rebus, sani capitis negabit nemo. Nec infirmare nostram sententiam videbitur, quod adiecit Luc. Pen. suam sententiam admittendam, si merchi immissio probaretur: arg. l. 3. C. de bon. vacan. nam illa l. ex pluribus. non probat: & præcipuè, quia in signis seu publicis titulis loquitur solennitatibus impositis.

Similiter l. distrahente. C. de rebus alien. non alien. non probat, vt patet ex lectione legis, & commētarijs Dd. ibidem. Denique non moueat, quod ait propterea sanctum esse, signum vel merchum alienum imponentes, à re cadere. Id enim non esse perpetuò verum demonstrabimus, quinimò alieno signo vti fraude cessante, & prout in vers. est & illud. statim dicemus, non est prohibitum ex quibus infirmari & refelli etiam possunt, quæ Paris de Puteo in relato loco scripta reliquit. Vnde ego euidentioris intellectus gratia & quæstionis & propositæ materiæ complures facti species mecum ipse consideraui, & sunt hæ.

Si proponatur sarcinulas, seu merces penes aliquem mercatorem eiusdem signo signatas esse, verum est secundum Bal. & cęteros, eiusdem mercatoris esse præsumi: & ita inter omnes conuenit. Et ne incassum id constitutum putes, finge alium mercatorem merces quas diximus vendicare, & se earundem dominum vnico teste probare, num si cætera quæ à iure requiruntur, concurrant, iuramento quod vocant in supplementum, locus erit? & verius est hoc casu deferri non posse: † quoniam vbi præsumptio est contra probantem, cessat iuramentum prędictum: secundum Bal. in l. fi. ff. quod met. cau. in prima lec. & scribit Ias. copiosè alios referendo in repet. l. admonendi. num. 252. ff. de iure. vbi huius præsumptionis alia percipies commoda, & adde Mar. singu. 451. decret. 6. cuius rei illa ratio redditur, quoniam præsumptio semiplenam probationem elidit: Probationes igitur contra mercatorem possessorem mercium suo signo signatarum euidentiores, & validiores requirun tur propter præsumptionē prædictam, & idem sensit Abb. motus illo capite in c. quia verisimile. de præsump. & addit Alciat. in tract. de præsump. in 3. parte. nume. 3. & hæc, quæ diximus, vera esse puto, vbi mercator possessor ex composita fraude non signasset. Et quid si decoctor esset? meritò de fide huiusmodi hominis dubitare iudex posset, argum. text. notabilis in l. si quis ex argentarijs. in §. cogentur. ff. de edendo. & suo loco de fraudibus decoctorum disseremus. 82

83 †Item in materia propoſita aliam facti ſpeciem conſi-
derabam: Pone, merces penes aliquem mercatorem cõuen
tum extare, & eum qui agit, probare ſignatas ſigno proprio,
& reum itidem, idq; poteſt eſſe, vel quia actor, & reus eodẽ
ſigno vterentur: vel quòd ſarcinulę ſeu merces duobus ſi-
gnis ſignatæ eſſent (vt plerunq; videmus) actoris ſcilicet &
rei, in quo caſu proculdubio reſpondendum eſt poſſeſſio-
nis meliorem eſſe conditionem. §. commodum. Inſtit. de
interd. Altera enim præſumptio alteram elidit. l. diuus. ff.
de reſt. in integ. l. non ſolùm. ff. de ritu nuptia. c. tranſmiſ.
ſa. qui filij ſint legi. & ſcribit Aymon Cra. conſi. 8. nu. 9. in
prima parte. confirmat ex regula, nihil tam naturale. de
regul. iur. Et omnis res per quaſcunque cauſas neſcitur, per
eaſdem diſſoluitur. l. prout quiſq;. C. de ſolut. & facit quod
84 ſcripſit Iaſ. in §. ſed iſte. nu. 19. Inſtit. de act. † Publicianam
actionem contra eum, qui titulo poſsidet, non competere;
ſecundũ ea quæ leguntur in l. cùm & ſi duobus. ff. de publ.
& notarunt ibidem Accurſius, Bart. & alij, cuius rei illam
reddit rationem: nam quando aliquis poſsidet titulo, duo
haber, titulum & poſſeſsionem. Non ergo mirum eſt, ſi ex-
cludit agentem Publiciana actione, qui ſolùm titulum ha
bet: vel ſi titulum & poſſeſsionem habeat, vtriuſque cauſa
par eſt, quam rationem ſe collegiſſe ſubdit ex verbis Bart.
in l. hæreditatis. C de petitio. hæred. & in l. pro hærede. in
princip. ff. de petit. hæred. planè in elidenda penitus ab al-
tera parte pręſumptione tali, rationem perſonarum haben
dam eſſe non negamus, prout exempli loco de decoctore
proximè diximus.

85 †Rurſus & aliam, finge actorem probare merces propria
ſeu ſuo ſigno ſignatas: item & ſe ſignaſſe, nec quid aliud
docuiſſe, reum verò titulum probaſſe, vel emptione, vel
permutatione, aut alio modo ſimili ad ſe pueniſſe, & hoc
caſu abſoluendum reum exiſtimo. Bona enim fides ex ti-
tulo præſumitur. l. intra. §. vendentibus. ff. de min. vbi Bal.
notauit, & notatur in §. aliæ Inſtit. de actio. & à Baldo in
l. fi. C. de edic. diui Adria. tol. nume. 34. & Bart. in l. Celſus.
nume. 17. ff. de vſucapio. & his addes Nicol. Boe. deciſio.
42. dico quòd gloſſ. num. 36.

Finge

Finge & quartum caſum, actoris merces, de quibus eſt con
trouerſia, ſigno ſignatas, & actorem ipſum ſubſignaſſe, &
nil aliud: † Reum verò nihil probaſſe, adhuc merces ex his
vendicari non poſſe à poſſeſſore puto: non enim plenè a- 86
ctorem probaſſe puto. Licet Luc. Pen. contrà ſenſerit, mo-
uent me rationes primo loco relatæ. Cùm autem cauſæ
mercatorum ex bono, & æquo tractandæ ſint (vt ſuo loco
dicemus) & iudex, vbi æquitas mouerit interrogare poſsit.
l. vbicunque. ff. de interroga. actio. c. cùm Ioannes. de fide
inſtru. vbi latè Abb. Sicu. ſub nu. 8. gloſſ. in cle. ſæpè. in ver-
bo, interrogabit. vbi Lanfr. de verb. ſign. & ſcripſit Marſil.
ſing. 155. doctrina. & nos in vltima parte tractabimus, po-
terit diligens iudex, & rei, & actoris conſiderato ſtatu, &
qualitate, & mercium valore, diligenter interrogando ve-
ritatem rimari. Ex ſubtili enim iudicis inueſtigatione ple-
runque veritas inuenitur. l. 1. ff. de quæſtio. Iuramentum
autem deferri in ſupplementum ex his poſſe, vel non poſ-
ſe, an cauſa patiatur, ſcilicet, vel alia obſtent, vel non ob-
ſtent, percipies ex his, quæ latè ſcripſit Iaſ. in l. admonendi.
ff. de iureiu. & in conſi. 43. circa primũ. vol. 1. & conſi. 129.
in cauſa præſenti. cod. volu. Marſil. ſing. 273. notiſsimum.
& Goz. in conſil. 11. Aymon conſilio 198. & conſil. 73 vbi
diſputat, num Iudæo contra Chriſtianum deferri poſsit?
Illud credo, probationem hanc ſemiplenam potiùs exce-
dere, vel ſaltem ex his ſemiplenam probationem fieri. Sed
quoniam quæ argumenta ad quem modum probandæ
cuiuſque rei ſufficiant, nullo certo modo ſatis definiri po-
teſt, vt inquit Iuriſconſ. in l. 3. in §. eiuſdem quoque. ff. de
teſtib. iudex ipſe ex negotij, teſtium, & perſonarum quali-
tate deſpiciet.

Et in eadem materia † quintam facti ſpeciem ſubijcio, 87
vbi res nota publica reperiuntur, illas ex ipſa publica nota,
ſeu ſigno agnoſci: & euidentiſsimè demonſtrari. l pe. C. de
aquæduc. lib. 10 & l. ſtigmata. de fabric. & probant alia iu-
ra relata ab eodem Luc. Pen. & confirmare poteris ex his,
quæ ſcripſit Bal. in l. 1. C. quæ res ven. non poſ. ſigna publi-
ca propria autoritate ſumere, & eis vti prohibitum eſſe,
quod & latiùs infra demonſtrabimus.

88 † Nouiſsimè conſiderabam, ſi ex cõſuetudine loci ſignis res demonſtraretur, & plena induceretur probatio cõſuetudini ſtandum eſſe, idq; probatur eo non de ſimili, ſoli ſigillo fidem haberi ex cõſuetudine poſſe. Inquit enim Dominic. in c. quauis. col. 3. nu. de procu. in 6. Senis homines ruſticos caſtrorum ſeu vniuerſitatum ſigilla afferre, & ex ſigillis credi vniuerſitatum ſeu communitatum procuratores eſſe. Et probat Dec. in c. poſt ceſsionem. ſub num. 14. de probat. Item alio ſimili demonſtratur, libris rationum ad fauorem ſcribentis non creditur. l. exemplo. C. de prob. niſi in loco conſuetudine introductum eſſet, vt fides haberetur. Hęc enim conſuetudo pro lege ſeruanda eſt: vt inquit Iaſ. in repe. l. admonendi. ſub nu. 100. conſuetudinem tamen temperandã pluribus modis putarem, iuxta ea, quæ ſcripſerunt & Iaſ. & Deci. in relatis locis, & alij complures per nos citati ſuperiori loco dum diſſeruimus, num mercatorum codicibus eſſet habenda fides, & illud tantùm referam, conſuetudinem prædictam intelligi accedente iudicis conſenſu, hoc eſt, ſi iudici videbitur: qui ex perſonis cauſisq; variè conſtituet, & in cognitione cauſæ multa ex his, quæ proximè diximus, venient, idque referendo Abb. in c. bonæ. col. vlt. de poſtul. prælato. probauit Iaſ. vbi ſuprà ſub nu. 102. Marſil. ſing. 458. Liber mercatoris. Quæritur elegãter quidem, apud Bal. in conſi. 416. Proponitur. volu. 3. tres mercatores conuenere, vt quilibet quam poſſet croci quantatitem emeret, exportandi gratia Venetias verſus,

89 ſinguli duas ſarcinulas emere: † vnus ex eis lege ab initio inita, quòd lucrum damnumue, vt par eſt, commune eſſet, ſarcinulis ſex nauim onerauit, & cùm Venetias nauigaret, à pyratis direptus eſt, reſtitutæ deinde fuerunt quatuor ſociorum ſarcinulæ, reliquæ duæ aduehentis amiſſæ ſunt: num amiſſarum ſarcinularum periculum ſeu damnum commune ſit? & ait ceſſante culpa aſportantis, eiuſdemq; amiſſarum ſarcinularum domini, referre an ſarcinulę cõmunicatæ ſint, an ſcilicet ſocietas in ipſis croci ſarcinulis coita ſit, vel in commodo, ſeu vtilitate ex eis redigendo: & ad rem noſtram ſubdit in ambiguo ex ſigno communi omnibus ſarcinulis oppoſito, crocum communicatum videri:

videri: ex adiectione enim ſigni omnibus communis mutua poſſeſsio tradita cenſetur. argu. ff. de pericl. & com. rei vend. l. 1. §. ſi dolium. Hæc Bal. qui meliùs citaſſet l. quod ſi neq;. in fi. eo. ti. de peri. & com. rei vend. nam §. ſi dolium. contra † probare videtur. Verba Iuriſconſulti ſunt hæc: Si 90
dolium ſignatum ſit ab emptore Trebatius ait traditũ id videri. Labeo contrà, quod & verum eſt: magis enim ne ſummitteretur, ſignari ſolere, quam vt traditum videatur. & in d. l. quod ſi neq;. in fin. ait: Videri autem trabes traditas, quas autor ſignaſſet. vbi Accur. inquit ſecus eſſe in vino & alijs ſimilibus vino. l. 1. §. ſi dolium. quę eſt contrà. & animaduertit Bal. ibidem. Verùm euidentioris interpretationis gratia iurium prædictorũ, placet referre. quod Saly. ſcripſit in l. fi. in fi. C. de peri. & com. rei ven. ſcripſit enim poſt Bal. in rub. eiuſdnm tituli, ſub nu. 11. in hęc ſeu ſimilia verba. Aut ſignum eſt appoſitum ante perfectam emptionem, & res clara eſt ex ſigno non transferri poſſeſsionem: emptione verò perfecta, ſi emptor ſignauit, diſtinguit. Aut poteſt præſumi alia cauſa ſigni appoſiti, quàm animus tradendi, & pro tradita res ex ſigno nõ habetur. l. 1. §. ſi doliũ. ſupr. citata. Conſideratur enim alia ratio in illo §. Iuriſconſultus innuit, ne in vegete aliquid immittatur, quod notauit etiam Iaſ. in l. quoties. in verſicul. 6. principaliter limita. nu. 18. C. de rei ven. & probat Nico. Boe. dec. 105. nu. 10. Aut alia præſumptio, quàm animus tradendi, ſumi nõ poteſt: & hoc caſu ex ſigno inducitur traditio, & in primo caſu exemplum habes ab ipſo Iuriſconſulto in vegete vini cum ratione, & idem iuris in ſimilibus vino, vt Accurſius & plerique alij probarunt. In ſecundo verò finge in arboribus, trabibus, & ſuibus. In quibus ratio Iuriſconſulti, quòd ſignati fuerint, ne ſummitteretur, non æquè conſiderari poteſt ex ſententia Baldi & aliorum. Vnde ſi tibi decem arbores in nemore meo vẽdidi, & tu ſecuri ſignaſti eas, ſignum huiuſmodi vim traditionis habet. Et idem, ſi vendidi ſues, ſeu porcos de grege meo, & ſignaſti, vt videar tradidiſſe, ſubdit Salye. id intelligendum, ſi coram me, vel procuratore meo feceris, non aliter, argumento l. hæc ſi res. ff. de rei vendi. cuius rei illam rationem reddit,

quoniam traditio significationem recipit ab eo, qui debet tradere, non autem ab eo, qui recipit. Et quando venditor non est præsens, potiùs emptor videtur signare, vt res agnoscatur, & ne circumueniatur, quàm alia causa. Ex quibus verbis Saly. habes elegantem declarationem ad dicta iura: & infero meritò ad q. Bal. propositam, vt mutua traditio ex communi signo facta videatur omnibus sarcinulis adiecto, si coram ipsis appositum esset, seu procuratoribus eorundem. Addes etiam prædictis tex. in l. 1. §. sed si nõ sint. ff. de peric. & com. rei vend. vbi Accur. in verbo, signata, ait, vt aliud vinũ non summittatur ad modũ, scilicet, sigilli, vt infr. eod. §. si dolium. Confirmare etiam prædicta posses ex his, quæ scripsit Soci. in consi. 55. Viso instrumento. lib. 4. Probat enim nauis venditæ possessionem traditã censeri ex eo, quod sciente, & patiente venditore emptor insignia sua in naui apposuerit, seu appendi fecerit. Citat tantùm l. quòd si neque. nec aliter de prædictis meminit. Deniq; & illud placet adnotare in facto proposito à Bald. Pactum illud in conuentione adiectum, quod omne lucrum, & damnum, quod in croco contingeret, commune esset, propositas à Baldo hæsitationes forsan removere.

91 † Consueuerunt etiam mercatores, ne diuersarum negotiationum fiat confusio, & mistura, & vt ex diuersis administrationibus non oriatur incertitudo, vbi fortè societatem coiuerunt, formam contrahendi inscribere, seu titulum societatis adijcere, verbi gratia, Societas Bartholomæi, Thomasij, Ioannis Franc. Tudini, & sociorum, certoq; signo ex consensu omnium facto vti, & in libris notare, quod signum ad discernẽdum, ac indicandum, incertitudinem removendum, & inspiciendum, an nomine societatis sit contractum, valde prodest vt scripsit Petrus de Anchar. in consil. 332. Pro clariore decisione. col. 3. Est & illud in materia signi inquisitione dignum, variè quidem homines signant, & varijs vtuntur signis. l. ad testium. §.
92 signa. ff. de testa. † An autem mercator alterius mercatoris signo vti possit? & Bal. in l. 1. C. quę res ven. nõ possunt In opposito iuris articulo scripsit in verba fere infra scripta:

Quidam

Quidam mercatores, qui sunt integræ famæ, inculpatę vitæ, & summæ autoritatis, seu magni nominis, habẽt signa sua, quibus in negotiationibus vtũtur, vt fabri in suis operibus, vel notarij in suis instrumentis, seu Principes, & Comites in suis monetis, vel vexillis, sunt & alij, qui similibus signis vti incipiunt, quæritur num licitè, & iure permitten
te possint? † & ait, quædam esse signa, publica autoritate 93
constituta, significandæ seu demonstrandæ alicuius singularitatis gratia, veluti insignia, proconsularia, vt in l. 1. ff. de officio proconsu. Item signa militum, de quibus in l. milites. C. locat. & habitus religiosorum, & Episcoporum, & hæc propria autoritate sumere, & his vti non licere: idque probatur in d. l. 1. secundum eundem Baldum. Et varia exempla ipse colliges ex legibus à nobis paulò antè relatis. Hoc amplius cautum est, non licere priuatis sub titulis, & nomine diuersorum, res à publica necessitate subtrahere. l. 1. C. de naui. non excu. pœnaque amissionis rei in admittentes talia imminet, quam legem, licet loquatur in his, qui excusant naues, sub titulis diuersorum nauigantes: Bartol. tamen ibidem generaliter interpretatur. Subdit Bald. si verò sunt signa, quæ aliquis sibi ex sui animi sententia sumit, & putat ea esse similia nominibus, & prænominibus nominum, & rerum: † sicut enim in in- 94
itio nominis, cognominis, prænominis, recognoscendi singulos impositio libera est priuatis: ita eorum mutatio fraude cessante: & si quis in fraudem fecerit, incidit in falsum, & pari modo signa huiusmodi accipere, & mutare vnusquisque sine fraude potest, & vbi fraus admissa est, falsum committitur. C. de mutat. nomi. l. vni. & C. de fal. l. falsi. in prin. hactenus Bal. ex cuius verbis, Priuatis priuatorum vti signis regulariter permissum esse colligimus. & addes eundem Bald. in q. sua accusatus de vi turbatiua. & Bart. qui eleganter disputauit in tract. de insig. & arm. nu. 5. & seq & ad regulam à nobis propositam legito Abb. qui post Ant. copiosè scripsit in c. dilecta. nu. 3. & seq. de excess. præla. Alex. in l. si vnus. C. de testa. nu. 4. & seq. & in l. 1. C. vt nemo priua. vbi licet, inquit, nemini liceat sine iudicis autoritate signa rebus imponere, quas alius tenet, vt in tit.

vt nemini liceat. potest tamen quis rebus suis, vel à se possessis signa imprimere: non tamen vexillum vel vela, secundum Accursium in l. 2. C. vt nemini liceat. cuius sententia recepta est.

Temperanda tamẽ est regula à nobis tradita multis modis, vbi fraude, seu dolo malo alienũ quis signũ imprimeret, seu eo vteretur. Idq; ex eiusdem Bal. sententia. l. vni. C. de muta. nomi. l. eos. in fi. ff. de falsi. Is enim falsum cõmitteret, secundum Bal. lex tamẽ, eos. loquitur in eo, qui cum in dignitate constitutus non sit, dignitatis insignibus vtitur, & legito Fely. in c. tertio loco. sub nu. 5. extrà, de proba. vbi probatur signum in fraudem appositum non nocere. l. 2. C. de reb. alien. non alie.

95 † Item moderanda est, vbi primò mercatori fieret iniuria, quia fortè is, qui vti eodẽ signo cœpit, ignominiosè vtitur: arg. C. de epis. aud. l. minimè. de excess. præla. c. dilecta. & C. de Iudæ. l. Iudæos quosdam. & scribit Pau. Par. consi. 29. bonum ius. nu. 8. Finge enim mercatorem, qui amissa fide decoxerit, magni & inculpatæ vitæ alterius signo vti velle, hunc credo iudicis officio posse prohiberi, ex signo nanq; fiducia, & personę qualitas demonstratur. Vnde facilè quis posset in hoc decipi. vt animaduertit Pet. Vbal. in tract. de duobus fratrib. q. 11. nu. 7. Posset etiam lædi, maximè ex hoc autoritatis, & fidei mercator, & sua interest: idque tum distrahendarum mercium gratia, tum fraudum, quæ à decoctoribus excogitari solent, contra quos omnis cõiectura crescit: vnde decoctor, ergo fraudator, edictumque fraudatorium contra eos factum est: vt inquit Bald. in consi. 382. vol. 5. & cõsi. 400. ead. par. & refert Scuc. in trac. de reb. susp. & suo loco nos latiùs dicemus, & prædictis adijcies, quæ statim dicemus.

96 † Rursus restringenda est d. regula, vbi mercatoris, qui prius signo vsus esset, interesset & lædi posset, vt proximè diximus, & hos ex mente Bar. in eo. tracta. C. de his, qui potẽ. l. vni. & §. pe. in auten. de man. princip. & probat Abb. in d. c. dilecta. sub nu. 4. inquiens. *Si experiens artifex, vel probus mercator vtitur quibusdam signis, & alius vult illismet vti, vt homines emendi cautâ concurrant:*

cùm

cùm & populus hìc decipiatur, per iudicem prohiberi poterit, & additionarius ad Abb. refert aliorum loca, & præcipuè Anton. But. in c. ad nostram. circa fin. de appella. dicentem aliquem non posse vti signo in alterius præiudicium. Addes etiam Pet. Vbal. in d. tract. & loco proximè relato, & Albe. in l. quæro. ff. de iur. patr. qui quæstionem disputatam ait: & relatis hinc inde argumentationibus, & iuribus idem sensisse videtur, cum vltimo loco, secundum ea, quæ scripsimus, retulerit. argu. l. si idem cum eodem. in §. fin. iuncta glos. ff. de iurisd. om. iudic. & in l. qui filium. in §. Sabinus. ff. ad Senatuscons. Trebell. Adiecit etiam Bart. in eod. tract. si publicè interesset, prohibendum à iudice esse, & idem exemplum de fabro subiungit, ac chartarum fabricatoribus: nec enim permittendum est populum lædi, ac decipi. Nam cùm inter artifices longa sit differentia, an operis vnius, vel alterius opus confectum sit, experientis viri, ac magistri opus se emisse credens deterioris emeret. l. inter artifices. ff. de solu. & Bar. citat l. 1. C. de lat. lib. tol. & c. in nonnullis. de iud. Et ad rem nostram finge in pannis, quos vulgò appellant Carisee de Vincecone, seu Maffette. Sunt enim quidam mercatores, qui sub quodam signo pannos prædictos confici curant, qui panni in pretio sunt, vnde solent mercatores in permutationibus adijcere, vt contrahentes præstent ex dicto genere pannos permutatos esse.

Deniq; huic rei illud adijciendum est, quod Bart. etiam in relato loco animaduertit, non licere quæri, nisi ex magna causa. l. vni. §. sunt autem, qui putãt. ff. ne quid in flu. pub. & iudicẽ remouendi gratia populares dissensiones, ac scandalum ex officio posse prohibere. & in materia vide etiam Pau. Par. in citato consil. 29.

†Incurrit hic illa suspectio, finita societate, seu diuisa apud quem societatis signum remaneat. & scio Bar. tractasse in tract. de insig. & arm. sub num. 12. & multa de hujusmodi reseripsisse Pet. Vbald. in relato tract. q. 11. num. 68. Verùm sine dispositione, & confusè loquitur. Vnde ego, vt propositæ materiæ, seu quæstionis euidentior habeatur intellectus, complures facti species proponendas duxi, 97

& ſunt tales.

98 † Si in coeunda ſocietate vnius ex ſocijs ſignum acceptum eſt propter ſuam forſan fidem, dignitatem, ſeu famam, ea finita, ſeu diuiſa apud illum ſignum remanet, cuius erat, antequam ſocietas coita eſſet. l. ſi fratres. §. item ſi in communem riuum. & §. ſi quis ex ſocijs. ff. pro ſoc. æquitas enim ſuadet, quòd in ſocietatem ſocius poſuit, deducat, demum emolumenta diuidãtur. l. ſi vnus. §. ſi quid. ff. pro ſo. & ſenſit Petr. Vbald. in loco non ſemel relato ſub nu. 72. facit l. ſocietatem mecum, cum ll. ſeq. vſq; ad l.

99 quid enim. eod. tit.

† Item ſi in coeunda ſocietate communi ſociorũ conſenſu nouum ſignum electum eſt, ea finita, vel diuiſa, ſi vnus ex ſocijs in ſocietate primarius erat, & quaſi magiſter, maioriſque fidei, adeò quòd per eum quodam modo demonſtraretur ſocietas, vt in ſimili dicitur in l. peculium. §. 1. ff. de legat. 2. & apud eum tanquam amplioris honoris virum remanebit. ff. de fide inſtrumen. l. fin. Si verò amplioris honoris, & fidei non ſit ſocius, apud eum remanebit, qui maiori ex parte ſocius ſit. l. ſi quæ ſunt cautiones. ff. famil. erciſc. Cæteris verò partibus, hoc eſt, ſi omnes ijſdem ex partibus ſocij ſint, ſortiri eos oportere, & ſorte dirimere. Idque ex ſententia Bart. in d. tracta. ſub nume. 12. quæ Bartol. ſententia confirmari poſſet ex his, quæ idem Bart. ſcripſit in l. ſi ſeruus communis ita. numer. 4. verſ. & iſta faciunt ad quæſtionem. ff. de ſtipu. ſer. Inquit enim, mercatores conſueuerunt paſsim in literis & libris ſcribere, Titius, & ſocij ſocietatis, &c. Ille certè Titius nominatus non cenſetur in ſcriptura, ex qua obligatio quæritur, vt ſibi magis, quàm alij acquiratur, ſed vt oſtẽdatur, ac demonſtretur primariũ, & quodam modo caput ſocietatis eſſe, omnibus igitur proportionibus ſocietatis acquireretur. Hæc Bar. Cuius ſententiã ibidem probauit Imo. et aſſentitur Dec. in conſ. 122. col. 2. & ꝓ tenui, Et ex his magna affertur cognitio intelligendi primariũ, & amplioris honoris ſociũ, & valde notandum arbitror. Sed, vt ad propoſitã quæſtionem redeam, Pet. Vbal. Bar. ſententiam improbat, & ſubdubitans primo loco tentat dicere ſignũ diſſolui

ſolui finita, ſeu diuiſa ſocietate, tanquam acceſſorium, & deinde fortè inquit, ex quo ſignum commodum cõtinet, æquis portionibus diuidendum: & quoniã eſt indiuiſibile æſtimationem fieri valoris dicti ſigni habita ratione commodi, lucri, fidei, cæterarumq; vtilitatũ, quę ex dicto ſigno percipi poſſunt: idq; totum arbitrio boni viri, & vni ſignũ tribui, alijs verò ipſius æſtimationem. Hæc Petr. latius ſatis, ſatiſq; vaganda. qui & iuribus à Bar. citatis reſpondet. Mihi autem cogitãti nec Bar. nec Pet. ſententiæ aſſentiendum videbatur, & Bald. opinionem probabiliorem, qui in l. 1. nu. 3. C. pro ſocio. finita ſocietate, ſeu diuiſa ſignum diſſolui ſenſit, vbi captio eſſe alterius poſsit, dum, quod & fortius eſt, inquit. Societate non integra, vtputa, quia quidam ex ſocijs à ſocietate receſſerint, diſſolui ſignum, niſi omnium ſit conſenſus. Mouet eum, ne falsò antiqua ſocietas agatur, ſeu repręſentetur. l. eos. §. fi. ff. de fal. Cumque renouatio, ſeu immutatio facta ſit in pactis, & ſubſtantia, fiet etiam in accidentibus, & ſequentibus ſubſtantiam: argu. ff. loca. l. cùm in plures. §. lege dicta. Mouet etiã me, quoniam ſignum ſocietati accedit, ergo ea finita ſignum etiã diſſoluitur tanquam acceſſorium: reg. acceſſorium. de regu. iur. in 6. & ff. de reg. iu. l. cùm principalis. quæ enim acceſsionum locum obtinent, extinguuntur, cùm principales res peremptæ fuerint. l. 2. ff. de pec. leg. & ad regulam vide Marſi. ſingu. 17. acceſſorium. Deinde quia (vt idẽ Pet. animaduertit) commoda ex ſigno varia proficiſcuntur: ex eo nanq; & perſonarum, & mercium qualitates aguntur: vnde & rerum, & perſonarum bonitate emptores frẽti, libentius emunt, & frequentius, & ad emendum plures alliciuntur, & inuitantur, nec cõuenit, vt populus decipiatur, ſecundũ ea, quæ diximus ſuprà, verſ. eſt & aliud. Quare concludendum arbitror, vbi captio alterius eſſe poſsit, & commodum ex ſigno quæritur, & Bar. & Petr. ſententiam improbandam, & ſignum diuiſa, ſeu finita ſocietate extingui. Bar. enim opinio relatis rationibus ſubuertitur, & propter naturã ſocietatis, in qua ęquitas præcipuè ſpectatur, ſimiliter & Petr. alijs rationibus, & ne, vt Bal. dicebat, falſa fiat repræſentatio vbi verò nulla eſſet captio, nullumque magnum

magnum præiudicium conſiderari poſſet, & ceſſarent ea, quæ diximus in ver. eſt & aliud. puto de iure laborandum non eſſe, apud quem remaneat, cùm vbi non intereſt, vbi non eſt læſio, vbi non fit iniuria, vbi populus non decipitur, vbi denique ceſſat ſcandalum, eodem ver. vnumquemq; alieno ſigno vti poſſe probauerimus. Si tamen ſocietas firma remaneret, quia forſan vnus renunciauerit, ſecundum ea, quæ Iuriſconſultus ait in l. actione. in §. diximus. ff. pro ſoc. & ſignum in ſocietate, quoad durat, tanquam acceſſorium remanſurum puto, idque idem Pet. eodem loco etiam attigit.

Tertiam & illam facti ſpeciem habeto, ſi ponamus in cocunda ſocietate ſignum à ſocijs electum eſſe, idque ex pluribus partib⁹ compoſitum, verbi gratia, Titius literam, Mæuius circulum poſuit, Sempronius crucem, & in hoc ſigno, vt præmittitur, ab ipſis ſocijs compoſito. Petrus non ſemel relatus, idem quod in ſimplici electo à ſocijs reſpondit, & hanc Petri ſententiam fuiſſe opinor, cùm vltimo loco dixerit, Nos autem idem iuris eſſe, & in hac facti ſpecie, quod in præcedenti ijſdem rationibus opinamur.

100 †Nouiſsimè in materia propoſita hæc adijcienda ſunt. Si inter duos mercatores de ſigno contendatur, illum, qui agit, lite pendente ſigno vti non poſſe, ex ſententia Bald. in l. 1. C. vt nemi. liceat ſine iudi. auto. vbi etiam Alex. ſcripſit, & placet Petro Vbald. in relato loco part. 11. ſub num. 77. quod & ipſe non improbo: & admoneo mercatores,

101 †ne contra ſignum ſuum falſum præbeant teſtimonium, tales enim pœna falſi teneri pronuntiatum eſt. l. eos. ff. de falſis. Et in expreſsis caſibus mercatorum conſuetudinem ſpectari oportere non improbamus, & iudicio ipſorũ propoſitas controuerſias dirimi laudamus, quæ non ſemel in varijs iuris articulis in tractatu noſtro admiſimus.

Sciendum eſt etiam quoſdam mercatores eſſe (vt plerique iuris interpretes ſenſere) ad domum principis pertinentes, de quibus meminit Imperator in l. 1. & in l. penul. C. de commer. & merca. quas leges, ſi libet, legito: ex illis enim eorum ſtatum facilè percipies, & quid circa interpretationem earundem legum nos ſentiamus, cognoſces, ſi ea,

ſi ea, quæ in prima parte ſub numer. 63. notauimus, legeris. Et hæc de ſtatu mercatorum, & his, quæ ad eorum ſtatum atinent, attigiſſe ſufficiant.

Finis ſecundæ partis.

PARS III.

ARGVMENTVM.

De his, qui mercaturam exercere non poſſunt.

SVMMAE.

1 *Cognitis his, qui mercaturam facere nõ poſſunt, cognoſcuntur qui poſſunt.*

4 *Omnes qui merces emere & vendere ſeu permutare non poſſunt, & contrahere prohibẽtur mercaturam facere non poſſunt.*

3 *Sermones circa vniuerſalia faciliores, circa verò particularia & clariores, & veriores exiſtunt.*

4 *Clerici mercaturam facere non poſſunt, & declara, vt in ſequentibus numeris.*

5 *Clericis ex iuſta cauſa licet rem emere, vt inde aliquid operentur, & rem mutata forma diſtrahant.*

6 *Clericus emens tigna ſeu cæmenta, vt in domo ſacerdotij ædificet, ſi mutato conſilio cariùs vẽderet, non improbatur.*

7 *Clerici quod ex mercatura ſuperlucrati ſunt, pauperibus erogare tenentur, & ſi non fecerint, an in ſtatu damnationis eſſe cenſeantur.*

8 *Clerici in his, quæ negotiationis cauſa deferunt, immunitate non potiuntur.*

9 *Clerici negotiatores, fori priuilegium perdunt.*

Quod

Quod quomodo procedat declaratur.

10 *Leges & Canones in vnam consonantiam legitima interpretatione redigendi sunt.*

11 *Milites armatæ militiæ ab exercitio mercaturæ remouentur.*

12 *Milites negotiatores, fori priuilegium perdunt, & quomodo.*

13 *Milites inermis militiæ & qui honoris causa militant, non prohibentur facere mercaturam.*

14 *Nobiles mercaturam facere non possunt.*

15 *Nobiles mercaturam exercentes, amittunt nobilitatem.*

16 *Palatini, proceres palatij & consiliarij mercaturam facere non possunt.*

17 *Officiales temporales cum subditis mercaturam facere prohibentur, idq; declaratur.*

18 *Furiosi mercaturam facere non possunt.*

19 *Dementes, & minores curatorem habentes, itidē.*

20 *Prodigi qui sententia sunt declarari, tantundem.*

21 *Mente capti similiter.*

22 *Fatui pari modo, & quomodo inter se differāt prædicti, & probentur tales.*

23 *Lunatici prædictis comparātur, quandiu mens propter lunam suum officium non facit.*

24 *Frenetici mercaturam facere non possunt.*

25 *Minores 5. & 10. an. curatorem non habentes in rebus mobilibus, quæ seruando seruari possunt, sine iudice administrationem liberam non habent. Secus verò in his, quæ seruando seruari non possunt.*

26 *Minores 5. & 10. ann. in albo mercatorum descripti, & approbati restitutionem non habent, secus si industrij*

dustrij sint, non tamen ex publico approbati, idq; disputatur.

27 *Legum doctor minor 5. & 20. ann. exceptionem, seu aliquid in causa propria probare omittens, non restituitur.*

28 *Restitutio, vt concedatur tam in ciuilibus, quàm criminalibus, quid ponendum, quidue probandum sit. remissiuè.*

29 *Minor 5. & 20. anno. approbatus mercator, si in ipsa mercatura contraxit, immobiliaq; sine decreto obligauit, an hypotheca teneat, disputatur.*

30 *Venia ætatis quomodo concedatur.*

31 *Veniam ætatis impetrans, & ex publico mercator approbatus, an sint per omnia similes.*

32 *Contractus minoris cum curatore, vel sine iuramento confirmatur.*

33 *Mercator iudicis decreto mercaturam facere prohiberi ex causa potest.*

34 *Negotiationi, seu negotiationibus pœnæ causa interdici potest.*

35 *Decoctores, qui in ipsa mercatura fraudis aliquid admiserunt, mercaturam facere non possunt.*

36 *Mercatores postquam decoxêre, num ius mercaturæ exercendæ perdant.*

37 *Iurans mercaturā vlterius non facere, q; iuramentum seruare non teneatur, si aliter viuere nō possit.*

38 *Fœminæ mercaturam facere non prohibentur, argentariam verò vetantur.*

39 *Seruus, an possit mercaturam facere.*

40 *Filiusfamiliâs, quòd possit esse mercator, & de eo multa ad mercaturam pertinentia.*

Nunc

1 VNC de his, qui mercaturã † exercere non poſſunt, videamus: facilè enim qui poſsint mercaturã facere, intelligemus, ſi ſciuerimus qui nõ poſſunt, admonet nos Iuriſconſul. in l. qui accuſare. ff. de accuſa. & in l. 1. ff. de his, qui ſunt ſui vel alie. iu. & Inſt. eo. §. videamus. & Inſtit. de tut. in princ. & generaliter dicimus ſecun-
2 dum definitiones à nobis in prima parte traditas. † Omnes qui merces emere, & vendere ſeu permutare non poſſunt, & conrrahere prohibentur, mercaturam exercere, ſeu facere non poſſe. Hac igitur generali regula tradita, ad particularium cognitionem faciliùs deueniemus, vt inquit Philoſophus primo Phyſic. & quidem expedit ad ſingularia deſcendere.

3 † Quoniam ſermones circa vniuerſalia faciliores, circa verò particularia, & clariores & veriores eſſe idem probauit Philoſ. ſecundo Ethico. & Iaſon noſter in conſil. 18. volu 3.

4 † Prohibentur itaque clerici mercaturam facere, ait enim diuus Hieronymus, Negotiatorem clericum quaſi quandam peſtem fuge. c. negotatorem. c. fornicari. 88. diſt. canonum enim ſtatutis firmatum eſt, vt quicunque in clero eſſe voluerit, emendi vilius, & vendẽdi cariùs ſtudio non vtatur: quod ſi exercere voluerit, cohibeatur à clero. c. canonum. 14. q. 4. addes. c. 2. ea. cau & q. & c. 1. ne clerici vel mona. vbi Abb. ſub num. 6. & num. 10. cle. 1. de vita & hone. cler. Ber. in tracta. de Gab. in princip. 3. par. Phili. Franc. in c. quanquam. in fin. de cen. libr. 6. Car. in cle. 1. de vita & honeſt. cleri. Nam clericis res emere, vt eas in ſua forma integras vendant, prohibitum eſt, quando difficile eſt in huiuſmodi negotiationibus non interuenire peccatum. c. qualitas. de pœn. diſt. 5. quod non ſemel probauimus, † ex iuſta tamen cauſa, verbi gratia, victus ne-
5 ceſsitate, licet clericis rem emere, vt inde aliquid operentur, & rem mutata forma diſtrahant, ſecundum Gloſſ. in ſum. 43 q. 3. & probat text. in c. clericus. 91. diſtin. in hæc verba:

verba: clericus victum, & veſtitum ſibi artificiolo, vel agricultura abſque officij ſui duntaxat detrimento paret. hoc enim caſu mercaturam facere clericus non dicitur, nec lucrum ex negotiatione acquiri, ſed ex artificio, cùm in mercatura lucrũ ex ſolertia vilius emendi, & carius diſtrahendi proficiſcatur. quæ gloſſ. Abb. Franc. in citatis locis, & plerique alij probarunt, & vera eſt eorum ſententia. quod & nos latiùs oſtendimus in prima par. Quibus & illud adijciendum quod non ineleganter notauit Saly. in auten. ad hæc. q. 20. numer. 18. C. de vſu. temperat enim prædicta, quando clericus mercatus rem eſt, vt venderet, ſed ſi vt domum reficeret, † vel in domo ſacerdotij ſeu beneficij 6
ædificaret, deinde ex cauſa mutato conſilio tigna, vel cæmenta, quæ emit, carius venderet. Id Saly. ait clerico interdictum non eſſe. Quam ſententiam probare poſſes ex l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cer. pet. Facit l. 1. §. non autem. verſic. vnde quærit Offilius. ff. de exercit. & l. 1. §. illud. ff. de aqua quot. & æſti. & hæc adeò recepta ſunt, vt clerici animabus conſulere (vt par eſt) cupientes, † quod ex mercatura ſu 7
perlucrati ſunt, pauperibus erogare teneantur. 14. q. 5. c. qui habetis, & ſcribit Car. in cle. 1. in fi. de vita & hone. cle. qui referendo Fra. alu. ſubdit ſi totum non reddiderint, ex hoc in ſtatu damnationis eſſe non cenſeri: ea cau. & q. c. non ſanè. & ſi pauperibus non dederint Zenz. & Inn non tamen clericos damnari ſenſiſſe refert, vbi Add. ad eum citat Arch. Flo. in 3. par. ſuæ ſummæ tit. 13. c. 2. in § fi. quem legito. Receptum eſt etiam clericos in his, quæ negotiationis cauſa deferunt, immunitate non potiri: clemen. fi. de cenſ. † vbi Car. & ſcripſit Albe. in l. vniuerſi C. de vect 8
& com. Specu. in titu. de immuni. eccle. in fin. Geminia. in c. quanquam. de cen. lib. 6. & ibidem Phil. Franc. & his addes Pet. Antib. in tracta. de mune. 6. 4. nu. 21. & num. 41. & ſeq. to. 6. & Card. in cle. 1. nu. 16 de vita & hon. cler. & Ber. etiam vbi ſuprà, qui hoc amplius inquit, clericos negotiatores etiã fori priui legium perdere, & † poſſe conueniri co 9
ram iudicibus laicis, & conſulibus mercatorũ: citat Bal. in add. ad Spe. in tit. de reo. verſi. ſcholaris clericus, qui inquit clericos negotiatores quantũ ad eam negotiationem pertinet,

tinet, communi iure laicorum vti debere. citat l.2.C. de epiſ.& cle.C.de ſacroſ.eccl.l.cui ſub prætextu. et de vita & hone.cle.c.fin.et l.fi.C.de iuriſd.om.iud. et idem Ber.probauit in tract.de epiſcopis.in 4.lib.par.1.nu.26.et ſeq.to.2. qui adijcit eundem Bal.in titu.de cle.coniuga.dicentē clericum huiuſmodi immunitatibus alijs clericis conceſsis frui non poſſe, cuius rei illa ratio redditur à Paulo Caſtr. Cy.& alijs in citata l.fi.C.de iuriſd.om.iud quoniam non conuenitur, vt clericus, ſed vt laicus mercator. ideo ſe ad epiſcopum remitti non rectè petit. quod tamen diximus, temperandum putarem, vbi trina monitio præcederet, iuxta tex.in c.fi.de vita & honeſt.cle.& quæ ſcripſit Fel.in c. cæterùm.num.3.de iud.& ibidem Dec.ſub nume.6.prope 7.& idem Fel.in c.eccleſia ſanctæ Mariæ ſub nu.71.& ſeq. de conſtit. & Pet. Anto. in relato loco, & idem Bald.innuiſſe videtur, dum citauit dictum caput. Dicet tamen aliquis, quod diximus clericos mercaturam facere non poſſe, expeditum non eſſe. Contra enim eſt text.in l.2.C.de epiſ.& cleri.in illis verbis: ſiquid enim vel parſimonia, vel prouiſione, vel mercatura honeſtati tamen conſcia, congeſſerint, id in vſum pauperum atque egentium miniſtrari oporteat.& reliqua. Spec.in tit.de cler.coniugat.num.9. inter honeſtam, & inhoneſtam negotiationē diſtinguit, vt honeſtam poſsint, d.c. clericus.91. diſtin. inhoneſtam non poſsint exercere. Huic diſtinctioni acquieſcere videtur Antib. vbi ſuprà ſub nume.20. vſque ad numer.25. & hæc diſtinctio ex verbis legis comprobatur, vel mercatura honeſtati tamen conſcia, & ſenſiſſe videtur gloſ.in c.negotiatorem.80.diſt.dum vltimo loco dixit. Alb.verò in d. l.2.ait, aliud iure ciuili, aliud pontificio cautum, quod & glo.in proximè relato capite attigit, inquit enim primo loco, licet lex concedat, canon tamen non permittit.

10 †Sed quamuis in vnam conſonantiam, & leges, & canones cum legitima interpretatione poſſumus, redigere ſoleamus: ſi tamen verum amamus, quod vltimo loco diximus, admittendum eſt, quoniam Imperator non negotiationis verbo (quod latiſsimum eſſe in prima parte diximus) ſed mercaturę, quod verbum, vt eo loco retulimus, nec

nec quidem vix vi ad artificium porrigendum eſt, vtitur. Denique & illud prædictis adnotandum eſt, licet clericis negotiari interdictum ſit lucri cauſa: Deci.tamen noſter in conſil.115.& pro tenui. Sponſionem inter clericum, & mercatorem factam non ineleganter defendit, de qua in tractatu noſtro de ſponſionibus nonnihil dicemus.

† Remouent etiam leges ab exercitio mercaturæ armatæ 11
militiæ milites.l.vni.C.nego.ne mil.lib.12.l.milites, qui à republica.C. de re mil.eo.libr. vbi ait Imperator, Milites, qui à Repub.armantur, & aluntur, ſolis debent publicis vtilitatibus occupari. Nec agrorum cultui, & cuſtodiæ animalium, vel mercimoniorum quæſtui, &c. & inquit text.in l.milites.C.loca. Armis non priuatis negotijs milites occupentur, & hoc Acc. ſenſiſſe videtur in l.nobiliores.C. de com. & mer. dum citauit d. l. milites. & facit l. vni.C. in quib. cau. mil. & l. officium. §. patruus.ff. de re mili. quæ recepta ſunt, in tantum, vt Bald.& Saly.in citata l.vni.C.in quib.cau.mil. dixerint † milites negotiatores, 12
qui negotiationem fecerint, & ex illa negotiatione conuentos fori priuilegium non habere: poterunt ergo coram ordinario conueniri, cùm aliàs coram magiſtro militum conueniendi ſint.l.magiſteriæ.C de iuriſdi.omn. iud.& placet hęc ſententia Pau.Caſt.eo.loco.& idem Pau. in l fin.C.de iuriſd.omn.iudi.l fin. ſub 4. ſcripſit militem inter mercatores annumeratam iuriſdictionem Conſulum mercaturæ declinare non poſſe: quoniam (vt iam diximus) non vt miles, ſed vt mercator conuenitur, quæ latius in vltima parte explicabimus. Nec ad rem pertinet, quòd ead.l.fi.innuere videtur Imperator, milites mercaturam facere poſſe. Nam Accur. Bart.& pleriq; alij in quadam inermi militia legem illā intelligēdam putant: quorum ſententia vera eſt. Non enim (vt inquit Bar.) † iurabāt 13
ſe pro Repub.mortem non euitaturos, ſed aliam militiam conſequebantur, vt Florentini milites ſolent, qui honoris cauſa militant, mercaturamq; non ideo minus exercent, & dicuntur populares. Hæc Bar. quibus addes, quæ prudentiſsimus vir Lælius Fanenſis ſcripſit in libello, quem edidit de militijs de caſu, præſertim pag.5.

14 †Vetantur nobiliores, & patrimonio ditiores mercimonium exercere, vt inter plebeios, & negotiatores facilius ſit emendi, vendendiq; commercium. l. nobiliores. C. de com. & mer. & ſcripſit Mar. Laud. in tracta. de digni. q. 15 66. & ait Bald. in ea. l. nobiliores. ex quo † nobiles mercaturam facere prohibentur: ſi exercerent, inter nobiles haberi non poſſent, nec deberent, quibus addes, quæ ſuprà in 2. parte diximus, ver. item quæritur, an mercatores, & quæ ad hunc locum attinent illinc aſſumes.

16 †Et Palatini, proceres Palatij, ſeu conſiliarij mercaturam facere non poſſunt. l. fina. cum gloſſ. 1. C. de reſcin. vend. Facit text. in l. nullum. C. de offic. rec. prouinc. cuius rei citatus Accur. illam rationem reddit, quia minacem feruorem poſſunt oſtendere, addidit etiam Salyc. vbi ſuprà, Imperatorẽ id ſtatuiſſe, ne prouinciales ſe gratificari cupientes, vilius vendant. & probat prædicta Iaſon in l. principalibus. ff. ſi cer. pet. in prin. & citat Bal. in ea. l. fin. qui declarando, ſeu temperando in hæc, ſeu ſimilia verba, inquit, poſſe & hos ex certa principis ſcientia emere: tunc enim veriſimile non eſt compulſum fuiſſe, vel gratiæ datum. l. fina. in princip. ff. quod met. cau. & hanc legem in magnis conſiliarijs magnorum dominorum intelligo, qui principis locum tenent. Exempli loco, Regis, Legati, Cardinalis, & domini magnarum ciuitatum. Nec enim referenda eſt ad conſiliarios epiſcoporum, vel magiſtratuum minorum eccleſiaſticorum perpetuorum. Hactenus Baldus.

17 †Principalibus conſtitutionibus cauetur etiam ne hi, qui prouincias regunt, quiue circa eos ſunt, negotientur, &, vt noſtratium vtar verbis, officiales temporales cum ſubditis mercaturam facere, regulariter prohibentur. l. principalibus. ff. ſi cert. petat. l. vni. C. de cond indeb. l. non licet. l. qui officij. ff. de contrah. emp. l. quiſquis. vbi Dd. tractãt. C. ſi cert. petat. & Bar. in l. aufertur. §. quod à præſide. ff. de iure fiſci. & latius Par. Put. in tract. de ſyndic. in ver. cont. et latiſsimè explicant iuris interpretes, præſertim Iaſon, & Deci. in citata l. principalibus. qui differendo (quod diximus) extendunt, & temperant multis modis, & nos alijs omiſsis duo tantùm referre contenti erimus. Alterum eſt, vt

vt prohibitio locũ habeat, in his etiã, qui circa iudices ſunt, idq; probatur etiam in l. vnica. ſeu rub. C. de contrac. iud. & eorũ, qui circa eos ſunt. Alterum eſt, vt ad eos officiales, qui in patria ſunt, prohibitio nõ referatur: hi enim contrahere poſſunt, vnde priores, & anciani ciuitatũ contrahere non prohibentur, idq; à frequẽtioribus receptum eſt. Sunt enim qui diſſentiant, vt ſcribit Deci. in d. l. principalibus. alios referendo, & diſputando, ſub nu. 7.

Sunt & perſonæ, quæ cùm rerũ ſuarum adminiſtrationem nõ habeant, mercaturã facere non poſſe, iuris eſt explorati. †Furioſum em̃ non poſſe, natura manifeſtum eſt. 18
l. 1. §. furioſum. ff. de actio. & obl. l. qui ad certum. ff. locati.
†Proximi ſunt furioſo, quinimò in hoc non abſimiles 19
dementes, & minores curatorem habentes, †ac hi, quibus 20
bonis eſt interdictum. l. Fulcinius. §. adeò. in fin. ff. quibus ex cau. in poſ. ea. Inſtit. quib. alie. licet, vel non. §. nunc admonendi. & tractant Dd. in l. ſi curatorem. C. de reſtitu. in integrum. & in l. is cui bonis. ff. de verb. obli. Azo in ſumma in titu. C. de pact. nume. 6. & Deci. in reg. furioſi. ff. de reg. iu. † & quæ diximus de furioſo, & in mẽte captis pro- 21
cedunt. Inſti. qui teſtam. face. poſſ. §. furioſi. vbi glo. l. 2. C. de cur. fur. l. conſilio. in §. cum dementis. & l. obſeruare. ff. eod. facit l. ſi furioſi. C. de nupt. l. tam dementis. C. de epiſ. aud. & quid ſit mente captus, explicat Bald. in l. humanitatis. numer. 15. C. de impu. & in d. l. ſi furioſi. numer. 2. †& 22
idem de fatuo reſpondendum videtur: is enim eſt, qui per vicos inſanorum more deridenda loquitur. l. ob quæ vitia. ff. de ædi. edi. quibus addes Deci. in conſi. 86. nume. 7. & in conſil. 448. Gram. conſil. 16. incomprehenſibilis. nume. 8. Iaſ. in conſi. 2. nume. 7. vol. 1. & in conſi. 141. volu. 4. numer. 6. Nico. Boe. dec. 23. motus fuit. Alciat. in tracta. de præſump. in 3. par. reg. 1. verſi. 38. & lib. 2. Parerg. iuris. c. 16. ex quibus locis intelliges, qui ſint hi, de quibus verba fecimus, probandique modum percipies, quæ loca non ab re adiecimus. †Item & lunaticos his comparandos credide 23
rim, quandiu mens propter lunam ſuum officium non facit. l. bouem. §. aliquãdo. ff. de ædi. edi. & omnes, quos enumerauimus in materia, de qua agitur, diſsimiles non eſſe.

Probari videtur in l. fatuo. ff. de poſtu. & ff. de pri. cred. l. Sabinus. §. fi. cum l. ſeq. & in l. ſi prædia. ff. de re. eo. In illis verbis. Idem ſeruari oportet & ſi furioſi, vel prodigi, vel cuiuſque alterius prædia curatores vellent diſtrahere. & Ni. Boe. vbi ſuprà qui de prodigo etiam meminit, ſi tamē iudicis ſententia prodigus declaratus ſit, quam ſentētiam neceſſariam frequentioribus placuiſſe probat. Et inter præ-
24 dictos annumerabis etiam, vt Baldi vtar verbis, † phrenēticum, dum in phreneſi eſt, ſic enim Bald. loquitur in l. 2. verſic. decimo quæro. num. 13. C. de reſc. vendi.

25 † Et quoniā de minore curatorem habente meminimus, Sciendum eſt minorem 5. & 20. an. curatorem non habentem in rebus mobilibus, quæ ſeruando tamen ſeruari poſſunt ſine iudice adminiſtrationem liberam non habere, res verò, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, & tempore perituras, & ſine decreto alienare, & adminiſtrare poſſe. Quod notauit Accur. in d. §. admonendi. l. lex, quæ tutores. C. de admi. tut. & tractat Bart. in l. ſi ex legati. ff. de verbo. obliga. & Saly. & Alex. copioſè ſcripſere in d. l. ſi curato-
26 rem. & his addes Iaſ. in conſ. 48. vt veritas. volu. 1. † Et huic rei illud adijciendum erit, nec quidem ab re, minores 5. & 20. ann. mercatores approbatos, & in albo mercatorū deſcriptos in illo actu, & mercaturæ negotio reſtitutionem in integrum non habere, vt eleganter & Cyn. & Bar. in l. 1. C. qui & aduer. quos. tradidêre, argum. l. 1. C. de his, qui ven. ætat. impetr. id enim ſenſit Cy. etſi non expreſſerit. Vbi verò ex ſolis actibus ſunt induſtrij, non tamen ex publico ſunt approbati, in integrum reſtitutionem petere non prohibentur: grauiori tamen onere probandi aſtringuntur, quia propter induſtriæ præſumptionem plenè læſionem probare coguntur, adeò, vt ſacramentum in ſupplementum (quod vocant) probationis, non defertur. Vnde Io. de Anan. ex mente & verbis prędictorum in rub. extrà de delic puer. in fin. putauit, & rectè, iuuenes, qui ſe Florentiam mercaturam, ſeu negotiationem aliquam exercendi cauſa conferunt, & publici ſunt mercatores, & in eorum matricula deſcripti, ſi in ipſa mercatura, ſeu mercaturæ officio, vel actu lædantur, reſtitutionem petere non poſſe:

poſſe: ſunt enim tanquam idonei approbati, & malitia ſupplet ætatem. l. ſi alterius. C. ſi min. ſe ma. dixe. & in induſtria, prudentia ac ſapientia, idem ait, & refert, ac probat Mar. in l. infans. ff. de ſicca. nume. 1. & ſequen. Ex quibus colliges minores 5. vel 20. annis approbatos mercatores, & in matricula mercatorum deſcriptos, mercaturā exercere poſſe, & læſos in ipſa mercatura non reſtitui. Scio etiam Iac. But. relatum à Bald. in prædicta l. 1. dixiſſe præſumptionem induſtriæ ſiue ex publico, ſiue ex minoris conſuetudine proficiſcatur, in integ. reſtitutionem nunquam excludere, ſi plenè probetur læſio: ex hoc enim probatur facilitas, & conceditur reſtitutio. Si verò plenè non probatur, facilitas non præſumitur, & ideo reſtitutio denegatur. Præſumptio enim induſtriæ ex clara probatione excluditur, & huic ſententiæ aſſentitur Raph. & Pau. Caſt. & Bald. in præſcripta l. 1. non improbant. Pro qua ſententia induci poteſt text. in l. 1. in fin. ff. de minor. in illis verbis, nec ante rei ſuę adminiſtrationem, quamuis bene rem ſuam gerentibus. Licet autem Iac. Bu. Bal. & Pauli autoritas, & ſuprà relata me non parum mouerint: non tamen à Cyn. Bar. Pet. & alijs relatis diſſentiendum puto, vt minor mercator approbatus, & in matricula deſcriptus læſus, reſtitutionem in illo approbationis actu non habeat. † eo. 27
que non diſſimili caſu probari poteſt, ſi legum doctor minor etiam 5. & 20. annor. exceptionem, ſeu aliquid in cauſa propria probare omiſerit, quia publicè approbatus fuit, & examine præcedente, reſtitutio non eſt ei concedenda. Obijci enim poteſt, profeſsio & deſiderium tuum inter ſe diſcrepant. Cùm enim te doctorem eſſe proponas, turpe eſt ius, in quo verſaris, ignorare. l. profeſsio. C. de muner. patr. lib. 10. facit l. 2. verſ. Seruius autem Sulpitius. ff. de origi. iur. huc pertiner, quod beliſsimè inquit Cicero Tuſcu. q. libr. 2. vt enim ſi grammaticum ſe profeſſus quiſpiam barbarè loquatur, aut ſi abſurdè canat is, qui ſe haberi velit muſicum, hoc turpior ſit, quod in eo ipſo peccet, cuius profitetur ſcientiam. Sic Philoſophus in ratione vitæ peccans hoc turpior eſt, quod in officio, cuius magiſter eſſe vult, labitur, artemq; vitæ profeſſus, delinquit in vita: & in hac

opi.fuit Accur.in d.l.profeſsio. & Bar.in l.ſed & reproba. ri.num.3.ff.de excu.tut.& eandem ſententiam diſtinguen do probauit Salyc.in citata l.1. qui & aduer.quos. & can. dem ſententiam defendit & probat Maur.de reſtit.in in. tegr.c.223.pag.177.& apertiſsimè probari ait in d.l.1.C.qui & aduer.quos. & hanc ſententiam puto veram, eueniret enim, vt hi, qui cum ipſis mercatoribus minoribus con. traherent,ex publica approbatione circumſcripti videren tur:arg.text.citati per Bart. in l.1. C.de his qui ve.æta.imp.

28 Si tamen Iaco.But. & aliorum ſententiam rationabilem putares,ſecundum quam, meo quidem iudicio, † iudices ſententiam non dicerent, vt in forenſi diſceptatione,quæ ponenda, quæûe probanda ſint, ex mente iuris faciliùs intelligas,ad hæc doctorum loca confugito. Ang.in l.cer. tum.in §.pupillo.de con.Iaſ.in conſ.103.prima conſidera. tione.volu.1.col. 2. Goz.conſil.44.nu.8.Alciat.in tract.de præſumpt.in 3.par. reg.1. verſic.42. & apud eum notauit plenius Io.Nico.Gram.in voto 13. & conſil. 16.incompre. henſibilis. & conſil.60. numer. 10. redempt. Mar. ſingu. 445.minor. & his adde Mauri.de reſtit. in integ.c.150.vſ. que ad c.154. & c.278. in quibus locis colliges circa reſti. tutionem etiam in delictis,& illud hoc caſu clarum eſt,ſe. cundum Iac.But. & alios læſionem plenè docendam eſſe propter induſtriæ præſumptionem,quę ex publica appro. batione proficiſcitur.

Et ex prædictis quæſtionem ſubijcio fortè nuſquã tra.
29 ctatam,nec vſquam relatam. † Minor 5.& 10.an.merca. tor approbatus extitit, & in mercatorum albo deſcriptus, &(vt moris eſt) in ipſa mercatura ſeu mercaturæ actu con traxit,bonaq; ſua immobilia inſtrumento obligauit,abſ. que tamen prætoris decreto:quæri poteſt,num teneat hy. potheca?Dicet aliquis hypothecam nullam, idque ex pau. lò antè relatis probari. Nam Bart. & alij citantes l.1.C.de his qui ve.æta.impe.minores ex publico approbatos,& in albo mercatorum deſcriptos, his, qui veniam ætatis im. petrauerunt,comparare videntur. At hi qui veniam ætatis impetrauerunt,neque alienationem rerum immobilium, neque hypothecam facere ſine decreto poſſunt.l.omnes. & l.

& eos.C.de his qui ven.æta.impe.Ergo eodem modo mi. nores mercatores in mercatura approbati. † Quod & eo 30
confirmari poteſt.Nam venia ætatis cauſa cognita conce. ditur, tunc enim quis veniam ætatis conſequitur, & vires habet conceſsio, cùm morum inſtituta, probitatem ani. mi, & teſtimonium vitæ honeſtioris edocet.l.2.C. de his, qui ven.ætat.impetra. Rurſus mouet.Nam Bart.& pleriq; alij in citata l.1.C. qui & aduer.quos.vt retulimus, ſcripſe. re minores approbatos mercatores, & in albo deſcriptos, in ipſo mercaturæ actu ſine ſpe reſtitutionis in integrum contrahere, & negotiari. Verùm mercatura nõ eſt in im. mobilibus, vt in prima parte oſtendimus, & probatur in l. mercis.ff.de verbor. ſignif. ergo ceſſante approbatione in immobilibus remanent minores, & conſequenter hypo. theca nulla. Ex contrario occurrit, mercatores hodie ex conſuetudine plerunq; inſtrumentis negotiantur, in qui. bus de more hypothecam, & omnium bonorum obliga. tionem adijci nemo eſt qui neſciat. Vnde ſecundum mer. caturæ conſuetudinem approbati cenſentur: actus enim agentium ex conſuetudine interpretationem accipiunt. l. Mella. §.1.ff.de ali. & cib.leg. & actuũ deniq; omnium eſt conſuetudo interpres optima,ſecundum Innoc.in c.olim. de ver.ſig.& id quod vſitatũ eſt inſpicere debemus.l.ſi quis donaturus.ff.de vſufr.accedat tex.in l.certi condictio in §. ſi numos.ff.ſi cert.pet.& l.quòd ſi nolit.in §. quia aſsidua. ff.de ædi.edic.& plura ſimilia,quæ ad id pertinent,tanquã vulgaria conſultò prætereo, & huic ſententiæ tanquam rationabili aſſentiendum puto. Nec moueant quæ contrà dicta ſunt.Non enim videtur per omnia ſimilis is,qui ve. niam ætatis impetrauerit, † ei, qui à publico mercator eſt 31
approbat*,quinimo in propoſita quæſtione diſsimilis.Nã is,qui contrahit cum eo,qui veniam ętatis impetrauit,ſcit, ſeu ſcire debet, veniam ætatis illo modo concedi, vt im. mobilia nec alienare, nec hypothecis ſubijcere poſsit. l.re. gula.ff.de iuris & fac.igno.iuncta l.qui cum alio.ff.de reg. iur. At qui cum mercatore minore 5. & 20. an contrahit, approbato,& in mercatorũ albo deſcripto, & in ipſa mer. catura, inſtrumentis, & hypothecis in eo adiectis ex con.

ſuetudine negotiatur, & contrahit, ſi hypotheca nulla eſſet, quodam modo, ex publica approbatione circunſcriptus videretur. Vnde cùm hic ratio interueniat l. 1. C. de his, qui ve. æta. impe. ſequitur, vt ſecundum relatam ſententiam reſpondendum videatur. Vnde ad propoſitas forſan hæſitationes remouendum paſsim lege municipali caueri ſolet, minores 5. & 20. anno. publicè mercaturam exercentes, tanquam maiores, ſe ſuaq; obligare: quæ lex in patria mea viget. & de qua non ſemel in hoc tractatu meminimus, & præſertim in vltima parte, cùm de conſtitutionibus ſeu ſtatutis diſſeruimus. verſi. declarat etiam Iaſ. Sed quoniam de contractibus minorum, & præſertim venditionibus verba fecimus, adnotandum prædictis & illud duximus, ſupra ſcripta procedere, & admittenda eſſe, vbi ſine iuramento minor contraxerit. Si verò iureiurando in cõ-
32 tractu fidem aſtrinxerit cũ curatore, † vel ſine (nihil enim hoc caſu intereſt (contractum virtute iuramenti tenere, pleriq; ſenſere, ſecundum Iaſ. gloſſ. in verſic. contractibus, in auten. ſacramenta puberum, ſub nu. 33. C. ſi aduer. vend. & eodem loco plenè ſcripſit Cur. ſub nu. 30. & ſeq. quem videbis, & hanc ſententiam crebriorem ait Aym. Cra. conſi. 7. Enymondus in fine.

33 † Euenit etiam, vt iudicis decreto mercaturam facere aliquando mercator prohibeatur, quod ex cauſa cõtingit. Verbi gratia, propter fugæ ſuſpitionem, idque optimo text. probari videtur in l. de pollicitationibu. ff. de pollic. & eleganter Rom. declarat in l. 15, cui bonis. ff. de verbor. oblig.

Et pœnæ cauſa interdici negotiatione, vel negotiatio-
34 nibus per iudices ſolet, † vt belliſſimè Iuriſcõſ. ait in l. moris, in verſ. interdici. ff. de pœ. Finge enim aliquem mercatorem in negotiatione, vel negotiationibus ad ipſam mercaturam ſpectantibus, malè verſatum & delinquere, iuſta cauſa eſt vt pro admiſsi modo vel negotiatione, vel negotiationibus abſtinere iubeatur. quibus addes elegantem legem, annonam. ff. de extra. crim. & l. 1. in fi. ff. de off. præſ. vrb. quod notandum arbitror, ad compeſcendas in fraudando mercatorum excogitatas artes, & vt malis hominibus

nibus ciuitates expurgentur. l. congruit. ff. de off. præſid.

Illud etiam tento dicere, ſi mercator amiſſa fide deco- 35
queret, † & aliquid fraudis in ipſa decoctione admitteret (vt decoctores plerunq; aſſolent) mercaturam vlteriùs facere non poſſe. mouet me ſingularis text. in l. ſi aliquid. C. de ſuſce. præpo. & ar. nec referre puto legem illam in ſuſceptore, & tabellario loqui: Bartol. enim in ſumma eiuſdem l. ait. non poteſt quis exercere officium, in quo deliquit, mercatorem autem officium gerere ſcribit, & probat idem Barto. in tract. de teſt in verſ. mercatorem. & plenius Sig. conſ. 195. num. 25. & Alc. in l. mercis. ff. de verbo. ſigni. & nos latiſsimè probauimus in 1. part. Accedat, quod. ead. parte oſtendimus eum, qui ſemel decoxerit, ſemper decoctorem dici poſſe, quoniam nomina delicti ſignificatiua vno actu conuinci plerique probarunt, & ſcribit Ro. conſil. 403. in caſu propoſitæ. Et his illud adijciẽdum eſt, quod ex facto conſulto placuit Bald. in conſ. 74. cuius initium eſt, quandoque agitur. volum. 5. Cùm quidam Stephanus mercator Florentinus in ciuitate Peruſij menſam, cum quibuſdam ſocijs, qui Florentiæ commorabantur, haberet à quodam Peruſino mille & trecentos florenos recepiſſet, & proprio, & ſociorum Florentinorum nomine promiſiſſet, quòd ijdem ſocij mercatores in eorum libris creditorem in dicta ſumma conſtituerent, quodque literis manu ſociorum ſcriptis id factum eſſe conſtaret, quibus peractis chirographum factum eidem Stephano reſtitueret. † Reſpondit Bald. ſi mercatores Florentini, ijdem- 36
que ſocij decoxiſſent, literas à mercatoribus non emanatas cenſeri, quoniam ſtatum immutaſſent, ac conditionem ſuam deteriorem feciſſent Et cùm ante decoctionem literæ traditæ non fuiſſent, moram purgari non poſſe à moratore. Idemque reſpondit, quia adiectio perſonarum fauore creditoris facta cenſetur, & alijs rationibus nouationem factam non eſſe, ſupraſcripta tamen intelligenda puto, iuxta verba l. ſi aliquid. quando quis ſuo vitio decoxit, rationeq; conturbauit, & in ipſa decoctione fraudem admiſit. Nam ſi fortunæ vitio propter inſignem calamitatem conturbaret, nihil prohibet, quin mercaturam

exerce-

exercere posit:arg.tex.in §. soluitur.versi. item si quis,Insti.pro socio.ff.de cessio.bono. l.5.

Nec illud tacebimus,quod eleganter Archid.scripsit in c.animaduertendum. 22. q.2. scripsit enim in verba infrà
37 scripta.†Si quis iurauerit,quòd nunquàm erit negotiator vel miles,quòd non tenebit feudum ab ipso domino, aut quòd non seruiet illi, vel locabit operas suas,accipiet donum aut mutuum, non tenebitur illud seruare,si aliter viuere non possit,nisi contra id faciat:quia iam res redit seu venit ad eum casum, de quo si cogitasset ab initio,& iurasset super illo,illicitum esset iuramentū. Hactenus Arch, quem probat,& commendat Pan.in c.si verò. nu. 3. de iure.refert etiam & pleniùs ac confirmat Io. à Selua in tract. de iure in 3.part.nu.18.to.9.

38 †Illud quæri potest, num fœminæ mercaturam facere vetentur?dicet aliquis vetari,nam & fœminæ remotæ videntur ab officio argentarij.l.fœminæ. ff. de edend. puto tamen non prohiberi. mouet me l.1.C.de eden.secundum interpretationem Petr. Cyn. & iuxta exemplum Iacob. Butr.de quo meminit ibidem Bar.sub nu. 5. Ias.sub nu.16. & Deci.sub nu.17.& hęc sententia probari videtur.in l.pediculis. in §.item cùm quæreretur.ff. de auro. & arg. le.in illis verbis,cùm testatrix negotiatrix fuerit. Item ex l. sed & si quis.ff.de inst.in illis verbis: parui refert quis sit institor masculus,vel fœmina,& paulò infrà.Item quis,quęque præposuit,& reliqua. Pro qua sententia est quod aiunt in his,quæ sunt de genere permissorum, omne cēseri permissum,quod expresse nō reperitur prohibitum.l. 1. ff. de procur.l.necnon.§ quod eis. ff.ex quibus cau.maior. c.2.vers. præsertim de transla.Episc.c.1.de procurato.in 6. Nec moueat d.l fœminę. tum quia Iurisconsultus subijcit quia virile officium est. Tum etiam,quia argentariorum officium,atque ministerium publicam habebat causam.l.argentarius.ff. de eden. nec propterea per omnia mercatores his
39 similes censentur,quod non semel diximus.

†Item quęritur,num seruus mercaturam facere possit,& posse videbatur, quoniam argentariam potest.l.Prætor.§. sed & si seruus.ff.de edend.& glos. in l.argentarius.in ver. publicam.

publicam.eod.tit. Verùm id secundum iuris nostri regulam intelligendum puto, si dominus serui possit. aiunt enim seruum capacem eius esse,cuius dominus est capax.l. si mihi & tibi.§.regu.ff.de legat. 1.& in hacmet specie respondit Deci.in l.1.nu.11.C.de eden.& videbis tex.in l.seruus.ff.de vsu & habi.

Filium autem familiâs ex omnibus causis tanquàm patremfamiliâs obligari: † ob id agi cum eo, tanquàm cum 40
patrefamiliâs posse, certi iuris est. l. filiusfamiliâs. ff. de act.& oblig.l.filiusfamiliâs. ff. quod cum eod. l. nulla res. C. eodem titul. vsque adeò, vt mutui facti gratia mercatori ratione mercaturæ S.C. Macedoniani exceptio non competat,secundum Nico. & Cyn.in l.Macedoniani. C. ad senatusc on.Macedo. sub nu. 3. hoc amplius referendo Bart. ibidem Sal.inquit, Mercatorem mutuam pecuniam recipiens,in ambiguo in ipsam mercaturam vertisse prę sumitur,quæ placuerunt Ang.Are.Insti.de excep.§. item si. nu. 18. versic. quærit Bal.quod & nos in vltima par.cùm de legibus municipalibus differeremus, aliorum autoritatibus probabimus. & circa id quod superiori loco diximus de filiofamiliàs mercatore, legito. l.prætor.§. sed & filiusfamiliâs.ff.de eden.& videbis, quæ ex facto consulto Paulo Par.præceptori meo placuerit.is enim in consilio 94. spectabiles. vol.1. latè in filiofamiliâs complura ad mercaturam pertinentia copiosè differuit, præsertim, an capi possit,an insolidum conueniatur: & quid si decoxerit:& pleraque similia, & idem præceptor meus in consilio antecedenti 93. cuius initium est, Dicendum videtur, an pater pro filio teneatur.ad propositū pertinentia disputat, quod & nos non semel in hoc tractatu attigimus, & de filiosamiliâs mercatore,quiue in ipsa mercatura lucratus est, nū lucrum alijs fratribus communicari oporteat, eleganter tractat Angel.in consil. 85. & themate, Deci. in l.illud. C. de colla.& plenè quidem Aym.Cra.consil.165.super puncto. Andr.Tiraq.in com.de vtroque ret.§.1.glos.9. nume. 60.& seq.

Finis tertiæ partis.

PARS

PARS IIII.

ARGVMENTVM.

Mercatura in quibus cauſis poſsit exerceri.

SVMMAE.

1 *Mercatura regulariter ſuper rebus omnibus mobilibus tantùm poteſt fieri.*

2 *Mercatura in hominibus non eſt, & multò magis in liberis hominibus.*

3 *Eunuchi Romanæ gentis homines facti non ſunt in commercio: ſecus verò barbaræ gentis extra Romanum ſolum facti.*

4 *Mercatura non eſt in rebus ſacris.*

5 *Ementes ſcienter res effectas religionis, incidunt in crimen læſæ religionis.*

6 *Purpuræ, quibus princeps vtitur, dum in maieſtate ſedet, diſtrahi & vendi prohibentur.*

7 *Encauſtum Imperatoris nulli permittitur habere, aut quærere conſequenter mercatura vetatur, & eodem in loco dicitur de priuilegio ſcripto ſacro encaſto.*

8 *Sericum à Barbaris emere prohibemur.*

9 *Mercatura in frumento publici canonis non eſt, & idem iuris eſt in frumento exercitui miſſo.*

10 *Arma an liceat facere vel vendere priuatis.*

11 *Mercator tranſiens per prouinciam negotiandi cauſa, gladium quod poßit ferre, & quomodo.*

12 *Vinum & oleum, & alia licamina, ad barbaros deferre vetamur.*

Loricas

13 *Loricas, arcus, ſagittas, ſpatas & quædam alia ad barbaros exportare non licet.*

14 *Puluis, quo vtimur in bombardis, deferri ad hoſtes non poteſt: quemadmodum cotes ad acuendum ferrum: & idem in ſulphure.*

15 *Aurum pro mancipijs aut quibuſcunque ſpeciebus ad barbaros transferre non poſſumus. Idem in argento.*

16 *Animalia ad barbaricum ſolũ transferre vetamur. Et ibidem, de prohibitione equorum militarium in regno Siciliæ, & Aſturcorum in regno Hiſpaniæ.*

17 *Pœna aduerſus exportãtes res prohibitas ad hoſtes, quæ ſit de iure pontificio, & quæ de iure ciuili.*

18 *Capitalis pœna, quæ imponitur deferentibus prohibita ad hoſtes quæ ſit.*

19 *Capitalis pœna vbi declaratur à lege ſtandum eſt declarationi: & quomodo conſtare dicatur de mente legis.*

20 *Capitalis pœna in ſeruo intelligitur de morte, vt perſonæ conueniat.*

21 *Capitali pœnæ vbi à lege adijcitur bonorum proſcriptio, intelligitur de morte.*

22 *Capitalis pœna in dubio intelligitur de exulio, Epiſcopalis conſtitutio, quæ clericum capitali pœna puniendum decernit, intelligitur de excommunicatione.*

24 *Interpretatio ad l. mercatores. C. de com. & mer.*

25 *Vinum & aliã liquamina ad barbaros exportari non poſſunt: nec quidem guſtus cauſa, & quid in lorica vna, vel enſe vno ſpeciminis cauſa aſportatis.*

26 *Statutum prohibens vinum exportari extra territorium*

torium, an habeat locum in exportante metretam guſtus cauſa.

27 *Durãte bello inter reges Chriſtianos, merces quaſcunque exportare vetamur.*

28 *Merces licitæ an publicentur propter illicitas.*

29 *Aedificia demoliri, & marmora diſtrahi, negotiandi cauſa, non licet.*

30 *Salinarum reditus, eſt de regalibus: & ſal vendere ac emere, fiſco excepto non licet, & conſequenter in ſale paſsim non eſt mercatura.*

31 *In ſale, phibitiones quædã, & de materia relatiuè.*

32 *Quæſtio, an intromittens in ciuitatem vegetem muriæ ſeparatam à ſalſamentis incidat in prohibitiones de ſale factas.*

35 *Simplicis appellatione, in pœnalibus non continetur miſtum.*

34 *Potentia actui proxima, in actu habetur.*

35 *Lex municipalis vetans quemcunq; frumentum in in foro emere, niſi victus cauſa, non includit, ſcholarẽ: qui victus cauſa pro toto anno emeret, deinde demutato propoſito volens recedere frumẽtum emet vendiderit.*

36 *Primum propoſitũ honeſtum, & licitum inſpiciendum.*

37 *Pecunia publica mercatura fieri non poteſt. Et in materia tres facti ſpecies, ſecundum Decium proponuntur.*

38 *Depoſitarij communis Anconæ, pecuniam publicam ad vſus certos deſtinatam in alios transferre non poſſunt.*

39 *Magiſtratus, qui publicas pecunias in vſus ſuos conuertit,*

uertit, maximas vſuras præſtare vice cuiuſdam pœnæ debet.

40 *Mercatura publicis ſpeciebus fieri nequit.*

41 *Recipientes pecunias publicas tempore penuriæ, emendi gratia frumentum in aliquibus regionibus, et dictis pecunijs negotiantes, acriter puniuntur.*

42 *Arbores ex luco Daphnes, ſycomorum, vel cupreſſos ex luco Perſeidos emere vetamur.*

43 *Veneni mali emptio non contrahitur: conſequenter in eo non eſt negotiatio ſine permiſſu principis.*

44 *Mercatura quandoq; conſtitutionibus locorum iuſta de cauſa arctatur. Et exempla ſubijcit.*

45 *Decretum tempore penuriæ, ne quis frumentũ vendendi negotiandiue cauſa emat, valet.*

46 *Ex mala adminiſtratione frumenti penuria creſcit.*

47 *Præfecti annonæ ordinẽ dare poſſunt, qualiter, quo ordine, quantumue frumenti vendi poſsit quolibet die vel menſe.*

48 *Statutum Anconitanum, quo prohibetur vinum afferri poſt feſtum omnium Sanctorum, quòd valeat quam interpretationem habeat.*

49 *Statutum, quòd extraneorum panni non intromittantur in locum valet, & quòd non reſeratur ad illos, qui per tranſitum intromittuntur.*

50 *Statuta varia ac multa ſunt in diuerſis locis, quibus mercatura arctatur, & de his relatiuè.*

51 *Mercatoribus, qui res venales ad quotidianum hominum victum neceſſarias expoſuere, pretium moderari poteſt. Et exempla in pannis. & vide quid de penſionibus domorum ſubijciatur.*

52 *Negotiatione licita nemo eſt prohibendus, & nemo inprohibita exerceat ſe.*

1 Vperiori † loco de perſonis, quæ mercaturam facere non poſſunt, expoſuimus: modo videamus de rebus, in quibus mercatura poteſt exerceri, & ex Iuriſconſulti Pauli mente, ſuper rebus omnibus mobilibus tãtùm mercaturam regulariter poſſe fieri, permiſſumque eſſe, putamus. Is enim in l. ſi in emptione. §. omnem. ff. de contrah. emptio. inquit in hæc verba: Omnium rerum, quas quis habere, vel poſsidere, vel perſequi poteſt, venditio rectè fit. Quas verò natura, vel gentium ius, vel mores ciuitatis cõmercio exuerũt, rerum nulla venditio eſt. Veribus igitut Pauli relatis & ex his, & aliorum autoritatibus, & locis referendis, res quaſdam prohibitas declarando, & excipiendo enumerabimus.

Diximus in prima par. verſic. illud etiam quæri poteſt.

2 † In hominibus non eſſe mercaturam, mercis enim appellatione, non cõtinentur. addes ergo his, quæ diximus declarationis cauſa, in libero homine multò magis procedere: natura enim in commercio non eſt, vt ſcripſit Accurſ. in cod. §. omnium. Facit quod Iur. ibidem ſubijcit l. liberi hominis. eo. tit. & quia in libero homine nulla corporis æſtimatio fieri poteſt, vt inquit Iuriſconſultus in l. 1. in §. ſed cùm liber homo. ff. de his, qui deie. vel effud. & in l. fi. eod. tit. gloſſ. in l. liber homo. ff. ad legem Aquiliam. l. ex hac. ff.

3 ſi quadr. pau. fe. di. † Item Eunuchos Romanæ gentis, homines ſiue in Barbaro, ſiue in Romano ſolo factos, ad dominium alicuius ſub pœnis grauiſsimis transferri eſt prohibitum. Barbaræ autem gentis Eunuchos extra loca Romano imperio ſubiecta factos cunctis negotiatoribus, & alijs emendi in commercijs, & vendendi facultas conceditur: vt dicitur in l. 1. C. de Eunuc.

4 † Sacræ quoq; res, vt Accur. inquit in d. §. omnium. non ſunt

ſunt in commercio, & ideò in his mercaturã exerceri non poſſe, nemo eſt qui neſciat. l. inter ſtipulantem, §. ſacrã. ff. de verb. obl. §. nullius. Inſt. de rerum diui. l. vſucapione. ff. de vſucap. Bal. in l. 3. nu. 6. C. de iu. dot. vbi regulas cognoſcendi, quando res in commercio ſint, vel non ſint, elegan ter ſcripſit. Hoc amplius receptum eſt, † eos, qui ſcientes res 5 religionis effectas emerunt & diſtraxerunt, in crimen læſæ religionis incidere. l. 1. C. de ſepul. viol.

Morbus etiam & iure ciuili complures res in mercaturam, & negotiationẽ deducere vetamur, vt relatus non ſemel inquit Accur. † & purpuræ, quibus princeps vtitur, dũ 6 in maieſtate ſedet, vel in ſerico, vel in lana, ſiue vellus muricis, ſub diſcrimen fortunarũ & capitis vendi, & diſtrahi prohibentur. l. 1. C. quę res ven. non poſſ. & ſcripſit Bald. in rub. eiuſdem tituli, & conſequenter ſine permiſſu principis mercatura prohibetur. facit l. ſi quis nauiculam. cum gl. C. de muril. lib. 11. & l. temperet. C. de veſtibus olo. eo. tit. glo. in l. cùm proponas. C. de nau. fœn. l. cotem ferro. §. dominus. & §. illicitarum. ff. de pub.

† Idem iuris eſt de ſacro encauſto Imperatoris: nulli enim 7 permittitur habere, aut quærere, aut à quoquam ſperare, & qui tyrannico ſpiritu aggreſſus fuerit contrà, poſt preſcriptionem bonorum omnium, capitali non immeritò pœna plectitur. l. ſacri affatus. C. de diuer. reſ. & licet & laſ. ibidem poſt glo. & Sal. & Ang. in citata l. 1. C. quæ res ven. non poſ. encauſtum in vſu non eſſe ſcripſerint: memini tamen me legiſſe apud Bal. in rub. proximè relata, qui inquit ſe vidiſſe priuilegium imperiale dicto encauſto ſcriptum, quod quandoq; ſecundũ aeris aſpectum nigrum, aliquando rubrum, & nonnunquam aureum apparebat. & adde gl. in l. ſi quis nauiculam. ſuprà relatam, & elegantiorem gl. in l. pen. in §. nauem. in verbo, tolleretur. ff. loca. & in l. cùm proponas. C. de nau. fœno.

† Ablata eſt omnibus etiam facultas comparandi ſerici à 8 Barbaris, excepto comite commerciorum. l. comparandi. C. quæ res ven. non poſ. quam legem nec Piſanos, nec Venetos, nec Genuenſes ſeruare, & Salyc. & Bal. ibidem ſcripſere: & quam legem ſi intelligeres, prout ſecundo loco

interpretatus est Accur. nō erit prohibitio diuersa à prima, seu illa, de qua in l. 1. C. quæ res vend. non pos.

9 † Frumentum etiam publici canonis in littoribus distrahi & emi capitali pœna prohibitum est. Idem iuris est in frumento exercitui transmisso. l. pe. & fi. C. quę res ven. non pos. & inquit Ang. in ea. l. pe. publicarum merciū contracta commercia in littoribus damnari: & illos in littoribus mercari, qui contempta recta nauigatione littora deuia sectati, species publicas auertendo distraxerunt. l. pe. C. de naui. lib. 11.

10 †Arma quoq; priuatis non licet facere, vendere, vel emere, vel transferre, solū enim fieri & vendi à priuatis cultellos minores permissum est: quibus nullus in prælijs vtitur, vt in auten. de ar. & in gl. rub. de fabri. lib. 11. inquit tamen Bart. in l. 1. ff. ad legem Iuliam de vi pub. constitutionem prædictam à consuetudine receptam non fuisse, & ff. iure arma vendi licuisse, latè probat, cuius scripta legito, & vera est eius sententia. Non enim hodie fabricenses, seu fabricentios, aut armificatores eligi videmus. & illud obiter nota, quod inquit Imperator in §. mercator. de pace tenē. & eius vio. mercator negotiandi causa, per prouinciam pertransiens, gladium suæ sellæ alliget, vel super vehiculū
11 suum apponat, † non vt quem lædat innocentem, sed vtà prædone se defendat. & quod scripsit Mar. consil. 103. nu. 32. & Par de Put. in tract. de sindi. in versic. tortura. in versi. an in causa pecuniaria. tom. 14.

Admonendi etiā sumus ad barbaros, Saracenos, hostesq; Rom. Imperij quasdam res, nec quidem mercaturę causa
12 transferre prohibitum esse: † vt ecce vinum, oleum, & alia liquamina ad huiusmodi gentes negotiationis, seu comercij etiam causa deferre vetamur. l. 1. C. quæ res exp. Idem iuris esse in aridis, ibidem sensit Accur. facit l. cotem ferro. ff. de pub. vbi expressum est in frumento. & vide gl. in l. vni. C. de lit. & iti. cust. Alex. consil. 130. omnipotētis. volu. 7. & probat Nic. Boe. q. 178. nu. 11. & 1.

13 † Item Romani Imperij hostibus sub quouis colore, loricas arcus, sagittas, spatas, gladios, tela, ferrum factum, vel infectum, vel alterius generis arma venundari, & distrahi

distrahi prohibitum est. Pernicioſum namq; Romano Imperio, & proditioni proximum est, barbaros, quos indigere conuenit telis, eos, vt validiores reddantur instruere. l. 2. quæ res expor.

Cotem similiter ferro subigendam, necessariam hostibus venundari, & ferrum, & frumentū, & salem non sine capitis periculo, licet. l. cotem ferro. ff. de publ. Cuius legis argumento in ea parte, qua de cote cauetur † prohibitionē 14
ad puluerem trahendam puto, quo ad tormenta bellica, vulgò bombardas nuncupatas, vtimur, & idem in sulphure respondendum, sine quo puluis fieri nequit, & hęc sententia confirmatur ex ratione legū similia exportari prohibentium, & pręsertim ratio Imperatoris in l. 2. C. quę res expor. hoc suadet in versicu. pernicioſum proximè relato. Nec moueat, quod nec Imperatores, nec Iurisconsulti cogitauerint; dum citatas leges condidere. Id enim ex prędictis remouetur, ac ex his, quæ scripsit Deci. in l. 1. nu. 12. C. de eden. Accedat, quod Iurisconsultus inquit in l. hoc modo. ff. de cond. & demonst. legem Reipubl. vtilē. lata adiuuandam esse interpretatione. Ad quam legem videbis, si libet Mar. cons. 85. nu. 16. Dec. cōsi. 55. Alc. lib. 5. para. c. 9. in fi. & his, quę primo loco diximus, addes Nic. Boer. dec. 178. suprà relata.

† Inquit & Imperator in l. 2. C. de com. & mer. si vlterius 15
aurum pro mancipijs, vel quibuscunq; speciebus ad barbaricum fuerit translatum à mercatoribus, nō iam damnis, sed supplicijs subiungentur, vbi Ang. idem iuris esse in argento respondit.

†Animalia quoq; in barbaricum solum transferre pro- 16
hibemur, vt notatur in l. vsurpatione. C. de vect. & com. & videbis Luc. Pen. in l. vni. C. de lit. & iti. cust. libr. 12. qui de prohibitione in regno Siciliæ equorum militarium meminit, & videbis singu. text. in l. officium. §. paternus. ff. de re milit. in illis verbis, equum militarem extra prouinciam suam duci non permittere, & his addes, quæ scripsit Nic. Boe. dec. 178. non semel relata. Is enim de prohibitione Asturcorum in regno Hispaniæ meminit, & refert And. de Iser. in rubri. quæ sint reg. colum. vltim. dixisse,

si quis equos, & arma alio loco habita per Siciliæ regnum transferet, poterit absque venia, & sine permissu principis ad domicilij locum impunè deducere. Nec enim prohibitio regalis, quòd arma, & equi non extrahantur ad propositam facti speciem refertur, citat l. si quis post hanc. C. de ædific. priua. & deniq; in materia videbis text. in l. vni. C. de grege domi. lib. 11.

17 †Et eiusmodi impios Christianos, qui Saracenis & hostibus Ro. Imperij illicitas res exportant, seu per nuncios destinant, excommunicatos esse capientium seruos effici, bonisq; priuari l. pontificia sancitum est. c. ita quorūdam. c. significauit. c. quod olim. & ad liberandam: extra de iud. In quibus capitibus lignamina triremium, & ipsas triremes, vel naues Saracenis vendi etiam prohibētur. Adduntur & aliæ pœnæ in c. multa mentis. amaritudine sito, in tit. de iudi. extrauag. commu. vbi in omnibus mercibus ad Saracenos deferendis est generalis prohibitio: Iure autem ciuili aduersus huiusmodi sceleratos homines, prohibitas res exportantes ad hostes pœna est bonorum omnium proscriptio, & capitis periculum: vt legitur in citata l. 2. C. quæ res expor. & in l. cotem ferro. ff. de publ.

18 †Sed & illud eleganter quæri potest, quę sit hęc capitalis pœna. Dicet aliquis expeditum id esse, dicitur enim in l. rei capitulis. ff. de pœnis. rei capitalis damnatum: sic accipere debemus, ex qua causa damnatos, vel mors, vel etiā ciuitatis amissio, vt seruitus contingit. l. 2. ff. de pub. iud. l. qui cùm maior. §. is demum. ff. de bon. lib. ff. de ver. sig. l. licet capitales. & interpretationes legum pœnæ moliendę sunt potius, quàm exasperandæ. l. si præses. l. interpretatione. ff. de pœn. & regula in pœnis. de reg. iur. in 6. Vnde plerique prudentissimi iuris interpretes responderunt, vbi de capitali pœna in l. municipali fit mentio, in exulio interpretandam esse. Idq; scripsit Accur. in l. vni. in verbo, capitali. C. ne Christia. man. quod notauit Im. in l. 2. ff. de pub. iud. & scripsit post alios Abb. Sicu. in c. quanto. versi. tertiò quæro. nume. 7 de iure. subdens id à frequentioribus receptum. Ias. in l. diuortio. nu. 15. ff. solu. mat. Dec. in l. magistratibus. nu. 2. ff. de iurisdi. om. iud. & in l. imperium. nu. 14. &

14. & seq. ff. eo. vbi quędam contra hanc sententiam adducit, meminit & Alcia. in d. l. licet capitalis. de ver. sig. Alex. consi. 104. statutum loquens. lib. 1. col. 1. Ang. Are. in prac. in verbo, & ibi caput. nu. 32. & Augu. apud eundem notat Abb. in c. si clerici. nu. 38. de iud. Affl. dec. vltim. ver. quarta difficultas. nu. 14. & latissimè omnium scripsit Nic. Boer. dec. 254. & præsuppono. Et pro hac sententia facit tex. in l. mercatores. C. de com. & mer. in illis verbis, & pręter earū rerum, ac pretij amissionem, quod fuerit numeratum, vel commutatum exulij se pœnæ sempiternæ subdendum. Itē hæc eadem sententia confirmatur ex his, quę scripsit Bal. post glo. in l. fi. C. quę res ven. non pos.

Contrà verò in huiusmodi sceleratos homines pœna vltimi supplicij animaduertendū esse, sensisse videtur. gl. in c. ita quorundā. in verbo ferrum. extrà de iud. & apertius ibidem Feli. referendo Bal. in citata l. 2. C. quę res expor. tanquàm proditores vita priuando scripsit. Et hæc sententia, meo quidē iudicio, & vera & ex mente legum est. Cōgruit enim illa ratio, quòd pro tam magno scelere, quod proditioni proximū est, & ciuilia, & pontificia iura armātur, & vniuersa Christiana Respub. læditur, vt ex lectione citatorum capitum, & legum euidenter patet. Quæ sententia cōfirmari potest ex tex. & singulari cum glos. in auten. de armis. in §. oportet. in verbo pecunijs. Sentit enim Accur. eo. in loco, vbi lex pœnæ capitali proscriptionem bonorum adijcit, eo casu de morte naturali interpretandam, & hoc innuit, dum inquit, in ære, & persona. Relegatio enim, quę personam non tangit, nō dicitur personalis pœna. & text. prædictum cum glos. ad id citauit Alb. Bru. in lib. de constitu. & Dec. in verbo pœna. versi. pœna capitalis. & notauit addi. apud Abb. in c. at si clerici. nu. 38. de iudic. sed in l. 2. C. quæ res expor. protinus omnia bona fisco adijci mandatur, consequenter dicemus, talia admittentes vltimi supplicij pœna damnandos, ex quibus remouetur, quod contra hanc sententiam dicebatur, legem de capitali pœna in mitiorem partem interpretandam. Verùm, vt euidentior propositæ materiæ habeatur intellectus, huic rei quasdam facti species adijciendas puram.

Et illud primũ, vbi lex ciuilis vel municipalis pœnam ipſam capitalem declarat, vel alia lege exprimitur, ſeu alit-
19 ter de mente legislatoris conſtat, eo, † ſeu his caſibus declarationi legis ſtandum eſſe nemo dubitat. Finge in l. ſæcularij. in §. ſunt quædam. ff. de extra. cri. vbi Iuriſcon. in hęc verba: Hanc rem præſides exequi ſolent grauiter, vſque ad pœnã capitis, quia & ipſa res mortem comminatur. itẽ in l. Iulia. in §. fin. ff. ad leg. Iuliam rep. quẽ tex. citat Dec. in d. l. imperium. non caret etiam, quod diximus, autoritate, nã Ang. & Alb. Bru. in relatis locis ſcripſere, & omnes autores de hoc conſenſerũt. & videbis Feli. in c. qualiter. §. ad corrigendos in fi. de accuſat. Nec profectò dubitandum de his videtur, quoniam cùm manifeſtus legis eſt ſenſus, nuſquã interpretatio tantum valet, vt melior ſenſu exiſtat, vt inquit Imperator in l. 3. C. de lib. præte. Iaſ. in conſil. 98. col. pen. vol. 1. accedo. & in conſi. 3. vol. 3. In cauſa ſocietatis. & conſi 5. col. pen. eo. vol. & latiùs in conſi. 43. col. 3. eod. vol. & conſil. 143. volum. 4. Conſtare autem de mente legis, ſeu ſtatuti dicimus, vel ſi in ijſdem, vel alijs legibus exprimatur, vel ſi lege municipali aliquem capitali pœna plectendum ſimpliciter caueretur, in articulo, in quo ius cõmune capitalem pœnam expreſſe declaraſſet. c. cùm dilectus. de conſuetudin. idque Angel. Imol. & pleriſque alijs relatis placuit, & præſertim Alciat. in l. licet capitalis. ff. de verb. ſignif.

20 † Deinde conſiderabam aliquando capitalem pœnã, vt perſonæ conueniat in morte naturali, intelligendam, verbi gratia, in ſeruo, vt notauit Aug. apud Ang. in relato loco, & inſpice tex. cum gloſſ. in l. hos accuſare. in §. omnib. de accuſat.

21 † Tum & illam facti ſpeciem cogitabã, vbi in l. pœnę capitali bonorum proſcriptio adijcitur in vltimi ſupplicij, vt diximus, pœnam interpretandam eſſe. § oportet. cum gl. in aut. de armis. & aliorum autoritatibus cõprobauimus, quæ autoritates interpretationi d. legis 2. C. quæ res expor. valde congruant.

22 † Item & illam facti ſpeciem ſubijcio, vbi legi communi, vel municipali de capitali pœna ſit mentio, in exulio intel

intelligendum eſſe, & hanc ſententiam, & veram, & ſanè crebriorem eſſe oſtendimus. Quæ ſententia non incoloratè temperari forſan poſſet in delicto atrociſſimo. Finge enim legem ciuilem, vel municipalem in delicto atrociſſimo pœnam capitalem irrogare, nõ puto veriſimile eſſe legis conditorem dè exulio ſenſiſſe, quinimò de naturali morte: & cum hoc temperamento communem ſententiã intelligendam eſſe innuit Felin. in d. §. ad corrigendos. in extrema parte, & conſequenter tento dicere, ſi in l. 2. C. quæ res export. non eſſet adiecta bonorum proſcriptio, propter ſceleris immunitatem in naturali morte intelligi debuiſſe. Quia tamen temperamẽtum eiuſmodi periculoſum eſt, iterum atq; iterum cogitabis. nam nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa eſt, & relata loca inſpicies, & præſertim Ang. & Alcia.

†Poſtremò, ſi epiſcopalis conſtitutio clericum capitali pœ 23
na puniendum decerneret, excõmunicationis intelligendam plerique ſenſere, vt inquit Alciat. vbi ſuprà, plus admittit in relato loco Augu. & ſi epiſcopalis conſtitutio contra clericos eſſet in hæc verba, morte moriatur, idem iuris tamen eſſe.

Sed, vt aliquando vnde diuerteram redeam † non ob 24
ſtat l. mercatores. C. de com. & mer. loquitur enim in mercibus non prohibitis, alioquin abſurdum eſſet pari pœna exportantes prohibitas merces, & non prohibitas puniri. Pro admiſsi enim ſceleris qualitate pœnas imponi, non eſt iuris ambigui. l. reſcriptum. ff. de his quib. vt indign. c. quæſiuit. de his, quæ fiunt à maio parte capitu. c. non afferamus ſtateras in fin. 14. q. 1. Dec. in c. at ſi clerici. nume. 11. extrà. de iud. & ad prædictam interpretationem l. 2. videbis, quæ ſcripſimus ſuprà in ea parte, quam inſcripſimus de ſtatu mercat. verſiculo, deinde & illud. Et quædam, quę ad hunc locum valde pertinent, illinc aſſumes. Lex etiam fi. ad hunc locum & propoſitam quæſtionem non valde pertinet, & id, quod de capitali pœna, ibidem ſcripſit Bal. ex prædictis remouetur. † Animaduertendum eſt etiam 25
ad Barbaricum ſolum vinum, vel oleum, ſeu aliud liquamen exportari, nec quidem guſtus cauſa licere. l. 1. C. quæ

res exp. quam prohibitionem in alijs rebus, in d.l.2.eiuſdem titu. enumeratis cenſeri arbitror, & ſi non guſtus ſenſus, ſed alius ſenſus interueniat. finge enim aliquem ad Romani imperij hoſtes enſem vnum, vel loricam vnam exempli ſeu ſpeciminis cauſa, &(vt vulgò dicere ſolemus) per monſtra exportaſſe, pactumq; eſſe de exportando plures, ſi placuerit eiuſdem generis ſeu ſpeciminis, hunc in prohibitionem incidere, & contra legem venire putarem, Cùm enim & eadem ratio ſimiliter interueniat, ſequitur, vt idem debeat exiſtimari, quod forſan ead. l. 1. Accur. ſentit, dum legem illam in liquaminibus loquentem, & in aridis locum habere ait. Nec mouere quenquam debet l. 2. C. quæ res expor. in illis verbis, Barbaros, quos indigere conuenit telis, & reliqua. Validiores enim Barbari fieri non poſſunt ex lorica vna vel enſe vno: quoniam ex ſpecimine ſeu exemplo inſtruuntur Barbari: idq; argumento eiuſdem legis, in verbo, inſtruere. & l. fin. C. de pœ. Diuerſum tamen reſpondendum ſentio, † ſi municipali lege vinum extra territorium ſub pœna exportari prohibetur, vt ſcilicet in pœnam non incidat is, qui metretam vini guſtus cauſa exportauerit: licet Bald. in citata l. 1. contrà ſenſerit, & probetur eius ſententia à Iaſo. in l. non dubium. C. de leg. nume. 46. & Alex. apud Bart. in l. quæſitum. in §. illud. ff. de leg. 3. & defendatur ab Alcia. diſput. libr. 4. c. 11. & placuerit Nicol. Boer. deciſ. 277. & videtur. nume. 9. qui citat Ioan. de Ana. in c. ita quorũdam. de iud. & And. Barb. conſil. 57. nume. 9. volumi. 1. huic ſententiæ aſſenſiſſe. ſententia enim Bald. notatur à Salyce. in d.l. 1. notatur à Iaſ. qui in articulo ſibi parum conſtitit. in l. 2. ff. de iuriſdict. omn. iudi. & l. quidem rationibus. & videbis ſub num. 25. reprobatur etiam à Fel. in c. ita quorundam. ſub num. 2. de iud. & quidem optima ratione. Sancitum eſt enim ad hoſtes exportari non licere, nec quidem guſtus cauſa, ne hoſtibus cauſa præbeatur in Chriſtianorum terras irruendi. Quæ ſententia confirmari eo poteſt, quia parem rationem in rebus prohibitis exportari municipali lege, & prohibitis exportari ad hoſtes nemo dixerit. Altero enim caſu vniuerſa Chriſtiana religio atque Reſpublica defendi-

26

tur, atq; cõſeruatur: vt patet ex citatis iuribus & capitibus. Altero verò, vt annona in loco vberior ſit, néue locus egeat re prohibita, extrahi prohibetur, atq; conſulitur. & hanc rationem legis municipalis fuiſſe ſcripſit Bal. in l. cætera. in §. ſed & ſi quis. ff. de leg. 1. & probat alios referẽdo Alb. Bru. in libr. de conſ. & decre. in verbo, deuentum. ver. ſtatuta, quæ prohibent transferri.

Illud etiam mercatores non ignorare expedit, plures Chriſtianos eſſe principes, & Reges, qui imperatoriæ ditioni non ſubijciuntur, † & bellum vtiq; poſſe indicere, & illi quib⁹ bellum indictum eſt, hoſtes Regis, & regni illius dicuntur. Ponamus in regibus Galliæ & Anglorum, inter quos durante bello merces tam prohibitas, quã alias quaſcunq;, tanquã hoſtes exportare non licet, ne alieni regni, (quod nõ conuenit) ſcrutentur arcana, vt dixit Imperator in l. mercatores. C. de com. & mer. & ſenſit Bald. in l. 2. C. quæ res expor. & diffusè tractauit Nicolaus Boe. q. 188. cuius ſcripta, cùm inter manus verſentur iura, & autoritates, quæ citat, conſultò prætereo, & his addes, quæ in ſecunda parte attigi, verſ. rurſus.

27

Reliquum eſt, vt in illicitis mercibus vtiliſsimum illud, & quotidianum referam Pauli Iuriſconſulti in l. cotem ferro. in §. dominus ff. de pub. cuius verba ſunt hæc: Dominus nauis † ſi illicitè aliquid in naue vel ipſe, vel rectores, vel conductores impoſuerint, nauis quoque fiſco vendicatur, quòd ſi abſente domino, id à magiſtro, vel gubernatore, vel conductore, aut prorheta, nautâue aliquid factum ſit, ipſi quidem capite puniuntur commiſsis mercibus, nauis autem domino reſtituitur. Illicitarum merciũ perſecutio hæredem quoq; afficit. Vt enim dominus nauis naui priuetur, eius ſciẽtia requiritur. quod notauit ibidem glo Et ad materiam videbis Cy. Bart. & cæteros iuris interpretes in l. cùm proponas. C. de naut. fœno. & plenius ad interpretationem d. §. videbis Nicol. Boer. quæſtione 178. nuper relata. vbi an propter illicitas merces licitæ quoque amiſſæ cenſeantur, diſputat, & tractat, quid ſi non aſportantis, ſed alterius ſint, & ait receptum eſſe, ſiquidem is ſciuerit amiſſas etiam non prohibitas ratio-

28

ratione prohibitarum esse,contra verò,si ignorauerit.

29 †Negotiandi quoq; causa ædificia demoliri,& marmora distrahi edicto diui Vespasiani,& Senat.Cons. vetitum est.l.negotiandi.C. de ædific. priua. & pœna in eum,qui aduersus S.C.faceret, constituta est l.Senatus.ff.de cõtrah. emptio.l.cætera.ff.de legat. 1.l.fi.ff. de damno infec.l.Marcellus.ff.de donationibus inter virum & vxorem.

30 †Nec est silentio prætereundum,salinarum reditus & salinaria, seu salinarum vectigal inter regalia connumerari,vt in tit.quæ sint reg. in vsibus feudo.l.inter publicas, ff.de verbo.sign.& c.super quibusdam. ver.prætereà.extrà eod. Vnde mulieres in opus salinarum ob maleficiũ damnari solebant.l.mulier in opus.ff. de capti.l.aut damnum, §.in ministerium.ff.de pœn. Adeò vt sal vendere his tantùm permissum intelligatur, qui à fisco hoc ius emerunt, vt scripsit Alcia.in citata l.inter publicas.Et si quis sine venia seu licentia eorum,qui à fisco emerũt, seu salinarium conductorum sal emere, venderéue tentauerit, & si munitus esset Cæsareo, seu Apostolico oraculo: sales tamen ipsi cum pretio in commissum cadunt, & emptoribus,seu salinarum conductoribus debetur.l.si quis.C. de vectig.& com. vbi iuris interpretes. & scripsit Bertac. in tractatu de gabel.in 7.q.princ.num.33.tomo 6. Consequenter igitur intelligis mercatoribus in sale passim mercaturam exercere ius non esse, possunt enim emere à fisco, vt his,qui largitate Imperatoris, seu Pontificis ius regale huiusmodi habent: Vt municipibus,hoc est,his,qui à fisco ius eiusmodi habent, vendant. & quotidie videmus sale oneratas naues portui Anconitano applicare, & Reipub. Anconitanæ, quæ ius tale regale ex Pontificia largitate habet,à mercatoribus vendi.

31 †Sunt & aliæ pœnales prohibitiones,& quidem Pontificiæ,circa sal. Vnde in materia videbis,quæ Alexan.scripsit in consilio 86. Visa inquisitione. volumi. 4. tractat etiam ad id pertinentia complura Aymon Crauc.consilio 6.plura videnda.ver.quintum scelus. numer. 110. quæ ipse dispicies. & adeò in delinquentes circa sal districtè procedi, atque seueriſsimè animaduerti solet, vt vix mercatorem,ni fallor, prorsus innocentem in patria mea defenderim. † Is enim cùm salsamentorum,seu salgamorum, & (vt vulgari verbo in posterum vtar) saluminum copiam magnam mari in vegetibus Anconam exportasset,cum magna vegete Muriæ, vulgò salamoræ nuncupatæ,exposuit,intromisitq; nullo verbo publicanis facto de vegete Muriæ,crediderunt enim dolia omnia saluminib⁹ plena.Re igitur comperta cõtra mercatorem instituta fuit inquisitio,quòd clanculum cõtra constitutiones tam pontificias,quàm loci,sal intromisisset,& sale à municipibus, seu officialibus non vendito vsus esset. Quem ego ex pluribus defendi. Primùm,quia constitutionibus sal,& saluca prohibebantur, Muria autem, seu salamora erat res diuersa,idq; ex nomine demonstratur.l. si idem.C. de codi. Deinde,quia propter additionem aquæ mutabatur forma salis,quæ forma in aliud corpus res transfert,& prope rei substantia interit. l. Iulianus.§. si quis rem.ff. ad exhib. 32

†Item dicebam, negari non posse, muriam rem mistam esse,scilicet,aqua,& sale: & simplicis appellatione,in pœnalibus mistũ non contineri.l.vim passam.§.præscriptione.ff.de adul. & scribunt diffusè iuris interpretes, in l.2.ff. de verb.obl.& propius ad rem accedens,si muria ad sui redigeretur initia,simplicis,scilicet,id est,salis, maxima fieret diminutio, adeò quòd si sæpius fieret propter materiæ debilitatem, vires eiusdem effugerent.l.quæsitum.§.illud fortasse.ff.de lega.3.quæ ratio fraudis suspicionem remouet,adeò, vt sani capitis dicere nemo posset, legi fraudem factam esse:cùm non expediret mercatori conficere muriam gratia habendi sal. Rursus defendebam arg.ab absurdo,Omnes enim,qui salgama, seu salumina exportarent, si muria includeretur, in prohibitionibus inciderent,cùm eiusmodi salumina absque muria esse non possint, corrumperentur enim. Et idem censeri in vegete muriæ separata à saluminibus, quod in muria adiecta saluminibus & ipsis immista. † Potentia enim actui proxima,in actu habetur.l.pe. vbi gloss.& Bart.ff.de milit.testa.Iaſ in l.cætera.§.fi.nu.17.& in fi.ff.de leg.1. & tractat Mar. sing.325. dixi tibi,vbi se latius tractasse refert in l.penul.ff.de quæst. 33 34

Tum & illud mouebat me mercatoris primum propoſitũ bonum. & referebam Bart. in d. l. cætera. §. fin. ſub num. 3.
35 poſt Quing dixiſſe, † ſi lex municipalis vetat quenquam frumentum in foro emere, niſi victus cauſa, non includi in prohibitione ſcholarem, qui victus cauſa pro toto anno frumentum emerit, deinde mutato propoſito volens re-
36 cedere, frumentummet vendiderit. † honeſtum enim, & licitum primum propoſitum inſpiciendum ait. cuius ſententiam pleriq; probarunt, facit l. 1. §. vnde quærit Offilius. ff. de exerci. Pari ergo ratione bonũ conſilium mercatoris à principio damnandum nõ eſſe, qui timens ne ſalumina penuria muriæ corrumperentur, ſi forſan iter lõgius eſſet, muria ſibi præuidit loco. Addebam & illud, conſtitutionem de ſale, in illis locum habere, qui contra conſtitutionem quid dolo facerent: In mercatore autẽ noſtro dolum abfuiſſe ex prædictis conſtare, & prætermiſsis his, quę habentur in l. in lege Cornelia. ff. de ſicc. & ſexcentis aliis locis vulgaribus referebam, quæ ſcripſit Aym. in conſil. 6. nu. 111. & ſequen. Poſtremò, quòd veges muriæ ſalgamorum cauſa eſſet accedentibus præcipue tot, tantisq; coniecturis, mercatoris iuramento ſtandum eſſe dicebam: iuxta gl. in cle. fi. in verbo, non negotiandi. de cenſi. quam citat Bald. in l. cùm proponas. col. pen. C. de nau. fœno. & plenè ſcripſit Alex. in l. cętera. in §. ſed & ſi quis. ff. de leg. 1. & ibidem Iaſ. ſub nu. 8. qui etiam refert Bal. in l. ſi quis non dicam rapere. in 3. opoſitione. C. de epiſc. & cle. citantem. l. vni. C. de lit. & itine. cuſt. lib. 12.

†Eſt & illud notandum, publica pecunia mercaturam
37 fieri prohibitum eſſe. Idq; notauit Bart. in l. diu minimè. C. de ſuſcep. præ. & arc. lib. 10. motus eadem l. & citauit l. 1. & 2. C. de his, qui ex pub. rat. & l. 1. C. de his, quæ ex publ. col. libr. 10. & facit l. vni. C. de au. pub. perſecu. Perſecutorum enim (ſi Budæo credimus) munus erat, iudicio experiri contra eos, qui aurum, vel pecuniam, vel argentum Reipubl. debebant. In qua l. Bart. ſcripſit in hæc verba: Exactores publici ſi exigunt pecuniam, non poſſunt eam redigere in florenos, vel florenos in pecuniam abſque venia, ſeu licentia, & omne lucrum, quod hi perciperent, ad rempu.

pub. pertinet, meritò repeti poteſt, & qui eiuſmodi lucrum retinent, non ſine peccato retinent. hactenus Bar. in prædicta, ſeu ſimilia verba. Quem refert Deci. in conſ. 6. & non inſubtiliter differendo, in materia tres facti ſpecies conſtituit.

Prima eſt in eo, qui pecuniam publicã pro domino, vel rep. recipit, quã ſtatim debet reſtituere, vt is negotiari publica pecunia, & lucrari non poſsit. Cùm enim ſtatim non reſtituat, in mora eſſe cenſetur, vt in citatis iuribus.

Secundam facti ſpeciem in eo conſtituit, qui pecuniam pro repub. recipit, quam licet incontinenti reſtituere non debeat, illam tamen in opportunis, & neceſſarijs rebus reipub erogare tenetur, & hunc ſimiliter poſſe dicta pecunia negotiari, aut ea vti vetat. hæc enim pecunia ad reip. vſum parata, & in promptu ſemper eſſe debet, idq; probatur, ex his, quæ ſcripſit Bar. in l. 2. C. de his, quæ ex pub. col. Inquit enim. Nota hanc legem contra conſeruatores monetæ, & qui pecuniam publicã ad ſolutionem ſalariorum doctorum deſtinatam, in alios vſus transferunt. & pone ſecundum Dec. in camerlinguis Florentiæ.

†Et ego aliquãdo retuli contra quoſdã depoſitarios com 38
munis Anconæ, & nota. ſunt enim qui in id crimen nonnunquã incidant. Et hanc ſententiam confirmabam, ex l. 2. ff. ad leg. Iul pecu. & l. 4 §. lege Iulia. eo. titu. vbi Mar. & Pau. Iurecõſulti in hæc verba inquiunt: Lege Iulia de reſiduis tenetur qui publicã pecuniam delegatã in vſum aliquem retinuit, neq; in eum vſum cõſumpſit. Item, is apud quẽ ex locatione, emptione, alimentaria ratione ex pecunia, quã accepit, aliáue, qua ex cauſa pecunia publica reſedit, ſed & qui pecuniam publicam in vſu aliquo acceptam retinuerit, nec erogauerit, hac lege tenetur qua lege damnatus amplius tertia parte, quàm debet punitur. Hæc illi.

Tertiam ſpeciem relatus Deci. in eo conſtituit, qui paulatim exigit pecunias pro domino, vel republ. quas omnes tenetur poſtea infra certum tempus reſtituere, in qua ſpecie reſpondit hunc propria pecunia lucratũ cenſeri, & ſibi lucrum ex negotiatione quærere: is enim in genere ad reſtitutionem receptarum pecuniarum obligatus cenſetur, idq;

idq; magis Reipub.expedit.Citat Cy.& Bal.in l.incendiũ. ff.ſi cer.pet.Ange.& alios in l.cùm quid.ff. ſi cer,peta.& l. in naui Saupheli.ver.nam ſi.ff.loc.

Quibus & illud adijciendum eſt,quod Iuriſconſultus
39 ait in l.qui ſine vſuris.ff.de negotijs geſt.†magiſtratus qui publicam pecuniam in vſus ſuos conuertit,maximas vſuras præſtare vice cuiuſdam pœnæ debere à diuis principibus conſtitutum eſt.

40 †Publicis etiam rebus mercaturam facere vetamur:ſpecies enim publicæ in negotiationis emolumenta conuerti
41 non debent.l.2.C.de naui.lib.11.vbi Luc.pen.inquit,†tempore horrendæ famis quoſdam publicis pecunijs emendi frumenti gratia miſſos fuiſſe diuq; moram traxiſſe,& exquiſitis excuſationibus moram velare quæſiuiſſe. Cùm tamen publicis pecunijs negotiati eſſent, horũ inquit fraudem,negligentiam, & immanitatem vendendã,& in eos ſeueriſsimè animaduertendum, non enim hoc homo ſolus,ſed totus populus trucidatur:ſecundũ Greg.in reg.c.2. Hactenus ille in verba ſupraſcripta, quæ adijcies his,quæ de publicis pecunijs proximè diximus.

42 †Item arbores ex luco Daphnes vel cupreſſos ex luco Perſcidos ementes,& vendentes,nouerint ſe quinq; libris auri eſſe multandos.l.1.& 2.C.de cupreſ.quemadmodum in Aegypto Sycomorum arbores excidentes extra ordinem non leui pœna coercentur,idcirco,quòd hæ arbores colligant aggeres Niloticos,per quos incremẽta nil diſpenſantur,& curentur.l.ſaccularij §.ſi quis arborem.ff.de extrahen.crimini.quibus addes l.in fraudem.in §.cõductor.ff.
43 de iure fiſ. †Item veneni mali emptio non contrahitur, ſecundum ea,quę ſcripſit Iuriſconſultus in l.quod ſæpe.§. veneni mali.ff. de contrahen.emptio.& in l.3.ff. de ſicca. Conſequenter intelligis in his ſine permiſſu principis negotiationem fieri non poſſe.

44 †Notandum eſt & illud, locorum conſtitutionibus negotiandi facultatem iuſta de cauſa plerunq; arctari, vt ecce in patria mea nonnunquam decreta fiunt, ne frumentum vendendi,negotiandiq; cauſa, quis emere præſumat.
45 †Quod decretũ (vt penuriæ occurratur,) de iure valet,idq; proba-

probari videtur ex his,quæ ſcripſit Bar.in l. cætera.in §.fi. & ibidem plenius Iaſ.ſub nu.14.ff.de leg.1. Accedat,quod ſcripſit Bar.in l.1.C.de fruct.vi.cõſti.†inquit enim,ex ma- 46
la adminiſtratione frumenti penuriã creſcere.†Vnde præ- 47
fecti annonæ ordinem dare, ſeu ponere poſſunt,qualiter quo ordine, quantúmue frumenti vendi poſsit quolibet die,vel menſe.Quem refert,& probat Corſe.in ſingu.ſuis, in verbo,frumentum. & addes Abb.in c.1.de emp.& venditio.nu.6.& quæ notauit Ant.Fran.apud eum.

†Similiter in patria mea viget aliud decretum, & quidẽ 48
pœnale,quo omnib⁹ prohibetur mari, vel terra ad ciuitatem poſt feſtum omnium Sanctorum vinum importare: quod ſtatutũ & in ciuitate Tergeſti eſſe, & obſeruari debere,ſcripſit Bal.reſponſorum lib.2. reſpon.192. ſtatutum ciuitatis Tergeſti. & obſeruandum eſſe dictum ſtatutum colliges ex his, quæ ſcripſit Nico.Boe. deciſ.277.& videtur.num.9.Accedat,quod Paul. & Iaſ.tractant in l.cætera. in §. ſed & ſi quis ff. de legatis 1. † Innuunt enim legem 49
municipalem valere, quòd extraneorum panni nõ intromittantur,& temperando,ſeu declarando ſubdunt legem prædictam intelligendã in his, qui pannos intromittunt, vt in loco vſus hominum eiuſdẽ loci remaneant, ad illos autem nõ referatur:qui itineris cauſa aduehunt, & (vt ipſi dicunt)per tranſitum. Quam ſententiam probat Alex in conſ.86.viſa.volu.4.num.4.Pro qua ſententia eſt tex.iuncta glo.in l.ſi quis poſt hanc.C.de ædifi.priua.& cõfirmabis ex his,quæ ſcripſit Andr.de Iſer. in rub. quæ ſint reg.& Nico.Boe.deci.178.numẽ.12.& quæ eadem parte nos diximus,ver.animalia quoq;. Vnde ſi nauis onuſta vino,itineris cauſa portui Anconæ poſt feſtum omnium Sanctorum applicaret, in prohibitionem magiſter nauis nõ incideret,cùm vinum aliò ſit importaturus. Idem iuris eſſet,ſi ventorum,et aduerſa tempeſtate in portum deferatur, vel quia nauis vitium faciebat,vinum fuit expoſitum,non vt in vſus habitantium conuerteretur: argu.l.Cæſar.l.interdum.§.ſi propter neceſsitatem.ff. de publi.& l.fin.§.idem iuris.ff. ad leg. Rho. de iac. Et denique dictum conſilium Bal.ad declarationem eiuſdem decreti Anconitani valde

notabis,& videbis Ber.in tracta. de Gab. in 8.par.princ.in prin.tomo.6.

50 † Sunt & sexcentæ leges municipales in diuersis mundi partibus,quibus mercatura in quibusdam rebus arctatur: quas referre non expedit,nec ad rem valde pertinet. Sufficit ergo prædicta attigisse, & hæc loca ad materiã subijcere.Guid.Pap.q.373.vtrum vetitũ. & q.572. si fuerit.Gand. in tract.malefi.in rubr. de rebus non põr.con. de Asten.in volu.de consti.& decret.in verbo,deuetum.vbi diffusè Nicol.Boe.q.178.

Sciendum est etiam, licet grauior videatur iniuria,quæ inani honestatis colore velatur, vt homines de rebus suis aliquid facere cogantur inuiti, vt inquit Imperator in l. dudum.C.de contrah.emp. Vnusquisq; enim rei suæ moderator est,& arbiter.l.in re mandata.C.manda.& periniquum est,non esse ingenuis hominibus rerum suarum liberam alienationem.l.2. si à parente quis fuerit manu.& 51 scribit alios referendo Aym.Crau.consi.6.nu.121. † Mercatoribus tamen, qui res venales, & necessarias ad quotidianum hominũ victum exposuêre,pretiũ moderari possẽ & moderationẽ in vendendis mercibus adhibeti: secundũ Bart.in l.nemo.C.de iudi & in l.Imperatores.ff.ad legem Iul.de anno.& in l.1.in §.cura carnis.ff. de off.præfec.vrb. & Ias.in l.1.2.col.ff.de lega.& proprius ad rem tractãt Bar. Bal.& Saly.in l.1.C.de episco.audi. & Abb. in c.1.nu.6. de emptio.& venditio. Vnde relati iuris interprẽtes inquiũt: Cùm verbo victus,vestitus contineatur:nã sine eo duci vita nõ potest.l.verbo victus.ff.de verb.signifi.Mercatoribus pannos vendentibus certã adijci taxationẽ in pretio posse. Item cùm similiter habitatio verbo victus contineatur,vt ead.l. probatur pensiones domorum moderari posse, & moderatas pensiones domorum dominos recipere cogendos esse, quod in patria mea valde notandum est,propter assiduam, & frequentem aduenarum conuersationem,& his addes Asten.in volu.de constitu.& Deci.in v o vendere.vers.stante statuto.cap.Thol.deci.446.iten uit quæsitum.& apud eam Stephanus plenius notauit.

52 † Denique huic tractatui illud est adijciendum,quòd elegan-

eleganter Vlpianus ait in l.3. in §.ne potentiores.ff. de offic.præsid. vt licita negotiatione nemo prohibendus est, ita & prohibita exercere quisquam non debet.

Finis quartæ partis.

DE CONTRACTIBVS MERCATORVM.

SVMMAE.

1 *Nuda pactio obligationem non parit, exceptionem parit.*

2 *Mercator si paciscatur in nundinis Ricinẽsium centum solui,& si debitor præstituto die nõ soluerit pro interesse decem dari,an valeat pactio.*

3 *Mercator vt lucrum cessans consequi possit,quæ debeat probare.*

4 *Lucrum cessans in infinitum non est producendum, sed primum lucrum tantùm peti potest.*

5 *Piscator,venator, & auceps lucrum cessans petere non possunt.& quare.*

6 *Pactum,quòd damnis stetur simplici verbo seu iuramento,quòd valeat, & declarationes ad conuentionem eo in loco.*

7 *Pactum,in pecunia mutata, quòd salua sorte, ita q̃ de ea in dubium non eatur, lucrum diuidatur,an valeat.*

8 *Mercatori tradens pecuniam,vt lucrum & damnũ sentiat,num possit petere vbi voluerit, vt sibi à mercatore rationes reddantur, distinguitur, & distinctionis fœdere dissentientes doctores ad cõcordiam redegit.*

9 *Mercator si ad lucrum & damnum pecunias*

mutuas recipit: & ſe damnum deinde paſſum affirmat, vtputa naufragij, num ſit ſtatutum tempus à iure eidem ad faciẽdum fidem de prædictis, & quod teſtes ſuper naufragio in loco, in quo caſu euenit, minus legitimè recepti, probent.

10 *Pater, & filius ſi in eodem inſtrumento ſe pretium aut aliud quippiam recepiſſe fateãtur, an alter tantùm vel potius vterq; recepiſſe præſumatur.*

11 *Mercatores, qui merces per tranſennam ſeu foramina in vendendo ſeu permutando oſtendunt, reprehenduntur.*

12 *Adagia ſeu prouerbia illa, in folle offerre, & in folle merces non emendas, declarantur.*

13 *Socius in caſibus in quibus conſocium obligat, intelligitur durante ſocietate.*

14 *Interpretatio ad l. ſed & ſi pupillus. in §. de quo palàm. ff. de inſtit.*

15 *Socius conſocium obligat pro ea ſumma tantùm, quam in ſocietate habere compertũ eſt. Item, quando ſocietatis nomine contrahit.*

16 *Societas ſi eſt coita intra plures ad certum tempus, quemadmodum ſors ipſa, niſi finita ſocietate inuitis ſocijs diminui non poteſt, ita & lucrum.*

17 *Mercatores ſcribunt Titius & ſocij, de qua formula multa.*

18 *Lex, ſi quis maior. C. de tranſac. an habeat locum in curia mercatorum, vt ſcilicet non liceat purgare moram, vel liceat prout de æquitate canonica.*

19 *Lex, ſi quis maior. C. de tranſac. an ſit reſtringenda vel extendenda.*

20 *Similitudo an bona ſit de foro canonico ad curiam mercatorum.*

21 *Actio ad pœnam competit, etiamſi nihil ſtipulatoris interſit ſi contrauentum fuerit, quid in curia Mercatorum diſputatur.*

22 *Pœna, quæ ex partium conuentione proficiſcitur, an cenſeatur contra æquitatem. & quòd titulus de conſtituta pecunia, ſit factus propter mercatores.*

23 *Pœnæ legales non debentur in foro conſcientiæ: conuentionales debentur, etiamſi nihil interſit.*

24 *Interpretatio ad c. ſuam. de pœnis relatiuè.*

BENE eſt priuſquam ad alias partes huius tractatus tranſeamus, quædam ad mercatores, ipſamq; mercaturam pertinentia ſub ſingularibus titulis hic inſerere, & modò pauca de cõtractibus mercatorum referemus, prætermiſsis his, quæ Franc. Nic. in tracta. ſuo de contractibus mercatorum ſcripſit. ea enim magis ad animam, & poli forum, quàm iudiciales diſceptationes pertinent, & cum materia à nobis tractanda nihil commune habent: & miſſa etiam faciemus ea, quæ Baldus ſcripſit in tractat. de conſtit. poſito ſub rubric. C. de conſt. pecu.

Illud in primis vulgare eſt, nudã pactionem obligationem non parere, †ſed exceptionem parere. l. iuriſgentium. r §. ſed cùm nulla. verſ. igitur nuda. ff. de pactis. At in curia mercatorum, in qua quæſtiones ſunt de bono, & æquo, huiuſmodi exceptio, quòd ex pacto nudo actio non oriatur, reijcitur. Quinimò ex ea agi poſſe, receptum eſt: idq; eleganter ſcripſit Bar. in l. Quintus Mutius. ff. manda. & probat Bal. in l. ſi pro ea. C. mand. & in l. 2. C. de cõſt. pec. Saly. in l. placuit. C. de iud. Iaſ. etiã nõ improbat in citato. §. ſed cùm nulla. nu. 11. & Feli. in c. 1. nu. 1. extrà. de pact. & in pulchra facti ſpecie ſcripſit Alex. in conſ. 52. nu. 3. & 4. volu. 6.

Deci.etiam huic ſententiæ aſſentitur in pleriſque locis,& præſertim in conſ.7.nu.2.& pro tenui.& conſ.107.in cauſa.colum.2.& conſil.421.nu.17. plenè & ſubtiliter,quibus addes Ioan.Bap.Seue.in tracta.de pact.quæſtio.13.num.2. Pau.Par.conſi.82.aduertendum. nume.18.volumi.1.Blan. in tracta.de compa.in 1.quæſt.nume.13.to.12.Matth.Afflit. deci.399.num.3.fuit latum.& videbis,quæ ſcripſit Soci.in rub.de verbor.obligat.colum.2.& ſeq.quam ſententiam tot legum prudentum autoritate confirmatam,ego etiam probo, licet Rom.in l.filiusfamiliâs.ff. de dona. eam notauerit:me enim & autoritas prudentiſsimorum virorum & rationes mouẽt,vt longè à bona fide abſit in curia mercatorũ obijcere,nudo pacto promiſi. æſtimatio enim valde læditur (vt belliſsimè in pulchra q.Quintus Mutius Iuriſconſultus conſiderauit) & æquitati naturali conuenit inter eos,qui plurimum negotiantur,pacta ſeruari:vt ſcripſit Bal.in c. ſi pro debilitate. extrà.de off.deleg.& confirmabis ex his quæ diximus in prin.2.par.& in vltima par. dicemus.& addes etiam his,quæ ſcripſit Mar.Man.in conſil.12.intellecta.nu.14.

2 †Solent mercatores quotidie paciſci ſtipulatione interueniente,in nundinis finge Ricinenſium,centum ſolui,et addere ſi centum debitor præſtituto die non ſoluerit, pro intereſſe decem etiam dinumeret: in qua facti ſpecie videndum eſt,num conuentioni ſtandum ſit, & ſtare videbatur, quoniam in his, qui merces comparare ſolent,non ſolius damni,ſed & ceſſantis lucri eſt habenda ratio.l.3.§. fi.ff.de eo.quod cer.lo.vbi Bart. & idem ait Bart. in l.vni. C.de ſen.quæ pro eo,quod int.num.25.& probat Alexan. in conſ.190.viſa ſcriptura.nume.4.volumi.2.& in conſil. 141.viſo themate. in princ.volumi.5. idque receptum eſſe ſcripſit Dec.poſt Feli.in c.cùm venerabilis. colum.6.de except.licet eo in loco ſubdubitauerit,& idem Dec.in conſi. 441.in fin. præſens conſultatio, & complures refert And. Tiraq.in comm.de vtroque ret.§.1.gloſſ.18. numer.71,pag. 363. Contrà verò conuentioni ſtandum non eſſe probatur autoritate Bald. in l. rogaſti.§. ſi tibi. col.2.ff. ſi cert. pet. Inquit enim in fraudem vſurarum pactum ſeu confeſ-

ſionem adiectam cenſeri.l.qui teſtamentum.ff.de probat.& tanti ſua intereſſe in præſtituto tempore pecuniam ſolutam non fuiſſe probari oportere.ff.de act.& obliga.l. traiectitiæ, & conſequenter certa ſumma conuentionem initam non valere. Idem probauit Albe.in l.1.C.de ſum. tri.& Dec.in conſil.39. iuridicam. numer.5.qui alios idem ſentientes citat. & in conſil.119. & pro tenui,colum.antepenul.& in conſil.183.in controuerſia,nume.3.& in conſ. 322.nume.4. & ſequen. quod & verum puto. Vt † enim 3 mercator lucrum ceſſans poſsit conſequi quædam probare aſtringitur. Et illud primum debitorem in mora reſtituendi pecuniam fuiſſe, vt ſcripſit Deci.in conſil.116.in fin. & in conſil.441. in fin .& Alexand. noſter probat in conſil.191.num.4.viſa ſcriptura,volumi.2. Deinde probare debet qualitatem illam, ſe ſcilicet mercatorem eſſe,& merces ſolitum comparare, vt eleganter inſtruit idem Alex.in conſ.141.viſo themate,in princ.volu.5.quem refert, & probat Dec.in citato conſil.39.iuridicam, prope numerum quintum,& conſil.322.numer.5. Poſtremò, lucrum ceſſans probare debet, modo quo à Pau. Caſtren. is enim in l.3.§.nunc de officio.nu.3.ff. de eo, quod cer. loco.ſcripſit in verba infraſcripta: Probare debes, quòd mercator habuit præ manibus merces quaſdam quibus fuiſſet lucratus decem,& quia caruit pecunia non potuit emere,vel alio modo poteſt conſtare, quòd ſi habuiſſet illam pecuniam,certè lucratus fuiſſet decem. Nam non ſequitur,eſt mercator, & conſuetus eſt lucrari aliquando, ergo ſi habuiſſet, fuiſſet lucratus, quoniam poſsibile eſt, quod non eſſet lucratus, cùm multa potuiſſent euenire in contrariũ. l.quemadmodum.§ ſi nauis.in fin.ff.ad legem Aquiliam, & ff.de acquir.rerum domi.l. naturalem.§. in fi.hactenus Paul. quem refert ac probat Deci.in relato conſil.322.ſub nu.5.& hæc ſententia placuit Mart. Aſſl. deciſ.20. quidam nobilis,& conſiderat Bar.idem ſentire in l.1.C.de ſen.quæ pro eo, quod int. in illis verbis appareat quaſi certè, q̃ ex ea lucratus fuiſſet:& reliqua.addo eundem Pau.in l.1.C.de ſum.tri.& ibidem Io. Bap.Seue.numer.83. & ſeq.conſiderantem dicta verba, & qui ſubdit id pleriſque placuiſſe,&

hæc ſententia mihi quoq; non inarguta videtur, ſed & illud adijciendum eſt, quod belliſsimè relatus Deci. notauit in c. cùm venerabilis. temperat enim vt lucrum ceſſans in
4 infinitum non producatur, †ſed primum lucrum tantùm peti poſsit, verbi gratia, ſi mercator probat, ſi debitam pecuniam perſoluiſſet dicto die, certè lucratus eſſet decem, audiatur. Rurſus ſi dicat, ex illis pecunijs merces cõparaſſet, lucratusq; eſſet, non audiatur: nec etenim mercatorem ferendum ait, qui pro eo quod intereſt rem traditam non eſſe decem petit, item quòd ſi rem habuiſſet, vendidiſſet, & pecunijs lucratus eſſet, citata l. vni. C. de ſen. quæ pro eo, quod inte. l. Neratius. in §. ſi ſeruo. ff. de ſer. cor. & l. ſi ſterilis. § cùm per venditorem. ff. de act. empt. & hæc ſententia ſanè rationabilis eſt, nec Paulum, & pleroſque alios aliter ſenſiſſe puto, eſt & aliud huic rei adnotandum, quod Ludo. Rom. ſcripſit in ſing. 331. tu habuiſti, citans enim dictam legem quemadmodum in verſi. idemq; Labeo, & ad cœlum ferens inquit licet ſolitus negotiari lucrum ceſſans
5 poſsit petere, † fallit tamen in piſcatore, venatore, & aucupe, ratione enim harum artium lucrum ceſſans peti nequit, cuius rei meo quidem iudicio illa ratio reddi poteſt, quoniam incertum fuerit, an caperent, & multa accidere poſſent, vt nõ caperent, probariq; certè non poſſe conſtat, quæ ratio ex mente Iuriſconſulti, & Pauli videtur, at in mercatore probari vtiq; poteſt dicto modo, & videbis qd ſenſerit Pet. relatus ab Alber. in d. §. idem Labeo. Denique & illud adijciendum eſt in materia, quod in verba infraſcripta ait Iuriſconſultus in l. fin. ff. de peri& commo. rei venditæ. venditori ſi emptor in pretio ſoluendo moram fecerit vſuras, duntaxat præſtabit non omnino, quod venditor mora nõ facta conſequi potuit, veluti ſi negotiator fuerit, & pretio ſoluto & mercibus pluſquã ex vſuris quærere potuit, & quod nimiũ ſibi tribuens Franc. Otto. ſcripſit lib. 1. de vſur. c. 7.

6 †Aliud pactũ in contractibus mercatorum quotidianũ eſt, vt de damnis, & eo, quod intereſt, ſtetur ſimplici verbo ſeu iuramento partis, quam conuentionem valere receptũ eſt. & de qua tractat Barto. in l. 1. ff. de præto. ſtipul. & in l. iuſiu-

iuſiurandum. quod ex conuentione. ff. de iure. & ſanè crebriorem ſententiam eſſe & Alb. & Iaſ. ibidem teſtantur, et idem Iaſ. in l. ſi ab arbitro. ff. qui ſat. cog. & plenè quidẽ & eleganter probat Soc. in conſi. 90. viſis quibuſdam. vol. 4. ad quem in propoſita facti ſpecie tanquàm aiunt, ad ſacrã anchoram confugies, & idem placuit Mat. Affl. dec. 22. & deci. 91. iterum, & vbi plenius rem attigit. Ex quibus locis colliges declarationes ad propoſitam conuentionẽ, & illã declarationem prætereundam non eſſe cenſui, quòd licet Bar. in d. l. ſi. de præt. ſtipu. ſenſerit huiuſmodi conuentionem, antequã creditor iuret poſſe à debitore reuocari, eius tamen ſententiam notari, atq; à frequentioribus damnari vt ſcripſit Alexand. in conſil. 130. difficultas huius negotij prope finem, vol. 1. & Affl. dec. 91. ſuprà relata nu. 11. verùm Bartol. ſententia admittenda eſt cum illo temperamento, vbi ſcilicet creditor mercator deteriorem ſuam conditionem feciſſet, culpatæque atq; infamiæ vitæ effectus eſſet. Tunc enim reuocandi iuſta ſubeſt cauſa vt ſcripſit Angel. in citata l. fin. citando l. cùm quis, & l. ſi cùm Cornelius. ff. de ſolu. cuius ſententiam, & Raph. & Imo. ibidem probarunt, & placet Soc. in relato loco, & Iaſ. in citata l. ſi ab arbitro nu. 4. & in l. iuſiurandum, quibus in locis ſe ex facto conſultum ſemel atq; iterum ſecundum hanc ſententiam reſpondiſſe: ac nos hoc iure vti ſcripſit, & ſanè id honeſti eſt: & meritò obtinuit, vt ex cauſa prædicta ius reuocandi concedatur, ſine cauſa denegetur, nec forſan aliter intellexit Bart.

Huic rei eſt & illud adnotandum inter omnes iuris interpretes conueniſſe declarationem à creditore factam ad arbitrium boni viri reduci poſſe. Facta igitur damnorum declaratione, reductionem ad arbitrium boni viri concedunt, & hoc modo fortiſsimum illud argumẽtum, ex huiuſmodi conuentione ad deierandũ homines inuitari, & periurijs viam non eſſe aperiendã ijdem iuris interpretes remouent. Vnde ne contingat periurium detegi, ſibi bene conſuleret, atq; caueret decretor ſi præcedente iudicis moderatione, ac taxatione ſuper damnis iuraret, iuxta ea, quæ tractantur in auten. hodie. aliàs nouo iure.

C.de iud.& in c.pia.de excep.in 6. & in c.frequens. de reſt. ſpol.& ſcribit Alex. in conſ.37.viſo & opportunè diſcuſſo, prope fin.volu. 2. vbi id mirificè commendat. & his addes propiùs ad rem Io.Dile.in tract.de arte teſta.cau.48. in tit. de lega.

7 † Eſt & aliud vſitatum pactum inter mercatores, ſolent enim mercatores, vel alij mercatoribus pecuniã mutuare ſeu tradere ea lege, vt ſalua ſorte, & ita, vt de ea in dubium non eatur, & lucrum diuidatur, quod quidem pactum illicitum, & vſurariam prauitatem ſapere eleganter ſcripſit Bal.in l.1.C.pro ſoc.num.11.Ex eo enim etiam reprobatur, quòd periculum ad recipientem pecuniam tantùm pertineat, vt voluit gl.in c.pleriſq; 14. q.3.& videbis Ro.Belliſ. diſſerentem in conſi.520.circa propoſitam. & plenè quidẽ tractauit Dec.in conſi.116.in cauſa Alouiſij.qui & aliorum loca refert, & ad materiam noſtram & mercatorum is locus eſt vberrimus, addes etiam Laſ.in conſil.33. viſo themate. volum.3. qui & prædicta comprobat, & multis coniecturis euitandi turpis quæſtus cauſa, vt contractus licitus præſumatur ex facto conſultus reſpondit, cùm qui pecuniam negotiationis cauſa dedit quibuſdam, qui ſocietatem coiuerant, ſocietatem ſubintraſſe cenſeri.& Baldum etiam noſtrum legito, qui in materia interrogatus ex facto reſpondit in conſil. 454. committere pecuniam. & lib.3.

8 †Sed finge Titium licito modo pecuniam mercatori dediſſe, vt ſcilicet & lucrum, & damnum ſentiret, iuxta l.1. C.pro ſocio.num poteſt Titius quandocunque, & vbi voluerit petere, vbi ſit à mercatore ratio reddatur? Barto.in l. neminem. C.de ſuſcep.præpo.& arch.libr.10. argumento illius l.in fine anni, & non antè Titium audiendũ reſpondit, cuius ſententiam probat Laſ.Inſtit.de actio. §. ſequen. nume. 43. vbi Roman. in ſingularib.ſuis idem ſenſiſſe refert, & placuit hęc ſententia Corſet.vt in ſingu.ſuis in verſicul.mercator. & Capp.Tholo.non improbat q.447.quibus addo Petr. Vbal.in rractatu de duob.fratrib.in fin.12. partis, qui ait in propoſita facti ſpecie mercatorem ad exhibendum rationes ante annum compelli non poſſe, & ſingu-

ſingularem eſſe tex.in l. neminem.& Pontanum idem reſpondiſſe. Ego tamen didici à Baldo in rubr.C.pro ſoc.nu. 5. ceſſante calumnia, quandocunque calculum peti poſſe. mouent eum, quæ notantur in l.tamdiu.C.pro ſoc. & hæc ſententia placuit Iaſ.in l.vni.C.de erro.calcu.ſub.nu. 2. qui citat Bar.in l.Lucius.ff.pro ſoc. Vnde ego non incolorata forſan diſtinctione tentabam dicere,& Bart. bene dixiſſe, & Bald. non malè ſenſiſſe. ſi enim quærimus, an ante annum calculus cum pecunia,& lucro(ſi quod eſt)peti poſsit, & id denegandũ eſt,& hoc meo iudicio forſan ſenſit Bart. in l.neminem. is enim argumento illius text. vt ſupra reſpondit.vnde verba Bart.ſecundum illam legem accipienda ſunt: vt idem Bart.teſtatur in l.non ſolùm. in §. liberationis verba. ff. de libe.leg. ſub nu. 7. at lex illa loquitur in ſuſceptore, qui integro & completo anno rationes reddit, & dicto tempore eius officium terminatur,& huic reſponſo Barto.lumen veritatis aſsiſtat. & ſi iure ſtricto deficeremus, naturali ratione ſuadetur, vt Iuriſconſultus ait in l.in ſumma.in §.Varus.ff.de aqua plu. arc. Periniquum enim videtur, vt poſtquàm mercator pecunias recepit,& in merces erogauit ſeu deſtinauit,ante annum & rationes ſimul & pecunias reddere, & reſtituere cogendus ſit, mercatoris namque conſilia franguntur,& non ſine magno damno, & incommodo forſan faceret: cùm merces coactus alieniori tempore diſtraheret. Si verò quæramus, an calculus, & ratio ſine pecunia, & reliquis poſtulari poſsit, & abſque calumnia quandocunq;, & ſic ante annum peti poſſe exiſtimo. Nec hoc fortè Bar.denegaſſet: ceſſant enim in hoc caſu rationes relatę, & ferendus eſt, qui rationes velit ad id pertinentes inſpicere, cùm ſua interſit.Exigitur tamen iuſiurandum non calumniæ cauſa poſtulare edi ſibi. Quid enim ſi vexandi mercatorem cauſa ſuperuacuas, aut quas haberet, aut non ad ſe pertinentes rationes peteret? iuxta l. ſi quis ex argentarijs.in §.exigitur. & in §.rationes. ff. de edendo.

9 †Rurſus hic illa incurrit inſpectio, mercator modo proximè relato pecuniam à Titio recepit, ſe damnum deinde paſſum affirmat, vtputa incendij, ruinæ, naufragij, ſuæ

vel ſimilium, num mercatori à iure ſtatutum tempus ſit ad docendum, & fidem de prædictis faciendum? Bart. in l. 2. C. de nauf. ait annum ſtatutum, & poſt annum mercatorem audiendum non eſſe: cuius ſententiæ aſſentitur Iaſ. in citato §. ſequens. nu. 44. & probat Cap. Thol. q. 447. Ang. tamen Vbal. in addit. ad d. l. 2. Bartol. ſententiam notauit optima quidem ratione: euenire enim ſecundum eum actionem de naufragio perpetuam eſſe, & exceptionẽ temporalem. Quod verum non eſt, & contra omnes regulas, omnes enim exceptiones ſunt perpetuæ, etiamſi actiones ſint annales. l. purè. in §. fi. de doli except. quam rationem conſiderando Bart. in relato loco, quod primò dixerat, in dubium reuocauit, ſubdens in d. l. 2. ius ſingulare eſſe fauore fiſci, & de more mercatorum in contractum pactum adijci ſolere, quòd mercator caſum infra certum tempus probet, quod præcipuè in fideiuſſoribus vulgò aſſecuramentis nuncupatis in patria mea ſeruatur. Et his addes in d. l. 2. fauore fiſci ſingulariter id eſſe ſtatutum eadem l. Iac. de Plat. & Iacob. Reb. ſenſiſſe, quos refert Stepha. apud d. q. Thol. & comprobabis autoritate Corſeti in relato ſingulari, in verbo, mercator, nec eſt ſilentio prætereundum, quod idem Bartol. ea. l. 2. ſcripſit teſtes poſſe recipi in loco, vbi caſum aduerſamque fortunam ſe mercator paſſum eſſe affirmat: & huiuſmodi teſtimonia non ritè recepta parte ſcilicet non citata fidem facerent. quod confirmabis quæſt. Tholo. relata, & id ad cœlum tulit Mar. ſing. 24. Clarum eſt in iure & id etiam ipſe tanquam quotidianum memoria tenendum puto, pro quo lex, ſcire oportet. in §. ſufficit. ff. de excuſ. tut. in illis verbis, cuius fidem ſuffi cit firmare ex ipſa naturali iuſtitia.

10 † Solent perſæpe pater & filius in eodem inſtrumento ſe pretium, aut aliud quippiam recepiſſe fateri, vnde quæſtio fuit, an alter tantùm, vel potiùs vterq; recepiſſe præſumatur, & in viriles partes diuiſum, ita vt pro dimidia quilibet teneatur: receptum eſt propter l. reos. in §. cùm tabulis. ff. de duob. reis, idq; liquet ex his, quæ & veteres, & recentiores iuris interpretes ſcripſere in l. dotem. in §. tranſgrediamur. ff. ſolu. matri. & Alex. notauit apud Bar. in l. in duobus

bus. in §. 1. in addi. quæ eſt ſub num. 15. ff. de duobus reis. & plura Dd. loca refert And. Tiraq. in com. de vtroque. ret. §. 31. gloſſ. vni. nu. 7. pag. 558. & Nico. Boer. deci. 23 & quo ad primum nu. 10. vbi pleriſq; placuiſſe refert, & videbis Rapha. Cuma. conſilio. 40. quidam filio. in ſecundo dub. & Fran. Cur. conſi. 54. ſæpe & frequenter articulus iſte. Dicebat tamen Cy. in additio. ad §. tranſgrediamur. Id totum præſumi ad manus patris perueniſſe, ſi pater filium gubernabat, eratque mercator, & econtrà, ſi pater à filio gubernatur: quia forſan ſenex, & filius mercator, & induſtri⁹ totum ad filium gubernatorem peruenisſe præſumatur. Quam ſententiam Cyn. ibidem Angel. probauit, & ſecundum eam Ange. Aret. ex facto conſultus reſpondit, vt ipſe teſtatur Inſtit. de don. §. eſt & aliud. & videbis Cor. conſi. 303. in hac conſultatione. nume. 10. lib. 4. Et hæc Cyni ſententia non eſt ſine æquitate, quæ tamen in iure non reperitur expreſſa. Vnde puto Cy. ſententiam admittendam, ſi probaretur communiter contingere ad patrem gubernantem filium, & mercatorem, vel contrà, peruenire, idque ex ſententia Alex. in citato §. tranſgrediamur. col. 2. Fran. Cur. & Nico. Boe. in relatis locis. quod probatur eo loco à ſolitis: iuxta gloſſ. in l. neque natales. C. de probat. & confirmabis ex relatis autoritatibus, & locis à Marſ. in ſing. ſuis in ſingul. 336. Argumentum à ſolitis, quod vltimũ memoria tenebis. vt ſcias quid in forenſi diſceptatione defendi gratia Cyn. ſententiam, quæ ſummam habet æquitatem, probandum ſit, & illud adnotabimus plurimum in his iudicem poſſe, religionique eius committi, qui in cauſis mercatorum, & generaliter vbi æquitas ſuggerit, interrogare partes poteſt (vt non ſemel dicemus) & ſubtili iudicis inquiſitione veritas plerunque inuenitur.

† Solent mercatores Anconæ in vendendis, emendis, permutandisque mercimonijs, merces ipſas per foramina, & quaſi per tranſennam oſtendere. Libet igitur exclamare, ô viri Anconitani, non laudo profecto, non laudo. Vt enim Andabatæ clauſis oculis digladiabantur, ſic Anconæ merces permutari vendique videmus, & ſunt excogitatæ mercatorum artes ad decipiendum fallendumque 11

contra-

contrahentes: hinc sæpe iurgia, hinc lites immortales ortas vidi. Vnde Ioan. Cor. Miscel. lib. 3. c. 24. num. 9. & in rubr. de seruitut. in seruitute officiendi luminibus. numer. 15. & seq. num. propter ea, quæ habentur in l. luminum. ff. de ser. vr. præd. & in l. quoties. ff. de seruit. in mercatores inuehitur, qui in opacis, tenebrosisque locis merces appetunt vendere: & declarat leges prædictas, sed & ipse legito Veron. in tracta. de ser. vr. præd. in titu. de serui. lumi. & gloss. in d. l. luminum. in verbo, excipiat, quæ ait, id est, recipiat, sic, vt ad nos possit venire, etiam per foramina, vel quocunque
12 modo. † Vnde & illud adagium, In folle offerre. de quo in l. cùm seruus. ff. de condi. & demon. vbi intellexisse Callistratus Iurisconsultus videtur, eum, qui ad liquidum rationes non reddit, metaphora ab his ducta, qui pecuniam intra marsupium ostentant, ita vt nec qualis, quantaue sit, cognoscatur. Vnde vulgari sermone circunferuntur, In folle merces non emendas. de quo Alciatus meminit in com. de verbor. signif. pag. 189. Bene igitur facient & præsides, & Anconitani viri, si foramina prohibebunt, ædificiaq; tabulis cõpacta amoueri, è mercatorum domibus iubebunt. Sunt enim, vt diximus, excogitatæ artes ad fallendum, circumueniendumque, & Iurisconsultus admonet, malitijs indulgendum non esse. l. in fundo. de rei vendic.

De societatibus scribere superuacuum esse duxi: ea enim materia vulgaris est, & in sexcentis locis tractata. & præcipuè tractauit Pet. Vbald. Duo tamen adnotabimus, in quibus mercatores tota (vt aiunt) via errare plerumque
13 vidi. † Alterum est, quod dicitur, in quibusdam iuris articulis socium consocium obligare, & pro socio teneri. de quibus meminerunt gloss. & Bartol. in l. nemo ex socijs. ff. pro socio. & apud Barto. & Alex. & And. notarunt, Bald. in rub. C. pro soc. in fi. Pet. Vbal. in trac. de duob. frat. in 9. par & Dd. in l. si socius. ff. si cer. pet. & Alex. in consil. 139. perspectis. in prin. volum. 5. moderationes, & temperamenta recipit infra scripta. Primum est, vt intelligatur durante societate. Vnde eleganter inquit Pau. Ca. in l. 1. in §. non autem. numer. 3. ff. de exerc. cùm duo mercatores ad quinquennium societatem coiuissent, elapso quinquennio, alterum ex contractibus cum alio initis non teneri, quoniam finita esset societas, nec referre contrahentes societatem finitam esse ignorasse. qui enim cum alio contrahit, vel est, vel esse debet conditionis eius nõ ignarus. Contrà verò ait, si simpliciter, & absque temporis præfinitione coita societas fuisset, † & soluta fuisset, & subdit secun- 14
dum hanc sententiam se ex facto consultum respondisse, & valentissimos viros eius responsum probasse. Et idem probauit Pau. in l. sed & si pupillus. in §. conditio. ff. de instit. & consil. 104. visis & ponderatis. parte 1. In quibus locis respondit non obstare l. sed & si pupillus. in §. de quo palam, vt procedat, quando simpliciter, & absque temporis præfinitione mandatum in initio datum fuerit: quod notandum puto ad interpretationem d. §. ad cuius etiam interpretationem videbis Signo. consi. 59. si quæritur. Pau. Par. in consil. 93. dicendum videtur. num. 60. & seq. volu. 1. & sententiam Pauli probauit Dec. in citata regul. qui cum alio & in l. si socius. nume. 4. ff. si. cert. pet. quemadmodum æs alienum, manente societate, contractum de communi soluendum est, non id ęs alienum, quod vnus ante societatem contraxerit. is enim soluet, qui contraxerit. l. sed nec æs alienum. l. omne æs alienum. l. pro socio arbiter. ff. pro socio. & scribit Par. in consi. 94. numer. 15. spectabiles. † Se- 15
cundum temperamentum est, vt socius obligari possit à consocio pro ea summa tantùm, quàm in societate habere compertum fuerit, vnde cauti sint contrahentes, vt id sedulo perquirant, atque conuentiones initas in societate contrahenda diligenter inspiciant vt admonet, & eleganter Ancha. probat in consil. 332. pro cariori decisione. & commendat Dec. in relatis locis, nec Paul. par. vtpote probabile notat in consi. 93. nu. 31. & seq. & videbis eundem in seq consi.

Et illud tertium est temperamentum in ijsdem articulis, in quibus socius socium obligat, requiritur, seu intelligitur quando nomine societatis cõtrahit, diuersum ius est si proprio, seipsum enim tunc nõ sociũ obligat, nisi in communem arcã pecuniæ versæ sunt. l. iure societatis. vbi Bal. notauit. ff. pro socio. & refert, ac probat Alex. in consil. 139.

per-

perſpectis ſcriptis.in princ. vol. 5 Deci.in relata l.ſi ſocius. & conſ.98.iuridicam Aym.Cra.in conſi.129.proponitur. in fin.

16 †Alterum eſt, quod in materia ſocietatis adnotandū puto, Si coita ſit inter plures ſocietas ad certū tempus quemadmodum ſors ipſa, niſi finita ſocietate, inuitis ſocij diminui non poteſt, ita pecunia, quę ſorti accreuit, hoc eſt lucrū ipſum. Idē enim iuris in eo, quod accreuit, quod & in ſorte eſſe Bar.noſter ſubdubitans tentauit dicere in l.auri ſtatuta.C.de frumen.vrb.conſt. lib.10. & retulit Cor.in ſing. ſuis.in verbo lucrum.

17 † Et illud, quod nunc nuper ſuccurrit, prætermittendum non eſt, ſcribunt mercatores, vel in literis, vel in libris ſub illo vulgari modo, Titius, & ſocij ſocietatis &c. ſcribit igitur Bar.in l.ſi ſeruus communis ita.nu.4.ver. & iſta faciūt ad quæſtionem.ff.de ſtip.ſeru. in verba infra ſcripta circa relatam formulam: Videtur quòd ex virtute talium verborum Titius nominatus teneatur, & ſibi acquiratur pro dimidia alijs omnibus pro portionibus ſocietatis. tamen puto ſic dicendum, quòd & virtute dictorum verborū, quatenus continent contractum, ex quo dicti mercat. debeant obligari, ſi quidem ageretur inſtitoria, quilibet teneretur inſolidum, quaſi per illum omnes negotiationem exercent, vt ſupra de exer l.3.in pri. ibi, ſed plures rem. ſi verò in dicta ſcriptura continetur totum, ex quo eis mercatoribus debet obligatio quæri, tunc verborum rigor facit ſeu indicat illud quod ſuprà dixi in ſeruis ſtipulatoribus: æquitas tamen & vſus communis ſuggerit contrarium. Nam Titius, qui nominatur, non ad hoc nominatur, vt ſibi magis quæratur, ſed vt oſtendatur quòd ille ſocietatem obtinet, & ideo forſan dicendum eſt, quod omnibus quæratur proportionibus ſocietatis. Hucuſque Bartolus, in relata verba, cuius ſententiam probauit Deci in conſil. 122. & protenui.colum.2. vbi refert Imo.idem ſentientem, & ſub relato vulgari modo ait Titium nominatum non cenſeri, vt plus ſibi, quàm alijs quæratur: ſed vt oſtendatur Titium ſocietatis eſſe caput. In qua verborum conceptione, videndū eſt elegans Bald.reſponſum, 190. Sempronius, & cæt. lib.2. vbi

vbi in Bar.ſententiam videtur inclinare, & vide quid ſenſerit Raph.Cu.in conſi.172. Titius &c.

Apud Iaſonem lib.1. reſponſorum Reſpon. 82. elegans quidem & nuſquā (vt ait) relata quæſtio in materia de qua agitur fuit propoſita. & eſt talis. †ex æquitate canonica li- 18
cet purgare moram euitandi cauſa pœnas legis, ſi quis maior. C. de tranſact. vt inquit Bal. in l. qui crimen. in 10. q. C. qui accuſa. non poſ. & probāt Alex. Iaſ. & Franc. Cu. alios referendo in ea l. ſi quis maior. & facit c. ſuam. extra de pœni. num idem iuris ſit in curia mercatorum, vt permittatur purgatio morę, ne incidat mercator in pœnas eiuſdem legis. In qua quæſtione Iaſ. ex facto conſultus, eleganter reſpondit, prima fronte admittenda videbatur, quoniam in curia mercatorum ex bono & æquo procedendum eſt, reiectis iuris apicibus, vt in vltimę partis principalis initio plenius diſſerendo oſtendemus, †ſed l.ſi quis maior. rigorē 19
iuris reſpicit & propterea de æquitate canonica nō procedit. Nō eſt ergo diuerſum in dicta curia ſtatuendū. inquit, tamen contrariam ſententiam probabiliorē, idq; pluribus probat, & ſubijcit comparationem hanc de foro canonico †ad curiam mercatorum nuſquam relatam, & nuſquā 20
receptam. Non eſt ergo noſtrum, cùm lex deficiat, extendere l.ſi verò. §. de viro. ff. ſolu. matrimonio. & l.ſi quis maior. propter virtutē iuramenti fauorem cōtinere, & fauorabilem eſſe, meritoq; extendendā, potius quàm reſtringendam eſſe, quod & ipſemet Iaſ. in eadem l. ſub num.8. adnotauit. Et quod dicitur in curia mercatorū ex bono & æquo iudicandum, intelligendum eſt, vt iuris apices, qui veritatem rei atq; negotij non reſpiciunt, reiecti cenſeantur, nō autem vt ius ciuile in mercatorū foro locum non habeat, quoniam aduerſaretur legi bona fides. ff. dep. Hæc ille, qui pluribus vtitur. Incurrit, & hic alia inſpectio non abſimilis. Receptum eſt actionem ad pœnam† competere, ſi con- 21
trauentum fuerit, etiam ſi nihil ſtipulatoris interſit, quod fuerit contrauentum. l. cùm pœna. vbi gloſſ. & Bartol. ff. de arbi. & notarunt Bartol. & plerique alij in l.2. in §. item ſi in facto. ff. de verbor. obligat. num & id in curia mercatorum ſit admittendum. Angel. in conſil. 219. arbitror.

dictam pœnam &c. tentauit dicere nil præter id, quod mercatoris interſit, peti poſſe, cuius ſententiam probauit Fran. Are. in l. 4. in §. Cato. in 1. colum. ff. de verbor. oblig. quoniam eſſet præter æquum & bonum; & æquitas præcipuè inter mercatores ſpectanda eſt. l. Quintus. vbi Bartol. ff. mand. verùm Iaſ. in l. 2. in §. item ſi in facto. ff. de verbor. obligat. contra, & ait, licet non legerit aliquem qui quæſtionem diſſeruerit, credit tamen minimè admittendum,

22 †quòd pœna, quæ ex partium conuentione proficiſcitur, iuxta l. fi. ff. de pręt. ſtip. cenſeatur contra æquitatem. Quinimò, nil eſt, quod magis humanæ fidei congruat, quàm pacta, & conuentiones obſeruare: pręcipuè inter mercatores, vt dicit l. 1. ff. de conſtitution. pecun. & illud conſtitutum propriè eſt factum propter mercatores. Confirmat etiam ſuam ſententiam ex l. bona fides. ff. depo. ac his, quæ proximè diximus, non eſſe ſcilicet à ciuilibus præceptis recedendum, & addit contra Ang. & Aret. ſi ex facto interrogaretur reſponderet, hactenus Iaſ. ſcripſit etiam in eodem articulo Lancel. Gal. in eodem §. item ſi in facto. & ſub nume. 7. referendo Iaſo. ait comprobari Iaſo. ſententiam poſſe ex eo, quòd dicitur pœnas legales non deberi in foro conſcientiæ, iuxta gloſſ. in c. fraternitatis. 12. q. 2. conuen-

23 tionales tamen deberi, † citat Anch. in regul. poſſeſſor. de regul. iur. in 6. ver. 3. quæro. Felin. in c. 1 numer. 62. ver. limita tertiò, extra de conſ. Idque verum eſſe, etiam ſi nihil interſit, ſecundum Innoc. in c. ſuam de pœn. Pan. in c. dilecti. in 3. colu. ver. ſexta & vltima pœna. de arbi. ſubijcitur deinde animaduertendum eſſe. Nam pœnam cõſequi vbi non intereſt, eſt contra æquitatem. Caſus videtur hic, dum vbi non intereſt, vult, quòd doli mali exceptio competat, quæ nititur æquitate: vt dicit glo. & quia Prætor habet æquitatem ante oculos. l. quod ſi Epheſi. ff. de eo, quod cer. loc. in ſtipulatione prætoria non exigitur pœna, ſi non intereſt. l. & ſi poſt tres. ff. ſi quis cau. l. 2. in fin. ff. ſi quis in ius voc. non ie. vbi Bar. & Iaſ. Alex. & Soci. in eod. §. notarũt. hæc ille, qui nil certi ſcriptum teliquit, contra tamen Iaſ. inclinare videtur. Non me latet etiam Io. Cro. in d. §. Cato. ſub numer. 8. & ſequ. in primis commentarijs, ſcripſiſſe

in

in propoſitis articulis in verba infra ſcripta: Notanda ſunt aliqua in iſta materia promiſsionis factæ nomine pœnæ. Primò, quòd in curia mercatorum pœna promiſſa peti non poteſt vltra intereſſe, & ſi nihil interſit, nihil peti poteſt: quia eſt contra æquitatem, quæ ſeruatur in illo foro. l. Quintus. ff. mand. & ita ſenſerunt Ang. in relato conſi. et Aret. & ſubijcit deinde inferri ex hoc exceptionem, & temperamentum ad l. ſi quis maior. C. de tranſact. quia lex illa imponens pœnam contrauenienti contractui iurato, non habebit locum in foro mercatorum. Hæc ille in ſupraſcripta verba, qui de Iaſ. nõ meminit. His igitur relatis, quę in propoſitis iuris articulis inuenimus ſcripta, dicam quid & ipſe ſenſerim. Et profectò magnopere me Ang. Franc. Are. & Io. Cro. autoritas mouit, pro qua ſententia eſt quod in vltima particula vltimæ part. princ. tractatus diximus nu. 6. non tamen à Iaſ diſſentio: cuius ſententia in vtroq; caſu ſemper probabilis atque rationabilis eſt viſa, & in ſuperiori caſu quod Iaſ. ait æquitatem cum præceptis ciuilibus in foro mercatorum conſiderandam, confirmabis ex multis, ac varijs, quæ in princip. vltim. part. princip. tractatus diximus ac in pleriſque locis eiuſdem partis, & quòd moræ purgatio non admittatur probari poteſt ex his, quæ Franc. Curt. ſcripſit in ea. l. ſi quis maior. ſub numero. 44. Deci. in conſil. 138. & diligenter. colum. penult. & fin. & in conſil. 452. viſa inſtructione. Lud. Goz. in conſil. 57. multa fuerunt, num. 18. & ſequ. ex quibus locis colliges reſponſa ad id, quod diximus ex ęquitate canonica morę purgationem admitti. Et ad interpretationem d. c. ſuam. extrà de pœnis. vide quę plenè Andr. Alc. ſcripſit in citato §. Cato. num. 146. & ſeq. † in poſteriori verò caſu, quod Lanc. Cal. 24
ait non mouet, & circa text. in d. §. item ſi in facto. videbis eo in loco Bart. in 3. & 4. opp. & Iaſ. ſub numer. 14. ver. circa quartam. Item, nec moueat, quòd non incoloratè quidem dicebatur in præto. ſtipul. an interſit, ſpectandum eſſe propter ęquitatem, quam ante oculos prętores habuerunt. Nam ius ciuile ex Prætorũ decretis etiam conſtat. §. conſtat. Inſt. de iu. nat. & in illis cùm non merè cõuentionales exiſtant, viſum eſt Prætori iuris rigorem temperare

& se in illis intromittere. At in stipulationibus, quæ simpliciter conuentionales dicuntur, iuris regula non reperitur immutata. Non est ergo ab ea recedendum: argumen. l.bona fides.ff. depo. & à regula recedendum non esse admonet Bartol.in l. quoties.ff. si quis cau. Deci.in reg. 1. de regul.iur.Iaſ.in consil.16.col.2. vol.3. videretur prima, & meritò hæc sententia obtinere deberet,cùm hæ stipulationes à mera voluntate contrahentium proficiscantur,& æquitati ac fidei humanæ conueniat, initam conuentionem seruari.

Finis Tituli, de Contractibus mercatorum.

TITVLVS MANDATI.

SVMMAE.

1 *Mandata ex officio atq; amicitia originem trahunt, & in vsu frequenti sunt.*

2 *Fines mandati diligenter custodiendi sunt, & refertur memorabile exemplum Publij Craſsi Mutiani.*

3 *Mandans Benedicto debitori suo, vt centum quæ sibi debet, persoluat Pandulpho, cui tantundem debet, si Benedictus non soluit, sed promisit, an mandatum impleuisse seu excessisse dicatur, & an censeatur facta delegatio,& an mandatum huiusmodi possit reuocari.*

4 *Procurator ad recipiendum mutuas pecunias, seu solutionem,& quietandum,num fines mandati excessisse dicatur, si instrumento sola confessio contineatur.*

5 *In re non dubia, sed aperta singulorum argumentationum enumeratio minimè necessaria.*

Man-

6 *Mandans in mandato potest dare formam.*

7 *Dictio,non aliter nec alio modo inducit formam.*

8 *Dictionis,dummodo,ea est natura,vt nisi id quod ea dictione adijcitur,interueniat,actus ruat.*

9 *Formæ omissio in parte qualibet, cùm sit indiuidua, actum vitiat.*

10 *Nil est inter homines sic indubitatum, quin solicitã dubitationem recipiat,licet illud sit iustissimum.*

11 *Vna determinatio respiciens plura determinabilia æqualitet determinare debet, quæregula declaratur.*

12 *Verbum vnum,& idem non est absurdum, si diuersis rationibus, & diuersis modis interpretemur.*

13 *Relatum censetur esse in referente,in tantum,vt dispositio à relato limitationem accipiat, & alia.*

14 *Repugnantia euitanda est.*

15 *Clausula,omni meliori modo,facit vt & in his,quæ tradita sunt pro forma, actus sustineatur eo modo, quo potest.*

16 *Testamentum sustinetur, in quo non est relictum filio iure institutionis, si adest clausula, omni meliori modo.*

17 *Verba ad validum,non autem inualidum intellectũ aptanda sunt: & ille præualet, quo res de qua agitur,in tuto sit.*

18 *Dominus sciens procuratorem suum fines mandati excedere,& non contradicens,assentire videtur.*

19 *In generali mandato an censeatur tradita facultas recipiendi pecunias ad cambium.*

20 *Facultas data à debitore creditori accipiendi pecunias sub cambijs,ne damnum creditor patiatur.*

an ad prima tantùm cambia referatur, seu magis ad cambia & recambia.

21 Interpretatio ad l. boue. in §. hoc sermone. ff. de verb. signif. relatiuè.

22 Collybus, dicitur pecuniæ permutatio, ac detrimentum, quod in permutatis pecunijs assolet fieri.

23 Mandatum habens ad vendendum, seu locandum, num & ad pretium, seu mercedem recipiendum, mandatum habere censeatur.

24 Interpretatio ad l. quod seruus. ff. de solut.

25 Interpretatio ad l. 1. in §. igitur præpositio. ff. de exerc.

26 Mandatum habens ad vendendum, an possit vendere habita fide de pretio.

27 Mandatum habens ad recipiendum pecuniam ad certam causam, sufficit, si asseratur, ex illa causa, de qua in mandato pecunia recepta, licet quis recipit, mentiatur.

28 Mercator si vendidit abbati pannos induendi gratia eius monachos, quòd obliget monasterium, licet mutata voluntate in alios vsus verterit, & quomodo intelligatur.

29 Mandatum habens ad recipiendum solutiones, terminum ad soluendum prorogare non potest.

30 Persona in literis, seu instrumentis nominata præsumitur esse, si literas, seu instrumenta penes se habeat, nec requiritur, vt iura etiam habeat.

31 Mandatarius, an vsuras, quas soluit ex mandato sibi iniuncto de recipiendis pecunijs mutuis sub vsuris possit repetere. Et an teneatur nominare, seu probare personas, quibus vsuras soluit.

Clausula

32 Clausula illa in mandatis solita adijci. Prout viderit expedire, vel similis ad arbitriũ boni viri refertur, & an excludat probationem, & quæstionem inferri, & nu. seq.

33 Probatione remota, an censeatur remota nominatio, & an probationis appellatione, veniat nominatio. & nu. seq.

34 Interpretatio ad l. Thais. in §. sorore. ff. de fid. lib.

35 Vsurarij argumentis, & indicijs conuinci possunt: et experspicuis indicijs probatur vsura.

36 Mercatores, qui ex mandato iniuncto merces vendunt ad diem, si interim emptores mercium decoquunt, num mandati actione ex eo, quòd minus legitimè mandatum curauerint, teneantur.

37 Mercatores, qui alienas merces vendunt ad diem, & suscipiunt nominum periculum in se certa mercede constituta, vtputa trium aureorum solarium pro quolibet centenario, si emptores mercium non soluendo fiant, an teneantur.

38 Mandatum nisi gratuitum nullum est, & interueniente pecunia ad locationem potius respicit.

39 Mercatores Anconitani mandarunt mercatoribus Neapolitanis, vt merces emerent, & mari easdem Anconam transmitterent cum fideiussione, seu assecuratione, & clausula de non transferendo merces ex onerata naui in aliam, quod credebatur, fieri posse solutis septem pro centenario quolibet. Num si Neapolitani transmiserint cum assecuratione, sine tamen dicta clausula, quoniam asseruerunt, cum clausula inueniri non potuisse, nisi solutis quindecim pro centenario, & merces in aliam

nauim translatæ perierint, Neapolitani mercatores teneantur.

40 *Culpam nominatim obiici, & probari oportere, & plura exempla subiicit.*

41 *Mandatum iuxta solitum interpretatur, & ad ordinaria, non extraordinaria refertur.*

42 *Mandata si duo sint, alterum adimplere non sufficit.*

43 *Clausula in assecurationibus adiici consueta de non transferendo merces ex vna naui in aliam, declaratur.*

44 *Clausula solita adiici in mandatis in negotio, quod nobis expedire videbitur, seu vtile visum fuerit, peragetis, quod verba reduci debeant ad arbitrium boni viri, & consequenter censeatur remissa culpa.*

45 *Mandatarius, quòd teneatur de dolo, & leui culpa, & natura mandati negotij inspicienda sit.*

46 *Mandatum ad merces emendum datum declaratur, & his emptis ad quem periculum pertineat, relatiuè.*

47 *Consuetudo mercatorum, quòd aliena gerentes negotia nomine proprio expediant, declaratur relatiuè.*

48 *Mandatũ re integra domini morte finitur, declaratur relatiuè.*

49 *Mandatum potest fieri post mortem duraturum, et de procuratore solito constitui in testamentis mercatorum, quædam notabilia.*

50 *Mandatum plenum illam interpretationem recipit, quatenus ex fide res agatur.*

Mer-

51 *Mercatores suscipientes mandatum aliquid gerẽndi, si facere omittunt ad omne damnum, quod passi sunt, mandantes tenentur.*

52 *Mercatores, qui mercatorum absentium sine mandato negotia gerunt, & culpam, & dolum præstare debent, & quandoq; casum.*

MANDATA, quæ ex officio atq; amicitia originem trahunt, † vt 1
Iurisconsul. Vlpianus inquit in l. 1. ff. manda. non minus, quàm sponsiones inter mercatores frequentantur: in vsu enim quotidiano valde sunt, idcirco prætermissis vulgaribus nonnulla quotidiana ac vtilissima, & ad mercatores ipsamque mercaturam attinentia breuiter differemus.

†Fines mandati diligenter custodiendos esse, nemo est 2
qui nesciat. Id enim mercatores dictitant l. diligenter. ff. man. c. per tuas. de arb. in quo non abre visum est referre memorabile exemplum P. Crassi Mutiani de quo Gel. meminit noctium Atticarum lib. 1. c. 13. Is enim Crassus qui à scriptoribus traditur quinq; habuisse rerum bonarum maxima, & præcipua, ꝙ esset ditissimus, quòd nobilissimus, quòd eloquentissimus, quòd Iurisconsultissimus, ꝙ Pontifex Maxi. cùm in consulatu obtineret Asiam prouinciã, & circumsedere, oppugnareq; Leucas oppidum pararet opusq; esset firma, ac procera trabe, qua arietẽ faceret, quo muros eius oppidi quateret, scripsit ad Magistrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium sociorum, amicorumq; populi Romani, vt ex malis duobus quos apud eos vidisset, vter maior esset, eum mittendum curaret, tum Magister ἀρχιτέκτων comperto, quã ob rem malum desideraret, non vti iussus erat maiorem, sed quem esse magis idoneum, aptioremq; faciendo arieti, facilioremq; portatu existimabat, minorem misit: Crassus eum vocari iussit. et cùm

interrogaſſet cur non quem iuſſerat miſiſſet, cauſis ratio-
nibuſq; quas dictabat ſpretis, veſtimenta detrahi impera-
uit, virgiſque multum cæcidit, corrumpi atque diſſolui of
ficium omne imperantis ratus, ſi quis ad id, quod facere
iuſſus eſt, non obſequio debito, ſed conſilio non deſidera-
to reſpondeat, hæc ille. Verùm in iure noſtro propoſita
regula complures exceptiones ac declarationes recipit,
quas ſcire mercatoribus maximè omnium expedire puto,
vnde ad Iaſonem confugiendum eſt, qui copiosè ſcripſit
in l. ſi procurator. C. de procur. Alber. Brun. in tract. de for-
ma. Pau. Par. in conſ. 47. num. 41. & ſeq. volumi. 1. intentio
dominorum, &c. ſed præter ea, quæ relati iuris interpretes
3 ſcripſere, illud quæritur. † Mandaui Benedicto debitori
meo, vt centum quæ mihi debet, Pandulpho cui tantun-
dem debeo, perſoluat, Benedictus non ſoluit, ſed promiſit
Pandulpho centum ſoluere, & quidem ſtipulatione, num
Benedictus mandatum impleuiſſe ſeu exceſsiſſe dicatur? et
magis eſt mandatum non ſeruaſſe. non enim mandaui,
vt promitteret, ſed vt ſolueret. l. ſi debitorem. ff. de noua. et
ſcripſit Pau. Caſtr. in l. delegare. ff. eod. titul. vnde ſequitur
me poſſe Benedicto inhibere, ne ſoluat, mandatum enim
re integra reuocari poteſt, & res eſt integra, etſi ſtipulatio
promiſsióue interuenerit, cùm id non mandauerim, ſed
vt ſoluat. l. ſi cùm Cornelius. ff. de ſolu. & propterea ſi Be-
nedictus conturbaret, & foro cederet, quoniam non eſt
facta delegatio, Pandulphus creditor meus aduerſus me
rectè ageret, idem Paul. probat in citata l. ſi debitorem.
& Alexan. in l. qui vſumfructum. ff. de verb. obligat. Mar.
ſingul. 265. fines. & Dec. in conſil. 107. in cauſa. Quòd au-
tem diximus delegationem factam non eſſe, intelligendũ
eſt in præiudicium mei mandãtis, vt Benedictus qui man
datum non impleuit, ſe à me liberatum allegare non poſ-
ſit: at in mei commodum, & fauorem nouatio facta cen-
ſetur, vbi Pandulphus promiſsionem ſolutionis loco ac-
cepiſſet, & probaſſet. ſibi enim aſcribat Pandulphus qui
Benedictum mei loco, & vice ſolutionis promiſsione con-
tentus fuerit, idque probauerit. comparatur enim hoc ca-
ſu promiſsio ſolutioni. l. fina. C. ad legem Falcidiam.

Acce-

Accedit, quòd creditori ſolutum videtur quocunq; modo
ſatisfiat. l. ſi rem. in §. omnis. & l. ſolutum. §. ſolutam. ff. de
pigno. act. Sum ergo hoc caſu liberatus, ſecundum Pau. in
l. qui vſumfructum. in fin. & Dec. in conſ. 107. proximè re-
latum. & videbis eundem in conſi. 421. in fi. & in l. ſingu-
laria. num. 26. ff. ſi cer. pet. quæ declaratio (vt opinor) non
eſt ſine ratione, quod etiam ſuperiori loco diximus man-
datum, quod Benedicto dedi, vt ſolueret, reuocare me poſ-
ſe, ſi promiſerit. d l. fin. cùm Cornelius, temperandum eſt,
niſi Benedictus, cui mandaui, vt ſolueret Pandulpho, ei-
dem Pandulpho creditori meo ſignificauerit, qui eum in
debitorem receperit, & ratum habuerit. mandatum enim
tunc reuocare non poſſum, vt eleganter inquit Ioan. And.
apud Spec. in tit. depo. mouet eum l. ſi ego. ff. de nego. geſt.
& probat Paul. Caſtr. in l. ſi cùm Cornelius. ſubdens obli-
uioni tradendum nõ eſſe: quoniam Mercatores in eorum
libris ſcribere conſueuerunt, & ſufficit ſi ex libris appareat
ad notitiã Pandulphi peruenisſe, & approbaſſe. Idem pla-
cuit Ang. & Alex. in citata l. qui vſumfructum. vbi ad cœ-
lum hanc ſententiã tulit Mar. & probat in ſingu. 58. ſi dedi
tibi mandatum, & Deci. in conſ. 107. ſed & his addes quæ
latè Soc. ſcripſit in conſ. 267. præſens. par. 2. & Alex. in con
ſil. 10. viſis. vol. 2. & quæ dicemus in Tract. de Decoctorib.
in ea parte, in qua quæſtiones inſeruimus, ver. incurrit &
hinc. nu. 5. & ad interpretationem l. ſi debitorem. videbis
Pau. Par. in conſ. 107. Quæritur primò vtrũ præſertim ſub
nu. 43. volu. 3. quod reſponſum legito. reſpondit enim in
mandato ſub vulgari formula mercatorum in mercibus
quibuſdam tradendis.

Incurrit, & hìc alia inſpectio, num procurator ad reci-
piẽdum mutuas pecunias, †ſeu ſolutionem, & quietandũ, 4
fines mandati exceſſerit, ſi in inſtrumento ſola confeſsio
contineatur? verbi gratia, ſi fateatur ſe centum mutuo à
Titio recepiſſe, vel centum quæ Titius conſtituenti debet,
recepiſſe ſimiliter fateatur? & verius eſt, quòd pleriſq; pla-
cuit, fines mandati non ſeruaſſe. l. 1. §. ſi mutuam. ff. ſi quid
in fraud. patro. aliud enim eſt confeſsio, aliud numeratio.
l. 1. & l. fin. C. de dote cau. non nu. l. ſi ex cautione. vbi

nota-

notatur.C. de non nu.pec. & ſecundum hanc ſententiam nõ ſemel reſpondit Bar. & præcipuè in l.2.in §.fi.nu.6.ff. ſi cert.peta.& in l. ſi debitorem.ff. de noua. & diſſerendo probat Alex.in l.à diuo Pio.§. ſed ſi emptor.ff.de re iudic. & frequentiores in hanc ſententiam iuiſſe ſcripſit Iaſ.in citato §.fin.quibus addes Mar.in ſingu.265. fines mandati,et Dec.in conſ.493.viſo tenore,qui idem ſenſit,& in caſu in quo ex facto conſultus reſpondit,proponebãtur clauſulæ,quæ rem dubiam reddebãt, & conſequenter intelligimus ſuperiori caſu, vbi procurator ad mutuas pecunias recipiendum conſtitutus, confeſſus fuerit contra conſtituentem, & confeſſa receptione agi non poſſe,& poſteriori caſu non obſtante confeſſa pecuniæ conſignatione ſeu numeratione à procuratore facta, debitorem à conſtituente conueniri poſſe. Sit ergo mercator cautus,vt in inſtrumento dicatur,dedit,& numerauit coram teſtibus,me notario,et reliqua. Hoc amplius idem Bart.in relato loco tentauit dicere, ſi in inſtrumento mandati in hæc verba ſcriptum eſſet, Conſtituit Titium procuratorem ad accipiendum pecunias mutuas, & confitendum pecunias recepiſſe.idẽ tamen iuris eſſe, quoniam illa verba,ad confitendum recepiſſe, intelligenda ſunt, ſcilicet pecuniam receptam : verũ, vt in ſuperiori iuris articulo Bar.ſententia recepta eſt,tanquam rationabilis,ita,& poſteriori tanquam ſine ratione à pleriſq; damnata, ne in caſſum verba adiecta videantur,idq; relati iuris interpretes probarunt.

Ex facto etiã proponebatur Bartholomæum, Nicolaũ procuratorẽ conſtituiſſe præſentem, &c. ſpeciatim, et nominatim ad emendum merces cuiuſcunq; generis vſq; ad quinq; miliũ ducatorum ſummam,et pro pretio conſtituentem obligandum, & plenum quidem in his mãdatum dediſſe,adieciſſe tamen in eo verba infraſcripta. Et dictũ mandatum conſtituens fecit, & dedit robur,ac validum eſſe voluit, & vult, dummodo ſpectabiles viri Hieronymus,Ioannes,& Ange. eundem procuratorem ad cauſam prædictam, & effectum eundem conſtituerint, cum quibus Bartholomæus conſtituens voluit pro portione,& rata poſſe conueniri obligationis cauſa, quam dictus procurator

rator feciſſet,atq; contraxiſſet cum quibuſcunq; perſonis, & non aliter nec alio modo proponebatur etiam dictos Hieronymum, Ioannem, & Angelum ad cauſam,& effectum prædictum eundem Nicolaum procuratorem conſtituiſſe,& hoc amplius adiectum in mandato fuiſſe ad obligandũ eos inſolidum, & pro tota ſumma ſcutorũ quinque milium. deniq; proponebatur eundem Nicolaum procuratorẽ omnes, & ſingulos nominatos in hæc verba obligaſſe, Nicolaus procurator Ioannis,Hieronymi,& Angeli,prout de mãdato &c.Item procurator Bartholomæi, vt conſtat inſtrumento cum declaratione in dicto inſtrumento mãdati contenta,prędictos conſtituentes inſolidũ obligauit Titio,& Męuio cauſa, & occaſione merciũ emptarum,et traditarum ad ſummã quinq; milium ſcutorũ, quæſitum eſt de obligatione ex perſona Bartholomæi,& nullam obligationem eſſe iudex quidam pronuntiauit ex facto,deinde conſultus Benuenutus Iuriſconſultus reſpõdit, vt infrà.& quidam periti iuris,& præſertim Ange.Androtius prudentiſsimus vir reſponſum eius probarunt.

†Licet eloquentiæ pater Cicero in oratione pro Cluentio admoneat in re non dubia, ſed aperta ſingulorum argumentorum enumerationem minimè neceſſariam,rei cũ demonſtratæ demonſtrationem addere fruſtra eſt,vt inquit Iuriſconſultus in l.1.ff. de dote præleg. propter tamen cuiuſdam ſententiæ autoritatem, quædam, quæ iudicantem forſan mouerunt, breuiter enumerabo. Et illud primùm ex lectione mandati, & obligationis forma occurrit. † In mandato formam adiectam eſſe circa obligationem, & mandantem adijcere potuiſſe, nemo eſt, qui neſciat.l. diligenter.ff. mand.c.cùm dilecta.de reſtit.& bonus text.in c. cui de non ſacerdotali. de præben.in 6. In contractibus enim formam contrahentes dant.l.in conuentionalibus.ff.de verb.obli. & recentiores plenè ſcribũt in tract.de for.in quæſtione illa: Quis poſsit dare,vel tollere for.Illa autem verba in mandato adiecta,formam indicant.Et voluit Bartholomæus pro portione,& rata poſſe conueniri pro obligatione, & reliqua,& non aliter,nec alio modo. †Ex quibus verbis non aliter formam inducí

iuris

iuris interpretes ſcripſere, vt notauit Bart. in l. de his. ff. de tranſac. & in l. fin. motus illa lege. C. de vend. reb. ciuit. lib. 11. facit l. mutuò. in §. 1. ff. de tute. Feli. in c. cùm dilecta. nu. 32. de reſcript. & ſcribit Deci. in conſil, 528. prope fin.

8 † Conſiderabam etiam forſan iudicem motum propter dictionem illam, dummodo, ex vi cuius dictionis adiunctæ verbo, non aliter, abfuiſſe conſenſum Bartholomæi videbatur in obligatione aliter facta, quàm in mandato ſit expreſſum: ea enim huius dictionis eſt natura, vt in id, quod ea dictione adijcitur, interueniat, actus ruat: ſecundum Io. And. in c. ex tuarum. in verbo, dummodo. de aut. & vſ. pal. & in reg. nullus. ex quo. de regu. iur. Pro qua ſententia facit l. impuberibus. in princip. ff. de ſuſpe. tut. & ſcribit Alex. idem probans in l. 1. num. 7. ff. ad leg. Falci. & plenius Aſten. in tract. de forma. in q. illa quando aliquid cenſeatur traditum pro forma. ver. quarta conclu. & And. Tiraq. in com. de vtro. ret. §. 8. gloſſ. 8. pa. 456. Et quod illa dictio, dummodo, Bartholomæi conſtituentis voluntatem declarauerit, & ſi aliter factum fuerit, eius voluntas ceſſauerit, probat Deci. in conſi. 326. col. 2. & fi. Cùm ergo proponatur in inſtrumento obligationis Nicolaum procuratorem Bartholomæum cum alijs inſolidum obligaſſe adiectis renuntiationibus, conſequenter eius reſpectu nulla exiſtere videbatur obligatio. Eſt enim illud iuris exploratum, quæ contra formam geſta ſunt, nulla eſſe. l. cum hi. §. ſi prætor. ff. de tranſact. & bonus text. in c. cùm dilecta. vbi Felin. ſub nume. 36. & ſeq. de reſt. & ſcribit Alexan. in conſi. 1. in 4. volumi. & plenè Aſten. in relato tract. de forma. in q. de potentia & effectu conclu. vlti.

9 † omiſsio etenim formæ in parte qualibet, cùm ſit indiuidua, actum vitiat, vt probat Deci. in conſi. 532. num. 5. & de forma copiosè Fran. Nicol. etiam ſcripſit in rubr. de noui ope. nun. Rurſus & id iudicem mouere potuit, quod notauit Bar. in l. item eorum. in §. ſed ſi ita. ff. quod cuiuſque vni. nomi. Inquit enim ex illo textu probari, quod fit præter formam commiſsionis, ipſo iure non valere, quem probat idem Pau. Caſt. & Iaſ. in l. ſi procurator. num. 5. C. de procur. Poſtremò, licet in mandatis vtile per inutile non vitietur. l. præ-

præterea. cum ſeq ff. mand. §. is, qui. Inſti. mand. Vnde pro rata, & vſque ad ſummam, de qua in mandato, obligatio conſeruetur. Nihilominus, cùm (vt probauimus) forma tradita ſit, nec quidem in ea parte obligationem contractam videbatur. d. c. cùm dilecta. & c. cui de non ſacerdotali. de præb. c. Piſanis. de reſt. ſpoliator. Verùm Benuenuto Stracchæ iniqua ſententia, & deridenda videbatur, & verum eſt Imperatoris verbum, in auth. de tabel. verſic. & non fingant. † Nil eſſe inter homines ſic indubitatum, vt 10
ſolicitam quandam dubitationem non ſuſcipiat: licet illud ſit iuſtiſsimum, de quo meminit Deci. in conſ. 227. nume. 9. in cauſa. & in conſil. 315. in fin. ſuperioribus. & eſt pulcher textus in procœ. clemen. vtq; euidentius appareat, præfari libet. Et illud primum ex his, quæ proponuntur, colligi Hieronymum, Ioannem, & Angel. Nicolaum procuratorem conſtituiſſe ad obligandum eos pro tota ſumma, & illud plus inſolidũ. Item illud proponi eundem Nicolaum procuratorem in contractu obligationis omnes mandantes nominaſſe cum mandatis in eius perſonam factis, &, quod caput eſt, in inſtrumento obligationis ſe procuratorem Bartholomæi etiam dixiſſe, & adieciſſe nominatim, & ſpeciatim, cum declaratione in inſtrumento mandati contenta. Vnde licet nomine omnium conſtituentium cõtraxerit, & eos inſolidum ad dictam ſummã quinq; milium ſimpliciter obligauerit, ex eo tamen, quòd ſe procuratorem Bartholomæi cum illa declaratione in mandato aſſeruit, ex verbis profectò, & mente ad illam ratam, de qua in mandato duntaxat, Bartholomæum obligatum patet, & quidem inſolidum in ipſa rata, iuxta eiuſdem mandati tenorem, cæteros verò cõſtituentes iuxta ſimiliter mãdati formam ad totam ſummã inſolidum obligatos. Dicet aliquis, cur tam variè? † eſt enim iuris regu- 11
la, vna determinatio reſpiciens plura determinabilia, æqualiter terminare debet. l. quanquã. C. de impu. l. iam hoc iure. ff. de vulga. Verbum ergo inſolidum, diuerſis modis intelligendum nõ eſt, ſed dicta regula in ambiguo admittenda eſt. at vbi voluntas diſponẽtis ex actu colligitur, non procedit: † voluntas autem in caſu propoſito demon- 12
ſtratur

ſtratur ex illis verbis cum declaratione. & dictam regulã, vt ſuprà & alijs modis eleganter declarauit Decius in conſil. 456. conſului alias. num. 12. Nec video, quod abſurdum conſecutum ſit, ſi diuerſis rationibus vnum & idem verbum diuerſis modis interpretemur, vt in l. 2. vbi Accurſ. & Bar. notarunt, ff. de offic. proc. & ſcripſit Deci. in conſil. 69. col. antepe. viſis. Et hæc interpretatio, quæ (ni fallor) nemini incongrua videri debet, confirmatur, quia Nico-
13 laus mandatarius ad mandatum, vt ſuprà ſe retulit, † & regula iuris eſt relatum in referente ineſſe cenſeri. l. aſſe toto. ff. de hær. inſtit. l. ſi ita ſcriptum. ff. de condi. & demon. intantùm, vt diſpoſitio à relato limitationem, & temperamentum recipiat, & conſequenter ab eo, quod in mandato continetur. l. in teſtamento ita quidam. ff. de condit. & demon. l. 2. ff. de hære. inſtit. & copiosè plura referendo ſcripſit Deci. in conſil. 63. nume. 6. & pro tenui. Et hoc amplius ait, relatum inſpici oportere, & ſi aliter referens diſponat. Errore enim factum videtur, cùm is, qui refert ſic in relato contineri crediderit, refertq; Alex. in conſil. 9. ponderatis his. nu. 12. volu. 5. qui in pulchra facti ſpecie ex facto conſultus ſenſit, quod vltimum in facto pro-
14 poſito ſuperabundat. † Mouet me etiam, quòd obligatio ſolidi contra Bartholomæum conſtituentem ad ratam, & portionem tantùm referatur, vt, ſcilicet, repugnantia euitentur: eueniret enim vnum, ſcilicet, procuratorem enuntiaſſe, & aliud diſpoſuiſſe. Eſt ergo noſtra interpretatio accipienda: argu. l. nam ad ea. ff. de condi. & demon. & argu. eius, quod belliſsimè ſcripſit Pau. Caſt. in l. peto. in prin. ff. de leg. 2. quem refert, & probat Iaſ. in conſ. 132. prima. vol. 1, in fi. & in conſi. 18. in præſentia. col. 2. vſq; in fi. volu. 3. & verba inſtrumenti ſunt interpretanda, ne contradicant. c. inter dilectos. in §. cæterùm. de fide inſtru. Accedit, quod Imperator inquit in l. fi. C. quæ res pig. In contractibus potius voluntas contrahentium, quàm verborum conceptio inſpicienda eſt, facit l. in promittendo. in princip. ff. de iure do. & l. in conuentionibus. ff. de verb. ſign. & plenè ſcripſit Deci. in conſil. 374. vbi complura ad id pertinentia refert. Cùm ergo voluntas procuratoris demonſtretur ex illis

verbis

verbis non ſemel relatis, cum declaratione illa inſpicienda eſt. Præterea, hæc noſtra interpretatio ex eo confirmari poteſt, quia euitatur delictum procuratoris, ſi fines mandati exceſsiſſe diceremus, ſecundum ea, quæ Aſten. ſcripſit in tract. de forma. in quæſt. de potent. & effec. verſicu. ſeptimus effectus, id tamen me non valde mouet. Sed & illud maximè conſiderandum eſt, quòd idem Nicolaus procurator obligationem contraxit cum clauſula omni meliori modo. † Quæ clauſula facit, & in his, quæ ſunt tra- 15
dita pro forma, vt actus ſuſtineatur eodem modo, quo poteſt, cuius rei illud occurrit argumentum, † Filio non ſuf- 16
ficit relinquere quoquo relicti titulo, ſed forma inducta eſt, vt iure inſtitutionis relinquatur. §. aliud. in autent. vt cum de appel. cog. Si tamen in teſtamento adiecta ſit clauſula, omni meliori modo, defenditur teſtamentum, tanquam ſit facta inſtitutio, ſecundum Bald. in l. quoties. nu. 2. C. de hæred. inſtit. Iaſ. in aut. nouiſsima. C. de inoffi. reſt. & ſcribit Aſten. vbi ſuprà. ſub ver. cæterùm eſt animaduertendum. & ſcripſit Felin. in c. cùm ſuper. nume. 11. de offic. deleg. et Mar. ſing. 36. clauſula, omni meliori modo. facit enim dicta clauſula, vt actus valeat eo modo, quo valere poteſt, ſecundum loca ſuprà relata, & diſponens diſpoſuerit, vt potuit, & probat Deci. in conſi. 14. nume. 4. & pro tenui. & in conſi. 77. numer. 4. viſo puncto. Marſi. in conſil. 18. nume. 9. & Io. Dilec. in tracta. de arte teſt. in tit. de lib. inſtit. cau. 1. ex quibus autoritatibus complura ad confirmationem colligi poſſunt. †Præterea, vt inquit Bald. in 17
citata l. quoties. verba ad validum, non autem inualidum intellectum aptanda, trahendaq; ſunt, & ille præualet intellectus, quo res, de qua agitur, in tuto ſit. l. quoties in ſtipulationibus. ff. de verb. oblig. & ſcripſit Deci. in reg. quoties idem ſeruo. ff. de reg. iuris. in fi. & cõfirmabis quæ diximus, ex his, quæ ſcripſit in materia idem Dec. in conſ. 77. viſo puncto. Deniq; illud, licet forſan ſuperuacaneum, nõ omitto, quod belliſsimè inquit gloſ. in c. cùm olim. in ver. protinus. de offic. deleg. † Si dominus ſciuerit procurato- 18
rem ſuum fines mandati exceedere, et non contradixerit, aſſentire videtur. quam gloſſ. et Abb. et Felin. ibidem pro-

M barunt,

barunt,& idem Domin.& Io.And.notarunt in c.cùm ęs, de ſent. excom. libr.6. & placet Iaſ. qui alios refert in l.ſi procurator.num.4.C.de procura.& declarat Dec.non improbans in conſilio 437.quæritur,&c. Sed(vt accepi)Bartholomæus literas creditoribus miſit, quibus non ſolum perſpicitur ſcientiam contractæ obligationis habuiſſe.verùm ſe debitorem confeſſum, dilationem ad ſoluendum petijſſe,& in immobilibus ſe ſatisfacere obtuliſſe. Ex quibus plura reſponſa, his quæ contrà propoſita primo loco fuerunt,occurrunt. Et illud primum pluribus modis probauimus, Procuratorem fines mandati non exceſsiſſe, quod remouet omnia. Item clauſula, omni meliori modo. Item,quod proximè diximus,& conſequenter obligationem factam virtute dicti mandati in perſonam Bartholomæi pro rata,de qua in mandato, & vt ſuprà validă eſſe,& ita Benuenutus Iuriſconſultus reſpondit, ſaluo rectius ſentientis iudicio.

19 †Vſitatum & illud eſt inter mercatores,vt generaliter procuratores conſtituant, & ſcio non ſemel dubitatum, an in generali mãdato facultas pecuniias(vt aiunt)ad cambium recipiendi tradita cenſeatur? & placet in propoſito iuris articulo, quod eleganter Roma.ex facto conſultus reſpondit in conſil.114.viſis. in generali mandato venire ea,quæ conſtituentes facere ſolebant. l. vel vniuerſorum. ff.de pigno.actiõ. Idem ait venire ea,quæ ex conſuetudine loci ſunt,vt ſcripſit Bar.in l.ſi fraudator.ff.quæ in fraud.cred.& in l.1.C.de paſ.pub. vel pri.lib.11.quæ ſententia Roma.rationabilis eſt,& eam probauit Decius in conſil.441. nu.9.& ſeq. vnde ſiue ſolitus fuerit conſtituens id facere, 20 †ſiue ex conſuetudine loci id exiſtat, conſtituens vi taciti mandati ad cambia obligatus cenſetur.Sed & illud in dubium venit,num facultas data à debitore creditori accipiendi pecunias ſub cambijs, ne damnum creditor patiatur, ad prima tantum cambia referatur,ſed magis ad cambia & recambia, vt aiunt, quoad ſatisfiat, in qua facti ſpecie interrogatus Deci. de iure reſpondit verius eſſe ex conceptione dictorum verborum, & ex relata vulgari formula mercatorum poteſtatem tributam cenſeri ad geminata cam-

cambia, & quoad ſatisfiat,vt patet ex eleganti reſpõſo ſub num.562.viſo puncto. Verùm præceptor meus Pau.Par. in conſil.91.viſo copioſo.volumi.1. contra ſenſiſſe videtur. ego verò mandati verba diligenter inſpicienda eſſe puto, & loci ac cõſuetudinem mercatorum ſpectandam, & in ambiguo ſecundũ ſententiam Decij reſpondendum de iure putarem, vbi mandati formula in ſupraſcripta verba concepta eſſet,& ad interpretationem l.boue. in §.hoc ſermone.ff.de verb.ſigni. †addes Dec.in conſ.3.nu.4.& in 21
conſ.77.in 4.col.circa princ.& in conſil.412.col.pen.& fi. & Iaſ.in l.duobus reis.in §.ſi ei qui.ff. de iure.qui complura refert ſimilia, & illud adijcimus me non latêre,collybũ apud Ciceronem appellari pecunię permutationem,& detrimentum pecuniæ. † quod in permutandis pecunijs aſ- 22
ſolet fieri, de quo verbo meminimus in prima parte verſi. belliſsimè etiam dubitare. verùm euidentioris intellectus gratia,hoc vulgari verbo vti placuit.

Vulgaris eſt illa quæſtio, & quotidiana valde,an habẽs mandatum ad vendendum,ſeu locandum,& ad pretium, †ſeu mercedem recipiendum, mãdatum etiam habere di- 23
catur?in quo iuris articulo Gui.relatus à Romano in ſing. 23 quod habens mandatum, in l.1.in §. igitur præpoſitio. ff.de exer.negauit,& idem Romanus plenius attingens in conſil 461. in eo,quod quæritur,probauit,& eandem ſententiam Guig.probat Ang.in citata l.1.in §.non autem.& Guig. ac Romanum Celſus refert, & non improbat apud Lanfran. in c. quoniam contra. in ver. confeſsiones.ſub nume.38. Bart. verò in l.filiæ.ff.de ſol.contrà,mouet cum l.quod ſeruus.eodem titul. in qua l.idem ait Bartol.mandantem alicui rem vendere,& pretium recipere mandaſſe cenſeri, legi etiam Deci.in conſilio 330. numer.3.concluſio,qui ſimpliciter Bartol. refert in l.filiæ. inquiens dubitationem Bart. ſententiam non habere, cæterùm relatæ auctoritates, & mouent, & rem dubiam reddunt. Vnde Bald.in citato §.igitur.ait: eſt argumentum in hoc textu, quòd procuratori contractus non poſsit ſolui, quod eſt verum,ex alio contractu, ſed ex eodem cõtractu rectè ſoluitur.Ego verò Bar.ſententiæ aſſentior,quoniã(ni fallor)

eius ſententia probatur in l. quod ſeruus vbi Iuriſconſ. in
24 hæc verba. †Sed & ſi quis pecuniam dominicam fœnera-
tus eſſet à ſeruo, ſi permiſſu domini ſeruus negotium do-
minicum geſsiſſet, idem iuris eſt. Videtur enim voluntа-
tem eos, qui cum ſeruo negotium contraherent, & ab eo
accipere, & ei ſoluere. Nec moueat reſponſum à Romano
traditũ illi legi in citato conſi. 461. legem illam ſcilicet lo-
qui in propoſito negotiationi, ſeu adminiſtrationi alicu-
ius corporis, ſeu vniuerſalis rei veluti peculij, quo caſu mã-
datum intelligitur, vt ſuper eo contrahat, & ex contractu
ſolutionem recipiat. at ſecundum eum propoſita quæſtio
vertitur in mãdato ad rem certam, & ſingularem, quoniã
meo quidem iudicio Roma. lõgè errat. Duæ enim ſpecies
facti in d. l. quod ſeruus. proponuntur. Altera in prin. legis,
& illi congrueret Romani reſponſum. Altera in §. ſed
& ſi quis, ſecundum relata verba, ex quibus in ſingulari nego
tio Iuriſconſ. loqui euidenter apparet, & in ea parte Bar. le-
gem ad q. induxit. indicant id verba Bar. in l. quod ſeruus.
ſolutio enim in mandato tali includitur, & ſecundum vo
luntatem conſtituentis ſoluere mandatario videtur, vt ex
verbis Iuriſconſ. colligitur, & his addes Bart. in l. eum qui
ita. §. qui ſibi. ff. de ver. obli. dicet aliquis Gulielmi, et alio-
rum ſententiam probari in §. igitur. quod non eſt verum,
25 quoniã in l. mandati. hæc verba erant, † vt præpoſitus na-
uis, ſolùm vecturas exigeret, nõ locaret, vel vt locaret tan-
tum non exigeret. Vnde præpoſitio contrahentibus certã
legẽ dabat: cæterùm propoſita quæſtio eſt in habente ſim-
pliciter mandatum, vel ad locandum, vel vendendum, &
ſi quis ſubtilius d. §. intueatur retortione in Gulielmum, et
cæteros non abſurdè vteretur, vt ſi non eſſet dictũ in præ-
poſitione ad locandum tantùm, & non ad exigendum in-
nuat Iuriſcon. propoſitum ad locandum vecturas exigere
26 poſſe. quod & verum eſſe puto.

†Nec abſimilis eſt illa quæſtio, num mandatum habens
ad vendendũ, habita fide de pretio, poſsit vendere. In quo
iuris articulo eleganter ſcripſit Bar. in l. à diuo Pio. in §. ſed
ſi emptor. ff. de re iudi. vbi etiam Alex. & Iaſ. copioſè tra-
ctarunt, quibus addes Fab. in tract. de emptio. & venditio.
in 3.

in 3. q. prin. nu. 30. to. 8. Ang. Aret. Inſt. de re. diui. in §. ven-
ditæ. & videbis Paul. Caſtr. in conſil. 305. viſis, in 1. parte.
vbi culpæ imputari mandatario non poſſe ait, qui habita
fide de pretio, vendidit, ſi conſuetum erat.

Nec illud tacebimus, quod eleganter inquit Bar. in au-
ten. hoc ius porrectum. nu. 17. C. de ſacroſ. eccl. †habentem 27
mandatum ad recipiendum pecuniam ad certam cauſam
ſufficere, ſi afferat ex illa cauſa, de qua in mandato, pecu-
niam recepiſſe: licet mentiatur, vnde dominus tenetur, qui
mandauit alicui, vt pecunias mutuas ad certã cauſam reci-
piant, ſi ea lege accepit mandatarius, quaſi in eã cauſam
impenſurus, licet mox mutauerit voluntatẽ, imputaturus
ſibi, cur tali mãdauerit, quæ ſententia probatur ex notabi-
li tex. in l. 1. in §. non autem. ver. vnde quærit Offilius. ff. de
exer. Nec enim laborare debet, qui pecuniã credidit in cau
ſam in mandato expreſſam mãdatarius pecuniã creditam
eroget, ſed illud ſtudere, vt ex illa cauſa mutuum fiat, et ex
primatur, & hanc ſententiam probauit Deci. in conſi. 330.
num. 3. concluſio. & referendo Bald. in auten. hoc ius por-
rectum, ſubdit, †ſi mercator vendidit Abbati pannum, in- 28
duendi gratia eius monachos obligat monaſterium, licet
Abbas mutata voluntate in alios vſus verterit. Citat Inn.
in c. 1. depo. & Rom. in conſ. 440. Verùm Pau. Caſt. in ci-
tato §. non autem. verum intelligit, ſi veſtimentis mona-
chi egerent, & ſi ea concurrant, quæ leguntur in l. fin. ff.
de exer. Ad cuius legis interpretationem videbis Alexand.
in conſi. 44. volumi. 2. & ego Pau. declarationem probo,
cùm Abbas ad veſtimenta emenda monachis expreſſum
mandatum non habeat, ſed tacitum. taciti enim & ex-
preſsi mandati in materia habetur diſtinctio, vt colligitur
ex relatis locis, & ſcripſit Bart. in d. §. non autem. & illud
addam recipiendis pecunijs propoſitum, ſeu mandatum
habentem ad recipiendum ſolutiones terminum ad ſol-
uendum prorogare non poſſe. l. qui Romæ. in §. Callima-
chus. ff. de verb. oblig. † vbi iuris interpretes, & præſertim 29
Iaſ. ſub nu. 13. temperat quibuſdam modis.

Item quærit, cùm quidam mercatores, Antuerpię finge,
vel in alijs longinquis mundi partibus commorantes, lite-

ras ſcripſiſſent mercatoribus Anconæ diligentibus,& eas per Titium tabellarium deſtinaſſent,qui literas his quibus aſcriptæ erãt reddidit, & quoniam dari, aut fieri quid Ti-
30 tio tabellario in literis continebatur,†Anconitani mercatores illum eſſe Titium, de quo in literis fit mentio, denegarunt,potuit enim euenire, vt in itinere alij literas Titio ſubtraxerint,hæſitatur,cui incumbat onus probandi. Nec abſimilis eſt illa quæſtio. Conſtituerunt quidam procuratorem Titium ad agendum, negatur illum eſſe de quo in mandato,cùm potuerit contingere, vt is qui inſtrumentum attulit, facto ſubtraxerit, in quibus iuris articulis Cy, Bal.Pau.& Saly.in l.ſi qua per calumniam.opinantur præſumi illum eſſe, de quo in literis, & mandato, ex quo penes eum ſunt, & onus probandi contrarium negantibus incumbere. Hæc enim præſumptio onus in negãtes tranſfert,vſque adeò, vt idem præſumatur, donec contrarium oſtendatur. Sed illum non eſſe, qui cum mandato,ſeu literis ex longinquis partibus venit, & idem ſenſit Guig.in l.poſtquam.C.de pact.& Abb.in c.coram.nu.11.de offi.deleg.& no.apud Spec.in tit.de procu.§.vt autem. ſub num. 3.& apud Lanfr. in c.quoniam contrà.in ver.inſtrumentorum.ſub num.13.de proba.& ſcripſit Mar.in l.ſi quis nec quæſtio.171.ff.de quæſt.& videbis text.& gloſſ.in l.fi.C.de pac.con.& illud huic rei adjciendum eſt,me in ea eſſe ſententia, vt ſufficiat vel literas, vel inſtrumentum mandati penes afferentem eſſe, ad præſumptionem, de qua diximus. Nec enim puto neceſſarium eſſe, vt etiã iura habeat, vt ſenſit Fel.in citato c.coram, ſub nu.12. Sed ſi iura etiam haberet,adiumento præſumptioni prædictæ eſſent.vt Bal. poſt Cy.ſcripſit in cita.l. ſi quis per calumniã.C. de epiſ.& cleri.quæ lex me valde mouet. Et his etiam addes Alci.& Io.Nic.apud eum in tract.de præſump.in reg.1.verſ.33.

Ex facto nõ minus frequens quã vtilis proponitur queſtio,cùm quidã mercator apud Galatas degens,Laurentio mercatori Anconitano quadringenta deberet,ſcripſit ad Paulũ mercatorem literas,ijſdemq; mandauit,vt quadringenta mutuò ſub vſuris acciperet,& cũ damno,prout melius videretur,& placeret, eademq; Laurẽtio creditori ſolueret.

Paulus † relatam ſummam ſub vſuris recepiſſe affirmat, 31
& ſe Laurentio creditori ſatisfeciſſe oſtendit, & quadringenta,& vſuras ſolutas petit. Quæſitum fuit,num Paulus mandatarius vſuras,quas ſoluit cauſa mutui quadringentorum poſsit repetere?Item & illud,an Paulus teneatur nominare vel probare perſonas quibus vſuras ſoluit. Nam qui mandauit quærit repetere, Matth.ab Affl. deciſ.91.iterum in ſacro conſil.Neap. quæſtiones propoſitas agitatas refert,& ait mandatarium, qui ex mandato domini debitoris,& pro eo vſuras ſoluit æquum & iuſtum eſſe indemnem conſeruari, idque & ſi iuramentum non interuenerit.eo enim accedente, ceſſat dubitatio,citat Ioan.And.in regula damnum.in mercurialibus.affirmantem ſe Theologos interrogaſſe, & probaſſe, addit Ioan.Rod. in repet. c.conſuluit.q.47.& eſt text.in l.ſi verò non remunerandi. in §.ſi mihi.ff.man.vbi Bal.ſe ex facto conſultum,& pontificio iure id amittendum ait. & ſecundum hanc ſententiam Alexan.reſpondit in conſil.57.nume.10.quoniam in quæſtio.volu.1.

In ſecunda quæſtione idem Affli.inquit prima fronte videri nõ ſolùm mandatarium teneri ad nominandũ perſonas, quibus vſuras ſoluit: Verum tentari poſſe ad probandum vſurarum ſolutionem cogendum eſſe, idq; ex ea regula. Qui dicit ſoluiſſe, probare debet.l.1.C. de probat. cum alijs ſexcentis ſimilibus. Deinde ſubdens,putauit ex verbis mandati colligi mandatarium ad aliquã probationem aſtringi non poſſe, nec quæſtionem aliquam inferri poſſe, & ſi concedamus verba illa mandati.prout melius videbitur,& placebit ad arbitriũ boni viri reducenda eſſe, citat Ioan.Andr.in c.2.de iura.calum.in 7.& cùm ad verbum refert,qui ait ſuper verbo, viderit expedire, cum verbum.de maio.& obedien.c. cũ in eccleſijs in fi.de præben. c.†pro illorum.in prin.de teſtib.c.2.Intantum autem hęc 32
relinquuntur iuſsioni, & arbitrio iudicis,vt vbi hæc vel ſimilis clauſula apponitur, nulla probationis neceſsitas imponatur,nec quæſtio de hoc poteſt inferri, ſimile quod notatur in capi.ſtatutum.§.aſſeſſorem. de reſcript. hactenus Ioan.Andr.& adijcit Affl.& Petr. Ancha.& Domin.

in d.c.2.ſcripſerunt,quando verbum videbitur,refertur ad partem, licet intelligatur arbitrio boni viri:tamen nulla probatio in huiuſmodi arbitrio eſt exigenda. Vnde ait,ſi
33 mandatarius non tenetur probare, † nec cõſequenter nominare: vt innuit Ioan.And. in illis verbis proximè relatis,nec quæſtio de hoc poteſt inferri. Item, quia appellatione probationis venit etiam nominatio. Vnde qui non tenetur probare,nec etiam nominare.l.1. iuncta gl.in verbo,nomina ediderit.ff.de offic.con. Rurſus hanc ſententiam probat, ſi mandatarius teneretur nominare,& non probare, id nihil eſſet, quoniam ſi diceret ſolui Lucio,& Mæuio vſuras,& illi hoc negarent, & probare non poſſet, vſuræ repeti à mandante non poſſent,quas tamen cogitur ſoluere mandatario,vt dictum eſt,vnde vana hæc eſſet nominatio.deniq; idem Affl. ait ſi in mandato adiectum eſſet prout in facti ſpecie in ſacro conſilio propoſita,ꝙ tam pro eo,quod intereſt, quàm pro alia re mandans cõtentus eſſet,quicquid mandatarius feciſſet,perinde eſſe,ac ſi conuentũ eſſet de damnis & vſuris dicto mandatarij ſtari debere.Quo caſu valet conuentio,& non aſtringitur aliquid probare, vt plenius diximus hac eadem parte in princip. verſic.aliud pactum. Quod ipſe temperat,niſi mandatarius eſſet perſona ſolita fœnerari:tũc enim de ſuo mutuaſſe præſumendum eſt, vt lucretur vſuras, adeòꝙ mandans vſuras ſoluere,non tenetur,ſecundũ Io.An.apud.Specu.in tit.de proba.§.videndum.Concludit igitur ſat eſſe,ſi Paulus mandatarius quantitatem vſurarum ſolutarum exprimat, quæ deinde per iudicem ad boni viri arbitrium reducetur, idq; inter partes tacitè actum cenſeri,nec Afflictus quem ego quàm breuiſsimè potui retuli,ipſum legito,qui pluribus vtitur, ſed & ego in propoſito iuris articulo cum nonnullis mercatoribus in ſermones incidi,qui Paulum mandatarium ad nominandũ perſonas teneri opinabantur:licet Affli. referat in ciuitate Parthenopeia mercatores in diuerſas ſententias iuiſſe, & mecum ipſe cogitaui hanc quæſtionem eſſe de bono & æquo,in quo genere, vt belliſsimè Iuriſconſultus inquit in l. ſi ſeruum.in §.ſequitur.ff. de verbor.obligat. ſub autoritate iuris ſcientiæ plerun-

plerumque erratur. & hanc quæſtionem huiuſcemodi eſſe negaturum neminem,idque probatur in l. ſi verò non remunerandi.in § ſi mihi.ff.man.in illis verbis, & vt eſt cõſtitutum totum hoc ex æquo & bono iudex arbitrabitur, qua de re noſtratium mercatorum ſententiam, & rationabilem,& æquiſsimã putaui. Occurrit enim prauitati vſurariæ,& ipſis vſuris, quibus nil deteſtabilius. & ſanè fraudibus obuiandum eſt, & delinquendi occaſio danda non eſt.l.in fundo.ff. de rei vend.l. conuenire.ff.de pact.dota. & profectò cum frequentari ſoleat inter mercatores hoc mandatum,ſi mandatarius eum, à quo ſub vſuris accepiſſet, nominare non teneretur ad vſuras vtique mercatores ſubinuitarentur, ad quas quàm procliues hodie ſint mercatores,nemo eſt,qui neſciat.Vnde Ioan. And. dicere conſueuerat in c.ex literis.de iure.& in c.2.eod. titul. libr, 6 ad probandum contractum vſurarium admitti,& recipi probationes,quæ in alia cauſa non admitterentur propter excogitatas artes, quæ in contractibus fœneratitijs ſolent adhiberi.Quem refert & probat Alex.in conſi.54.nu.3.vol. 6.circa primum. Accedit,quòd verba hæc, Videbitur, & placebit,ad arbitrium boni viri reducũtur, vt de verbo videbitur.ſcripſit Bart.in l.ſi ſic.in prin.ff.de leg.1. & citat l. fideicommiſſaria libertas.ff. de fide.liber. & idem Bart.ad reprimen. in verbo, videbitur. & eodem in loco de verbo, placebit,idem ſenſit.citat tex.in l.Titius. in §. ſorore.ff de fioeicom.lib.& probat Deci.in conſil.493.num.19. & plenè,& eleganter Iaſ.in conſil.4 in 4.colum.vol.3.dominus Baptiſta,& licet Mar.Man.in conſil.7. in fin. † ſubdubius
34 tenet dicere in d.§.ſorore.ius ſingulare eſſe fauore libertatis,& quædam alia ad d.§. pertinentia addat:errat tamen longè mea quidem ſententia, & eſt receptum vt ſuprà, & pro communi ſententia, faciunt verba illa Iuriſconſulti. Non ſpectandũ,quod hæredibus diſplicuiſſet, ſed id,quod bono viro poſſet placere, quæ verba non eſſe ius ſingulare in libertate innuunt. Si igitur verba huiuſmodi ad arbitrium boni viri reducenda ſunt, quod & Affl. non negauit,æquitas expoſtulat, quæ præcipuè in mercatorum cauſis ſpectanda eſt,vt ſcripſit Bartol.in l. Quintus.ff.manda.

& nos in vltima parte plenius attingemus, ad nominandum illum, à quo fœnebres pecunias receperit mandatarium astringi. Deniq; hanc sententiam veram esse putabam, quoniam non est auferenda potestas suo iure vtendi. Si enim mandatarius nominare non teneretur, mandans ius suum persequi non posset. Est ergo pro hac sententia & æquitas, & ratio Quintij Mutij Scevolæ, de qua in l. Quintus. ff. mand. in illis verbis, parum enim facit fideliter fideiussor in superiori casu, qui potestatem eximere reo videtur suo iure vti. Nec mouent, quæ non insubtiliter Affli. considerabat, & illud primum Io. And. in c. 2. non posse mandatario quæstionem referri, quoniam ex nominatione huiusmodi nulla mandatario infertur quæstio, quæ eius respiciat personam & damnum legitimum. nec puto verum appellatione probationis saltem propriè, nominationem venire: vt patet ex compluribus definitionibus ipsius probationis. De quibus apud Dd. & præcipuè Deci. in rubr. extrà de prob. & in rubr. C. eo. & illud clarissimi iuris est ex definitione propriam vocabuli significationē sumi, vt scripsit Bart. in l. omnes populi. nu. 59. ff. de iust. nec legi inter genera probationum iuris interpretes nominationem adijcere, de quibus generibus tractauit copiosè Mar. complures referendo in rub. de proba. nu. 2. & seq. Nec video etiam in d. l. vni. ff. de offi. conf. probari, quod dictum est, qui non tenetur probare, nō tenetur nominare. Sed fac esse, illud posse recipi, vbi nominatio tenderet contra se. At in q. proposita constat nominationem fieri, vt mandās ab eo, qui sub vsuris credidit, possit vsurās repetere, nec potestas eximenda est mādanti suo iure vtendi. Nec vana hęc videtur nominatio (vt Affl. deducebat) si mandatarius nominaret vsurarios, & nominati hoc negarent, & non posset probari: mandans tamen mandatario soluere tenetur, nec ei propterea ius repetendi competeret. Quoniam nominatio potest esse vtilis mandāti. Iudex enim, qui totum hoc ex æquo, & bono arbitrabitur (vt dictum est) libros, & mandatarij, & mandantis edi iubebit, item & nominatorum: non tamen vt mandatario quæstio referatur, rationesque diligenter inspiciet, personarum qualitates specta-

spectabit, & cum æquitas suggerit ex officio interrogabit, l. vbicunque. ff. de interrog. actio. c. ex literis. de iureiuran. Vsuras etiam an grauiores, leuioresque sint, intuebitur, iuxta fori, & loci consuetudinem, & habita ratione temporis, facti, mutui, & dici. † Et quoniam vsurarij argumentis, 35
& indicijs conuinci possunt. c. cùm in dicœcesi. de vsu. & ex perspicuis indicijs probatur vsurarius, vt scripsit Io. And. in c. ex literis. de iureiur. quem suprà retulimus, & plenè Iaf. in consil. 141. circa primum. col. 3. vol. 4. & Mar. in rub. de proba. C. num. 310. & Pau. Par. consil. 54. nume. 64. vol. 1. vbi quædam loca refert, subtili iudicis inquisitione veritas inueniri potest, & per consequentiam vtilis esse potest nominatio. Et quoniam ferendus non esset mandatarius, qui sub vberrimis, & grauissimis vsuris mutuas pecunias accepisse diceret, si inutilis esset nominatio & vana, vsuræ ad arbitrium boni viri reducerentur per iudicem regionis consuetudine, & personarum qualitate inspectis: vt idem Affli. scripsit. Solent persæpe mercatores, qui vel Venetijs, vel Antuerpiæ, seu in alijs mundi partibus negotiantur, merces mari, vel terra transmittere alicui tradendas cum mandato, vt ad diem vendantur. † finge mo- 36
do mandatarios vendidisse, & mercium emptores aliquos amissa fide decoxisse, num mandati aduersus mandatarios actio cōpetat? ex eo quòd minus diligenter mandatū curauerint? In quo iuris articulo succurrit, quod eleganter Iurisconsultus ait in hæc verba in l. qui sub cōditione. ff. de cond. & demonst. Cæterùm debitores, cū quibus ipse contraxit, non vtiq; in diem mortis domini sui idoneos fuisse præstare cogendus est, sed eo tempore, quo his creditū est, eius cōditionis fuisse, vt diligens paterfamiliâs his creditu-rus fuisset. Et facit text. in l. litis. in §. si pecuniæ. ff. de neg. gest. vbi Iurisconsul. ait: Si pecunię quis negotium gerat, vsuras quoq; præstare cogitur, & periculum eorum nominū, quæ ipse contraxit, vbi culpa imputari potest. At si culpa vacat, & fortuitis casibus debitores non soluendo effecti sint præstare nō cogitur, nisi speciali pacto cōuenerit. l. negotium. C. de neg. gest. & his addes tex. in l. si quid possessor. §. pe. & l. item videndum. ff. de pet. her. & Dec. in consi.

7. &

7.& pro tenui, qui ad rem tantùm l. negotiũ. & §.ſi pecuniæ.citauit.Item & Pau.Caſtr.in conſi.305. viſis & ponderatis.in prima parte. qui ait inter alia,vbi culpa vacat, ſufficere nomen cedere qualecunq; eſt.ff.de pig. act.l.elegan-ter.§.vendiderit.ff. de diſtr.pign.l.quæſitum.in princip.& l.quod debetur. ff. de pecu.quibus adijcies l.item videndũ, ff.de pactis hære. ſubijcit Pau. mandatario officium ſuum damnoſum eſſe non debere.l. videlicet. ff. ex quibus. cau. maio.l.ſed ſi quis.ff.quem. teſta.aper.hęc Paul.ſed & Bald. noſter in conſi.72. ſi quæritur.vol.3. ſcripſit in hæc verba: Ille, qui tenetur aſsignare nomina debitorum,tenetur aſ-ſignare veros debitores,: non autem loquitur aſsignare ta-les,qui ſint ſoluendo, niſi hoc poſsit facere, vel niſi poſt moram debentis aſsignare ſint effecti non ſoluendo.l. pe-riculum.ff.ſi cert.pet.l.ex perſona.C.de proba. ff. de hære. vend.l.ſi nomen. vbi apparet, quòd non tenetur accipere illos,qui poſt moram facti ſunt non idonei,hactenus Bal. in ſupraſcripta verba. Sed & iterum in materia finge Flo-
37 rentinum mercatorem merces † Anconitano mercatori tranſmiſiſſe,vt ad diẽ vendat: cõueniſſe tamen certa mer-cede,vtputa triũ ſcutatorũ pro centenario quolibet,vt no-minum ſeu debitorum periculũ ſit Anconitani mercato-ris,& ipſum periculum præſtet,& mercium emptores non ſoluendo deinde factos. hanc quæſtionem plenè quidem tractauit Dec.in conſi.7.& pro tenui, qui quoniam nõ in-ſubtiliter ſcripſit,& eius reſponſa talia extant,vt ea omnes appetant,& verſantur inter manus hominum,ſuperua ca-neum eſt referre. Pauca tamen addere contentus ero, & il-lud primum certi iuris eſſe in propoſita quæſtione extra notiſsimos terminos mandati nos verſari:mandatũ enim
38 niſi gratuitum nullum eſt: † & interueniente pecunia,res ad locationem,& conductionẽ potius reſpicit.l. 1. ff.man. & Inſtit.eod.§.fin. item in propoſita quæſtione verba cõ-uentionis præcipuè ſpectanda eſſe duxi, iuxta l. 1.§ ſi con-uenerit. ff. depoſit. l. in conuentionibus primum locum. ff.de verb.obl.& quoniam hęc conuentio ſolet aliquando fieri ſub illa formula & verborum cõceptione, de qua in l. decem.ff.de verb.obl.& in l.ſi decẽ.ff.de ſol. & in l. ſi ego.

ff.ſi

ff.ſi cert.peta.idcirco illa iura notabis, & videbis quid ſcri-pſerit Cor.in conſi.206.in hac conſultatione.vol.4.

Proponebatur apud Benuenutum Stracham Iuriſc. quæ-ſtio huiuſmodi, † mercatores quidam Anconæ commo- 39
rantes,quibuſdam mercatoribus Neapolitanis mandarũt, vt quaſdam merces emerent, & eaſdem Anconam verſus mari tranſmitterent, ea adiecta lege, vt mercium periculũ ſuſcipientes inuenirent, quos vulgò aſſecuratores appel-lamus,& ea clauſula de non transferendo merces ex one-rata naui in aliam nauim, idq; fieri poſſe putabant ſolutis ſcutis ſeptem ratione periculi pro centenario quolibet. Neapolitani mercatores emptis mercibus nauim quãdam ijſdem onerarũt, receptis fideiuſſoribus periculi mercium abſque clauſula ſuprà dicta: quoniam dicebant expromiſ-ſores non inueniſſe, cum ea clauſula, niſi quindecim pro centenario quolibet ſoluiſſent. merces deinde in ipſa na-uigatione in aliam nauim translatæ fuere, & vna cum ea periere, dicebat Benuenutus,hanc quæſtionem tractatam apud Deci in conſil. 430. quod eſt errore geminatum, vt patet conſil. 632. qui ait culpam certam & limitatam ob-ijci oportere ſiue agendo,ſiue excipiendo. Vnde ſi Anco-nitani mercatores aduerſus Neapolitanos egiſſent,& non probaſſent in ciuitate Neapolis fuiſſe, qui mercium peri-culum ſuſcepiſſent cum dicta clauſula, & lucro ſeptem pro centenario abſolutioni locum eſſe mouet eum, quod vulgò traditum eſt obijcientem culpam nominatim obij-cere,& probare debere. vnde Bartol.in l.idem erit. ff. pro ſoc.† ait,Si quis culpam eius probare voluerit, qui debuit 40
procuratorem mittere,probare debet facilè procuratorem haberi potuiſſe, & idem in marito cui culpa obijcitur, quòd medicum in curando vxorem non adhibuerit, vt idem ſcripſit in l.ſi ab hoſtibus.ff.ſolut. matrimo. addit a-liud ſimile, de quo apud eundem Bartol. in l. tutor. quia repertorium.in §.ſi poſt depoſitionem.in fine.ff. de admi-niſtrat. tut. vbi ait tutoris culpam, qui pecunias pupilla-res in emptiones prædiorum non conuerterit tunc proba-ri,cùm prædia venalia fuiſſe oſtenditur. Mouet etiã Deci. quia mandatum generale procuratori datum iuxta

quod

41 quod ſolitum, † & conſuetum exiſtit interpretamur, & ad ordinaria nõ extraordinaria refertur. Citat Bart. in l. Seio, in §. medico. ff. de annuis lega. & in l. ſed & ſi quis. in §. quæſitum. ff. ſi quis cau. Quod enim in vſu frequenti in loco eſt ac obſeruarum, ſpectandum eſt. l. an in totum. C. de ædifi. priua. in fin. ex quibus ſimilibusque argumentis deducit, cùm in nauigatione prædicta ſolitum & conſuetum extiterit, fideiuſſores periculi mercium ſub vſuris ſeptem pro centenario reperiri, non eſſe putandum mandantes cogitaſſe ſub tam grauibus fieri, ſcilicet 15. pro centenario, cũ dicta clauſula, conſideratis mandati verbis hæc Dec. & pleraque alia. Conſiderabat autem Benuenutus in propoſito articulo Decium effuſo ſermone vſum, nec forſan rectè locutum. Vnde quæ ad articulum pertinent, & plenius, & forſan veriùs tractabit, quotidianus ed enim. Reſpondit igitur ex his, quæ proponuntur, Neapolitanos mercatores mandati fines exceſsiſſe, & aliud feciſſe videri meritoque teneri. l. diligenter. ff. mand. Anconitani enim mercatores plura mandarunt, merces emi, & emptas tranſmitti mari, fideiuſſores recipi, & cum clauſula, ne merces ex vna naui in aliam transferãtur, vnde cùm non receperint expromiſſores cum dicta clauſula mandatum non impleſſe videntur. idq; probatur ex his, quæ Luc. Pen. poſt Angel. ſcripſit in l. 4. num. 7. C. de naui. quem locum citat Deci. ad confirmationem ſententiæ ſuæ ſed eſt contrà: is enim ſcripſit in hæc verba: Collige hic argumen-

42 tum, ſecundum Angel. ſi † Rex mandat alicui ſub pœna in verba infraſcripta: Mandamus tibi vt ad nos mittas in naui Gelij ſalmas frumenti mille, & is cum ea naui mittere non potuit, ſi cum alia potuit, & tranſmiſit, non ideò excuſationem habet à pœna: duo enim ſunt præcepta, citat l. Celſus. ff. de arb. & ſemetipſum. C. de comme. l. fin. in quæſt. 2. ex hoc igitur ſolo probatur culpa, ex hoc ſolo mercatores Neapolitani tenentur. Nec propterea onus probandi mercatoribus Anconitanis incumbit Neapolitanos in ciuitate Neapolis fideiuſſores ſeu expromiſſores cum d. clauſula facilè inuenire potuiſſe. Probabat etiam Benuenutus ſententiam ſuam ex his, quæ Pau. Par. ſcripſit in

conſil. 47. in pluribus locis eiuſdem reſponſi, & præſertim ſub num. 38. & ſeq. vol. 1. intentio, idemq; Benuenutus ſententiam ſuam veram eſſe, & probari addebat duobus iuribus, & quidem ſingularibus, & ad id nuſquam citatis 43
in l. item quæritur. in §. ſi nauicularius. ff. loc. vbi Iuriſc. ait in hæc verba: Si nauicularius in aliam nauim merces tranſtulerit, eaque nauis perierit, prior nauicularius tenetur, Labeo ait, ſi culpa caret, non teneri. Cæterùm, ſi vel inuito domino fecit, aut minus idoneæ dedit naui, tunc ex locato agendum erit, & Accur. ibidem in verbo, domino inuito. ſubdit etiam ſi in idoneam nauim impoſuerit. l. fi. ſup. de vſu & ha. Alius tex. eſt in l. fin §. ſi ea conditione. ff. ad leg. Rhod. de iac. quę iura ad dictam clauſulam, vt merces ex vna naui onerata in aliam non immittantur, valde notanda ſunt. hæc enim clauſula in caſu frequenti eſt, & magni faciunt mercatores in contractibus fideiuſsionum huiuſmodi adijci, ex quibus argumentationes Decij refutabat, & retortione vtebatur. Nam ex mandati verbis in culpa Neapolitanos fuiſſe liquet. Item, quod de mandato generali dicebatur, vt ad ordinaria referatur, & ſpectandum ſit, quod in loco obſeruatum eſt fac eſſe. Non enim improbabat, tamen quæſtioni non congruere dicebat: licet enim fateamur in illa nauigatione ſolitum fuiſſe ſeptem ſolui ratione mercium, periculi illud tamen abſque dicta clauſula, ſed ea adiecta grauiores, ac vberiores ſolui opus fuiſſe non negat Deci. Vel ergo Neapolitani mercatores per literas Anconitanis mercatoribus ſignificare debebant: vberiores vſuras cum dicta clauſula præſtari oportere, quàm ſcripſiſſent, quod optimum factu erat, vel etiã ſub vſuris ſcutorum 15. tranſmittere, ſi aliter inuenire nequiuiſſent, vt mandati fines diligenter cuſtodirent. Neq; quod in mandato adiectum erat ſe credere expromiſſores inueniri poſſe ſub vſuris ſeptem, quicquã immutabat. Planè ſi in calce mandati, vt plerũq; aſſolet, illa verba adiecta eſſent, & in negotio, † quod magis nobis expedire vide- 44
bitur, ſeu vtile viſum fuerit, peragetis. aſſentiebatur Benuenutus Decio, qui ait ad arbitrium boni viri verba hæc reducenda. l. fideicommiſſa. in §. quanquàm. ff. de lega. 3.

& con-

& conſequenter ex arbitrio huiuſmodi culpam remiſſam cenſeri, ſecundum Bar. in l. in venditione. in §. ſi quis fructus. in fi. ff. de bon. autor. iud. poſſ. & Alex. in l. ſi conſtante. §. ſi maritus. ff. ſol. mat. quæ tamen loca an rectè aptari
45 poſsint, conſiderabis. † Item, quod ait Dec. mandatarium de dolo, & leui culpa teneri natura mandati negotij inſpecta, diligenter notabis. addes tamen, quę pleniùs Pau. Par. præceptor meus ſcripſit in conſil. 123. in præſenti volu. 1. & Alex. in conſi. 52. num. 8. viſo primo puncto. vol. 6. Et quia Decij magna eſt autoritas, cogitabis.

Proximè accedit his, quę diximus, agitata olim queſtio inter mercatores, in qua ex facto cōſultus reſpondit præce-
46 ptor meus Paul. Par. in conſi. 47. vol. 1. ſuprà relato. † Diſſeruit enim ſuper mandato ad emendū merces dato, & his emptis, ad quem periculum pertineat, & ſi nauis his onerata ſit, quòd mandati forma obſeruanda ſit, & preſertim cùm mandatur nomine alicuius merces tranſmitti: tractat etiam illam mercatorum conſuetudinem, vt aliena geren
47 tes negotia nomine proprio poſsint expedire. † Ipſum igitur legito, qui mandati materiam pleniùs explicat, quibus addes quod ſcripſit Cor. in conſi. 319. vbi inter cætera. ſub nu. 12. ait mandatum à mercatore mercatori datum ſecundum conſuetudinem mercatorum intelligēdum atq; interpretandum eſſe, quod reſponſum legito, & eſt in 3. vol. reſponſorum eius.

48 † Vulgaris regula eſt mandatū re integra domini morte finiri. l. mandatum. C. mand. quę regula complures habet exceptiones, & illas nō ignorare mercatoribus expedit. Vnde videbis cle. fi. de procu. Feli. & Dec. in c. relatum. de of. dele. Iaſ. & eundem Dec. in l. eius. ff. ſi cer. pe. Ro. in conſil. 202. non eſt dubium. Mar. ſing. 44. mandatum re integra. Nos autē illud, quod ad rem valde pertinet, ſpeciatim ad-
49 notabimus. † Mandatum poſſe fieri poſt mortem duraturum. l. ſi verò nō remunerandi. §. fi. ff. mādati. l. mortis cauſa. in §. Titia. ff. de don. cau. mor. & mandatum poſt mortem conferri poſſe, ſcripſerunt Bar. Paul. & alij in l. fi. ff. de ſolu. Soci. in conſi. 60. in præſenti conſultatione. col. 4. & in conſil. 87. & conſil. 173. in 2. parte, multùm abundè.

col.

col. 5. & ſeq. Nicol. Boer. deci. 348. nu. 6. quod valde notandum eſt. Solent enim mercatores præſertim Florentini procuratorem in teſtamentis poſt mortem duraturum conſtituere, & mandatum poſt mortem in menſa conferre. In qua facti ſpecie conſuluit Dec. in conſi. 441. præſens conſultatio. quod vltimum admittendum eſt, ſi is, qui mandauit cum hærede deceſſerit, vt ſcripſit Ang. in queſt. Aſtenſis miles. ſi enim ſine hærede decederet, non eſſet, qui dominum referret. & idem probarunt Dec. & Soci. in relatis conſilijs. & videbis eundem Deci. in citato c. relatum. ſcribit etiam Socin. non inſubtiliter in relato conſil. 172. col. 5. 6. & 7. recipiendum eſſe, quod diximus mandatum poſt mortem conferri poſſe, & morte non finiri, vbi hæredis ſtatus immutatio non contingeret: ſicut enim ex mutatione ſtatus mandantis mandatum reuocatum cenſetur. l. ſi quis alicui. ff. de acquir. hær. ita & ipſius hæredis. Vnde ſi hæres, vel furioſus, vel pupillus eſſet. mandatum ſecundum eum non duraret. & reſpondet l. ſi quis mancipijs. §. ſi impubes. ff. de inſtitut. & l. ſed & ſi pupillus. cod. titul. ad quorum iurium interpretationem videbis iuris interpretes in l. eius. ff. ſi certū pet. & notandam valde puto nouam & ſingularem Socin. declarationem, & his addes de reuocatione mandati, quæ diximus in tractatu de decoctoribus, in tertia parte, numer. 51. & ſequentibus numeris.

† Bene eſt illud mercatorem noſtrum non ignorare, 50
licet generaliter, & plenè quidem aliquid mandetur, mandatum tamen illud interpretationem ſemper recipere, quatenus ex fide res agatur, vt eleganter Iuriſconſultus inquit in l. creditor. in §. Lucius. ff. mandati. Omne enim arbitrium quibuſcunque verbis alicui conceſſum iuſtitia accedente datum intelligitur. Aequiſsimum namque viſum eſt, mandatarium ita agere rem mandantis debere, vt ſuam ageret: vt ait Baldus. in l. 1. ff. de ſolutio. & plenè ſcripſit Iaſon in conſil. 4. Dominus Baptiſta. volum. 3. colum. 4. & tractat copioſè Paul. Par. in conſil. 91. Viſo copioſo. volum. 1. vbi referendo Alexand. in conſil. 52. viſo primo puncto. volum. 6. belliſsimè ad rem noſtram ait,

31 sub nu. 14. † Mercatores suscipientes mandatum aliquid gerendi. si illud facere omittũt, ad omne damnum, quod passi sunt mandantes; teneri peragere enim & perficere mandatum, quod susceperunt, debent, vel saltem re integra mandantes certiores facere non posse illud exequi. Nam cùm alterum ex his non faciunt, dicuntur esse in dolo, & dicuntur dissipare, quę ipsis penitus sunt prohibita, & denegata. Vnde meritò ad id, quod interest, tenentur, & ratione lucri cessantis conueniri possunt. Hęc ille in verba supra scripta, & placuit mercatores admonuisse, vt verbis mandati haud freti, ac potestate magna eis tributa negotia ex fide agenda esse sciant. † Admonendi sunt etiã mercatores, qui plerunq; aliorum mercatorum absentium sine mandato negotia gerunt. Si igitur absentis, & ignorantis negotia gerunt, & culpam, & dolum pręstare debent, & interdum etiam casum, veluti si nouum negotium, quod nõ sint soliti absentes facere nomine absentium geratur: vtputa venales nouitios emendo, vel aliquam negotiationem, quam dominus non cõsueuit, vt vasa vitrea. Nam si quod damnum ex ea re secutum fuerit, gerentes sequitur, lucrum verò absentes, quòd si in quibusdam lucrum factũ fuerit, in quibusdam damnum, absens compẽsare lucrum cum damno debet, vt eleganter Iurisconsultus ait in l. si nego. ff. denegot. gest.

32

SVMMAE.

1 *Merces venales in generali bonorum obligatione continentur.*

2 *Merces venales an in legato generali comprehendantur relati.*

3 *Merces venales in obligatione bonorum non continentur, vbi ad certum locum obligatio est relata. quod declaratur.*

4 *Merces venales an in tacita hypotheca contineantur relatiuè.*

Pecu-

5 *Pecunia aliũde habita, quàm à creditore, quòd veniat in generali bonorum obligatione, & quare pecunia quæ mutuò recipitur, non veniat.*

6 *Merces futuræ an veniant in generali merciũ obligatione.*

7 *Merces si obligentur, quòd non propterea à alienatio earundem prohibeatur.*

8 *Merces venales illæ dicuntur obligatæ, quæ reperiuntur apud obligantem tempore, quo agitur, seu tempore, quo actio oritur, etsi mora posit imputari creditori, quòd imputetur sibi.*

REliquum est, vt in materia contractuum quædã de hypothecis breuiter referamus. † Solẽt enim mercatores plerũq; bona obligare. Fuit igitur quęstionis, an in generali obligatione bonorum merces venales contineantur? & plerisq; placuit cõtineri. Id enim Bald. sensit in l. tabernam. ff. de pign. mouit eum non insubtilis ratio. Cùm enim merces specialiter esset obligaturus, dicendum est venire: arg. l. obligatione. ff. de pign. & considerat Bart. idem sensisse in l. generali. in §. vxori. ff. de vsu. lega. dum citat l. pediculis. in §. Labeo. ff. de aur. & argen. & l. Iulianus. in prin. ff. de legat. 3. & latè probat Alexan. in l. si constante. nu. 27. ff. solu. matr. vbi alios refert. & vide eundem Alex. apud Bart. in citata l. cùm tabernam. & pleniùs scripsit, ac idem probauit Neguſ. in tract. de pign. & Hyp. in 2. mem. 2. par. num. 14. & notauit apud Bar. And. Pom. in l. si constante. sub nu. 73. inquiens hanc sententiam crebriorẽ, & idem ait Io. Crot. in repetitione. d. l. sub nu. 82. & in secundis commen. sub num. 103. & frequentioribus placuisse scripsit Iaſ. in l. qui Romæ. in §. Calimachus. sub num. 8. idq; verius esse puto, quicquid Roman. Socin. ac Bald. sibi parũ constantes dixerint. † Ex quibus locis quid in legato generali respondendum sit, colliges. in quo adde Io. Dilec. in tracta. de arte test. in titul. de leg. cau. 19. tritico. & Mat. ab Affli. deci. 106. quidam Petrus. Paul. Par. consil. 86.

1

2

3 circa,&c.num.8.vol.3. † Quod autem diximus in generali bonorum obligatione, merces venales contineri, temperandum eſt, niſi quis ad certum locum obligationem retuliſſet. Verbi gratia, obligaſſet bona quæ in his domibus ſunt: tunc enim merces venales, quæ non perpetuò, ſed temporis cauſa accommodantur, non veniunt.l. debitor. ff.de pign.qui text, certam hanc habuit interpretationem, vt patet ex commen.Bar.in d.§.vxori.Bal. in l.cùm tabernam.& Alex.ac Neg.in relatis locis. Planè ſi adiectum eſſet, quæ domi quoquo modo ſunt, & venales merces includerentur ex mente Bar.in relato loco Alexan.in conſi. 118.in caſu,&c.lib.5.num.5.& Mat.ab Affli.& Io.Dilec. in

4 citatis locis.† & quid iuris ſit in tacita hypotheca, ſcripſit plenè quidem Ant.Neg.in d.tract.in 4.mem. 2.partis. nu. 216.& ſeq.

5 †Sciendum eſt etiam in generali bonorum obligatione pecuniam venire.l.cùm tabernam.in fi.ff. de pig. quod tamen intelligendum eſt in pecunia aliunde habita,quàm à creditore:idq; indicat Iuriſconſ.in ver.ab alio. Cuius rei illa ratio redditur, quia illa pecunia, quæ mutuò recipitur ab eo, cui bonorum fit obligatio à debitore, accipitur,vt poſsit ſua negotia expedire. Abeſt igitur à veriſimili,quòd debitor velit in generali obligatione includi, non enim poſſet ea vti ſuorum negotiorum cauſa, ſi per creditorem poſſet impediri,ſecũdum Bal. vbi ſuprà, poſt Richar. Mal. eod.tit.l.obligatione,& probat Ro.in ſingul. 605. accipio à te pecuniam. & pleniùs Neg. in tracta.non ſemel relato in 2.mem. 2.part.numer. 12.& ſequen.& præceptor meus Pau.Par.in conſi. 50.nu.24.& ſeq. volum.1.ex lectura proceſſus,&c.

6 † Scio & illud quæſitum eſſe, an in generali mercium obligatione etiam futuræ merces veniant.& Soci. in l.qui Romę.in §.Callimachus.in 2.no.reſpondiſſe non venire. Placet autem mihi Neg. ſententia in relato tract.2. mem. par. 2.nu. 17. qui inquit,venire, & ſententiam ſuam nõ inſubtiliter defendit, & profectò Soci. ex facti narratione in eod. §. Callimachus. haud rectè ad propoſitæ quæſtionis ſolutionem argumẽtum ſumpſit,vt inquit Accur.in l.vni. in 3.

in 3. interpretatione.C.quando non peten.part.& gloſſ.in c.auditis.in verb.ex poſt facto.ad fi.de elec.quod & Iaſ. in eod.§.animaduertit.ſubiungit Neg. in relato loco ſub nu. 22.quod diximus admittendum eſſe in illis mercibus,quæ durante vita illius, qui obligauit, acquiſitæ ſunt. Contrà verò in illis, quæ poſt mortem obligantis ab eius hæredibus ſunt acquiſitæ: illæ enim non comprehenduntur. Citat l.cùm tabernam.in fi.princip. & Accur.eod.in loco,in verb.obligata.ac etiam Bart. qui temperat, niſi hæres illas acquiſiuerit, explicando negotia cœpta per defunctum. citat l.furti.in §.illud planè. & Accurſ.in ver. ſuccedit. ff.de his,qui not.infam.

†Deniq; & illud, quod ad declarationem prędictorum 7 valde pertinet notandũ eſt,quòd quando merces obligantur, non propterea earundem alienatio impeditur: tacitè enim actum videtur, vt poſsint vendi, & alienari, ſecundum Bald.in l.cùm tabernam.ff.de pign.Vbi citat Iaco.de Are.in l.vbi adhuc. C. de iure dotium & videbis Bartol. in d.l.ſi conſtante.ſub numer.73.& Neg.vbi ſuprà,numer.23. Sed vt euidentior habeatur intellectus, placet Bald. ad verbum referre in d. l. vbi adhuc. ſub numer. 18. qui doctè quidem, licet forſan abſque ſermonis elegantia, & diſpoſitione, in verba infra ſcripta inquit: Pone,maritus erat mercator pannorum, vel artifex artis lanæ,& poſt dotem receptam vendidit lanam, vel pannos, Mulier quia vir ſuus malè fecit mercantiam, & pro hoc incipit eſſe de eo ſuſpicio, vult agere hypothecaria contra emptores pannorum & lanæ, nunquid poterit?videtur, quòd ſic per hypothecariam, vt hic in text. In contrarium videtur, nam res venales, quæ quotidie permutantur, non videntur venire in generali obligatione ſcilicet adeò, quòd vendi, & permutari non poſsint,vt ff.de pign.l. cùm tabernam. Sicut ego video,quòd qui legat bona ſua,non legat res,quas habebat cauſa vendendi.ff.de vſur.leg.l.generali.§. ſecuti. Dicit Iaco.de Aret.† quòd illæ merces ſunt obligatæ,quæ 8 reperiuntur apud virum tempore, quo agitur,ſed illæ, quæ non reperiuntur in ſtatione viri, quia ſunt venditæ, illæ non ſunt obligatæ, per d. l. cùm tabernam. ſecundum

Iacobum de Aret. magis videtur dicendum, quòd non inſpiciatur tempus iudicij, ſed tempus, quo actio oritur, vt poſtquàm vir qui incipit vti malè ſubſtantia ſua, alienat, poſſunt illæ merces per hypothecariam auocari poſt emptionem ab emptore. Secus, ſi alienat antè. & ita videtur dicendum in quolibet cõtractu, in quo repetitur obligatio bonorum, & tenementi. Si hoc eſt verum ergo mercator, qui obligauit alicui bona ſua pura obligatione, non poterit forum rerũ venalium tenere, nec artem ſuam exercere. Quod videtur abſurdum, & ideò videtur dicendum, quòd ſi mora poteſt imputari creditori, quòd imputetur ſibi tacitè: & hoc videtur actum ex qualitate perſonarum, per d. l. cùm tabernam, quod eſt valde notandum. Tunc ergo formo tibi quæſtionem, Nunquid in illo momento temporis, quo iſtę res ſunt apud mercatorem, ſint obligatę? certum eſt quòd ſic. Quomodo ergo eximuntur ab obligatione? reſpondeo, quia aliæ res de nouo acquiſitæ loco illarũ rerum ſubrogantur: eſt enim mercatura quoddam corpus vniuerſale, vbi vna res ſubrogatur loco alterius. ff. de leg. 2. l. Imperator. §. fi. cum l. ſeq. Hactenus Bal. in relata verba cuius ſententiam confirmabis ex his, quæ Neg. in non ſemel relato ſcripſit, ſub nume. 23 & ſequ. & circa id quod inquit Bald. poſtquam vir incipit malè vti ſubſtantia ſua actionem vxori competere. His addes, quæ dicemus in tract. de decoctoribus. in 5. part. num. 12. illinc ergo aſſumes, quæ ad hunc locum pertinent.

Finis Tituli Mandati.

CLA-

CLARISS. IVRISCONSVLTI BENVENVTI STRACCHAE PATRITII ANCONITANI.

SPONSIONVM TRACTATVS.

AMBROSIVS NICANDER TOLET. AD LECTOREM.

Cuncta nitent poſita hîc emblemate vermiculato,
Nulla hîc emenda, locum nec ſibi Momus habet.

BENVENVTVS STRACCHA ASCANIO A CHRONEA, VIRO ILLVSTRI S. P. D.

ERſæpe mihi cogitanti quid potiſſimùm agerem, quo me tui amantiſſimum cognoſceres, illius temporis in mentem venit, quo obitu Pau. 3. ſede vacante tumultuario exercitu turbatam Marchiæ prouinciam, & conſilio, & armis pacatam, atq; quietam ſine cuiuſquam iniuria illicò reddidiſti, & vulgi, & non obſcurorum virorum diuerſæ, ac variæ opiniones fuere, quis ad pontificatus apicem tolleretur, compluresq; (vt moris eſt) ſponſiones factæ ſunt. Nobisq; ex ſententia ſucceſſit, vt auunculus tuus Iulius 3. cunctis ſuffragijs ſummus Pontifex crearetur, qui conſilio, et virtute Reip.

Christianæ iamiam lapsuræ consuleret. Quapropter tractatum hunc de sponsionibus conscripsi, quem tibi dedicandum putaui. Accipe igitur qua soles humanitate, & comitate munusculum nostrum, et legito, intelliges enim si quid errati sit, & corrige. Nam et fortissimū Imperatorem te omnes prædicant, & iustissimum atq; doctissimum virum innumerabiles gentes, & præsertim Anconitani norunt, vt & illud sæpius admiratus sim in forensibus quæstionibus, & quidem arduis, quid optimum factū sit, quidue sacratissimis legibus caueatur, statim naturali æquitate, & ingenij acumine rectè dispexerit. Dicią; de te illud verè potest, quod in veteri est adagio, In toga, et sago clarissimus. Puto etiā tibi lucubrationē nostram gratam fore, cùm & Romæ, & Anconæ præcipuè inter mercatores sponsiones huiusmodi frequententur, quæ ciuitas à te olim Tribuno militum optimo, & iustissimo, & pace, & summa iustitia fuit gubernatā, vt tam aduenæ, Anconitani viri te non immeritò ament, colant, quam & ad cœlum ferant: noster tamen tractatus, postquam cùm legeris, non tam ex se gratus sit, quàm à cliente tui amantissimo proficiscitur, qui tuendæ & amplificandæ dignitatis tuæ, et rebus, et laribus, & sepulchris (vt aiunt) auitis carendum habeat, Vale.

CLA-

CLARISSIMI IVRISCONSVLTI BENVENVTI STRACCHAE PATRITII ANCONITANI,

Sponsionum Tractatus.

SVMMAE.

1 *Sponsio Anconæ vernacula lingua dicitur scōmessa, & quid sit sponsio varijs autoritatibus probat.*
2 *Sponsio pulchra, & memorabilis inter Cleopatram & Antonium, ex loco Plinij.*
3 *Sponsio vulgò dicitur Guadia, secundum Azonem.*
4 *Sponsio quid sit secundum Alcia.*
5 *Sponsiones recentiores Iurisconsulti sub generali vocabulo conuentionis appellant.*
6 *Sponsio appellatur alio vocabulo conditio, per Alexandrum.*
7 *Iudices sponsionum recuperatores appellabantur.*
8 *Sponsionis causa si res deposita est apud arbitrum, vt detur ei, qui vinceret, vel si non pareatur sententiæ, arbiter cogitur dicere sententiam.*
9 *Sponsione contendere, & sacramento vincere, quid esset, remissiuè.*
10 *Sponsio appellatur, etiam quæ per sponsi interrogationem fit, & omnis stipulatio, & promissio.*
11 *Sponsor est, qui non rogatus pro alio intercedit.*

DEI OPTIMI MAXIMI INVOCATO AVXILIO.

TRACTATVS de ſponſionibus quàm quotidianus, frequensq; ſit, nemo eſt profectò, qui neſciat. Verùm pauci ſunt qui vim, ac poteſtatem verbi nouerint, quíue ex noſtratibus ſcripſerint. Cùm ergo in ſingulos dies circa has ſponſiones mercatores verſari viderim, plenius quæ ad has ſponſiones ſpectant, aitingemus, vt admonet Iuriſ. conſ. in l. legaui. ff. de lib. leg. Primum enim de ſignificatione vocabuli aliquid referemus. Deinde quot ſponſionum ſint genera, declarabimus, & vbi euidentiſsimè conſtabit quomodo fiant. Tum an in omni cauſa ſponſiones fieri liceat, oſtendemus. Poſtea quæſtiones complures ſubijciemus. Ad extremum quomodo agendũ ſit, & de actionibus ex ſponſionibus orientibus quàm breuiſsimè diſſeremus. † Circa primam ſpeciem de ſignificatione vocabuli, ſponſionis verbum, quod quibuſdam forſan noſtræ tempeſtatis Iuriſconſultis incognitum eſt. Id propriè eſt, quòd vernacula lingua Anconæ, vnde mihi origo eſt, ſcommeſſa nuncupatur, indicant varia, & diuerſa Ciceronis loca, ſed pauca referre contentus ſum. Locus Ciceronis in oratore prõ Cecinna pulcher eſt, Cecinna enim de fundo vi armata deiectus fuit ab Eubutio, P. Dolobella Prætor interdixit, vt eſt conſuetudo, de vi hoſtibus armatis ſine vlla exceptione tantùm, vt vnde deiecisſet, reſtitueret, Cecinna autem ſe planè reſtitutum eſſe negabat, facta eſt ſponſio, ni Cecinna reſtitutus edicto prætoris eſſet. Hinc Cicero negans deijci, niſi qui poſsideat, oſtendo, ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui poſsit oſtendere non poſſediſſe eum, qui deiectus ſit, condemnari tamen ſponſionis neceſſe eſt, ſi fateatur ſe deiectum eſſe. Extat etiam locus apud Ciceronem, in oratione pro Quintio, & eiuſdem in 3. offi. & in Verrem actione 4. complura loca doctiſſ. vir Bud. & qui in iure noſtro multa nobis reſtituit in ann. ſuis in Pandectas, citat pag. mihi 32. & ſe-

& ſequen. & pag. 37. † & ſi alia Cicer. loca malueris, vide a in obſeruationibus in eum, in verſi. ſponſio, & ſeq. & illam non ignores, quam ad Trebatium Iuriſconſultum ſcripſit Cicero epiſtolarum familiarium lib. 7. Pulchram tamen, & memorabilem illam ſponſionem inter Cleopatram, & Antonium, de qua Pli. libr. 9. c. 35. referre non ab re erit, vt verbi ſignificatio clarius eluceſcat. Duo maximi Vniones fuerunt per omne æuum. vtrunque poſſedit Cleopatra Aegypti Reginarum nouiſsima, per manus Orientis Regum ſibi traditos. hæc cum exquiſitis Antonium quotidie ſaginaret epulis, ſuperbo ſimul, ac procaci faſtu, vt regina meretrix lautitiam eius omnem apparatumque detrectans, quærenti ei quid aſtrui magnificè poſſet: Reſpondit, vna ſe cœna centies ſextertium abſumpturam, cupiebat diſcere Antonius, ſed fieri poſſe non arbitrabatur, ergo ſponſionibus factis poſtero die, quo iudicium agebatur, magnificam aliâs cœnam, ne dies periret, ſed quotidianam Antonio appoſuit irridenti, computationemque expoſtulanti. At illa corollarium id eſſe, conſumpturam ſe ea in cœna, taxationem confirmans, ſolamq; ſe centies ſextertium cœnaturã, inferri menſam ſecundã iuſsit, ex præcepto miniſtri vnũ tantùm vas ante eã poſuêre aceti, cuius aſperitas viſq; in tabem Margaritas reſoluit, gerebatq; auribus tum maximè ſingulare illud, & verè vnicũ naturæ opus: itaq; ſpectante Antonio quidnã eſſet actura, detractum alterum merſit, ac liquefactum abſorbuit: iniecit alteri manum. Lucius Plancus iudex ſponſionis eius, eum quoq; paranti ſimili modo abſumere, victumq; Antoniũ pronuntiat, hactenus Plinius. ſed ne nobis Iuriſconſultorũ & noſtratium autoritates deeſſe videantur, ſciendũ eſt, & l. Titia, et Publicia, & Cornelia, Sponſiones facere licuiſſe. refero ergo Pau. Iuriſcon. verba in l. ſolẽt. in §. ſenatuſconſultũ. cum ll. ſeq. ff. de aleato. Senatus conſultũ vetuit in pecunia ludere, præterquã ſi quis certet Haſta, vel Pila, iaciendo, vel currendo, ſaliendo, luctando, vel pugnando, quæ virtutis cauſa fiunt. ſequitur Mar. Iuriſconſ. quibus rebus ex l. Titia, Publicia, & Cornelia, etiã ſpõſiones facere licet, ſed ex alijs, vbi p virtute certamẽ nõ fit,

fit,non licet.Eſt & pulcherrimus locus in l.ſi rem,in §.ſi quis ſponſionis.ff.de præſcrip.verb. Meminit & huius vocabuli maximus legum interpres Azo in rubr.C. de re.& 3 ſump.fun.& aleæ lu.&c.nume.4.ait enim. †Item & approbatur ſponſio,quæ vulgò dicitur Guadia facta in caſibus permiſsis virtutis cauſa,vt ff.de alc.l.ante.§.vltimo.& l.pen.& l.vlti.in princi.aliâs autem ſi ludatur in ludo prohibito,non tenet ſponſio. Hæc ille. Quem refert Par. de Put.in tract.de ludo,num.34. tomo 9.& complures ſponſiones licet hoc vocabulo non vtantur, enumerant Dd. noſtri in l.à Titio.ff.de verb.oblig.& in l.cùm ad præſens. ff.ſi cer.pet.nec etiam huius verbi ſignificatio præterit Al- 4 ci.qui in l.ſpõſio.ff.de verb.ſignifi.ait, †ſanè & alio ſignificatu ſponſio accipitur, nimirum cùm quis interpoſita ſtipulatione pecuniã promittebat, ne ita eſſet ſicut affirmabat:quo ſenſu apud Ciceronem,Quintilianum,Valerium Maximum,cæteroſq; veteres vtiq; capitur.citat tan tùm l.ſi rem.ff.de præſc.verb. nec omittendum eſt, quòd 5 recentiores Iuriſconſ. noſtrates huiuſmodi † ſponſiones generali vocabulo conuentionis appellãt; ſeu promiſsionis,vt patet ex commentarijs Deci.in l.cùm ad præſens.ff. ſi cert.peta.& Iaſ. in l.à Titio. ſuprà citata, & ex dec.Matt. 6 Affli.369.ſuper dubio,& veritatis amicus †ac maximi iudicij vir Ale.ibidem conditionẽ appellat, dum inquit frequentant etiam Florentini aliam ſimilem conditionem, & forſan nouo, & non ineleganti vocabulo eſt vſus,pro quo illud Teren.in Andria: Accepit conditionem,dehinc quæſtum. de quo verbo videbis etiam Andr.Tiraquel.in comm.de vt.re.pag.896.& ſeq.nu.76.ſed & addes quòd ſi quis ſponſionem diuinationem appellaret, fortè nõ erraret:erant autem, & iudices ſponſionum, qui & recuperã- 7 tores appellabantur,†vt ex citatis locis per Bud.apparet,et maximè Quintiliani, quia & coram illis depoſitum recu- 8 perabatur.ſed & ſi res apud arbitrum depoſitæ eſſent,†eo pacto,vt ei darentur, qui vinceret, vel ita, res daret ſi non pareatur ſententiæ, ſententiam dicere arbiter cogebatur. l.litigatores. §. quid ergo.ff. de arbit.gloſſ. in d. §. ſi quis ſponſionis. † Et quid eſſet ſponſione contendere, & ſacra-

ſacramento vincere, habes ex Budæo in citatis locis, ex Alciat.in l.pecuniæ.§.actionis verbum.ff. de verb.ſignifi. 10
†Sponſio etiam appellatur, & quæ per ſponſi interrogationem fit,& omnis ſtipulatio promiſsioque: vt inquit Iuriſconſultus,in l.ſponſio.ff. de verb.ſignificat.eſt & ſponſor,ſecundum Accurſium in authentica,de fideiuſſoribus, in verb.fideiuſſorem. qui non rogatus pro alio intercedit. De quo vide Alciatum,in citata lege, †& Marſilianum,in 11 repetitione de fideiuſſoribus, & de ſpõſoribus vide Alciatum,in parer.libr.1.c.2. & hæc de ſignificatione vocabuli dixiſſe ſufficiat.

SECVNDA PARS.

Quot ſint genera ſponſionum & quomodo fiant.

SVMMAE.

1 *Sponſionum tria ſunt genera.*
2 *Sponſio fit depoſitis pignoribus penes tertium.*
3 *Sponſio fit interpoſita ſtipulatione, & reſtipulatione, & ibidem exempla plura.*
4 *Sponſio fit, cùm alter ex contrahentibus, alteri decem tradit interpoſita ſtipulatione, ni ita erit, duo tanta, aut tria tanta reſtituat.*

SPONSIONVM † autẽ ex his, 1
quæ frequentantur, tria ſunt genera †Alterum, quod depoſitis pignoribus fit penes tertium:de qua 2
in l ſi rem.in §. ſi quis ſponſionis ff.de præſ.ver. & notat gloſ.in l.ſi oleum, in ver. præſcriptis verbis. ff. de dolo. & habes ex citatis autoritatibus de qua etiam Poeta in Bucolicis ſenſit, Depono:

pono:tu dic mecum,quo pignore certes. † Alterum ſponſionis genus interpoſita ſtipulatione,cùm quis certam pecuniam promittebat, ni ita eſſet, vtputa, Titius ſtipulatus eſt à Seio,ſi qua mihi nupſerit, decem dotis nomine dare ſpondes. Reſtipulatur Seius à Titio, ſi non nupſeris,decem dare ſpondes. Item aliud exemplum,ſi quis à me decem petierit,tot dare ſpondes, reſtipulatur vt ſuprà : habes plura exempla in d.l. à Titio. Item aliud,ſi Rex Parthorum viuit,de quo in l cùm ad præſens. Ex quæſtionibus etiam, quas infrà ſubijciam, de hoc genere ſexcenta habebis exempla,& apud Valer.libr.2. legitur pertinacius progreſſa contentione Valerium ſponſione Luctatium prouocaſſe,non ſe petiturum Triumphum, ni ſuo ductu pecunia claſsis eſſet oppreſſa, nec dubitauit reſtipulari Luctatius, itaque iudex conuenit inter eos Attilius Calatinus. † Tertium verò genus ſponſionum eſt, cùm alter ex
4 contrahentibus alteri finge decem tradit, interpoſita ſtipulatione, vel pacto inito, ni ita erit, duo tanta reſtituat, vel ſi inæquali conditione fiat, ſponſio tria tãta, aut quatuor tanta,aut ſexcenta tanta, & ne res exemplis egeat, finge, contentio erat ſede vacante inter me,& Titium ſuper electione Summj Pontificis (vt plerunque aſſolet.) Dicebant enim Io.Ma.Car. à Monte Pontificem creatum iri, negabat Titius, dedit mihi ducenta, & ſtipulatione conuenimus, vel pacti ſumus, vt mea ducenta eſſent, ſi crearetur Ioan. Ma. Si verò alium Cardinalem eligi contingat,ducenta reſtituere, & alterum tantum dare promiſi. Finge etiam in proximè relatis exemplis, & in quæſtionibus proponendis. Sed belliſsimè quæri poteſt,ſi pacto nudo fieret ſponſio, præmittendum duxi, vt euidentior propoſitæ quæſtionis, & ſponſionum habeatur intellectus,ſi quis ſine cauſa ab aliquo fuerit ſtipulatus,deinde ex ea ſtipulatione experiatur, vtique doli mali ei nocebit exceptio. l.2.in §.circa ff de do.except. Quod etiam de iure Pontificio in pacto ſine cauſa procedit, vt effectum non conſequatur, ſecundum Bald. in l.petens.C. de pact. Io.Bap.de ſancto Seuerino in tract.de pact.q.13.nume.penul.Iaſ.in l. urisgentium, in §. ſed cùm nulla.ff. eod.quæ regula va-

rijs

rijs,& diuerſis modis declaratur.

Quòd ſi ſcire malueris loca infrà deſcripta, leuandi laboris gratia,cumulatè videre poteris Alex.conſ.195.in 5.parte,& conſi.113.volumi.1. Socin.latè conſ.96.colum.5.viſo proceſſu,volu.1.Iaſ.in conſ.84.volum.3. conſideratis,&c. col. penul. vbi Ioan. Andr. notabile dictum refert. Deci. conſil. 682. numer. 4. Marſi. ſingul. 482. Ioan. de Ami. conſil.129. oritur. Cujus ſententiam conſidera,& gloſſ. in fin. l.1. de interrog. actio. addo Bald. in l. nec apud. de hæred.inſtitu.Deci.conſ.351.libr.5. & inter mercatores ipſos ſine cauſa promiſsionem factam non ſortiri effectum, conſuluit Mar. Man. conſ. 12. intellecta &c. Declaratur etiam dicta regula ad rem noſtram, vt conditio ipſa in ſponſione adiecta pro cauſa habeatur, & de alia cauſa curandum non ſit:ſuccedit enim, cùm exiterit loco cauſæ, vt probatur in l.à Titio. & in multis iuribus ibid.per Dd. citatis,& inter alia Iaſ. citat tex.in l. ſi quis cum debitore. ff.de iure.quem habuit ab Ang.in l. cùm ad præſens. In illis verbis,eſt enim iuſta cõuentio, ſi qualibet cauſa in conditione iuriſiurandi deducta fuerit,& legito Pau.in ea.l.ſi quis cum debitore. Et notandum eſt prædicta vera eſſe,etiam ſi conditio propriè dici non poſsit: vt in illa,quæ præſens, vel præteritum tempus reſpicit: licet enim propriè non ſit conditio:pro cauſa tamen habetur, vt in exemplo Iuriſconſ. ſi Rex Parthorum viuit, de quo in citata l. cùm ad præſens. Idque à Doctoribus in ijſdem locis eſt receptum. ſubdens prædicta procedere,non ſolùm quando ex conditione completa aliquid adeſt promiſſori, vel ſtipulatori, vt in l.Labeo ſcribit,ſi mihi bibliothecam.ff.de contrahen.emptio. & l. hoc iure.§.1.ff. de donat. Sed etiam, quando exiſtente conditione nihil adeſt ſtipulanti, & nihil promittenti, & ſic conditionis euentus nullum affert commodum, comprobat Ang.tum in dictis ll.tum etiam in l ſi intra.circa fin.ff de pact.aſſentitur Iaſ.vtrobique,et maximè in l. à Titio.ſub nu.4. quod etiam accuratiſsimi ingenij vir Fran.Aret.ibidem non improbauit,ſtipulantiũ enim intereſſe accipimus, quod voluntati ipſorum ſatisfiat ſecundum conditiones in ſponſionibus deductas.

His

His igitur ſic præmiſsis in propoſita q. ſcribit Ang. in cita. ta l. cùm ad præſens, conditionem in ſponſione adiectam, non ſolùm pro cauſa, verùm etiam (vt ipſe dicit) pro implemento haberi, vt exiſtente conditione, ſeu manifeſtata veſtiatur, & idem, & Bal. & Ange. in citata l. ſi intra. ſenſere, & vide eundem Bal. in l. quoniam. C. de rerum permu. Iaſ. verò in l. cùm ad præſens. in l. à Titio. ac in l. iuriſgentium. in §. ſed cùm nulla. nu. 26. contrà ſenſit, citat Bal. in l. cùm inter. in penul. col. de elec. declarando dicentem, quòd licet vbi ſtipulatio fit ſub conditione, conditio pro cauſa habeatur (vt diximus) ſecus tamen eſt in pacto nudo. Si enim pactum nudum ſub conditione fit, illa conditio nec habetur pro cauſa, nec pro implemento. Citat eundem Bal. in c. cùm Ioannes. de fide inſtru. comprobat ipſe, quia duo ſingularia circa idem concurrere iura prohibent. l. 1. in fin. tum glo. C. de dot. promiſſ. gloſ. in l. cùm poſt. in §. gener. de iure dot. Sed in pacto nudo duo ſingularia concurrerent. Primum, quòd implementum conditionis habeatur pro cauſa. Secũdum, quod veſtiat pactum nudum, quæ ratio ceſſat in ſtipulatione ſine cauſa, facta tamen ſub conditione, quoniam alterum tantùm ineſt, quod ſcilicet euentus conditionis habeatur pro cauſa. Hactenus Iaſ. quem videas, oro. Mihi autẽ in hoc iuris articulo admodum nouo, cogitanti, de iure dicendum videbatur. l. à Titio. & l. cùm ad præſens. in reciproca promiſsione, & ſic in ſponſione, de qua agitur, propriè non loqui, & citatos Dd. itidem. Vnde ergo in hac q. omnium ſpõſionum tractatum inſpicere bene eſſe putaui, & plures facti ſpecies conſtituere, in quibus omnibus quæritur, quæ obligatio, quæue actio naſcatur.

Aut enim ad ſponſionem venimus, pignoribus datis, vt in primo genere ſuprà explicato, & reſponſum in hoc genere habes Iuriſconſul. in l. ſi rem. in §. ſi quis ſponſionis. ff. de præſ. verb.

Aut in tertio ſponſionum genere verſamur, de quo diximus ſuprà, cùm alter ex contrahentibus decem Mæuio dat, ni ita erit, recepturus in facto contrario fortè duo tanta, & interuenit ſtipulatio, & hoc caſu ſtipulatio in contractu

tractu innominato, meo quidem iudicio eſt interpoſita, vnde recipit regulam ab innominato contractu. Ex ſtipulatu igitur ſi incertum deductum eſt, vel certi condictione ſi certum ad id, quod intereſt, agendum eſt. l. cum mota. C. de tranſ. quæ lex hanc interpretationem certam, & receptam habet, vt patet ex commen. Dd. ibidem, maximè Iaſ. ſub num. 5. & Deci. ſub num. 4. iuncta l. naturalis. in §. 1. ff. de præſ. verb. Sed ſi ſtipulatio in eodem genere ſubdita conuentioni non eſt, quoniam dixi contractum innominatum iudicandum eſſe, Præſcriptis verbis ſimiliter in id, quod intereſt, datur, vt in l. cum mota. & l. naturalis. §. 1. vbi Bar. Paul. & Iaſ. commentarios legito, libellum præcipuè inſtituendi cauſa.

In ſecundo verò ſponſionis genere, vbi finge ſtipulatus eſt Seius à Męuio decem ſibi dari, ſi nauis intra Calendas Sextilis portui Anconæ ſe applicuerit, & reſtipulatus eſt Mæuius ſub contraria conditione tantundem ſibi à Titio dari, agi quidem certi condictione, vel ex ſtipulatu iuxtà traditam a nobis diſtinctionem, nemo dubitat, & ſi nudo pacto ſubiecta ſit ſtipulatio placiti ſeruandi cauſa. l. petẽs. C. de pact. l. ex placito. C. de rerum permut.

In propoſita verò facti ſpecie, vbi nil datũ, receptúmue eſt, ſtipulatioq; ſubdita non eſt, ſed nudo pacto inita eſt ſponſio, dicebam in curia mercatorum huiuſmodi exceptionem, quòd non interuenerit ſtipulatio, obijci nõ poſſe. Quæſtiones enim ex bono, & æquo tractandæ ſunt, & ex nuda pactione agitur, idq; ſenſit Bart. in l. Quintus Mutius. ff. manda. Deci. conſi. 8. num. 3. & conſi. 107. In cauſa & conſi. 421. nume. 17. Et generaliter in locis eccleſiæ ſubditis idem eſſe crederem, cùm ex pacto nudo de iure Pontificio agi poſsit, vt in c. 1. de pact. vbi latiſsimè Dd. bonus text. in c. 1. de proba. & vide ad prædicta Iaſo. in l. iuris gentium. in §. ſed cùm nulla. ff. de pact. Seue. in tracta. de pact. verſic. decimotertiò quæro. Aut ſumus in locis Imperatoris ditioni ſubiectis, & inter laicos, & non mercatores, & quod agi poſsit ex pacto huiuſmodi, ex quo conditio eſt, loco cauſæ mouet, quia reciprocum eſt pactum. Reciproca autem promiſsio eſt in cauſa, vt multa,

quæ ſimpliciter non tenerent, de iure valeant. idq̃ ex ſexcentis Doctorum locis tibi conſtiterit, quos vide relatos per Iaſonem, in l. ſi pater puellæ. C. de infficio. teſtam: Mar. conſ. 106. numer. 10. & ſeq. & ſingul. 331. pactum. idq; ex eo comprobatur, quòd in huiuſmodi reciproca conuentione deliberata voluntas deprehenditur. Ego tamen Iaſ. ſententiæ aſſentior, vt ex huiuſmodi ſpõſione in propoſita ſpecie agi non poſsit, quod & ſacrum conſilium Neapolitanum ſenſiſſe crediderim, vt in deciſio. Matth: Affl. deciſio. 389. ſuper dubio, &c. refert enim ſponſionem quandam factam, cui obijciebatur inter alia, quòd erat facta nudo pacto, quod non obſtare dicebat, ex eo; quòd fidem ſibi contrahentes aſtrinxerant, & dederant, quæ fides vim iuramenti obtinet, vt notatur in c. penulti. de iure. & ex pacto nudo cum iuramento oritur actio, vt dicunt Dd. in l. iurisgentium. in §. quinimò. ff. de pact. & Salic. in l. legem. C. de pact. Hæc ille. Ex quibus verbis innuit Afflict. qui articulum primoribus (vt aiunt) labris attigit, ſi contrahentes ſibi fidem non aſtrinxiſſent, ex ſponſione nudo pacto facta agi non poſſe. non tamen prætereundum duxi, ne te Afflict. decipiat, magis frequenter Doctorum ſententia receptum eſſe, vt ex pacto nudo etiã accedente iuramento agi non poſsit. Non enim (vt ipſi dicunt) pactum nudum iuramento veſtitur, vt actionem pariat. Id enim in liberto tantùm ex cauſa conceditur, vt in l. iuſiuran. ff. de oper. libert. & quòd errauerit Mat. Afflict. liquet tibi ex his, quæ habentur per gloſ. Bart. & alios in l. ſi quis pro eo. ff. de fidejuſ. & varia ac diuerſa Dd. loca citat Iaſon in l. ſi quis maior. ſub numer. 23. C. de tranſact. & ibidem Franc. Cor. ſub numer. 33. & ſeq. & hi tandem crebriorem ſententiam contra Afflict. teſtantur, & ad id etiam, quod comparat Afflict. iurare, & fidem præſtare, vide eundem Cur. vbi ſuprà, ſub nume. 27. Sed vt redeamus, vnde digreſſa eſt oratio. Me enim non ſolùm citatæ autoritates, & adductæ rationes mouent; verùm antiquorum loca. veteres enim ſtipulatum Valerium, & Luctatium reſtipulatum, dicebant. Nec legi regulam, quæ eſt pactum nudum, obligationem non parere in huiuſmodi

modi facto limitatam, ergo ab ea non eſt recedendum, vt per Bartol. in l. quoties. ff. ſi quis caut. & Deci. in reg. 1. ff. de regul. iur. & Iaſ. in conſ. 16. col. 2. volumi. 3. videretur, quòd remouet etiam id, quòd de reciproca conuentione diximus, & tolli videbatur etiam ex l. ex placito. C. de rerum permutat. & quoniam de laicis diximus, in clericis dic, vt per Seue. in loco ſuprà citato, iunctis his quæ ſcripſit Decius conſil. 215. & diſtinctionem prædictam notandam, & probandam puto. Ex quibus habes, quomodo fiant ſpõſiones: & euidentius liquebit ex quæſtionibus proponendis. Et ſi placet antiquitatis nihil etiam ignorare, quomodo, ſcilicet, veteres facere conſueuerint, legito Budæi relata loca. Illudq̃ ſolùm placet referre, quod ait in verba infraſcripta: Fiebat autem ſponſio interpoſita ſtipulatione certæ pecuniæ, quam perderet is, qui ſponſione vinceretur, & coram recuperatoribus, aut iudice diſceptabatur, erat autem decima pars rei controuerſæ in cauſis priuatis, in publicis autem quinta, apud Græcos, autore Polluce, & alijs ſcribentibus, pœna ſcilicet, temerè litigantium.

TERTIA PARS.

An in omni cauſa ſponſiones fieri liceat.

SVMMAE.

1 *Sponſiones ſecundum Azonem & Rof. fiũt, vbi certamen eſt, pro virtute, vel veſcendi gratia, non aliter.*

2 *Sponſiones ſecundum Iureconſult. generaliter fieri poſſunt in cauſa honeſta: in inhoneſta verò fieri non licet: idq; probat multis modis.*

3 *Interpretatio ad l. quibus rebus. ff. de aleæ lu. & alea.*

4 *Ludus aleæ declaratur quid ſit.*

5 *Mart. Silimanus maximus Iuriſcõſultus, dicere conſueuerat illas ſententias tenendas eſſe, quas prudentes commendant.*

6 *Conſuetudo eſt optima legum interpres.*

7 *Inhoneſta cauſa ſeu conditio, quæ in ſponſione adijcitur, quæ ſit, generaliter declaratur.*

I IRCA tertiam ſpeciem, an ſponſiones in omni cauſa fieri liceat? videbatur prima fronte tradita regula per Iuriſconſultum in l. ſolẽt. in §. ſenatuſconſultum. iuncta l. ſeq. ff. de aleat. vbi pro virtute certamen non fit, ſponſiones fieri nõ licere. †Si quis igitur haſta certet, vel pila, iaciendo, vel currendo, vel ſaliendo, luctando, vel pugnãdo, virtutis cauſa iure facit permittendo, & pecunia ludere his rebus poteſt, & ſpõſiones etiã facere, ſed ex alijs vbi pro virtute certamen non fit, de iure nõ licet. quod & Azo. in tit. de religio C. ſub nu. 4. ſenſit, dum inquit, approbatur ſponſio, quæ vulgò dicitur Guadia, facta in caſibus permiſsis virtutis cauſa: vt ff. de alea. l. ante. §. vltimo. & l. pen. & l. vlt. in prin. Roſ. etiã lib. de libellis, in quarta parte, ſub rubr. de Senatuſc. cuius vim nõ habemus, quod prohibet ludos ſeu pignora ludi. Azo præceptoris ſui ſententiã defendendo clarius idẽ probat. Ait enim inueniri, & aliud Senatuſconſultum, cuius vim non habemus, eſtq; vtile, & habet locũ frequenter: multi enim ſunt ita faciles, vt aliquãdo aliquid affirment, & ſit qui neget, deinde progreſſa contentione deponunt pignora, & ſe ad ſponſionem prouocant, vnde fit vt plerunq; depoſitum pignus amittant. qua de re Senatuſconſultum prohibuit pecunia ludere, & ſpõſiones facere, id eſt pignora deponere ſiue pecuniam. quod verbũ latè ſumitur. l. 1. C. de conſtit. pecun. Voluit ergo S.C. actionẽ dari, niſi in dictis caſibus, virtutis, ſcilicet oſtendendæ gratia, & veſcendi. hæc in ſumma Roſ. quem ad

ad verbum refert Paris de Put. in tract. de ludo. num. 34. & ſeq. tomo 9. pro quorum ſententia videas Pau. in l. ſi cum debitore. ff. de iur. †Ego tamen puto cum Iuriſconſulto in 2
l. ſi rem. in §. fina. ff. de præſcrip. verbis, cõcludendum eſſe, in honeſta cauſa ſponſiones fieri licere: at in inhoneſta nõ licere. Non obſtat l. quibus rebus. ſuprà citata, quæ omnes ſponſiones hodie vſitatas interturbare videtur. nam iudicio meo lex illa interpretãda eſt ſecundum titulum, iuxta l. Imperator. ff. de in diem addict. †vt in ludis ſponſiones 3
tantùm liceat facere, vbi certamen virtutis cauſa fit, & in l. quod in conuiuio. in alijs autem ludis, vbi certamen non fit pro virtute, non liceat. indicat verbum, in pecunia ludere, poſitum in §. Senatuſconſultum. & Iuriſconſult. declarando ſubſequitur, quibus rebus &c. Vnde illud verbum, ſed ex alijs, non generaliter eſt accipiendum, ſed relatiuè ex alijs, ſcilicet ludis, vel ex alijs rebus ſuprà expreſſis, videlicet currendo, luctando, ſaliendo, &c. quod idem eſt. Dicet fortè aliquis, interpretatio data l. quibus rebus. ex eo peruertitur, quoniam ludus Aleæ, † dicitur omnis 4
ludus, qui viribus fortunæ innititur, vt inquit Azo, vbi ſuprà, & refert, ac probat Paris de Put. in prædicto tract. de ludo, nume. 4. Vnde inferri videtur ſponſiones, quæ viribus fortunæ innituntur, fieri non poſſe. Ad quod argumentum ex eo reſponderi poſſe reor, quòd ludus in factis dicitur: idque patet ex diffinitione poſita per Seue. in d. tracta. in princip. poſt Maria. in c. inter dilectos. de exceſ. prælat. inquit enim: Ludus eſt per actum facti delectabilis, quandoque virtutis gratia parati, quandoque lucri, quandoque voluptatis tantùm ceſſatio à negotijs. Sed in huiuſmodi ſponſionibus non eſt factum, ergo &c. Nec mouere quemquam debet in ſponſionibus, quæ fiunt pignoribus, factum interuenire, quoniam illud eſt momentaneum, & non iterabile, prout in ludis. Et cùm non fiant ſecundum ludorum ſcaturam, admittendæ videntur. & prædictum reſponſum ſenſiſſe videtur Paris de Put. licet non explicet, & declaret, vt ſuprà ait enim in citato loco. l. quibus. de aleat. non probat, quod inquit Roſ. ſed Iuriſconſ. voluit in caſibus, quod in quibus ludere non licet,

facere ſponſiones etiam non liceat, non autem quòd voluerit prohibere pacta ſub conditione caſuali, vel miſta: licet dictæ conuentiones videantur aliquid ſuperſtitioſum ſapere. Addo, quod Scue. in tracta. ſæpe dicto ſcripſit in hæc verba, ſub nume. 25. Pau. de Caſtr. in l. ſi quis cum debitore. ſpiritum & Roſ. mentem habuiſſe videtur ſponſiones in his, quæ fortunæ committuntur, facere non licere. Ego verò ſyncerè dico, & credo l. quibus. noluiſſe vetare ſponſiones, vt Roſ. ait, ſed opinor quòd Iuriſconſ. voluit in caſibus, in quibus licet ludere virtutis cauſa, liceat etiam ſponſiones facere, non autem voluerit pacta, & ſtipulationes ſub conditione caſuali vel miſta prohibere. & fatetur quid ſuperſtitionis continere. Subdit pro comperto non habere propter autoritates Azon. Roſ. & Paul. & forſan à ſapientibus ſponſiones non laudare, & gratum ſibi fuiſſet ſapientes laicos conſulere: quoniam, vt dicit Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de tut. §. generaliter. in addit. incipiente, placuit. ver. memor. Marſil. Sillima. † qui
5 fuit maximus Iuriſconſ. dicere conſueuerat illas opiniones, vel ſententias eſſe tenendas, quas prudentes commendarent. hæc ille, concludo igitur iterum vt ſuprà, & ſit regula, ſponſiones & in ludis non prohibitis, & in l. quod in conuiuio. & in omnibus caſibus, in quibus quod in ſponſione pro conditione, & cauſa, id quod ponitur, eſt honeſtum, fieri licere. & hanc regulam, & ſententiam quam ex verbis Iuriſconſulti collegi, in citata l. ſi rem. §. fin. ff. de præſcrip. ver. veram eſſe, non ſolùm ex citatis autoritatibus patet, verùm etiam ex his, quæ habentur in citatis ll. cùm ad præſens à Titio, ac per Deci. in conſi. 115. Marſil. in c. inter dilectos. quæſtione 6. de exceſſ. prælat. & ex quæſtionibus, quas infrà ſubijciam, aliorum autoritates colliges, adeò vt facilè poſsis dicere ſententiam hanc & creuiſſe, & in diem inualuiſſe. Et cùm videamus huiuſmodi ſponſiones in vſu quotidiano eſſe, etiam in factis, quæ & Azo, & Roffr. prohibent, nihil eſt quin dicas l. de quibus. à conſuetudine interpretationem per me datam accepiſſe.
6 † quam conſuetudinem optimam legum interpretem eſſe Iuriſconſul. inquit in l. ſi de interpretatione. ff. de leg. & profe-

profectò ſi quis ſtipulationes huiuſmodi denegaret ac ſponſiones, conſideret ſexcentas ſtipulationes peruerti, de quibus in tit. de verb. obl. & quarum aliquas in quæſtionibus inſeremus.

Tractari tamen poſſet, quæ ſit inhoneſta conditio, ſeu cauſa, quæ in ſponſione deducitur. † Et generaliter dicendum eſt, omnes turpes ſtipulationes nullius eſſe momenti. l. generaliter. & l. ſequen. l. ſi plagij. ff. de verborum obligatio. in quibus locis latè Dd. ſcripſere. Adde l. iuriſgentium. in §. ſi pacis. verſic. & generaliter. ff. de pact. §. quod ex turpi. vbi Are. Inſtit. de inu. ſtipu. vide Bal. in l. is penes. C. depo. & latè omnino Salyc. in l. 7. ex eo. C. de inutil. ſtipul. Bal. in l. 1. C. de condi. ob tur. cau. Bartol. in l. fina. in §. ſi in alea. ff. quarum rerum actio non detur. & conſidera ſemper verba Iuriſconſulti in d. §. ſi quis ſponſionis. & hæc citaſſe ſufficiat, ne Dd. loca videar deſcribere: ex his enim locis lumen habet, & ex quæſtionibus, quas infrà ſubijciã, non minorem vtique lucem dabimus. 7

QVARTA PARS.

SVMMAE.

1 *Sponſio facta, quòd Imperator, vel põtifex hoc anno morietur, an valeat, latè diſputat, & valere ait.*
2 *Conditionis euentus habetur pro cauſa.*
3 *Caſum aduerſamq́; fortunam liberi hominis expectare, neq; ciuile neq; naturale eſt.*
4 *Sponſio facta ſuper matrimonio contrahendo vel nõ contrahendo inter Titium & Bertam, valet, declaratur tamen duobus modis.*
5 *Matrimonium debet eſſe liberũ: ideo promiſsio adiectæ pœnæ principali non tenet.*
6 *Contractus à conſuetudine approbati pro legi-*

timis habendi ſunt, et à conſuetudine fomentum recipiunt.

7 *Vita hominis propoſita eſt omnibus fortunæ telis, nec eſt dolendum quominus ea, qua natus eſt conditione, viuat, ſecundum Platonem, & ibidem, quòd mors accidat vniuerſis.*

8 *Sponſio ſuper morte priuati hominis, non valet. fallit, ſi is ſuper cuius mortem fit, voluntatem ſuam accommodet.*

9 *Interpretatio ad l. fin. C. de pact.*

NVNC proponendæ ſunt aliquæ quæſtiones, ex quibus ſponſionum tractatus & lucidior, & quidem vberior reddetur.

Quæritur igitur apud Paul. de Caſt. in l. à Titio. ff. de verb. oblig. Sempronius ſtipulatus eſt à Seio decem ſibi dari. † ſi hoc anno morietur 1 Imperator, vel Pontifex, promiſit Seius, & reſtipulatus eſt à Sempronio centum ſibi dari, ſi non moriatur vel Pontifex, vel Imperator, ſpopondit Sempronius, moritur Imperator ſeu Pontifex, an Sempronius aduerſus Seium ad decem rectè agat? reſpondit idem Paul. propter frequentem vſum mercatorum Florentiæ, ſecundum Sempronium, & contra Seium, & conſultum à valentiſsimis Do- 2 ctoribus, & iudicatum fuiſſe, † quoniam conditionis euentus habetur pro cauſa, vt probatur ea l. à Titio. ipſe tamen Paulus requiſitus noluit conſulere: turpitudinem quandam huiuſmodi conditionem continere ratus, ſicut in ludo taxillorum. Idem Paul. videtur in l. ſi cum debitore. ff. de iureiuran. & Paul. probabiliter hæſitaſſe propter autoritatem Azo. & Rof. ſuprà relatam patet, & propter l. quibus. de alea. ad quam ſuprà reſpondi, ex eo etiam quia inhoneſta conditio videbatur, & ex conſequenti improbata cauſa, in ſtipulatione deducta. vnde obſtare 3 videbatur §. ſi quis ſpõſionis. ſæpe citatus. † Accedit, quòd ſponſiones huiuſcemodi plenæ triſtiſsimi euentus videbantur. l. fi. ff. de pac. & caſum aduerſãq; fortunam liberi hominis expectare neq; ciuile neq; naturale eſt, vt Iuriſcõſultus ait in l. inter ſtipulantem. in §. ſacram. ff. de verborũ obligatio. & hanc q. tanquàm dubiam penitus Ioan. Bapt. Seue. in d. tract. de ludo ſub num. 22. ſoluere non eſt auſus. Cæterùm Alex. optimi iudicij vir, Paul. referendo in ea. l. à Titio. & bene conſultum & iudicatum ait, citat Hoſt. in c. gemma, de ſponſa, qui † de iure reſpondit, ſi duo ſint, 4 quorum alter alteri promiſit decem, ſi fiat matrimonium inter Titium, & Bertam, & alter contrà promittat, ſi non ſequatur matrimoniũ valere ſtipulationem, perinde ac ſi concepta eſſet, ſub quauis alia conditione. Hoc tamen intelligit, ſi contrahentes, aut promittentes ſint extranei dictis Titio, & Bertæ, & ſecus ſi promittant nomine mulieris, vel viri ſponſalia fieri, & ſi non contrahantur ſponſalia, pœnæ nomine aliquid dare ꝓmittant. nõ enim valet promiſsio pœnæ adiectæ principali, † quod debet eſſe li- 5 berum d. c. gemma. & l. Titia, in princip. ff. de verbo. oblig. vbi Imo. colum. 2. idem probat, & ſententiæ Alex. aſſentiuntur, & Iaſ. & Aret. in ead. l. à Titio, & idem Iaſ. & Dec. in l. cùm ad præſens. ſi certum petatur. & latiùs approban- 6 do ſcripſit Dec. in conſil. 215. & † pro tenui, ſubdens, cùm huiuſmodi contractus inter mercatores frequentari ſoleant, pro legitimis habendi ſunt, à conſuetudine enim fomentum recipiunt, propterea obſeruandi, ex eo quod no. Bart. in l. quid ſi fugitiuus. in §. apud Labeonem. ff. de ædi. edict. ad quam rationem adde, quæ ſcripſi in prima parte principalis tractatus, verſicul. ex prædictis ſingulariter infero, &cæt. Quam ſententiam Alex. ego etiam probo. Pro qua vide l. cùm ad præſens. ff. ſi cer. pet. & Par. de Puteo in tracta. de lud. nu. 36. & Mat. de Affl. deci. 389. ſuper dubio. Nec me mouet, quòd Paulus ſubdubitauerit propter l. quibus. ad illam enim l. reſpõdi, & vide quę ſcripſi ſuprà, proximè, verſiculo circa tertiam ſpeciem. Minus etiam mouere quenquam debet, quòd dicebatur inhoneſtam conditionem, in ſponſione deductam, tum quia nõn legitur improbata à l. tum etiã, quia homines omnes nati ſumus,

7 † & propoſita eſt omnibus fortunæ telis vita noſtra, nec eſt dolendum quominus ea, qua nati ſumus conditione, viuamus, vt diuinus Plato dicere conſueuerat, & mors accidit vniuerſis, vt ait Hor. Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas regumq; turres, & ſunt qui ſe Ariolos eſſe profitentur, nec ratio l. fi. C. de pactis. vrget in propoſito facto, cùm ratione perſonarum, qui ad ſponſionẽ venere, & Pontificis, vel Imperatoris, ſuper quorum morte, & vita eſt facta ſponſio, facilè diſcerni poſsit periculũ, vt inſidietur vitę illorum ceſſare, idq; etiam conſiderata ſum-
8 ma in ſponſione deducta. † Cæterũ, ſi ſuper morte priuati hominis fieret ſponſio, maximè animaduertendum arbitror, finge enim inimiciſsimum alterius cõtrahentis, rectiꝰ igitur fecerint mercatores, ſi ſe à ſponſione proximè relata abſtinuerint, ſed ſi is ſuper cuius morte facta eſt ſpõſio voluntatem ſuam accommodauerit ratam ſponſionẽ exiſtimo, propter l. fi. C. de pac. quam in illa parte, in hac etiã conuentione, & ſtipulatione puto locum habere, & cur di-
9 uerſum ſtatuendum ſit, non video. †ad quam l. fin. in parte citata vide quid ſcripſerit nõ inſubtiliter præceptor meus Lud. Goz in conſi. 98. in hac cauſa. in 1. dubio. & cõſidera ſcripta per eum, & ad ſupradicta, ac ad rem facit l. ſcrupuloſam. & l. fi. C. de cond. & com. ſtip. & Inſtit. de inu. ſtipul. §. poſt mortem.

S V M M AE.

1 Sponſio, quòd Dux Saxoniæ hoc anno principatu excidet, ſeu Argentina capietur, & ſi quæ ſunt ſimiles prædictis, de iure valet.

SImilis eſt illa ſponſio, quòd Dux Saxoniæ hoc anno principatu excedet, & in deditionem Regis Francorũ, vel Imperij veniet, & eius propugnacula quatientur, vel non quatientur Imperator ceperit vel non ceperit Argentinam, vel Vlmum, quas ijſdem rationibus ratas eſſe cenſeo. & arg. l. à Titio. & l. ſtipulationes non diuiduntur. in §. ſi quis ita. ff. de verb. obliga. & propter ea quæ ſcripſit Dec. in citato conſil. 115.

S V M-

S V M M AE.

1 Sponſio illa, quòd cras erit pluuia, Imperator veniet in Italiam ante Calend. Maias, & aliæ ſimiles enumeratæ, non ſunt improbatæ.

2 Panthera, de quo in l. emptorem, in §. fi. ff. de actio. empt. quid ſignificet, declaratur ſecundum Budæum.

EX †prædictis etiam infero, validam multò magis di- 1
cendam illam ſpõſionem, quòd cras erit pluuia vel non erit, de qua per Paul. in l. ſi cum debitore. ff. de iure. licet ipſe conſulere recuſauerit. & hanc ſponſionem probat valere Affl. dec. 389 item & illam, quòd Imperator ante Calend. Maias in Italiam veniet, vel non veniet, de qua in l. hoc iure. ff. de verb. obligat. Item quòd Imperator erit Rex Angliæ, coronabitur, vel non, Titius erit Senator Romanorum, necne. l. ſi quis ſi Titius. l. ſi ita quis. ff. de verbo. obligat. Habes alia exempla in d. titulo, cùm enim huiuſmodi ſtipulationes non ſint turpes, & conditionem inhoneſtam non contineant, nihil cauſæ eſt, quare nõ admittantur, idq; arg. l. emptorem. in fin. & l. ſeq. ff. de actio. empt. Vbi recipitur, cùm futurum iactum retis à piſcatore emeris, aut indaginẽ plagis impoſitis à venatore, vel Panthera ab Aucupe, nã & ſi nihil ceperit, nihilominus emptor pretiũ pręſtare neceſſe habet, & ad interpretationẽ illorum verborum indaginẽ, iactus, & Panthera, legito Bud. in ſuis annotationibus, qui de Panthera inquit, Panthera hic pluraliter intelligo. Pantheron enim retis genus eſt, ex eo nomen habens, quòd omnes aues concludat eadẽ ferè ratione, qua Panagron, quod rete piſcatorium eſt, thera venatũ ſignificat, & aucupiũ, vnde Panthero dictum, & ἐρνιθοθήρας, auceps, † eſt autem huiuſmodi rete quod ſaltabulum ap- 2
pellant, quod cùm humi exporrectum eſt, & in oblongam tenuitatem contractum, regitur quiſquilijs, ne ab auibus prouideri poſsit. Deinde cùm opus eſt, adducto magna vi

funę

fune repente expanditur, ineſcatasque aliquot diebus auiculas vno ictu vniuerſas contegit. Hoc rei noſtri ad paſſeres, & ſturnos vtuntur, & ad grues, & otidas, quas ſtardas vocãt, quaſi tardos anſeres. hic aut in plurali per metonymiã accipitur pro captura, eo modo, quo indago, ab eadẽ tamen etymologia Panthera dici poſſunt, quicquid auceps ceperit. Quid ſi non Panthera, ſed Pantherana legam, id eſt, quicquid aucupio ceperit. hęc ille, quem ſi libet. legito.

SVMMAE.

1 *Sponſio facta inter Sempronium, & Mæuium, qui taxillis ludebant quòd alter altero plura puncta faciet, vel quod denarium numerum egredietur eſt improbata.*

2 *Caſus fortunæ reddit licitum id, quod aliàs reprobatur.*

3 *Sponſio in ludis tantùm, qui virtutis cauſa fiant, permittitur.*

QVAEritur, an ex ſponſione huiuſmodi inter luſores frequentata agi poſsit? ludunt Sempronius & 1
Mæuius taxillis, deponunt pignora, † quòd alter altero plura puncta faciet, vel quòd denarium numerum egredietur, vel non egredietur, ſtipulatur Sempronius in in ſumma, finge decem ſcutorum in eadem ſumma, reſtipulatur Męuius, reſpondẽdum videbatur agi poſſe, ex his, quę ſcripſit Dec. in citata l. cum ad præſens, & latiùs conſi. 115. ait enim ludus fortunæ, vtputa taxillorum non reprobatur ſimpliciter, ſponte ſua & (vt ipſe dicit) ex ſe, quia ſicut poſſum promittere decem, ſub conditione, quæ pendet à fortuna, vtputa ſi nauis venerit ex Aſia. l. ſi quis ita ſtipulatus fuerit. ff. de verb. oblig. ita videtur, quòd poſsim tibi promittere decem, ſi plura puncta habueris, quàm ego, vt tradit Sanctus Thomas 2. ſecundæ q. 22. artic. 7. quem referunt Imper. & Dd. in c. penultim. de vita & honeſtate cleri. & latè Andr. Sicul. in conſil. 65. libr. 3. † dubius enim 2
fortunæ caſus reddit licitum id, quòd aliàs reprobatur. c. in ciuitate. c. nauiganti. de vſu. l. ſi pater. C. de inoff. teſtament. hactenus Deci. Ego verò contrà ſentio in ludis, qui virtutis cauſa fiunt, ſponſiones fieri licere, at vbi pro virtute ludus † non fit, non licere, vt probatur in l. ſolent. in. 3
§. ſenatuſconſul. l. ſequenti. ff. de ale. quod & Azo in ſumma. ff. de relig. probat, & Roffre. in citato loco, idem ſenſit. & vide Seuer. in d. tracta. ſub nume. 20. & probatur hęc ſententia autoritate gloſſ. in d. §. ſi quis ſponſionis. in verſicul. victori, in illis verbis, non ad aleam, vel magides, vt Iuriſconſult. ſubijcit planè, ſi inhoneſta, &c. quod notauit ibid. Pau. Nec obſtat l. ſi quis ita ſtipulatus. quoniam licet conditio illa, ſi nauis ex Aſia venerit, à fortuna pendeat non tamen eſt improbata: eſt enim honeſta, non inhoneſta, prout in ſponſione propoſita.

SVMMAE.

1 *Sponſio facta inter eos, qui ludentes inſpiciebant, quòd alter ex luſoribus vincet vel non, eſt improbata, & quod ſolutum eſt ex ſponſione prædicta, repetitur.*

2 *Inſpicientes ludum tanquam ludentes, puniuntur.*

FINGE modò, quòd non ludentes Sempronius, & 1
Męuius, ſed Anto. & Ioan. qui ludum inſpiciebant, ad † ſponſionem venerint depoſitis pignoribus, vel ſtipulationibus. Alter enim quòd Sempronius, alter quòd Męuius vinceret, idem credo reſpondendum, vt ſponſio nulla ſit: quia inhoneſta eſt cauſa ſponſionis, vt in d. §. ſi quis ſponſionis. Idque probari videtur ex d. l. quibus. quæ generaliter loquitur, vnde generaliter eſt intelligenda l. de pretio. ff. de public. l. 1. in § generaliter. ff. de leg. præſtan. Suadetur etiam ex eo, quòd inſpicientes † ludum, tanquàm 2
luden-

ludentes puniuntur: auten. interdicimus. C. de epiſc. & cler. & vide Seue. in d. tract. ſub nu. 32. ſeptimò quæro. vnde etiam & illud credo repeti poſſe, quod ſolutum fuit ex cauſa dictæ ſponſionis, tum propter comparationem proximè relatam, tum etiam propter l. fin. ff. de aleat. & dictum §. ſi quis ſponſionis. idq; etiam probatur in conſtitutione prædicta alearum, dum prohibens Imperator, & ludere, & inſpicere ſubdit, ſi contrà factum fuerit, nulla ſequatur condemnatio, ſed ſolutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur.

SVMMAE.

1 *Luſor ſi viginti ab aliquo receperit, & promiſerit quinquaginta, ſi in poſterum luſerit, valet conuentio.*

2 *Et quid, ſi alius ſuo nomine luſerit, idem reſpondit.*

HIC etiam tibi ſubijcio quotidianum illud, & frequens. nonnulli luſores poſteaquam ferè totã ſubſtantiã ludis prohibitis amiſere & cùm ab amicis forſan obiurgentur, † recipiunt vigintiab aliquo, & promittunt quinquaginta, ſi in poſterum luſerint, an huiuſmodi conuentio valeat? & arbitror valere ex his, quæ habentur per Bart. & alios in l. ex ea parte. §. mulier. ff. de ver. oblig. Scribunt enim, Si quis ſtipuletur ab amico qui fortè maximus erat luſor pœnæ nomine centum ſibi dari ſi vlterius luſerit, ſtipulationem valere, ex hac enim boni mores non læduntur, ſed conſeruantur, & referre Iuriſconſultum ad verbum. ad rem quidem putaui, qui in citato §. mulier. in hæc verba inquit: Mulier ab eo, in cuius matrimonium conueniebat, ſtipulata fuerat ducenta matrimonij, ſi tempore concubinæ conſuetudinem recepiſſet, nihil cauſæ eſſe reſpondi, cur ex ſtipulatione, quæ ex bonis moribus concepta fuerat, mulier impleta conditione pecuniam aſſequi poſsit. quam l. nota Quinimò Par. de Put. in tract. prædicto hæc comprobando ſubdit, & ſi aliumtſuo nomi-

nomine faceret ludere, † in pœnam incideret. citat text. & gloſſ. in l. iuriſgentium. in §. Prætor ait. ff. de pact. in verſi. ſenatuſconſult. 2

SVMMAE.

1 *Sponſio facta, quòd alter alterum in bibendo, vel edendo ſuperabit, improbatur tanquam inhoneſtam cauſam continens.*

2 *Interpretatio l. quòd in conuiuio. ff. de aleæ luſu, & alea.*

ITEM † quæro, ſunt, qui crapula, vel ebrietate delectentur, veniunt propterea ad ſponſionem, quòd alter alterum in bibendo, vel edendo ſuperabit, an rata ſit ſponſio? Primâ fronte non improbandam ſponſionem videbatur, propter l. quòd in conuiuio. ff de ale. quòd tamen verũ eſſe nego, quoniam in ſponſionibus illud præcipuum eſt, vt cauſa in ſponſione deducta inſpiciatur, an ſit honeſta, necne d. §. ſi ſponſionis. Quòd autem conditio, de qua agitur, ſit inhoneſta, nemo eſt qui neget, & probatur in c. crapula. de vita & honeſt. cler. † & l. quòd in conuiuio. loquitur ſecundum Rof quem citaui ſuprà, vbi altercatio eſt inter aliquos. Ego enim aliquid affirmo, finge, quòd nauis, quæ ex monte Diui Cyriaci inſpicitur, eſt Gerinorum. Tu negas, deponimus aliquid conuiuãdi gratiã, & delectationis, & veſcendi. quod etiam ſenſit gl. in ver. permittitur. quæ veſcendi gratia, & delectationis in ludis vetitis ſponſiones admittit. ait enim, ſi plura puncta habueris, amittas portionem tuam, & vt vides, licet lex illa in familiã loquatur, Dd. veſcendi cauſa, & vt ſuprà generaliter intelligunt, & vide Abb. ibidem, & glo. in c. inter dilectos. in verſi. conuiuij. extra de exceſ. præla. 1 2

SVMMAE.

1 *Conuentio illa frequens inter mercatores ſuper mercium aſſecuratione, aliquo dato, vel promiſſo, tenet. & ibidem de actione.*

ITEM

1 ITEM † quærit Paulus, de Castr. in l. in naui Saupheli. ff. loca. promitto tibi decem, si nauis mea mercibus onerata ad Petrum Anconitanum salua peruenerit: si in autem mearum mercium valorẽ promittis mihi reddere, an conuentio valeat? & respõdit valere, idq; probari ex ea l. & de iure Pontificio non reperitur improbata, vt per Lauren. de Rod. in tract. de vsu. 3. q. 3. par. quem posuit in c. consuluit. de vsu. refert, & commendando probat Alex. in d. l. à Titio. citatq; Io. de Ana. in c. nauiganti. de vsu idẽ sentientem. Si enim merce, vel naufragio, impetu ventorum, vel tempestate, seu alio casu perierint, ex quo tuo periculo merces suscepisti, non interueniente stipulatione aduersus te, qui ꝓmisisti, actione oneris aduersi rectè ago. Adde, quod sententiam Pauli approbat Par. de Put. in d. tracta. nu. 35. & citat Rof. in tit. de actio. one. aduer. & idem Seuerinus vbi suprà, nume. 21. & Pau. sententiæ assentitur. Mat. ab Affli. deci. 389. Quam conuentionem non improbandam ego etiam puto, propter periculum, quod promittentes (vulgò Assecuratores nuncupati) suscipiunt, ad prædicta, quæ habentur in l. eos. C. de vsu & in titu de nau. fœno. C. & ff. & maximè in l. cùm proponas. & in c fi. de vsu. Et quoniam frequens, ac quotidianus est contractus huiusmodi inter mercatores, si plus otij aliquando nacti erimus, latiùs scribemus, solũ his addam, quę de actione oneris aduersi scripsit Iaſ. in §. actionum. nu. 20. & in posteriori, ac superiori numero. Inst. de actio.

SVMMAE.

1 *Sponsione facta, si nauis in portum Anconæ peruenerit, an dicatur peruenisse nauis, quæ signa quædã ingressa fuerit.*
2 *Portus quid dicatur.*

1 VIDI † etiam in patria mea sponsionẽ huiusmodi persępe fieri, si nauis (finge Gerinorum) in Portum Anconitanum Callend. Martij peruenerit, in præstituta die nauis prædicta ingressa est domũ Veneris, quã nunc diui Clementis scopulos appellamus, dicebatur ex quo

quo intra signa Portus peruenerat, in portum venisse, statim enim quòd signa ingreditur nauis, in portu esse videtur, quia oneribus datiarum subijcitur. Ego autem contra respondi, † Portus enim dicitur conclusus locus, quo importantur merces, & inde exportantur, vt inquit Iurisc on. in l. Portus. ff. de verb. signif. & Vero. in tracta. de seru. rust. prędio. in tit. de Por. rub. 28. & ab huiusmodi propria significatione vocabuli nõ est recedẽdum. l. nõ aliter. ff. de leg. 3. In re enim dubia, melius est verbis conuentionis seruire. l. 1. in §. is, qui nauem. ver. in re dubia. ff. de exer. Nec enim illa signa, quæ quo ad datium, Portum designare videntur, Portum conficiunt, & quòd in datijs tantùm ex causa, ne fraus aliqua fiat, receptum est, alia contra significationem vocabuli non est trahendum. argu. l. quamuis. ff. de in ius vocan. 2

SVMMAE.

1 *Sponsione facta inter duos, quòd nauis veniet in portum Anconæ: vel non veniet, si roſtrata nauis venerit, quam vulgò galeonem appellamus, vter vicerit.*
2 *Nauis, verbum est generale.*
3 *Nauis nomen vnde descendat.*
4 *Qualitates, & accidentia, quæ rebus adduntur, differentiam specificam non constituunt, substantialia verò constituunt.*
5 *Roſtrum, quod naui apponitur, magis est additamentum, quàm pars nauis.*
6 *Roſtratæ naues cur dicebantur.*
7 *Communi vsui loquendi standum est.*
8 *Nauis describitur secundum vsum loquendi.*
9 *Argumentatio ex diuersitate nominum quòd sit fallax, & non semper procedat, idque exemplis declarat.*

1 ITem † quęritur, Alexãder mercator dicebat, triduo nauim in portum Anconæ ex Asia venturã, negabat Antonius, venerunt ad sponsionem, huiusmodi pecuniarũ summa hinc inde promissa; præstituto tempore venit rostrata nauis, vulgò in patria mea appellatur Galeone, Alexander dicit se vicisse sponsionem, & ad promissos scutos agit, negat extitisse conditionem Antonius, quinimò defeciſſe, mutuis itaque factis petitionibus Antonius ex diuerso nomine se defendebat. l. si idem. C. de codicil. & addebat, si nauigium paruulũ, finge cimba, seu, quam vulgò marcilianam appellamus, in portum Anconę veniſſet, nemo dixerit conditionem extitisse, scilicet, nauim veniſſe,
2 idque saltem ex communi vsu loquendi. † Dicebam verbum nauis generale esse, idque probari ex tit. C. de naui. non excu. lib. 11. & ex l. fi. ff. de fun. instr. In illis verbis, scapha nauis, non est instrumentum nauis, etenim mediocritate, non genere ab ea differt. De quo meminit Iaſ. in l. 1. num. 67. ff. de acquiren. possess. & ad rem facit l. quemadmodum. §. si nauis. & sequen. §. ff. ad legem Aquil. & l. 1. in §. nauim. & §. igitur. ver. quædam autẽ naues. ff. de exercit. & quòd Accursi. scripsit in l. 1. in §. qui sunt igitur. in versi. de exercitoribus. ff. nau. cau. stab. & demonstrari euidenter potest ex allusione, seu vocabuli deriuatione, ex qua propria vocabuli significatio sumitur. l. pupillus. in §. territorium. ff. de verb. sign. & not. in l. Tugurij. eod. tit. &
3 Bart. copiosè scripsit in l. omnes popu. num. 59. ff. de iust. & iur. & legitur in l. 2. in §. appellata. ff. si cer. pet. † siue assentiamus his, qui nauim à no verbo, quod est nato, deductum aiunt, siue frequentioribus, qui Græcum vocabulum esse tradidere, ab illis enim ναῦς, ναὸς vel νεὼς, quod est nauis: & νάω siue ναύω, quod est, fluo, quæ cum de nauibus tracta-
4 bimus, latiùs attingemus. † Dicebam etiam qualitates, & accidentia, quæ rebus adduntur, differentiam specificam non constituere: substantialia verò, constituere. Quòd verò diuersitates & differentiæ, in qualitatibus & accidentibus rem differre specie non faciant, substantialia verò faciant, sensit Iurisc. in d. l. fi. de fun. instrum. gloss. in l. fin. in l. quoties. in ver. anno. ff. de publica. notat Bar. in l. §. 1. num.

num. 19. ff. de actio. & oblig. & notatur per eundem, & alios in l. ius ciuile. ff. de iust. & iu. facit c. cum matre. & quod habetur ibi, de celebra. missa. vbi accidentia mirum, & nõ aliter subiectum immutant. † Ad rem igitur nostram, Ro- 5
strum, quod nauibus apponitur, magis additamẽtum, quã partem dicti nauigij esse, idque iudicio meo, probatur euidenter in l. malum. ff. de verbo sign. Et propterea dicebam nauem non immutatam ex rostro, vnde & rostratæ naues dicebantur. & cõditionem extitisse. † Et ex communi vsu 7
loquendi, cui standum est. l. librorum. in §. quod tamen Cassius. ff. de legat. 3. & per Bart. in l. Labeo. ff. de sup. legat. & Dd. in procem. decretaliũ, & latè diximus suprà in par. 1. principalis tractatus. versi. secunda proponitur quæstio. & probat Deci. qui inter mercatores loquitur, consi. 7. nu. 3. 8
& pro tenui. Idem vtiq; conceden. † Aiunt enim mercatores, & nautæ, vbi nauigium habẽt, hæc, quæ tibi vernacula lingua subijcio, nauim appellari, castelli, balladori, gaggie, & vele alla quadra. Ex quibus apparet, siue de iure, siue ex communi vsu loquendi, extitisse conditionem, cùm nauigium de quo agebatur, prædicta omnia haberet; & rostri additamentum nihil immutasse. Nec refert, quòd diuersis appelletur nominibus, nam actio vtilis, & actio directa, nomine differunt, & tamen idem & substantia, & effectu censentur. l. actio negotiorũ gestorum. ff. de negot. gestis. Et not. Bal. in l. ex leg. in prin. C. de leg. † Item nota- 9
rius, diuersis nominibus nuncupatur, scilicet, notarius, tabellio, seruus publicus, à seruiendo, non à seruando dictus, vt in l. generaliter. C. de tabu. libr. 10. & in §. cùm autem in stip de adopt. & in l. 2 ff. rem pup. sal. fore. & tamen idem sunt, vt not. Abb. in c. quoniam contrà. in 3. col. nume. 3. de prob. similiter primas, & patriarcha nemo negauerit esse diuersa nomina, idem tamen sunt, & eadem dignitas. glo. in c. coram. de in inte. resti. & in c. 1. 99. dist. Eodem ergo modo nauigium prædictum, & nauis. & his adde de huiusmodi vocabulo Galeone, Socin. meminisse in consi. 55. viso instrumento. vol. 4.

SVMMAE.

1 *Sponſio facta inter duos ſuper quodam inſtrumento oſtendendo, vel non oſtendendo, valet.*

1 HAbes & ſponſionem Mat. ab Affl. dec. 389. quam ſuprà ſępiùs citauimus. † conuenerant enim Marinus medicus. & Bactinus quidam, ſi Marinus oſtenderet quoddam inſtrumentum factum inter eundem Bactinum. & ſororem eiuſdē, ac nepotes, eidem Marino certū vini, ſeu frumenti numerum tradere, & ecōtrà, ſi Marinus non oſtenderet quandam pecuniarum ſummam Bactino ſoluere, & reſpondit ſacrū conſilium ſponſionem probaſſe quia conditio habetur pro cauſa, & quoniam contrahentes ſibi fidem aſtrinxerant, & dederant, non obſtare, quòd pacto nudo eſſet facta. De quo vide, quòd ſuprà diximus, in 2. par. huius tract. ver. quid autem ſi pacto nudo.

SVMMAE.

1 *Sponſio facta ſuper maſculo, vel fœmina naſcituro, non eſt improbata.*

2 *Quid ſi pareret hermophroditum.*

1 EX † omnibus autem ſponſionibus maximè omnium illa eſt in vſu, ſuper maſculo, vel fœmina naſcituro, verbi gratia, ſi Minerua maſculū pepererit, Seius promittit decem Gaio, & econtrà ſtipulatur Gaius, quam quidem ſponſionem valere, cùm inhoneſtam cauſam non contineat, iuxta §. ſi quis ſponſionis. ſuprà ſatis latè pro-
2 bauimus. † Vnde quæri poſſet, ſi hermophroditum pareret, cui comparandus? Iuriſ. in l. quæritur. ff. de ſtatu homi. reſpondit eius ſexum æſtimandum, qui in eo prævalet. Poſſem & ſuper hac ſponſione q. ſubijcere, & alias proponere, quas conſultò prætereo cū haberi poſsint ex varijs ff. titulis, & maximè ex tit. de verb. oblig. & reb. dub. ſat ſit & regulam, & lumen non modicum tradidiſſe.

SVMMAE.

1 *Sponſio inæquali conditione facta an poſsit infringi.*

Reme-

2 *Remedium l. 2. C. de reſcin. vend. non competit ei, qui ſciens, prudensq; rem dimidio minus iuſti pretij vendiderit.*

3 *A ſententia fortunæ an poſsit appellari, vide, & infrà.*

4 *In contractu tranſactionis an habeat locum remedium l. 2. C. de reſcind. vend.*

5 *Ambiguæ cauſæ, benigno atq; naturalis iuris moderamine temperandæ ſunt.*

6 *Doctoribus aliquid obiter, ſeu curſim dicentibus, & iuris articulos non diſputando, non eſt admodum habenda fides.*

7 *Conſuetudo mala vim conſuetudinis perdit, & dicitur vſurpatio, & non eſt admittenda vbi eſt contra naturalem æquitatem.*

8 *Fratres ſi diuidunt ad breuia, & ſortis infelicitate emergit intolerabilis deceptio, diuiſio in melius eſt reformanda, & ibidem declaratur.*

9 *Læſio quomodo probāda ſit in ſponſione ratione dubij euentus.*

10 *Si id, quod in ſponſione deductum eſt, communi opinione erat indubitabile, data læſione querelanti ſuccurratur.*

QVæro igitur, facta eſt ſponſio inæquali conditione: Alter enim ex contrahentibus ſi nauis Gerina intra Calend. Maias in portum Anconæ venerit, promittit centum, alter verò ſi non venerit, promittit decem, vel ſi Argentina capietur ab Imperatore, promittit mille: † alter verò ſi nō capietur à Cęſare, promittit centū, 1
& finge alia ſimilia, an propter inæqualitatem, doli mali exceptio competat, quia ipſa res in ſe dolum habeat, cùm enim petatur ex ea ſtipulatione, quę in ſe dolum continet,

hoc ipso dolo facere videtur, quod petit, vt dicit Iurisc. in l. si quis cùm aliter. ff. de verb. obl. Item rescindi contractū posse videbatur, vt in l. 2. C. de rescin. vend. Contrà facit, quod legitur Dd. nostros maximè in l. à Titio. & in l. cùm ad præsens. & Deci. in consil. 115. sponsiones inæqualibus conditionibus proponere, & sentire exceptione actorem remoueri non posse, quæ sententia ex illa vulgari regula probatur, scientibus fraudem fieri non videri. Cùm ergo ita ex certa scientia contrahentes conuenerint, rata debet esse conuentio, contractus enim legem ex conuentione accipiunt. ff. depos. l. 1. §. si conuenerit. Vnde Bal. in l. 2. C. de rescin. ven. nu. 7 post Bar. ait, ei qui sciens prudēsq; rem
2 † dimidio minus iusti pretij vendiderit, remedio l. prædictæ non esse consultum: quoniam sciens renuntianti comparatur, vt eleganter Iurisc on. inquit in l. quæritur. in §. si venditor. ff. de ædil. edicto. Probabilis etiam huiusmodi sententia videtur, quoniam propter incertitudinem rei, de qua agitur, seu dubium euentum, prętextn læsionis rescindi contractus non potest, iuxta l. Lucius. in §. fi. cum gl. ff. ad Treb. adde l. 1. C. de pac. & l. quod debetur. ff de pecu. l. fideicommisso. C. de transact. in illis verbis, non potest eo casu rescindi, tanquam circumuentus sis, cùm pacto tali consenseris. facit l. si ea. C. de vsur. vbi propter incertū fructuum euentum rescindi placita non oportet. Accedit ad hanc sententiam, quod dicēdum videbatur de se tantùm, ac forte quæri posse, sed fors superiorem non habet in hoc mundo, multas enim euoluit mutationes: vt in §. arripiat. in auten. vt omnes obed. iud. prouinc. vnde illud Satyrici:

Si fortuna volet, fies de Consule Rhetor,
Si volet hac eadem, fies de Rhetore consul.

3 † Adeò quod Bal. in l. fin. in prin. C. com. de leg. dixerit à sententia fortunæ appellari non posse. Sequitur ergo, qui perdiderit, ei consulendum non esse, nec illud tacendum, huiusmodi sententiam à consuetudine (quod maximi momenti est) fomentum recipere dici posse. Dicet forsan aliquis, & propiùs ad rem accedens, si alter ex contrahentibus

tibus esset deceptus vltra dimidiam illius dubij euentus, rescindi sponsio possit, idq; ex his, quæ scripsit Bart. in l. 2. nu. 7. C. de rescin. vend. Inquit enim, si quis est deceptus in contractu transactionis vltra dimidiam † valoris rei, tunc 4
l. 2. locum non habet. Sed tunc locus est l. 2. cùm deceptio est vltra dimidiā illius, quod valebat, ille dubius litis euentus citat gl. magnam in l. per diuersas. C. de mandat. cuius sententiam complures Dd. approbāt, suntq; & alij, qui reprobant: vt latè habes ex commētario Ias. in l. si quis cum aliter. sub nu. 15. & seq. de verb. obli. adeò quòd discerni facilè non potest, quid magis frequenti Dd. sentētia sit receptum. Vide tamen Mat. ab Afflic. deci. 220. in causa Ioan. &c. Dec. consi. 60. viso themate. nu. 4. & Aymon Cra. cons. 151. neminem existimare velis. nume. 26. Alexan. consil. 71. colum. 2. & consil. 147. colum. 4. ad finem. Ego autem, firment quid velint, dicam quo sentio, puto enim in omni sponsionum genere, de quibus in secundà parte huius tractatus disseruimus, rectè posse dici, quemadmodū in transactione, componendo opiniones inquit Philip. Corn. in consil. 145. lib. 1. col. penult. & ante. quem sequitur Deci. in consil. 203. & in consil. 216. & idem Deci. probauit consil. 479. num. 11. in controuersia. & Alex. in citatis consilijs, & refert ac non improbat Pau. Par. consil. 12. nu. 102. volu. 2. transactio ista celebrata, aut est deceptio vltra dimidiam iustæ æstimationis dubij euētus litis in modico excessu, & contractus transactionis rescindi non possit, iuxta glos. in c. cùm causam. de emptio. & vendit. Aut est deceptio vltra dimidiam iustæ æstimationis futuræ litis, & dubij euentus in magna quantitate, & accedente enormi læsione, contractus transactionis rescindi possit. Quæ distinctio in casu huiusmodi in difficili sequenda est, argu. l. & hoc Tiberius. ff. de hæred. instit. & quod scripsit Anc. in consil. 210. & Deci. cons. 445. in casu ad me transmisso. & hanc sententiā quotidie crescere, & incalescere videmus, & suadetur ex his, quę eleganter Imperator inquit in l. non sine. C. de bo. quæ lib. in hęc verba: Consequens est in ambiguis atque legum diuersis interpretationibus titubantes causas benignè atque naturalis † iuris moderamine temperare: 5

ita etiam in propoſita q. reſpondeo, vt ſi in ſponſione alter ex contrahentibus habita ratione ad dubium euentum in ſponſione poſitũ enormiſsimè deceptus eſſet, & reſcindere conuentionem, & fortiùs vti exceptione doli mali poſsit. Secus autem, ſi deceptio vltra dimidiam eſſet in modico ſemper incertitudine euentus cõſiderata. facit text. in l. ſi iactum. ff. de actio. empt. in illis verbis, Incertum huius rei æſtimandum eſt. vbi notanda ſunt verba Accurſij, quæ ad rem, de qua agitur, valde congruunt. Ait enim, æſtimatio fit ex veriſimili quantum capi potuerit, idq; inſpicitur ex eo, quod capi conſuetum eſt. Quòd ſi quis abſurdè hoc à nobis dici putauerit, cogitet longè abſurdius conſtitui huic magnæ inæqualitati non eſſe aliquando conſultum, vt inquit Iuriſcon. in l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. Nec mouere quenquam valde debet, quòd Dd. paſsim ſponſiones conditionibus inæqualibus proponant, & validas eſſe
6 tacitè ſentiant. Quoniam † Dd. aliquid curſim dicentibus, & iuris articulos non diſputando, non eſt admodum habenda fides, vt inquit Iaſ. in conſil. 151. col. 3. volu. 4. & Alc. ac Add. ad eum in tract. de præſump. in 3. par. regul. 1. verſic. quinquageſimo primo. & ex his, quæ habentur per Dd. in citatis locis, occurrunt tibi reſponſa ad ea quæ in oppoſitum adduxi, nec conſuetudo prædicta obſtat. Poteſt enim negari extare conſuetudinem. † Accedit, quòd
7 mala conſuetudo vim conſuetudinis perdit, & dicitur vſurpatio. c. conſuetudinem. 11. diſt. & conſuetudo rationabilis eſſe debet, vbi enim eſt contra rationem, & contra æquitatem naturalemque rationem, non eſt admittenda. c. fi. extrà de conſuet. cum his, quæ habentur per Rochum de Cur. latiſsimè, maximè ſub nume. 242. & in propoſito art. quis eſt, qui neget in enormiſsima leſione conſiderata, vt ſup. maximam æquitatem ineſſe. Reſponderi etiam poteſt his, quę ſcripſit Bal. in d. l. fi. C. com. de leg. autoritate alia eiuſdem Bal. & (vt aiunt) vna manus nobis vulnus opemq; ferret, inquit enim idem Bal. in l. maioribus. C. com. vt iud.
8 ſi † fratres diuidunt ad breuia. & ſortis infelicitate emergit intolerabilis deceptio, diuiſio in melius eſt reformanda, vt in l. prædicta. & l. 2. C. quan. & quib. quar. pars debe.

ſubdit

ſubdit verum eſſe, niſi diuiſio huiuſmodi eſſet facta per iudicem, & in rem iudicatam tranſiuiſſet: debuit enim appellare, qui lædebatur, aliâs ſententia reformari non poteſt, vt ſuprà ſi ſæpius in integ. reſt. pet. l. 1. in illis verbis, appellare debuiſtis, ſi vobis ſententia diſplicebat. Sed quoniam, vt inquit Iaſ. in citata l. ſi quis cum aliter. col. ante pe. verſic. quartò tenendo, &c. huiuſmodi dubium euentũ probare, eſt perdifficile, vide modum articulandi & probandi traditum per Bar. in l. ſi quis cùm aliter. & in l. 2. ſuprà citatis, & clarius & melius per Abb. in conſil. 63. venio ad primum. num. 3. in 1. par. & quoniam certa regula, † vt 9
vides, tradi non poteſt, hæc omnia in ſponſione, quæ ad articulum propoſitum attinent, diligenter & inſpicienda, & in cauſæ cognitione eſſe exiſtimo ſponſionem, & propoſitam in ea conditionem ſeu dubium euentum ſpectandum, vulgi opinionem communem, ac coniecturas incerti euentus, & quod veriſimile eſt, ac conſuetudinem inueſtigandum, ſtatum perſonarum, ac quare ad ſponſionem venerint ac læſionem inſpiciendum, vt ſuprà iuxta ea, quę eleganter in ſimili notauit Abb. in citato conſ. & Accurſi, in citata l. ſi iactum. & his perſpectis, & arbitrio ſubtilis & docti iudicis perſcrutandis data enormi læſione, prout in tranſactione diſtinguendo dixi, puto conſulendum eſſe. Sanè & illud videtur concedendum, quòd ſi ſponſio, ſeu id, quod † in ſponſione deductum eſt, communi opini- 10
one erat indubitabile, etiam ſi aliter poſſet contingere, data enormi læſione, quærelanti conſulatur, idq; argu. gl. ſatis notandæ in l. ſi ea lege. C. de vſur.

SVMMAE.

1 *Sciens conditionem, quæ in ſponſione deducitur, ſi aliquem ad ſponſionem dolo malo traxit, quomodo conſulatur circumuento.*

2 *Mercator ſciens biduo aut triduo proclamationem fieri, quo frumentum vilius vendi præcipietur, ſi ob id tacens frumentum vendidit, ad id, quod intereſt,*

emptor contra eum potest agere.

3 *Dolus si dat causam contractui, decepto consulitur, etiam si deceptio sit intra dimidiam.*

4 *Crimen stellionatus obijci potest his, qui sciẽtes conditionem in sponsionem deductam, dolo malo ad sponsionem aliquem inducunt.*

1 ITEM †quæro, Vincentius sciens Lucretiam iam fœminã peperisse, dissimulato partu, Sempronium huius rei penitus ignarũ super partu nascituro ex dicta Lucretia sponsione prouocauit, & inæquali conditione forsan, vt ipsum alliceret, fœminam parituram dixit, facta est sponsio, vicit Vincentius, qui in certa erat victoria, & certior factus sponsionem fecit, Sempronius præsensit, & dicit se per machinationem obligatum. Respondi, quod in hoc ipso Sempronius circumscriptus est, vt sponsionem faceret, & propterea ex quo stipulatio interuenerat iuris subtilitate obstrictum, doli tamen exceptione vti posse, vt in l. si quis cùm aliter. ff. de verb. oblig. & in l. dolo. C. de inuti. stipu. & hoc, ne vllis malitia sua sit lucrosa, vt ait Iurisc. 2 cons. in l. 1. ff. de dolo. † Putoque vbi sciens quis dolo aliquem ad sponsionem traxerit, etiam pro eo, quod interest, teneri. Idque argu. eius, quod scripsit Barto. in l. quæro. ff. de actio. empti. ait enim, Præses quidam prouinciæ, in vlteriorem familiaritatem mercatorem magnum admiserat. Is præsensit ab eo decretum iam factum, quod biduo, aut triduo præscribetur, & publicabitur, eoque præcipietur vilius frumentum venditum iri. Vendidit igitur statim mercator frumentum, nec emptorem certiorem fecit de ordine dato, & modo, seu decreto iamiam publicato, putat Barto. post Guig. ad id, quod interest, contra mercatorem agi posse. cuius sententiam alios referendo, probat Lud. Ro. sing. 282. Num quid si sum, addo Bartol. in l. contra legem. ff. de leg. & Pau. in l. fina. in fin. ff. de actio. empt. hic enim legi fraudem fecit. l. fraus. ff. de legat. si enim decretum emptor sciuisset, vtique verisimile est, frumentum, quod vilius breui erat vendendum, carius non emisset, addo ad q. Deci. in cons. 115. & quæ recentiores interpretes scribunt in l. statu liber. ff. de quæst. num. 17.

†Nec in præmissis quærendum videtur, an deceptio sit vl- 3
tra dimidiam iusti pretij, cùm vbi dolus cõtractui causam dat, etiamsi intra dimidiã sit deceptio, & consulendum, et succurrendum sit decepto, vt notabiliter scribit Abb. in c. in ciuitate. nu. 6. de vsu. post Ioan. Cal. in c. nauiganti. eo. tit. Ego amplius arbitror in proposita q. Vincentio crimẽ stellionatus obijci posse, quod obijcitur ijs, qui dolo quid fecerint. l. 3. ff. de crimine stel. † Vidiq; in quendã, qui dis- 4
simulato partu mulieris, quæ iam pepererat ad sponsiones complures dolo malo induxerat, seuerius animaduerti, & vide d. l. 3. circa fin. ff. de crimi. stel. & quod dictum est in proposita sponsione, idem in alijs similibus dicito.

SVMMAE.

1 *Sponsio est facta inter duos, vtputa in currendo, si alter recusat, agi potest aduersus recusantem.*

1 ITEM † quæro, facta est sponsio inter te, & me, finge in luctando, currendo, saliendo, vel hastam iaciendo, aut simili alio modo: recusas ad certamen venire, an agere possim, tanquam vicerim? Respondi vtique posse, vt dicit Accurs. in l. si rem, in §. fin. ff. de præs. ver. vbi Bar. idem probat. & subdit, si aduersarius in certamen veniret, licet facere quicquid potest, vt vincat, & alius succumbat, vt in l. in executione. in §. fin. & ibi notatur. ff. de verb. obligatio. & refert, & probat Pau. Par. consil. 31. omissa. &c. nume. 6. volum. 1. Idque scire valde expedit in partibus illis vbi singulare certamen admittitur, & confert ad quæstiones duelli dirimendas. habes de hoc in pluribus tracta. de duello, ad quos confugias. Sed quoad quæstio. propositam vide etiam Bart. in l. si oleum. ff. de dolo. Ex cuius verbis quæst decisam habes, & meo iudicio posset induci tex. in l. si. iactum retis. ff. de actio. empt. v. bi si iactum retis

retis emero, & iactare rete piscator noluit, incertum huius æstimandum est. Addo Pau. de Cast. in l. illud. in §. si cuius. nu. 3. ff. de trib. vbi post Guig. inquit, si actum est inter Titium, & Męuium, vt qui alium cursu præterierit, lucretur decem, seu vter cursu currendo superatus fuerit, soluat decem, si Męuius recusaret currere, ad decem tenetur, ex quo enim per illum stat, pro impleta habetur conditio: idq; argumen. illius. §. facit text. in l. in iure ciuili. ff. de condit. & demonstr. & Reg. in iure ciuili. ff. de reg. iur. vbi Dec. sub nu. 6. idem probat. & adde Ias. in d. l. si rem.

SVMMAE.

1 *Dolo facere non videtur, qui fraudem excludit.*
2 *Captatio verborum, quod admittatur in sponsionibus, secundum Alciatum, quem improbat ex plurib.*
3 *Captiones æquitati, & bonæ fidei contrariæ sunt: et captiosos modos lex improbat.*

1 ILLVD † postremò, quod Alciatus scripsit in tracta. de præsump. in 3. reg. vers. 27. numer. 3. referendum est. ait enim, dolo facere non videtur, qui fraudem excluſit. l. cùm pater. in §. Titio. in fin. de leg. 2. fraudem enim fraude repellere concessum est, is enim dolus bonus & solertia, non malus dicitur. l. 1. in §. non fuit. de dolo, & hoc
2 facere subdit ad istas sponsiones, quæ fiunt † quotidie ludendo, in quibus ex natura actus videtur licita esse captatio verborum, & sunt stricti iuris. l. si rem. in §. fi. ff. de præscrip. verb. hæc ille. Cuius sententiam intelligendam sentio, in verbis captari licere in huiusmodi sponsionibus, dummodo dolus causam sponsioni nō det, & secundum ea, quæ proximè scripsimus in vers. quæro igitur, facta est sponsio, &c. & versic. item quæro, Vincentius sciens, &c. Addo, quòd Alciat. sententia etiam, vt suprà intellecta adhuc dubitabilis redditur, præcipuè inter mercatores, tum ex his, quæ habentur per Bartol. in l. si fideiussor. in §. quædam. & in l. Quintus. ff. man. & his, quæ in vltima parte dicemus principalis tractatus, tum etiam quia bona fides in his, qui plurimum negotiantur, valde requiritur, secundum Bald. in c. si pro debilitate. de offic. deleg. quem bene censuisse scripsit Ias. in l. Iurisgentium in §. sed cum nullo. nume. 11. ff. de pact. & c. facit l. bona fides. ff. depo. † hu- 3
iusmodi autem captiones æquitati, & bonæ fidei contrariæ videntur, cùm nil sit tam contrariū bonæfidei, quàm fraus. Accedit quod captiosos modos lex improbat. §. sed quia. Instit. de fidei. hæredi. & facit ad rem l. cum Aquiliana. ff. de transact. & quod bellissimè Iurisconsul. ait in l. penul. ad exhibendum. in illis verbis non oportere ius ciuile calumniari, & verba eius captare, & quoniam quotidianum, & frequens est, vt contrahentes se in verbis captare in sponsionibus quærant, quæ scripsimus, diligenter notato.

SVMMAE.

1 *Qua actione ex sponsione agendum sit, disputat, & decidit.*
2 *Locus Ciceronis in Oratione p Pub. Quintio in principio, ac fine, declaratur, scilicet an sponsio sit actionis nomen.*
3 *Veteres Iurisconsulti aliquando errarunt, & Imperatores ab Imperatoribus nonnunquam corrigūtur.*

RELIQVVM est declarare, qua actione ex sponsione agendum sit. † dicet aliquis actione ex spon- 1
sione agendū esse, indicat Ciceronis locꝰ in oratione pro P. Quintio, quam orationem habuit apud Caium Aquilium, nobilem Iurisconsultum, & sponsionis iudicem sponsionem, inquit Quintius facere maluit, fecit te
† iudicem Cai Aquili, sumpsit, ex sponso egit in hoc sum- 2
ma iudicij causaq; consistit. & ita Budæus sensit in annotationibus in Pandectas, pag. 33. Breuiter tamen dicēdum puto, distinguendumque esse inter sponsionum genera, vt in secunda parte huius tractatus diximus. In primo enim spon-

ſponſionis genere, ſi pignora fuerunt depoſita penes tertium partibus præſentibus, directa præſcriptis verbis contra tertium actio competit: irritum enim videtur pactum cum ſequeſtro, vt reſtituatur mihi pignus, ſi vicero. Si verò partibus abſentibus pignora ſunt depoſita, vtilis actio præſcriptis verbis, locum habet, depoſitum enim fuit pignus per dominum ea lege, vt ſi vincerem, mihi daretur, argumen. l. ſi cùm venderet. ff. de pigno. actio. iuncta l. publia. ff depoſi. prædicta eleganter ſcripſit Pau. de Caſt. in cita. l. ſi rem. in §. ſi quis ſponſionis. ff. de præſcript. ver. ſubdens ad pignus per me depoſitum actione præſcriptis verbis agere me etiam poſſe, tradidi enim, vt mihi reſtitueret ſequeſter ſi vincerem, vnde innominatus contractus eſt. Quod & idem Paul. in princip. d. l. ſi rem. & in l. ſi apud. eodem tit. probauit.

In ſecundo verò genere clariſsimi iuris eſt, ex ſtipulatione duas proficiſci actiones, tam conditionem certi, ſi certa eſt ſtipulatio, quàm ex ſtipulatu, ſi incerta, vt dicit Impera. Inſtit. de verbo. obligatio. in principio, & ibidem vide gloſſ. & Dd.

In tertio verò ſponſionum genere, & vbi pacto nudo fit ſponſio, dic vt in l. cùm nota. C. de tranſact. & l. naturalis §. 1. ff. de præſcript. verb. & vt latè ſuprà diximus in ea parte, in qua quot ſint ſponſionum genera, diſſeruimus verſi. ſed belliſsimè quæri poteſt, &c. & quæ ad hunc locum attinent, illinc aſſumes. Tantum enim addo Iaſ. in rubr. ff. de præſcrip. verb. nec quenquam Ciceronis locus moueat: intelligo enim, ex ſponſo egit, hoc eſt actione, quę ex ſponſione proficiſcitur. Similis eſt expoſitio Accurſij in l. certi condictio. ff. ſi cer. pet. & ſolent iuris interpretes plerunque dicere actionis nomen non eſſe: vt in actione oneris aduerſi in l. in naui Saupheli. ff. loc. de quo tamẽ Pauli commentarios ibidem vide, & quę ſuprà diximus in quæſtionibus, verſ. item quærit Pau. de Caſt. & hanc interpretationẽ ad Cice. locum probare poteris ex his, quæ etiã notantur Inſt. de act. in §. item ſi quis in fraudẽ. & pro hac ſententia ac interpretatione locus Seruij Sulpitij eſt relatus à Gellio noc. att. libr. 4. c. 4. illic enim ita ſcriptum eſt:

Spon-

Sponſalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more atque iure ſolita fieri ſcripſit Seruius Sulpitius in libro, quem ſcripſit de dotibus. Qui vxorem, inquit, ductũrus erat, ab eo vnde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri, qui daturus erat, itidem ſpondebãt, is contractus ſtipulationum promiſsionumq; dicebãtur Sponſalia; tum quæ promiſſa erat ſponſa appellãbat qui ſpoponderat ducturum ſponſor, ſed ſi poſt eas ſtipulationes vxor non dabatur, qui ſtipulabatur, ex ſponſa agebat, iudices cognoſcebant. & reliqua. Hic ergo locus clarè demonſtrat ſponſionem nomen actionis non eſſe: moris enim fuit veteribus, vt Iuriſconſultus ait in l. 2. ff de ſpon. ſtipulari, & ſpondere ſibi futuras vxores. vnde ex ſtipulatione agebatur, ſi interuenerat. ſed & ſine ſtipulatione nudo conſenſu ſponſalia poſſunt cõtrahi, vt in l. 4. in l. ſponſalia, & l. fi. eodem titul. ſponſio enim eſt omnis ſtipulatiõ promiſsioque. Et ex his etiam liquet Acc. forſitan erraſſe, qui in l. 2. ff. de ſponſ. inquit ex hac ſtipulatione non reperio agi. Non enim Seruij Sulpitij relatum locum à Gellio legerat, ſed candide lector, quia Seruij Sulpitij liber nõ extat, & illo ac alijs veterum Iuriſconſultorum; maxima ſcilicet legum & Romani candoris iactura, caremus, in articulo perlege, quæ Bald. ibidem ac Bart. & pleriq; alij in l. Titia. ff. de verbo. obli. ſcripſere. Nos vt ad rem redeamus, Cicer. locum exponendum, vt ſuprà, putamus, ex ſponſo egit; hoc eſt ex ſponſione, & promiſsione. Et illud in eodem loco placet adnotaſſe, vel reſtituendum Ciceronis locum eſſe, vt non ex ſponſo, ſed ſponſu legendum ſit. ſponſus enim, ſponſus, ſponſui, quartæ declinationis, pro ſponſione, & promiſsione veteres vtebantur, vt patet ex Seruij Sulpitij loco. vel dicas declinandum eſſe illud nomẽ apud Ciceronem, ſponſus, ſponſa, ſponſum.

Hæc de ſponſionibus attigiſſe ſufficiat, in quibus ſi qd boni excogitauimus, quod ad dirimendas lites, publicamque vtilitatẽ † pertineat, & publicè expediat, id omne Deo 3
Optimo Maxim. referendum. Sed ſi diſertiſsimus lector in aliquo nos erraſſe perſpiciat, benignè corrigat, & boni quæſo conſulat lucubrationes noſtras: & cogitet etiam

Vete-

veteres Iuriſconſul. nonnunquam erraſſe, & Imperatores ab Imperatoribus aliquando correctos fuiſſe.

Finis Tract. de Sponſ.

BENVENVTVS STRACCHA RE-VERENDO AC ILLVSTRI ROBER-to nobili S. P. D.

INIME (ita me Dij ament) mi-ror, ſi omnes literati viri, quibus familiariter vteris, virtutes narrãt tuas ad cœlum te ferunt, & maximam expectationem de te conceperunt: Periculum enim in Latinis Græciſq; literis & muſicis fecerũt, quæ liberum ſcire æquum eſt adoleſcentem: & meritò te ſolertẽ dederunt, & quale ingenium habeas, omnibus eſt indicio oratio tua. & cùm egomet mecum iſthæc cogito, tanquã ex alta ſpecula optatam ab illuſtri parente tuo Cardinalatus dignitatem te citius aſſecuturum video, & Chriſtianæ Reipublicæ cùm per ætatem licebit, maximo adiumento futurum, & ſi, vt debes, & in animo eſt, ad leges noſtras citius te retuleris, Iuriſconſulti Neruam filium facilè ſuperaturus, qui annis decem & ſeptem natus, publicè de iure reſpondit. Habes nanq; pręceptores optimos doctiſsimoſq; viros, & famæ haud obſcuræ, Nicandrum Toletanũ, Didacum Lucitandum, & Dionyſium, habes ætatem oportuniſsimam, etenim in Græcarum Latinarumque literárum ſtudio tantum profeciſti, quantum ea ætate nemo vnquã alius. Habes parentem tui cupidum atq; amantiſsimum, & qui te ſemper ad bona ſtudia hortatur & monet, vt hoc vnum timendum ſit, ne tibi ipſi deſis. Quòd ſi tibi non defueris, dubitandum non eſt, quin opinioni hominum atque expectationi, quam omnes de te conceperunt, reſpondeas, & ea, quæ prædixit Benuenutus, facilè ſuccedant: & noſti auribus dare nõ ſolere, qui tibi tractatus quos edidit de Nautis, Nauibus, & Nauigatione, dedicat,

dicat, quos amiciſsimorum mercatorum iuſſu citius, quã decreuerat, foras dare coactus eſt, ſperatque aliquando à te lucubrationem ſuam probatum iri, cùm materia noua ſit & quotidiana, & à maleuolis defenſum iri: munuſculumque ſuum & ſi paupertate vileſcat ſua, gratum tamen futurum, tum propter comitatem tuam, tum quia à cliente Benuenuto proficiſcitur, qui te vita propria clariorem habet. Vale.

TRACTATVS CLARISS. IVRIS-CONSVLTI BENVENVTI STRACCHAE Anconitani.

De Nautis, Nauibus, & Nauigatione.

SVMMAE.

1 *Mercatura in nauigatione valde verſatur.*
2 *Tractatus de nautis diuiſio in ſex partes.*
3 *Mautæ, verbum generale eſt, et omnes continentur, qui nauis nauigandæ cauſa in naui ſunt.*
4 *Archigubernius claſsis, præfectus dicitur.*
5 *Magiſter nauis eſt, cui totius nauis anchora mandata eſt, & generaliter qui dicantur magiſtri, ibidem dicitur.*
6 *Nauarchus princeps nauis dicitur.*
7 *Nomina Græca etymologiam Latinam non recipiunt.*
8 *Nauarchi iure militari teſtari poſſunt.*
9 *Trierarchus præfectus trieris, hoc eſt triremis dicitur.*
10 *Proreta dicitur, qui prorã inſiſtit, ſeu prorępræfectus eſt.*

11 *Nauicularij qui ſint.*
12 *Dietarij ſunt, qui nauibus cuſtodiæ gratia præponũtur.*
13 *Lintrarij qui ſint, & lintres.*
14 *Meſonauta, vilis mancipij nomen.*
15 *Remiges hi ſunt, qui remos agunt.*
16 *Exercitor quis ſit.*
17 *Nauigantium tria ſunt genera.*

DEI Opt. Max. Implorato auxilio, neceſſarium hunc titulum ad tractatum noſtrum nemo eſt, qui neſciat. † Quippe cùm mercaturam in ipſa nauigatione valde verſari videamus. Vnde Horatius ô. pinor: 1

Iactantem Icarijs fluctibus africum
Mercator metuens otium, & oppidi
Laudat rura ſui. Mox reficit rates
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.

Et alibi:

Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.

Videamus igitur prius de ipſis nautis, quorũ opera nauigationes fiũt, & ſine ipſis naues inutiles eſſent. Cùm nauim agere ignarus nauis timeat, vt admonet Imper. Inſti. de iu. na. §. fi. & Iuriſc. in l. 2. ff. de ſta. ho. idq; etiam dignitas hominum ſuadet. l. iuſtiſsimè. ff. de ædil. edi. Et hoc ordine eundum eſt.

2 †Vt primum videamus de ſignificatione vocabuli, variiſq; nautarum nominibus, ac nauigantium generibus.

Deinde num hi locatores, vel conductores dicantur, & culpam tantùm, vel etiam caſum præſtare debeant.

Poſtea

Poſteà, quibus ex cauſis culpa nautæ naufragiũ factum merces amiſſæ, ſeu deteriores redditæ à iure præſumãtur.

Tum, quomodo deducenda, probandaq; ſit culpa.

Poſt hæc quæſtiones quaſdam ſubijciamus.

Nouiſsimè, quibus actionibus agendum ſit, breuiter diſſeramus.

†Inſcripſimus de nautis, quod verbum, vt generale elegimus. nam, vt Iuriſcon. inquit, in l. 1. §. qui ſunt igitur. ff. nau. cau. ſtab. nautæ appellantur omnes, qui nauis nauigandæ cauſa in naui ſunt. Idem Iuriſconſ. ait in l. vni. ff. furti. aduer. nau. Omnium autem, qui in naui verſantur, officia & vocabula percenſere, non eſt noſtrum, nonnulla autem enumerare, de quibus in iure noſtro fit mentio, nõ ab re erit. Habes in l. Seius Saturninus. ff. ad Trebellia. de archigubernio, †& dicitur archigubernius gubernatorum princeps, vel claſsis præfectus, legitur de magiſtro nauis in l. 1. in §. magiſtrum. ff. de exer. vbi Iuriſconſult. inquit: 4
†Magiſter nauis eſt, cui totius nauis anchora mandata eſt. & vide quid de magiſtris nauium Imperator dixerit in l. quoties. C. de naufr. lib. 11. Et generaliter, cui præcipua cura rerum incumbit, & qui magis, quàm cæteri diligentiam, & ſolicitudinem rebus, quibus præſunt, debent, hi magiſtri appellantur, vt inquit Iuriſconſult. in l. cui præcipua. ff. de verbor. ſignifica. 5
† Legitur etiam de nauarcho in l. cùm nauarchorum. C. de nauic. libr. 11. & id ſignificat, quod princeps nauis. Nec recipio, quòd Luc. pen. ibidem ſcripſit legendum eſſe nauargorum, ſecundum Pap. ab Argo primo nauium ductore, & ſunt nauargi, nauium magiſtri. cùm nauarchi vocabulum à Græco ſermone deducatur, † & abſurdum videtur Græca nomina etymologiam Latinam recipere, vt eleganter inquit Gelli. Noctium Atti. lib. 6. c. 12. †& nauarchos iure militari teſtari poſſe, nõ eſſe dubitandum, inquit Iuriſconſ. in l. vni. ff. de bono. poſ. ex teſta. mi. vbi fit etiam mentio de trierarchis, †eſt enim trierarchus præfectus trieris, hoc eſt, triremis, de quo vocabulo meminit Cicero in Verr. Act. 3. Meminit de gubernatore, ac proreta Iuriſconſult. in l. cotem ferro. in §. dominus. ff. de publ. 6 7 8 9

10 †Est autem proreta, qui proræ insistit, seu proræ præfectus est, πρωρεάτης Græcè, seu πρωρεὺς dicitur. De nauicularijs & naucherijs crebra fit mentio in tit. de nauicu. C. libr. 11. & alijs sexcentis locis, de quibus vide Bud. in l. 1. ff. nautę cau.
11 stab. †Inquit enim: Nauicularij nauiũ sunt dñi, qui græcè ναύκληροι dicuntur, meritorias naues habẽtes, quos patronos appellamus. Tu verò dic vt in tit. citato, & in l. 3. in §. negotiatores, cum sequen. ff. de iure immu. & adde, quæ diximus in 1. parte huius tracta. in nume. 62. & quæ statim dicemus. Meminit etiam Iurisconsul. in ea. l. 1. §. qui sunt
12 igitur. de dietarijs. †& sunt quidam in nauibus, qui custodiæ gratia præponuntur nauibus, sunt & qui dietureos vocant, & qui exponunt dietareos ministros in dieta deseruientes. Nec me præterit Alci. dietureos legere, quasi
13 custodes dietæ. †Ex eodem loco habes lintrarios, & sunt lintrium exercitores, lintres autem sunt fluuiatiles naues, quæ remis agebantur. Ibidem de remige, & mesonauta
14 fit mentio. †Est enim mesonauta vilis mancipij nomen, vt mediastinus domi, qui vilissima quæque ministeria obit, vt Bud. eo. loco interpretatur, de quo verbo vide l. fin. eod. titu. & quod Alcia. scribit lib. 3. dispu. c. 21. ac etiam in parerg. c. 43. lib. 1. & omnino vide Nic. Boe. deci. 56. col. 1. &
15 similiter, &c. †Remiges autem illos esse, qui remos agunt, & remigandi ministerio mancipati sunt, nemo dubitat.
16 †Exercitorem etiam eum esse, ad quem obuentiones, & reditus omnes perueniunt, siue is dominus nauis sit, siue à domino nauim per auersionem conduxit, vel ad tempus, vel in perpetuum. Iurisconsul. inquit in l. 1. in §. exercitorem. ff. de exercit. Aliorum qui in naui sunt nomina, & officia, habes ex relato Budæi loco suprà proximè. Et ex his, qui de nauibus scripsere, nos missa isthæc vocabula faciemus, & quæ vtiliora sunt, attingemus. Angel. in cons. 290. the-
17 ma tale est, &c. non ineleganter ait: † Nauigantium tria esse genera. Primum eorum, qui piraticam prauitatem exercent, pessimum quidem genus hominum, vt in autentic. nauigia. C. de fur. & in l. postliminium. §. à piratis. ff. de capt. de quibus quædam infrà subijciemus. Secundum genus nauigantium est, ex necessaria causa nauicu-
lario-

lariorum, scilicet, qui annonæ Vrbis seruiunt, & delegatas species annonarias transferunt. Hi enim immunitatem à muneribus publicis consequuntur, nec concussiones perpeti debent, nec aliquod genus incommodi, sed venientes, ac remeantes omni securitate potiuntur, vt in l. 1. & toto tit. C. de nauicula. lib. 11. & l. 3. §. negotiatores. ff. de iure immu. Tertium nauigantium genus est, eorum, qui mercaturæ, merciumque, seu rerum aduehendarum causa nauigant, de quibus prætermissis primis duobus generibus verba facturi sumus.

SECVNDA PARS.

SVMMAE.

1 *Nautæ, qui merces vehendas accipiunt, & ex hoc mercedem, locatores dicuntur.*
2 *Mercatores, qui pecunias vehendarum merciũ causa dant conductores appellantur.*
3 *Locatores ex dolo & culpa tenentur.*
4 *Nauta, qui certa mercede operas domino nauis locauit in ducenda naui, de leuissima culpa tenetur.*
5 *Locatores de casu non tenentur, nisi aliud actum sit.*
6 *Magistris nauium, & nautis casum probare sat est, & qui eorum culpa casum euenisse asserit, probare debet.*
7 *In examine peragendo naufragij partem citari non est necesse.*

NVNC sciendum est, † nautas, qui merces 1
vehendas accipiunt, & ex hoc mercedem, locatores dici, vel quia operas ad exportandas merces locant, vel quia nauium vsum præstant, † Mercatores verò, qui pecunias vehendarum mercium causa dant, conductores appellari,

vt latiùs dicemus infrà, cùm de nauibus verba faciemus, in ver. poſtquam de nauibus. nu. 1. & ſequen.

3 †Deinde notandum eſt, locatores ex dolo, & culpa teneri. l. ſi vt certo. §. nunc videndum. verſic. ſed vbi. ff. com. mo l. in iudicio. vbi gloſſ. C. loca. §. qui pro vſu. vbi ſimiliter Accurſi. Inſtitu. eod. & in regul. contractus. vbi etiam Deci. ſub num. 28. de regu. iur. facit l. nauta. ff. nau. caupo. ſtab. quod tamen diximus quoad exercitorem, & nautam admittendum puto, vt mercatoribus, ijſdemque conduc-
4 toribus de dolo lata, & leui culpa teneantur. †At magiſtrum nauis, & ipſum nautam, qui certa mercede conſtituta, operas domino nauis locauit nauigandi gratia, ſubdubitans tento dicere in ducenda naui, etiam leuiſsimam culpam, quam vocant, præſtare debere. Mouet me l. ſi merces in §. qui columnam. ff. lo. in illis verbis. Idemq; etiam ad cæteras res transferri poteſt. Item text. in citato §. qui pro vſu, vbi Accur. Chriſtoph. & Silueſter notarunt, & ſcripſit Deci. vbi ſuprà. Quibus addes, quod ex facto conſultus reſpondit Paul. Caſt. in conſ. 471. viſo ſupraſcripto, &c. in 1. parte. qui tamen articulum non diſſeruit.

5 †Rurſus illud adijciendum eſt, locatores de caſu non teneri, niſi aliud actũ ſit. l. opus, quod in auerſione. vbi Bart. & l. item quæritur. §. ſi nauicularius. & §. ſi magiſter, ver. Labeo ſi culpa caret, non teneri, & in l. maritus. & l. ex locato. §. vis maior. ff. loca. faciunt, quæ ſcripſit Bart. in l. ſi vno. in §. item eùm quidam. ff. eo. tit. & in l. ſed & ſi quis. in § quæſitum. ff. ſi quis cau. & ex facto conſultus etiam reſpondit, vt ſuprà Pau. de Ca. conſ. 471. viſo ſuprà ſcripto. in 1 parte. Et generaliter caſus fortuiti nemini imputantur. l. quæ fortuitis. C. de pigno. actio. & in c. fin. extrà de homi. Et vis ventorum, & aquarum magnitudines, inter caſus fortuitos annumerantur. l. contractus. ff. de reg. iur.

6 †Et propterea ſciendum eſt, magiſtris nauium, & nautis locatoribus caſum probare ſat eſſe. Qui enim nautarum culpa caſum eueniſſe aſſerit, illam probare debet. Nam, vt eleganter Salic. ſcripſit in l. ſi creditor. C. de pign. actio. quædam ſunt, quæ facilè, & frequenter eueniunt ſine culpa poſſeſſionis, vt vis hoſtium, impetus aquarum, vis ventorum,

torum, & tempeſtas, et in his ſufficit probare caſum: Qui verò dicit culpa eius factũ probare debet, & ita intelligit gl. ibidem. Quædam verò ſunt, quæ ſine culpa præſumpta facilè non eueniunt, vt furtum. l. cùm duobus. in §. damna. ff. pro ſocio. Item incendium, & in his, quia caſus habet culpam annexam, & commiſtam, is qui caſum allegat, debet tale quid probare, propter quod culpa excludatur. Hactenus ille. Quam diſtinctionem Bart. prius notauerat, in l. ſi quis ex argentarijs. in §. prætor. ff. de eden. & frequenti Dd. ſententiâ eſt recepta, vt ſcribit Aret. Inſtit. quib. mod. re. con. ob. §. ſi. & ſentit Cor. conſ. 318. in 1. & 2. col. vol. 4. pro vecturali. &c. & idem præceptor meus Goz. teſtatur in conſil. 63. quidam locauit. in princip. Sed quid longè vagor? lege ſpeciatim cautum eſt, nautis naufragium probare ſufficere. l. 2. C. de naufr. libr. 11. Cauetur enim ead. l. ſi nauicularius naufragium ſuſtinuiſſe affirmet, prouinciæ iudicem eius, videlicet, in qua res agitur, adire feſtinet, ac probet apud eum teſtibus euentum infra annum, & reliqua. Nec te moueat l. fin. eod. titul. quoniam & gloſſ. & Bartol. vitio, & culpa nautæ numerum frumenti diſperſum, ſeu naufragium factum in ead. l. fuiſſe, rectè quidem interpretantur.

Poſtremò prædictis adde, quod eleganter inquit Bart. In ead. l. 2. C. de naufrag. † In examine peragendo ca- 7
ſus, & naufragij partem citari, quæ in longinquis forſan partibus commoratur, non eſſe neceſſarium, idque mirabile eſſe, ſubdens ſic poſſe intelligi. l. ſcire oportet. in §. ſufficit. ff. de excuſ. tut. in illis verbis, cuius fidem ſufficit affirmare ex ipſa naturali iuſtitia. Et idem probat Ioan. de Ana. in cap. excommunicationi. col. antepenult. extrà. de rapto. & Præpo. in c. Rhodiæ. 2. diſtin. & placet Marſil. in ſingul. ſuis ſingul. 24. clarum eſt in iure, & non improbat Decius in conſilio 82. viſo proceſſu. &c. col. 1. & fin. quæ ſcire valde expedit, vt nautis rectè conſulere valeamus.

TERTIA PARS.

SVMMAE.

1 *Culpæ annumeratur nautæ, si nauiget vetito tempore, quod hodie ex consuetudine non seruetur, & quod sit tempus vetitum.*

2 *Culpæreus est nautæ, si aduerso tempore nauiget.*

3 *Nauta in culpa est, si post conuentum tempus nauiget.*

4 *Nauta modum in nauigando seruare debet, & culpa vacat si agit, quod diligens faceret.*

5 *Nauta si cùm prosperior flatus inuitat sine causa in portu immoratur, dimissa nauigatione damnũ mercatoribus sarcire tenetur.*

6 *Culpæ nautæ ascribitur, qui recta nauigatione contempta, littora deuia sectatur, nisi iusta de causa rectam nauigationem non seruaret, & causæ enumerantur.*

7 *Nauis cùm ventis committitur, nõ quò vult nauta, sed quò flatus impellit, illuc est cursus.*

8 *Nauta qui propter illicitas exactiones publicanorũ, cursum nauigationis aliquantulum immutat, accusatur.*

9 *Nauta soluit vectigal pro naui, pro mercibus merciũ dominus.*

10 *Nauta tenetur ex locato, si merces ex vna naui in aliam deteriorem transtulerit.*

11 *Nautæ imputatur culpæ, qui integram nauim non præstat. Vnde tenetur, si merces ex hoc deteriores reddantur.*

Nauta

12 *Nautæ culpæ vertitur, si plus iusto nauim oneret.*

13 *Culpa nautæ arguitur, si minus idoneis hominibus commissa est nauis.*

14 *Naufragium factum in dubio cẽsetur propter suppositum onus.*

15 *Culpa non caret nauta, si per locum notoriè nõ tuta nauigare voluerit.*

16 *Lex vult vnumquemq; sapientem, et diligentem esse. & ideò Natura homini, & rationem, & intellectum dedit, vt ea vtatur.*

17 *Culparum genera veniunt secundum genera contractuum.*

18 *Nauta notatur culpa, si absq; tutela ignotos homines in nauim assumpserit, vnde si merciũ subreptio subsequatur, tenetur dominis mercium.*

19 *Culpa nautæ tribuendum est, qui cùm per lacunas absq; periculo nauigare potest, spreta tuta nauigatione, mari proficiscitur.*

20 *Nautæ qui Venetias vadunt, & per lacunas tutò ire possunt, si mari proficiscuntur, non carent culpa.*

21 *Mare homini potenti, & crudeli comparatur.*

22 *Nauta mercatoribus tenetur, si illicitas merces in nauim immiserit, et ex hoc omnes publicari cõtigerit.*

23 *Nautæ annumeratur culpæ, si illicitis insignibus in naui sit vsus: & propterea merces ablatæ seu amissæ fuerint.*

24 *Statutum Anconitanum prouidenter factum, ne magistri nauium insignibus aliarum ciuitatum in nauigijs vtantur.*

25 *Nauta qui piraticam nauim à vadis liberauit, si postea à piratarum naui captus fuerit, & merces perdiderit, tanquam causam damni dans tenetur.*

26 *In culpa est qui non prouidet, quod à prouidente fuisset prouisum.*

27 *Personæ qualitas spectanda est.*

28 *Spectandum est, quod quis solitus & consuetus facere existit.*

29 *Piratæ militant instar catulorum in syluis, hostesq; publici & infames sunt, & militiam exercere non possunt.*

30 *Piratæ hostibus fidei, & principis comparandi sunt, possuntque impunè deprædari: quia sunt ipso iure diffidati.*

31 *Piratæ sunt latrones maritimi, & ter in anno ore Pontificis excommunicantur.*

32 *Nautæ vitio, ac culpæ vertitur, si non impetu ventorum, aut tempestate coactus, sed imperitia in vada & scopulos incidit, & nauim frangit.*

33 *Quam quisq; norit artem, in illa se exerceat.*

34 *Nautis culpæ non vertitur, si piscatores nocte lumine ostenso ipsos fefellerint, vt credentes se in portū recipere, quasi portus sit, vbi lumen cernitur, in scopulos incidant.*

35 *Nauta in vitio est, si non omnes ministros in naui necessarios adhibuerit, qua de re sequatur naufragium.*

36 *Anconitani ciues non debent sinere piscatores polyporum tempore extra diui Clementis scopulos lu minibus piscari, ne nauigantes decipiantur.*

Magi-

37 *Magister nauis, qui recusans ordinarium vectigal soluere portum non petit, si naufragium facit, tenetur.*

38 *Anconæ laudes.*

39 *Exarmare nauim, est armamentis suis spoliare.*

40 *Verbum, tumultuarijs, de quo in l. nauis aduersa ff. ad leg. Rho. de iactu. exponitur.*

41 *Nauem si culpa nautæ exarmari contigerit, nautæ nil præstandum est. Et si conuentum est, nauim bene instructam esse, & propter mala armamenta nauis perierit, nauta præstare debet damnum mercium amissarum.*

42 *Nauta in culpa est, si non ligauerit bonis funibus, vel si ligauerit bonis funibus, minùs tamen diligenter.*

43 *Dictio, sed si. aduersatur in iure & in facto.*

44 *Ferraculum, quid significet.*

45 *Interpretatio ad §. item Labeo in l. quemadmodū. ff. ad legem Aquiliam.*

46 *Interpretatio ad §. sed si funerupto. in l. quemadmodum. ff. ad legem Aquiliam.*

47 *Res inanimata non delinquit, seu culpam admittit.*

48 *Nauta est in culpa, si mures merces roderint, vbi felem non retinet.*

49 *Nauta dānum mercatoribus præstare debet, quod euenit propter eius inimicitias.*

50 *Nauta si cum naui captus fuerit à pirata, an præstare dammum dominis mercium teneatur.*

51 *Nautæ an culpa tribuatur, si pluuiali aqua merces madefactæ, ex hoc deteriores reddantur.*

Nauta

52 *Nauta eſt in culpa, qui contra voluntatem domini portui alicui ſe applicuerit.*

Equitur iuxta propoſitum ordinem, vt videamus, quibus ex cauſis culpa nautę naufragium factũ, merces amiſſæ, ſeu deteriores redditæ à iure præſumantur. Et hæc materia noua eſt, & nuſquam relata, itẽ & vtiliſsima. Vides enim nauigationem neceſſariam, vt ait Iuriſconſ. in l. 1. ff. de exer. vides nęceſſarium eſſe mercatores nautarum fidem ſequi, & merces eorum cuſtodiæ committere. Vides etiam naufragia quotidie fieri, & plerunq; nautarum imperitia ſeu culpa id euenire, & miſeros mercatores merces amittere, qui huiuſmodi malis hominibus (quorum temeritatem, audaciam, & ignorantiam nemo eſt, qui neſciat) merces vehendas mari tradunt, atq; committunt. Mercatorum igitur commodis, atq; vtilitatibus conſulere cupiens, varios & diuerſos caſus adnotaui, quibus in nauigationibus nautæ meritò, notari poſſunt, & culpa eorum oſtenditur.

1 † Primùm igitur culpæ annumeratur nautæ, ſi vetito tempore nauigauerit, idoneum autem tempus ad nauigandum eſt à Calend. Aprilis in diem Calen. Octobris. l. quoties. C. de nauf. lib. 11. gloſſ. in l. qui petitorio. in fi. ff. de rei vend. idq; illa ratione ſtatutum puto, quoniam vt inquit Imperator in l. ciuitas. C. de off. rec. prouinc. tempore hyemis, & prohibitis menſibus nauigatio ſæpè periculoſa eſt, & ſemper incerta. quam rationem ſenſit Luc. Pen. in ead. l. quoties. ſub. nu. 25. Verùm Bar. in ea. l. conſuetudini ſtandum eſſe aſſerit, & in tempore legem illã non ſeruari, idq; liquere in ciuitatibus maritimis, & idem inquit Veron. in tract. de ſeruit. ruſti. prædio. in rubr. de naui. c. 29. Ait enim Venetos omni tempore nauigare: ego etiam Anconę eandem legem in tempore non ſeruari affirmo.

2 † Culpæ reus etiam nauta dicitur, ſi aduerſo tempore nauiget, & propterea ſi tempeſtate merces, ſeu nauis perierit, illos

illos teneri puto. l. vtiq;. §. fin. ff. de vend. & clariùs in l. qui petitorio. in §. fi. eod. tit. l. item quęritur. in §. ſi nauicularius. ff. loca. gloſſ. in l. vlt. C. de naufrag.

† Item in culpa nauta eſt, qui intra certum tempus nauigare promiſit, & poſt tempus conuentum nauigat. Ex eo enim, quòd nauigatio ſecundum conuentionem non eſt facta, traiectititiæ pecuniæ periculum ad nautam ſpectat. l. qui Romæ. in §. Callimachus. ff. de verb. oblig. vbi Bald. inquit, qui non nauigat debito tempore, nauigat ſuo periculo, & de quo latiùs dicemus, cùm de nauigatione tractabimus. 3

Item ſciendum eſt modum in nauigando nautam ſeruare debere, vt nec omni tempeſtate contempta, iter continuare cogatur, aut tam delicatè nauiget, vt reprehenſione dignus appareat. Nec enim cunctandum, immorandumue, ſeu feſtinandum eſt, ſed nautam mutare oportet, & quod in veteri prouerbio dicitur, σπεῦδε βραδέως, Feſtina lentè. nauiget igitur ſecundum quod plerique eiuſdẽ conditionis homines nauigarent, habita ratione nauis, temporis, & locorum, & prout alij periti facerent, hæc colllges ex eleganti §. continuus. ſito in l. cùm ita. ff. de verb oblig. culpa nanque vacat nauta, ſi id agit, quod diligens faceret, vt ſcripſit Bar. in l. quoties. C. de nauf. lib. 11. quem refert, & probat Ver. in tractat. de ſer. ruſt. præd. in tit. de naui. c. 29. 4

† Vnde puto, ſi cùm proſperior flatus ad nauigandum inuitat, demiſſa nauigatione, ſine cauſa nautæ in portu permanent, ſi oneratæ merces pereant, vel deteriores reddantur, mercatoribus, & conductoribus ab ſarciendum damnum teneantur, ad quod induco, quod belliſsimè Imperator ait in l. final. C. de nauic. vbi inquit, Si iudices patiuntur tempore rectæ nauigationis naucleros in ſuo territorio cum onuſtis nauigijs immorari, & ipſi, & municipes punientur. adde l. 2. §. ſi non propter. verſic. ſi quis tamen. ff. ſi quis cau. vbi Iuriſcon. in hæc verba: Si quis cùm poſſet non incidere in tempeſtatem, vel in vim fluminis, ſi antè profectus eſſet, vel tempore oportuno nauigaſſet, ipſe ſe arctauerit, cauſa cognita ſtatuendum erit, vt exceptio non proſit. Nec enim permittendum eſt ei, ſi quid ſit, 5

quod

quod imputetur cauſari tempeſtatem, vel vim fluminis & reliqua. Vide etiam Bald. in citato §. Callimachus & in conſil.395.pro domino.in fi.vol.2.& Cor.Peru. in conſil. 273.vol.1.num.16.& ſeq.viſis proceſſu,&c.qui tamen prędicta non attigit,& comprobat: quia rei periculum mora in moratorem transfert.l. cùm reſ. in fi.ff.de leg.1. & propiùs ad rem videAccur.in l.fi.in §.ſi ea conditione.in ver. dolo.ff.ad legem Rho. de iac.Bart.in l. ſi vt certo.in §.ſed interdum.ff.commoda.Quæ omnia contra magiſtros nauium,ac nautas faciunt,qui meretricum illecebris atq; delinimentis in portu detinentur.ſeu vt aliquando vidi dulcedine vini Anconitani in portu immorantur. Planè ſi nauta ſine dolo, & culpa ſua publicè retentus fuerit,aut morbo impeditus non nauigauerit, aut nauigare diſtulerit,ex eo quòd ſine dolo malo, & culpa eius nauis vitium feciſſet,dic, vt in l.fi.in §.idem iuris. ff.ad leg.Rhod. de iactu.& in l.2.in §.fi.ſi quis cautio. & videbis Bal. omnino in conſil.458.quod dominus Arnaldus.lib2.

6 † Culpę etiam nautæ adſcribitur, qui recta nauigatione contempta,littora deuia ſectatur.Si enim ex eo,quod ſolito itinere non eſt vſus, merces perierint, vel quia forſan à piratis dęprædatæ, vel tempeſtate iactus factus eſt, nauta tenetur.l.qui fiſcales.C de nauic.lib. 11.l.cùm proponas.C. de naut. fœno.vbi latè Dd. ſcripſere, & ad prædicta vide A[illegible] in l.penul.C.quæ res ven.non poſ.& omnino Cor. conſil. 273.volu.1.per totum,viſis proceſſu, & ſtatuto.qui diffusè loquitur more ſuo, & ſuper ſtatuto Anconitano addes Iaſ.in l.1.nume.3.ff.ſi quis caut.& quod ſcripſit Bar. in l.præſidibus. ff.fie cur.pub. & latiſsimè Nicol. Boer.deciſio. 178. & primo.numer.32.vbi diuerſorum autoritates citat,& his adde Aymon Craue. in conſi. 115. nobilis Guilielmus.numer.5. Prædicta tamen declara,niſi iuſta cauſa nauta motus rectam nauigationem non ſeruauerit, vel quia reficiendæ nauis cauſa, quæ vitium fecerat,& in qua ex tempeſtate vnda penetrauerat, & merces corrumpebantur,vel impetu ventorum,& tempeſtatis, vel metu piratarum,cùm fortè inter nauigandum piratas vidiſſet, ſecundum Baldum, & Sali. in citata l. cùm proponas. in fin. idque

idq; argu.l.2.§.quid enim.ff.ſi quis caut. & ff. de lib.cau.l. imo. & ff.de public.l.Cæſar.quæ probat Bertac. in trac.de Gab.in vlt.par.nu.58. Aitetiam Bal.in conſi. 395, vol. 2.in prin.†cùm ventis nauis committitur, nõ quo vult nauta, 7
ſed quo flatus impellit, illuc eſt curſus. d. l. Cæſar. quibus addes l.fi.§.ſi propter neceſsitatem. ff. de publi.ſubijcit idẽ 8
Bal.in citata l.cùm proponas.†idem iuris eſſe, vt nauta excuſetur,ſi hoc faceret cauſa conſeruandi ius ſuum:quia vectigal erat illicitum,& fraudare non eſt peccatum. Ceſſat etiam ratio l.cum proponas. quæ dicit,præcipiti auaritia, &c. Eſt enim conſilium hoc,non auaritia,quia nemo tenetur iactare ſuum.ff.de probatio.l.cùm de indebito. Vnde infert,ſi rex impoſuit vectigal vnius groſsi pro ſingulis ſarcinulis, & publicanus de facto accipit duos, licitum eſt quocunque ingenio manus eorum aufugere, quia prædones ſunt,& omne detrimentum, quod contingit ex hoc regi, vel fiſco, refici debet per publicanos, quorum vitio hęc eueniunt.ff.de libe.cau.l.igitur.in §. fin. Hæc Bal. quæ puto valde notanda ad excuſandũ nautas, qui propter audaciam atque temeritatẽ publicanorum, plerunq; coguntur curſum nauigationis aliquantulum immutare.quę ſententia Bald.probabilis aliquando reddi poteſt, quia nauta non ſolùm ſibijpſi, verùm & mercatoribus conſulere ſtuduit. † Nam pro naui nauta vectigal ſoluit, pro mercibus 9
mercium dominus,vt per Bart.in d.l.cùm proponas. in fi. & l.cùm in plures.in §.vehiculum.ff.loca.Bart.& alij in l. 1.in §.hic titulus.ff.de pub.latè Bert.in tractat.de Gab.in 7. quæſt.princ.nu.3.& ſeq.& ad quæſtionem,ac nautæ excuſationem videbis,quæ ſcripſit Rapha. Cuma. in conſil. 5. nauta quidam, &c. & contrà vbi vectigal licitum eſſet, & ordinarium videbis,quæ ſcripſit Aymon in relato conſil. 115. nobilis.

† Agitur ex locato cùm nauta, ſi merces ex vna naui in 10
aliam deteriorẽ tranſtulerit,ex quo enim nulla neceſsitate coactus,minus idoneæ dedit naui; ſi merces cum naui perierint,nauta tenetur,ſecundum Iuriſconſ. diſtinctionem in l.fin.in §.ſi ea. ff. ad l. Rhod. de iact. & l. item quæritur.§.1.ff.locat.ad quam l.fin.vide Deci. in c. ex ratione.

nu.

nu.19.de appel.Lau.Sylua. tracta.de feud.recog.q.85.nu2. to.7.& adde quæ ſtatim ſubijciam.

†Culpæ imputatur nautæ ſi integram nauim non præ- 11
ſtet.& propterea ad id,quod cõductorum intereſt,tenetur. l.ſed addes.§.1. ff.loc.l.tenetur.§. ſed ſi vas.& l. quidquid. ff.de action. emp. ff.de ędil.edic.l.proinde. Vnde ſi merces deteriores factæ ſint, mercatoribus tenetur, iuxta d.ll. & not.per Bar.in l.rebus. §. item qui. ff. commo.facit l. item quæritur.in §. 1.ſuprà adducto in illis verbis. Aut ſi minus idoneæ,&c.& vide l.ſi ſeruus ſeruum,in §. ſi mulier. ff.ad legem Aquiliam. cùm autem ſine dolo, & culpa nautæ tempeſtate ſuborta, vel aſpergine, vel quia merces in ali. quo angulo iacebant, & vnda penetrauerat, & propterea vndatæ merces deteriores factæ ſint,dic vt eleganter Iuriſ. conſul. reſpondit in l.nauis onuſtæ.§. cùm autem iactus. ff.ad leg.Rhod. de Iact.& ibidem Paul. de Caſtr.& addel. fi.§.idem iuris.eod. tit.in illis verbis, ſi nauis vitium fecerit, ſine dolo,& culpa nautæ.

† Culpę ac vitio nautæ vertitur,ſi minus idoneis homi- 12
nibus nauis commiſſa eſt. Vnde ſi nauis cum mercibus perierit, ſeu merces amiſſæ propter imperitiam miniſtrorum, quia experientes,ac periti in naui non fuerint,nauta tenetur.l.vtique.in fi.ff. de rei vendi.vbi optimum textum vide.l.ſi ſeruum.§.ſi fornicarius. ff. ad l.Aquil.in illis verbis.Si negligens in eligendis miniſtris fuit.& ead.l.§. Proculus,& in ſimili.l.quòd ſi nolit. in §. ſi mancipium. ff.de ædi.edic.adde gloſ.in l.videamus.ff. loca. & quod elegan. ter iuriſc.inquit in l.item quæritur.§.ſi magiſter.ff.eod.in hæc verba: Si magiſter nauis ſine gubernatore in flumen nauim immiſerit, & tempeſtate ſuborta temperare nõ potuerit, & nauem perdiderit, vectores habebunt aduerſus eum ex locato actionem. Hinc etiam Vlp.in l.1.in §.magiſtrum.in fi.& alibi ait, cuius cõditionis ſit magiſter nauis,nihil intereſſe,imputaturũ exercitori,qui ꝓpoſuit. De ſe igitur queri debet,qui minus idoneis vtitur miniſtris, & negligentia conductoribus obeſſe non debet, & his addes elegantem tex.in l.nam & Seruius.in §.fi. ff. de nego.geſt. in illis verbis,ſed etiam quòd imprudenter cum elegeris,vt quic-

quicquid detrimenti negligentia eius fecit, tu mihi præ. ſtes.

†Culpa etiam nautæ arguitur,ſi plus iuſto nauim oneret 13
l.vni.C.ne quid oneri publi. l.qua actione.§. ſed & ſi quis eum.gl.in verſi.ſed ſi quis.l.ſi ſeruus ſeruum.§.ſi mulier.l. ſi ex plagijs. §.in cliuo capitolino. vbi Acc.in verſi. neque cum hominibus.ff.ad l. Aq.l.qui inſulam.§.qui mulas. ff. loc.ff.ſi quad.pau.fec.di.l. 1.§.ſi propter loci,& videBar.in l.pub.C.de cur.pub.Corſet.in ſingu.ſuis in verſi.onus. Vnde ſi ex hoc naufragium factum ſit,merceſue perierint,ſeu deteriores redditæ,nauta tenetur. Fuit enim in ipſius nautæ arbitrio nauim non ita onerare,& à diligente ac perito nauta potuit prouideri ex nimio onere naufragium fieri. l.qui occidit.§.in hac.l.ſi putator.ff.ad leg. Aq. vnde Luc. Pen.in citata l.vni.ne quid one.pub. eleganter inquit propter ſuppoſitum onus in dubio naufragium factũ cenſeri. †quod ſubdit legem illam innuere,& arg.l.ſi ſeruus ſeruũ. 14
in §.ſi mulier.ff.ad l.Aqu.& citat gl.in rub.de nauf. C. eo. lib.& prædicta quotidiana ſunt Nautæ enim plerumque lucri auidiores licet ſarcinulis nauim onuſtam habeant: cùm tamen ad alium portum perueniunt excæcati lucro aliorum mercatorum ſarcinulas in naui imponũt, & plus iuſto onerant.

†Culpa etiã non caret nauta,ſi per loca notoriè non tuta 15
nauigare voluerit. Finge enim notoriũ fuiſſe piratas eſſe, & in magno numèro, & cùm poſſet in portu manere,maluiſſe cũ maximo periculo nauigare. Si igitur nauis capta à piratis fuerit,& merces amiſſę,nauta tenetur: idq; ſenſiſſe videtur Bal.conſil.316.proponitur,&c.vol. 3. citat l. penult.in §. nauem.ff.locat.ff.pro ſocio.l.cum duobus.ad fi. ff.de cond.ob cauſ.l.ſi pecuniam.in fi.ſubditq; ſatis elegan ter,Lex vult,vnumquemq; †ſapientem & diligentem eſſe. 16
Ideò enim natura homini,& rationem & intellectum dat vt ea vtatur. Nec enim fruſtrà natura hominibus hoc ſublime donum dedit. ideo ſecundum contractuũ genera † 17
veniunt culparum genera.ff comm.l.ſi vt certo.§. nũc videndum.hactenus Bald.& eundem Baldum videas conſil. 415.pro domino Arnaldo,volu.2.nu. 6. Ad cuius ſenten-

tiæ robur ſuccurrit l.qui petitorio.in §.qui re.ff.de rei ven. in illis verbis. Culpæ autem reus poſſeſſor eſt,qui per inſidioſa loca ſeruum miſit, ſi is perierit, facit l. 4. ff. de damna.cau.mort.ibi,aut per inſidioſa loca iturus, & verè piratarum ſunt inſidiæ,vt in l.in rebus.ff.commo. & profectò dici poſſet inciuilis nautæ audacia, & accidiſſe caſum in. ciuilis audacia nautæ, vbi pernotoriè non tuta loca nauigaret,cum poſſet in tuto loco immorari : totum tamẽ hoc religioni iudicantis tribuendum puto, qui peritis adhibitis, atque nauigij genere inſpecto, locis ipſis conſideratis, & nuntijs de piratis inſpectis, ipſorumque piratarum nauibus & potẽtia,negotium dirimat, & vide l. cùm proponas.ſæpe adductam & Bald.in citato conſi. ſub relato nu. 6.& in fin.

18 †Notatur etiam culpa nauta,ſi abſq; cautela ignotos homines in nauim aſſumpſerit,& ſi ex hoc merciũ ſubreptio. eſt ſubſecuta, nautam dominis mercium teneri credide. rim,ex huiuſmodi enim mala electione culpa deprehẽditur, vt tradit Corn.in citat.conſi.273.num. 27.argument l. cum mandato in fi.ff.de mino.§. fi.Inſt pro ſoc.§. fi.in fi. Inſt.quib.mod.re.contra.obl.ſed ego ad rem facere magis puto,quod inquit Iuriſconſul.in l. fi.§.fi.verſic. nam cùm alienos.cum antece.verſi.ff.nau.caup.ſtabu.in hæc verba: exercitor tenetur culpæ ſuę ſcilicet,qui tales adhibuit.nam cùm aliquem nos adhibet, explorare eum exportet, cuius fidei,cuiuſue innocentiæ ſint & reliqua, ſuccedat.l. videamus ff.loca. vbi Iuriſconſ. ait, mihi itaq; placet, vt culpam etiam eorum, quos induxit, præſtet ſuo nomine, etiam ſi nihil conuenit. ſi tamen culpam in inducendis admiſit, quòd tales habuerit vel ſeruos,vel hoſpites. & ibidem vide gl.& cùm hæc ſcripſiſſem,incidi in conſilium Bal.nu.395. pro domino Arnaldo,vol.2.proximè relatum.qui ſub nu. 3.idem probat,& citat.ff.nau.cau.l.fi.§.ſeruorum.ff.furti aduerſus nau.l.1.in fi.& ff.de pub.l.3.

19 †Eſt & culpę tribuendum nautæ,qui cũ per lacunas abſq; periculo nauigare poſsit,ſpreta tuta nauigatione mari proficiſcatur.vnde Sal.in l. 2.C de naut.fœno.ait carere culpa

20 nautas,qui cũ Venetias proficiſcuntur,† & per lacunas ire tutò

tutò poſsint,mari tamen proficiſcuntur, inducit eadem l. cùm proponas.ad leg.Rhod.de Iac.l.ſi vehẽda.§. 1.citat & pulchram gloſ.in l.eos.ff.ad l.Corn.de Fal. addo ego Bart. in l.Imperator.ff. de appella.qui inquit per tutiora itinera iter agendũ licet longiora.& vide Dd.maximè Iaſ.in l.1.ff. ſi quis cau.& ſubdit Sali.vbi ſuprà,rationẽ eſſe,quia homini potenti, & crudeli compãratur mare.l.1. ff. de donatione cauſa mortis.† & aduerſæ maris procellæ nemini par- 21
cunt, ſuntque inexorabiles: precibus enim non flectuntur & addes Bal.in conſil. 395. non ſemel relato qui ait in culpa illum eſſe, qui iter ab omni impedimento tutum facere potuit, & non fecit: nil tamen citat. Item, his addes text.in l.qua actione.in fi.prin.ff. ad leg. Aquil in illis verbis.vel negligentius per lubricum tranſierit.

† Tenetur etiam nauta mercatoribus,ſi illicitas merces in 22
naui immiſerit, & ex hoc omnes publicari contigerit.d.l. cùm proponas.C.de nau.fœno. & dic, vt per Dd. ibi, & in varijs locis huius tractatus hęc attigimus, & addes elegans Raphae.Cumani conſilium,ſub num.5.

†Annumerari culpæ nautæ puto non eſſe dubitãdum,ſi 23
illicitis inſignibus nauta in naui ſit vſus,& propterea merces ablatæ,ſeu amiſſæ fuerint. Pro quo aſſumes quę ſcribã infrà,cùm de nauibus verba faciam,in ver.ſciendũ eſt priuatos,&c.quæ ad hunc locũ attinent, & probari, ac ſuaderi poteſt,ex l.eos.ff.de Fal.in illis verbis, & illicitis inſignibus eſt vſus, quæ alias in maximi ponderis cauſa contra quendam magiſtrum nauis inducebam, qui cum inſignibus Anconitanis nauigare ſolitus eſſet, & iiſdem inſignibus naui onuſta mercibus è portu Anconitano anchoram ſoluiſſet, profecturus per loca imperij, tẽpore quo vigebat bellum inter Cęſaream Maieſtatem, & Gallorum regem, Regis Gallorum inſignibus inter nauigandum eſt vſus,captus à Nauarcho, ſeu pręfecto claſsis imperij,propterea nõ ſine magno damno, & detrimento,mercatores ijdemque domini mercium eaſdem recuperarunt,quod damnum in ciuili audacia imò veriùs temeritate magiſtri nauis euenisse aſſerebã,& propterea, & ſarcire,ac pręſtare mercatoribus debere.facit l.cùm proponas.non ſemel citata. Idq;

etiam probatam ex his, quę præceptor meus Pau. Pariſien. ſcripſit in conſil. 43. nu. 69. & ſeq. vol. 1. intentio &c. Vnde prouidè Anconitani viri decreto † ſanxere, ne magiſtri na-
24 uium inſignibus aliarum ciuitatum in nauigijs vtantur.

Dicebam etiam, cùm quidam magiſter nauis inſulam
25 quandam naui mercibus onuſta, pleno velo nauigaret † piraticamq; nauim vidiſſet in vada incidiſſe, & (vt vernacula lingua dicimus) nelle ſecche, quibus ſe extricare pirata non poterat, & videns nauim prædictam trãſeuntem, ſcapha nauis complures nautas oratum tranſmiſit, vellet ſibi adiumẽto eſſe vt nauis ſua à vadis liberaretur. at magiſter nauis ſciens, & agnoſcens piraticam nauim, miſeratione ductus, dimiſſa nauigatione, ſcapham nauis ſuæ cum hominibus tranſmiſit, itaq; exoneratis armamentis piraticæ nauis leuandæ eius cauſa, nauis tandem auxilio magiſtri nauis, & nautarum eius, fuit à vadis liberata. quod vt primum factum fuit, pirata piratę functus eſt officio, retentis enim hominibus nauis, qui adiumento fuerant, ſub colore conueſcendi, retenta nauis ſcapha & naui hominibus exarmata facile capta, merces fere omnes eſt deprædatus. Dicebam enim magiſtri nauis inciuilem audaciam mercatoribus obeſſe non debere, ſed ſibi ipſi vt damnum mercatoribus præſtare teneretur. Idque ſuadebam, ex l. cum proponas. pluries citata, & quia iuris vulgaris regula eſt, eum, qui cauſam, ſeu occaſionem damni præbuit cenſeri damnum dediſſe. l. ante. §. ſi cùm ſeruum. ff. vi bon. rapt. l. videamus. §. fin. l. qui domum. in fi. ff. loc. l. qui occidit. in §. in hac. ff. ad l. Aquil. & ex eo etiam in culpa cenſeri debet
26 magiſter nauis, quod non † præuiderit id quod à diligente fuiſſet prouiſum, vt Iuriſc. inquit in l. ſi putabor. ff. ad l.
27 Aquil. accedit, quia perſonæ † qualitas ſpectanda eſt. l. plenum. in §. æquitij. ff. de vſu, & hab. cum his, quæ latiſsimè ſcripſit Marſi. in rub. de prob. num. 13. & ſeq. ſpectandumq; eſt † quod quis ſolitus, & conſuetus facere exiſtit. l. 3. in §.
28 fi. ff. de eo quod cer. loc. l. item Mella. ff. ad l. Aq' & facit l. ſi pecuniam. in §. ſi ſeruum maximi. in ver. enimuero. ff. de con. ob cau. & l. cum duobus §. damnũ. ff. pro ſo. Accedat, quod inquit Bal. in l. 1. C. qui bo. ce. poſ. in fi. vbi ait piratas mili-

militare inſtar catulorum in ſyluis, nauigantiumq; † ſecu- 29
ritatem impedire, hoſtesque publicos, & infames eſſe, & militiam exercere non poſſe. & idem Bal. inquit in l. nauigia. C. de fur. piratas hoſtib. fidei, & principibus comparan 30
dos eſſe, & ideo poſſe impunè deſpoliari. † Sunt enim ipſo iure diffidati, quem refert, & probat Iaſ. in conſil. 170. vol. 2. nomini Mag. col. 2. & piratas latrones maritimos appellat Alua. in c. 1. §. nauigia. de ſtatu, & conſue. contu. lib. ecde. & huiuſmodi † piratas ter in anno ſolenniter ore Pon- 31
tificis excommunicari ſcribunt Ioan. Andr. & Abb. in c. excommunicationi. de rap. & piratarum peſsimũ, & iniquiſsimum genus hominum eſſe, & his nauigandi licentiam non ſolùm interdictam, verum diripi impunè poſſe propria quidem autoritate ſcribit Ang. in conſ. 290. thema eſt tale. citat auten. nauigia. C. de fur. & l. poſtliminium. §. à piratis. ff. de cap. & his adde, quæ de piratis ſcripſit Vero. in auten. ſed nouo iure. C. de ſer. fugi.

† Non eſſe etiam ambigui iuris puto vitio ac culpæ nau- 32
tæ vertendum eſſe qui non impetu ventorum aut tempeſtate coactus, ſed imperitia in vada, ſeu ſcopulos inciderit, nauimque fregerit, & propterea merces vel amiſſæ vel deteriores redditæ fuerint. Imperitia enim culpæ annumeratur: regula, culpa. ff. de regulis iur. reg. non eſt. eod. titul. in 6. l. illicitas. in §. ſicuti. ff. de offi. præſi. §. imperitia. Inſti. ad leg. Aquil. & l. imperitia. ff. de reg. iur. Suadetur ex l. 1. in §. quòd ſi propter coci iniquitatem. ff. ſi quad. pau. feciſ. dica. Item ex §. Celſus. in l. ſi quis fundum. l. item quæritur. §. ſi nauicularius. & §. ſi gẽma. ff. locati. addo l. ſi merces. in §. qui columnam. eod. titul. Et generaliter ſi aliter quàm dictum eſt ex imperitia, cùm merces perierint, vel deteriores redditæ fuerint, ijſdem iuribus idem reſpondeo. † Vetus eſt enim illud, Quam quiſque noritartem, 33
in illa ſe exerceat: nec enim quis nauclerum, aut nautam profiteri debet, ſi nauigandi artem ignoret, cùm & horum dicatur profeſsio. l. cùm nauarchorum. C. de nauicula. libr. 11. vbi Luc. Pen. Accedat & illud, quod legitur in c. ante omnia. in fin. 40. diſt. periculum imminere prælato, qui nauem eccleſiæ regit, & remum tenere non nouit, &

his adijcies, quæ in 3. parte, principalis tractatus diximus nu. 27. & intellige prædicta, & si vigilantibus nautis in vada nauis inciderit. nam si nautis obdormientibus, magis, magisque culpa arguitur. arg. l. si seruus seruum. §. si fornicarius. ff. ad leg. Aquil. Illud tamen declarationis causa
34 in proposita materia singulariter notandum puto, † culpę nautis verti non debere, si piscatores nocte lumine ostenso, ipsos fefellerint, qui cùm in portu se recipere crederent, quasi portus sit, vbi lumen cernitur, in vada inciderent, & naufragium facerent, idque ex eleganti l. ne piscatores. ff. de incen. rui. & nau. Præsides enim ne in periculum naues, & quæ in eis sunt, deducantur, propter dicta lumina, diligenter curare debent, vt dicit Iurisconsul. ead. l. quod notent Anconitani ciues, qui polyporum, seu octipedum tempore, piscatores luminibus piscari sinunt extra do-
35 mum Veneris, quem locum diui Clementis scopulos appellamus. † Facile enim nautæ duci possunt, vt credentes solitum lumen esse, quo portus demõstratur, naufragium faciant.

36 Item, quemadmodum nauta in vitio est, & culpæ annumeratur, si malis ministris est vsus. l. vtiq;. ff. de rei vend. & diximus suprà, versi. culpæ ne vitio nautę vertitur. † Ita & si non omnes ministros in naui necessarios adhibuerit, idq; semper nauigij genere inspecto. Si enim ex hoc naufragiũ factũ sit, & merces perierint, vel deteriores sint redditæ, damnũ mercatoribus est farciendum, habes exemplum in l. item quęritur. in §. si magister nauis. ff. loca. De magistro nauis, qui sine gubernatore nauim in flumen immiserit, & orta tempestate temperare nauim non potuerit, & nauim perdiderit, vt vectores habeant aduersus eum ex locato actionem, & vide l. 1. §. non autem, versic. quid enim si ad armandam. ff. de exer.

37 † Ex facto etiam magistrum nauis dicebam culpæ damnandum, qui cùm naui magno numero frumenti onusta Anconam nauigaret, Antem domum Veneris constitit, & portus signa ingredi per aliquos dies distulit. Curubat enim cùm publicanis paciſci, ne ordinarium vectigal solueret tum ratione minimi numeri frumenti, quod ad se specta-

spectabat, tum etiam nauis. Suborta itaque aduersa tempestate, ruptis, atq; scissis anchorarũ funibus, & fluctuũ, & ventorum impetu, in opt. Imperatoris Traiani arcum memorabilem impacta nauis, & ipsam & frumentum perdidit. Hoc enim naufragium, non iuris sui conseruandi causa euenisse respondi, iuxta l. 1. §. quod ait prætor. ff. de incen. rui. & nau. & vt dicebat Bald. in d. l cùm proponas, & latè diximus suprà, ver. culpæ etiam nautæ ascribitur, &c. quia in facto proposito per Bal. vectigal erat illicitum, sed ex præcipiti auaritia, & culpa magistri nauis, vt in d. l. cùm proponas, & vide eundem Bal. consi. 395. nu. 4 pro domino. volu. 2. † Est enim Anconæ vectigal minimum, ita vt 38
difficile maritimum portum inuenias, in quo leuiora vectigalia sint constituta, idq; non augeri, quinimò nundinarum tempore imminui Anconitani ciues semper fluduerunt, quæ ciuitas ob egregiam in S.S.A. summosque Pontifices insignem fidem, maximis priuilegijs fuit decorata, ijsdemque de causis ac (quod caput est) nunquàm satis laudati portus causa innumerabiles gentes mercaturæ causa ciuitatem frequentant: quæ ciuitas (ni patriæ me amor fallit) longè maioribus laudibus extollenda est, quàm Iurisconsultiss. Vlpiani patria, quam ad cœlum ipse tulit, in l. 1. ff. de cen. Sed, vt vnde diuerteram, redeam, vt magistrum nauis in culpa fuisse crediderim, mouet me, quæ scripsit Iason in l. 1. ff. si quis cau. & multa ex prædictis, ac quæ de periculo nauigationis diximus, & dicemus.

Habent naues, vt suo loco dicemus, instrumenta, atq; armamenta sua necessaria. l. Marcellus. §. armamenta. ff. de rei vend. l. naue. ff. de euict. l. interdum ff. qui potio. in pigno. habe. l. 2. §. 1. ff. ad l. Rho. de iac. in illis verbis, aut si quid exarmauerit. † Est enim exarmare nauim, armamentis suis spoliare, vt malo, clauo, anchora, & reliquis. 39
De quo vide notabilem l. expugnatur. ff. de incen. rui. & nau. & habes ex eleganti l. nauis aduersa. ff. ad leg Rhod. de iac. vbi Iurisc. ait, tumultuarijs armamentis comparatis &c. † in quo obiter illud nota verbum illud tumultua- 40
rijs, inscitè exponi ab Accursi. significat enim sine præ-

meditatione, raptim,& festinanter emptis,& facit text.in l.1.in §.non autem.ff.de exer.ver. quid enim.si ad armandam instruendamue nauim.& l.fin.ff.de fun.instru.† Vnde puto,non solùm nautæ sarciendum non esse, si nauem eius culpa exarmari contigerit,vt inquit Accur. in citata l. 2.§.1.in verbo, conseruatis verùm etiá si in cõductione nauis,bene instructam nauim esse conuentum fuerit. de quo vide Signo.consi.195.nu.3.in quæstione &c.& propter mala armamẽta nauis perierit, nautam amissarum merciũ damnum præstare debere. Finge enim ortam tempestatẽ, cui mediocribus quidem funibus resisti potuisset,& ruptis debilibus funibus,ac rudentibus naufragium factum vitio malorum funium, quis neget amissarũ mercium damnũ nautam dominis præstitum iri? cùm naufragium non ex marinæ tẽpestatis discrimine,sed ex prẽcipiti auaritia nautæ euenerit, qui armamentis necessarijs nauim non muniuerit:arg. l. cùm proponas.iam sæpius citatę,& in facto proposito legi Alex.in l.hoc amplius.§.1. & ver. Neratius. ff.de dam.infec.Ex cuius verbis ac Accur.ibid.in ver.damni,quantum ad rem attinet, ex tribus notari posse culpam nautæ collegi.hic non ligauerit nauim,debuit enim prẽui-
42 dere vel vim fluminis,vel fluctus maris. Item † ligauerit, sed malis funibus:& vlti.si ligauerit bonis funibus,minus tamen diligẽter, vt quia bono ligno ligata forsan nõ fuerit,seu firmis locis. Quæ singulariter notanda sunt. Dicet aliquis ad verbum obstare.l.quemadmodum.in §.si nauis tua,ff.ad l.Aquil.in illis verbis,sed si fune rupto,aut cùm à nullo regeretur,nauis incurrisset, cum domino agendum non esse.Respondeo verba Iurisc. intelligenda esse,vbi tempestate aduersa,& impetu fluctuum funis rumpitur, quod Accur.sensisse videtur,dum citat l.fi.in §. si propter. ff.de publ.& probatur ex eod.§.nam in prẽcedentibus Iu-
43 risc.notauit casum culpa nautarum,deinde subdit,sed † si fune rupto.Quæ dictio,sed si,aduersatur in iure,& in facto,vt notatur in l.hoc amplius.§.de his autem.ff.de dam infec.Consequenter ergo in d.ver. interpretatio accipienda est,vt omnis culpa nautarum cesset,quæ culpa non cessaret, si vitio debilium funium naufragium sequeretur, vt proba-

probauimus,& hanc interpretationem maximæ experientiæ vir Alb.de Rosa. ibidem innuit. Et quoniam in ea l. quemadmodum. multa notabilia continentur, & quæ valde ad rem (de qua est disputatio) pertinẽt,idcirco quædam ad verbum referre decreui: nec mihi vitio vertat aliquis,nam si nostræ tempestatis Iurisconsultorum parum Latinè dicta verba referre solemus, quis dubitauit antiquorum Iurisconsultorum (qui legum vertices fuêre)elegantia,& succi plena verba referre, absurdum nõ esse? verba igitur Iurisc. viri Domitij Vlp.hæc sunt: Si nauis tua impacta in meam scapham, damnum mihi dederit, quæsitũ est,quæ actio mihi competeret. & ait Proculus,si in potestate nautarum,ne id accideret,et culpa eorum factum sit, lege Aquilia cum nautis agendũ, quia parui refert an nauim immittendo, aut ferraculũ ad nauim ducẽdo,aut tua manu damnũ dederis: quia omnibus his modis per te dãno afficior.Sed si fune rupto aut cum à nullo regeretur,nauis incurrisset,cum domino agendum non esse.

Item Labeo scribit, Si cum vi ventorum nauis impulsa esset in funes anchorarum alterius, & nautæ funes præcidissent,si nullo alio modo, nisi præcisis funibus explicare se potuerit,nullam actionem dandam.

Si nauis alteram contra se venientem obruisset,aut in Gubernatorem,aut in ductorem actionẽ competere damni iniuriæ Alphænus ait.Sed si tanta vis nauis facta sit,quę temperari non potuit, nullam in dominum dandã actionem. Si autem culpa nautarum id factũ fuerit,puto Aquiliam sufficere. Hactenus Vlpi.omisso & quidem consultò §.item Labeo.diximus enim suprà,in titulo de cõtract. num.4.& seq.nonnulla ad interpretationem d.§ ex quibus verbis Iurisc. multa ex te colliges, nos pauca notabimus.Primùm vides lapsum fuisse Accu.quòd in prima interpretatione super verbo,in pacta dixit. Nouit enim humanioribus literis vel mediocriter eruditus,à verbo impingo,descendere impegi,impactum,ex in,& pango,& significare,impulsa,elisa,&c. Deinde nota, in quibusdam codicibus non ferraculum, sed gubernaculũ legi,non tamẽ congruit literæ,si Iurisc.verba consideraueris. Habent

etiam complures codices verriculum.quæ etiã lectio videtur extranea,antiqua lectio eſt ferraculum,de quo vocabulo nõ legi aliquem,qui meminerit,& puto verũ eſſe,quod
44 †Accur. inquit inſtrumentum nauis eſſe, non q̃ eo nauis rectè ducatur, vt ipſe inquit, & Alb.in dictionario ſuo teſtatur. nam inſtrumentum quo gubernatur nauis,& recta ducitur,nõ eſt ferreũ, & appellatur gubernaculum,clauus, ſeu temo,& forſan ſenſit Iuriſc.de quodam inſtrumento nautico,quod Delphin aliter appellatur. erat enim ſecundum quoſdã ferreum contra ventorum impetum ad del-
45 phinis imaginem. †Rurſus notandum eſt,Floria.in ver.et nautæ funes præcidiſſent,expoſuiſſe in hęc verba: Nautæ, ſcilicet alterius nauis, in quã impulſio facta eſt,& propter id perijt ipſa nauis,ita addit Ray.quę interpretatio eſt contra Iuriſc.verba.Nam nautæ impulſæ nauis,nõ nautæ nauis,in cuius funes impulſa eſt, funes præciderunt, quæ nauis in cuius funes impulſio eſt facta, præciſis funibus fracta eſt,dubitabatur an eſſet danda actio in nautas nauis,q̃ præciderunt.quod negat Iuriſc.ſi vi ventorum impulſa nauis nulla alio modo niſi præciſis funibus explicare ſe potuerit. Et ex verbo, explicare, demonſtratur Iuriſc.intelligendum, vt dixi, ac etiam ex verſi. ſeq. idemq; Labeo,vbi de naui piſcatorum, quæ in retia inciderit, idem iuris eſſe dicitur,ſi piſcatores ſe aliter explicare non poſſent,incidẽrint,præciderunt enim retia piſcatores,qui in retia inciderunt, conſequenter intelligimus funes præciſos à nautis impulſæ nauis,nota tamen vtrumq; caſum.

Item nota,ex præcedentibus, & ſequentibus, vbi damnum datur à naui culpa nautarum,nõ ſolùm agi poſſe aduerſus nautas,verùm & contra dominũ nauis, vt indicant Iuriſc. verba,& Accurſ.& Floria.ibidem notant, & nos latius infrà probabimus.

46 †Poſtremò,ad interpretationem verſic. ſed ſi fune rupto, aut cùm à nullo regeretur,nauis incurriſſet.Puto enim intelligendum,non quòd nauis ſine gubernatore ſeu ductore nauigatum miſſa eſſet, quoniam ſi nauis ſine gubernatore in flumen ſeu in mare immiſſa eſſet,& propterea in currendo aliam obruiſſet, in dominum daretur actio,argumento l. item quæritur. in §.ſi magiſter.ff. loca.& hoc ſaltem vbi locus eſſet in quo aliæ naues eſſent,ſeu à nauibus frequẽtaretur.Debuit em̃ prę̃uidere argu.l qui occidit. §.in hac.ad legem Aquil.Vnde neceſſariũ credo(vt proximè dixi)interpretandum verſiculũ,& factum in eo ponendum,in quo & nautarum, & domini ceſſat culpa,& propter illam aduerſatiuam ſed ſi,de qua ſuprà diximus. Et ſi quis Palinuri caſum in verſic. prædicto fingeret,ſatis quidem iudicio meo congrueret,de quo prę̃ſtantiſsimus Poetarum ait:

Nanq; gubernaculum multa vi forte reuulſum,
Cui datus hærebam cuſtos,curſuſq; regebam,
Præcipitans traxi mecum &c.

Orta, ſcilicet, aduerſa tempeſtate, qua ductore,ſeu gubernatore amiſſo,ſi nauis in currendo,cum temperari nõ potuerit,damnum dederit, cùm culpa abſit, neq; in nautas, neq; in dominum actio danda ſit. †Et,vt euidentior præ. 47
dictorum habeatur intellectus, & ſenſus datus magis eluceſcat,ſciendum eſt res ipſas, vtputa naues, non delinquere,ſeu culpam admittere, ſed qui res poſsident, vt inquit Imperator in §. oportet autem.in authen. de mand.princip.& Gand..in titul.de reb. non por. contra. de numer.7. Nec enim propriè dici poteſt deliquiſſe, aut damnum dediſſe,aut feciſſe, quod ſenſu caret.l.1.ff. ſi quadr.paup.feciſ.dicatur.Si igitur culpa abeſt in domino,& nautis nihil proponitur, vt damnum datum à naui ſarcire teneantur. Quod Accurſi.ſenſiſſe ibidem videtur, dum citat elegan-ti.l.prætor ait.in §.hoc edictum.ff. de dam.infect. At vbi dominus nauis contra ſolitum nauim dimiſiſſet, ſeu in mare, vel flumen immiſiſſet ſine ductore, vel gubernatore præſtar.dum damnum eſſe, quod in currendo nauis dederit. Vt enim ex imperitia propter malos miniſtros culpæ reus eſt nauta: ita & ſi miniſtros in naui neceſſarios non adhibuit,atq; impoſuit, vt ſuprà probauimus, & hæc quo ad §§.prædictos attigiſſe ſufficiat. Hoc ſolũ addito,quod Bald. conſil. 443. volumi. 4. coram vobis, &c. inquit in hæc verba, Velociter nauigare, non eſt peccatum.

ſed

ſed ſi proinde altera nauis obruitur, nauta tenetur: niſi tanta vis ex improuiſo facta ſit, vt temperari non potuerit. ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. ſi nauis alteram.

48 †Euenit etiã plerunq;, vt in magnis nauibus mures merces oneratas rodant, & non leue damnũ dominis earundẽ afferatur. Vnde puto, cum nautæ ab hac re præualere poſſint, tanquã culpæ reos, damnum dominis præſtare debere, idq; ex l. item quæritur. in §. ſi fullo ff. loca. vbi Iuriſcõſultus in hæc verba: Si fullo pollienda veſtimenta accepit, eaq; mures roſerint, ex locato tenetur, quia debuit ab hac re cauere, & propterea cauti nautæ domeſticas feles in nauibus tenent, ex quo ſatis à culpa excuſandos puto.

49 †Illud etiam nautæ culpæ annumerandum puto, ſi propter inimicitias eius mercatores ijdemq; cõductores damnum aliquod patiantur. Finge enim magiſtrum nauis aliâs piratam fuiſſe, publiceq; ob id retentum, vel cum aliquos deprædatus eſſet, inter nauigandũ in illoſmet incidiſſe, quos iam deprædatus fuerat, qui cùm in naui magis inſtructa, melioribuſq; armamẽtis munita eſſent, ſibimet ius dixerint, maxima conductorum iactura, omne damnum præſtandum atq; ſarciendum eſſe puto. l. ſi merces. in §. culpæ. ff. locati. l. pen. ff. ſolu. matr. quod intelligendũ eſt, ſiue nauta culpa ſua, ſiue abſque eius culpa in inimicitias inciderit, vt in eodem §. culpæ. & Bar. Sali. & Pau. poſt gloſſ. probant. Satis enim dici poteſt ſua culpa damnum datum, quod propter eius inimicitias euenit, & vide Aretin. in conſil. 139 quia conſultatio, &c. qui idem probando, & remiſsionem vecturæ fieri debere, vbi ad deſtinatum locum merces aduectæ non eſſent: & ad id, quod intereſt, nautam teneri ſcripſit. Adde quæ latiſsimè Goza. præceptor meus ſcripſit conſil. 27. in cauſa conductorum. nu. 14. cum ſeq. & nu. 20. & ſeq. & in pe. col. & quid ſcripſerit Alex. conſ. 20. requiſitus. in fi. volumi. 5. ſi libet legito. Addo etiam l. videamus. in §. qui vina. ff. loc. recipiuntq; ſupradictam declarationem Bartol. in eod. §. culpæ. vt de proprijs inimicis nautæ intelligamus. Dicit enim Bart. cùm quidam mercator merces vendidiſſet, & poſtea aduc ueniente exercitu merces captæ ſunt, ſi quidem merces captæ

captæ ſunt ab inimicis proprijs venditoris, tunc periculum ſuum eſt, vt in eo. §. probatur. Si verò aliás fuiſſet mercium facta direptio, tunc venditor de caſu fortuitu non ſua culpa contingente non tenetur. l. ſi res. de actio. empti.

† Tractari & illud poteſt, quod frequens eſt, ſi magiſter nauis inter nauigandum in piraticam nauim inciderit, & pirata naui capta, merces, & cætera conductorum ſuſtulerit, an mercatoribus, ijſdemq; conductoribus damnum præſtare teneatur? Et reſpondendum puto, ſi reſiſtere nauta potuerit, & non reſtitit, teneri. Si verò propter vim maiorem, aut potentiam piratæ reſiſtere uon poterat, excuſari. l. item quæritur. §. exercitu. ff. loca. l. ſi fundus. ff. eo. reſiſtere enim & ſe defendere debet, cùm poteſt, & dolo facere videtur nauta, qui cùm poſſet, non reſtitit. l. dolo. ff. ſi vent. nomine mu. vbi Accurſius. & facit l. 1. in §. occiſorum. ff. ad Syllan. Hæc autem intelligenda ſunt, vbi mercium domini in naui non ſunt, at vbi in naui ſunt, denuntiare debet nauta. Sed ſi denuntiare non potuit, excuſatur, ſecundum diſtinctionem prædictam, vt in d. §. exercitu. verſic. Labeo. & ideo ſolent magiſtri nauium, cùm piraticam nauim vident, vt notari non poſsint, & ex voluntate dominorum mercium factum appareat, & dominos mercium & conſiliarios, ſelectosq; quoſdam nauis homines conuocare, & his conuocatis quid agendum ſit conſulere, atq; decernere, pugnandum, reſiſtendúmue ſit, & probè quidem faciunt. 50

† Hîc ſubiungi poteſt, num culpæ nautæ tribuendum ſit, ſi pluuiali aqua inundatæ merces hoc ipſo deteriores ſint redditæ? in quo animaduertendum puto quædam nauigia emphracta eſſe, quædam rephracta. l. 1. in §. quædam naues. ff. de exercitator. hoc eſt quædam eſſe nauigia contracta, ſeu tecta, quædam aperta, & ita legendum puto in d. §. vt latius infrà dicemus, cùm de nauibus tractabimus. Aut igitur rectum nauigium conduxit mercator. & ex tabulato vitiato, & non bene ſarto, ſeu conſtrato, pluuialis aqua penetrando damnum dederit, & nautam tan- 51

quam

quam culpæ reum teneri puto integram enim nauim præ-
ſtare debet, vt ſuprà diximus, & vitiatum tabulatum refi-
cere debet: arg. l. ſed & addes. in §. illud nobis. ff. locati. Si
verò apertum nauigium conduxit, & vbi nauta (vt pleriq;
ſolent) velis, ſeu alijs inſtrumentis tegerit, ſi aqua penetra-
uerit, nihil eſt, quod nautæ imputetur. hoc enim euenire
poſſe proſpicere debuit mercator, idemque conductor. l. ſi
quis domum. §. hîc ſubiungi poteſt. ff. loc. & arg. gloſſ. in l.
habitatores. in fin. ff. eo. & eorum, quæ Aret. ſcribit conſil.
52 139. quia conſultatio, &c. † Notauit etiam magiſtrum
nauis Bal. in conſil. 54. volu. 4. qui contra voluntatem do-
minorum mercium portui Anconę ſe applicuerit: & cùm
de culpa nauta teneatur. l. colonus. in §. nauem. & notari
ait in l. ſi vno §. item, cùm quidam. ff. loca. damnum præ-
ſtare debere reſpondit, quod reſponſum legito, conſuluit
enim in q. Anconæ agitata.

In ſumma, ex prædictis liquet verum eſſe, quod elegan
ter inquit Accur. in l. videamus. in princ. in ver. ſuo nomi-
ne. ff. loca. Ait enim ex illa l. & ſeq. probari tribus modis
ex culpa aliquem notari poſſe. Primùm, ſi non facit, quod
diligens faceret. Deinde, ſi contra pactionem. Poſtremò, ſi
fuit in mora. Quam gloſſ. nota, & ex enumeratis locis fa-
cilè, ni fallor, omnibus, quæ ex facto proponetur, reſpon-
ſa occurrent: ſupplereq; poteris ex duabus regulis, quas cũ
de nauigatione tractabimus, ſubiungemus, & ex his, quæ
habentur in l. pignus. C. de pig. act.

QVARTA PARS.

SVMMAE.

1 *Culpa vbi agendo, vel excipiendo obijcitur, vagan-*
dum non eſt, ſed certa deſignari debet.
Culpa quomodo deducenda, & probanda ſit.
3 *Culpa tunc afficit, cùm caſus propter illam euenit,*
qui aliàs non euenijſſet.

BENE

BENE eſt, vt in propoſita materia clientulis in diſceptationibus fo-
renſibus recta cõſilia demus, quo-
modo deducenda, atque probanda
ſit culpa, hîc ſubiungere. Sciendum
eſt igitur, vbi vel agendo vel exci-
piendo † alicui culpa obijcitur, va- 1
gandum non eſſe, ſed certam cul-
pam deſignari debere, & ſpeciatim dici. l. prætor ait. in
princip. ff. de iniu. c. vt circa. de elect in 6. Bart. conſil. 193.
Commune Lucignani, &c. in 3. dubio. Alexan. conſil. 3.
Viſo proceſſu. col. 2. volumi. 3 & in conſilio 136. Viſo
proceſſu, &c. volumi. 7. Dec. conſi. 430. in prin. quod ſuprà,
& in conſil. 562. num. 2. viſo puncto. & in conſ. 622. nu. 2.
& Aymon. conſil. 8. Aymon Leyrardi, &c. maximè nu-
mero 26.

Item illud ſciendum eſt (diximus enim, ſi culpa nauta-
rum caſus euenerit, eos teneri) neceſſarium eſſe deducere
culpam illam ad caſum, qui euenit, diſpoſitam, ſeu (vt no-
ſtri dicunt) ordinatam fuiſſe: &, ni fuiſſet illius culpa, ca-
ſus ille non euenijſſet. l non omne. ff. de ſtatu libe. l. is, qui
ff de act. & oblig. c. † quia diuerſitatem. de conceſ. præb. 2
Bart. in l. 2. in §. fi. ff. ſi quis cau. & in l. ſi vt certo. §. ſed in-
terdum. ff. commo. quem omnino videas. Admonet e-
nim aduocatum in forenſibus diſceptationibus Alexan.
in conſil. 74. col. fin. verſi. 4. confirmatur. libr. 6. nam ſi in
culpa aliquo ex prædictis modis nautam finxerimus, &
tamen caſus euenijſſet, etiam culpa exiſtente, quæ caſui
cauſam non dediſſet, nauta non teneretur, vt elegãter no-
tauit Pau. de Ca. ex l. fi. in §. ſi ea cõditione. ff. ad leg. Rho.
inquiens, limitat iſte §. omnes leges, dicentes quem teneri
de caſu, quando culpa præceſſit, vt ff. commod. l. in rebus.
& l. ſi vt certò. §. ſed interdum. quia intelliguntur, quo-
niam caſus euenit propter culpam, qui aliâs non euenijſſet,
† ſubdit verum eſſe, etiam ſi culpa in faciendo admittere- 3
tur, dummodo in delictum non cadat. hęc ille, qui citat l.
ſi alius. in §. eſt & alia. ff. quod vi aut clã. l. is, qui. ff. de act.
& oblig. addo, quod idem inquit Paul. conſil. 136. col. 2.

viſis

visis & consideratis omnibus superius enarratis. volu. 1. & idem Paul. in materia, de qua agitur, ex facto consultus idem respondit, vt patet in consilio 471. viso, &c. eadem par. Alexand. in l. 2. §. quod diximus. num. 6. ff. si quis cau. & videbis Deci. in c. ex ratione. nume. 19. extrà. de appella. tio. & Laud. Sylua. in tractatu de feud. recog. quæstio. 81. nume. 3. Tomo 7. & secundum prædictas autoritates primo loco relatas concludendum puto: quibus addes Deci. in regula, contractus. in fin. ff. de regu. iuris. & Aymon. consilio paulò suprà relato.

TERTIA PARS.

SVMMAE.

1 *Nauta si cùm ad nauigandum prosperior flatus inuitaret, vocatis loci publicanis obtulerit vectigal solitum secundum pondus mercium alibi æstimatum, & publicani recusauerint recipere, an si è portu discesserit naui onusta mercibus, merces cecidisse in commissum dicantur.*

POSTQVAM quomodo deducenda, probandaque sit culpa, breuiter disseruimus complures quæstiones, prout in initio polliciti sumus, proponemus: & primò occurrit quotidiana illa quæstio, in qua eleganter quidem ex facto consultus respondit Rapha. Cuman. in consilio 5. non reuocando dubium, &c:

1 Cùm † quidam nauta naui mercibus onusta Venetias nauigaret, & in ipsa nauigatione portui alicui se applicuisset, vocatis loci publicanis, obtulit eisdem vectigal solitum, secundum pondus mercium alibi æstimatum, publicani visis mercibus recusarunt accipere iuxta pondera alibi æstimata, & affirmantes merces maioris esse pōderis, è naui recesserunt. Nauta, cùm ad nauigandum prosperior

rior flatus inuitasset, è portu anchorā soluit, cumq; à portu parum abesset, vocatis publicanis accessit, qui in cōmissum merces incidisse asserebant. Defendit idem Rapha. & subtiliter, & elegāter nautam ex pluribus & maximè, quia professus, & obtulerat soluere (vt suprà) & ex solitis publicanorum factionibus. Pro quo l. quantæ. ff. de publi. & qa parum processerāt, & à loco parum distabat, & vocatus iuit, subditq; vbi ex facto nautæ res in commissum cadūt, verum esse, quoad res ipsius, domini enim rerum absentes, & consequenter iuris præsumptione ignorantes, dominio rerum suarum minimè intelliguntur priuati. l. cotem ferro. in §. dominus. ff. de public. Et si statuto vel consuetudine ciuitatis caueretur, quod cuiuscunque res sint, in commissum incidant, non noceret forensibus, & ignorantibus, nisi huiusmodi statutum vel consuetudo communiter in alijs locis vigeret, adeò vt ignorantia prætendi nō posset, & cùm nauta soluendo nō esset, domini mercium soluto vectigali restituendi sunt ad merces. ff. de eo, per quem factum erit. l. fin. in princip. & ibi notatur, probaturque optimè. ff. quan. appel. sit. l. 1. in fi. & glo. & Bart. facit etiam, quod notatur. ff. solu. matri. l. 2. §. quòd si in patris in glo. super versicu. sui iuris. & de leg. 1. l. planè. 2. §. 1. hactenus ille. Ad quæ vide Bertac. in tract. de gab. in 7. q. princip. num. 5. & in vltima parte. num. 7. & sequen. num. 13. & sequent. & ad id, quod de restitutione in integrum ait, vide quæ apud Bart. notanter citat in l. cotem ferro. in §. dominus. super versiculo, statuto cauetur.

SVMMAE.

1 *Nauta an possit esse testis in causa domini.*

ITEM † quæritur, an nauta possit esse testis in causa domini? Nico. Boe. decisi. 56. in fin. & similiter, &c. refert Ant. Baue. in §. pater. nume. 52. Instit. de testam. sensisse testimonium dicere non posse: & motum autoritate Bald. in consil. 336. punctus infrascripti consilij volu-

lumi.2.cuius ſentẽtiam improbat, per l.quoties.C.de iuſt. fra.lib.11.& l.conſenſu.C.de repud.ſubdens Bald.non loqui in nauta,ſed in alio ſubdito. Ego verò conſ. Bald.ſub cita.num.non reperi, & reſpondendum puto ad probandum naufragium nautas admitti; & idoneum eorum teſtimonium eſſe dubitari non poſſe, cùm id clarè ea.l.quoties caueatur,& ex ea.l.habes in magiſtris nauium plenio rem eſſe ſcientiam,in qua l.& Dynus,& Barto.reſpondere generaliter,nautas idoneos teſtes eſſe ad probandũ ea quę in naui geſta ſunt, & vera eſt eorum ſententia,cùm nõ facile eorum,quæ in naui geruntur, per alios ſcientia haberi poſsit.l.conſenſu.C.de rep.quas leges eleganter declarauit Soci.in conſ.17. ſuprà dicta cauſa,&c. intelligẽdas,vbi exercitori, & domino nulla poteſt culpa aſcribi; quare alios non adhibuerit, fueritq; caſus, in quo non potuerit alios adhibere,vel communis conſuetudo ſit virorum prudentum,quòd ſuper eo,quo deponitur, alij non adhibeantur. Cùm enim verſamur in his,quæ non poſſunt probari,niſi per nautas contra extraneos, teſtimonium eorum eſt legitimum. Adde quæ ſcribit Feli.in c.in literis. nu.8.extrà de teſti.& vide Alex.conſil.148. in cauſa appellationis.in fin. col.2.verſ.nec obſtat,ſi diceretur.volu.5. Addo etiam ad l. quoties.aliquas ex limitationibus cumulatas per Gran.in conſ.45. aptari poſſe in illa regula, teſtes inhabiles admitti, vbi aliter veritas haberi non poteſt.de qua in ſexcentis locis Dd.noſtri ſcripsêre.ſufficiat Grãmatici citatum conſilium autoritatibus ſatis refertum.

SVMMAE.

1 ***Mercatores ſi nautæ ſarcinulas ligatas ſeu ſignatas tradidêre, & vel apertæ vel reſignatæ reſtituuntur, quibus remedijs mercatoribus ijſdem dominis conſulatur, relatiuè.***

1 VVLGARIS eſt illa quæſtio, ſi mercatores nautæ † ſarcinulas ligatas, ſeu ſignatas tradidêre, & vel aper-

apertæ vel reſignatæ reſtituuntur, quomodo, quibuſue remedijs mercatoribus ijſdemque dominis conſulatur: De quã vide Bar.in l.in actionibus,circa fi.ff.de in litem iu.& eundem qui tamen aliter loquitur in l.vni.ff.furt.aduer. nau.& in l.1.in §.ſi ciſta.vbi etiam Bal.ff.depo.& in l.certi iuris.nu.2.C.loc. Iaſ.in l. ſi quando.nu.48. & ſeq.C.vnde vi.& eun.in l.in actionibus,nume.39.& ſeq.vbi,& plenius, & melius ſcripſit, & latiſsimè omnium præceptor meus Pau.Par.tractat reſpõſorum.l.1.ſub nu.74.inficiari, qui reſpondit in facto mercatoris, & quidem quotidiano, & videbis eun.in conſil.ſeq. ex quibus locis,quid plerique probauerint, quidque receptum ſit, facilè colliges.quibus addes,quod proximè ad materiam de mercatore ſeu numulario Par.de Pu.ſcripſit in tract. de ſind.in vlt.q.to.14. & quæ Anch.ſcripſit conſil. 286. ex prædicta facti narratione.

SVMMAE.

1 ***Nauta an cogi poſsit nauigare,veluti hoſpes hoſpitari.***

QVAERI poſſet, an quemadmodum caupones,& ſtabularij,poſtquam hoſpitium aperuêre,& hoſpitandi munus ſubiêre hoſpites regulariter recipere cogi poſſunt, vt notat Bar.in l.1.§.1.ff.nau.cau.ſta.& in l. licitatio.ff.de publi. & Bal.in auten. omnes peregrini.nu. 4.C.com. de ſucceſ.& Cyn.in l.1.C. de epi. aud. & de quo videbis Anch.in cõſ.157. ſummæ, & tex.in l.vni.in §.fi.ff. fur.aduer.nau.cau. in illis verbis, caupo,vel ſtab.repellere non poteſt iter agentes, vbi Bart.idem probat:à cuius ſententia recedendum non eſt,propter relata Iuriſconſ.verba quæ immutanda non ſunt eodem modo nauta nauigare compelli poſsit,in qua facti ſpecie Par de Put. reſpondit poſſe,in tracta.de ſynd.in verſic.aduocati,num.23.motus. l.cùm nauarchorum.C.de na.lib.11. ſed iudicio meo propter publicum frumentum publicáſue ſpecies in ea.l.commendatur.& quod ratione publicæ vtilitatis receptum eſt, ad priuatos trahendum non eſt.l.vni.in fi.C. de cadu.tol. & quia ad ſummam reipub. nauium exercitium pertinet.

l.1.§.si is,qui nauem.ff.de exer.vnde si quis naues suas aliquot tit.à publ. necessitatibus quæsierit excusare, scire debet naues ipsas fisco sociandas.l.1.C. de naui. non excu.à publicarum enim specierum transuectione,priuilegio,aut religionis intuitu naues vltra 2.millium modiorum capacees excusare nemo potest.l.iubemus.C.eodem titu.quæ est ad verbum in tit.C.de sacrosanctis eccl. Puto tamen sententiam Par. de Put. defendi posse propter comparationem factam per Iurisconsul: nautarum,caupo num,& stabuliorum in Titul.ff.nau.cau.stab. & ff.fur.aduer.naut.& in caupone clarè probatur in ea.l.vni. vt suprà diximus. Nec quisquam putet grauius aduersus eos hoc constitutũ. Nam in nautarum erat arbitrio ab initio huiusmodi exercitio se dedere, & hanc sententiam puto etiam ex mente Dd. Nec tamen quisquam sit,qui inuitis nautis laboret nauigare,cùm vix quidẽ ipsis volentibus nauigantes improbitatem factionésve eorum ferre queãt. Pessimũ enim est genus hominum.l.3.§.ex hoc edicto.ff.nau.cau.stabula.

SVMMAE.

1 *Nauta si merces vnius Marani Archigubernio Cæsaris indicauerit, vt cæterorum Maranorum occultaret,an contributioni sit locus.*

2 *Incendium si sit in vicinia,& arcendi incẽdij causa ne vagetur ignis, vnius vicini ædes interciſæ sint,q; damnum ab omnibus vicinis sit sarciendum.*

SED nec est quotidiana illa quæstio silentio prætereunda. Imperatoria Maiestas Caroli V. Maranos, quos vocant pessimum genus hominum, cùm religionem,& fidem nunquam coluit ista natio,ab omnibus imperij locis iam diu expulit, & oblatis pluries inæstimabilibus muneribus, & conditionibus non solùm reuocare recusauit, verùm merces & res ipsorum omni diligentia per loca imperij perquiri, & inuentas proscribi edicto publi. mandauit, finge igitur magistrum nauis onusta nàui

naui † mercium Maranorum impetu ventorum & fluctu 1
um ad portum imperio subiectum,aduectum vel inter nauigandum in Archigubernium Cæsaris incidisse, quod vel præses prouinciæ,vel Archigubernius præsentiens omnes merces auferre quæsierit. At callidum magistrum nauis,vt perquirendi diligentius omnes merces remoueretur cura, cuiusdam tantum Marani merces indicasse,cæterorum verò merces quodam colore occultasse, num Maranus qui merces perdidit, iure petat contributione omnium damnum sibi sarciri? quia merces suæ pro omnibus datæ sunt, & quia suæ manifestatæ sunt, cæterorum saluæ factę sunt,in proposita quæstione respõdi Pau. Cast: in l.1.ff.ad l.Rhod. de iac.quæstionem nõ absimilem tractasse, in qua se ex facto consultum ait, & talis, cùm quidam plurium mercatorum merces certa mercede constituta in Galliam exportasset, præsensit certis de causis,regem merces auferre decreuisse, qua de re requisitus vt mercium dominos indicaret, vnius tantùm domini res manifestauit, cæterorum verò occultauit, idque cautè fecit, ne diligentius perquirendi causa præberetur, quo commentores, ex sententia succesſit, vnius enim solum merces amissæ fuêre, aliorum autem saluæ factæ. qui merces perdiderat contribui petebat, objcitur verò amissarum mercium periculum ad se tantùm spectare,argu.l. pignus. C.de pigno.ac.& l.2.in §.si nauis. in versi.quod verò prædones.ff.ad l.Rhod.de Iac. respondit Pau. cõtributioni locum esse,propter d.l.1.& idem plenius probat in cons.220. proponitur in facto in 1.par. ęquissimum nanq; est cõmune detrimentum fieri eorum qui propter amissas res aliorum consecuti sunt, vt merces suas saluas haberent.l.2.§. ęquissimum.ff.ad l.Rhod.de iac. & vtrobiq; idem Pau.citat Guig. qui dictis iuribus respondit, si incendiũ sit in vicinia,† & incendij arcendi causa,ne vagetur ignis,vicino- 2
rumque ędes comburat, vnius ędes interciſæ, & diruptæ sunt, damnum domino ædium diruptarum ab omnibus vicinis sarciendum esse, cùm si interciſæ ædes nõ fuissent, omnibus vicinis ignis nocere potuisset:arg.ff.quemad.ser. amit.l. si locus.§.fi. vbi Flo.vide,& C. de om.agro defer.l.

quicunq;.in fi.ff.ne quid in lo.publi.l.2.§ viarum. & vide l si alius.§.est & alia vbi optima lex. & idē Bart.ff.quod vi aut clam. Subdit idem esse in oratore alicuius ciuitatis capto, & redempto, vt vniuersi ciues ad contributionē vocentur. De quo elegāter Bar.in l.si seruus.in §.quod verò mādati.ff.de fur.& apud eum Alex.tractauit,& secundū Pau. sententiam in proposita q.respondendum putari,quibus adijcies Bal.cons.442.quidam nominis in 3.lib.

SVMMAE.

1 *Exercitor quando ex his,quæ gesta sunt cum magistro nauis, & recepta, quando nauta restituere teneatur, & quando in exercitorem detur iudicium, ex delictis eorum,qui in naui sunt relatiuè.*

2 *Interpretatio ad l. 1. in §. magistrum. & l. fina. ff. de exer. relatiuè.*

1 SCIO † alienum non esse à proposita materia, disputare,quando exercitor ex his,quæ gesta sunt cum magistro, aut præposito naui (quem patronum nauis vulgò appellamus) & recepta, quando nauta restituere teneatur, & ex delictis eorum qui nauigandi causa in naui sunt in exercitorem, quando iudicium detur: & his similia.Sed quoniam veteres Iurisconsulti hæc adeò eleganter,copiosè,ac appositè tractarunt, vt vix quicquam addi posse videatur, vt patet ex titu.ff. & C.de exerc.ff.nau.caupo.stabula.ff.fur.aduer.nau.caupo.stabu. iuris interpretum loca quædam tantùm addere contentus ero.Bald.in rubr.C.de exer.& Instit.qui quādo, & quomodo exercitores per magistros nauis obligentur,plenè disputat materiam hanc,et vtilem,& opulentam,inquiens.Et ad institoriæ,ac exercitoriæ materiam videbis Alex. in consi. 44.viso, & discus-
2 so.volu.2. † qui l.fin.de exer.ff. non eleganter interpretatur. Paul.Castr. consil.10 in 2.part. & in cons.345.ea.par. Dec.in cons.510.in casu.Paul. Par. in consil.93.col.fin.volum.1. Et an ex delicto magistri nauis,seu nautarum exercitor

eitor teneatur, & præcipuè ad interpretationem §.magistrum positorū.in l.1.ff.de exerci. Vide quæ copiosè Matt. ab Affli.notauit deci.82.dubitatur,an dominus nauis.Ro. consi.74. & in materia proximè dicta,confugito ad Spec. in titul.de fur.versic.alia quoque actio. Inno. extrà quod met.caus.c.super eod. Ias.in l.in actionibus. nu.40.& seq. de in lit.iur. Nico.Boer.decisi.56. & similiter Alcia.in tracta.de præsumpt.reg.3.versic.40.

SVMMAE.

1 *Nautæ,qui operas suas in nauis ministerio præstitit, an in ipsa naui tacita pro seruitio cōpetat hypotheca.*

2 *Interpretatio ad l. interdum. & l. seq. ff. qui pot. in pign. ha.*

ET † illud in dubium aliquando venit,num nautæ, 1
qui operas suas in nauis ministerio præstitit in naui ipsa tacitè pro seruitio cōpetat hypotheca,& competere videbatur. Mouet l.interdum.ff. qui potio.in pign. hab.in illis verbis.Si in rem istam conseruandam impensum est,& reliqua.Rursus mouent Iurisconsulti verba in l.seq. huius enim pecunia saluam fecit totius pignoris causam. & paulò infrà: Et si in cibaria nautarum fuerit creditum, sine quibus salua nauis peruenire non poterat. Si igitur mutuantibus in cibaria nautarum competit hypotheca, fortius ergo & nautis, cùm ab ipsis nautis nauis conseruetur.auten. multò magis.C.de sacrosan.eccle.Contra verò, quia certi sunt casus, in quibus tacita inducitur hypotheca,& qui exprimuntur in tit.ff. & C. in quibus cau.pig.taci.contra. Inter quos casus,de quo quæritur,non est enumeratus,nec legi aliquem id dicentem,& præsertim Neg. in tract.de pig.in 4.mem.2.part.non enumerat.Dicēdum est ergo tacitam eis non competere hypothecam, & hoc argu. videtur vti Iurisconsul.in l.patre furioso.ff. de his,qui sunt sui, vel alie.iur.& in l.obligationum ferè.in §.placet. ff.de act.& oblig facit tex.in §.actionum.Inst.de actio.& hocmet arg.vtitur Aymon.in cons.6 nu 97.& in materia

propoſita idem Neg. vbi ſuprà ſub nu. 111. & cùm leges nõ dixerint, nec nos dicemus. l. ſi ſeruum. §. non dixit prætor. ff. de acquir. hæred. Si enim voluiſſet, expreſsiſſet. l. vni. §. ſinautem ad deficientis. ff. de cadu. tollen. & ſcribit Dec. in conſi. 442. numer. 8. & hæc ſententia ex his, quę ſcripſit Bald. confirmari poteſt in l. certi iuris. nume. 7. C. locat.

2 †Eſt & pro hac ſententia conſiderandum. l. interdum. & ſeq. legem procedere in mutuante ad refectionem nauis, ædificijue, ſeu rerum, vt ſaluæ fiant, & probatur in l. 1. ff. in quibus cauſis pig. tac. contr. & ſcribit Alex. in conſil. 217. nume. 2. volu. 7. quod eſt vltimum. & Neg. vbi ſuprà, ſub nume. 202. & leges illas locum habere in mutuantibus ad reficiendum, non autem ad faciendum, vt ſcribit Accurſi. ibidem & in glo. fin. & Dec. in l. creditor. ff. ſi cer. pet. Nec mutat, q̃ contra hanc ſententiam diximus à nautis naues conſeruari, & ſi nautæ ſaluam nauim faciunt, & mutuantibus in cibaria ipſorũ hypotheca conceditur. Ergo multò magis nautis, quoniã non ipſorum cauſa eſt conceſſa hypotheca, ſed cauſa inſpecta, in quam itur in creditũ, quòd ſi quis abſurdè à nobis ita conſtitui putet, cogitet lõgè abſurdius eſſe, vt fabris, qui domus faciunt, ſeu reficiunt, denegetur tacita hypotheca, cùm ipſorũ operis ędificia conſeruentur: argum. l. 3. in ver. niſi fortè. ff. nau. caup. ſtabu. & hanc ſententiam puto veram, licet ſecundum priorem ſententiam obſeruatum viderim. Res autem inuectas pro vectura nauis tacitè obligatas eſſe, certi iuris, vt dicemus in tracta. de nauibus. verſic. illud etiam notum eſt. & nautis alias actiones non denegamus, iuxta l. 1. in §. non autem. ff. de exercit.

VLTIMA PARS.

SVMMAE.

1 *Nauta quibus actionibus conueniendus ſit, relatiuè.*

2 *Electio datur dominis mercium agendi, vel contra magiſtrum nauis, vel dominum, iuxta præpoſitionis legem.*

Mer-

3 *Merces vbi amiſſæ, vel deteriores redditæ culpa nautæ, actio conductoribus datur, vel contra magiſtrum nauis, vel dominum nauis.*

4 *Dominus nauis, ſi culpa nautarum condemnatus ſoluerit, ab eis poteſt repetere.*

Ouiſsimè, quibus actionibus agendum ſit, breuiter videamus, † & ex varijs, & diuerſis figuris factorum, & cauſarum, variè ac diuerſis modis agendum eſt, ſecundum ea, quæ retulimus in 3. parte huius tract. & paulò ſuperius in ver. ſcio alienum. vbi complura iuris interpretum loca citauimus, & præſertim Spec. in tit. de fur. ver. alia quoq; actio. in quo loco libellum concepit in actione, quæ ratione furti datur in nautam, ſi à nauta, vel aliquo homine libero, cuius opera vetatur, ſeu eius familia, furtum factum fuerit, & in actione in factum ex illo edicto, nau. cau. ſtab. aſſumes etiam, quæ dicemus infra in vlt. par. tract. de nauibus. ad hunc enim locũ valde pertinent. In exercitoria autem illud diſpice, an is, qui nauem exercet, in poteſtate ſit: iuxta l. 1. §. ſi is qui nauem. ff. de exerc. & videbis Paul. Par. in conſi. 93. vol. 1. dicendum videdetur. Et dic, vt eleganter Iuriſc. proſequitur in l. 1. & ſequ. ll. ff. de exerc. qui additione non eget. & ſolùm addam loca quædam, quæ in citato verb. retulimus. † Et illud domi- 2
nis mercium electionem dari, vel cõtra magiſtrum nauis, vel dominum, iuxta præpoſitionis legem, & hoc amplius, licet præpoſitio certam legem det contrahentibus. l. 1. §. igitur præpoſitio. ff. de exer.

†Nihilominus vbi merces ſunt amiſſę, vel deteriores red- 3
ditæ culpa nautæ, actionem dandam puto, & aduerſus magiſtrum nauis, & dominum nauis, & in poteſtate, ac manu conductoris eſſe aduerſus, quem velit experiri. Vt enim ex quaſi maleficio tenetur exercitor propter dolum, vel furtum. vt in tit. ff. nau. cau. ſtab. & tit. ff. furt. aduer. nau. & in

§.item.exercitor.Inſt.de obl.quę ex quaſi delic.& ſecundū plenè notata per Matth.ab Affl.& Nic.Boc.in citatis deciſion. Ita & pari modo ex culpa, quoniã, vt illud ſtatutum eſt, quia culpę reus eſt exercitor, qui opera malorū hominum vtitur.d.§.itẽ exercitor.& ff.fur.aduer.nau.l.1.§.pen. & l.1.§.familię.ff.de publ.& l.ſi ſeruus ſeruum.in §.Proculus.ff.ad leg.Aquil.item ſimili,& eadem ratione dominus nauis teneri debet,ſi minus idoneos miniſtros in naui poſuerit.l.vtiq; §.culpę.ff.de rei vendi. Pro qua ſententia facit text.in l.1.in §.magiſtrum nauis.ff. de exer.in illis verbis, exercitor curare debet nautas culpa, & dolo carere: & qui nautas minus peritos in naui ponit, ſibi imputare debet,vt eo.loco dicitur.& ea.l.§.non autem.idq; admittendum eſt propter neceſsitatem atq; nauigandi vtilitatem,et ne conductores decipiantur, arg.eiuſdem.l. §. magiſtrum autem.& hæc ſententia comprobatur ex l. quemadmodū. §.ſi nauis.iuncta gloſ.in verbo Gubernatorem,& his,quæ Flor.ibidem ſcripſit.ff.ad leg.Aq.& ex l.1.§. Eſt autem nobis electio.ff.de exer.facit l.licet.in §.poſſum⁹.ff.nau.caup.ſtabul. Nec quemquam moueant l. 1. ff. de præſ.verb.& l. item quęritur.in §.ſi magiſter.ff.loca. vbi Iuriſc. inquit in magiſtrum dari actionem, quoniam non negat Iuriſcon. etiam aduerſus dominum actionem dari: & minus etiam moueat §.igitur prępoſitio.in initio citatus.quoniam hoc eſt ex culpa domini,qui imperitos adhibuit,& minus idoneis eſt vſus nautis,ex qua pręponēdo conſequenter tenetur.Planè,ſi ex nautarum culpa dominus † condemnatus ſoluerit,ab eis poſſet repetere.Et ita Aret.poſt Ioan.Fab.reſpondit in §.item exercitor.nu.3.Inſti.de obl.quæ ex quaſi delic.idq; arg.l.ſi colonus. ff. de aqua pluuia arcend.& l.ſi verò.§.cùm autem.ff. de his,qui deie.quæ ſententia & vera,& probabilis eſt,& pro qua l.licet.in §. poſſumus. ſuprà relata. Exercenti autem nauem aduerſus eos qui cum magiſtro contraxerunt actionem non dari, clari iuris eſt. ſed aut ex locato cum magiſtro, ſi mercede operam ei exhibeat,aut ſi gratuitam mandati agere poteſt. l. 1.§. eſt autem nobis.ff de exercit.

Finis Tract.de Nautis.

CLA-

CLARISS. IVRISCONSVLTI BENVENVTI STRACCHAE ANCONITANI, TRACTATVS DE NAVIBVS.

SVMMAE.

1 *Nauis exercitium vtile, & neceſſarium eſt, & ad ſummam Reipublicæ pertinet.*
2 *Nauis appellatione, omnia nauigiorum genera continentur.*
3 *Sinedria,genus nauis,ſpatiandi cauſa facta.*
4 *Naues emphractæ ebipatæ ſeu embatæ quæ ſint. et declaratur.l.1.in §.quædam.ff.de exer.*
5 *Statutum in naui, & in nauicula locum habet.*
6 *Nauis maritima,eſt rates fluuiatilis,ſecundum Accurſium.quod reprobatur.*
7 *Nauigium generale verbum eſt, quod & pro nauigatione ponitur.*

DEI Opt. Max. Implorato auxilio, Poſtquàm de nautis vidimus, bene eſt, vt noſtra diſputatio iam ad naues referatur (vt in initio polliciti ſumus.) Non enim exiſtimes velim me de inuentoribus nauium, ipſarumque generibus, partibus, armamentis, materia conficiendarum nauium, eorum, qui in naui ſunt vocabulis, & alijs huiſcemodi, verba plenè facturum,ſed quædā,quæ in iure noſtro ſparſim habentur, breuiter tractaturū, & p̃cipuè quæ ad vtilitatē pertinebunt.Sunt enim,qui iam dicta diligenter,ac eleganter tractarūt: quos ſi malueris,legito.† Admonet nos,quia nauis 1 exercitium vtile, & neceſſarium eſt, & ad ſummam Reip.

perti-

pertinet.l.1.in princ.& §.si is,qui nauem.ff.de exerc.ac naues ipsas ad mercaturam exercẽdam necessaria instrumenta esse,nemo est qui nesciat,et hac dispositione,seu hoc ordine procedendum duximus.

Primum enim de significatione vocabuli, varijsq; nauium generibus breuiter disputabimus.

Deinde multa,& varia ad naues pertinentia permistè referemus,quę quoniam breuia,in separatis sedibus non putauimus esse collocanda.

Tum de locationibus,nauiumq; conductionibus separatim differemus.

Nouissimè de libellis, actionibusq; nauium causa competentibus quàm breuissimè verba faciemus.

2 † Inscripsimus de nauibus,sub quo vocabulo omnia nauigiorum genera contineri diximus, & probauimus suprà in tract.de sponsionib.in illa parte,in qua quæstiones subiecimus.versic.item quæritur Alexand. Licet non me lateat nonnullos ex Græcis autoribus inrer naues, & nauigia differentiam autoritate Aristotelis constituisse, vt nauigia quidem rotunda, illæ autem remigabiles, & militares. Sed in iure nostro non est receptum, idque liquet tum ex autoritatibus citatis in loco proximè adducto, & l. 1.in §.ait prætor.ff.de flumi.tum ex l.2.ff.de capti.& postli. reuer.vbi Iurisconsin hæc verba.Nauibus longis,atque onerarijs propter vsum belli postliminium est,non piscatorijs, aut si quas actuarijs voluptatis causa parauerunt. Item in titul.de exercit.l. 1.§. magister. versicul. nauem ait accipere debemus, siue maritimam siue fluuiatilem, siue in ali-
3 quo stagno nauiget,siue synedria sit. † Est enim genus nauis synedria,quæ spaciandi causa facta sit,in qua sint sedilia,& licet ibidem Bud. loco synedria schedia legat, & ait, schediam esse nauigium temere factum, & inconditum, vt trabes connexæ, & in fabricam compactæ, quæ vicem nauigij præbent. Ego verò Alciato assentior, qui verbum legis non immutat.Item in ead.l. in §. quædam Iurisconsait,quædam naues onerariæ,quædam(vt ipsi dicunt)em-
4 phatæ sunt.† Quem locum etiam obiter scias à Budæo restitutum, vt loco emphatæ, ebipatæ, seu embatæ legat, quasi

quasi vectoria nauigia,& naues, quæ vectoribus traijciendis aptæ sunt,sed melius legendum puto emphractæ. sunt enim naues tectæ,à verbo Græco,ἐμφράττω, obturo. Vide in dictionario nuper restituto in versicul. emphractæ. & Nico.Boer.deci.177.numer. 16.& videtur. Et addes Alcia. in parerg.libr. 1. c. 43. vbi quid significet verbum epibates declarat.Ex quibus habes verbum nauis, vt generale,meritò electum esse. Vnde Bald. in l.1. in §. de exercitoribus ff.naut. cau. stabu. † statutum in naui, & in nauicula lo- 5
cum habere respondit. Quod & Asten. probat in tracta. de con.decret.stat.in versic.nauis. & vide l.scapham. ff. de cuic. & l. vulgaris.in §. sed & si quis. ff. de fur. vbi Iurisconsi.de naui vinaria meminit. Et prædicta ad complures iuris articulos aptare poteris. & vide, quæ scripsimus in citato loco de sponsionibus, & quæ ad hunc locum attinent,illinc assumes. † Nec me latet Accursi. in l. solent. 6
ff. de ferijs. sensisse nauem maritimam esse, ratem verò fluuiatilem. Cuius sententiam non probo,quoniam verbum nauis generale est : tum, quia est contra dictas leges, & maximè l.1.in §.magistrum. ff. de exer. in ver. nauem. Tum maximè, quia rates propriè dicuntur connexæ, & rectè compactæ inuicem trabes, quæ per aquam trahuntur. De quo verbo crebra est mentio in tit. de incen. rui.& nauf.Ex quibus legibus in tit. prædicto satis id verum esse liquet, & ratibus in fluminibus nos vti solere, quod & verum est, vnde ratiarius, de quo in l. qui ratiario. ff. de pignor. actio.

† Nauigium etiam generale verbum esse nemo ambigit, 7
quod & pro nauigatione aliquando accipitur, vt in l. qui Romæ.in §. Callimachus.ff.de verb.obli. & in l.cum proponas.C.de nauti.fœno.& in l.1.in §.ait prętor.& in prin. ff.de flumi.in illis verbis.Nauigium pro nauigatione positum est, imò nauigium solemus dicere, etiam ipsam nauem & nauigij appellatione etiam rates continentur.

SECVN-

perſonalis obligationis circa id defenditur.

21 *Nauim venalitiarum mercium perforans, Aquiliæ actione tenetur.*

22 *Nauis tua vi fluminis in agrum meum delata tolli non poteſt, niſi de præterito quoque damno caueatur.*

23 *Naues omnes ſua habent vocabula, & quare.*

24 *Inſtruentes et docentes hoſtes in fabricandis nauibus, capite plectuntur.*

25 *Nauium & plauſtrorum præſtationes inter regalia annumerantur.*

26 *Nauis ſi tempeſtate ad portum relata ſit, ſeu hoſtium vel piratarũ timore portui ſe applicuerit, quòd vectigal non debeatur. & circa l. Cæſar. ff. de publi. quædam alia.*

27 *Nauis diuiſionem non patitur, & locus Caſſelij refertur ad Quintum Fabium Labeonem damnatũ, qui naues ſecuit diuidendo cum rege Antiocho.*

28 *Promittens per ſe nauim fabricare, per alium faciens non liberatur.*

29 *Sylua ſi pignori data ſit, nauis ex ea conſtructa non intelligitur pignori ſubiecta.*

30 *Prohibitum ſi ſit vendi, & exportari lignum, an ſit prohibitum vendi, & exportari nauim.*

31 *Laudemium ſi debetur regi ex venditione rerũ immobilium, quòd non debeatur naui vendita, quoniam inter mobilia, non autem immobilia annumeranda eſt.*

32 *Extranei ſi lege municipali acquirere immobilia prohibentur, non cenſentur prohibiti naues acquirere.*

Naues

33 *Naues ex portu dimittendæ non ſunt, niſi naucleri deponant in quam prouinciam ſunt profecturi.*

Abent & naues quaſi membra ſua veluti gubernaculum, malum, antennas: de quibus in l. ſcapham. ff. de euictio. & in l. malum. ff. de verb. ſig. & de armamentis † nauis vide l. Marcellus. in §. armamenta. ff. de rei vendi. & adde ad prędicta l. naue. ff. de euict. & Bud. in l. 2. in §. 1. ff. ad le. Rho. de iac. & l. expugnatur. ff de incen rui. & nau. q̃ ſcire expedit, tũ propter ea, quę in citatis legibus habentur, tum etiã vt intelligamus, q̃ ſint partes nauis, [& in notabili quęſtione ex his argumentũ ſumit Soc. vt poſſeſsio nauis tradita cenſeatur. conſil. 55. nume. 5. & 8. volu. 4. viſo inſtrumento. 1

Et ſciendum eſt, priuatos naues habere non eſſe prohibitum, vt in l. 1. C. de naui. nõ excu. li. 11. ſenatoribus enim tantùm ex l. Iulia repetundarum naues habere non licebat, vt dicit Iuriſconſ. in l. his, qui naues. ff. de vaca. & excu. mu. † & in eadẽ prouincia, in qua quis adminiſtrabat, nauem ædificare prohibebatur. l. aufertur. in §. quod à præſide. ff. de iure fiſ. Verùm illud mercatores † non ignorent, quòd licet Imperator priuatos naues habere non prohibuerit: ſi tamen nominibus, & titulis alienis, ſeu inſignibus naues proprias excuſare voluerint, vt publicas neceſsitates euitent, naues ipſas fiſco proſcriptas intelligi, vt probatur ea. l. 1. C. de naui nõ excu. quam l. valde nota, & vide Mar. Lau. in tractatu de fiſco. q. 170. & Franciſ. Luc. in eo tract. de fiſco par. 2. nu 9. to. 6. Vidi enim plerunq; naues mercatorum, ſub potentiorum titulis, & inſignibus falsò nauigare, idq; præcipuè ex eo mercatores faciunt, vt publicis non ſubſint oneribus. & quam leg. primã in nauibus loquentem ibidem Bart. generaliter intelligit in qualibet re, quę ſubtrahitur à publica neceſsitate, & inducit contra comitatẽſes, qui ſub titulo ciuium rem aliquam eius procurant, vt oneribus res empta non ſubijciatur, & † tu poſſes 2 3 4

inducere contra ciues Anconitanos, qui pecudum forenſium imaginarias emptiones cõtra decreta Anconitana faciunt, vt pecudes ipſas à publicis oneribus ſubtrahant, ſunt enim pecudes publicandæ, quæ adeò vera ſunt, vt nec religionis intuitu. & ſic naues eccleſiæ à publicis vtilitatibus excuſentur. l. iubemus. C. eod. tit. quæ l. eſt ad verbum ſub tit. C. de ſacroſan. eccl. adde quæ infrà dicemus verſic.

5 †Item ſciendum eſt, quod legitur in l. pleriq;. ff. de in ius vocand. & in regula, nemo de domo ſua. ff. de regulis iuris. inuitum domo ſua extrahi neminem poſſe, cùm ſit tutiſſimum refugium, & receptaculum, & in naui locum habere receptum eſſe, vt ſcripſit Alb. de Roſ. in l. pen. in §. fin. ff. de his, qui deie. idq; ex eo probatur, quod Bald. inquit in l. certi iuris. col. 2. num. 7. C. loca. nauim vrbano prædio, & non ruſtico comparatam eſſe, de quo vide latè per Vero. in tract. de ſeruitute vrbanorum prædiorum. c. 11. colum. 1. verſi. quid de naui. Neguſ. in trac. de pig. in quarto memo. 2. par. princ. num. 169. & vide Iaſ. in citata l. pleriq;. & in l. quominus. nu. 115. ff. de flumin. in quo loco codex Iaſon. mendoſus habetur, cùm contra Bal. referat. Adde eun. Iaſ. & Alex. in l. inter ſtipulantem. in §. ſacram. ff. de verb. obl. & licet aliter ſenſerit Ro. in l. 1. in §. domini appel. ff. ad Silla. motus l. 1. in §. ſi quis de naui. ff. de vi & vi ar. ego tamen Alb. & cæteris aſſentior, & in eadem opinione eſt Deci. in citata regula, Nemo de domo ſua. & reſpondet ad §. ſi quis de naui. illud eſſe, quoniam interdum illud ad res ſoli pertinebat, & inſcriptum erat. Cuius reſponſum probabile eſſe demonſtratur ex ead. l. 1. in §. hoc interdictum. conſiderando principium verſi. & generaliter. & verſi. planè & alias leges. ff. de vi & vi ar. non tamen omitto, quod Nicol. Boer. q. 177. ſub. nu. 7. inquit interdictum illud contra deijcientem de naui, non competere. nam quidam dicunt maritima caſtra eſſe claſſem, dicuntq; alij nauibus ſe vti, quaſi aquatico elephanto, quem ſuis frenis moderantur. & vide quæ latè circa prædicta ſcripſit Andr. Tiraqu. in com. de vtroq. retr. pag. 100. nu. 89. & ſeq. & quæ nos in hac ipſa parte dicemus in penult. quæſt.

Illud clariſsimi iuris eſt, nauigatum nauim mittendam, licet

licet naufragij periculum ſit. Nauis †etenim ad hoc para- 6
tur, vt nauiget, gloſ. in l. ſi nauis. ff. de rei vend. & Iuriſc. inquit in l. vtiq;. in §. culpa. ff. de rei ven. in l. arboribus. in §. nauis. ff. de vſufru. ex quibus verbis ſumpſit argumentum Accur. ſocium inuito ſocio rem communem ad vſum, in quem parata eſt, vti poſſe. & ego fingo tibi quęſtionē duos eſſe dominos nauis: alterum velle congruo tempore ad nauigandum ipſam nauim nauigatum mittere, alterum verò malle in portu permanere, & præferendum illum exiſtimo, qui rem ad vſum paratam vti velit, & vtiliter agere recuſante ſocio, vt tradunt Bar. & Paul. in l. hęc diſtinctio. §. cùm fum fundum. ff. loca. & idem Bar. in l. ſerui electione. §. Labeo. ff. de leg. 1. vbi latiſsimè Iaſ. & Dd. ſcribunt in l. duo fratres. ff. de acq. hęr. & vide quæ habentur in l. Sabinus. ff. cõmuni diui. Adde Iaſ. qui Bar. vbi ſuprà, cõmendat in l. quominus. nu. 159. ff. de flumi. & latè & elegãter idem Iaſ. ſcribit in conſi. 98. col. 2. accedo. vol. 1. & copiosè Soci. in conſi. 58. in cauſa, per totum. vol. 4. ex quibus autoritatibus habes, vbi negotium eſt tale, vt ex parte expediri non poſsit ſocium inuito ſocio, ſi vtiliter agit, re communi vti poſſe ad rem paratam, facit text. in l. hæredes. in §. ſi vnus. ff. famil. erciſc.

Poſſem modò conuenire ſocios, vt nauis nauiget: diſſentire tamen in magiſtro nauis, & vnum tantùm velle (nihil enim prohibet † plures magiſtros nauis præponi 7
poſſe) ſed ſibi domini, & exercitores pręcaueant, vt admonet Iuriſconſultus in l. 1. in §. ſi plures ſunt magiſtri. ff. de exer. alter enim imperito, & nauigationis prorſus ignaro, & culpatæ forſan vitę nauim vult committere. Alter verò valentiſsimo nautæ, & honeſtæ famæ, puto hunc præferendum, qui peritiſsimum nautam elegit, tum ex his, quæ habentur in l. non aliter. ff. de vſu & habi. & Ang. in l. 1. C. qui teſta. fa. poſſ. & ibidem Iaſ. ſub nu. 14. & Socin. vbi ſup. conſ. 58. quem videas propter naulum, ſeu vecturam nauis diſcordia durante: tum maximè, quia æquum eſt eum, qui magiſtrum nauis præpoſuit teneri, vt dicitur in l. 1. in prin. ff. de exer. & ſibi imputare debet, qui minus idoneum præpoſuerit.

Naues plerunq; refectione egere, nemo eſt, qui neſciat: & innuit Iuriſc. in l. fi. ff. de exer. Nec etiam longo tempore durant, licet nouis tabulis reficiantur, vt ſcribit Ang. in l. foramen. ff. de ſer. vrb. præd. Vnde proximè accedit ad
8 propoſitas quæſtiones illa dubitatio, † duos fingito exercitores, ſeu eiuſdem nauis dominos. Alterum ceſſantem, & negligentem reficere, Alterum verò nauim, quę vitium fecerat, communi nomine refeciſſe. Puto ſi intra quatuor menſes ſocius ceſſans numos pro portione erogatos cum centeſimis vſuris, non reſtituerit conſocio, qui refecerit ex oratione Diui Marci reficienti ius dominij, pro ſolido vendicare, vel obtinere decretũ eſſe. l. ſi fratres. §. idem reſpondit. verſi. idem reſpõdit ſocius, qui ceſſantis. ff. pro ſocio. l. ſi vt proponis. C. de ædif. priua. quæ iura ſingulariter notanda inquit Aret. Inſt. de actio. §. ſequens. nu. 13. cõtra ſocium ceſſantem reficere rem communem. Si enim alter reficit, & ceſſans intra quatuor menſes nõ reſtituit partem impẽſarum cum vſuris, perdit dominium ſuę partis. & reficienti acquiritur. Probat & commendat ibidem Iaſ. ſub nu. 48. & idem Iaſ. in repet. l. quominus. ff. de flumi. nu. 112. & in l. creditor. nu. 7. ff. ſi cer. pet. Hoc idem placuit Veron. in tract. de ſeruit. vrb. prædio. in tit. de refect. rubr. 59. verſi. quartò quæritur. ſubdens id valde notandum eſſe. & vide Marſi. ſing. 359. mille.

9 † Sed dubitari poſſet, ſi nauis diſſoluta, & refixa, & ijſdem tabulis compacta, vel refecta ſit, an alia nauis dicẽda ſit, vel eadem? eleganter reſpondit Iuriſconſultus in l. interſtipulantem. in §. ſacram. ff. de verb. obl. & in l. quod in rerum. in §. fi. ff. de leg. in l. qui res. in §. aream. ff. de ſolu. in l. quid tamen. in §. in nauis. ff. quibus mod. vſufruc. amit. Ex quibus iuribus habes, ſi nauis ea mente reſoluta eſt, vt in alium vſum tabulæ deſtinarentur, ſi mutato conſilio nauis reficiatur, non prior nauis. ſed alia dicenda ſit. Quod verum, ſi carina nauis diſſoluta, & mutata ſit: item verum ſi nauis penitus ſeu in totum vno contextu diſſoluta fuerit. ſecus ſi per partes diſſoluta, & per partes refecta: tunc enim eadem nauis dicitur, & adde Alex. in d. §. ſacram. ſub num. 11. quę nota ad quæſtiones, quæ in legibus habentur, & alijs

& alijs aptare poteris, & adde ad prædicta philoſophicam l. proponebatur. ff. de iud. & quę plenè Fel. ſcripſit in c. cùm acceſsiſſent. nu. 56. de conſt. & l. Mutius. & ibidem Bal. ff. de rei vendic.

10 † Item quæſitum eſt. ſi quis nauẽ ſuam ex alienis tabulis refeciſſet, an nihilominus nauis reficiẽtis maneret? Et manere Iuriſconſ. reſpondit in l. Mutius. ff. de rei vend. Contrà verò ſe habet, ſi ex alienis tabulis ad vſum nauis paratis nauem quis ædificaſſet, fit enim nauis domini materię. nã proprietas totius nauis carinæ cauſam ſequitur, vbi verò quis ex aliena materia, finge cupreſſo fecit tabulas, & ex tabulis ædificauit nauẽ, nauis eſt facientis. l. ſed ſi ex meis. ff. de acq. rer. dom. l. ſi conuenerit. §. ſi quis ſic cauerit. ff. de pig. act. quæ iura à gl. & Dd. hanc interpretationem receperunt: cuius rei ratio redditur, quia altero caſu ad priorẽ, & rudem materiam res reduci poteſt, altero verò non poteſt. §. cùm ex aliena. Inſtit. de rer. diuiſio. & nota obiter in l. Mutius. iuncta gloſ. verbum, nauis, aliquando accipi pro tabulis in naui poſitis, quibus etiam adijcies. l. tigni. ff. ad exhiben.

Et in materia refectionis non eſſe ſilentio prętereundum duxi, quod belliſsimè Sign. ſcripſit in conſi. 195. in queſtione. ait enim, ſi nauis tempore, quo aliquo loco recedit, refectione eget, & cum ad deſtinatum locum peruenit, ſimiliter refectione egere patet, & medio tempore, † quo nau- 11
gauit, refectione indiguiſſe præſumi, citat l. penulti. C. de apoc. public. & l. ſicut. in §. ſuperuacuum. ff. quib. modis pigno. vel hyp. ſol. Quod nota, quia naues plerunq; vitium facere ſolent, & merces oneratæ madefactæ, deteriores redduntur, & magiſtri nauium integras in locationibus promittunt.

Illud etiam clarum eſt, ſi nauim emiſti cum inſtrumentis, ſcapham nauis tibi præſtandam non eſſe. Etenim † in- 12
ſtrumentum nauis non eſt. In mediocritate enim, non genere, ab ea differt, & non videri nauis eſſe, nec quicquam coniunctum habere Iuriſc. reſpondere. eſt enim per ſe parua nauicula. l. fi. ff. de fund. inſtruc. l. ſcapham. ff. de euict. l. Marcellus. in §. armamenta. ff. de rei vendicatio. & ſcripſit

Bal.in rubr.quæ ſint rega. Vnde idem Bal.in l.cùm propo-
nas.C.de nau.fœno.ſub nu.6.ſenſit publicata ſeu proſcri-
pta naui ſcapham,tanquàm ſeparatam proſcriptam nō in-
telligi. Cùm etiam in pœnis mitiùs, & anguſtiùs proceda-
mus.quod Bertach.etiam probat in tract.degab.in vltima
parte nu.17.his addes,quod inquit Cicero de Inuen. libr.2.
ver.definitio,lex eſt inquit, qui in aduerſa tempeſtate na-
uim reliquerint omnia amittunto eorum nauis, & onera
ſunto,qui in naui remanſerint,& reliqua naſcitur contro-
uerſia ex vi nominis.nam relinquere nauim, & remanere
in naui,& deniq; nauis ipſa, quid ſit,quæritur, & illud in
dubium venit de eo, qui in ſcapham confugiſſet,& funicu
lo regeret,an nauim reliquiſſe cenſetur?

13 †Hic ſubiungi poteſt illa quæſtio,quam de naui vendita
eleganter Soc.tractat conſi.55.libr.4.viſo inſtrumento.de
eo enim quæritur apud eũ,cùm ſolo emptionis titulo do-
minium non transferatur, ſed traditione.l.traditionibus.
C.de pact. quibus modis, nauis traditio, & conſequenter
dominium translatum dicatur? & ait ex propoſitione cu-
ſtodum facta ab emptore, venditore conſentiente, & ani-
mum ad transferendum poſſeſsionem habẽte. l. quemad-
modum.ff.de acquirend. poſſeſſ.& notant gloſſ. & Dd.in
l.3.in prin.ff.de acqu. poſſeſſ. item ait ex appoſitione ſigni
emptoris rei ſignatæ dominium transferri.l. quòd neque.
in fin.ff.de peri.& com.rei vendi. quam l.in 2.parte latiùs
declarauimus. Subdit deinde ex traditione partis rei to-
tam rem traditam cenſeri.l.3.vbi notatur. ff.de acquiren.
poſſ.ſed vela,& alia gubernacula, ſine quibus nauis inuti-
lis redditur,dicuntur pars.l.malum.ff.de verb.ſignif.l. ſca-
pham.ff.de eui.Ex traditione ergo huiuſmodi rerum,tan-
quam partis nauis poſſeſsio dicitur tradita. Probat etiam
arg.ſi trado inſtrumentum, in quo continentur res mihi
donatæ illarum rerum poſſeſſ.videor tradere.l.1. C.de do-
na.& nota. in l.3.ff.de acquirend.poſſeſſ.eodem ergo mo-
do, ſi trado inſtrumenta nauis, ſine quibus, eſt inutilis, &
ſine his nauis duci non poteſt, rurſus probat, eò quòd Ac-
curſ ait in §.interdum.Inſt.de rer. diui. ex traditione frę-
ni,& ſellæ,quibus ducitur, & gubernatur equus, dominiũ
equi

equi translatum cenſeri. Subijcit deinde ſatis eleganter ſi
nauis vendita ſit in portu emptoris, & ſic in loco domini
ſine traditione dominium transferri, quia res dicitur eſſe
penes emptorem.§.venditæ.Inſtit. de rer. diu. comprobat
deniq; in eod.conſi. ex alijs nauim traditã cinſeri, ſufficit
tamen nobis,quæ ad rem pertinẽt breuiter retuliſſe, & his
addes Iaſ.in conſi.170.colum. 4. volu.2. de quo ſtatim di-
cemus.

Commodiſsimè etiam hic frequens, & quotidiana quę-
ſtio tractari poteſt, cùm quidam per aliquos annos quadã
naui piraticam artem exercuiſſet complurium † mercato- 14
rum merces,& naues deprædatus extitit, vendidit deinde
nauimmet, qua deprædationes, & direptiones fecerat A-
merygo. quæſitum fuit,num mercatoribus, qui direptio-
nes,& damna paſsi ſunt,conſuli aliquo iuris remedio poſ-
ſit aduerſus Amerygum piraticę nauis emptorem,ac deten
torem? dicet aliquis q propoſitam hæſitatione probabili
carere,cùm nauim † delinquere nemo ſani capitis diceret. 15
Is enim delictum,& culpam admittit,qui rem poſsidet, vt
inquit Imp.in auten.de man.prin.§.oportet,& Gan.in tit.
de reb.non por.contra de.nu. 7. Nec enim propriè dici po-
teſt deliquiſſe,aut damnum dediſſe ſeu feciſſe, quod ſenſu
caret.l.1.ff.ſi quad.pau.fe.di. Cõtrà verò mouet, quod Bal.
Pau.& Sal.notarunt in autẽ.nauigia.C. de fur.inquiunt e-
nim,res piratæ † vnicuiq; occupare,& deprædari licere. nã 16
hoſtibus piratæ comparantur, & ſunt ipſo iure diffidati.fa
cit auten.caſſa & irrita.C.de ſacroſanctis eccleſijs.Et quod
notatur in c.1.de mili.vaſ.qui con. & in tit. hic finitur lex
Cor.domino guerrã.in vſib.feud.Et propius ad rem,quod
idem Bal.ait in l.furti.C.de furt.† Iure Pontificio omnia 17
bona delinquentis ad ſatisfactionem tacitè obligata cen-
ſeri:arg. extrà de ſepul.c.parrochiano. Vnde mercatores
ad nauim, tanquàm tacitè obligatam agere poſſe videba-
tur,idq; videtur Neg.in tract.de pig.in 4.mem.2.par.prin.
num.143.& ſeq.Sed nobis verior ſententia Iaſ.viſa eſt, qui
in conſil.170.nomine magnifici. &c. vol. 2. negat contra
Amerygum nauis emptorẽ agi poſſe. Quod enim dicitur
bona piratarum vnicuiq; impunè apprehendere, & occu-

pare licere', intelligendum eſt, donec & quouſq; ipſorum ſunt piratarũ. Qualitas enim adiuncta verbo, intelligi debet ſecundum tempus verbi cui adijcitur l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxa. l. ſi Titius. vbi Bar. ff. de teſt. mili. Vnde Angel. in l. ſiue manifeſtus. in §. tam diu. ff. de com. fur. ait ſi lege municipali cauetur bannitum impunè offendi intelligendum eſſe, ſi offenſionis tempore bãnitus eſſet, & ſubijcit, quod diximus: arg. c. parrochiano. concedendũ eſſe in hærede piratæ, non autem in ſingulari ſucceſſore, vt innuit c. parochiano. & ſcribunt Dd. in c. tua nos. de vſu. & maximè Abb. nu. 3. & 7. & ſeq. Et videbis Bal. in l. vni. C. ex
18 delict. defunc. nu. 13. † Sed & his addes, ſi quis nauem, ſeu rem aliam à piratis, & latrunculis exteræ gentis captam emiſſet, ſeu redemiſſet pretium, quod ſoluit à domino recuperare poteſt. l. mulier. ff. de cap. & notauit Vero. in tracta. cau. cau. 10. ſi quis emit.

In maritimis locis vbi portus natura nõ ſunt, ſed arte hominum facti exiſtentibus forſan fluminibus exonerandæ onuſtæ nauis cauſa, quæ intrare cum onere flumen nõ po-
19 teſt, merces in ſcapha exponi plerunque contingit. † Vnde quęritur, quid ſi ſcapha ſubmergatur, an cõtributioni locꝰ ſit, perinde, ac ſi iactus factus eſſet? Iuriſcon. in l. nauis. ff. ad leg. Rhod. de iac. contributioni locum non eſſe reſpondit, contrà verò ſi nauis pereat, & ſcapha ſalua ſit, quam legem mercatores non ignorent.

20 †Notandum eſt etiã, ſeruitutem naui imponi nõ poſſe, vt cum portui ſe applicuerit, merces meas ſemper deferat, & illis oneretur. Quoniam ſeruitutes perpetuas cauſas habere debent: & ideò neque ex lacu, neq; ex ſtagno concedi aquæductus poteſt, cùm aliquando, maximè æſtiuo tempore, exareſcant, vt inquit Iuriſconſult. in l. foramen. ff. de ſerui. vrba. prædi. qua l. motus ibidem ſenſit Ang. Nauis enim breui tempore durat, licet nouis tabulis reficiatur. cuius ſententiam probauit Vero. in tracta. de ſerui. ruſti. prædio. in tit. de naui. rubri. 39. ſubdens Angel. ſententiam intelligendam, vt ſeruitus naui iure propriæ ſeruitutis imponi nõ poſsit, iure tamẽ pacti, & obligationis perſonalis valere conuentionem defendi poſſe: iuxta nota. in l. vt pomum.

mum. in prin. ff. de ſerui. Et vide, quæ ſcripſit Accurſi. in l. pecoris. in fi. 2. glo. ff. de ſeruit. ruſt. prædio. & in l. Mella. in §. fi. ff. de alim. & ciba. leg. & refert, & probat Andr. Tiraq. in tracta. de vtro. re §. 1. nu. 91. †Si venalitiarum mercium 21
nauim perforaſſet quis, iure cauetur, Aquiliæ actionem eſſe, quaſi ruperit. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi mulier. ver. ſi nauim. ff. ad l. Aquil.

†Si nauis in agrum meum vi fluminis delata ſit, nõ aliter 22
tibi tollendi facultatem faciendæ, quàm ſi de præterito quoq; damno mihi caueris. l. hoc amplius. §. 1. verſi. Neratius. ff. de dam. infect. ff. de incend. rui. & nau. l. ratis. l. Celſus. §. item Celſus. ver. ſed ſi ratis. ff. ad exhib. & vide l. ſi qs nec cauſam. in fin. ff. ſi certum petatur.

†Vſitatiſsimum eſt, naues omnes ſua habere vocabula, 23
idq; ſcripſit etiam Bart. in l. quod in rerum. in §. ſi nauim. ff. de leg. 1. Et id ex eo inductum eſt, vt certa nauis demonſtretur, & ne erretur in corpore: argum. l. Labeo. ff. de ſup. leg. & l. ſi quis in fundi vocabulo. ff. de lega. 1.

†Nec tacendum eſt, capite plectendos eſſe, qui hoſtes in- 24
ſtruunt in fabricandis nauibus, illosq; docent. l. fin. C. de pœn. & probat Ioan. de Ana. in c. ita quorundam. de iudi. in 2. colum. & refert Boe. dec. 178. num. 17.

†Et illud non eſt iuris ambigui, plauſtrorum, & nauium 25
præſtationes inter regalia annumerari, vt in titu. quæ ſint rega.

†Et pulchram quæſtionem de naui, quæ cotibus onuſta ex 26
portu Cretæ profecta erat, & vento ac tempeſtate in portũ eundem relata fuit. Vide in l. Cæſar. ff. de publ. quã l. nota. ex illa enim cõplures quæſtiones, quæ in ſingulos dies occurrunt, ſolui poſſunt, ex qua habes quæſtionem per Bart. in l. 1. C. de naufra. lib. 11. Mar. Laud. in tract. de fiſco. q. 171. & Marſi. in l. 1. in §. præterea. ff. de quęſtio. nu. 32. & ſeq. inquiunt enim, ſi tempeſtate ſeu vi ventorum nauis ad portum relata fuerit, vectigal, ſeu portoriũ non deberi: & idẽ iuris eſſe, ſi hoſtium vel piratarũ timore portui alicui nauis ſe applicuerit. facit l. fina. §. ſi propter neceſsitatem. ff. eodem. & aliam quæſtionem habes ex conſi. Bal. 198. ſtatutum ciuitatis Tergeſti. libr. 2. de quo dixi in 4. part. verſic.

ſimiliter.nu.48.& aliam quęſtionem ex ea.l.Cæſar ſoluit, Alex.in conſ.7.viſo themate.vol.3.quã etiam vti quotidia nam no. Huc pertinet quod Cicero libr.2.de inuentione ait,lex eſt apud Rhodios, vt ſi qua roſtrata in portu nauis deprehenſa ſit,publicetur: cùm magna in alio tempeſtas eſſet, vis ventorum inuitis nautis Rhodiorum in portum nauim coegit. quæſtor nauim populi vocat. nauis dominus negat publicari oportere, & reliqua. & his adde,quæ diximus in tracta.de nautis in 3.parte nu.6.& ſequen.

27 †Nec illud ſilentio prætereundum eſt,Floren.in l.ſi familiæ.quæ eſt l.antepe.ff.famil.erciſc.improbat,quod feciſſe dicitur Q.Fabiũ Labeonem, qui cum à rege Antiocho,quẽ bello ſuperauerat ex fœdere inito dimidiã partem nauiũ accipere deberet, medias omnes ſecuit, vt eum tota claſſe priuaret,vt eſt autor Valer.libr.6.c.3. mouit Flor. res ipſa, quæ diuiſionem non patitur. & citat l. nam & ſi fur §.vltim.ff. ſi certum petatur. Vnde ille Caſſellij Iuriſconſulti locus, qui mercatori cuipiam interroganti, quonam modo nauim cum ſocio diuideret, reſpondit,nauim ſi diuidis,nec tu,nec ſocius habebis. Autor Macrobius Saturnalium lib.2.c.6.& refert And.Tiraq.in tracta.de vtro.re. §.1.pag.372.nu.15.

28 †Item quæro,ſi nauim à ſe fabricandam quis promiſerit, & hoc ſpecialiter actum ſit, vt ſuis expenſis id perficiat,an per alium faciens liberetur, non conſentiente ſtipulatore? & non liberari inquit Iuriſcon.in l.inter artifices.ff.de ſol. & vide Dy.in reg.qui per alium.de regulis iuris in 6.

29 †Fuit quæſtionis,ſi quis cauerit, vt ſylua ſibi pignori eſſet, num nauis ex materia facta pignori eſſe intelligatur?in qua ſpecie Iuriſconſul.in l.ſi conuenerit.§.ſi quis ſic cauerit.ff.de pigno.actio.non eſſe reſpondit,quia aliud ſit materia,aliud nauis. & ideo nominatim in dando pignore adijciendum eſſe ait,quæq; ex ſylua facta nataue ſint.

Nico. Boer. q.177. & videtur. duas tractat quæſtiones, quæ ad hunc locum ſpectant. Altera eſt,num ligni appellatione, contineatur nauis, ita quòd prohibiti vendere,& extrahere lignum extra territorium, naues vendere non poſsint?Altera eſt, ſi ex venditione rerũ immobilium laudemiũ debetur regi,an naui vẽdita debeatur? †Et in q.primo loco ꝓpoſita putat prohibitũ vendere, & exportare lignum,cenſeri etiã prohibitum vẽdere,& exportare naues, atq; triremes. Mouet eum c.ita quorundam.de Iudæ.& ꝙ ait receptum,ſi materia vendi nõ poteſt extra territorium. nec quidẽ materiatum licebit,vt ſcribit Bar.in l.quęſitum. §.illud.ff.de legat.3.& Gui.Pap.q.373.& Alex.conſ.130.ſuper eodem colum.1.volu.6.Ego verò non eſſe ſine maxima dubitatione Nicol.Boer. ſententiam puto. Vide igitur, quæ ſcripſi in 4. parte huius tracta.verſi.ſunt & aliæ. nume.32. & ſeq. & conſidera l. ligni. & l.pali. ac l.ſeruus, quæ ſubſequitur.ff.de lega.3. Et cum hoſtibus tam naues vendi,quàm ligna ad eas conſtruendas exportari expreſsè prohibeatur, propterea c.ita quorundam, & c. ad liberandum.propoſitæ quæſtioni non conueniunt. 30

†In ſecunda quæſtione,laudemium proculdubio non deberi puto,licet ipſe contra ſenſerit.Nauim enim non inter res immobiles, vt ait, ſed inter mobiles connumerandam puto, & hoc verum eſſe ſcribit Andr.Tiraq. in tracta.de vtro.retr.§.1. nu. 88. & ſeq. & inter mobilia numerari ait ſenſiſſe Bar.& Alex.in l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verb.oblig.& Iaſ.ibidem col.penul. citat etiã And. de Piſ. Pet.Ray.& Alb. in l. ſciendum.ff. qui ſatiſdare cogan.tractare,an naues,& cæteræ res mobiles,quæ multum molis, ac ponderis habent, excuſationem præbeant à ſatiſdatione veluti res immobiles, & Andr. ſenſiſſe excuſationem præſtare,cæteros verò negaſſe, quia non ſunt immobiles, Citat etiã et Iaſ.in cõſ.170.col.2.vol.2.qui id apertè ſenſit, & in 6.col.ſub nu.4. Mouit etiã me, quoniam nauis mouetur,& ad mouendũ eſt apta, ergo mouentium,ſeu mobilium appellatione continetur.l.mouentium.ff. de verb. ſignific.de quo verbo plenè alibi diximus.nec immutat,ꝙ domus appellatione, etiam domus lignea veniat. l. 1.§. hoc interdictum. verſicu.planè.ff. de vi & vi ar. quoniam cohæret ſolo,& mobile immobili cohærens,cenſetur immobile,vt in auten.de non alie.§. hæc ergo, vbi Accur.& Ang.& probatur in eo.§. hoc interdictum. verſic. hoc generaliter. vbi Iuriſconſul. ait generaliter illud interdictum ad 31

ad omnes res cohærentes ſolo pertinere. Et hæc ſententia, quòd nauis mobilium non autẽ immobilium appellatione contineatur, expreſsè probatur in d.l.1.§. hoc interdictum. verſ. illud vtique. iuncto verſ. ſi quis. de naui. Legitur enim in verſi. illud in dubium nõ venire, interdictum illud ad res mobiles nõ pertinere, deinde ſubſequitur ver. ſi quis de naui, vbi Iuriſcon. probat ei, qui de naui deiectus eſt, illud interdictum non competere. arg. eius, qui de vehiculo deiectus eſt. Et ſi (prout & nos probauimus ſuprà) fateamur nauim magis vrbano prædio, quàm ruſtico cõparandam, non enim ſequitur vrbani prædij appellatione contineri. Nec etiam moueat l. penul. in §. fina. ff. de his, q deie. vel effu. nam, vt Barb. ait in rep. rub. de reb. eccle. non alie. colum. 6. verſic. quinimò appellatione. Ius eſt ſingulare in caſu illius legis, ſed & illud animaduertendum eſt, ſi de naui deiectum ſit, vtilem actionem dari, quoniam propriè verba edicti aptari non poterant, ex æquitate viſum eſt Iuriſconſul. verba prætoris extendere, licet reipſa
32 vtraque actio, ſcilicet, vtilis, & directa vtranque vim habeat. l. actio. ff. de nego. geſt. †Vnde ſequitur, ſi lege municipali, extranei immobilia acquirere prohibentur, quòd naues acquirere non prohibeantur, quod & Barb. & And. Tiraq. in relatis locis ſenſere, & rectè. Illud tamen veriſsimum non nego, ſi aſſentiamus Boer. vt inter immobilia nauis annumeretur (quod nuſquam concedendum eſt) ex contractu cum rege, ſeu fiſco inito laudemium ſoluẽdum non eſſe. At ſi cum alijs ſoluendum, idq; tum propter autoritates per eum relatas, tum propter l. fina. C. de fide inſtrumen. vbi eſt expreſſum.

33 †Et quòd naues ex portu non dimittantur, niſi naucleri deponant, in quã prouinciam ituri ſint, lege ſancitũ eſt. Videbis ergo l. vni. C. de lit. & iti. cuſtod. lib. 12. & quæ ibidem adnotauit Luc. Pen.

TERTIA PARS.

SVMMAE.

1 *Locare, verbum, promiſcuè accipitur.*

Magi-

2 *Magiſtri nauium, & Nautæ, qui merces vehendas accipiunt, & ex hoc mercedem locatores dicuntur. Mercatores verò, qui pecunias vehendarum mercium cauſa dant, conductores appellantur.*

3 *Verbo locare, promiſcuè veteres vtebantur: Valla defenditur, & damnatur Budæus.*

4 *Locationes nauium per quos fieri ſoleant.*

5 *Interpretatio ad l. fin. in §. ad l. Rho. de iac.*

6 *Venditio prædij ſi facta ſit, & dictum eſt eſſe tot iugerum, non propterea dicitur facta iuxta menſurã, ſed tunc cùm pretium pro numero menſuræ ſeu iugerum imponitur. & declaratur Oldr. ſententiam locũ non habere in locationibus nauium, & vaſorum.*

7 *Vecturæ nauium debentur iuxta conuentiones.*

8 *Nauis aduerſione conducta, non adiecta certa vectura, tamen ſecundum conſuetudinem, & ita conueniſſe cenſentur.*

9 *Contractus à conſuetudine contrahentium, & loci, interpretationem recipiunt, & an ſubſtãtialia ſuppleantur à conſuetudine.*

10 *Conducens fundum aut domum penſione certa non conſtituta, quòd debeatur penſio ſecundum præteritam conſuetudinem.*

11 *Vectura nauis ſi pro numero impoſitarum amphorarum conſtituta ſit pro tot amphoris merces debetur, quot portauerit.*

12 *Nauis ſi fuit conducta pro vectura mille, & dictum fuit in lege locationis eſſe duo millium amphorarũ locator præſtare tenetur, ſi minus capiat.*

13 *Locãs nauim ſi diſſerit eſſe duo millium amphorarũ in circa, quomodo illud verbum intelligatur.*

Nauis

14 *Nauis si fuit conducta certa, & expressa vectura relata ad nauim, & non adiecto numero amphorarũ, integra vectura debetur, nauis capacitate non inspecta.*

15 *Nauis si fuit conducta, & vectura relata non ad corpus nauis, sed ad amphoras, & sarcinulas, vectura debetur pro sarcinulis, & amphoris impositis.*

16 *Interpretatio ad l. fina. in princip. ff. ad l. Rhod. de iac.*

17 *Vectura nauis si constituta fuit pro impositis mancipijs in naui, si aliqua decesserint, antequam ad destinatum locum exponantur, etiam pro mortuis, vectura debetur.*

18 *Locans operas si prohibetur eas præstare sine sui culpa, & ex casu contingente ex parte conductoris vel rei consequitur mercedem, ac si præstitisset, idq; declaratur. nu. 20.*

19 *Vectura si pro deportatis mancipijs ad certum locũ est constituta, & aliqua decesserint, antequã ad locum sint deportata, pro mortuis non debetur.*

20 *Casus, ex qua parte euenerit in promissione pura, distinguitur, non in conditionali.*

21 *Vectura, si ignoratur, an pro impositis mancipijs vel deportatis sit constituta, debetur pro impositis, licet animalia vel mancipia sint demortua, antequã ad locum destinatum sint deportata.*

22 *Conducens mulierem vehenda naui, quod vectura non debeatur pro infante in naui nato.*

23 *Nauta certa vectura conuenta promisit Titium in nauim sua ponere, & in loco aliquo exponere, nũ sit necessarium nautam probare Titium in naui posuisse,*

suisse, vel sufficiat in naui fuisse, & expositum in loco conuento consequendæ vecturæ gratia. & quid in rebus inanimatis, quatuor facti species considerantur.

24 *Locator nauis si propter amissam nauim, vel casum, qui in ea contigit, munere vehendi non sit functus non solùm vecturam petere non potest, verùm soluta repetetur, pro parte tamen itineris debetur.*

25 *Nauis onerata, si conductoris culpa detenta sit, quia forsan illicitas merces imposuerit, locator nauis vecturam potest exigere.*

26 *Interpretatio ad l. in naui Saupheli. ff. locati. relatinè.*

27 *In mandato non solùm id, quod expressum est, venit: verùm & id, quod negotij sequela est. & ideo requirens aliquem num contentus sit, vt ijsdem conditionibus, quibus proprias pecunias in naui aliqua transmisisset, & suæ censeantur transmissæ eo assentiente, & ad conducendum nauim mandatum datum censeri.*

28 *Nauim conducens à prædone, ei rectè soluit: contra verò si à domino, prædoni enim non rectè soluit, & ibidem declaratur.*

29 *Res inuectæ, & illatæ in naui conducta pro vectura nauis tacitè sunt obligatæ, etiam cũ priuilegio prælationis aliorum creditorum etiam anteriorum.*

30 *Mutuans in cibaria nautarum, vel ad armandum vel reficiendum nauim, vel in merces, vt saluæ fiant, vel instruendam, quia priuilegium habeat, & quod.*

31 *Vecturæ nauium inter accessiones seu fructus ciuiles annu-*

annumerantur.

32 *Merces ſi dubitetur an ſint magiſtri nauis, vel alterius, ad coniecturas confugiendum eſt.*

POSTQVAM de nauibus quædam, vt res patiebatur, permiſtè tractauimus, bene eſt de locationibus nauiũ, quæ in vſu frequenti ſunt, & quotidiana, & vtilia, nec omnibus iuris interpretib⁹ cognita, pauca referre. Et vt propoſitæ materiæ euidentior habeatur intellectus, ſciendum eſt verbum, Locare, promiſcuè accipi.

1 †Verùm quoad ea, quæ dicturi ſumus, magiſtri nauium, & nautæ qui merces vehendas accipiunt, & ex hoc mercedem locatores dici, †

2 vel quia operas ad exportandas merces locant, vel quia nauium vſum præſtant. Mercatores verò, qui pecunias vehendarum mercium cauſa dant, conductores appellari. l. 1. in §. ſi quis. ff. depo. Bartol. in l. ſi vno. in §. item cùm quidam. in princi. & nume. 2. ff. loca. & in l. opus, quod in aduerſione. ff. eodem, & ſcribunt Bar. & Iaſ. in l. 1. ff. de præſcript. verb. & vide Bald. in l. certi iuris. C. loc. addo Accurſi. in l. 2. in princip. in verſicul. ex locato. ff. ad leg. Rhod. de iac. & ibidem Bartol. in illis verbis, Domini ſi merces vehendas locauerint, vbi Bud. inquit apud Iuriſconſul. & alios ſcriptores, vſitatam ſignificationem eſſe, vt verſa vice locator ſit, qui pretium det, & conductor, qui accipit. Dum tamen idem Bud. quærit textum emendare in l. fina. in §. idem iuris. ff. eodem,

3 †vt pro locaſſet, legatur locaſſes, ſecunda perſona, ait ſe non recipere, quod à Laurentio Valla ſcriptum eſt eleg. lib. 1. c. 39. huius verbi loco promiſcuam ſignificationem eſſe verbi gratia, locare ſepulturam faciendam, tam ſignificare dare alicui faciendam, quàm ſe ad faciendum eum locare, ſubdens ſe nec exemplum nec rationem huius dicti inueniſſe. Pro ſententia Lau. Vallæ refero tibi verba Iuriſconſultiſsimi Gaij in l. veteres. ff. de act. empt. & ſunt hæc,

hæc, veteres emptionum venditionumq; appellationibus promiſcuè vtebantur, ſubdit in l. ſeq. idem eſt in locatione, & conductione.

†Et primum illud notandum eſt, ſolere dominos na- 4
uim aliquando præponere magiſtros nauibus locandis. l. 1. §. magiſtrum nauis. ff. de exer. aliquando eoſdem homines aduerſione vel ad tempus, vel in perpetuum naues locare conſuetos, & hi, qui per aduerſionem conduxêre, exercitores etiam appellari, vt in ea. l. §. exercitorem. Quod tum primo loco diximus in regionibus noſtris magis frequentantur. abſentibus enim dominis magiſtri locant, his verò præſentibus in locando tota annorum cura eſt.

Item illud mercatores, atq; magiſtros nauium ſcire val de expedit, quod Iuriſconſ. inquit in l. fi. in §. fina. ff. ad l. Rho. de iac. ſi vectura nauis pro numero impoſitarum amphorarum conſtituta ſit pro tot amphoris naulum deberi, quot portauerit. Si verò nauis ipſa conducta ſit duorum millium amphorarum aduerſione, ita quòd periculum ſit in conducentem nauim tranſlatum, id eſt ſiue minoris, ſiue maioris ſit capacitatis, pro duobus millibus amphoris mercedem deberi, etiam ſi tot amphoræ in naui impoſitæ non fuerint, & notat ibidem Paul. Caſtr. factum proponendo eſſe in §. prædicto † quòd naues locabantur 5
ſecundum numerum amphorarum, quarum erant capaces, quodque naulum conſtituebatur ſecundum magnitudinem nauis, aliquis conducat nauim certa quantitate non expreſſa, & nõ omnes amphoras, quarum capax erat nauis, impoſuit pro omnibus, vectura petebatur, quarum erat capax, quia per conductorem ſtetit, quominus eam oneraret, diſtinguitur ergo vt ſuprà dixi. Si enim fuiſſet expreſſa tota quantitas non haberet dubium, quia illa tantũ debetur. Hæc Pau. Quid autem, ſi ſimpliciter nauis conducta ſit, & dubium eſt, quid contrahentes ſenſerint, putat Accur. in citata l. fi. in glo fi. penſionem pro impoſito tantùm onere deberi, idq; arg. eiuſdem l. fin. in princip. Guig. verò diſtinguendo inquit. Si nauis adiecta quantitate, vel ſimpliciter ſit conducta, vecturam pro numero amphorarum ſeu ſarcinularum, quarum eſt capax deberi.

Si verò in locatione dictum eſt ad rationem tantæ quantitatis pro qualibet ſarcinula, ſeu amphora, cenſeri vecturam promiſſam pro his tantùm ſarcinulis, & amphoris, quæ imponentur, argum. l. qui inſulam. in §. qui ædem. ff. de contr. empt. l. ſi debitor. §. 1. quæ ſententia Guig. à Paul. Caſtr. & Angel. in eodem §. fina. probatur. Bald. verò ibidem Accurſ. ſententiæ aſſentitur. Ego verò in huiuſmodi iuris articulo non inſubtili, in quo vt vides, iuris interpretes inter ſe diſſentiunt, & minus clarè loquuntur, præmitto nos in locatione atque conductione verſari, quæ proxima eſt ventioni, & emptioni, ijſdemq; regulis conſiſtit: Vt enim emptio, & venditio contrahitur ſi de pretio conuenerit, ſic & locatio, & conductio ita contrahi intelligitur ſi merces, & quidem certa conſtituta ſit. l. 2. ff. loca. Inſtit. eo. in prin. Item præmitto, quod legum pater Old. non minus verè quàm eleganter ſcripſit conſi. 197. in conceſſione, ait enim: Multum intereſt, an quod mente quis agitauerit, explicare incipiat à nominibus ſignificantibus ſeu demonſtrantibus numerum & menſuram, an à nominibus ſignificantibus certam ſpeciem vel corpus determinatum. Altero enim & primo loco non plus in actum deductum cenſetur, quàm demonſtretur ex præcedenti numero, †vel menſura. ff. de leg. 1. ſi quis teſtamento. in prin. Altero & ſecundo loco, adiectio menſuræ eſt loco demõſtrationis falſæ, quæ nec vitiat nec minuit id, cui adijcitur. ff. de leg. 1. l. ſi ſeruus legatus. §. qui quinque. de leg. 3. l. his verbis. §. pater. ff. de condi. & demonſtra. l. demonſtratio. eod. titu. ſubditque id videri expreſſum. ff. de act. empt. & vendi. l. ſi venditor. in princip. quod etiam notauit Bar. in l. Iulianus. in §. ſi Titius. ff. de actio. empti. inquit enim, ſi venditum fuerit prædium millibus, & dictum eſt eſſe tot iugerum, venditionem iuxta menſuram factam eſſe dici non poſſe, tunc autem eſſe factam iuxta menſuram, cùm pretium pro numero menſuræ ſeu iugerum imponitur, ſeu decernitur, quam Oldr. ſententiam cunctis Dd. ſuffragijs eſſe receptam teſtatur Alexan. conſil. 8. videtur fortaſſe, in princ. libr. 4. & Iaſon in conſi. 73. aggredior. volumi. 1. & quæ Oldra. opinio declaratur per eundem Iaſo. conſi.

6

conſi 79. motiua, eo. vol. & Deci. in conſ. 347. prima fronte, quorum declarationes conſidera. Ex qua ſententia Oldra. primum caput diſtinctionis Guilielmi peruerti videbatur: vt ſi conducta ſit nauis duo millium amphorarum millibus ſcutis pro vectura, ſiue fuerit nauis maioris capacitatis, ſiue minoris, ex quo vectura eſt relata ad nauim, & non ad amphoras, & contrahentes quod mente agitarũt, verbis corpus, & ſpeciem certam deſignantibus exprimere cœperunt: mille nihilominus peti poſſint, cùm illa falſa demonſtratio non minuat nec vitiet. Ego tamen puto, licet me prædicta valde mouerint, ſententiæ Guilielmi, Pauli, & Auguſtini inhærendum. Pro qua occurrit notabilis textus in l. tenetur. in §. ſi vas. ff. de actione empti. inquit enim Iuriſconſultus in hæc verba: Si vas aliquod mihi vendideris, & dixeris mihi certam menſuram capere, vel certum pondus habere, ex empto tecum agam, ſi minus præſtas. Vnde ſentio Oldrad. ſententiam declarãdam in naui, & vaſe locato locum non habere, ſecũdum quod infrà dicam: & cur tam variè, rationem quære. Et declarationis, ac veritatis inueſtigandæ cauſa, referendæ ſunt à nobis complures ſpecies, quas in propoſito articulo conſiderauimus.

†Prima eſt, ſi nauis duo millium amphorarum aduerſione mille ſcutis cõducta ſit, clarum eſſe mille deberi, etiam ſi nauis capax non fuerit tot amphorarum: legem em̃ conuentionibus contrahentes dant. l. 1. in §. ſi conuenerint. ff. depo. vectura enim nauis iuxta conuentiones, quibus conductio facta fuit, ſoluenda eſt. Vnde Paulus Parmenſis in conſilio 40 volumine 1. vidi proceſſum, in fine, ex facto reſpondit pro voto, & ſtallia (vt vtar verbis ipſius) vecturã deberi, quoniam ita conuenerant. 7

†Secunda facti ſpecies eſt, ſi nauis duarum millium amphorarum aduerſione ſimiliter conducta ſit, & non eſt adiecta certa vectura, tamen conſuetudo erat in loco notoria, vt vectura præſtaretur ſecundum magnitudinem nauis, & iuxta eius capacitatem, & forſan (vt eſt Anconæ) ex aduectis, ſeu vehendis ſarcinulis ad ciuitatem Conſtantinopolitanam ad rationem duorum ducatorum pro 8

qualibet ſarcinula, tunc ſecundum Paul. in citato §. fin. ex quo nauis aduerſione locata fuit pro duob⁹ millibus mercēs debetur, ex qua facti ſpecie, notabilis ſequitur declaratio ad l. 2. ff. loca. & l. 1. in §. ſi quis ſeruum. ff. depoſi. vt valeat locatio non adiecta certa mercede, ſi tamen illa à
9 conſuetudine notoria ſubintelligitur. † Contractus enim à conſuetudine contrahentium, & loci interpretationem recipiunt. l. quòd ſi nolit. §. quia aſsidua. ff. de ędi. edict. l. ſi fundus. ff. de euict. c. cæterū. extrà. de dona. l. ſemper in ſtipulationibus. vbi latè Deci. ff. de reg. iur. Et omnis diſpoſitio à conſuetudine interpretationem recipit, & ſecundum illam partes contraxiſſe dicendum eſt, vt eleganter inquit Innoc. in c. olim. de verbo. ſign. Felin. latè in c. cùm M. numer. 8. & ſeq. extrà. de conſti. Socin. conſ. 111. abundè & ſubtiliter. verſi. nec in tali. libr. 1. Obſtat tamen prędictis vnum, quemadmodum enim pretium eſt de ſubſtantia emptionis, ac venditionis. §. pretium. Inſtitu. de empt. & vendit. Ita & merces in locatione, & conductione, vt in citatis iuribus: ſubſtantialia autem à conſuetudine non ſupplentur, vt notat Io. Andr. in tit. de inſtru. edi. §. inſtrumentum. col. 3. ver. quod ſi à contractibus. & plenè Deci. & Felin. ſcribunt vbi ſuprà. Vnde vides, ſi hoc ſenſit Paul. quod ait, expeditum non eſſe. Verùm ſententia Pau. defendi poteſt ex l. excepto. C. loca. quæ lex ſingularis
10 eſt ſecundum Ange. & Salic. probans, ſi †quis fundum, aut domum conduxerit, mercede ſeu penſione certa non conſtituta, illam præſtare debere, quæ pro domo, ſeu fundo præſtari conſueuit. Penſio enim debetur ſecundum præteritam conſuetudinem, & ſi certa dicta non ſit conductionis tempore. Quam ſententiam & Felin. probauit in d. c. cùm M. num. 10. & in eodem loco Decius ſub num. 6. non improbat. Et ſi Paul. in illis verbis, conduxit nauim, non expreſſa certa quantitate, volueris referre ad amphoras, ſcilicet, non expreſſa quantitate amphorarum, factum propoſitum per ſe in citato §. fin. eſt contra verba legis, quia expreſſus fuit numerus amphorarum in facto propoſito per Iuriſcon. & ſuper facto reſpondit.

11 †Tertia ſpecies eſt, ſi nauis duorum millium amphorarū conducta ſit, & vectura pro numero impoſitarum amphorarum conſtituta ſit, pro tot amphoris merces debetur, quot portauit, vt probatur in §. fin. ſuprà citato, quòd pro duobus millibus amphoris, quarum eſt capax nauis, non debeatur vectura, ſed pro impoſitis tantùm.

†Quarta facti ſpecies eſt, vbi conducta fuit nauis pro vectura mille, & dictum fuit in lege locationis, nauim eſſe duo millium amphorarum, ex quo certam menſurā dixit locator nauis ipſam capere, propterea præſtare debere, ſi minus capiat. l. tenetur. §. ſi vas. ff. de actio. emp. Et in hoc recidit Guig. ſententia: Nec ad locationem vaſis ſeu nauis Oldra. ſententiam paulò ſuperiùs relatam, referendam puto. 12

†Quinta ſpecies eſt. ſi nauis conducta fuit, vt ſuprà proximè, & in lege locationis numerus amphorarū adiectus eſt, quarum eſt capax nauis addita dictione in circa. Quid ſignificet illa dictio, vide Alexandrum in conſil. 29. nu. 5. volu. 5. & in conſi 82. eod. volu. & in conſil. vlti. nu. 8. eod. vol. & de hac dictione vide c. fi. de deſpon. imp. & Pau. Par. in conſ. 104. in præſenti, &c. nu. 35. & ſeq. vol. 1. 13

†Sexta ſpecies eſt, vbi conducta fuit nauis certa & expreſſa vectura relata ad ipſam nauim, & non adiecto numero amphorarum, quas capit nauis, puto vecturam integram deberi, neq; nauis capacitatem inſpiciēdam: idq; ex relatis in ſententia Oldradi puto probari, & quia contrahentes ſe ad corpus retulēre, & de capacitate nauis nō meminēre: & ſi aliter innuerit Guig. arbitror malè ſenſiſſe. Quibus adde quod Paul. Caſtrenſis ait in l. 1. ff. de præſcriptis verbis. & quæ in calce huius tractatus dicemus. 14

Vltima ſpecies eſt, vbi vectura non ad ipſum corpus nauis, ſed ad ipſas amphoras, vel ſarcinulas, quia conducta fuit nauis, †& promiſſa vectura ad rationem duorum fingę ſcutorum pro qualibet ſarcinula, nec eſt dictum impoſitarum in naui. tunc etiam credo pro his tantùm amphoris, vel ſarcinulis, quæ imponentur vecturam deberi. & me non ſolùm mouent autoritates, & iura Guig. Pau. & Angeli, verùm etiam Bart. & aliorum, de quibus ſuprà: & vt vides, refert an vectura ſit relata ad ipſam nauim non adiecta 15

ſecta capacitate ipſius, vel ad amphoras. & ſecundum diſtinctiones prædictas Accur. & Bald. ſententia poteſt eſſe vera, & probari. Et quoniam Accur. citat. l. fin. in princi. ff. co. ad l. Rho. de iac. in qua l. eius ſententiam probari exiſtimat, †illa lex eſt ſingularis ſecundum Roman. ſing. 555. conduxi mulionem, &c. & ibidē colligit tres caſus ex verbis Iuriſconſulti, quos elegantius Signo. de Homo. de quo non meminit, prius notauerat conſi. 195. in quæſtione. nu. 7. Si igitur quæritur, cùm nauim conduxi vehendi gratia familiam, ſeu mancipia, aut animalia: & mācipia aliqua, vel animalia in naui conducta mortua ſint, an vectura p̄ mortuis debeatur? Ex ea. l. conſidera tres caſus, & conuentionem initam.

17 † Primus eſt, quando vectura nauis conſtituta fuit pro impoſitis mācipijs in naui, ſi aliqua deceſſerint, etiam pro mortuis in naui, & non ad deſtinatum locum deportatis, vectura debetur. Cuius rei ratio reddi poteſt, quia lex contractus impleta eſt. l. ſi quis. C. de inſtit. & ſubſtit. & quia qui locat operas, ſi prohibetur eas præſtare, ſine ſui culpa,

18 †& ex caſu contingente ex parte conductoris, vel rei, earundem mercedem conſequitur, ac ſi operas præſtitiſſet. l. qui operas. ff. loc.

Secundus caſus eſt, vbi vectura pro deportatis mancipijs ad certum locum eſt conſtituta, ſi aliqua deceſſerint,

19 antequam ad deſtinatum locum † ſint deportata, vectura pro mortuis non debetur: quia non impleta eſt conuentio, & ex quo vectura pro deportatis fuit impoſita, pactum videtur adiectum in fauorem domini mancipiorum, pro mortuis ergo, & non deportatis naulum non debetur, argumento l. Seio. ff. de annuis legatis. & l. illis libertis. in fin. ff. de condit. & demonſtr. & quia cenſetur promiſsio vecturæ cōditionalis, ſi deportata fuerint mancipia. Cùm ergo deportata non ſint, licet per nautam non ſteterit, non per caſum contingentem in eius perſo-

20 na, non debetur merces, & in promiſsione † pura diſtinguitur ex qua parte caſus eueniat, vt ſcripſit Paul. in principio d. l. fina, non in conditionali, quæ adde ad infrà dicenda.

† Ter-

† Tertius caſus eſt, quando non conſtat quid ſit actum, 21
vtrum, ſcilicet vectura ſit conſtituta pro impoſitis, vel pro deportatis, tunc vectura pro impoſitis in naui debetur, licet animalia, vel mancipia mortua in naui fuerint, antequam ad locum deſtinatum ſint deportata. Ratio autem eſt, quia cùm non conſtet quid ſit actum, & appareat per nautam non ſtetiſſe, inhærendum eſt regulæ, vt integra, & tota vectura præſtetur. l. qui operas. l. ſi ædes. §. cùm quidam. & §. fina. ff. locati. ſentitque idem Signorolus, ſi conſtaret vter obſcuram legem dixiſſet, contra illum interpretandam l. veteribus. ff. de pactis. Hīc ſubiungi poteſt, quod Iuriſconſultus ait in l. ſed & addes. in §. ſi quis mulierem. ff. loc. vbi in hæc verba: † *Si* quis mulierem vehen- 22
dam naui conduxiſſet, deinde in naui infans natus fuiſſet, probandum eſt pro infante nihil debere, cùm neque vectura eius magna ſit, neque his omnibus vtatur, quæ ad nauigantium vſum parantur.

Vetus fuit dubitatio, in qua eadem l. fin. in princip. citari ſolet, & eſt talis, Nauta certa vectura conuenta promiſit Titium in naui ſua ponere, & in loco aliquo exponere: † Repertus extitit Titius in naui, & expoſitus fuit in loco 23
conuento. Petit nauta vecturam, non tamen probat Titium in nauim poſuiſſe. Aiunt Bar. reſpondiſſe in l. 2. ff. de condit. & demonſtratio. nautam non poſſe petere, quoniā potuit eſſe Titius, fato poſsit, & conſequēdæ actionis gratia, non ſufficit fato aliquid fieri, ſed ex propoſito fieri oportet, vt per Dynum & alios in l. cùm ſeruus. ff. de condit. & demon. Paul. autem Caſtr. in citata l. 2. miratur Bartol. ita ſenſiſſe in propoſita q. cauillatum eſſe ait. Et verè ſi hoc ſenſit Bart. ab euidenter veris ſubdola argumentatione receſsit. Nam putat ſufficere Titium in naui fuiſſe ſciente, & patiente nauta, quoniam contra eius voluntatem ſtare non potuiſſet. Vnde ex hoc ipſo cenſetur ab eo poſitus. Nec enim verba captanda ſunt, vt nautam Titium in humeris portare debuerit, cùm per ſe ire potuiſſet. l. pe. ad exhi. vbi Iuriſcon. in hæc verba, non oportere ius ciuile calumniari, neque verba eius captari, ſed qua mente id diceretur, animaduertere conueniri. Subdit idem Paul. etſi in

rebus inanimatis conuentio facta eſſet, vt ſuprà diſtinguendum eſſe: Aut nauta ſciuit res in naui eſſe, & idem iuris eſſe. Aut ignorauit, & præter propoſitum exportauit nauta, & Bart. ſententia poſsit eſſe vera. Non enim nauta ex parte ſua contractus legem impleuit, vt poſsit promiſſam vecturam petere. Alia tamen via nautæ conſulendum eſt, ne rerum dominus lucrum ſentiat, & nauta mercede careat. Vel enim conſuetudini vel arbitrio boni viri ſtabitur. Hæc Paul. qui in ead. l. ſi vehenda. idem ſenſit. Soci. autē in ea. l. 2. quatuor facti ſpecies in propoſita q. conſiderauit. Prima eſt, ſi nauta promiſit aliquem in naui ponere, ad vecturam conſequendam ſufficit, vt in deſtinato loco exponat, & cùm in naui fuerit, ſciente nauta fuiſſe, & ab eo poſitum, præſumendum eſt. argu. l. neque natales. C. de probat. & argu. eius quod habetur in l. 2. C. de acquir. poſſ. Secunda eſt, ſi nauta promiſit portare res inanimatas in naui, quæ tamen ab alio ſciente, & patiente nauta, delatæ fuerunt. & idem hoc caſu iuris eſt, vt vectura debeatur propter rationem. l. 2. C. de acquir. poſſeſ. & ſat eſt promiſsionem impleri à promittente, vel eius voluntate ab alio. l. cùm ſeruus. ff. de verbo. obliga. vbi Accurſi. quod & Dyn. Nico. de Neapo. & Paul. probant. Tertia facti ſpecies eſt, vbi merces in naui poſitæ fuerunt ignorante nauta: tunc enim virtute contractus, ſeu promiſsionis nulla debeatur vectura, quia non dicitur impleta promiſsio à nauta, vt in d. l. 2. & ſcripſit eo. in loco Nic. de Neapo. vbi addit Paul. quem retulimus, ex æquitate hoc caſu vecturam deberi. l. ſi vehenda §. 1. ad leg. Rhodi. de iact. & probatur ex his, quæ tractat Barto. in l. ſi in arca. in fin. ff. de condi. indebi. Quarta facti ſpecies eſt, vbi non conſtat, an res fuerint in naui poſitæ à nauiculario, vel eo ſciēte, vel eo ignorante, & hoc caſu ex promiſsione ad vecturam agi poteſt, quia ex quo factum reperitur, præſumitur ex præcedenti cauſa factum: argumen. l. quædam mulier. ff. de rei vendi. & eorū, quæ Bart. ſcripſit in l. cùm ſolus. de vſu. & in l. triticum. ff. de verbo. obliga. Et cum nauta portare teneretur ſuis expenſis, illud in dubio factum cenſetur ab eo, cuius expenſis fieri debebat, iuxta doctrinam Bartol. in d. l. cùm

ſeruus. ff. de verb. obl. Hęc ille, qui pluribus vtitur, quibus addes Caro. Ruy. in conſi. 122. nu. 7. vol. 4. qui Soc. ſententiam probat. & tex. in l. 1. in §. magiſtrum autē. ff. de exerci. in illis verbis. Cęterùm ſi ſcit, & paſſus eſt eum in naui magiſterio fungi, ipſe eum impoſuiſſe videtur.

†Agitata eſt & illa quęſtio de locatore nauis, qui propter amiſſam nauim, vel caſum, qui in ea contigit munere vehendi non ſit functus, vt non ſolùm vecturam petere non poſsit, verùm ſi ſoluta ſit, ab eodē repetatur, vt in l. ſi vno. in §. cùm quidam. ff. loc. & beliſsimè ſcribit Sign. de Homod. conſil. 195. nu. 6. quod intellige, vbi munere vehendi in parte nō ſit functus, pro parte enim itineris, qua merces aduectæ ſint, vecturam deberi, æquitas ſuggerit, & conſequenter pro rata mercedis exonerationem fieri, vt ſcribit Paul. vbi ſuprà, qui citat eandem l. §. vbicunq;. Et videbis in materia relatum Sign. reſponſum quod breuitatis cauſa non refero. 24

†Si conductoris culpa onerata nauis detenta ſit, & impedita, quia forſan illicitas merces impoſuerit, locatorē nauis vecturam nauis poſſe exigere, certi iuris eſt. Aequitas enim ſuadet, vt conductori, qui culpam admiſit, ſua culpa noceat. l. penult. §. nauem. ff. loc. & l. prædictam hanc interpretationem recepiſſe, ex commen. Dd. in eandem ſatis liquet. 25

†Non eſt etiā ſilentio prætereunda ſubtilis illa quæſtio, quę tractatur per Iuriſc. in l. in naue Saupheli. ff. locati. de pluribus mercatoribus qui nauim exercitoris Saupheli frumento onerarunt, ſi immiſtum fuerit, vel in naui tabulis, ſeu erroribus, aut beronibus, ſeparatim poſitum, an in exercitorem dominium trāslatum intelligatur, & facta traditione vni ex mercatoribus in parte, ſi reliquum frumenti perierit, ſeu amiſſum ſit, & vide ibidem Paul. qui ſubtiliùs, clariùs & elegantiùs quam alius legem illam eſt interpretatus. 26

Quæritur etiam apud Paul. Par. præceptorem meum conſi. 90. vol. 1. cùm quidam Trifonius tritici comparandi gratia, vt Biſantium finge nauigaret, nauim conduxiſſet, pactusque eſſet (prout moris eſt) vt per 20. dies magiſtro

nauis cum naui in portu Biſantij moraretur, quibus elapſis ex mora in ſingulos dies decem præſtaret, ac etiam pro nō impoſito frumēto. & (vt vulgari verbo vtar) pro voito vectura deberetur, à Mæuio ducēta recepit nauigationis eiuſdem, & emptionis ſimiliter frumenti gratia, cumq; dubitaret forſan, ne Męuius pactionib. conditionibusq; quibus nauim conduxerat, pecuniasq; proprias tranſmiſerat, ſtare recuſaret, requiſiuit eum, num contentus eſſet, vt ijſdem conditionibus, & qualitatibus, quibus proprias pecunias tranſmiſiſſet, etiam ſuæ tranſmiſſæ intelligerentur. quo aſſentiente Par. reſpondit mādatum cenſeri datum à Mæuio Trifonio, vt nauim conducat: quoniam in mandato
27 non ſolùm id quod expreſſum eſt, venit, † ſed & id quod negotij ſequela eſt. l. quicunq; §. ſi ei. ff. de inſtit. & hac ratione, & alijs, & præſertim ex requiſitione facta ſi emendi frumenti cauſa vltra conuentionis dies mora in onerādo facta ſit, & minus iuſto nauis onerata fuerit, quoniā pecunię non ſufficere. cùm cariùs venderetur frumentum in ea ciuitate, quā in opinione eſſet, pro rata contribuere Mæuium debere, ſubditq; culpæ annumerari non poſſe Trifonio, ſi nauim dictis conditionibus cōduxiſſet, cùm de more, & conſuetudine naues ita conduci ſoleāt. l. pignus. & l. ſi creditor. vbi Paul. & Bal. C. de pign. actio. idq; alijs autoritatibus probat, & placet prçceptoris ſententia, quæ magnam habet æquitatem.

28 † Illud certi iuris eſt, ſi prędo nauim locauit vecturam nauis eidem prædoni rectè ſolui, nec dominus nauis ſi ab eo, qui ſoluit, petet, audiendus eſt, quoniā ex locatione prędonis domino actio non cōpetit, eſt tamen domino obligatus prędo. Contrà verò, ſi vecturas nauis, quā dominus loçaſſet prędoni cōductor ſoluerit, non liberabitur, condicet tamen à prædone, vt indebitum. text. eſt ſingu. in l. ſi vrbana. ff de condic. indeb. vbi Pau. Caſt. quod primo loco diximus, vecturam prædoni, qui locauit, rectè ſoluit, admittendum ait, ſi conductor bona fide ſoluit, ignorans ipſum eſſe prædonem, & putans verum dominum, vel hęredē. Si verò prędonē ſciuiſſet, non liberari, citat. l. filię. in fin. ff. de ſolu. quibus addes Deci. in conſil. 407. viſis. & diligenter, in

in prin. & Bal. in conſil. 476. factum tale eſt, nu. 4. volu. 1.

† Item illud non eſt iuris ambigui, res inuectas, & illatas 29
in naui conducta pro vectura nauis tacitè obligatas eſſe, etiam cum priuilegio prælationis aliorum creditorum etiā anteriorum, quaſi merces debita ſit pro neceſſaria conſeruatione dictarum rerum. De quo vide Bal. in l. certi iuris. in 4. q. in ver. quid ergo. C. loca. & latè deducit, ac probat Neg. in tract. de pig. in 4. memb. 2. part. prin. nu. 169. & ſeq. & ſubdit notandum eſſe, quoniam in locis maritimis frequenter contingit, ad quæ vide l. interdum. cum l. ſeq. quæ incipit, huius. ff. qui pot. in pig. hab. & ex ead. l. nota quam ſit fauorabile † in cibaria nautarum credere, vel ad armandam vel reficiendam nauim, vel in merces, vt ſaluæ fiant. Adde l. qui in nauem, & l. quòd quis. ff. de priui. credi. vbi qui in nauim extruēndam vel armandam, vel inſtruendam crediderit, priuilegium habere cauetur, & vide, quæ vtrobiq; notantur, & Neg. in tract. de pign. in 4 memb. 2. part. princ. num. 202. & Alexand. in conſil. 217. viſo quodam. numer. 2. vol. 7. & eundem Neg. in citato tracta. in 2. mem. 5. par. nu. 24. † Notandum eſt etiam, vecturas nauis 31
inter acceſsiones, ſeu fructus ciuiles annumerari, quia veluti vſuræ non natura proueniunt, ſed iure propter rē percipiuntur, vt notat Bar. in l. ex diuerſo. in prin. ff. de rei ven. & eſt optimus tex. in l. ſi nauis. ff. eod. qua l. cauetur, ſi nauis à malæfidei poſſeſſore petatur, fructus etiam percipiendos eſſe, quoniam periculum nauis poſſeſſor petitori præſtare non debet. Et vide ſubtilem, & elegantem l. & adde gloſſ. & Bartol. in l. vrbana. ff. de condictione indebiti.

† Plerunq; etiam euenit, vt dubitetur, an merces ſint ma. 32
giſtri nauis, vel alterius: Vnde Bal. in l. cùm proponas, nu. 10. C. de nau. fœn. & Saly. ibidem ſub nu. 5. ad coniecturas confugiendum ſcripſere, inſpiciq; debere aduectarum rerum, & aduehentium qualitates. argument. ff. loca. l. cùm in plures. § vehiculum. & l. colonus. in §. nauem. ff. loca. inſpiciendas etiam literas, quas afferunt magiſtri nauium, ſeu afferre conſueuerunt, item & ſcribæ, quem vocant, librum.

VLTIMA

VLTIMA PARS.

SVMMAE.

1 *Libellus in vendicandis armamentis, & ſcapha nauis, quomodo concipiendus ſit.*

2 *Vecturæ nauium veniunt in rei vendicatione.*

3 *Interdictum poſſeſſorium pro naui non competit, & quæ remedia poſſeſſoria competant, relatiuè.*

4 *Actio vtilis in eum, qui naui præpoſitus ſit, competit, ſi de naui deiectum quid ſit.*

5 *Lege Iulia de vi publica tenetur, qui hominibus armatis de naui ſua quem deiecerit, concuſſerit, expugnaueritue.*

6 *Domino mercium ex conducto actio competit, qui nauim conduxit ex locato magiſtro nauis.*

7 *Interpretatio noua ad l. 1. ff. de præſcrip. verb.*

8 *Libellus defendi poteſt, in quo diceretur: Peto ex cõducto, cũ dici debuiſſet, ex locato, vel contrà: quia veteres his verbis promiſcuè vtebantur & in 3. parte. nu. 1.*

1 Nouiſsimè de libellis, actionibuſque nauium cauſa cõpetentibus breuiter tractandũ eſt, in rei vendicatione libellum cõcipere nos oportet, vt admonet Iuriſc. in l. Marcellus. in §. armamẽta. ff. de rei vend. † vbi in hæc verba ſcriptum eſt: Armamenta nauis ſingula erunt vendicanda, ſcapha quoq; ſeparatim vendicabitur. Non ergo ſufficeret vendicare armamenta nauis, non enim eſt vniuerſitas quædam ſicut grex, & libellus non procedit, Peto nauim cum armamentis, ſed ſpeciatim armamẽta ſunt exprimenda, vt ibidem

ibidem ſcripſit Bar. quod in armamentis à naui ſeparatis, non autem in affixis, ſeu iniunctis admittẽdum eſt, vt eodem in loco adnotauit Ang. & ſenſit Accur. quem videbis, ac Dec. in c. cùm venerabilis, col. 2. extra de excep. & relata per eum loca. Huic rei eſt & illud adnotandũ vecturas nauium in rei vendicatione venire, † & ideò ſi, nauis à malę 2
fidei poſſeſſore petatur, etiam fructus æſtimandi ſunt, vt eleganter Iuriſc. inquit in l. ſi nauis. ff. de rei vendi. quę lex notanda eſt, de qua paulò ſuperiùs meminimus ſub nu. 31.

Aſſumes etiam, quod paulò ſuperiùs diximus ſub nu. 29. & ad hunc enim locum attinet res inuectas, & illatas in naui conducta, pro vectura nauis tacitè obligatas eſſe.

† Et illud notandũ poſſeſſorium pro naui nõ competere. 3
l. 1. § ſi quis de naui. ff. de vi & vi arm. de quo tex. meminimus in ſecunda parte huius tractatus, in pen. q. nu. 31. & in principio eiuſdem partis ſub nu. 5. & hanc ſententiam probat Iaſ. in conſil. 170. nomine mag. &c. col. 2. & ſub nu. 4. vol. 2. refertq; alia remedia ad poſſeſsionẽ nauis recuperandam cõpetere, quę latiùs habes ex locis ab eo relatis, & quę pleniùs Soc. retulit in l. rem, quę nobis. ff. de acq. poſſ.

† Item, ſi de naui deiectum ſit, dabitur actio vtilis in eum, 4
qui naui præpoſitus ſit. l. pen. §. ſi. ff. de his, qui deie. vel effuder. de quo textu mentionem fecimus in principio ſecundæ partis, verſi. item ſciendum eſt, nu. 5.

† Item ſciendum eſt lege Iulia de vi publica teneri eum, 5
qui hominibus armatis, de naui ſua quẽ deiecerit, concuſſerit, expugnaueritue l. 3. ff. ad legem Iuliam de vi publ.

Deniq; prætermiſſa exercitoria actiõe, de qua plenè quidem in titulo de exercitoria, Iuriſconſulti tractarunt, † & 6
nos nonnihil diximus in calce tractatus noſtri de nautis: illud explorati iuris eſt ex conducto actionem competere domino mercium, qui nauim conduxit, ex locato autem magiſtro nauis. l. final. §. final. ff. ad leg. Rhodiam de iact. l. & ita. in princip. & §. 1. ff. nau. cau. ſtab. quæ iura ad id citauit Neg. in tractat. de pignor. in 4. membro ſecundę partis. numer. 169. & ſcripſit Accurſius in l. 1. ff. de præſcriptis verbis. Sed huic rei illud adijciendum eſt, quod Iuriſconſultus ait in d. l. 1. ff. de præſcriptis verbis. in verba iuncta,

Domino

Domino mercium in magiſtrum nauis, ſi ſit incertum, vtrum nauim conduxerit, an merces vehendas locauerit, ciuilem actionem †in factum eſſe dandam, Labeo ſcripſit.
7 quo in loco obijciens Bartolus contra textum inquit, de iure conductor eſt ille, qui **dat pecuniam**, & alius dicitur locator, l. 1. §. ſi quis ſeruum. ff. depoſiti. Eſt ergo certum, quod dominus nauis eſt locator, & dominus mercium eſt conductor. Soluendo ait, fac eſſe, tamen incertitudo eſt circa contractum, ſcilicet an nauim locauerit, an locauerit operas ſuas, ſeu rem, & operam, & propter hanc incertitudinem circa factum euenit, vt deſcendatur ad actionem, quæ in factum appellatur ſeu præſcriptis verbis. hæc ille, Baldus verò eodem met vtitur argumento contra textum, & reſpondit incertitudinem fuiſſe in facto, vtputa quia ſeruus meus ponit merces in nauim, & ignoratur, an ipſe nauim conduxerit, an mercator cõduxerit merces portandas, conſtant tamen merces in naui eſſe, meritò ad dictam actionem confugiendum eſt. hucuſque Baldus. quod exemplum nota. Paulus autem Caſtrenſis in commentarijs ſuis ita ſcriptum reliquit, in textu, ibi, vtrum nauim conduxerit an merces vehendas locauerit dic, tunc dicitur conduxiſſe nauim, quando nauis ad eius inſtantiam proficiſcitur ſed tunc dicitur locaſſe merces, quando ad eius inſtantiam non proficiſcitur, ſed ipſe merces tradit nautæ, vt vnà cum alijs in naui portet. & ſi eſſet certum quid horum eſſet geſtum, non recurreretur ad hanc actionem præſcriptis verbis, ſed daretur actio ex conducto in primo caſu, ex locato in ſecundo. Cùm verò eſt incertum, non debet actor ſe reſtringere ad aliquod iſtorum, ſi non credit ſe poſſe probare. Sed ſufficit quòd dicat ſe tradidiſſe merces tali, vt cum naui ſua portaret ad talem locum. nam hoc poterat contingere altero de dictis duobus modis, nec poterit aduerſarius excipere, declara per quem modum, vt ſciam, an debeam cedere vel contendere: quia poterit actor reſpondere, non teneor declarare, quia per quemcunque modum proceſſerit, habeo contra te actionem, & in hoc dubio actionem præſcriptis verbis. Sed ſi iſta actio nõ eſſet prodita, hoc caſu teneretur actor ſpecificare,

care, & ſi ſpecificaret verum modum, & non probaret, ſuccumberet, ideò fuit vtilis hæc prouiſio, non dico, quòd in libello ſit exprimendum nomen actionis, licet iſte textus prima facie innuat contrarium, ſecundum communem opinionem in l. edita. C. de eden. ſufficit enim, quòd narret factum, taliter quod ex eo reſultet actio, & ex narratione poteſt intelligi, quæ actio. Iſto igitur caſu, quia factum narratur in confuſo, intelligitur quòd intentauerit præſcriptis verbis. Sed ſi dixiſſet ſe conduxiſſe nauim, colligeretur per actionem ex conducto. Si verò quod locauit merces, colligitur per actionem ex locato: ideo ſe aſtringeret ad probandum in illa; & ſi probaret in altera, non in illa ſuccumberet, vt l. habebat in principio. ff. de inſtitu. ff. ſi pars hæred. pet. l non poſſum. & quod notat Innocent. in c. 1. de conſue. hactenus ille in verba ſupraſcripta, quem ad verbum non ab re viſum eſt referre: Addit Iaſon eodem in loco, Bartolum textum non conſideraſſe, & ſolutionem ad argumentum defendi non poſſe. Non enim ſecundum eum, lex dicit incertum eſſe, an magiſter nauis nauim locaſſet, an operam, non vtrumq;, ſed dicit incertum erat, vtrum nauim conduxerit, an merces vehendas locauerit, incertitudo ergo erat an eſſet conductio, vel locatio, vnde ſenſum ac Pauli ſententiam literæ congruere exiſtimat. Subdit deinde, ſe non videre, quomodo in caſu Pauli ex locato actio domino mercium poſsit competere, quoniam obſtat textus relatus à Bartolo in d. §. ſi quis ſeruum. vtroque enim caſu domino mercium, qui pecuniam dat ex conducto, actio competit. Et licet valde cogitauerit quid dici, quidue rectè reſponderi poſsit non vidit, mihi autem in caſu iſto indifficili cogitanti; in quo (vt vides) Iuris interpretes in diuerſas ſententias diſtrahuntur, prima fronte Pauli Caſtrenſis ſententia defendi poſſe videbatur ex textu claro in l. 2. ff. ad legem Rhodiam de iactu. vbi Iuriſconſultus ijſdem fere verbis vtitur. ait enim: Si laborante naue iactus factus eſt, domini ſi merces vehendas locauerint, ex locato cum magiſtro nauis agere debent: Competit ergo ex locato actio domino mercium, ſi merces vehen-

vehendas locauerit. Idem eadem lege in §. fi. dicitur, quòd si iam contributio facta sit, tunc hi qui soluerint, agent ex locato cum magistro nauis, vt is ex conducto experiatur. Veriorem tamen, ac probabiliorem illam sententiam puto, vt in casu l. 1. ff. de præscript. ver. incertum non esset, an ex conducto vel ex locato actio competeret, sed in facto ipso esset incertitudo, vt sensit Bart: non tamen in facto ea esset incertitudo, quam Bartol. proposuit, sed illa, quam Paulus considerauit, adeò quòd ex verbis Pauli & Bar. verus sensus elicietur. Et declarandæ materiæ gratia præfari libet, quod in principio tertiæ partis huius tractatus diximus: Veteres locationum & conductionum appellationibus promiscuè vsos fuisse. l. veteres. cum sequenti. ff. de actione empti. quod & Accursius animaduertit in l. 2. ff. ad leg. Rhod. de iactu. & in plerisque locis statim referendis. Vnde verum est, quod dicebat Bartolus, ei, qui pecuniam dat ex conducto actionem competere. & vbi Iurisconsult. inquit dominum mercium ex locato agere debere, exponendum est, ex conducto, vt optimus iuris interpres animaduertit Accursius, vbi suprà, quia veteres his verbis promiscuè vtebantur. & in pluribus locis idem Accursius ita exposuit, præsertim in d.l. 2. & in l. si eum. ff. de exercitor. Et hæc sententia probatur in l. 2. in §. cùm in eadem. ff. ad legem Rhodiam de iactu. iuncto principio legis, dum Iurisconsultus ait, ex conducto dominos rerum amissarum cum nauta, id est, cum magistro acturos, & in principio legis dixit dominum ex locato, quod non alia ratione euenit, nisi quia veteres promiscue his verbis vtebantur, & clarè etiam probatur in l. fin. in §. idem iuris. ff. ad legem Rhodiam de iactu. Sed vt ad legem primam, de præscriptis verbis, redeamus, verus sensus illius legis est (ni fallor) quòd incertum erat in facto secundum Paulum. vtrum dominus mercium totam nauim conduxisset, quæ profecturа erat secundum voluntatem conductoris, vel merces vehendas locasset, vt ad certum locum cum alijs mercibus exportaret, ita quòd conductio ad nauim relata non esset, secundum ea, quæ in tertia parte huius tractatus diximus: & hanc incertitudinem innuunt Iurisconsulti verba,

verba, & in hoc Paulus rectè. Hæc enim incertitudo magis verbis Iurisconsulti congruit, quàm illæ, quas Bartolus, & Baldus finxere. Dum verò Paulus dixit altero casu ex conducto, altero ex locato agendum esse, in hoc minus rectè, sed quod Bartolus, & Baldus aiunt ex conducto domino mercium, qui pecunias dat, semper competere, verius est. d. §. si quis seruum. Propter ergo illam facti incertitudinem competit actio præscriptis verbis. Nec moueant, quæ considerabantur à Iasone: quoniam si Iurisconsultus hic expressisset domino mercium actionem ex locato competere, prout in d.l. 2. ff. ad legem Rhodiam de iactu, expressit, exponendum esset ex locato, id est ex conducto, secundum ea, quæ diximus, ex quibus illud etiam sequitur contra Paulum Castrensem: & vt puto, verisimum, si in libello actor, † etiam exprimeret: Peto ex conducto, dum dicere debuisset, ex locato, vt contra defendi posset libellus autoritatibus suprà relatis, & precipuè ex d.l. veteres. & l. 2. ff. ad leg. Rhodiam. de iactu. 8

Finis Tract. de Nauibus.

EIVSDEM BENVENVTI STRACCHAE ANCONITANI, TRACTATVS DE NAVIGATIONE.

SVMMAE.

1 *Nauigatio necessaria, periculosa ac incerta. & seq. numer.*

2 *Nauigantes nec inter viuos nec inter vita functos censentur, secundum Biantem philosophum.*

3 *Cato pro tribus rebus per omnem vitam pœnitentiam egisse dicitur, si quod arcanum mulieri credidisset. Si per aquam traiecisset, quo poterat terra*

proficiſci. Si aliquis dies per incuriam ſine ſtudio tranſiſſet.

4 *Socius in culpa eſt ſi merces mari aduehere voluerit cùm potuit terra, niſi aliter ſit conſuetum.*

5 *Naufragis leges conſulunt, & fauent.*

6 *Nauigare in mari ac in flumine publico vnicuiq; licet, prohiberi tamẽ poteſt ab eo, qui iura regalia habet in illo territorio.*

7 *Ciuitas Peruſina poteſt ſtatuere, quod aliquibus liceat nauigare per lacum Peruſinum, & aliquibus non liceat.*

8 *Veneti quod habeãt ius prohibendi ne quis in Adriatico ſinu nauiget.*

9 *Diſtrictus ſeu territorium in mari quomodo cognoſcatur.*

10 *Aggeres ſeu aliæ munitiones in fluminibus an liceat facere, quando curſus aquæ immutatur.*

11 *Præpoſitus recipiendis mercibus, qui vulgò ſopracharico appellatur, non poteſt diem conuentum ad nauigandum inter magiſtrum nauis, & dominum proferre, niſi in mandatis habeat.*

12 *Mandatum præpoſiti ad recipiendum merces, eſt diligenter inſpiciendum.*

13 *Promittens nauigare Raguſium à Portu Anconæ intra duos menſes, quod ſatisfecerit promiſſioni, ſi inceperit nauigare licet Raguſium non peruenerit. Et idem in conuentione de nauigando, & in eo, qui promiſit Romam proficiſci.*

14 *Interpretatio ad ſtatutum Anconitanum, ſub rubr. de fide danda lib. & ſcrip. ſcriba.*

15 *Nauigatio vna, vel plures quando dicantur.*

Com-

16 *Commeatum, & remeatum pro vnica nauigatione accipi debere.*

17 *Interpretatio ad quædam ſtatuta Anconitana circa formam eligendi ſcribam nauis, vt contractibus ab eo factis, & teſtamentis habeatur fides.*

18 *Condemnatus ad conficiendum quaſdã literas ſtatim & incontinenti, ita quòd pro primo paſſagio tranſmitti poſſint, aliàs ad centum, an in mora per requiſitionem cenſeatur conſtitutus, vel ſit neceſſe, vt ſit paſſagium.*

19 *Mandans Cornelio, vt cum naui Biſantium proficiſcatur, & conueniens quòd in loco dabuntur à Titio pecuniæ onerandi cauſa nauim, ſi Titius pecunias non numerauit, & naui vacua Cornelius reuertatur, ad damna, & id, quod intereſt, tenetur.*

20 *Venditor frumenti promittens illud exportare ad certum locum omni exceptione remota ſub pœna, et iuramento, an excuſetur à periurio, et pœna conuentionali, ſi iuſſu regis frumentum alibi exportauerit, etiam ſi omnes caſus fortuitos duobus tantùm exceptis in ſe ſuſceperit.*

21 *Scholaris promittens cum iuramento non recedere de Bononienſi territorio ſine venia creditoris, ſi receſſerit iuſſu patris, vel ſuperioris, quòd in periuriũ non inciderit.*

22 *Autoritas ſuperioris liberat à periurio, & à pœna. et quomodo.*

23 *Magiſter ſeu dominus nauis non præſumitur à nautis, quibus imperare poteſt, inuitus ad aliquid dicendum, dum, vel gerendum compulſus.*

24 *Conſuetudo nautica ſpectanda eſt, dummodo à lege non reprobetur.*

25 *Nautis peritis in negotijs nauticis ſtandum eſt, & quomodo.*

26 *Teſtamentum factum à mercatore Anconitano in portu alicuius ciuitatis Barbarorum, ſeu Saracenorum, vel apud Barbaros, an valeat relatiuè.*

1 DEi Opti. Maxi. Imploraro auxilio, Reliquum eſt de nauigatione pauca referre, † quæ quàm ſit neceſſaria, nemo eſt profectò, qui neſciat, & meritò Iuriſconſ. in l. 1.ff. de exer. nauigandi neceſsitatem appellat, quamque etiam periculoſa ſit, norunt, qui nauigarunt. Vnde Anacarſis Scytes, nauigantes tantum abeſſe à morte dicere conſueuerat, quantum digitorum nauis eſſet craſsitudo. Cuius ſententię Satyricus aſſentit, dum ait:

Digitis à morte remotis.
Quatuor aut ſeptem ſi ſit latiſsima tæda.

2 † Et Bias ille Prienenſis philoſophus, Nauigantes nec inter viuos, nec inter vita functos cenſebat. Et his addo Iaſ. 3 in l.1.num.9.ff.ſi quis cauti. † Plutarchum in vita Catonis referentem, eundem Catonem dicere conſueuiſſe, pro tribus rebus per omnem vitam pœnitentiam egiſſe, ſi quod arcanum mulieri credidiſſet, ſi per aquam traieciſſet, quò poterat terra proficiſci, ſi aliquis dies per incuriam ſine ſtudio tranſiſſet. Et Iuriſc. maris periculum indicans in l. cum duobus. in §. damnum. in fin. ff. pro ſocio. in culpa ſocium eſſe ait, 4 † ſi mari merces aduehere voluerit, cùm terra potuiſſet, ni tamen aliter ſit ſolitum. Verba Iuriſc. ſunt hæc: Proinde ſi naufragio quid perierit, cùm non aliter merces, quàm mari ſolerent aduehi, damnum ambo ſentiant, & propius

propius ad rem legitur in l.3.ff.de don.cau. mor. ei qui nauigat propinquæ mortis imminere periculum. & periculoſam, & incertam nauigationem appellat Imperator in l.ciuitas. C.de offic. rec. prouin. & Bald. in conſil. 395. pro domino Arnaldo. &c. col. fi. vol. 2. dicitq; gl. in c. nouimus. 17.q.2. in illis verbis tex. Nauigaſti, id eſt, vxorem duxiſti, vt enim nauigans, ſe varijs periculis ſubijcit, nec proprio motu regitur, ſed ventis, ſic vxorem habens. Aduerſę namque maris procellæ ſunt inexorabiles, & nemini parcunt, vt Bal. & Saly. ſcripſerunt in l. 2. C. de nauti. fœno. qui homini potenti, & crudeli comparabant mare. † Cùm igitur 5 nauigantibus naufragium immineat, ſitque nauigatio neceſſaria, meritò prudentiſsimi viri, legumque latores, agreſtem eorum vitam miſerati, quoad eius fieri potuit, naufragijs conſulere ſtuduerunt, vt in tit. ff. de incen. rui. & nauf. in aut. nauigia. C. de fur. extra de rap. c. excommunicationi. c. Rhodię 2. diſt. vbi gl. & Dd. Quod & Phocylides in admonitorio poemate admonet: Naufragos miſerare, quoniam nauigatio eſt incerta. Spe. etiam noſter nauigantes tanquã miſerabiles perſonas de foro eccleſiæ eſſe ſcribit, in tit. de compe. iud. adi. §. 1. verſi. 28. de quo in 2. parte principalis tract. meminimus. verſi. ſciendum eſt etiã mercatores. &c. nu. 38.

† Sciendum illud in primis eſt, in mari nauigare prohi- 6
beri poſſe neminem. l. 2. §. ſi quis in mari. ff. ne quid in loco pub. §. & quidẽ. Inſt. de rerum diui. & in flumine publico nauigare licere. ff. vt in flum. pub. nauigare liceat. l. vni. vbi Bar. in rub. eleganter inquit, Intelligo iſtud interdictũ, vt quis à priuato nauigare impediri non poſsit, ſed ab eo, qui habet iura regalia in illo territorio, poteſt prohiberi.

† Vnde vera ciuitas iſta poteſt ſtatuere, & aliquibus liceat 7
nauigare per lacum Peruſinũ, & aliquibus non liceat. Ratio, quia curſus aquarum, & flumina, & lacus pertinent ad eum ad quem regalia pertinent, quæ ſint regal. c. 1. colla. 10. & facit, quod not. in l. 2. in prin. ff. ne quid in loco pub. in gloſſ. in verbo, lege. Hactenus Bartol. cuius ſententiam probat Aſten. in 3. volu. de decre. & conſtit. in ver. nauigare. Quibus addes, quæ plene & eleganter ſcripſit Angel.

8 in consil. 290. thema tale est. † Apud quem & illud quæritur, nũ Veneti ius prohibendi habeant, ne quis in Adriatico sinu nauiget? & respõdit habere, idq; ex tempore cuius origo hominum memoriam excesserit, acquisitum fuisse, excipit tamen nauicularios delegatas species annonarias ad Principem seu Rempub. Romanorum transferentes, de quibus in tit. de nauic. lib. 11. & probat sententiam suam ex l. sanè. & seq. ff. de iniu. vbi Rainerij, & aliorum scripta videbis, & Veron. in tracta. de seruit. rusti. prædio. in rub. de mari. c. 26. versic. sed an posit, & Francis. Bald. in tractatu de præscrip. in quarta parte, quintæ par. princ. versic. sextò quæro, nu. 6. & sequ. tom. 16. Bertach. in tracta. de Gab. in prima parte, nu. 19. & seq. tom. 6. & quoniam Angel. in citato consilio super conuentione inita Venetos & Ianuenses, bellissimè disputat: notent Anconitani Angeli responsum, qui & ipsi cum illustri Senatu Veneto ad pactiones deuenere.

Tractare hic non ab re esset multa & varia de Mari, & ad ipsum mare pertinentia, verùm quia Veronensis non leuis Iuris interpres, & plenè & eleganter disseruit, cõsultò prætereo, ne aliorum labores videar describere, locus Veronensis est in relato tractatu de seruit. rustic. præd. in titulo de mari, & sequ. & in ea parte, in quo disseruit, quomodo
9 territorium, (seu vt ipsi dicunt) districtus † in mari cognoscatur, iuxta gloss. in c. vbi periculum. in §. porrò. de elect. in 6. adde Bal. in consi. 54. quæritur, vol. 4. & Paul Castren. in l. deprecatio. ff. ad legem Rhodiam de iactu. & nota responsum Bald. fuit enim ex facto consultus, in quo quid iuris esset in ciuitate nostra dubitabatur, de industria etiam prætermittimus, quæ ad flumina, & nauigationem ipsorum pertinent, quoniam Iurisconsulti in titulo de fluminibus, †
10 & sequentibus titulis copiosè, & eleganter tractarunt, solum quod ad aggeres, aut quam aliam munitionem, quibus cursus fluminis ad aliquid sit immutatus, addam præceptoris mei Pau. Parmensis responsum, numero centesimum quintum, in 1. vol. circa, &c. & quędam ad nauigationem pertinentia, nec passim tractata persequemur.

Nota-

Notauimus suprà in tractatu de nautis, in tertia parte, versi. item in culpa, &c. nu. 3. nautam post tempus conuentum nauigantem in culpa esse. l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de verb. obliga. nunc ex eodem §. vnum inter mercatores vsitatum nota. solent mercatores, cùm nauim aliquam mercibus onerant, Ragusium aut Basantium fortè perferendis, mercibus recipiendis ijsdem in locis aliquem præponere, quem vernacula lingua sopracharicum appellant.

†Finge modò mercatorem cum magistro nauis conue- 11
nisse, quòd à portu Anconæ Ragusium intra dies quinque & viginti nauiget, & oneratas merces in dicto die, & eodẽ in loco exponat, & Titio recipiendis mercibus præposito tradat, eũdemq; Titium præstitutum diem ad nauigandum protulisse, si magister post diem in conuentione dictum enauigauerit, submersa naui, & amissis mercibus, mercatori eidemq; domino tenetur, nec ex eo quòd Titius recipiendis mercibus tantùm præpositus, diem protulit, actio domino adimitur, vt patet ex prorogatione facta per Hærotem seruum Stichi, cui nihil amplius, quàm vt pecuniam receptam, Romam perferret, mandatum erat. Quod temperandum est ex verbis Iurisconsulti in eodem §. nisi Titio præposito arbitrium datum esset recipiendi merces, in quocunque tempore, & in quocunque loco, sed & si Titio oneri præposito plena, & libera potestas in administrandis mercibus tributa esset, idem iuris esset: vt ibidem Iuris interpres, & præcipuè Iason, scripsere. Tene igitur memoria dictum §. ad materiam eius, vt dixi, qui oneri præponitur, & † vulgò sopracharico appellatur. 12
Quid enim is in mandatis habeat, diligenter spectandum est, & notabilis idem §. in materia nautici fœnoris, & traiectitiæ pecuniæ, & consequenter ad conuentiones inter mercatores consuetas, quas assecurationes vulgus appellat.

† Est & alia quęstio agitata, quæ ex eodem §. soluitur: 13
Magister nauis promisit nauigare inter duos menses à portu Anconæ Constinopolim, vel in hæc verba conuentionem initam, finge de nauigando à portu Anconæ

Conſtantinopolim intra dictum diem, an cõuentioni ſatisfecerit magiſter nauis, ſi intra dictum diem nauigare inceperit, licet Conſtantinopolim non peruenerit, & Ang. Alex. & Iaſ. in eod. §. ſatisfeciſſe probant. Pau. verò eod. in loco ſcribit id verum eſſe, vbi ad nauigandũ ſtatutus dies adeò breuis eſſet, vt propter loci diſtantiam nauigatio ratione temporis perfici non poſſet. Vbi verò dies in conuentione adiectus ad complendam nauigationem ſufficeret, conuentionem interpretandam, vt nauta in ſtatuto die nauigationem perficiat. Verùm & Alexan. & Areti. ac Iaſ. idem iuris eſſe putant, etſi conuentum tempus ad perficiendam nauigationem ſufficeret, quoniam conuentio in ſupraſcripta verba facta de nauigando, vel per infinitum nauigare actum perfectæ nauigationis non ſignificat, ſed ipſam nauigationem. Probant etiam Pau. erraſſe ex Iuriſconſul. verbis, in ea parte proficiſcatur, &c. & in verbo, nauigaſſet. Et idem reſponderunt in eo, qui à ciuitate Anconę intra Calen. Maias Romam proficiſci promiſit, vt ſat ſit, ſi præſtituto die iter arripiat. quæ & ipſe probo, & cautos velim mercatores reddere, vt ſi voluerint magiſtrum nauis obligari ad perficiendam nauigationem in præſtituendo die, verbis claris vtantur, quibus perfecta nauigatio ſignificetur.

14 † Comperimus à peritioribus aliquando dubitatum circa interpretationẽ ſtatuti Anconitani ſub rub. de fide danda libris & ſcripturis ſcribanorum nauigiorũ in ea parte, Scribanus alicuius nauigij, antequàm incipiat ſuum officium, teneatur, & debeat in principio cuiuslibet viagij, & reliqua. Fuit enim quæſtionis, quando vna, vel plures nauigationes dicantur. & ſcio ex facto conſultum Marian. Soci. & libr. 1. reſpon. reſpon. 22. aſſumo primam reſpon-

15 diſſe, † vnicam nauigationem dici, vbi finge à portu Anconæ Conſtantinopolim magiſter nauis nauigat, & inter nauigandum, ſeu in ipſo itinere portui Raguſino, aut alij ſe applicuerit. Vna enim eſt nauigatio, licet aliquo temporis interuallo fiat, dummodo ad extraneos actus non deueniatur, & continuus ſit actus non interueniẽtibus extraneis interuallis. Probat ex eo, quod dicitur vnicũ furtum eſſe

eſſe factum ab eo, qui continuato tempore plures res furto ſubtraxerit, vt iuris interpretes teſtantur, in auten. ſed nouo iure. C. de ſer. fugi. citat etiam Bar. & alios in l. nunquam plura. ff. de priua. delic. l. continuus. ff. de ver. obli. & pleraque alia. Vnde ſecundum eum, ſi nauigatio eſt, finge inſulam Rhodos vſque, & in ipſa nauigatione (vt vernacula lingua dicimus) ſi faci ſcala, in aliquibus locis, vnica dicetur nauigatio, conſuetudini tamen Anconitanorum in hoc ſtandum eſſe ſubijcit, & rectè. Pro qua ſententia ſuccurrit mihi tex. in l. fin. C. de naucul. lib. 11. † Hoc am- 16
plius Benuenutus tentat dicere, Comeatum & remeatum pro vnica nauigatione in lege municipali propoſita accipi debere. Vnde ſequitur, ſi iuxta legis prædictæ municipalis formam ſcriba nauis iuraſſet in ciuitate Anconæ in nauigatione peragenda Raguſinum vſque, & in reditu ſcriba nauis inter nauigantes contractum ſcripſiſſet, aut teſtamentum, ſecundum formam dicti ſtatuti huiuſmodi ſcripturis plena haberetur fides. Tunc enim, quantum intelligo, perfectum nauigium, ſeu nauigationem, & mercatores, & nauigantes appellant, cùm magiſter nauis iuit, & redijt. Pro qua ſententia facit tex. in l. relegati. ff. de pœ. & l. vtimur. ff. de ſep. viol. Huic rei eſt & illud adijciẽdum, cùm quæritur, an vna, vel plures nauigationes dicantur, præterea, quæ de lege municipali prædicta retulimus, conuentionum verba diligenter inſpici debere, & conſuetudinem ſpectari. Et in re dubia, vbi ex conuentione magiſter nauis littora deuia ſectari debet, putarem ex hoc debere dici plures nauigationes cenſeri: arg. eorum, quæ Maria. in relato loco ſcripſit, & l. qui fiſcales. C. de naui. lib. 11. & l. cùm proponas. C. de nau. fœ. & in materia notabilis textus in l. qui Romæ. in §. Callimachus. ff. de verb. obli.

† Idem Maria. in citato loco tractat, lege nautica Anco- 17
nitanorum cautum eſt, ſi ſcriba nauis extra ciuitatem Anconæ eligatur, eundem ſcribam officium, & fide geſturum iurare debere coram Conſule. Item lege municipali poſtea lata eiuſdem ciuitatis cauetur, de qua paulò ſuperius meminimus, ſcribã nauis in principio cuiuſlibet nauigationis coram prætore, vel iudice ciuitatis Anconæ

officium ex fide gesturum iuramento affirmare debere, præsente, & volente maiori parte mercatorum, qui nauigaturi sunt cum mercibus, & his non existentibus præsentibus nauclero, & tribus nautis Anconitanis nauigij prædicti. Num iuramentum præstitum à scriba extra ciuitatem Anconæ coram Consule, non interuenientibus mercatoribus, vel nautis sufficiat, vt eius scripturis fides habeatur? & putat sufficere, quoniam statutum secundo loco factum loquitur, cùm eligitur scriba nauis in ipsa ciuitate Anconæ, & lex nautica prius facta, de mercatoribus & nautis, vt præsentes sint, dum iuramentum præstatur à scriba nauis coram Consule extra ciuitatem non dixit, sed in ea simpliciter cauetur scribam iurare debere coram consule. Subijcit tamen interpretationi à cõsuetudine factæ stari debere. Et quid per longum tempus obseruatum sit spectandum, quæ sententia probabilis est, licet quædã occurrant, quæ huic sententiæ aduersari videantur. Sed & ipsam confirmabis ex his. quæ scripsit Deci. in cons. 3. & in cons. 222. viso. & Lud. Goz. in cons. 72. nu. 10. in causa ex ciuitate Anconæ.

18 †Item quæritur apud eundẽ in cons. 99. lib. 4. cùm quidam arbitri sententia, ad conficiendum quasdam literas statim & incontinenti condemnatus esset, ita quòd pro primo (vt ipse ait) passagio trãsmitti possent aliâs ad summam centum, & non semel requisitus, literas tamen non conscripsisset, num is verè morator dici possit, & ad centum conueniri. mouet quoniã adiectum est, ita quòd pro primo passagio, &c. putat tamẽ, in facto proposito, & ritè, & rectè conuentũ, & captum in moraq; legitimè constitutum. Tum propter illa verba geminata, statim & incontinẽti, tum etiã quia relata verba, ita quòd pro primo, &c. fauore illius adiecta sunt, cui literæ fieri debent. Quod ergo fauore alicuius est constitutum, ad læsionem eius dictũ videri nõ debet. l. quod fauore. C. de leg. & secundum Angel. post Guig. in l. nulla. ff. de legi. quæ sententia Soci (ni fallor) rationabilis est, & videbis duo sequentia responsa, quibus hæc sententia confirmatur.

†Apud Alex. in cons. 52. vol. 6. viso, &c. species talis proponitur, Callimachus, Cornelius, & Lucas societatem coiuerunt, coueneruntq;, vt tribus triremibus in Britanniam Lucas, & Cornelius proficiscerentur, quibus Callimachus (cui triremium tota cura, & administratio commissa erat) mandauit, vt cùm in Britãniam peruenissent, si integrum onus à mercatoribus dicto loco non inuenirent, emerent lanas, mercesque alias, quibus iusto onere triremes onerarent, eaq; de re cuidam Leonardo mercatori se scribere, & mandare ait, vt pecunias ad id necessarias persoluat, & ita scriptura quadam cautum, conuentumq; erat. Iidem Cornelius & Lucas in Britanniam profecti, cùm merces perferendas non inuenissent, requisiuerunt prædictum Leonardum, vt pecunias iuxta Callimachi literas, & mandatum solueret, quo Leonardo recusante, nilque sibi mandatum asseuerante, respondit Alexander Callimachum damna omnia, & id, quod interest, Cornelio, & Lucæ prestare debere, nec de iure Cornelium, & Lucam obstrictos esse probare Callimachum literas scripsisse, tum ex his, quæ proponuntur, tum etiam ex scriptis Bart. in l. in illa stipulatione, si Calend. ff. de verb. oblig. Hoc amplius subijcit, astringendos non esse probare in Britannia non inuenisse mercatores, qui mercibus vehendis integrè triremes onerarent. Sed id deducere, & allegare sat esse, scilicet, sarcinulas, vtputa centum tantum inuenisse. l. cùm de lege, cum gloss. ff. de proba. l. fin. §. licentiam. vbi Bart. C. de iure delibe. quæ sententia Alexan. sanè rationabilis est, & quam sententiam comprobabis ex his, quæ Paul. Par. scripsit in cons. 91. viso copioso. volu. 1. & nos diximus in tit. mandati. circa finem.

†Consultus ex facto Bal. cùm quidam Arnaldus Barchinonẽsis mercatori Florentino quendam frumenti Siculi numerũ vendidisset, & illũ mari ad certũ locum, omni exceptione remota, sub pœna exportare iuramento promisisset, cuiuscunq; generis fortuitos casus in se suscipiẽs, duobus tantũ exceptis, scilicet, si diuino casu, marisq; tempestate nauigium periret, vel à classe (vt ipse ait) sforzata caperetur: †Num Arnaldus à cõuentionali pœna excusandus sit, si Archionis Regis nomine mandatum eidẽ fuerit sub pœna

20

21

pœna æris, & perſonæ, vt cum onuſto nauigio frumento prædicto Archionem proficiſcatur? & in conſ. 395. pro domino Arnaldo. volu. 2. non inſubtiliter (vt ſolet) argumentationibus hincinde propoſitis, putat non poſſe abſolutè reſponderi. Sed ſi culpa aliqua Arnaldo aſcribi non poſsit, à pœna eum excuſandum innuit. Hanc tamen rem, his quæ præponerêtur, diligenter inſpectis, boni viri arbitrio dirimendam putauit. l. continuus. in §. cùm ita. ff. de verb. obligatio. l. Meuia. in fin. ff. de annu. legatis. Quo verò ad id, quod mercatoris Florentini intereſt propter frumentum non loco traditum, num pretium frumenti inſpicien dum ſit eius loci, quo tradere Arnaldus promiſerit? Reſpondit, ſi in obligatione genus erat Arnaldum teneri, qa caſus non liberat eum. l. incendium. l. vnum. C. & ff. ſi certa. l. ſi. ff. de triti. Si verò ſpecies contra ſe habet, refert, an mercator Florentinus frumentum in genere, vtputa tot corbes frumenti Siculi emerit, an demonſtratum corpus, & ſpeciem, ſed & ſi ſpecies in obligatione fuerit, & mora vel culpa caſum præceſsiſſet, idem iuris eſſet, quod in obligatione generis: vt Arnaldus liberatus non cenſeatur. Verùm idem Bald. parum ſibi conſtans, in conſil. 458. eo volumi. 2. ex eodem facto conſultus à pœna conuentionali Arnaldum excuſandum non eſſe probat. Quod, vt vidi, mecum ſtomachatus ſum. ego autem in caſu hoc indifficili meliorem illam ſententiam priori loco relatam puto, vbi Arnaldus omni prorſus vacaſſet culpa. Nam, & ſi plenè ſibi cauit mercator Florentinus, defendi tamen à pœna Arnaldus poteſt. mouet, quòd Guil. Paul. Rom. Ale. & Iaſ. ſcripſêre in l. ſi. ff. qui ſatiſ. cogan. ſi ſcholaris abſque venia, & permiſſu creditoris à Bononienſi territorio non recedere iureiurando promiſerit, donec ſatisfecerit, & iuſſus ab epiſcopo vel alio ſuo iudice, vel patre receſſerit, in periuriũ non incidit, dummodo iuſſum nõ procurauerit. quod, & Feder. Senen. probat in conſil. 191. quæſtio talis eſt, & in hac ſententia Ioan. Andr. Imol. But. Gemin. & Abb fuére, quos Iaſon in citato loco retulit, quicquid Card. ſcripſerit in c. cùm quidã. de iureiur. & pro hac ſententia induci poteſt. l. mercatores. C. de comm. & merca.

rex

rex enim ſibi ſubiecto præcipere poteſt, ne ad certum locum proficiſcatur, vtq; pareat, quod præceptum in omni promiſsione exceptum intelligitur, dicendum eſt ergo, Arnaldum in periurium non incidiſſe, in pecuniariam verò pœnam de iure ſtricto incidiſſe, ſuccurrendum, † tamen 22
eſt ei per exceptionem, vel in integrum reſtitutionem. Cuius rei ratio illa redditur, quoniam periurium non eſt ſine dolo. l. qui iuraſſe. ff. de iur. Si ergo Arnaldus omni culpa vacauit, in periurium non incidit. At in pœnam pecuniariam incidere quis poteſt mero iure ſine dolo, & culpa, vt patet in l. ad diem. ff. de verbo. obligatio. ſuccurritur tamen hic per exceptionem. l. 2. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis caut. Eſt & alia ratio non inſubtilis, quia licet pœna pecuniaria committatur, non tamen executionem ſecum trahit, ideo ei, qui in culpa non eſt, non nocet. Sed ſi incideret in periurium, executionem ſecũ traheret, animamq; ligaret, vt in c. paſtoralis. de appel. ſecundum Pau. Ca. in citata l. fin. ff. qui ſatiſda. cog. Nec mouean t, quæ Bal. ait poſteriori loco ſcilicet, in conſ. 458. Bald. enim (vt aiunt) erit haſta pelias. Ex his enim, quæ idem Bald. ſcripſit in conſi. 395. reſponſa colliges. Item ex relato conſil. Feder. ac his, quæ nos addidimus. Et ex eod. conſi. Bal. 458. illud notandum eſt, † magiſtrum, & nauis dominum à nautis, quibus 23
imperare poteſt, ad aliquid gerendum, dicendúmue inuitum compulſum non præſumi, argumen. l. moueor. C. ſi ſeruus export. ven. poſtquam hęc ſcripſeram, incidi in reſponſ. Angeli 219. arbitror, &c. qui de eodem facto conſultus, reſpondit, lector perlege. ego autem nihil immutandum putaui, ſed ſolùm placet admonere, vt videas, quæ in rub. de contract. diximus.

Deniq;, duas hic ſubiungo regulas ad tractatum de nautis, nauibus, & nauigatione, vtiles & neceſſarias. Altera eſt, nauticam † conſuetudinem præcipuè ſpectandam eſ 24
ſe, dummodo legi non aduerſetur, hoc eſt à lege non reprobetur l. deprecatio. ff. ad legem Rhodiam de iactu. §. fina. in auten de vſu. naut. vbi Accurſius, & maris cõſuetudinem ſeruandam ſcribit Bal. in l. obſeruare. in §. antequã ff. de off. procon. & probat Veron. in trac. de ſeru. ruſt. prę d.

in

in rub.de mari,col.pen.& Albe.Bru. in tracta.de constitu. in verbo,mare. si enim lex ipsam consuetudinem reprobaret, non valeret, vt in auten.nauigia.C.de furt. Sic enim l.deprecatio.interpretandam esse plerisq; placuit, & videbis Bart.in l.omnes populi.nu.26.ff. de iust.& iur. Altera est regula, vt in his,quæ legibus,cauta non sunt, & consuetudo nautica non viget,& sic ius scriptum,& nõ scriptum
25 cesset, bene† sit in nauticis negotijs ad peritos,& valentes nautas confugere, est enim generalis regula,peritis in arte standum esse.l.1.ff. de vent.inspi.glo.in §.præterea.in verbo,longiori. Inst.de rerum diui.quam regulam plenè quidem Abb.Fel.& Deci.declararunt in c.proposuisti.de proba.extra.

Reliqua ad nautas, naues, nauigationem ac naufragia pertinentia supple ex titulis.C. de naui.libr.11.ff.naut.cau. sta.ff.furt. aduer. naut.ff. de incen. rui. & naufr. & ex his, quæ habentur apud Specu.in titu.de rapt.in §.cæterùm.ex commentarijs Dd.in auten.nauigia.C. de fur. & in c.Rhodiæ.2.dist.& Veron.complura adnotauit in tracta.de serui.rust.præd.in rub.de mari, & multis titu.seq. Videbis etiam Bertac.in reperto.suo, in verbo,nauis. in verbo,nauclerus.in verbo,naufragium. & in verbo,nautæ. Ex quibus locis alijsque immensis legum voluminibus diligens lector considerabit me nouam quidem materiam aggressum, vtilemq; ac necessariam, & à scriptoribus quodammodo neglectam,à nobis autem illustratã non dicam,sed peritioribus ornandi addendique causam datam etiam ab inuidis,& emulis(ni fallor)cõcedetur.Nec hoc quidem tacebo,à proposito me hic declinare, ab initio enim animo meo conceperam,multa ac varia hic subijcere ad mercaturam pertinentia,mutato itaq; consilio, consultò prætereo de nau.fœno. & traiectitia pecunia, in qua materia in forensibus disceptationibus me non semel elaborasse fateor, & aliás vidi tractatũ de fideiussoribus seu assecurationibus,Petro Santerna,Lusitano,Iurecõsulto clarissimo autore. Prætereo etiã hic de collybo multa ac varia,pecunijsque permutuatis : prætereo de institoribus quædam ac proxenetis,& permutationibus, & ad vltimas voluntates non.

nonnulla pertinentia, veluti id quod de mercatore Anconitano traditur,qui in portu ciuitatis † cuiusdam Barba- 26
rorum seu Saracenorum testamentum sine solennitatibus condidit,de quo scripsit Bal. in rubr. de re.di.numero 9.& in consi.265.volumi.4.in Damasco non seruatur ius Romanorum,&c. Veron.in tract de seruitu.rustico. prædio.in titu.de portu.rub.28.Are.in §.littorum.Insti.de re.di.Iaf.in l.ius autem ciuile.num.33.& sequen.ff.de iustitia & iure.& de testamento facto apud Barbaros à mercatore,scripsit Paul.Castr.in l.qui à latronibus.ff. de test.& videbis Soci.in consilio 33.volumi.1. prosequendo. His igitur de industria prætermissis, propter assiduas occupationes disceptationum forensium, in quibus, quotidie versor,quibus si me aliquando exoluero, omni cura, & diligentia quæ ad mercaturam attinent, perficere est animus. Videamus, vt in initio polliciti sumus,quando mercator esse desinat.

FINIS.

SEPTIMA PARS PRINCIPALIS TRACTATVS.

ARGVMENTVM.

Quando mercator esse desinat.

SVMMAE.

1 *Mercator esse desinit vbi officium mercaturæ deseruerit,item & morte.*

2 *Mercator esse desinit, vbi pœnæ causa negotiatione illi iudex interdixit.*

3 *Mercator quòd esse desinat alijs modis,relatiuè.*

4 *Mercatores qui labefactata fide decoxerunt, & in decoctione aliquid fraudis admiserunt,in tãtum merca-*

mercatores esse desinunt vt vlterius mercaturam exercere non possint.

1 IT quidē mercator esse desinit, vbi mercaturæ officiū deseruerit, quam diu enim in hoc actu est mercator dicitur, intantū, vt si descriptus etiā in matricula mercatorum quis sit, mercaturam tamen vlterius non exerceat, mercator dici non possit, idq; sensit Bar. in l. 3. in §. quibusdā. ff. de iure immuni. citat §. negotiatores. ead. l. de quo plenius in prima parte principalis tractatus, versi. offert se nunc alia controuersia. Morte etiam desinit quis mercator esse: hæreditatem enim nemo dixerit negotiatricem seu mercatricem, cùm sit res incorporalis: res autem incorporales huiusmodi officia, seu factorū exercitia non recipiunt, argum. ff. de acqui. rerum domi. l. seruus. §. incorporales. & scripsit Fulg. in consil. 105. proposita, &c.

2 †Pœnæ etiam causa interdici negotiatione, seu negotiationibus per iudices solet, consequenter tunc desinit mertor esse. Quod qualiter, quóue modo contingat, in tertia parte principali demonstrauimus, versicu. & pœnæ causa.

3 nu. 34. †vbi & alijs modis desinere facilè colliges, & breuitatis causa, ne idem repetam, non refero. Illinc igitur assumes, quæ ad hunc locum attinent. Sed & illud quod ibidem scripsimus, & plenius demonstrauimus, non est hic prætereundum, mercatorem qui fortunas †rationesq; suas cōturbauerit, & labefactata fide decoxerit, & aliquid fraud-

4 dis in ipsa mercatura seu decoctione (vt plerunq; decoctores solent) admiserit, non solùm mercatorem esse desinere, verùm mercaturam vlterius exercere non posse. l. si aliquid. C. de suscept. præs. & archi. & videbis Bald. in consil. 74. quandoque agitur, &c. libr. 5. & hinc occasionem nactus, quid de conturbatoribus atq; decoctoribus senserim, ex varijsq; iuris interpretibus collegerim, subiungo.

FINIS.

TRA

TRACTATVS DE CONTVRBATORIBVS SIVE DECOCTORIBVS.

PRAEFATIO.

DEI Optimj Maximi implorato auxilio, Benuenutus Straccha Anconitanus, videns mercatores non quidē fortunæ, sed suo vitio quotidie rationes atque fortunas conturbare, maxima quidem creditorum iactura, tractatum hūc quem de conturbatoribus, seu decoctoribus inscripsi, hîc subiungere ad rem putaui. Materiam vtilissimam atque quotidianam, & nouam, quantum in me erit, certa doctrina enarrans, captionibus, circunuentionibus atque insidijs eorundem consulere curam agens, atq; reprimendæ improbitatis hoc genus hominum.

Et primùm de significatione vocabuli aliquid referam.

Deinde, decoctorem quam breuissimè potero, describā.

Postea, quædam contra decoctores, & illorum fraudes subijciam.

Tum municipalia quædam iura contra eos statuta referendo complures quæstiones subiungam.

Quibus explicatis, de pactionibus inter creditores, & decoctores disputabo.

Nouissimè ostendam, quomodo contra decoctores procedendum, in eos animaduertendúmue sit, & in illos, qui decoctoribus consilium, auxilium, opémue dederint, seu quouis modo fauerint, quíue potiores in bonis eorum habeantur.

PRIMA PARS.

SVMMAE.

1 *Decoctor, descendit à verbo, decoquo.*

2 *Decoquere quid significet, quid decoctores, & quid decoctio, plenè declaratur.*

3 *Conturbare simpliciter, vel pleniori locutione conturbare rationes, vel fortunas, idem est, quod decoquere.*

1

DECOCTOR † à decoquo verbo descendit, quod paulatim diminuere significat, & coquendo absumere.

2 † Item substantiã consumere, trãslatione sumpta ab his rebus, quæ ad ignẽ diutius cõmoratæ, ad nihilum redigi solent. Vnde decoctores, conturbatores, & bonorum consumptores dicuntur, quos recentiores Iurisconsultos, & cessantes vocant. Ex quo vides tota (vt aiunt) via errasse Accursi. in expositione huius vocabuli in l. quilibet. C. de decur. lib. 10. & in l. si aliquid. C. de suscep. præ. & ar. Sunt & nõ leues autores, qui dicunt decoquere idem esse apud antiquos, ꝙ bonis cedere, & delinquendo creditoribus imponere, quod non est sine dubitatione, & à me non recipitur. Nam & in eo, qui fortunæ vitio decoxisset non suo, & sic absq; delicto fortunas conturbasset, hoc verbo veteres vtebantur. indicat Ciceronis locus de lege Roscia statim referendus. Meminit etiam de hoc verbo Bud. in l. moris. ff. de pœn. & ait, decoquere est creditum non reddere, ære credito fraudare. Hinc etiam decoctio ipsum, quod materna lingua fallimentũ vocant, significat, de quo nomine habes in l. iure prouisum. C. de fabricen. lib. 11. & in l. 2. C. de fund. rei pri. eod. lib. vbi Accursi. in gl. fin. proximè ad vocabuli significationem accedit.

Adieci de cõturbatoribus. dixerit aliquis superuacuum esse, non nego, sunt enim synonima, & declarandi vocabuli gratia, volui subiungere.

3 † Conturbare enim simpliciter, vel pleniori locutione cõturbare rationes, vel fortunas interiori sensu, idem est, quòd decoquere. De quo verbo habes in l. quidam fundũ. ff. de

ff. de in rem ver. & in l. quicunque. §. idem Labeo ait. ff. de instit. vbi Bud. inquit, verbum hoc non esse ab Accur. intellectum, mirandum non esse, cùm à nullo rectè interpretatum viderit. Non tamen huius vocabuli significatio Luc. pen. latuit, qui in citata l. si aliquid. C. de suscept. ait: Decoquere, id est, valde coquere, conturbare, & reliqua. Hinc conturbator, de quo apud Mart. & Iuuen. fit mentio.

SECVNDA PARS.

SVMMAE.

1 *Decoctor quid sit, multis modis describitur.*

2 *Decoctorum tria sunt genera.*

3 *Fugientes cum pecunijs creditis, & à se decoctos fingentes, non sunt decoctores, & de his plenè.*

4 *Non soluendo quis dicatur.*

5 *Decoctores dicebantur cedere foro, item & vertere solum.*

DECOCTOREM autem describere possem ex mente Angel. in consil. 61. qui ait: Detrectans soluere inopia, & mole debitorum oppressus, cessans & fugiens, aut latitans est.

† Dicet etiam aliquis decoctoris descriptionem sumi posse ex verbis Imperatoris, & Angel. Are. ibidem in §. soluitur, Instit. pro soc. vt decoctor is sit, qui mole debitorum, siue priuatorum siue publicorum prægrauatus, bonis suis cesserit. Placet aũt mihi ita plenius definire, seu describere: DECOCTOR EST, QVI FORTVNAE VITIO, VEL SVO, VEL PARTIM FORTVNAE, PARTIM SVO VITIO, NON SOLVENDO FACTVS FORO CESSIT. Dixit enim fortunæ, vel suo vitio, ex eo, quod bellissimè inquit Cicero Phil. 2. in hæc verba: † Tenesne memoriæ prætextatum te decoxisse? patris, inquies, ista culpa est, concedo. etenim pietatis est plena defensio. Illud tamẽ audaciæ tuæ, quòd

quòd ſediſti in duodecim ordinibus, cùm eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus, quāuis quis fortunę vitio, nõ ſuo decoxiſſet. Hactenus Cicero. Ex noſtratibus etiam vterq; modus decoquẽdi demonſtratur, vt patet ex commen. Abb. in c. ex parte. in fi. extrà. de conſti. & ex his, quæ ſcripſit Mar. ſing. 224. filius. quibus addes tex. in l. Titio centũ. §. Titio genero. ver. Sabinus autem. ff. de condit. & demonſtr. Is nanq; fortunæ vitio decoxiſſe dicitur, qui (finge) maris tempeſtate ſuborta merces, & bona perdiderit, vel à piratis direptus fuerit. facit l. ſi ab arbitro. ff. qui ſatiſd. cog. in illis verbis, ſi medio tempore calamitas fideiuſſoribus inſignis & c. l. cùm proponas. C. de nau. fœno. et in l. rebus. ff. commod. cum ſexcentis ſimilibus. Vitio autẽ ſuo decoquit, qui bona ſua diſsipando, atq; dilacerando profundit, vel quia ludo merces perdat, à quo hæc & alia proficiſcuntur mala, vt in auten. alearum vſus ſit. in tit. C. de relig. vel meretricum delinimentis. imò verius venenis corruptus, quibus animi perditorum inficiũtur, & ad inopiam rediguntur. l. 1. C. de natu. libe. vt dicebat Bald. in l. 1. C. qui bonis ced. poſ. Sunt & alij. qui verè ſua culpa contur baſſe dici poſſunt, quum ſumptuoſis epulis bona conſumunt, & fortunas obliguriunt, & ingluuiæ miſeri, ſimul conſilium cum re amittunt. Et ex his collige tria eſſe decoctorum genera. Primum illorum, qui fortunæ vitio decoquunt, & hoc inter viles homines ſemper eſt habitum, idq; ex lege Roſcia tibi conſtitit, & vides quotidie, facit enim infelix paupertas homines ridiculos, quod duriſsimũ eſt, vt Satyricus ait: Eſt tamen genus hominum miſerabile. Secundum genus illorum eſt, qui ſuo vitio: peſsimum quidem genus hominum, & nulla miſeratione dignum. Tertium genus decoctorũ, eſt illorum, qui partim fortunæ, partim ſuo vitio decoxêre, quos admiſta culpa humiles & deploratos, ac miſeratione indignos reddit. Vidi etiam & audiui quoſdam mercatores, qui maximis pecuniarum
3 †ſummis à compluribus mutò receptis, conſultò, atq; de induſtria aufugiunt, & ſe decoxiſſe fingunt, vt tãdem creditores moleſtijs defatigatos, & litibus atque expenſis vexatos ad pactiones, & iniquiſsimas conditiones trahant, quos

quos inter decoctores non connumero, & ideo in deſcriptione illud adieci verbum, non ſoluendo factus. ſignificatio etiam verbi decoctor, ei qui ſoluendo eſt, & ſe non ſoluendo eſſe dolo malo fingit, repugnat. Sed audi quid ex facto elapſis annis cuidam Genuenſi, qui ſe falſo non ſoluẽdo eſſe aſſerauerat, & foro ceſſerat, euenerit. Is enim cùm in bona atque magna pecuniarum ſumma debitor Cryſogani eſſet, & ſatisfacere ſemel atque iterum requiſitus recuſaſſet, in ſeceſſu blandiſ verbis eum deduxit Cryſoganus diſpoſitis prius ibidem clanculum armatis hominibus, tum in collum inuaſit Cryſoganus, collareq; ex nucleo ferri ſeu calybe quibuſdã aculeis mira germanorum arte elaboratum, atque confectum immiſit, commonefactumq; nulla vi ſeu arte aperiri per alium infringiq; poſſe, & ei exitium imminere, ſi in dicto loco pecuniam debitam non tranſmitteret, eum dereliquit, oſtẽſa prius claue miro artificio confecta, at miſer Ligur ſentiens ſe aculeis pungi, & ſtare, cùm ſemper cogeretur, nec remedium vitæ vllum haberet, debitam pecuniam Cryſogano creditori tranſmiſit, petens clauem, & orans aperiendi collare arcanum detegi, quod creditor accepta pecunia effecit, in qua facti ſpecie, & ſi Ligur ſua fallacia dignus, vt in eum animaduerteretur, in exemplo ne quis alius poſtea talia facere moliatur: iure tamen cautum eſſe reſpondi, eum, q vim adhibet debitori ſuo, vt ei ſoluat, edicto quod met. cau. non teneri propter naturam, quod met. cau. actionis, quæ damnum exigit: in legem tamen Iuliam de vi inciditſſe, & ius crediti amiſiſſe, vt eleganter Iuriſc. ait in l. ſed & partus. §. quæri poterit. verſi. Iulianus ait. ff. quod met. cau. per iudicẽ enim Cryſoganus petere debebat, & action. experiri. l. extat. eo. titu. & l. pe. ff. ad l. Iul. de vi priu. & his addes circa eos, qui cum pecunijs, vel rẽbus alienis aufugiunt, quæ plenè referendo Bald. dicemus in 2. par. vltimæ par. verſ. hunc iterum &c. & ver. ſeq. nume. 6. & vide glo. quam notauit Bal. in l. à procuratore. C. man. ait enim notandam pro bonis, & contra falſos mercatores, qui arripiunt fugam cum pecunijs alienis, addes etiam Nic. Boer. dec. 225. & antequã veniam. Adieci in deſcriptione verbũ

illud non ſoluendo factus, quoniam ſoluendo eſſe nemo
4 intelligitur, † niſi qui ſolidum poteſt ſoluere. l. ſoluẽdo. ff. de verb. ſign. Inſtit. de obl. quæ ex delic. §. fulloni. in fi. aliquem autem non ſoluendo eſſe, in notorium tranſire nõ poteſt, in manifeſtum poteſt: vt eleganter probat Rom. in conſ. 163. cõſtitutio. & addidi prædictum verbum, & quod ſubſequitur foro ceſsit, quoniam nemo dubitat ſoluendo videri eum, qui defenditur. l. nemo dubitat. ff. de regu. iur. vbi non leuis iuris interpres Deci. poſt Accur. in d. l. ſoluendo, inquit, ſoluendo quem videri per ſe vel alium, & illum eſſe ſoluendo, qui fideiuſſores habet, citat Bart. in l. 1. ff. de cuſt. reo. & in l. item liberatur. §. qui paratus. ff. quib. mod. pigno. vel hyp. ſol. & l. ſi plures. §. præterea ſi quæratur. ff. de fideiuſ. ſubijcit idem Deci. ſoluendo etiam videri, qui nomina habet. & ait ſenſiſſe Bald. in l. facere. ff. ſol. matr. Sed id admittendum eſt, ſi facilè poſsint exigi, non aliter, quod & Alex, & alij quos refert in ea. l. probarunt, & videbis, omnino Alexan. in conſil. 37. viſo & opportunè diſcuſſo, num. 13. verſ. tertiò pro hoc adduco, volu. 2. ſubiungit poſtea non præſumi illum ſoluendo eſſe, cuius bona poſtulantibus creditoribus venduntur, ex ſententia Bart. in l. tres tutores. in fin. ff. de admi. tut. & modum probandi aliquem ſoluendo nõ eſſe. Bal. notaſſe in aut. ſed hodie. verſ. ſecundò quæro. C de actio. & obli. addidi etiam in deſcriptione foro ceſsit, propter ea quæ inquit Bart. in l. ſingularia. nu. 19. ff. ſi cer. pet. & ibidem Pur. num. 93. vt refert Boe. deci. 215. proximè relata. Deci. in conſ. 106. in cauſa. col. 1. Pro quo ſcito duo ſingularia iura. l. ſi hominem. in §. quoties. ff. depoſi. in illis verbis quotiens foro cedunt numularij, & reliqua, & l. ſi debitor foro ceſſerit. ff. de curat. bon. dand. vnde Iuuenalis opinor:

Cedere nanq; foro iam non eſt deteriùs, quàm
Exquilias à feruenti migrare ſuburra.

Dicebantur etiam decoctores vertere ſolũ vt apud eundẽ.

Qui vertêre ſolum Baias, & ad oſtia currunt.

Quod & Bud. notauit in annotationibus in Pandectas in l. aut facta. ff. de pœnis.

TER-

TERTIA PARS.

SVMMAE.

1 *Baldi laudes, & nu. 21.*
2 *Decoctores an notentur infamia, diſputatur.*
3 *Decoctores quibus plectantur pœnis. diſting.*
4 *Plumbata quid ſignificet, & declaratur. l. quilibet. C. de decu.*
5 *Plumbatura quid ſit, quid ferruminatio. relatiuè.*
6 *Fugientes cum pecunijs ſeu rebus alienis, an ſint fures.*
7 *Decoctione vnius ex fabricenſibus omnes tenentur.*
8 *Decoctores ſeueriſsimè punire, ſalus eſſet mercaturæ*
9 *Decoctores an habeant beneficium ceſsionis diſputatur.*
10 *Decoctores an gaudeant dilatione quinquẽnali ſeu annali. vide, etiam in fi. & infrà de pactis inter creditores, & debitores.*
11 *Filiusfamilias ex omnibus contractibus obligatur.*
12 *Cautela pro filiofamiliâs, qui vult carcerem euitare.*
13 *Filiusfamilias qui decoxit, & fraudem admiſit, indignus eſt beneficio ceſsionis.*
14 *Decoctor, qui bonis ceſsit, nec agere nec conueniri poteſt.*
15 *Decoctores mentiri facilè ſolent.*
16 *Vir bonus præſtare debet, ne mentiatur prudens, néue mendacium dicat.*
17 *Pœnæ aduerſus mendaces, relatiuè.*
18 *Decoctores ſunt faciles ad colludendum.*
19 *Decoctores, vt plurimùm ſunt fraudatores.*

20 *Argumentum à ſolitis eſt optimum, & naturali rationi conſonum.*

21 *Decoctores an excuſentur ob aduerſam fortunam.*

22 *Decoctor, ergo fraudator, an valeat conſequentia.*

23 *De edicto fraudatorio, remißiuè.*

24 *Decoctores ſolent rationes intricare in necem creditorum, ex quo dolus malus præſumitur, item intercidere, adulterare, & turbare.*

25 *Decoctoris dolus demonſtratur ex rationibus librorum, & quomodo.*

26 *Decoctores ſolent merces ipſas, & bona intricare, item merces auertere, et poſſeßionem in alios transferre. vnde dolo non carent.*

27 *Decoctores ſolent merces data opera, vilioris diſtrahere, & quomodo conſulatur creditoribus.*

28 *Mercatores qui conſilium conturbandi iniuerunt, ſi ſe in ſoluendo gratioſos reddunt aliquibus, quomodo conſulatur creditoribus.*

29 *Decoctores ſolent omnia bona vel maiorem partem alienare, vnde dolus præſumitur.*

30 *Decoctores ſi per biduum triduúmue ante decoctionem vel gerant quid, vel contrahant, an teneat.*

31 *Mercator ſi cùm conſilium fugiendi iniuiſſet, merces ab alio emit mercatore, quòd ſecuta traditione dominium non intelligatur translatum.*

32 *Breuitate temporis fraudandi animus dignoſcitur.*

33 *Mercatores cùm ſe iam decocturos ſciunt, ſolent eſſe fallaces, & cum dolo malo faciunt, niſi ſit alia, de dolo datur actio.*

34 *Debitor hoc ipſo probatur in fraudem facere, quòd ſcit ſe habere creditores, & ſcientia, quòd habeat credi-*

creditores probatur eo, quòd ipſe contraxit.

35 *Quomodo probetur, quòd quis ſciat bona ſua creditoribus non ſufficere, relatiuè.*

36 *Fraudes decoctorum vix dici aut enumerari poſſunt, & fraudum præſumptiones, relatiuè.*

37 *Maritus ſi lucrum dotis, quod à ſtatuto refertur, remiſerit vxori, quòd à creditoribus tanquam in fraudem reuocari non poßit.*

38 *Teſtator ſi fundum vxori legauit, et filium inſtituit, qui matri & hæres extitit, an repudiatio facta à filio hæreditatis maternæ, tanquam damnoſæ, vt legatum retineat, tanquam hæres patris teneatur, vbi, quòd teneat.*

39 *Contra decoctores omnis coniectura creſcit, et coniecturæ ac præſumptiones habentur pro legitimis probationibus.*

40 *Liber homo pro debito capi non poteſt, & creditori ſeruire non dicitur. Vnde ad eccleſias confugiens, inde extrahendus non eſt.*

41 *Liber homo ſi lege municipali capi poteſt propter æs alienum poteſt extrahi ex eccleſia: quia vbi poteſt capi, extrahitur ab eccleſia.*

42 *Decoctores qui beneficium ceßionis non habent, beneficio immunitatis eccleſiæ non gaudent.*

43 *Creditores in pecunia decoctorum aliud pro alio accipere an ſunt regulariter compellendi.*

44 *Interpretatio ad auten. hoc niſi. relatiuè.*

45 *Creditores, ſi omniũ bonorum decoctoris poſſeßionem apprehendunt, non tamen ex hoc decoctores ſunt liberati, niſi ſequatur datio in ſolutum.*

46 *Creditor, qui elegit viam realem, ad perſona-*

lem poteſt redire, & econtrà.

47 *Vnus ex ſocijs ſi efficitur non ſoluendo, & bonis cedat, quod finiatur ſocietas, & plenè declaratur.*

48 *Interpretatio ad l. ſocietatem. in §. diſſociamur. ff. pro ſocio.*

49 *Vnus ex ſocijs ſi decoxerit, non ideo alij fraudatores dicuntur.*

50 *Mandatum reuocatur ipſo iure, vbi deterioris conditionis mandatarius effectus eſt, & limitatur, & declaratur inſequentibus.*

51 *Inſtitores qui alicui negotiationi præponuntur, ſeu ſocij, qui ab alijs ſocijs procuratores conſtituũtur, eo ipſo, q̃ fugerint ſeu decoxerint, cenſentur reuocati.*

52 *Contrahens vel aliquid gerens per ignorantiam cũ procuratore decoctore ſeu inſtitore, quòd teneat, quod geſtum eſt, & dominus obligetur.*

53 *Mandans ſi ſtatutum immutauerit, an mandatum cenſeatur reuocatum, relatiuè.*

54 *Creditor habet pignoris perſecutionem in bonis decoctoris ante diem.*

55 *Debitor ſuſpectus poteſt capi ante diem, vt caueat.*

1

Irca † tertiam ſpeciem Bald. qui (vt Iaſon dicere conſueuerat) nihil ignorauit, & noſtratium omnium copioſiſsimus ſimul, & ſubtiliſsimus habetur, quique in omni iuris articulo nominatur, vt Aymon Craue. alios referendo ſcripſit in conſilio 176. numero. 4. in conſilio 382. q. Milani. in fi. conſi. & in conſi. 400 in libris theſaurariæ. numer. 3. lib. 5. in decoctores inuehitur in verba infraſcripta: Falliti ſunt infames, & infamiſsimi, & more antiquiſsimæ legis deberent tradi

tradi creditoribus laniandi. Adeò quòd propter dolum ſuum non videntur beneficium ceſsionis habere, quod eſt ſubſidium miſerorum, ſed non præſidium doloſorum, facilesque ſunt ad mentiendum, & colludendum, & à communiter accidentibus falliti ſunt deceptores, & fraudatores, præſumiturq; omnibus ineſſe, quod omnibus eſt commune, nec excuſantur ob aduerſam fortunã, & decoctor, ergo fraudator, ſic enim lex vocat eos: vnde edictum fraudatorium. Hactenus Bal. quem refert & probat Io Bap. Seuerinus in tract. de ſuſp. & fug. q. 1. nu. 13. & Nicol. Boer. recitando Bald. eius ſententiæ acquieſcit, vt patet ex relata deciſio. 215. quibus addes Pau. Par. in conſi. 94. ſpectabiles. nu. 10. & ſeq. vol. 1.

Verbis igitur Baldi relatis, qui vſus eſt grauioribus, quã natura forſan tulerit, & leuioribus, quàm cauſa poſtularit. vt inquit Cicero contra Sextum Neuium in oratione pro Quintio, optimum eſſe duxi, non ſolum ipſorum interpretationem facere more Iuriſconſulti Vlpiani in l. item veniunt. in §. præter hæc multa. ff de pet. hered. Verùm & ſuper his differere, & complura ad propoſitam materiã neceſſaria addere.

† Ait Bald. decoctores infamia notatos eſſe. Bald. ſen- 2
tentia ex capite Val. Max. comprobatur. Ait enim in tit. de varietate cauſarũ, in hæc verba capitis inſcriptio: De Craſſo dicto diuite. Quid? Craſſo pecuniæ magnitudo locupletis nomẽ dedit? Sed eidem poſtea inopia turpem decoctoris ſuperlationem immiſit, ſiquidem bona eius à creditoribus, quia ſolidum præſtare non poterat, venierunt. Itaq; amara ſigillatione non caruit, cùm egẽs ambularet, diues ab occurrentibus ſalutabatur. Hæc ille, quæ etiam ſententia ex loco Cice. in 2. Phil. proximè relato, roboratur. Inquit enim Cicero certum locum lege Roſcia, quam non habemus, decoctoribus conſtitutum fuiſſe, & de inferiori loco credendum eſt: &, vt quodam modo digito monſtrarentur. Accedit, quia ſi decoctores, vt inquit Bald. fraudatores ſunt, in numero ergo infamium videntur. l. 1. ff. de his qui not. infam. vbi not. qui dolo malo, & fraude ſuo nomine damnatus, pactuſue eſt. Contrà autem ex decoctione

coctione infamiam non irrogari probari videbatur in l. debitores. C. ex quib. canſ. infa. irrog. Vbi Imperator ait, Debitores, qui bonis ceſſerunt, licet ea cauſa bona eorum venierint, infames non ſunt. & ibid. Accur. citat §. 1. Inſti. quib. ex cau. manu. non li. & l. fi. C. qui bon. ced. poſ. Sed licet Bal. Seue. & Boer. ac Paris non leues iuris autores inter infames decoctores ſimpliciter connumerauerint. Ego in vtili, atque quotidiano iuris articulo pleniùs reſpondendũ puto, vt admonet Iuriſc. in l. legaui. ff. de lib. leg. Si igitur quęramus de decoctore, qui fortunę vitio decoxerit, & hunc non eſſe infamem reſpondeo, idq; probatur in l. debitores. ſup. citata. Si verò de eo, qui ſuo vitio, vel eo, qui partim ſuo vitio, partim fortunæ decoxerit, ſiquidem de dolo malo, vel fraude, quã in decoctione admiſerit, damnatus ſuo nomine, pactuſue erit, hunc inter infames connumero, idq; autoritate Iuriſcon. in d. l. 1. ff. de his qui not. infa. Vbi verò neq; damnatus, neq; pactus fuerit propter inhoneſtam, & culpatam vitam, prauosq; mores facti infamiam irrogari puto, quoniam turpitudo vitæ decoctoris apud graues, & bonos viros eius opinionem onerat. l. ea, quæ. C. ex quib. cau. infa. irrog. & not gloſ. 3. q. 7. §. porrò. & Dec. in conſi. 530. viſo puncto. nu. 3. Vnde ſi decoctores (vt aſſolent) rem duobus obligaſſent, facti infamiam non euitant. idq; ſenſit Accur. in l. 2. C. de dig. lib. 12. citat l. ſi quis in pignore. ff. de pig. act. in §. ſed & ſi quis. Idem iuris eſſe puto, ſi admitterent ea, quæ in l. 3. ff. de cri. ſtel. habentur, quæ nota, quoniam præcipua decoctorum ſunt, & ſcire valde expedit, an decoctoribus infamia ſaltem facti irrogetur, quia à dignitatibus repelluntur, vt in d. l. 2. C. de dignit. & propter ea, quæ habentur in l. fratres. C. de inof. teſt. & apud Azo. in ſumma, & gloſſ. & Dd. in l. nullam. C. ex quib. cauſ. infa. irrog & ibidem videbis ad prædicta Salicet. Ait etiam Bald. more antiquiſsimæ legis, dilaniandi creditoribus tradendi ſunt, citat gloſ in l. 1. C. qui bon. ced. poſ. vbi Accurſ. Aul. Gel. citat, locus Gellij eſt Noctium Attic. libr. 20. c. 1. vbi habes verba legis 12. tabul. de qua ſenſit Bald. refert etiam verba legis 12. tab. Lud. Cel. lectionum antiquarum lib. 7. c. 20. vbi eleganter quidem plura refert, & qui

& qui obærati, quiue nexi dicebantur, declarat. Adde Liui. lib. 8. 1. Decad. & libr. 6. eiuſdem Decad. & videbis (ſi libet) verba legis 12. tabul. ſub rubr. de re iudi. Circumferuntur enim cum ſcholijs Iac. Spieg. Sed quoniam ſeueritas legis 12. tabul. antiquata eſt, vt ſcribunt Dd. in l. 1. C. qui bon. ced. poſ. & in conſil. 93. numer. 58. volum. 1. idem inquit Paul. Par. tractemus nos pleniùs, quod alij neglexere, quibus pœnis decoctores plectantur. † Dic igitur diſtinguendo, aut quis decoxit fortunæ vitio, & hunc fortunæ telis vexatum puniri, & iniquum, & iniuſtum eſt: argum. l. diuus. ff. de off. præſi. quod & ſuprà probauimus, & cùm de ſtatutis verba faciemus, latiùs oſtendemus. Aut quæris de decoctore, qui ſuo vitio, vel partim ſuo, partim fortunæ decoxerit, & ſiquidem decoctor eſt publicæ pecuniæ, fraudemque in decoctione admiſit, ictibus plumbatarum ſubijci debet. l. quilibet. C. de decur. lib. 10. in qua l. obiter nota, † quòd Accurſi. exponit illud verbum, ictibus plumbatarum, vt damnetur plumbo, id eſt, metallum. citas l. 1. C. de his, qui pot. no. & de eodem verbo, plumbatarum, meminit Imperator in l. 2. C. de excu. tri. vbi Luc. Pen. remittit ſe ad expoſitionem Accurſ. in quilibet. proximè relata. Ego autem huiuſmodi interpretationem non probo: nam plumbatæ ſunt pilæ plumbeæ, de quibus meminit Vegeti. de re milit. libr. 1. Vnde Imperator ſenſit de alia pœna, quę plumbatis inferebatur. Verberandi enim atque percutiendi ſunt doctores fraudulenti pecuniæ publicæ plumbatis prædictis, quod innuunt illa verba, ictibus plumbatarum, & ſimiliter verba l. 2. paulò ſuperiùs relatæ, plumbatarum verba, & cæt. & clariùs probatur in citata l. 1. C. de his qui pot. in illis verbis affecti plumbo perpetuis metallorum ſupplicijs deputentur, id eſt, percuſsi, & exulcerati plumbo, plumbatarum ictibus, metallorum ſupplicijs deputentur. † Plumbatura verò quid ſit, quidue ferruminatio ſignificet, Iuriſconſult. declarat in l. in rem actio in §. item quæcunque. ff. de rei vend. In eo verò, qui non publicæ pecuniæ decoctor eſt, ſed priuatorum debitor, & qui fraudem in decoctione admiſerit, pœna eſt, meo iudicio, vt mercaturæ officium vlterius exercere non poſsit. l. ſi aliquid

aliquid.C.de ſuſce.præpoſit. & arc.lib.10.quam l.in princ. huius partis.& in fine 3.part.princip.tractat noſtri de mercatore pleniùs interpretati ſumus. Item puto vbicunque titulus delicti deficit, huiuſmodi decoctores, qui fraudem admittunt, in crimen ſtellionatus incidere: quod obijcitur his, qui dolo quid fecerint, & his, qui impoſturam faciunt.l.3.ff. de crimin. ſtell. quæ l.memoria tenenda eſt,& in decoctionibus notanda. Sed & his addes,quid de fugientibus cum pecunijs alienis,notauit Nicol. Boer. deciſio. 215.in princip.Scripſit enim in hæc verba, † An fugere ſit maleficium,quæritur.& Bald in conſi.220.in q. D.Milani volu.3.quod eſt repetitum in 5.volum in nouiter expreſsis conſil.382. ait: Aut fugiens eſt ſeruus,vel ſerui macula aſperſus,& eſt malum.l.1.C.de ſer.fug.l.fi.C.de oper.lib.Aut eſt ingenuus, & tunc aut aufugit cum re, & eſt malum ratione rei,quia contrectando, facit furtum, & idem ſi cum re,quæ aliquando fuit aliena, vt quia cum pecunia ad numerum depoſita,vt faciunt numularij, ſecundum Ver. de Caba.in tract.clau.25.colum.4. ante fin.quod dictum fuit Bald.in l.à procuratore.in fi.C. mand. dicens nota vltimā gloſſ.quę dicit,quòd nil eſt melius,quàm bona fides.& tene memoria,& nota pro mercatoribus bonis, & etiā contra falſos mercatores,qui arripiunt fugam cum pecunijs alienis:licet propriè non ſit furtum, argumen. l.ait prætor. §.ſi debitorem. ff. quæ in fraud. credi. & iſti dicuntur in Tuſcia, & tota Italia, mercatores falliti,quos Bartolus vocat cedentes foro,in l. ſingularia. in ſecunda concluſione, & ibi Fran Purp.numer.93.ff.ſi cert.pet.& nos Bancha ruptos,ſeu Bancham ruptam facientes. Aut fugit abſque rerum alienarum, vel quaſi exportatione, & iſta fuga non mala eſt,ſed quædam latitatio.l.Fulcinius. §. quid ſit latitare.ff.qui. cau. in poſſ.eat. hactenus ille. † Poſtremò illud addemus in fabricenſibus ſingulare, vt ex decoctione vnius omnes teneantur:quia vnum corpus eſſe cenſentur. vt in l.iure prouiſum. C. de fab.libro.11.in qua l.obiter nota,quòd Budęus in annotationibus in Pandectas,in l.moris.ff. de pœnis. ait, vbi legitur: Vniuerſi itaque veluti in corpore vnius formæ vnius decoctionis (ſi ita res tulerit) reſpon-

reſpondere cogentur. legendum cenſuit, vnius decoctiones,ſi ita res tulerit,reſpondere cogentur,& vide l.2. C. de fund.rei priua.libr.11. & ne hoc quidem tacebo,cùm quotidie decoctorum numerus increbreſcat, ſeueriſsimè in fraudulentos decoctores animaduertere, ſalus eſſet † mercaturæ.acerbitas enim plerumque vlciſcendi maleficij,bene atque cautè viuendi diſciplina eſt, & nonnumquam conuenit, vt aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur, quoties multis hominibus craſſantibus exemplo opus eſt.l.aut facta in fi.ff.de pœnis.de quo apud Abb.in c. at ſi clerici.numer. 8.extra de iud. Gram. in conſil. 17.nu. 15.conditoris, &c. ſolent propterea iura municipalia aduerſus decoctores cōſtitui,de quibus ſuo loco dicemus. tractat enim Iaſ.in §.fi.Inſt.de act. & videbis Alci.in Parerg. lib.11.c.47.

Deinde ait Bald. decoctores propter dolum ceſsionis beneficium non habere, quod eſt miſerorum ſubſidium, non autē preſidium doloſorum, & probatur † eius ſententia ex l.fi.in §.fi.ff.quæ in fraud.cred.& argum.l.penult.ff.de iure dotium. † vera quidem Baldi eſt ſententia in eo decoctore, qui bona ita diſperdidit, vt recuperari non poſsint, & propterea addidit propter dolum.Cùm enim dolo malo bona alienauerit, adeò vt reperiri nō poſsint, indignus eſt legis beneficio:quia in legem commiſit,l.ſed & ſi ex parte. §.interdum.ff.quod cum eo.& in eadē opinione fuit idem Bald. in l.1. numer.8. C.qui bo.ced.poſſ.& in conſil.400. quòd Iacobus.in fin. volum. 1. & fuit ſententia Bartol.in l.alia.in §.eleganter.in fin.ff.ſolut.matrim.& huic ſententiæ aſſentitur Iaſon.in §.fin.Inſtit. de actio . numer. 8. & ſequen. & num.18.& Pau.Par.in conſil. 94.num.1. vol.1. & latè ſcribit Nico.Boe.dec.349.quæritur,an ciuiliter.col. 7.& ſequ.ſubdens non gaudere quinquennali, aut annali dilatione.

† Exemplum eſt in eo mercatore,qui cùm non ſoluendo ſe eſſe ſciat, pecunias mutuas recipit.l.pen. ff.de iu.dotium.legi etiam Pau. Caſt. in conſil.179. viſo puncto,in 2. par.Baldi ſententiam probantem; & citat l.ſi quis dolo.in prin-

principp. ff. de re iud. & videbis reſponſum Pau. elegans enim eſt & quotidianum. loquitur ènim in eo decoctore, qui ad pactiones creditores traxerit, & ſecundum pactiones non ſoluendo eſſe repertus fuerit. Placuit etiam relata ſententia Dy. in §. item ſi quis in fraudem. Inſtit. de actio. vbi Iaſ. ſub nume. 92. inquit ceſsio bonorum liberat à carcere. Sed quid vtilitatis afferat intruſio debitoris in carcerem, ſubdit ſe non videre, quando nudus debitor creditorum expenſis alendus eſt, cùm de ſuo non habet, iuxta glo. in l. fin. in verſicul. agnoſcere. C. de erro. mil. ann. lib. 12. ad quod videbis Matth. ab Affli. deci. 71. fuit dubitatum. ego verò rationi Iaſonis ex verbis Iuriſconſult. in citato §. fin. l. fin. ff. quæ in fraud. credit. puto reſponſum parare in illis verbis, prætor non tantum emolumentum actionis, intueri videtur in eo, qui exutus eſt bonis quam pœnam, & hic illud ad confirmationem prædictorum ſubiungi po-
11 teſt, clariſsimi iuris eſſe filiumfamilias † etiam in poteſtate parentis conſtitutum ex omnibus cauſis, tanquam patremfamilias obligari, & ob id cum eo tanquã cum patrefamilias inſolidum agi poſſe. l. filiusfamilias. ff. de action. & obligation. l. tam ex contractibus. ff. de iudicijs. & ſi non habet vnde ſoluat, capi poteſt. l. 3. §. ſed vtrum. ff. de minoribus. l. 1. C. qui bon. cedere poſſunt. eius tamen rei nomine, quæ contracta cum eo erit, cùm is in poteſtate eſſet, ſi poſtea emancipatione, vel aliter ſui iuris factus erit, in id tantum quod facere poteſt, datur actio. l. 2. ff. quod cum eo. niſi tamen ſit hæres patris, quia inſolidum conuenitur l. 2. l. ſi ex alio. C. eod. eaque propter cautela
12 eſt, vt filiusfamilias mercator qui vult carcerem † euitare, ſe emancipari procurat, vt Dd. in citatis legib. ſcripſere, vel mortuo patre paternis bonis renuntiet quod notauit Baldus in d. l. ſi ex alio. & Paul. Caſtrenſis in dicta leg. ſecunda. C. & ff. quod cum eo. & Veron. in cau. ſuis cau. 13. ſcis, quòd filiusfamilias. & ſcripſit plene Paulus Parmenſis, in conſilio nonageſimo quarto, volumine 1. & ſecundum relata loca quod dicimus, intelliges. Si tamen filiuſfamilias decoxiſſet, & fraudem in decoctione admiſiſſet, indi-

indignus eſt † & ceſſionis beneficio, ac le. ſecunda. ff. 13
quod cum eo, ceſſant enim huiuſmodi beneficia in his, qui ſua culpa nõ ſoluendo facti ſunt, propter fraudem, vt ſcripſit Paris in dicto conſilio, qui citat le. ſed interdũ. in fin. & l. cùm qui. ff. quod cum eo. & ad materiam dilationis, ceſſionis bonorum addes. Matth. Afflict. deci. cclxxvij & in duabus ſequentibus. Deci. & Staph. in tracta. de lite. gra. & iuſt. pagin. clxx. & illud, quod ad rem pertinet, non ignoro decoctorem, qui bonis ceſſerit, nec
14 agere, † nec conueniri poſſe. le. item ſi vnus. ff. de arbit. & ſecundum ea, quæ leguntur, & notantur in le. is. qui bonis. & in l. qui bonis. ff. de ceſſ. bonorum. ſed quod diximus decoctores dilatione quinquennali gaudere non poſſe, an verùm ſit diſſeremus in ea parte, qua de pactionibus inter debitores, & creditores tractabimus, & vide Par. in conſilio c. volum. iij Sequuntur verba Baldi, facilesq; ſunt ad mentiendum, verò verius eſt, quod inquit Baldus, idque, & Seuerinus, & Boët. in citatis locis probant, & ipſa experientia decoctores mentiri facilè
15. ſolere quotidie audimus, † ex qua argumentum licet ſumere c. quàm ſit. de electio. in vj. clementi, diſpondioſam. de iudicijs. quod Baldus ideò adiecit, vt extra gregem bonorum virorum hoc genus hominum eſſe penitùs oſtenderet. Nigidius enim apud Gellium † ait, 16
vir bonus præſtare debet, ne mentiatur prudens, ne mendacium dicat. Pœnæ verò aduerſus mendaces, & illos, qui mentiuntur, variæ † ſunt conſtitutæ, & illas per- 17
cenſere non eſt noſtrum, de quibus in l. ſed ſi ex parte. in §. interdum ff. quod cum eo, & in leg. finali. & ibidem Bald. C. de fidei. & in leg. ſi quis dicat. ff. de manu. & in leg. finali. ff. de rei vendicatio. & in authentic. contra qui propriam. C. de non numerata pecunia, & facit text. in leg. ſi quis ex argentarijs, in §. cogentur. ff. de edendo. in illis verbis, quid enim ſi humilis, & deploratus vnus edidit, vt dubitare, quis meritò de fide editionis poſſit. Item leg. ſi vnus. in fine. ff. pro ſocio. & videbis Felyn. in capit. cæterùm, numero 28. de iudic. & Iaſ. in leg. quod te. numero 30. ff. ſi certum petatur. qui

nonnulla beneficia propter mendacium amitti refert. Vnde præceptor meus Paul. Parmensis respond. libr. j. resp. lvij. numero 41. meritò inquit contra mendaces iura insurgere.

18 † Subiungit Baldus, & ad colludendum faciles, quod & verum esse nemo ambigit, si quidam excogitatas artes studeant, vt creditores fraudent, de quibus in titulo. ff. de his, quæ in fraud. credit. & in titul. ff. & C. de collu. dete. vbi Azo. & scribit Cardina. in clemen. constitutionem, in §. sanè. in principio. & apud eundem notatur de electio. & nos tractabimus, & colluſiones complures detegemus.

19 † Subijcit post hæc Baldus noster à communiter accidentibus, falliti sunt fraudatores, & præsumitur omnibus inesse, quod omnibus est commune. Optimum & naturali rationi consonum Bald. est argumentum, ex eo,
† quod solitum est, & vt plurimum eiusdem generis ho-
20 mines facere consueuerunt, ex personis enim facta dictaque pensamus. l. fina. ff. de actio. & obligat. Bald. in l. ij. numero 34. C. de ser. & aqua. & de argumento quo vsus est Bald. habetur in l. certi condictio. in §. si numos. ff. si certum petat. & notat. gloss. in le. neque natales. C. de prob. vbi Bald. in l. cùm dotem C. de iure dotium. Alex. in l. non hoc. vnde legi. & Dec. in consi. ccccvj. ad dubia, circa fi. consilij, vbi & mente Baldi ait in materia probationum esse vtilissimum. De quo videbis, quæ scripsit Mar. in singu. j. cccxxxvj. & ccccxcv. Imitatus est etiam Baldus noster veteres Iurisconsultos, qui inculpatæ vitæ homines aliquando inuehebantur, vt in leg. quantæ ff. de Publi. & in leg. iij. §. miratur. ff. nautæ caupo. stabu.

21 † Quod autem inquit Baldus ob aduersam fortunam non excusari, leg. epistolam, in principio. ff. ad Trebel. leg. continuus actus. §. illud, & §. cùm quis. ff. ad Trebellia. non est perpetuò verum, nam aduersam fortunam vbi decoctor eam probauerit, excusationem præstare, suprà probauimus, & etiam dicemus. Nec citata iura Baldi sententiam probant, defendi tamen

posset Baldus secundum nostram distinctionem non semel relatam in eo decoctore, qui partim suo vitio, partim aduersæ fortunæ, decoxisset: nec puto Bald. nostrum aliter sensisse.

Denique Baldus noster, qui de iure nostro propter ingenij acumen, & frequentes disceptationes forenses primum locum obtinet; aut certè post Bartolum, 22
† subijcit fallitus ergo fraudator, sic enim lex eum vo- 23
cat. vnde † edictum fraudatorium. Consequentia Baldi, quoad præsumptionem ex verbis, & mente legum est, vt ex præmissis liquet, & liquidius ex infrà dicendis patebit, & meo quidem iudicio Iurisconsultus innuit in leg. si hominem. in §. quoties, iuncta leg. sequent. ff. depos. Ait enim Iurisconsultus quoties foro cedunt numularij, primo loco depositariorum ratio habenda est, deinde in leg. sequent. subdit, quomodo priuilegium exerceatur, & inquit exerceri non tantum in ea quantitate, quæ in bonis argentarij ex pecunia deposita reperta est, sed in omni fraudatoris facultatibus. Illum ergo, qui foro cessit lex fraudatorem appellat, & de fraudatore crebra fit mentio in compluribus ll. in titul. ff. quæ in fraud. cred. & de hoc verbo plenè scripsit Accur. in leg. imperatores, in verbo, fraudatori. ff. de curat. bonor. dan. Denique de edicto fraudatorio, de quo Baldus meminit, habes in leg. prim. ff. quæ in fraud. cred. vbi Actur. ait appellari quandoque interdictum. ff. de solut. leg. pupilli in princip. meminit etiam de hoc interdicto Specu. in titul. de rebus eccles. non alien. in fin. Tu verò dic vt per Bartolum in dicta lege pupilli in principio, & eundem in leg. si postulante. in prin. ff. ad Trebel. & Ias. in §. item si quis in fraud. nu. 5. & seq. instit. de actio.

Verbis igitur Baldi relatis, & interpretationib. factis, quoniam decoctorum singularia fraudum genera nouæ insidiarum rationes, ad fraudandumq; creditores excogitatæ artes summa cum ratione stomachum Baldo nostrò fecerũt, vt in eos inueheretur, & nos q. quotidie vidi

mus valde mouent, ideò quædam subiungemus.

42 † Solent decoctores rationes tam in codicibus, quàm in aduersarijs intricare in necem creditorum, ex quo dolus malus præsumitur. l. summa cum ratione. vbi text. notabilis. ff. de pecu. leg. quidam. ff. de in rem ver. iuncta expositione Accur. & vide Iaſ. in §. item si quis in fraudem numero 37. institut. de actio. Solent inquam rationes interdicere, adulterare, & turbare iuxta le. prim. in §. final ff. de ser. cor. Vnde de fide † librorum, & ra-
25 tionum meritò quis dubitare potest. le. si quis ex argentarijs. §. cogentur. ff. de edend. De quo diximus in secunda part. principalis tractatus, vbi speciatim de eo mercatore meminimus, qui se librum non cõscripsisse dicit. Quod audiui quosdam decoctores affirmasse, ne fraudes detegerentur, Bene igitur fecerint creditores, si decoctione debitoris secuta, statim libros exhiberi petierint, & rationes diligenter rimati fuerint. Ex his enim fraudes, ex his dolum, & decoctoris, & aliorũ subtili inquisitione perspicient. earum enim, quæ præcedunt, vel quæ sequuntur summarum scripta spectanda sunt, ex præcedentibus namque sequẽtia declarantur l. si seruus plurium. §. final. ff. de legat j. & C. de institut. & substitutio. leg. penult. Quidúe etiam & quantum in bonis decoctoris sint, etiam per domesticos inuestigari potest. leg. ij. C. quando, & quibus quarta pars deb. libro decimo, & scribit Bal. consilio cccc. num. 10. lib. v.

26 † Solent etiam decoctores merces ipsas, & bona intricare, obligando, consumendo, donando, alijsque paulò superius relatis modis. Vnde (vt in initio diximus) & conturbare fortunas, & rationes dicebantur, & cùm suspicantur aliquem secum acturum, alio merces auertere, & possessionem ipsarum in alium transferre, ex quo dolo non carent: dicta lege. summa cum ratione, quam legem Bartolus, & Baldus, & plerique alij contra debitores notant: quæ confirmabis ex his, quæ Andre. Tiraquellus scripsit in commentarijs de vtroque ret. §. iij. glossa prima, pagina nonagentesima octaua. & sequent. numero decimo sexto. & sequentibus num.

& aliud

& aliud genus fraudis videbis in l. nam & postea. §. sed & si quis. ff. de iure.

27 † Item, & illud, quod decoctorum est non tacebimus: plerunq; enim merces data opera vilioris distrahunt. Vnde videbis Andream Tiraquellum in relato loco, & Iaſ. in §. item si quis in fraudem, numero. 46. & addes elegantem textum. in le. illud. in §. si cui dolo. ff. de trib. & quod singulariter iurisconsultus inquit in leg. si debitor, & lege sequent. ff. quæ in fraud. crẽdi. si in fraudem creditorum res aliquas minori pretio alicui vendiderint, qui fraudem non ignorauerint, alienata per creditores reuocari posse, etiam si pretium non restituatur. si tamen numi soluti in bonis decoctorum extent, iudex eos reddere iubebit: quia ea ratione nemo fraudatur.

28 Consueuerunt † etiam mercatores, cùm iam conturbandi consilium inierunt, se aliquibus creditoribus gratiosos reddere, vel enim cùm in diem debent præsens soluunt, quæ solutio reuocari potest, quoniam prætor etiam in tempore fraudem fieri intellexit. leg. ait prætor. §. si cùm in diem. le omnes. §. final. ff. quæ in fraud. cred. ijsdemque locis de pignore dato vel remisso notatur, vel etiam aliquibus creditoribus ad suum consequendum vigilantibus, soluunt, cùm alios magis priuilegiarios habeant, & merito, solutiones retractari possunt, vt scripsit Paulus in leg. summa cum ratione. numero sexto. ff. de pecul. citat. le. ex facto. in §. final. eodem titul. & lẽg. iij. ff. quod cum eo. vnde Bald. in l. j. numero decimo nono, C. qui bonis cedere poss. inquit posteriores creditores prioribus anteponendos non esse, sed creditoribus solui debere, vel pro rata, vel secundum prius, & posterius, si habent hypothecas, nisi debitores legẽ vel statuto permittente facerent. C. de iure deliberã. l. fi. §. & si præfatam, & l. legis Iuliæ. C. qui bonis cede. pos. sed de his suo loco dicemus.

29 Vulgare etiam † ac vsitatum est decoctores omnia bona sua, vel maiorem partem alienare. ex quo Bald. in loco paulò superiùs relato, dolum & fraudem præsumi ait. l.

omnes.in §.Lucius.ff.quæ in frau.cre.idq; siue simul, & semel,siue interpollatis vicibus fecerit.ff.de lega.iij.l.nomen. §. filio. Ad quorum interpretationem, & declarationem vide Aret.institit. quibus ex causis ma.non li.§. in fraudem. & Ias. in dicto §. item si quis in fraudem. numero.34.& sequentibus. Deci. in consil.ccccclxxxvij. nu.9. & Paul. Par.in consil. lxx.vol.iiij. vbi de donatione omnium,seu bonorum partis meminit, quibus adijcies,quod doctè quidem scripsit Angel.de mercatore,qui omnia bona in fraudem futurorum creditorũ donauerat. vbi eleganter fraudatoris coniecturas enumerat, quod Angel.responsum est sub numer. 48.quidam Franciscus,& quæstionem de mercatore,seu eo,qui mercaturã exercere destinauerat,filioque naturali omnia bona donauerat,tractat Bal.in rub.de reuo. his,quæ in frau.cred. numero 8.& Angel. Aretin.in §.item si quis in fraudẽ. nume.11.& prope numero 12.Pet.Vbal.in tract.de duob. fratribus.in v i i j. par.numero 31.& quid in materia ex facto consulto, eidem Baldo nostro placuerit, videbis in consil. ccccl xvj. volum. v. ad intelligentiam numero nono, versicul. sed certè, qui ait ex insolita, & repentina bonorum omnium alienatione fraudem præsumi, & subdit, in fraudulentis mercatoribus fraus est præsumenda,vt in regula,semel malus.

30 † Illud decoctorum vsitatissimum , & pulcherrimum genus fraudis est, vt per biduum triduúmue ante decoctionem , vel generant , quid fraudationis causa , vel contrahant , in quo Baldus elegantem quæstionem proponit in consil .cccc . volumine primo,non semel relato, de hoc enim quæritur apud eum , Antonius in rationibus librorum cuiusdam quæstoris creditor in mille factus erat,eadem ratio in quingentis duntaxat in Bernardum translata fuit . Deinde idem Bernardus decoxit amissa fide , & duobus diebus antequam decoxisset , eandem rationem quingentorum in eundem Antonium transtulit , & nomine Antonij describendam curauit , dicebant creditores translationem in fraudem factam . negabat Antonius , respondit

dit Baldus, ex coniecturis, vt in consil.quod legito.

Hîc subiungi potest illa hæsitatio de mercatore, qui cùm† iam cõsilium fugiendi iniuisset, merces ab alio e- 31
mit mercatore,qui merces habita fide de pretio tradiderit. Præsumitur enim præcedentem dolum causam dedisse fidei habendæ de pretio,& perinde habetur, ac si fides non esset habita , & consequenter mercium dominium non intelligitur translatum, vt scribit Angel. in leg.si cùm dotem . in §. si mulier. ff. sol. mat. vbi idem Angelus subdit huiusmodi quæstionem ex facto propositam fuisse tempore decoctionis Guardorum, & in ciuitate Bononiæ,& deinde scripsit in hæc verba: intelligam autem mercatorem consilium iniuisse fugiendi, si hoc dixit coram aliquibus,l. Fulcinius. §.quid sit autem latitare in gloss.in verbo,animus. ff. quibus ex causis in pos. ea. vel etiam ex vicinitate contractus, & fugæ , vt puta,quia mercator fugitiuus hodie fugit, & heri merces emit. leg.si ventri.§.in bonis.ff.de priui. credi. Nota hoc & tene memoria,hæc ille, cuius sententiam ibidem Alex. probat. Vnde sequitur, cùm dominium non sit translatum in mercibus venditis cæteris creditoribus, ipsum venditorem præferendum, & in eadem sententia fuit Neg.in tractat. de pigno. in secundo mem. v. particu.numer.8. aliâs numer. 13. vbi citat ita etiam cen suisse Veronen. in canon. suis pagi . xvj. vulgaris, colũ. prima.& videbis circa fidem habitam de pretio . & ad materiam Paul . Castren. in l. procuratoris. in §. si plures .ff. de tribut. leg.si quasi.ff. de pigno . acti. Aret. in §. venditæ . institut . de rerum diuinarum . Sed & addes prædictis quod eleganter scribit Ias. in consi. cxj. aduertendum est . volumine quarto . Ait enim vbi traditio mercium non interueniisset , vel actus legitimus, quo possessio transfertur, puta constitutum , seu instrumentorum , & librorum rationum traditio præsenti facta . leg. prim. C. de donat. Ex quo merces in dominio venditoris remansere, & propterea hypothecatas sibi esse creditores non iure dicunt.l.rem alienã. le. aliena.ff.de pign.act.certo certius esse aduersus vendito-

rem & merces venditas decoctoris creditores experiri non posse. Et quod diximus ex breuitate temporis, fugiendi, & † fraudandi animum dignosci, & consilium
32 initum à decoctore præsumi, comproba ex his, quæ scribit Deci. in consil. clxxxij. in fine consilij, & ex multis similibus à Mar. congestis in consil. xlviij. numero. 31. & sequent. & in leg. statu liber. numero 5. vsque in finem ff. de quæst. & in eius Pract. crim. in §. nunc videndum. numero. 33. vsque ad numerum 44. & Alc. in tractatu de præsumptionibus in iij. reg. versic. nonò præsumitur, numero vicesimo tertio. & in versicul. decimò præsumitur. numero octauo, & vtrobique apud eum notatur. Probabis etiam ex multis interpretum locis relatis ab Andrea Tiraquell. in commentarijs, de vt. ret, §. in gloss. vij. nu. 76. & seq. nu. pag. xcvj. & seq.

33 † Nec illud tacebimus, solere mercatores. cùm iamiã se decocturos sciunt, fallaces esse. Et illud plautinum verbum in ore habent: Pol pudere, quum pigere constat totidem literis. Et vt promptius sibi pecunia credatur, mentiendo dicunt se locupletes, pecuniam in rem aliquam collocaturos, fideiussores idoneos statim daturos, vel confestim soluturos. Vnde quia dolo malo faciunt, nisi sit alia, aduersus eos actio de dolo danda est. leg. falsus. §. si quis. ff. de dolo. solent & vti fallacia', de qua in eleganti leg. iij. ff. de pignor. act. Item solent mercatores eorum fidei tuendæ ac conseruandæ gratia, quoad eius fieri potest, postquàm sciunt se soluendo non esse, & eorum fidem labefactatam iri, merces & & res distrahere. Vnde vt scias horum fraudes detegere, & clientulis tuis benè consulere, confugito ad Bartolũ in l. si quis cùm haberet. ff. de his, quæ in fraud. cred. Ait
34 enim debitorem in fraudem feciſſe, hoc ipso probari, † q debitor scit se habere creditores, & scit sua bona nõ sufficere. Probatur aũt creditores aliquẽ habuisse, si ipsemet contraxit, quoniam facti proprij nõ potest ignorantiam prætendere, l. quenquam. ff. ad S. C. Vel Modus etiam probandi † quòd quis sciret bona sua creditorib, nõ sufficere, habetur ex commentarijs eiusdẽ Bart. in authen.
35 sed

sed cùm testator. nu. 5. C. ad. l. Falc. & scribit Iaſ. in relato §. item si quis in fraudem. nu. 46. in quo loco aliàs fraudes notare poteris. sed quoniam tot sunt decoctorũ fraudes, quot vix diei, aut enumerari possunt, quædam loca breuitatis † causa referemus, ex quibus assumes, quæ ad 36
materiam pertinent. Scribit igitur Bald. in materia certa, & eleganti doctrina in cit. consil. cccc. in v. vol. & in consi. cxlix. proponitur, quòd ex causa depositi vol. j. vbi plenè, & eleganter scribit, & idem Bald. in decoctore scripsit in consi. ccccxxxj. casus talis est. eod. volu. j. & ad præsump. doli mali, & fraudes confugito ad Luc. pen. in l. quemadmodum. C. de agri. & cen. vbi & plenè, & copiosè tractat Are. in §. in fraudem. inst. quibus ex cau. manu. non li. Andr. Tiraq. in com. de vt. ret. §. j. gl. viij. num. 74. & seq. pag. xcvj. & seq. & videbis quæ habentur. ff. quæ in frau. cred. per totũ, & quæ scripsit Bald. in rub. C. de reuo. his quæ in frau. cred. Bart. in vers. fraus. quibus addes, qd' ex facto consulto placuit Decio in consil cclx. Quæritur breuiter. Respondit enim remissionem factam à marito de lucro dotis, quod lege municipali † defertur vxore 37
præmortua eidem vxori, reuocari à creditoribus mariti, tanquàm in fraudem factam non posse. In qua quæstione adijcies, quæ scripsit Anch. in consil. cj. & Soc. in consil. lxxvj. quia per dominum, nume. 6. vol. iiij. & videbis, quæ scripsit Andr. Tiraq. in com. de vt. ret. §. xxvj. glos. j. num. 10. & seq. pagi. ccccxcv. idem & illam quęst. nõ absimilem adnotabimus, quam Alex. Iaſ. & alij tractârunt in l. si mihi & tibi. in fin. principij. ff. de legat. j. quidam testator † fundum legauerat vxori suæ, & filiũ instituerat, qui filius deindè etiam matri hæres extitit, cumque 38
mater mole debitorum prægrauata esset, filius matri suę legatum fundi factũ repudiauit, vt ab eo creditores matris excluderet, idque legatum filius, vt patris hæres retinuit, in qua quæstione pleriq; sensêre repudiationem tenere, & videbis Alex. in cons. cxiij. pro decisione vol. iij. nouissimè in materia fraudũ illud addendũ est pręsumptiones, & coniecturas in huiusmodi pro legitimis probationib. haberi, & videbis Iaſ. in cons. cxlj. circa primum

39 vol.iiij.qui eleganter † loquitur & contra decoctores omnem coniecturam crescere. quod non semel diximus referendo Nic.Boer.deci.ccxv.& Seue.in tracta.de suf.& fugit.q.j. nu. 13. & de confessione facta à marito de dote cum soluendo nõ esset vel futurus non soluendo,an noceat posterioribus creditoribus,mercatoribus scripsit plenè Goza.in cons. xxviij.

Postquàm de fraudibus decoctorum cum Bald.disseruimus,bene est contra eos aliqua etiam tractare, & pri-
40 mùm † sciendum est,liberum hominem pro debito regulariter capi non posse, & creditori seruire ob æs alienum,iura non pati. l.ob æs. C.de actio. & oblig. c. lator. extrà de pign.& plenè scribit Bart.in l.fin.ff.ad l.Iuliam pec.vndè cùm non possit capi si ad Ecclesias confugerit, indè extrahendus non est.l.præsenti.§.j. C. de his qui ad Eccle.confu.si enim esset extra Ecclesiam cedendo bonis
41 carcerem euitaret.l.j.C.qui bo.ce.pos. Sed si † lege municipali caueretur liberum hominem propter æs alienum capi posse,ex Ecclesia extrahi posset,vt eleganter legum pater Oldr.probat in consi.liiij. An fugiens pro debito. vbi adijcit in illis iuris articulis, in quibus debitor in carcerem detrudi potest,extrahitur ex Ecclesia. Citat quæ notantur in l.nemo. C.de exact.tribu. & consuetudinem loci spectandam esse. Qua de re bellissimè tentat dicere Nico.Boer.deci.ccxv.paulò superiùs citata sub
42 numer. 7. † Cùm decoctores beneficium cessionis non habeant, & in carcerem detrudi possint, secundum ea, quæ suprà diximus,beneficio immunitatis Ecclesiæ non debent gaudere:arg.§.sed neque verò publicorum tributorum.in Authent.de mandat.princ. Idque in Gallia obseruatum refert, quod singulariter notandum est, cùm decoctores soleant ad Ecclesias, tanquàm refugium tutissimum confugere,& his adijcies, quæ scripsit Bald. in consil.cccc. quòd Iacobus vol.j.in quo loco quædam ad rem colliges,& respondit in securitate decoctori à Principe concessa.

Item animaduertendum est solere mercatores,qui pecunias mutuas sumpsêre,cum ipsis pecunijs, vel bona earum par-

rum parte aufugere,seq; non soluendo esse asserere,& de indè immobilia bona creditoribus offerre freti, vt æstimatores rerum,qui,finge ex lege municipali adhibendi sunt, vel amicitia, vel miseratione ducti plus æquo referant. Sciendum est igitur regulariter † creditores in pecu- 43
nia ad id compelli non posse,cùm aliud pro alio, inuito creditore,solui non possit.l.ij.§.j.ff.si cer.pe.vbi iuris interpretes plenè scribunt.Sed & in materia videbis l. eum à quo iuncta Aut.hoc nisi.quę l.prædictam subsequitur. C.de solu.& quòd ex facto consulto Romano placuit in cons.clxiij.constitutio curiæ, qui bellissimè in quæstione proposita disseruit. † Sed & addes ad interpretationẽ 44
d.Auth.Alexan.in consil.xxxvij.num. 6. & nu. 14.vol. ij.Lud.Goz.in cons.xxvij.nu.27.& in cons.xxxij.per totum Ias.in cons.ix.nu.12.& seq.vol.j.

Illud etiam non est prætereundũ, quod scripsit Pau. ca.in l.hæres à debitore.in §.quòd si stipulator.ff.de fide iuss.† Ait enim,nota in perpetuum istum versiculum in 45
causis mercatorum cessantium:cùm enim aufugiunt, si creditores(vt solẽt)omnium bonorùm decoctoris possessionem apprehendunt:non tamẽ ex hoc decoctores sunt liberati,& minùs fideiussores,tunc enim liberantur, cũ bona in solutum dantur. Quæ Pau.sententia vera est: & probatur in citato §. in illis verbis, quod si possessio rerum debitoris data sit creditori æquè dicendum est fide iussorem manere obligatum. † Suadetur etiam ex eo, 46
quod sæpissimè est constitutum, & certo certiùs est, non prohiberi creditorem, qui realem viam sibi elegerit, ad personalem redire,& contrà.de quo Bart. in l. consentaneum. C.quomodo,& quan.iud.col.fin.Bal.in l. ignorare.in fin. C.de rest.mil. Alexan.apud Bar.in l.hæres.in §. quòd si hic seruus.ff.de fideiuss. & bellissimè scripsit Dec. in cons.xij.& pro tenui.col.ij.& fin.& in cons.lxxiij.prę stantissime docto.in fi.& cons.ccccclxij.viso puncto. nu. 8.& seq.Marsil.sing.cccxcviij. & plenè, ac eleganter scripsit Ias.in consil. ix. reuerende domine vol.j.& in cons. xxviij. reuerende domine vicarie. num.2. cod. vol.

† Expedit & illud mercatores non latêre, qui societates 47

tates inire ſolent, ſi vnus ex ſocijs mole debiti prægraua-
tas bonis ceſſerit, & ſubſtantia eius væneat, ſocietatem
ſolui. l. actione. §. j. ff. pro ſocio inſtit. de ſociet §. ſoluitur.
verſic. item ſi quis vbi Aret. ait: Nota, quòd eo ipſo, quòd
vnus ex ſocijs efficitur non ſoluẽdo, & bonis ceſſerit, vel
propter debita publica, vel priuata, ſtatim finitur ſocie-
tas, & ideò ſi ſocietatem coiui cum Titio in arte lanæ, &
Titi⁹ in alijs ſuis artificijs ruperit, ſeu decoxerit, & bonis
ceſſerit, ſtatim in arte lanæ ſocietas eſt ſoluta: & ſi ego &
Titius adhuc in ſocietate conſenſum accõmodamus, no
ua videtur inchoari ſocietas, & antiqua ſoluta eſt, noua-
que pacta fieri poſſunt, & antiquis nõ eſt ſtandum. Qui-
bus addes, quod præceptor meus Paulus Par. ſcripſit in
conſil. lxxxij. aduertendum. vol. j. num. 40. & ſeq. nume.
Ait enim ex decoctione ſola ſocietatem nõ ſolui, ſed ceſ-
ſionem ſubſequi neceſſarium eſſe, vt dicitur in §. ſolui-
48 tur. † & longam eſſe differentiã inter cedere, & decoque-
re. Subditque quod dicitur in l. ſocietatem. in §. diſſocia
mur. ff. pro ſoc. Aegeſtate ſocietatẽ ſolui trib. modis poſ-
ſe intelligi, egeſtate, id eſt, publicatione bonorum, vt in-
nuit tex. in l. actione. §. publicatione. eod. titu. vel egeſta-
te, hoc eſt, bonis omnibus à creditoribus venditis. Quod
ſenſiſſe videtur Iuriſc. in d. l. actione. in princ. Vel & ter-
tiò egeſtate, id eſt, ceſſione bonorum. & hoc verbum ita
expoſuiſſe videtur Imper. in §. ſoluitur. ver. item ſi quis
ex ſocijs. vt & Accur. & Bald. ibidem notárunt, idq; ex eo
probat, quoniam ſocietas inter eos, qui non ſunt æquis
facultatibus, coiri poteſt, & valet. l. ſocietas. eo. tit. quam
interpretationẽm præceptoris mei tanquam congruam
& ex mente legum, non improbo, decoctorem autem il-
lum verè eſſe credimus, quem in ij. parte deſcripſimus.
Idem etiam præceptor meus in conſil. xciiij. ſpectabiles.
49 num. 62. in j. vol. inquit, † ſi vnus ex ſocijs decoxerit, non
propterea alios ſocios fraudatores dici poſſe, ſi culpa ca-
rent, citat Petr. de Vbal. Pet. Anc. in conſil. cccc. & Cu. in
conſil. clxxij.
50 † Et illud notandum eſt in iure noſtro, receptum eſſe,
mandatum ipſo iure reuocatum intelligi, vbi deterioris
conditio-

conditionis mãdatarius effectus extitit. Cùm enim cau-
ſa noua ſuperuenit, quam ſi mandans ſciuiſſet, veriſimi
liter reuocaſſet, legis diſpoſitione pro reuocato habetur:
elegans text. eſt in l. ſi. cùm Cornelius. ff. de ſol. vbi Din.
Bar. & Paul. notant: tacitè enim in mandato hoc ineſt, ſi
in eodem ſtatu mãdatarius maneat. l. cùm quis. in prin.
ff. eo. vbi Paul. idem probat, & Alex. idem ait in l. eum
qui ita. §. qui ſibi aut filio. ff. de verb. oblig. & Ang. in l.
Stichum. in §. vſumfructum. ff. de ſol. comprobando de-
clarat, & vide Bar. in l. in confirmando. ff. de confir. tut.
& in l. liberto. in §. largius. ff. de annu. leg. & notat Felin.
in c. ex parte decani. col xiij. verſ. fallit decimò. num. 43.
extrà de reſcript. & breuiter, & doctè in materia idem re-
ſpondit Rahpa. Cu. in conſil. cxlvj Simon, Elias, & Petr⁹,
num. 5. & eleganter Bald. & Ang. ad rem noſtrã ſcribunt
in l. rogaſti. in §. ſi fugitiuus. ff. ſi cer. petat. † Inſtitores, 51
qui alicui negotiationi à mercatoribus præponuntur,
vel ſocios, qui ab alijs procuratores conſtituũtur eo ipſo,
quòd fugerint, ſeu decoxerint, reuocatos intelligi, man-
datum enim à lege reuocatur, domino ignorãte, & ideò
non eſt neceſſarium contrahentes certores facere, quia
non ex facto reuocantis, reuocatio originem trahit, ſed
reuocati, cuius facti dominus probabilem poteſt ignorã-
tiam prætendere. & videbis ibidem Iaſ. ſub num. 3. qui de
clarat alios referendo. Sed eodem in loco Decius ait hanc
ſententiam veram eſſe, vt mandatum cenſeatur reuoca-
tum, ſi quæramus, an ex mandato, vel præpoſitione do-
minus, vel præponens obligetur: verum eſt enim non ob
ligari. Si verò quæramus, an hi, qui ſoluerint procurato-
ri, vel inſtitori, ſint liberati, & putat, liberationis fauore,
propter ignorantiam, qui ſoluerunt, liberari. l. ſi non ſor
tem. §. qui filiofam. ff. de cõd. indeb. citat Bald. poſt. Cyn.
in l. pater hæredi. in §. fin. ff. de teſta. tut. Ego verò in hu-
iuſmodi differentia, quam conſtituit Deci. ſubſiſto. Li-
cet enim Bald. in citata l. pater hæredi. & Iuriſc. in §. qui
filio, dicant liberari eum, qui per ignorantiam ſoluerit,
& loquantur in liberatione, & fauorabilior ſit libera-
tionis cauſa, quàm obligationis. l. Arrianus. ff. de act. &
obli.

52 obli.l.fauorabiliores.ff.de re.iu. † Idem tamen iuris esse puto in eo,qui cum institore, seu procuratore decocto p ignorantiam tamen contraxerit, aliquidúe gesserit, vt, quod gestũ est,teneat,& dominus obligetur. Mouet me, quia Accur. in d. §. qui filiofamiliâs. loquitur etiam in obligatione.& Feli.in citato cap.ex parte decani.nu. 42. referendo verba Bald. in l. pater hæredi.subdit, Propter quod videtur generaliter dicendum, idem in alijs personis aliquid gerentibus cum huiusmodi procuratore fugitiuo,& ignorantibus eius conditionem. Hæc ille. Et hoc admittendum videtur vtilitatis causa, & nè ignorantia damnum afferat:arg.l.inter causas.ff.man. & eius quod ibidem notatur.l.actione.§.morte.vers. item si alicuius. ff.pro soc.facit.§.rectè.instit.mand. Et magis imputandum videtur ei,qui proposuerit,seu mandauerit, quàm ei,qui per ignorantiam contraxerit. Dicet aliquis: Ad quid ergo lex mandatum reuocat,vbi mandatarius decoquit? Respondi,si sciens quis soluerit procuratori decocto non liberatur,idem iuris est,si contraxerit,sciens conditionem procuratoris immutatam cum eo,vt dominus non obligetur,vbi verò per ignorantiam soluerit, vel cõtraxerit,& ignorantia est probabilis,& liberetur debitor soluens,& dominus constituens obligetur. Idque rationibus adductis,& argu.l.si quis patrem.& l. pen. ad Ma-
53 ced.& l.fin.Titius.ff.de fideiuss. † Contrà verò vbi status immutatio ex parte mandantis contingit, quid iuris sit?videbis l.si quis alicui.ff.de acquir.hæred.doct.& præcipuè Alexan.in l.eius.ff.si cert.pet.Soc.in consil. clxxij. col.vj.in ij.par.

54 † Denique creditoribus pignoris persecutionem ante diem dari contra decoctores, notârunt Bart. & alij in l.quæsitum.ff.de pig.post Accur.Bald.in l.vbi. num. 10. C.de iu.dot. Et contra suspectos, & fugitiuos complura scripsit Seu.in trac.suo de sus.quæ cõsultò prętereo,nè aliorũ labores videar describere, illud solùm notabis, qđ
55 in ix.q.ait,† Debitorẽ suspectũ capi posse ante diẽ, vt caueat,quod & verum est,& scriptis ab eo addes Ias. in l. si ab arbitrio.ff.qui satisd.cog.nu.4.&seq.&Mat.ab Affl. decisio.

decisio.cviij. procurator.Et in materia videbis, quæ plenè præceptor meus Pau.Par.scripsit in consil.xcix.iste Ioannes.& seq.consil.vol.iij. Sunt & alia contra decoctores,quæ in varijs locis huius tractatus colliges: & quæ magis ad alias partes pertinere nobis visa sunt.

QVARTA PARS.

SVMMAE

1 *Statutum si contra decoctores pro delicto pœnam imponit,num pœna,quæ de iure ciuili in eodem delicto est constituta,sublata censeatur.*

2 *Statutum in proœmio,de fraudatorib. loquitur,dum verò disponitur indefinitè:num intelligatur in eo qui propter fortuitam inopiam decoxerit: plenè disputatur.*

3 *Proœmium legis vel statuti mentem ostendit,& finalem causam demonstrat,vbi ex eo infertur.*

4 *Statutum,quòd decoctores dentur creditoribus lacerandi,non valet in his, qui fortunæ non suo vitio decoxerint,in his autem qui dolo, & cum pecunijs,& rebus alienis fugiunt, valet.*

5 *Spoliatus bonis suis belli causa insolidum à creditoribus conueniri nequit.*

6 *Statutum generale ad æquitatem restringitur,& non trahitur ad ea,in quibus est euidens iniquitas.*

7 *Præsumptio quæ est contra decoctores, eos ad euidentiorem rerum demonstrationem arctat, non autem est iuris,& de iure.*

8 *Statutum Florentinum quo cauetur, si debitor infrà certum diem creditoribus non soluerit, pronuntietur cessans,quem sensum habeat.*

9 Sta-

9 *Statutum Perusinum, quod iubet debitores, qui ad pinguiorem fortunam deueniunt, solidum soluere, quacunque conuentione non obstante, num referatur ad illum decoctorem, qui pactus est tempore, quo peruenerat ad pinguiorem fortunã, vt certa parte creditores contenti essent. & in 6. parte, num. 1.*

10 *Statutum Florentinum, quod mandat creditores omnes in tributum vocari, & æquam omnibus esse conditionem, quòd valeat, & de interpretatione ipsius.*

11 *Statutum si amplissimam potestatem cuilibet concedit fugitiuum, & decoctorem accusandi, quomodo intelligatur.*

12 *Statutum, quod syndicis iurisdictionem tribuit declarandi bona, & iura, creditores & debitores, & nomina debitorum cessantium, non trahitur, vt syndici ius habeant declarandi domum cessantis esse cessanti hypothecatam.*

13 *Statutum, quod iubet transactionem initam à syndicis cum decoctore, adhibito consensu duarum partium creditorum, ratam esse, etiam alijs creditoribus irrequisitis, & ignorantibus, quam declarationem habeat.*

14 *Statutum, quod officialibus, & syndicis potestatẽ dat vendendi quæcunq; bona cessantium, seu quæ declarata fuerint per syndicos ad cessantes pertinere, quem sensum habeat.*

15 *Statutum, quod filios, qui se ab hæreditate patris cessantis abstinent, ad debita persoluendum astringit, locum habet in filijs verè cessantium, non in filijs eorum,*

eorum, qui pro cessantibus habentur.

16 *Item, quòd non comprehendat filios clericos, etiam in minoribus constitutos.*

17 *Item, quòd filij vigore dicti statuti non teneantur ex contractibus à parentibus extra territorium factis.*

18 *Statutum Florentinum, quod patrem, qui permiserit filium negotiari, & non contradixerit, pro filio obligatum iubet, non trahitur ad negotia, quæ extra territorium filius gesserit, & circa dicta statuta an valeant.*

19 *Statutum, quod certis conditionibus fratrem decoctoris pro decoctore obligatum iubet, quomodo intelligatur relatiuè.*

20 *Statutum, quod fratres omnesq; ad vnum panem, & vinum stantes pro decoctore obligat, intelligitur de his, qui in eodem loco, & domo morentur.*

21 *Statutum, quod mercatoribus creditoribus contra fugitiuos debitores priuilegium tribuit, intelligitur in his, qui tempore contracti debiti, & fugæ sunt mercatores.*

22 *Statutum seu decretum Florentinum, quod officialibus super bonis cessantium inquirendis, & ipsos plenam potestatem dedit, quam interpretationem habeat.*

23 *Statutum Florentinũ circa modũ pronunciandi cessantem, & fugitiuum, quomodo intelligatur.*

24 *Statutum Florentinum, quod facultatem concedit prætori exequendi sententias consulum, prout ipsi consules in omnibus & per omnia, an locum habeat in banno cessantis, propter quod & filij, & vxores*

xores obligantur: licet id consules facere possent alio statuto id disponente.

25 *Statutum de pœnis cessantium, vt locū habeat, qualitates à statuto dictæ debent concurrere, & eodem in loco, quia statutum prædictum excipit neminem pro debito, in quo fuerit fideiussor, fugitiuum pronuntiari posse, ait patrem ad pœnas cessantium pro filio non teneri.*

26 *Statutum, quod mandat filios pro patribus teneri, etiam si hæredes non sint, non habet locum in filijs à patre exhæreditatis.*

27 *Statutum, si fugitiuo seu decoctore ius reddi vetat, si vulneratus sit decoctor, num quia accusari non potest, qui vulnerauit, inquisitio etiam contra vulnerantem instituí non possit, disputatur.*

PESSIMVM quidem genus hominum, decoctores esse, id nobis est etiam argumento maximo, quòd in varijs mundi partibus municipalia iura ad improbitatem eorū compescēdam sunt constituta. Et ideò quædam, quæ in iure nostro relata sunt, vtilitatis, ac leuandi laboris gratia, breuiter referre decreui. Et ne longè abeamus, quæritur apud Bald. nostrum in citato consil. cclxxxij. volumine quinto, circa interpretationem municipalis legis, qua cauebatur, ne quis ciuis, vel comitatensis, aut aliundè audeat fugitiuos patres, fratres, filios, masculos, institores, ascendentes, descendentésue eius, nec hospitari, nec receptare in persona, vel rebus consilium dare, auxilium, fauorémue, nec allegare, aduocareque pro eis sub certa pœna, & eo addito, vt receptatores, & fautores ad restitutionem pretij rerum receptarum in duplum teneantur, quodque iudices sub certa

certa pœna possint, & debeant inquirere, de qua lege municipali nos aptiori loco, in vltima, scilicet parte differemus, subiungit eo loco Bald. † si contra decoctores municipali lege pro delicto pœna imponeretur, num pœna, quæ de iure ciuili in eodem delicto est constituta, sublata censeatur. & quoniam Bald. distinction. & argumentis respondit, breuitatis causa non refero, ipsum legito sub numero 16. dicti consil. Vtque veritatem in proposita quæst. facilè inuenias, addo loca infrascripta Baldi, in lege finali. C. commu. vtri. iudi. columna quarta. Bartolus in lege sanctio legum. ff. de pœn. Gram. in consilio xxxv. in princip. & fin. Alber. Bru. in tract. de aug. in iij. concluſi. versi. sit ergo & tertia conclu. &c. 1

† Item apud eundem Bal. in eod. loco eleganter quæritur, Lex municipalis in procœmio de fraudatoribus loquitur, dum verò disponit indefinitè, si mercator decoxerit propter fortuitam inopiam, non autem captatā; an legis municipalis rigor paupertatis ratione subleuandus, temperandúsue sit, idem Bal. generaliter statutum intelligendum probat: quia necessariū esset probare fraudes, quod est difficilè. Item quia non esset plenè consultū creditoribus. Item, quia ratio legis plerunque est vera in pluribus, sed non vt in omnibus, & tamen statutum præcisum non recipit interpretationem. ff. qui & à quibus l. prospexit. Item si fallitus, ergo fraudator, & præsumitur omnibus inesse, quod omnibus est commune, nec excusantur ob aduersam fortunam. nec est nouum, quòd aliquando plus sit in præsumptione, quàm in veritate. Dicit lex, quod hæres, qui non fecerit inuentarium, tenetur insolidum, quia præsumitur subtraxisse. Et contra istam præsumptionem, quæ transit in statutū legis non potest contrarium probari, & probatū non reuelat, vt in authē. de hæred. & fal. §. sancimus. Hactenus Bal. in verba suprà scripta, qui subijcit hanc sententiam tutiorē: cū & ratio legis in sola præsumptione firmetur. Ego verò in proposito iuris articulo à Bal. dissentio, licet eius autoritas, & rationes me valdè mouerint. Puto tamē legis municipalis seueritatē ad eum, qui fortunę vitio, nō suo decoxisset 2

trahendam non esse, nec de eo, qui fortuito casu in pau-
pertatem inciderit, statuentes sensisse. Mouent me, quæ
idem Bal. primo loco defendendo hanc sententiam scri-
psit. † Item, quia proœmium legis mentem ostendit, &
3 finalem causam demonstrat, vbi ex eo infertur, quod &
Bal. non negauit l. fi. ff. de hæred. instit. & l. j. ff. ad sena-
tusconsul. Macedon. & vtrobiq; notauit Bar. Bal. in l. vt libe-
ris. C. de colla. Imo. in l. si ita quis. in §. ea lege. ff. de verb.
obliga. col. pe. Io. Cro. in repe. l. omnes populi. num. 156.
ff. de iusti. & iure. Soci. in consil. xciij. in prin. col. vij. vol.
j. Deci. in consil. cccj. & consil. cccxxxiij. numer. 2. & cons.
302. nu. 5. Ias. in consil. j. col. v. in iij. dubio. & in fi. vol. j.
vbi declarat, & plenè Goz. scripsit in consi. j. nu. 14. & se-
quent. Mouet me etiam, quod scribit Bald. in l. j. nu. 6. C.
qui bonis cede. pos. ait enim in hæc verba, dicit glos. olim
statutum fuisse, † quod post quadraginta dies debitor cre-
ditoribus cruciandus dabatur. idque tanquam durum
correctum fuisse. Sed quid si hodie tale statutum fieret,
nónne valeret? Respondeo nòn. quia benè valet statutũ,
quòd in carcere publico detineatur, sed nõ detineatur in
carcere priuato. Illud. n. fit pro crimine capitali, vt infrà
de priua. car. idem Bal. in l. fi. C. eo. titu. qui bo. cede. pos.
sub num. 4. ait. Quid de falsis mercatoribus, qui fugiunt
non ex fortuna, sed dolo, cum pecunia, & rebus alienis?
Respondeo bene valet statutum, quòd dentur creditori-
bus lacerandi. ff. de po. l. bona fides. Et in his animaduer-
tendum puto, quoniam in Bald. nulla est repugnantia.
Nam in his, qui fortunæ vitio bona perdidêre, statutum
sentit non valere, & ita intelliges, quod scripsit in d. l. j. in
his verò, qui dolo malo, contra sentit. quã distinctionẽ in
ea l. fi. probat Salic. ex qua distinctione habes argumẽtũ
non leue pro nostra sententia. Et profecto æqua, & proba
bilis est hæc sententia, cum impium, & inhumanum vi-
deatur fortunæ telis vexatũ puniri, & hominũ infortu-
niũ etiam pœnis prægrauari: argumen. l. diuus. ff. de of
fi. præsid. & l. tam dementis. C. de epi. audi. & nocentium
odio innocẽtes prægrauari est contra naturalẽ æquitatẽ.
l. sancimus. C. de pœ. c. j. de iniu. lib. vj. & reg. non debet de
regulis

regulis iuris. eo. lib. & facit. quod scripsit Pet. Ancha. con
silio clxiiij. de viribus, & efficacia. Vnde Ioa. Fab. & Ioã.
de Plat. in §. eum quoq; instit. de actio. † scripsêre, spolia-
tum bonis suis belli causa insolidum à creditoribus con- 5
ueniri non posse, idque pium, & æquum putant. Et licet
ibidem Ias. mirabile, & notandum exclamans cogitandũ
esse subiungat, Mar. tamen sing. ccxlj. commẽdat, & pro-
bat. Accedit ad prædicta, quod scripsit Abb. in c. ex parte
in fi. de consue. Vbi differentiam in lege municipali con
stituit inter decoctores dolosos, & ex proposito, & illos,
qui fortunæ vitio, quem refert, & probat Marsil. in sing.
ccxxiiij. filius. Et ex his habes fortuitã paupertatem excu-
sandam: & in plurib. iuris articulis excusationẽ præstare
non est nouum, & non parem rationẽ esse in vtroq; de-
coctore, quod in ij. parte huius tract. explicauimus. † De- 6
nique illud receptum est, vniuersalia verba legis muni-
cipalis ad æquitatem reducenda, restringendaq;, ne quis
indebitè damnum patiatur. l. ij. C. de noxa. Acc. & cæteri
in l. fina. §. in computatione. C. de iure deliberandi Bart.
in le. omnes populi, in vj qu. princi. C. de iustitia & iur.
Ias. in l. si seruum stichum. §. sequitur. in ij. nu. ff. de ver-
borum obligat. Soc. in consi. xliiij. col. iiij. ad fi. lib. j. Hoc
amplius inquit Aret. in consi. lvij. col. iij. vers. præterea
posito. & si lex municipalis diceret, vnum pro alio obli-
gari: interpretationem tamen illam accipit, quando cul-
pa, vel negligentia ei potest imputari, qui pro alio obli-
gatur. Idem Are. ex facto consultus respondit in consil.
cvj col. penu. in iij. dubio. generalia verba legis ad ea non
trahenda, in quibus euidens est iniquitas, & quæ nam
maior iniquitas esset, quam si innocens damnaretur, &
qui vexatus fortunæ telis fuisset, idque demonstrare pos
set? potest & id, quod diximus similibus sexcentis argu-
mentis confirmari, quæ consultò prætereo. Sed poterit le
ctor elegans Aymon, responsum videre in j. eius respon.
lib. sub numero 3. iudex habẽs. Nec te moueat Bal. ratio,
si hic, qui ad inopiam vitio fortunæ peruenit, intellige-
retur exceptus, seu in l. non comprehensus, nõ esset plenè
qed. consultum, quia fraudem probare, est perdifficilè.

Quoniam decoctores tenentur bona creditoribus indicare: iuxta ea, quæ notant. in l. j. C. qui bon. ced. poſſ. & C. de iure delib. l. fi. §. licentiã, & in l. j. C. quando & quibus quarta pars debe. & omnes, & ſingulas cauſas exprimere debent, quibus ſtrangulati ſunt: argu. l. j. C. de prædi. decu & dolus, & fraus præſumitur, & demonſtratur ex pluribus, quæ ſuprà retulimus. Accedit, q̃ decoctores poſſunt torqueri, vt indicent pecunias, & merces receptas, quas nunc denegant habere, vt plenius vltimò loco dicemus. † Et præſumptio, quæ eſt cõtra decoctores, de qua
7 Bal. meminit, & diximus ſupra in præceden. parte verſ. ſubijcit poſt hæc. & ver. deniq;. Bal. ad euidentiorem, ac duriorem probationẽ, ſeu rerum demonſtrationem decoctores aſtringit: iuxta not. à Bal. in fi. ff. quod met. cauſa. cum his, quæ addit Mar. in ſingu. cccclj. decreui. & ad de Alciat. tracta. de præſumptio. in prin. iii. par. nume. 3. Nec enim hanc præſumptionem illius generis eſſe puto, quam vocant iuris, & de iure, & quæ probationem in cõtrarium tollat, vt ſenſiſſe videtur Bal. adeò, vt ex ea damnari decoctor poſſit. Ex quibus in qu. generaliter à Bald. propoſita, eũ qui fortuito caſu non ſuo vitio decoxerit, puto in l. municipali non includi, vbi id conſtiterit, prout ipſemet Bal. propoſuit.

8 † Conſtitutione curiæ mercatorum Florentiæ cauetur, ſi debitor infra certum diem creditoribus non ſoluerit, vel non ſatisfecerit, pronuncietur ceſſans, interrogatus Romanus cùm Thomaſius quidam à Spinellis bona immobilia Thomaſio Iacomini creditori obtuliſſet, & quidem in tempore, num conſtitutio iuris communis interpretationem patiatur, hoc eſt, intelligatur, iuxta authen. hoc niſi C. de ſolu. & in conſi. clxiij. conſtitutio curiæ, iuxta d. auth. interpretandam probat. Idem interrogatus, an oblatio bonorum immobilium per Thomaſium ſimpliciter facta, eidem profuerit? & reſpondit non profuiſſe, docetq; ſatis eleganter cauſam, quare non profuerit, Tenebatur enim docere cauſas, quare beneficium illud vt aliud pro alio creditor recipere tenetur, conſequi poſſet, Item palàm facere debebat bona immobilia in dominum

num creditoris irreuocabiliter trãſlatũ iri, & fideiuſſorẽ offerre: iuxta d. authẽ. adeò vt oblatiõis tempore fideiuſſor adeſſet, ſecundũ Ang. in l. de pupillo. §. is, cui. & l. prætor ait. §. ſi quis paratus. ff. de noui operis. nu. motus ſingulari l. ſeruus ſi hæred. in fine. ff. de iſta. libe.

Idem Ro. in conſi. xcij. in dubitatiſſimam. in caſu ſtatuti de ceſſantibus, & fugitiuis, & de quo nuper meminimus, reſpondit, de quo nos meminimus in princi. tracta. in 1. part. ver. ſuboritur alia quæſt.

† Conſultus idem Roma. cùm debitores, qui ad pin- 9
guiorem fortunam deueniſſent, conſtitutione Peruſina ſolidum ſoluere compellantur, atque integrè ſatisfacere, quacunq; conuentione facta non obſtante, & Petrus quidam decoctor cum ad pinguiorem forturam deueniſſet, cum creditoribus conueniſſet, vt certa parte debiti contenti eſſent, num rata ſit conuentio? & ratam defendit in conſi. ccccliij. in caſu. Quoniam ratio conſtitutionis illa videtur, nimia, ſcilicet, debitorum inopia, propter quã mouentur creditores ad paciſcendum cum decoctorib. & partẽ debiti remittendũ, vt potiùs aliquid habeant, q̃ totum perdant. Quæ ratio ceſſat in eo decoctore, qui locupletior factus conuentionẽ fecit, idq; ſtrib. probat etiã argumentationib. & citat. ff. de mo. & ho. l. cura. §. deficientiũ. c. ſuggeſtũ. extrà de. deci. c. cũ tu. iuncta gloſ. in ver. donec. de vſu. Quæ ſententia Ro. hæſitationẽ habet, q̃ cum de pact. inter creditores, & decoctores dicemus, oſtẽdemus, & ad rationem Peruſinæ cõſtitutionis quam Ro. reddidit, vide l. & ſuum hæredem, in 5. hodie. ff. de pact. vbi Odo relatus à Bal. ibidẽ inquit, illam eſſe rationẽ illius §. quare creditores ſi in vnum conuenerint, & plures dicant ſe certa parte debiti cõtentos eſſe, præferantur diſſentientibus: in minori tamen numero, ratione habita ad cumulum debiti, quoniam ni ita ſtatutũ eſſet, minor pars obeſſet maiori, & impediretur per minorẽ partẽ cõmodum & vtilitas maioris partis, melius eſt. n. pauca diuidere, quã totũ perdere: de quo etiam ſuo loco dicemus.

Meminit etiã Paul. Ca. in cõſ. clxxix. viſu pũcto, par. ij. de alia florẽtina cõſtitutiõe, qua in materia decoctorũ

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

cauetur creditores omnes in tributum vocari, ſeu vt ipſe
10 ait, † creditoribus ſatis fieri debere per ſolidum & libram non habita ratione priorum vel potiorum creditorum priuilegiiſque actionum perſonalium, vel realium poſtpoſitis, & æquam omnibus creditoribus conditionem eſſe. Dubitabaturque num decoctor, qui & Romæ & Florentiæ creditores habebat, promiſeratque ad rationem decem ſolidorum pro libra, & ſoluerat creditoribus Florentinus, & eos conſeruare promiſerat cautione, conditionem Florentinorum creditorum meliorem facere potuerit. In damnum creditorum Romanorum. & reſpondit non potuiſſe: & ſi Romani creditores aſſenſiſſent, cõcordiæ factæ, vt eis ſatisfieret ad rationem decem ſolidorum pro libra qualibet, poſſent tamen petere æqualitatẽ ſeruari, & ſolutione facta pro dimidia reuocare, ſi non ſuperfuerit vnde eis ſatis fiat. citat. l. ſi non expedierit. §. j. ver. quod ſi vtroque. ff. de bon. auth. iudi. poſſ. l. qui autem §. ſciendum ver. qui verò. poſt l. pupillus. cũ his, quæ ea. lege notantur, ff. quæ in frau. cred. & l. verùm. §. ſi cùm tres. ff. pro ſocio. Item & regulam, non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. ff. de reg. iur. Idemq; Paul. reſpondit in damnũ & præiudicium decoctoris conuentionem de conſeruando creditores Florentinos in decem legitimam fuiſſe, & præſtãdam, propterea fuiſſe tam per decoctorem, quàm fideiuſſorem eiuſdem. Quibus addes, quod in materia propoſitę legis municipalis ſcripſit. Signo. in conſi. cclxxvj. in quæſt. Item & illud legem huiuſmodi municipalẽ, quæ æqualẽ conditionem eſſe iubet omnibus creditorib. robur accipere ex l. procuratoris §. fin. cum. ſeq. ff. de tribu. vbi Ang. etiam notauit.

Socinus etiam in conſil. cclxxvj. prẽmiſſa conſultatio
11 par. ij. † circa interpretationem ſtatuti diſſeruit, quo ampliſſima poteſtas cuilibet concedebatur fugitiuũ & decoctorem accuſandi ipſum, legito: ſcripta enim Socini talia ſunt, vt inter manus omnium verſentur.

Idem Soci. in conſi. cclxxiiij. in cauſa dominę Lyſę eadem par. ij. col. pen. & fi. † legẽ municipalem, quæ ſyndi-
12 cis iuriſdictionem tribuit cognoſcendi & declarandi bona &

na & iura, creditores, & debitores, & nomina debitorum ceſſantium interpretatur, vt ſyndici ius non habeant declarandi domum, finge Titij debitoris ceſſantis, eſſe ceſſanti ſeu decoctori hypothecatam. Quoniam hoc eſt declarare huiuſmodi domum fuiſſe in bonis debitoris ceſſantis tempore contracti debiti, cùm aliàs nõ poſſet eſſe hypothecata, iuxta notata à Bartol. in l. rem alienam. ff. de pignor. act. & quia licet ſtatutum tribuat iuriſdictionem declarandi bona, & iura ceſſantium: non tamen cõcedit, ſi tertius haberet potiora iura in bonis debitoris ceſſantis, quod ſyndici in eorum vtilitatem poſſint pronũtiare, ſe habere potiora iura ex perſona ceſſantis, & in materia, vt ipſe ait, exorbitanti extenſio fieri non debet, hęc ille, qui citat l. ſi verò. §. de viro. ff. ſol. matr. c. cùm dilectus. extrà de conſuet. & ſubdit reſtringenda ſunt verba ſtatuti, nè iudices ſint in cauſſa propria. l. vnic. C. nè quis in ſua cau. gl. in c. cæterùm, extrà de iudi. & in c. imperialem. §. prætereà. qui feu. da. po. & ipſum legito, qui pluribus vtitur.

Idem Soci. in conſil. cclxxiij. in præſenti conſultatione ea. par. ij. † reſpondit Florentinam conſtitutionem, 13
quæ iubet tranſactiõem initam à ſyndicis cum decoctore, adhibito conſenſu duarum partium creditorum, ratam eſſe, etiam alijs creditoribus irrequiſitis & ignorantibus intelligendam eſſe, vbi dicti creditores in vnum conueniſſent, & conſenſum præſtitiſſent: non autem vbi ſeparatim & ſeorſum. l. & ſuum hæredem. §. fin. & l. ſequen. ff. de pact, vbi ait Alb. Bart. & pleroſque alios notaſſe. Diſputat etiam non inſubtiliter, num fideiuſſores qui in tranſactione interuenêre, & qui exactis decoctorum nominibus à ſyndicis, quod deficeret, ſoluere promiſerunt, teneantur, & ex pluribus fideiuſſores defendit. Diſſeruit etiam ſuper poteſtate ſyndicis attributa, & quidem maiori, quàm in ſtatutis contineretur, & quoniam pluribus vtitur, ſat ſit locum ipſum retuliſſe, & ad dictũ ſtatutum videbis conſilium collegij Peruſini inter conſilia Ang. 21. Simon & Iacobus, &c.

Conſultus idem Soci. ſuper Florentina eõſtitutione,

14 qua officialibus † & ſyndicis poteſtas datur vendendi quæcunque bona ceſſantium, ſeu quæ declarata fuerint per ſyndicos ad ceſſantes pertineri, in conſ. lvij. in cauſa filiorum Caroli par. iij. num. 9. reſpondit, quia conſtitutio odioſa eſt, & ob id reſtringenda, officialibus & ſyndicis poteſtatem tributam non cenſeri vendendi bona debitorum ceſſantium, etiam venditione ſecuta, quia nulla retractari poſſe, etiam poſt quadrimeſtre tempus à ſtatuto præfixum, cuius ſententiam Dec. in eodem facto conſultus probauit, vt patet in conſi. xxxviij. num. 6. ver ſic. in tertio dubio. & videbis Anch. in conſil. xcj. Pro ſpecifica. & in conſil. clxx. in primo dubio, quæ conſilia refert Deci, vbi ſuprà, & in quibus conſilijs ſuper facultate ſyndicis à dicta conſtitutione conceſſa diſſeruit, & præſertim, num qui emerint ab officialibus bona decoctorũ poſt quadrimeſtre tempus à cõſtitutione præfixum, ſint tuti? quæ conſilia, ſi libet, legito.

Subiungit idem Socin. in eodem conſil. lvij. de ſtatu-
15 to, † quod filios, qui ſe ab hæreditate patris ceſſantis abſtinent, ad debita perſoluendum aſtringit, & eodem modo filios creditoribus paternis teneri iubet, quo pater tenebatur: & relatis verbis legis municipalis, ipſam legem interpretatur in filijs verè ceſſantium, non in filijs eorum, qui pro ceſſantibus habentur. Et addit ſtatutum huiuſmodi, filios clericos, etiam in minoribus conſtitutos, non compræhendere, citat Alex. in conſil. ccx. ponderatis his omnibus. & conſil. ccxj. viſa facti. vol. ij. addes & Deci. in relato conſil. & eundem Deci. in conſil. cccljx. in
16 cauſa domini Marci qui ait, † huiuſmodi ſtatutum odio
17 ſum, reſtringendumque eſſe. † Et eleganter ſubdit, filios, qui à ſtatuto pro parentibus obligantur, non teneri ex contractibus, & obligationibus extra territorium factis: & conſiderat extraordinarias probationes, quæ vigore ſtatuti contra parentes admittuntur, contra filios non admitti, idque ex eo, quod not. Bart. in l. j. ff. quando ex fact. tut. & in l. nè quid. col. pen. ff. de incend. ru. & nauf.

Probat etiam ex eo, quod Socin. ſcribit in l. Modeſtinus.
18 ff. de except. qui ait, † eius genitorem. & Aret. conſuluiſſe ſtatu-

ſe ſtatutum Florentinum, quod patrem, qui permiſerit filium negotiari, & non contradixerit, pro filio obligatum, iubet non trahi ad negotia, quæ extra territorium filius geſſerit: quoniam ſtatutum eſt cõtra ius diuinum: iuxta illud, Filius non portabit iniquitatem patris. Et odioſum, vt non ſemel diximus: ergò ad geſta intra territorium reſtringendum eſt, & videbis Deci. in c. cognoſcentes. de conſtit. in ij. lec. qui parũ ſibi conſtitit, ſub nu. 8. dictamq; ſententiam inargutè damnat, videbis etiam in materia Aret. in cõſ. xxix. diligenter. nu. 14. & ſeq. nu. & circa dicta ſtatuta, an valeant. & pleraq; alia videbis. Abb. in c. ex parte, in fin. de conſt. Mar. ſin. ccxxiiij. filius &c. & ſin. ccclxij. & in l. infans. nu. 28. vſq; in fi. ff. de ſica. Alex. in conſ. xlij. ſuper præmiſſo themate. nu. 22. & ſeq. vol. j. Sal. in l. ij. nu. 12. C. de conſt. pec. Seue. in l. omnes populi. nu. 13 ff. de iuſt. & iur.

Apud Ancha. in conſ. cccc. de iure communi quæritur de ſtatuto † quòd certis conditionibus fratrem deco- 19
ctoris pro decoctore obligatum iubet. & quoniam plenè attigit, legique poteſt, ſuperfluum eſt referre.

Proximè accedit, quod Raphael Cum. ſcripſit in con
ſil. cxlvj. ſtatutum enim † quod fratres omnesque ad v- 20
num panem & vinum (vt ait) ſtantes pro decoctore obligat, non inſubtiliter interpretatur. At enim verbum ſtare, propriè accipiendum, vt in eodem loco & domo morentur, ff. de acquir poſſeſſ. l. iij. §. ex contrario. ff. de ver. oblig. l. ſtipulatio. §. hæc quoq;. ff. de cond. & demonſtr. l. ſi quis ita legauerit. Item ſubijcit illos in vnum panẽ & vnum vinum ſtare, dicendũ eſſe, qui in vna domo ſimul alũtur. C diuor. fac. apud quẽ lib. al. l. j. nec poſſe intelligi de viuentib. expẽſis cõmunibus, ſcilicet ſeparatim, vt puta ſi Titius Anconæ, & Seius Florentinæ communibus expenſis viuant, idque pluribus probat. Illamque ſtatuti rationem eſſe ait, vt tanquàm conſocios culpęq; participes fratres & reliquos de familia ſtatuentes obligari p decoctore voluerint. Complura q; etiam adijcit, illudque præcipuè, ſi lege municipali mercatoribus creditoribus contra fugitiuos debitores priuilegiũ tribuitur, interprè

tandam

21 tandam esse, † quod sint mercatores tempore contracti debiti & fugæ: quoniam qualitas respiciens verbum intelligitur secundum tempus verbi. l. Titius. ff. de testa. mili.

Quæsitum est apud Anc. in consil. clxiiij. de iuribus cùm à Senatu Florentino quibusdam officialibus super
22 bonis cessantium inquirendis, † & ipsos plena potestas data esset, & officiales sententias, contractus, & arbitramenta ex præsumpta fraude generaliter decreuerint irrita, & nullius valoris, à certo tempore cum cessantibus lata, & latas ac initos, Num decretum in prejudicium eorum, qui cum eis contraxerunt teneat? & respõdit decretum nullum, tanquàm sine causæ cognitione factum, & ab his, qui mandati fines excesserint: ex fraude enim contractus initos arbitramentaque & sententias lata & latas tantùm irritari posse, non autem legitimè facta seu lata, & ex fide gesta. Et prætorem Florentiæ ex generali iurisdictiõe sibi à lege municipali tributa de nullitate posse cognoscere. Nec ex eo, quod speciatim à Repub. Florẽtina quibusdam causæ contra cessantes demandatæ essẽt prætoris potestatem ordinariamque iurisdictionem aduocatam censeri, quinimò iurisdictionem cumulatam putat. c. per hoc. de hæreditat. libr. vj. l. j. C. de offic. præf. vrb.

Et in statuto Florentino circa modum pronunciandi
23 aliquem cessantem † & fugitiuum Angel. in consil. lxj. copiosè disseruit, & inter alia illud præcipuè attigit, Nũ potestas seu prætor sine præsentia & consensu consiliariorum Mercaturæ cessantem & fugitiuum aliquẽ pronuntiare possit, & ait non posse, quemadmodum & soli officiales ius pronunciandi non habent. de quo Angeli consi. meminit Dec. in consi. cclxviij. conclusio. num. 2. & considera vtrunque consilium, & Ang. & Anch. proximè relatum.

Idem Ang. in consil. vj. lata est sententia. In statuto Florentino respondit, quo cauebatur prætorem facultа-
24 tem habere † exequendi sententias consulum, prout ipsi consules in omnibus, & per omnia. Vt non possit prætor exe-

tor exequi bannum cessantis & fugitiui propter quod etiam filij & vxores obligantur, licet id consules facere possent, alio statuto Florentino disponente: quoniam id valdè iniquum, crudele, & inhumanum est, quod filij & vxores pro debitis fugitiuorum compelli possint, sed hęc Ang. sententia nõ est sine dubitatione. Videbis ergo, quæ Alexan. & alij scripsêre. in l. j. ff. de leg. j. & præcipuè Iaſ. sub num. 20. & Io. Crot. sub num. 3. & Iac. à nig. eod. in loco num. 11.

† Ex facto consultus Deci. vir prudentissimus circa in- 25
terpretationem statuti de pœnis cessantium, elegãter respondit: vt statutum locum habeat, necessariũ esse qualitates ipsas concurrere. & benè censuit Dec. & differendo subijcit propter statutum, quod excipit neminem pro debito, in quo fuerit fideiussor, fugitiuum pronuntiari posse, patrem ad pœnas cessantium pro filio non teneri, licet ad debita filij ex lege dicta municipium teneatur, & quia legi potest, & plenè scripsit nobis, sufficiat locum, vbi est hæc controuersia, adnotasse.

† Illud non est prætereundum, vbi lex municipalis 26
mandat filios pro patribus teneri, etiam si hæredes non sint, nè filij pro debitis à parentibus contractis, teneãtur consuli, atque remedium dari patribus, vt filios exhæredent. Nam propter exhæredationem filij à paternis credi toribus conueniri non poterunt: quoniam exhæredati pro mortuis habendi sunt. l. j. §. si pater. ff. de con. cum eman. lib. l. j. §. pen. & l. si post mortem. in §. liberi. ff. de bonor. possess. contra tabu. & vt suprà sensit Bald. in l. dotis. in fi. C. de iure doti, quem probat Iaſ. in l. planè. in §. duobus. ff. de legat. j. & Dec. eiusdem sententiæ assentitur in c. cognoscentes. in j. lect. nume. 4. de constit. & Iaſ. in §. actione. (si is est) num. 78. instit. de actio. & in ead. opin. est Ioan. dilect. in tract. de arte testa. in tit. de lib. inst. cau. vij. filius.

† Fuit quæstionis, si municipali lege decoctori, seu fu- 27
gitiuo ius reddi non debet, & vulneratus decoctor fuerit, num quia accusari, qui vulnus intulit, non potest, iudex ex inquisitione contra vulnerantem poterit procedere. &

dere. & Iac. But. q. proposita, bellissimè disseruit, vt patet ex eius commen. in l. quæ adulterium. C. de adul. vbi negat inquisitionem posse institui: quoniam lex municipalis propter personæ vtilitatem, & qualitatem impunitum iubet esse maleficium, & si iudex ex officio procederet, ius cõtra statuti verba decoctori redderet, datiuúsque casus non respicit eum, qui facit, sed cui effectus attribuitur, & seruus domino acquirit, quando contrahit, & dominus contrahere videtur, refertque illud Virgilianum carmen:

Sic vos non vobis fertis aratra boues.

& arg. l. j. ff. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. quam sententiam Iac. But. & Bal. & Ang. ibidem probârunt, & subijcit idem Ang. diuersum esse, si lex municipalis honoris personæ gratia ius dici denegaret: duraret enim potentia inquirendi, sublata potentia accusandi. l. querelam. cum gl. C. de fal. & ita interpretandum esse. Quod Iurisait in l. non solùm. in §. quanquàm. ff. de iniu. Sali. autẽ eo in loco distinctionis suæ acquieſcit, quam fecit in l. falsid. C. de fal. & in l. ea quidem. C. de accus. Est & alia distinctio Richar. Malum. de qua meminit Ang. in l. si vacantia. C. de bon. vacan. Sed & his addes, quæ Aret. in eius practica notauit in ver. hæc est quædam inquisitio. num. 71. vbi Ang. apud eum addidit, & Bart. in l. non solùm. in §. quanquàm. de iniur. & quæ apud eum notantur.

QVINTA PARS.

SVMMAE.

1 *Fideiussor an liberetur ex prorogatione diei facta à creditore reo, si reus decoxerit in termino prorogato, plenius disputatur.*

2 *Fideiussores dantes num iterum satisdare teneantur, si non soluendo efficiantur.*

3. *Vsu-*

3 *Vsurarius manifestus facto testamento fideiussores dederat de restituendis vsuris, qui non soluendo facti sunt, num si decesserit alijs fideiussoribus non præstitis, testamentum valeat? vbi, quòd non.*

4 *Cedens debitorem, si is non soluendo sit, vel postea efficiatur, cessi nominis periculum ad quem pertineat, declaratur.*

5 *Mercatori seu campsori dicens, quòd soluat Titio illud, quod sibi debetur, num si campsor promiserit, liberetur.*

6 *Doctori asserenti aliquid à consuetudine receptum, an sit credendum.*

7 *Coniunctum facta coniuncti ignorare, non est verisimile.*

8 *In vectigalium licitatione si Titius obtulit sexcenta, Seius verò postea septingenta, si Seius, qui licitatúne vicit non soluendo sit, num Titius sit liberatus.*

9 *Habens multos creditores, si prædium, quod solum in bonis habet, Titio vendat ea lege, vt satis creditoribus faciat, quòd creditores recta via, & absque cessione aduersus Titium agere non possint.*

10 *Habentes ædes communes stipulati sunt inuicem, nè extra eos alienentur, néue in extraneos quouis titulo transferantur, etiam per dationem insolutum, adiecta bonorum obligatione, si vnus ex his mole debiti prægrauatus, partem ædium, quam habet, dare velit. an possit, sitq; iuris remedium relatiuè.*

11 *Paupertas probatur ex cessatione, & fuga.*

12 *Viro vergente ad inopiam, quòd vxor non possit creditores, qui possessionem bonorum viri ceperunt impedi-*

impedire, nisi prius procuret cauſſa cognita iudicem ſuper inopia viri interloqui.

13 *Societatem iniuerant in lana Florentiæ, Titius, Meuius, Gaius, & Sempronius. deindè idem Gaius, & Sempronius ſoli aliam ſocietatem Anconæ coiuerant in corijs, num ſi hi decoxerint Titius & Meuius ad debita Gaij, & Sempronij caſſa ſocietatis coriorum teneantur? vbi, quòd non.*

14 *Quæſtiones variæ, quæ contingunt ex eo, quod non ſoluendo aliquis factus ſit.*

BENE eſt, poſtquam municipalia quædam iura contra decoctores retulimus, aliquas quæſtiones (vt in initio pollicit ſumus) ſubiungere, & quidem quotidianas, quia quæ ſemel aut bis (vt ait Theophraſtus) accidunt, contemnunt
1 Legiſlatores, vt legitur in l. nam ad ea. ff. de leg. † Et primùm, vulgaris eſt illa quæſtio, Num ex prorogatione diei facta à creditore reo, liberetur fideiuſſor? In qua illa diſtinctio frequenti doctor. ſententia eſt recepta, vt ſiquidem fideiuſſor ad certum tempus ſe obligauit, finge ad annum ſoluendæ penſionis domus gratia, vel pro cuſtode arcis ad diem dictum, vel iudice, qui anno futurus eſt in officio, & facta prorogatione, ſi cõſenſum non præſtitit fideiuſſor, & prærerito, in quo ſe obligauit teneri, ex prorogatione verò non teneri, liberatus eſt enim fideiuſſor finito tempore. l. ſi cùm Hermes. C. locati. l. item quæritur. §. qui impleto. ff. eo. Bart. in l. Lucius. in §. Paulus. ff. de admi. tut. Alex. in conſil. lxij. num. 5. habita. vo. vj. Deci. in l. lecta. num. 13. ff. ſi cert. pet. & ſcribit Marian. in conſil. xxvj. viſis. vol. j. col. pen. Si verò fideiuſſor ſimpliciter fideiuſſit, & ſolutio dilata eſt ad certum diem, facta prorogatione diei à creditore reo, & in termino prorogato ignorante etiam fideiuſſore, fideiuſſor obligatus remanet. hoc enim modo intercedendo in omnem cauſam

ſam fideiuſſiſſe videtur. Et ratio illa redditur, quia nulla facta temporis prorogatione fideiuſſor veluti reus principalis poſt tempus tenetur, vt ſcribunt iuris interpretes in l. ſi vnus. in §. ſi cum reo. ff. de pact. & plenè Iaſ. in l. j. C. de iu. nu. 25. & in c. cõſtitutus. extrà de fideiuſſoribus. Hoc enim caſu differendæ obligationis cauſa dies adijcitur: at in prima facti ſpecie finiendæ. Finge modò in facto, primo loco propoſito, decoxiſſe reum debitorem in termino prorogato quid iuris ſit ex prædictis, relatíſque locis, clarè patet. Finge & in ſecunda facti ſpecie ſimiliter reum decoctum poſt prorogationem factam, & fideiuſſorem non liberari reſpondeo. Vnde refero quotidianam illam Rotę Ro. queſt. ſub numero 859. penes Titium. in antiquis. De eo enim quæritur. penes Titium numularium florenos mille depoſui, non quidẽ in ſacculo, acceptis fideiuſſorib. de reſtituẽdo poſt annũ, ſeu biennium. Volens ego deinde depoſitum recipere, rogatu numularij ignaris fideiuſſoribus per tres quatuórue annos certo lucro conſtituto eoſdem florenos penes eundem numularium remanere contentus fui. Nũ ex prorogatione, & pacto inito certi lucri nouatio facta ſit, fideiuſſoreſque liberati cenſeantur? & nouationem factam non eſſe, & conſequenter fideiuſſores conueniri poſſe, reſponderunt facta excuſſione, & ſi non ſoluendo in nouo termino numularius effectus fuerit. De qua quæſtione meminit Soci. in relato conſilio. Et his addes Feli. in c. de cauſis. nu. 6. de reſcrip. quem puto declarandum & intelligendum iuxta relatam diſtinct.

2 †Item quæro, dedi Titium in fideiuſſorem, effectus eſt non ſoluendo, num iterum ſatiſdare tenear? & pleriſque placuit, ſiquidem ex conuentione dedi, vt puta in contractu venditionis aſtrinxi me ad fideiuſſorem præſtandum, de euictione periculum ſubſecutæ inopiæ ad emptorẽ pertinere. l. pupilli. in §. foror. ff. de ſol. l. ſi nomẽ ff. de hęr. vel act. ven. Si verò iudicis officio ſatiſdationẽ præſtiti ex integro me ſatiſdare debere, eadem enim æquitas ſuggerit, iterũ caueri in hac facti ſpecie, cũ ex inopia ſubſecuta in fideiuſſore, deſinit eſſe cautum l. prætoriæ.

tòriæ, vbi Bar. ff. de præt. stip. & scibit idem Bart. in l. iiij. in fi. ff. de fideiuſ. & alij iuris interpretes in l. quoties, & in l. ſi ab arbitro. ff. qui ſatiſd. cog. & ibidem Iaſ. quotidia-
3 nam illã q. ſubiungit, & eſt talis: † Vſurarius manifeſtus teſtamentum fecerat, præſtita idonea cautione de reſtituendis vſuris extortis, qua cautione teſtamentum, quod non valet, ipſoq; iure irritum eſt, ſuſtinetur, c. quãquàm de vſu. lib. vj. Deinde fideiuſſores, quos manifeſtus vſurarius præſtiterat, nõ ſoluendo facti ſunt, & alijs fideiuſſoribus non præſtitis deceſſit vſurarius, num teſtamentũ valeat? Et in propoſito iuris articulo ait, licet Bal. in c. ex literis de conſt. teſtamentũ non vitiari reſponderit, quoniam ſufficit legi ſemel ſatisfactum eſſe, l. fi. §. fi. C. de in. di. vid. tol. Contrà tamen reſpondit Iaſ. mouet eũ, quod ſuprà retuli. Vbi ex legis diſpoſitione fideiuſſio præſtanda eſt, ex integro ſatisdandum eſſe, ſi calamitas in fideiuſſore ſuperuenerit, & probat eius ſententiam alijs argumẽtationib. Ego verò, licet autoritate Bald. ſatis mouear, quæ comprobari poteſt ex multis rationis & argumẽtis, quæ lector colliget ex conſ. Dec. xxiiij. Iaſ. tamẽ ſentẽtiæ aſſentior, ex mente enim c. quanquã eſt, ſi verba diligenter conſiderentur. Iubet enim vſuras omninò reſtitui, & cautio loco ſatisfactionis habetur. Patet ex illis verbis, plenariè ſatisfactum, vel illis, quibus, &c. Quæ verba ſatisfactionem neceſſariam demonſtrant, & veræ reſtitutionis gratia ſatisdationem requiri. Et poſtquam incidimus in ſermones c. quanquam. ad eius materiam leuandi laboris cauſa loca infraſcripta adnotauimus. Abb. in c. j. par. ij. & conſi. xxij. par. j. Alex. in conſil. vj. vol. vj. Soc. in conſil. lxx. in præſenti, &c. vol. j. Iaſ. in conſil. lxxviij. vol. iii. viſis. Ioan. Dilect. in tract. de arte teſt. cau. vij. ſub. rub. de his, qui non hab. teſt. fac.

Proximè ad relatam quæſtionem accedit illa quęſtio,
4 Ceſſi tibi Titium debitorem meum. † Non eſt ſoluendo Titius, an periculũ ceſſi nominis ad cedentẽ vel ceſſionarium pertineat? In quo iuris articulo Bar. in l. pupilli. in § ſoror. ff. de ſol. reſpondit, ſi Titius poſt ceſſionem decoxit, tuu eſſe periculũ. Cùm enim inopia poſt ceſſionem ſuper-

ſuperuenit, ad ceſſionarium damnum pertinet: vt in d. § ſoror. Vbi verò Titius ceſſionis tempore non ſoluendo fuiſſet, contra ſe habet. le. ſi cùm dotem. in §. ſi mulier. ff. ſolu. mat. vbi Alex. poſt Ang. & Bal. eleganter ſcribit notandum eſſe illum §. contra mercatores, qui dant aliquos expromiſſores, quos ſciunt iam collectis ſarcinulis ſtatim fugam arrepturos. ſi enim principalis debitor ex cauſa dotis tenebatur, contra eum primaria actione agi poteſt. Sed ſi ex alia actione, tunc licet delegatio non ſit nulla (facit enim vt ab actione prima liberetur) datur tamen contra eum actio de dolo ad id, quod intereſt. l. ſub prætextu. C. de tranſac. quod & Paul. & Imola ibidem probant, qui Imol. ſubdit dolum debitoris præſumi, quando breui tempore expromiſſor fugam arripuit: arg. l. ſi ventri. §. fi. ff. de pri. cre. quibus addes, quæ diximus ſupra in tertia par. verſi. Hic ſubiũgi poteſt. numero 31. & ſeq. & illinc aſſumes quæ ad hunc locum attinent.

Subiungit idem Alex. in loco paulò ſuperius relato, quid ſi debitor delegans non fuiſſet in dolo, vt puta quia ignorauit debitorem delegatum non fuiſſe idoneum, vel de fuga ſuſpectum, & huic diſtinctioni cum Bart. acquieſcit. Aut creditor, cui fit delegatio, ſciebat illum, qui delegatur, idoneum non eſſe, & placere eis debitorem delegantem liberari: ſciens enim recipiendo & admittendo, bonum nomen fecit. leg. inter cauſas. §. abeſſe. ff. manda. Si verò ignorabat diuerſum ius eſſe. leg. promittẽdo. § ſi à debitore. verſi. quòd ſi iã tunc à ſenſu contrario. ff de iure dotiũ. Et addit in ambiguo præſumi creditorem ſciuiſſe debitorem delegatum inopem fuiſſe, & culpæ ei annumerandum, ſi conditionem eius non explorauerit, recipiendo enim & admittendo, vt idoneũ approbaſſe cenſetur. Regula, qui cum alio. ff. de reg. iur. vbi Dec. Alexandri ſententiam probat, & citat Angel. & Pau. Caſt. in leg. j. ff. ſi quis in ius voc. idem ſentientes. Poſſet tamen creditor iuſtam ignorantiæ cauſam probare, vel quod ſeductus ſcilicet ſuaſionibus principalis delegantis aſſerentis debitorem delegatum idoneum approbauerit, ad quas ſuaſiones & præfationes

addo ego gl. in l. apud Celsum. ff. de dol. excep. & quoniã pleniùs Alex. scripsit ipsum, si libet, legito.

Incurrit & hic alia inspectio, quæ communionem cũ proxmè relatis non modicam habet: & quam Barto. & pleriq; alij tractarunt in l. singularia, ff. si cert. peta. Dixi mercatori seu numulario.† quod causa mercium vendi- 5
rarum tibi debeo, persoluat. In qua facti specie respondit Bart. siquidem mercator promisit, & post promissionem decoxit, periculum decoctionis ad te spectare, & me liberatum esse: quoniam promissio loco solutionis habetur, l. si pupilli. §. j. ff. de solut. ergo admisisti atq; recepisti mercatorem. Si verò mercator seu numularius non promisit, licet ei vt solueret mandauerim, contra se habere, vt saluum tibi sit ius agendi contra me. Quod Bart. responsum receptum est, vbi delegatio facta est, tribus scilicet cõuenientibus. Primũ, quòd mercator seu numularius delegatus sit meus debitor. Deinde, quòd delegatus mercator per stipulationem ex mandato meo promittat, & illud tertium, quòd tanquam debitor promittat. Et licet Areti. in consi v. In causa & puncto ad me transmisso sentiat, delegationem factam censeri, etiam si mercator seu numularius non sit meus debitor, & Matth. ab Affli. in hoc subsistat, Decius cccliij. dubia suspẽdere. Ego tamen frequentioribus, qui in relatam sententiam iuêre, assentior: licet aliter Aretin. scripserit. & hanc sententiam crebriorem esse patet ex responso Alex. decimo, volu. ij. & ex commentatijs Decij in citata l. singularia, nume. 26. & seq. Soc. in consi. cclxvij. in ij. par. quibus adde Deci. in consi. cvij. & quæ diximus suprà, in titulo mandati, in princip. & quoniam omnis nostra disputatio de mercatoribus, & his, quæ ad mercaturam attinent futura est: in proposito iuris articulo duo singularia inter mercatores notanda sunt. Alterum, inter ipsos mercatores pactum loco stipulationis haberi, vt scribit Deci. in citato consi cvij. & consi. ccccxxj. plenè & subtiliter, in fi. Alterum est, quod Raph. Cuman. ait, in l. delegare. ff. de noua, à cõsuetudine receptũ esse, postq̃ campsor vel mercator promisit creditori, & creditor approbauit, ipso iure debi-

debitorem liberatum censeri: quem refert Ias. in l. singularia, nu. 29. ff. si cer. pet. subdens magnum esse verbum. refert etiam & probat Ast. in iij. vol. de consti. & Dec. in versi. debitor. & Matt. ab Affli. in relata decis. cccliij. qui ex facto quæstionem huiuscemodi proposuit. Hispanus quidam nauim vendiderat Benigno spanochię quingentis quinquaginta ducatis: Benignus emptor, idemq; dictæ summæ debitor, curauit literas, quas vocant Cambij, Hispano creditori fieri à mensa, seu (vt ipse ait) Bancho de spanocchis, quibus peractis, receptisq; literis, Hispanus publico documento Benignum liberauit. Fuit igitur quæstionis, si mensa seu Banchum ipsum decoxerit, antequàm satisfecerit Hispano: Num Hispano ius saluum sit agendi contra Benignum? & respondit, q̃ licet doctores in contrarias sententias distrahantur, an sit facta delegatio, cùm noua persona interuenit, quę deleganti nihil debeat, nihilominus putat liberatum Benignum autoritate Rapha. Cu. paulò suprà relata in le. delegare. ff. de noua. & ex consuetudine prædicta. Mouet etiam eum, qùia in libris mensæ prædictæ ipsam mẽsam debitricem in supradicta summa relatam constabat: ego autem prædictis ac relatæ quæstionis quędam addẽda putaui, & illud primũ, doctori asseueranti aliquid à consuetudine receptũ credendũ esse pluribus † placuisse, 6
nõ ad integrã & plenã probationẽ, sed ad præsumptionẽ, cui standũ est, donec cõtrariũ ꝓbetur, vt scribit Dec. in l. ij. §. j. co. fi. ff. si cer. pe. & in cõs. ccccxx. in fi. & cõs. cccclix. nu. 6. & seq. & consil. dcxcj. nu. 12. & seq. & consi. dcxciiij. col. j. Præceptor meus, in consil. lix. prima facie. num. 8. & Aym. consi. clxvj. licet plurimi, nu. 9. Quod intellige verũ esse, vt credatur doctori, quo ad præsumptionem, de qua suprà in curia, in qua versatus est doctor ille, qui scriptis suis de re aliqua consuetudinem esse attestatur, vt scripsit Paris Put. in tract. syndic. in versi. doctor. nu. 9. & seq. Alexan. in con. v. circa primũ, col. vlt. num. 8. lib. iij. Dec. in consil. cccclxxij. testator. colum. ij. numero. 16. Et vt suprà cum valentissimis ac prudentissimis Iureconsultis re discussa seruandum esse Io. Dil. ait in tract. de art. test.

cau.xxxv.in titul.de ſubſtitutionib. Item adde non poſſe dici delegationem factam,ex eò,quòd in libris rationum de ſpannocchis ipſam menſam deſcriptam debitricem legebatur,vt ex prædictis liquet,& legito Soci.in cõſil.cclxvij.in ij.part. Ad confirmationem tamen ſententiæ Mat.ab affl. vide multa doctorum loca relata apud Bar.in citata l.ſingularia.in additione magna, in fin. & eſt in verſic.campſori litera.A. Item conſiderandum eſt in facto propoſito Benignum fuiſſe de domo ſpannocchiæ,& literas cambij conſcriptas ab illis de ſpannocchis vnde præſumptio fraudis oriebatur contra Benignũ, neſciens breui decocturã menſam, ſe liberari procurauerit. Quæ præſumptio ex eo proficiſcitur,† quia non videtur
7 veriſimile,coniunctum facta coniũcti ignorare l. Octaui.ff.vnde cog:l.de tutela.C.de integr.reſti.& licet Alex. ex mente doctorum in l.quoniã ſororem.C.de iure.delibe.& Iaſ.in conſi.clvj.& conſi.clx.volu.iiij. huiuſmodi præſumptionem admittat,quo ad ea, quæ reſpiciunt factum naturæ,vel ius ſanguinis,vel ætatem, non autem ad aliud factum coniuncti. Nihilominus (vt in iij. part. diximus huius tractatus) Tot tantęq; decoctorum ſunt fraudes,vt nec dici nec numerari poſſint:adeò vel omnis coniectura contra decoctores creſcat, & forſan dictis de cauſis alij conſiliarij ſententię Matthæi non aſſenſêre(vt idem ad Matth.retulit)& ex his declarationem habes ad quæſtio.antecedentem, & quam nunc retuli.Secundum illam eſt etiam reſtringenda: vt ſcribit Iaſ. in l.ſingularia.numero 31.ſupra citata,& addes in articulo, quæ ſcripſit Mar.in rubric. de proba. nu. 285. & ſequenti.

8 † Vulgaris etiam,& valdè agitata eſt illa q.ſi in licitatione vectigalium Titius obtulit ſexcenta,eius verò poſteà ſeptingenta:Verùm is Seius,qui licitatione vicit, nõ ſoluendo ſit, & ſtatim decoxerit, num Titius ſit liberatus?an potius cogi poſſit vectigal ſuſcipere? Doctores iuris noſtri in varias ſententias diſtrahuntur. Bar. enim in l.licitatio ff. de publ.ait,non licere Titio reſilire:argument.l.Sabin.ff.de in diem addi. Licet namq; fiſco abijcere ſecundam,& ſequi primã quaſi meliorẽ,Idẽ ex facto conſulto à repub.noſta Anconitana,placuit Bal.in mercatorum vectigali. Patet in conſi.cccxxvij.modus & forma licitationis dationum in ciuitate Anconę talis eſt,volum.ij.vbi eleganter loquitur, & præcipuè illa ratione probat.Si enim primus licitator liberatus cenſeretur, ex licitatione ſecũdi eueniret,quod ſi quis calore licitatiõis vltrà modum ſolitæ conductionis inflaſſet, vt dicit Iuriſco.in l.licitatio.ff.de pub.poſſet non idoneum ſupponere,qui meliorem conditionem afferret,& ſe ab obligatione exolueret,quod abſurdum eſt:argu.ff.de tranſ.l.cũ hi.§.ſi cum lis.& idem probauit Ioan.à platea in l.ſi tempora.col.ij.ver.intellige.C.de fide inſtr.lib.10.Verũ eundem Bal.dicitur contra reſpondiſſe,vt liceat primò reſilire,tanquam meliore conditione allata,etiam ſi nõ admitratur,vt inquit Pau. Caſt. in l.licitatio ff. de publ. & tanquam vectigalium venditio perfecta non fuerit. vbi idem Pau.diuerſa iuris interpretum reſponſa ex facti diuerſa ſpecie putat poſſe procedere. Ait enim,aut vectigal quod in licitationem ponitur,tacitè,vel expreſsè adiudicatum fuit,vt puta, lapſi ſunt dies in proclamate dicti, vel extinctum lumen cùm ſubhaſtatio fit candela,ita ꝙ aliud ad licitandum vlterius non admittitur, & primus licitator liberetur,quod & Bar.ſenſit in d.l.ſi tempora,& Ro.ſingu.Dcclv.tu ſcis. Aut vectigal ſecundo offerenti adiudicatum nõ fuit,& primo loco relata ſententia Bar. & Bal.procedat,vt fiſco liceat abijcere ſecundam conditionem,& ſequi primam. Quæ diſtinctio dicitur fuiſſe Bal.vt patet in conſilio cccxcj.factum ſuper quo conſiliũ petitur vol.j. Cũ enim ſecundus admittitur, & non repellitur,pręualet,quod nouiſſimè factum eſt.& vide Alber.in l.ſi venditor.ff.de in diem addi.qui ſecundũ hanc ſententiam obtinuiſſe refert,& Ange.in conſil.cccxxiiij. datium pannorum,& pleniſſimè omnium diſſeruit Nico.Boë.deci.ccxlviij.eccleſia,qui ſexcenta docto. loca citat,& ſpeciatim conſil.Bald.cccxcj.ſuprà relatum, quod non inueni,nec etiam Ang.Benè tamẽ cenſuit Boë.licitationis verba inſpiciẽda eſſe,& diſtinctionẽ, ac ſolutionẽ propoſitę quæſtionis colligi ex l.Sab. in initio citata

ff.de in diem addi.& l.quod autem Sabinus.eodem titu. Nec teBald.primo loo relata ratio moueat,quoniam hi, qui licitatione præsumpta non idoneum admittere, non debent,vt relati doct.à Boë.scripsére. Pro quo l. licitatio.ff.de publ.Item,in modo licitandi sibi præcauere possunt,vt in d.l.admonet.& Bald.in d.l.si tempora. sub nu.4.deniq; idem Boë.scripsit,& rectè loci consuetudinem,vbi extat obseruandam esse.

† Vsu etiam plerunq; euenit, vt is, qui multos creditores habet prędium,quod fortè solum in bonis habeat, ea lege Meuio vendat,vt satis creditoribus faciat. Vnde quæstionis fuit,num creditores recta via, & absq; cessione aduersus Meuium agere possint,& placuit non posse, l.cùm res C.de dona.l.quoties.C.de dona.sub modo. vbi Bal.Ange.& Salic.& scribit Soci.in consi.ccxxxvj.placet conclusio in princip.lib.ij Andr. Tiraq.in comment. de vtroq; retract.§.j.in gloss.xiiij.num. 116. pagi. cccxxxj. & in proposita conuentione vide etiam l.Stichus. in §. Titius.ff.de condictione inde.

† Quæritur apud Ang.in consil.ccxliij. multi consortes cùm quidam communes ædes haberent,inuicem stipulati sunt,ne extra eos alienentur, néue quouis titulo etiam dationis in solutum in extraneos transferantur, adiecta bonorum obligatione hypotheca,& pœna,si deinde vnus ex his mole debiti prægrauatus in solutā partem,quam in dictis ędibus habet,dare velit, an iuris sit remedium?& respondit esse, vt in l.qui Rom.in §. cohæredes.ff.de verb.obl.ipse autem verba conuentionis dispice,& verbosos quidem commen.doct.lege in eodem §.vbi Ias.Ange.consi.citat sub.nu.4.Sed & his addes huiusmodi pactionē nō improbari,vt ex facto cōsulto placuit Oldr.nostro,vt in cōsi.cxxxix.ad habendā aliquā notitiā & plenè scribit Dec.in consi.lxiij.& pro tenui.num.4.& in fi.consil.vbi habes complura doct.loca.

† Idem Ang.ait in l.in fundo.ff. de rei vendica. motus Iurisc.verbis.Finge paupere,qui se reddere id cogatur, larib.sepulchriq; auitis carendum habeat, paupertatē alicuius plenè probari ex cessatiõe,& fuga,quas subdit,mercatores

catores Florentinos facere solere, cùm decoquunt, rationesque conturbant, cuius sententiam Ias. probauit in l. si constante.sub numero 126.ff.solut.matrim.& in ead. opin.est Pau. Par.in consil.lxxx.in hac causa.numer.48. vol.j.Et in materia addes Ro.in consil.clxiij.constitutio. &c.† Nec est à materia nostra alienum,quod Paul. Cast. inquit in l.ij ff sol.mat.& his,quæ proximè diximus, accommodari potest.Viro vergente ad inopiam non posse vxorem dotis suæ in tutum collocandæ gratia, creditores,qui possessionem bonorum viri ceperunt, impedire, nisi priùs procuret causa cognita, iudicem super inopia viri interloqui. Constabit autem de inopia modo, quo diximus,& sententiam Pau.probat Neg.in tract. de pig. in j.mem.v.part.num. 38. citatque Bald. nouel. in tract. dot. in vij.part.in priuil.xviij.in fin.& plenius in priuil. xxiiij.Addo ego Pau.Cast.in consil.viij. in fin. in causa, quæ vertitur. par. ij. & certè quotidianum est, & notandum,& secundum Paul. sententiam non semel interrogatus respondi. Nam statim,quòd viri decoquunt, creditores vigore pacti,quod in instrumentis in forma camerę solet adijci de ingrediendo possessionem in bonis debitoris,propria authoritate possessionem capiunt. Scies igitur secundum relata loca,& vxoribus decoctorum, & ipsis creditoribus consulere.

† Quæsitum fuit, Titius, Meuius, Gaius, & Sempronius,quandam societatem iniuerunt in ciuitate Florentiæ,in numero quodam frumenti, seu certa lana,ijdem tamen Gaius,& Sempronius soli absque Titio,& Meuio aliam societatem Anconæ contraxêre,in corijs finge,vel lignis,& tandem labefactata fide decoxêre,num Titius, & Meuius ad debita Gaij,&Sempronij causa societatis lignorum,& coriorum contracta teneantur? Anch. in cōs. cccc.plenè quidem,& eleganter tractat,&putat Titium, & Meuium non teneri.idque legibus & authoritatibus probat, & his præcipuè, quia vna societas ad aliam non trahitur, nec ad diuersum contractum per vnum ex socijs gestum. Et non insubtiliter motus,idem sensit Rapha. Cu. in consil. clxxij. Titius col. ij. de quo responso

Rapha. in vlt. parte differemus, & hæc ſententia placet Paul. par. vt in conſil. xciiij. Spectabiles. nu. 27. & in fin. vol. j. vbi addit. ſi vnus ex ſocijs decoctor eſt, non propter eà alios ſocios fraudatores dici poſſe. Et quod dicit, ſi plures ſunt ſocij vnius negotiationis, qui in diuerſis locis cõmorentur, inuicem ſe propoſuiſſe videri adeò, vt ex vnio contractu, quilibet inſolidum teneatur, de quo tractârũt Bartol. in l. j. §. ſi plures col. ij. & in l. ſi tamen. ff. de exer. & idem Bart. & pleriq; alij. in l. eius, qui in prouincia. ff. ſi cer. pet. & Alex. conſ. ccxlvij. põderatis his. in prin. vol. ij. & conſ. vlt. nu. 10. vol. v. idem Par. vbi ſuprà, ex aliorum iuris interpretum mentem declarat.

4 † Hic ſubiungi poſſent variæ quæſtiones, quæ propterea contingunt, quòd aliquis non ſoluẽdo factus eſt, quas omnes enumerare laborioſum eſſet magis, quã ſubtile, vt in ſimili Accur. noſter ait in l. j. ff. ſol. matr. Vndè pauca referre cõtentus ero. Eſt igitur ſciendum, prætorẽ actionem de dolo ita demũ polliceri, ſi alia actio non ſit: quoniã famoſa actio nõ temerè, decreta eſt. l. j. in prin. & §. ait prætor. & in pleriſque alijs ll. ſeq. ff. de dolo. Igitur ſi pupillus à Titio tutore autore colludente circunſcriptus ſit, & tutor decoxerit, de dolo actio aduerſus Titiũ dabitur. Is enim nullam videtur actionem habere: cui propter inopiam aduerſarij inanis actio eſt. l. ideoque. & l. ſeq ff. de dol. & vide ibid. Accur. & doct. commen. & ſimilem q. in l. & eleganter. in §. ſi quadrupes. ff. eod. Item Iuriſ. elegantem q. tractat in l. cum alicui. ff. de neg. geſt. & aliam in l. ex hoc edicto. ver. planè. ff. de eo, per quem fac. erit. Item & aliam non inelegantem q. gl. & doct. tractant in c. tua nos. extrà de vſu. & Iuriſ. in l. ij. in §. ſi qui ex vectoribus. ff. ad l. Rhod. de iact. ait. Si qui ex vectoribus ſoluendo non ſint, hoc detrimentum magiſtri nauis non erit. & ibid. videbis Accur. eſt etiam alia elegans quã Iuriſ. tractata in l. fin. ff. de iuſti. & eſt talis, Lucius Titius menſæ numulariæ, quam exercebat, habuit libertum præpoſitum, qui libertus Caio Seio cauit, habere penes menſam patroni denarios mille, quos denarios ſe numerare debere pridiè Calen. Maias, quæſitum fuit Lucio Ti-

cio Titio defuncto ſine hęrede, bonis eius venditis, an ex cautione præpoſita iure conueniri libertus poſſet? & reſpondit non poſſe, cùm inſtitoris officio ad fidem menſę proteſtandam cauiſſet, epiſtolamque in verba ſupraſcripta ſcripſiſſet, quam quæſtionem quotidianam quidem placuit adnotaſſe. His annumerabis quæſtionem datam à Scæuola in l. Seia. ff. ad velle. Tractat etiam Paul. Caſt. notabilem quęſtionem in l. ſi fideiuſſor. ff. de fideiuſſor. & eſt talis, Titius, Meuius, & Gaius ſocietatem coiuerunt, Meuiuſque negotiationi fuit præpoſitus, is nomina ſocietatis exigere neglexit, atque ceſſauit, cùm id poſſet facere, debitores non ſoluendo facti ſunt, num ceſſans, negligensque ſocius teneatur? & ait ex negligentia teneri: imputabuntur etenim in partem ceſſantis ſocij, cui adminiſtratio demandata extitit, nomina illorum, qui poſt moram non ſoluendo facti ſunt. Citat Paul. l. tutores, qui poſt. in §. periculo, vbi Accur. ff. de admini. tuto. & l. debitores. C. eod. l. ij. ff. arbit. tuto. l. ſi ſeruus. in §. cùm quid. ff. de legat. j. & Paul. ſententiam probauit Marſil. ſingul. cclxxx. ſocius tenetur. quibus addes quæ diximus in tit. mandati. præſertim in ver. ſolent perſæpe. numero trigeſimoſexto.

SEXTA PARS.

ARGVMENTVM.

De pactis conuentis inter creditores & decoctores.

SVMMAE.

1 *Creditores remittentes partem debiti decoctoribus, vt reſiduum conſequantur, quod remiſerunt conditione ob turpem cauſam poſſunt repetere. & plenè diſputatur.*

2 Statu-

2 *Statutum mercantiæ disponit, quòd decoctores postquàm soluerunt id de quo in concordia, non possint molestari, nisi peruenerint ad pinguiorem fortunam, quam interpretationem habeat.*

3 *Iuramentum facit valere actum omni meliori modo, quo potest, & habet vim expressi.*

4 *Datum seu remissum ob turpem causam propter vinculum iuramenti, quod est maximum, repeti non potest.*

5 *Pactum à maiori parte creditorum pro modo debiti, et pro numero personarum de partis debiti remissione cum decoctore seu eius hærede, num noceat minori parti dissentienti, plenè disputatur.*

6 *Decoctorum filij viuis parentibus cum creditoribus paternis pacisci possunt, vt certa parte debiti sint contenti, & residuum remittant.*

7 *Liberatio facta à filijs debitoribus paternis viuis parentibus, eis non obest parentibus mortuis.*

8 *Regula iuris in his, quæ ad plures pertinent, vt singulos, omnium consensum adhibendū esse declaratur.*

9 *Pactum remissiuum partis debiti factum à maiori parte creditorum, vt minori parti dissentienti officiat, quæ requirantur.*

10 *Minor pars creditorum dissentientium, seu vnus ex eis volens probare creditum vnius vel plurium creditorum assentientium remissioni partis debiti decoctori fiendæ fictitium esse audiri debet.*

11 *Hæredi aliter non adituro suadēs, vt hæreditatem adeat, asserens se omnia facturum, dummodo alij consentiant, annumeratur inter creditores assentientes remissioni partis debiti.*

12 Credi-

12 *Creditores numero plures concurrentibus requisitis possunt partem debiti remittere, solidum autem non possunt.*

13 *Pactum factum à maiori parte creditorum, cum futuro hærede vel decoctore, an minori parti dissentienti noceat habenti pignus, vel hypothecam disputatur.*

14 *Minor pars creditorum dissentientium potest agere ad solidum debitum contra fideiussores pro debitore obligatum, pactione inita à maiori parte non obstante. idq; declaratur.*

15 *Regula, Iuris exceptio, quæ eo competit, & fideiussori competere, in casu notabili limitatur.*

16 *Pactum factum à maiori parte creditorum cum decoctore vel hærede debitoris, an priuilegiarijs creditoribus obsit.*

17 *Minor pars creditorum potest appellare seu prouocare à sententia maioris partis creditorum iniqua super remissione debiti, & de forma ac effectu prouocationis.*

18 *Pactum factum à maiori parte creditorum cum hærede debitoris, seu decoctore, non obest minori, vbi reperiuntur bona.*

19 *Inclinatione concedenda à maiori parte creditorum, quæ requirantur.*

20 *Decoctores an gaudeant dilatione quinquennali, plenè disputatur.*

21 *Minor pars creditorum an possit astringi à maiori parte creditorum, vbi est altercatio de bonis debitoris, præter tres enumeratos casus ab Afflicto, deci. 288. disputatur.*

22 Fide-

22 *Fideiussores solent interuenire in pactionibus inter creditores, & decoctores, vndè variæ quæstiones oriunter. vide relatiuè.*

23 *Decoctores si conuentiones initas cum creditoribus nō obseruant, nec ipsi creditores conuentionibus stare tenentur.*

24 *Creditores si hæreditati Tityj debitoris Seium elegerunt, & conuenerunt, quod contra Sempronium qui & creditor erat, & in conuentione interuenerat, nullo modo procedi possit ex causa cuiusdam arbitrij lati inter quondam Titium, & Sempronium, si decesserit Seius curator, num creditores alium curatorem constituere compelli possint, et num possint agere aduersus Sempronium vigore dicti laudi? plenè disputatur.*

25 *Verba generalia restringenda sunt, salua ratione recti sermonis, nè quis videatur iactare suum.*

26 *Interpretatio ad textum in l. si tibi decem millia. in §. si pactus. ff. de pactis.*

27 *Verbum, Possit, ex sui natura ad ius futurum trahitur.*

28 *Dictio, nullo modo, quid significet.*

SOLENT etiam duri exactores (vt Alexand. ait in calce cuiusdam epistolę in Commentarijs de verbor. signific.) æquo animo id omne ab his, qui foro cesserint tametsi modicum, accipere, & quicquid datur, in lucro reputare, solent inquam mercatores modico præsenti debitoribus, qui decoxêre, residuum remittere seu acceptum ferre, scribit igitur in hac specie Iason. post Iacob. de Are. Rom. & Alex. in l. fin.

fin. ff. de condict. ob turp. caus. Si cùm malum habeam debitorem qui soluere recusat, pattem debiti remiserim, † vt residuum soluat, quod remisi, condictione ob turpem causam me posse repetere, idque verum esse respon derunt, moti ea. l. fin. & addit Iason. quia remittere, est dare. l. si mulier. ff. de condit. causa dat. & in eadem opinione est Mar. in singu. suis singul. ccccxxxij. sæpè contingit, & contra decoctores valdè commendat, quibus creditores plerunque partem debiti remittunt, vt reliquum habeant. quibus adde Nicol. Boer. deci. ccxv. & antequam veniam. numer. 8. qui refert Pau. Riuos, lupum nuncupatum, in Rep. Rubri. de dona. extra in antiquis, pag. xiij. num. 15. dixisse, pacta facta cum decoctoribus super pecunia ablata, non valere, & pactionibus nō obstantibus posse creditores totum exigere, si constet eos soluendo esse. Quibus authoritatibus motus, in quarta parte huius tractatus versi. consultus idem Roma. volui dicere, quod idem Roma. scripsit in consil. ccccliij. hæsitationem habere. Ait enim, cùm quidam decoxisset, & locupletior factus cum creditoribus conuenisset, vt modico præsenti contenti creditores, quod reliquum erat pacto remitterent ratam pactionem esse, non obstante Perusina constitutione: qua cautum erat, debitorem cessantem & fugitiuum, si ad pinguiorem fortunam deueniisset, ad solidum debitum persoluendum quacunque conuentione non obstante compellendum, ipsamque pactionem defendit ex eo præcipuè, quoniam illa vnica fuit cōstitutionis ratio, nè nimia debitorum inopia, propter quā creditores mouētur ad pactū partis debiti remissiuum, vt potiùs aliquid habeant, quàm totum perdant, creditoribus noceat, si debitores ad pinguiorem fortunam deuenerint. Quæ ratio in eo cessat, qui locupletior factus cum creditoribus paciscitur. Sed ex his vides, quod remissum est, tanquam ob turpem causam datum condictione ob turpem causam, me posse repetere. Dicet aliquis, Romani sententiam veram, & probari. l. si intra. ff. de pact. vbi pactus erat creditor, si intra diem dictū debiti partem soluisset debitor, acceptū illi residuum ferre, &

ex pacto

ex pacto non actionem, ſed debitori exceptionem com-
petere Iuriſconſultus ait. Nos igitur diſtinguemus, an
pactum fiat per gratificationem, an verò per extorſionẽ,
& ſic conſtituimus differentiam inter pactum gratuitũ
& extortum, vt eleganter ſcribit Bald. in citata l. ſi intra.
Id eſt, ſi debitor recuſat aliquid dare vel facere, niſi ſibi a-
liquid detur vel remittatur: & tunc conditioni ac repeti-
tioni locum eſſe reſpondemus. l. fin. ff. de cond. ob. turp.
cau. & l. ij. §. j. ff. eo. & hoc caſu procedit, quod ſuprà dixi-
mus, quia decoctores malum genus debitorum eſt, & à
creditoribus plerunque pactum liberationis reſidui ſo-
lent extorquere. Si verò debitor non recuſabat gratis ſol-
uere, quod debebat, & creditor ſponte & ex mera volun-
tate reſiduum remiſit, rata ſit pactio, vt in l. ſi intra, & in
hoc capite, ſeu hac ſpecie Romæ. loquitur, cùm debitor lo
cupletior factus pactus eſſet, & ſecundum prædictam di-
ſtinctionem intelligendum etiam puto, quod ait Paul.
Caſt. in conſil. clxxix. in ij. par. Scribit enim in hæc verba
2 ſeu ſimilia: Statutum mercantiæ diſponit, † quòd deco-
ctores poſtquàm ſoluerunt id, de quo in concordia fuit
actum, non poſſint moleſtari, niſi peruenerint ad pin-
guiorem fortunam. Quod eſt intelligendum, vt non poſ
ſint moleſtari, etiam in bonis, quæ remanſerunt eis poſt
concordiam & ſolutionem, & quæ tempore concordiæ
habebant, quaſi pro his, quæ tunc habebant creditores,
remanſerint contenti de ſumma concordata, & reſiduũ
eis voluerint remittere, & in eo nõ moleſtare creditores:
ergo qui moleſtare voluerint vltra ſummam concorda-
tam probare debent, quòd aliqua bona peruenerint ad
eos poſt concordiam, aliàs non audiuntur propter dictũ
ſtatutum. Hactenus ille in verba ſupraſcripta: cuius in-
terpretationem probo, vbi decoctores ſoluere non recu-
ſaſſent, pactumque liberationis extortum non fuiſſet,
ſed per gratificationem remiſſio facta eſſet. Non enim
eſt nouum, municipalia iura à communi iure interpre-
tationem recipere. l. prima in §. lex Falcidia. ff. ad l. Falc.
l. j. §. j. ff. de mu. & hon. Bart. in l. omnes populi. numer. 6.
ff. de iuſt. & iur. Cauſa igitur pactionis & verba inſpicien
da ſunt,

da ſunt. l. ſi ita ſtipulatus. in §. Griſogonus, in fi. l. ſi ita ſti
pulatus ſit Stichum, ff. de verb. oblig. l. fideiuſſores ma-
giſtratũ ff. de fideiuſſ. quæ iura ad id poſt Paul. citat Dec.
in conſi. ccccxxiij. nu. 2. negari non poteſt, &c. & ſi ap-
probari non poteſt, quod actum ſit, & in obſcuro erit,
quod plerunque fit, de facto inſpice, à quibus, & cui ſit
facta liberatio, & an iudicis decreto, & ſermones, perſua-
ſiones, ac præfationes, quæ pactum præceſſere, diligenter
rimari oporter, vt ſcias num creditores aliter eſſent fa-
cturi nécne, ad hæc ſingularis glo. iuncta lege in l apud
Celſum. in princip. ff. de dona. exceptio. & l. Titia. in §. j.
cum commentarijs doctorum ibidem. ff. de verb. obligat.
& ſi iudicis decreto pactio firmata ſit, facilè credimus per
gratificationem, non autem extortionem liberationis
reſidui pactionem initam, iuxta ea, quæ idem Rom. ſcri-
pſit in calce dicti conſilij, & propter præſumptiones, quæ
ex iudicis decreto oriuntur. de quibus Iaſ. tractat in con
ſil. cxix. in præſenti volu. j. Mar. ſing. ccccxxxviij. lex mul-
tum, & declarat Alexand. in tract. de præſump. in tertia
regula verſ. x. præſumitur & in alijs ſexcentis locis. Deni-
que & illud diſpice, an liberationis pactio iurata ſit, ℣
& idem Roma. notauit. Puto enim ſi creditores iurauе-
rint in ambiguo voluntatem iuratam ad ſolidi libera-
tionem porrigi, vt audiri contra decoctores creditores vl
terius non poſſint, mouent me tot tantæque præſump-
tiones, quæ ex ipſo iuramento proficiſcuntur, & illa præ-
cipuè, quæ ſumitur ex l. cùm pater, in §. filijs matrem. ff.
de leg. ij. vt propter iuramẽtum actus omni meliori mo-
do, quo poteſt, valeat, & declarat Paul. Par. in conſil. xij.
numero 79. vol. j. Addo, quod Bal. in l. j. in ſecunda quæ-
ſtione. C. commo. ait iuramentum vim expreſſi habere,
in tantum, vt vbi ſpecialiter conſenſus requireretur, gene
raliter præſtitus ſufficeret, cuius ſententiã Rõ. probauit
in l. j. in §. ſi quis ita. ff. de ver. obl. & Alex. in cõſi. cxxxiij.
vo. v. ſuper quæſitis. nu. 11. Dec. in cõſi. ccccxxxij. nu. 25.
cùm ſit, & in conſi. cccciiij. numer. 9. viſo eleganti con-
ſil. & cuius verbis facilè poſſes inferre per gratificatio-
nem, ſi quid remiſſum eſſet decoctori præſumendum

esse,& eadem sententia placuit Ioa. ab ami. in consi.xij. nu.34.& præceptori meo Goz. in consi.lxix. videretur prima facie.nu.19.& seq. Licet non me lateat complures esse,qui Bal.sententiam oppugnent,vt per Iaſ.in l.sed & si quis,in §.quæsitum.in fi.ff.si quis cau.& in cons.clxxiij. col.pen.vol.iiij.& Nico. Boë. deci. iij. & videbis etiam, quid in articulo scripserit Pau. Par. referẽdo Deci. in cõsil.xij.nu.90.vol.ij. Hoc amplius tento dicere, & si constaret liberationẽ residui debiti à creditore debitori, qui soluere recusabat,† iuramento tamen factam, quod re-
4 missum est,tanquam ob turpem causam datum, seu remissum propter iuramentum repeti non posse. Mouet me c.quemadmodum in fi.de iure. Iure enim diuino,Põtificio,& Cæsareo iuramentum vinculum est arctissimũ, vt seruari oporteat,vbi in dispendium salutis æternę nõ vergit,c.quamuis,de pac.li.vj.c.licet mulieres.eod.li.& c. cũ contingat.eod.ti.vnde Cicer.off.li.iij. de iureiurando eleganter scripsit in verba infrascripta: Iurisiurãdum est affirmatio religiosa,quod seruandum est, quasi Deo teste promiseris. Nec maius vinculum ad astringendam fidem iureiurando maiores esse voluerunt.id indicant leges xij.tabu.indicãt fœdera.& narrat de Regulo,quẽ nec charitas patrię,nec suorũ retinuit,quin apertè reuerteretur ad exquisita supplicia,ne transgressor esset iuramenti etiam hostibus præstiti,vt refert Anc.in consil. ccxxvj. legitur in canone.de quo Marco Attilio Regulo meminit Iurisc.in l.postliminij. ff. de cap.

5 † Quæro,Benedictus decoxit,& aufugit,& cum mole debitorũ grauatus esset,creditores numero plures & pro modo debiti,& pro numero personarũ considerãtes Benedictũ debitorẽ difficilè posse cõueniri,pacti sunt,vt minus soluat,& certa parte debiti se cõtentos esse conuenêre,residuum acceptũ ferentes. Reliqui creditores dissentiunt,nũ hi,qui dissentiũt,exemplũ pluriũ creditorum, qui assensêre sequi oporteat,& huiusmodi pactio dissentientib.obsit? Vulgaris quidẽ,& quotidiana est quæstio, quã docto.copiosè tractarunt in l.iurisgentiũ. in §. fi. in l.& suum hæredẽ.in.§.hodie & tribus ll.seq.ff.de pa. Et in qua

qua Matth.ab aff. deci. cclxxxviij. sæpè & sępius tres facti species constituisse consilium Neapolitanum ait,& in his tribus maiori parti creditorũ standum esse,& sunt tales.

Prima est, quando debitor decessit,& futurus hæres hæreditatem non vult adire,nisi pars cuiuslibet debiti à creditoribus remittatur. Tunc si maior pars creditorum consentit,status maiori parti,cõtradictione minoris partis non obstante l.& suum hęredem, vsq; in fi.& l. maiorẽ ff.de pact.& ratio illa redditur ab Acc.in d.§.quoniam.si dicta remissio partis debiti non fieret, hæres non adiret hæreditatem. Vnde defunctus non haberet hæredem, & consequenter creditores non haberent, quem conuenirent, voluit ergo lex, vt ex pacto maioris partis creditorũ volentium partem debiti remittere,minor pars astringatur, & pactioni stare teneatur. Idque fortius subdit procedere, vbi hæres non liberationem portionum debitorum,sed dilationem tantùm peteret, quia in dilatione minus est præiudicium, leuiusque damnum est, quod creditoribus dissentientibus infertur. In qua facti specie addes l.j.gradu.ff.quæ in fraud.cred.

Secunda species est,quando debitor (vt proposuimus) aufugit,adeò quod facultas non datur creditorib.ipsum conueniendi,nec inueniuntur eius bona. In qua specie ait,si debitor vult reuerti; & petit sibi à creditorib partẽ debiti remitti,vel dilationem ad soluendum concedi,aliter redire recusans maiori parti creditorum stari; reiecta recusatione minoris partis: interest enim creditorum, vt reuertatur,& pari ratione idem hac specie ,quod in prima,& Paul.& Alexan.& Iaſ.respondere, vt scilicet, creditores habeant,quem conueniant,& ex his respondetur ad propositam quæst.& vide Alexand.in d.§.hodie, qui distinctionis fœdere,aut, scilicet,in loco erat, in quo facilè posset conueniri, aut cum difficultate in debitore viuo,vt suprà respondit,æquitatis enim ratio in vtraque specie similia suadere videtur.l.fin. C.ad le.Falc.l.j.§.hoc interdictum.ff.de fund.& inſti.quibus mod.ius pat. sol. §.pari ratione.

Tertia facti ſpecies, ſecundū Affl. in relato loco, quando debitor propter paupertatē paratus eſt cedere bonis, ni creditores dilationem concedant ad ſoluendum, tunc etiam maiori parti creditorum ſtatur, iuxta formam l. fi. C. qui bon. cedē. poſſ. Et in dilatione concedenda, hypothecæ non habetur ratio: eſt enim conſtitutum pactū maioris partis in dilatione concedenda etiā minori obeſſe, quæ hyppothecam habet d. l. fin. §. nulla. Subdit idē Affl. in his tribus facti ſpeciebus minorem partem creditorum pactioni initę à maiori parte ſtare aſtringendam eſſe & his exceptis compelli nō poſſe. Sed declarandę propoſitæ materiæ gratia ex verbis, & mente citatarum legū & interpretū iuris nonnulla neceſſaria quidē addemus.

6 † In prima itaque ſpecie illud adde, decoctorum filios, viuis parentibus, cum creditoribus paternis paciſci poſſe, vt certa parte debiti cōtenti ſint, reſiduumq; remittant: valet enim pactio, & filijs doli acceptio competit. l. iuris gentium, §. fi. ff. de pac. vbi doc. & ibidem, & Paul. Alex. & Iaſ. idem iuris eſſe probant in extraneo paciſcente, qui alicuius hæreditatem ſperat, idq; liberationis fauore receptum eſt. Nec pactum ex eo oppugnari poteſt, quòd ſuper hæreditate viuentis ſit factum abſq; eius conſenſu, vt ijdem reſpondēre, ac in l. fi. C. de pac. & præcipuè
7 Iaſ. ſub nu. 7. † Si verò filij paternos debitores, viuis parentibus, liberarent, receptum eſt, liberationem factam filijs poſt mortem parentum non obeſſe. l. & ſuum hęredem, verſ. idem probati. ff. de pac. & probant Alex. & alij in citato §. fi. & plenè ſcripſit Iaſ. in l. filius paciſcendo, C. de pact. vbi complures idem ſenſiſſe refert, ipſum legito, & nota. Scribit etiam Pau. Caſtr. in conſi. cclxxxj. ad id part. ij.

8 † Regulam illam, quæ eſt in his, quæ ſunt communia plurium, vt ſingulorum, non ſufficere maiorem partem, ſed omnium conſenſum adhibendum, de qua in leg. perfundum. ff. de ſer. ruſtic. præd. & in l. fi. ff. commun. prę̄d. reſtringi, & temperari ex l. iuris gentium, in §. fin. ſuprà non ſemel citata, quoniā (vt & nos expoſuimus, & infrà declarabimus) cōſenſus maioris partis in ſpecie propoſita, alijs,

ta, alijs diſſentientibus prodeſt, ſubditque d. §. ſingularē rationem continere, quæ in alijs ceſſat.

† Adde etiam in prima & ſecunda ſpecie neceſſarium 9
eſſe, vt creditores omnes in vnum conueniant, & communi conſenſu declarent, quota parte debiti ſint contenti: nec enim conſenſus ſeorſum, & ſeparatim præſtitus à maiori parte creditorum minori obeſt. Nam cū pactū alijs nocet, omnes in vnum conuocari debent, & tunc pactum liberationis partis debiti à maiori parte initum alijs obeſt. l. & ſuum hęredē, in §. hodie. vbi doct. notant. ff. de pact. & l. reſcriptum eod. tit. & not. Bal. in l. fi. in. prin. C. qui bon. ced. poſſ. Vbi idem iuris eſſe patet in iij. ſpecie, & probat Socin. in conſi. cclxxiij. in præſenti conſultatione, colu. ij parte. ij. Sed ſi omnes creditores ſeorſum aſſentirentur, nec eſſet, qui cōtradiceret, ſufficeret l. perfundum. ff. de ſer. ruſtic. prædior. Item illud nota receptum eſſe exploſa Ang. Fulgoſ. & Pauli ſententia, abſentes creditores requirendos eſſe. Idq; propter l. ſi in tres, cum ſeq. proximè relata, & regula l. de vnoquoq; ff. de re iudic. vt ſcribunt doct. in l. reſcriptum, vbi Iaſon communem ſententiam leuibus oppugnat, honeſtius enim eſt, & meritò obtinuit, quod diximus. Pro qua ſententia facit l. ſi præcedente. in §. Lucius ff. manda. in illis verbis, qui potuit præſens idipſum proclamare, nec deſiderare decretū prętoris, & ibidem videbis Accur.

Item adde in prima & ſecunda ſpecie pactum à maiori parte creditorum initum, ſiue cum futuro hærede, ſiue cum decoctore, qui difficilè conueniri poteſt, tunc minori parti diſſentienti obeſſe, cùm prætor decretum interpoſuit, & maioris partis voluntatem ſecutus fuerit, idq; probatur in citato §. hodie, cui adde l. ſi præcedente in §. Lucius, & Ang. ſeu veriùs collegium Peruſinum in dilatione quinquennali idem iuris eſſe reſpōdiſſe, vt patet inter conſ. Ang. nu. 213. Simon & Iacobus. Et hæc res commiſſa eſt prætori quęrenda, nō negligenda, qui ſciat maiorem partem pro modo debiti, non pro num. perſonarū ſpectandam eſſe, & vbi æquales creditores ſunt in cumulo debiti, plurium creditorū numerū præferendū.

Et in pari numero creditorum eius autoritatem ſequatur prætor, qui dignitate inter eos præcellit, & voces etiã creditorum conſanguineorum præferat, vt frequentiores ſensêre. l. ante, ff. de pact. reiecta Guig. Rayn. & Bald. ſententia. & hanc l. pe. in hoc ſingularẽ dixit Aret. in leg. pro hæred. in §. ſi ſepulchri. col. v. ff. de acqui. her. Pro qua ſententia eſt l. j ff. de priuil. cred. vbi cùm debitoris bona væneunt, & creditores equale pretium offerunt, præfertur creditor cognatus alijs extraneis, & probat And. Tir. complura referens in com. de vtroq; ret. pag. xx. num. 43. verſ. concinit. & vbi omnia vndiq; in vnã æqualitatem concurrant, præror humaniorem ſententiam eligat. Illud etiam eſt ſciendum, ſi plures ſint, qui eandem actionem habeant, vnius loco habendos, & plures tutores vnius pupilli, vnius loco habentur. Idem iuris eſt in vno tutore plurium pupillorum. vt eleganter Iuriſconſult. prædicta tractarunt in leg. maiorem, & legibus ſequent. ſuprà citatis. Et ex his habes vnum ſingulare, Tutores poſſe gratis partem debiti remittere, idque ſumma cum ratione eſt conſtitutum, quoniam neceſſitate cogente faciunt, vt habeatur, qui conueniatur. Iiſdemque legibus habes ſummas plures vnius coadunari, & creditis vſuras applicari, vt ſummam ſeu cumulum debiti augeant, quod valdè notandum eſt. Hebræorum creditorũ gratia, quibus ex venia, ſeu permiſſu Pontificum, licet impunè fœnerari. Dicebat etiam Gul. in citato §. hodie
10 relatus ab Angel. & Paul. Caſtren. ſub numero 3. † Si aliquis ex creditoribus, qui pactioni aſſentire recuſat, creditum vnius vel plurium creditorum conſentientium fictitium, & non verùm, ſed in fraudem factum dicat, audiendus eſt, quia ſua intereſt, arg. le. ſi cui. C. de non num. pec. quod & collegium Peruſinum probauit in cõſilio paulò ſuperius relato, ccxiij. inter conſilia Angeli: & ſi docuerit debitum ſimulatè conceptum, ſeu in fraudem factũ in maiori parte creditorũ nõ annumerabitur. Addo ego in illũ ſeu illos, qui in fraudẽ ſe creditores dixerint, grauiter animaduertẽdũ eſſe, vt ſuo loco dicemus.
11 † Itẽ in numero maioris partis creditorũ annumeratur is,

tur is, qui hæredi aliter non adituro, vt hæreditatem adeat, ſuaſerit, aſſerens ſe omnia facturum. dummodo alij in remittendis portionibus debitorum aſſentiantur, ex quo enim ſemel ſuadendo mandauit, vt adeat, ſi poſteà agat, vel pactioni initæ ſe oppugnat, doli exceptione repellendus eſt. l. apud Celſum, cum gl. ff. de doli except. & ita reſpondit Gul. cuius ſententiam & Bald. & Pau. probant in relato § hodie & Ang. ibidem placuit, qui Ray. idem ſenſiſſe refert. & §. ad hæc in auth. vt ſponſa. largi. Idq; eo ipſo etiam probo, quia mandato creditorum hæreditates ſuſpectas adiri, & mandati iudicio locum eſſe, procul dubio eſt. l. ſi hæreditatẽ ff. mand. & facit l. tutor. & l. ſi mulier. ff. ad Senatuſ. Velleia. & quæ in ſecũda ſpecie, hoc eſt in eo, qui cum difficultate conueniri poteſt, pari ratione vera ſunt.

His igitur relatis, quæ ad pactiones ineundas neceſſaria ſunt, quaſdam declarationes ad eas neceſſarias ſubiũgemus, & quæ ad primas duas ſpecies communes erant, licet doctores ad primam ſpeciem ſolũ referant, ſed cum ſecunda difficilius admittatur, & in ea & mente doctorũ idem iuris eſſe procul dubio eſt.

Prima eſt, maiorẽ partem creditorum liberationem portionum debitorum modo prædicto poſſe facere, ſolidum autem & totum remittere non poſſe, † quia totum
12 remittendo conſtat non vtiliter agere: vt Gul. Bal. Alb. & laſ. in eod. §. hodie. reſponderunt, & ſenſit Rõ. ſin. xcix. creditores poſſunt, citat. l. apud Celſum. ff. de doli exceptio. ſecundum vnam interpretationem.

Secunda declaratio eſt, pactum à maiori parte creditorum initũ vel cũ futuro hærede, vel decoctore, qui difficilè conueniri poteſt † habentib. hypothecam vel pignus
13 non obeſſe. l. reſcriptum. ff. de pact. l. ſi præcedente. in §. Lucius. ff. mand. cuius rei illa ratio redditur à Bar. in ea. l. reſcriptum. poſt Gul. & Iaco. Butr. quia huiuſmodi pactio habentib. hypothecam, nihil prodeſt. Si enim non eſſet quem cõuenirent, hypothecaria actione agerent contra tenentes bona. Dicebat tamen Matt. ab. Affl. deci. ccl-xxxviij. ſuprà relata, terminatum in conſilio Neapoli-

tano fuisse, quòd si omnes creditores hypothecam haberent, pactioni maioris partis standum esset. Secus verò, si essent creditores, qui pro maiori parte (vt ipse ait) non haberent hypothecam: & minor pars creditorum haberet hypothecam: tunc enim non præiudicat maior pars minori, & quæ sit ratio, vide per Bartol. Albe. & Paul. in di. le. rescriptum. Hactenus ille in suprascripta verba. Verùm, meo iudicio, sententiæ consilij Neapolitani aduersatur leg. rescriptum ff. de pactis. in illis verbis: Hæc enim omnia in illis creditoribus; qui hypothecas non habent, conseruanda sunt, & finge omnes creditores hypothecas habere, & in minori parte recusante stare pactioni initæ à maiori parte creditorum, esse creditores, qui hypothecas habeant, & quidem anteriores hypothecis eorum, qui assensêre, vtique rem sibi vtilem gessisset maior pars, cùm habentes hypothecas anteriores possent agere contra tenentes bona, & res consequi, absque dubio seu periculo, quòd reuocarentur ab eis, Vnde cessante ratione sæpè dicta, quia scilicet posset agere minor pars, & habet quos conueniat, & bona ipsa consequi creditores iure hypothecarum possunt absque reuocationis periculo. Puto & consilium Neapolitanum & ipsum Afflictum nimis generaliter locutum, & forsan notandum. Ego autem aliâs tentabam dicere, si creditores in minori numero, qui pactioni initæ à maiori parte stare recusant, haberent hypothecas posteriores tamen, adeò quòd à maiori parte creditorum habentium hypothecas anteriores excludi possent in bonis debitoris, & hos creditores hypothecarios pactioni stare cogendos esse: non enim hæc pactio atque concordia eis affert incommodum, & inanis est pactio, quæ effectum irreuocabilem non est paritura, & à meliori atque antiquiori excludi & elidi potest, & his motus, cùm ex facto quæstio ageretur, peritus iudex decreuit similes creditores pactioni initæ à maiori parte stare debere, & hoc ideo etiam decreuit iudex, quia non semel relata ratio cessabat, & anteriores posterioribus, per omnia æquales esse contenti fuêre.

Tertia

Tertia declaratio est, vt minor pars, quæ pactioni nõ assensit agendo contra hæredem debitoris seu decoctorum repellatur, nõ tamen impediatur agere ad solidum debitum † contra fideiussorem pro debitore obligatum. 14
l. si præcedente. in §. j. ff. mandati. cuius rei illa ratio redditur, quoniam creditores qui non consenserunt, habent, quem conueniant, scilicet fideiussorem debitoris, quod & Alexand. & Iason probant in dicto §. hodiè, & licet loquantur in prima specie: pari tamen ratione idem iuris esse puto. & in secunda (vt sæpè diximus) & ex his collige exceptionem ad regulam, quæ est, exceptionem, quæ reo competit, † & fideiussori competere. l. exceptiones. ff. de 15
except. l. fin. ff. de pact. quod & Matt. notauit not. cv. Nota casum, & commendat Franc. Cre. singul. xxj. vnus textus. Planè si creditores pactioni consensissent, & assensisse videntur, si hæredes iuxta portiones factas conuenerint, exceptio quæ hæredi vel decoctori datur, & fideiussoria accommodanda est, vt eleganter Iurisconsultus inquit, in dicto §. Lucius.

Sciendum est & quartò esse creditores priuilegiarios, de quibus in tit. ff. de priui. cred. & notat. glos. in l. rescriptum. in versicul. priuilegiarios. ff. de pactis. & in l. eos. C. qui potio. in pigno. habean. Fuit igitur quæstionis, nũ pactio huiusce modi à maiori parte creditorum facta priuilegiarijs creditoribus obsit? Iurisconsult. in l. rescriptũ. † ait cæteros priuilegiarios creditores exemplum maio- 16
ris partis sequi oportere. At in l. si præcedente. in §. Lucius. ff. mand. ait iniquum esse auferri electionem, sicut pignus aut priuilegium. vndè Iaco. But. cuius sententia recepta est, distinguendo dicebat, Si quæratur an pactio à maiori parte facta quo ad portiones debitorum remissas priuilegiarijs obsit: & respondendum est obesse, vt in l. rescriptum. Si verò quæratur, an pactio obsit in priuilegio, & non obesse dicendum est: vt in §. Lucius. præferendi sunt igitur priuilegiarij creditores in eo, quod solui debere conuentum est, & huic distinctioni quæ iuris præceptoribus placuit, acquiescendum est. Nec te moueat, quod scripsit Ias. in dicta l. rescriptum. in fin. dum sen-

sit interpretationem factam ad §. Lucius, morderi posse, ex eo, quia Iurisc. comparat habentes pignus habentibus priuilegium. In hoc enim (ni fallor) erat Iaſ. ait namque Iurisc. iniquum esse auferri pignus vel priuilegium, & verum est quod ait: In eo enim quod solui conuentum est, priuilegium non aufertur, sed in eo melior est conditio pignus habentium, vt ad illos non referatur pactio, quoniam sibi pignore præcauerunt, quemadmodum nō refertur ad hypothecarios: quoniam habent quem conueniant. Hi igitur in his comparantur, si qua tamen extat comparatio, vt horum melior sit conditio, non autē in omnibus. Et ex his habes quartam declarationem.

Item illud in materia singulariter notandum est, qđ scripsit Bar. in l. fina. col. pen. num. 7. ff. de appella. recip.
17 † Ait enim, si sententia maioris partis creditorum euidenter esset iniusta, & minor pars ostenderet, à sententia maioris partis appellari seu prouocari posse. Admonetq; in prouocatione manifestæ iniquitatis causas inferi debere, & subiungit propter prouocationem maiorem partem prædictorū prohiberi vlterius aliquid attentare. Cuius sententiam & Paulus Castren. in d. §. hodie. probat, subdens maioris partis sententiam æquam esse debere. & si minor pars ex maleuolentia consentire recusaret, reijcienda est. Placuit etiam hæc sententia Alex. in loco relato, qui citat c. j. de his, quæ fiunt à ma. part. cap. & in eadē opinione ibidem est Iaſ. sub nu. 2. verſ. 7. limita, pro qua sententia facit tex. in l. si præcedente. in §. Lucius. ff. manda. in illis verbis, qui potuit præsens id ipsum proclamare, nec desiderare decretum prætoris. Causas autem iniquitatis ex prædictis colliges, & illud addes, licet doctores in prima specie loquantur quo ad prouocationem, idem & in secunda iuris esse puto.

Denique tentabam ego, forsan non ineleganter, primas duas species propositas temperando ac declaran-
18 do dicere, vbi † defunctus bona dereliquisset, vel debitor, qui aufugit similiter bona dimisisset, quæ bona reperirentur, & creditoribus nota essent, pactum initum à maiori parte creditorum, cum futuro hærede, vel decóctore, qui

qui conueniri non potest, minori parti creditorum dissentienti non obesse. Mouebat me illa non semel relata & recepta ratio, quare pactum maioris partis obest minori. Quoniam expedit creditoribus habere quem conueniant: Bonis autem defuncti constitui potest curator, vt notauit Accur. in l. j. in 2. glos. ff. de cura. bo. dan. & iuxta & secundum elegantem distinctionem Ang. in consil. cxciij. mortuo debitore, quē refert & probat Dec. in cons. ccccclx. exhibentur. Item in debitore in re, de qua agitur illa est distinctio, vt bonis viuentis & fraudationis causa latitantis non decernatur curator, quoniam bona possideri vendiq; iubet prætor. l. Fulcinus. ff. quibus ex cau. in possessio. ea. Bonis verò viuentis & non latitantis curator detur, dicta leg. Fulcinius. §. adeò quoniam abest sine culpa. Vndè eadem ratione datur curator, qua furioso & prodigo datur. & vt suprà respondit Barto. in l. ij. ff. de cura. bon. dan. & eleganter scripsit Ang. in consil. ciij. datus fuit curator, & plenius in relato consil. cxciij. quod cō siliū si libet, legito maximè in verſ. restat. & probat Dec. in dicto consil. ccccclx. & in consil. cccccl xxv. in casu, & latius hæc in sequenti parte attingemus. Cùm ergo possit consuli creditoribus, quando sunt bona in prima scilicet specie, bonis defuncti curatorem constituendo, & modis & forma quibus legitur in relatis autoritatibus, & curator datus, creditoribus satisfacere debeat per venditionem bonorum, vt scribit Bart. in l. si bona. C. de bon. Authen. iud. poss. & Alex. in l. si constante. in §. si exhæredato. in prin. ff solut. matr. & Dec. in consilio ccccj. Licet in causis & in secunda specie. Vbi debitor fraudationis causa latitat possideri vendique bona, prætor iubeat, restringendam & declarandam doctorum sententiam meritò, vt supr. videbatur. Mouebat me etiā lex rescriptum. ff. de pact. Vt enim hoc ad illos creditores, qui hypothecas habent, non refertur, quoniam hi habent, quem cōueniant seu non deest his agendi modus, ita vbi est curator, qui satisfaciat creditoribus ex venditione bonorum, vel sunt bona fraudatoris latitantis, quæ possideri & vēdi possūt. Postremò considerabam verba Matt. ab affli. in citata dec,

dec.cclxxxviij.quæ ſuprà retuli. Tunc enim admittit ſecundam ſpeciē,cùm bona decoctoris non inueniuntur, quod nō memini legiſſe id alios iuris interpretes expreſſiſſe,nec huic ſententiæ refragari puto:quę ſcripſit Ang. in l.j.ff.de priuil.cred.& quæ dicemus infrà ſub numero 21.intelligenda,vbi non agitur de remittendo partem debiti,ſecundum glo.in d.l.j.Et ex his colliges cauſam,quare minor pars legitimè reclamaret: bonus igitur vir an hæc pactio creditoribus expediat,inſpicies, & quæ diximus in cauſæ cognitione verſari,nec ſe iudex in interponendo decretum,facilem præbeat.Scio enim eueniſſe decoctores clanculum,vt dediſſe vel promiſiſſe quibuſdam creditoribus,vt pactioni conſentiant,& ſunt tot, tantæque decoctorum fraudes, vt nec dici nec excogitari poſſint,& præſertim in occultandis rebus eorum.

19 †In tertia verò facti ſpecie, quam ſuprà Matthæ. ab afflict.referendo propoſuimus,diximus,in dilatione concedenda hypothecæ rationem non haberi,& addimus iudicis decretum neceſſarium eſſe,& oportere creditores in vnum conuenire.l.fin.C.qui bon. ced. poſſ. in illis verbis,vt omnibus in vnum coadunatis. &c: & hoc probauit Bald.ibidem in prin.& Alex. in conſil. ccv. viſis his, vol.ij.& collegium Peruſinum inter conſi. Angel.num. 213.Simon,& Iacobus,in quo conſil.quę requirantur in dilatione concedenda,quiſúe modus ſeruandus ſit,&doctè,& copiosè declaratur,& ex his vides verum non eſſe, quod ſubdubitās præceptor meus Paulus Par. ſcripſit in conſil.c.certiſſimum eſt.volum.iij.inquit enim ſub nu. 3.in dilatione concedenda non requiri creditores in vnum conuenire.† Sed & hîc illud in dubium reuoco, nū
20 decoctores gaudeant dilatione quinquennali?in quo iuris articulo diſtinguendum puto,inter dilationem quinquennalem à Principe conceſſam,& illam, quæ à maiori parte creditorum conceditur. In prima itaque ſpecie, cùm à Principe decoctori quinquennali conceditur dilatio à creditoribus vexetur, fruetur quidem ea decoctor, qui propter aduerſam fortunam,malamque temporum conditionem ad inopiam redactus eſt, iuxta formam l. vniuer-

ſa. C. de pre. Imper. offer. & ſcripſit Alexand. in conſilio ccv.proximè relato.At is, qui in decoctione deli ctum admiſit (ſecundum ea, quæ retulimus in iij. parte huius tract.)nō fruetur.l.ſed ſi ex parte.§.interdum. ver. quanquàm. ff. quod cum eo. vbi Cy.vt ſuprà reſpondit. cuius ſententiam probauit Alexa.in l.j.num.43.ff.ſi certum petatur.& ſecundum hanc ſententiam in Gallia iudicatum fuiſſe refert Nico.Boer.deciſi.cccxlix. quæritur an ciuiliter.colum. viij. & ſequent. vbi complures idem ſenſiſſe refert,& in diuerſa ſententia fuiſſe Dec. in ea l.j. numer.27.& hanc ſententiam, qui mihi non inarguta viſa eſt,& extra æquitatem non eſſe poſitam confirmabis ex pluribus,quæ colligi poſſunt ex conſil.Bald. num. 400.quòd Iacobus.volum.j.In ſecunda verò facti ſpecie tunc à maiori parte creditorum decoctori quinquennalem dilationem concedi poſſe puto, cùm decoctor paratus eſt bonis cedere,ni creditores quinquennales inducias concedant,quia hoc expedit creditoribus,nè cedat ſecundum ea,quæ retulimus ſuprà ex mente & verbis Matthæ. ab Afflict. & conſilij Neapolitani deciſ. cclxxxviij. quam ſententiam confirmabis autoritate Ang.in l.maiorem.ff.de pactis.& collegij Peruſini inter conſilia Angel.numero 213.& probauit Alexand.in conſil. ccv. vol. ij.in prin.verſ.alia ratione,ſubdens allegandum eſſe per debitorem ſe velle bonis cedere,ni quinquennale ſpatiū ei indulgeat.& in eadem opinione fuit præceptor meus in citato conſilio c.volumine iij.vbi ſubijcit verum eſſe in quocunque debitore. Siue ergò quis decoxerit fortunæ vitio ſiue ſua culpa, fruetur hac dilatione à maiori parte creditorum conceſſa recuſante minori. Nec mutat eos,qui dolum in decoctione admiſerūt à miſerabili beneficio ceſſionis bonorum excludi,ſecundum ea,quæ in tertia parte diximus verſi. Deindè ait Bald. numero 9. quoniam diuerſum eſt beneficium quinquennalium induciarum à ceſſione bonorum, nec lege cautum reperitur decoctorē huiuſmodi tali dilatione & beneficio fruī non poſſe,vt idem præceptor meus probat, quæ ſententia præceptoris,& æqua & rationabilis eſt. Si enim portiones

tiones debitorum possunt remittere cuicunque decocto-
ri ex relatis rationibus, fortius dilationem ad soluendū
concedere: regula, cui licet. de reg. iuris. in vj. & secundū
prædictam distinctionem intelliges, quæ diximus in ter
tia parte huius tractatus, num. 10.

Hîc subiungi potest non minus quotidiana, quàm ne-
21 cessaria quæstio. † Num minor pars creditorum à maio
ri parte creditorum in alijs facti speciebus præter tres ex-
ceptas voluntatem eorum sequi astringi possit? & suprà
retuli Matth. ab Afflict. deci. clxxxviij. scripsisse Neapo-
litanos consiliarios in tribus tantùm casibus relatis mi-
norem partem creditorum voluntati maioris partis ac-
quiescere debere. In alijs autem stare compellendam non
esse. Verùm inter legendum incidi in Commentarios
Angel. in lege prima. ff. de priuilegijs creditor. qui scri-
psit in verba infrascripta. Tamen inhærendo huic se-
cundæ lecturę glossa est hîc casus apertus, quòd vbicun-
que creditores certant inter se, quid agendum sit de bo-
nis debitoris in solutione cessantis, semper humaniori
sententiæ creditorum standum est. Cæterùm, si nulla
inuenitur humanior, & omnia sunt paria, standum est
iudicio cognatorum, qui creditores sint, & si nullus est
cognatus, standum est iudicio eius, cui maior debetur
pecunia. & sic l. maiorem, suprà de pactis. & lege finali.
C. de cessione bonorum. habent locum non solùm in ca
sibus signanter positis in illis legibus, sed etiam in omni
alio casu, in quo certant inter se creditores, qualiter de-
beant consequi credita super bonis debitoris in solutio-
ne cessantis, eo quod debitor non est soluendo, tene me-
moria perpetuò, & nunc de facto apud me quæritur. l. e-
nim vltima loquitur, quando debitor vult cedere bonis.
l. maiorem. loquitur, quando debitor hæredem non in-
uenit, sed de alijs casibus illę leges non prouident, & ideò
hæc lex est multum notanda, quæ supplet eas. Hactenus
Angel. sed licet consilij Neapolitani authoritas me val-
dè mouerit: non tamen puto ab Angelo dissentiendum:
probabilior enim & æquior hæc sententia visa est, nec vi
deo cur diuersum statuendum sit, & quare non æquè idē
dica-

dicamus, mouit me etiā l. prędicta in ordine primo. ff. de
priui. cre. cū gl. ad cuius l. interpr. videbis, & quæ scripsit
And. Tiraq. in com. de vtr. ret. pag. 18. nu. 43. sed his addes
Ang. sententiam intelligendam esse (ni fallor) cùm non
tractatur de remittendo partem debiti, negauimus enim
sup. vbi bona decoctoris extāt, remitti à maiori parte cre
ditorum posse. Videbis igitur quæ scripsimus sub num.
19. hac eadem parte.

Solent & fideiussores in pactionibus huiuscemodi in-
teruenire, & plerunq; sub conditione & modo, & in con-
trouersiam deduci solet, an teneant nécne. Vndè confu-
gies ad Soc. † qui (vt solet) plenè & nō insubtiliter in hac 22
materia scripsit in consil. cclxxiij. in præsenti consulta-
tione, parte secunda, quam breuitatis causa non refero,
& quia eius responsa talia sunt, vt inter manus omnium
versentur.

Frequentatissimum & illud sciendum est, decoctores,
postquā conuentiones iniuere † cum creditoribus, illas 23
vel in totum vel in parte aliqua non obseruare, vndè &
ipsi creditores pactioni stare non tenentur. l. quæro. §. in-
ter locatorem. ff. loc. & ex facto consultus respondit Pau.
Castr. in consi. clxxix. viso puncto. col. 2. in ij. par. & pro-
bat Socin. in relato cons. cclxxiij. quod & verum est, licet
iuramento firmata sit pactio. l. si quis maior. vbi doctorū
verbosi Commentarij. C. de transact.

Angelus non leuis iuris interpres in cons. lxxvij. plu-
res creditores. In proposita materia affert talem speciē:
mortuo debitore Titio, † conuenerunt creditores hęredi 24
tati Titij curatorem eligi, Seiumque constituendum, &
quod contra Sempronium, qui & creditor erat, & in con
uētione interuenerat nullo modo procedi possit, ex cau-
sa arbitrij lati inter Titium decoctorem & dictum Sem-
pronium. Datus est deindè curator idem Seius, qui cum
nil gessissent, decessit, mortuo Seio curatore, creditores
pactioni initæ stare recusant, aliumque curatorem no-
lunt eligere, & aduersus Sempronium debitorem quon-
dam Titij decoctoris virtutem laudi seu arbitrij quærū
agere, negat Sempronius posse, seque pacti exceptione
defen-

defendit. Putat Ang. ex conuentione nec creditores omnes, nec quemquam eorum posse compelli ad præstandum consensum, vt alius curator detur, & benè censuit Ang. Idem respondit nihil legitimè proponi posse, quominus creditores contra Sempronium & arbitrio agant. Idque probat ex loco ab enumeratis partibus. Nam si creditores pactionis verba ad se retulerunt, vanum quidem pactum est, cùm Sempronius non creditorum, sed hæreditarius esset debitor, nullumque creditores ad exigendum mandatum haberent. Eorum ergo non erat exigere ff. de sol. l. qui hominem. §. si nullo. ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. j. Nec putat referre, si ius postea creditoribus superuenisset, cùm pactio quæ etiam ad liberandum tendit, non possit debitori, cui ab initio creditores prodesse nequiuerūt. l. si tibi decem millia. §. si Pactus. ff. de pact. Sed si creditores non ad se ipsos, sed ad futurum hæredem verba retulerunt, & de eo cogitarunt seu senserunt, adhuc pactio derisoria esset, quoniam promisissent aliū non processurum contra Sempronium ratione laudi. l. stipulatio ista. in prin. ff. de verbor. oblig. Item, alia ratione. quia, & si creditores pactos esse diceremus se curaturos facturosque, quod non petatur à Sempronio. Attamen pactum nullum esset, quia nullum: fuit enim principaliter ad obligandum paratum, paciscentes scilicet ad faciendum & curandum, vt non procedatur. l. iuris gent. in §. quinimò. ff. de pact. Aut denique de curatore senserunt, vt is contra Sempronium procedere non possit, quod ex mente creditorum magis fuisse putat, & conceptum pactum in personam Seij curatoris, non est referendum ad alios curatores, qui constituerentur.

Et probat, quoniam verba generalia cùm possint re-
25 ferri ad personam † Seij procuratoris salua ratione recti sermonis, restringenda sunt ad eum tantùm, & cùm nemo præsumatur iactare suum, hæc interpretatio accipienda est. C. de transact. l. si de certa. vbi Barto. ff. de sol. l. si ex pluribus. ff. de verb. oblig. l. si ita stipulatus fuero. & l. cùm de indebito. ff. de proba. Hæc ille, quem in summa tamen retuli. Sed mihi in proposita facti specie pactionis verba

verba inspicienti, vt admonet Iurisconsultus in le. si ita stipulatus in §. Grisogonus. ff. de verb. oblig. ex quibus cõuenientium mens habetur l. iurisgentium. in §. pactorū ff. de pact. & l. Labeo. ff. de sup. l. Ang. sententia non solùm dura visa est, verùm etiam non admittenda, dum enim Ang. primo loco considerat, si pactionis verba creditores ad se retulerunt eluforium pactum esset, cùm Sempronius non creditorum, sed hæreditarius esset debitor animaduertendum est, quoniam creditoribus, ius fuisse in nomine Sempronij dici rectè potest. Nam in executione vbi mobilia vel immobilia non sunt, ad iura perueniendum est. l. à diuo Pio. §. in vendi. ff. de re iudi. Illud ergo ius, quod habebant, remisisse dicendum est, & hoc vbi creditores nomina Titij decoctoris etiam obligata non haberent. Vnde text. in l. si tibi decem millia. in §. si pactus. nihil obstat. † Posses etiam non ineleganter di- 26
stinguendo dicere: Aut ius superuenit in persona eius, ad cuius commodum pactum factum fuit, & pactum nullū confirmari ex postfacto non possit, & in hac facti specie Iurisconsul. loquitur in d. §. si pactus. Si verò ius superueniat in persona eius, qui pactus est, & contra se habeat, vt reconualescat pactum, vt scripsit Ias. ibi, & plenius post alios in l. i. nu. 18. ff. de pact. Accedit, quòd si verba conuentionis inspiciamus, iuri etiam, quod in futurum habere possent creditores, renuntiasse dicendum est, idque fieri posse, non est iuris ambigui. l. & hæred. §. filia fa. ff. de pa. & notat. gloss. in l. j. C. eo. vbi doct. præsertim Ias. nu. 15. Mouet me verbum, possit, de quo in conuentione, quod verbum argu. est ius futurum creditores remittere voluisse, nec quicquam refert verbalis differentię, quam cõstituere voluit Ange. in di. consil. Nam ex natura verbi possit, est, vt ad ius futurum trahatur, vt probatur in l. si ita quis, vbi Acc. & Bar. notarunt. ff. de leg. ij. † Item in 27
conuentione adsunt verba illa, nullo modo, quæ secundum Albe. in dictio. suo in versi. nullo modo † duplicem 28
habent significationem, nullo modo, id est, nullo tempore, vel nulla ratione, & de quo verbo vide gloss. in cle. ij. in versiculo, nullo modo. de ætat. & quali Feli. in c. ex

parte nu.12.de const & in c.cùm acceſſiſſent,nu.16.& ad pud eum notatur eo.tit. vnde quancunq; interpretationem capias iuncto verbo poſſit,creditores agentes à Sempronio exceptione pacti repelli poſſunt, quod & verum puto,& ad ſe verba retuliſſe,quæ generalia ſunt. Sed iam de pactionibus, inter decoctores & creditores ſatis. Reliqua deinceps perſequemur.

SEPTIMA, ET VLTIMA PARS.

ARGVMENTVM.

Quomodo contra decoctores procedendum ſit,in eóſue animaduertendum: ac in eos, qui decoctoribus conſilium, auxilium, opémue dederint, ſeu quouis modo fauerint, quiue potiores in bonis eorum habeantur.

SVMMAE.

Decoctores tenentur bona creditoribus indicare, & exprimere cauſas,quibus ſtrangulati ſunt.

2 *Mercatores falliti ceſſantes, & fugitiui poſſunt torqueri,vt indicent pecunias ipſis datas ad mercandum, quas nunc denegant habere.*

3 *Contra mercatorem,qui fortunæ vitio decoxit, procedendum eſt ciuiliter, omni corporali cruciatu remoto.*

4 *Creditores bona debitoris,qui foro ceſſit, inter ſe diuidere non poſſunt,tanquàm domini.*

5 *Libellus non procedit, in quo peto mihi in ſolutum dari bona debitoris mei, quoniam creditores in ſubſidium tantum*

tantum admittantur.

6 *Creditores, vbi decoctor eſt præſens,poſſunt in vnum conuenire, & curatorem bonorum eligere per quem bona diſtrahantur, & poſſunt prætorem adire,qui ex conſenſu maioris partis eorum conſtituat.*

7 *Curatoris bonu decoctoris conſtituti, quod ſit officium.*

8 *Perſona ſi clara ſit, veluti ſenatoris, & in ea cauſa ſit, vt bona eius vaneant,curator dandus eſt,& ſi bonis non ceſſerit.*

9 *Decoctor ius detrahendi creditori cedere poteſt,& creditores poſſunt in causam iudicati capere id ius detrahendi competens debitori conſanguineo venditoris, quia aliàs non eſt ſoluendo.*

10 *Decoctor ſi fraudationis cauſa latitat, bona poſſideri vendiq; iubet prætor, ſed ſi captus eſt ab hoſtibus, curator bonis dandus eſt,& de poteſtate curatoris.*

11 *Mercatores fugitiui pro confeſſis habentur.*

12 *Creditores decoctorum poſſunt ante diem pignori incumbere.*

13 *Interpretatio ad §. ſi debitorem. in l. ait prætor. ff. de his,quæ in fraud.cred.relatiuè.*

14 *Creditores ſecuta decoctione debitoris bonorum deſcriptionem fieri impetrare poſſunt,& circa libros, & ſcripturas admonentur creditores.*

15 *Creditores poſſunt impetrare à iudice proclamationem fieri, vt manifeſtentur res decoctoris, ſub pœna,& de forma proclamationis & alijs ad id pertinentibus.*

16 *Creditoribus quomodo ſit conſulendum mortuo decoctore.*

17 *Mercatori ſine hærede decedenti ſuccedit collegium mercatorum.*

18 *Creditores poſſunt impetrare ſeparationem bonorum, ſi fortè decoctoris hæres ſoluendo non ſit.*

19 *Mercatores, & decoctores ſolent varia crimina admittere, & quæ ſint, enumerantur vſq; ad nu. 24.*

20 *Impoſtores qui ſint, & quid impoſturam facere ſignificet, declaratur.*

21 *Venalitiarij ſeu tricones, qui lege municipali merces emptas eodem pretio vẽdere vniuerſo triduo tenentur, ſi ſupprimunt, vt elapſo triduo poſſint carius vendere, crimine ſtellionatus ſpecialiter poſtulari poſſunt.*

22 *Dardanarij ſunt πρόπωλαι, qui omnia præmunt, vt carius vendant.*

23 *Menſuræ & pondera, quòd iuſta, & iuſta eſſe debeãt, & de pœnis in falſantes.*

24 *Mercatores ſolent ſecuta alicuius decoctione in vnũ conuenire, & tres aut quatuor ex eis cum pleno mandato conſtituere, idq; commendatur.*

25 *Creditores aliqui decoctoris ſi ab omnibus creditoribus ſunt conſtituti procuratores cum pleno mandato, & liberationem decoctori fecerint, an proprio, & procuratorio nomine liberationẽ feciſſe cenſeantur.*

26 *Securitas ſeu ſaluus conductus à creditoribus vel præſide prouinciæ decoctori conceſſus, quibus modis defendi oppugnarive poſſit: & qua forma concipiendus ſit relatiuè.*

27 *Laudandi ſunt populi, qui in decoctionibus ſibi ius proprium conſtituerunt.*

Vltima

VLTIMA hæc pars tractatus in tres particulas ſemetipſam diuidit (vt tituli verba indicant) ſeparatim igitur & ſummatim, quæ ad decoctores tantùm pertinent, primùm quæremus, quomodo contra decoctores procedendum ſit. Et quoniam præfationes libentius nos ad lectionem propoſitæ materiæ perducunt, & cùm eò venerimus, eius euidentiorem præſtant intellectum, vt Iuriſconſultus ait in l.j.ff. de origin.iur. Sciendum eſt (vt in ſecunda parte huius tracta. diximus) tria decoctorum eſſe genera. Primum illorum, qui fortunæ vitio decoquunt. Secundum illorum, qui ſuo vitio conturbant, fortunas, & rationes, & illud tertium, qui partim ſuo, partim fortunæ vitio, foro cedunt. Item præfari libet alios eſſe decoctores publicæ pecuniæ, & alios priuatorum, & de de his, qui publicam pecuniam decoquunt, nos aliter hîc non tractabimus, tum quia ſatis aperte habes in l. quilibet. C. de decur. Tum etiam, quia in tertia parte attigimus, in verſi. ait etiam Bald. more antiquiſſimo legis, numer. 3.

† Præfatio alia eſt neceſſaria, decoctores teneri bona creditoribus indicare, quod Accur. & alij notarunt in leg. j. C. qui bon. ced. poſ. argum. leg. fin. in §. licentia. C. de iure delibe. & eorum quæ habentur in l. ij. C. quan. & quib. quar. pars debe. & omnes, & ſingulas cauſas exprimere debent, quibus ſtrangulati ſunt: arg. l. j. C. de præd. decur. Vltima præfatio eſt Pari. de pu. in tract. ſindi. verſi. an in cauſa pecuniaria, &c. ſcripſiſſe in hæc verba: † Mercatores fallitos, ceſſantes, & fugitiuos, poſſe torqueri, vt indicent pecunias ipſis datas ad mercandum, quas nunc denegãt habere, & dicunt illas perdidiſſe, cuius ſententiam Marſ. probat in l. eos. ff. de fal. nu. 2. & in l. diuus. nu. 6. de quæſt. Addo Nico. Boër. deci. ccxv. & antequam veniam. num. 5. Luc. Card. in pract. ſua pag. xliij. & vide Pau. gril. in tra. de quæſt. & Tor. quæſt. vij. numer. 4. Sed & ipſe videbis text. ſingul. in leg. inde Neratius. §. idem Iulianus. ff. ad leg. Aquil. vbi Iuriſconſult. in hæc verba, ſed & ſi ſeruus, qui magnas fraudes in meis rationibus com-

miſerat, fuerit occiſus, de quo quæſtionem habere deſti-
naueram, vt fraudum participes eruerentur.

In primo itaque genere, ſi quem fortunæ vitio deco-
xiſſe euidenter conſtiterit, ex crimine agi non poteſt, † 3
nullum enim crimen admiſit decoctor, & conſequenter
ceſſat quæſtio. l. fi. C. qui bon. cede. poſ. in illis verbis, om
ni corporali cruciatu remoto. Ciuiliter igitur agendum
eſt, & hunc ad bonorum ceſſionem admitti, ſuprà in ij.
par. pleniùs diſſeruimus. † Et quoniam pro debito credi- 4
tores adijci ſibi bona ſui debitoris non iure poſtulant,
hoc eſt, creditores bona debitoris, qui foro ceſſit inter ſe,
tanquam domini diuidere non debent, ſed diſtrahenda
ſunt, vt Imperator ait in leg. pro debito. C. de bon. auto.
iudi. poſ. vbi Bartol. & Paul. & alij notant, qui addunt, † 5
libellum non procedere, neque admittendum, in quo pe
to mihi in ſolutum dari bona debitoris mei, quoniam
creditor in ſubſidium tantùm admittitur, alio, ſcilicet
ad emendum non accedente. leg. ordo. C. de execut. rei
iudic. † Cùm igitur ciuiliter agitur, in hoc decoctorum 6
genere diſtinguemus, aut præſens, aut abſens eſt deco-
ctor, & ſiquidem præſens, creditores ſolent, & poſſunt in
vnum conuenire, & curatorem bonorum eligere, per
quem bona diſtrahantur, & quod ex venditione rediga-
tur, ipſis perſoluatur. l. fi. vbi Bar. & Ange. ff. de cura. bo.
dan. quicquid Accur. ſcripſerit in verb. vnum. & nota in
materia d. tex. ſing & vide Odo. in trac. de curat. bo. dan.
num. 6. tomo xvj. & curatorem bonis decoctoris, dari in-
quit Paul. Caſt. in l. ſi hominem. in §. fi. ff. depo. qui ta-
men nil citat, & his addes, quæ Bal. noſter Dy. referendo
plenè ſcripſit in conſil. clxxij. Dynus. volum. ij. Poſſunt
etiam prætorem adire, qui ex conſenſu maioris partis eo
rum curatorem conſtituat. leg. ij. ff. de curat. bonis dan.
Et quòd ei, qui bonis ceſſit, & præſens ſit, curator bonis
conſtitui poſſit, &, vt ſuprà interpretanda ſit. leg. final.
ff. eodem ſcribit Specu. in titul. de curat. §. fina. nume-
ro 15. verſic. ſed an bonis præſentis. & probat Angelus in
conſilio. cxciij. mortuo debitore. quod Angelus reſpon.
commendat Deci. in conſil. ccccclx. & conſi. cccccl xxv.
in caſu

in caſu. & ſubdit Ang. expedire creditoribus bona deco-
ctorum diſtrahi, cùm ceſſionem admittant, & vide quid
ſcripſerit idem Ang. in conſi. lxxvij. plures creditores.
† Et huius curatoris officium circa bonorum diſtractio- 7
nem verſatur, & omnia alia, ſine quibus diſtractio, ſeu
venditio fieri non poteſt. Nec enim curator iſte actio-
nes ſuſcipiet, quia ad hoc conſtitutus non eſt di. le. fina.
nec l. ij. proxmè relata, meo iudicio, repugnat in illis ver-
bis, eiſque actiones, & in eos vtiles competunt. Intelligo
enim vbi decoctor præſens non eſt, nec bonis ceſſit. Et cir-
ca remotiones curatoris huiuſmodi, etſi alij creditores,
qui dationi curatoris non aſſenſêre, emerſerint, notatur 8
ſimiliter in ea l. fi. † Sciendum eſt etiam, ſi clara perſona
ſit, veluti ſenatoris, & in ea cauſa ſit, vt bona eius veneãt
propter dignitatem, & ſi bonis non ceſſerit, curator di-
ſtrahendorum bonorũ gratia conſtitui ſolet, idq; vt ho-
neſtiùs quantum poteſt, ex bonis eius creditoribus ſolua
tur. l. curator. ff. de curat. fur. & notauit Ang. in d. l. fin. &
in relato conſi. & Bal. vbi ſuprà, conſi. clxxij. vol. ij. & hic 9
addes, quod ſcripſit Paul Caſt. in conſi. j. lib. ij. † Decocto-
rem ius detrahendi creditori cedere poſſe & creditores
poſſe in cauſam iudicati capere id ius detrahendi com-
petens debitori conſanguineo venditoris, qui aliâs non
eſt ſoluendo. quod pleniùs attigit Andræas Tiraq. in cõ-
men. de vtroq; ret. §. xxvj. gl. j. nu. 10. & ſeq. pag ccccxcv.

† Si verò abſens decoctor ſit, & fraudationis cauſa la- 10
titet, & ſic turpiter ſe occultat, de curatore aliter quæren-
dum, ſuccurrendúmue non eſt, quoniam bona poſſideri,
vendiq; iubet prætor. l. Fulcinius. §. j. ff. quibus. ex cau. in
poſ. ea. & notauit Accur. in leg. j. in verbo, conditio. ff. de
cur. bon. & Bar. in l. ij. ff. eo. & probat Ang. in ſuo elegan-
ti conſi. non ſemel relato. Sed ſi qui decoxiſſe dicitur, nõ
latitat, ſed aliter abeſt, vt puta ab hoſtibus captus eſt, tunc
creditoribus poſtulantibus, quia ſine culpa ſua abeſt, ex-
emplo furioſi, & prodigi, & eadem ratione curator bonis
dari poteſt. leg. Fulcinius in §. adeò. ff. quibus ex cau. in
poſſeſ. eat. & notant relati Bar. & Ang. qui Ange. addi-
dit, ſi poteſtas curatoris in datione limitata eſt, illa ſer-

uanda eſt,& egredi curatorem non debere.le. diligenter ff.mand.ſed,ſi per iudicem poteſtas ſpeciatim coarctata non eſt,ſed ſimpliciter conſtitutus,huic actiones omnes competere, & in eum:intereſt enim creditorum, quibus poſtulantibus datus extitit,actiones poſſe exercere, vt exacta per eum poſſint conſequi,& ſibi ſatisfacere, & acta, facta,geſta q̃ue per eum rata habentur.leg. ij. ff. de curat. bon.dan. & hanc ſententiam Albe. & Specu. in titul. de curat.verſic.item cura.ad lites. & Ioann. Andræ. apud eum probaſſe ſenſiſſe refert, quæ ſententia non eſt ſine ratione.

In ſecunda verò,& tertia decoctorum ſpecie cũ dolo, quid decoctores admiſerint,ad bonorum ceſſionem non admittuntur,vt latè in iij.parte huius tract. demonſtrauimus.Ex qua, quæ ad hunc locum attinent,aſſumes. Vbi igitur præſentes decoctores ſunt,& pecunias, ac merces non indicant,& decoctionis cauſas palàm non faciũt iuxta ſupra citatas in præfationibus huius partis autoritates,quæſtioni locus eſt,idq̃ue inueſtigandarum,atque explorandarum pecuniarum,& rerum gratia,cum aliter veritas haberi non poſſit. Et hîc ad illuminandam veritatem,peritus iudex,quæ in hoc tractatu in illa parte cõtra decoctores diximus,quæq; dicturi ſtatim ſumus,conſiderabit.& l.inde Neratius.§.Iulia.ff.ad l.Aquil.Plurimum enim in excutienda veritate cognitoris ſubtilis diligentia aſſert l.de minore.§.tormenta.ff.de quæſtio. Vbi verò abſentes ſunt, & fraudationis quidem cauſa latitant,creditores ſciant(vt diximus)bona poſſideri, ven-
11 diq; prætorẽ iubere.d.l.Fulcinius.† Et illud nota,fugitiuos huiuſmodi mercatores pro confeſſis haberi,ſecundũ ea,quæ plenè ſcripſit Nico.Boë.deciſ.ccxv.nu.5.

12 † Et illud notandum eſt(quod non ſemel retulimus) licere creditoribus decoctorum,& ſi dies obligationis nõ venerit, pignori tamen incumbere. leg. quæſitum, vbi Barto.ff.de pignor.& notat Bald. in l.vbi num.10. C.de iure dot.

Circa verò capturam perſonæ,eiuſq; detentionem,videbis quæ ſcripſit Seuer.in trac.ſuo de debit.ſuſpe.& quę

nos in

nos in iij.par.huius tractat.diximus in verſic. deinde ait Bald.decoctores. num.9.& verſ.poſtquàm de fraudibus. num.41.& ſeq.Et de eo,qui fugitiuum debitorem inſecutus eſt, & appræhendit, pecuniamque ſibi debitam, vel propriam abſtulit.

† Et circa interpretationem §.ſi debitorem.ſiti in l.ait 13
prætor.ff.de his,quæ in fraud.cre.videbis Bald.in Rubr. C.de reuo.his,quæ in fraud.cred.numer.6. Seue. in dict. tract.quæſt.iiij.recentiores in l.ſi ab arbitro. ff. qui ſatiſ. cogn. Dec.in conſil.lxxv.Alexand.in conſil. lxiiij.volumine iij. Angel.in l.pignoris.ff.de pign.actio.Mar. ſing. xliij.& ſing.ccxliij.Socin.in conſilio xcix. circa primam. volumine quarto.

Iuxta etiam legitimas conuentiones,& locorum conſtitutiones aduerſus decoctores procedi nemo ambigit. Sed & nos quædã,quæ in vſu frequenti ſunt,circa modũ ciuiliter procedendi,breuiter referemus.

† Solent igitur creditores,vt primùm decoxiſſe debi- 14
torem intelligunt,iudicem adire,&bonorum decoctoris deſcriptionem,ſeu inuentarium fieri impetrare,quæ deſcriptio ſemper concedẽda eſt.l. fi.in prin.ff.de requ.reis. l.j §.pen.ff.de ventre in poſ.mit.& ſcribunt Bart.&plerique alij in l.vni.C.de proh.ſeq.pec.& idem Bart. in l. facultas.aliàs,defenſionis facultas.C.de iure fiſ.& Iaſ. in l. ſi fideiuſſor.in §.ſi ſatisdatum.nume.28. ff. qui ſatisdat. cog.& iudices in hoc ſe faciles præbeant,quoniam huiuſmodi decoctores iuxta à nobis traditam diſtinctionem facti ſaltem infamiam nõ euitant,& in huiuſmodi deſcriptione cura creditorum præcipua ſit, librorum & rationum,ac ſcripturarum omnium decoctoris, nè in ipſis libris,& rationibus in fraudem eorum cancellationes, inductiones,ſuperinductiones,interpoſitiones,additioneſq̃ue fiant,vndè res amoueantur.l.j.ff.de his,quę in teſta. delent.l.ſi vnus.C.de teſta.l.j.§.qui rationibus.ff. de falſis.oportet ideò ſcripturas ſub fida cuſtodia eſſe,extrà de præſcription.c.ad audientiam. Accedit(vt in iiij.parte retulimus)ver. Bald.etiam adijcit. Ex his fraudes, ex his dolum,& decoctoris,& aliorum pecunias,merces, & nomi-

na ſubtili inquiſitione explorabunt, atq; inueſtigabunt. Nec permittant in manu deplorati permanere, quia poſſet facilè conturbare, quoniam (vt non ſemel diximus) cõturbare fortunas, & rationes dicebantur, & admonet Bald. in conſ. cclxxxij. nu. 14. in v. vol.

15 † Conſueuerunt etiam creditores intellecta debitoris decoctione, nè celentur, occultentúrve bona, ſtatim ius dicentem adire, & generalem proclamationem fieri impetrare, qua præcipiatur ſub pœna, & quidem graui, vnicuique notitiam habenti ipſum decoctorem, merces, res, & nomina eiuſdem indicet, ac palàm faciat, quodque creditores vera eorum credita profiteantur. Quod fieri valdè expedit creditoribus, cùm ad detegendas fraudes, tum maximè notitiæ rerum habendæ gratia, & vt ſibi poſſint conſulere. Solent etiam præmium pollicerì his, qui fraudes, vel ſcripturas, vel nomina detegerint: iuxta l. idem. & § ſi tibi indicium. ff. de condict. ob turp. cauſ. & quæ ibi not. Et vide in materia elegantem text. in l. ſolent. ff. de præſcript. verb. quam quidem proclamationem iuſtam arbitror, cùm de rebus alienis propalandis agatur, ideò faciles iudices eſſe debent, in cõcedendo propter ea, quæ proximè diximus, & iuxta ea, quę ſcribit Iaſ. in conſil. xlvj. pro fiſco. num. 4. vol. iij. & meo iudicio in decoctoribus ceſſat Imperatoris ratio, de qua in l. ij. C. quan. & quibus quar. pars debe. lib. x. Quod ſit inhumanum & durum, mõbiles res, vel ſe mouentes, aut inſtrumenta proferri, diuulgariq;, & paupertatis detegi vtilitatem, cùm ipſemet decoctori foro cedendo, fugiendo, fraudes admittendo, ſemel ipſum inter viliſſimos homines conſtituerit, infamem reddiderit, & paupertatem crimine admiſtam oſtenderit. Et quoniam variæ quæſtiones ex huiuſmodi proclamatione plerunq; oriuntur (Sunt enim vel coniuncti, vel amici, qui cùm res decoctoris habere cõpertum ſit) prętextu ignorantię vel aliter à pœna in proclamatione adiecta ſe quærunt defendere, loca hęc leuandi laboris gratia circa proclamationes volui ſubiũgere. Spec. in tit. de ſent. §. ij. verſ. quod ſi præconizatum. Bald. in l. ij. verſ. poſteà nè diutius. ff. de orig. iur. & ibidẽ Hieron.

Hieron. Cag. ſub nu. 77. & ſeq. Alex. apud Bar. in l. municipali. ff. de decr. ab ordi. fa. & in conſ. clxxxj. nu. 10. volu. vj. & vide Auth. vt factæ nouæ conſt. doct. in c. ij. de conſtit. Gram. conſil. xcv. Redemptoris. Dec. in conſ. ccxxvij. nu. 7. & conſ. ccccx. & eleganter. Mat. ab Affl. dec. ccxc. & plenè ac eleganter Iaſ. in citato conſ. xlvj.

Verùm quia euenit aliquando decoctorem mori, benè eſt hìc etiam tractare, quomodo creditoribus ſit cõſulendum. † In quo iuris articulo doctè quidem & certa do 16
ctrina Angelus Peruſinus non ſemel relatus in conſilio cxciij. Mortuo debitore, qui varios creditores habebat, &c. in verſic. reſtat, ait in verba infraſcripta. Quandoque bona defuncti nullum habent ſucceſſorem, vel nullus eſt ſperatus, & tunc curatori locus non eſt, quia non dicuntur bona defuncti, nec hæreditas iacens, ſed dicuntur bona vacantia. l. j. §. an bona. ff. de iure fiſci. l. j. in princip. ff. de ſucc. edict. Adminiſtratio ergo dictorum bonorum ad fiſci procuratorem pertinet. l. j. & ſeq. ff. de officio proconſ. & ideò de alio adminiſtratore prouidendum non eſt, quandoque dicta bona non habent ſucceſſorem de præſenti, ſed ſperatur ſucceſſor de proximo: & idem, quia non datur curator bonis, ſed poſtulantibus his, quorum intereſt, prætor mittit edictum, tempusque præfinit, intra quod hæreditas adeatur. l. ſi quis inſtituatur. ff. de hæredi. inſtit. quibus addes gloſſ. in l. quamdiu inſtitutus. in verbo, inſtituto. poſt mediam, & ibidem quoque propemodum ſcribentes omnes. ff. de acquiren. hæredit. And. Tiraquel. in commen. de vtroque ret. §. j. gloſ. x. numer. 58. pag. ccxxxix. qui ait poſt id tempus non audiri hæredem. l. diffamari. C. de ingen. & man. l. ſi accuſatoribus. C. de accuſ. Cor. in conſil. cccij. licet in propoſitione. col. j. lib. iij. ſubiungit Ang. quandoq; dubitatur quòd diu hæreditas iacere debeat. Tunc ſi dubitatio proficiſcitur ex facto & malitia eius, qui futurus hæres eſſe poteſt, qui protrahit & differt adire, & idẽ: vt non detur tunc curator, ſed ſtatuitur ei tẽpus ad adeundũ, vel repudiandum: dicta l. ſi quis verſicu. ſed ſi bonorum. & l. j. ff. de ſucceſſ. edicto. ſed ſi cauſatur aliundè, vt puta quia eſt inſti-

eſt inſtitutus hæres ſub conditione caſuali, vel eſt in poteſtate & manu hæredis, quòd conditio impleatur poſtulantibus, tunc creditoribus pronuntiabit prætor, niſi infra certum diem hæreditas fuerit agnita, ſe iuſſurum bona hæreditaria per creditores poſſideri. Interim autem datur curator bonis & perituris diſtrahendis, & etiam nō perituris propter graue æs alienum, & hoc caſu arctata & limitata eſt huius curatoris poteſtas, & ideò licet datus ſit poſtulantibus creditoribus, hoc caſu non intentabit actiones non perituras, vt dixit Bartol. qui generaliter ait curatori bonorum defuncti vniuerſas actiones cō petere, ergo omnia facere ſine quibus bona conſeruari non poſſunt, vt dixi ſuprà differendo. Et hoc probatur expreſsè in l. ſi quis inſtituatur hæres. §. item ſi conditioni. & §. ſeq. ff. de hæredibus inſtituendis. Quandoque hæreditas non aditur, quia nemo eſt qui prẽſens velit adire, vel quia qui primum gradum obtinet ſucceſſionis, dicit ſe non adiuturum, tunc curator generaliter dandus eſt. l. j. ff. de curat. bon. dan. & huius curatoris poteſtas ſatis eſt ampla, quoniam legitimã habet adminiſtrationem leg. ij. ff. eod. in fin. gl. magnæ. huic enim & in eum actiones perituræ & non perituræ competunt, & ſic actiuè & paſſiuè. dicta lege ſecunda, & etiam diſtrahit peritura, ſi neceſſitas vrget, vt in gloſ. dictæ leg. ij. hactenus Angel. qui plenius quidem, quæ ad hæc ſpectant attigit, cuius ſententiam probat Deci. in conſil. cccccix. exhibentur, & conſi. ccccclxxv. in caſu, quam ſententiam & ipſe æquè non reprobo. Hæc prætereundum duxi quod belliſſimè Bald. ait in lege ſecunda. C. de conſtituta pecunia, & in
17 tract. de conſtitutio. num. 12. † mercatori ſine hærede decedenti collegium mercatorum ſuccedere, idque argumen. l. diuus Commodius. ff. de iure fiſci. in bonis tamẽ, quæ in loco habebat, non autem alibi. Quam ſententiã probauit Aſten. in tertio volum. ſtatu. in verbo, mercator. in prin. Ad rem tamen noſtram id non valdè pertinet, cùm is qui decoquit, mercator eſſe deſinat (vt in initio huius partis pleniùs diximus.)

18 † Solent etiam creditores decreto prætoris aliquando ſepara-

ſeparationem impetrare, ſi fortè & decoctoris hæres ſoluendo non ſit, quę ſeparatio cauſa cognita conceditur. l. j. ff. de ſepar. l. ij. C. eod. quæ eſt in tit. de bon. Auth. iudi. poſſ. vbi Accur. nota. l. ſi adulta. C. he hæred. actio. Et his addes, quæ in calce huius tract. dicemus.

Ex crimine etiam contra decoctores procedi poteſt, vbi dolo quid fecerint, ſeu admiſerint. Varia enim decoctorum ſunt crimina (vt in iij. parte plenè diſſeruimus) & fraudes complures enumerauimus. & placet hîc quædã mercatorum, decoctorumq; adijcere.

† Plerunque igitur mercatores, & decoctores aſſolent 19
merces ſupponere, hoc eſt adulterinas loco bonarũ mercium ſupponendo tradere, vel obligatas auertere, vel corrumpere, vel res alijs obligatas diſſimulata obligatione, alijs diſtrahere, vel permutare, vel inſolutum dare. Vndè ſtellionatus crimen obijci poteſt, quod obijcitur his, qui dolo quid fecerint, & vbicunque titulus criminis deficit. l. j. & l. iij. ff. de crim. ſtellion. Delinquunt etiam pro auro, finge æs in pignore creditori ſubijciendo, vel æs pignori dantes, & aurum eſſe affirmantes, vel ſcientes prudentesque rem alienam pignori dantes, vel duobus obligando non certiorato creditore, cùm vtrique non ſufficiat. l. j. l. tutor. §. j. & l. ſi quis in pignore. per totum. l. ff. de pig. actio, Vndè in hos animaduerti ſolet extra ordinem, prout legitur in dict. l. iij. & vide l. cùm æs. ff. de fur. & videbis text. in l. ſi ſeruus. præſertim in §. inquit lex, & in §. item ſi quis frumento. ff. ad legem Aquil. vbi de frumento corrupto fit mentio, & memini me apud Luc. Pen. legiſſe tempore horrendę famis factum fuiſſe, quod & Anconæ contigit. Locus autem Lucæ Pen. non ſuccurrit, & videbis l. j. & ibidem Bart. C. de condiction. in ho. pub. libro decimo. Sed quo ad eum, cui duobus rem eandem obligauit, quomodo pœnam euitet, vide l. j. C. de crimin. ſtellio, & nota caſum. l. fina. eodem tit. de eo, qui ſuppoſuit anteriorem creditorem falsò: ſolent etiam delinquere, iuxta ſingularem l. ſaccularij. cum gloſſ. ff. de extra. crimin. & vide quæ ſcripſit Ioann. Baptiſta. Seuer. in repet. l. cunctos populos. pag. x. quem refert Mar. ſing.

cccxviij.fui rogatus, loquitur enim de his, qui gemmas
20 falsas vendunt,& impostoribus † Sic enim appellantur, quia admittunt. De quibus apud relatos autores. Vnde impostura facere, quo verbo vsus est Iurisconsultus in d.l.iij.ff.de crim.stel. quo in loco Accur. ait,impostura fecerit,hoc est,bonis viris mendacia dixit,quem Bar.ibidem reprehendit, ignarus forsan & ipse propriæ significationis vocabuli,interpretatus est enim Bart. impostura fecit,hoc est,rebus venalibus pretium maius,& plus iusto imposuit.Vt alij ad emēdum allicerentur, vel cum iactura alterius aliquo in negotio, plus debito promittit. Hæc ille, quæ vera in iure esse puto, & probat Ange. Aretin.in §.fina.insti. de dona. & notat Mar.sing.cccxlj. & confirmabis ex his, quæ scripsit Cic. offic. lib.iij.dum meminit de Pythio illo argentario, qui Caium Caninium equitem Romanum ad hortorum emptionem mira astutia inescauit, adhibitis scilicet ex composito cymbis piscibus onustis.& facit tex. in l. si quis affirmauerit.& l.cùm venditor. ff. de dolo ma. & scribit Andr. Tira. in com. de vtro. ret. in §. finis. numer. 49. pagin. 771.sed vt ad verbum,impono,redeamus, dicimus apud probatos authores cum datiuo, nil aliud , quàm decipere significare. Vnde impostores,deceptores dicuntur,& quos propriè vernacula lingua Marioli, e, Giuntatori nūcupamus.Impostura ergo & impostores, à verbo impono descendunt, nec recipio etiam interpretationem eorum , qui veram vocabulorum interpretationem profitentur, & referendo verba Iurisconsulti in dicta l.iij.inquiunt impostura ab eo dicta, quòd adulterinas merces pro veris supponunt,tametsi verum sit imposturam hos facere:est namq; deceptio. Absurdum tamen est dicere,generale verbum à speciali originem trahere,& moti sunt ex Iurisconsulti verbis, qui in eadem l.paulò superiùs,de eo,qui merces suppossuit,locutus est. Sed verius est,quod diximus à verbo, impono, descendere. Postulari etiam potest stellionatus crimine,qui merces suppressit, vt in fin.eiusdem le.3. dicitur, quo in loco congruentius forsan,quā Accursi. ibidem fecerit.Exēpli gratia

gratiā posses fingere. Cùm mercatores qui vænales merces proposuerint,ad vendendū astringi possint, vt nos aliàs scripsimus,verbū illud suppressit,hoc casu intelligēdum esse contra illos scilicet,qui merces vēnales dolo mālo celant,& occultant. Exempli igitur gratia,lege municipali cautum fuit,prout in ciuitate Anconitana,† Tri- 21
cones qui merces emunt,eadem vendere teneantur eodē pretio vniuerso triduo. Si enim merces emptas supprimunt, & celant, vt possint elapso triduo carius vendere, crimine stellionatus specialiter postulari possunt. Quod nota. vidi enim non semel vēnaliciarios & tricones modo p̄dicto delinquere.Vsus est etiā eod. verbo Iurisc. in l. annonā.ff.de ext.crim. Ait, n. in hæc verba: Prętereà, debebis custodire, nè Dardanarij vllius mercis sint, nè aut his,qui coemptas merces supprimunt,aut à locupletioribus,qui fructus suos æquis pretijs vendere nolunt, dum nimis vberes prouentus expectant, annona oneretur, & pœna in hos variè statuitur: vt subsequitur Iurisc̄onsul⁹. In quo loco obiter nota, † q⁴ Dardanij sunt πρόπωλαι, 22
qui omnia præemunt,vt carius vendant, dicti à quodam Dardano,vt Accursius ibidē scripsit. Et deniq; ad interpretationem tituli de crimine stellionatus,vide quæ scripsit Bald.in consilio xv.ad euidentiam, libr. j. respon. & Alciat.in Parerg.iuris.c.xlvj.libr.j. Item solent decoctores seu mercatores duobus in solidum eandem rem diuersis contractibus vendere. Vndè pœna falsi coercendi sunt l.qui duobus. ff. de falsis. Ad cuius legis interpretationem, vide Fab. in tract. de emption. & vendit. in tertia part.numero 50. incidunt etiam plerunq; in crimen falsi in casu,de quo in l.si à debitore.ff.eod.titul.& signa adulterina faciendo seu sculpendo,idque vt plurimùm in sarcinulis,& literis ac mercibus, vt in l. lege Cornelia, & l.Paulus.ff.de falsi.& instit.de publ. iud.§. item lex Cornelia , de quibus signis in secunda parte principalis tractatus copiosè differuimus.Item incidunt in falsum . In falsis ponderibus,& mensuris,iuxta ea, quæ habentur & leguntur in c.vt mensuræ de empt.& vend. † In l. annonā in fi.ff.de ext.cri.in l.pen.ff.de falsi, l.in Dardanarios. 23

ff.de pœn.

ff. de pœn. vbi pœnæ ſtatutæ ſunt aduerſus huiuſmodi fraudatores, & ſcribit Abb. in dicto cap. vt menſuræ. Norma enim ponderum & modiorum, reliquarumque menſurarum non eſt excedenda l. modios. C. de ſuſcepto. prępoſi. & arcarijs. & legitur Deuteron. cap. vigeſimoquinto, Non habebis in ſaculo diuerſa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior, & minor. Pondus habebis iuſtum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi, vt multo viuas tempore ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Abominabitur enim Deus eum, qui facit hæc, & auerſatur omnem iniuſtitiã. Idem ferè habetur Leuit. cxix. in fin. Non enim eſt modius, qui iniquus eſt. ff. de verbor. ſignificat. l. Paulus reſpondit: Pondus enim & ſtatuta iudicia Domini ſunt, Prouerb. 16. & ſcripſit Luc. pen. in dicta l. modios. ait enim, ignorantiam excuſationem non præbere. ff. loca. l. ſed & addes. §. j. & ſubdit Deum hęc vitia ſua iuſtitia vendicare. Mich. 6. Adhuc ignis in domo impij theſauri iniquitatis, & menſura minor, ita plena. & ibidẽ: Nunquid iuſtificabo ſtateram impiã, & ſacelli pondere doloſa? In quibus diuites eius repleti ſunt in ciuitate, & habitatores in ea loquebantur mendacia, & lingua fraudulenta in ore impiorum. Subijcit idem Lucas, Iniquas menſuras apud quemcunque reperiantur, frangendas eſſe. ff. locat. l. item quæritur. §. ſi quis menſuras. & in his generalem & ſingularem inquiſitionem fieri poſſe putauit, & in eum, qui ſcienter falſa pondera commodauit, an de dolo malo actio detur, eleganter diſſeruit Iuriſconſultus in l. arbitrio. § de eo. ff. de dolo malo, in quo loco vide quæ copiosè & doctè ſcripſit Accurſi. ad quem in materia confugito, & circa menſuras addes text. in le. officium. §. paternus. ff. de re mil. & le. Imperatores, ff. de contrahenda emptione. Reliqua verò crimina conſultò prætermittimus, tum quia copiosè retulimus, in tertia parte huius tractatus. Tum etiam, quia nil præcipuum in decoctoribus inuenimus, quod & alijs non conueniat. Similiter procedendi modum & criminibus prędictis de induſtria omittimus, cùm ferè omnibus delinquentibus communis ſit,

nis ſit, & quod potiſſimum eſt, in huiuſmodi decoctoribus in habenda quæſtione ſat ſit retuliſſe.

Admonendi etiam ſunt creditores magis ipſis expedire negotium eorum per tres quatuórue ex eis exerceri, quia faciliùs negotium expediri poteſt, & per omnes ſolet negligi, † & ſunt ex eis, qui ſe nihil conſecuturos, cũ totum non poſſint, arbitrentur. l. ſi plures. in §. quamuis 24
ff. de adminiſtratio. tuto. l. cuius bonis. §. fin. ff. de curatore fur. leg. ij. verſi. nouiſſimè. ff. de orig. iur. & quia exactio & ſolutio particularis non minima incommoda habet, vt Iuriſconſul. inquit in l. planè. ff. famil. erciſcũ. Ideò vbi numerus creditorum magnus eſt, quia etiam difficilè poſſunt ad ſingulos actus in vnum conuenire, plerunq; vidi creditores priuato conſilio coire, & in vnũ conuenire, tres quatuórue ex eis ſummum cum plẽno mandato ſuper negotio conſtituere. Idque maximè, vbi non ſuo vitio ſed fortunæ mercator. Idemq; debitor decoxerit, & eſt relatum apud Baldum id ex facto ſeruatũ, vt patet conſilio lxxxviij, ex infelicitate volum. j. quo in loco apud eum elegãter quæritur, † ſi hi, qui conſtituti ſunt procuratores, ijdemq; creditores ſint, & nõ proprio 25
nec alieno nomine expreſſo, ſed ſimpliciter decoctori liberationem fecerint, num & proprio & procuratorio nomine liberationem feciſſe cenſeantur? & licet non deeſſent, qui dicerent interpretandam liberationem eius, tantùm factam, quod nomine proprio gerere potuiſſent. l. ſi ita ſtipulatus. §. Cryſogonus. ff. de verbo. obligat. Placet tamen Baldo vtroque nomine liberationem factam cenſeri. Mouet eum, quia in liberatione proponebatur verba hæc adiecta eſſe integrè abſoluerunt. Integrum autem illud eſt, cui nulla pars deeſt. l. ſi quãdo. C. de bonis vacã. lib. x. Itẽ quod ęquũ quis in propria perſona ſtatuerit, & in aliena æquum fuiſſe ſenſerit, & contra leg. cum in co. ff. de pactis, conſiderat etiam verba Cyn. in le. ſi vnus. in §. fina. ff. de pactis. & addit leg. ij. ff. de ſtipu. ſer. & gloſſ. ff. de procu. leg. quacunque ratione, ſuper verſic. procura. leg. Lucius. ff. de inſtit. & lib. C. de preci. Impe. offer. quæ ſententia Bal. nõ eſt ſine ratione, & habet æquitatẽ.

Probariq́ue poteſt ex eo, quod dicitur, vbi alicui cõmune negotium eſt mandatum, in dubio illud communi nomine geſtum & executum præſumi, mandantis ſcilicet & mandatarij. l. planè. ff. fam. erciſcun. l. ij. in verſiculo, tua & mea. ff. mãdati. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procurat. l. ſtipulatio. §. fina. & l. ædibus. ff. de noui oper. nunciat. quæ iura ad hoc citarunt Romanus & Benedictus de Plumb. in l poſt dotem. ff. ſolu. matrimo. vt refert Iaſ. in dicta l. ſub nume. 48. Confirmabis etiam ex his, quæ ſcripſit Alexand. in di. leg. poſt dotem, numero 14. in illa quæſtio. An quis proprio & procuratorio nomine negotium geſſiſſe cenſeatur, & ſcribit Bart. in l. qui mihi donatum. ff. de donationibus, & latiſſimè omnium Ioann. Cro. poſt alios in l. j §. nuntiatio. nu. 41. & ſequent. ff. de noui oper. nuntia. cui adde, quod ſingulariter notauimus, ex relato Bal. conſilio.

Et quoniam creditores vel procuratores electi, vel inueſtigandarum rerum cauſa, vel ne totum perdant, alijſq́ue de cauſis decoctori, † qui aufugit ſecuritatem concedunt, vel à præſide prouinciæ poteſtatem habente ſeu ſummo pontifice ipſi decoctores impetrant, vt per legũ tramites vel oppugnare vel defendere valeant, & ſic vel decoctoribus, vel creditoribus conſulere præter Magal. tractatum, quem de ſecuritate ſeu ſaluo conducto inſcripſit, inſpice an iurameeto ad ſoluendum decoctor ſe aſtrinxerit, prorpter c. conſtitutus. Iaſ in l. quoties. C. de precibus. Imperator. offeren. Decius in cõſil. cclij. num. 7. vſque in fin. & Gozad. conſil. xxxij. & Iaſ. conſi. clxxiij. col. penul. volum. iiij. vbi referendo Alex. in conſil xxxviij. volumi. iij. ait conuẽtiones iuratas ad ſecuritates à principe conceſſas non trahi, & idem probat Matthæus ab Affl. Dec. v. Dominus Rex, & quod denũciari officialibus curiæ debeat, ſcribit Alex in conſil. ccv. volumi. ij. num. 2. verſi. & hoc præſertim, & plenè Gozad. in conſil. lxj. numero 9. & ſequent. Prima facie &c. & an ad res referatur, Deci. ſcribit conſil. lj. & pro tenui, & de eo, qui ſecuritatem fregit, & abuſus eſt, quiſue poſſit concedere, tractat Nicolaus Boer. deciſi. clxxix. & denique de ſecuritate

tate decoctori conceſſa, vide, quæ ſcripſit Bald. in conſil. cccc. quod Iacobus, volumine primo, vbi multis modis oppugnat, ex quo reſponſo formam rectè concipiendi ſecuritatem colliges, & de ſecuritate ſimiliter decoctori cõceſſa, idem Bald. ſcripſit in conſil. ccccxxxj. quæ ad tractatum Magalo. poteris addere.

Sciendum & illud eſt, plerunq; arbitrum in decoctione alicuius prætorem dare debere, cuius interuentu contribuatur res. le. illud. ff. de tributa. vbi ſingularis lex, & hîc arbiter poſtulantibus creditoribus dandus eſt, qui de modo cõtributiõis cognoſcet ſeu diſponet. hic enim inter creditores rationes & calculum conficiet, atque conſolidabit, & pro rata eius, quod cuique debetur, tribuet, ſecundum ea, quæ in vltima parte dicemus.

Denique laudandi ſunt populi, qui cùm videant hodie mercaturam frequentari, & decoctorum copiam quotidie increbeſcere, ſibi ius proprium ciuitatis in decoctionibus conſtituerunt, † prout Mediolanẽſes & Florentini inter alios conſtituerunt. Sed quantum intelligo, non ita clarè, vt negotium exigit. Et hęc quo ad primam particulam rubricæ attigiſſe ſufficiat, prætermiſſis vulgaribus, & his, quæ omnibus debitorib. ſunt cõmunia.

SECVNDA PARS VLTIMAE PARTIS.

ARGVMENTVM.

Quomodo procedendum, animaduertendumq́; ſit in illos, qui decoctoribus conſilium, auxilium, opẽmue dederint, ſeu quouis modo fauerint.

SVMMAE.

1 *Baldi laudes.*

2 *Conſilium ad malum an præſumatur datum ex colloquio.*

3 *Declaratio ad ea, quæ scripsit Bartolus in leg. si ventri in §. eorum. ff. de priuileg. cred. & seq.*

4 *Consulere dicitur, qui verbo suadet: & opem præstare, qui delinquenti administrat, & de consilio relatiuè.*

5 *Consulens maleficium alicui, qui aliâs esset facturus, num in aliquo sit puniendus.*

6 *Consulere ad fugam, an sit consulere ad maleficium, & vtrum fugere, sit maleficium.*

7 *Opem ad maleficium ignarus & inscius maleficij præstitisse dici non potest.*

8 *Inquisitio contra opem præstantem maleficio quomodo concipienda sit.*

9 *Opem præstitisse non dicitur, qui mutuauit equum, vel arma alicui, qui rus dixit se iturum, & homicidium commisit, si delictum ignorauit, & de ope ac auxilio quadam relatiuè.*

10 *Eximens debitorem è manibus curiæ, creditoribus satisfacere tenetur.*

11 *Debitorem alicuius faciens fugere sciens prudensque quem creditor capiendum præparauerat, damnum sarcire, & debitum soluere tenetur.*

12 *Occultans debitorem alicuius, an faciat se eiusdem periculi succedaneum, seu consortem.*

13 *Dormiens non delinquit, nisi præcesserit culpa.*

14 *Verbum incontinenti, quomodo intelligatur.*

15 *Regula illa, frustrà de pœna laborat, qui rem consecutus est, declaratur.*

16 *Genus vbi est, in obligatione respectu speciei tollitur genus soluta specie.*

17 *Statutum prohibens receptare fugitiuos, quomodo intelli-*

intelligatur, & quis sit fugitiuus.

18 *Codex rationum an debeat appretiari secundum nomina in eis contenta, an materialiter.*

19 *Animus alicuius vbi ad bonum, & malum verti potest secundum qualitatem personæ iudicandus est.*

20 *Statutum de receptante aliquem, quam interpretationem habeat. & nu. 26.*

21 *Codices rationum decoctoris possunt mercatores ijdemque creditores penes fidam personam deponere, & dicuntur quo ad proprietatem ipsorum mercatorum.*

22 *Actus vbi est indifferens ad bonum & malum, & neminem lædit, præsumitur potius bonus, quàm malus.*

23 *Animus occultandi tunc præsumitur, quando sic occultatur, vt nemini pateat. Secus, si pateat bono viro.*

24 *Officium magnum & elegans, virtutis est praconium.*

25 *Iudicare ac prodere an quis teneatur existentem in procinctu fugæ.*

26 *Receptator quis dicatur, & quæ requirantur in receptatione.*

27 *Fraudem, pro pœna veteres accipiebant & quærere.*

28 *Debitorem latitantem exhibere quisquam non cogitur. Et si retinuerit in domo propria seu receptauerit quis, qua actione conueniri possit.*

29 *Ratione partis totum custodiri potest.*

30 *Rationes etiam cancellatæ, communes sunt.*

31 *Simulantes & fingentes se creditores esse, cum nõ sint*

decoctoris, aliqua de causa crimen falsi non euitant, et si quid acceperint, furtum faciunt.

32 *Cedentes iura debiti soluti extraneo, vt contra creditores bona decoctoris defendāt, falsi crimen nō euitāt.*

33 *Creditor si inito consilio cum decoctore obligationis diem immutauerit in fraudem aliorum creditorum, pœna falsi coercetur.*

34 *Proxenetæ, vel alij scientes aliquem facultatibus labi lucri causa alicui affirmantes illum idoneum esse, de dolo actione tenentur: contrà verò, si non lucri causa.*

35 *Creditor alicuius mercatoris, quem nouit iam decocturum, si alij idoneum esse falsò affirmauerit, vt pecunia sibi crederetur, ex qua sibi posteà satisfieri procurauit actione de dolo ab eo, qui credidit, conueniri potest.*

Irca propositam rubr. partē † Bal. in iure ciuili, & pontificio sing. memoriæ, summeq; scientiæ vir, & qui facilè præter dicendi elegantiā, veterib. Iurisconsultis (ni fallor) cōparandus est, & qui ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ, & qui præ cæteris sapientiæ operam dederat, plurima innouare instituit, vt de Labeone Pomponius inquit in leg. ij. ff. de orig. iur. in conf. cccl xxxij. volumi. v. in q. Milani, nonnulla quæ valdè ad rem pertinent, eleganter tractauit, adeò, quod vtile, & necessariū nobis visum est, Bald. ad verbum referre, & in singulis quæstionib⁹ quid sentiamus subijcere. Haurienus enim ex eius fonte, prout in iiij. parte fecimus, iudicio arbitrioq; nostro, quantū quoquo modo videbitur. Scribit igitur Bal. in verba infrascriptà.

IN CHRISTI nomine Amē. In quæst. Milani, qui dicitur dediſſe consil. V. in fuga & fallimēto d. V. mercatoris

toris falliti, & fugitiui ciuitatis Mediolani in præiudiciū nonnullorū creditorum mercatorū. In primis siquidem videndū est de iure cōmuni, vtrū ex eo, quod d. V. erat amicus d. Milani, & habito ante paucos dies cū ipso Milano colloquio, & patefacto secreto fugæ, posteà aufugit, & fugā arripuit, portatis posteà in domo M. codicib. rationū, & cū equis, & famulo d. M. p̄sumatur M. ei dedisse consiliū fraudulentum ad necē creditorū, quinimò etiam opē, & auxiliū. & an d. M propterea obligetur, & maximè cōsiderata forma ordinamentorū mercantiæ ciuitatis Milani, vbi præmissa perpetrata dicūtur, An verò nō teneatur in aliquo? & maximè cū d. V. fidātia cū posteà sit reuers⁹, & voluerit vsq; ad intulerā dare, & de reliduo cōponere, & si teneretur in aliquo, in quo, & inquātum. In Dei nomine cōsuleretur, quid iuris, cum d. M. dicit se nullū consiliū p̄stitisse ad fugā, nec ad aliquod malum vel damnū creditorū, sed potius ad bonū, & bono animo sicut per confessionē d. Milani apparet. In Dei igitur nomine super prædictis, & quolibet p̄dictorū reddatur cōsiliū rationib. fulcitū, præsuppositō, q̄ d. V. aliàs erat facturus, & obstinatus ad fugā, etiā si S. Franciscus ei persuasisset contrariū, quia nolebat mori in carcere, & eligibiliùs sibi putabat fugere, q̄ mori, licet esse inhonestius, sicut etiā ipso facto dedit intelligere. † Et primò videndū est, vtrū ex colloquio p̄sumatur cōsiliū datū ad malū? & videtur, q̄ sic: quia cuius finis est mal⁹, p̄ordinatio p̄sumitur dolosa. C. de adult. l. si hi, qui. Itē finis demonstrat principiū C. de inst. & subst. reprehēd: da. Itē ad hoc facit Bar. ff. de priui. cre. l. si vētri. §. eorū. cuius verba adsunt, vt infrà. Quidā accusatur de cōsilio p̄stito ad homicidiū, & de homicidio p̄batur. Itē q̄ ille fuit locut⁹ cū homicida, & statim fuit, vt occidit, sed nescitur q̄d dixerit ei certè ex breuitate spacij p̄sumitur cōsil. dedisse. Bar. in cōtrariū videtur, q̄a nō cōstat de cōsil. Porrò aliud est cōsil. aliud colloquiū. At colloquiū potest esse bonū, & malū, C. de inoffi. test. l. omnimodo. ff. p̄ socio l. meritò. † Itē nō p̄bat hoc esse, q̄ ab hoc cōtingit abesse frequē ter, & facilè. C. de prob. l. neq; natales. C. vnde l. l. nō hoc. Nō obstet di. Bar, quia

quia non debet ita indiſcretè intelligi,ſed eo'caſu,quando præceſſerunt cauſæ,& indicia odij, aliâs diceretur falſum. Item ex amicitia præſumitur quis dare amico bonum conſilium,quia amicus amico vult bonum, vt no. de fidei com.lib.l.in teſtamento.Sed conſilium fugæ nõ eſt bonum conſilium,ſed ignominioſum, & infame, fama autem omni lucro præferenda eſt.ff.ſi quis omn. cauſa teſta.l. Iulianus.vnde Apoſtolus: Expedit mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. *Nam benè pro totofama non venditur auro.* C.de poſtu.l.quiſquis. Hactenus Bald. Cuius ſententia prima fronte hæſitationem habere videbatur,ex his,quæ de fuga facta cum equis, & famulo Milani,ac codicibus rationum in domum eiuſdem allatis,poſteà ſubiungit,quæ ad conſilium præſtitutum argumento eſſe videbantur.Sed hæ præſumptiones,quia vir bonus Milanus exiſtimabatur, & in nobili officio conſtitutus erat,quia amicus, & creditor erat V. & alijs argumentis delictum excludentibus (vt puto)tolluntur. Vulgare enim illud eſt, & verũ, præſumptiones præſumptionibus elidi. l.diuus. ff. de reſti in integr. & ſcribit Roma. in conſil.lx.viſis.& plena ſunt omnia iuris volumina.& his addes conſi. Bald.refert à Dec. in regul.conſi.ff.de regu.iur.& in c.j.extrà de offic.de l.nu.21. ver. Poſtremò in quibus locis citat eundem Bal.in l. j. C. de ſer.fugi.in iiij.oppo.† Vbi ait,illum dici cõſulere, qui verbo ſuadet,& qui delinquenti adminiſtrat,dicitur opẽ præſtare. Addit Deci. ad iuris articulum, quando quis dicatur conſilium præſtare. Bartol. in l.non ſolùm. in §. mandato.in fine.ff.de iniur. Angel.de Aret.in pract. in ver.mandatorem.in fin. Angel. in conſil. xxij. pro deciſione quæſtionis.Vero. in conſil.xxvij.col.j. & in materia conſilij Luc.Pen.in rubr.C.de ſilent.

Item ex verbis Baldi notandam valdè arbitror interpretationem ac declarationẽ ad id,quod Bar.ſcripſit in l. ſi ventri. in §.eorum.ff.de priui.cred. Eſt enim Bart. ſententia recepta,vt complures referendo ſcribit Mar.in l.ſtatu liber.colum.penul.ff.de quæſt.& maximè Alexan. in conſil. lxix. viſa facti.numer.5.volu. ij. Naturalis enim ratio

ratio ſuadet,& ſi lege deficeremus, vt intelligatur quando cauſæ,& inimicitiarum ſeu odij argumenta præceſſêre,& hanc Baldi declarationem meritò ad cælum tulit Seuer.in tract.de deb.ſuſpe.in x.q.prin.To.xvj. adde Felin.in c.afferte.de præſum.num. 13. qui idipſum probat, & citat eundem Bald.in l.j.col.iij.de ſer. fug.

† Scribit deindè Bald.in hæc verba: Secundò videndũ eſt,poſito,quòd conſtaret de malo &prauo conſilio,cùm tamen dictus V. eſſet aliàs facturus, num dictus M. veniat in aliquo puniendus? & videtur quòd ſic,quia quãdo conſilium datur ad malum committendum, tenetur ille,qui conſuluit ſecuto maleficio, & hoc eo tanquã concurrens maleficio, vt not. in reg. nullus ex conſil. de reg.iur.lib.vj.& ibi do.Dyn. tenet,quòd indiſtinctè puniatur conſilium datum ad maleficium, etiam ſi principalis erat aliàs facturus. Idem videtur tenere gloſſ. in l. non ſolùm in §. Proculus. & §. ſi mandato. Sed contra tenet gl. expreſſiſſima inſtit.de obli.quæ ex delict.§.ope.& ff.de verb.ſignif.l.ſæpè.quæ gloſſ.decidunt expreſsè, vbi principalis erat aliàs facturus,non attento conſilio, vel contrà conſulens non tenetur:& eſt ratio, quia principaliter non eſt ſecutus conſilium,ſed ſui animi motum. Dicendum ergo videtur, quòd aut principalis habebat propoſitum faciendi, ſed voluntatem non perduxiſſet in actum abſque conſilio, quòd tunc teneatur cõſulens. Aut perduxiſſet in actum quocunque modo, & tunc nõ teneatur,quia cùm facturus eſſet, in pleno dolo non poteſt dici:quòd laudando conſulens augmentauerit malitiam, quia quod plenum eſt, adiectione non indiget,& hæc opinio videtur vera de æquitate: quia delinquens iſtud conſilium pro nihilo reputauit, & per conſequens non fuit ſecutus conſilium. Iſta eſt ratio,in qua fundatur gloſſ.in d.§. ope. & hoc etiam tenet Paul. de Liaz. in c.j.de pœn. in clemen. & præſertim, quando iudicamus de conſilio ex præſumptionibus, quia tunc cautius eſt agendum,ſecundum Innoc.qui ita eleganter notat in c. quia veriſimile.extrà de præſumpt. Hucuſque Bald. Cuius ſententia declaranda,atque intelligenda eſt (& ſi verba forſan

ba forsan non patiantur) vt qui fraudulentum cõsilium alicui dederit, qui &absque consilio facturus erat, eadem pœna plectendus non sit, qua delinquens punitur, mitiori autem pœna iudicantis arbitrio consulens maleficium puniendus sit, c. sicut dignum. §. qui verò. de homicid. l. non solùm. § si mandato. in versic. Attilicinius. ff. de iniur. & vt supià intelligendum Bald. plenè scripsit Deci. in regu. consilij. ff de reg. iur. & in c. j. numero. 13. de offic. deleg. & à frequentioribus ita receptum esse ait, & eundem Baldum in pluribus locis idem probantem citant, & Alb. nos hoc iure vti refert scripsisse, in l. ob hæc verba. ff. de his qui notan. inf. & hanc sententiam frequẽtem esse scripsit Alciat. in l. sæpè. in fin. ff. de verb. signif. Quod verò relatus Innocen. eleganter ait in c quia verisimile. extrà de præsump. poteris sexcentis doct. locis probare, ac declarare, vt per Felin. in c. afferte. nume. 9. & seq. de præsumpt.

Nunc iterum ad Bal. redeo, qui quærendo ait, sequitur videre, an consulere ad fugam, sit consulere ad male-
6 ficium. † Hic videndum est, vtrum fugere sit maleficium? & dico, quòd aut fugiens est seruus, vel seruili macula aspersus, & est maleficium, vt in l. j. C. de ser. fug. & l. fina. C. de oper. lib. Aut est ingenuus, & tunc aut fugit cum re aliena, & est maleficium ratione rei, quia contrectando facit furtum. Idem si cum re, quæ aliquando fuit aliena, vt cum pecunia sibi deposita ad numerum, licet ibi propriè non sit furtum. l. ait prætor. §. si debitorem, ff. quę in fraudem credit. Aut fugit absque rerum alienarum vel quasi exportatione, & ista fuga non est maleficium, sed est quædam latitatio. ff. quibus ex caus. in poss. eat. l. Fulcinius. § quid sit autem latitare. Vndè etiam si quis captus fugit, & condemnetur, non dicitur condemnatus de maleficio, sed de contumacia. l. j. ff. si quis ius dic. non obtemp. Vndè dicunt Doctor. quòd fuga non imponitur alicui ad maleficium, sed suspicioni, vt notat Cyn. in l. j. C. de rap. virg & patet in Auth. de exhi. reis. §. si verò. & communiter per omnes Doctor. in l. admonendi. ff. de iure. Hæc ille, Cuius sententiam probat Se-

bat Seuer. in d. tract. de deb. suspe. in x quæstione, & vide, quæ copiosè Nic. Boer. scripsit q. ccxv. & antequàm veniam. & Doct. in l. sed eximendi verbum. §. item si quis. ff. nè quis eum. l. j. ff. de ser. corr. & his addes, quę statim in subsequenti quæst. adnotabimus.

† Ait deindè Bal. sequitur videre de ope, & dico, quòd 7
si amicus meus, me inscio, fugit cum equis meis, vel famulo meo, non dicor opem præstare. nam scientia non ignorantia punitur. C. de incestis nupt. l. cum ancillis. C. de tabu. l. generali. libr. x. & notatur in l. j. ff. de recept. & C. de seru. fugi. lege, quicunque. & l. j. & ij. C. de his, qui latro. & dicit Longo. quòd si quis arma alterius tollere præsumpserit, & cum eis malum fecerit, non sit culpa cuius arma sunt, sed illius, qui cum eis malum fecerit, vt in Longo. de his, qui cum arma alt. damn. fecerit. c. final. Sed plus dicitur eod. tit. c. j. si quis alicui arma præstiterit simpliciter, & ille, qui accepit, non imputetur ei culpa, qui præstiterit, sed ei, qui cum eis malum perpetrauerit. Oportet igitur, quod ad hoc præstet opem, vt in l. ij. §. homines coactos. ff. vi bonorum raptor. & si quis cultro acępto de taberna lanionis filium interfecit, ipse est parricida, non lanio, vt in l. ij. ff. de origin. iuris. Ex his appareret, quod d. M. neque ex consilio, neque ex ope tenetur, quia neutrum fuit obligatorium, neque verum, & hoc de iure communi certissimum dico, scilicet ea, quæ proponuntur in suo themate, sic ille.

† Vero verius est, quod ait Bald. vndè Mar. in Prac- 8
tica sua crimi. in §. constante. numero sexagesimoquarto, in materia auxilij præstiti memoria tenendum ait, vt in instituenda atque concipienda inquisitione dicatur. Exempli loco Sempronius, sciens, prudensque, nec ignarus opem, & auxilium malefico, & delinquenti præstiterit, idque probari debere, aliàs frustrà inquiritur, citat Angel. in §. iubemus. in Authen. de Eccles. titu. & Bart. in l. omnes. C. de agrico. & censi. libro vndecimo, & Alexand. in add. ad Bart. in l. is qui opem. ff. de furtis. & adde Ioan. de Ami. con. liij. Super inquisitione formata. Item adde, quod idem Bald. scribit in l. quicunq;. num. 22. C. de seruis

9 de ſeruis fugi.† Si commodaris alicui equum, vel arma, vel famulum, quia rus ſe iturum dicebat, cùm tamen iturus eſſet homicidij admittendi gratia me non teneri, quoniam delictum ignoraui. Citat l. apud antiquos. C. de furt. & ff. de pœn. l. Metrodorum. Et poſtquàm de ope, auxilioque præſtito meminimus, placet hîc loca ſubijcere, in quibus materiam copiosè tractatam inuenies Bartol. in l. is qui opem. ff. de fur. & apud eundem in l. j. C. de ſer. fugit. Petr. de Ancha. in conſil. ccxvij. Felin. in c. ſicut dig num. in ij. & iij col. de homic. Dec. plenè in c. j. de offi. de leg. Vero. in conſ. j. Mar. in conſi. cxxij. in fin. & latiſſimè in pract. ſua in §. conſtante. à nu. 40. vſq; ad nu. 78. & in ſing. ſuis ſingu. cccc. Sæpiùs Iaſon. in conſil. cxxxvij. Formata eſt inquiſitio. vol. j. Io. de Ami. conſ. liij. ſup. relato & de eo, qui conſuluit, vt peculiũ intricaret, vel rationes intercideret, vel adulteraret, vel rationes ſibi commiſſas turbaret, vide l. j. in fin. ff. de ſer. corr.

Planè circa id, quod ait Bald. de conſilio ad fugam, in
10 præcedenti q. & nunc de commodatis equis, † Notandũ eſt, non ſolùm eum, qui è manibus curiæ aliquem exemerit debitorem, creditoribus ſatisfacere debere, vt ſcribunt Doctor. in l. ſed ſi eximendi. & ſeq. ff. nè quis eum, qui in ius voca. erit, vi exi. & Iaſon. in §. pœnales. numer.
11 102. inſtitu. de actionibus.† Verùm & ille, qui ſciens prudensq; debitorem fecerit fugere, quem creditores capiendum præparauerant, creditoribus reſarcire damnum, & debitum ſoluere tenetur, quod propter fugam creditores conſequi nequiuerunt; vt eleganter conſulendo ſenſit Petrus de Ancha. in conſil. cccxl. viſo themate. in fin. & citat in argumentum l. fi. C. de oper. lib. C. de aſſeſ. l. iij. C. de exact. trib. l. quoties. & ſubdit idem ſenſiſſe Ray. additque. ff. de eo, per quem fact. erit. l. j. §. j. & idem referendo Anch probat Ioan. de Ana. in conſi. lv. quia dubia. in fin. citat eundẽ Ray. & l. ſi vt certo. ff. commo. cũ his, quę Accurſius notauit, & l. ſi à bonę fidei poſſeſſore. ver. ſi verò cuſtodiendum. ff. de rei vend. & eandem ſententiam probat Iaſ. in l. j. §. quòd aũt num. 8. ff. nè quis eum. Citat Bal. in c. dilectis. in vij. col. de appe. addę Mar. ſin. cxxxvij.

in iure

in iure clarum eſt. & quæ ſcripſit Fran. Cur. in repe. l. admonendi. num. 102. ff. de iure. & vide elegantem tex. in l. & eleganter. in §. item Labeo. ff. de dolo. ex quibus ad quæſt. Bal. declarationem habes, quòd ſi Milanus ſciẽs iam creditores V. eum capere procuraſſe, & præparaſſe, ſignificaſſet id eidem V. fugæque cauſam dediſſet, commodando equos, vt proponitur, omnibus creditoribus, qui propter fugam credita conſequi non potuiſſent, ſatisfacere teneretur.

Ait poſtea Bal. ſequitur videre, an ille, qui ſcienter occultat debitorem alienum, faciat † ſe ſuccedaneum vel 12
conſortem eiuſdem periculi? Videtur, quòd ſic, vt l. fina. C. de oper. liber. ſed dicendum eſt contrarium, quia iura, quæ hoc diſponũt, loquuntur in caſibus ſpecialibus, & ibi eſt vnus caſus ſpecialis. Alius eſt in debitore tributorum, vt C. de exact. trib. l. quoties. Alius eſt, quando quis debitorem vi eximit. ff. nè quis eum. l. penu. Quintus eſt quando quis impedit reum vel actorem venire ad iudicium, vndè currit præſcriptio contra creditorem, vt ff. de eo per quem factum erit. l. fin. Cùm igitur in his caſibus ſit ſpeciale, & ſpecialiter prouiſum, ſequitur, quod in contrarium eſt ius commune, vt ff. de legat. l. ius ſingulare. & hoc tenet Innocent. ſcilicet. quòd illa edicta non habeant locum eſſe ſuos caſus, extrà de offic. delegat. paſtoralis. in fin. & aliquid tangit. eodem titul. c. j. hæc Bald.

Baldi ſententiam probat & commendat Seue. in tra. de deb. ſuſpect. quæſt. x. To. xvj. & refert Bald. Marſil. ſin. xliij. debitor fugitiuus. Addo idem ſenſiſſe eundem Bal. in l. fin. C. de operis liber. Verùm non eſt omittendũ non deeſſe, qui contra Bald. ſentiant. Nam Rayn. & Salicet. in eadem l. fina. ſunt in diuerſa opinione. Mouet Salicet. optima quidem ratio, & eſt talis: licet ex titulo nequis eum, vis requiratur, hîc tamen, qui debitorẽ occultauit, conueniri poteſt ex titulo ſeu interdicto. ff. de eo, per quẽ factum erit: vt in l. j. §. j. eodem tit. quod etiam ſine vi locum habet, nec quidem ſuperuacuum eſt, vt in Rubr. Accurſi. & Paul. notant. Addo prędictis Iaſon. in l. j. §. quod

prætor.

prætor, numero 7. ff. nè quis eum qui Rapha. Fulg. citat in Rubrica proximè relata ſcripſiſſe ſe putare, ſi propter huiuſmodi occultationem, creditores eorum credita perdiderint contra occultantes actione de dolo conſulendum eſſe, argum. l. eleganter. in §. final. ff. de dolo. Idem probat Iaſon inſtitut. de Doct. §. pœnales. numero 103. & hanc ſententiam contra Bald. probat argumento eius, quod paulò ſuperiùs retulimus, ſi quis cauſam dederit fugæ debitoris, adeò vt creditores credita cõſequi nequiuerint, præſtare teneatur, &, meo quidem iudicio, eadem ratio ſuadet idem iuris eſſe in hoc caſu, quod in illo. Quã ſententiam comprobabis ex his, quę infrà dicemus verſiculo, poſt hæc. Bald. & illinc aſſumes, quę ad hunc locum attinent.

Subiungit deindè Baldus: Modò veniamus ad ſtatutum mercatorum, & præmitto, quòd ex receptatione valiſiarum nihil poteſt imputari. M. quia nec vidit, nec con
13 ſenſit. † Item dormiens non delinquit, niſi præceſſiſſet cauſa, quare debuiſſet vigilare. ff. ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi fornicarius. & ſi dicatur, quòd fuit in poſteriori culpa retinendo codices rationum ex certa ſcientia, nam ilicò debuit reſtituere: vt ff. de adulter. l. ſi adulter. cum inceſtu. §. inceſtum autem. C. de inceſt. nup.
14 l. cum ancillis. † Reſpondeo, in continenti dicitur factum, quod eſt factum intra triduum. l. iij. C. de errore aduoc. aliàs quod eſt ad cautelam ſui factum, modico tempore interiecto, vt ff. de vſu. l. ſciendum. Præterea, ex quo creditores habuerunt & acceptauerunt libros & codices rationum, & ſi Magiſter incidiſſet in aliquam pœnam legis, vel ſtatuti: quia fruſtrà de pœna laborat, qui rem conſecutus eſt: vt in l. ij. poſt princip. ff. ſi quis caut.
15 † Præſertim, quia iſta obligatio, quæ deſcendit ex decreto Mercatorum, eſt obligatio prætoria, & per conſequens arbitraria, in qua prædicta regula eſt veriſſima. ff. de publi. l. hoc edicto. ff. quod metus cauſ. l. ſi cum excep. §. ſatis dementer. & quid ſit ius prætorium apparet, quia deſcendit ex iuriſdictione conſulum, qui ſunt prætores, ſicut ædiles curules. l. j. ff. de offic. conſu'. Vel ſaltim inſtar

inſtar prætoriarum inuentæ, ex quibus oritur actio in factum.

† Prætereà, quando genus eſt, in obligatione reſpectu
16 ſpeciei tollitur genus ſoluta ſpecie. ff. de pigno. l. ſi fundus. §. ſi pluris. & ff. de dol. excepr. l. fideiuſſor. ff. de leg. j. l. ſi fundum per fideicommiſſum. ff. de petitio. hæred. l. Item veniunt §. idem rectè. Sed quia fortè in hoc aliqui cõtradicerent, cùm iſta actio ſit pœnalis à principio. Vel fortè dicerẽt, quòd hæc pœna eſſet applicanda fiſco, ideò ad huius dubij remotionem venio ad intellectum ſtatuti, verba autem ſunt, vt infrà: Item quòd aliquis de ciuitate vel comitatu † vel aliundè non audeat vel præſu
17 mat tales fugitiuos, nec patres filios maſculos fratrũ ſorores, nec aſcẽdentes eorũ, nec deſcendẽtes maiores, vt prędecẽtibus ſtatutis continetur albergare, nec receptare, in perſona, nec in rebus, nec in domibus ſuis, nec alijs, nec dare eis, nec alicui eorum, in perſona, nec in rebus, conſilium, auxilium, nec fauorem, nec allegare, nec aduocare pro eis, & qui contrafecerit, puniatur in libris ducentis tertialorum, pro qualibet vice, & nihilominus talis receptator & contrafactor teneatur ad reſtitutionem pretij & rerum receptarum in duplum. & prædicti poteſtas, iudices & conſules iuſtitiæ mercatorum multare poſſint, & debeant ſub prędicta pœna librarum tertialorum ſui ſalarij inquirere de prædictis, vt ſuprà, & proceſſum facere, ipſis ſcientibus ipſos eſſe fugitiuos. Relatis verbis ſtatuti ſubſequitur opinio Baldi, & primo videndum eſt, quia ſtatutum dicit fugitiuos ieceprare. Eſt autem fugitiuus is, qui in actu fugæ depræhenditur, ita quòd ſaltem vnum pedem mouerit. ff. de ædil. edict. l. quid ſit fugitiuus. in gl. ita tamen. Ille autem, qui non peruenit ali quo modo ad principium facti, licet ad conſilium fugæ mente peruenerit, non eſt fugitiuus, quia ſtatutum debet intelligi de actu ſaltẽ inchoato: vt in l. cedere. §. ſubſecare. ff. arbor. fur. cæſ. & ff. de verbor. ſignificat. l. fugitiuus. Oportet igitur in primis apparere de actu, vel de principio fugæ tempore receptationis perſonæ, vel rerũ. Hæc Baldo noſtro placuerunt.

Nos

Nos verò, quia aptiori loco, scilicet in vltima parte princip. tractat de obligationibus, quæ ex decretis mercatorum descendunt, disputabimus, prætermissis alijs circa interpretationem verbi, quid sit fugitiuus, Bal. sententiam probamus quã receptam à frequẽtioribꝰ. putamus, de quo Seu. in tract. de debi. fusc. q. j. & videbis, quę copiosè scripsit Nicol. Boer. q. ccxv. & antequã veniam. nu. 2. qui cõplures alios iuris autores citat, & maximè Soci. in cons. xcix. numer. 1. & 2. circa primum, & c. vol. iiij. & in sequen. consi. & addimus Asten. in volum. de consti. & Deci. in versic. fuga. quibus in locis fugitiuus planè describitur.

18 †Subiungit Bald. sed hîc quæritur, cùm statutum dicat, quòd teneatur ad restitutionem pretij, nunquid codices rationum debeant appretiari secundum nomina contenta in codicibus, an materialiter? & videtur, quòd quantum codex chartarum vendi posset, non quantum nomina, quia illud consistit in fictiõe iuris, vt ff. de probat. l. qui chirographum. sed statuta maximè pœnalia, & exorbitantia à iure communi, vel ius nouum disponentia, non recipiunt fictionem, vt nota. in leg. iij. in §. hæc verba. ff. de nego. gest. in gloss. communi, & vulgari, quæ ab omnibus approbatur. In contrarium videtur, quòd significatiuè, id est, secundum nomina contenta in codicibus, vt ff. de leg. j. seruum filij. §. eũ, qui chirographum, Nam verba statuti referenda sunt ad effectum: effectus autem chirographi consistit in nominibus, vt de pactis. l. postquam. Ipsa enim papyrus per se parum valet, & sic esset parua pœna tanto delicto, & pro hoc ff. de fur. l. qui tabulas, & ff. ad legem Aquil. l. in l. Aquilia si deletum. Ex quo sequitur, quòd teneatur quanti nomen vendi potest, dummodò probetur, quòd dolo, & ex certa scientia sciens quantitatem chirographorum, receptauerit animo intercipiendi, & non animo creditoribus reseruandi, & interim conseruandi† & cùm ad vtrunq; animum possit interpretatio conuerti secundum qualitatem per-

19 sonæ iudicandus est animus. ff. de rel. & sump. fun. l. etsi quis. §. interdum. & §. sequen. & si quid commodisset ad eum

eum peruenturum, præsumeretur malus animus, alias secus, vt ff. de dol. l. quòd si cùm scires. † Præterea, dictum 20
statutum debet intelligi de receptãte, qui præstat auxiliũ, consilium, vel fauorem, ipso facto receptionis, quia illa clausula de auxilio & fauore, quæ sequitur declarat qualitatem præcedentium. ff. de vino, triti. leg. l fin. §. cui dulcia, tamen hoc vltimum nõ pono pro certo, sed relinquo sub dubio. Credo tamẽ, quod intelligatur de receptatione odiosa, id est, quę esse possit fraudi creditorum, non de ea, quæ fit bona gratia, ne Codices rationum creditorib. subtrahantur, quia iste habet cogitationem negotij gerẽdi creditoribus, ne aliquo casu, qui posset contingere eis, valeat subtractis instrumentis siue codicibus rationum causa deperire, hoc autem præsumendum erit ex qualitate personarum, ac etiam ex iuramento recipientis.

† Quinimò cum & ipsi mercatores possint codices de- 21
ponere apud aliquam fidam personam, & talis depositarius in nullo peccet, vt de edend. l. quædam §. his autem, & ff. familiæ erciscundæ. l. si quæ, & ff. de pœn. l. si quis aliquid. §. instrumenta. vbi est expressum. Sunt enim ipsi codices, quo ad proprietatem ipsorum mercatorum, & licet euadant vias suas per dolum, tamen in deponendo apud fidam personam non interuenit dolus.

† Item vbi actus est indifferens ad bonum, & malum, 22
& alium non lædit, præsumitur potiùs bonus, quàm malus. Sed est actus indifferẽs ista depositio, & inquantum depositio neminem lædit, imò patrocinatur: argu. quod vi, aut clàm. l. si alius, §. bellissimè. cum §. seq. nisi expressè probaretur, quòd libri ideò celati sunt, vt veritas occultetur, vel non de facili pateat: vt notat Bar. ff. de tabu. exhib. l. locũ. §. si quis dolo † Vbi ipse dicit, ꝙ tunc præsu- 23
mitur animus occultãdi, quãdo sic occultatur, ꝙ nemini pateat. Secꝰ ergo si pateat bono viro, qui veri similiter sit creditoribus denunciaturus, sicut iste fecit, quem bonũ virum esse rerum experientia docuit, & incorrupta fides, & supremum officium thesaurariæ sibi creditę ab illustri domino nostro, sicut cuiq; alij, quem dominus noster elegerit. Hæc enim nisi per virtutem non contingunt. † De- 24

nique omne magnum, & elegans officium virtutis eſt præconium, vt l. fina. C. de condi. in pub. hor. libr. x. Hactenus Bal. in ſupraſcripta verba, qui adeò doctè, ſubtiliter, & eleganter diſſeruit, vt neceſſaria additione non egeat, ſolùm in quo ad id, quod de codice dixit, dupliciter ſumi poſſe. addo in ſimili Paul. Caſt. in conſil. cclxxxv. viſis parte prima, qui de vulgari verbo banco idem ait.

25 †Poſt hæc Bald. inquit, ſubſequenter eſt videndum, vtrum M. debuerit indicare, & prodere eum, qui erat in procinctu fugæ? & dicẽdum eſt, quòd non teneatur indicare, nec prodere ſecretum, vt legitur, & notatur in l. idẽ §. ſi tibi indicium. ff. de conditio. ob turp. cau. Nam turpiter facere, ex quo fidem dedit de ſecreto tenendo, quia fides etiam hoſtibus ſeruanda eſt. Idem, ſi non dediſſet fidem: tamen non teneretur indicare, quia nõ ſpectat hoc ad officium ſuum, vt extra. de teſti. cog. c. dilectorum. & patet. c. nerui teſticulorum Leuiathan. xiij. diſtinctio. & plenè notatur per Innoc. extrà & hom. c. ad audientiam vbi etiam plenè tractat de materia conſilij. Præterea re-

26 ceptator ſecundum etymologiam vocabuli nõ eſt aliud, quàm rei acceptor. †Iſte autem M. à fugitiuo nihil acceptauit, quia penitus ignorauit. & licet familia per prius receptauerit per imprudentiam, quinimò & ſi per dolũ non præiudicat M. vt extrà de reſtitutio. ſpoli. c. cùm ad ſedem. quia familia non erit ad hoc deputata, vt ff. de publicia. l j. §. familiæ. & ibi per Bart. Et ideo ſtatutum de receptatione rerum nõ habet locum, quia in receptatione tria requiruntur, ſcilicet, deferens, actus delationis, & res receptata, vt not. ff. de verbo. ſign. l. Marcellus. porrò iſte M. non recepit ab aliquo, ſed in domo reperit: arg. ff. de fur. l. ſi quis ex domo. Nõ enim erat preſens, nec ſciẽs; argu. ff. nau. cau. ſtab. l. j. in prin. Nam ſic interuenire, potius eſt caſꝰ fortuitus, quã factũ hominis. Quia igitur in

27 M. nulla deprehenditur culpa, ergo nec pœna. † Veteres denique fraudem pro pœna accipiebant, vt ff. de ædil. edict. leg. cùm autem. §. excipitur. Et eſt ratio, quia qualitas delicti denominatur à genere pœnæ, & econuersò genus, vt ibi patet. Accedat ergo regula communis quòd

quòd vbi nulla deprehenditur culpa, ibi nulla deprehenditur pœna: vt ff. de fidei com. liber. l. ſed & ſi non data. §. fina. & facit ff. ad l. Aquil. le. qui occidit. in fin. & ff. de ſer. fug. leg. j. §. j. & ſequent. nec præſumitur habere animum receptandi ille, qui in paucos dies receptauit, vt patet in dicta leg. j. §. his autem. & §. fin. Huc vſq; Bal.

Benuenutus autem quantum ad rem pertinet, illud primũ huic rei adijciendum putat, in illoque iuris articulo, an M. creditoribus iam iam V. fugiturum indicare teneretur, ſententiam Bald. declarandam & intelligendam, ſecundum ea, quæ eadem parte in ver. planè. num. 10. retulimus. Deinde illud frequentiſſimum, quod ad receptationem debitoris attinet, non eſt hîc prætereundum, eſt enim ſciendum ex interdicto de libe. ho. exhib. 28
† Creditores agere non poſſe, vt debitor, qui fortè in domum alicuius aufugit, exhibeatur: nec enim debitorem latitantem exhibere quiſquam cogitur. Sed in bona eius ex edicto prętoris fit miſſio l. fin. §. fin. ff. de libe. ho. exhi. qua le. motus Ioann. de Plat. relatus à Iaſ. in §. præterea. numero 50. inſtitu. de actio. ait. licet mercatorem decoctum in domo propria receptum, non poſſum tamen cõueniri, vt exhibeam aliâs ad id, quod intereſt, tenear, & ſubdit Iaſ. proximè ad relatam q. accedere, quod ſcripſit Bal. in titu. ſi de feu. fue. cont. inter do. & agna. c. in generali. ait enim in verba infraſcripta.

Extrà quæro, quidam detinet debitorẽ meum, ex hoc non poteſt mihi ſatisfacere, quia ex operibus ſuis poſſet acquirere. & mihi ſoluere, nunquid poſſum repetere ab eo iſtum meum debitorem? dicit Inn. quòd nõ, niſi habeã in eo ius reale, ſicut habeo in vaſallo, & aſcriptitio, & in omnibus, qui tenentur ad munera. Ita not. Innocen. extrà de app. c. delecti. vbi videas. vt C. de op. lib. l. fin. Eſt tamen aliud remedium, ſcilicet, quòd agam actione iniuriarum contra eum, vel de dolo, ſi ſciens detinet eum in præiudicium meum, vt ff. de dolo. l. cùm quis. ſecundum Inno. Illud etiam conſtat, quòd poſſum agere interdicto de li. ho. exhi. in quo alijs præferor propter ſingulare intereſſe. ff. de proc. l. licet in popularib. Hęc ille. Sed

& addes, quòd ſententiam Io. de Plat. & Iaſ. probat. Mar. in ſin. ſuis ſin. cccIxvj. aliqua tibi dixi, & ſubdit ex his colligi titulum de receptatoribus, in ciuilibus locum non habere. item addes Pet. Gerar. in ſuis ſingu. xvij. diligen. referendo ad verbum Ioann. de Plat. Iaſ. & Blad. in citatis locis duo eleganter notaſſe. Alterum eſt Bald. malè ſenſiſſe in eo, quod ait interdictum de libero homine exhibendo competere, cùm ſit caſus in contrarium, in dict. leg. fin. & verum eſt, quod ait Petr. (vt diximus) alterum ſe putare ait, ſi debitor habeat bona, quibus creditoribus ſatisfieri poſſit, actione iniuriarum, vt de dolo contra detinentem debitorem agi non poſſe. Idq; ex eo, quoniam creditoribus ex edicto prætoris conſultum eſt: iubet enim prætor in bona eius creditores immitti, mouetque eum citata l. fin. in fi. Verùm ſi bon. debit. non ſufficeret de dolo vel iniuriarum actione agi poſſe non negat. Cuius ſententiam probat Nicolaus Boër. deci. clxxiiij. & videtur &c. nu. 3. & ego etiam non improbo, nec arbitror id Innocen. negaſſe. Quinimò idem forſan ſenſiſſe, verba enim innuunt. Accedat, quod no. Accurſi. in ead. leg. cùm quis. in ver. damni. Edictum de dolo malo, locum non habere, cùm quis actionem aliam habet, qua conſequi poſſit, quod ſua intereſt, quatenus ergo ſoluendo nõ ſit debitor, & bona non habeat, quia nullam videtur actionem is habere, cui propter inopiam debitoris inanis eſt, de dolo malo actio dabitur. l. j. §. fi. cum multis ſeq. ff. de dolo malo.

Sequitur Bald. vlterius ad lucidationem veritatis, & ad obſtruendam ora loquentium contra iuſtitiam & veritatem, licet nemini poſſit claudi os: quia (vt Sapiẽs ait) Non eſt arbitrij noſtri, quid quiſq; loquatur. Tamen veritas omnia vincit, & obloquentibus ſilentium imponit, ſciendum eſt in facto, & deinde concludendum in iure non perſuaſiuè, ſed demonſtratiuè ad oculum, quod de receptatione librorum nil poteſt impingi Milano, & hoc ſic demonſtratur in dictis codicibus, rationum erant multæ rationes, & magnarum quantitatum accepti & ſoluti calculati interdictum Milanum, & dictum V. Vnde non

de non poteſt negari, quin dictæ rationes eſſent communes, vt ff. de eden. l. j. §. rationes, & l. ſi quis ex argentarijs. §. pertinere, & plenè notatur in §. editiones, & C. eod. le. j. & l. fina. & occaſione rationum prædictarum etiam ipſe codex erat communis, nec poterat per quinternos diſſolui, & diſſigillari: & pro parte cuſtodiri & pro parte non. Vnde quo ad hoc corpus iſtud erat indiuiſibile, & maximè, quia initium rationum, quod in codice continetur, omnibus commune extitit, vt ff. de eden. l. ſi quis ex argentarijs. §. ſi initium. tabularum & rationum † partis totum cuſtodiri poteſt. ff. commu. diui. l. Sabinus non dico totum contrectari. ff. pro ſoc. l. merito. & de acqui. hæred. l. duo fratres. & cuſtodia eſt quid indiuiſibile, vt ff. commo. l. ſi certo. §. ſi duobus vehiculum. Et ſi duo ſunt, qui habent codicem communem, licitum eſt & iuſtum, cuilibet cuſtodire, & apud ſe in cuſtodiam tenere, donec per ſuperiorem deputetur communis cuſtos. ff. famil. ercis. l. ſi. quæ cautiones. ff. de fide inſtr. l. fin. Nec enim debet quis pati, quod rationes perueniant ad manus deplorati, qui poſſet eas conturbare. ff. de in rem ver. l. quidam. ne fortè de facili fierent raſuræ vel cancellationes, vel ſuper. additiones, vt ff. de his, quæ in teſta. del. l. j. ff. de fal. le. j. §. qui rationib. C. de teſta. l. ſi vnus. Et ideò oportet ſcripturam eſſe ſub fida cuſtodia: extrà de præſcrip. c. ad audientiam. Cùm igitur iſti codices ſint communes, & M. interſit, & cum ipſa ſit fida perſona, & magiſter in tractatũ Domini indubitanter potuit recipere libros ad ſe pertinentes & ipſos diligenter cuſtodire. Nam & ſi ſunt Domini eiuſdem caſtri, & vnus recedit, alter cuſtodire poteſt, vt ff. de fun. inſt. l. ſi ita §. mulier villę cuſtos. Nemo enim tenetur ius ſuum negligere, vt ff. de pet. hæred. l. illud, & quod ſibi offertur, non debet refutare, vt ff. de leg. iij. l. iij. §. ſi rem, & ſi media nocte offeratur, vt ff. de ferijs l. more Romano, & C. de tranſact. l. non minorem. Dicet aliquis, rationes iſtæ multiplices erant cancellatæ, ergo codex non erat communis. † Reſpondeo, iſta ratio falſa eſt, quia rationes etiam cancellatæ, communes ſunt, quia per eas probatur debitum hinc inde proceſſiſſe, vnde 29 30

intereſt vtriuſq; partis eas apparere: text. eſt notabilis in l.fullo.§.fin.ff.de fur.facit C.de cond.ſine cau.l. diſſolutæ. C.de fide inſtr.l.ſi plures apochis.in authent. de mãd. princ.§.publicorum. C.de apo.pub.l.j. C.de diſcu.l.ne caſu.libr.x. Et iſta eſt veritas. Quòd autem codices rationũ fuerint benè cuſtoditi, ex ipſorum prima lectione appareat, quæ prima figura eſt ſine omni ſuſpicione, vt C. de edict.diui Adr.toll.l.fin. Nam facies ſcripturę occulta fidem oſtendit legalitatem, quod patet expreſsè, non eſt probare neceſſe, vt C.de fide inſtru.l. comparitiones.& ff. fi. reg.l.ſi per irruptionem.§.ad officium, & relinquere ſenſum, & ire per ratiunculas, eſt infirmitas intellectus, vt aiunt duo luminaria Philoſophiæ, Ariſtoteles & Auerroes, & per hæc clariſſimè & pluſquàm clariſſimè innocẽtia Milani apparet contra mordentes, qui applaudunt quandoque vocibus: ſed mordent dentibus curuato aculeo, vt dicit Beatus Hieronymus, ſed dicit Decretalis, q̃ non eſt curandum, quid obloquatur iniquus: ſed quid ſentiat arbiter equus. Hucuſque Bald. qui quaſdam alias dubitationes ſubiungit, quas nos hic conſultò omittimus, cùm ſuprà in ea parte, in qua de ſtatutis verba fecimus, breuiter retulerimus, & in hac parte nil addendũ iudicauimus. Cùm doctè quidem & plenè Bal. diſſeruit, ita vel nil niſi dicendi facundiam defuiſſe putem. Solũ igitur quædam alia ad hanc partem attinentia, ſummatim adnotabimus.

Sciendum eſt igitur frequenter euenire, vt ſecuta alicuius decoctione vel conſanguinei, vel amici decoctoris in fraudem verorum creditorum ſe creditores fingant, cùm non ſint. † Vel ſi fortè aliquando creditores extiterint, & creditum conſecuti fuerint, adhuc ſe in numero creditorum adijciant. Hi enim in crimen falſi incidunt, vt legitur & notatur in leg. ſi creditor C. de falſ. Et hoc quotidianũ in decoctorib. eſſe ſcripſit Ang. Are. in prac. in verſi. falſario. verſi. quæro, aliquis dictat. Itẽ falſ. cred. hoc eſt, is, qui ſe ſimulat creditorem, quid acceperit, furtũ facit. l. falſus. ff. de fur. l. quoniã. ff. de con. fur. Sunt & alij, qui ex voluntate decoctoris iura debiti ſoluti extraneo cedunt,

cedunt, vt contra creditores eius bona defendantur, qui & ipſi falſi crimen non euitant, † quod Salic. in ea. l. ſi creditor adnotauit. ſed & ſi quis cùm poſterior creditor eſſet cum decoctore inito conſilio, obligationis diem immutauerit, in fraudem creditorum pœna falſi coẽrcetur, † nec decoctoris voluntas excuſationem præbet. repetita. ff. de fide inſtru. & notatur in non ſemel relata l. ſi creditor. quæ profecto, & ſingularis eſt, & in decoctionibus memoria tenenda, & vide l. ſi. C. de cri. ſtel. 32 33

Illud etiam vſitatiſſimum & pulcherrimum genus fraudis tempeſtate noſtra tacendum non eſt. Solent plerique & præcipuè † Proxenetæ ſcientes aliquem facultatibus labi lucri cauſa, alicui affirmare idoneum eſſe. Vnde in hos de dolo malo iudicium dandum eſt, qui alium lucri cauſa falsò laudant: ceſſat autẽ de dolo actio in eo, qui non lucri cauſa idoneum aliquem affirmat, licet falsò. l. eleganter. §. fin. & ll. ſeq. ff. de dolo ma. Hoc amplius puto (quod non ſemel euenit) † ſi creditor alicuius mercatoris ſe creditorem diſſimulans, alij idoneum eſſe affirmauerit, vt pecunia mutua daretur vel merces habita fide de pretio venderentur, cùm ſciret facultatibus labi, & iam iam decocturum, & ex dictis rebus & pecunia creditis ſibi ſatisfieri procurauerit, hunc qui decipiendi cauſa laudauit falsò, actionem de dolo non euitare. Concedenda etenim eſt ei, qui pecuniam credidit contra affirmantem. Idq́ue propter dicta iura & l. ſeruus tuus. ff. eo. quum legem Bald. in hæc verba in ſumma eſt interpretatus. Qui fraudulenter exhortatur, actione de dolo tenetur: etiam mouet mẽ, quia non ſola eſt affirmatio, ſed decipiendi animus, ex eo deprehenditur, quòd creditam pecuniam receperit. Et adde Accur. in d. l. quod ſi cùm ſcires, qui citando d. l. ſeruus tuus. idem ſenſiſſe videtur. Adde etiam l. ea, quæ. §. j. ff. de contrah. empt. le. in cauſæ. §. j. ff. de mino. & quæ ſcripſit Andr. Tir. q. in com. de vt. re. pag. dcclxxj. nu. 49. 34 35

VLTIMAE PARTIS

ARGVMENTVM.

Qui potiores in bonis decoctorum habeantur.

SVMMAE.

1 *Dominorum & deponentium si extant depositæ in decoctionibus primo loco ratio habenda est.*

2 *Interpretatio ad §. quoties. in l. si hominem. ff. depos. et l. si ventri. § in bonis. ff. de priui. cred.*

3 *Depositarius si dominium transtulit, quo ordine vocetur in bonis decoctoris. & si vsuras recepit priuilegium perdat. quod fallit in casu l. qui nominibus. ff. de administra. tut. & de ratione.*

4 *Depositarij in bonis decoctoris simul admittuntur, nec ordo inter eos spectatur, sed satisfieri debet pro ratatè poris prioritate non considerata.*

5 *Venditores mercium an cæteris creditoribus hypothecã habentibus in ipsis mercibus venditis præferantur, vbi quòd non, nisi sibi speciali hypotheca in venditionibus præcauissent.*

6 *Pactum, quòd res vendita sit obligata sufficit, si in eodem instrumento post rei traditionem adijciatur.*

7 *Cautela pro venditore, cùm de fide emptoris dubitat, vt in venditione adijciatur rei venditæ, dominium non intelligi translatum, quo ad pretium non soluetur.*

8 *Merces venditæ si non extant, quod in alijs locum earũ subrogatis, non censeatur inducta hypotheca.*

9 *Contrahens cum mercatore, nõ tamen ex eo, quod mercator*

cator sit, tacitam habet hypothecam.

10 *Mutuans ad merces emendas caret hypotheca, & solùm in personalibus habet: priuilegium est enim speciale in pecunia pupillari ad rem emendam, quod hypothecæ competat.*

11 *In hypothecarijs creditoribus regula prior in tempore, potior in iure, procedit etiam, si res hypothecata posteriori tradatur.* (tem.

12 *Quæstio notabilis in materia hypothecæ circa prioritate-*

13 *Regula prior in tempore potior in iure procedit, etiam ratione horæ, & ratione ordinis scripturarum. & ad id notabilis declaratio.*

14 *Promittens aliquem indemnem conseruare non sub conditione, sed per modum causæ ad diem obligatus censetur, cùm scilicet damnum passus fuerit.*

15 *Obligatio illa dicitur antiquior, cuius dies antecedit, licet altera ratione horæ alteram præcedat.*

16 *Creditores chirographarij omnes pro rata vocantur in bonis decoctoris temporis diuersitate non considerata, & de ratione.*

17 *Hypothecarij creditores præferuntur, nisi in fraudem hypotheca sit adiecta, vt puta si à fugitiuo, & eo, qui non soluendo est, in debito etiam vero sit addita.*

18 *Dictio pro rata, quid significet relatiuè.*

19 *Priuilegia non ex tempore existimantur, sed ex causa. Et si eiusdem tituli fuerint concurrunt, licet diuersitas temporis in his fuerit.*

20 *Mercator, qui in varijs, & diuersis locis habebat trasicũ vnius negotiationis, si decoxerit quòd creditores omnes non sint confundendi, sed separatim in quocunq; loco vocandi: in eo tamẽ quod supereſt alij admittũtur.*

21 *Mercator, qui duas negotiationes exercuit, & ſeparatim habuit creditores, ſi decoxerit, ſeparatim in qualibet negotiatione vocantur creditores.*

22 *Lex procuratoris in §. ſi plures. quæ loquitur in tributoria, & ſeruo, quòd in libero homine locum habeat.*

23 *Priuilegiarij, & hypothecarij creditores in tributum non vocantur.*

24 *Inſtrumenta negotiationis illius contribui debent, & quomodo, quia plerunq; apparatus ex merce ſunt.*

25 *Quæſtio notabilis ad diſcernendum, num vna, vel plures ſint negotiationes.*

26 *Interpretatio ad l. procuratoris. in § ſi plures. ff. de tri.*

27 *Banchum vulgare verbum, quam interpretationem habeat.*

28 *Solutum à decoctore vni ex creditoribus, an poſſit ab alijs creditoribus reuocari.*

29 *Creditor anterior generalem hypothecam habens, an poſſit pecuniam ſolutam, & bona fide conſumptam reuocare à creditore poſteriori.*

30 *Priuilegiarij creditores habent ius reuocandi pecuniã ſolutam, & bona fide conſumptam.*

31 *Hypotheca etiam in pecunia conſiſtit.*

32 *Fortiora ſunt iura, quæ nobis facto noſtro quærimus, quàm ea, quæ à lege nobis conceduntur.*

33 *Vigilando quis ſuam conditionem meliorem non facit in tributoria actione, & idem quod in tributoria, eſt in actionibus, quæ dantur occaſione negotiationis.*

34 *Creditor à mercatore qui decoxit, ſi ſibi vult ſatisfieri, debet præſtare cautionem ſe proratare fuſurii. ſi alij emerſerint creditores, ſecus in alijs actionib. quæ ratione negotiationis non dantur, ſatisfieri enim debet his, qui primi veniunt.*

35 *Cautio præſtita à creditore in actione facit, vt vigilando ſuam conditionem meliorem non feciſſe dicatur.*

POSTQVAM duce Baldo complures iuris articulos diſſeruim⁹, & in hac vltima parte, ad Iuriſconſultiſſimum Baldum, tanquàm ad ſacram anchoram cõfugiemus. Nec enim nobis quærentibus, Dux magis expertus, magisque valens in propoſita quæſtione ſe offert. Igitur nil deſperandum duce Baldo, & auſpice Baldo. Verùm quia licet doctè, non tamen clarè & plenè (vt quotidiana materia expoſtulat) diſſeruit, nos vt ſolemus, apertiùs, & pleniùs attingemus. Bald. enim in conſilio cccc. in libris, theſaurariæ, numero octauo, libro quinto. & in conſil. ccccxxxij. Caſus talis eſt, lib. j. diſputat, & in l. pro debito. C. de bon. aut iud. poſ. ait in hæc ſeu ſimilia verba: Mercator labefactata fide decoxit & aufugit, inſurgunt deponentes, & petunt depoſitum. Vendentes inſtant, & petunt pannos, aut pretia. Hypothecarij ſe offerunt, & ſe præferendos aiunt. Vxores verò & Nurus dotium ſuarum cauſa ſe potiores inquiunt, concurrunt & alij pro extortis vſuris. Nonnulli pro furtis & inuaſionibus factis. Denique & alij ſimplices priuilegiarij eorum cauſam meliorem eſſe dicunt. Quæritur igitur, quo ordine ſatisfieri debeat, quorúmve cauſa ſit prior. Idem Baldus reſpondit. † Primo loco rationem habendam dominorum rerum. Verbi gratia, deponẽtis ſi extat depoſitum. ff. de priuil. cred. l. ſi ventri. §. in bonis. Sed quia Bal. (vt vides) depoſitariorum cauſam pleniùs non attigit, ſed primoribus (vt aiunt) labris, placet nobis pleniùs tractare. Sciendum eſt igitur, duas leges prima fronte contrarias legentibus videri, ſcilicet §. proximè relatum, † & §. quoties ſitum. in l. ſi hominem. ff. depo. Dicitur enim in §. in bonis. poſt priuilegia in bonis menſularij vendendis admitti, qui depoſuerunt. At in §. quoties legitur, quoties foro cedũt numularij, primo loco rationem haberi depoſitariorum, &

1

2

ante

ante priuilegia Accur. vtrobique ſoluit, verùm iudicio meo, Paul. Caſt. in citata l. qui homine. clarius rem explicat, quem addendo ferè in ſingulo quoq; capite referemus. Ait enim, ſi deponens dominium non tranſtulit, quia in ſacculo forſan depoſuit, & in re depoſita, quę extat, omnibus præferendus eſt deponens, & quidem ante priuilegia realia & perſonalia. Et hoc totum facit dominium, quod eſt penes deponentem, vt alijs præferatur. l. cùm fundus. §. ſeruum tuum. verſi. quo ad peculiares. ff. ſi cert. petat. l. ſi filiusfamil. ff. eo. l. procuratoris. §. ſi plures. verſi. ſed ſi ded. ff. de tribu. Quibus adde legem, ſi ventri. §. in bonis. ſuprà citatam in illis verbis, ſi tamẽ numi extant, vendicari eos poſſe puto à depoſitarijs, & futurum eum, qui vendicat ante priuilegia. Si verò do-
3 minium depoſitarius tranſtulit, † etiam ſi pecunia reperiatur in bonis decoctoris, idem de ea, quod de alijs bonis eſt iudicandum: quoniam in creditum abijt. dicto §. ſi plures. in verſi. ſed ſi dedi. & hoc caſu cum decoctione perſonali, tantùm tractãdum ſit, ſiquidem deponens recipiebat commodum, vtputà vſuras, eius cauſa potior, meliórve alijs creditoribus non eſt, nec hic ſeparandus eſt à cæteris alijs creditoribus, & meritò: aliud eſt enim credere, aliud deponere, dicto §. quoties. & §. in bonis. vbi Angelus inſtruit aduocatum, vt diligenter procuret libros mercatoris, eiuſdemque decoctoris inſpici, vt ſciat an vſuras receperit depoſitarius, nécne. & vide quod eleganter idem Angel. ſcribit in conſil. ccvij. Reperitur, in prima dubitatione, ſed & his addes l. Lucius. & l. diem ſponſaliorum. in §. j. ff. depoſiti. & eundem Angel. in l. priuilegia. ff. de priuileg. creditor. verſicu. vltim. concludere, qui ait, ſic dictam legem, die ſponſaliorum intelligendam. Videbis etiam Bald. noſtrum in l. fin. C. depoſi. & Sal. ibidem in vltima quęſtione, inquiunt enim ratione dominij, vbi depoſita reperiũtur, depoſitarios prę-ferendos: ſed ſi depoſita non extant, quia de perſonali actione tractandum ſolùm eſt, depoſitarij cæteris diuerſam actionẽ ex titulo habentibus præferũtur, niſi ex eis aliquis vſuras acceperit: is enim priuilegium perdit, & ſimilis

ſimilis eſt alijs creditoribus. Quæ vera ſunt, niſi aliquis ex alijs creditoribus potior ſit in priuilegio, vt in caſibus notatis ab Accurſio in l. ſi hominem. & quod diximus depoſitarios accipiendo vſuras priuilegium perdere, temperandum eſt, in caſu l. qui nominibus. ff. de admin. tut. & ratio temperamenti illa redditur: quoniam in d. l. duplici de cauſa priuilegium conceſſum extitit: quia ſcilicet depoſitarius, & quia pupillus. Vndè ſi vna deficiat, depoſiti ſcilicet, alia remanet, quia pupillus. §. affinitatis. inſtit. de nup. quæ ratio ex mẽtè, & verbis Doctorum eſt. Subdit deindè Paulus, ſed ſi vſuras deponens non accipiebat, & alij creditores erant, qui hypothecas habebant, & hi ratione iuris realis præferẽdi ſunt. l. procuratoris. §. ſi plures. verſi. planè. ff. de tribut. l. pro debito. C. de bonis autor. iudi. poſ. Si verò alij creditores non habebant hypothecam, nec priuilegium in perſonalibus actionibus, & depoſitarius præfertur. l. ſi hominem. in §. quoties. in principio citata. At vbi priuilegium in perſonalibus actionibus habebant, & ſiquidem impenſæ funeris, & hæc cauſa, cùm bona ſoluendo non ſunt, præcedit. ff. de religion. & ſump. fun. l. pen. Idem in alijs caſibus notatis ab Accurſio in d. §. qui hominem. in verſicul. depoſitariorum, vt illi creditores priuilegiarij præferantur. & ita intelligendus eſt §. in bonis, dum dicitur depoſitarios, poſt priuilegia admitti, & extra illos caſus deponentes admittuntur, ſicque intelligendus §. quoties, in quo legitur ante priuilegia habendam rationem eſſe depoſitariorum. Quibus addes Baldum & Salicet. in loco proximè relato,. & eundem Baldum in conſilio ecclxxxij. in quæſtione Milani. numero decimoſeptimo, volum. v. & Paulusmet Caſtrenſ. qui idem probauit in conſil. cclxxxv. Viſis & ponderatis, &c. numero 4. in prima parte. Denique quantum ad depoſitarios attinet, de quibus proximè diximus, illud quæritur, † vtrum ordo 4
ſpectetur eorum, qui depoſuerunt, an verò ſimul omniũ depoſitariorum ratio habeatur? & conſtat ſimul admittendos, vt Iuriſc. ait in fin. d. §. quoties. & vide l. ſeq. Satis fieri ergo debet cuilibet pro rata, prioritate temporis nõ conſidera-

consideratа, nisi (vt diximus) alter eorum vsuras receperit: is enim habetur, ac si depositi titulum nõ haberet, vt Sal. probat, in d. l. fin. quib⁹ addes Fran. Rip. in d. § in bonis, num. 8. Illic enim ita scriptum est: Nota, quòd cõcurrentibus pluribus creditoribus, hi, qui gratis crediderũt, præferendi sunt fœneratoribus, etiam anterioribus. Ita hunc text. notauit Baldus in l. fin. C. depo. in fin. quinimò gratuiti creditores poterant, cessa sibi actione hypothecaria contra vsurarios, quorum bona sunt tacitè hypothecata debitori, pro vsuris extortis: vt notatur per gl. & omnes in c. cùm tu. & in c. tua, de vsur. & per Alb. in l. pro officio. C. de admin. tut. hypothecaria agere, vel habito prætorio pignore, hæc ille, qui alios citat, & quædam addit. Sed quoniam forsan nimis generaliter locutus est, relatus enim Baldus loquitur in eo, qui deposuit, & vsuras recepit, vt priuilegium perdat, vidi aliàs iudicem prædictis verbis motum contra Iudæum (cui permissu Principis licebat fœnerari) sententiã dixisse, vt Iudæus, qui pecunias sub vsuris credid. sset. Licet sibi instrumento, & hypotheca cauisset, ratio tamen hypothecæ, seu quod prior esset, non haberetur.

Benuenutus autem contrà: mouit eum l. Lucius. ff. qui potiores. vbi quod is potior sit, non tantùm sortis, sed vsurarum nomine, quæ accesserunt. & scripsit Neg. in tract. de pig. in secundo memb. quintæ part. nu. 14. & iuris priuilegia faciliùs amittuntur, quàm ea, quæ quis facto suo sibi quæsiuit, vt infrà dicemus, nu. 31. & seq. dicebat iuris interpretes, secundum relata loca intelligẽdos.

5 † Nunc vndè diuerterem ad Bald. redeo, Ait Bald. secundo loco habendam rationem esse venditorum mercium, si merces extant, id est, merces ipsæ venditoribus reddendæ sunt, tanquam pro pretio eis singulariter obligatæ. Sed si quo amplioris pecuniæ essent, id commodo aliorum creditorum cedere. ff. de action. empti. l. Iulianus. §. offerri. Hæc Bald. cuius sententia explosa est. Si enim fuit habita fides de pretio, & consequenter trãslatum fuit dominium, hypothecarij creditores præferuntur: quoniam in creditum abierunt. l. procuratoris. §. si plures.

plures. versic. sed si dedi. ff. de tribut. & ita receptum esse patet ex com. Doct. in l. si cum dotem. §. fin. ff. sol. mat. & ex scriptis Negu. in tract. de pigno. in ij. membr. v. part. num. 13. & Fran. Rip. in l. si ventri. in §. in bonis. nu. 6. & seq. ff. de pri. cre. & vide, quæ plenè scripsimus in hoc ipso tract. in iij. part. vers. hìc subiungi potest. nu 3. Et his addes Bal. nostrum in l. fi. C. comm. rectiùs sensisse, vbi quæstionem hanc frequentem ait inter mercatores. & Paul. Cast. in d. §. si plures. Verùm Salic. in ea. l. pro debito. ait Bal. sententiam intelligi posse, vbi venditores sibi consuluissent, vt venditæ res sibi specialiter obligatæ essent, quod totum pretium solueretur, quo casu verum est vẽditores creditoribus anterioribus etiam hypothecas habentibus præferri. & benè censuit Salicet. vt in l. licet. C. qui potior. in pigno. hab. & scripsit Fran. Cur. apud Ale. in l. si cùm dotem. in §. fin. ff. sol. matr. Adde Iaſ. in l. qui Romæ. in §. Callimachus. nu. 5. ff. de verb. obli. & scripsit Neg. in trac. de pig. ij. mem. v. par. nu. 29. & seq. vbi etiam disseruit, num generalis hypotheca sufficiat. & probat Iason in cons. cxj. vol. iiij. Matthæ. ab Affli. deci. cccvj. vir & vxor. sed idem Neg. in eodem tracta. in iiij. par. nu. 55. bellissimè disputat. † Num tale pactum, quòd res vendita sit, obligata sufficiat, si in eodem instrumento post rei traditionem adijciatur? & putat pactum adijciẽdum, vel in initio contractus ante traditionem, vel saltem in ipsa traditione. Quòd si non in initio contractus, nec in ipsa traditione rei, sed post traditionem adijciatur alijs creditoribus anterioribus emptoris, eiusdemq; decoctoris nõ officeret, quinimò eorũ ratio priori loco habebitur. mouit eum, præcipuè l. j. in §. fi. ff. de reb. eo. cum l. seq. item l. licet. C. qui pot. in pign. hab Item ait, postquàm quæsitum est dominium emptori, statim ius creditoribus anteriorib. hypothecas habentibus acquiritur. Vndè idem venditor pactum in præiudicium creditorum adijcere non valuit: arg. l. id, quod nostrum. ff. de reg. iur. & his addes, quæ plenè præceptor meus Lud. Goz. scripsit in con. xv. & cons. seq. Licet autem non insubtiliter Neg. motus sit. Carolus tamen Ruyn. in consil. ccxiiij. col. v. numer. 10. vol.

10.vol.j.& Curt. Iunior in consil. cxlvj.& seq. contrâ sen
sêre:putant enim sufficere,si in eodem instrumento pa-
ctum adijciatur, antequam contractus in mundum sit
relatus:quorum sententiam æquiorem puto,ac probabi
liorem, & ex facto peritus & prudens iudex secundum
hanc sententiam iudicauit,& rectè: & videbis Mat. ab
7 Aflict.dec.cccvj.in final. Vir & vxor. † Cautius igitur
egerit venditor,si cum fide emptoris dubitabat rei vendi
tæ dominium non transferat, quo ad pretium non sol-
uetur.hoc enim modo potest,licet pactũ simpliciter ad-
iectum in venditione, quòd dominium non transeat ad
emptorem,non valeat.l.cùm manu sata.§.fin.ff. de con-
trahen.empt.& scribit Abb.in consi. lxvj. viso quodam.
lib.j. Deci.in consi.cccxl.superioribus. & quid in hoc pa
cto scripserit Mat.ab Afflic.deci.ccxxxviij. nobilis, &c.si
libet legito.& Andr.Tiraq.in com.de vtroque ret.§.j. gl.
ij.numero 34.vsque ad nu.37.pag.xlviij. & seq.
8 †Subiungit idem Bal.in citata l.pro debito.(vt aliquã
do ad eum redeamus)Si merces non extant,sed sunt ven-
ditæ,& aliæ loco earum subrogatæ,verius esse puto hy-
pothecam à iure inductam non esse,quia sola res vendi-
ta est pro pretio obligata (quod reprobauimus) non aũt
alia res empta ex pecunia indè redacta. ff. de in rem ver.
l. quidam.vbi lex notabilis valdè.& est ratio, quia pre-
tium ex illa re redactum,non censetur obligatum. ergo
nec res,quæ ex eo emitur,& idem in permutatione, vbi
species est in obligatione, vt non succedat alia loco alte-
rius.ff de verb.signific.l.Labeo.& l.mater. C. de rei ven.
Hęc ille. Placet sententia Bal.vt hypotheca inducta non
intelligatur,&meritò idem Bal.in l.procuratoris.in §.si
9 plures.ff.de tribu.ait.† Licet quis cum mercatore contra
hat,non tamen ex eo, quòd mercator sit, tacitam habet
hypothecam.Citat eam l.seq.ver.quid tamen,& Bal.sen
tentiam probare poteris ex his, quæ Bartol. & alij iuris
interpretes scripsêre in l.si cùm dotem. in §. final. ff. sol.
10 matrim. vbi etiam inquiunt, † si ad merces emendas
pecuniam expressè aliquis mutuauerit, & huic præfe-
rendum generalem anteriorem habentem hypothe-
cam: quo-

niam:quoniam cui modo prædicto mutuauit, caret hypo
theca,solùm enim in personali priuilegium habet, quo
creditoribus personalem habentibus duntaxat,præferen
dus est.glossa in leg.quod quis ff.de priui.cre.Bar.& Sali.
in l.interdum.ff.qui potio.& scribit Negu.in tract.de pi-
gno.in ij.memb.v.part.nu.5. & nu. 13. in quo loco alios
refert,& ita receptum esse ait,& idem Neg. tractauit in
iiij.memb.ij.par.nu.203.subdensius singulare esse in pe
cunia pupillari ad rem emendam, vt sit tacitè hypothe-
cata,etiam cum priuilegio prælationis pro restitutione
mutuatæ pecuniæ.l.idemq;.vbi Bar.ff.qui potior.in pig.
hab. Et quoniam inter hypothecarios creditores, quorũ
causa sit prior,Bald.non disseruit,nos etiam consultò o-
mittemus,& quia plenè quidem, & non ineleganter tra
ctauit Neg.in tract.suo de pigno.& hypo.maximè in ij.
memb.v.par.pauca tamen subijciemus.

† Et illud primũ,quòd durũ mercatoribus videtur, re- 11
gula illa in hypothecis,qui prior est in tẽpore, potior est
in iure,vt in reg.qui potior de reg iur.in vj.locũ etiã ha-
bet,si creditori posteriori res hypothecata tradatur, ad-
huc enim prior est potior.l.si prior.§.fi.ff.qui po.quod &
Neg.adnotauit in eodem tract.ij.mem.v.par. nu.7.quod
nota. Vidi enim aliquando mercatores posteriorẽ credi-
torem,cui res tradita est,potiorem facere quodam colore
quòd posterior non credidisset pecuniã,nisi pignore sibi
præcauisset.

† Ex facto etiam quæstionem in decoctione Benedi- 12
cti ab Auria agitatam audi,cùm Benedictus mille scu-
tos Nicolao deberet, obligauit se Titius Calend. Martij
& quidem in forma valida,si Benedictus infra octo mẽ-
ses non solueret in præstituto diede suo soluere. Eodem-
q; die Calẽdas Martij,& in continenti Benedictus Titiũ
indemnem seruare promisit,& quidem sibi cauit Titius
instrumento adiecta bonorum omnium hypotheca,
dictoque die Calendas Martij, diuersa tamen, ac po-
steriori hora coram eodem tabellione idem Benedi-
ctus ex causa se obligauit Gellio ad summam scutorum
quingentorum similiter instrumento, & hypotheca in

eo adiecta, ac dilatata solutione ad octo menses tractatū fuit, cùm Benedictus in die dicto octo, scilicet, mensium Nicolao mille non soluisset, & idem Titius longè post præstitutum diem octo mensium Nicolao de suo soluisset, vter potior in bonis Benedicti decoctoris habendus
13 esset. † Dicebat Titius se potiorem, quoniam prior in tempore potior in iure (vt proximè diximus) quæ regula procedit, etiam ratione horæ: vt notatur in l. si pluribus. in §. fina. ff. de solutio. & scribit plenè Socin. in l. j. numer. ij. & sequen. ff. soluto matrimonio. & Marsi. singul. cccxix. hora, &c. Dec. in consilio clxix. & diligenter, &c. colum. fina. Probabat etiam eius sententiam Titius ex ordine scripturarū. Constabat enim ex libro tabellionis se priorem in ordine. & citabat Ang. in authentic. de hæred. & falf. §. etenim. dixisse, si eodem instrumento bona sunt obligata primò Seio, deinde Gaio, hypothecam Gaij posteriorem esse propter ordinem scripturæ, & vt inquit Bald. in l. aduersus. C. de furt. prior est in tempore, qui potior est in ordine scripturæ. citabat etiam l. quoties. ff. de vsufru. & l. si quis ex argentarijs. §. initium. ff. de eden. & quæ scripsit Felin. in c. pastoralis. nu. 7. & seq. de rescr. & Neg. in tract. de pig. in iiij. memb. ij. par. nu. 125. & Matt. ab Affl. dec. cccl xxxvij. si vno, &c. Addebat etiam Titius
14 Benedictum, qui eum indemnem conseruare † promiserat, non sub conditione obligatum censeri, sed per modū causæ ad diem, cùm damnum passus fuisset: vt eleganter scripsit Alexand. in consi. xxxij. volum. iiij. & Deci. in cōsil. dlj. plenè, & subtiliter. nu. 7. Vnde retrotrahitur obligatio l. qui balneum. & l. potior. ff. qui po. in pigno. hab. & cessat propterea illa inspectio, an sit obligatus sub conditione ex casu, vel mista, vel potestatiua potiùs, quæ nō retrotrahitur. In quo iuris articulo scripsit Neg. in non semel relato tract. in ij mem. v. par. nu. 17.

Ex contrario dicebat Gellius suam causam meliorem, cùm dies obligationis indemnitatis promissæ à Benedicto Titio tunc venerit, cùm Titius damnum passus extitit. Cùm autem proponatur, & constat Titium damnū passum post diem obligationis suæ, meritò se præferendum,

dum. Probabatque, ac se defendebat, & §. fina. qui incipit Lucius. sito in l. si pluribus. ff. de solu. & autoritate clarissi. Iurisconsulti Pau. Ca. eo. in loco, † qui ait, illam obligationem dici antiquiorem, cuius dies antecedit, licet § 1
altera ratione horæ alteram præcedat, & Iurisconsul. id dixisse asseuerabat, eod. in loco, & consequenter declarabat, quod dicitur creditorem ratione horæ priorem esse, temperādum locum non habere, vbi dies posterioris obligationis antecederet. Nec mouere quenquam debere, si quispiam diceret in eodem creditore, Iurisconsul. in d. §. Lucius. locutum esse. Nam ex verbis Iurisconsul. & Paul. apertè colligi asseuerabat, illam obligationem antiquiorem, cuius dies antecedit. Cùm ergo dies obligationis suæ antecessisset, meritò sui primo loco rationem habendam esse. Idemq; Gellius dicebat non referre in personali obligatione Iurisconsul. loqui, quoniam hypothecaria actio personalis accedit. Idem ergo debet esse iudiciū vt in reg. accessorium, de reg. iur. in vj. & probatur in l. ij. & hic, quæ ibidē iuris interpretes scripsēre. C. per quas person. nob. acquir. Item ex his, quæ scripsit Bar. in l. solutum. §. per liberam. ff. de pigno. actio. & quòd naturam principalis obligationis sequatur, scripsit plenè Neg. in d. tract. in iiij. mem. ij. part. nu. 62.

Pronunciauit iudex Titium priorem, & potiorem, in bonis Benedicti decoctoris. Hæc iudex aut Titij aduocati, his, quæ non insubtiliter, in iure proposuit Gellius respondere, Lector igitur cogita: & quædam alia, quæ ad hypothecarios creditores attinent, attigimus in ea parte, in qua de contractibus disseruimus.

† His igitur cognitis, ad Bal. redeo, Ait Bal. vltimo loco oēs chirographarios vocari, pro rata nō cōsiderata in his 16
temporis diuersitate, quia licitū est debitori, per cumulū creditorē facere deteriorē causā priorū creditorū, neq; dominium neq; hypothecā, neq; priuilegiū habentiū. ff. de sepa. l. j. §. ex contrario, & hęc est ratio, quare in chirographarijs cred. nō cōsideratur tempꝰ, quā rationē tene memoria. Hactenꝰ Bal. cuius rationē probare poteris, ex his quæ scripsit Ancha. in consi. cj. ex prędicto themate, &c, &

ex eo consilio Fran.P.inter consilia Soc.numero 76. volumin.iiij.quos Neg.retulit in dicto tract.in quarta parte num.51.

In summa ex verbis Bald.in l.pro debito, & quem ad verbum retulit Petr.Vbal.in tra. de duobus fratribus in octaua parte,num.32.collige rerum dominos cęteris prę-ferendos,post hos hypothecarios admitti:quia hypotheca rem sequitur.l.rescriptum, ff.de pact.l.distractis. & lc. pignoris. C.de pignor.& quia Creditores sibi magis consuluerunt,vnde fortius ius sibi acquirunt.§.furti. instit. de oblig.quæ ex delict.nasc.& inquit Ang.in l. priuileg. ff.de priuil.cred.quod etiam in his bonis procedit, quæ à chirographarijs creditoribus prouenere (vt diximus) & probatur in l.procuratoris .§.si plures,versic.quid tamen ff.de tribu.& probat Paul.in consilio cccxv.videtur dicẽ-dum,in j.parte.

17 Sed† quod diximus hypothecarios præferri, verum quidem est,nisi in fraudem creditorum,decoctor se debitorem cum hypotheca constituerit,vt scribit Baldus, in consil.ccccxxxij.Casus talis est,vol.j.tractat enim Baldus de eo,qui postquam aufugit,se debitorem alicuius cum bonorum obligatione constituerit,&ratione bonę summæ,& quia à fugitiuo obligatio facta extitit: etiam si verus debitor fuisset,cùm debitor non soluendo erat,in tributum cum alijs vocari ait.& illud placet adnotandum, quod in fine consilij idem Bald. subdubius de prælatione,ait non esse admittendum:quod statim ostendemus. Hypothecarios autem priuilegiarij creditores in personalibus sequuntur.l.sed an hic.ff.quod cum eo.l.ex facto in fin.ff.de pecu. ff. de iur. fis. le. deferre.§. fina . Postremò,reliqui creditores habentes personalem sine priuile-
18 gijs in tributum vocantur.† Tributio autem fit pro rata eius,quod cuique debetur.Idque & ratione Bal. & addo singularem l. Procuratoris .in §.si plures.cum l.sequent. ff.de tribu.& Paul.Castr.in consilio cclxxxv.Visis & põderatis,in princip.& colum.fin.volumin.j.& postquam de nomine pro rata meminimus.Vnde quid de eo scripserit Andre.Tiraq.in comm.de vt.ret.§.xj.glos.viij.pagina

gina 519.Verùm quia Baldus,de priuilegiarijs creditoribus non disseruit, nos etiam missam hanc quæstionem faciemus,& illam de dotibus. Tum quia aliqua attigimus,tum etiam,quia extat titulus de priuilegi. credi. in qua præcipuè vide l.priuilegia.& quæ ibidem Accursius & Angelus notarunt,& pleniùs Franc.Ripa,ad quem cõ fugies,& summè regulam,† ex illa l.priuilegia personalia. 19
non ex tempore existimari,sed causa:& si eiusdem tituli fuerint,concurrunt,licet diuersitas temporis in his fuerit,& de priuilegio mutuantium in refectionem ædificiorum,scribit Decius post alios in l.creditor.ff.si certum petatur. De dotibus etiam sunt,qui plenè,& elegan-er scripserint.

Reliquum est,vt quædam singularia in decoctionibus mercatorum referamus,quæ vnà cum Paul.Castr.ex eleganti & singulari l.procuratoris.in §.si plures. vsq; in fin.& legibus sequentibus colligemus: & illud primum quæro,mercator quidam in varijs & diuersis locis habe- 20
bat tabernas,† seu mensam eiusdem negotiationis,&(vt nóstri recentiores Iurisconsulti dicunt) apothecas & tra figum:vt puta Anconæ,Romæ,& Florentiæ, deinde labefactata fide decoxit. Num creditores omnes,& qui Romæ,Anconæ, & Florentię contraxerunt confundendi, seu commiscendi erunt,& in tributum vocandi, vel separatim,& ait Paulus separatim vocandos,id est,creditores,qui Romæ contraxerunt,non sunt audiẽdi in bonis existentibus Florentiæ,quo ad integrè non fuerit satisfactum creditoribus,qui Florentiæ contraxerunt. Solùm enim audiendi sunt in bonis,quæ Romæ sunt.Si tamen solutis creditoribus,qui Florentiæ contraxere aliquid ex bonis,quæ Florentiæ sunt,supererit, id quod supereſt,creditoribus Romæ tribuendum est. ff.de milit.testa.leg. si certarum.in fin.& in princip.& hoc ait Paul. probari in princip.illius §.vsque ad versic.planè, &cæt. in quo loco prius Angel.notauerat.Sed his adde in eodem princip. §. prædicti probari,si mercator duas negotiationes exercu- 21
isset. † puta sagariam & lintearium, & separatos habuerit creditores in dictis mercibus,separatim eos in tribu-

tum vocari, & illa ratio in prædictis redditur: quia vnuſquiſque creditor magis merci, quàm mercatorum credidit: & ne ex alterius re, mercéue alij indemnes fiant, alij damnum ſentiant, & conſequenter ex his nota legem illam loquentem in tributaria, & in ſeruo, & in libero locum habere, quod & Guil. relatus à Paul. Caſtr. ſenſit & probauit, Ange. Aret. in §. introduxit in quinto notabili, & in fi. inſtituti. quod cum eod. & idem ex facto conſulto, placuit Paulo noſtro, vt patet in conſilio cclxxxv. Viſis & ponderatis, in prima parte, qui id diſputando declarat. Verùm non me latet Rapha. cum acutiſſimi ingenij virum in conſilio clxxij. Titius & Seius, contrà ſenſiſſe. Ait enim fuiſſe conſultum. §. ſi plures. loquentem in ſeruo & in libero locum habere, propter rationem textus, & ſic creditores, qui ratione vnius negotiationis cõtraxêre, non concurrent cum contrahentibus ratione alterius. Nec obſtare dicebat. ff. de adminiſtr. tuto. le. inter tutores, & quod notatur. C. de compen. l. j. quia licet fiat compenſatio debiti, & crediti ex diuerſis negotiationib. in præiudicium debitoris: non tamen in præiudiciũ creditorũ eius. Putat tamen idem Rapha. §. ſi plures loquẽtem in ſeruo, ad liberos homines, non eſſe trahendum. Mouet eum, quia non legitur, iure cautum priuilegium dari creditoribus, eò quòd contraxerunt ratione diuerſæ negotiationis, cùm æs alienum vniuerſas facultates imminuat, & totum patrimonium reſpiciat. ff. de iudicijs l. fideicommiſ. in §. tractatum. Nec ſubdit reperiſſe, hanc
22 eſſe iuſtam cauſam interpretandi ſeparationem, † ſi diligenter inſpiciatur titulus, de priuileg. cred. & de ſeparatio. & addit §. ſi plures. loqui in tributoria, quæ propter ſcientiam dominij datur, vt vocetur in tributum, quod ex ea merce, &c. ff. de tribu. l. procu. §. per hanc, & ſic ſolũ cùm agitur tributoria, id eſt, vt dominus vocetur in tributum. Nam cùm ratione domini illius, negotiationis, cuius cauſa contraxit, ſequitur, quòd etiã inter eos fit illa ſeparatio, quia dominus vnicuiq; eorũ præfertur, in diuerſa negotiatione & concurrit cum quolibet eorum, in eadem negotiatione. Vbi ergo non ageretur tributoria, ſed

ſed ſimpliciter de peculio, vel de in rem verſo, tunc non fit illa ſeparatio, vt l. pe. eodem tit. Ex quo apparet, quod in libero, vbi non agitur tributoria, ſed ſimpliciter ratione crediti, non habet locum. Item nec ratio illius. §. ſi plures. habet locum in libero, vt quaſi videtur ſcripſiſſe ibidem Gul. cùm magis videatur credi perſonæ. Sed in ſeruo benè habet locum, propter naturam tributoriæ, quæ eſt ratione illius mercis, & domino ſciente, ſubijcit etiam nonnullos citaſſe. l. ſi cùm militi. in princ. ff. de compen. & ff. de teſt. mili. l. certarum §. j. de ſepa. l. j. §. ſi filij. quæ nihil faciunt, ſi benè intelligant. Propter ea quæ ſe ſcripſiſſe ait in d. l. ſi certarum. & in d. §. ſi filij. Hæc Raphael in verba ſupraſcripta, Ego autem à Paulo, Angelo, Gul. & Ange. Aret. inter iuris præceptores enumeratis diſſentiendum non putaui, qui §. ſi plures. in ſeruo & tributoria loquentem, & in libero locum habere ſenſerunt, ſecundum ea, quæ ſupra retulimus. Nec moueat, quod Raphaël non inſubtiliter dicebat. Et primum quod ait, non eſſe iure cautum priuilegium dari creditoribus, ex eo, quod ratione diuerſæ negotiationis contraxerint eũ, æs alienum vniuerſas facultates reſpiciat. Eſt enim conſiderandum hic nullũ eſſe priuilegiũ, ſed ex bono & æquo acoptima ratione inductum eſſe, vt creditores ſeparatim in negotiationib. quorũ cauſa crediderunt, vocentur. Vn dead exemplũ tributoriæ, æs alienũ totum patrimoniũ non reſpicit, cum mercis, &c. & hęc eſt iuſtiſſima cauſa, vt negotiationum non fiat confuſio. Non eſt ergo curandũ ſi in titulo de ſepara. non legatur. Accidit quod ex decreto prætoris ſeparationẽ impetrare fruſtra eſt, cùm ſeparationes negotiationũ ipſe mercator prius fecerit. Nec etiam moueat, quod dicebatur, cùm agitur tributoria, dominum vocari in tributum. Sed vbi agitur de peculio, vel de in rem verſo non fit ſeparatio, ex quo ſubdit apparere, quod vbi non agitur tributoria, ſed ratione crediti ſeparationem ceſſare. Sciendum eſt enim, vbi dominus conuenitur de peculio priuilegium habere, vt æſtimatio peculij fiat deducto eo, quod ſibi, hiſq; qui in ſua poteſtate ſunt debetur: vt inquit Iuriſconſultus in leg. j. ff.

de trib. vbi etiam Accurſi. notauit, quòd prætor ſumma æquitate moderatus eſt, excipiendo caſum, quando ſeruus in peculiari merce, ſciente domino, negotiatur. erat enim periniquum, quod ille, qui cum ſeruo in illa merce, ſciente domino negotiaretur, domino poſtponeretur, ideò prętor illam actionem introduxit, per quam dominus in tributum cum cæteris creditoribus vocatur, qui cum ſeruo illius mercis cauſa contraxere, & ex quacunque cauſa ſibi debeatur, vt ſcribit Aret. in §. introduxit. inſtit. quod cum eo. Nec propterea ſequitur neceſſariò, vbi non agitur tributoria ratione crediti ceſſare ſeparationem, ſeparatio enim inducta eſt: quia ſeparatos habuit ſeruus creditores in negotiationibus, & æquitas ac ratio naturalis ſuadet, vnumquemque vocari in illa negotiatione, in qua credidit, quod Iuriſc. innuit in d. §. ſi plures. in illis verbis, æquiſſimum puto ſeparatim tributionem faciendam, ne ex alterius re, mercéue alij indemnes fiant, alij damnum ſentiant. Deniq; non refragatur, quod dicebatur illam rationem locum habere in ſeruo, non autem in libero propter tributoriæ naturam. Tum, quia ratio illa generalis eſt, tum etiam quia & libero cõuenit. Vt enim in ſeruo ſecundum ſeparatas negotiationes, qui ſeparatim credidêre ſeparatim vocari ſtatutũ eſt, cur diuerſum in libero ſtatuendum ſit, non video. Quia verum eſt, magis merci & illi negotiationi, quàm perſonæ mercatoris creditum, ratione enim illius negotiationis præcipuè contraxêre, & de qua ratione meminit Accur. in le. fin. ff. de noui ope. nuntia. Et hoc quàm ſingulare, quamq; quotidianum ſit, nemo eſt profecto, qui neſciat, qui in foro verſatus ſit. Huic tamẽ rei quædam ad-
23 notanda ſunt. † Et illud primum, priuilegiarios, & hypothecarios creditores in tributum non vocari, his enim ius pignoris ſaluum eſt, & illis priuilegium, vt in ver. plà-
24 nè. ea l. procuratoris. & not. Aret. in d. §. introduxit. † Deinde & illud, inſtrumenta negotiationis illius contribui debere, quod æquiſſimum eſt: quia plerunque apparatus ex merce ſunt, vt idem Iuriſcon. ait in citata l. procuratoris. §. ſi propter mercẽ. & ſcripſit Ang. in loco proximè relato.

relato. Poſtremò adijciendum eſt, quod ex facto conſulto placuit Paul. Caſtr. in relato conſ. cclxxxv. viſis par. j. De eo enim quæritur: apud eum † quidam numularius 25
ſeu mercator menſam numulariam exerceret, ſeu in permutandis pecunijs verſaretur, & duos libros rationũ conſcripſiſſet: alterum, in quo creditores menſæ, & illius negotiatiõis deſcripſiſſet, alterum verò, in quo generaliter omnes creditores adnotaſſet. Num quia codex menſę numulariæ publicè tenebatur, alius verò clàm, & libro mẽſæ maior fides habenda erat, quàm alteri libro mortuo mercatore, ſeu numulario in bonis eius creditores deſcripti in libro numulariæ menſæ alijs potiores ſint? Et ex his, & quibuſdam alijs, quæ proponebantur omnes confundendos, & in tributum vocandos probat, nec creditores numulariæ negotiationis audiendos eſſe ait, ſi potiores in illa mẽnſa, & rebus eiuſdem dicant, & tanquam ſeparatos creditores in ſeparata negotiatione: iuxta nõ ſemel relatum §. ſi plures. † Ait enim hoc admittendum, 26
quando creditores, qui in alio libro notati erant in negotiatione aliqua diuerſa à negotiatione menſæ numulariæ credidiſſent. Vbi enim duas negotiationes quis exercet, creditores cuiuſlibet negotiationis magis negotiationi, quàm perſonæ credere cenſentur. At vbi quis negotiationem vnicam exercuit, creditores, qui extra illam negotiationem contraxerunt, concurrunt, & in tributum vocãtur, cuius rei illam rationem reddit, quia hi, qui extra negotiationem menſæ contraxerunt non merci ſeu negotiationi alicui credidiſſe exiſtimandi ſunt, ſed perſonæ. Vndè contraxerunt non tam ratione menſæ numulariæ, quàm ratione totius patrimonij, & vniuerſarum facultatum, declarat etiam Paul. Caſt. vulgare illud verbum Banchum, quam interpretationem habeat, & vide in ſimili quæſt. Bald. in conſ. cccclxxxij. in v. par. † Ec hæc 27
non quidẽ vulgaria ſunt, ſed ſingularia conſideranda & notanda ad declarationem prædictorũ, & d. §. ſi plures.

Nouiſſimè prætermiſſis alijs quæſtionibus, quas codẽ in loco diſſeruit Paulus, ad propoſitæ materiæ pleniorẽ cognitionem, reiq;, de qua diſputatur, finem, neceſſaria

28 est illa inspectio,& generaliter quærere. Num quod † vni ex creditoribus est solutum à decoctore, alius creditor reuocare possit? In quo iuris articulo quoniã loca doctorum sunt,in quibus plenè hæc quæstio tractatur, fat esse duxi loca ipsa referre. Tractat igitur Bart.plena & elegan ti distinctione,post Iacob.de Aret. in l. pupillus. ff. quæ in fraud.cred vbi Angel.pleniùs rem explicat, & bellissimè scripsit Ioann. Andr.apud Spec.sub Rubr. de ob.& solu.versi. ex quo vidimus de solutione facta vni ex duobus reis & Salicet.in l.pecuniam. C.de priui.fisc.doc.in l. fin.in § & si præfatam.vbi Alex.sub num.8. C.de iur.del. Quibus addes Ang.in consil.ccviij. Andre.Segnini, Pau. Castr.in consil.clxix. viso puncto,in secunda parte,& videbis Neg.in tractat.de pigno.in sec.memb. quintæ partis, num.38. & in secundo membro tertiæ part.nume.27. & plenè Matt.ab Aff.dec.cxc.pulchrum dubium,&c.qui cùm quæstionem quotidianam, & in citatis locis disputatam copiosè referat,& nos breuiter referemus. De eo e-

29 nim quæritur apud eum:† Num creditor anterior hypothecam, ex instrumento generalem habens, pecuniam posteriori creditori solutam, & bona fide consumptam, possit ab eo reuocare? & ait regio nomine,sententiam dictam hypothecariam priori creditori non competere, & consequenter consiliarios sensisse,solutum, & bona fide consumptum,reuocari non posse. Et quantum conijcio consiliarios mouit l. pupillus. ff. quæ in frau. cre. l. si non expedit. ff. de bonis aut. iud. poss. Et illud præcipuè,quia absurdum esset,reuocationi locum esse. Finge enim ait Afflict. plures creditores vnius decoctoris esse,& debitorem eundemque decoctorem secundis creditoribus soluisse, dum fides eius erat integra, si prioribus creditoribus agendi,contra secundos,qui exegerunt,ius esset, totus mundus litib. vexaretur,& mercatores quodammodo commercio priuarentur,& in hoc versatur sacri consilij æquitas. Idem subijcit gl. in l. pecuniam. C. de priuil.

30 fisc.loqui in creditore priuilegiario.† & similiter Bart. & creditoribus priuilegiarijs, ius reuocandi esse concedit (nec enim negare poterat)vt l.sed an hic.ff.quod cum eo, l. ex facto,

l. ex facto. ff. de pec. & ff. de iur. fis. l. deferre. §. fi. Hæc ille.

Sed licet Neapolitani consilij ratio & authoritas me magnoperè mouerit:non tamen à Ioann. Andr. & cæteris legum prudentum verticibus dissentio:est enim à frequentioribus receptum in facto proposito, quod solutum est,reuocari posse,& meo quidem iudicio. l. clara sancitum est. vt patet in l. fin. §. & si præfatam. versic. sin verò creditores. & versic. sequen. C. de iu. del. Et animaduertendum est, vbi pecunia consumpta est, non de hypothecaria actione(vt Afflict. ait) tractandum esse. Tunc enim cum pecunia extat,quia in pecunia etiam hypotheca cõsistit, vt ff. qui potio. in pign. hab. l. idemque. † in fin. ff. 31 de pign. l. si fundus. §. in vendicatione. Hypothecaria agitur, vbi dicitur idem iuris esse, si dolo desijt possidere. At vbi(vt in proposita quæstione) bona fide pecunia cõsumpta est, condictione ex l. agẽdum est, vel in factum actione, vt in d. l. fin. §. & si præfatam. & l. deferre. in §. final. ff. de iur. fisc. & dicta l. pecuniam, cum gloss. quæ certam hanc interpretationem habuit. Et hoc vbi cautio non esset interposita, ex illa enim agendum esset, vt Salyc. ait in dicta l. pecuniam, & notauit Accurs. in dicta l. sed an hic. & de qua cautione statim dicemus. Nec mouere quenquam debet l. pupillus. & l. si non expedierit. clarũ est enim non refragari huic sententię,idq; ex ipsarum lectione,& interpretationem illam habent, quam ex relatis locis lector colliget. Minus etiam moueat cõsiderata æquitas à sacro consilio,quia absurdè hoc constitui videtur, vt reuocationi sit locus: quoniam non esset finis litium. Nam lex in creditoribus priuilegiarijs apertè statuit,ergo nõ esse absurdũ patet. Et si quis adhuc absurdè hoc constitui putet, cogitet longè absurdiùs esse cõstitui creditoribus,qui sibi hypothecis præcauerunt, nõ etiam consultum, vt in simili Iurisc. inquit. in l. ita vulneratus §. quòd si quis. ff. ad leg. Aquil. Accedit quod bene est creditoribus hypothecarijs consuli, vt reuocare possint,quoniam his,qui habent priuilegium concessum extitit, & hypothecarij creditores(vt diximus)priuilegiarijs præferũtur,& fortiora sunt iura,quę nobis facto nostro quęrimus,

32 mus,† quàm ea,quæ à lege nobis tribuunt.§.furti.inſtit. de oblig.ex delict & not.Ang.in l.priuilegia.ff.de priui. cre.& probatur in l.quod principi.& in l.Auguſtæ.ff. de leg.ij.in l.ſi filius.§.erit rubriano.ff.de fide. liber. Vndè quæ ſingulari iure conceſſa ſunt, faciliùs quàm ea, quæ communi iure inducta ſunt,tolluntur.l.militis codicil. lis.§.militia miſſus.ff.de milit.teſta. & his,quæ proximè diximus,adde Bal.Nouel.in tract.de dote,in x.par. nu.1. & Aym.Cra.in conſ.cxxxv.nu.28.verba Decreti &c.Q& aũt dicitur,extra priuilegia &hypothecas creditorem,vigilando meliorem conditionem ſuam facere, & occupã-
33 tis meliorem cauſam eſſe,† ſecundum diſtinctionẽ Bart. in d.l.pupillus.& cæterorum in relatis locis, vbi debitor ſoluendo non eſt,in tributoria actione locũ non habet: non enim vigilantium &occupantium melior eſt cauſa,ſed omnes creditores concurrunt,& in tributum vocãtur priuilegiarijs, & hypothecarijs exceptis l. procurato, §.fin.& l.ſeq.ff.de trib.& Pau.Caſt.in d.§.ſi plures. Idem quod in tributoria dicendum ait,in actionibus,quæ dãtur occaſione negotiationis: vt non ſit melior conditio occupantiũ.cuius rei illa ratio redditur:quia magis merci,quàm perſonæ credidiſſe cenſentur.& probat Aret. in d.§.introduxit.&ex alia ratione Gulielmi ſubijcit.Idem Paulus in decoctoribus mercatorum, omnes creditores ad omnia bona non vocari,ſed quemlibet ad ſuam negotiationem,quod non eſt in alijs creditoribus,qui ratione negotiationis,ſeu mercis non contraxêre,hi enim in qui
34 buſcunq; bonis audiendi ſunt,† & propterea in decoctionibus mercatorum iure,prouiſum eſt,ſi creditor à mercatore, qui decoxit,ſibi ſatisfieri petat;quoniã fieri poteſt, vt alius quoque vel alij exiſtere poſſint creditores,vt puta conditionale debitum immineat,vel in occulto ſit,creditori petenti ſibi debitum nõ ſoluatur, niſi præſtita cautione,ſe pro rata refuſurum, ſi alij emerſerint creditores: quoniam (vt diximus)non eſt melior conditio occupantium,ſeu vigilantium. Idque ratione mercaturæ & negotiationis receptum eſt,quando creditores magis merci, quàm pecuniæ credere cenſentur: cùm regulariter in alijs

alijs actionibus, quæ ratione ſeu occaſione negotiationis non dantur creditoribus,qui primi veniunt,ſine cautione ſatisfieri debeat. l. fin. §. & ſi præfatam. C. de iure deli.l.ſumma cum ratione.ff.de pecul. quoniã inter hos melior eſt vigilantium conditio, ſecundum dict. prædictorum. Quibus addes l.ex facto.ff de pecul.in fi. & Pau. Caſt.in citato conſ.cclxxxvij.viſis,in prin. part. j. qui ait,
† ſi aliquibus ſolutum ſit creditoribus,propter cautionẽ 35
meliorem conditionem effectam, non eſſe, ſed perinde haberi,ac ſi ſolutum non fuiſſet,quæ ſingularia, & memoria tenenda. Idem Paul.non ſemel ait, & ego vera in iure eſſe puto. Licet me non lateat,huic ſententiæ generalia verba Doctorum,in citatis locis refragari,& præſertim,quæ ſcripſit Bald.in conſ.ccccxxxij.caſus talis.libr. j. & in conſ.cccc.num.8.lib.v. qui quoniam relata per nos iure non citârunt,nec quæſtionem propoſitam diſputauerunt, non eorum ſententiæ, ſed Pauli inhærendum eſſe placuit.

Finis Tract.de Decoct.

PRIMAE PARTICVLAE VLTIMAE PARTIS PRINCIPALIS

ARGVMENTVM.

Quomodo procedendum ſit in cauſis Mercatorum.

SVMMAE.

1 *Aequitas in curia mercatorum præcipuè ſpectanda eſt, & ex bono,& æquo in cauſis eorum procedendum reiectis iuris apicibus.*

2 *Interpretatio ad l.1.ff.de iuſtitia & iure. & ſeq.*

3 *Aequitas ex circunſtantijs cõſideranda eſt,& quæ ſint circunſtantiæ.*

4 In-

4 *Interpretatio ad l placuit. C. de iud.*
5 *Apices iuris, qui dicantur. & seq.*
6 *Declaratio ad Barto. in l. fideiussor. in §. quædam. & in l. Quintus. ff. mand.*
7 *Sermones circa vniuersalia faciliores sunt, sed circa particularia veriores.*
8 *Collegia mercatorum, quòd possint sibi ius proprium cõstituere, & in quibus. & sequen. numero, & numero 15. & sequent.*
9 *Statuta mercatorum, quòd non egeant confirmatione.*
10 *Statuta mercatorum num in alio foro seruanda sint, seu potiùs coram consulibus eorum tantùm, & nume. 13. & seq.*
11 *Interpretatio ad Accursium in l. penultim. C. de constit. pec.*
12 *Mutinensis, qui emit merces Bononiæ, si Mutinæ ad pretium conueniatur, seruandum est statutum Bononiense, quod litis decisionem respicit, & cur diuersum in eo, qui mercator non est, & à mercatore conuenitur, vt mercatorum statutum non seruetur, quando non adest populi vel Principis confirmatio.*
13 *Constitutio, quæ de vno iudice loquitur, & in alio locum habet.*
14 *Interpretatio ad l. diffamari. C. de ingen. & manu.*
15 *Mercatores an possint statuere, vt pater pro filio teneatur.*
16 *Statuere mercatores possunt, quòd contra scripturas eorum non possit obijci exceptio præscriptionis.*
17 *Statuere mercatores non possunt aliquid, quod naturaliter & euidenter sit iniustum, item contra ius publicũ totius ciuitatis: & illud, quod monopolium sapiat.*
18 *Statu-*

18 *Statuium aromatariorum, quod in funeribus ceram à quoquam dari vetat, nisi prius hæredes defuncti aromatario eius, quod defunctus debuit, satisfecerit, est improbatum.*
19 *Statutum, quod vetat opus ab vno cœptum, ab alio perfici non posse absque consensu eius, qui inchoauit, non valet.*
20 *Statutum, quod certas tãtùm personas artem aliquam seu exercitium facere iubet, reliquas verò vetat, improbatur.*
21 *Mercatores, quòd possint statuere, cimatores impostorum non accedere cum emptoribus ad eorum tabernas, licet accedere consueuerint inspiciendi gratia qualitatem pannorum.*
22 *Statutum, quòd sit vnicus purgus, vel quòd non possint nisi certi homines artem lanæ exercere, quia hæc monopolium inducunt, non valet, nisi à publico approbetur.*
23 *Statutum, quòd omnes sine fraude, & secundum certam mensuram pannos faciant, quod ẽ rectori artis omnes subijciantur, valet.*
24 *Mercatores non possunt statuere, quòd nullus ex eis possit alium in ius vocare coram præside, sed tantùm coram consule.*
25 *Mercatores inter alias personas eis non subiectas statuere non possunt, nisi se foro subijciant, vel agant. Si enim agunt, reconueniri possunt.*
26 *Matriculatus in diuersis artibus seu negotiationibus, vbi sit conueniendus.*
27 *Statuto stante, quòd contra apochas mercatorum nihil apponi possit, sed ad solutionem compellantur, qui soluit,*

ſoluit, allegans indebitum, & non eſt auditus, condictione indebiti poterit repetere.

28 *Mercatores poſſunt decernere, quòd priuatæ ſcripturæ fides habeatur.*

29 *Statutum mercatorum, quòd contumax habeatur pro confeſſo, quomodo intelligendum ſit.*

30 *Statutum, quod iubet ſcripturas manu propria mercatorum ſcriptas, exequendas eſſe, quòd locum habeat etiam in ſubſcriptis. Item in ſcripta ab alio, mandato mercatoris.*

31 *Lex municipalis, quæ iubet ſcripturis mercatorum plenam fidem haberi, valet: & fides habetur inter eos, & ſi alibi agatur, ſeu in alio loco producatur.*

32 *Statutum Senenſe, quòd libris mercatorum credatur, habet locum in libris extraneorum mercatorum: ſitamen in collegio Senenſium mercatorum ſint matriculati.*

33 *Stante ſtatuto Senenſi, quòd credatur libris mercatorũ, ſi Seius mercator centum, quæ debebat Titio mercatori numerauit, & in Codice numerationem annotauit, quod propter legem nouam poſt numerationem latam non cenſeatur adempta facultas Seio numerationem ex Codice probandi.*

34 *Stante ſtatuto, quòd libris mercatorum credatur, credetur libris eius, qui deſijt mercator eſſe, quos ſcripſit dum mercator fuit.*

35 *Statutum, ſi dicit libris mercatorum ſtari ad plenariã probationem, non admittitur probatio in contrarium.*

36 *Libris Hebræorum, ſi ex priuilegio Principis ſtari debet ad plenariam probationem, non auditur volens contrà probare.*

37 *Statu-*

37 *Statutum, ſeu conſuetudo mercatorum omni ſcripturæ ad eorum fauorem credi mandans, non valet.*

38 *Statutum, quòd libris mercatorum credatur ad fauorem ſcribentiũ, intelligitur iudicis cõſenſu accedente.*

39 *Statutum, quòd libris mercatorum credatur, intelligitur, niſi mercator ſit notatus infamia.*

40 *Statutum, quòd libris mercatorum credatur, intelligitur in his, quæ ad negotiationẽ, ſeu mercaturã pertinẽt*

41 *Statutum, quòd non poſſit contrahi cum filiofamiliâs niſi ſit mercator, intelligitur ſi in cauſam mercaturæ cõtrahatur, & in re dubia tanquam cum mercatore contractum præſumitur, & verſum in mercaturam.*

42 *Statutum, quòd libris mercatorum credatur, interpretatur, dummodo in territorio, in quo ſtatutum viget, liber conſcriptus ſit.*

43 *Differentia inter ſtatutum factum à collegio mercatorũ, & à populo, quòd libris mercatorũ credatur.*

44 *Statutum, quòd conſulibus in cauſis mercatorum tribuit iuriſdictionem, an ad hæredes mercatorũ, qui tamen mercatores non ſint, porrigatur.*

45 *Clericus hæres mercatoris, quòd non poſſit coram conſulibus mercatorum ex negotio mercaturæ à defuncto geſto conueniri, & quare.*

46 *Conſtitutione Florentina, qua officialibus mercaturæ in quibuſdam iuriſdictio tantùm tribuitur, num cenſeatur adempta iuriſdictio ordinarij.*

47 *Statutum, quod conſulibus mercatorum cognitionẽ, quæ à guarentigia proficiſcitur, prohibet, quomodo intelligatur.*

48 *Interpretatio ad ſtatutum Anconitanum ſub rubr. de offic. dua. colla. off.*

49 *Statuta, quibus consulitur mercatoribus, artificibus, vt melius mercatura exerceatur, ad statum ciuitatis, & publicam vtilitatem pertinent.*

50 *Statuta mercatorum confirmata à populo num dicantur statuta illius populi, seu mercatorum.*

51 *Obligatio, quæ descendit ex decreto mercatorum, an sit prætoria: & consequenter arbitraria.*

52 *Actiones pœnales descendentes ex statutis Ducum, Comitum, & Marchionum, annales sunt, quando ciuiliter instituuntur. secus, si criminaliter.*

53 *Statuta mercatorũ, quòd non dicantur ius prætorium sed pacta, & quòd benignè interpretanda sint.*

54 *Curta nomen, quid significet, relatiuè*

DEi Optimi Maximi implorato auxilio, In curia mercatorum †æquitatem præcipuè spectandam, & ex bono, & æquo causas dirimendas esse, & de apicibus iuris disputare minimè congruere, nemo est profectò, qui nesciat. Id enim in sexcentis locis recentiores Iurisconsulti tradidêre, quorum aliqua hîc referemus in singulis disceptationibus, alia posteà relaturi. Notauit enim id Bartol. noster in l. si fideiussor. in §. quædam. & in le. Quintus Mutius. vbi optimus text. ff. mandat. Idem Salic. & Alexand. sensêre in l. placuit. C. de iudic. & probat idem Alexand. in consi. xlj. viso puncto. col. ij. libr. iij. & in consi. lij. nume. 4. & in fi. vol. vj & consilio cxiij nume. 12. & sequen. eo. vol. & Rom. non improbat in consi. cxciij. negari non potest, &c. & assensit Bal. in l. si pro ea. C. manda. in fi. co. & in consilio cccc. in v. lib. nu. 10. & consil. ccccl xvi. nume. 4. eodem lib. Angel etiam ait in l. argentarijs. ff. de eden. in tribunalibus mercatorum veritatem, & æquitatem vigori præualere. Et idem Ang. eleganter scripsit in consi. ccxix, arbitror dictam litem, &c. & in ead. opi. fuit. Deci. in reg.

in reg. in omnibus quidem. ff. de regu. iuris, qui hanc sententiam ab Imola & Angelo & plerisq; alijs confirmari scripsit, à qua non recedit Soci. in consilio xciiij. in causa numero 6. vol. iij. & consil. lxiij. num. 7. eod. volu. & Fulgos. consil. vij. est & Iason in eadem sententia, in consil. lxxxij. visis, &c. vol. j. Bert. in consilio cxlix. volu. iij. & est relatum apud Lud. Goz. in repet. l. ij. sub numero 163. seu 165. C. de pact. inter emp. Pau. etiam Par. alia loca referẽdo, verum esse affirmat, in consilio lxxxij. num. 20. vol. j. animaduertendum, &c. & in consil. lxxxviij. num. 4. eo. vol. ad veritatem, &c. Verùm licet hoc verbum in ore omnium sit, sunt forsan multi, qui vim, ac potestatem relatorum verborum minimè norunt, & præsertim mercatores, qui id se scire profitentur, vt in in calce tractatus diximus. vnde necessariũ esse duximus, & generaliter prius verba prædicta excutere, Iurisconsultorum prouidentia laudata, quæ opem mercaturæ, & mercatoribus tulit, propter æstimationem eorum, & speciatim deinde forenses disceptationes proponere, ex quibus relatorum verborũ euidentior intellectus præstabitur: Daboq; operam (vt Ciceronis verbis vtar in Oratione pro Quintio) multis iniurijs iactatam, atque agitatam æquitatem, in hoc loco, id est, mercatorum foro consistere, & confirmari. Id quò faciliùs contingat, generaliter priùs (vt diximus) disseremus, deinde ad singularia perueniemus. Et primùm, dicet aliquis, relatos iuris interpretes longè errasse qui ius singulare esse scripserunt, in curia mercatorum ex bono & æquo procedi. † Id enim generaliter decretum videtur, nam Iurisconsul. in leg. j. ff. de iustitia & iure. ait, Ius est ars boni & æqui, & reliqua. & paulò inferiùs, Boni & æqui notitiam profitemur. In quorum verborũ interpretatione Accur. & plerique alij bonum ab æquo distinxêre, existimantes ius aliud esse bonum, aliud æquũ, moti. l. j. ff. de vsuca. & leg. hac. le. decernimus. C. de pac. con. tam super dot. quæ tamen diuersitas inter bonũ & æquum nõ probatur, sed in ea l. vtriusq; fit collatio. Sicut enim bono melius est, ita æquo potest esse æquius. ff. de furt. l. si seruus communis. §. quod verò, & quẽadmodum

dum nõ valeat argumentatio ſeu cõſequentia, Aurũ eſt melius argento, igitur argentum non eſt bonum: ſicut minimè procedit: Iſtud Ius excellit æquitate, ergo illud quod videtur bonum, non poteſt dici æquum. Et hoc argumentandi genere Cicero illos probauit, qui vtile ab honeſto ſeparabant. Nihil enim vtile eſt, quod non ſit honeſtum, & certè nil cenſebitur bonum, quod æquitati repugnet. Placet igitur Budæi expoſitio, qui in adnotationibus ad Pandectas poſt effuſum ſermonem ait. Cùm æquum, & bonum dicimus, abſolutam bonitatem æquitatemq; ſignificamus, & iuris medullã, germanamq; iuſtitiam. Cuius interpretationem Io. Oldend. non improbat in diſputatione ſua forenſi iuris, & æquitatis, & ait Roma. olim perpendiſſe bonitatem cũ æquitate ſic eſſe connexam, vt aliàs bonum & æquum, aliàs bonum æquum ſine copula dicerent. & adducit Ciceronem in Bruto, ſubditq; diſputatione longa ex mente, ac verbis Budæi, tacito tamen autore, æquitatem appellari bonum & æquum, ſeu conuenientiã, bonam fidem, naturalem iuſtitiam, verùm ius, germanam iuſtitiam, ſimplicitatem legum, æquam lancem, humanum ius, humanitatem, gubernatiuam ſapientiam, arbitrium boni viri, religionem remiſſionem anguſti iuris. Quibus omnibus ferè dicendi modis tanquam idem, hoc eſt, æquitatem ſignificantibus, Iuriſc. & imperatores vſos fuiſſe, legibus probat. Et adde prædictis, quæ plenè And. Tiraq. ſcripſit in com. de vtroque ret. §. xxxv. gl. j. nu. 25. & ſeq. & ante nu. qui multa addit, & Alciat. in parerg. iur. lib. ij. c. xj. Sed,
3 vt clariùs ſenſus traditus ad l. j. habeatur,† ſciendum eſt etiam ex circunſtantijs rerum æquitatẽ præcipuè conſiderandam, & ab apicibus iuris ex circunſtantijs illã diſcerni, & ab illis recedi. Circunſtantias igitur, quæ in iure variant omnia, ex quibus æquitas colligitur, quę de iure multũ remittit, Iuriſc. in l. aut facta. ff. de pœ. ſeptẽ modis conſiderari eleganter ait. Etſunt tales, CAVSA. quare aliquid factum ſit. PERSONA, quæ, & qua cum fecerit, LOCVS, vbi factum ſit. TEMPVS, quando factum ſit, QVANTITAS, magnumne, an exile ſit. QVALITAS, quomodo facta ſit. EVENTVS. metu, vi, errore, dolo, culpa, caſu fortuito, factum ſit. Quæ idem Ioan. Oldrad. in citato loco notauit, & ſenſiſſe videtur Bald. in citata l. j. ſub nu. 5. dum æquitatẽ in genere & in ſpecie definit. Et & ex his, ac infrà dicendis, colliges quare in l. j. non ſemel citata, Iuriſconſ. dixerit ius eſſe artem æqui & boni. Euenit enim, vt ius, quod in genere ſuo æquũ, & bonum eſt (ſunt enim iuris regulæ & poſitiones iuſtiſſimæ, adeò vt ſecundum naturam iuſtiores dari non poſſunt) ſi ad facti ſpeciem ſingularem transferas, atq; deducas ex circunſtantijs, æquo aliud æquius eſſe ijſdem legibus, & ſumma cum ratione probes, habes exemplum in le. ſi ſeruus communis. §. quod ve. ff. de furtis. Item in l. ſi me, & Titium. ff. ſi certum petatur. Licet enim arbitratus boni & æqui dixerit, vbi nullum negotium tecum contraxi, te mihi non obligari, ex circumſtantijs: tamen æquius eſſe iudicauit Iuriſconſultus, pecuniam meam, quæ ad te peruenit, eã mihi reddi. Sed vt propiùs ad rem accedamus, exemplum perſonæ ratione belliſſima, Iuriſconſultus adiecit in l. bona fides. ff. depoſi. Et hæc eſt æquitas ratione perſonæ à Quinto Mutio Scæuola conſiderata in leg. Quintus, ff. mandat, iunctis his, quæ eleganter ſcripſit Bartolus in l. ſi fideiuſſor, in fin. ff. de fideiuſſ. Vnde Baldus noſter, in c. ſi pro debilitate. de offic. delegati. ait bonam fidem valde requiri, in his, qui plurimum negotiãtur. Quem refert, ac probat Iaſon in leg. iuriſgentium, in §. ſed cum nulla. numero 11. ff. de pact. & Alexand. in conſilio cxiij. numero 13. volum. vj. Huc pertinet, quod recentiores Iuris interpretes ſcripſerunt in leg. placuit. C. de iudici. æquitatem in ſpecie ſcriptam rigori in genere,† etiam ſcripto præferendam. Vulgaris eſt enim iuris regula, generi per ſpeciem derogari, vt in regula, generi. 4
de regulis iuris. in vj. Benè igitur cenſuerunt plerique ex noſtratibus Iuriſconſult, qui ratione perſonarum mercatorum, & propter æſtimationem eorum, in eorum cauſis ex bono & æquo procedendum eſſe tradidêre.
†Sed iam apices iuris, qui ſint videamus. & optimus le- 5
gum interpres Bartol. in lege ſi fideiuſſ. in §. quædam.

ff. manda. apices iuris esse putat, quæ subtilitatem quandam respiciunt, magis, quàm facti veritatem. Verbi gratia, si esset instituta directa actio, cùm vtilis competebat, vel non esset lis contestata, & similia subijcit prædicta, non esse intelligenda, vt iuris ciuilis ratio non habeatur quia esset contra legem, bona fides. ff. depo. hæc ille. cuius sententiam probauit. Bal. ibidem Salic. in l. placuit. C. de iud. Iaſ. in l. alienam. colum. ij. C. de procur. qui citat Bal. in c. j. colum. ij. de constit. dicentem iuris apices dici, quicquid bonam fidē non tangit, sed extrinsecus agitatū est. Probat etiā Soc. in consi. cxx. cū in præsenti, colum. vij. versi. Nec ex eo. vol. j. huic rei est & illud adnotandum, quod Bal. ait in l. si pro ea. nu. 14. C. mand. scripsit enim prima fronte Bar. sibi parū constitisse videri. Dixit enim (vt retulimus) in §. quædam iura ciuilia. seruari oportere. d. l. bona fides, ait in l. Quintus. ait: † In curia mercatorum (vbi negotia æquitate terminanda sunt) non potest opponi exceptio, non interuenit stipulatio, sed fuit nudum pactum, quæ contraria esse videntur. Vtrunque tamen verum esse subijcit: quia aut ius commune detrahit iurisgentium ex causa, & tunc seruandū est ius commune, vt in solennitate testamentorum, aut ius commune non intromittit se detrahendo iurisgentium, sed non adijcit ei robur, vt in pacto nudo, & tunc seruandum est ius gentium, vbi mera & sola æquitas debet attendi. Hactenus ille, qui id notandum ait, & refert ac probat Marc. Blan. in tract. de cōpro. nu. 43. Tom: xij. sed & clariùs, & magis secundum naturalem æquitatē, dicendum est, quòd Apex est cuiuscunq, rei summitas, quæ acuminata est, atq; indiuisa. Vnde regulę à summitate iuris productæ. metaphoricôs apices dicūtur, quasi nimiū plerunque à casu aliquo singulari remotæ, consideratis rei de qua agitur, circumstantijs. Vnde Ioann. Oldendo. apices iuris varijs vocabulis demonstrari posse dicebat, quod & prius Budæus notauerat. Veluti summum ius, ius inflexibile, generalis definitio, subtilitas verborum, seueritas legum, perdurum ius strictum, ius nonnunquā summa iniuria. Sed hoc vltimum impropriè, vnde illud Teren-

Terentianum. Summum ius, summa iniuria, de quo Terentij verbo memini (vt dictum est) declarando Abb. in c. capellanus. nu. 5. de ferijs. & videbis Andr. Tiraq. in citato loco. l. iij. in §. xxxv. in gloss. j. Sed vt vnde diuertera, redeam, generaliter ius nostrum vitium in se non habet, positioneſq; iuris iustissimæ sunt: euenit tamen (vt diximus) si generales iuris regulas, ad casum specialem transferamus, ius summum, quod bonum in se est, ex circunstantijs, si seruares, efficere summam iniuriam. Veluti seruare pactum, est iuris positio iustissima. l. j. ff. de pac. si tamen pactum ad aliquam facti speciem transferas, veluti 22
cùm turpis res in pacto deducitur, aut contra leges, bonósue mores pactum est initum, dolóue malo factum est, iuris formulam adduceres: serua pactum, esset profectò summa iniuria, idque ex circunstantijs habes, in iure sexcenta exempla. l. iuris gen. §. prætor ait. l. si vnus. §. pacta. l. contra iuris ciuilis. ff. de pac. l. fin. l. pactum, quod dotali. l. pacta, quæ contra C. de pact. le. generaliter. ff. de verbo. obl. quod sensisse videntur & Bud. & Ioan. Oldē. in relatis locis, non tamen ad rem nostram retulêre. Hęc est igitur illa æquitas, hæc est augusti iuris remissio, mercatorum ratione, & hac circumstantia inspecta, à Iurisconsultisque considerata. Hinc Scæuola, vt ait Cicero de claris oratoribus, peracutus erat ad excogitandum, quod in iure, aut in æquo verum esset, aut non esset. Hinc etiam Donatus ille Terentianus interpres, non merus, Grāmaticus in Adelphis ait: Interius & æquitatem hoc interest. Ius est, quod omnia recta, & inflexibilia exigit: æquitas est, quæ de iure multum remittit. Hinc denique Celsus adolescens relatus à Paulo Iurisconsulto, in leg. si seruum in §. sequitur. ff. de verb. obli. quæstionem de bono & æquo esse ait: In quo genere, plerunque sub autoritate iuris scientiæ perniciosè erratur. Circumstantiæ igitur sunt: quæ variant, & quæ præcipuè considerandæ sunt, & ex quibus (vt Scæuola, Celsus, & plerique alij innuunt) à regulis iuris generalibus recedimus. & ex his collige nullam in Bartolo fuisse repugnantiam, dum in §. quædam. dixit, in curia mercatorum iura ciui-

lia ſeruari,& in l. Quintus.agi ex pacto nudo aſſeuerat. Quoniam ſtrictũ illud ius. Quod nuda pactio actionem non pariat ex circunſtantia perſonæ, mercatorũ, temperandum moderandumq;,ex mẽte ac verbis legũ placuit. Seruabit ergo ius ciuile generaliter, his exceptis, quæ ex circunſtantia perſonæ ſingulariter non ſunt immutata,ex verbis ſeu mente eiuſdem iuris ciuilis.

† His igitur generaliter cognitis, quoniam (vt Phi- 7
loſophus ait) ſermones circa vniuerſalia faciliores quidem ſunt, ſed circa particularia, ſunt veriores, vt refert etiam Iaſon, in conſilio xviij. in præſenti, & cæt. col. ij. volum.iij. neceſſarium eſſe duxi, inuentas rẽs in ordinẽ diſtribuere,& ad ſingularia(vt in initio polliciti ſumus) deſcendere, non quod in omnibus velim verboſos commentarios facere:ſed in ſumma,quæ ad interpretationẽ relatorum verborum,noſtramq; materiam pertinent,referre.Et hoc ordine eundum eſt.

Primùm de conſtitutionibus,& ſtatutis mercatorum aliqua referemus.

Deinde,de iudicibus,ſeu conſulibus ipſorum tractabimus.

Poſteà,de libellis ſeu petitionibus.

Tum,de exceptionibus.

Quibus expletis,de probationibus,ac cæteris,quæ occurrent,dicemus,quid ſingulari iure inter mercatores receptum ſit.

Ad extremum,iudices breuiter admonebimus.

Igitur iuxta propoſitum ordinem, de conſtitutionibus mercatorum quaſdam diſceptationes ſubijciamus: Et primũ vulgarem illam quæſtionem, & antiquis temporibusagitatam proponemus.

8 † Num mercatorum collegia ius proprium ſibi poſſint cõſtituere. In quo iuris articulo receptũ eſt,poſſe, & quidem rectè. Quæ enim licita collegia inter collegiatos ſtatuêre,rata ſunt.l.ij.in fin.C.de conſti.pecu.vbi Accur. & Bal.notarũt §.fi.in auth.de fideiuſſ. col.j. & probat Bart. in l.omnes populi,nu.6.ff.de iuſt.&iur.&placet eo.in loco Ang.& Bal.item Iaſ.ſub.nu.37.Scueri.ſub nu.11. Ioã. Cro.

Cro.ſub nu.17.& notârunt Bal.& Sal.in l.fi.C. de iuriſd. omni.iud.Sed hæc intelligenda ſunt, vt ſtatuere poſſint in his,in quibus iuriſdictionem habent, pertinentibuſque ad mercaturam, & ipſos mercatores, non autem in his,quæ remota ſunt ab eorum officijs,& profeſſione.Exempli loco,ſi ſuper hæreditatibus decernerent:arg.l. fin. & eorum,quæ in ead.l.no.ff.de iuriſd.om.iud. idque ex ſententia Barto.& præcipuè Bald.in ea.l.omnes populi. ſub num.8.& Bar.in l.fin.num.20.ff.de col.illic. & ex facto conſultus idem reſpondit Bald.in conſi.xliij.preſuppoſito,&c.libr.iiij.quod nota.& videbis Rom. in conſil. ccc.omnipotentis Dei.qui addit longam conſuetudinẽ, iuriſdictionem tribuere etiam non habenti, & conſequẽter in his,quæ extra profeſſionem ſunt. Item, ſi dicta ſtatuta communi iuri,ſeu municipali,quod ciuitas ſibi cõſtituiſſet,contradicerent, dum modo diuinum ius, vel naturale non improbarent: ſeruanda tamen inter eos ſunt. Hoc enim iure,& ipſi mercatores,& eorundem hæredes vtuntur: alij verò vti non aſtringuntur. Cuius rei illa ratio redditur: quia talia ſtatuta conuentiones dicũtur.ff.de leg.l.ſed & ea.ergo alijs non nocent.l. ſi vnus.§. ante omnia.ff.de pact. Hoc amplius ſubijcit Bald.in l.ij. num.7.C.de conſt.pec.†huiuſmodi ſtatuta ſuperioris cõ 9
firmatione nõ egere,cùm à lege approbata ſint, vt in ea. l.patet.& §.final.in Auth.de fid.& facit l.fin. C. de iuriſ. om. iud. Quod & veriùs eſt ſecundum Angel. Seuer.& Cro.in d.l.omnes populi.& Sal.in d.l.ij.& l.fin.paulò ſuperiùs citata,quem videas, quicquid idem Bald. ſibi parum conſtans dixerit, in eadem l. & in l. humanum. C. de legi.ac quidam alij ſcripſerint,vt dicemus in princip. ſeq.particulæ.

† Incurrit hìc alia inſpectio,num mercatorum ſtatu- 10
ta in alio foro,ſeu curia ſeruanda ſint, ſeu potiùs coram conſulibus,eorumúe iudicibus tantum? & exploſa Accur.ſententia in l.ij.C.de conſtitu.pecunia plerunq; probârunt,quòd poſt veteres Iuriſcon.notauit Bald. in ead. l.ſub num.7.Scripſit enim in hęc verba: Si ſtatutum mercatorum reſpicit actus eorũ,vel fidem actorum, vt putà

dicit ſtatutum, quòd mercator poſſit conuenire ex nudo pacto, vel quòd ſcripturæ priuatæ mercatorũ plena habeatur fides, & ſtatuta talia valere ait, & in quolibet foro, & nedum ſeculari, ſed etiam epiſcopali ſeruãda ſunt. Idque notatur in l. ex ea. ff. de poſtu. Quod & verum eſt, niſi ſtatutum referret ſe ſolum ad ipſos iudices. Verbi gratia, ſi ſtatutum mercatorum diceret, quòd conſules mercatorum redderent ius ex nudo pacto, vel crẽdant vnius mercatoris legalis dicto, vel non admittant exceptionem contra ſcripturam mercatoris. Tunc enim ſtatutum in alio foro non eſſet ſeruandum: quia in alio foro non loquitur. Si verò ſtatutum reſpicit modum procedendi, vt puta eſt ſtatutum eorum conſuetudine confirmatum, quòd procedatur de plano, ſine ſtrepitu & figura iudicij, iſtud ſtatutum non valet, niſi in eorum foro. Vnde coram poteſtate ſeruabitur iuris ordo ſecundum doctrinam doctorum in l. cunctos populos. C. de ſumm. trinit. in l. j. C. de eman. lib. Et ideo ſtatutum deciſiuum concludens iudici non mutat ſuum forum. Sed ſi concludit actioni ſiue cauſæ, valet vbique in decidendo, ſed non in ordinando iudicium. Hactenus Baldus in ſuprà ſcripta verba, qui ſubijcit hæc memoria tenenda, & alij plerique conſentiunt, vt ſcribit Iaſ. in l. omnes populi. numer. 39. ff. de iuſtitia & iure. & ibidem Ioan. Crot. nume. 19. & probat Aſten. in iij. volum. de conſti. & decr. in verbo, curia. quibus addes, quæ eleganter Rom. ſcripſit in conſil. ccxlij. vnum. &c. & conſil. ſequ. & addes Paul. Caſt. in l. eum qui. in §. quod exigimus. ff. de conſtit. pecun. vbi idem probat.

Sed & his, quæ diximus, quædam adnotanda ſunt, & illud primum, quod belliſſimè Salicetus ſcripſit in l. ij. C. de conſtit. pecu. Ait enim prædicta à frequentioribus recepta eſſe. & ſub nume. 11. ſubdit in hæc fermè verba:

11 † Attendite, non enim puto à cæteris Accurſium diſſenſiſſe, ſed de alio apud eum quæſitum eſſe. Finge, quòd qui mercator non eſt, vel alienæ negotiationis, ſeu ſcholæ emit cinnamomum à mercatore, vel ſcyphum ab aurifice, mercator ſeu artifex conuenit emptorem, coram pote-

poteſtate, qui rei eſt iudex, & ad rei geſtæ probationem exhibet librum ſuum, cui ex forma ſtatuti mercatorum, ſeu illius artis & profeſsiõis plena habetur fides, excipiat, reus ſe non aſtringi ſtatuto, quia alienæ profeſsionis eſt, ſenſit Accurſius ſtatuto locum non eſſe, quoniam vtriuſque ius commune non eſt, contra verò, ſi ambo mercatores vel aurifices eſſent. Et refert hanc interpretationem ad Accurſium fuiſſe, ex mẽte Lamb. de Ramp. ſecundũ Cyn. qui eum in dicto loco retulit, & verum eſſe putat. Hæc mouere, quenquam poſſe addit. Si Mutinẽſis emeret merces Bononiæ, & Mutinæ ad pretiũ conueniretur, Bononienſe ſtatutũ ſeruari oportere, quod litis deciſionem reſpiceret, vt idem ſcripſit, in l. cunctos populos. C. de ſumma Trinit. & tamen Mutinenſis, illo ſtatuto non ſubijcitur, quoniam contrahẽdo Bononiæ, hic ſe ſtatuto Bononienſi ſubiecit, & ſubditũ fecit per contractum, in territorio contrahentium factum. At collegia, ſocietates & ſcholæ huiuſmodi nec locũ ſeu territorium, nec iuriſdictionem habent ratione loci, ſed tantum perſonarum eiuſdẽ duntaxat artis & profeſſionis. l. fi. vbi probari inquit. C. de iuriſd. omn. iud. Subijcit deindè prædicta vera, niſi ſtatuto ciuitatis aliud expreſsè caueretur, vel ſtatuto mercatorum, ſeu alterius profeſſionis & ſcholæ, qd à Principe, ſeu poteſtatem habente approbatum eſſet, propterea ſubiungit. Ex his collige ſpecialem approbationem, quo caſu ſit vtilis, vt puta ſi aliqua in illis ſtatutis ſint ſancita, quæ alios etiam præter profeſſionis homines ligaret, & ſtatuta etiam inter eos, in his, quæ publicæ leges vetârunt, ſeruanda non ſunt. l. ſodales. ff. de colle. illi. niſi ab authoritatem habente confirmentur.

Hactenus Salic. quem etiam quo ad confirmationem videbis, in l. final. ſub numer. 2. C. de iuriſ. omn. iud. quibus adde, quod Seu. in citata l. omnes populi. ad verbum retulit Salic. & probauit, & placet Saliceti ſenſus ad gloſ. Angel. Aret. in §. ius ciuile. num. 4. inſtit. de iure natur. gen. vel ciui. & ex facto conſultus Socinus Salicetum referendo ſequitur, vt patet in conſ. cclxxxviij. col. v. verſ. minuſque obſtat lib. ij.

Deindè

Deindè ſciendum eſt,quòd Iaſon. in l. omnes populi ſub nume.29. referendo Salicet.parum ſibi liquere ait,ſi ſtatutum mercatorum mandat libris eorum plenam fidem haberi,& ſeruanda ſunt eorum ſtatuta cauſa deciſionem reſpicientia,etiam in alio foro, quare etiam non ſeruentur contra alios,qui non ſunt mercatores. Sed ex his,quę diximus cur contra illum,qui mercator non eſt, ſtatutum ſeruandum non ſit,ratio colligitur,&benè quidem Salicet. Cyn. Lambert. de Ramp. Angel.& Soci. cenſuerunt. Et cur diuerſum ſit,alia ratio ex mente Bal. reddi poteſt. Ait enim Bald. ſtatuta mercatorum conuentiones dici. ff. de leg. l. ſed & ea. quod comprobabis, ex l. final. ff. de colleg. illic. in illis verbis: His autem poteſtatem facit lex pactionem,quam velit ſibi ferre,dúm ne qd ex publica lege corrumpant,&c. Pactiones autem,& conuentiones inter aliquas perſonas, nè alijs noceant, ante omnia animaduertendum eſt. l. ſi vnus. §. ante omnia. ff. de pactis.

Denique,quod diximus, ſtatuta mercatorum cauſarum deciſionem reſpicientia, vbi verba relata ſunt,ſeu directa ad conſules, officialéſve eorum, alios iudices, vt puta poteſtatem,etiam inter ipſos mercatores ſeruare nõ teneri: Seue. in ead. l. omnes populi. ſub num. 12. non in-
13 ſubtiliter notauit:† mouit eum,quia conſtitutio,quæ de vno iudice loquitur,vt putà de prætore, & in alio locum habet in ea re iuriſdictionem habente,ſecundum Barto. in l. ij. in §. equidem. ff. ad Tertullia. citat etiam Dyn. in l. ij. in §. ſi mater. ff. ad Tertullia.& Tanc. de Cor. in ſua compen. c. xij. quæſti. xxj. quod comprobabis ex his, quæ Aret. ſcripſit in conſ. cvij. in fin.& Ancha. in conſil. cccxl. & conſil. ſeq. licet contrà innuat Sig. in conſil. ccxliij. & ſequent.& videbis Corn. in conſil. cccxix. in vltima hæſitatione, volumine iij. Addit etiam differentiam conſtitutam à Doct.& ſuperſtitioſam,& verbalem videri,dum conſiderant ad quem iudicem verba referantur, igitur reijcienda: argum. l. ſuperſtitioſam. C. de contrah. & commit. ſtipul. Et ſubdit, ſi hæc ſententia admitteretur, euenire facilè poſſet, quòd reus iuxta l. diffamari. C. de ing. & ma. poſ-

& ma. poſſet conuenire actorem coram prætore, † & ſta- 14
tutum inter mercatores factum eluſorium redderetur, cuius prætextu quis fortè contraxit, & ideò ſibi non cauit, vt cauiſſet,& ſubdit ex his illud ſequi,quòd ſi reus in terminis legis diffamari conueniſſet actorem coram poteſtate, vt terminus ad agendum ſtatueretur, & ſtatutus fuerit,quòd actor,qui prius coram officialibus mercaturæ agere potuiſſet,tanquàm præuentus amplius non poſſit: argu. eorum, quæ Bald. ſcripſit in l. ordinarij. C. de rei vend. quod etiam alijs probat, & memoria tenendum ait,&cogitandum eſſe ſubijcit,cùm relatum à quoquam non legerit. Mihi autem in propoſito iuris articulo cogitanti durum videbatur ab eo,in quo omnes cõſentiunt, diſſentire. Et quoniam rationes Seueri. me valdè mouẽt, ideò ex mente forſan legis, & iuris interpretum diſtinguendum videbatur,quemadmodum in pactis Iuriſcõſult. eleganter ait in l. iuris gentium. in §. pactorum. ff. de pact. Nam illic ita eſt: Pactorum autem quædam in rem ſunt,quædam in perſonam. In rem ſunt. quoties generaliter paciſcor, nè rem petam: in perſonam ſunt, quoties nè à perſona petam,id eſt, nè à Lucio Titio petam. Vtrũ autem in rem, an in perſonam pactum factum eſt, non minùs ex verbis,quàm ex mente conuenientium exiſtimandum eſt. Plerunque enim(vt Pædius ait)perſona pacto inſeritur,non vt perſonale pactum fiat, ſed vt demõſtretur,cum quo pactum eſt factum.

Hactenus Vlpian. Quæ diſtinctio mihi videtur probabilis. Non minùs ergo ex verbis, quàm ex mente ſtatuentium exiſtimandum eſt,an coram conſulibus,& officialibus tantum ſtatutum ſeruari voluerint. Planè, ſi dictio taxatiua tantùm, ſeu duntaxat in ſtatuto adiecta ſit,dicendum erit de conſulibus tantùm eorum ſtatuentes ſenſiſſe,& coram alijs iudicibus ſeruari noluiſſet. Intelligenda eſt ergo Baldi & cæterorum ſententia. vbi conſtat verba ad conſules mercatorum relata non demonſtrandi gratia. Sed quando conſtat ex verbis, ſeu mente ſtatuentium perſonas conſulum, ſeu officialium eorum egredi noluiſſe. At vbi demonſtrandi cauſa perſona conſulis in-

sulis inseritur in statuto, vt demonstretur, scilicet, consu-
lem inter eos ius dicere, Seue. sententia admittenda sit.
Idem & in re dubia, quando in ambiguo pactum reale
potius iudicatur, & hæc secũdum ea, quæ in citato §. Bar-
tol. Paul. Alexand. & Iaso. scripserunt, quæ distinctio ex
eo probatur, quòd Bald. & ipsemet Seue. & plerique alij
huiusmodi statuta conuentiones, & pactiones dici, rectè
sunt opinati, & nos comprobauimus ex l. fina. ff. de col-
leg. illicit.

15 †Tractandum nunc est clariùs, & in summa, sũper qui-
bus possint statuere, & quædam alia permistè referemus,
à materia tamen non aliena. & Bald. in citata l. ij. quæ-
rit, num mercatores possint statuere, vt pater pro filio te
neatur. & ait non posse, nisi filius mercator patri quæ-
stum referat, cuius rei illam rationem reddit, quia talè
statutum est contra ius gentium, nec mouere glos. debe-
re subdit in Rubr. de decurion. quia in statuto ciuitatis
loquitur, non autem vnius collegij. Tu autem videbis,
quæ in eodem loco Salicet. scripsit, & nos pleniùs attigi-
mus in tract. nostro, de decoctoribus, in ea parte, in qua
de statutis differuimus, quæ est quarta. ideò hîc omitti-
mus, & videbis Seue. in l. omnes populi. numero. 12. ff. de
iustitia & iure.

16 †Quæsiuit etiam Bal. in ead. l. ij. nu. 9. num statutum
valeat, quòd contra scripturas mercatorũ non possit obij
ci exceptio præscriptionis: & probat valere, cùm possint
aliter, quàm ius commune decreuerit statuere, vt in ead.
l. ij. probatur, & Bal. sententiam probauit Aften. in iij. vo.
de statut. & const. in verbo, mercator.

17 †Idem Bal. in relato loco ait, non posse aliquid decer-
nere, quod naturaliter, & euidenter sit iniustum, l. ambi-
tiosa. ff. de decr. ab ord. faciend. & not. in l. j. C. quæ sit lon
ga consuetudo. Item contra ius publicum totius ciuita-
tis statuere vetantur. Exempli loco, in depositis mercato
rum banni exceptionem obijci non posse: iuxta ea, quæ
leguntur, & not. in l. bona fides. ff. depositi. quæ Aften. &
Seuer. in citatis locis probârunt. Additq; Seue. & illud sta
tutum improbandum, quod monopoliũ sapiat. l. j. ff. de
monop.

monop. † Sal. etiam in ea. l. ij. & illud statutum aromata- 18
riorum improbat, quòd in funeribus ceram à quoquam
dari vetat, nisi prius heredes defuncti aromatario eius q̃
defunctus debuit, satisfecerint. Est enim iniustum & am
bitiosum, & vide tex. notabilem in l. fi. cum Aut. seq. C.
de sepul. vio. † Delendum & illud statutum putat, quod 19
vetat opus ab vno cœptum, ab alio perfici posse absq; cõ-
sensu eius, qui inchoauerit. † Et illa lex improbanda est, 20
quæ certas tãtùm personas artem aliquam seu exercitiũ
facere iubet, reliquas verò vetat secundum Bart. in l. fin.
ff. de colleg. illic. nu. 20. & iuxta l. j. de monop. quæ com-
probabis ex his, quæ eleganter ait Anch. in consil. cxlvij.
summæ prudentiæ, & autoritatis. col. fin. † Qui ex facto 21
consultus cùm tonsores pannorum, vulgò cimatores di-
cti consueuerint cum emptoribus ad tabernas, seu statiõ
nes mercatorum accedere inspiciendi gratia qualitatem,
valoremq́ pannorum, num statuere possint, vt posthac
ad tabernas eorum non accedant, & ait posse, & statutũ
ab omnibus in albo, seu matricula mercatorum descrip-
tis obseruandum esse.

† Idem Sal. in citato loco respondit, non valere illud 22
statutum, quòd sit vnicus (vt ipse ait) purgus in ciuitate,
vel quòd non possint, nisi certi homines artem lanæ ex-
ercere. Talia enim statuta monopolium inducunt, meri
tò sunt improbata, nisi à publico approbentur. † Subdit 23
idem Salic. illud statutum improbandum non esse, om-
nes sine fraude, & secundum certam mensuram pannos
facere debere, quodque rectori artes omnes subijciantur,
quæ & Seuer. & Crot. in citatis locis approbârunt, & ip-
se etiam æquè non reprobo.

† Vetantur & illud statuere mercatores, quod nul- 24
lus ex eis possit alium in ius vocare coram præside, sed tã
tùm coram eorum consule. l. fin. C. de iurisdi. omn. iud.
vbi Sali. notauit sub num. 2.

Nunc ad Baldum nostrum redeamus, qui in l. ij. non
semel citata, & in tractatu suo de constituto materiam
hãc pleniùs tractauit. Ait Bal. mercatores inter alias per-
sonas, eis non subiectas decernere non posse, † nisi se foro 25
subijce-

ſubijcerent: vel nè ſe ditioni eorum ſupponerent, vel a-
gerent. Si enim agunt, recõueniri poſſunt: mutuæ enim
petitiones coram eodem iudice expediri debent: Auth.
& conſequenter. C. de ſentent. & interloc. omn. iud. l. ſi i-
dem cum eod. ff. de iuriſdict. omn. iud. & idem probauit
Bald. in dicto tract. num. 11.

Subiungit idem Baldus, quid ſi aliquis in albo diuer-
ſarum artium, vel negotiationum deſcriptus eſt, ſeu (vt
26 verbis eius vtar) matriculatus ſit in diuerſis artibus, †ſeu
negotiationibus, & ait inſpiciendam artem eſſe, ex qua
conuenitur: ad iudicem enim illius artis pertinet. ff. de
leg. iij. l. legatis ſeruis. §. ſi vnus. ff. de tribut. l. procurato-
ris. §. ſi plures. Sin autem eſt negotium, extra vtranque
artem ad neutrum pertinet cognitio, ſed ad commune
forum præſidis confugiendum eſt, lex eſt notabilis. ff.
nautę cau. ſtabu. l. iij. §. eodem modo: in his enim, quę ad
mercaturam pertinent, conſules mercatorum ſunt iudi-
ces, extra verò negotium mercaturæ ipſorum, notio non
eſt, nec poſſunt ſtatuta facere, vt idem Baldus ſcripſit in
l. final. C. de iuriſdict. omn. iud. & in relato tractatu, de
conſtit. nu. 12. quibus addes quæ eleganter ſcripſit Ange.
in conſil. vj. data eſt, & quæ nos pleniùs differendo dixi-
mus in prima parte principalis tract. verſic. proximè ac-
cedit. num. 56.

27 †Quæritur apud eundem Bald. in eadem l. ij. ſub nu.
tres mercatores legem tulerunt, quòd contra eorum a-
pochas ſeu apodiſſas nihil opponi poſſit, ſed omninò ad
ſolutionem ſeu ſatisfactionem compellantur. Gerinus
mercator ad ſoluendum virtute Apochæ à conſule com-
pulſus, nec auditus eſt, cùm indebitum eſſe allegaret: nũ
quod ſoluit condictione indebiti repetetur? & prima fõ-
te propter authoritatem rei iudicatæ repetitionis locum
non eſſe videbatur. l. j. C. de condict. indeb. contrà tamen
reſpondit ſententiam non obeſſe, quoniam in primo iu-
dicio diſputari non potuit, hæc exceptio vtrum debitũ,
ſeu magis indebitum eſſet, quod peteretur. Quod ergo
non eſt diſcuſſum, ſententia terminatum dici nõ poteſt.
Quib. adde Bar. in l. j. in §. & paruis. ff. quod vi aut clàm.
qui

qui quæſtionem pleniùs explicat, & in eadem eſt opi-
nione, & videbis Salicet. & in l. j. in fi. C. de Cond. indeb.
& in dicta l. ij. Huic rei eſt† & illud adnotandum, merca- 28
tores priuatæ ſcripturæ fidem habendam eſſe, decerne-
re potuiſſe, ſcripſiſſe, & probaſſe Ioan. ab amicis in conſi.
xlij. in præſenti conſultatione, &c. nu. 5.

† Item quæritur apud eundem, & eodem in loco, quã 29
interpretationem habeat ſtatutum illud mercatorum,
quòd contumax habeatur pro confeſſo, & ait ex trina ci-
tatione, nec vnam pro tribus ſufficere, propter magnum
præiudicium, quod inde ſequitur. ff. de iure fiſ. l. ſenatus.
§. quod ſi tribus. & addit vbi in contumacia ſententia di-
citur, in ſententia de contumacia meminiſſe oportere. l.
ij. §. ſenatus. verſi. quoties. ff. de iure fiſci. quæ ſimpliciter
Aſtenſis in tertio volu. de conſtit. & Deci. in verbo mer-
cator, retulit & probauit, & placuit Alexand. apud Bart.
in l. abſentem. num. 4. litera E. in fine. ff. de pœnis. & con
ſenſit Felin. in c. conſuluit. col. v. verſic. quintò fallit. nu.
13. de offi. deleg.

† Vulgaris eſt illa quæſtio, & agitata valde de lege mu 30
nicipali, quæ ſcripturas manu propria mercatorum ſcri-
ptas exequendas iubet. num ſi ſcriptura manu alterius
facta ſit, ſubſcripta verò manu mercatoris, locum habeat
lex municipalis, in qua illud pleriſque placuit, & verius
eſſe puto, & ſubſcriptã ſcripturã exequendam. Idque ex
ſententia Angeli, Imolæ & Alexan. ac Aret. in l. ſi ita ſti
pulatus. in §. Chryſogonus. ff. de verbor. obligat. & idem
ex facto conſulto, placuit Alex. in conſilio cxlvij. Ponde-
ratis his. nu. 3. & ſequenti, volu. ij. quod reſponſum in ma
teria, de qua eſt diſputatio noſtra, de mercatore ſcilicet &
mercatura, notandum puto. Nec me latet Iaſo. notaſſe
in l. emptor. in §. Lucius. ff. de pactis. numero 3. & ſeq. &
in authen. ſi quis in aliquo. C. de edend. numero 6. & d.
§. Chryſogonus. nu. 9. & ſeq. Decius enim in cap. quoniã
contra. nume. 61. de probatio. idem probauit, & legi à Iaſ.
citatæ, ac rationibus reſpondit, quibus addes, quod idem
Aſten. ſenſit in citato volumin. de conſtitut. & Deci. in
verbo, ſcriptura, in vltimo verſic. & ſubijcit ſtatutum lo-

cum habere, & in ea ſcriptura, quæ ab alio ſit ſcripta, mandato tamen mercatoris, citat Geminian. in c. ſi pro te. in notabilibus. de reſcriptis. in vj. & Alexand. in leg. diuus. in §. item ſenatus. ff. de fal. de quo vide quid dubitando Feli. ſcripſerit in c. cùm inter. nu. 9. de ſentent. & re iudic. Geminiani tamen ſententiam defendit Marſ. in ſingul. cccclxxj. Sæpè contingit, & ſubdit ei, qui ex mandato ſcripturam fecit, credendum non eſſe, cùm ſit vox vnius, citatque idem ſenſiſſe Imol. in conſilio xcj. in cauſa, &c. colum. j. & ſemetipſum in rubrica C. de probat.

31 † Meminimus in pleriſq; locis, de lege municipali. quæ libris ſeu ſcripturis mercatorum plenam fidem haberi iubet, quam valere Bald. ſcripſit in l. cunctos populos nume. 16. C. de ſum. trini. & probat Iaſ. Complures referendo in repe. l. admonendi. numero 100. ff. de iure. Pro quo l. quædam. in §. numularios, ff. de edendo. in illis verbis, quarum probatio ſcriptura codicibuſque eorum maximè continetur, & frequentiſſimè, ad fidem eorum decurritur, qui textus eſt maximo argumento, vt inter ipſos mercatores valeat. & facit l. ij. de cõſtituta pecu. & c. cũ dilectus. de conſuetud. Idque vſque adeò receptum eſt, vt ſcripturis in loco factis fides habeatur, ſi alibi agatur, ſeu in alio loco producantur, ſecundum Ioan. Andream apud Specul. in titu. de inſtru. edit. § nunc dicendum. in additione magna, cuius initium eſt in priuatorum circa finem, & placet But. in cap. ij. in iij. col. de fide inſtru. & tanquam quotidianum, & notandum in citato loco Iaſon retulit, & pleniùs in l. cunctos populos. in prima lectura numero 13. C. de ſumma trinit. & ad rem facit, quod Bald. ait in leg. ſi non ſpeciali. nume. 4. C. de teſta. ſcripturam factam, in aliquo loco priuilegium illius loci vbique ſeruare, quod & Dec. placuit, in c. j. nume. 36. extra de probat. & Feli. in c. cùm dilectus numero 24. de fide inſtrumen. vbi verum eſſe ait, inter eiuſdem loci homines. & probauit prædicta Seue in repetitio. l. cunctos populos ſub numero 164. in quo loco, & in repetit. l. admonendi. ſub numero 63. poſt Bald. hoc amplus tentauit dicere, Senis finge, lex municipalis eſt, vel conſuetudo, quòd

quòd libris mercatorũ credatur, & extraneus mercator in eadem ciuitate librũ rationum conſcripſit, ſi † idem extraneus mercator in albo, matricula mercatorum Senis deſcriptus fuiſſet, & conſequenter in collegio mercatorũ fuiſſet, eius libro fides haberetur. Contra verò ſi deſcriptus non eſſet. Idẽ Seue. in ſeq. nu. affert ſpeciem talem. Ei tio creditori ſuperiorib. annis centũ, quæ debebat Seius † mercator numerauit, & ſe ſoluiſſe ac numeraſſe, in codice rationum aſcripſerat, nec aliter ſibi de ſolutione cauerat. Titius mercator, idemq; creditor centum petit, excipit de ſolutione Seius, ipſamq; ex codice rationũ probat, cui municipali legi fides habebatur, replicat Titius immutatum ſtatutum decretumq; eſſe noua lege, vt amplius libris mercatorum fides non habeatur: Num Seio noua lex municipalis præiudicet, cùm ipſe ante legem nuper latam ſe ſoluiſſe, in codice adnotauerit? & ait ſe diſputaſſe, in l. omnes populi. in v. q. prin. & verum eſt, quod ait, nam ſub numero 83. inquit defenſionem probandi ſolutionẽ, ex codice rationum ante nouum ſtatutum, Seio quæſitam eſſe, ideò ex lege noua adempta non cenſeri. leg. teſtium. C. de teſt. verſic. his, ſcilicet, qui ſine ſcriptis, &cæt. Si verò Seius poſt immutatam legem, & ſic poſt nouam legem ſoluiſſet, contra ſe habere, huiuſmodi enim defenſio probandi ex proprio codice ſublata intelligeretur, ex leg. noua, & de ſe queri deberet Seius, qui cautionem ſeu quietationem non deſideraſſet. 32

†Sed & illud quæri poteſt, ſi mercator eſſe deſijt, num virtute legis municipalis fides habenda ſit libris, quos dum mercaturam exercuit, conſcripſit: & credendum puto. Pro qua ſententia eſt, quod ſcripſit Accurſius in §. penult. in auth. de tabellio. & eſt argum. text. in l. prætor. §. item etiam, qui deſijt. ff. de edend. & probauit Aſten. in relato iij. volum. in ver. Probatio. † Vbi hoc amplius adijcit, ſi ſtatutum diceret libris mercatorum ſtari (vt ait) ad plenariam probationem, non poſſet probari contrarium: ſecundum Alex. in l. ij. §. ſi abſens. numero 7. ff. ſi ex noxa. cauſa. citatq; gloſſ. in clementi. j. in verbo, feciſſe 33 34 35

36 narramus. de probatio. & ſubdit† vtile eſſe ad priuilegia, quæ Hebræis concedũtur, in quibus ſolet adijci hæc clauſula, quòd libris eorũ ſtetur, & plenariam faciant probationem, habent enim hæc verba vim pręſumptionis, quã vocant iuris, & iure, quæ Iaſoni in eodem §. in 6. numero, placuerunt.

Sed quoniam, quæ de ſtatuto, ſeu conſuetudine mercatorum diximus, quòd fides habeatur, temperamenta quædam recipunt, idcirco nonnulla in ſumma adnotabimus.† Et primùm, ſi ſtatutum diceret generaliter omni ſcripturæ mercatorum ad eorum fauorem credendũ, quia hac conſuetudine, ſiue ſtatuto ad falſum inuitaretur, & ratione caret, non valeret. l. conuenire. ff. de pact. dotalibus. c. erit autem iiij. diſt. idq; ex ſententia Bald. in l. vni. C. de confeſſ. nu. 13. quem retulit, & probauit Abb. in c. bonæ. ij. de poſtu. prælat. in fin. & Iaſ. in dicta repet. l. admonendi. nu. 20. qui ex mente prædictorum, ſtatutum,† quod libris mercatorum ad fauorem ſcribentiũ

38 fidem haberi mandat, intelligendum eſſe ait, iudicis conſenſu accedente, & ſi iudici videbitur mercatoris ſtatu, atque conditione, qualitate rei, atque negotij, ac quantitate cognitis, atque perſpectis, quæ ſententia vtilitati rerum eſt conſentanea, & meritò placuit Alexan. in l. quędam. in §. numularios, in j. colu. ff. de eden. & Fran. Curt.

39 in d. l. admonendi. nu. 214.† Addit Iaſ. & tertiò conſuetudinem, ſeu ſtatutum huiuſmodi intelligendum, niſi mercator notatus eſſet infamia: ſi enim infamis, & culpatæ, ſeu ſuſpectæ vitæ eſſet, fides libro habenda non eſſet. Citat Baldus in leg. cunctos populos. C. de ſumma trinitat. vbi Seuer. notauit Bal. referendo, ſub num. 164. & videbis omninò eundem Bald. in leg. Caſſius. nume. 10. ff. de ſenato. & in eadem ſententia fuit Bart. in l. quędam. in §. numularios. ff. de edendo. & argu. eſt. l. ſi quis ex argentarijs. §. j. ff. de eden. in illis verbis: Quid enim ſi humilis, & deploratus vnus edidit, vt dubitare quis meritò de fide editionis poſſit? quibus addes Grã. in conſi. xxxv. num. 27.

40 †Declarat etiam Iaſ. in relato loco conſuetudinem, ſeu

ſeu ſtatutum prædictum interpretandum in his, quæ ad negotiationem, ſeu mercaturã pertinent, vt puta, ſi mercator ſit pannorum, & in libris rationes pannorum deſcripſerit. Contra verò, ſi extra negotium mutuum, ſeu depoſitum adnotauerit: arg. l. iij. §. eodem modo. ff. nau. caup. ſtabu. idq; Ioan. And. ſenſit in citata addit. quem referendo probat Ludo. Roman. conſi. cciiij. pro diſcutienda & in conſilio ſeq. & Are. in conſi. xxxiij. conſultatio præmiſſa. col. j. & in conſil. xliij. in præſenti. & ſeq. & placet Deci. in c. j. nu. 35. & in conſil. xl. viſo tenore. nu. 3. & comprobat Iaſ. pluribus ſimilibus in l. age. C. de tranſa. & Aym. Cra. in conſil. iij. nu. 15. † Huc pertinet quod 41
Baldus inquit in l. fin. C. ad ſenatuſconſultum Maced. ſi lege municipali cauetur, cum filiofamiliâs non poſſe cõtrahi, niſi ſit mercator, interpretandum ſi in cauſa mercaturæ contrahat. Secus ſi in diuerſa. Ratione enim mercaturæ non perſonæ lex municipalis permiſit, & inducit legem illam, contraq; ſubiungit facere. ff. nau. caup. ſtabul. l. iij. §. eodem modo. Cæterùm, illud verum ait, ſi cõſtat extra negotium mercaturæ cum filiofamiliâs contractum non valere contractum: in re autem ambigua præſumi, tanquàm cum mercatore cõtractum, verſumque in ipſam mercaturam. Vnde ſi mutuò, quid acceperit in merces vertiſſe cenſetur, idq; ait Bar. placuiſſe in le. Macedoniani. eo. tit. vbi idem Bal. notauit. & argu. magno eſt tex. in d. l. fi. & idem placuit Stepha. de Fede. in tra. de interpr. iur. in iij. par. nu. 24. qui ait, in dubio contraxiſſe videri in cauſa mercaturæ, & in eadem opi. fuerunt Pau. & Salicet. in d. l. fin. & Aret. inſtit. de excep. §. item ſi in iudici. num. 18. Pau. Caſt. in l. j. §. in filiofamiliâs. nu. 4. ff. ad ſenatuſc. Maced. & hæc etiam probauit Seue. in d. l. admonendi. nu. 62. quibus addes, quæ relatiuè diximus in ij. par. prin. tract. in verſic. tractare hîc. ab re non eſſet. nu. 169. & Felin. in c. ij. nu. 28. de fide inſtr.

† Deniq; conſuetudinem, ſeu ſtatutum, quòd libris 42
mercatorum credatur interpretandum videtur, dũmodo in territorio, in quo ſtatutum viget, liber conſcriptus ſit, vnde ſi Senenſis Antuerpiæ moram traheret, & eodem

in loco in libro adnotaret ſe ſoluiſſe centum, quæ Franciſco mercatori Senenſi debebat, virtute legis municipalis, quæ Senis eſt, vt ſcripturis mercatorum ad eorum fauorem fides habeatur, ſolutio non probaretur, ſecundũ Seue. in l. omnes populi. nu. 164. qui id Bald. ſenſiſſe refert. & idem Seue. eandem q. attigit in l. admonendi. ſub nume. 65. & non ſoluit. & in eadem ſententia fuit Laſ. in prioribus comment. le. cunctos populos. ſub. nu. 23. qui eundem Bal. idem ſenſiſſe refert in c. cùm dilectus. extrà de fide inſtr. Verũ nõ me latet Phil. Cor. in. cõſ. cccxix. circa primũ, &c. vol. iij. in vlt. dubitatione. cõtra hanc ſententiam effuſo ſermone cum plura retuliſſe, prætermiſ. ſaque Bald. autoritate dubitando in ſolutam quæſtionem reliquiſſe, quod reſponſum videndum eſt.

43 † Eſt & hic illud neceſſariò adnotandum, non improbè conſtituẽdam eſſe differentiam inter ſtatutum à mercatoribus factum, quod iubet eorum libris fidem haberi: & illud, quod à municipibus eſt conditum, ſeu quod ciuitas aliqua conſtituit, vt mercatorum libris credatur, in ſuperiori ſiquidem caſu, ſecundum ea, quæ diximus à frequentioribus probari inſpiciendum eſt, num ſtatuentes ad eorum conſules verba retulerint. Si enim ad eos verba direxerunt in alio foro tale ſtatutũ ſeruandũ non eſſet. Dicendum eſt igitur, vt paulò ſuperiùs diximus in verſic. incurrit. & ver. denique quod diximus nu. 10. & ſeq. nume. nu. In poſteriori verò caſu, & ſi ad prætores, ſeu poteſtates ſtatuentes verba retuliſſent, generaliter putarem. & in quocunque foro, ac loco inter eiuſdẽ loci mercatores fidem libris habendam eſſe, vt diximus in verſicul. meminimus &c. Cur tam variè colliges ex ſcriptis noſtris. nec hic diſtinguendũ eſſe, vt in pactis diximus, ſed generaliter in quocunque foro, & loco inter ſubditos ſtatutum prędictum ſeruandum niſi expreſsè aliter in ſtatuto contineretur.

4 † Fulgo. in conſilio cv. in propoſita quæſtione. &c. affert ſpeciem talem lege municipali conſulibus in cauſis mercatorum iuriſdictio tribuitur, num ad hæredes mercatorum, qui tamẽ mercatores non ſint, porrigẽda, & ait referen-

referendam non eſſe, & conſequenter conſules hęredum mercatorum iudices non eſſe, hæreditatemq; negociatricem, & in hoc exercitio mercaturæ eſſe dici rectè non poſſe; cùm ſit res incorporalis. ff. de rerum diuiſione l. §. j. Incorporalia autem huiuſmodi officia non recipiunt: arg. ff. de acqui. rer. domin. l. ſeruus. §. incorporales. Nec refert quod dicitur hæreditatem in multis partibus iuris pro defuncto haberi. ff. de acquiren. rerum domin. l. hæreditas. quoniam illud ex fictione eſt introductum, ad quam lex municipalis non refertur. ff. de negotijs geſtis lege tertia. §. hæc verba, vbi Accurſ. & omnes conſentiunt. Hæc ille. Quæ ſententia vera eſt, ſi le. municipali, quam ſibi ciuitas aliqua conſtituiſſet (vt proponitur) caueretur. At ſi mercatorum lege, & quam ipſi mercatores ſibi conſtituiſſent in ſuprascripta verba decretum eſſet, dici fortè poſſet, & non incoloratè hęredem mercatoris coram conſulibus conueniri poſſe ex negotio mercaturæ, quod defectus dum vixit, geſſit, & adminiſtrauit, mouet, quod non ſemel diximus, & præcipuè ſub numero 8. & numero 14. hac eadem parte ſtatuta mercatorum pacta, & conuentiones dici, & propterea & mercatores & eorum hæredes hoc iure vti obſtrictos eſſe. † Dicet aliquis finge clericum hæredẽ mercatoris, deuaniret ergo, quòd clericus 45
mercatoris corã conſulib. ex negotio mercaturę à defuncto geſto cõueniri poſſet. q) Fulg. nõ admittit, & meritò, vt Bar. Pau. & alij notarunt in l. hæres abſens. in prin. ff. de iudic. Sed illud ideò eſt, quia clericorũ priuilegiũ eſt fori, in corpore iuris inſertum. Nec enim priuilegium fori perdit clericus, ſi laico ſuccedat, vt ex perſona laici conueniri poſſit, quia conceſſum eſt priuilegium fauore publico, & ratione totius clericalis ordinis, vt plenè ſcripſit Iaſon in authen. quas actiones numero triceſimo nono. C. de ſacroſanct. eccle. eſt tamen & hic, & in eo, quod diximus in præced. q. cogitandum, & videda, atque conſideranda l. fi. C. de iuriſdict. om. iudic. quæ eos, qui in collegio ſunt, ſolum reſpicere videtur, & videbis Roman. in conſi. ccc. in caſu propoſito, &c. & his addes, quæ dicemus, cùm de iudicibus tractabimus, ſub nu.

7. ego tamen dixi, quid modo ſenſerim.

46 † Decius in conſil. iij. & diligenter, &c. ex facto conſultus ſuper conſtitutione Florentina, quæ officialibus mercaturæ in quibuſdam iuriſdictionē tantùm tribuit, non inſubtiliter diſſeruit, num in ijſdem cauſis ordinaria iuriſdictio, id eſt, prætoris adempta cenſeatur, ipſum legito, & ſat ſit locum retuliſſe, & illud addere, prædicta procedere, vbi ciuitas, ſibi tale ius conſtituiſſet: contrà verò, ſi mercatorum collegium id decreuiſſet, nō enim poſſunt mercatores ſtatuere, vt ordinaria iuriſdictio excludatur, ſecundum ea, quæ dicimus, & dicemus, & probatur in l. fi. C. de iuriſdictio. omn. iud.

47 † Apud Rom. in conſilio ccc. paulò ſuperiùs relato, ita ſcriptum eſt, l. ſi municipali, conſulibus mercatorum cognitio litis, quæ (vt ait) à guarentigia proficiſcitur prohibetur, tunc à guarentigia litem procedere, dicendum eſt, cùm inſtrumenti tanquam guarentigiati executio petitur, contra verò, ſi coram cōſulibus ad probationem inſtrumentum produceretur. Cōſtitutio enim, quæ loquitur in vim petendæ executionis, locum non habet, cū illud producitur, in vim faciendæ probatiōis: ſecundum Bal. in l. planè. ff. quod fal. tut. & Bart. in l. filius. ff. quod cum eod. & hanc ſententiam probauit. Socin. in conſilio lj. Præſtantiſſime doctor, &c. lib. j. Et ego etiam æquè non reprobo, verba tamen municipalis legis diligenter inſpicienda ſunt, quod & Bart. & Bald. in relatis locis notarunt.

48 † Nec tacebimus præceptorem meum, Ludo. Gozad. in conſilio lxxij. de officialibus ſcripturæ ſeu Duanę Anconitanæ, quædam ex facto conſultum ſcripſiſſe, ac alia attigiſſe, & ad mercaturam, & Anconitanas conſtitutiones pertinentia, quę quoniam legi poſſunt conſultò prętereo. Sunt enim præceptoris mei viri quidē ingenij acutiſſimi, ſcripta talia, vt inter manus ferè omnium verſentur, & tu lector quæ ſcripſit conſidera.

49 † Sciendū eſt & illud, quod eleganter inquit Aret. in reſponſis ſuis, in reſp. xxix. diligēter & mature, &c. nu. 19. ſtatuta quibus conſulitur mercatoribus & Artificibus, vt

melius mercaturam & artes exerceantur, ad ſtatum ciuitatis & publicam vtilitatem pertinere, citat Bart. in l. ambitioſa. num. 22. ff. de decr. ab ord. facien. Dicebat etiā Barbat. mercatorum ſtatuta æqua eſſe, vt patet in conſil. xxix. num. 5. in ij. part.

† Et quoniam diximus mercatorum ſtatuta confirmatione non egere, cùm à lege ipſa ſint cōfirmata, illud ſciendum eſt, ſi confirmentur à populo: non tamen ſtatuta populi, verbi gratia Anconitani dicentur, ſed mercatorum, vt eleganter probat Bald. in l. ex placito. numer. 7. C. de rerum permu. Quod ſingulariter notandum puto, propter multa ac varia, & præſertim ea, quę diximus paulò ſuperiùs, in verſ. Deniq;. & in verſ. Fulgoſius. 50

Hoc loco etiam admonendi ſumus, apud Bal. in conſilio ccclxxxij. num. 8. lib. v. ita ſcriptum eſſe. Fruſtrà de pœna laborat, qui rem conſecutus eſt. l. ij. poſt princi. ff. ſi quis cau. Præſertim, quia iſta obligatio, quæ deſcendit ex decreto mercatorum, eſt obligatio prætoria & conſequēter arbitraria, † in qua prędicta regula eſt veriſſima: vt ff. de publ. l. hoc edicto. & ff. quod met. cauſ. l. ſi cum exceptione. §. ſatis clementer, & quod ſit ius, ius prætorium apparet, quia deſcendit ex iuriſdictione cōſulum, qui ſunt prætores, ſicut ędiles curules, & ſimiles. l. j. ff. de offi. conſ. & ff. de verb. oblig. l. ſtipulationum aliæ. §. prætoriæ. vel ſaltem inſtar prætoriarum inuentæ, ex quibus oritur actio in factum. Hęc ille, qui paulò inferiùs ſubiungit, in verba infra ſcripta. Sed quia fortè in hoc aliqui contradicerent, cum iſta actio ſit pœnalis, à principio, vel fortè dicerent, quod hæc pœna eſſet applicanda fiſco. Ideò & reliqua. Meritò autem adiecit Bald. ſed quia fortè aliqui contradicerent. 51

† Quoniam Iaſon poſt Alexand. in l. ſtipulationum aliæ, in fin. princip. ait, quod dicitur actiones pœnales, deſcendentes ex ſtatutis Ducum, Comitum, & Marchionum annales eſſe, veluti actiones prętorię, procedit, quādo actiones pœnales ciuiliter inſtituūtur, ad pœnam applicandam parti. Contrà verò, ſi criminaliter, tunc enim durant ad annos xx. l. querelam. C. de falſ. Ex quibus ver 52

bis Baldi colligimus obligationes, ex decretis mercatorum descendentes, prætorias esse. Pro qua sententia videtur text. in leg. ij. in §. nouissimè. ff. de origine iuris. In illis verbis aut est magistratuum edictum, vndè ius honorarium nascitur.

53 † Verùm huic sententiæ aduersatur, quoniam talia statuta non ipsi consules, sed mercatores faciunt, & qui consules ab ipsis mercatoribus creantur, vt dicemus in sequent. parte, & non semel diximus. & probatur in l. finali. C. de iurisdicti. omnium iudicum. in l. secunda. C. de constitut. pecun. & in §. fin. in Authen. de fideiuss. Item, cùm legis permissu mercatores statuta faciant, ius prætorium dici non posse, videbatur. Quemadmodum quòd vnaquæque ciuitas sibi constituit ius ciuile, non autem prætorium, dicitur l. omnes populi. ff. de iustiti. & iur. Bartol. in d. l. stipulationum aliæ, in fin. ff. de verbor. obligat. ego autem vt breui dicam, quidnam senserim, putabam huiusmodi statuta à mercatorib. facta, pactiones, atque conuentiones, rectè dici posse. l. fin. ff. de colli. illi. sed & ea. ff. de legat. & suprà non semel diximus, quæ pactiones benignè interpretandæ sunt, & cauendum, nè sub authoritate iuris scientiæ pernitiosè erretur. ff. de verborum obligationibus. l. si seruus seruum. in §. sequitur. Et in summa æquitatem ante oculos habere debet iudex in interpretatione earundem, & prætores imitari, leg. quod si Ephes. ff. de eo, quod cert. loc. Quæ notanda sunt, ad multa & varia, quæ ex relatis locis colligi possunt. Reliqua statuta ad mercaturam pertinentia in diuersis locis (vt materia expostulabat) notaui.

54 † Et quia de nomine, curia in plerisque locis meminimus, si libet, de significatione huius vocabuli videbis, quæ scripsit Zasius, in l. ij. ff. de origine iuris, & plenius Nicol. Boë. in tracta. de potest. magn. con. numer. 167. & sequent.

(..)

SECVN-

SECVNDAE PARTICVLAE VLTIMAE PARTIS PRINcipalis

ARGVMENTVM.

De iudicibus, seu consulibus mercatorum: Et quomodo in causis eorum sit procedendum.

SVMMAE.

1 *Collegium mercatorum potest iudicem eligere, cuius iurisdictionem declinare nequeunt: & quomodo creandus sit.*

2 *Collegium mercatorum potest plures etiam iudices seu consules eligere: non tamen seorsum quilibet adiri potest.*

3 *Maior pars consulum an sufficiat, vt, quod factum est, valeat, præsertim alijs absentibus, & irrequisitis.*

4 *Consules tres si inceperunt, & vnus eorum abest, quartus potest supplere vices illius absentis. Et quid in extra iudicialibus: verbi gratia, si plures eligantur ad venden dum gabellas Florentiæ.*

5 *Consules electi à collegio mercatorum, ordinariam habent iurisdictionem, & si tanquàm suspecti recusati fuerint, idem in his, quod in ordinarijs est dicendum.*

6 *Cõsules electi à collegio mercatorum, quòd iurisdictionem possint exercere, absq; confirmatione.*

7 *Consules licet habeant iurisdictionẽ inter ipsos mercatores, non propterea à censetur adempta ordinaria loci iurisdictio.*

iurisdictio. Quinimò, & ipsi mercatores, & consules ordinarijs iudicibus subijciuntur.

8 *Actor habet electionem agendi contra mercatorem, vel coram consulibus, vel coram ordinario, nec reus habet priuilegium petendi se remitti ad consules.*

9 *Vbi quis coram pluribus iudicibus respondere tenetur, actori datur electio, coram quo velit eum conuenire.*

10 *Consules ex longa, & antiquata consuetudine extra negotium mercaturæ causas possunt cognoscere.*

11 *Consules mercatorum cognoscunt in his, quæ ex mercatura veniunt, id est, annexis, & connexis, vt puta pœnis.*

12 *Consules mercatorum non cognoscunt inter ipsos mercatores in his, quæ sunt extra mercaturã, verbi gratia, super venditione domus.*

13 *Consules causas collegij mercatorum possunt cognoscere, si à mercatura proficiscantur.*

14 *Mercator ab eo, qui mercator non est, causa, & occasione mercaturæ coram consulibus conueniri potest.*

15 *Mercatorum consules an possint de delictis cognoscere, & multam indicere.*

16 *Mercator qui desijt mercaturam exercere, pro his, quæ gessit tempore, quo mercator erat, & quæ ad mercaturam pertinebant, coram consulibus mercatorum conueniri potest.*

17 *Clericus mercaturam exercens, quòd mercaturæ causa coram consulibus conueniri possit: quia non vt clericus, sed, vt mercator conuenitur, & idem iuris est in milite.*

18 *Mercator forensis qui Anconæ tabernam, pergulam, seu mensam habet ratione contractus, vel quasi, Anconæ potest conueniri. Et si domicilium non habeat, coram*

ram præside, vel consule, in his tamen, quæ ad mercaturam attinent.

19 *Mercatores Florentini qui mensam numulariam certo loco exercent, tenentur ibidem se defendere in his, quæ ad mensæ rationem pertinent, nec excusandi sunt, si Florentiam codices rationum transmisisse dicant: quia afferri lex iubet sumptibus & periculo eorum.*

20 *Mercator forensis, qui nec tabernam seu mensam, aut pergulam Anconæ habebat, si merces emit habita fide de pretio, aut vendidit præsenti pecunia, habita fide de rebus, si is recessurus sit, num Anconæ conueniri possit. Et quid si fides non est habita de pretio, vel rebus.*

21 *Mercatores Florentini, qui Anconæ institores habent, possunt ibidem ex eorum contractibus conueniri, directa vel vtili institoria.*

22 *Mensa potest conueniri, & si plures mensæ sint in diuersis locis, principalis conuenietur, si aliæ ei accedant.*

23 *Mercatores, qui ad nundinas profecti sunt, non possunt nundinarum tempore in ipsis nundinis, etsi pergulam habeant, ab his qui nundinas impetrârunt, conueniri: ab alijs verò mercatoribus, qui cum eis contraxerunt, possunt.*

24 *Mercator num ex assidua conuersatione in loco forum sortiatur.*

25 *Contrahens certo loco cum mercatore, qui habet bona in diuersis locis, num possit petere in alio loco sibi satisfieri.*

26 *Senensis Venetijs mensam numulariam exercens. si Senensi Romæ similiter mensam numulariam geremi, per literas mandet, vt trecenta alicui soluat, num Romæ coram*

macoram auditore cameræ poſsit conueniri ad dictatrecenta, ſtante ſtatuto Senenſi, quod prohibet ſub pœnis Senenſem coram alia curia, quàm temporali Senenſi, conueniri poſſe.

27 *Statutum Senenſe, quod prohibet Senenſem ſub pœnis alium Senenſem in alia curia, quàm temporali Senenſi trahere, an valeat, & ſit contra libertatem Eccleſiaſticam.*

28 *Locus vbi mandatum factum eſt, non attenditur, ſed vbi ſit mandati executio.*

29 *Interpretatio ad ſtatutum Anconitanum ſub Rub. de non vocan. cit.*

30 *Conſules qua ætate creari poſſunt.*

31 *Conſules electi iurant. Et de forma, relatiuè. Et quòd in iuramento intelligatur exceptum ius ſuperioris.*

32 *Conſules mercatorum qui iurant ſeruare ſtatuta à collegio facta, num obligentur ad periurium, ſi non ſeruant ſtatuta, idem quod ius commune diſponentia.*

33 *Conſules mercatorum quòd poſsint per edicta citare, ſi proponantur edicta in foribus auditorij eorum, quia habent prætorium.*

34 *Conſules mercatorum à collegio creati, an reuocari ſeu reprobari ab eorum collegio poſsint ante finitum officium.*

35 *Collegium mercatorum quomodo conſtituatur, & quomodo diſſoluatur. & circa id quædam alia, relatiuè.*

POST-

POSTQVAM ſtatuta cõplura ad mercatores, ipſamque mercaturam pertinentia breuiter retulimus, nunc iuxta propoſitum à nobis ordinem de iudicibus eorum differemus. Cùm igitur probauerimus mercatorum collegium iuriſdictionem habere, & ſtatuta facere poſſe, in his, quę ad eorum officium, negotiationemque pertinent, † ſciendum eſt etiam iudicem ſeu conſulem ſolere, & poſſe ſibi eligere qui inter eos, & (vt dicemus) ius dicat, cuius iuriſdictionem, & præceptionem declinare nequeunt, & periniquum, ac temerarium eſſe, iudicum, ad quos negotiationum cura pertinet, forum declinare, vt eleganter Imperator inquit in l. final. C. de iurisdict. omnium iudic. Conuenient ergo in vnum mercatores, & cõſulem creabunt. Priuatorum enim conſenſus iudicem non facit. l. priuatorum. C. eodem.

† Nihil etiam prohibet mercatorum collegium plures conſules eligere, dummodò illud non ignoremus, quemlibet ſeorſum adiri non poſſe. In qua re plenè quidem, ac doctè ſcripſit Bald. in l. vni. ff. de conſul. in verba infraſcripta. Quarto, quæritur, pone Peruſij ſunt quatuor conſules mercatorum, qui habent cognoſcere de factis mercatorum, nunquid quilibet poſſet ſeorſum adiri? & dic quod non, quia iuriſdictio eſt conceſſa eis ſub vno nomine collectiuo, ſcilicet, conſulum, & ſub forma pluralis numeri: quia dicitur, Conſules cognoſcant, non conſul cognoſcat, & ſic eſt forma data, quòd per plures cognoſcatur, non per vnum: quia pluralis numerus non verificatur in vno infrà ad Trebell. l. Lucius Phœbus. & ideò licet mandatum legis videatur aliàs datum cuilibet inſolidum. Secus in mandato hominis. C. de procu. l. pluribus. tamen hic ſecus eſt propter datam formam, à qua non eſt recedendum. C. de iur. fiſc. l. ſuper creandis. li. decimo. † Sed nunquid ſufficit maior pars? dico, quòd ſic: quia quando lex pluribus committit, ſemper tacitè videtur ineſſe, vt ſufficiat maior pars, vt l. maiorem. infrà de pact. & l. planè, id eſt, quod cuiuſque vniuerſi nomi-

etiam

etiam si tanquam singulis fiat commissio. Secus verò, si per hominem aliquid committatur. Subiungit Bald. Quintò quæritur, nunquid sufficiat maior pars numeri alijs absentibus, & irrequisitis? Respondè, Aut est actus in quo consideratur faciẽtium vtilitas, & animi affectio, aut solius numeri impletio.

Primo casu requiri debent absentes, quia tractatur de eorum præiudicio, vt in electionibus. Secundo casu si quidem est actus collegialis, debet conuocari collegium sono tubæ, vel campanæ more solito. Si verò est actus singularis, non requiritur conuocatio, ideò quod faciũt tres ex dictis consulibus mercatorum, quartò irrequisito valet: facit quod notat Barto. in l. hæredes mei. in §. peto. ff. ad Trebel. vbi omninò videas. Adde quòd vbi ex facto aliquorum generatur alijs singulis præiudiciũ, tunc debent simul esse congregati. Sed si non generatur præiudicium, nisi ipsis facientibus, & non est actus collegialis, sed singulorum, tunc non requiritur collectio. Primum probatur. ff. de pact. l. & suum hæredem. §. hodie. Secundum probatur in l. per fundum. ff. de ser. rust. prę̃d. Sed si est actus collegialis, semper requiritur, quòd simul sint congregati. Subijcit Bald.

Item nota, quòd vbi agitur de præiudicio vniuersitatis, ad minus duæ partes debent esse præsentes, vt in d. l. planè. ff. quod cuiusque vniuer. nomi. Sed vbi tractatur de præiudicio singulorum, sufficit maior pars, quando lex hoc maiori parti committit. d. §. hodie, quia regulariter non potest quis præiudicare alteri. ff. de magist. conu. l. j. §. j. ff. de pact. l. item magistri. in glo. cum simili. & ad. de quod notatur in Authent. de alie. & emphy. §. in prædictis. in gl. & facit ff. de pact. l. cùm in eo.

4 † Et nota, quòd si tres inceperunt, & vnus eorum abest, quartus potest supplere vices illius absentis, vt hac l. quod est notand. Et prædicta sunt vera etiam in extrajudicialibus, vt si eligantur plurẽs ad vendendum gabellas communis Florentiæ, sufficit enim maioris partis cõsensus: vt l. quod maior. ff. ad muni. quia in factis publicis sufficit maioris partis, legitimè tamen congregatæ consensus,

consensus, licet quandoque sit secus in factis priuatorum. Nam respublica per alios regitur: ideo sufficit maior pars regentium. C. de decur. l. obseruare. lib. x. & quod inceptum est ab vno, alter propter illius absentiam potest perficere, vt in l. nostra. & idem dico, si vnus ex dictis quatuor consulibus, nollet officium acceptare: quia interim tota iurisdictio residet in acceptantibus, dũ tamẽ sit maior pars, vt infrà de appella. l. imperatores, §. si magistratus. Hucusque Bald. quem ad verbum referre, non ab re esse duxi, quibus addes l. vbi. ff. de tuto. & cura. datis ab his. Bar. in l. si vni alias, Pomponius. ff. de re iudic. & eodem in loco Paul. Castr. versic. interdum competit Pluribus, non vt vniuersis, sed vt pluribus. vbi addit mercatorum statuta inspicienda esse, in electione consulum. Alexand. etiam sub nume. 7. & Ias. sub. nume. 5. se ad Baldum nostrum retulere. Videbis etiam Bartol. & Alexan. & alios in l. rescriptum. ff. de pact. & omnes iuris interpretes, in capit. prudentiam. de offic. delegat. vbi inter alios Felin. Baldum in princ. & in relato loco, non semel retulit, est etiam prædictis adijciendum, quod nos in tractatu nostro de decoctoribus, diximus, parte 5ex. in qua de pactis cõuentis inter creditores & decoctores disputauimus, & Inno. in c. cùm ab ecclesiarum. de offi. ord. & l. magistratus, cum gl. ff. ad muni.

† Et notandũ est consules electos à collegio mercato- 5
rum ordinariã iurisdictionem habere, vt Barto. Ange. & Paul. in eadem l. fin. notarunt, vbi Salicet. sub nu. 3. subijcit, si tanquàm suspecti recusati fuerint, idem quod in ordinario iudice dicendum esse, de quo plenè iuris interpretes disputarunt, in l. cùm apertissimi. C. de iudic. & ordinariam iurisdictionem consules habere, sentit Innoc. in dicto capit. cùm ab ecclesiarum, † nec puto consules à 6
collegio mercatorum electos, superioris confirmatione egere, sed electione legitimè facta, iurisdictionem à lege concessam exercere posse, vt in antecedẽti parte diximus, sub numero nono. & in hac sententia fuit etiam Paulus Castrensis in leg. priuatorum. C. de iur. omnium iudic. & sentit Innocen. in dicto c. cùm ab ecclesiarum. Licet

Cyn. & Alb. contrà ſenſerint, noſtra autem ſententia in l.fin.eodem titu.de iuriſd.omn.iudic clarè (ni fallor) probatur. Sed quanuis conſules inter ipſos mercatores iuriſdictionem habent, non propterea ordinariorum iuriſdictio adempta cenſetur, quinimò & ipſi mercatores
7 & conſules ordinarijs iudicibus † ſubijciuntur, vt ſcripſit Innocent. in relato loco. & probatur eadem le. final. vbi ſpeciatim & Bal. & Paul. notarunt. in qua l. Cyn. in ſecũdo not. belliſſimè inquit: Cùm mercatores coram præſi-
8 de loci etiam reſpondere teneantur, † in manu ac poteſtate actoris eſſe, an velit coram conſulibus vel ordinario agere, facit le. prima. C. de offic. præf. vrb. & quod ſcripſit Deci. in conſil. iij. Subijcit Paul. generalem eſſe regu-
9 lam. † Vbi quis coram pluribus iudicibus reſpondere tenetur, Actori electionem dari, coram quo reum velit cõuenire l. cum clericis. C de epiſc. & cle. le. j. C. vbi in rem act. l. ſed & ſi ſuſceperit. §. ſi ea res. ff. de iudi. Nec reus priuilegium habet petendi ſe remitti, ad conſules mercatorum. Id enim ius ſingulare eſt, in militibus, & ſcholarib. l. penulti. C. de iuriſdict. omnium iudicum, & authent. habita. C. ne filius pro patre, & his adde leg. iij. §. qui Strichum. ff. de eo, quod certo loco. Phil. Fran. in cap. Romana. §. contrahentes, num. ſecundo. de foro comp. lib. vj.

Conſules igitur, in his, quæ ad officium mercatorum negotiationeſq; pertinent, ius inter mercatores dicent, cauſaſque cognoſcent, vt in eadem l. finali iuris interpretes ſcripsêre, & Bald. in l. iij. §. eodem modo. ff. nau. caup.
10 ſtab. † & ſcribit Roman. in conſil. ccc. omnipotentis Dei poſtulato ſuffragio in caſu, &cę. Vbi addit ex longa & antiquata conſuetudine, extra negotium mercaturæ cauſas poſſe cognoſcere. Longa enim conſuetudo non habentibus tribuit iuriſdictionem. C. de diuer. offi. le. viros, libr. xij. ff. de acquir. plu. arcen. l. final. c. cùm contin-
11 gat. de foro compe. de pœnis. c. Roma. lib. vj. † Item & in his, quæ ex mercatura veniunt, id eſt, annexis & dependentibus ab ea, iuriſdictionem habent. l. ſi quis ex argentarijs. §. rationem. ff. de edendo. vbi Bald. Alex. & Iaſ. ſcripſêre,

& idem Iaſ. in l. ſed ſi plures. nu. 7. ff. de vulg. & pupil. exempli loco, in pœnis in contractibus eorum adiectis poſſent cognoſcere, vt inquit Paul. & probat ex leg. quicunque. §. ſi ei, quem. ff. de inſtitu. & ex his, quæ notãtur in l. ij. C. vbi cau. fiſca. addit plura Iaſon, & præcipuè gloſſ. in c. accuſatus, in verbo, iudicati, de hæretic. in vj. & l. Lucius, in §. Paulus reſpondit. ff. de admi. tut. quod cõprobabis, ex pluribus à Marſilio congeſtis in l. j. in §. diuus Adrianus, nu. 4. vſque in finem. ff. de quæſt. quæ breuitatis gratia non referuntur.

† Vnde quæſitum fuit, ſi inter duos mercatores extra negotium mercaturæ, & ea, quæ ex mercatura veniunt, orta ſit controuerſia, verbi gratia ſuper venditione domus, num conſules mercatorum huius controuerſiæ iudices ſint competentes? & receptum eſt non eſſe. In his enim, quæ ad mercaturam attinent, ius dicent, & vt ſuprà Accurſ Cy. Bart. Bald. Ange. & Pau. in eadem le. fin. ſenſerunt, & probat multis ſimilibus Iaſon in leg. age. C. de tranſact. † Addentes conſules cauſas collegij mercatorũ poſſe cognoſcere, & verba imperatoris in ead. l. fi. His iudicibus tam in publicis, quàm in priuatis cauſis obedire compelli hanc interpretationem à conſuetudine recepiſſe, videlicet publicis, ſcilicet ſocietatis, vel collegij illius, vt mercatores à procuratore, ſiue ſyndico collegij ex cauſis, ſiue negotijs collegij, quæ dicuntur publica ipſius collegij coram cõſulibus conueniri poſſint, ſi tamen cauſæ à mercatura proficiſcantur: non enim conſules in publicis criminibus iuriſdictionem habent, nam maioribus iudicibus duntaxat conceditur. l. j. ff. de offic. eius, & in priuatis cauſis, ratione tamen mercaturę, & negoriationis inter eos, & idem probat Inno. in d. c. cùm ab eccleſiarum, & cùm conſuetudo ſit optima legum interpres, & minimè ſint mutanda, quæ certam interpretationẽ ſemper habuerunt, nos etiam prædictorum ſententiæ aſſentimur. † Huic rei eſt & illud adnotandum cauſa, & occaſione mercaturæ coram dictis conſulibus, mercatorem ab eo, qui mercator non eſt, conueniri poſſe. arg. l. pen. C. de iur. omn. iudi. & probant. Bald. & Paul. Caſt. in ead. l.
12 13 14

fina. quod & verum eſt. Nec tacebimus Salic. in ead. le.
15 fin. ſub numero 4. † tentaſſe dicere, hos iudices de communi delicto non cognoſcere, de criminibus tamen, quæ ipſorum negotiationem reſpicerent cognoſcere, is enim ſcripſit in hæc verba: Item, quod dixi, de priuato delicto non cognoſcere, intelligo communi non de profeſſionali, puta quia facit contra ſtatuta artis, vel negotiationem in aliqua ſpecie falſificant, quod non eſt expeditum. ſi enim mercatores merces ſupponunt, hoc eſt, adulterinas loco bonarum mercium, ſupponendo tradunt, vel corrumpunt, aut falſum admittunt, vel pœna falſi coërcentur, vel ſtellionatus crimine poſtulari poſſunt, iuxta le. iij. ff. de crimi. ſtel. & quæ plenius attigimus in tract. noſtro de decoct. in j. par. vlt. part. ver. ex crimine etiam. nu. 19. Solent autem, qui talia admittunt, aut in opus metallis damnari, aut deportari, aut fuſtibus caſtigari, aut relegari, vt in dicta l. iij. & l. ſacculari. ff. de extrahen. crimi. & l. j. in fin. iunctis commen. Barto. & aliorum. ff. de extrahen. crim. quæ cum meri imperij ſint, non iuriſdictionis, & conſules iuriſdictionem tantùm habeant, ſequitur de his non poſſe cognoſcere, & meritò Salic. notandum eſſe, & hanc ſententiã probabis ex his, quæ Bart. ſcripſit in l. imperium præſertim ſub nu. 7. & ſeq. nu. ff. de iuriſd. omni. iudi. & Dec. eod. in loco ſub nu. 38. Dicet aliquis Sali. ſententiam defendi poſſe ex his, quæ Bald. ſcripſit in l. ceſſante. nu. 4. C. quomo. & quan. iud. is enim ait conſules poſſe per edicta citare, quia habent prætorium, & quia habent miſtum imperium in iuratos ſuos per cõſuetudinem. quod etiam ſatis ſignificat iuramentum obedientiæ, quod eſt præciſum, in his tamen, quæ non ſunt iuri contraria, id eſt, à iure communi reprobata. vnde & inter ſe faciunt ſtatuta pœnalia, quod pertinet ad miſtum imperiũ, quia conſiſtunt in pecuniaria multa, vt not. in l. imperiũ. ff. de iuriſd. om. iud. hucuſq; Bal. in relata verba. Sed & in his animaduertendum eſt, nam cõſules de iure ius indicendæ multæ non habere exiſtimo. le. defenſores. C. de defen. ciuita. leg. j. ff. ſi quis ius dicen. non obtempe. ſecundũ vnã interpretationẽ, in quo loco videbis

videbis Doctor. Defendi tamen poſſet, ſi ex conſuetudine permitteretur, vt in ead. l. j. ſenſit Bal. Item cùm ſtatuta mercatorum dicantur pacta (vt non ſemel diximus) cõſules vigore ſtatutorum, & ſic conuentionum contumaciam litigatorum punire poterunt, & ſic multam indicere. Nam & arbiter multam infligit, vbi à partibus facultas eſt attributa. l. non ex omnibus. vbi gl. & Bar. ff. de arbit. Arch. in c. legitima. de appel. in vj. Iaſ. in dict. l. j. ff. ſi quis ius dic. non obtem. nu. 17. in qua l. an multam indicere ſit miſti imperij, vt dixit Bal. vel meri imperij minimi, vt ſcripſit Bar. in l. imperium. facilè cognoſces in quo loco Bal. etiam conſules ius relegandi non habere ſenſit. Scripſit etiam Bertac. in reper. ſuo in verbo, mercator, cõſules non poſſe punire delinquentes in mercatores, & refert Bald. in auth. habita. col. vj. C. ne fil. pro patre, quod non inueni in lib. meo.

† Quæritur apud Pau. Caſt. in ea l. ſi. Sempronius de. 16
ſijt mercaturam facere, & conſequenter mercator eſſe, q̃ quomodo contingat, in vij. parte declarauimus, quã inſcripſimus, quando mercator eſſe deſinat. Num pro his, quæ geſſit tempore, quo mercator erat, & quæ ad mercaturam pertinebant, corã conſulib. mercatorũ conueniri poſſet? & reſpõdit poſſe. citat l. ij. C. vbi de ratio agi opor. l. prætor. §. idem etiã ff. de eden. & Iac. de Aret. in l. demũ & in l. de opere. C. de operis lib. & vera eſt Pauli ſententia, quam probat Seuer. in commen. l. omnes populi. ſub num. 15. ff. de iuſti. & iure. & ſe ex facto conſultum vt ſuprà reſpondiſſe, & addit Paulũ idem ſenſiſſe in dicta lege ij. quam ſimul cum lege j. eſt interpretatus, & confirmabis ex his, quæ in præcedenti parte ſcripſimus ſub numero 34.

† Quæſitũ eſt etiam apud Cy. in ead. l. fi. ſi clericus mer 17
caturam exerceat, num mercaturæ cauſa coram conſulibus mercaturã conueniri poſſit? & ait Petr. reſpondiſſe clericum, tanquam clericum non poſſe alibi, quam corã epiſcopo conueniri, authent. ſtatuimus. C. de epiſc. & cle. c. ſi diligenti. de foro compet. Sed clericum mercatorem poſſe: quia non vt clericus, ſed vt mercator conuenitur.

Subdit tamen Cy. expeditum non esse, & forsan aliter de iure Pontificio respondendum esse, probat tamen relatã Pet. sententiam P. u. Cast. sub nu. 4. & idem iuris esse dicit in milite mercatore, quę nos pleniùs explicauimus in iij. par. prin. tract. de his, qui mercaturã exercere non poss. in princip. versic. prohibentur itaq; clerici & versicu. seq. Remouent etiam leges, &c. quæ igitur ad hunc locum attinent, illinc assumes.

Baldus in l. hæres absens in §. si quis tutelam. ff. de iudi. scriptum reliquit, extraneum, mercatorem, quem forensem vocant, qui finge Anconæ tabernam, pergulam, siue mensam habeat, in ea causa esse, vt ratione contra-
18 ctus, vel quasi Anconæ, † & si domicilium non habeat, conueniri tamen possit: non solùm coram prętore, sed etiam coram consulibus mercatorum. Sed & addit, in his, quæ ad mercaturam attinent. Nec absimile est, quod eleganter inquit Paul. Cast. in l. argentarium. ff. eo. tit. Mercatores Florentinos, qui mensam numulariam certo lo-
19 co exercent teneri, ibidem † se defendere, in his, quæ ad mentis rationẽ pertinent. Nec recipiendã excusationem eorum, qui se rationum codices Florentinam, transmisisse dicant, afferri enim sumptibus periculoq; eorum lex iubet. l. prætor ait. §. fi. ff. de eden. vbi Accur. notauit.

20 † Sed finge aduenam mercatorem, qui nec tabernam, sed pergulam, aut mensam Anconæ habebat merces cõparasse, habita fide de pretio. Aut ab eo emptas præsenti pecunia habita fide, de rebus quem scit, inde confestim recessurum, num is Anconæ, se defendere debebit, & eo loci conueniri possit, & Iurisconsultus in eadem l. hæres absens. in §. proinde negauit. Nam vbi si venit, vt statim discedat, quasi à viatore emit, vel ab eo, qui transueheba-
tur, emit: durissimũ est, quot locis quis nauigat, vel iter facies delatus est, tot locis se defendere. Planè si quis ab aduena Anconæ, rem emit, & pretiũ soluit, vel Anconitanus quid ei vendiderit, fide de re seu pretio non habita, posset Anconæ eum conuenire, ne occasio fugiendi detur, cum re aliena. ff. de iu. l. si longiu. s§. j. ff. de his, quę in frau. cred. leg ait prætor. §. si debitorem, credidit enim vendi-

venditor se confestim pretium recepturum, vel emptorem, & id tacitè actum videtur. l. si quasi. ff. de pignor. actione. Idq; placuit Bart. Bald: & Ang. ac Paulo eodem §. & Bald. in rub. C. de his, quæ in fraudem credi. nu. 7. & glo. in c. Romana. in §. nec etiam. & in §. contrahentes, in verbo, respondere, & in versi. contrahentes, & euidentioris intellectus gratia prædictorum, placet Paul. Castr. in eodem §. ad verbum referre. Perusinus Florentiam seu Venetias se contulit, & illic merces quasdam à Titio dilata solutione pretij, in certum diem emit, Venditor, qui sciebat Perusinum statim recessurum, eo enim quòd terminum seu tempus ad soluendum concessit, eius animũ demonstrasse videtur, quod non eo loci sibi solueretur, sed Perusij, & scire, vel scire debebat, cùm dies obligationis veniisset, emptorem Perusij futurum. Si igitur post obligationis diem, Venetijs seu Florentiæ repertus fuerit. non ideò ijsdem locis conueniri poterit, tacitè enim actum censetur, vt Perusij pretium soluatur. Locus ergo collatæ solutionis inspiciendus est, vt notatur eadem l. §. fin. & licet glos. contrarium ibidem senserit, à plerisque tamen æquè reprobatur: & notatur in l. contraxisse. ff. de actio. & obligat. Non enim forũ sortitur Florentiæ, aut Venetijs ratione originis, non domicilij, nec ratione initi contractus, domicilium igitur emptoris, sequetur Titius venditor, diuersum respondendum est, si Venetijs vel Florentiæ Perusinus quid emerit, non habita fide de pretio, scilicet purè, si venditio facta sit, non dilata pretij solutione ad diem, & Titius venditor confestim sibi pretium solutum iri crediderit: hic enim aduena Venetijs seu Florentiæ rectè quidem cõuenire poterit, vt notatur in cap. Romana. de foro compe. subiicit deinde si Perusinus pergulam seu tabernam Venetiis, seu Florentiæ habuit, vel domum conductam ad certum diem, iisdem locis se defendere debebit, & si se non defendat ad immissionem bonorum, quæ ibidem habet, ex primo decreto deuenietur, vt in versicu. præcedenti. & subaudi vltrà procedetur, etiam ad diffinitiuam sententiam, si fuerit deprehensus tempore, quo conuentus extitit, licet

poſteà abierit,aliâs conueniri non potuiſſet,ſi iam receſſerat, & pergulam dimiſerat,niſi vt ex primo decreto bona poſſideri patiatur,vt dictum eſt,nec remiſſioni locus eſt,vt in d.cap. Romana in §.contrahentes, de foro competen.li.vj.vbi hic iuris articulus terminatur. Hæc Paulus. quibus addes Ang.in d.l.hæres abſens.in.§. fi.ac Paul.ibidem circa relatam gl.& Phil.Franc.in d.§. contrahentes.præcipuè ſub nu.5.

Eſt & his adijciendum,quod Iuriſconſultus ait,,in eadem lege,hæres abſens.in §.apud Labeonem. Si prouincialis homo ſeruum inſtitorem vendendarum mercium gratia,Romæ habebit,quod cum eo ſeruo contractum eſt,ita habendum,atq; ſi cum domino contractum ſit, quare ibi ſe defendere debebit.Ex quo §. iuris interpretes
21 notarunt Florentinos mercatores,qui Anconæ † inſtitores habent, poſſe ibidem ex eorum contractibus conueniri,ſi reperiantur,idq; directa vel vtili inſtitoria,quę ex facto talium competit,& probat Nicolaus Boër.deciſio. cxiiij.vbi alios refert idem ſentientes. Hoc amplius Baldo ex facto conſulto placuit menſam loco perſonæ fungi, & menſam conueniri poſſe.ff. de legatis ij.l.cũ pater.
22 §.menſę,&ſi plures menſę ſint,†in diuerſis locis principalẽ poſſe cõueniri,ſi aliæ ei accedãt,locus Bal.eſt,li. v.reſp. conſil.lxxiiij.quandoq; agitur &c. Pro qua ſententia eſt quod eleganter idem Paulus Caſtrenſis ſcripſit in di.§. ſi quis tutelam.nu.7.verſic.vltimò quæro, & de menſa ac calendario videbis.leg.qui filium.ff.de legat.iij.& Iaſon. ac Decius in leg.eius.in princ.ff.ſi certum petatur. Denique & illud placet referre,quod in eodem §. ſi quis tutelam.poſt Bartol.ſub numero 3.ſcripſit Angelus columa. iij.mercatores, qui ad nundinas profecti ſunt,non poſſe nundinarum tempore in ipſis nundinis,&†ſi pergulam
23 vel tabernam ibidem conduxerint ab his, qui reſcripto principis nundinas impetrarunt conueniri, Ab alijs verò mercatoribus,qui cum eis contraxerunt,poſſe. Vnde ſi nundinæ ſunt Florentiæ,mercatores,qui illuc ſe contulerunt,à Florentinis ex antè geſtis,ſeu alia cauſa conueniri non poſſunt:ab alijs verò poſſunt,cũ eiſdem contrahentib.

hentibus, & ſubijcit Angel. conſuetum eſſe proclamationes fieri, quibus nundinæ ſaluæ & ſecuræ redduntur omnibus venientibus,his tantùm, qui malæ conditionis, ac famę ſunt, exceptis: & his etiam addes Felinum in c.dilectus filius.numero 26. de reſcriptis. vbi pleniùs diſſeruit,num mercator,qui certo loco mercaturæ cauſa permanſerit,† licèt domicilium non contraxerit, ex aſ- 24
ſidua tamen conuerſatione forum ſortitur.

Proximè accedit his, quæ paulò ſuperiùs diximus, quod Paul. Caſtren. inquit in l. hinc quæritur. §. poteſt autem.circa fin.ff.de pecul.in commentarijs enim Paul. ita ſcriptum eſt: Si mercator habet res in diuerſis locis,& aliquis contraxit Bononiæ,vbi tabernam habebat, † an 25
poſſit ire Florentiam,& facere ibi ſolui? breuiter, ſi contractus non reſpicit mercaturam, vt quia poſſeſſionem vendidit, reſpectu totius patrimonij contraxiſſe cenſetur,& ideò poteſt petere,ibi ſolui de mercibus Bononiæ, & in ſubſidium ire Florentiam, & argumento huius textus,& dixi in l.procuratoris.§.ſi plures.ff.de trib. Hæc ille.quibus adijciendum eſt,quod diximus in tractatu noſtro de decoctoribus circa finem.

† Incurrit hîc agitata queſtio,nec quidem friuola, nec 26
omninò indigna,quæ hoc loco proponatur: Titius Senenſis cum Venetijs, menſam numulariam exerceret, Mæuio Senenſi, menſam numulariam Romæ gerenti,per literas ſignificauit, vt tercenta Sempronio ſolueret.Idem Titius indè ad quoſdam annos Senas, reuerſus Romæ,à Męuio conuentus fuit ad tercenta Sempronio, eius mandato ſoluta.Sententia dicta contra Titium, & ſecundum Mæuium, literæ cenſurarum, vulgari modo decretæ fuerunt. Titius in ciuitate Senarum Mæuium, Senenſem,in vrbe commorantem in ius vocauit, coram officialibus cuſtodiæ,eo prætextu atque colore, quòd in pœnas ſtatutorum Senenſium incidiſſet, quibus caueba tur trahentem in cauſa aliqua ciuem Senenſem coram alia curia,quàm curia temporali Senenſi,in pœnam quingentorum incidiſſe intelligatur,quæſitũ fuit,num Mæuius legi municipali ſubiectus intelligeretur, cauſa di-

cti negotij Romæ gesti, ex mandato Titij, tunc Venetijs degentis? Seuer. in repet. l. cunctos populos. sub num. 153. C. de summa Trin. quæstionem tractat, & ait, subiectum d. l. Męuium, videbatur: quoniam licet contractus mandati, inter prædictos per literas transmissas hinc indè videretur Romæ initus, quo loco mandatum erat solui. l. contraxisse ff. de actio. & oblig. l. si vt proponitur. ff. de fi de. & Romæ censeretur orta obligatio, & consequenter cognitioni atq; decisioni eiusdem loci, scilicet curię Romanæ, in qua forum sortitus erat, per cõtractum eiusmodi, subditus videretur, id tamẽ locum habere posset, quo ad causæ decisionem. Sed quo ad iudicij ordinem & processum, videbatur seruandum statutum Senense, inter Senenses, iuxta notata in c. licet cano. de elect. & per Bal. in l. leges & constitutiones. j. de legat.

Subijcit, deindè contra dicebatur statutum Senense solum locum habere in causis tractandis, in ciuitate Senorum, seu eius territorio de re temporali. Non autem in causis agitatis in curia Romana, coram suo iudice. Nam ex priuilegijs atque consuetudine notorijs Romanæ curiæ, & quidem à tempore, cuius initij memoria, in contrarium non existit, contrahentes in Romana curia poterant conueniri, & trahi coram auditore cameræ Apostolicæ iudice ordinario, & per cõsequens debebat obseruari ius pontificium & commune, non autem lex prædicta Senensis, & secundum hanc sententiam, ex facto
27 consultus respondit † Antonius Caffarellus, qui conatus est ostendere statutum Senense nullum, & contra libertatem Ecclesiasticam.

Subiungit Seuer. in causa potuissent adduci, quæ scripsit Ancha. in reg. ratihabitio. de reg. iu. in vj. dum quærit, si negotium gestum Florentiæ, ratum habeo Bononiæ, num debeam conueniri Bononiæ, vel Florentiæ ratione contractus? & videbatur, quòd Florentię, vbi negotium gestum est, quia ex illo facto fuit orta actio, sicut si hic mandauero, quòd emat librum Florentiæ, nam vbi effectus dirigitur, ibi contraxisse videtur. d. l. contraxisse & l. si vt proponitur, & notatur in cler. j. vt lite penden,

Hactenus

Hactenus ille, in relata ferè verba. Mihi autem (vt sententiam meam interponam) dicendum videbatur, in potestate, ac manu Mæuij fuisse, Titium, vel Romæ, vel Senis conuenire. Romæ, quia ibi contraxisse videtur, Senis verò ratione originis, seu domicilij l. hæres absens. §. fin. vbi doc. ff. de iudi. & placet sententia Antonij Caffarelli, Mæuium à pœna legis municipalis defendi posse. Pro qua sententia facit text. in d. l. hæres absens. in §. apud Labeonem. vbi Alberic. ait. † Nota ex isto §. quòd vbi quis 28
contrahit mandato meo, non attenditur locus, vbi mandatum factum est, sed locus vbi exequendum est mandatum. quod facit ad quæstionem, si existens Pergami mandaui Mediolani homicidium admitti, Mediolani possim conueniri, & reliqua. &c. & his addes, quæ proximè diximus, numero vigesimo primo.

† Accedit, quòd per contumaciam Titius priuilegio 29
declinandi forum: & sic statuto Senensi renunciasse videbatur, secundum ea, quæ Matth. ab Afflict. retulit dec. cxxxiij. fuerunt citati. Et quoniam simile statutum est Anconæ, Rub. de non vocan. cit. prædicta tanquàm quotidiana, & non vulgaria notanda sunt. Et illud addendum, statutum Anconitanum priuilegijs pontificijs speciatim confirmatum fuisse. Ad cuius statuti materiam, videndus est Cor. in consil. xxv. vol. iij. statutum tamen nostrum excipit conuenire volentes, sacerdotem, clericũ, seu personam Ecclesiasticam, & rectè.

† Sed, vt propiùs ad propositam materiam nostram 30
rédeat disputatio, illud quæritur, qua ætate cõsules creari possint à collegio mercatorum? & Salic. in l. fina. C. de iurisd. omnium iudic. in fin. respondit non licere consulem minorem xx. annis eligere. erit ergo consul, annis natus minimùm viginti. citat l. cum lege. ff. de arbitr. & ff. de reiud. l. quidam consulebant. extrà de offic. deleg. c. cùm vicesimum. Quod confirmabis ex his, quæ scripsit Baldus in Authent. habita, c. ne filius pro patre. numero 45. versiculo, idem dico, & cæt. & huic sententiæ acquiescendum videtur, licet ex relatis iuribus quædam contrà occurrant.

† Iura-

31 †Iurabunt etiam electi consules, & in iureiurando, quod præstatur ab his, quædam assumi possunt, in Authent. iusiur. quod præst. ab his. & ad interpretationem Deci. in c. ex parte secunda numero primo, de offic. delegat. & in c. venientes. de iureiurand. qui tex. notabilis est in materia, ex quo text. illud præcipuè notandum est, in iuramento ius superioris exceptum intelligi. Vndè apud Bald. in tract. de constitut. numero decimo, To. viij. eleganter quæritur, consules mercaturæ, qui iurant
32 seruare statuta à collegio facta, †num obligentur ad periurium, si non seruant statuta, quæ idem quod ius commune, continent? & ex eo oritur dubitatio, quia statuta dici non posse videbatur, idem quod ius commune disponentia c. j. de constit. in vij. vbi notatur.

Contrà tamen putauit l. magistratus. ff. ad municip. & in eadem opinione est Bald. in l. secunda. C. de consti. pec. numero octauo, & hanc sententiam probauit Felin. in c. j. de rescript. numero trigesimooctauo, versic. limitater, quibus addes Ludou. Rom. in sing. suis sing. 304. Iudex iurat seruare, qui tamen nil cõcludit, & videbis Bar. & Alex. in l. j. ff. ad l. Falcidiam.

33 †Fuit quæstionis, num consules mercatorum, possint per edicta citare, & Bald. in l. cessante. numero quarto. C. quomodo & quando iud. respondit posse, si proponantur edicta in foribus auditorij eorum, quia habent prætorium, &c.

34 †Apud Salicet, in d. l. final. sub numero septimo, C. de iurisdict. omnium iudicum eleganter quærit. Num consules seu mercatorum iudices à collegio mercatorũ creati, reuocari, seu reprobari ab eodem collegio possint? & rationibus atque argumentationibus hinc indè propositis putauit. Siquidem consules præsidis authoritate confirmati sint, Præside inconsulto reuocari non posse. §. iterum. versic. non habente. in Authent. de defen. ciuit. l. solent. §. sicut. ff. de offic. proc. & leg. est enim naturale, prout vnaquæque res contrahitur, eodem modo dissoluatur. l. prout quisque. ff. de solutio. l. si vt proponis. C. de nupt. l. nil tam naturale. ff. de regul. iur. Si verò præsi-

præside confirmati non fuerint (non enim necessaria est confirmatio) vt non semel ostendimus, sed sola sufficit electio.

Hęc distinctio secundum eum adhibenda est, vt ex iusta causa reprobari possint. sine causa verò non possint, l. sed & reprobari. ff. de excu. tuto. l. vt gradatim. §. reprobari. ff. de mu. & hon. l. ij. C. de profes. & med. lib. decimo, quæ distinctio, ex mente Iurisconsulti videtur in l. quod semel. ff. de decret. ab ordi. faciend.

Subiungit idem Salic. reprobatos, seu de facto reuocatos consules reuocationi acquiescere debere, quia de corpore collegij sunt, & eorum iurisdictio temporalis est, solent enim ad sex menses, vel annum consules creari. Et quia hoc ipso suspecti sunt, qui operas ingerunt inuitis l. quæ omnia. §. j. ff. de procurato. & his maximè, qui coram eis litigaturi sunt. Lites enim sine suspicione procedere debeant, & coram suspecto iudice litigare durum esse, non est iuris ambigui. l. apertissimi. l. final. C. de iud. & propter suspicionẽ administrationi interdicitur. l. eũ, quẽ. C. de susp. tut. quæ suspicio cùm de nouo emergit, reuocandi tunc iustam præbet causam. Additque, vbi nulla subest reuocandi causa, salua atque illæsa eorum æstimatione reprobationem fieri debere, & literis collegij id palam fieri oportere: & præterea omne damnum consulibus absque causa reuocatis, sarciendum esse.

Placet autem mihi quod superiori loco Salicetus ait, vt ex causa consules mercatorum ante finitum officium reuocari possint, sine causa non possint. Quod verò posteriori loco dixit admonere voluisse Salicetum, crediderim iudices reuocationi seu reprobationi acquiescere, & consilium hoc Saliceti fuisse & esse, solent enim plerunque Iurisconsulti consulere. l. legis virtus. vbi Accur. ff. de legi. l. si tutor. ff. de suspectis tutoribus. & benè facerent iudices, qui Saliceti consilium sequerentur, stare tamen reprobationi sine causa factæ cogendi non essent, quum permissu legis, legitimè creati & electi, & iurisdictionem sibi à lege concessam exercere cœperunt. mouet me l. quæ omnia. in versic. nisi fortè purgare magis con-

uicium

uicium. ff. de procurator. & quæ priori loco Salicetus ci-
tauit.

Item quæ pleniùs ſcripſit Bartolus in l. abſenti. ff. de donatio. & Rom. in conſilio cxvj. viſis neceſſarijs. & his addes Doctor. in l. diem functo. ff. de offic. aſſeſſo. Nec quicquam facit, quod Salicetus ait, ſe ſuſpectos reddere, cùm operas inuitis ingerant. Nam aut priuatorum erit cauſa, aut publica collegijs, ſi priuatorum circa ſuſpiciones, idem iuris in his iudicibus, quod in alijs ordinarijs eſſe, ex mente eiuſdem Salicet. ſuprà oſtendimus, ſi publica collegij, tantundem.

Non enim præſidijs loci iuriſdictio ſublata eſt, ex electione horum conſulum permiſſu legis facta: vt in dicta lege final. C. de iuriſdiction. omnium iudicum. Vndè ſi ad conſilium quod inferiori loco Salicet. ait, referas, eius ſententiam probo. Si verò ad neceſſitatem, æquè re. probo: adde, quia ſtatuta mercatorum ſunt pacta, & humanæ fidei conuenit, quę placuerunt ſeruari. l. j. ff. de pactis. l. j. ff. de conſtituta pecunia.

35 † Circa autem modum conſtituendi collegium mercatorum, & varia ac multa ad id pertinentia, confugies ad Innocentium, in capitulo cùm ab Eccleſiarum. de offic. ordinar. & capitulo dilecta, de exceſſio. prælato. in quibus locis eleganter tractat, & Bartolus in lege finali. ff. de colleg. illi. vbi etiam diſſeruit, quomodo collegium diſſoluatur, & eo diſſoluto, quid iuris ſit in bonis ſeu rebus collegij, & an priuilegia pereant, &cæt. explicat ad materiam prædictam pertinenti. Quæ quoniam legi poſſunt, & non eſt hîc narrandi locus, conſultò prætereo.

(∴)

TER-

TERTIAE PARTICVLAE VLTIMAE PARTIS PRINcipalis

ARGVMENTVM.

De libellis ſeu petitionibus.

SVMMAE.

1 *Libellus an admittendus ſit inter mercatores in quo petitur mutuum, & non exprimitur in eo mutuum cauſa mercaturæ factum.*

2 *Statutum ſi mandat ſententias conſulum, cauſa & occaſione mercaturæ latas, præſides executioni tradere debere, num exequentur ſententiam cauſa mutui inter mercatores latam, ſi nõ doceatur coram præſidibus ex cauſa mercaturæ mutuum factam.*

3 *Iuriſdictio vbi certo caſu aliquibus tributa eſt, libellus coram eis productus non procedit, niſi in eo narretur caſus ille, in quo iuriſdictio eſt attributa. & in ſeq. nu. elegans declaratio additur.*

4 *Mutuum à mercatore mercatori factum, præſumitur factum, & verſum in cauſam mercaturæ.*

5 *Libellus ineptus tolerandus eſt, ſi aliquo modo defendi poſſit.*

6 *Lex, qui habebat. ff. de inſt locum non habet, vbi cauſa cognoſcenda eſt de æquitate, vel ſola facti veritate inſpecta.*

7 *Mercator vnam cauſam in libello proponens, & aliam probans, non ſuccumbit, & quomodo intelligatur.*

8 *Merca-*

8 *Mercator ſi directam actionem inſtituit, cùm vtilis ſibi competit, non ſuccumbit.*

9 *Libellus an ſit offerendus in curia mercatorum, & inter ipſos mercatores.*

10 *Præceptum re productum loco petitionis, defendendum eſt inter mercatorés, & in eorum curia loco libelli. & de præceptis multa relatiuè.*

11 *Petitio generalis inter mercatores in eorum curia etiã parte opponente defenditur, dummodò tanta non ſit incertitudo, quæ reo defenſionem tollat.*

12 *Libellus inter mercatores defenditur, in quo actoris intentio rectè exprimitur: inepta verò actio adijcitur.*

13 *Libellus inter mercatores defenditur, in quo non condemnari, ſed cogi dicitur.*

14 *Libellus an procedat inter mercatores, in quo petuntur centum, quæ numerauit, & exhibetur inſtrumentum in quo per ſtipulationem promittitur reddi.*

15 *Mercator agens ex numeratione, & confeßionem probans, an ſuccumbat.*

16 *Mercator vnus quandoque ſcribit nomen alterius in libellis: tamen hæc abuſio non procedit.*

17 *Actio acquiritur abſenti, & ignoranti ex numeratione pecuniæ ſuo nomine facta, etiam ſi pecunia fuerit aliena.*

18 *Mercator faciens ſequæſtrationem mercium alterius mercatoris, & nihil probans, quod reuocata ſequæſtratione per ſententiam, damna, & intereſſe peti poſſint licet in ſententia nil dictum de his fuerit.*

19 *Libellus inter mercatores, in eorum foro ab omnibus exceptionibus iuris apices reſpicientibus defendendus eſt.*

20 *Libellus, & petitio, quomodo differant.*

HIS igitur cognitis, quæ ad conſules, iudicesque mercatorum pertinent, ſingularia quædam in petitionibus eorum attingemus. Et primùm quæſtionem quotidianam & non inſubtilem propo nemus, quæ coniunctionem cum his, quæ proxi mè retulimus, non modicam habet.

Conſules mercatorum permiſſu legis, mercatorũ cauſas, quæ tamen ad ipſam mercaturam pertinent, cognoſcunt, & in his ab eaque venientibus duntaxat iuriſdictionem habere oſtendimus. † Finge igitur Amerigum 1
mercatorem Laurentio mercatori trecenta mutuaſſe, petitionemq; coram conſulibus contra eum porrexiſſe, in eaque expreſſum non eſſe ex cauſa mercaturæ mutuum factum, nec etiam conſtare, num libellus admittendus, 2
reijciendúſue ſit? † & ſi fortè ſecundum Amerigum conſules ſententiam dixerint, exequendáne ſit à præſide loci, ad quem executio ſpectat virtute ſtatuti mãdantis ſententias conſulũ cauſa, & occaſione mercaturæ látas, præſides executioni tradere debere, ſi in executione coram præſide petita doctum non fuerit, mutuum à mercatura profectum fuiſſe, ſeu ſententiam cauſa mercaturæ latã? Prima fronte nec libellum admittendum, nec à præſide latam ſententiam exequendam eſſe videbatur. Nam licet libellus generalis parte non obijciente procedat. l. fin. vbi notatur. C. de anna. excep. l. j. in gl. magna. ff. de edẽ. c. abbate ſanè. extrà de re iudic. & tractat eleganter Ang. in conſil. xxv. pro deciſione, &c. & ſcribit Mar. in ſingu. 3
cccxlviij. libellus, &c. † Nihilominus vbi iuriſdictio certo caſu aliquibus tributa eſt, libellus corã eis productus non procedit, niſi in eo narretur caſus ille, in quo iuriſdictio eſt attributa, vt eleganter inquit Inno. in c. cùm ſit generale, de foro competen. quem ad rem noſtrã, & propoſitam quæſtionem refert, ac probat Ang. in conſi. vj. lata eſt ſententia, & cæte. & idem Angel. in conſil. xxvij. quidam victor, &cæt. Innocen. referendo probat, & Iaſ. in leg. j. ff. de edend. numero quarto. Subiungit Angel. in ſuperiori loco hanc ſententiam probari, ex text. cla-

ro in l.qui habebat.ff.de inſti.citat etiam Accur.in l. qui id,quod ff.de donatio. Accedat.quòd nunquàm ſatis cõmendata gl.inquit in clem.vni.de ſequeſt. poſſeſ. & fru. quòd & ſi nullitas opponi non poſſit,quæ tamen à Iuriſ dictiõe proficiſcitur,quandocũq; obijci poteſt, Preſens ergo,qui ſententias conſulum ad mercaturam pertinentes exequi debet,ex forma ſtatuti hanc non exequetur. Ad quam glo. varia,& diuerſa doctorum loca refert Marſi. in ſingu.x.tu ſcis.&videbis Dec.in conſ.xxxviij.circa primum,&c.num.7.& in conſil.cvij.in cauſa.& hæc ſententia confirmari poſſet ex his,quæ Rapha.Cuman. ſcripſit in conſi.cxlvj.Simon helias,&c.col.ij.verſic. ſexto etiam poſſet.& Dec.in relato conſi.cvij.in fi.Sed licet Ang. autoritas,& prædicta me valdè mouerint,in propoſita tamen quæſtione,& libellum defendi poſſe,& ſententiam exequendam eſſe videbatur.Mouet me, quòd belliſſimè diſſerendo ad rem noſtram ſcripſit Bald. in conſi.cccexl.
4 præmiſſis verbis,&c.vol.iiij.† Inquit enim, Mutuum à mercatore mercatori factũ, licet in diuerſas cauſas trahi poſſit:legem tamen præſumere in cauſam mercaturæ factum,verſumq; fuiſſe citat l.fi.in §.fi.& ibidem iuris interpretes. C. ad ſenatuſconſ. Maced. quod complurium autoritate confirmabis,quos in j.par.huius vlt.par.retuli.ver.declarat etiam Iaſ.nume.41. Hæc igitur iuris præſumptio pro liquida probatione habetur l. ſi tutor. C.de peri. tuto.vbi not.& l.licet.ff.de lega.j. Credit igitur Bal. & rectè in hoc mutuo iuriſdictionem conſules habuiſſe, & vigore ſtatutorum potuiſſe procedere,cùm in cauſſam mercaturæ factum à lege præſumatur, & eodem in loco eleganter idem Bal.diſſeruit: quando nullitas executionem impediat.& conſequenter etiam ego puto à præſide exequendam ſententiam, ſi extra cauſam mercaturæ factum mutuum non appareat, ſeu doctum fuerit. Nec obſtat meo iudicio,quod relatus Inno. ait in c. quam ſit generale, eius enim ſententia(ni fallõr) reſtringenda eſt in caſu,in quo lex præſumptionem non ſupplcat. Quod ſingulariter notandum puto:eſt enim hęc declaratio mi
5 mimè contẽnenda.† Pro qua ſententia eſt, qꝙ vulgò dici ſolet

ſolet libellum ineptum tolerandum, ſeu defendendum, ſi aliquo modo defendi poſsit. de quo Innocent. in c. examinata extrà de iud.Bald.in pleriſq; locis, & præſertim in l.ij. C.de form.& in l.per diuerſas. C.mand. quæſt. xj.nu.15.& plenè Iaſ.in l.ſed & ſi poſſeſſori.§. item ſi iuraſſero.ff.de iure.& in §.omnium inſti.de actio.& in conſil.ij.in fin.volu.iij.inter clariſſimos,&c.& in conſi. cxij. in fine,volu.iiij.& Deci.in conſi xxviij.in fi.penul.colu. perinde igitur habendum eſt,ac ſi in libello, ſeu petitione in cauſam mercaturæ mutuum factũ expreſſum fuerit,cùm lex id præſumat,& à præſumptione legis ſupplementum,ac defenſionem libellus recipiat.† Et ex his re- 6
liqua contra hanc ſententiam priori loco relata non obſtare liquet.Solùm placet adnotaſſe l. qui habebat. ff. de inſtito. locum non habere, vbi cauſa cognoſcenda eſt, vel de æquitate,vel ſola facti veritate inſpecta, vt elegantèr Alexan.inquit in l.ſi ita ſtipulatus. in §. Chryſogonus.ff.de verb.obli.num.8.quod probauit,atque ad cælũ tulit Mar.in ſingu.ſuis,ſing.cclxxij.in hac,&c. Et ex his collige,quòd cùm mercatorum cauſæ ex æquitate cognoſcendæ,terminandęq; ſint(vt in initio huius vlti.par. diximus)† ſi mercator in libello vnam cauſam propo- 7
ſuerit,& aliam probauerit,non ſuccumbet. Quod etiam notauit Celſus in tracta.ſuo clauſularum,nu.104. tom. j.quod tamen intelligendum puto,quando iudices mercatorũ plenè de cauſa probata cognouiſſent, & tam pro parte actoris,quàm rei cognitum fuiſſet,ita quod defenſio reo non ſit ſublata,vt puta ſi reus defenſionem tantũ ſuper petitis feciſſet,& hanc declarationem inter legendum reperi apud Mar. Blan. in tractat. ſuo de compro. num.58.quęſt.j.tom.xij.quam interpretationem tanquã æquam, & rationabilem probo: & confirmabis ex his, quæ ſcripſit Bart.in tract.ſuo ad reprimendum. in verſi. & figura col.ij.

† Et cùm ex bono & æquo,mercatorum cauſas tractan- 8
das,indicandumq; in his eſſe non ſemel probauerimus, ſi directa actio inſtituta eſſet,cùm vtilis competeret, nec quicquam obeſt:curandumq; etiã non eſt, an litis conte-

ſtatio interueniat: vt eleganter notauit Bart. in l. ſi fide. iuſſor. in §. quædam. ff. mandati. & Bald. in l. ſi pro ea. nume. 14. C. eo. quibus addes quoſdam alios, quos in initio vltimæ partis retulimus.

Item & illud crediderim, cum libellus in illis iuris articulis, in quibus requiritur, porrigendus offerendusque ſit. authent. offeratur. C. de litis conteſta. c. j. de libr. obl. extra.† Paul. Bar. in conſi. cxij. num. 4. volum. iiij. vſque adeò, quòd ſi notarius poſtulante aliquo in actis petitionem ſcripſerit, oblatus libellus non dicatur, nec ordinario iure actum proceſſúmue, ſed extra ordinem vt ſcripſit Bart. poſt Accu. in l. in ſacris ſcrinijs. C. de proxi. ſacr. ſcri. lib. xij. Iaſ. in §. tripli, nu. 33. inſtit. de actio. vbi alios refert Corſet. in nota. ſuis, in verbo. libellus, & Marſi. ſin. cccclxiiij. libellus. non eſſe hæc in curia mercatorum quærenda. Similiter defendendum præceptum puto à conſulibus,† poſtulante mercatore, alij mercatori factum, & deinde loco petitionis productum, licet coram ordinarijs iudicibus, hoc modo formæ à lege datæ, circa libelli oblationem ſatis factum non dicatur, vt notauit Ioan. Baptiſta in diſputatione ſua, colum. xix. quæ inſeri ſolet poſt ſingularia Franc. Cremo. Hæc enim iuris apices, magis quam negotij veritatem reſpiciunt, & comprobare ſententiam noſtram poterit etiam ex his, quæ Bart. ſcripſit in tractat. ad repri. in verbo, figura. col. ij. & quoniam de præceptis meminimus. quæ ſolent hodie in curijs frequẽtari, placet ad materiam præceptorũ leuandi laboris gratia, loca infraſcripta adnotaſſe. Bart. in l. j. C. de execu. rei iudi. Alexan. & Iaſ. poſt alios in l. de pupillo. in §. meminiſſe. ff. de noui ope. nuntia. Aret. in §. curare. inſtitut. de actio. Lanf. in cap. quoniam contra. in verbo, citationes. nu. 21. extrà de probat. Pau. Par. in conſi. cxvj. in fin. vol. j. Ioan. ab ami. in conſil. xxxv. & in conſil. cliij. facti ſeries, & tractat eleganter Bald. in conſil. clxxxvij. Ad euidentiam eſt prætermittendum, li. iij. & in conſi. cccclxiij. nu. 7. lib. iiij. quatuor ſunt.

† Item, quia in curia mercatorum ſummariè proceditur ac ex bono & æquo, petitionem generalem defendi poſſe

di poſſe exiſtimaui iuxta ea, quæ ſcripſit Bart. in tractat. ad repri. in verſic. & figura. in ſecunda columna, & iuris pontificij interpretes in clement. ſæpè. de verb. ſignificat. Iaſ. in l. prima, numer. 5. ff. de eden. vbi Alexandrum ſibi parum conſtitiſſe refert. Sed hæc intelligenda ſunt, dummodo tanta non ſit obſcuritas, & incertitudo, quę reo defenſionem atque facultatem deliberandi adimat. intelligi enim debet, quid ſibi actor voluerit, licet generaliter protulerit. & hæc ſubiungere volui remouendi gratia rationes, quas Alexander contra hanc ſententiam propoſuit, in conſi. xxxij. lib. iiij. in cauſa, &c.

†Et illum libellum, abſque diſputatione, defendendũ puto, in quo intentio actoris rectè exprimitur: inepta verò actio adijcitur. In quo iuris articulo legum prudentũ vertices in diuerſas ſententias diſtrahuntur, in c. examinata. de iudic. & in l. j. ff. de eden. vbi plenè Iaſ ſub nume. 45. & hoc propter æquitatem, quæ præcipuè ſpectanda eſt. & videbis Abba. in d. c. examinata, ſub nu. 20. verſic. fateor tamen, quod de æquitate, &c. Sed & ſi non condemnari, ſed cogi in libello mercator dixerit, non eſſe de eo diſputandum puto,† quod ait Bartol. in leg. j. C. de execut. rei iudic. & in pleriſque locis alij notarunt. Commodiſſimè non vulgaris quæſtio hîc tractanda eſt. Pleriſque placuit libellum reprobandum, in quo quis centum petit à Titio, quia numerauit,† & exhibet inſtrumẽtum, in quo Titius per ſtipulationem reddere promiſit, nõ enim agendum eſt ex numeratione, ſed ex ſtipulatione. Similiter à frequentioribus eſt receptum, quòd agens ex numeratione, & confeſſionem probans, ſuccumbit: vt Bartolus inquit,† & in l. certi condictio. in §. ſi numos. ff. ſi certum petatur, & in leg. ſi ita ſtipulatus. in §. Chryſogonus. ff. de verborum obligat. In quibus locis omnes iuris interpretes ſcripsêre, & præcipuè videndus eſt Iaſ. in d. §. Chryſogonus. ſub num. 33. & ſeq. nume. & Lanf. in c. quoniam contra in verbo, confeſſiones, nume. 34. extrà de probat. & latiſſimè omnium Ioan. Crot in l. j. in §. ſi quis ita. ff. de verb. obl. Quid ergo reſpondendum inter mercatores & in eorum curia? Baldus inter mercatores

ipſos, ex facto conſultus, reijciendum libellum ſenſit, vt patet in conſil. cxc. Sempronius Manfredi. & cæt. libr. ij. quod reſponſum in materia tota, de qua noſtra eſt diſputatio, videndum conſiderandumq; eſt, & apud eum ſpecies facti talis proponebatur. Sempronius per literas permutatarum pecuniarum (quas cambiorum vocant) confeſſus extitit ſe á Seio, & ſocijs quadringenta, & triginta recepiſſe. Idem Seius contra Sempronium agens in petitione aſſeruit Sempronium debitorem in dicta ſumma habita & recepta ab eo & ſocijs, & quam idem Sempronius ſe recepiſſe confeſſus extitit: & eam ſoluere legitimè conuenit, ipſi Seio & ſocijs, & dimidiã dictæ ſummę ad ſe ſpectare. Deinde idem Seius confeſſus extitit ſolutionem à ſe factam non fuiſſe. Sed ab eius ſocijs, pro ſe & ſocietatis nomine. Reſpõdit Baldus ex illis verbis, ſumma habita & recepta, demonſtrari Seium ipſum verè nu-
16 meraſſe. † Et licet ex conſuetudine mercatorũ vnus ſocius quandoque ſcribat nomen alterius. tamen in libellis & in agendo nũ procedit iſta abuſio, quia à verbis libelli non eſt recedendum. C. de fidei lib. l. final. & C. de liber. cau. l. cùm precum. & agentem ex mutuo naturali, & probantem mutuum ciuile ſuccumbere, & ſubiungit deducentem ſtipulationem, & confeſſionem vel numerationem probantem ſuccumbere: quoniam ſecundum iuris regulas, cùm nec actio, nec cauſa probatur, actor nõ obtinet. leg. actor quod aſſeuerat. C. de proba. Hæc ille, qui pluribus vtitur. Mihi aũt cogitãti iuris apices reiectos, reſpondendũ videbatur ſiue confeſſio tantũ probetur, ſiue in libello ſit deducta ſola confeſſio, & poſtea numeratio ſit probata, vel cõtra actorẽ obtinere debere, nec curandum eſſe, etiam de eo, quod poſteriori loco relatus Baldus ait, hæc enim iuris ſubtilitas (vt non ſemel diximus) reiecta eſt. Mouet etiam quod Lanf. in relato loco ait, relatas iuris ſubtilitates, coram arbitratore ſpernendas eſſe. Item & quæ paulò ſuperiùs diximus, item & text. in leg. ſi fideiuſſor, in §. quidam. ff. manda. Et
17 quoniam † quod diximus à nemine animaduerſum legi, lector cogita, & illud adijciendum eſt prædictis, ex numeratione pecuniæ, facta nomine Seij abſentis & ignorantis, Seio actionem quæri, etiam ſi pecunia fuerit aliena l. certi condictio in §. ſi numos. ff. ſi cer. peta. l. ſi ita ſtipulatus. in §. Chryſogon. ff. de verb. oblig. vbi plenè Iaſ. ſub nu. 19. & ſeq.

† Apud Bald. ſpecies facti talis fuit propoſita, quidam 18
mercator mercium alterius mercatoris ſequeſtrationem fecit, dominus mercium, idemq; mercator damnum paſſus eſt, quoniam propter ſequeſtrationem merces vendi non potuerunt, deinde ſequeſtratio reuocata eſt: & iudex qui reuocatoriam dixit ſententiam, in ea de damnis, & intereſſe non meminit. Quæritur ſi dominus mercium poſteà damna & intereſſe petat, num audiendus ſit? & non audiendum videbatur: quia de calũnia agentis quęri non poteſt, niſi in eodem iudicio. C. de fruct. & lit. expen. l. terminato. C. de iudi. l. ſancimus. Bal. verò in conſ. ccxlix. quidã mercator. vol. iij. ex facto conſultus reſpondit mercatorem, qui ſequeſtrationem facit calumniatorẽ & crimine ſtellionatus poſtulari poſſe, quia eſt in dolo, & ſufficit titulũ criminis, ciuiliter ergo ad intereſſe teneri. Nã vbicunq; delictũ reſpicit rem familiarẽ, ex eodẽ delicto naſcitur ciuilis & criminalis. C. de falſ. l. qui nomine. C. quando ciuili actio. l. j. & no. in l. j. ff. de priua. deli. citat etiã l. ſi duo. §. vlt. in fi. vlt. gl. ff. vti poſſid. & ſubijcit ſententiæ gl. etiam ſapientiſſimos ſtare debere.

Subijcit poſteà l. ſancimus. & l. terminato. non obſtare, quia hîc agimus de intereſſe rei principalis, q; ſemper peti poteſt. Et cùm nihil probauerit, qui ſequeſtrationẽ fecit, præſumitur per calumniam litem mouiſſe. l. j. C. de aduocat. diuer. iud. c j. de elect. lib. vj. & ſubiungit, aliud eſſe impenſam, aliud rei pretium. ff. de cond. & demon. l. quib. diebus §. j. Et facit, quod notat Inno. in c. vlt. quod met. cau. Hæc ille fermè in verba ſupraſcripta, quem ad verbũ retulit, ac probauit Pet. Vbal. in tract. de duob. fra. in viij. par. nu. 30. tom. viij.

† Et generaliter dicendum eſt, libellum, ſeu petitionẽ 19
inter mercatores, in ipſorum curia ab omnib. exceptionibus iuris apices reſpicientibus defendi, & tantùm ne-

gotij veritatem, seu factum ipsum, de quo agitur, expressum esse sufficere: nec enim iuris solennitatibus in libellis requisitis mercatores in eorum foro obstrictos esse puto, de quibus solennitatibus in l.j.ff.de eden. plenè tractatur, & scripsit Soc. in ca.ij. de libel.obl.q.xij. & hanc regulam ex relatorum interpretum mente existimauit. Pro qua regula videbis Bart. in extraua. ad reprimen, in ver. & figura. & omnia ad bonam fidem redigenda sunt, vt in simili Iurisc. ait in l. ab emptione. ff. de pactis. Et quoniam inscripsimus de libellis, seu petitionibus, sciat lector de industria, atq; consultò à nobis factum: legi enim apud Card. in cle. sæpe. de ver. signifi. in princ. nu. 17. de ver. signi. † constitutam esse differentiam inter libellum, & petitionem: libellus enim continere debet quædam, quæ iuris formam respiciunt, & quædam, quæ intentionem agentis, & in his omnibus aptè concipiendus est, petitio verò sat est, vt in intentione sit benè conceptus, prætermissis his, quæ formam respiciunt. Quem legito, si libet. & Mar. Blan. in tra. de cõpromis. in viij. q. nu. 8. to. xij.

De exceptionibus.

SVMMAE.

1 *Mulier an possit esse procuratrix in foro mercatorum.*
2 *Interpretatio ad l. si fideiuss. §. quædam. ff. mandati.*
3 *Exceptio hæc, Tu non es procurator, quòd sit admittenda in curia mercatorum.*
4 *In quocunque iudicio, etiam summario, & executiuo, plenè de personis quærendum est, & legitimationem plena probatione fieri oportet.*
5 *Mercatores, & campsores, ac numularij exceptionem excussionis an possint obijcere.*
6 *Pater qui filium suum negotiationi præposuit, an possit conueniri, non facta priùs excussione.*

Exceptio

7 *Exceptio excussionis, an possit obijci coram arbitratore.*
8 *Exceptio excussionis duobus modis considerari potest.*
9 *Exceptio non numeratæ pecuniæ, an possit in curia mercatorum à mercatore opponi.*
10 *Exceptio præscriptionis, & vsucapionis, an possit obijci in curia mercatorum.*
11 *Exceptio, quod nudo pacto promisisti, reijcitur in curia mercatorum.*
12 *Exceptio non soluti vectigalis, in curia mercatorum nõ est reijcienda.*
13 *Solennitates testamentorum in curia mercatorum seruandæ sunt.*
14 *Exceptiones omnes ordinem processus respicientes, reijciendæ sunt, quæ iuris apices respiciunt: exceptiones verò quæ meritа causæ, & veritatem negotij, & partis defensionem respiciunt, admittendæ sunt.*
15 *Exceptio ex bono & æquo, accommodanda est semper.*
16 *Consules mercatorum summatim possunt, & debent procedere.*

SEQVITVR, vt de exceptionibus disputiamus, & cùm regulam sæpiùs probauerimus, inter mercatores, & in eorum foro iuris apices inspici non debere, sed bonam fidem, enumerabimus complures exceptiones, quæ ex vi verborum suprascriptorum reiectæ censeantur, & de eis disputare nõ conueniat.

† Et primùm illa se offer. certi iuris est, mulierem nec 1
postulare, nec procuratricem posse existere. l. fœminæ. ff. de re. iur. vbi Dec. scribit sub num. 11. & seq. num poterit

esse procuratrix in foro mercatorum? Iaſ. Mayn. in l. alie nam. C. de procur. colum. ij. verſicu. v. limito. diſſerendo inquit exceptionē hanc, tu nō potes esse procuratrix, qa mulier, vel procurator, quia miles, de apicibus iuris esse, ſecundum gl. in l. ſi fideiuſ. in §. quædam. ff. man. Probat etiam, quia hęc exceptio principalis facti veritatem non reſpicit ergo dicēdum est de apicibus iuris esse, citat Bar. in l. cùm quis. ad fi. C. de iuris & facti ignorāt. & in l. j. in fi. ff. de condictione ind. Sed de iuris apicibus inter mercatores. & in eorum curia non conuenit diſputare, ergo procuratrix esse poterit.

Deindè ſubijcit animaduertendum esse, quoniam lex alienam honeſtatem conſideraſſe videtur, & inhoneſtum esse mulieres in foro verſari, & conuentibus virorum, vel iudicijs intereſſe. l. maritus. C. eodem titulo de procurat. Hæc Iaſon, in ſumma, qui nil certi in propoſito articulo ſcriptum reliquit. Ego verò puto expeditum esse, mulieres, & in curia mercatorum, & in foro Pontificio, nec poſtulare poſſe, nec procuratrices exiſtere, idque expreſſum est in l. j. in §. ſextum. ff. de poſtulant. vbi Iuriſcon. ait in hæc verba: Ratio quidem prohibendi est, nè contra pudicitiam ſexui congruentem alienis cauſis ſe immiſceant, nè virilibus officijs fungantur mulieres, origo verò introducta à Caia Affrania, & reliqua. & cùm hæc ratio ſimiliter in omni foro interueniat, ſequitur, vt idem debeat exiſtimari. l. illud. ff. ad leg. Aquil. l. à Titio. ff. de verborum obligation. & idem Imperator ait incitata l. alienam. virile ſcilicet officium esse, & vltra ſexum muliebrem.

Confirmatur hæc ſententia ex lōco à ſingulari in c. cùm dilecta. circa fin. vbi iuris Pontificij interpretes de confir. vti. vel inuti. quod caput citauit Iaſ. & ſicut leges non dedignantur ſacros canones imitari, ita & ſacrorum ſtatuta canonum principum conſtitutionibus adiuuantur, legibus enim vtimur in Eccleſiaſticis cauſis, & foro Pontificio, niſi canones contradicant. c. j. vbi doct. verbo ſi commentarij, extrà de noui oper. nūtiat. Cùm ergo canones regulariter admittentes nō legamus, nihil cauſæ est, vt

est, vt in eo foro admittamus, ſed ſolùm in ſingularibus caſibus à Doct. receptis: canones enim honeſtatis atque pudicitiæ amatores ſunt, quinimò Pontifices honeſtati, atque pudicitiæ conſulere magis, magisque inuigilārūt, vt patet in ſexcentis locis, & præſertim ex titulo, de vita & honeſt. cler. & hanc ſententiam puto veram, licet Dec. contrà iuuat in dicto c. cùm dilecta. num. 17. verſi. v. limita. Illic enim ita ſcriptum est.

Quintò fallit, vbi eſſet procedendum de æquitate, remotis apicibus iuris, vt probatur in l. ſi fideiuſſor. in §. quædam. ff. mandat. vbi gloſ.

Nec moueat, quod dicebat Iaſon, hanc exceptionem: tu non potes esse procurator, quia miles, vel procuratrix, quia fœmina, iuris apices reſpicere. concedo etenim, verum est quod ait, adeò, quòd non imputatur fideiuſſori conuento, ſi etiam ſciens hanc exceptionem omitteret,

† Non tamen ex hoc neceſſariò ſequitur procuratri- 2
ces esse poſſe. Nam ſi in caſu dicti §. quidam fideiuſſor. exceptionem hanc non omiſiſſet, ſed obieciſſet mulierē procuratricem exiſtere non poſſe, & ex relata ratione, & citatis iuribus reijcere potuiſſet. Nec de hoc diſputauit Iuriſcon. ſed an ex omiſſione procuratoriæ exceptionis prædictę fraude careret fideiuſſor, & ait carere: quoniam ad remouendum fraudem ſat est, vbi agitur ex bono & æquo, hoc tantùm diſputare, an debitor fuerit, nécne, & ad hanc interpretationem vide gl. ordinariam, in l. ita demum. C. de procur. in gloſſ. j. & Iaſ. in d. l. alienam. verſiculo. Quartò limito.

Est & alia procuratoria exceptio, tu non es procurator, ſed mandatum non habes. Vndè quæri poteſt, an diſputandum ſit in curia mercatorum, ſuper hac exceptione, nécne, tanquàm de apicibus iuris ſit, Accurſius in dicto §. quædam. ait illum §. locum habere in exceptione proximè relata.

† Non autem in hac exceptione, tu non es procurator, 3
putauit enim fideiuſſorē diſputare debere ſuper hac exceptione, An ſit procurator, citat eodem titulo l. inter cauſas, §. mandato. Iacobus verò de Belui. relatus à Bal. in dicto §.

cto §.quædam. & hanc exceptionem de apicibus iuris esse, & propterea fideiussori imputandum non esse, si quacunque exceptionē procuratoriam omitteret, & ait non obstare l. inter causas. §. abesse. putat enim constituendā differentiam esse inter eum fideiussorem, qui litigando procuratoriam exceptionem omittat, & illum qui non soluendo non obiecit, vt superiori casu siue illam omiserit, quòd non possit esse procurator, siue quòd nō sit procurator, imputari fideiussori non possit, propter dictum §. quædam. posteriori verò, vbi scilicet soluendo, an procurator esset, non inspexit, fideiussori quidem imputetur: dicto §. mandato. Pro qua sententia est, quia Iurisconsultus in dicto §. quædam. generaliter ait, si procuratoriā exceptionem fideiussor omiserit, fraude carere, & hanc exceptionem procuratoriam appellari, patet ex l. inter quos. in §. penultimo, cum not. ff. de damno infecto. & ex commentarijs Abb. in c. in nostra. num. 7. de procu. & vide l. iij. in §. procuratorię. ff. de except. & his adde Bald. in l. qui procuratorem. in §. si quis remisit. ff. de procuratoribus, & eundem Bald. in d. §. quædam. qui ait Accursiū in dicto §. si quis remisit. in verb. procuratoriam, sensisse §. quædam. & in hac exceptione, tu non es procurator, locum habere.

Ego verò Accursio assentior in d. §. quædam. & hæc sententia placuit Bernardo, optimo iuris Pontificij interpreti, in cap. nostra. in verbo, exceptio, extrà de procur. ait enim in hac exceptione, tu non es procurator, dictum §. quædam. intelligendum non esse, sed in illa, tu non potes esse procurator, propter l. inter causas. in §. mandato. ff. mandati. & consequenter de hac exceptione in curia mercatorum disputandum esse.

Suadet enim æquitas, etiam in foro mercatorum in primis animaduertere nos debere, an procurator sit, qui alieno nomine agit, idque nè iudicium nullum, & nullius momenti controuersię reputentur, dicto c. in nostra & l. licet. C. de procurato, & nè absurdum sequatur, quòd mandatum non habens, præiudicium alicui inferat. Id enim iuri naturali & æquitati contrarium est. l. si quis in suo.

in suo. §. final. C. de inoffic. testam. Regula, non debet aliquis. de reg. iur. in vj. Et pro hac sententia facit, quia in quocunque iudicio, etiam summario & executiuo plenè de † personis quærēdum est, & legitimationem plena 4
probatione fieri oportet, vt notârunt Bartol. Salı. & Alexand. in l. ij. C. de edicto diui Adria. tollen. vbi Iason sub num. 4. disseruit, & Deci. in l. final. eodem titulo, sub nu. 47. à frequentioribus receptum ait, vt in legitimatione plena probatio requiratur: & his, quæ Iason in relato loco, contra communem sententiam proposuit, respondit. & his adde Bartol. in extrauag. ad reprimendum. in verbo, & figura. column. ij. Aretin. in consilio cxxvij. in causa. Nec moueat, quòd Iacob. de Belui. differentiam constituerit inter fideiussorem, qui litigando exceptionem procuratoriam omittat, & illum, qui soluendo. Hæc enim distinctio (ni fallor) est sine ratione. Nec etiam moueat Iurisconsultum generaliter de exceptione procuratoria omissa locutum esse.

Nam legem generalem, declarationem & interpretationem ab alijs legibus sumere, sexcentis probari potest argumentis. Et non longè abieris. Nónne Iurisconsultus in l. qui procuratorem. in §. si quis remisit, in hæc verba ait. Si quis remisit exceptionē procuratoriā, non poterit ex pœnitentia eam opponere, & tamen Accur. Bald. & Alberic. interpretantur, & rectè in illa exceptione, Tu non es procurator. §. illum locum non habere, sed in ea solùm, Tu non potes esse procurator.

† Vulgaris est illa quæstio, nec ideò prætermittenda, §
num mercatores seu campsores, & numularij, qui pro alijs intercedunt, possint excussionis exceptionem obijcere, in qua nunquam satis commendatus Accursius in §. penult. in Authent. de fideiusso. sensit non posse. Idque propter præcipuam fidem, quæ in huiusmodi personis esse debet, publicaque vtilitate. & probant Accursij sententiam Bald. Salic. & Paul. in l. frustra. C. de non numer. pecun. & idem Bald. in l. fin. ad fin. C. ad legem Falcid. & Angel. & Aret. in §. item, si quis in fraudem. numero 10. versic. quæro, statuto cauetur. institu. de actio. Iaſ. in l. singularia.

gularia. numero 30. ff. si certum petatur. & plenius in l. si constante. nume. 180. soluto matrimonio. Marc. in repet. Rubr. de fideiusso. numero 8. quibus addes Roma. in consil. cccxcij. circa primum, &c. numero nono. & Bald. in consilio cccclxvj. volu. v. numero 9. & quę de fide mercatorum scripsimus in ea parte, quam de statu mercatorum inscripsimus. His accedat, quod plerique dixerunt, vbi ex bono & æquo procedendum est, seu ex æquitate exceptionem excussionis obijci non posse, vt inquit Bal. in l. si municipa. §. j. ff. de euictio. in additionibus, & ex mente Accursij ibidem: quoniam vt frequẽtioribus placuit hæc exceptio, iuris apices respicit, de quibus videbis Iason. & alios in relatis locis: & Dec. in c. ex parte. numero sexto, extrà de offic. delegat. & in l. fin. numero vigesimotertio. ff. si cer. pet. vbi quosdam improbasse refert, & Nic. Boë. dec. ccxxj. Sipater. num. 15. in secunda parte. qui Guid. Pap. & quosdam alios prædicta probasse refert, & in quo loco copiosè disseruit: Num pater, qui filium
6 suum negotiationi seu mercaturæ proposuerat, † non facta excussione cõueniri queat. De quo vide l. pen. in §. tabernæ præpositus. ff. de institut. & his præpositionibus non est dissimilis agitata illa quæstio.

7 † An coram arbitro & arbitratore excussionis exceptio opponi possit? Placet autem mihi in omnibus relatis quæstionibus, quòd non insubtiliter quidem quosdam referendo scripsit Neg. in tract. de pigno. in prima parte, octauæ partis principalis sub nu. 35. scripsit enim in hæc
8 fermè verba. † Exceptio excussionis duobus modis considerari potest. Vno modo, respectu ordinis iudiciarij, vt scilicet de ordine iudicij sit, quod prius excutiantur bona principalis debitoris, quàm possit agi hypothecaria contra tertium possessorem, & si iste ordo peruertatur, possit excipi de nullitate processus, contra creditorem agẽtem, vt in Authent. hoc si debitor. C. de pign. Vel quod agens non sit audiendus omissa excussione principalis debitoris. Secundo modo considerari potest dicta excussio, non habita ratione ad dictum iuris ordinem, & iudicium præposterum, sed eo solum, quod interest tertij possessoris con-

sideratio. Idque consistit in hoc, vt si debitor principalis soluendo sit, exigatur ab eo antequàm tertius possessor molestia afficiatur, & quidem hoc se tertius possessor tueri potest. Non excipiendo de ordine iudicij nõ seruato, & quod præposterè agatur, sed solùm ratione eius, quod sua interest, modo prædicto exceptionem proponendo, quod scilicet æquitas suggerit, vt ipse tertius non vexetur, quoniam principalis debitor est soluendo, iuxta l. persecutione. C. de pigno. & commentarios Bartol. in aliorum ibidem. Subdit hoc sensisse Baldum, in l. fina. §. sed & si quis, columna prima, versiculo, fuit à me quęsitum. C. commun. de legat. & Alexand. in l. si constante. numero vigesimoquarto. ff. solut. matrimo. dum inquit hanc exceptionem non solùm iuris ordinem respicere, sed etiam partis beneficium seu interesse, & probat authoritate Cornei, in consilio lv. in tert. volum. nu. 28. qui non inargutè ait, in causa, in qua procedendum est sola facti veritate inspecta, non posse obijci exceptionem excussionis ratione ordinis, & præposteri iudicij, sed ea non obstante poterit simul & cumulatè agi contra debitorem & tertium possessorem. & in eodem iudicio discutietur de bonis vtriusque simul, nec omissi ordinis exceptio obstabit, & hoc modo inquit procedere: quod gl. & Bald. notârunt in l. si municipia. §. j. suprà citata.

Loquuntur enim ratione exceptionis respicientis ordinem; quæ est de apicibus iuris, sed respectu eius, quod partis interest, videlicet donec debitor est soluendo, non vexetur tertius possessor, non respicit hæc exceptio iuris apices, & ordinem, sed æquitatem. Et ideò licet ratione non seruati ordinis tertius possessor se tueri non possit, potest tamẽ creditor in eodẽ processu simul vtrunq; conuenire & discutere, & sibi prius de bonis debitoris satisfacere, si tamẽ creditor omisso penitus debitore vellet solũ agere contra tertium possessorem, posset tertius possessor se tueri exceptione, non esse ęquum, vt donec principalis debitor soluendo sit, ipse cõueniri possit. Considerandus est ergo excipiendi modus: nam exceptio, quæ respicit ordinem iudicij, nõ est admittenda in propositis iuris articulis

culis,ſed exceptio,quæ reſpicit,quod partis intereſt,& ipſam æquitatem,quæ eſt,vt donec debitor eſt ſoluēdo tertius poſſeſſor non vexetur, admittenda eſt.

Hactenus Negu. fermè in verba infraſcripta, & huic diſtinctioni acquieſcit Mar. Blan. complura referendo, & addendo in tract.ſuo de compro.in j.q.num.47.quem locum ſat ſit retuliſſe breuitatis cauſa, quam diſtinctionem tāqūām (ni fallor) rationabilē æquè nō reprobo. Et his addes, quod inter mercatores ex facto cōſulto placuit Guid, Pap.in conſil.ciij.videtur. vbi etiam de conſuetudine mercatorum ſcribit.

9 † Quotidianum, & frequens eſt illud, num exceptio non numeratæ pecuniæ in curia mercatorum à mercatore obijci poſſit. Bald.in l.fruſtra. C.de non num.pecu.ait, ſi campſor pro alio non obligato promittat, vel ſe ſoluturum conſtituat, exceptionem ei non competere, quoniam excuſſionis beneficium non habet. de quo (vt ſubijcit) magis mirandum videtur. Salic.verò ibidem contrà, ait enim beneficium excuſſionis ſi non competit, non lę dit, cùm habeat àquo repetat. Et illud ex perſona ſua ſibi competit. Vndè fatetur, quòd ex perſona ſua campſori non competit hæc exceptio, ſed dubitationem eſſe, an ex perſona principali poſſit hanc exceptionem obijcere. Putat igitur, ſi ex obligatione alicuius cōfeſſa campſor promiſerit, ita quòd contra illam obligationem opponi poſſet hæc exceptio, & campſori non eſſe denegandam. arg. l.tam mandatori. C.eod.de non num.pec. Diuerſum ſi ſimpliciter, vt debitam ab aliquo ſpopondiſſet, tunc enim & ille, & campſor fidem debiti videntur agnoſcere. l.cùm fidem, eodem tit.

Hactenus Sal.Iaſ. verò in l.ſingularia.numer.30.ff.ſi cert.peta.refert Bald. & Salic. nec quid ſentiret, ſcriptum reliquit. Ego verò in propoſito iuris articulo, relatæ diſtinctioni Salicet.acquieſcendum puto, & me nō ſolùm rationes Salic.mouent, verùm & l.fruſtra. quæ ſecūdum Cyn. & Albert.intelligēda eſt in eo, qui ſucceſſit, ſeu ſubſtituit ſe loco alterius animo nouandi. Accedit, quia ius ſingulare eſſe in mercatore, lege cautum non reperitur. l.ſi ſeruus

l.ſi ſeruus ſeruum. §. inquit lex. ff.ad legem Aquil. l. ſi ſeruum in §.prætor ait.ff.de acqui.hæred. l.vni. §.ſin autem ad deficientium. C.de cadu.tol. Dec.in conſi.ccccxlij.nu. 8. Aym.Cra. conſi.vj.nu. 97. & regulæ in hærēdum eſſe, admonet Bart.in l.quoties.ff.ſi quis cau. & Deci. in reg.j. de regulis iur. & Iaſ.in conſi.xvj.colum.ij.volum.iij. videretur, &c. Nec huiuſmodi exceptio iuris apices videtur reſpicere, & magis hanc exceptionem mercatoribus, quàm alijs concedendā admonet experientia, atque conſuetudo, ſeu quòd ipſi mercatores ſolent, ex quibus iura fortiſſima ſumunt argumenta. Videmus enim quotidie, mercatores fidem alterius ſequi, & ſe pecunias mutuas recepiſſe ſub ſpe futuræ numerationis fateri. Quare (ni fallor) nil proponitur, quin & mercatoribus, atque in mercatorum curia exceptio non numeratę pecuniæ competat, atq; obijci poſſit.

† Eſt & illud animaduerſione dignum, an in curia mercatorum, & inter mercatores vſucapionis, ſeu prę ſcriptionis exceptio obijci poſſit? Dicet aliquis, cùm ex bono & æquo procedendum ſit, & præſcriptio ſit iuris ſubſidium iniquiſſimum, vt in authenti. vt eccle. Roma. §. habeat, reijciendam hanc exceptionem eſſe. & quia odioſa eſt hæc defenſio, & contra naturalem æquitatem eſt præſcriptio, vt notatur in l.prima. in verbo, vel iniuria. ff. de neg.geſt. & in l.nam hoc natura. ff. de cōdic.indeb. & ſcribit Iaſ.in repe.l.ſi is, qui pro emptore.nu.90. & Marſi. ſin. cccl xx. mihi autem omiſſis argumentis, & quidem breuitatis cauſa, dicendum videtur, prout in arbitrio, qui ex æquitate iudicare debet, diſtinguendo Deci. & Mar. Blā. ſcripsêre, ſcripſit enim Deci. in c.j. de proba. nu. 50. & in c.ex parte.l.iij.nu.5. de offic.delega. & Mar.Blanc.pleniùs in tract.de compro.q.j.num.46.to.xij. illic enim ita ſcriptū eſt. in hac quęſtione ex mente docto. diſtinguendum eſt, aut obijciens præſcriptionis exceptionem præſcripſit, ſeu vſucepit mala fide, & probari poteſt, & reus audiendus non ſit in hac exceptione. Si verò opponens bona fide præſcripſit, reijcienda non ſit hæc exceptio, ſed admittenda. Cùm enim præſcriptio, vbi bona fides interue-

nit,tam iure Cæſario, quàm Pontificio non ſit improbata,contra naturalem æquitatem eſſet ius alteri legitimo modo,quæſitum auferre,idque ex verbis, & mente Bar. in extrauag.ad repri.in verbo, videbitur,in fin. vbi in hæc verba ſcripſit: Quæro an dictis caſibus iudex poſſit reijcere exceptionem præſcriptionis, vel aliam procedentem ex mero rigore iuris ciuilis? Reſpon.in his, quæ ipſe iudex habet facere, non tenetur ſequi regulas iuris ciuilis,ſed in his,quę iam à iure facta ſunt,ita quòd ex hoc ius alteri quæſitum ſit,vel ablatum, iudex non immutat,ſed ſequi tenetur.ff.depo.l.bona fides, aliâs auferetur ius alteri quæſitum,quod eſt contra naturalem æquitatem. Hæc ille. Licet enim æquitas ſeruanda ſit:non tamẽ contrà leges iudicandum eſt, vt non ſemel diximus, & præſertim in princ.huius vlt.partis prin.referendo Bart. in l.Quintus.& in l.fideiuſſ.in §.quædam. quibus adde Aret.in l.iiij.in §.Cato.de verb.oblig.&ibidem Car.Rui. & Iaſ.in l.ij.§.item ſi in facto.eod.titu.nu.17. Et hanc diſtinctionem & veram, & rationabilem puto, & confirmabis ex varijs iuris interpretum locis relatis à Mar.Blã. vbi ſuprà,qui inter alios bona fide retulit Angel. in l.ſequitur.& in §.ſi viam. ff.de vſucapi.Sed & his addes circa relatam diſtinctionẽ,quod in relatis locis animaduertit Deci.de iure pontificio.quod ſeruandum eſt, malæfidei poſſeſſorem nullo tempore pręſcribere.l.ſi.de præſcri. & in reg.poſſeſſor.de reg.iur.in vj.

11 † Reijcienda eſt etiam illa exceptio in curia mercatorum,quòd pacto nudo agatur,& nuda pactio actionem non pariat, vt ſcripſit Bart.in l.Quintus.in fine. ff. man. & Bal.in l.ſi pro ea. C. mand. Deci.in c.ex parte nu.3. de offi.deleg.& Mar.Bla.in tract.paulò ſuperiùs relato. nu. 45.& nos in pleriſq; locis alios referendo,probauimus.

12 †Quæritur apud Bal.in l. ſi pro ea. C. mand. ſub nu. 14.an exceptio non ſoluti vectigalis in curia mercatorũ ſit admittenda?& non eſſe reijciendam putauit, quoniã vectigal fauore publico eſt introductum,& quia ius municipale,quod inter ciues pro iure cõmuni habetur, detrahit iuri gentium ex cauſa,ideò ſeruandum eſt in foro

naturalis æquitatis,& idem probauit Baldus in d.§.quędam.& eſt relatum apud Bart.in eod.§.& hæc ſententia placuit Sali.in d.l.placuit.C.de iud.

† In quo loco addet ſolennitates teſtamẽtorum in eadem curia ſeruandas, quæ retulit & probauit Iaſ.in conſil.lxxxij.viſis. & diligenter,& c.verſicu. præterea (vt dicit Bal.)colum. pen. lib.j. Quibus addes circa teſtamentaria,quæ relatiuè diximus in calce tracta.de nauiga. 13

† Credimus etiam exemplo eius, quod dicitur de iudice ſeu arbitro,qui ex bono & æquo procedere ſeu iudicare debet, in curia mercatorum generaliter dici poſſe omnes exceptiones ordinẽ proceſſus reſpiciẽtes.reijcienda eſſe,quæ de iuris apicibus,ſecũdum Aret.in l. ſi ſeruum, in §.ſequitur.ff.de verb.obligationibus, & illas exceptiones, quæ merita cauſæ negotijque veritatem, ac partis defenſionem reſpiciunt,admittẽdas eſſe. Rectè ergo opponetur rei iudicatæ, vel finitæ exceptio ad impediendum proceſſum, quia de iure naturali eſt, ne bis iudicetur in idipſum. Et quæ magis differunt,& veritatem cauſæ fruſtrantur,quàm ipſam reſpiciant,à iudicibus repellentur.Idque ex ſententia Bart. in dicto tractat.ad reprimen.in verbo,& figura.colum. ij. & videbis eundẽ Mar. Blan.in relato tractat.de compro. quæſtione j.nume. 43. & ſequ.num. 14

† Et illud meminerimus ex bono & æquo exceptionem ſemper accommodandam eſſe.l.ij.§.penu.ff. ſi quis cau.& ex naturali æquitate.argument.l.quòd ſi Epheſi. §.j.vſque in fi.ff.de eo,quod cert. loco. l.iij.§.ſi quis.ff.de condi.ob cauſam.l ſi ſeruum.in §.ſequitur.ff. de ver. oblig.& l.ij.§.itẽ Varus.ff. de aqua.plu.arcen.in illis verbis hæc æquitas ſuggerit, etiam ſi iure ſtricto deficiamus, quæ iura memoria tenenda ſunt, tanquam ſingularia. 15

† Sciant etiam iudices ſummatim poſſe & debere procedere.mouet me, quod eleganter ſcripſit Bald. in l. obſeruare.in §.proficiſci.ff.de offic procon. verſi. vigeſimo quintò quæritur. cuius verba notanda ſunt. & Bald.retulit,ac probauit Dec.in c.ex parte, nu.6.de offi.deleg.& pleniùs Blã.in d.tra.quæſt.j.num.50. Quibus adde Bart. 16

in d. tract. ad repri. in verbo, & figura. ex quo loco & iam dictis, ac infrà dicendis reliqua ad iudicium necessaria in materia, de qua nostra est disputatio, facilè colliges. Descendemus ergo ad probationes iuxta propositum à nobis ordinem.

De probationibus.

SVMMAE.

1 *Probationes minùs legitimæ an admittantur in curia mercatorum pro legitimis.*
2 *Probationes sunt arbitrariæ, & iudices mercatorum exprimere debent causam, quare fides sit habita probationibus minus legitimis, vel contrà.*
3 *Publicatio testium fieri debet in curia mercatorum.*
4 *Testes produci non possunt in curia mercatorum, postquam partes testimonia didicerunt.*
5 *Scripturarum tria sunt genera, publica scilicet, priuata & solennis, & declarantur.*
6 *Interpretatio ad l. scripturas. C. qui pot. in pig. hab. relatiuè.*
7 *Stante statuto Florentino, quòd scripturæ librorum mercatorum vel artificum descriptæ seu exemplatæ ex mandato iudicis pro instrumento publico habeantur, & paratam habeant executionem, prout infrà, guarentigiæ, & bona intelligantur hypothecata ipsius debitoris scribentis, quòd creditor ex dictis scripturis, vt suprà, præferatur posteriori creditori habenti publicum instrumentum.*
8 *Priuatæ scripturæ tria sunt genera, & quæ sint, declaratur.*

9 *Comparatio literarum quomodo fiat, & in quo casu. Et de comparatione multa.*
10 *Mercatores admonentur, ne fidant simplicibus apochis clàm factis, & à nemine subscriptis.*
11 *Testes deponentes apocham seu aliam scripturam esse manu alicuius scriptam, quia notam habent manum, si non fuerint præsentes, quando scripta fuit, non probant.*
12 *Consuetudo mercatorum, quòd credatur testib. quòd aliqua scriptura sit manu alicuius, quia manum notã habeant, an valeat.*
13 *Literæ, quæ inter ipsos mercatores absentes mittuntur, an probent.*
14 *Mercatores accipientes literas, & tacentes, sibi præiudicant. & quomodo intelligatur.*
15 *Literæ credentiæ, & commendatitiæ, an obligent & probent.*
16 *Literæ, quæ inter absentes mittuntur, non probant, vbi decessisset is, qui scripsisset, antequàm ei, cui ascriptæ erant literæ, traditæ fuissent*

FREQVENS & necessaria probationũ est materia, in qua prudentissimi iuris interpretes in sexcẽtis locis, multa ac varia scripsêre. Nos igitur pauca tractabimus ad rem, de qua agitur pertinentia.

† Et primùm, illud necessariò tractandum est. Num inter mercatores, & in eorum curia probatiões, quę regulariter pro non legitimis habentur, admittendæ sint, tanquam legitimæ? Dicet aliquis, cùm ex æquitatę procedẽdum sit, verisimilem probationem à iudicibus mercatorum, qui boni viri sunt, quique æquitatis amatores esse debent 1

debent, admittendam esse, & hanc sententiam probari posse videbatur, ex his quæ scripsit Franc. Aret. in consil. cxxvij. in causa dominæ Antoniæ num. 2. vbi referendo Bald. in leg. solam. C. de test. in fin. ait probationem verisimilem, & non concludentem, de iure apud bonum virum concludere debere, qui de facto veritate & æquitate procedit, & idem probauit Aret. in consi. lxxxiiij. diligenter ponderatis, &c. nu. 3. quib. adde Ias. in l. singularia. nu. 32. ff. si cert. peta. & Deci. in c. dilecti. in tertio notabili, extrà de iudi. Mar. Blan. in tract. de compen. quæst. 1. num. 39. to. xij. Mar. sing. ccccl xxxvj. communiter. & singul. cccexciiij. probationes, &c. Mihi autem in proposita quæstione, respondendum videtur, ius singulare in probationibus in curia mercatorum constituendum non esse, & propterea legitimæ probationes requirantur, nec verisimiles sufficiant. Idque eleganter probauit Soc. in con. cxx. cùm in præsenti, &c. col. vij. versic. nec ex eo. lib. j. Ait enim in curia mercatorum & inter mercatores probationes legitimas esse debere, tantū enim reiectę videntur cauillationes, & illegitimæ defensiones. citat. Abb. in c. dilecti. extra de iudic. Bald. in c. j. circa fin. de mil. vas. qui con. est. & Bart. à nobis non semel relatus in dict. §. quædam. l. fideiussor. ff. mandat. qui inquit, Licet ex æquitate iudicandum sit iuris ciuilis: tamen dispositionem sublatam non censeri. le. bona fides. ff. depo. sed tantùm Iuris apices reiecti censentur, qui veritatem negotij non tangunt. Cùm autem probationes veritatem respiciant, & merita causæ: non autem rigorem iuris in procedendo, vt scripsit Ioann. Cald. in sua disputatione, quæ incipit, clericus conuentus. & refert ac probat Bald. in l. ij. C. quæ sit long. consuetu. concludendum meritò videtur probationes legitimas esse oportere, & consequẽter ex æquitate procedendum esse, quæ iuri conformis sit. Addit le. primam. ff. de iustit. & iur. in illis verbis, Ius est ars boni & æqui. & ibidem Bal. & Paul. qui verba illa notarunt, contra illos, qui dicere consueuerunt, aliud de iure, aliud de æquitate. Hæc ille, pro qua sententia est, q̃ scripsit Bart. in authent. ad reprimendum in versicu. & figura

figura, refert enim verba clement. sæpe. de verb. signific. non tamen sic litem iudex acceleret, quin probationes veræ & defensiones, &c. & subdit, quod iuris naturalis rationi congruit. & paulò inferiùs scripsit in hęc verba: An in casibus, in quibus proceditur sine figura iudicij, testes debeant iurare: hoc enim non reperitur de iure Digestorum, nisi in l. Theopompus. ff. de dote prælega. sed videtur mera constitutio Imperatoris: vt C. de resti. l. iuri si iurandi. Puto tamen, quòd iurare debeant, propter ea, quæ dictæ sunt de iuramento calumniæ. Sed an præsente parte? & puto, quod sic, aliâs aufertur ei defensionis copia: quod repugnat naturali æquitati. Circa verò dicta testiũ puto, quòd debeant esse talia, quæ concludunt, sicut in causis ordinarijs, argumento eius, quod dicitur in Daniele de Susanna, & quod notatur. C. de testi. l. testium. Hactenus Bar. in suprascripta verba. Nec moueat, quod contra hanc sententiam primo loco retulimus, locum enim habent, vbi sola facti veritate inspecta procedendum, iudicandumque est, cuius clausulæ vim maximam esse ex relatis locis liquet, & extra propositam quæstionem esse ipsamet loca indicant, nostra etenim disceptatio est. Vbi ex bono & æquo seu ex æquitate procedendum est, in quo genere, cùm probationes merita causæ respiciant, & negotij veritatem: & iuri naturali conueniat legitimas & veras probationes esse oportere. Benè (ni fallor) Soci. consuluit, quem legi relatum apud Bartol. in dicto §. quædam. & non improbatum. † Huic rei est & illud adnotandum arbitrarias probationes omnes esse dicere solemus, & in manu iudicis esse quid, aut cui credat, & quanta fides sit habenda testibus leg. iij. §. ideoque diuus Adrianus. ff. de testib. Cùm igitur inter mercatores, & in eorum curia legitimas probationes esse oportere probauerimus consules, idemque mercatorum iudices non ignorabunt, causam exprimendam esse, cur testimonijs & alijs probationibus habita vel non habita sit fides, vt eleganter admonuit Bartolus noster in l. Lucius. ff. de infa. & plenè circa prædicta scripsit Decius, in consilio ducentesimo septuagesimo quinto, numer. 2. viso. &

so & in consilio ccccxlviij. nu. 29. & Grammaticus, in vo. to, xij. tremendi, &c. nu. 20.

3 † Sed postquàm de testibus referendo Bartolum, quæ-dam attigimus, placet eodem in loco eundem Bartol. referre, qui ait, publicationem fieri debere, aliâs parti defensio tolleretur. Si enim testes non publicarentur, & eorum dicta oppugnari non possent, quod iuri naturali cõ-
4 trarium est, † & postquàm partes testimonia didicerunt, regulariter testes posse produci negauit, quod ex quadã naturali æquitate prohibitum ait, ne scilicet alter alteri insidietur. ff. de iustitia & iure. l. vt vim. & introductum, & positum esse, inter alia ciuilia præcepta, authe. At qui semel. C. de probationibus. & reliqua.

De scripturis circa probationes tractare, non abs re est: sed quoniam plena sunt omnia iuris volumina, & solemus abdita, & non vulgaria referre, generalem disceptationem missam faciemus, & pauca ad mercaturam pertinentia referemus: & illud præcipuè sciendum est, quòd ex facto consultus in causa mercatorum certa doctrina, inquit Bald. in consi. cxlix. proponitur, &c. in fine. vol. j.
5 † Scripturarum tria esse genera, ignorare debere neminẽ, publicam, scilicet priuatam, & solennem. Publica fit manu publica, quæ contrahentium factum inter omnes ꝓbat. le. desideriũ. C. de post. quam legem singulariter notandam puto, secundum interpretationem Bal. & adde eundem Bal. ibidem, ac Pau. Cast. & cæteros iuris interpretes, ac Mar. sing. ccccclxiiij. ex pacto. Solennis, quæ est
6 trino teste not. C. qui poti. in pig. hab. l. scripturas. † dũ tamen constet de manu scribẽtis, & scribentiũ ad cuius l. interpretationẽ vide, quæ copiosè Neg. scripsit in trac. de pig. in ij. mẽ. v. par. nu. 72. & seq. qui inter alia refert cõsi. Soci. sub nu. 274. in causa dominę Lysæ. col. vij. ver. circa tertiũ. vol. ij. refert etiã eundẽ Soc. in cõsi. ccxl. circa præ-
7 sentẽ. eo. vol. ex facto consultũ † super statuto Floren. quo cauetur, scripturas librorũ, mercatorũ, vel artificũ descriptas seu ꝑsumptas ex mãdato iudicis ꝓ instrumẽto publ. haberi, & paratã executionẽ, ꝓut instrumẽta guarẽtigiæ habere, & bona intelligi obligata, ac hypothecata ipsius debito-

debitoris scribẽtis, & respondisse creditorem ex rationib. in libro, descriptisq; iudicis mandato, vt suprà, priorẽ in tempore præferendum posteriori creditori, qui publicũ habeat instrumentum, & subijcit valentissimis viris ex facto consultis placuisse dictas rationes (vt ipse ait) exemplatas iuxta formam dicti statuti, non solùm vim contra principalem debitorem habere, sed etiam contra tertiũ, nonnullaque alia ad interpretationem d. l. addit, quæ quoniam, & Soc. & Neg. inter manus scripta versantur, breuitatis causa non refero, sed solùm circa interpretationem d. l. consil. Bald. videndum addo. ccccclxvj. ad euidentiam. lib. v. vbi latè disseruit, & in causa mercatoris, sed ad Bald. redeo, qui ait, † Priuatæ autem scripturæ tri 8
plicem esse speciem, vna extrauagans, quæ vocatur apocha, vulgò apodissa. C. de fide instrum. l. plures apochis. & Authent. si quis vult cautè deponere. C. qui pot. in pign. hab. Alia, quæ in corpore codicis rationum claditur, quæ in duas species diuiditur, quarum altera mediũ tenet inter publicam, & priuatam, vt scriptura numulariorum, & argentariorum. Altera extrema, id est, omninò priuata, quæ non est facta ratione alicuius officij, vt C. de probat. l. rationes. & C. de conu. fis. deb. l. inter Chartulas. lib. x.

Hactenus Bald. bellissimè quidem, & in verba fermè suprascripta. Verùm Ias. in repe. l. admonendi. sub num. 75. ex mente Doctor. non relata Bald. nostri distinctione ait. Priuatæ scripturæ tres esse species, quædam dicitur apocha, seu apodissa, quidam est liber rationum, quem vnusquisq; sibi conficit, quędam & tertio est epistola. Nos prætermissa disputatione circa codices, & rationes (attigimus enim in plerisque locis) de apocha, & literis pauca dicemus, & audi quid de apocha doctè quidem scripserit Angel. in Authen. si quis vult cautè deponere. C. qui po. illic enim ita scriptum est, in gl. in l. comparationes.

† Hic articulus scholaribus est difficilis, & ideò scias, 9
quòd scriptura, ad quam fit comparatio, est illa scriptura principalis, quæ in iudicio producitur debiti consequendi gratia, & negatur scriptura manu eius, cuius asseritur.

Et ſi illa ſcriptura eſt priuata, nõ poteſt peti, vt per illam fiat comparatio literarum, niſi habeat ſubſcriptionem trium teſtium. vel probetur per tres teſtes, qui viderint illam ſcribi, vt hic.

10 † Sint ergo cauti mercatores, vt non fidant ſimplicibus apochis clàm factis, & à nullo ſubſcriptis: quia ſi producantur in iudicio, & debitores negent eorum manu ſcriptas, vel forſan debitores mortui ſint, non poterit peti, vt per talem ſimplicem apodiſſam fiat comparatio literarum, vt hic in fin. poterit tamen interrogari conuentus, vt reſpondeat, an manu ſua ſcripta ſit ex æquitate. l. vbicunque. ff. de interrogat. actio. & C. de ingen. & man. l. ad recognoſcendas. Poterit etiam compelli ad ſcribendum, tamen hæc non erit ſufficiens cõparatio, cùm quotidiè forma ſcribendi mutetur multis accidentibus, vt in Auth. de inſtru. cau. & fide circa princ. Scriptura autem ex qua, eſt illa, quæ producitur in iudicio ad hoc, vt fiat comparatio, & illa ſcriptura, oportet quòd ſit indubitata, & ideò requiritur, quòd ſit publica, aut de archiuo publico ſumpta, aut trino teſte notata, quorum ſaltim duo eorum ſubſcriptionẽ atteſtentur, aut dictas ſubſcriptiones eorum manu factas eſſe, per comparationem probetur, vt l. comparationes. C. de fide inſtrument. vel quòd illa ſcriptura, ex qua petitur cõparatio, per aduerſarium producatur, velut ſcriptura ſcripta manu eiuſdẽ, vt in Auth. ad hæc. C. de fide inſtru. Hucuſq; Ang. in verba ſupra ſcripta, quem ad verbum retulit Matth. ab Affl. deci. clxxxj. in quodam proceſſ. vbi ſubdit, quando petitur fieri comparatio de apocha ſimplici ſine teſtibus, cũ alia ſcriptura eiuſdem, qui dicitur feciſſe illam apochã, quæ eſt ſimplex, & ſine teſtibus, talis cõparatio fieri non poteſt, quia faciliùs immutari poteſt ſcriptura vnius, quàm ſcriptura, vbi plurium ſunt ſubſcriptiones, vt dicit Salicet. in dicta l. comparationes. in iiij. col. in princip. & deindè ſubiungit Fran. Aret. prudentiſs. virum, in conſi.
11 lxiiij. diligẽter, & maturè, &c. ſenſiſſe, † teſtes deponentes non fuiſſe præſentes, quando fuit ſcripta apocha, ſed affirmantes ſcriptam manu alicuius, quoniam manum notam

notam habent, non probare, tunc enim teſtes probant, cũ deponũt ſe fuiſſe præſentes, quando debitor apochã ſcripſit, & propterea ſacrum conſilium iudicaſſe ſcripturam priuatam ſine ſubſcriptione teſtium, & abſque depoſitione teſtium, qui viderint illam ſcribere, ſed ſunt teſtes qui dicunt ſe notam manum habere, & tamen non viderunt eum ſcribere, nullam fidem facere. Quæ omnia placuit ad verbum fermè referre. Sunt etenim, etſi inculto ſermone ſcripta, doctè tamen, & ex legum mente. Et his addes, quę de comparatione copiosè iuris interpretes ſcripsêre in l. comparationes. & in l. admonendi. ff. de iure. Bald. in conſil. ccxviij. num. 3. lib. j & in materia, ac circa prædicta Deci. in conſilio ccxv. viſa inquiſitione. nume. 3. & plenè Paul. Par. in conſ. xix. num. 32. vſque ad num. 46. vol. iij. & in conſil. lv. attingam, &c. volum. iiij. & in conſilio xxvij. num. 44. & ſeq. volu. ij. Mar. in repet. Rub. de proba. nu. 297. quibus addes Iaſ. ad probationem adiuuandam, quæ fit per comparationem, in con. cxxix. in caſu præſenti, &c. vol. j. cuius tamẽ reſponſum cõſidera.

Sed licet prædicta veriſſima ſint in iure: ſolent tamen mercatores teſtibus deponentibus apocham vel ſcripturam aliam eſſe, manu alicuius mercatoris ſcriptam, quia manum ſcribentis notam habent, & ad tractus, characteres, etſi figuras literarum fidem habere, tam teſtes ſcripturam in iudicio productam negent, ſe vidiſſe eum ſcribere, cuius manu ſcripta aſſeritur. Vnde incurrit hic nõ minus elegans, quàm neceſſaria quæſtio, † num hæc cõ- 12
ſuetudo, quod teſtibus, vt ſuprà, deponentibus credatur, valeat? Dicet aliquis teſtimonijs huiuſcemodi fidem habendam non eſſe. §. ſi quis igitur. in authen. de inſtr. cau. & fide. & probant relati doctores Aret. Dec. Affl. Pariſi. & Cor. in conſi. lviij. in tertio volu. in hac conſultatione &c. & conſuetudinem huiuſmodi reprobandam, quoniã hac conſuetudine homines ad falſum inuitantur, vt ſcilicet ad immutationẽ literarum ſemetipſos maximè exerceant, vt in authenti. de inſtrument. caut. & fide. in princip. vbi optimus textus, & hæc ſententia probari poſſe videbatur ex eo, quod dicitur conſuetudinem non valere,

valere, quòd omni ſcripturæ mercatorum ad eorum fauorem credatur, quoniam ad falſum inuitarẽtur, ex ſententia Bald. in l. vnic. num. 13. C. de confeſ. Abb. in c. bonæ, &cæt. de poſtul. præla. in fi. Iaſ. in repetit. l. admonendi. ſub numero 102.

Ego autem, vt vno verbo concludam, quid in propoſita quæſtione ſentiam, quoniam periculoſa eſt hæc conſuetudo, intelligendam putarem, iuxta ea, quæ in prima parte huius vltimæ partis principalis diximus, verſi. ſed quoniam. numer. 37. & iudicis conſenſu accedente, & ſi iudici videbitur, ſtatu atque conditione petentis, & conuenti, rei qualitate, ac quantitate, ipſisque teſtimonijs, & teſtium conditione diligenter cognitis atque perſpectis, argum. eorum, quæ Baldus & Abb. in relatis locis ſcripsêre, & aſſumes hîc, quæ diximus in relato loco. Reliqua ad materiam apochæ circa probationem ſupple ex his, quæ omnes ſcripsêre in l. admonendi. ff. de iureiur. & præſertim Io. Cre. ſub numero 44. & multis numeris ſequentibus.

13 † Sed nunc de literis pauca referamus, quæ inter abſentes mittuntur, & quibus literis ſolent mercatores ſe certiores reddere, de his, quæ ad mercaturam pertinent. & breuiter dicendum eſt: Aut literæ ſunt confeſſæ & agnitæ, & probant. l. Publia. in fin. ff. depoſi. cum alijs ſexcentis ſimilibus. & hoc procedit, ſi literę tantum ſint ſubſcriptæ. Perindè enim eſt, ac ſi à ſubſcribente ſcriptæ eſſent, ſi ſubſcriptio ſit agnita. l. emptor in §. Lucius. ff. de pactis. vbi Bartol. l. Caius. ff. de pignor. actione. Si verò literæ confeſſæ non ſint, ſed negentur, & tunc ſi publico ſigillo ſint ſubſignatæ probant. l. ſi qua per calumniam. C. de epi. & cle. vbi not. idem iuris, ſi ſint ſubſignatę priuato & ſolito ipſius ſcribentis ſigillo, quinimò magis probant ex ſententia Spec. in tit. de probat. §. vlt. verſic. x. citat l. diſtrahere. C. de reb. alie. non alie. & probat Cato Sac. in repe. l. admonendi. num. 74. & Iac. Pet. de Tho. in ea. l. numero 193. quibus adde, quod negatis literis, ſigillo carentibus, & quæ abſentibus mittuntur per comparationem literarum plenam probationem fieri, receptum

ptum eſt, & idem iuris eſt, quod in libris, & cur diuerſum in apocha & literis, illa ratio redditur, quoniam in apocha imputandum eſt patri, quę ſolennem ſcripturam fieri non procurauit, nimirum ſi comparatio locum nõ habet, quæ ratio in epiſtolis, quæ abſentibus mittuntur, ceſſat, quæ omnia vera eſſe patet, ex commentarijs Barto. in l. nuda ratio. in fin. ff. de dona. & omnium in d. l. admonendi, ac ex his, quæ Felin. ſcripſit in c. ij. numero 19. & ſeq. extrà de fide inſtrum. In quibus locis alia adduntur, & ſcribit Pariſ. prædicta comprobando. in conſilio decimonono, ad reſolutionem, numero 105. & multis numer. ſeq. volum. ij. & conſilio xlvij. num. 1. & ſeq. vol. j. vbi de rationibus quædam adijcit, & in conſil. cxij. nu. 44. & ſeq. eo. vol. † vbi admonet etiam accipientes literas, nè taceant: quoniam videntur conſentire. & idem Pariſius pleniùs idem probauit inter mercatores, in conſil. xcj. viſo copioſo. eod. vol. & vide eundem in ante conſil. quod tamen declarabis ſecundum Iaſo. in repet. l. admonendi. ſub num. 114. ff. de iure. 14

† Solent mercatores literas, quæ vulgò credentiæ nuncupantur, perſæpè ſcribere. Item & commendatitias, vndè quæſtionis fuit, an probent & obligent ſcribentes. In qua quæſtione plenè quidem, & inter mercatores ſcripſit Bartol. in l. Lucius. ff. de fideiuſſor. & apud eum Ale. notauit Spec. in tit. de obl. & ſol. §. prænotandum. num. 8. verſic. pone mercator. & plenè Bald. in Rubr. C. de conſtit. pec. inter ipſos mercatores diſputans. & Iaſon. in rep. l. admonendi. ff. de iureiur. ſub numer. 116. quibus addes reſponſum Pauli Pariſij in cauſa mercaturæ, reſp. xlvij. num. 27. & ſeq. & num. 80. & ſeq. ac anteced. numeris, & Mar. in repet. Rubri de probat. numero 289. quæ loca retuliſſe ſufficiat, nè aliorum labores deſcribere videamur. 15

† Non eſt hîc illud ſilentio prætereundum, quòd diximus literas, quæ inter abſentes mittuntur, probare non procedere, vbi antequàm ei, cui aſcriptæ erant, literę traditæ fuiſſent, deceſſiſſet is, qui ſcripſiſſet. Cuius rei illa ratio redditur, quia per literas abſens abſentem dicitur alloqui, 16

loqui. Non ergo dici potest alloqui, qui misit, si antequã traderentur, decessit: idque probat Iason in relato loco, sub numero 114. & ad cælum tulit Marsil. alios referendo, in sing. cclxxxiij. vt nosti. & in Rubr. de probat. nu. 248. & seq. & in l. final. ff. de quæst. num. 46. & vide Inn. in c. cùm dilectus. extrà de succ. ab intest. Et hæc breuiter attigisse circa probationes sufficiat, tum quia in plerisque locis nonnulla ad hanc materiam pertinentia attigimus. Tum maximè, quia quęstiones circa probationes sunt agitatæ valdè, & in sexcentis locis tractatæ.

VLTIMA PARTICVLA.

ARGVMENTVM.

Iudices, ijdemq; consules admonentur, quo pacto Consulatus officium summo cum honore gerant.

SVMMAE.

1 *Mercatores, qui se æquitatis magistros credunt, quòd longè errent, & æquitas melius cognoscatur à Iurisconsultis.*

2 *Quæstiones mercatorum ex bono & æquo cognoscendæ sunt: in quo genere plerunque sub autoritate iuris scientiæ perniciosè erratur.*

3 *Mercatores in dicendis sententijs consulere debent Iurisconsultos, bonosq; viros, vbi causæ expostulant.*

4 *Mercatores non putent se clementiores aut æquiores lege, & de legibus seruandis pulchra, & seq.*

5 *Mercatores oportet seruare æquitatem ex circumstantijs à lege consideratam, & pulchra dicta referuntur.*

6 Consu-

6 *Consules mercatorum ex arbitrio dato, quòd cognoscant de æquo & bono, si æquitas in iure scripta reperiatur, licet non in specie, sed vel in genere, vel in simili possunt de similibus ad similia procedere.*

7 *Aequitas si reperiatur scripta in iure, licet non in specie, in simili tamen iudex ad cauendum potest compellere ex arbitrio sibi à lege, quod si Ephesi. attributo. Contrà verò, si iudex moueretur æquitate, nec in casu, nec in simili scripta.*

8 *Consules Christi fideles esse debent: quoniam sine diuino auxilio dubia explicare non possunt.*

9 *Salomon ita sapientiam à Deo poposcit, vt daretur sibi cor prudens audire & iudicare cum iustitia.*

10 *Præcepta multa, & varia consulibus mercatorum traduntur.*

11 *Consules non debent se intromittere temporibus aliorum consulum, & dum res in controuersia est, immissiones in possessionem accelerare non debent.*

12 *Consules oportet obseruare consuetudinem mercatorum. & enumerantur quidam casus, relatiuè.*

13 *Consules curant plerunque, vt mercatores eligant calculatores. vndè quædam relatiuè.*

14 *Consules debent interrogare partes, vbi æquitas mouerit in quacunque parte iudicij, etiam parte postulante, & irrogationum forma religioni eorum committitur.*

15 *Consules exprimere debent quare probationibus minùs legitimis fidem habuerint, vel contrà.*

16 *Consules tanquam speculum habere debent præ oculis l. sine, & Tutium. & quasdam alias leges, & interpretationem bonæ fidei semper sequi.*

17 Consu-

17 Consules habere debent præoculis cap. j. de sentent. & re iudica. in vj. & non subitas, sed deliberatione habita in scriptis sententias proferre debent.

RELIQVVM est, consules mercatorũ (vt polliciti sumus) admoneamus, qui si admonitis, institutionibusq; nostris audiuerint, & æquitatem multis iniurijs hucusque agitatam, in eorum foro consistere, & confirmari perspicient, & (ni fallor) summo cum honore consulatus officium gerent. Scribit igitur Paul. Castren. in l. j. num. 9. ff. de iust. & iure.

1 † Nota text. contra ignaros, imperitosque mercatores, qui se æquitatis magistros esse credunt, & inquiunt Iurisconsultum cauillationes concupiscere, & sequi, mercatores verò æquitatem. Longè enim melius quid æquitas sit, Iurisconsulti norunt, quàm ipsi, quid sit rigor, qui æquitati opponitur: nam contrariorum est eadem disciplina. Vno enim cognito, cognoscitur & reliquum. l. j. ff. de his, qui sunt sui vel alieni iuris. & mercatoribus natura tantùm æquitatis cognitionem facit: Iurisconsultis verò ars, & natura tribuit. Nimium igitur sibi assumentes, & eorum iudicijs freti, iniquas sententias plerunque dicere consueuerunt. Hæc ille in alia verba, quem refert, ac probat Nico. Boë. deci. xxiij. motus fuit. numero sexagesimo.

2 † Sed illud nos non negabimus, quæstiones mercatorum ex bono & æquo cognoscendas esse, in quo genere plerunque sub autoritate iuris scientiæ pernitiosè erratur, vt eleganter Iurisconsultus inquit in l. si seruum. in §. sequitur. ff. de verbor. obligation. & scribit Angel. in consilio vigesimoquinto pro decisione, &cæt. in fin. & in consilio lxxv. plures creditores, &c. col. j. & in consil. ccxix. arbitror dictam litem, &c. Vndè eleganter Iurisc. ait in l. ita vulnieratus. in fin. ff. ad l. Aquil. multa in iure ciuili contra strictam rationem disputandi pro vtilitate communi recepta esse enumerabilibus exemplis comprobari posse. † Consulant itaque mercatores in dicendis sententijs (vbi causę expostulant) Iurisconsultos bonosque viros. Vetus est enim illud, Ne sutor vltra crepidam. & fęlices essent artes, si de illis soli artifices iudicarent. † & se lege ipsa clementiores aut æquiores ne putent. §. oportet. in auten. de iudi. l. respiciendum. ff. de pœnis. l. fi. C. de eman. Nam vt Demosthenes dicere consueuerat, lex est, cui omnes homines decet obedire, propter multa & varia: & maximè, quia omnis lex est inuẽtio quædam, & donum Dei. Dogma autem omnium sapientum, & reliqua relata à Iurisconsulto in l. 2. ff. de legib. Vnde illud melius est ciuitatem ab optima lege, quàm ab optimo viro gubernari. His accedat, quod qui legem præesse iubent, videntur iubere Deum præesse, & leges: qui autem hominẽ iubet præesse, adiungit & bestiam sæuam. ita Philo. ad fin. 3. libri Polit. vbi rationem reddit, obseruent igitur præceptum, imò verius consilium nostrum, vt peritiores consulant, & leges præesse malint, quòd si fecerint & honori & animabus consulent. Et quoniam vt diximus in secunda parte (quam inscripsimus de statu mercatorũ) placet nobis mercatorem literarum non ignarum esse. Discant mercatores ipsi, quid sit æquitas, ex varijs diuersisque circumstantijs, vt differendo in prin. huius vltim. partis demonstrauimus. 3 4

5 † Obseruare ergo oportet consules mercatorum, æquitatẽ ex circumstantijs, à lege cõsideratam: ex quibus (vt eodem in loco diximus) plerunque euenit, vt æquo aliquid equius esse ijsdem legibus, summa cum ratione probemus, & à legibus ne transuersum (vt aiunt) vnguem recedant. Quorsum enim attinebat leges scribi, si iudicibus liceret discedere à scripto, & suo arbitrio æquitatem fingere: vt inquit Philip. Melan. in epitome moralis philosophiæ, quod & multis probat And. Tiraq. in repet. l. si vnquam. in versi. libertis. nu. 14. C. de reu. dona. Vnde Bald. noster eleganter scripsit in rub. C. de const. pec. col. 2. ver. quæro. circa nu. 11. deberi nos sequi æquitatem rationi coniunctam, nõ imaginariam, & nostri capitis, & idem Bald. in c. 1. §. & quia vidimus. col. ante. versi. quæro quomodo. in tit. de his, qui

feu.da.poſ.æquitates hominum ait,non habere in ſe pon-
dus ſtatuti, niſi legibus vel conſuetudine præſcripta ſint
roboratę.& probat Andr.Tiraq.in Com.de vt.ret.§.35.gl.
1.nu.31.pag.706. Nec abſimile eſt,quod idem Bald.ait in c.
clerici.de vita & hon.cle. conſcientiam legis, vincere con-
ſcientiam hominis: quæ dicitur abuſiua,quando non ha-
bet pro ſe leges,refert Matt.ab Affl.deci.321.in regia &cæt.
poſt princip.vbi ex fonte legum hauriendam ſubijcit.Cre-
dimus tamen ex arbitrio à lege dato conſulibus mercato-
6 rum,† quod ex bono & æquo procedant. Si æquitas in iu-
re ſcripta reperiatur, licet non in ſpecie, ſed vel in genere,
vel etiam in ſimili, poſſe conſules de ſimilibus ad ſimilia
procedere,vbi caſus qui in controuerſiam venit,lege com-
prehenſus ſpeciatim non eſſet:arguñ. eorum,quæ ſcripſi-
mus in princip.huius vltimæ par.prin. & l.non poſſunt.ff.
de leg.& arg.eius,quod Alex.& Pau. Caſt.& Ioan.Fab.re-
ferendo ait in l.ſtipulationum.in princ.ff.de ver.obl. iudi-
cem ex arbitrio ſibi à lege dato, per l. quod ſi Epheſi. ff.de
7 eo quod certo loco, † ſi æquitas reperitur ſcripta in iure,
licet non in ſpecie: in ſimili tamen ad cauendum poſſe
cõpellere,de ſimilibus ad ſimilia procedendo. At ſi iudex
moueretur æquitate, nec in eo caſu ſcripta, nec in ſimili
ad cauendum neminem eſſe cogendum,per l.placuit.C.de
iudi.& c.vltim.de tranſactio.Quod vltimum probat And.
Tiraquel.in commen.de vt.ret. §.1. gloſſ.18. numer.46.
pag.355. Eſt tamen in eo, quod diximus cogitandum,tan-
quàm,(ni fallor)& nouo & ſingulari.& vide quid ad rem
plures referendo ſcripſerit Mar.Blan.in tracta.de compro.
q.9.verſicul 8.num.28.tom. 12. quo in loco diſſeruit,num
in dicenda ſententia arbiter æquitatem ſequi debeat, &
quomodo.

8 † Admonendi ſunt etiam conſules Chriſti fideles reli-
gioſique ſint,& religionis amatores,nam ſine diuino au-
xilio dubia explicari non poſſunt. Inquit enim Bald. in c.
quia propter.colu.6. de elect. propter peccata iudex cauſa-
rum dubia neſcit ſoluere.quem refert Affli.deci.vlt.in fin.
& Aym.Crau.in conſi.15.in prin. † & ſapientiſsimum Sa-
lomonem imitentur,qui teſte diuo Ambroſio.2.offi.libr.
ita

ita ſapientiam à Deo popoſcit, vt daretur ſibi cor prudens
audire,& iudicare cum iuſtitia, quem refert Iaſ. in conſil.
132.Salomon.vol.1.

†Audiant & conſules litigantes, & ſe in adeundo faciles 10
præbeant,in cognoſcendo non excandeſcere oportet,ani-
mi motum verbis,& vultu tegant,ſe contemni nõ patian-
tur,opprimi aliquem per aduerſarij potentiam non ſinant
patientes ſint ne tamen contemptibiles videantur,concin
natores, vel cauſarũ redemptores, ſi deprehenderint, pati
eos non oportet.l.obſeiuandum.ff.de offi.præſi.l.ne quic-
quam.§.1.& §.fi.de offi.procon.& ſummatim ita ius red-
dant, vt autoritatem dignitatis ingenio augeant. d. l. ob-
ſeruandum. Nec ignorent,quod in veteri eſt adagio, Ma-
giſtratus oſtendit virum , & vir oſtendit magiſtratum.

†Et quoniam temporalis conſulum eſt iuriſdictio,gerãt 11
conſules,quæ ad ſui temporis adminiſtrationẽ pertinẽt,
nec ſe intromittant temporibus aliorum.ff.de iure.fiſ.l. fi-
ſcus.§.delatoris.& ſcribit admonendo Bald.in leg.2.in fi.
de cõſtituta pecunia:vbi addit,dum res in cognitione,atq;
controuerſia eſt immiſsionem in poſſeſsionem accelerare
nón debere.ff.de iur.fiſ.l.res.§.1.ff.de re iud.l.à diuo Pio.§.
ſi ſuper rebus.

†Obſeruare etiam oportet conſules noſtros mores, & 12
conſuetudines mercatorum, vt inter mercatores in quoti-
diano caſu ex facto conſultus inquit Phil. Corn. in conſil.
319.nu.12.vol.3. Et conſuetudinem inter mercatorem ob-
ſeruandam eſſe in caſu notabili probat plenius Guid. Pap.
in conſi.103.col.2. videtur quòd domini iudices,&c.& idẽ
probat Pau.Par.in conſi.93.dicendum.&c.nu.8.vpl.1.citat
Bal.& alios in l.2.C.de conſt. pecu. quod & nos in pleriſq;
locis probauimus,& præſertim in hac vltim. part. cùm de
cõſtitutionibus mercatorum diſputabimus, & hac eadem
part.in titul.de probatio. verſic.ſed licet,&c.& in tract.de
nauiga.nume.24.ac in alijs pleriſque locis.

†Solent etiam conſules mercatorum curare, vt partes ipſę 13
calculatores eligant,idq; in negotijs ad mercaturã attinen
tibus perſępe euenit.In qua re videnda ſunt ſcripta à nobis
in 2.par.trac.prin. ver.ſolent etiã iudices, ſeu mercatorum
conſules,nu.66.& ſeq.

14 † Et vbicunque consules æquitas mouerit, æquè oportere fieri interrogationem dubium non est. l. vbicunque. ff. de interrog. actio. c. cùm Ioannes. extra de fide instrumen. & quoniam summatim procedere debent ex arbitrio à lege dato, interrogabunt in quacunq; parte iudicij, etiam parte postulãte, & interrogationum formam religioni consulum commissam puto, vt scripsit Lanf. in cle. sæpe. in fin. de verb. sig. vbi Bald. elegans responsum ad verbum retulit, & vide quæ Abb. scripsit in d. c. cùm Ioannes. num. 8. & quæ notantur apud eundem Mar. sing. 155. & in l. 1. §. fin.
15 num. 55. & sequ. ff. de quæst. & Ioan. And. sing. 36. † Item, quia plerunque consules, ijdemq; mercatorum iudices solent probationibus minùs legitimis sententias proferre, admonendi sunt, vt vel causam in sententia exprimant, vel in actis appareat, quare probationibus fides sit habita aut fortè non habita secundum ea, quæ diximus in antecedenti particula, in fi. primæ q. nu. 2.

Sunt & alia, quæ ad admonitiones consulumque institutiones pertinent, quæ lector colliget ex diuersis locis in toto opere, & præsertim ex his, quæ hac eadem vltima parte diximus, & in eo loco, quo de consulibus tractauimus, præcipuè sub nu. 34.

16 † Consules etiam & mercatores, semper tanquàm speculum habeant. l. si me & Titium. ff. si cert. pet. vt inquit Bald in consi. 348. factæ fuerunt &c. colum. 2. versic. considera interdum, &c. vol. 1. cuius legis diuinam & nobilem æquitatem appellat. addo ego alia non minus elegantem legem, quam perpetuò fixam esse in animo nostris consulibus & mercatoribus vellem, in titul. depo. l. bona fides. Nec omittimus non semel relatum §. sequitur. in l. si seruum. ff. de verborum obli. vbi videndus est Iaſ. in l. si fideiuſ. in §. quędam. & l. Quintus. ff. manda. Item & consules bonæfidei interpretationem semper sequantur. Ad quam omnia redigenda sunt. l. ab emptione. ff. de pact. Et denique caput primum de sen. & re iu lib. 6. semper præ oculis
17 habentes non subitas, † sed deliberatione habita sententias in scriptis proferant. Reliqua ad id pertinentia, Lector supple ex commentarijs Bartol. super constitutione, quæ vulgò

vulgò ad reprimendum nuncupatur, in plerisque locis, & præsertim in verbo & figura, ac ex his, quæ complures in materia arbitrorum scripsere, & præcipuè Marc. Blan. in tracta. de compro. præcipuè in 9. quæstio.

Hæc habui candide lector, quę de mercatura & mercatoribus scriberem. Plura desiderari non ignoro, quæ diligens Lector ex immensis legum voluminibus addet. Hæc autem qualiacunque sunt, summis certè cum vigilijs conscripta, & amicissimorum mercatorum precibus maturiùs edita boni quæso consules, & animum, non rem æstimabis, & errata (quoniam materia noua est) benignè corriges, ardeo cupiditate incredibili posteritatis iuuandę: sed ad id præstandum vires forsan non sufficiunt. Et non rectè scribentibus (vt aiunt) gratia habenda est. Mihi autem alios ad veritatem eruendam, & materiam quotidianam, quodammodo neglectam, sat sit excitasse. Vale.

FINIS.

TRACTATVS DE ADIECTO CLARISSIMI I. C. BENVENVTI STRACCHAE.

REVERENDISS. DOMINO IO. ANTO. A FACCHINETTIS, EPISCOPO NEO. castren. apud Illustrissimam Remp. Venetam Legato Apostolico,

Benuenutus Straccha. I. C. S. P. D.

VM non semel legationis munere præcipuè pro patria inuitus quidē functus fuerim, à cōmunibus enim studijs animum prorsus auertit: Quod & Baldum nostrum singularis memoriæ, summáq; scientiæ virum etiam inuitum facitasse aiunt, & dicere consueuisse se in legationibus tot legū obliuiſci solere, quot passus legationum causa fecisset: Memini me Romæ te intimum meorum, & publicorum consiliorum semper habuisse, in rebusq; publicis, & præsertim in magno illo scripturæ Anconitanæ negotio me à te, & consolando in aduersis, & consilio ac re in secundis valde adiutum fuisse: meritóque tantorum beneficiorum memoriam cælui beneuolentia sempiterna, egíque, & tibi Præsul Amplißime semper agam gratias, me enim relaturum affirmare

mare non possum. Memini me etiam de communibus studijs in sermones incidisse, & à te admonitum, vt reliqua ad mercaturam pertinentia prætermißis ijs, quæ circa illam vulgarem, quotidianámque clausulam, Non soluendo, collegeram, perficerem: Consilium igitur probaui tuum, & tractatum hunc, quem tibi dicaui, & de ADIECTO inscripsi ad te mitto, quem ea comitate quæ soles accipies, & si quid corrigendum putaueris, corrige. Quem si probaueris, me operam, & oleum (vt aiunt) non perdidisse putabo. Reliquum est, vt non obliuiſcaris, ex tuis studijs ea in dies expectari, quæ à viro summa virtute, summáque ingenio prædito sunt expectanda: sciásq; eam esse optimorum omnium opinionem breui fore, vt te nequaquam pœniteat, ab eo otio auocatum fuisse, quo in tua residens Ecclesia magna animi tranquillitate, Deo, & studijs inseruiebas.

NICOLAVS STRACCHA IVRIS PROFESSOR CANDIDO Lectori. S.

ON me latet materiam Adiecti ieiunam, sterilem, & indotatam, frequentiores prima fronte existimaturos. Cum et ipsum nomen, quibusdam Iurisconsultis vix sit bene cognitum. Sed Lector candide, Benuenuti Iurisconsulti, qui mihi corpore, & animo germanus frater est, ADIECTVM lege, & perlege. Hunc enim ADIECTVM à veteribus Iurisconsultis non neglectum, à recentioribus verò prætermissum, ingenio, artificioq; suo plenum, vberem, & magna dote locupletatum, & ornatum inuenies, & eius materiam, quod caput est, in forensibus disputationibus agitatam comperies. & licet in locupletioribus repertorijs. quæ circũferuntur, vnũ aut ad summum duo versiculi de Adiecto legantur, non tamen erit quòd dicas ei Pauonis pennas abstulisse, & (vt aiunt) coruo immisisse, seu ex diuersarum rerum fontibus riuulum effecisse. & vnum sic habeto, si ea quæ de mercatura, & mercatore, ac proxenetis idem frater meus scripsit, forsan & noua, & ξυτέκνα apparuerint, & hæc, mihi crede, absit verbo inuidia, & noua, & arguta fateberis. Vale.

TRA-

TRACTATVS DE ADIECTO.

SVMMAE RERVM IN PRIMA parte contentarum.

1 *Adiectus ab adijcio verbo descendit, quod plures significationes habet nu. 1. & seq. nu.*
2 *Præpositio ad, accessum ad terminum non ingressum significat contra verò præpositio in nu. 2.*
3 *Appello Cæsarem seu summum Pontificem ornatius dicitur quam appello ad summum Pontificem.*
4 *Virgilij locus declaratur decimo Aeneid.*
5 *Adiectus quartæ declinationis idem quod adiectio.*
6 *Titulus de In diem adiectione, & non adiectione inscribendus, quod comprobatur pluribus.*
7 *Addicti qui dicantur.*
8 *Ciceronis locus de oratore seu dictum salsissimum.*
9 *Addico vnum ex tribus Prætoris verbis, Do, Dico, Addico.*
Item fasti dies, & nefasti, qui eo. nu.
10 *Prouerbium illud adijcere nummo declaratur.*
11 *Adijcialis cœna, quæ esset apud veteres declaratur.*
12 *Interpretatio ad §. fi. Inst. de succes. lib.*
13 *Interpretatio ad l. 3. ff. de vsucap.*
14 *Adiectus aliquando pro cohærede.*
15 *Interpretatio ad l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pu.*
16 *Stipulari alteri nemo potest.*
17 *Acquiri non potest nobis per liberam personam, quæ nostro iuri subiecta non sit, vel nobis bona fide nõ seruit, & pulchrè de ratione.*
18 *Rei stipulandi quomodo constituantur nume. 18. & nu. 22. & seq.*

19 *Stipulatus ſibi aut Titio decem, vna decem ſtipulatus intelligitur, & declaratur.*

20 *Stipulans ſibi, & Titio decem, eadem decem ſtipulatus intelligitur, & valet ſtipulatio in decem.*

21 *Alternatiua adiecta inter perſonas honoratas ſiue in contractibus, ſiue in vltima voluntate reſoluitur in coniunctam.*

22 *Alternatiua adiecta inter pſonas cõſtituit adiectũ.*

23 *Stipulatio alternatiuè per duos facta inter eos quorum alteri tantum poteſt acquiri, an conſtituat adiectum.*

24 *Bartolus declaratur atque defenditur in l. 2. ff. de duobus reis. dum loquitur quomodo duo rei credendi conſtituantur.*

25 *Adiectus per alternatiuam conſtituitur.*

26 *Adiectum conſtitui quare veteres decreuerint, cùm quis ſibi, aut Titio ſtipulatur.*

27 *Mercatura vix poſſet exerceri, ſi adiecti conſtitui non poſſent.*

28 *Adiectio, vt teneat neceſſe eſt, vt perſona inueniatur in qua conſiſtat obligatio.*

29 *Adiecti deſcriptio ſecundum Iaſ. nu. 29. & ſecundũ autorem nu. 31.*

30 *Adiectus an poſſit reuocari, & an is dicatur Adiectus, vbi Iaſ. & Raph. improbantur.*

31 *Significationi vocabuli ſtandum eſſe regulariter, & quare.*

32 *Adiectus conſtituitur in ipſa conuentione non expacto, ſed ex interuallo.*

33 *Pactum de ſoluendo alteri, an poſſit reuocari diſputatur, & ſoluitur quæſtio quotidiana. numer. 33. & ſe-*

& ſequen.

34 *Bartolus declaratur in l. ſi cum Cornelius. ff. de ſolu.*

35 *Interpretatio ad l. ſi cùm Cornelius. ff. de ſolut.*

36 *Promiſſoris intereſt poſſe pluribus ſoluere.*

37 *Adiectus aliquando creditoris cõmodo conſtituitur.*

38 *Adiectus ſolutioni ſuo commodo an adiectus dici poſſit nu. 38. & ſeq.*

39 *Adiectus in rem ſuam veluti procurator poteſt conſtitui.*

40 *Vendens rem alicui cum promiſſione de euictione ſi emptor alij donauit rem emptã, & à donatario fuerit euicta, vẽditor, nec emptori, nec donatario, tenetur, quia non intereſt donantis nu. 40. quod declaratur duobus modis ſeq. num.*

41 *Obligationis antidoralis effectus notabilis, et alij plures relatiuè.*

42 *Interpretatio ad l. liber homo in §. qui fundum. ff. de verb. oblig.*

43 *Adiecto nullum ius acquiritur, ſed tantùm eirectè ſoluitur.*

44 *Verba obligatiua in Adiectum conferri non poſſunt, ſed reſpicientia ſolutionem.*

45 *Adiectio perſonæ licet poſſit dici de acceſſorijs ſtipulationis, propriè tamen loquendo non dicitur acceſſoria obligationis.*

46 *Adiectus non habet petitionem.*

47 *Item conſtitui ſuo nomine non poteſt.*

48 *Adiectus agit cum mandato creditoris, & cautela docetur ad effectum agendi.*

49 *Adiectus ſine mandato creditoris non poteſt nouare nec acceptum facere.*

Item

50 Iem ceſsionem non poteſt recipere.
51 Verbum ſoluere, adiectum pecuniæ verbo ſtrictè accipitur, & naturalem ſolutionem requirit.
52 Adiectus donare non poteſt.
53 Adiectus fideiuſsionem recipere non poteſt.
54 Item pignus adiecto datum repetitur, quia eidē bona obligari non poſſunt.

DEI OPT. MAX. IMPLORATO AVXILIO.

Quottidianus frequensq; eſt Adiecti tractatus præcipuè inter mercatores, et de hoc quidem adiecto apud veteres Iuriſconſultos complures quæſtiones elegāter tractantur. Apud recentiores verò nulla penè mentio, & hoc ordine eundum eſt.

Primum de vi nominis, eiusq; ſignificatione, proximisq; atq; coniunctis verbis pauca dicemus. Vbi quid ſit adiectus, & de eius iure ſeu poteſtate conſtabit.

Poſtea quid in eius perſona deſignari, ſeu conferri poſsit ordine non contemnendo diſputabimus.

Vtilis ſequetur poſt hæc diſputatio, Quando adiecto ſolui poſsit, Quæ euidētioris intellectus gratia ordine ſoluetur regula ſcilicet, ampliationibus, & limitationibus.

Tum quæſtiones complures quottidianas inferemus.

Ad extremum quæſtio proponetur, Qua actione adiectus teneatur, & de alijs actionibus ad materiam pertinentibus diſputabimus.

QVO-

VONIAM omne principiū, aut rei totius, quæ agitur ſignificationem habere debet, aut aditum ad cauſam, & munitionē, aut quoddam ornamentum & dignitatem, vt admonet Cicero in libr. de oratore, ſecundum propoſitum ordinem exordiemur.

Adiectus † ab adijcio verbo, quod dupplici ij, ſcribendum eſt, deſcendit, plureſq́ne ſignificationes habet. Aliquando enim tanquam ex ad, & iacio compoſitum, ſignificat iacere ad, † quæ præpoſitio proximitatem notat cùm motus ſignificatur, ita vt acceſſum ad terminum, non ingreſſum oſtendat, Cæſar ter, Bel. Gal. vt neque ex inferiori loco ſatis commodè tela adijci poſſent, & miſſa à Gallis grauius accederent. Hinc dicimus ad tribunal venit litigator, In tribunali iudex: ſecundum nanque Grammaticos in tribunal ire eſt illud intrare, ad tribunal verò ire eſt in locum tribunali proximum ire, & vide l. non putabam, & ibidem Alb. ff. de cond. & demonſt. & quoniam hæc præpoſitio Ad. ex ſubiecta materia aliter atque aliter accipitur, vide Archi. in c. ſi gratiosè de reſcrip. libr. 6. Alb. in ſuo vberrimo repertorio, in præpoſitione Ad. vbi copiosè tractat, & inter alia illam quæſtionem apud veteres ſatis agitatam refert, Si lex municipalis inſultum, vt aiūt, ad domum certa pœna punit, quid ſi in hoſtio vel porticu domus fiat: quę explicatur à Io. de Ami. in conſ. 4. in cauſa litigata nu. 4. & nouiſsimè refertur ab Ant. Bar. in tract. de temp. vti. & cont. c. 18. num. 20. de qua etiam præpoſitione multa Doctorum loca congregauit And. Tiraq. in trac. de vt. ret. §. 1. gloſ. 9. num. 67. Sed & pro iuxta aliquando accipi And. etiam Alcia. in commētarijs de ver. ſig. ſcriptum reliquit, quod & Alb. vbi ſuprà notauerat, & quia aliquando conditionem facere pleriq; dixerunt, adde Car. Ruy. in conſi. 177. viſis & intellectis, num. 7. & 12. volum. 1. vbi declarat. Nec illud omittam † ſolent Aduocati in appellationibus concipiendis dicere Titius prouocat, & appellat ad S.D.N. ornatius dicerent Appello S.D.N. ſeu Cæſarem abſq; 1 2 3

absq, præpositione Ad. vt Papinianus docet in l. in hono-
ribus. §. fi. ff de vaca. mun. & legitur in actis Apostolorum
Diuum Paulum dixisse appello Cæsarem: sed ad institu-
tum reuertor meum.

Adijcio aliquando significat consentire, vt apud maxi-
mum poetarum decimo Aeneidos. Tercentum adijciunt
4 mens omnibus vna sequendi. † vbi Seruius optimus apud
Grammaticos interpres exponendo ait, adijciunt, id est,
accedunt, & consentiunt eius voluntati, seu forsan sermo
est eclipticus, vt sit adijciunt illi animum, aut studium, aut
voluntatem. Habet & illam notissimam significationem
5 scilicet addere, † vnde & adiectus quartæ declinationis
idem, quòd adiectio, vt apud Victruuium lib. 9. c. 9. appel.
6 lat enim eo in loco cuneorum adiectus † Hinc & adiec-
tio, & titulus de in diem adiectione, seu (vt Laurentius
Valla putat) de in diem additione, cuius sententiam pro-
bat Bud. in eo. tit. in annot. suis ad Pandectas, vbi propte-
rea multa iuris loca quæsiuit restituere, & in eadem opi-
nione fuit Iaso. in l. ab emptione. ff. de pact. & quisquis is
fuit, qui addidit dictionario Alberici post verbum adia-
cere. Quoniam in illo titulo non agitur de die emptionis
præstituta, sed de re addicta in diem certum, id est venun-
data. Adijcere nanque est licitanti rem auferendam per-
mittere, quòd vernacula lingua dicimus deliberare: quo-
modo accipitur in tit. C. Ne pro dote mulieris bona quon
dam mariti ad. ex quo, vt inquit Bud. in relato loco fa-
7 ctum vt adijcere pro destinare deuouereq; ponatur, † vn-
de morti addictus dicitur l. addictos. C. de epis. aud. l. addi-
ctos. C. de appell. & notauit Iaso. in d. l. ab emptione. ff. de
pact. nume. 6. vbi codex, vt puto, corruptus est, & refert Ci-
ceronem offic. libr. 3. cùm is qui morti addictus esset pau-
cos commendatorum suorum postulasset, & reliqua.
Verùm non me latet Cat. Cot. virum bene doctum in
memo. suis in 5. Adijcio, contendere vtroque modo legi
posse, & de in diem adiectione, & de in diem addictio-
ne, defenditque sententiam suam. Sed quoniam in pan-
dectis Florentinis inscriptus est Titulus de in diem addi-
ctione Vallæ, & cæteris assentior. Nec quæ dixit Cotta im-

probo,

probo, nec me latet egregium virum Ant. Aug. emenda-
tionum libr. 2. c. 3. de hoc plura scripsisse, & satis sit locum
retulisse cùm eius lucubrationes inter manus omnium pe
ritorum versentur, vbi etiam adicere an duplici ij scriben-
dum sit disseruit. Adijcere est etiam auctionem facere, hoc
est bona sua proscribere, & licitantibus obijcere, & aufe-
renda permittere, vt dictum est, ob hoc addicti vocati sunt
homines obærati, qui & nexi dicuntur. inquit etiam Cat.
Cot. in relato loco addictos appellari etiam apud Iurisco n
sultos, qui prætoris pronunciatione cùm soluendo non
essent creditoribus vendebantur, vt in eos vitæ necisque
haberent potestatem. & dixi in tractatu de decoctoribus,
& vide Dida. variarum resolut. lib. 2. c. 1. circa principium.
† Sed & addes illud salsissimum dictum relatum à Cice- 8
rone de Oratore libr. 2. Misericors qui iudicatum duci vi-
dens percunctatur ita, quanti addictus? mille nummum,
si addidisset tantummodo ducas licet, esset illud genus ri-
diculi præter expectationem, sed quia addidit: Nihil ad-
do, ducas licet, addito ambiguo altero genere ridiculi fuit
(vt mihi videtur) salsissimum. † est nanque addico vnum 9
ex tribus prætorijs verbis do; dico, addico. erant enim
fasti dies, quibus licebat fari tria dicta verba solennia. ijs
contrarij erant Nefasti: Vnde Ouidius. Ille Nefastus erit
per quem tria verba silentur. Fastus erit per quem le-
ge licebit agi. sed & addes Hierony. Cagnol. in l. 2. ver.
his. ll. latis. ff. de orig. iu. in hæc verba scriptum reliquisse.
sunt fasti dies, quibus diuina humanaque agere licebat;
nam & in eis feriæ inerant. Nefasti, quos ominosos an-
tiquitas putabat: quidam ex nostris Aegyptios, vel reiecti-
tios nominant. de quibus Macrob. in 1. Satur. & subiun-
xit fasti autem num. pluratiuo teste Festo, sunt libri, qui-
bus totius anni fit descriptio, & causæ festiuitatum expli-
cantur, & vulgus calendaria vocat. His addendum est
omnem iurisdictionem Magistratuum ordinariorum,
tribus illis verbis constare, quorum primum ad actio-
nes personales attinebat, cùm actum erat aliquem dare
facere oportere, sequens ad rei vendicationem. Vltimum
ad executionem quæ in ciuilibus, non solùm addictio dici

potest,

poteſt, ſed etiam adiudicatio l. aliud eſt fraus. ff. de ver. ſig. In criminalibus verò eſt legis actio, vt declarat Alciat. in l. quinque pedum poſt numerum quinquageſimum. C. de præſcrip. vbi etiam oſtendit ſub nume. 40. quomodo ad-
10 iectio dominij, ac adiectio bonorum dicatur, † & minimè tacendum duxi vetus illud verbum Adijcere nummo, quod noſtrates dicunt fragmento panis vendere, de quo multa vide relata ab Andr. Tiraq. in l. ſi vnquam in verbo donatione largitus, num. 3. ca. de reuo. donat. Placet etiam referre, quando & ea quæ à verbo deſcendunt
11 dicere ſum pollicitus, † cœnas adijciales fuiſſe, de quibus apud Plin. Plau. & pleroſque alios. Dicitur autem adijcialis cœna, quòd in ea multa adijciuntur extra ordinem vſitaque iuſta fercula, quæ etiam Pontificalis dicebatur. Septem viri nanque erant, qui ſacris epulis præerant cœnarumque Pontificum, quæ adijciales dictæ ſunt, curam agebant, & hi Epulones appellati ſunt, & ſi qua iuſta, & ſolennia ſacris deeſſent, ad Pontifices referebant. Teſtibus Iac. Spieg. in ſuo Iu. lexi. in verbo ſeptem viri, & Alex. ab Alexan. Geni. dierum lib. 11. c. 16. ſcripſit etiam Cice. de Ora. libr. 3. in hæc verba. Pontifices veteres propter ſacrificiorum multitudinem tres viros epulones eſſe voluerunt, cùm eſſent ipſi à Numa, vt etiam illud ludorum epulare ſacrificium facerent, inſtituti. Sed & addes quòd de ijs meminit Diuus Auguſt. de ciui. Dei c. 7. lib. 6. vbi Ludouicus Viues inquit, Collegio Pontificum Triumuiri additi ſunt, qui ſacra conuiuia, hoc eſt quæ in Deorum ludis exhibebantur curarent, dictique ſunt Triumuiri epulones, ſequenti tempore additi ſunt duo, ita fuerunt quinque viri. Poſtremò per ambitionem duo alij adiecti, & hic numerus manſit ſeptem virorũ epulonum, qui curabant publicum epulũ, ipſis menſa parabatur ante Iouis ſimulacrũ ibiq; epulabantur. Cicero in aruſp. reſp. epulones Iouis opt. max. appellat, Paraſitos nominauit, quòd horum moseſt alienas ſectari menſas, vt nomen ipſum ex Græco oſtendit, ita Varro ex naturali ſignificatu epulones illos paraſitos vocauit, quaſi conuiuas Iouis. Hæc ille, quem libuit referre, vt horum clarior haberetur notitia,

titia, & veterum irridendi ritus, vt idem Diuus Auguſt. ſcripſit, innoteſcerent. † Nec eſt etiam omittendum quòd 12
de adiectionibus fit mentio ab Imperatore in §. fin. in fin. Inſtit. de ſucceſſ. liber. in quo loco non eſt improbanda accurtiana expoſitio, ſed & Alciat. in libr. 1. Parerg. 116. eo in loco autoritate Ciceronis libr. 1. de Oratore, videtur adiectiones accipere pro modis ius aſſequendi Romanæ ciuitatis familiarumq; Romanorum. Denique de adiectione crebra eſt mentio in iure noſtro, & vulgaris eſt lex, ea tamen adiectio. ff. de leg. 3. & apud Bart. & Dd. in l. Centurio num. 11. de vulg. Dum diſputant an compendioſa ſit ſubſtitutio, ſeu magis quædam adiectio, † & in l. 3. ff. de vſu 13
cap. dum dicitur, quòd vſucapio eſt acquiſitio vel adiectio dominij, eo enim in loco ſecundum Alciat. in continuat. rub. extra de præſcr. ſub nume. 25. adiectionis verbum non refertur ad tranſlationem, quæ fit à domino, ſed ad acquiſitionem extraordinariam, ſicut videmus in rub. Inſti. de eo cui liber. cauſa bona adijciuntur, & vide eundem ſub num. 37. ſed & legem hæc adiectio. ff. de verb. ſig. & quando adiectio noceat, vel non, & alia pleraque miſſa faciamus, nec enim ad hunc ſermonem pertinent, & de Adiecto dicamus.

Adiectus † de quo verba facturi ſumus aliquando pro 14
cohærede accipitur l. verbis ciuilibus, vbi Accurſi. & alij expoſuerunt ita. ff. de vulg. † verum memini Benedictum 15
de Plum. in l. ſi filius à patre. ff. de lib. & poſthu. relatum à Socin. in l. Centurio nume. 35. ff. de vulg. & pupil. dixiſſe adiectum dici, qui in defectum conditionis inſtituti admittitur in totum, & ſenſus illius legis eſt ſecundum eum, ex eo quòd facta erat ſubſtitutio, ſi filius decederet infra 25. ita demum filius videbatur inſtitutus ſi non decederet dicto tempore, & conſequenter ipſo decedente infra dictum tempus, quòd vocatur ſubſtitutus, & non inſtitutus, hoc autem non admittit Iuriſconſultus, quia interim dicto tempore filius totum non haberet, quod eſt contra voluntatem teſtatoris, vt ſubijcit Iuriſconſult. vnde tota diſputatio Iuriſconſulti, ibi eſt an ſubſtitutus admittatur iure directo, vt ſubſtitutus, vel adiectus, an autem

admittatur iure fideicommissi lex illa non dicit. Pro qua expositione succurrit bonus text. in l. ei qui soluendo. ff. de hære. instit. Sed vt sententiam meam interponam, non puto à communi interpretatione legis prædictæ verbis ciuilibus recedendum, vt enim crebrior est illa sententia, vt adiectus pro cohærede ea in lege accipiatur, ita & eidem propria vocabuli significatio magis congruere videtur, & relatus tex. in l. ei qui soluendo. etiam frequentiori sententiæ magis forsan deseruit propter legem tertiam in §. si quis ita. ff. de hæred. instit. & ad declarationem dictæ legis verbis ciuilibus, præter magnos commentarios Dd. ibidē. vide Io. Dilec. in tract. caut. cau. 9. in tit. de subst. & Aym. Cra. in consi. 305. vbi plenè de hoc agit par. 2. & nouissimè Fernandum in tract. de succes. proces. lib. 2. §. 18. num. 107. Denique Adiectus in iure nostro accipitur, pro eo qui ex conuentione ad recipiendam solutionem constituitur; vt latius declarabitur.

PRAEFATIONES.

ED quoniam (vt Caius Iurisconsultus ait) in l. 1. ff. de origine in. Præfationes, & libentius nos ad lectionem propositæ materię perducunt, & cùm ibi venerimus eius euidentiorem præstant intellectū; præfari libet quædam, & si vulgaria necessaria tamen, ad rei, de
16 qua est disputatio faciliorem cognitionem † regula quidem vulgaris est: Alteri stipulari posse neminem: inuentæ nanque sunt stipulationes ad hoc, vt sibi acquirat quod sua interest. si quis ergo alij quàm ei cuius iuri subiectus est stipuletur (nisi sua interfit) nihil agit l. stipulatio ista in §. alteri. ff. de verbor. oblig. §. si quis alij Inst. de inutil. stipul. l. vt inter. C. eo. plenè Andr. Tiraquel. in tracta. de iure const. in 30. limitatione: proximaque atque finitima huic
17 est alia regula † per liberam personam, quæ neque iuri nostro subiecta est, neq; bona fide nobis seruit obligationem nul-

lam acquiri nobis posse l. 1. C. per quas perso. nob. acq. l. solutam in §. per liberam. ff. de pigno. act. l. 3. & l. fin. C. de inut. stipul. l. si genero. C. de iu. dot. l. si ita stipulatus in §. Crisoganus. ff. de verbor. obliga. vbi Ias. sub numer. 18. illam reddit rationem: Quia in contractibus etiam bonæ fidei nisi ex persona nostra quæcunque gerimus initium obligationis sumant inanem actum efficiunt l. quæcunque. ff. de act. & obliga. & acutissimi ingenij vir Raph. putauit relatæ rationis rationem esse, quia acquisitio, quæ fit per contractum artificialis est iuris ciuilis artificio introducta, quod est quid improprium, ideo aliud improprium non recipit vt factum vnius, factum alterius reputetur, ne plures fictiones circa idem concurrant, contra vulgarem legem 1. cum gloss. C. de dot. promiss. l. cùm post in §. gener. ff. de iure dot. Sed & his rationibus, & autoritatibus omissis alias huius rei rationes affert Hypo. Rimin. in Instit. in titu. per quas perso. nobis acqui. in princip. Item præfari libet † quòd plures rei stipulandi con- 18
stituuntur cum duobus pluribusve separatim stipulantibus, ita promissor respondeat: Vtrique vestrum dare spondeo. Nam si prius Titio spoponderit, deinde alio interrogante spondeat, alia atque alia erit obligatio. Duo verò pluresve rei promittendi ita fiunt, Męui decem dare spondes, Sei eosdem decem dare spondes, si respondeant singuli separatim, spondeo, vt Instit. de duobus reis, in princip. & plenè Bartol. & alij in l. 2. ff. de duobus reis, & in l. reos in §. cum tabulis, & in l. fin. ff. de duobus reis, & in auten. hoc ita. C. eo. Rursus & illud non ignorare debemus ad cognitionem adiecti, † quòd si quis stipulatus 19
sit in hæc verba, Mihi & Titio decem dare spondes, semper vna decem communiter sibi, & Titio stipulatus intelligitur sicut qui legat Titio, & Sempronio non aliud intelligitur, quã vna decem communiter duobus legare l. eum qui ita ff. de verbor. obliga. in qua re illud notandum est, quod cùm copulatiuè quis stipulatur in verba concepta vt supra natura copulæ est, vt summam vnicuique diuidat in viriles d. l. reos in §. cùm in tabulis. ff. de duobus reis l. 1. & 2. C. si plures vna sent. Vnde stipulatio

in perſona ſtipulatoris tenet in quinque, in perſona Titij nihil valet, quia (vt diximus) ſtipulari alteri nemo poteſt, ſi non intereſt, vt in d. §. alteri, & Inſtit. de inuti. ſtipul. §. ſi quis alij verſi. quòd ſi quis, vbi probatur nec ſtipulatori quinque in perſona Titij diuiſa vi copulæ accreſcere, quia in contractibus ius accreſcendi locum non habet l. ſi mihi, & Titio. ff. de verbor. obliga. quod enim extraneo ſtipulatus eſt partem ſuam non auget. quæ omnia à Barto. Imo. Raph. & Paul. Caſtren. probantur in d. l. cùm qui ita, & aſſentitur Iaſ. in ea lege in §. qui ſibi. nume. 3.

20 †Item & illud notandum eſt, ſi quis ita ſtipuletur. Mihi decem, & Titio decem dare ſpondes, non alia decem dicere credendum eſt, vt ait Iuriſconſ. in l. ſtipulatio iſta in §. eum qui ita. ff. de verb. obliga. ſed valet ſtipulatio in decem in perſona ſtipulatoris, quia videtur vtrinque ſummam decem ſtipulatus, in perſona verò Titij nihil valet, habet ergo ſtipulator integra decem non per ius accreſcendi, ſed per ius non decreſcendi, quod locum habet in contractibus l. proprium, vbi notatur. ff. commu. præd. & differt hæc facti ſpecies à præcedenti, quia hìc decem in perſona vtriuſque conferuntur. In ſuperiori verò decem communiter in ſtipulatione deducta ſunt. Quæ recepta ſunt exploſa ſententia Gloſſæ, in d. l. eum qui ita. quæ putauit in facti ſpecie propoſita, etiam in quinque tantùm valere, vt relati Dd. teſtantur, licet (vt Alexand. ibidem refert) Gloſſæ ſententia habeat etiam ſectatores. Denique & illud certi iuris eſt alternatiuam, ſeu diſiunctiuam diuerſis modis adijci ſolere. adijcitur autem in propoſita no-

21 ſtra diſputatione inter perſonas, † & regula eſt quod vbi diſiunctiua adijcitur inter perſonas honoratas ſiue in contractibus ſiue in vltima voluntate reſoluitur in coniunctam, vt eſt elegans textus in l. cùm quidam. C. de verbor. ſignific. quæ regula multis modis temperatur à Doctorib. & ad rem de qua agitur reſtringitur. Quando quis ſtipulatur ſibi aut Titio, & conſequenter alternatiua cadit in-

22 ter perſonas inter quas † actus valere non poteſt prout geritur: valet nanque in perſona alterius tantùm, quia alteri ſtipulari nemo poteſt, & cenſetur ille tertius adiectus

iectus ſolutioni l. eum qui ita in §. qui ſibi. ff. de verb. oblig. & notat Iaſ. in d. l. cùm quidam in quarta limitatione, vbi etiam citat Bart. & alios in l. Caius. ff. ſolut. matr. ſed & adde Io. Imol. in l. item ſeruus in §. ſed ſi cùm duos, & legibus ſequentibus in fin. ff. de ſtipul. ſer. qui obijciendo de d. l. cùm quidam, inquit leges in materia adiecti ſeu de adiecto loquentes incorreptas remanere. & adde quæ latius dicam infrà in ter. par. ver. Quinto reſtringẽdam &c. nume. 125. ex eo ergo, quòd ſtipulatio eſt vtilis in perſona ſtipulatoris non vitiatur ex adiecta perſona cui ſtipulari non poteſt. Nam ſi omitteretur in reſponſione perſona Titij ad ſtipulationem adiecti, teneret ſtipulatio l. ſi. §. ſi ita. ff. de verbo. obligat. & inquit Iuriſconſultus in ea l. fin. in §. fin. in fine, licet alterius perſona non rectè adijciatur non ideo minus in noſtram perſonam vtiliter procedere ſtipulationem, ſed & hìc maioris declarationis cauſa placet referre Bart. ad verbum in l. 2. ff. de duobus reis. Is enim quæſiuit qualiter duo rei credendi conſtituantur, & ait: Aut eſt actum, quòd ſint duo rei credendi, & non eſt dubium: Aut non eſt actum, & tunc † aut diſpo- 23
ſitio eſt collata in eorum perſonam alternatiuè, aut copulatiuè. Primo caſu, aut vni tantum poteſt acquiri obligatio, & alter habetur, vt adiectus, nec erunt duo rei ſuprà de conſt. pecu. l. ſed ſi filio. §. 1. & infrà titu. 1. §. ſi fructuarius. Aut vtrique poteſt acquiri, & tunc aut electio fuit collata in voluntate debitoris, & valet, & ſunt duo rei credendi, vt ſupra de leg. 3. l. ſi Titio aut Seiò. Aut non fuit collata in poteſtate debitoris, & tunc de iure iſto antiquo vitiatur ſtipulatio, vt infrà titu. 1. de ſtipu. ſer. l. 1. §. ſi fructuarius, & l. item ſi ſeruus. §. fin. & l. ſequen. & l. ſi ſeruus communis ita, hodie valet, & alternatiua reſoluitur in copulatiuam, vt C. de verbor. ſignifica. l. cùm quidam, quæ loquitur etiam in contractibus, vt ibi in fin. vnde erit idem dicendum, quod ſtatim dicam de copulatiua. Prædicta vera quando diſpoſitio confertur in perſonam vtriuſque æqualiter, alias ſi vnus tantum ſtipularetur ſibi, & alteri, ſemper ille alter haberetur, vt adiectus, vt l. eum, qui ita. §. qui ſibi. ff. de verbor. obligatio. quod

dic, vt ibi. Hactenus Bart. in ſupraſcripta verba, ſed legi Io. And. Roncheg. virum bene doctum, qui commentarios edidit in tit. de duobus reis, Is enim in l. reos in §. cum tabulis nume. 79. & ſeq. ff. de duobus reis referendo Bart.
24 vbi ſupra quatenus ait, † vbi diſpoſitio eſt collata in perſonas ſtipulantium alternatiuè, & vni tantum poteſt acquiri obligatio alter adiectus habetur, animaduertit l. ſed ſi filio in §. 1. de conſt. pecu. & l. 1. in §. ſi fructuarius. ff. de ſtipu. ſer. loqui in vno ſtipulante pro ſe & alio, ideo non concludere, nec Bartoli relatam facti ſpeciem probare. Quando nanque vnus ſtipulatur ſibi aut alij incapaci certo certius eſt adiectum conſtitui, ſed quando eſſent duo, qui æquè principaliter quippiam ſtipularentur ceſſaret illa ratio (vt ipſe putat,) & ſubijcit opus eſſe argumentari de ſtipulatione facta ab vno pro ſe, & alio ad ſtipulationem quam faciunt duo proprijs nominibus principaliter. Quam ob rem putauit aptius exemplum afferri poſſe quoties ſcilicet in perſona vnius ex ſtipulantibus eſſet inualida ſtipulatio aliqua de cauſa ex his per quas ſtipulatio inutilis redditur iuxta titu. Inſtit. de inutili ſtipulat. tunc videtur quòd pecunia promiſſa in ſolidum capaci debeatur, ita vt incapaci nihil acquiri poſsit argum. eorum quæ notantur in l. ſi ex duobus in princip. & §. 1. ff. de duobus reis, quare inquit in ſtipulatione facta à duobus vel erunt duo rei credendi data habilitate illorum, aut vnus tantum, vt non detur caſus aliquis in quo alter cenſeatur adiectus ſecus ac in iuribus relatis à Bartolo, & ſubijcit, ita declarari debere, quod paulò poſt aſſerit Bart. allegando l. cùm qui in §. qui ſibi citat l. quod ex duobus in princip. & §. 1. ff. de duobus reis, & quædam alia, ſed quicquid ſenſerit, pluribus enim vtitur: Ego à Bartoli ſententia non eſſe recedendum opinor. Tum quia recepta eſt, tum maximè, quia (ni fallor) vera: vnde dic clarè cùm duo inter ſe ſtipulantur alternatiuè, & alteri tantùm eorum poteſt acquiri obligatio non efficiuntur duo rei credendi, quia vni tantùm acquiritur, alter ad ſolutionem cenſetur adiectus, vt Paul. Caſtrenſ. etiam probauit in d. l. 2. nec (vt arbitror) refert, quòd iura citata à Bart.

Bart. loquantur in vno ſtipulante. Nam eadem ratio in duobus alternatiuè inter eos ſtipulantibus interuenit, & cur diuerſum ſtatuendum ſit non video. exempli gratia, ſtipulatus eſt Titius ſibi, aut Meuio centum dari, & eadem centum ſtipulatus eſt Meuius ſibi, aut Titio dari: Titius eſt incapax, & ei acquiri nequit, adiectus cenſetur conſtitutus non ex ſtipulatione ſua, ſed Meuij, & hoc modo conſiderando ceſſant omnia. Item notandum eſt, quòd ait Bart. ſi vtrique poteſt acquiri, & debitori data eſt electio valeat diſpoſitio, & duo rei credendi conſtituantur, vt in d. l. ſi Titio. addunt recentiores prædicti l. vtrum in §. cùm quidam. ff. de rebus dub. Si verò in voluntate debitoris non conferatur de iure veteri ſtipulationem vitiari, ſed hodie reſolui alternatiuam in coniunctam, relatus nanque do. Ioan. Andr. Roncheg. in dubium poſt Aret. hoc reuocat, putat enim duos reos conſtitui potuiſſe iure veteri per dictionem alternatiuam abſque eo, quòd debitori ſit data optio. ſed quia Bartoli ſententia à frequentioribus recepta eſt, & illa diſputatio non videtur magni ponderis ſiue iure digeſtorum, ſiue codicis defendatur ſtipulatio argum. text. notabilis in l. Gallus in §. ſi eius. ff. de libe. & poſt. in illis verbis, ſed cùm teſtamentum non rumpatur. Nihilque refert vtrum ex iure antiquo an ex lege Velleia excludatur, & ad propoſitam materiam quæſtio hæc non valde pertinet, miſſam faciemus. Denique quod ait Bart. ſi vnus tantum ſtipuletur ſibi, & alteri ille alter ſemper haberetur vt adiectus l. eum qui ita in §. qui ſibi. ff. de verbor. obliga. intelligo vbi alternatiuè quis ſtipularetur, non copulatiuè, eſt enim intelligendus ſecundum legem, quam citauit, vt ipſemet inquit in l. non ſolum in §. liberationis verba. ff. de lib. leg. nam ſi copulatiuè conciperetur ſtipulatio ſumma diuideretur, & locus eſſet §. ſi quis alij Inſtitut. de inutil. ſtipul. & dixi paulò ſuperius ver. Rurſus nume. 19. † Conſtituitur ergo adiectus per alternatiuam, non enim memini me legiſſe legem, quæ per copulam conſtituerit. Quòd autem adiectus relato modo conſtituatur, quando quis alternatiuè ſtipulatus eſt ſibi aut Titio, & nõ copulatiuè docet communis 25

Præceptor Accurſius Yrn. ſententia exploſa in l. ſtipulatio iſta, in §. eum qui ita in verbo credēdum. ff. de ver. obl. & inquit Sal. in l. 3. in 5. oppo. C. de com. & com. ſtip. Alex. in conſ. 95. Ponderatis his, quæ in themate nu. 1. volu. 3. Io. Fab. Inſt. de inutil. ſtipul. §. ſi quis alij propè numerum decimum Bart. in l. 1. in §. ſi fructuarius. ff. de ſtip. ſer. quibus addes Iaſ. in l. eum qui ita in §. qui ſibi. ff. de verb. obli. nu. 2. Pau. Caſtr. in l. hoc iure in §. ſi quis dederit. ff. de donat. Ang. in l. ſi cùm Cornelius. ff. de ſolut. & ex ſexcentis legibus ac locis inferius referendis clare patebit. Quibus addes non referre an perſona ſtipulatoris in ſtipulatione anteponatur, vel poſtponatur, vtputa Titio, aut mihi decem dare ſpondes l. Caius. ff. ſolut. matr. de quo plenius dicam in 3. par. in 24. ampliatione.

62 Sed † non negligenda eſt illa hæſitatio. Quare legum prudentum vertices, veteres ſcilicet Iuriſconſulti conſtituerint, cùm quis ſibi, aut Titio dari ſtipulatus eſt, Titius ſolutioni adiectus cenſeatur, ex eo quòd obligationi adijci non potuit propter relatas regulas. ſciendum eſt ergo Iuriſconſultum in d. l. eum qui ita in §. qui ſibi, talem rationem expreſsiſſe: quia adiuncta ſua perſona ſtipulator efficit, vt non contrahendæ obligationis, ſed ſolutionis cauſa perſona filij, vel extranei adiecta intelligatur. Vbi Iaſ. ſub nume. 2. huius rationis rationem quæſiuit, & ait quando pater ſtipulatur ſibi aut filio certè obligatio acquiritur, & fundamentum habet ex perſona patris ſtipulantis, & acquiritur ipſi patri. vnde poſtea dicendo, aut filio perſona filij non poteſt intelligi adiecta obligationi, quia iam obligatio erat quæſita patri ex ſua perſona, & ſi iterum acquireretur ſibi ex perſona filij ſuperuacuum eſſet arg. l. qui bis idem. ff. de verb. oblig. Ne ergo perſona filij fruſtra adiecta intelligeretur ad ſolutionem recipiendam adiecta cenſetur, vt ei ſolui poſsit. Similiter quando quis ſtipulatur ſibi aut extraneo, perſona extranei ſolutioni adiecta ſolùm cenſetur, quia cum obligatione adijci non potuerit (vt diximus) vetante paragrapho alteri, & iuris regulis, ne adiectio perſonæ reddatur inutilis leges optima ratione ſolutioni extraneũ adiectum decreuere,

uere, & quidem id eſt prudentiſsime factum, cum ſolutio magis facti quam iuris ſit, vt in l. conſilio. ff. de cura. furio. & quàm magno negotiorum commodo id ſit ſtatutum nemo eſt qui non videt, † quippe vix mercatura poſſet exercerì ſi adiecti conſtitui non poſſent, quod euidentius apparebit ex inferius proponendis. Nihil enim intereſt mihi an voluntate mea alij ſoluatur. C. de ſolu. l. nihil. ff. de pig. acti. l. ſolutum. §. ſolutum. l. ſi cum dotem. in §. tranſgrediamur. ff. ſolu. mat. Denique † illud ad cognitionem adiecti notandum eſt, Vt adiectio teneat neceſſe eſſe, vt perſona inueniatur in qua conſiſtat ſtipulatio. Non ergo eſt adiectus, niſi ſit qui petere poſsit, vt eleganter Iuriſconſultus ait in l. ſed ſi ſibi in fin. & legibus ſequentibus. ff. de ſtipulatione ſer. & inquit text. in l. ſi. in ſi. §. ſi. ff. de verb. obl. Niſi quidē à me vim acceperit obligatio adiectio nihil poterit valere, quæcunque enim gerimus, & reliqua l. quæcunq;. ff. de act. & oblig. His igitur præfationibus habitis, quid ſibi adiectus noſter velit, quidue ſit, & de eius iure breuiter videamus. 27 28

Quid ſit adiectus & de eius iure.

PLacet mihi Antonius ille apud Ciceronem de Oratore libr. 1. qui ait, Id faciam quod in principio fieri in omnibus diſputationibus oportere cēſeo, vt quid illud ſit, de quo diſputatur explanetur, ne vagari & errare cogatur oratio, ſi ij, qui inter ſe diſſentiant non idem eſſe illud de quo agitur intelligant: Nam ſi forte quæretur quæ eſſet ars Imperatoris, conſtituendum putarem principio qui eſſet Imperator, qui cum eſſet conſtitutus adminiſtrator quidem belli gerendi, tum adiungeremus de exercitu de caſtris, & reliqua, & certe omnes veteres Philoſophi in omni diſputatione à definitione incipiendum eſſe cenſuerunt, & ita tradiderunt. Neque enim facile de re quippiam differas niſi prius quid ea ſit poſueris. Vnde vir bene doctus dicere conſueuerat, Vtilis eſt hæc definiendi ratio, cum propter rerum cognitionem quę definitione explicata, mirum eſt quo pacto velut certum quoddam ſignum

destinandarum cognitionum proponat animo: Tum quòd parit autoritatem differenti, neque enim rem melius noscere videtur, quàm quicquid ea sit, breuiter & aptè
29 possit explicare.† Adiectus igitur describitur à Iasone in l. 3. in §. itē Iulianus. ff. de eo quod cer. loco, in hæc verba, Adiectus est sicut quidam Procurator ex conuentione partium ordinatus, qui non potest reuocari l. aliud. ff. solu. l. fin. §. cum mihi aut Titio. ff. de verbor. oblig. hæc ille. sed præmissa illa disputatione, an Adiectus sit Procurator, seu Procuratori similis aut quid diuersum: suo namque loco
30 dicemus, sentit Iason. † Adiectum non posse reuocari. In qua opinione (licet ipse non referat) fuit Raph. Cuma. in l. liber homo in §. final. ff. de verbor. obligat. cum enim sic concipitur stipulatio mihi aut Titio, vtrum ego velim dare spondes, vt in casu dicti §. putauit Titium non esse Adiectum, & rationem illam reddidit cum stipulator contulerit in suam potestatem, vtrum illi daretur id videri contra naturam Adiecti l. aliud. ff. de solut. vbi dicitur inuito stipulatore posse solui Adiecto: Verum Paul. Cast. ibidem Raphaelis sententiam improbat. Hæc enim relata verba vtrum ego velim, impedimento sunt quominus Adiectus dicatur Titius, sed id solum efficiunt, vt me inuito huic Adiecto solui non possit, & in eadem sententia in relato loco fuit Aretin. qui subijcit intelligam, quòd sit adiectus postquam creditor declarauerit sibi velle solui. de quo etiam meminit idem Pau. Cast. in l. Iulianus in §. qui fundum circa fin. ff. de verbor. obligat. referens se ad iam dicta. sed & ego puto illum etiam Adiectum dici posse qui solutioni adijcitur, & reuocari potest, & ei inuito creditore solui nequit. Nam Adiectus & gratia promissoris, & creditoris commodo solutioni potest adijci, & vbi promissoris commodo (vt plerunque fit) & in re dubia præsumitur, reuocari nequit, & ei inuito creditore rectè soluitur, vt in tertia parte plenius disputabitur. At vbi creditoris contra se habet, si enim mei tantum gratia solutio fieri debet re integra reuocari potest. l. cum Cornelius. ff. de sol. l. aliud in fin. ff. eod. quo admittendum est vbi expresse constat creditoris cõmodo Titium Adiectum fuisse vel

vel ex post facto hæc conuentio est inita secundum Paul. Castr. in l. si cum fundum num. 2. ff. de pactis. Nam si simpliciter quis fuerit stipulatus sibi aut Titio, gratia promissoris Adiectus censetur, vt in dictis legibus, & dicam paulò inferius, & quòd is etiam dicatur Adiectus sensit Aret. in l. fi. §. fi. num. 9. versic. sed aduerte. ff. de verb. obli. Accedit quòd vocabuli significatio conuenit tam ei qui debitoris, quàm ei qui creditoris commodo adijcitur, vt ex relatis patet. † cui significationi standum est, nec ab ea regulari- 31
ter est recedendum l. non aliter. ff. de leg. 3. l. 1. §. in re igitur dubia. ff. de exer. l. ille aut ille. §. cum in verbis eod. titul. de leg. 3. quorsum enim inuenta sunt verba nisi vt demonstrarent voluntatem dicentis? l. Labeo. ff. de sup. leg. c. is autem 22. q. 2. facit regula semper in dubijs, & l. semper in stipulationibus de reg. iur. quæ regula in omni dispositione regulariter est admittenda, & cur Veteres Iurisconsulti titulum de verb. sign. adiecerunt? nisi vt quid sit id de quo quæritur, quidue sibi velit verbum intelligeremus. Nullum namq; mentis nostrę maius testimonium, quàm qualitas expressa verborum, vt Baldus noster dicere consueuerat, & in l. generaliter in prin. C. de non nume. pecu. & alibi sæpe, & vide quæ plenius, quàm alius congessit And. Tiraq. in repetitione l. si vnquàm. In verbo libertis. ff. de reuo. don. ijs igitur cognitis cũ omnis diffinitio in iure periculosa sit, placet Adiectum nostrũ in infrascripta verba plenius describere.

ADIECTVS EST, QVI IN CONVENTIONIBVS EX PARTIVM VOLVNTATE, VEL PROMISSORIS, VEL CREDITORIS, VEL SVO COMMODO ALTERNATIVE SOLVTIONI ADIICITVR: dixi in conuentionibus, generale namque verbum est ad omnia pertinens, de quibus negotij contrahendi transigendique causa conueniunt l. 1. §. conuentionis verbum. ff. de pactis, & inquit vir bene doctus Hiero. Tor. in rubr. ff. de verbor. obligat. probans ex eo generalius esse verbo promitto, quia & debitoris, & creditoris consensum exprimit, quod & Iurisconsultus in relato loco eleganter demon-

demonſtrauit,quem §.idem Torniel. declarat ſub numer. 55. Nec enim rectè poteſt dubitari quin in omnibus conuentionibus, in quibus ſolutionis interuenit promiſsio ad iectus conſtitui poſsit. Dixi etiam in ipſis cõuentionibus,
32 † Quia adiectus in ipſa conuentione conſtituitur l. vero procuratori. §.1.ff. de ſolut. pactum enim de ſoluendo Titio ex interuallo appoſitũ idem facit, quod ſimplex mandatum. text. eſt ſingularis, & qui non eſt alibi ſecundum Bar.in l.ſi cum Cornelius.ff.de ſolut.in qua lege Angel.inquit in verba infraſcripta, Dixit Bart. hunc tex.non inueniri alibi,ita clare limitantem omnia iura loquentia de adiecto,cui ſolui poteſt inuito ſtipulatore l. vero ſupra.eo. id enim eſt verum,quando tempore contractus aliquis ad ſolutionem adijcitur, ſecus ſi ex interuallo vt hic, Tu verò dicas,quod hoc non facit interuallum, ſed ſolum contrahendi forma, quæ in adiecto obſeruanda eſt. Tunc enim quis dicitur ad ſolutionem adiectus, cum quis ſtipulatur
33 ſibi aut alteti.† Sed cum quis ſtipulatur ſibi pecuniam reddendam alteri,ille alter non eſt adiectus,& ideo ſtipulator poteſt ſuam voluntatem mutare etiam ſi illi donatum eſſe volebat, vt in l.1.C.ſi man.ita fue.alien. ſupra de ſer. expor.l.3.ff.qui ſine manu ad lib.per l. 3. vidiſtis in l.qui Romæ in §.Flauius in l.ſtipulatio iſta in fi.de verb. obli.& in l.hoc iure in §.tertio.ff.de donat.& eſt ſatis de mente glo. in ver.Cornelio hactenus Angel.in relata verba,quem nõ improbant,nec Imo.nec Raph.nec etiam Pau. ibidem,ſed
34 prædictis quædam adijcienda ſunt.† Et illud notandum, quod non dixit Bart. adiectum illum dici cui ex pacto, & interuallo appoſito ſoluendum eſt,ſed de opponendo,de l.vero procuratori ſupra relata,dixit aliud in adiecto tempore contractæ obligationis ſeu ſtipulationis,aliud in hoc pacto ex interuallo appoſito, & retulit ſe ad ea, quæ dixit in l.hoc iure.in §.ſi quid dederit.ff.de dona.& mens Bart. illa videtur fuiſſe, cum quis ſtipulatur decem ſibi aut Titio præſenti dari Titius conuenitur à ſtipulatore actione mandati taciti, ergo videtur poſſe reuocari, cuius contrarium dicitur in l.vero procuratori,ſed illud ideo, quia certam conditionem habuit ſtipulatio dum fuit facta ad fauo-

fauorem promiſſoris. At lex ſi cum Cornelius loquitur in pacto ex interuallo appoſito de ſoluendo tertio, quod & verum eſt,nec etiam negauit Bartol. cum quis ſtipulatur quod ſuũ eſt, vel ſibi debitum reddi Titio mandatum reuocari non poſſe:immo in d.§. ſi quis dederit,ad quem ſe retulit,concedit cum gratia creditoris Titius adijcitur, vnde Pau. Caſtren.in d.l.ſi cum Cornelius opponendo de l.ſi cum fundum.ff.de pac.in qua lege probatur,quòd pactum ex interuallo interuenerat, vt Titio traderetur, & tamen non poteſt reuocari eleganter inquit. † Referre an cauſa 35
ſeu contemplatione creditoris, vel debitoris pactum de ſoluendo tertio adijcitur. ſi enim creditoris locus eſt reuocationi,vt in l.ſi cum Cornelius,ſi vero cauſa debitoris reuocari mandatum non poteſt d. l. ſi cum fundum,hoc enim vltimo caſu ſi debitor paratus eſſet ſoluere, vel tradere illi tertio,non poſſet reuocari. quod ſubijcit memoria tenendum ad declarationem dictæ l.ſi cum Cornelius,& materiæ,& adde Hiero.Cag.poſt alios in l.ſingularia nu.154.ff. ſi cert.pet.& ad maiorem declarationem prædictorum, & l.cum Cornelius,vide quæ dicam in pen.par.in 7.quæſtione:eſt ergo ad differentiam veri procuratoris.

† Addidi poſtea promiſſoris commodo. Quia intereſt 36
promiſſoris poſſe pluribus ſoluere, vt facilius liberetur,idque ſenſit Pau.Caſt. in adiecto loquens in l.ſi cum fundũ. ff.de pactis, Bart.in l.qui res.in §.qui ſtipulante,nu. 1.ff. de ſolut.& Iaſ.in l.1.in fi.ff.de pact.quanti autem commodi, quantæq; vtilitatis ſit promiſſori conſtabit ex his, quæ in ſequenti par. dicam. In qua tractabo quid in perſona Adiecti deſignari cõferriq; poſsit, videlicet ratione loci, ſummę,temporis,& aliarum rerum.conſtabit etiam ex his quę in diuerſis locis huius tractatus dicam.

Adieci † etiam creditoris commodo propter ea, quæ 37
paulo ſuperius dixi, & iuxta l.qui res in §. mihi Romæ. ff. de ſolut.& notauit Iaſ.in l.1.in fin.ff.de pact.& creditoris etiam commodo adiectum poſſe conſtitui ſcripſit Aret. in l.fi. in §.fin. nu. 9.ff.de verb.oblig. & vt paulo ſuperius dixi in ambiguo cum quis ſibi, aut Titio dari ſtipulatur ſemper intelligendum eſt adiectum, commodo promiſſoris

foris propter formam adiectam in ſtipulatione, quam ſtipulator immutare non poteſt. d. l. vero procuratori, & l. aliud. de ſolut.

38 Deinde ſubieci vel ſuo commodo† atqui ſi ſuo commodo adijciatur aliquis ad ſolutionem Adiectus non erit ſecundum Pau. Caſtren. in l. liber homo in §. fin. ff. de ver. oblig. finge namque ſecundum Pau. Caſtren. quòd ſtipulator debitor erat Adiecti eidemque promiſerat, non poterit hoc caſu Adiectus nuncupari, & placet ipſum ad verbum referre, in ea ſtipulatione concepta in hæc verba. Decem mihi, aut Titio vtrum ego velim dare ſpondes? quærit an Titius dicatur Adiectus, & ait ſi quidem non intererat mea illi ſolui, vt apud eum remaneret, quia nihil illi promiſeram, nec incurro aliquam pœnam quo ad eum, nec aliquod damnum, tunc dicitur eſſe Adiectus, ad ſolutionem, & tenetur mihi, non tamen ei poterit ſolui me inuito propter relata verba Vtrum ego velim, ſed me volente, & ſi fortè mandaueram Titio, vt de illa pecunia aliquid emeret mihi tunc ſi elegi, vt illi ſoluas, & non ſoluiſti agam ad intereſſe. ſi autem intererat mea illi ſolui propter illum, quia forte ſibi promiſeram, tunc non dicitur Adiectus ad ſolutionem, nec teneretur mihi reſtituere. Hactenus Paul. cuius mens vno verbo explicari poteſt, vt is Adiectus ſit à quo ſtipulator repetit, vel mandati vel negotiorum geſtorum actione: contra verò ſecundum eum is Adiectus non cenſeatur vbi repetitioni non ſit locus, quia apud eum ſit remanſura pecunia, (ſed ni fallor) longe errauit Paul. & merito ab Aretino eodem in loco reprehenſus eſt. inquit enim Aretinus: Adiectus ſimilis eſt procuratori, vt patet in l. ſi cum Corn. ff. de ſolut. & in lege cum quis. eod. titul. quemadmodum ergo poteſt conſtitui procurator in rem ſuam l. 1. & ibi Bartol. C. de actio. & ob-
39 lig. † Ita & Adiectus in rem ſuam poterit conſtitui. legi etiam Pau. Pariſ. in conſil. 107. nume. 31. & ſeq. vol. 3. quod reſponſum reperitur inter conſilia Car. Ruyn. ſub numer. 209. de pluribus volum. 1. qui Areti. ſententiam probat, & addit adiectus in rem ſuam factus intelligitur, quando intereſt illius, vt Adiecto ſoluatur, & quod ſolutum apud eum

eum remaneat, & ſubijcit in adiectum in rem ſuam tranſferuntur actiones vtiles, quemadmodū transferuntur in procuratorem in rem ſuā l. illam C. de don. & notatur in l. 1. C. de act. & oblig. & reſpondit inter mercatores in quotidiana quæſtione, de qua vbi quæſtiones inferemus dicemus. ſed & ego Aretini ſententiam ex pluribus comprobo. Nam præter id quòd ſignificatio vocabuli, & huic adiecto conuenit, à quo optimum ſumitur argumentum, & ab ea regulariter non eſt recedendum, vt paulo ſuperius dixi. hæc ſententia probatur in l. Iulianus. in §. qui fundum. ff. de verbo. obligat. conſiderando principium illius, § & finem in illis verbis, Sed ſi donationis cauſa Titium interpoſuit; & hoc ſenſiſſe videtur Barto. in eod. §. ſub nu. 4. ſenſiſſe videntur alij Dd. ibidem dum quærunt qua actione ab adiecto repetatur, & illum, qui donationis cauſa adijcitur Adiectum nuncupant, & idem innuit Angel. Aretin. in §. ſi quis alij Inſtit. de inutil. ſtipul. Raph. Cuma. in l. qui res in §. qui ſtipulatur num. 3. ff. de ſolut. vbi & Imol. Bartol. & ipſemet Paul. Caſtrenſ. & Raph. in l. Stichum in §. vſufructum. ff de ſolut. & de hoc Adiecto donationis cauſa in tertia parte. dicam in vigeſimaquarta ampliatione, & in ſequen. parte verſi. Rurſus amplianda eſt, numer. 20. & illud certi iuris eſt in re dubia donationis cauſa adiectum non cenſeri, quia donatio præſumenda non eſt. l. ſi cum aurum. ff. de ſolut. l. cum de indebito. ff. de probat. & inquit Bald. in conſil. 348. factæ fuerunt &cæt. colum. final. volum. 1. qui citat dictum. §. qui fundum. ff. ſolut. matr. l. dotis cum materia, & quod notatur de conſtit. pecun. aut. ſi quando: non igitur ratio Pau. Caſtren. probabilis eſt, nō repetitur ab Adiecto ergo non eſt adiectus; vt ex relatis patet. ſed quoniam incidimus in §. qui fundum, qui notabilis eſt in noſtra materia, nō longe ab ea abiens non omittendum duxi quod Barto. ibidem eleganter ſcriptum reliquit. † Si vendidi tibi rem, & de euictione promiſi, quā alij donaſti, & à donatario fuit euicta, contra me, qui ven- 40
didi agere non poteris, quia tua non intereſt ex eo, q̄ donatario de euictione nō teneris cum inceperis à traditione l. Ariſto. §. vlt. vbi gloſſ. & Bart. ff. de donat. idq̄ probatur

in

in relato §. vt ſcripſit Bart. & eſt gloſſ. in l. ſi pro re pupilli, in vltima gloſſ. vbi etiam Bart. ff. de euict. Non ergo emptori, non donatario tenetur re euicta: quod eſt valde notandum, & quotidianum. Verum id quod diximus duobus modis ab eodem Bartol. cuius ſententia recepta eſt, reſtringitur: altero modo, vt locum habeat in mera ac ſimplici donatione, ſecus verò ſi remunerandi gratia facta eſſet. Tunc enim licet donans à traditione cepiſſet, poſſet agere contra venditorem de euictione. Intereſt enim ſua rem donatam euictam non eſſe, vt liberetur ab ea obligatione, quam antidoralem vocant l. idemq; §. fi. & ſeq. & l. ſi vero non remunerandi. ff. mand. & Bar. ſententiam probant eo in loco. Alex. Pet. Beſſut. & Aret. & in eadem ſententia fuerunt Iac. Aret. Ray. & Albe. ibidem Alexand. in conſi. 47. viſis inſtrumentis col. 2. verſi. confirmantur prædicta lib. 3. quibus adde Andr. Tiraq. in repet. l. ſi vnquam in verſicul. donatione largitus nume. 59. C. de reuo. donat. qui alios idem probantes refert, & citat Deci. contrarium ſentientem in l. ſi donatione colu. 7. ver. poſtremo ad ſupradicta C. de collat. vides ergo quem notabilem effectum pariat antidoralis obligatio. & multos alios enumerat Iaſ. in l. ſi non ſortem in §. libertus, numer. 4. & ſequent. ff. de de cond. indeb. & in l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur. quibus addes And. Tiraq. qui multa (vt ſolet) congeſsit in d. l. ſi vnquam à numer. 11. vſque ad numerum 20. & eſt in verſic. donatione largitus, & eun. Tiraq. de leg. connub. in gloſſ. 5. num. 54. colum. 1. Io. de Ami. conſi. 41. Cur. Iun. in conſi. 54. & conſi. 34. & egregium Hierony. Tor. in rub. de verbo. oblig. num. 3. 10. & ſequen. quæ addi poſſunt ad vulgarem legem, ſed ſi lege. in §. conſuluit. ff. de pet. hæred. ſed vt vnde diuerteram redeã, nec enim ab re prædicta retulimus, probat & Iaſ. in d. §. qui fundm relatam declarationem, & addit ex eo ſequi duo notabilia. † Primum eſt ſi in d. §. qui fundum Titius adiectus remunerationis cauſa fuiſſet adiectus, & verſaremur in remuneratoria donatione locum non haberet text. in ea parte, ſed ſi donationis cauſa Titium interpoſuit dicetur traditione protinus rem liberari. Quia intereſt ſtipulatoris ab illa obligatione anti- 42

antidorali liberari, vt dictum eſt. & ſanè notanda eſt declaratio ad text. & neceſſario (ni fallor) ex præmiſsis admittenda, ſubiungit Iaſ. & illud ſecundum ſequi, quod dicitur, in donatione, quæ incipit à traditione euictionem non venire, vt in citata l. Ariſto. in §. fin. locum habere in ſimplici donatione, non autem in remuneratoria. Altero & ſecundo modo, quod diximus agi non poſſe contra venditorem ſi donationis meræ titulo emptor alij tradiderit, reſtringit Bart. vbi ſcilicet tempore donationis omne ius ſibi competens competiturumue in re donata vel eius occaſione donatario ceſſerit conſtituendo eum ſub vulgari formula procuratorem in rem ſuam: poſſet namque tunc donatarius primo venditori denunciare, & re euicta agere d. l. ſi pro re. ff. de euict. & vide Bar. inſtruentem aduocatũ, cuius ſententiã Ang. & Pau. probare videntur, item & Bal. & Alex. & Iaſ. defendunt ab his, quæ & Raph. & Aret. improbantes dixerunt. Denique de hoc adiecto donationis cauſa, vide quæ dicam in ter. par. v. 23. amplianda eſt, & in ea. par. in prima limitatione circa fi. & in vlt. par.

Subiunxit alternatiuè: ſic enim adiectus cõſtituitur non copulatiue, vt paulò ſuperius probaui, & in pen. par. in prima, & ſeq. quæſtionibus tractabo.

De iure ſeu poteſtate Adiecti.

POſtremo ſubiecí ſolutioni adijcitur, nec ab re, non enim obligationi adijci poteſt propter relatas regulas ſed ſolutioni. quæ facti eſt. † Nec enim aliquid iuris Adiecto acquiritur, vt inquit Bar. in l. cum quis. ff. de verb. oblig. & ait Iuriſconſultus in l. fi. in §. ſi ita. ff. de verb. obli. conſtat mihi ſoli acquiri obligationem. Titio autem duntaxat rectè ſolui, idem probatur in l. eum qui ita. in §. qui ſibi. ff. de verb. oblig. l. ſed ſi filio. §. 1. de conſt. pec. verba † namque obligatiua in Adiectum conferri non poſſunt, ſed ſolum reſpicientia ſolutionem, vt ex prædictis liquet, & inquit Alexan. in conſil. 95. ponderatis &c. num. 1. vol. 3. citat l. vero procuratori l. ſi cum Cornelius, & l. aliud. ff. de ſolut. eſtque elegans gloſſ. non relata in l. 3. in verbo ratum. 43 44

tum.C.de contra.& com.ſtipula.vnde ſequitur,quòd licet
45 †Adiectio perſonæ poſsit dici de acceſſorijs ſtipulationis, vt probat tex.in l.fi.in §.fi.ff.de verb.oblig.propriè tamen loquendo nō dicitur acceſſoria obligationis cum adiecto non quęratur obligatio,ſed ſolum ſoluendi facultas,& ita declarant Bart.Imo.& Pau.poſt gloſſ.in l.qui res in §.mihi decem.ff.de ſolut.& Bartol.& alij in §.qui ſtipulatur ea
46 lege,quod & inferius declarabitur.† Ex his etiam ſequitur Adiectum non poſſe agere, vt inquit gloſſ.in §. ſeu verſic. plane Inſtit.de inutil.ſtipul.in verbo ſcio,citat dictas leges vero procuratori.ff. de ſolut. & l. ſi filio familias.in fin. ff.
47 de conſtit.pecu.† vbi ita ſcriptum eſt, ſi mihi aut Titio ſtipuler Titio conſtitui ſuo nomine non poſſe Iulianus ait, quia non habet petitionem tametſi ei ſolui poſsit. l.eum, qui ita §.qui ſibi,& l.fin.§.fin.ff.de verbor.oblig.vbi text. elegans addo tex.in l.quod ſtipulatus.ff.de ſolu. gloſſ.in l.
48 ſoluendo in verſi.quod autem.ff.de neg.geſt.Corn. conſi. 289.viſis nonnullis &cæt.numer.5.volum.3.† Quod autem diximus adiectum non agere, intelligēdum eſt ex ſua perſona id ſibi denegatum. At cum mandato creditoris non videtur de hoc rectè poſſe dubitari,id namque probatur in l.ſi cum Cornelius,vt Bald.animaduertit in ſuis annot.& citat Alexand.in l.ſi ſtipulatus de verb.oblig.in vlt. colum.ſed vide Bart.& Iaſ.in l.1. in fin. ff.de pact.& id referri poteſt ad conſuetudinem mercatorum, quotidie enim mercatores frequentāt,& vtuntur in Adiectis in chirographis: vtputa, promittitur Titio Anconæ, aut Meuio centum ſoluere in oppido Antuerpię,cum Meuius petitionem non habeat, bona cautela eſt, vt procurator Meuius conſtituatur ad agendum cum ea poteſtate, quæ creditori expedire videbitur, hoc enim modo debitor ab Adiecto procuratore cōſtituto rectè poterit cōueniri.Item ſequitur
49 etiam † Adiectum ſine mandato creditoris ad quem res pertinet obligationem nouare non poſſe.l. ſi debitorem meum.l.non ideo.ff.de nouat. l. nō abſtulit.C.de noua.l. quod ſtipulatus.ff.de ſolu.vbi ita legitur, Quod ſtipulatus ſum ita mihi, aut Titio, Titius nec petere, nec nouare, nec acceptum facere poteſt,tantumq; ei ſolui poteſt.Non ergo libe-

liberat debitorem,ſed ei duntaxat rectè ſoluitur,vt & Paul. Caſtren.ſcripſit in l.ſi vnus in princ.nume.3.ff.de pactis,& probat Alexand.in relato conſil.95.vol.3. & in l.eum, qui ita in §.qui ſibi in fin.vbi & Iaſ.ſub num.12. verſic. ſuprascripta omnia.ff.de verb.obliga. & vide Accurſium in d.l. non ideo.ff.de noua.quibus addes,quæ dicā in tertia part. verſic. Quinto reſtringenda num.125. vbi inter alia citaui Ang.in l.quod ſtipulatur.ff.de ſolut.his etiam conſequens
50 eſt cum tantum poſsit adiecto ſolui † ceſsionem recipere non poſsit.nec moueat, quòd in ſolutum datio exceſsione fieri videatur, quæ vim ſolutionis habet facit l.ſolutionis.ff.de verbo.ſign.quia reſpondetur Adiectum aliud pro alio ſine conſenſu creditoris recipere non poſſe, vt Alex. in relato reſponſo ſenſit,vbi citat l.2.in §.fin.ff.ſi cert.pet. & ſubijcit declarare Bartol.in l.ſatisfactio.ff.de ſolut. ſubiungitque, † vbi verbum ſoluere adiungitur pecuniæ ſtri-
51 ctè accipitur, & requirit, vt interueniat naturalis ſolutio rei adiectæ verbo ſoluere, nec alius liberationis actus, vel fictæ ſolutionis ſufficit:non ergo liberabitur debitor ſi aliam ſatisfactionem recipiat Adiectus,& probat Alex.ſententiam Alciat.in l.ſolutionis de verb.ſignif.Pau.Pariſ.in conſi.107.num.132.vol.3.& probari videtur hæc ſententia in l.ſi.in §.ſi.ff.de verbo.oblig.vbi & illud, quod magis in dubium reuocari poterat, dicitur quando diuerſa res adijcitur in perſona Adiecti reſoluta ipſo iure, non contingit liberatio de quo in ſeq.part.dicam,ſed circa prædicta ſcripſi in tractat.meo nondum impreſſo quem inſcripſi, Non ſoluendo:& vide Alciat.in l.liberationis.ff.de verb.ſig. †
52 Similiter eadem ratione Adiectus donare non poteſt.l. ſi in prin.ff.de nouat.l. contra iuris in §.ſi.ff.de pact.l.filiuſfamilias.ff.de donat.& Alexand.in relato conſil. vnde & illud etiam ſequitur,† quia facti ſolutionis ſcilicet nudum habet miniſteriū fideiuſſorē accipere non poſsit l.ſi mihi,
53 aut Titio decem.ff.de fideiuſ. Item non poterit ei ſuo nomine conſtitui l.ſed & ſi filiofamilias.ff de conſtit.pecun. niſi de voluntate creditoris.ff. eod. l.eum qui §.quod exigimus. † Item pignus Adiecto datum repeti poteſt, non
54 enim Adiecto bona obligari poſſunt.l. is qui promiſit. ff.

de pigno. ſed prædicta intelligenda ſunt ſecundum relatas leges. Non enim locum habent in adiecto in rem ſuam, qui petitionem habet, ſecundum ea, quæ paulo ſuperius retulimus: & vt plenius Adiectus innoteſcat relato modo deſcripſimus.

Elenchus rerum ſeu ſententiarum, quæ in ſecunda parte continentur.

1 *Non ſat eſt inuenire quod dicas, ſed inuenta ſunt diſponenda.*
2 *Diuerſa res an poſsit deſignari in perſona adiecti nu. 2. & ſeq. nu.*
3 *Solutio facta de re debita ſiue alia de voluntate creditoris liberat debitorem.*
4 *Solutio facta alij de re debita ex voluntate creditoris, tollit obligationem ipſo iure.*
5 *Solutio facta alij quàm cui debetur in alia re volẽte creditore, an pariat liberationem ipſo iure vel ope exceptionis. nu. 5. & ſeq.*
6 *Solutio facta adiecto de re diuerſa deſignata in eius perſona parit liberationem ope exceptionis, quod declaratur nu. 6. & ſeq. nu.*
7 *Interpretatio data ab Aret. in l. fi. in §. fi. ff. de verb. oblig. reprobatur nu. 7. & nu. 10.*
8 *Ratio noua & pulchra ad l. fi. in §. fi. ff. de ver. obl. quare diuerſa res in perſona Adiecti deſignari non poſsit.*
9 *Ratio quare cõtingat liberatio ope exceptionis ſi ſoluatur res diuerſa Adiecto in perſona eius deſignata.*
10 *Interpretatio ſeu declaratio noua ad l. fi. in §. fin. ff. de verb. oblig.*

Inter-

11 *Interpretatio ad l. ſi cum Cornelius. ff. de ſolut.*
12 *Interpretatio ad l. ſtipulatus & ſimiles. ff. de ſolut.*
13 *Operæ ſi ſoluantur adiecto an contingat liberatio.*
14 *Interpretatio ad l. ſeruus. & ſeq. ff. de op. lib.*
15 *Tempora diuerſa in perſona adiecti deſignari poſſunt & dies citerior nu. 15. & ſeq.*
16 *Dies conuentionalis non impedit obligationẽ contra Accurſium num. 16. Cuius inferius ſententia declaratur.*
17 *Stipulatio vbi breuius, & longius tempus continet longius ſpectandum, quod eleganter declaratur ſecundum Bald.*
18 *Adiecto non rectè ſoluitur poſteriori die vbi citerior in ſua perſona confertur nume. 18. vbi Raph. improbatur.*
19 *Interpretatio elegans ad l. fi. in §. fi. ff. de ver. oblig.*
20 *Qualitas diuerſa nũ poſsit cõferri in perſona adiecti.*
21 *Acceſſorium vitiatur vitiato principali, declaratur.*
22 *Obligatio requirit fundamentum in quibuſcunque actibus.*
23 *Obligatio pure facta vel ſub cõditione impleta, realiter idem ſunt.*
24 *Statutum mandans inſtrumenta pura, & liquida exequi contra perſonam obligatam, an habeat locũ in inſtrumentis conditionalibus conditione impleta nu. 24. & ſeq.*
25 *Agens ex debito puro non poſsit obtinere ſi probat debitum conditionale purificatum nu. 25. & ſeq.*
26 *Stipulans ſibi ſub conditione, & adiecto, pure cenſetur ſtipulatus adiecto in caſu in quo conditio impleatur.*

27 *Conditionis implementum nõ est de contractu, sed extra contractum.*

28 *Instrumentum aliud, & aliud debitum.*

29 *Ordo iuris sit necessarius in liquidatione facienda, & qui relatiue.*

30 *Stipulans sibi purè, & Adiecto sub cõditione potest agere ante conditionẽ impletam in persona Adiecti.*

31 *Suspensio in vna parte alternatiue etiam aliam suspendit.*

32 *Legatæ si sint duæ res alternatiue vna pure, & alia sub conditione mortuo legatario cõdicione pendente rem pure legatam ad hæredes suos nõ transmittit. nu. 32. quod est notandum.*

33 *Conditio existens siue in vita, siue post mortem stipulatoris conditionem purificat.*

34 *Repetita censentur in persona Adiecti dicta in persona principalis.*

35 *Declaratio ad doctrinã Bar. notabilis in §. Crisoganus, quãdo qualitas adiecta in principali censeatur repetita in accessorio.*

36 *Conditio si adijcitur diuersa in persona Adiecti quàm stipulatoris quid iuris.*

37 *Persona si inutiliter adijciatur, vt quia mortua nõ vitiatur stipulatio.*

38 *Stipulatio si concepta sit hoc modo si Titio non solueris quinq; dabis mihi decem solutis quinque Titio liberatur promissor.*

39 *Promittens mihi decem aut quinq; Titio hoc acto, vt in persona mea decem loco pœnæ sint adiecta si non soluerit Titio, si quinq; Titio soluerit continget liberatio.*

40 *Stipulatio illa an sit probanda vel improbãda promittis mihi quinq;, seu Titio dare quinq;, & si non dederis decem distinguitur. nu. 40. & seq.*

41 *Stipulatio quæ continet quinq; dari Titio habet mixturam facti. nu. 41. & seq.*

42 *Pœna non committitur in obligationibus dandi, & facti diuiduipro parte adimpleta, et ibi relatiuè interpretatio ad c. fuam de pœnis.*

43 *Pœna adiecta facto affirmatiuo etiam iure Pontificio in foro iudiciali exigi potest.*

44 *Stipulans sibi decem aut Titio quinq; solutis quinque Titio remanent alia quinq; in obligatione quod disputatur.*

45 *In obligatione alternatiua solutione facta de vno contingit liberatio ab altero, & si minus sit, quæ regula declaratur.*

46 *Pauli Castren. laudes.*

47 *Soluto eo, quod in solutione est, contingit liberatio ab eo, quod est in obligatione, & quomodo.*

48 *Interpretatio ac declaratio notabilis ad l. si quis stipulatus fuerit decem in mille. ff. de solut. nu. 48. & seq.*

49 *Interpretatio notabilis ad l. qui res in §. qui stipulatur. ff. de solut.*

50 *Promittens mihi quinq; aut Titio decem nõ liberatur à me in quinq; si Titio quinq; soluat.*

51 *Regula, quòd in summis id quod minimum est sponderi censetur, & quod minus quodq; longius deductum declaratur, & pulchre de ratione.*

52 *Affectio nõ cadit in summis in eadem persona, quod declaratur notabiliter.*

53 *Stipulatus sum mihi quinque aut Titio decem, & quinque soluta sunt Titio, reliqua quinque quomodo petam.*

54 *Interpretatio ad l. liber homo. in §. final ff. de verb. oblig.*

55 *Libellus incertus admittitur, quando incertitudo causatur facto conuenti.*

56 *Solutio facta de summa non integra in persona adiecti designata promissorem non liberat, quod et locum habet in adiecto causa donationis.*

57 *Soluens summam maiorem in persona adiecti designatam non repetit.*

58 *Diuersus locus potest in persona adiecti designari, & facta solutione contingit liberatio ipso iure.*

59 *Factum destinatum ad dationem, reputatur potius datio, quàm factum.*

60 *Promissio facta de soluendo centum certa die, vel pignora afferre sub certa pœna, quòd pœna peti non possit tanquàm in fraudem vsurarum.*

61 *Promittens centum mihi aut Titio Ephesi dare, si alibi det Titio quòd non contingat liberatio, & quomodo libellus concipiendus sit.*

62 *Quæ consistunt in dando non variantur loci varietate essentialiter.*

63 *Petimus aliquando vnum, & aliud consequimur.*

64 *Factum diuersum an possit designari in persona adiecti.*

65 *Causa durior vel leuior Adiectionem non vitiat.*

DE HIS QVAE IN PERSONA Adiecti designari seu conferri possunt.

NON

NON minus verè quàm eleganter inquit Cicero de Oratore libr. 1. †Non satis esse inuenire quod dicas, sed inuenta ordine atque iudicio dispensare, atque disponere, opus esse. Igitur facturus verba de his quæ in persona Adiecti designari possunt, consideraui dispositionem in hac noua quidem materia, necessariam esse, ordinem ergo quem à veteribus Iurisconsultis didici, & in l. Aut facta. ff. de pœnis, & in alijs locis inferius referendis seruabo. † 1

Primum tractabo de re diuersa.
Deinde de temporibus.
Tum de qualitatibus.
Postea de conditione.
Quibus explicitis de persona.
Item de summa diuersa.
Deinde de loco diuerso.
Ad extremum de diuerso facto, ac causa, disputabo.

Iurisconsultus in l. fi. in §. fi. ff. de verb. oblig. quædam ex his, & plenè & elegãter tractauit, & meritò Baldus ibidem inquit. §. iste materiam hanc ita doctè tractauit, vt alibi nõ inuenias: Quando alternatiua ponitur inter personas quarum alteri acquiri potest, alteri verò nõ potest, sequar ergo Iurisconsulti ordinem, & postea nõnulla ad materiam necessaria addam. Quæro igitur primum iuxta præpositum ordinem circa res, exempli gratia stipulatus sum à te mihi decem dari aut Titio hominẽ, & Iurisconsultus respondit in d. § fi. †Aliam quidem rem in perso- 2
nam meam, aliam Titij designari non posse. si verò Titio ea res soluta sit, quæ in eius persona designata fuerit, licet ipso iure non liberetur promissor, per exceptionem tamen defendi possit. verbis igitur Iurisconsulti relatis, ad eorum interpretationem sciendum est Accursium in eo §. in ver. per exceptionem, in eo quod quæritur an solutio ipso iure, vel per exceptionem liberationẽ pariat aliquas facti species constituisse, sed & Bar. in l. si cum fundum. ff. de pact. tres clarius notasse, & sunt tales.

3 Prima † quando ſoluitur ei cui debetur ſiue idem, ſiue aliud, ex voluntate creditoris tollitur obligatio Inſti. quibus mod. tol. oblig in prin.

4 Secunda † quando ſoluitur eadem res, quæ debetur ſiue ei cui debetur ſiue alij eo volente tollitur obligatio ipſo iure l. ſolutam. ff. de ſolut.

5 Tertia † quando ſoluitur aliud quàm id quod debetur, & alij quàm cui debetur creditore volente contingit liberatio ope exceptionis, caſus inquit eſt in l. fin. in §. fi. in princ. ff. de verbor. oblig. paulò ſuperius relato. & ſubijcit Bart. Glo. ibidem ſic intelligere. hæc ille. Reuoco in dubiũ hanc vltimam facti ſpeciem. Videtur nanque dicendum ſi voluntate creditoris aliud quàm debeatur alij ſoluatur ipſo iure contingat liberatio d. l. ſolutam. ff. de ſolut. Vnde Bart. ſibi parum contra morem ſuum in hoc conſtans in dicto noſtro. §. fin. & in l. ſi hæredes generaliter. ff. de
6 leg. 1. † in relata facti ſpecie ipſo iure putauit liberationẽ contingere, & ius ſingulare eſſe in Adiecto, vt ope exceptionis contingat liberatio, & huius rei illa videtur reddi ratio. quia Adiecto (vt non ſemel diximus) & probatur. in §. ſi quis alij ver. planè Inſtit. de inutil. ſtipu. etiam inuito creditore ſolui poteſt, quod fieri non poteſt ſimplici Procuratori, & hanc ſententiam ſubdubitando Imol. in d. §. fin. veriorem putabat, & Iaſ. ius ſingulare eſſe in Adiecto ſenſiſſe videtur in l. 2. in §. mutui datio in fin. ff. ſi cer. pet. & citat Matt. in not. ſuis, & idem Iaſ. in l. cum incertus nume. 4. ff. de leg. 1. ſed & Alb. in eo. §. idem ſenſiſſe videtur dum vltimo loco ait Dic. ter. ſecundum Iac. Raue. quòd hic non ſoluitur vna res pro alia, ſed ſoluitur res adiecta in perſona Adiecti Arg. ff. de ſolut. l. qui res. in §. mihi, ſed & acutiſsimi ingenij vir Aret. in eo §. fin. ſcriptũ reliquit. Si admittamus ſpeciale eſſe in Adiecto, vt non contingat liberatio ipſo iure ſi aliud in eius perſona deſignatum ſoluatur ea ratione, quia inuito creditore ſolui poteſt, neceſſario id admittendum ait ſolum in Adiecto gratia debitoris, cui inuito creditore ſolui poteſt: contra verò in Adiecto gratia creditoris, quia ei inuito creditore ſolui non poteſt l. hoc iure. in §. ſi quis dederit. ff. de dona.

vbi

vbi Bar. & dixi in ſuperiori parte num. 37. † Subijcit Aret. 7
quod licet prædicta aliquo modo tolleranda videantur, tentari tamen poſſe, ex eo quòd Iuriſconſultus ait diuerſam rem in Adiecto deſignari non poſſe, reſoluatur res in ſimplex mandatum, vt ait ſe dixiſſe exponendo tex. in §. ſi ita ſtipulatus fuero ea l. fi. Hoc autem mandatum inducat lex, non ex præſumpta voluntate ſtipulatoris ſpecifica, cum ipſe non Procuratorem, ſed Adiectum voluerit conſtituere, ſed lex ipſa hoc inducat præſumendo, quòd ſi ſtipulator non credidiſſet hunc adiectum fieri nõ poſſe, veriſimile ſit eum Procuratorem eſſe voluiſſe: arg. l. tale pactum. in §. fin. ff. de pactis. vnde quia hic non eſt Procurator tacitè, vel expreſsè conſtitutus ab homine, ſed à lege ratione prædicta, non eſt mirum ſi non contingit liberatio ipſo jure, ſed ope exceptionis, quia non poteſt dici ſolutio propriè ex voluntate creditoris facta: facit optimè ſecundum eum pro iſta differentia, quod habetur in glo. ordinaria in l. ſi pupilli in §. item quæritur. ff. de neg. geſt. vbi ſolutio facta de mea pecunia creditori ab eo, qui non intendebat me liberare, ſed cum putaret ſe debitorem, liberat me ope exceptionis non ipſo iure, & addit ad prædicta videndum Bart. in l. non ſolum in princip. ff. de procu. vbi ponit aliquas differentias inter procuratorem conſtitutum à lege, & ab homine. Hæc ille non inſubtiliter (vt ſolet.) quæ ſi vera eſſent, ſequeretur huic adiecto, de quo verba fecimus inuito creditore ſolui non poſſe, quod tanquam cõtra iuris regulas, & mentem doctorum non puto admittendum, ſed reſtringendum text. in adiecto gratia debitoris (prout in re dubia iudicandum eſt) non nego, vt Aret. paulò ſuperius relatus animaduertit.
† ego autem (vt dicam quid ſentiam) prædictorum ratio 8
nes forſan veras reddi poſſe putabam, ſuccurrit enim, quod inquit Bart. in l. 1. ff. de pact. tria requiri in ſtipulationibus. Perſona promittentis, Perſona cui promittitur, & res quæ promittitur l. 5 in §. ſtipulatio. ff. de verbor. oblig. & inquit Iuriſconſultus in l. quæcunque. ff. de act. & obli. Quæcunque gerimus cum ex noſtro contractu originem trahunt, niſi ex perſona noſtra initium ſumant,

obli-

obligationis inanem actum efficiunt, & ait Iurisc̃ōsultus in nostro §. quem exponendum duximus: Nisi quidem à me vim accipiat obligatio, nihil potest valere. Cùm ergo res sit de substãtia stipulationis, & non sumat in re de qua agitur initium à persona nostra, & alteri stipulari nemo possit, meritò Iurisconsultus ait diuersam rem in personam adiecti designari non posse. & non est mirandum si liberatio non fit ipso iure, ius enim non assistit: & si quæratur quare contingat liberatio ope exceptionis si diuersa res designata in persona adiecti ei soluatur: illa (ni fallor) vera reddi potest. Quia licet iuris subtilitate ex relatis rationibus non contingat liberatio ipso iure, cùm tamen mutuus consensus interueniat stipulatoris scilicet, & promissoris, & certam hanc formam habuerit stipulatio l. vero procuratori. ff. de solut. ex æquitate propter mutuum consensum facta solutione adiecto receptum est promissorem si conueniatur à stipulatore exceptione se tueri posse, & hæc sententia adiuuatur ex his, quæ de diuersitate loci inferius dicam, sub nume. 58. Argumentum nanque validum est de re ad locum l. si quis delegauerit. ff. de au. & arg. leg. comprobatur hæc eadem sententia, non insubtiliter (vt puto) ex l. si id quod. ff. de duobus reis, vbi si ego, & Meuius dotis nomine stipulamur à Titio centum pro Pamphila, quæ mihi nuptura erat, quia duo rei constitui non possunt etiam si hoc actum sit, vt essemus duo rei credendi ex ratione quam retuli in 12. q. pen par. solutione vni facta non ipso iure, sed ope exceptionis contingit liberatio, quod non alia ratione est, nisi ex consensu, quia ratio vetat constitutionem duorum reorum, & æquitas hoc suggerit, vt dixi in relato loco, & gloss. in ea. l. sensit. in ver. manet. vt ergo ad rem redeam ius singulare est in Adiecto, vt tueatur se promissor ope exceptionis propter relatas regulas, quæ in hoc casu interueniunt, & quæ non aduersantur extra casum adiecti, quando soluitur aliud quàm id quod debetur, & alij, quàm cui debetur creditore volente, & meritò hoc vltimo casu cùm expressa voluntas creditoris interueniat, & relatæ regulæ non aduersentur, ipso iure contingit libe-

liberatio secundum relatos Dd. & rectè, vnde sequetur, & erit declaratio noua, & (ni fallor) vera ad §. nostrum, quòd si † tempore solutionis adesset voluntas libera creditoris, & sic solueretur res diuersa adiecto in eius persona designata, accedente consensu creditoris in ipsa solutione contingeret liberatio, ipso iure eo modo quo diximus contingere quando fit alij de re diuersa ex voluntate creditoris, idque sensisse videtur Paul. Castren. in l. qui res. in §. mihi Romæ. ff. de solut. consequenter arbitror nõ esse verum in proposita disputatione adiectum hunc procuratorem constitutum censeri, vt Aret. dicebat. Nec aduersatur sententiæ nostræ §. si ita hac ea. l. vbi quando quis stipulatus est sibi, aut Titio decem dari, & respondit promissor promitto sibi non potest solui adiecto, illud nanque ex eo euenit, quia mutuus consensus non interuenit iuxta Alb. & aliorum sententiam in eodem. §. de quo plenius dicturus sum in pen. par. in 5. quæstione, Non mouet etiam l. si cùm Cornelius. ff. de solut. habet enim locum extra casum propositum, vt in superiori parte declaraui nume. 35. & in pen. par. dicam in 7. quæstione. Hic ergo adiectus nec ex persona sua aget, nec vt à lege procurator constitutus, tantum enim Iurisconsultus noster ait si huic adiecto soluatur exceptionis ope promissori esse consultum: quæ omnia quanti momenti sit inquirere, nemo est, qui non videat, quæ & vera esse puto, & ex mente legum, & naturali ratione adiuuantur, & notandum est quod diximus ope exceptionis contingere liberationem, ideo euenire, quia res diuersa, quæ soluitur est designata in persona Adiecti; aliàs nanque Adiectus sine consensu creditoris aliud pro alio recipere nõ potest, vt respondit Alexan. in consil. 95. volu. 3. & dixi in superiori par. num. 50. † Nec est silentio prætereundum in l. qui hominem. in §. stipulatus sum. ff. de solu. eundem casum proponi de eo qui stipulatus sit sibi decem, aut Titio hominem dari, si homo Titio detur promissor liberetur, qui text. licet simpliciter dicat promissorem liberari, & videatur aduersari, his quæ diximus: tamen est exponendus ne sit cõtrarius nostro §. ope scilicet exceptionis, vt

nis, vt animaduertit Accur. ibidem citando tex. noſtrum, & eodem modo exponendus eſt tex. in l. qui res. in §. mihi Romæ. ff. de ſolu. vbi dicitur liberari promiſſorem, qui mihi Stichum, aut Titio Pamphilum promiſerit, & dederit Titio Pamphilum, vt declarant Dd. ibidem, maximè Imo. licet Angelus dixerit ipſo iure, nec rectè. Eſt & illud addendum prædictis, quod ſcripſit Accurſ. in hoc ipſo §. in ver. per exceptionem in fi. † Ius ſingulare eſſe in operis, vt ſi ſoluantur adiectæ perſonæ nullo modo contingat liberatio: vt in l. ſeruus cum duabus leg. ſeq. ff. de oper. liber. quam glo. & Bart. & Bal. non improbant, & expreſſe probat Alb. ibidem. ſcripſit tamen Imo. in eo §. fin. leges illas intelligendas ſecundum noſtrum §. vt in caſu illarum legum ſolui non poſsint operæ Lucio Titio Adiecto, vt contingat liberatio ipſo iure, ſed ope exceptionis contingat, idque ait ſenſiſſe Iaco. Are. & notaſſe Cyn. in l. liberti libertæq;. ff. de oper. lib. & Ange. voce dixiſſe, &
14 ſubijcit pro hac ſententia facere legem ſequentem, † quæ dicit quia aliæ operæ erant quæ Lucio Titio dantur, illa enim ratio, quia alia res ſoluitur demonſtrat ſolum liberationem ipſo iure non fieri, nec videtur ſufficere ad liberationem penitus excludendam: ſed & ego exiſtimo in eadem opinione fuiſſe Accurſ. in d. l. quia, dum inquit, quia aliæ ab his quæ in obligatione deductæ ſunt, vnde non contingit liberatio, & citat text. noſtrum. Senſit ergo ope exceptionis liberationem contingere in relatis verbis: vulgare nanque illud eſt, & verum Dd. intelligendos ſecundum leges, quas citant, vt inquit Bart. in l. non ſolum. in § liberationis verba. ff. de lib. leg. Dicet aliquis pro ſuperiori ſententia, quòd in caſu relatarum legũ nullo modo contingat liberatio ſi adiectæ perſonæ operæ ſoluantur, valde facere l. ſeruus citatam, dum dicitur, ſoluere Lucio Titio non poteſt, conſiderando verbum non poteſt vt per Glo. in c. 1. in ver. Non poteſt. ff. de reg. iur. ſed poſſet reſponderi ex his, quæ de dicto verbo plenius poſt Bart. ſcripſit Iaſ. in l. Gallus. ff. de lib. & poſth. & quia Iuriſconſultus in hoc ipſo §. quem exponimus eodem dicendi genere eſt vſus, dum inquit, rem diuerſam in perſona

ſona Adiecti deſignari non poſſe, & tamen intelligitur, vt promiſſor ipſo iure non haberetur ſoluendo Adiecto rem diuerſam in eius perſona deſignatam. Vnde ex prædictis & propter rationem Imo. in eius ſententiam inclino, & licet Accur. declaret dictam legem ſeruus, in quibus operis intelligatur, videtamen Pau. Caſtr. in l. ſi id quod, & ibidem recentiores Ferrarienſes. ff. de duobus reis, qui & in alijs locis (vt ipſi referunt) ſcripſere.

Quæro iuxta propoſitum ordinem an diuerſa tempora in perſona Adiecti deſignari poſsint, † & Iuriſconſul- 15
tus in eo §. fin. eleganter ait: Tempora diuerſa deſignari poſſe. Veluti mihi Kalendis Ianuarijs, aut Titio Kalendis Februarijs centum dare ſpondes? immò etiam citeriorem diem inquit in perſonam Adiecti conferri poſſe. Veluti mihi Kalendis Februarijs, Titio Kalendis Ianuarijs dare ſpondes? quo caſu talem eſſe ſtipulationem intelligimus, vt ſi Titio Kalendis Ianuarijs non dederis, mihi Kalendis Februarijs dare ſpondes. Hactenus Iuriſconſultus, quibus, & illud eſt annotãdum, quod cum citeriori ſeu anteriori die Adiecto dari ſtipulor, vt in exemplo propoſito dicebat Accur. ſoluentem non liberari: quinimo in obligationem non incidere. Sed longè errauit, vt Bar. & Imo. animaduerterunt. † Dies nanq; conuentionalis, ſeu tempus 16
in ſtipulatione adiectum non impedit obligationem, præſens nanque eſt obligatio, & in diem dilata ſolutio l. centeſimis. ff. de ver. oblig. & eſt text. ad verbum, in l. qui res. in §. mihi decem. ff. de ſolut. Vbi Iuriſconſultus in hęc verba. Nam cum in diem ſit ea obligatio, etiam mihi ſolui poteſt ante Kalendas Februarij, & igitur illi ſolui poterit: Nec mouere debent relata verba Iuriſconſulti: Talem eſſe ſtipulationem intelligimus, vt ſi Titio Kalendis Ianuarijs non dederis, & reliqua, quaſi illa verba indicent conditionem. Intelligenda nanque ſunt, quod conditio prædicta ineſt quoad ſolutionem, non autem quoad obligationem, niſi hoc eſſet expreſsè actum l. qui res. in §. qui ſtipulatus. ff. de ſolut. & hoc caſu Accurſ. defendi poſſet. eſt & aliud huic rei annotandum, quòd in perſona Adiecti citeriorem, ſeu anteriorẽ diem conferri nõ poſſe

vide-

videbatur, cùm plus esse non posit in accessorio, quàm in principali l. Hi qui accessionis l.grege. in §.illud.ff.de fide.Sed verum est nō plus posse consistere in obligatione accessoria, vt in contrarijs: at in Adiecto nulla cōsistit obligatio, vt dixi in prima par.circa fi.sed tantum ei solui potest, & vt supra Accur. Bart. Imo. & Pau. responderunt, in d.l.qui res.in §.mihi decem, quæ comprobari possunt, ex his quæ dixi in superiori par.num.45. Nec omitto Bal. non relatum, qui in d.§. mihi decem, scripsit in hæc verba, & (vt puto) non ineleganter: † Videbatur inquit vbi breuius, & longius tempus adijcitur in stipulatione, longius inspiciendum, quia minus in obligatione esse censetur, vnde longius tempus adiectum in persona stipulatoris spectandum videbatur: sed respondit illud verum vbi breuius, & longius adijcitur in persona stipulatoris, Sed quando vnum in persona stipulatoris, aliud in persona Adiecti, tunc stipulationis forma in vnoquoque spectanda est. Vnde in casu proposito, vbi citerior seu anterior dies adiectus est in persona Titij, putauit non rectè solui Titio posteriori die, veluti Kalēdis Februarijs, † quia permissum ad tempus post tempus censetur denegatum, ff.de leg.3.l. statuliberi.§. Stichum: † ex quibus sequitur elegans, & notabilis declaratio ad ea quæ diximus, & §. nostrum, vt possit solui Adiecto in citeriori die & contingat liberatio, vt id sit verum si in præfinito tempore Adiecto soluatur, non postea. Pro qua sententia facit l. vero Procuratori.ff. de solut. in illis verbis, quia certam formam habuit stipulatio, & eadem sententia confirmari potest ex nostro.§.dum ait Iurisconsultus, quo casu talem esse stipulationem intelligimus, vt si Titio Kalendis Ianuarijs non dederis mihi Kalendis &c. Quæ verba demonstrant formam stipulationi datam esse, & eam seruandam, & in eo.§. forsan sensit Bart.dum ait quòd illa conditio inest quoad solutionem, non quoad obligationem: ex quibus Bal. sententiam verā esse existimo, & prædicta non contemnenda. Nec me latet Raph. Cum. nullā de prædictis mentionem facientem in hoc nostro.§.in fi. dixisse q̄ si te conuenero Kalendis Februarijs, & non soluero

ueris Titio Kalendis Ianuarijs, & velis purgare moram, & soluere Titio potes tantum si mea non interest l.si ita quis §.Seia.ff. de verb obliga. Sed (ni fallor (errauit, vt patet ex præmissis, & §.Seia.non facit, non enim loquitur in Adiecto: & cùm stipulatio formam habuerit, illa inuito creditore immutari non potest, veluti contra. Accedit quòd ratio proprij temporis in persona cuiusq; habenda videtur, arg tex.in l.eandem in §.fin.ff. de duobus reis. Vnde creditore non probante solutionem factā in persona Adiecti extra tempus designatum debitori, repetitio concedenda esset, & creditori actio aduersus debitorem non deneganda. His addes quæ in seq.par.dicam in nona limitatione: vbi sententiam Baldi alio argumento in dubium reuocaui, defendi & declaraui, & quæ illic dicta sunt huc erunt transferenda: & contra.

Rursus (vt polliciti sumus) quæritur num † in persona Adiecti diuersa qualitas cōferri possit, & Iurisconsultus in hoc ipso.§.ver.sed rursus, ait: Mihi quidem purè, aut Titio sub conditione stipulari possum, contrà verò si mihi sub conditione, aut Titio purè inutilis erit tota stipulatio nisi in meam personam cōditio extiterit, scilicet quia nisi quod legitur in pandectis à me vim acceperit obligatio, adiectio nihil poterit valere: Hoc tamen ita demum tractari potest si euidenter appareat purè Titij personam adiectam. Alioquin, cùm ita stipulor, si nauis ex Aphrica venerit, mihi aut Titio dari spondes, Titij quoque persona sub eadem conditione adijci videtur. Hucusque Iurisconsultus, & ex relatis verbis quædam notanda sunt, & illud primum quod vulgare est vitiato principali, & accessorium vitiari. Nam quæ † accessionum locum obtinent extinguuntur, cum principales res peremptæ fuerint, contra l.2.ff.de pecu.leg. facit quod habetur in l.in pupillari.ff.de vulg.& pup.& in l.fideiussor obligari, in fin.ff.de fideiuss. de quo plenè scripserunt Dec.& Hier.Cag. in l.cùm principalis.ff.de reg.iu. & quædam similia Ias.refert in consil. 130.in fin.vol.4. quibus addes Mar.sing.17.& in quæstione quotidiana declarauit hoc Pau.Par. in cons.15.nu.111. & seq.volu.2. qualitas enim sine subiecto stare non potest

eui adhæret.ff.de act.emp.l. ſi ſeruum mihi.§.ſi modus & 1.vt eccle.bene.Inſt.de vſuf.in princ.l.eius qui in prouincia.vbi Dd.ff.ſi cer.pet. & in pulchro caſu inquit Soc.Iun. in conſ.27.num.10. par.2. & inquit Bal.in hoc noſtro.§.

22 †obligationem requirere fundamentum ſuum in qui. buſcunq; actib.l.quæcunq; gerimus.ff. de act. & oblig.& citat ſingularem text. ſecundum Andr.Piſa. in l.ſi ſeruus communis meus,& Caſtrenſis peculij.ff.de ſtipul.ſer.Vn. de ſequitur (vt ait Iuriſconſultus) cum alteri ſtipulari nemo poſsit,et in adiecto ſit merũ factũ,ſi non conſiſtat obligatio in pſona ſtipulatoris, adiectio nihil poſsit valere.

Item & illud notandum eſt quod Aret.in hoc noſtro. §.eleganter ſcriptum reliquit ſub nu.7. ſi mihi ſub conditione,& Adiecto purè ſtipuler decẽ dari Adiecto exiſtente conditione ſolui etiam poſſe:ſolutio ergo Adiecto nõ ſolum poteſt fieri vbi purè mihi aut Titio decem dari ſtipulor, verum & ſi mihi ſub conditione, dummodo im-

23 pleatur conditio: †Vnde ſequitur realiter idem eſſe obligationem purè factam, vel ſub conditione conceptam,& impletam Nam ſi duo diuerſa hæc eſſent,ſtipulatio interpoſita vt poſsit ſolui Adiecto in vno caſu,non conuincetur in alio,quia in ſtipulationibus, quæ ſunt ſtricti iuris omiſſum habetur pro omiſſo l. quicquid aſtringendæ.ff. de verb.oblig. ex quo ſoluitur illa quotidiana,& elegans quæſtio tractata ab Angelo in l.ſi.in §.Titius.ff.de vulg.

24 & pup.ſi † lex municipalis inſtrumenta pura, & liquida executionem paratam habere mandat contra perſonam obligatam, locum etiam habeat in inſtrumentis conditionalibus conditione impleta : Nam ſecundum Ang. ibidem, vbi & Gloſſ.notauit puri, & purificati(vt aiunt) idem eſt iudicium l. qui de inofficioſo.ff. de inof.teſta l. ſed ſi de ſua in §.ſi.ff.de acquir hæred. Addit Aret.(& verum eſt)Imo.in eodem §.fin. ſententiam Angeli improbare, ait enim ſententiam Angeli forſan damnandam, quia ſtatutum exorbitans à iure communi ſtrictè intelligendum eſt l.quicquid.ff. de verb.oblig. & in regula quæ à iure de reg.iu.in 6.Vnde cum ex propria ſignificatione aliud ſit purum,& aliud cõditionale, quod exiſtente conditio-

ditione ſit purum, non videt quomodo ſtatutum loquens in inſtrumento puro ad purificatũ rectè trahatur.Item diſpoſitio facta in caſu vero, nõ trahitur ad fictum ex propria ſignificatiõe l.3.§.hæc actio.ff.de neg.geſt. Sed quando impletur conditio fingitur retro fuiſſe pura obligatio l.qui potior,& l.qui Balneũ.ff.qui pot.in pig.hab.l.quod dicitur.ff.de teſta.mil. ſed & addit Aret.noſter.in eadem ſententia fuiſſe Bal. ab Imo. non relatum in l.edita.C.de eden.in repet.Patauina,vbi inquit†agentem ex debito pu 25
ro nõ poſſe obtinere ſi probat debitum conditionale purificatum,quia hæc diuerſa ſunt,& in propoſita quæſtione inquit valde referre quomodo verba ſtatuti concepta ſint,ſi enim ſtatutũ vel libellans reſtringit ſe ad debitum, qd à principio eſſet purum,& Imo. & Baldi ſententia vera ſit,ſed ſi ſtatutũ loqueretur de debito puro, tunc interpretatio fienda eſſet de debito puro ſcilicet tempore quo agitur:ſàt enim eſſet debitum purificatum.Vnde in caſu noſtro vides quòd qui † ſtipulatus eſt ſibi ſub conditione & 26
Adiecto,purè videtur ſtipulari Adiecto in caſu quo conditio impleatur.citat etiã d.l. ſed ſi de ſua. in §.ſi.ff.de acqui.hæred. Vbi probatur eum qui credit ſe purè inſtitutum,licet ſit inſtitutus ſub conditione impleta,poteſt adire: quia hæc diuerſa non ſunt, vt non inſubtiliter inquit Bart.in l.hæres inſtitutus.ff.eo.tit.de acqui.hæred. Sed & Alexan.in d.§.Titius refert Bald.in l.in teſtamento.in fi. C.de teſta.mil. idem quod Ang.dicentẽ,ſed addere agentem conditionis euentum probare oportere, & quidem coram iudice, iuxta ſingularem text. in l. hoc iure.ff. de verb.oblig. Deinde ſubijcit diſtinguendum eſſe hoc modo, Aut ſtatutum tribuit executionem pro debito puro, Aut pro inſtrumento puro. Primo caſu Angeli & Baldi in proximè relato loco ſententiam probat: ſecundo caſu Imolæ ſententiæ aſſentitur, quia inſtrumentum dicitur id quod legi poteſt l. 1.ff. de his quæ in teſta.delen. Sed in inſtrumento eſt conditio, ergo &c. Nec hoc caſu refert conditionem impletam, †quia conditionis im- 27
plementum non eſt de contractu,ſed extra contractum, idq; colligitur ex notatis à Bal.in l.ſi.C.de falſa cau.adiu.

lega.l.interdum.ff. quod vi aut clam. alias eſt lex 1.§ hoc interdictum. Idem Alex.in l.in illa nu.7.ff.de verb oblig. eadem vſus eſt diſtinctione, aut ſtatutum dicit inſtrumenta pura, & locum habeat ſententia Imo. quia inſtrumentum eſt, quod legitur, & aliud eſt inſtrumentum aliud debitum.l.fi.vbi Bald.C.de fal.cau.adiec.leg. De quo Dec.
28 †qui & alios refert proximè ad rem in conſ.17.& in conſ. 46.num.3.vbi refert ſimpliciter Ang.& probat,& Cor.in conſi.241.num.8. vol.3.Pau.Pariſ.conſi.133.num.8.volu. 4.his addendus eſt Iaſ.in d.§.Titius, qui poſt longam diſputationem Angeli ſententiam probat,& reſpondet rationibus Imo.& ſubijcit ſententiam Angeli veriorem,ſecundum quam & conſuleret, & iudicaret,ait enim eandem rationem à lege municipali in inſtrumento puro conſideratam, & in purificato interuenire. legi etiam Franc.Curt.apud Alexand. in d.l. in illa, eius diſtinctionem non improbare, quem & ſimpliciter retulit Aſten. 3.volum. ſtatutorum in verbo conditio. Scripſit etiam Franc. Ripa in ea.q. in citata l. in illa. vbi nume.8.inquit diſtinctionem Aretini,& Alexan.eandem eſſe, ſed & addit aliter diſtinguendum, aut poſt factam liquidationem petitur executio inſtrumenti, & tunc Imo.& Iaſ.admittatur ſententia,ſed error eſt, quia Iaſ.Angeli probauit ſententiam. emendandus ergo codex eſt, & tunc Angeli,& Iaſ.procedat ſententia:aut ante, & tunc non rectè execu-
29 tiuè agatur,cùm in liquidatione facienda †ordo iuris ſit neceſſarius ſecundum Bar.in l.3.in 3.q. C.de pigno. & declarauit Soc.in conſ.51. Præſtantiſsime col. 3. libr.1. Gui. Pap.dec.15.quibus addes Cana.in trac.de exe.inſtru.in 14. q.to.14.ſed (vt etiã quid ſentiam) relata diſtinctio Franc. Rip.vel ego non intelligo, vel admittenda non eſt,cùm peruertatur ex ratione Alex. ſuperius relata.vnde acquieſcendum putaui diſtinctioni Alex. & Aretini, & ex verbis legis municipalis ac ratione eiuſdem quæſtionem hãc dirimendam : Et illud certi iuris eſt executionem inſtrumenti non dari niſi appareat euenisſe conditionem,ſub qua contractus fuit initus etiam ſi ſit conditio tacita,vt in dotis promiſsione cui tacita ineſt conditio ſi matrimonium

monium ſequatur, vt idem Franc.Ripa notauit in relato loco,& Anton.Gal.in tract.ad for.came.oblig. in titu.de vi inſtrumenti oblig. came. pag. mihi 137. quibus addes Alex.in conſ.119.vol.1.Caſſad.de reſcrip.Dec.10.nu.6.

Et illud quæritur,ait Iuriſcõſultus, Mihi† quidem pu- 30
rè aut Titio ſub conditione me ſtipulari poſſe, num ante conditiõnem in perſona Titij adiectam,& impletã agere poſsim,& Bart.& Imo.in fi.d.§. reſponderunt poſſe arg. l.ex duobus,ff.de duobus reis,vbi legitur contra reum debendi, qui purè promiſit agi poſſe, nec impedimento eſſe diem,aut conditionem ſub qua alius Correus promiſit,& facit,quia non ſperatur nouari obligatio in euẽtum conditionis,ergo nõ debet impediri exercitium actionis puræ l.pecuniam à ſenſu contrario.ff. ſi cert.pet.Sed contra prædictorum ſententiam Raph.Cum. ibidem, inquit,facere videtur l. Titio.ff. de vſufr.leg.l. cum ita & l. cum illud.ff.quãdo dies leg.cedat.†Nam ſuſpenſio in vna parte 31
alternatiuè, partem etiam aliam ſuſpendit. vnde quando mihi purè Titio, ſub conditione ſtipulor, vel mihi citeriori die, aut Titio poſteriori agi non poſſe videtur die non adueniente, vel conditione non impleta in perſona adiecti,ſed cogitandum ait,verum(ni fallor)Bar.& Imo. ſententia vera eſt. Cum in adiecto nihil iuris conferatur (vt non ſemel dixi,) & Iuriſcõſultus noſter innuit in ver. ex hoc apparet ſtatim referendo. Nec mouere debent iura relata à Raph. lex nanque Titio rationem habet in ſe expreſſam, & remouetur contrarium ex prædictis, & l. pecunia ſuperius citata.præterea in illis legibus enumeratio plurium rerum diſiunctiuo modo in eadem perſona comprehenſa erat: At in caſu noſtro in diuerſis perſonis merito inquit Bartol. probatur in l.ex duobus ſententia ſua,& ex perſona cuiuſque ratio proprij temporis habenda eſt, argumento text. in l. eandem in fin.ff. de duobus reis,ſed & addes,quòd non diſsimilis ſolutio datur à glo. & Bart.in l.qui res.in §.qui ſtipulatur.ff.de ſolut.& quando incidimus in text. legis cum illud.ff. quando dies leg. ced.ſciendum eſt ſingularem eſſe†text.in quo probatur,ſi 32
relinquũtur duæ res alternatiuè, vna purè, & alia ſub con-

ditione mortuo legatario conditione pendente rem purè legatam ad hæredes ſuos non tranſmittere, vt notauit Roman. ſingulari 88. certum eſt, & ſingularem text. exclamat Nic. Euerar. in ſua centuria in loco ab Alternat. qui eſt in ordine 38. pag. 4. vbi ſubijcit, qui tex. non vidiſſet contrarium de iure reſpondiſſet.

33 Sed, & his adde † elegantem text. nõ relatum in l. pater cum filiæ. ff. de pactis dota. vbi probatur, quod conditio exiſtens, ſiue in vita, ſiue poſt mortem ſtipulatoris ſtipulationem (vt vtar verbis Bartoli) purificat ſeu puram reddit: vnde ergo legem, & quæ dicam in ſeq. par. in 17. ampliat. & 13. limitatione.

Denique huic rei illud adijciendum eſt ex textu noſtro
34 colligi notabilem regulam. & eſt talis. Quæ dicuntur † in perſona principalis, & in perſona Adiecti repetita intelligi, niſi aliud euidenter appareat, ait nanque Iuriſconſultus, Si nauis ex Aphrica venerit, mihi aut Titio dare ſpondes? Titij quoque perſonam ſub eadem conditione adijci videri, & addit Bart. facere l. ſi vt proponis. ff. de fideiuſ. & quod dixit in l. ſi ita ſtipulatus. in §. Criſoganus. ff. de verbo. oblig. vbi an qualitas in principali diſpoſitione præcedenti in acceſſoria repetita intelligatur, eleganter tractat: qualitas ergo in perſona ſtipulatoris adiecta cenſetur repetita in perſona adiecti, hoc ideo, quia ambæ diſpoſitiones eundem effectum, ſeu rei finem reſpiciunt, &
35 ſunt circa eãdem rem. Quod † hîc reſtringitur, niſi in perſona, quæ venit acceſſoriè ad principalem diſpoſitionem alia diuerſa conditio ſit adiecta. Tunc enim quia ſpecialiter eſt prouiſum in perſona adiecti de alia conditione, prima conditio, ſeu qualitas repetita non cenſetur. Quod inquit Aret. ſemper notandum ad ea quæ Bart. ſcripſit in d. § Criſoganus.

36 Quæro iuxta propoſitam diſputationẽ, an diuerſa † cõditio in perſona Adiecti adijci poſsit, in qua quæſtione Iuriſconſultus in hoc ipſo §. ad verbũ referendus eſt. verba autem ſunt hæc. Ex hoc apparet ſi diuerſa conditio in in meã perſonam, diuerſa in Titij poſita ſit, nec in meam perſonam extiterit cõditio, totam ſtipulationem nullius momen-

momenti futuram: exiſtente verò mea conditione, ſi quidem Titio quoq; conditio extiterit, poterit vel Titio, vel mihi ſolui. ſi verò in illius perſona defecerit, quaſi nõ adiectus habebitur. Hactenus Iuriſconſultus, qui ita clarè, & eleganter ſcripſit, vt additione non egeat, ſed tantum dicã, quæ in ſuperiori queſtione dixi hùc trãsferri poſſe &c.

Item quæro de perſona, † quid ſi non rectè adijciatur, 37
verbi gratia, ſtipulatus ſum mihi, aut Titio decem dari, qui Titius mortuus erat, & Iuriſconſultus, in hoc noſtro §. fi. ait ex his omnibus apparet, licet alterius perſona nõ rectè adijciatur. non ideo minus in noſtram perſonam vtiliter procedere ſtipulationem, Adiectus ergo pro non adiecto habetur, & vtilis eſt ſtipulatio in perſona ſtipulatoris, facit l. placuit, ff. de vſu. & Regula iuris vtile per inutile non vitiatur.

Sed finge, quod ſit alternatiua rerum, & perſonarum, vtputa ſi quis hominem aut decem ſibi, aut Titio dari ſtipuletur, ſi partem hominis promiſſor Titio tradiderit, deinde ſtipulatori decem numerauerit, Num cõditio indebiti competat, & contra quem. quæſtio hæc proponitur à Iuriſconſulto. in l. qui hominem. in prin. ff. de ſolut. Qui ait non Titio, ſed tibi partẽ hominis condicet, quaſi indebitum Titio tua voluntate ſoluerit. Idem iuris erit etiam ſi mortuo Titio decẽ ſoluerit, vt tibi potius, quàm hæredi Titij partem hominis condicat. & nota quod nõ contingit liberatio ex ſolutione partis hominis, ſecus ſi totum hominem ſoluiſſet, vt Accurſ. notauit in ea. l. & probat tex. quibus addes, quæ dicam in ſeq. par. ver. nono amplianda, & in vlt. par. nu. 20.

Sed quoniam (vt vides) nõ eſt explicitus tractatus à Iuriſconſulto in d. l. fi. ff. de ver. oblig. Quæro de ſumma diuerſa deſignata in perſona adiecti, & hîc duplex erit inſpectio. Altera quando maior ſumma in perſona ſtipulatoris, quàm Adiecti confertur. Altera contra cum minor ſumma in perſona ſtipulatoris, quàm Adiecti deſignatur, & in hoc iuris articulo confugiendũ putaui ad Iuriſconſultũ in l. qui res. in §. qui ſtipulatur. ff. de ſolut. vbi nõ minus elegãs eſt. §. quã ſubtilis, vtilis, & difficilis, & propterea

euidentioris intellectus gratia infraſcriptas facti ſpecies conſtituendas duxi, & quidem in vnaquaq; inſpectione.

In prima igitur, quando ſtipulatio plus continet in
38 perſona ſtipulatoris, † quàm Adiecti. Verbi gratia, mihi decem, aut Titio quinque. Prima facti ſpecies vbi ſtipulatio ſub conditione concipitur finge per dictionem. Si hoc modo, ſi Titio non ſolueris quinque dabis mihi decem? Titio quinque ſolutis, liberabitur à me promiſſor, cuius rei illa redditur ratio, quia ſolutis quinque Titio in obligationem decẽ non incidit promiſſor, conditio nanque deficit, hoc probat tex. in d. §. qui ſtipulatur, vbi Bart. Bal. Ang. Pau. & Imo.

39 Secunda facti ſpecies eſt, cum † promittis mihi decem, aut quinque Titio dare, & expreſsè actum eſt inter nos, vt in perſona mea decem loco pœnæ adiecta ſint, ſi Titio quinque non ſolueris, & idem iuris ſit vt ſolutis quinque Titio in totum à me libereris: licet enim hic expreſsè conditio adiecta non ſit, ſat eſt tamen de partium intentione conſtare, & ineſt hic tacitè conditio ex natura pœnæ, quæ propter moram committitur. hoc probat idem §. qui ſtipulatur, & relati Dd. teſtantur, ſed & illud huic rei adijciendum videtur controuerſiam eſſe, num relata ſtipulatio probanda ſeu magis improbanda videatur tan-
40 quam in fraudem vſurarum. Nam promittens † quinque, & ſi non ſoluerit decem, in fraudem vſurarum cenſetur promiſsio facta l. cum allegas. C. de vſu. quam tamen exigi poſſe vbi iuramentum interuenit tentauit dicere Alexan. in conſi. 158. in cauſa & lite, &c. lib. 2. Gram. dec. 58. Magnifica &c. nume. 6. & ſeq. & ſcripſi maximè inter Mercatores plenè quidem in Tracta. de Merca. in titu. de contra. Merca. num. 2. & num. 22. vbi de hoc pacto inter Mercatores ſolito tractaui. verum refert an quis in perſona propria ſtipuletur, puta quinque in Nundinis Riccinenſibus promittis mihi dare, & ſi non dederis decem? & hoc caſu quia quantitas dationi adijcitur in fraudem vſurarum adiecta cenſetur d. l. cum allegas, & l. Iulianus in §. ibidẽ. ff. de act. emp. & circa hæc vide quę ſcripſi in relato loco, & Aym. in conſi. 320. nu. 6. par. 2. ſi verò verſe-

verſemur in propoſita facti ſpecie, quia quinque in perſona Adiecti, & decem in perſona ſtipulatoris ex conuentione ponantur defendi poſsit ſtipulatio, cuius rei illa ratio redditur à relatis Dd. Quia quando in eadem perſona pœna maior fortè adijcitur verſamur in obligationibus more dandi, ſed in caſu propoſito nõ adijcitur dationi veræ, quia dari † quinque Titio adiecto debebant, quod 41
videtur mixturam facti habere, vnde huius obligationis idem eſſe videtur iudicium, quod in obligatione facti l. liber homo in §. fin. ff. de verb oblig. cum notatis & l. ſi pœnam eod. titul. poteſt namque mea intereſſe, quòd potius ſoluantur Titio adiecto quinque, quàm mihi decem d. l. liber homo in fin. & loco intereſſe relati, non in fraudem vſurarum cenſeatur adiecta pœna, & hoc perpetuo notandum eſſe ſcripſit ibidem Pau. Caſt, vnde Bar. ſubijcit ex hoc fraudem ab vſurarijs excogitari poſſe, ſi hoc modo finge fiat conuentio. Promittis Kalendis Februarjs Titio decem dare, & ſi non dederis promittis mihi viginti pœnę nomine, nam (vt ait) non videntur adiecta viginti in fraudem vſurarum, vt in d. §. & Bar. ſententiam Ang. & Pau. probant, ſed Imol. eo in loco addit in conſueto fœnerari fortè fraus præſumeretur. Nec omittendum eſt, quod Bal. in eod. §. ſcriptum reliquit: Ait enim Bartolus defendit contractum non eſſe vſurarium, ſi Titio quinq; non ſolueris mihi decem dari, quia quantitas adijcitur facto, in perſona enim Adiecti eſt factum ideo non præſumitur in fraudem vſurarum propter l. liber homo in §. fi. ſed certe ſubijcit factum cuius finis eſt datio, non debet refutari factum, vt in ſequen. §. mihi Romæ. Sed dicet aliquis rationem hanc remoueri ex his quæ conſiderauit Bartol. ſcilicet propter mixturam & propter d. §. fin. ſed & addit idem Baldus iſta ſubtilitas non conſonat conſcientiæ, & ideo in foro canonico eſſet (vt loquitur) vna truffa. Hæc ille, ſed & idem Baldus in l. cum allegas in quinta oppoſitione reprobat ſententiam Bartoli in hoc ipſo §. qui ſtipulatur, quia facile fraus committi poſſet, & occaſio fœneratoribus prętaretur, vnde intelligit §. noſtrum quando iuſta cauſa erat ex perſona ſtipulantis pœnam verbi gratia,

tenebat Titio ſub pœna vnde ſtipulatus ſum ei dari, & ſub eadem mihi ſi ſibi non ſolueretur, valet enim ſtipulatio, quia continet merum intereſſe, vt notatur in d. l. ſi pœnam, & notatur. ff. de neg. geſt. l. ſi debitor, ſed & hoc probatur in d. l. liber homo. in §. fina. & contra facere videtur Con. Ant. Prat. inter conſilia Alexand. ſub nume. 49. volu. 4. num. 8. & nume. 14. vbi improbat practicam Bononiæ, & citat inter alia Cyn. & Dyn. in l. cum ſeruus. ff. de cond. & demonſt. qui potius dationem, quàm factum, quòd dationi accedit conſiderandam putarunt: Sed & in articulo indifficili, & periculoſo valde confugiendum eſt ad Dd. in l. cum ſeruus, & in d. l. cum allegas, & in l. Rogaſti, in §. ſi tibi. vbi Thaurinen. ff. ſi cert. peta. Alexand. in conſil. 50. volum. 4 & conſil. 76. colum. fin. volum. 5. & in conſi. 43. libr. 6. & in d. conſil. 158. volum. 2. Dd in l. vni. C. de ſenten. quæ pro eo, quod inter vbi Hieronym. Cag. ſub num. 316. Dd. in l. ſtipulatio iſta in §. alteri. ff. de verbor. oblig. & in l. 4. in §. Cato maximè Franc. Rip. qui poſt alios latè diſputat circa interpretationem c. ſuam de pœnis, ſub nu-
42 mer. 66. & ſequent. numer. vbi inquit, quòd in † obligatione dandi, & facti diuidui nunquam de iure canonico committitur pœna pro parte ad impleta d. c. ſuam, idque receptum eſſe ait à frequentioribus legiſtis, & canoniſtis,
43 ſed & addes, quòd vbi pœna adiecta eſt facto affirmatiuo etiam iure pontificio in foro iudiciali poteſt exigi vt in c. dilecti de arb. vbi Dd. & in c. conſtitutus de pœnis, & vide Dd. in §. alteri Inſtitu de inutil. ſtipula. Pau. Par. in conſil. 34. numer. 31. & ſequent. volum. 1. vbi plene, & quæ ſcripſi in tract. meo, & loco ſuperius relato numer. 21. & ſequent. Socin. Iun. in conſil. 33. par. 2. vbi etiam circa c. ſuam, Caſ. ſa. in titul. de locat. deci. 1 in fin. Gram. in d. dec. 58. intelligeque prædicta ſecundum relata loca, quia perplexa eſt materia, & difficilis, & lege in d. §. Cato. Alciat. ſub nume. 147. Amb. de Vigna. in c. ſalubriter. numer. 95. de vſu. & reperitur in tom. nono tract. Bartol. Alexand. & recentiores in l. rogaſti. in §. ſi tibi. ff. ſi cer. pet. ſed & ego (vt dicam quid ſentiam) in caſu diſputato video ſententiam Bart. probari in hoc noſtro §. qui ſtipulatur, cui (vt Paul. Caſtr. ait)

ait) reſponderi non rectè poteſt, & quando conſtaret de intereſſe iuxtà l. liber homo. . in §. fi. pœna hæc cenſeretur adiecta loco intereſſe, & ſine controuerſia admittenda eſſet ſententia Bar. quam defendit Alex. in d. §. alteri nu. 12. & reſpondet Baldi rationibus, & addit Ang. & Raph. placuiſſe. laudo etiam quod Imo. notauit rationem perſonæ habendam, qualitatemque valde ſpectandam, hanc enim inſpectionem peſsima tempora, in quibus verſamur, & vt video verſabimur niſi D. Op. Max. æquis oculis non inſpexerit, neceſſariam eſſe, hortantur, & poſtulant: & illud nõ eſt nouum in dubijs quæſtionibus, vbi animæ periculum agitur illud amplectendum eſſe, quod eſt tutius c. Iuuenis de ſponſa. c. illud de cle. excom.

Tertia facti ſpecies eſt vbi quis ſimpliciter ſibi aut Titio dipulatur ſcilicet ſibi decem, aut Titio quinq;, tunc enim ſolutionis cauſa tantũ adhibetur Titius, & ideo quin-
que ei † ſolutis, remanẽt alia quinque in obligatione. con- 44
tingit ergo hoc caſu ſolutis quinq; Titio liberatio in quinque, & quinque tantum peti poſſunt, quia quinque ſoluta diminuunt ſummam maiorem, vt probatur in hoc noſtro §. qui ſtipulatur, nec eſt omittendum, quòd prima fronte reſpondendum videbatur ſolutis quinque Titio in totum contingere liberationem, quia † in obligatione alter- 45
natiua ſolutione facta de vno contingit ab altero liberatio etiam ſi maius ſit, verum Pau. Caſt. in hoc noſtro §. ait contrarium admittendum in alternatiua rerum in qua vtraque res eſt in obligatione, ſed in facti ſpecie propoſita maior ſumma eſt in obligatione, minor eſt in ſolutione (vt diximus,) ſed & idem † Pau. qui in exponendis legibus 46
plurimum valuit, eiuſq; explanatio, & tironibus, & veteranis plerunque labores leuat fortiſsimum ſubiecit argumentum, & eſt tale, Soluto eo, quod eſt in ſolutione con- 47
tingit liberatio ab eo, quod eſt in obligatione. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem in mille. ff. de ſolut. cur diuerſum in facti ſpecie propoſita non dixit, ſed cogitandum ait, quia doctores non attigerunt, & addit in hoc ſtat ſubtilis conſideratio text. noſtri, & difficile eſt reſpondere. certè text.
in † l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem in mille, de quo 48
dicam

dicam etiam in ſequen. part. in tertia limitatione ſingularis eſt nec alibi reperitur, & reſtringit l. ſi duo & ſimiles leges de verb. obligat. quæ probant vbi duo alternatiuè promittunrur vnum quodque eſſe in obligatione, & ſolutione, vt locum habeant quando vtrunque in alternatiua deductum eſt certum, ſecus vero ſi alterum eſt certum alterum incertum, vtputa promitto decem aut frumentum, decem aut mel. Nam quia mel non eſt certum, ſolum deductum in ſtipulatione non valeret, vt in l. triticum, & in l. ita ſtipulatus. ff. de verbor. oblig. valet autem in caſu propter certitudinem quantitatis pecuniæ adiectæ in ſtipulatione vnà cum melle, & mel cēſetur adiectum ad ſolutionem. Ad contrarium igitur puto poſſe reſponderi, vt in ſecunda inſpectione paulò inferius etiam dicam, quòd l. illa ſi quis ſtipulatus fuerit. loquitur vbi eidem alternatiuè
49 promiſſum ſoluendū erat modo declarato. At † §. noſter, qui ſtipulatur locum habet vbi diuerſis perſonis. pro qua ſolutione facit, quod dixi ſupra verſi. & illud quęritur &c. numer. 30. prętерea tex. noſter procedit in re dubia, vbi ſcilicet non conſtaret de voluntate partium, ſecūdum ea, quę retuli in præcedenti facti ſpecie, & forſan reſtringendus eſt, niſi ſtipulatus eſſem quinque adiecto propter intereſſe meum, & quod habebam ad adiectum, quia commodum conſequi poſſet, vt ſtatim dicam & eſt notandum. At in contrario ſecus, concurrit enim alia ratio: quia mel adiectum incerte declaratur ex quantitate ſummæ adiectæ, vnde mel ſoluitur valoris ſummæ. non eſt ergo mirum ſi lex ex mente contrahentium tacita, & interpretata liberationem diſponat contingere, ſed hic non eſt ita, quia diuerſitas eſt magna in ſumma adiecta in perſona Titij, & ſtipulatoris, & hæc ſolutio naturalem habet rationem, ex quibus circumſtantijs in re dubia, & cum adiecto nulla obligatio quæratur, ſed ſtipulatori recte quidem putauit Iuriſconſultus quinque Titio ſolutis reliqua quinque in obligatione manere, quę vt noua, & (ni fallor) non contemnenda notabis.

In ſecunda vero inſpectione vbi minor ſumma in perſona ſtipulatoris, quàm adiecti deſignatur.

Prima

Prima facti ſpecies eſt ſi † mihi quinque, aut Titio de- 50
cem ſtipulatus ſim quinq; Titio ſolutis non liberaris à me in quinque. Cuius rei illa ratio redditur, quia neutrum in alternatiua deductum feciſti, debebas enim vel mihi quinque ſoluere, vel decem Titio, & hoc ſentit Iuriſconſultus in d. §. qui ſtipulatur dum inquit, non facit conceptio ſtipulationis, vt à me libereris, ſed hic non eſt omittendum, ꝙ prima fronte cōtrà reſpondēdum videbatur propter iuris regulam, quæ eſt ſemper † in ſummis, id quod minimū 51
eſt ſponderi cenſetur, & in ſtipulationibus ſeruatum eſt, vt quod minus eſt, quodque longius eſſe videretur in obligatione deductum videatur. l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante, & l. ſi ita ſtipulatus fuero decem, aut quindecim. ff. de verbor. obliga. ſed dicta regula locum habet, vbi eidem ſolui debent decem, aut quindecim. At in propoſito caſu diuerſis mihi ſcilicet aut Titio. hæc Bartol. poſt gloſſ. in eod. §. & facit, quod dixi paulò ſuperius, ſubijcit Barto. illam rationem reddi poſſe, quià in alternatiua ſummarum, ideo minimum in obligatione deductum videtur, quia inter ſummas non cadit † affectio. Non enim conſi- 52
derari poteſt in eadem perſona, ſed vbi affectio caderet vtrunque eſſet in obligatione text. ſolemnis in l. ſi is cui decem, vbi Bart. & Paul. Caſtren. ff. de nouat. & qui videndus eſt pro declaratione maiori, ſed in facti ſpecie propoſita poteſt mea intereſſe, vt qui nō temere promiſerim, & fortè facilius libentiuſue ſoluerem alteri, & ſic decem Titio, quàm ſtipulatori quinque, vel propter affectionem quam habeo ad perſonam adiecti. Quia ſorte antequam ſtipulatori reſtituat ex ſolutione decem commodum ſentiet, vel propter aliam rationem, ſed vbi eſt eadem perſona hęc affectio conſiderari non poteſt.

Sed finge in propoſito caſu quinque ſoluta Titio, reliqua quinque quomodo petentur. Nam adiectus non habet actionem, & nullum ius in eius perſona conferri poteſt. † Principalis ſtipulator non videtur etiam audiendus, 53
quia reliqua quinque non ſoluta videtur ſtipulatus alteri non ſibi, ergo inutiliter. Bar. in eodem §. qui ſtipulator, putauit ſtipulatorem principalem petere, quia intereſt ſua,

vt

vt ſoluantur procuratori, & conſtat hunc adiectum eſſe procuratorem, quia conuenitur actione mandati. Pro hac practica, & agendi modo citat l. liber homo in §. fin. & l. ſtipulatio iſta in §. ſi quis inſulam. ff. de verb. oblig. & ſubijcit ſi non eſſet adiectus procurator maius eſſet dubium, verùm Imol. poſt Ray. putabat ſolutis quinque Titio non contingere liberationem in alijs quinque in perſona ſtipulatoris deſignatis: conſequenter poterit petere illa quinque ſibi dari, à quibus promiſſor liberatur ſi ſeruet integrā formā adiectionis, hoc eſt decē adiecto ſoluat, & ſecundū Imo. hic agendi modus cōgruit magis verbis Iuriſconſulti: & voluit Imol. conſiderare illa verba in textu non facit conceptio verborum ſeu ſtipulationis, vt ſolutis quinque Titio à me libereris: & eandem practicam, & agendi modum probat Raph. Cum. in hoc ipſo §. Ait enim, petet ſtipulator quinq; ſibi debita cum ei non ſoluerit, ſi promiſſor reſpondeat ſolui quinque Titio, ſtipulator replicabit, non dedi tibi facultatem ſoluendi quinq;, ſed decem, ideo in nihilo es liberatus. Rurſus ſubiungit, ſi debitor dicet dedi quinque Titio, & ſi Titij quinque ſoluam, quinque quę Titio ſolui à te repetam l. qui hominem in prin. & l. ſi ſtipulatus. ff. de ſolut ergo dolo facis, quia petis, quod reſtituturus es, & ſic compenſationis obſtat exceptio. Verum negat quinque reſtituenda, & rectè, quia alias in perſona adiecti maior quantitas inutiliter adijci poſſet, procederet ergo argumentum quando par quantitas in perſona ſtipulatoris, & adiecti collata eſſet. Pro qua ſententia Raynerij Imol. & Raph. facis quia ſi ſtipulator mihi quinque, aut Titio Stichum promiſſor non liberatur in aliquo dando partem Stichi Titio l. qui hominem. ff. de ſolut. ergo eodem modo ſolutis quinque Titio in caſu non contingeret
54 liberatio ab alijs quinque collatis † in perſona ſtipulatoris. Nec ſecundum prædictos huic ſententiæ aduerſatur l. liber homo. in §. fin. Nam ibi erat electio ſtipulatoris. At hic electio rei, vt animaduertit Imol. & rectè, & ſecundum eum, vtraque ſumma erat in obligatione in caſu d. §. fin. quod an verū ſit conſidera, & vide quæ dicam circa d. §. in ſequen. par. in vndecima limitatione, & in §. ſi quis inſulā cita-

citato à Bar. res erat expreſſa in perſona procuratoris: Nec me latet Paul. Caſtrenſ. in §. noſtro ſcripſiſſe ſtipulatorem poſſe agere, vt ſibi quinque ſoluantur, aut compleatur ſolutio in perſona Titij citat ſolum d. l. liber homo. in §. fin. ſed (vt & ipſe ſententiam interponā meam) practica Ray. Imo. Cum. magis videtur congruere verbis Iuriſconſulti, quàm Bartoli, & libellum conceptum modo quo inquit Pau. puto reprehendendum. Non enim aduerſatur ſententiæ Imo. & aliorum, eſt etiam amicus literæ, & defenditur alternatiuè conceptus legibus à Bartolo relatis, & eius autoritate. Accedit quòd hęc petitio alternatiua admittenda videtur cum reus conuentus poſsit, vel complere ſolutionem in perſona adiecti, vel ſtipulatori quinque ſoluere, & quando incertitudo cauſatur facto rei conuenti non reijcitur † libellus alternatiuè conceptus l. 1. §. quia autem. ff. 55
quorum leg. vbi Bartol. notauit, & idem Bartol. in l. vbi autem non apparet. in §. illud, & in l. ſtipulationes nō diuiduntur. in prin. in vlt. q. ff. de verb. obl. Inno. & Dd. in c. extra de lib. oblat. Iaſ. Inſt. de act. in §. actionum. num. 90. & num. 104.

Nunc † amplianda eſt relata facti ſpecies etiam ſi octo 56
ſoluta eſſent Titio, adhuc enim agere poterit ſtipulator ad quinque, aut promiſſor compleat ſolutionem in perſonā Titij, poteſt enim mea intereſſe, vt potius impleatur ſolutio in duobus, quàm mihi dentur quinq; ſecundum Paul. Caſt. in hoc noſtro §. qui ſtipulatur in fi. & hic etiam conſiderari poteſt agendi modus, vel ſecundum Bart. vel Ray. & alios ſectatores, vel Pau. Caſt. relatum.

Rurſus amplianda eſt, & ſi Titius fuiſſet adiectus donationis cauſa, quia ſi quinque tantum ſoluantur eidem Titio, non continget liberatio: nam ratio Iuriſconſulti Non facit conceptio æipulationis vt à me libereris, & huic adiecto rectè cōuenit, vnde ſufficit, vt locum habeat ſtipulatio. l. liberorum, vbi gl. ff. de his, qui not. inf. idque ſenſit Ray. in hoc noſtro §. vbi Imo. eius ſententiam probat. nec abſurdum putauit hoc caſu plus in adiecto collatum eſſe, & ſi donationis cauſa adijceretur propter notata ab Accur. in l. qui res. in §. mihi decem. in verbo poteſt. ff. de ſol. & in noſtro

noſtro §. in verbo debebuntur, & quia poſſum ſtipulari mihi quinq;, aut Titio Stichum etiã ſi Titio fiat ſtipulatio ex cauſa donationis, & tamen Stichus nullo modo eſt in obligatione, ſed ſolum quinque.

57 Secunda † facti ſpecies principalis eſt, ſi promiſſor decem ſolueret Titio, non poſſet quinq; repetere ſub colore, quòd in perſona adiecti non conſiſtat obligatio, & quòd alteri ſtipulari nemo poſsit, & in perſona ſtipulatoris tantum quinq; ſint collata, vt probatur in hoc noſtro §. verſi. Porrò. & ex rationibus ſuperius relatis liquet, quod Ang. in fi. §. memoria perpetuo tenendum dixit.

Vltima facti ſpecies eſt, ſi Titio adiecto extra cauſam donationis decem ſoluantur debentur mihi ab adiecto actione mandati expreſsi ſi interueniat: ſi vero præſens fuerit ſimiliter actione mandati, quia tacitum mãdatum datum cenſetur. l. vero procuratori. ff. de ſolut. Inſtit. de inut. ſtip. §. ſi quis alij: vbi gl. & in tex. noſtro, ſi verò abſens adiectus fuerit negotiorum geſtorum actione, quæ explicat Imol. in hoc §. & ſat ſit attigiſſe, plenius enim de hac re in vltima parte diſputabitur.

Nunc ad illud redeo in quo diſputatio noſtra ſita eſt, &
58 quæro de loco, Num diuerſus locus † in perſona adiecti poſſit deſignari: Verbi gratia, Mihi Romæ aut Epheſi Titio centum dare ſpondes? & certum eſt poſſe in tantum quod ſi Epheſi Titio centum ſoluantur, ipſo iure contingit liberatio, vt eſt text. in l. qui res. in §. Mihi Romæ. ff. ſolut. vbi Bald. & Pau. Caſtren. clarius notarunt. Videbatur tamen dicendum ope exceptionis liberationem contingere, & non ipſo iure, quemadmodum euenit quando diuerſa res deſignatur in perſona Adiecti iuxta l. fi. in §. fi. ff. de verb. oblig. & latius hac eadem parte ſuperius eſt explicatum, & veluti cum diuerſum factum confertur in perſona Adiecti vt ſtatim dicemus. Nam licet in propoſito caſu ſit datio, negari tamen non poteſt quin factum interueniat ſcilicet in eundo Epheſum, & conſequenter eſt mixtura dationis & facti, dationis ſcilicet ſummæ, Facti propter acceſſum ad ciuitatem Epheſinam. Verius tamen eſt ſolutis centum adiecto in loco eidem deſignato, ipſo iure liberationem

rationem contingere. † Quia vbi factum deſtinatum ſeu 59
paratum eſt ad dationem, reputatur potius datio, quàm factum: quoniam Datio eſt, quid finale: Factum eſt, quid præambulum. Factum igitur cuius finis eſt datio, nõ reputatur factum, vt ex relato §. colligitur, & doctores animaduerterunt, & id ad quottidianam quæſtionem, & improbandam illã vſurariorũ cautelã retulerunt: Certum eſt, quòd pœna adiecta quantitati cenſetur adiecta in fraudem vſurarum, vt dixi paulò ſuperius, ſed adiecta obligationi facti contra, vt in l. cum allegas C. de vſu. vn
de ſi vſurario † promitteretur, vel ſoluere centum in præ- 60
finito tempore, vel pignora afferre, & tradere, vel coram iudice ſiſtere ſub certa pœna, peti non poſſet pœna tanquam adiecta obligationi facti, quia non ſtetit, vel pignora non tradidit, hæc enim ordinata ſunt ad dationem, ideò pro datione habentur. Quia principaliter in obligatione verſatur datio, præualet enim (vt Iuriſconſultus noſter ait) cauſa dandi, & id quod principaliter in obligatione eſt deductum ſpectandum eſt; ſed & addes in hac quæſt. Alex. poſt Imol. qui plenè quidem ſcripſit in leg. ſtipulatio iſta in §. alteri, num. 54. ff. de verb. oblig. & retuli multa loca ſuperius cum de diuerſa ſumma diſputaui ver. ſecunda facti ſpecies, numer. 40. His illud addendum eſt, quòd ratione loci poteſt ſtipulatoris intereſſe dari Titio, cum ipſe Titius adiectus (vt non ſemel diximus) vel mandati, vel negotiorum geſtorum actione teneatur, vt animaduertit Accur. in hoc ipſo §. in verbo dandi, & ad declarationem prædictorum limitationemque, vide, quæ dicam in ſequ. part. ver. ſexto reſtringenda, &c.

Hîc ſubiũgenda eſt ſingularis illa quæſtio à veterib. iuriſconſultus tractata in l. non vtiq; in §. Item Iulianus ff. de eo, quod cer. lo. & eſt talis. Si quis ſibi † aut Titio E- 61
pheſi centum dari ſtipuletur, ſi alibi Titio adiecto ſoluatur, num contingat liberatio, ſeu magis ſibi dari oportere ſtipulator poſſit intendere? & exploſa Marcelli ſententia ſecundum communem interpretationem receptum eſt liberationem non contingere, ſed propter inter-

in ſolutione: Verum diuerſa ſententia obtinuit factum ſcilicet diuerſum in perſona Adiecti poſſe deſignari, & promiſſore conſtruente domum in loco Titij contingere liberationem non ipſo iure repugnante iuris ſubtilitate, ſed ope exceptionis, cuius rei illa ratio reddi poteſt. Quia ſtipulatio hanc formam, & conditionem recepit, & eſt remiſſum in electione promiſſoris, vt probatur in l. qui res, in §. mihi Romæ. vbi etiam Doctores. ff. de ſol. Et hìc non ſoluitur factum pro facto, ſed promiſſor eligit, & data eſt ei electio, meritò ſtipulationis forma in cauſa eſt, vt ope exceptionis promiſſore complente in loco Titij liberatio contingat, non ipſo iure, vt putauit ibidem Ang. non rectè. Vnde illud ſequitur, ſi ſine voluntate ſtipulatoris aliud factum in perſona adiecti exequeretur, quàm in ſtipulatione deductum ſit, liberatio non contingeret, vt ſenſiſſe videtur Accurſius in d. §. in verbo ſoluto, quibus addes ad declarationē prædictorum, quæ dicam in vlt. par. ver. ſecunda facti ſpecies.

Ex d. §. mihi Romæ, ac §. mihi decem ſitis in di. l. qui
65 res. ff. de ſolut. illud Doctores notant † cauſam durioꝛē vel leuiorem adiectionem non vitiare, ex quibus bono ordine (vt vidiſti) explicitus eſt trac. de his, quæ in perſona adiecti poſſunt deſignari.

Summæ rerum, quæ in tertia parte continentur.

1 *Quæſtiones an magis expediat expedire diſtinctione vel enumeratione ſpecierum facti, ſeu magis regulis ampliationibus & limitationibus.*
2 *Adiecto regulariter rectè ſoluitur, & contingit liberatio ipſo iure.*
3 *Adiecto rectè ſoluitur etiam inuito vel ignorante creditore, et de ratione in Adiecto gratia debitoris non creditoris & in ipſa ſtipulatione.*
4 *Adiecto an ſolui poſsit cum diuerſa res, diuerſorum tempus, qualitas, conditio, locus, perſona, ſumma, cauſa, &*

ſa, & factum deſignatur in perſona ſua.
5 *Adiecto rectè ſoluitur etiam ſi debitor creditori ſe ſoluturum conſtituit, ſimpliciter tamen, contra verò ſi ſoli creditori, & quare.*
6 *Adiecto ſi ſoluitur cum creditori ſoli ſolui conſtituitur promiſſor creditori tenetur, & Adiectus debitori conditione indebiti tenetur nu 6. & nu. 8.*
7 *Solutum perperam & indebitè differunt.*
8 *Conditio indebiti, quòd oriatur ex errore ſolutionis.*
9 *Adiecto in conſtituto & non in principali obligatione an ſolui poſsit.*
10 *Filius familias ſi promiſit ſoluere mihi, aut Titio num eius pater poſsit ſoluere Adiecto vide ſubtiliter.*
11 *Fideiuſſor vel mandator, quòd poſsit ſoluere Adiecto.*
12 *Adiecto ad indebitum ſi ſoluatur repetitur ab ipſo creditore.*
13 *Repetitio conceditur in ſubſidium ab illo, cui pecunia proficit*
14 *Adiecto etiam reſiduum ſolui poteſt vt puta ſi pars ſoluta ſit creditori.*
15 *Litis conteſtatio & partis præceptio in caſu non comparantur.*
16 *Pupillo Adiecto rectè ſoluitur, niſi ſit Adiectus animo donandi & an requiratur, quòd ſit proximus pubertati.*
17 *Pupillus proximus pubertati dicitur, qui decimum annum cum dimidio exceſsit.*
18 *Soluens debitum puero tranſmiſſo ad recipiendum ꝙ liberetur.*
19 *Puer quis dicatur.*

20 *Debitor an liberetur, qui per nuncium transmittit creditori debitum etiam commune factus per literas pulchrè declaratur.*

21 *Adiecto an possit solui ante tempus, plenè disputatur.*

22 *Argumentum ab oppositis quando locum habeat.*

23 *Interpretatio ad l. qui res. in §. mihi decem. ff. de solut.*

24 *Creditor non cogitur recipere vinum aut frumentum ante diem, quod tractu temporis deteriorari potest.*

25 *Furioso, lunatico, fatuo & insano ac stulto Adiectis rectè soluitur si conditionis horum stipulator non fuerit ignarus.*

26 *Sultus quis sit.*

27 *Adiectus si sit furiosus vel pupillus an tutori vel curatori possit solui, rectèq; dari possit, quod cõditionis implendæ dari iubetur, nu. 27. & seq.*

28 *Tutori vel curatori pupilli vel furiosi Adiecti si soluatur si pecunia non apparet versa in eorum vtilitatem quod non concedatur restitutio contra Paul. Castr. nu. 28. & nu. 31.*

29 *Dandum conditionis implendæ pupillo vel furioso necesse est appareat versam in vtilitatem pupilli vel furiosi & pulchre ac subtiliter de ratinoe nume. 29. & sequen.*

30 *Interpretatio ad l. si seruus. ff. de solut.*

31 *Soluens tutore authore ipso iure liberatur quando tamen soluitur conditionis implendæ gratia pupillo non contingit liberatio si non apparet versum in vtilitatẽ pupilli.*

32 *Declaratio ad l. fin. C. in quibus causis in integr. rest.* **relatiuè.**

33 *Inter-*

33 *Interpretatio seu declaratio ad l. Stichum in §. vsufructum. ff. de solu.*

34 *Seruus potest constitui Adiectus, & non potest solui domino nisi ex voluntate serui, et pulchrè de ratione.*

35 *Mercator iussus soluere potest alij dare eo volente.*

36 *Debitor voluntate creditoris potest constituere se soluturum alteri, quod frequentatur inter Mercatores, & est notandum.*

37 *Monachus potest adijci solutioni, & an solui possit Abbati sine voluntate monachi, vt contingat liberatio.*

38 *Monachus si hæres sit institutus, Abbas potest hæreditatem adire.*

39 *Monachus vnius monasterij ab alio bona fide possessorum, secundo, seu magis primo acquirat monasterio.*

40 *Monachus in acquirendis magis filio, quàm seruo cõparatur.*

41 *Argumentum de monacho ad seruum passim recipitur nu. 41. & nu. 45.*

42 *Actio vbi quæritur ex contractu filij, vel serui, vel monachi, patri, domino, vel Abbati, potest solui monacho filio, vel seruo.*

43 *Monachus si mutuauit vel deposuit ex mandato Abbatis debitor reddendo monacho liberatur.*

44 *Religiosus electus ad præsentandum seu eligendum sine licentia superioris non potest eligere, & electio facta non tenet.*

45 *Religiosus dicitur non habere velle neque nolle quando procedat.*

46 *Soluens Abbati, quod monacho debetur an liberetur.*

47 *Filio Adiecto ad solutionem in stipulatione facta per*

partem rectè soluitur, etiam si sit emancipatus: contrà si pater filio simpliciter stipuletur numer. 47. & sequent.

48 *Interpretatio ad l. si vnus. ff. de pact.*

49 *Pater si stipulatus sit sibi reddi in vita, aut filio post mortem, filius etiam ad obligationem videtur Adiectus.*

50 *Pater Adiectus constitui potest, & ei rectè soluitur, vbi obligatio ei non quæritur.*

51 *Filius familias potest Adiectus constitui et ei rectè soluitur.*

52 *Filius familias si sit adiectus constitutus num possit solui patri absq; filij voluntate.*

53 *Pater & filius, quòd vna caro & eadem persona censeantur multa relatiuè.*

54 *Quæstio vbi est ex bono & æquo, in ea sub authoritate iuris scientiæ plerunq; erratur.*

55 *Declaratio ad doctrinam Imol. in §. vsufructu ff. de solu.*

56 *Filio Adiecto à patre ad solutionem etiam emancipato rectè soluitur nu. 56 & sequent.*

57 *Seruo Adiecto à domino ad solutionem manumisso non rectè solnitur nu. 57. & seq.*

58 *Adiecto solui non potest si se in adoptionem dederit.*

59 *Mandatum cum reuocatur à lege propter deteriorem conditionem mandatarij, sit reuocatio ex verisimili ac præsumpta voluntate mandantis quasi tacitè hoc sit actum vide pulchre. nu. 59.*

60 *Adiectus dicitur deteriorẽ conditionem suam fecisse respectu durioris, & difficilioris exactionis à creditore fiendæ ab eo nu. 60. & seq.*

61 *Adie-*

61 *Adiectus si efficiatur religiosus seu monachus eidem non rectè soluitur.*

62 *Ratio quare lex reuocat mandatum in seruo manumisso, & non in filio emancipato.*

63 *Filio familias Adiecto ab extraneo etiam emancipato rectè soluitur.*

64 *Seruo Adiecto ab extraneo solutioni etiam manumisso rectè soluitur.*

65 *Adiecto capite diminuto si hoc est actum expressè rectè soluitur.*

66 *Procurator quòd nõ possit constitui irreuocabiliter etiam cum iuramento.*

67 *Adiecto culpatæ vitæ effecto solui potest vbi diuersa res in eius persona est designata, & pulchrè vide de ratione num. 67. & seq.*

68 *Vsufructum si stipulatus sim mihi aut Titio, facultas dã di Titio non intercidit, etiam eo capite minuto, nu. 68. & num. 71.*

69 *Declaratio ad l. si cum Cornelius. ff. de solu.*

60 *Declaratio ad doctrinam Bar. in l. Stichum in §. vsufructu. ff. de solut.*

71 *Adiecto capite minuto solui potest vbi in stipulatione deducitur res quæ personæ cohæret.*

72 *Vsusfructus non potest acquiri domino per procuratorẽ.*

73 *Adiectus ad ius personale quale est vsusfructus censetur Adiectus animo donandi.*

74 *Donatio præsumenda est, vbi alia coniectura capi non potest.*

75 *Soluens falso procuratori scienter non liberatur nec repetit nu. 75. & ibi interpretatio ad l. proculus. ff. de vs.*

76 *Adiecto rectè soluitur etiam si in stipulatione anteponatur.*

77 *Lex 1. in §. fructuarius. ff. de stip. ser. restituitur, & declaratur ratione.*

78 *Adiecto rectè soluitur per quamcunque alternatiuam adijciatur.*

79 *Adiecto rectè soluitur, & si tempore stipulationis absens fuerit.*

80 *Adiecto si solutum sit, & ius aliquod deficiat, adhuc res ipsa peti potest.*

81 *Creditori si pars soluta sit, reliquum Adiecto rectè soluitur.*

82 *Adiecto inuito an solui possit numero 82. & sequentibus numeris.*

83 *Tacens tunc assensisse videtur, cùm de eius agitur vtilitate, & quòd Adiectus præsens censetur consensisse, licèt non agatur de eius vtilitate pulchra ratione.*

84 *Beneficio affici hominem, hominis interest.*

85 *Declaratio ad l. qui patitur. ff. mand.*

86 *Donatarij præsentia cum taciturnitate consensum inducit, & ipsius donationis validitatem.*

87 *Adiecto mortuo creditore seu stipulatore rectè soluitur.*

88 *Hæredi Adiecti non rectè soluitur.*

89 *Obligationis conditio ex persona hæredis non immutatur.*

90 *Hæredi Adiecti quare solui non possit, diuersæ redduntur rationes.*

91 *Adiectus in quibus mandatario non comparetur.*

92 *Glossa defenditur in l. si stipulatus sum mihi, aut Titio. ff. de solut. & damnatur Iaf.*

93 *Quæ sunt facti & nudi ministerij, non transeunt ad hæredes, & quomodo procedat.*

Hæredi-

94 *Hæredibus executorum vltimarum voluntatum non rectè soluitur.*

95 *Vxor si promisit consentire alienationi factæ per virũ si vestem stricam faceret, mortua vxore hæredes non possunt astringi ad consentiendum.*

96 *Hæres plerunque diuersi est ingenij, & non eiusdem conditionis.*

97 *Prudentes viri plerunq; hoc infortunio laborant, vt filios stolidos generent.*

98 *Ratio Iasonis quare hæredi Adiecti solui non possit improbatur.*

99 *Ratio noua quare hæredi Adiecti solui non potest.*

100 *Hæredi Adiecti donationis causa, an possit solui subtiliter disputatur nu. 100. & seq.*

102 *Donatione facta præsenti & tacenti, quod ex tacito consensu pactum legitimum factum censetur.*

103 *Lex si quis argentum quòd locum nõ habeat, vbi duo concurrent specialia.*

104 *Declaratio noua & subtilis, ad doctrinam Bart. in l. Stichum in §. vsumfructum. ff. de solut.*

105 *Promissor in manu habere videtur, an donatio effectum sortiatur, vbi mihi aut Titio adiecto donationis causa promisit, num. 105. & seq.*

106 *Debitori in multis iuris articulis magis vni, quàm alij rem gratam facere conceditur.*

107 *Adiectus si sit sub nomine dignitatis rectè soluetur eo mortuo successori.*

108 *L. Annua, in §. Actia declaratur circa verbum hyerophilacum.*

109 *Hæredi adiecti rectè soluitur quando est conuentum.*

110 *Soluens Adiecto seu Procuratori qui conditionem*

suam

ſuam immutauerat, non liberatur ſi ſciuerit, ſecus ſi ignorauerit.

111 *Soluens adiecto ſeu procuratori qui ſtatum immutauerat, vt putà decoxerat idq; publicè ſciebatur quòd non liberetur.*

112 *Contractus factus cum ſtatim perdituro in genere tenet, ſecus ſi cum perdituro ſtatim incertum malum vſum, & declaratur l. ſi quis cum ſciret. ff. pro empt. num 112. & num. 118. & 120.*

113 *Debitor ſoluens procuratori ſeu Adiecto qui ſtatum in deterius immutauerit, ſi ſciuerit, non liberatur, an autem ei ſubueniendum ſit, vt poſſit repetere quod ſoluit ſubtiliter diſputatur nu. 113. & ſeq. num.*

114 *Sciens dominum eſſe mortuum, ius autem ignorans quòd morte domini mandatũ reuocetur repetit quod ſoluit.*

115 *Error ſupinus cum de damno tractatur repetitionem non impediat nu. 115. & ſeq. num.*

116 *Declaratio elegans ad l. cum is. in §. ſi mulier. ff. de cond. inde.*

117 *Error in iure quaſi naturali in damnis an noceat, nu. 117. & num. ſeq.*

118 *Error in iure quaſi naturali quãdo dicatur, & an ſol. uen. luſori publico vel decoctori publ. dicatur errare in iure quaſi naturali.*

119 *Soluens pecuniã perdituro an liberetur diſtinguendo Sal. ſententia defenditur, & Alex. & Bal. Nouel.*

120 *Mutuãs perdituro putà in ſcorto, vel alea hoc expreſſo quòd non repetat, etiam ſi meliori vſus conſilio qui recipit in vtilem cauſam eroget.*

121 *Adiectus ſi efficiatur monachus eidẽ ſolui non poteſt.*

Adie-

122 *Adiecto ſolui non poteſt poſt litem conteſtatam à creditore cum debitore, & tamen inuito creditore ſoluitur & quare.*

123 *Inſtrumentum guarantigiæ, ſeu confeſſi quod habet executionem paratam ſi continet vnum in obligatione, aliud in ſolutione, durat facultas ſoluendi donec petatur quod declaratur.*

124 *Caſus in quibus litis conteſtatio maiorem effectũ habet quàm conſtitutum, item quàm partis perceptio & expreſſus actus.*

125 *Soluentes Adiectis & Procuratoribus conſtitutis ad recipiendum ſolutionem, cauti eſſe debent, vt appareat de ſolutione, alias non liberantur.*

126 *Tutor ſi in libris ſeu inſtrumento fateatur ſe recepiſſe à debitore pupilli, an pupillo præiudicet relatiuè.*

127 *Plures Adiecti quòd poſſint conſtitui contra Iaſonẽ, & ſolutione vni facta contingat liberatio num. 127. & ſeq. num.*

128 *Interpretatio ad leges item ſi ſeruus in §. ſed & ſi cũ duos, & l. ſed ſi ſibi. ff. de ſtip. ſer. & error Iaſ. num. 128. & ſeq. num.*

129 *Diſiunctiua in coniunctam non reſoluitur, quando voluntas contrahentium refragatur, vndè ratio quare Adiecti conſtituantur.*

130 *Deponens libros penes aliquem & mandans reſtitui ſibi aut Titio aut Mæuio vni ex nominatis rectè ſit reſtitutio.*

131 *Adiecto quòd ſolui non poſſit poſt tempus in eius perſona deſignatum num. 131. & ſeq. num.*

132 *Argumentum à tempore ad locum probabile, & quo modo procedat nu. 132. & ſeq.*

Interpre-

134 *Interpretatio seu noua limitatio ad l. quires, in §. mihi decem de solut.*

135 *Adiecto solui non potest non purificata conditione, seu conditionibus.*

136 *Pactum de soluendo tertio ex interuallo habet vim mandati, & quòd possit reuocari & declaratur.*

137 *Promittens mihi aut Mœuio vtrum ego velim soluere, Mœuio me inuito non potest, & quid si ego semel elegerim cui soluatur, an variatio admittatur.*

138 *Gratia consumpta est per vnum actum.*

139 *Stipulatio si concepta est hoc modo mihi, aut Titio vtrum ego velim, si eligo solui Titio, venit extrinsecum interesse, cessante debitore soluere.*

140 *Soluto matrimonio dotis repetitioni est locus quouis modo matrimonium dirimatur.*

141 *Thori separatio quod ex causa permittatur, & quòd succedat loco diuortij, & ex quibus causis permittatur, & alia circa eam.*

142 *Pater si dotem à se profectam stipuletur filiæ, propria erit ipsius filiæ.*

143 *Pater si dotem à se profectam, simpliciter seu impersonaliter stipuletur, tam sibi quàm filiæ stipulatus intelligitur.*

144 *Stipulatio facta à patre de dote data à se reddenda, sibi aut filiæ in potestate constitutæ, quomodo intelligatur plenè.*

145 *Pater seu extraneus si stipulatus est copulatiuè dotem sibi aut filiæ reddi, quomodo intelligatur stipulatio.*

146 *Pater si stipulatus est à marito filiæ sibi, & suis hæredibus reddi, nec non eius filiæ hæredibusque suis, aut cui ius est, casus dederit, & filia moriatur relictis filijs quòd*

quòd stipulatio intelligatur secundum relatam consuetudinem.

147 *Martini sententia recepta ex consuetudine in l. dos à patre C. solut. mat. declaratur certis modis.*

148 *Pater si dotem à se datam, pro filia sibi est stipulatus, & deindè mortuus ab intestato relicta filia prædicta, et filio masculo, qui ex forma statuti filiam excludit quod dotis repetitio ad filiam pertineat.*

149 *Dotem à se datã, si pater fuerit stipulatus in hæc verba. Quam dotem promisit reddere, & restituere Titio stipulanti pro se, & suis hæredibus soluto matrimonio morte vel diuortio sine liberis, vel cum liberis non peruenientibus ad ætatem decem & octo annorum, & in omnem alium casum, &c. aut illi vel illis, cui et quibus, &c & Masculi excludant fœminas, & iuxta formam statutorum ciuitatis Anconæ, si pater decedat relictis filijs masculis, deindè filia relictis filijs, qui tamen ad ætatem prædictã non peruenerint, cui actio competat, quæstio est quotidiana.*

150 *Dos à patre profecta, an stantibus statutis ciuitatis Anconæ succedat loco legitimæ.*

151 *Lex omnimodò C. de inof. test. quæ supplet legitimã in substãtia, & nihil cõmune habeat cum l. quoniam in prioribus, quæ reijcit conditionem & grauamen.*

152 *Declaratio ad duo statuta Anconitana alterum sub rub. quòd mulier sit contenta dote, alterum sub rubr. de successorib. ab intestato nu. 152. & ame numeris.*

153 *Auus maternus seu alius extraneus, qui dotẽ à se datam stipulatus est mulieri, aut sibi reddi vellem mulieri quærit, & ipse adiectus censetur, & ei tanquã adiecto solui potest, reprobatur, sententia Pauli Castr.*

Auus

154 *Auus maternus si stipulatus est sibi aut nepti dotem à se datam reddi, quærit vtilem nepti, & ipse censetur Adiectus, licet nomen suũ præposuerit in stipulatione*

155 *Interpretatio ad l. Caius. ff. sol. matr.*

156 *Ratio vbi est expressa in l. non dicitur fieri extensio sed casus in quo est eadem ratio comprehendi.*

157 *Lex Caius sol mat. quòd locum non habeat in casu in quo mulier præmoriatur viro suo.*

158 *Regula legis iam hoc iure. ff. de vulg. & pup. pluribus modis limitatur 158. & seq.*

159 *Declaratio ad §. accedit in l. vnic. C. de vxo. act. & reprobatur Paulus Castr.*

160 *Dotem extraneus dedit & stipulatus est sibi reddi aut cui de iure debebitur quòd actio sit integra mulieris, & perindè sit ac sibi, & mulieri fuerit stipulatus subtiliter disputatur.*

161 *Generalis dispositio comprehendit causam dotis nisi dos in casu de quo quæritur speciale habeat priuilegium.*

162 *Dotem extraneus dedit et stipulatus est sibi reddi, aut mulieri, aut cui de iure debebitur mulier ad obligationem adiecta censeatur & ei actio quæratur.*

163 *Dotem quam dedit extraneus stipulatus est sibi aut mulieri, siue ipsorum hæredibus vel cui ius & casus dederit qualitercunque matrimonium dissoluetur morte vel diuortio sine filijs ex eorũ corporibus natis non peruenientibus ad legitimam ætatem vigintiquinq; annorũ, & in omnem casum, &c. & matrimoniũ dissoluatur relicto filio qui ad ætatem prædictam non peruenerit, quomodo intelligatur stipulatio secundum Bald. distinguitur.*

Dotem

164 *Dotem quam dedit extraneus si sibi & mulieri stipuletur vel sibi, & cui de iure vtring; pro dimidia quæritur.*

165 *Extraneus, qui dedit dotem si simpliciter seu impersonaliter stipuletur stipulatio intelligitur, vt acquiratur mulieri fauore dotis.*

166 *Pater siue extraneus si dicerent promittuntur tibi marito mille pro dote Titiæ stipulatio non est inutilis fauore dotis.*

167 *Pater si stipulatus est sibi in vita reddi aut filio post mortem, filius etiam ad obligationem videtur Adiectus.*

168 *Cõditio existens post mortem stipulatoris stipulationem puram reddit.*

169 *Soluens Titio non verò Adiecto in stipulatione, aut quia putet Adiectum non liberatur, repetere tamen à Titio potest.*

170 *Soluens Adiecto in moneta reproba seu tali quam creditor recipere non poterat astringi non liberatur.*

171 *Adiectus solutionem recipit non autem pignus.*

QVANDO ADIECTO SOLVI POSSIT.

NOVI veteres Iurisconsultos in quæstione indifficili distinctionibus plerũque vti consueuisse; † legi & recentiores & admodum paucos veterum morem sequutos, sed alios quasdã facti species constituisse. Alios subiectis regulis ampliationibus & limitationibus rem absoluisse, & licet prout vnaquæque res expostulat, statuendum sit, vbi tamen longiori disputatione res eget, & melius, & vtilius

Si esse

esse semper censui posteriori modo rem ipsam tractare, & expedire, & hæc sententia à sapientibus, & quidē multis probatur, quos Io. Neui. retulit in sua Syl. Nup. lib. 5. num. 32.

2 Regulariter igitur dicendum est † adiecto rectè solui posse l. verò procuratori in prin. ver. interdum. ff. de solut. & eleganter Iurisconsultus ait in l. si ita stipulatus sim mihi aut Titio. ff. eo. dum adiecto soluitur mihi solui videtur l. sed si §. si mihi. ff. de const. pecu. in tantum, vt solutione adiecto facta regulariter ipso iure contingat liberatio §. si quis alij. ver. planè institutio. de inutil. stip. Bar. in l. pen. ff. de const. pecu. & debitor, quod soluit repetere non possit, vt est text. ad verbum in l. is, qui promisit. ff. de pigno. quæ regula multis modis ampliāda deinde est restringenda.

3 Primo † igitur amplianda est, vt ignorante vel etiam inuito stipulatore adiecto rectè soluatur. d. §. si quis alij ver. planè l. aliud. ff. de solut. & est bonus tex. in l. fideiuss. obligari in prin. ff. de fideiuss. ibi ignorante vel inuito Titio possit, & notauit Iaſ. in l. eum, qui ita in §. qui sibi num. 12. ff. de ver. obl. & huius rei illa ratio reddi potest. Quia certam conditionem, & formā habuit stipulatio l. verò procuratori. ff. de solu. & interest. debitoris pluribus posse soluere, vt liberetur, quæ facultas auferenda nō est, nec quidem potest, d. l. aliud, & scripsit Pau. Castr. in l. si cum fundus. ff. de de pactis; & Aret. in leg. Iulianus in §. qui fundum nu. 5 ff. de ver. obl. verùm quòd diximus prohibente stipulatore, vel eo ignorante adiecto recte solui posse, temperandum est in adiecto gratia debitoris (prout in re dubia censetur) non creditoris secundum Aret. qui id eleganter declarat in l. fin. in §. fi. nu. 9. ver. sed aduerte. ff. de verb. oblig. vbi citat Bart. in l. hoc iure in §. si quis dederit. ff. de donat. & dixi in prima par. nu. 34. ver. Adiectus describitur, &c. item declarandum est in vero adiecto, qui in ipsa stipulatione adijcitur, contra verò si post stipulationem mandem promissori, vt soluat alicui, possum enim mandatum reuocare l. fin. & l. si cum Cornelius. ff. de solut. & scripsit Pau. Castr. in l. Iulianus in §.

in §. qui fundum propè numerum ter. ff. de ver. obli. Vbi Alexand. & Iaſo. & doctores notarunt in dicta le. si cum Cornelius, vbi text. singularis, & ijs addes, quæ in relato loco.

4 Secundo † amplianda est regula cum diuersa res, diuersum tempus, qualitas, conditio, locus, persona, summa, causa, & factum designatur in persona Adiecti, secundum tamen ea, quæ in antep. par. plene disserui, & quæ repetere superuacuum est, quæ ergo illic dicta sunt hûc erant transferenda.

5 Tertio † amplianda est regula, & si debitor creditori se soluturū constituerit, potest adhuc Adiecto solui quāuis creditori competat de constituta actio. l. si ita stipulatus sim mihi, aut Titio. ff. de solut. Sed quia obstare videbatur l. si verò. ff. de const. pecu. est ergo dicendum secundum Accur. in d. l. si verò Paul. Caſt. & alios in d. l. si ita stipulatus, aut quis simpliciter constituit se soluturū creditori, & solui Adiecto possit d. l. si ita stipulatus, cuius rei vera quidem ratio à Baldo ibidem redditur, quia posterior obligatio simpliciter contracta intelligitur secundum limites & qualitates à qua oritur, si verò debitor constituerit se soluturum soli stipulatori seu creditori tantum, & hoc casu solui Adiecto non possit, & sic loquitur l. si verò, & illa à doctoribus redditur ratio præsertim Pau. Caſt. ibidem, qui legit cum precedenti l. ac Saly. quia censetur adempta debitori facultas soluendi. Nec mouet, quòd facultas soluendi Adiecto auferri per creditorem non potest. l. aliud. ff. de solu. & dixi paulò superius, quia verum est sine voluntate debitoris, sed si debitor constituit se creditori solum soluturum, adest eius voluntas, ex qua sibi prejudicat, & sibi imputandum est, quare ei soli soluere constituerit. † Cū ergo soli creditori 6
constituitur solui, & Titio adiecto soluitur, nihilominus promissor creditori tenetur, sed adiectus conditione indebiti tenetur, vt quod ei perperam solutū est debitori reddat, vt dicitur in l. si verò, & l. seq. & eleganter subdit Ang. in eo §. notandū esse, quòd † in casu proposito non 7
dicitur Adiecto indebitè solutū, quia nūquam fuit de-

bitum, sed perperam, quia per constitutum relato modo desierat ei posse solui. Subijcit etiam, prima fronte videbatur non posse repeti ab adiecto, quia sciuit aut scire debebat se non teneri, & respon. licet debitor non errauerit in obligatione, errauit in facultate solutionis, quia
8 credebat se posse soluere. † Notãdum ergo ait condictionem indebiti oriri ex errore solutionis, & certè id quotidianum est, & memoria tenendum, sed & in dubium reuoco, quod dixi non posse solui adiecto quando constituitur soli creditori solui, videbatur nanq; posse solui, nam per constitutũ non tollitur prima obligatio, & sic non fit nouatio, si ergo remanet prima obligatio, vt in l. itẽ illa, in §. fi. ff. de const. pecu. ergo debitor Adiecto rectè posse soluere videbatur certè hoc argumentũ non videtur contemnendum, & aliud dici nõ potest, nisi quòd debitor constituẽdo creditori soli soluere, sibi ipsi facultatem soluendi adiecto ademerit (vt dictum est) & adde prædictis gl. in l. illud. ff. de const. pecu.

Prædicta locum habent vbi in principali obligatione erat Adiectus, sed quid † si in primitiua non erat ad-
9 iectus, sed in constituto, verbi gratia promiseras mihi decem, deinde constituisti te soluturum mihi aut Titio, nũ quid & Titio adiecto solui potest, & certum est posse, & hoc casu notandum est contingere liberationem facta solutione adiecto ipso quidem iure ab actione de constituta, ac principali verò ope exceptiones, vt probatur secundum veram interpretationem glo. in l. pe. ff. de cõst. pecu. & prima fronte videbatur dicendum per solutionem vtranque obligationem ipso iure tolli, sed hoc verum est si principali solueretur, cui debitor vtraque obligatione tenebatur, contra verò si soluatur adiecto in cõstituto tantum, & hoc plerique dixerunt, & max. Alb. Ang Saly. & Paul. & meritò propter contraria difficilia illa lex fundamentum habet in rigore secundum Paul. Castr. quia si lex non esset, quilibet contrarium responderet, sed & Iurisconsultus met dixit in illis verbis, & si stricto iure, &c.

10 Quarto † amplianda est regula in casu prædictæ. l. si ita sti-

ita stipulatus sim mihi aut Titio. ff. de solu. vbi à filio familias mihi aut Titio stipulatus sim, nam secũdum expositionem gl. ibi pater potest soluere Titio adiecto, sed cum illa distinctione, si pater suo nomine velit soluere, quod in peculio est possit, licet non sit in peculio integra summa debita, nam pater soluendo, quod in peculio est non partem, sed totum soluere intelligitur, sed si nomine filij soluere velit non admittatur ad soluendum inuito creditore nisi integrum soluat, & aliter non liberat filium cum filius in totum teneatur arg. tex. in l. j. in fi. cũ l. seq. ff. de const. pecu. l. tutor in §. Lucius. ff. de vsu. & notandum est Iac. de Are. Ang. Raph. & Paul. dictam legẽ in illis verbis scilicet si suo non filij nomine soluere velit, exposuisse si pro quamuis, quæ expositio secundum Raph. est clarior, & est sensus, quod licet pater suo non filij nomine soluat, tamen admittatur ad soluendum adiecto veluti filius, & cum adiectus non esset constitutus in obligatione de peculio, qua tenetur pater de iure prętorio, sed in obligatione, qua tenetur filius ex suo contractu, quæ est ciuilis. respondendum videbatur contrarium, quod nisi solueret nomine filij, & integrum debitum non posset soluere adiecto, sed contra ex ratione illa Iurisconsulti, dum enim Adiecto soluitur, mihi solui videtur.

Quinto extendenda est regula ex his, quæ proximè diximus, sumpsit enim argumentum Pau. Cast. in fi. dictæ l. si ita † stipulatus, quòd fideiussor, vel mandator possit 11
soluere Adiecto sicut principali, licet in ipsorum obligatione de adiecto non fuerit facta mentio, quod & notandum, & verum esse arbitror. pro qua sententia considerari potest relata ratio legis prædictæ dum adiecto soluitur, mihi solui videtur, & quia accessoria obligatio regulanda videtur à principali, accedit, quod diximus in tertia ampliatione referẽdo Bal. posterior obligatio simpliciter contracta intelligenda est iuxta limites, & qualitates obligationis, ex qua originem sumit, quod sexcentis exemplis posset comprobari, &c.

Sexto † amplianda est etiam in adiecto ad indebitum 12

vt si ei solutum sit perinde sit ac si creditori soluatur, in tantum, vt indebitum solutum adiecto ab ipso creditore repetatur, & consequenter adiectus ad solutionē, quæ de iure fieri non debet videtur adiectus ad indebitū recipiendum, vt in d.l. si ita stipulatus, vbi doctores notant, & adde l. qui hominem. ff. eo. de solu. vbi & id ampliatur in hærede Adiecti, vt potius condicat stipulatori, quàm hærede adiecti. In eum enim competit condictio indebiti, cuius nomine solutio facta est. ff. rem rat. hab. si indebitum in prin. & l. si sine. primo respon. & vide, quæ dixi supra in tertia ampliatione, sed hic notabilis quæstio fingi posset dixi, & rectè his solis pecuniam condici quibus quoquo modo soluta est. Quid si non sit soluendo,

13 † & pecunia alij proficit an repetitio detur contra illum cui proficit Accur. in l. his solis. ff. de cond. ind. concedit si is, qui recipit causam lucratiuā habuit alias contra. ff de eo per quem fac. erit l. fi. ff. de le. j. l. planè 2. §. j. vbi Bar. commendat quæstionem, & addit doctores probare, & vide in l. cum fundus in §. j. ff. si cert. pet.

14 Septimo † extendenda est relata regula, & si partis solutio creditori sit facta, & adhuc adiecto debitor reliquū possit soluere, verbi gratia si decem mihi aut Titio dari stipulatus sim, & quinque accipiam, reliquum promissor Titio rectè dabit l. cum decem. ff. de solut. vbi lex ad verbum, vnde sequitur secundum Bal. ibidem, quod in

15 maiori summa apposita in persona † adiecti includitur minor. Item, & illud hoc casu partis perceptionem, & litis contestationem non comparari. ff. de solut. l. si quis stipulatus decem in melle, & quia obijcitur d. l. iij. C. de noua. vide Imol. & Raph. in dicta l. cum decem, & quod inferius dicam in limitatione. His addendum est, quod Paul. Castr. ex facto consultus respondit, & qui de prædictis non meminit in consi. xxxvj. satis clara, &c. par. j. cum quidam Gerardus Rolando seu socijs centum promisisset quemadmodum soluendo Rolando integrum liberatio contingit, eodem modo si socijs suis l. eum qui ita §. qui sibi. ff. de verb. oblig. l. verò procuratori. ff. de solut. & ad rem subijcit pari modo si partē Rolando Gerardus

ardus soluerit partem socijs liberatur, citat l. qui hominem. §. j. ff. de solu. l. aliud & l. fi. eo. tit. hæc ille, sed superiora magis clara.

Octauo † amplianda est etiam si Adiectus sit pupillus, quia si stipulatus sim mihi, aut pupillo dari, promissor sine tutoris authoritate soluendo pupillo liberatur à me le, si stipulatus fuero mihi, aut pupillo. ff. de solut. & hoc intelligendum est, vbi solutio in pupilli vtilitatem non cedit, vt in proposito casu, & cessant contraria, vt patet ex commentarijs doctorum ibidem, soluitur enim pupillo non ad suā, sed stipulantis vtilitatem, & vti ministro, stipulatoricq; imputādum est, & qui legem apertius non dixerit, & talem elegerit, vnde si pupillus animo donandi adiectus esset vt in l. Iulianus in §. qui fundum. ff de ver. obl. & dixi in j. parte v. Deinde subieci nu. 39. tutoris authoritas in solutione exigeretur, quod & Barto. & Raph. in eadem l. scriptum reliquerunt, & facit l. si seruus decem dare iussus. ff. de solu. verū quod diximus pupillo adiecto ad stipulatoris commodum sine tutoris authoritate solui posse cum facti nudum præbeat ministerium, intelligendum est in pupillo proximo pubertati, vt Accur. & Bar. in ea l. notarunt, & alij non improbant Imo. excepto, qui ait gl. & doctorum forte sententiā admittendam, quando sibi à pupillo dari esset stipulatus, vt in re dubia intelligatur de tali pupillo, qui habeat intellectum, sed si nominatus esset pupillus adiectus quāuis is proximus esset infantiæ videtur l. prædictæ verbis satisfactum, quia imputandum est stipulatori, qui in stipulationem talem legem dixerit, & hoc subijcit se verū credere licet doctores cum glo. transeant, ego (vt dicam quid sentiam) licet contra sententiam glo. & Bar. ac aliorum sentire durum & obtinere sit difficile, ratio tamen Imo. me valdè mouet, pro qua textus in le. verò procuratori in §. j. ff. solu. in illis verbis, quia certam conditionem habuit stipulatio, & reliqua, & hæc sententia probari potest ex multis, & maximè ex his, quæ dixi paulò superiùs in tertia ampliatione, & pro sententia Imo. succurrit gloss. in leg. Stichum in §. vsufructum in. v. rectè

16

ff.de ſolut.vbi dixit,quòd pupillo vel furioſo rectè ſolui poteſt,etiam ſine tutoris vel curatoris authoritate, citat relatam legem ſtipulatus,& ſubijcit,ſibique debet imputare,qui ſuum debitum tali iuſſit ſolui.ff.de min.l. cum mandato.ff.de inſtit.l.ſed & ſi quis §. fi. & l. ſeq. & certè ſi ſolui poteſt furioſo adiecto fortius pupillo proximo infantiæ,& dicam paulò inferius in decima ampliatione,& hæc ſententia tanquam rationabilis obtinere debet.nec enim l.ſi ſtipulatus ſum mihi citata ab Accurſio mouet.non enim vidi,quomodo eius ſententiã probet. Hæc ſcripſeram,& vidi deinde Raph.Cum.in hac ea l.ſi ſtipulatus fuero,qui in hæc verba ſcriptũ reliquit in gl.j. ibi proximè pubertati contrariũ videtur velle gl.in l.Stichum.§.vſufructus infra eo.& ſubijcit furioſo,ergo fortius in pupillo,&c. Hæc ille; & quando de pupillo proximo pubertati mentionem fecimus,ſciendum eſt eũ dici, qui decimum annum cum dimidio exceſſerit ſecundum gl.& Bar.in l.j.in §.fi.in gl.fi.ff.de nouat.gl. in §. pupil. lus de in vtil.ſtipul.vbi Aret.dicit hanc ſententiam crebriorem,& idem teſtatur Hieron.Cag.in l.pupillum, in prin.ff.de reg.iur.Riminal.in §.fi. Inſtit. Quibus alien. licet vel non,nu.16.& ſeq. vbi refert nonnullos ſenſiſſe id religioni iudicantis committi,ſeu relinqui iudicis arbitrio,† ſed & his addendum eſt,quòd Bal.in ea l.prædicta ad quæſtionem quottidianam referebat, & eſt talis. Sempronio debebam centum,miſit ad me puerum,& ei ex mandato ſuo ſolui certè liberor,& ſi nulla interuenerit ſolennitas.hactenus Bal.& ſi quæratur de ætate pueri,quando Bal.d.l.mouetur nec verbum fecit,vel ſecundum ſententiam glo. vel Imo. reſpondendum eſt. mens tamen Bal.(ni fallor)ea videretur eſſe, vt glo. potius acquieſceret,cum d.l.moueatur arg.eius,quod dixit Bart. in l.non ſolum in §.liberationis verbum.ff.de lib.l.& cũ glo.ab eo non fuerit improbata. Non tamen me latet cũ dicimus†puerum ex propria ſignificatione impuberem intelligimus,id eſt,qui quatuordecim annos non expleuerit,& id verbum ſecundum ſubiectam materiam intelligi de quo in l.pueri vbi gl.& Alcia.plene.ff. de verb. ſig.

18

19

nific. Bart.in l.mela.ff. de alimen. leg. Abb. & alij extra de delictis puerorum. Quibus addes l.1.in §. pueritiam.ff. de poſtu. Hiero.Cag.in l.cum quædam puella. ff. de iur. omn.iud. & Ar.Pin.Luſitanum in l.1.part.2.nu. 66. C. de bon.mat.dum diſputat latè quidem circa interpretationem.§.vbi autem ſiti in l.fin.C.de bon. mat. Gel. in Noct.Attic.c.2.libro decimo,ſed relatæ quęſtioni à Baldo propoſitę,& illud non ineleganter addendũ eſt,quod cautè Bal.inquit,miſit ad me creditor puerum ſuum, & ei ex mandato ſuo ſolui. Nam Mar.ſing. ſuo 430. cauti, & occulti,&c.inquit plerunque prudentes decipi. Nam ſi commodaui tibi librum meum,vel quid aliud, & tibi per literas ſignificaui,vt mittas librum meum,vel aliam rem meam,non tamen videor à te petere, vt famulo ſeu tabellario,qui literas attulit, tradas, niſi hoc exprimam, ſed commonendi gratia ſcripſiſſe videor, vndè ſi traderes nuntio ſeu puero rem meam,& aufugeret, à me non liberaris,l.ſi mei cauſa.ff. commod. citatque Car. Alex. dicentem hoc ad verbum in c.ſignificauit in 2.col. de appel.citat & alios,ſed vide Bart.in l.eum qui in §.fi. & leges ſequentes.ff. commodati. Item l.Argento eo.tit.Bal. in conſil.222.hæc quæſtio formatur vol.2.And.Tira.in tract.de pœnis tempe. cauſa quinquageſimaprima, nu. 58.vbi referendo etiam Bald. in l. alienum col. vlti. ver. quæro nunquid ille,& C.de fur. ait liberari debitorem, qui per nuntium probum,&qui conſueuerit eſſe probus & diligens,mittit pecuniam ad creditorem, quam nuntius ille perdidit,aut ſubtraxit,mouit Bald.text.in d.l.argento,ſed & idem Tira.non mediocriter confirmari ait ex text.in l.ſi res pupillaris.ff.de admi.tut.vbi ſi tutor pecuniam pupillarem apud argentarium depoſuerit, qui cùm fuiſſet celeberrimus ſolidum tamen reddere nequiuit,nihil eo nomine præſtare cogitur, ex quibus notabilis ſequitur declaratio ad prædicta.

Nono † amplianda videtur regula, vt adiecto ante tempus ſolui poſſit,verbi gratia,promiſiſti mihi aut Titio decem dare Kalendis Februarijs, poterit promiſſor ſoluere Kalendis Ianuarij Titio adiecto,& continget liberatio

21

beratio l.qui res in §. mihi decem. ff. de solut. dum Iurisconsultus argumentatur in hæc verba. Nam cùm in diē fit ea obligatio, etiam mihi solui potest ante Kalendas Februarij, & igitur illi solui poterit: sed huic ampliationi quædam obstare videntur, ex his quæ retuli in secunda parte ver. quæro iuxta propositum ordinem, num. 15. in ea parte vbi probaui sententiam Baldi, quando citerior dies in persona Adiecti designatur, vt post designatum tempus solui non possit eidem. si ergo post tempus solui nequit, nec ergo ante tempus poterit. cōtrariorum enim eadem est disciplina, & dispositum in vno de contrarijs, & in alio dispositum censetur, l. & si contra. ff. de vul. instit. de his qui sunt sui vel alien. iur. in prin. §. illud vbi gl. instit. de societ. l. pen vbi Bal. C. de solu. l. fi. §. fin. ff. de leg. 3. l. inter stipulantem in §. sacram. ff. de ver. obl. Auer. in sua cent. lo. 075. à contrarijs seu oppositis, cui adde Io. Cro. qui bono ordine tractat post Ias. & Soc. in rubr. de acq. poss. nu. 7. & seq. Item & illud mouet, quia stipulatio habuit certam formam, scilicet soluendi Kalendis Februar. ergo si ante promissor adiecto solueret, non liberatur, l. vero procuratori. §. 1. ff. de solut. Denique mouet, quia licet, quòd in diem certum promissum est, ante diem regulariter dari possit, l. quod quis. ff. de act. & obl. l. quod in diem. ff. de solut. multi tamen casus sunt, in quibus non cogitur recipere, & ratione sui interesse sua die sibi dari potest, creditor intendere, vt notatur in dictis legibus l. qui pecuniam. ff si cert. petat. l. Titius. ff. quæ res pig. l. qui Romæ in prin. ff. de verb. oblig. si ergò principalis astringi non potest, nec ergo adiecto his casibus rectè solui videtur, cùm in eo nullum ius sit, & nudū præbeat ministerium, vt non semel dixi, & in prima parte plenè tractaui. Verum relatam ampliationem defendi posse puto, verba namque Iurisconsulti in dicto §. mihi decem superiùs relata hanc sententiam (ni fallor) clarè probant dum argumentatur, si stipulanti ante diem solui potest, ergo & Adiecto potest. Nec meo iudicio obstat quod dicebatur ex sententia Bald. post designatum tempus in persona Adiecti eidem nō rectè solui, quoniam id locum

locum habet, quando diuersa tempora sunt designata in persona stipulatoris, & Adiecti, & citerior dies in persona Adiecti confertur. Tunc enim forma stipulationis seruanda est, & ratio Bald. interuenit, vt concessum ad tempus, † post tempus censeatur denegatum, & argumē 22
tum ab oppositis locum non habet, vbi eadem ratio in vtroque non æquè interuenit, sed diuersa, lege si quis negotia. ff. de neg. gest. & sensit Bartol. in lege inter stipulantem in §. sacram. ff. de verb. obli. & in l. in fundo, nu. 1. ff. de rei ven. Auerar. vbi supra & Io. Cro. in relata rub. de acquir. possess. numer. 24. ver. Tertia conclusio, vbi adest diuersa ratio, &cæt. quòd autem sit diuersa ratio, res ipsa indicat considerando vtriusque stipulationis formam, & ex his remouetur, l. vero procuratori. §. 1. quia hic stipulationis forma non immutatur. † Denique non 23
obstat, quòd vltimo loco dicebam, quoniam intelligenda est relata ampliatio, iuxta verba Iurisconsulti in dicto §. mihi decem, in casu in quo solui possit principali, & stipulatori. vbi enim interesset stipulatoris adeò, vt solutionem recipere non cogeretur, nec adiecto soluipos set iuxta legem relatam, qui Romæ, ff. de verbor. obliga. & notata in ea, finge enim promissum frumentum aut vinum, aut quid aliud simile, quod cursu temporis deteriùs possit fieri ad certum tempus. Inquit enim elegan ter Guig. cùm in l. comparationes C. de fide Instr. creditorem antè præfinitum tempus astringi, non posse recipere vinum aut frumentum, quod tractu temporis deteriorari potest, vt loquitur, sua namque interest non recipere, quod etiam Ias. probat in dicta l. qui Romæ, nume. 4. citat Bald. in l. plures apochis in fin. C. de fid. inst. & l. in Annalibus C. de lega. cui adde Ang. in l. Titius in fin. C. quæ res pigno. qui Guig. sententiam probat, & addit hoc perpetuò memoria tenendum, & commendat Mar. singu. 146. creditor in quibus ergo casibus creditori inuito solui non potest, quia sua interest non solui, nec adiecto rectè soluetur, Intelligenda est etiam relata ampliatio, si adiectus in eodem statu permaneret, si enim deteriorem suam conditionem fecisset, & debitor solueret

non

non rectè solueret, l. cùm quis. ff. de solut. & plenius dicam inferiùs in secunda limitatione.

25 † Decimo amplianda est in furioso adiecto, vt possit eidem solui, & contingat liberatio etiam sine curatoris authoritate, Glossa est in l. Stichum, in §. vsufructum in verbo rectè. ff. de solut. & illam rationem reddit, quia sibi debet imputare, qui suum debitum tali iussit solui, & illam glossam Doctores non improbant, Raph. excepto, qui animaduertit Accurs. contrarium si enim in l. si stipulatus fuero, dixit pupillo posse solui proximo pubertati, ergo inquit, furioso solui non poterit, sed certè queri de se debet, qui talem adhibuerit adiectum, vt in luribus ab Accurs. citatis probat, quæ ad mente captos, lunaticos, & fatuos ac insanos, & similes referri possunt, de quibus dixi in tract. meo de mercatura, in tertia parte, si tamen conditionis horum stipulator non fuerit ignarus, sic enim prædicta sunt intelligenda: si ergò ad demẽtes, & insanos hæc retulimus, fortiùs ad stultos adiectos transferri possunt. stultus enim non est (vt plerique putant) insanus. inter hos enim lõga differentia, est enim
26 stultus ferè, quòd rudis, imperitus, ingenio hebes aut tardus: insanus verò, qui non sanæ, sed prorsus est alienatæ mentis. quod indicat Com. in Eun. Dij boni homo homini quid præstat, stulto intelligens quid interest: & alibi, hic homines ex stultis insanos facit? hoc etiam liquet ex diuersis Ciceronis & aliorum locis, vndè in l. Domitius labeo. ff. de test. legitur, aut ego nõ intelligo, aut valdè stulta est consultatio tua, id est, rudis est, imperitiamque sapit consultatio tua, sic & locus Euangelij exponendus est, ô stulti & tardi corde ad credẽdum. Mat. c. xxiiij. & vlt. & ex hoc cõfirmatur sententia Imo. de qua suprà in octaua ampliatione.

27 † Vndecimo relata regula amplianda est, vt si furiosi vel pupilli persona adiecta sit, Tutori vel curatori possit solui l. si fundus. ff. de condit. & demonst. Dec. in rub. extrà de probat. nu. 25. ver. ter. attentari potest, & est tex. in l. Stichum, in §. vsumfructum. ff. de solut. & qui singularis est in multis, vbi Iurisconsultus subijcit, rectè etiam da-

lam dari tutori vel curatori, quod conditionis implendæ pupillo vel furioso dari iubetur, vt putà seruo relicta est libertas, si decem pupillo vel furioso dederit. Nam si detur tutori vel curatori, ita demùm cõditioni paritum esse receptũ est, si pecunia in rem pupilli vel furiosi versa est, alias non dicitur impleta conditio. Sed in primo casu quando pupillus vel furiosus est Adiectus, si soluatur administratori eorum non requiritur, quòd appareat versum in vtilitatem pupilli, nam contingit liberatio, & si datum non appareat, in vtilitatem adiecti versum, & huius rei Pau. Castr. non in omnibus bona fide referens Ang. rationem reddit, quia illud quod est dandum 28
alicui, vt Adiecto est in obligatione, ideò si soluatur tutori, statim contingit liberatio, & si pecunia non apparet versa in vtilitatem eorum, possunt in integrum restitui, vt inquit gloss. in eo. §. in ver. recipi potest, & notatur in l. 1. & 2. C. si aduer. solut. vt scilicet liberatus reponat se in pristinam obligationem, & sic habẽt aduersus quem petant in integrum restitutionem, cum debitum solutione sit extinctum. sed quando aliquid causa conditionis implendæ debet solui pupillo vel furioso, nulla subsistit obligatio actiue nec passiue, l. si quis sub conditione. ff. si quis omis. caus. test. † Vndè si quod dandum est 29
implendæ conditionis causa non verteretur in pupilli vel furiosi vtilitatem, non esset locus restitutioni, quomodo enim posset peti, vt ille qui soluit se in obligationem reponeret, in qua nunquam fuit? in damno ergò remaneret pupillus vel furiosus, nec enim hoc egit testator, vt quoquo modo esset datum expleta videretur conditio, † sed voluit in eorum vtilitatem conuerti l. si ser- 30
uus. ff. de solut. cuius legis singularem interpretatiõem habes ex hoc tex. in §. vsufructum, vt intelligatur tunc rectè solui tutori, quòd conditionis implendæ dari iubetur pupillo vel furioso, cùm in rem eorum datum versum appareat, vt gl. & Paul. Castren. animaduerterunt, & hæc interpretatio tanquam veritima notanda est, illa namq; interpretatio quę fit à lege & verior, & firmior, & cæteris est præstantior; & ex dicto §. vsufructum illud

singula-

ſingulare quidem ſequitur, quod alibi ſecundum Ang. non reperitur, quod licet debitor pupilli ſoluens tuto-
31 ri † ſeu tutore autore ipſo iure liberetur, vt in l. Lucius in § tutelæ. § fin. ff. de adminiſtr. tut. poteſt tamen in integrum plenè reſtitui, ſi non habeat rem ſaluam. C. ſi aduerſus ſolut. l. 1. & plenè Accur. in §. At ex contrario in ver. ſoluerit inſtitut. Quibus alie. licet vel non, & videnda ſunt ad declarationem. §. At ex contrario quæ ſcripſit Car. Ruy. in conſ. 159. vol. 1. & Cor. in conſil. 72. in fin. col. pen. vol. 3. Mau. in tit. de reſt. in integ. c. 176. & ſeq. c. Tamen ſecus eſt quando ſolui debet aliquid pupillo gratia conditionis implendæ: quia non contingit liberatio, & conditioni non eſt paritum niſi appareat verſum in vtilitatem pupilli vel furioſi, & huius rei eadem ratio redditur, de qua ſuprà quæ à Paul. Caſtr. valdè commendantur, & Imol. non improbat, & addit poſt Ange. admonendos eſſe illos, qui conditionis implendæ aliquid prædictis dare debent, vt curent in eorum vtilitatem verſum appareat. Nec me latet Raphael. cum relatam rationem Ang. improbare, ſcriptum enim reliquit in eo. §. in hæc verba in gloſſ. ſuper verbo poteſt ibi. §. tutelæ, & §. fi. ratio ſecundum Angelum, quia hîc non poſſet dari reſtitutio, cùm nullum ius eſſet fundatum in eorum perſonam. Quæ tamen ratio non videtur bona, per l. fi. C. in quibus caſibus in integrum reſt. non eſt neceſſ. Vndè putat illam rationem reddi poſſe, Tutor, & curator ratione adminiſtrationis repræſentant perſonam pupilli & furioſi, quæ repræſentatio cadit in his, quæ ſunt iuris, non his quæ ſunt meri facti ſimile inſtit. Quod cum eo. §. ſed eum factum, ſed iſta facultas non eſt ius radicatum, ergo non tranſit ad tutorem, vndè de mero iure nõ debet poſſe ſolui tutori & curatori, tamen ex æquitate dicitur contrarium, ſi modo in vtilitatem eius vertatur, quæ poſſent probari ex verbis Iuriſconſulti, ibi quid quidem Labeo, & Pegaſus putauerunt vtilitatis cauſa eſſe recipien. quaſi innuat contra ius ſtrictum æquitate ſuadente inductum eſſe, verùm circa prædicta quædam occurrunt (vt arbitror) non contemnenda, & illud primum

mum, exiſtimo rationem Angeli relatam à Paul. Caſt. in caſu tex. noſtri, & propoſitę limitationis non eſſe veram. Puto enim ſi furioſi vel pupilli perſona adiecta ſit, & ſoluatur tutori vel curatori eorundem in integrum reſtitutionem furioſo vel pupillo non eſſe concedendam, vt reponat ſe debitor in priſtinam obligationem cum legi dictæ in ſtipulatione, ac eius formæ ſatisfecerit, l. vero procuratori in §. 1. ff. de ſolu. & vt ad praxim ſeu practicam euidentioris intellectus gratia referamus; finge te decem mihi, aut pupillo ſeu furioſo promiſiſſe, teque tutori ſeu curatori ſoluiſſe; & tutorem ſeu curatorem non ſoluendo, & pecuniam ſolutam non eſſe verſam in vtilitatem pupilli, vel furioſi Adiecti, certè hoc caſu non eſt concedenda reſtitutio in integrum, vt debitor reponat ſe in priſtinam obligationem, cum eo modo potiùs mihi maiori ſtipulanti cõſuleretur, cuius damno res ſit teſſura, & hoc ei imputari debet, qui tali negotia commiſerit, vt eſt text. elegans in l. cùm mandato. ff. de mino. facit l. ſed ſi quis in §. fin. & legibus ſeq. ff. de inſti. & facit l. eum qui rem in §. fi. cum ll. ſeq. & quod ibi notat. ff. commo. Nec ipſe pupillus conueniri poteſt, ſi non appareat locupletior factus actione mandati, vt in dictis iuribus; & minus negotiorum geſtorum actione ex iiſdem iuribus, & quia placuit meliorem conditionem ſuam, ſi paciſcatur pupillus, etiam ſine tutoris autoritate poſſe facere, deteriorem verò non aliter quàm cum tutoris autoritate inſtitu. de aut. tut. in prin. l. contra iuris. ff. de pact. & notant Doctores in l. 1. in §. fin. ff. de nouat. & quia ſponte ſua negotia non geſſit, vt ſi conueniatur compellendus ſit ſtipulatori cedere auxilium in integrũ reſtitutionis, vt Procuratorem eum in rem ſuam faciat, vt poſſit in hunc modum damnum ſibi propter minorem contingens reſarcire, iuxta l. quòd ſi minor. ff. de minor. & his addes quæ ſcripſi ſuprà in vndecima limitatione, & Gloſ. in l. ſi ſeruus, in ver. non rectè. ff. de ſol. Vbi Bartol. valdè referre ait, an ſolutio fiat adiecto pupillo, & conſequenter ad commodum alterius, an ad ſui commodum l. ſi ſtipulatus fuero mihi decem, eo. tit. de ſolu.

Vndè

Vndè ad hunc casum nostrum sententia gloss. Angel. & Imolæ non est referenda, prout retulisse videtur Pau. Castrens. loquuntur. n. prædicti in debito pupillari pro vt loquitur l. j. C. si aduer. solu. & eo casu verum est quod dicunt in integrum restitutionem causa cognita concedi, ideò contingere liberationem, etiamsi non appareat versum in vtilitatem pupilli, quod non est quando eisdem dari debet, quid conditionis implendæ causa, quia tunc (vt dixi) requiritur vt appareat versum esse in vtilitatem quia nulla erat obligatio ad quam reponi posset, dicta l. si quis sub conditione, &cæt. Item ego non video quomodo Raph. ex l. fina. C. in quibus casibus in integ. rest. non est necess. voluerit improbare rationem Angeli à relatis Doctoribus valdè commendatam, ad cuius legis in-
32 terpretationem præter Doctorum Commentarios, & ea quæ habentur per Mau. in tract. integr. resti. vide Affli. Dec. 370. Tria dubia Io. Igne. in repet. l. dudum in 5. & 6. col. C. de cont. empt. Gome. in regula de Triennali, q. 15. sed & addes, & si videatur colorata Raphaellis ratio superiùs relata, fortè tamen non est vera. Nam tutor seu curator aliquando refert personam pupilli, seu furiosi in his, quæ facti sunt, vt in §. nostro probatur, & facit l. consilio in §. fin. ff. de cura. furio. Item aliquando non refert in his quæ facti sunt, vt in l. si seruus. ff. de solu. l. cùm pupillus. & arg. l. qui hæredi. & l. Mæuius. ff. de cond. & de-
33 mon. † Vndè ego non improbo Angeli rationem subtilem quidem; & si quæratur à me, quare in casu. §. nostri cùm pupillus furiosusúe sit Adiectus tutori, vel curatori solui possit, illa se offert ratio: quia cùm furiosus, & pupillus tutoris curatorisúe opera, & ministerio vtantur iuris fictione cum tutori curatoriúe pupilli, vel furiosi adiecti solutur, ipsi pupillo furiosoúe soluisse censetur, & hoc in simili inquit Maurit. in tit. de rest. in integ. c. 147. citat l. si curatorem habens. C. de in integr. resti. quę an probet, tu videris, sed & alia naturalis quidem ratio reddi potest, & est talis, si stipulator contentus fuit, vt pupillo furiosoúe eius creditum solueretur, crediderunt prudentissimi Iurisconsulti libentiùs assensisset stipulator curatori,

curatori, seu tutori eorum tanquam magis idoneæ personę solutionem fieri, vnde, & id ex verisimili mente interpretata actum censetur. l. tale pactum in §. fin. cum gl. & Doct. ff. de pact. & scripsit Ias. in consi. xxxxij. in prin. & fin. vol. iij. cum his, quæ congessit Andr. Tiraq. in l. si vnquam in verbo præfatio num. 56. C. de reuocan. donat. quæ ratio comprobari potest ex verbis Iurisconsulti ibi, quod quidem Labeo & Pegasus putauerunt vtilitatis causa esse recipiendum, referendo dicta verba non solum, vt diximus, pro defensione rationis Raphael. ad id, quod conditionis implendæ gratia pupillo dandum est, sed & ad id, quod eidem tanquam Adiecto soluendũ est, quasi vtilius iudicatum sit stipulatori solui tutori, vel curatori, quàm furioso vel pupillo adiectis. Denique si etiam quæratur à me, quare id, quod conditionis implendæ gratia pupillo dari debet, seu furioso, vt conditioni paritum dicatur necesse sit in rem pupilli vel furiosi versum appareat. Respond. id vtilitatis causa statutum, & ex coniectura voluntatis testatoris, crediderũt enim prudentes, & rectè eam testatoris voluntatem fuisse, vt non quoquomodo esset datum, impleta conditio videretur, sed ita demum si verè id appareret in rem pupilli versum. Quæ ratio probatur in tex. §. nostri iuncta l. si seruus eo. tit. de solut. & cum conditionem ad vnguẽ impleri debere vulgaribus legibus caueatur, hic adde singularem tex. in l. si is, qui in §. Iulianus. ff. de furtis si tutori post pubertatem solutum est eum furti teneri, quæ nota quia subtilia.

Duodecimo amplianda est in seruo Adiecto, vt is solutioni adijci possit, in tantum vt si quis stipulatus fuerit sibi, aut Sticho seruo Meuij decem dari eidem solutio fieri debeat, & si Meuio Domino solueretur non contingeret liberatio, nisi ex voluntate serui Domino daretur le. si stipulatus sum mihi aut Sticho leg. Stichum. §. vsufructum in fi. ff. de solu. facit. ff. de cond. & demon. l. qui hæredi, vbi vide Paul. & Soc. nume. 10. & Alb. nume. 1. & in rub. dicti titu. nume. 8. & Dec. in rub. extra de probat. num. 25. facit etiam l. stipulatio ista. §. Hi qui. ff. de ver-

oblig. sed dicet aliquis cur tam variè: nónne paulò ante diximus, vbi pupillus furiosúsue Adiectus est solui posse tutori, & curatori? ergo fortius respondendum videbatur, vt domino serui adiecti solui posset non expectata serui voluntate. Imo. in d. §. vsufructum, inquit, Nota quòd vbi adiectus est habilis ad acquisitionem potest dari alteri referenti, seu repræsentanti eius personam etiã eius voluntate non requisita, secus quando non est habilis ad acquisitionem vt seruus. Nam tunc in eum merum factum videtur consideratum, ideò domino solui non potest, sine eius voluntate, & subijcit id sensisse Iurisconsul. in eo. §. si consideretur rectè. Cum ergo tales solutiones potius in facto, quàm in iure consistant ipsi serui voluntatem facti habent non iuris, vt & Pau. etiam ibidem notauit, sed & addes Bar. in d. l. si stipulatus, qui ait illam esse rationem, quòd domino solui non potest, quoniam seruus adijcitur ad simplex factum solutionis recipiendæ ideo non transit in dominum l. qui hæredi. ff. de cond. & demonst. vbi videbis Soc. qui de prædictis non meminit, sed quid si seruus manumittatur, nũ seruo manumisso solui poterit, vide inferius in 17. ampliatione. † Et ex eodem §. ac prædictis notauit Bal. quod 35
iussus dare alicui Mercatori potest dare alij illo volente. Nam & qui facultatem habet soluendi seruo domino rectè soluit ex voluntate serui (vt diximus) quibus ad- 36
des Ang. in l. 3. in §. quod exigimus. ff. de const pecu. † Vbi inquit de voluntate creditoris id, quod debetur creditori potest debitor constituere se soluturum alteri vt probat ille text. quod ait notandum, & subijcit quotidie vnus pro alio scribitur debitor in libris Mercatorum de voluntate creditoris, & sic Anconæ, vnde mihi origo est frequentatur, & vulgari sermone Mercatores dicunt gerare le dette, quod maximè præstat Mercaturæ commodum, & adde pulchrum tex. in l. mortuo in fi. ff. de stat. lib. in illis verbis. quia hæredi videtur soluere, qui voluntate eius alij soluit.

Decimotertio amplianda est in Monacho adiecto vt eidem solui possit. idque adeò placuit, vt si Abbati soluatur

tur non contingat liberatio † nisi de voluntate Mona- 37
chi soluat Abbati secundum Ang. in d. l. Stichum in §. vsufructum. ff. de solut. ex comparatione facta de potestate dominica ad potestatem Abbatis secundũ Innocen. in c. cum olim. essem extra de priuileg. & probat Paul. Castr. Angeli sententiam in eodem loco, verum Imol. ibidem contrarium tentat dicere: Quia Monachus non habet velle, nec nolle, & omnis voluntas eius ex illius arbitrio, quem vice Dei supra caput suum posuit, & cuius imperio se subiecit, hoc est Abbatis dependere dignoscitur c. si religiosus de electio. lib. 6. & subijcit facere quod ait Io. And. in c. in præsentia de probat. † quod si Mona- 38
chus est institutus hæres potest Abbas adire hæreditatẽ voluntate Monachi aliter non exquisita, quamuis secus sit in seruo l. 4. C. de hæred. instit. licet aliqui contra, de quo Bart. & alij. in l. j. ff de vulga. Hactenus Ioan. Imol. Mihi autem multa ad vtranque sententiam occurrunt, vt quæstio sine magna controuersia solui non posse videatur. Et certe verum est, quod ait Imol. in Monacho hærede instituto repudiante, vt monasterium possit adire, magisque filio, quàm seruo comparetur Monachus id enim à Canonistis ita receptum est, vt vix inter eos in dubium reuocetur, & sanè etiam nonnullis Legistis placuit hæc sententia, vt testatur Franc. Ripa vir summæ quidem scientiæ in l. j. nume. 151. ff. de vulg. Fel. in ca. in præsentia col. fin. in prin. de probat. & Ias. in ea l. j. num. 39. & seq. & vide Iul. Clar. sent. lib. iij. §. testamentum q. 30. & Franc. Viu. commu. opin. conclud. prima Abbas, &c. & de quo apud Bap. à S. Blasio in trac. contradictionum iuris Canonici cum iure ciuili, contradictione vlt. & plene post Soc. disputarunt Lancel. Polit. in tract. de substi. in ter. par. nu. 36. Tho. xj. Rimi. insti. per quas personas nobis acquiratur in prin. nu. 33. vbi post Aret. plene tractauit quæstionem illam satis agitatam de Monacho vnius monasterij ab alio monasterio bona fide possesso num secundo, † seu magis primo acquirat monaste- 39
rio, & adde in materia plenum, & elegans Aleiati responsum primum in ordine, & vide Ioann. Ceph. in consil.

ccxij.qui eleganter tractat de moniali tranſlata de vno monaſterio in aliud cui acquirat,& eſt in ſecundo volu. & cum Monachus ſeruo comparetur reſpondendum videbatur,veluti in ſeruo bona fide poſſeſſo. vt quemad. modum bonæ fidei poſſeſſori non domino acquirit, iuxta tamen legem ſi ſeruus .ff.de acqui.rerum dom.ita & Monachus ſecundo monaſterio,quod & Aret.ibidem,& quidam alij probarunt, verum in ſententiam contrariã inclinat referendo Bartol. Caſtr. Alexand.& alios in leg. quicquid .ff.de acqui.poſſeſſ. & hanc ſententiam defendendo,quòd primo monaſterio quærat probat autoritatibus crebriorem illam eſſe ſententiam, † vt in actu acquirendi Monachus magis filio,quàm ſeruo comparetur,vt per Doct.in l.qui fundum.§.per ſeruum.ff. ſi cert. petat.filio namque repudiante hæreditatem pater conſequi poteſt ſi velit perinde ac ſi inſtitutus fuiſſet le. fin. in prin.C.de bonisque lib. quod eſt mirandum, & notãdum ſecundum Io.Imol.in l. ſi paterfamilias col. iij. ff. de hæred.inſtitut. quod non eſt in domino repudiante ſeruo,vt dixi.l.iiij.C.de hæred.inſtitu. Sed vt ad Hyppo. Rimi.redeam ſubijcit alios referendo,& præſertim Doc. in dicto §.per ſeruum, quòd Monachus comparatur filio vel ſeruo,prout monaſterio magis expedit, ſed vtilius videtur monaſterio, quòd poſſit fieri ſolutio Abbati ergo,& addit in fi. dicti principij, quòd licet Monachus ſeruus dicatur c. multos, lege diſtinct. & ſcripſit Petr. Vbal.in tract.de cano epiſ.quæſt.xiiij.id verum eſt, vt Deo ſeruiat non ratione priuationis libertatis, imò ſi prius erat ſeruus in libertatem arripitur per monachationem.§.hunc autem in authent.de monach.vnde de ipſo ad ſeruum non eſt bona comparatio.† Ego autem in Angeli & Paul. Caſtren. ſententiam inclino. argumento namque à ſeruo ad Monachum paſſim vtuntur doctores, & frequentiores argumentum huiuſmodi probant, & Innocentium in dicto c.cum olim il ſecondo de priuileg.ſequuntur. Hoc enim argumento vtitur Bart. in dicta l. cum fundum in §. ſeruum ſuum imprudens col.fin.ff. ſi cert.pet. vbi regulariter ait tradita in ſeruis, & in

& in monachis ſibi locum vendicare, & idem Barto.in pluribus locis,& præcipuè in leg.j.in princ.& in §.ſi fructuarius,& in le.ſi communis ſeruus,& in l.ſi ſeruus teſtamento in fin.ff.de ſtipul.ſer.Saly.Iaſ.& alij in l.interpoſitas C.de tranſact.de quo etiam apud Panor.in conſ. lxxxviij.in primo vol.& commendat alios referendo Auerar.in ſua centu.in loco lviij. à ſeruo ad monachum, vbi refert quottidianas quæſtiones hoc argumento ſolutas & comparatione huiuſcemodi terminatas,& vidi gl. in l.Pedius.ff.de ambit.vbi Bart. inquit totam materiã de ſtipulatione ſeruorum ego reduco ad materiam Monachorum in l.pen.ff.de ſtip.ſer.& glo. in c. non dicatis xij.q.j. Alexand.in l.j.in §.Item acquirimus, & in §. per ſeruum.ff.de acq.poſſ.Sebas.Vant.in tract. de Nullit. in tit.de Nullit.ſent.ex defec.iuriſd.deleg.nume.76.& ſeq. numeris, & in adagium hoc argumentum verſum inquit Petr.à Plaga in epit.delict.c.xxxxij.num. 18. & pro hac ſententia facit,quod inquit Bald. in dicto §. vſufructum,quæ ſunt meræ,& ſimplicis voluntatis non acquiruntur iure poteſtatis, & ibidem ſubiunxit Paul. Caſtr. hoc habere facti non iuris voluntatem,confirmatur hæc ſententia ex eo,quòd dicitur vbi ex contractu filij, vel Monachi quæritur actio patri,Domino vel Abbati ijſdem perſonis ſolui poteſt ſcilicet Monacho, ſeruo, & filio,vt per Bart.in l.eum qui ita in §.qui ſibi .ff.de verbo. oblig.quem Alexand.Iaſon, & alij ſequuntur, & idem Bart.in l.quod ſeruus .ff.depo.& idem Bar. in l.ſi vnus in princ.ff.de pactis,vbi Paul.inquit,memoria tenendũ, & idem Pau.in l.ſeruus creditoris C. de pactis, qui ſubiungit,licet in relato caſu ſeruo ſolui poſſit non tamen poterit facere pactum,de non petendo imò nec dilationem ad ſoluendum concedere ſicut nec procurator poteſt le.qui Romæ.§.Calimachus,vbi Bart.& alij de verb. obligat.& probat Iaſ.in d.l.ſeruus num. 4. & idem Iaſ. in l.Iulianus.num.15.de leg.j.vnde ſi Monachus mutuauit vel depoſuit ex mandato Abbatis,debitor reddendo Monacho liberatur,& ſubijcit perpetuò notandum, citatque eundem Bart.in l.quod ſeruus,& in l.filiæ. ff. de

ſolu. & probat Iaſ. in l. filius paciſcendo poſt alios. C. de pac. & ſolus Raph. cuius ſententia exploſa eſt, contrariũ tentauit dicere, vt retulit Iaſ. in dicto §. qui ſibi numero 10. vbi Raphaelem non improbat, ſed videnda ſunt ſcripta à me in ſequenti ampliatione. Rurſus hæc ſententia confirmatur ex his, quæ ſcripſit Deci. in dicto §. Per ſeruum in fin. vbi in hæc vel ſimilia verba ſcriptum reliquit, Comparatio Bart. hîc, quòd dicta in ſeruis, & in Monachis locum habeant de plano procedit, quia nõ debent Monachi eſſe deterioris conditionis, quàm ſint ſerui, contra verò æquiparatio locum non habet iuxta notata in leg. j. ff. de leg. j. quia multa, quæ dicuntur in Monachis non poſſunt verificari in ſeruis, quod comprobari poteſt ex his, quæ habentur in l. Deo nobis C. de epi. & cler. & ex ſcriptis à Iaſ. & alijs in citata leg. j. ff. de vulg. in quæſtione ſuperius relata ac pleniùs ex commentarijs Imol. in leg. ſi paterfamilias. ff de hæred. inſtit. ſi ergo ſolui non poteſt domino ſerui adiecti ſine voluntate ſerui fortius, aut ſaltim pari ratione Abbati Monachi adiecti abſque voluntate Monachi ſolui non poſſe, dicẽ-
44 dum eſt. Deniq; ſuccurrit elegans reſponſum Federici Senen. ciiij.† vbi multa de Monachis ſcripſit, & poſtquã concluſit, quòd religioſus electus ad præſentandum, vel eligendum ſine licentia ſuperioris nõ poſſit eligere, vel præſentare, in quarta quæſtione quærit ſi eligat an teneat electio, & concludit repellendam, vt non teneat c. ſi religioſus extra de elect. & diſputando inquit licet perſona ſit inhabilis, hîc tamen potius conſiderabimus fa-
45 ctum, quàm ius, nec obſtat, quod dicebat Imol. Monachum non habere, nec velle, nec nolle, & voluntatem eius in Abbatis poteſtate conſiſtere dicto c. ſi religioſus & 12. quæſtione j. ca. Nolo & c. non dicatis. Id enim videtur poſſe dici, vt ſi conſenſus Abbatis non interueniat ſuum velle vel nolle effectum non pariat, & hoc idem contingit in ſeruo, quòd ſuum velle vel nolle reſpectu hæreditatis, quando eſt hæres inſtitutus nihil operetur niſi interueniat volũtas, & iuſſus domini, & ex eo, quod iura dicunt Monachum non habere nolle vel velle non ſequi-

ſequitur neceſſariò, quòd Abbati ſolui poſſit abſque voluntate Monachi, & hæc ſolutio colligitur ex his, quæ diſputando dixit Imo. met in l. ſi paterfamilias poſt nu. 8. ff. de hæred. inſtit. in relata quæſtione de Monacho inſtituto an idem iuris, quod in ſeruo ſeu magis, quod in filio, vt frequentioribus placuit, vbi docte quidem, & eleganter ſcripſit in quibus Monachus conueniat cum ſeruo, & in quibus cum filio, quem locum addes alijs relatis. Præterea reſponderi poteſt ex his, quæ Bald. & Paul. Caſtren. relati dicebat diſtinguendo voluntatem in his, quæ ſunt iuris, & in his, & quæ ſunt facti nihilque iuris habent annexum, vt primo caſu procedat c. ſi religioſus, vt non habeat velle, nec nolle, ſecundo caſu dicatur habere voluntatem, vt in propoſito facto, quæ diſtinctio probatur ex his, quæ eleganter ſcripſit Bart. in l. ſi ſtipulatus fuerim illud, aut illud. ff. de verb. oblig. & facit leg. fin. ff. eo. & quod ſcripſit Ioan. Bap. Peru. in tract. de arb. in 4. lib. c. j. & c. 4. num. 3. in illa quæſtione an ſeruus vel Monachus poſſit eſſe arbitrator. Nec mouet, quod ſecundo loco dicebatur non eſſe bonum argumentum de ſeruo ad Monachum ex eo, quod retulimus magis filio, quàm ſeruo comparari ſi Monachus inſtituatur hæres. Poſſem nanque dicere argumentum de ſeruo ad Monachum locum habere in contractib. in quibus verſamur, non autem in vltimis voluntatibus in quibus magis filio comparatur, vt ſcripſit Iaſ. in dicto §. per ſeruũ, quem probat Auer. in ſua cent. in relato loco. Sed quia hoc improbat. Dec. in dicto §. per ſeruum, quoniam & in multis iuris articulis in vltimis voluntatibus Monachus ſeruo comparatur, improbat etiam Ripa in dicta l. j. ff. de vulg. ſub num. 151. ideo dicendum eſt hanc comparationem, & æquiparationem locum habere vbi eadem ratio interuenit, & vbi Monacho poſſit conuenire vt conſiderabat Dec. & rectè in dicto §. per ſeruum in fin. citat Bal. in leg. ſeruis C. commu. de ſucceſſ. & facit, quod ſcripſit Bartol. in leg j. in §. lex falcidia. ff. ad leg. fal. ſed in caſu propoſito, nedum eadem, verùm maior interuenit ratio. vt probaui referendo Dec. ergo ſolui non poterit

Abbati abſque voluntate Monachi,& ſi dicamus(vt plerìq; ſcripſere)comparari ſeruo vel filio, prout magis expedit monaſterio,vt in relatis locis habetur, non video vtilitatem aliquam ex ſolutione fienda monaſterio afferri,imò potius incommodum cum nihil iuris ſit in adiecto(vt non ſemel diximus) non igitur recedendum erit à perſona Monachi in ſolutione fienda abſque eius voluntate l.cum quis.ff.de verb.obl.placet etiam in ma-
46 teria referre,† quod eleganter inquit Bal. in l.j. nume.7. Quibus res iud.non nocet vbi quæſiuit,quid ſi ſoluatur Abbati, quod Monacho debetur an ſoluens liberetur; quidam dicunt non liberari propter l. Stichum in §. vſufructum.ff.de ſolu.ff.de cond.& demon. le. qui hæredi. ff.de manu.teſta.l.Lucius tu dic,quòd aut eſt quæſitum ius monaſterio,& liberatur l.j. C.de bon.mater. aut non eſt quæſitum,vt quia per modum implendæ conditionis,& tunc ſecus,vt in contrarijs, quod tene memoria. hæc ille,qui ſentit cum nullum ius ſit in adiecto veram eſſe noſtram ſentẽtiam,ſed & addes,quæ diximus de Monacho, vt adiectus conſtitui poſſit, & eidem rectè ſoluatur abſque controuerſia admittendum in Monacho prioratum perpetuum,aut dignitatis adminiſtrationem habente. Nam & is agit c. cum deputati extra de iudi.de quibus plenè,& eleganter Fel. ſcripſit in c. cũ dilecta de reſcrip.nu.78.& nu.84.& Stef.Auf. apud dec. Thol.cccxiij.vbi in quottidiano caſu pulchre diſtinguit inter Monachum prioratus,&dignitatis adminiſtrationem habentẽ,& illum,qui villæ vel prædij adminiſtrationẽ habet,quaſi quandam cuſtodiam is vltimus habere cenſeatur,quib. addes recen. Ariminen.in trac.deceſſ. bonorum in iiij.q.prin.qui Bal.citarunt in l.ſi filiofamilias il 2.ff.ſol.ma.vbi eleganter inquit Monachũ adminiſtrationem habentem loco filij emancipati haberi. Et ex his habes,quid ſi nouitius(vt vocant)eſſet adiectus.de de quo per Fed.Senen.in conſi.ſuo ſeu quæſt.32.col. fin. & Aym.in conſi.325.col.3.par.2.

Decimo quarto relata regula amplianda eſt in filio
47 adiecto,vt ſi pater ſibi aut filio ſtipulatus† ſit perſona ſi

lij complectatur,vt ei rectè ſoluatur. Nec enim intereſt quis ſibi,aut extraneo cuilibet,aut ſibi,aut filio ſuo dari quis fuerit ſtipulatus,in tantum,quod ſiue eo in poteſtate manente, ſiue emancipato rectè ſoluatur, l. eum qui ita §.qui ſibi.ff.de verb.obligat.ff.de ſolu.l.Stichum in §. quæſitum.ff.de conſt.pecun.l.ſed ſi filio. §.ſi mihi. Nec ad rem pertinet,quod qui filio ſuo dari ſtipulatur,ſibi acquirit. Quia ex quo pater ſuam in ſtipulatione perſonã adiunxit,effecit,vt perſona filij adhibita intelligatur,nõ acquirendæ obligationis,ſed ſolutionis cauſa, vndè ſi ſoli filio ſuo in poteſtate manenti, dari quis ſtipulatus ſit, non rectè filio ſoluetur,quoniam filij perſona obligationi magis,quàm ſolutioni applicatur, vt Iuriſconſultus eleganter inquit, in dicto §.qui ſibi. Nec etiam moueat, quod quando ex perſona filij vel ſerui quæritur actio patri vel domino,& filio,& ſeruo ſolui poteſt,l,quod ſeruꝰ. ff.depoſi.vbi Bartol.& l.ſi vnus in princip.ff.de pact.vbi Bartol.& Dec. in l.filius.C.de pactis,& dixi in præcedenti quæſt.& adde Auer.in ſua centuria,in loco de ſeruo ad Monachum,id enim admittendum eſt, vbi actio per filium ſeu ſeruum acquiritur, abſq; facto patris vel domini.at vbi factum patris, vel domini interuenit, & eis acquiritur ex facto proprio,quia filio ſuo ſtipuletur, locũ habet,quod Iuriſconſultus ait, filio ſolui nõ poſſe,vt diximus. Nec me latet Raphael. Cumanum tentaſſe dicere in dicto §.qui ſibi in fi.nunquam poſſe ſolui filio, vel ſeruo,etiam ſi quæratur obligatio ex contractu facto per filium,vel ſeruum. Nam relatæ leges ſi vnus,& l.quòd ſeruus loquuntur in contractibus, qui rei interuentu cõtrahuntur.vndè æquum eſt ſi filius,vel ſeruus tradit iſ- 48
dem,poſſit fieri traditio,lex enim ſi vnus, ſecũdum Cũ. loquitur de pecunia credita,& intelligi debet mutuata, & ſecundum eum probatur ſententia ſua in l.ſi cum dotem in §.tranſgrediamur.ff.ſolut.mat. At vbi ſolum verbis filius vel ſeruus contraheret,non videt quomodo ſolui poſſit filio vel ſeruo. Hæc ille,cuius ſententiam non improbat Iaſ. ibidem ſub numero 10. ſibi in hoc parum conſtans,vt patet ex his,quæ ſcripſit in d. l. ſi vnus in pr.

ff. de pactis, & in l. filius paciſcẽdo. C. de pactis & ſententiam Raph. confirmat ex philoſophica lege (vt ait) bona fides. ff. depo. & ex relato text. noſtro. §. qui ſibi in ver. quòd ſi ſoli, &c. Sed certè à ſententia Barto. & aliorum quæ recepta eſt, non puto recedendum. Quę probatur in lege ſi vnus citata in illis verbis, ſic enim & his, qui in noſtra poteſtate ſunt rectè ſoluitur, quod crediderint, & reliqua, & (vt dixi) legendum eſt, ſic enim, nõ ſicut enim, prout in codice Paul. Caſtr. legebatur, & in meo legitur. piſana namque litera habet, ſic enim, & rectiùs. verbum autem credendi latè patet, cuicunque enim rei aſſentiamus alienam fidem ſequẽti, mox recepturi quod ex hoc contractu credere dicimur, vt in l. prima. ff. ſi cer. pet. nec eſt verum de pecunia quicquam in textu dici, ſed generali verbo Iuriſconſultus eſt vſus. Prætereà quando abſq; facto patris, vel domini quæritur actio ex contractu filij vel ſerui, illa ratione videtur eiſdem poſſe ſolui, quia ſeruus vel filius, qui proponitur ad contrahendum, cenſetur propoſitus ad ſolutionem recipiendam, vt eleganter inquit Barto. in l. quod ſeruus, & in l. filiæ. ff. de ſolut. & §. tranſgrediamur, non probat contra communem ſententiam, vt & Iaſ. ipſe fatetur, text. autem noſter in ver. quod ſi ſoli loquitur in patre ſtipulãte dari ſoli filio, qui caſus diuerſus eſt ab eo, quem retulimus, quando ex contractu filij vel ſerui, abſq; facto domini vel patris acquiritur eiſdem, & qui caſus diuerſam habet rationem, vt dixi, verùm quod diximus, vbi quis ſibi aut filio ſtipulatus ſit, decem dari complecti perſonam filij, vt ei rectè ſoluatur, non vt obligatio † acquiratur, reſtringitur duob. 49
modis. Primus eſt, cùm ſtipulatur pater ſibi reddi in vita, aut filio poſt mortem, nam tunc filius etiam ad obligationem videtur adiectus, vt hæres, l. pater cum filiæ. ff. de pactis dota. Secundus eſt, quando pater dat dotem pro filia, & ſtipulatur ſibi reddi, aut filiæ, l. vxorem in §. teſtamẽto il. 2. in fin. iuncta glo. in ver. recuperauerat in fin. de leg. 3. Ratio eſt propter ius, quod habere poteſt filia in dotem ſolidam, l. 2. in princ. & §. 1. ff. ſolut. matr. & quia patris eſt officium dotare filiam, l. vltima C. de dotis pro-

tis promiſ. l. qui liberos. ff. de ritu nup. de quo Alexan. in conſ. 139. nu. 8. vol. 2. & con. 61. vol. 6. Aug. Ber. q. 113. Par. in conſ. 29. nu. 60. & ſeq. vol. 3. quæ probantur etiam ab Imo. & Alex. in fin. d. §. qui ſibi, &c. & his addes, quæ latius dicam in 12. limitatione.

Decimoquinto amplia per contrarium in patre adiecto, verbi gratia, in filio ſtipulante, ſibi aut patri dari. Pa 50
tri enim tanquam adiecto rectè ſoluitur. ſed hoc ita demùm verum eſt, ſi patri obligatio, quæ ex ſtipulatione prouenit, acquiri non poteſt. veluti ſi filius familias miles de Caſtrenſi peculio ſtipuletur, vt in l. Stichum, in §. quæſitum. ff. de ſolut. ſi verò patri obligatio acquiri poteſt, dic, vt per gl. & Doct. ibidem, vt valeat ſtipulatio, & patri tantùm quæratur, & circa ſolutionem reſpondendum eſt, vt in præcedenti ac antecedenti Ampliationibus dixi, & cæt.

Decimoſexto amplianda eſt, †& ſi filij familias perſo- 51
na adiecta ſit, veluti ſi promiſeris mihi aut Mæuio filio familias. dubitari namque non poteſt, quin ſolutio rectè eidem fiat, & contingat liberatio, argu. text. in l. Stichum in §. vſumfructum. ff. de ſol. & facit l. eum qui ita in §. qui ſibi. ff. de verb. oblig. in illis verbis, neque enim intereſt ſibi, aut extraneo cuilibet, aut ſibi, aut filio ſuo quis ſtipuletur. ſed illa ſuboritur quæſtio, num patri rectè ſoluetur abſque voluntate filij, ita vt liberatio contin
gat. & rectè ſolui poſſe videbatur, † nam ſi furioſus, vel 52
pupillus eſt adiectus, rectè ſoluitur tutori vel curatori dicto §. vſufructum, & dixi ſuprà in 11. ampliatione, vbi probaui poſſe ſolui in requiſito pupillo. fortiùs ergo & patri in requiſito filio poſſe ſolui, dicendum eſt, maius namque eſt imperium patris in liberos, quàm poteſtas tutoris vel curatoris, l. in ſuis. ff. de lib. & poſthu. iuncta. l. 1. ff. de Tute. & inſt. de tute. in prin. Item vulgare illud eſt, natura patrem & filium eandem perſonam penè cẽſeri, l. fin. C. de imp. vndè vox patris, vox filij dicitur, inſt. 53
de inut. ſtip. §. ei qui, ſunt namque pater & filius vna ca
ro. §. hac authoritate, 35. diſt. & poſſem ſexcentis exemplis ac quæſtionibus comprobare, quibus propter hanc coniun-

coniunctionem, & vnitatem seu vnionem patris, & filij multa similia à nostris Doctoribus recepta patēt. de quibus apud Doctores in dicta l. in suis Luc. Penen. l. scimus in fin. C. de Agri. & cen. Mar. in l. in auditum filium. ff. de sicca. in l. vni. C. de rap. vir. & sin. 160. & sin. 448. Goz. in consil. 1. num. 24. & plenè And. Tiraq. in l. si vnquam in verbo præfatio, num. 15. & multis numeris seq. C. de re uo. dona. & sat sit loca retulisse, non enim soleo membra nas occupare. denique hæc sententia probari videtur, ex his quæ scripsit Imo. in dicto §. vsufructum ver. Nota, &cet. is enim inquit in verba infrascripta. Nota quòd vbi Adiectus habilis est, ad acquisitionem, videtur posse dari alteri repræsentanti eius personam, etiam non requisita eius voluntate, secus quando non est habilis ad acquisitionem vt seruus. Nam tunc in eum merum factum videtur ponderatum, ideò tunc non potest solui domino sine eius voluntate, & ita videtur velle hæc litera si diligenter ponderetur. hactenus Imol. cùm ergò filiusfamilias habilis sit ad acquirendum, & pater referat personam eius, rectè videtur patri solui posse absque voluntate filij. Præterea naturali ratione hæc sententia recipienda videtur, & est talis. Si stipulator contentus fuit solutionem fieri, finge filiofamilias impuberi, fortius si patri fieret, assensisse censeri debet, tanquam personæ magis idoneæ, vndè id ex verisimili mente interpretata actum censetur, Gloss. in l. tale pactum in §. fi. ff. de pactis, & dixi suprà in 11. ampliatione, vbi reddidi rationem, quare tutori solui possit. contra verò quòd filiofamilias soluendum sit, patrique solui non possit, absque voluntate filij, facit, quia vbi seruus adiectus est solutioni, domino solui non potest sine voluntate serui, l. si stipulatus sum mihi aut Sticho, l. Stichum. §. vsufructum. ff. de solu. & dixi suprà in 12. ampliatione. Nè ergò deterioris conditionis sit filiusfamilias, quàm seruus idem quod in seruo respondendum videtur. Præterea solutio facti est, l. consilio in fin. ff. de cura. fu. in fin. quæ autem facti sunt non transeunt ad dominum, sed in propria persona adimplenda sunt, l. qui hæredi. ff. de cond. & de-

& demon. l. stipulatio ista §. hi qui. ff. de verbor. obligat. ff. de acquirend. possess. l. quòd seruus; & l. possessio. §. 1. facit l. & hæredi in §. quòd si seruus. ff. de pact. quæ ratio confirmatur ex his, quæ dixi in 12. ampliatione, ac ex his quæ scripsit Barto. in l. Iulianus. ff. de verbor. obligat. ac inferiùs plenius dicam, in 1. limitatione ver. secunda ratio & ver. aliam, & tertiam, &cæt. rursus hæc sententia probatur ex regula, quòd à persona recedendum non sit, l. cum quis. vbi gloss. ff. de obligat. l. si stipulatus sum mihi, aut Titio. ff. de solut. regulæ ergo inhærendum est, & qui vult dicere limitatam probet, l. omnis diffinitio. l. 1. ff. de reg. iur. vbi Deci. Bart. in l. quoties. ff. si quis cau. & quòd merum factum hîc consideretur, ex eo patet, quod si pater sibi, aut filio stipuletur, filio rectè soluitur l. eum qui ita §. qui sibi. ff. de verb. obligat. l. Stichum. §. quæsitum. ff. de solut. & dixi paulò superiùs in 14. ampliatione. Deniquè hæc sententia probatur ex l. vero procuratori in §. 1. ff. de solut. quia certam formam habuit hæc stipulatio, ex quibus in hanc sententiam inclino. Nec mouere debet text. (vt puto) in dicto §. vsufructu, & relatum argumentum cùm possit solui tutori, & curatori, magis ergò & patri. illud namque vtilitatis causa receptum est contra ius strictum, & bono, & æquo, vt indicant verba legis quod quidem Labeo, & Pegasus vtilitatis causa putauerunt recipiendum esse, & declaraui in 11. ampliatione, vbi probaui ex præsumpta voluntate stipulatoris re- 54
ceptum ex bono, & æquo, nec est nouum, vbi quæstio est ex bono & æquo, sub authoritate iuris scientiæ pernitio seplerunque errari, vt est elegans text. in l. si seruum in §. sequitur. ff. de verbor. obligat. Inquit etiam eleganter Iurisconsultus in l. ita vulneratus circa fin. ff. ad l. Aqui. Multa autem in iure ciuili contra strictam rationem disputandi pro vtilitate communi recepta esse, innumerabilibus exemplis probari potest, cùm ergo sit in illis casibus ius singulare, in consequentiam trahendum non est l. ius singulare. ff. de leg. l. quòd vero. §. de viro. ff. so. mat. Imperium autem coniunctionem. & dominium ac relationem, seu repræsentationem in hac quæsitione quæ fa-

ctum

ctum respicit, considerari non debere existimo, secundū ea tamen, quæ dixi in vndecima ampliatione, & statim
55 subijciam. Nec etiam obstat quod Imol. relatus inquit, in dict. §. vsufructum, quòd vbi persona est habilis ad acquirendum, potest solui referenti eius personam. Quia vt omittam, quòd pater non refert per omnia personam filij, veluti tutor pupilli per liberos nostros, quos in potestate habemus, regulariter nobis acquiri, item & per seruos instit. per quas personas nobis acquiri in princip. §. 1. quod ait Imol. consideratis personarum qualitatibus forsan esset admittendum, eius namque dictum secundum ipsum. §. ex quo notauit, intelligendum est, iuxta doctrinam Bart. in l. non solùm in §. liberationis verba. ff. de li. leg. sed & addes, quæ dicta sunt, intelligenda esse in filio. familias pubere, secundum à nobis scripta in 11. ampliatione, quòd si filiusfamilias Adiectus impubes esset tento dicere, patri rectè solui posse in requisito filio, vtilitatisque causa recipiendum esse, cùm eadem ratio interueniat, quæ in tutore, vt ius strictum tēperetur, ex præsumpta voluntate stipulatoris, à lege ex bono & æquo, vt in 11. ampliatione. quæ enim illic scripta sunt, huc erunt transferenda. quæ ratio si consideretur, fortissima est, & remouet alia contraria, sed in præmissis cogitandum puto, quando non succurrit in articulo, neque lex clara, neque Doctorum authoritas. Quod autem diximus filiofamilias Adiecto solui posse, ampliandum est, & si emancipatus esset, cùm in melius statum immutauerit, vt statim subijciam.

56 Decimoseptimo amplianda est in Adiecto capite diminuto, scilicet in eo, qui in melius statum mutauerit, melioremque suam conditionem fecerit, veluti si filius Adiectus emancipatus sit, vt probatur in l. Stichum in §. vsufructum. ff. de solu. secundum vnam expositionem glos. & in l. eum qui ita in §. qui sibi. ff. de verb. obligat. Doct. in l. cùm quis. ff. de sol. vbi Imo. receptum à frequē tioribus testatur, & Alexan. in dicto §. qui sibi in prin. & Ias. sub numero 14. Non desunt tamen contradictores,
57 quos referunt prædicti in relatis locis. Aduersatur namque

que secundum Alexand. vbi suprà text. in l. si is qui in §. Iulianus. ff. de fur. vbi Iurisconsultus ait, si is qui pecuniis exigendis præpositus est, manumissus exigat furti te heri, nec est dubium, si seruus efficiatur liber, statum suū in melius mutasse, & tamen mandatum à lege reuocatur ex præsumpta domini voluntate, eique solui nequit, & idem probat text. in §. & huic simile instit. mand. alias §. rectè ver. & huic simile. Item aduersari videtur text. in l. cùm quis. ff. de solut. dum legitur adiecto solui non posse, si se in adoptionem dederit. & tamen qui adoptatur conditionem suam potius meliorem, quam deteriorem facit, cùm adoptio causa cognita fiat. quæritur enim an adoptio sit vtilis iux. l. nec ei. ff. de adoptio. & hi putabant. §. qui sibi, hanc sententiam non probare: quia loquitur in filio emancipato, & propter coniunctionem, & vnionem inter patrem & filium mandatum non reuocari, si emancipatus fuerit à patre, & tanquam facto patris id euenerit. vt Petr. Bess. asseuerabat, & hoc propter coniunctionem, & vnionem prædictam inter patrem & filium euenire, Alexand. qui in hac fuit sententia, respondit, in dicto §. qui sibi secundum Bartol. in l. si quis seruo. ff. de solut. & hæc materia tractatur in l. rogasti in §. fugitiuus maximè per Alexan. & Dec. in l. si eius. ff. si cert. pet. ego autem puto à communi sententia non esse recedendum. & quæstio hæc, quæ ex lectione doctorum indifficilis videtur, seu scrupulos habere (ni fallor) si ratione naturali consideretur, & vt infrà dicam, facilis redditur & clara. † Præfari igitur placet receptum esse 59
mandatum aliquando iuris dispositione reuocari, cùm mandatarius deterioris conditionis efficitur, cumque causa noua superuenit, quàm si mandatarius sciuisset, verisimiliter reuocasset. lex enim hoc facit tanquam in mandato tacitè hoc sit actū, si mandatarius, seu adiectus in eodem statu permanserit, l. si cùm Cornelius, l. cum quis. ff. de solut. & plenè dixi in tract. de decoctoribus in tertia parte, numero 50. & dicam infrà in limitatione secunda, & in Adiecto hanc rationem reddidit Alb. in lege cùm quis in fin. ff. de solu inquiens propter status mutationem,

tionem, & deteriorem conditionem effectam adiecti mandatum de soluendo eidem à iure reuocatur, quoniam ab eo propter status mutationem, non posset ita commodè, vt antea stipulator exigere, vel actione mandati vel negotiorum gestorum. consideratur ergo à lege, num durior difficiliorque exactio fiat creditoris, in repetendo seu exigendo ab Adiecto seu mandatario. &
60 hoc respectu dicitur in deteriorem statum deuenisse. vndè licet Adiectus ipse meliorem conditionem suam fecerit, si tamen durior, & difficilior esset exactio, ipsi creditori respectu ipsius creditoris, statum suum deteriorem Adiectus fecisse dicitur, & hoc considerauit etiam Petr. Bes. in dicta lege, cùm quis, & refert Iason. vbi suprà, & Deci. in dicto §. si fugitiuus, numero quinto, qui tamen Petr. alioqui vir acutissimi ingenij, in hac quæstione se inuoluit. Hinc est, quod licet adiectus, qui se in adoptionem dederit, meliorem conditionem suam fecerit, respectu tamen creditoris, quia in alterius transit potestatem, deteriorem potiùs quàm meliorem facit, vt
61 est expressum in dicta l. cùm quis. Hinc etiam sequitur, quod si adiectus efficiatur religiosus seu monachus, eidem non rectè soluitur, lex namque mandatum de soluendo reuocat, nam & si monachus quo ad animam, & salutem meliorem suam conditionem fecerit, l. Deo nobis C. de episc. & cler. cùm tamen transeat in potestatem Abb. vt notat gloss. in l. si ex causa in §. Papinianus. ff. de mino. cumque deterior exactio reddatur, quo ad creditorem conditionem suam deteriorem fecisse dicitur. Idque probant Old. Iac. Bartol. Abb. Raphael. Imol. & alij in dicta l. cùm quis. His præfationibus habitis, ratione naturali suadetur, & si lege deficeremus iuxta elegãtem text. in l. in summa in §. idem varus. ff. de aqua plu. arcend. si causa non superueniat in adiecto vel mandatario, qua creditor ad reuocandum mandatum moueri po
62 tuerit legem non reuocare. Dicet aliquis, cur lex non reuocat in filio emancipato, & reuocat in seruo manumisso? Resp. diuersam orationẽ reddi inter seruum, & filium. licet enim filius emãcipetur, tanta tamẽ remanet vniõis & con-

& coniunctionis causa inter patrem, & filium de qua dixi in ante p. amplia. vt causa reuocandi legum prudentibus non sit visa. quæ coniunctio & vnio non potest considerari in seruo manumisso. solet enim vt Ang. Imo. & Cast scripserunt in d. l. si quis seruo. ff. de solu. manumissus ceruices erigere contra priorem dominum l. si manumissori. C. de lib. & eorum libe. nec video hanc rationem esse contra communem, vt dixit Ias. vbi supra in fin. nu. 15. & iunge hanc rationem cum præcedenti, licet enim maximum beneficium in seruum, dominus contulerit libertatem dando, maius tamen erat imperium domini ante in seruum, quàm posteà, ideò in exigendo non tanta fiducia non tanta facilitas, quæ vt dixi respectu creditoris consideratur, sed & addes, quod in seruo manumisso alia non relata (quod sciam) succurrit ratio, quę colligitur ex tex. in §. & huic simile Instit. mand. & est talis seruo manumisso ideò non posse solui, quia nouus homo ex libertate factus est, & non is, qui ante, sed alius dicitur. verba imperatoris sunt hæc. cum alioquin stricta iuris ratione non possit liberari, quia alij soluisset, quã cui soluere debuerit, est tamen notabilis ratio illa, quam superius retuli.

†Denique licet tex. in §. qui sibi loquatur in patre, qui 63
stipulatus est sibi, aut filio, & dicat posse solui filio emãcipato; si tamẽ fuerit filius familias adiectus ab extraneo in ea sum sententia, vt eidem emancipato solui possit. & crebrior sanè est hæc sententia (vt dixi,) tum quia inquit tex. in dicto §. qui sibi nihil interest an quis sibi aut filio, seu sibi, aut extraneo cuilibet stipuletur, vt Decius animaduertit in d. §. si fugitiuus. Tum propter §. vsufructum, & quia non video hoc casu proponi causam quare durior seu difficilior exactio creditori reddatur, & consequenter non considero legitimam causam quare reuocationem mãdati lex inducat proter emancipationem, cũ meliorem cõditionem suam magis fecerit, quàm deteriorem, quicquid dixerit Petr. Bellut relatus à Ias. vbi supra. pro qua sententia induci potest etiam text. in dicta leg. cum quis. vbi consideratur transitus in aliam pote-

ſtatem pro conditione deteriori. ergo per contrarium liberatio à poteſtate pro meliori ſtatu habẽda eſt, vt quod operatur propoſitum in propoſito operetur, oppoſitum in oppoſito leg. & ſi contra. ff. de vulg. leg. fin. §. fina. ff. de leg. 3.

Eſt & aliud non omittendum circa ſeruum manumiſſum, doctores nanque relati loquuntur in ſeruo adiecto ſolutioni à domino ſeu in ſeruo propoſito à domino pecunijs exigendis; & volunt (rectè quidem) manumiſſo ſeruo, quia difficilior fit exactio mandatum à lege reuocari ex præſumpta volũtate domini creditoris, & relata iura videlicet l. ſi is in §. Iulianus, & leg. ſi quis ſeruo, & §. & huic in propoſito facto loquuntur, ſed finge 64
ſeruum adiectum ſolutioni ab extraneo, & non à domino; poſſe nanque adijci nõ dubitatur l. ſi ſtipulatus ſum mihi aut Sticho. ff. de ſolut. & dixi ſupra in 10. Ampliatione num ſi manumittatur rectè ſolui poterit, & poſſe exiſtimo arg. text. in dicta l. cum quis inducendo, vt paulò ſuperius dixi, & cũ is meliorẽ ſuam conditionẽ fecerit, nec cauſa proponi poſſit quare mãdati reuocatio fiat, & hoc caſu ceſſant rationes relatæ, & argumento eſt, quod dixi de filio familias adiecto ab extraneo, & emancipato. Obſtat tamen ratio Imperatoris, quia alij diceretur fieri ſolutio cum nouus homo propter manumiſſionẽ factus ſit, vt dixi citando tex. in dicto §. & huic ſimile cogita pro reſponſo

65 Decimooctauo †Amplianda eſt etiã in adiecto cap. diminuto, & qui conditionem ſuam deteriorem fecerit iuxta l. cum quis. ff. de ſolut. ſi hoc expreſſe eſt actum, vt tali capite diminuto ſoluatur leg. Stichum in §. vſufructũ ff. de ſolut. ſecundum vnam expoſitionem Accurſij, quę & ſi diuinationem ſapit (vt doctores dicunt) non tamen poteſt de ea probabiliter dubitari, quia ſic ſtipulari poſſumus mihi, aut Titio cum capite minutus erit, vt inquit Iuriſconſul. & ratio naturalis hoc ſuadet, lex nanq; mandatum reuocat ex veriſimili mente creditoris, ceſſat ergo coniectura legis vbi expreſſa in contrarium voluntas creditoris oſtẽditur. Id autem quòd diximus poſſe ad-

ſe adijci perſonam ſuſpectam Ang. retulit ad illam vul- 66
garem quæſtionem, num procurator conſtitui poſſit ita vt propter nullam ſuſpicionis cauſam reuocari poſſit, & num pœnæ adiectio teneat, & putat non poſſe, & pœnæ adiectionem non tenere, ex notatis à Bart. in l. cum precario. ff. de preca. facit l. non dubium C. de l. & addit ſe ex facto conſultum apud Florentiam vt ſupra reſpondiſſe: idq; verum eſſe patet ex eius reſponſo 225. Punctus eſt talis, Martinus, &c. Cuius ſententiam probat Imo. addens hoc eſſe verum etiam ſi iuramentum interueniat licet reuocans ſit periurus iuxta glo. in c. fi. in ver. reuocatus de procu. in 6. & hæc recepta eſſe patet ex reſponſo Alexan. 118. viſis col. 1. nu. 4. & 5. & col. fin. nu. 12. & ſeq. volu. 2. & Par. in conſil. 8. circa. fi. vol. 4. & conſil. 55. eo. vol. & declara, vt per D. Ant. Gale. plene quidem in trac. ad for. cam. oblig. pag. mihi 104. & pag. 110. & ſeq. Gome. in regulis canc. regula de Annali q. 40. & in pulchro caſu conſuluit Dec. in conſi. 521. num. 12. & ſeq. & adde in materia Caſſad. de Appel. Dec. 2. & Rot. Bonon. Dec. 49. de anno 1536. &c.

†Decimonono extendenda eſt regula, & in capite di- 67
minuto, & qui culpatæ, & improbatæ vitæ factus fuerit, quando tamen diuerſa res in perſona adiecti eſt deſignata, verbi gratia ſtipulatus ſum mihi decem, aut Titio hominem ſecundum ea, quæ in ſecundæ partis huius tractatus initio, diſputando dixi, & hoc probatur in leg. Stichum in §. vſufructum. ff. de ſolut. ſecundum vnam expoſitionem, quam probat declaratque Bartol. ibidem, quia inquit Iuriſconſult. ſi vſufructum mihi, aut Titio dari ſtipulatus ſum Titio capite diminuto facultas ſoluendi Titio non intercidit, alius namque eſt vſufructus 68
in perſona Adiecti, & alius in perſona ſtipulatoris l. ſtipulatio iſta in §. ſi quis ita. ff. de verb. oblig. quæ expoſitio ab Ang. Paul. Caſt. & Imol. commendatur, probat & Iaſ. in l. eum, qui ita in §. qui ſibi num. 15. ff. de verb. obli. & ex ea ſingularem limitationem colligunt ad l. ſi cum Cornelius & l. cum quis. ff. de ſolut. vt non procedant, 69
quando diuerſa res eſt deſignata in perſona adiecti, vt

dixi ſi ſtipulatus ſum mihi decem aut Titio fundum, ſed locum habeant quando eadem res, & principali, & Adiectio ſeu procuratori ſoluenda eſt, & notauit etiam Alex. apud Bar. in d.l. ſi cum Cornelius, & huius rei non minus veram, quam naturali ratione munitã cauſam reddunt, quam Raph. ibidem non conſiderauit, & eſt talis. Debitor in ſoluendo hoc caſu duplicem facultatem habet reſpectu perſonarum, & rerum, poteſt nanq; ſoluere adiecto, poteſt & diuerſam rem, ne ergo hæc facultas in ſtipulatione deducta auferatur merito curandum non eſt, ſi adiectus conditionem ſuam deteriorem fecerit, ſed quando illud met, quod eſt in obligatione eſſet in ſolutione, quia eadem res deſignata eſt in perſona vtriuſque, tunc quoniam hæc facultas eſt circa perſonam tantum facilius perditur ſi adiectus conditionem ſuam deteriorem fecerit dicta l. cum quis, & de qua vide, quæ inferius
70 dicam. Et ex his ſequitur vnum (ni fallor) neceſſarium, & quod notandum arbitror, vt prædicta admittenda ſint in adiecto gratia debitoris tantum, contrà verò ſi eſſet adiectus gratia creditoris ceſſaret namq; ratio Bart. quia non auferetur facultas hæc debitori ſoluendi alteram ex rebus deſignatis in ſtipulatione, de quo adiecto gratia creditoris dixi in j. parte ver. Adiecti etiam creditoris, num. 37.

71 † Vigeſimo amplianda eſt regula, & ſi adiectus ſtatũ immutauerit capiteque fuerit diminutus, vbi in ſtipulatione res deducitur, quæ perſonæ cohæreat, & per procuratorem domino acquiri non poteſt, vt vſufructus, exẽpli gratia, ſi ſtipulatus ſum mihi aut Titio vſufructum.
72 Nam vſufructus non poteſt acquiri domino per procuratorem l. qui ita §. j. & ibi not. ff. ad S. C. Trebel. cum ergo acquiri cediue domino non poſſit, vt procuratori meo ſtipulari non videor, mirandum non eſt ideò ſi facultas hæc reuocata non cenſetur ſi ipſe adiectus deteriorem conditionem fecerit. tunc enim id ſpectatur (vt ſæpè diximus) cum pro ſtipulatore recipit, & conſideretur, quia ſtipulatori obeſſe poterit. At quando ad ſui commodum recipit adiectus nihil proponi poteſt, quod ſtatus

ſtatus immutatio eiuſdem conſideretur. ad prædicta cito tex. in l. Iulianus in §. qui fundũ. ff. de ver. obli. & quæ à doctoribus ibidem not. & hæc Ampliatio ſubtiliter colligitur ex his, quæ ſcripſit Bart. in dicta l. Stichum in §. vſufructum. ff. de ſolut. vbi Paul. Caſtr. commendat Bar. dicens hoc pulchrum & ſubtile, ex qua ampliatione illud ſequitur, vt animaduertit Raph. ibidem, quod vbi aliquis adijcitur ad ius perſonale, quale eſt vſufructus cenſetur adiectus animo donandi. Sed & addit ſe dubita- 73
re quoniam ſaltim commoditas vſufructus poteſt tranſferri l. e. vſufructus. ff. de ſolu. mat. vbi not. Vnde donatio præſumi non debet l. cum de indebito. ff. de probat. quæ ſententia poſſit comprobari ex ijs, quæ Alciat. ſcripſit in reſp. 26. donationis 21. To. 2. lib. 5. ſed (vt dicam quid ſentiam) ratio Raph. me valdè mouet, non tamen à Bartol. diſſentio, cuius ſententiam ab alio reprobatam non legi & certè verum & notandum illud eſt formalem vſufructum informalem tranſire non poſſe, quia cohæret perſonæ, & in qua eradicatur propter ipſius vſufructus naturam, vt inquit Aret. referendo Bar. in §. finitur propè num. 2. inſtitu. de vſufru. cum ergo quis ſtipulatur ſibi, aut Titio vſufructum neceſſariò ſequitur ſtipulantem Titium donationis cauſa adijcere voluiſſe cum ſciret ex 74
perſona Titij ſibi acquiri non poſſe. Non enim poteſt capi alia coniectura, quàm donationis, vnde præſumenda eſt donatio, vt per Doct. in l. ſi cum aurum. ff. de ſolut. & ſcripſit Iaſon, quando præſumatur in l. j. fundum per fideicommiſſum ff. de leg. j. facit regula cuius per errorem vbi Deci. & Hieron. Cag ff. de reg. iur. item facit l. Campanus. ff. de op. lib. & videri poteſt Alex. in conſi. 13. nu. 3. vol. j. & Cur. Iun. in conſil. 56. nu. 5. & qui licet excludant donationem ipſam, non tamen negant præſumi quando alia coniectura ſumi non poteſt, nec moueat, quòd Cum. dicebat commoditatem transferri poſſe, id enim non nego, ſed in ſtipulatione vſufructus ipſe deductus eſt, quem acquiri non poſſe diximus, aliudque eſt vſufructus, & ipſum ius, aliudque commoditas, vt ex ſe patet, & notatur in relatis locis, & cum in ſtipulatione de

ne de vſufructu ſit dictum ſubtili quidem ratione præ-
ſumptionem donationis in perſona Adiecti Bar. neceſſa-
rio induxit, pro qua ſententia facit, quod glo. Bart. & alij
75 ſcripſerunt in leg. ſi Procuratori ff. de condit. ob cauſ.
quod qui ſoluit falſo Procuratori ſciens prudenſque nõ
liberatur nec repetit: quia ex quo id ſciuit neceſſariò pre-
ſumatur donaſſe, & ex his addes ſingularem declaratio-
nem ad hanc doctrinam Bart. quam notaui inferius in
prima limitatione ver. quod autem nume. 104. & ex his
in ſimili etiam cõfirmatur doctorum communis inter-
pretatio ad l. Proculus. ff. de vſufruct. quæ ſingularis eſt
ſecundum Bald. ibidem, in qua legitur ſi teſtator legat
vſufructum ædium eo adiecto onere, quòd altius non
tollatur, quàm vti nunc ſunt proprietatem domus cen-
ſeri legatam appellationeque vſufructus hoc caſu venit
proprietas, & hoc eſt ratione oneris adiecti, quod proprie-
tario non vſufructuario conuenit. Nam vſufructuarius
ſine prohibitione altius non tolleret. idem iuris eſt ſi v-
ſufructus fundi legatus eſſet, hoc addito, quod non poſ-
ſit fundum vendere vel alienare, vt plena proprietas le-
gata cenſeatur. ne ergo verba incaſſum adiecta videan-
tur, vſufructus appellatione venit proprietas, quod mi-
rabile, & notandum Bald. & Cuma. ibidem ſcripſere, &
quæ interpretatio recepta eſt. legi tamen Arium Luſita-
num virum benè doctum, qui in l. x. part. 3. nu. 41. & ſeq.
C. de bon. mater. effuſo ſermone immemor ſententiæ
Poetæ, Parcius iſta viris tamen obijcienda memento, in-
quit omnes legum prudentum vertices iniquè, & abſus
dè legem illam intellexiſſe, cum nullum verbum in dic-
ta lege ſit, quo Iuriſconſultus in facti ſpecie propoſita
voluerit appellatione vſufructus proprietatem ſignifi-
care, & mirandum eſt, quòd verba illa reſtringendi cau-
ſa adiecta augeant diſpoſitionem, & puerile putauit re-
latum fundamentum, ne prohibitio adiecta ſuperflua
judicetur, verbaque relata fruſtra adiecta ſint. Putauitq;
vel imperitia teſtatoris, vel ad maiorem daclarationem
adiecta cenſeri. Vnde ex ea adiectione opinatus eſt, non
augeri relictum, & proprietatem non comprehendi con-
tra

tra glo. & Doctores ſi teſtator legat vſufructum, & adji-
ciat verba relata. vel ne ædificet, vel ne rem alienet. Ad-
dit etiam crebriorem ſententiã eſſe, vt & in diſpoſitione
inter viuos lex Proculus prædicta locum habeat, & ſub-
ijcit interpretationem ſuam tenendam, & forſitan non
defuturos ſuperſtitioſos, qui repertis & exhibitis frugib.
glandibus veſci malint. Sed licet mihi ſemper deciſio
hæc dura admodum viſa fuerit, & in mentem venerit,
quòd Nerua filius ait in leg. ſeruum in §. ſequitur. ff. de
verb. oblig. ſub authoritate iuris ſcientiæ pernitiosè ple-
runque errari. Nihilominus aut (vt meam ſententiam
interponam) Arius nimium ſibi ſumpſit, aut vnus for-
ſan ego ſuperſtitioſus ero, puto enim doctores rectè legẽ
illam interpretatos, & Arium verba legis non conſide-
raſſe, & ſunt hæc. Proculus putauit inſulam ita poſſe le-
gari, vt ei ſeruitus imponatur, quæ alteri inſulæ hæredi-
tariæ debeatur hoc modo, & reliqua; per modos ergo ſeu
modum, quem Iuriſconſul. ſubiecit, ædium illarũ quo-
ad altius, quàm vti nunc ſunt ædificatę non erunt illi v-
ſufructum do lego inſula cenſetur legata, & ſic proprie-
tas. & domus ipſa, quæ inſulæ appellatione continetur,
& ſignificatur, vt per gl. in §. inſula inſtit. de rer. diui. l. 3.
§. ſi quis inſulam. ff. de eo, quod cer. loco. l. inſulam. ff. de
verb. obl. conſideratis ergo verbis Iuriſcon. in initio in-
ſulam ita poſſe legari, & verbo hoc modo, cum ſubiectis
exemplis demonſtratur legiſlatoris intentio, & cõmunis
ſenſus verus, & conſenquenter ſunt verba clara in l. illa
quibus Iuriſcõ. appellatione vſufructus in ea facti ſpe-
cie voluit proprietatem contineri, & licet dura videatur
deciſio tamen nõ caret ratione, & quidẽ ſubtili, prout in
caſu Bart. relato in d. §. vſufructum, & cum lex ita ſcrip-
ta ſit ſeruanda eſt l. proſpexit. ff. qui & à quibus, & addes
alijs authoritatibus relatis ab Ario Curt. Iun. in conſil.
14. Ioann. Dilect. in tract. de arte teſtit. in titul. de legat.
caut. 43.

Vigeſimoprimo extendenda eſt regula, vt non ſolum 76
in caſibus enumeratis locum habeat, vbi quis ſibi aut Ti
rio ſtipulatur, & ſic præpoſitus eſt ſtipulator perſonæ

adiectæ,ſed & ſi per contrarium perſona adiecti antepoſita eſſet perſonę ſtipulanti,verbi gratia,Promittis Titio aut mihi, Titio nanque tanquam adiecto recte ſoluetur l. Caius. ff. ſolut matri. Sed hoc admittendum eſt niſi perſonæ adiectæ primo loco actio quæri poſſet,vt in dote. Tunc enim obligationi adiecta videtur:cum ergo actio quæri adiectæ perſonę non poteſt nihil intereſt proponatur,aut poſtponatur adiecta perſona. ff. de ſtipula. ſer.l.j.§.ſi fructuarius ſeruus,vbi ſi fructuarius ſeruus fuerit ſtipulatus vſufructuario,aut domino eo caſu,quo fructuario,ſtipulari nõ poteſt, & quia non eſt ex re eius nec ex opera ſua,tunc quęritur actio domino,ſed ſolui poteſt vſufructuario,&indicat tex.in d.l. Caius in primo reſpõſo,vbi de rigore innuit poſſe ſolui,& præceſſerat nomen neptis in ſtipulatione,quæ probant Bart. Ang. Imol. & Iaſ.in d.l.eum qui ita in §.qui ſibi.ff.de ver.obl. & Imo. in d.l. Caius in j.col. Rota in vlt.deciſ.cauſa.5. die Lunæ in 2.dub.Sed & ades circa prædicta legemque Caius, & quando perſona cui poteſt quæri,vt in dote poſtponeretur in ſtipulatione,quæ plenè dicam infra in 12. limitatione ver. Quinta facti ſpecies, &c. & nota † quod in d.§.
77 ſi fructuarius in primo caſu quando ex re fructuarij vel opera quæri poteſt,quia etiam domino poteſt quæri ex quacunque cauſa vitiatur ſtipulatio ratione incertitudinis,& vera litera eſt affirmatiua vt animaduertit Bar. & pro vt in pandectis, non negatiua prout in codice meo, hoc modo,quia vtrique ex re fructuarij actionẽ acquirere potuiſſet,& adde quæ dixi in j.par. num. 24. & l. qui res in §.ſi ſeruus fructuar. ff. de ſolut. & ad interpretationem dicti §.ſi fructuarius,quæ latè ſcripſit Roncheg. in l.reos in §.cum tabulis numer. 83. ff. de duobus reis & ſeq. num.

Vigeſimoſecundo amplianda eſt,vt adiecto† ſolui poſ
78 ſit,non ſolũ ſi per dictionẽ aũt perſona adiecti ſit, ſed & ſi concepta ſit per alternatiuã ſimilẽ ſtipulatio, vt puta vel vt in l.j.§.pe.ff.de ſtip.ſer. & alijs alternatiuis de quibus plenè dic⁹ in j. & ſeq. quæſtionib. partis ſubſequẽtis, illic enim videri poſſunt,quæ ad hunc locum attinent.

Vigeſi-

Vigeſimotertio amplianda eſt regula,vt adiecto† ſol 79
ui poſſit,& ſi tempore ſtipulationis abſens fuerit Adiectus,cuius rei in promptu eſt ratio, quia nihil iuris adiecto quæritur,l.eum qui ita,vbi Bart. ff. de verb.obliga. & ſæpè diximus,& id ſentit Accurſi. in §.ſi quis alij in ver. mandati inſt. de inutilibus ſtipu. & comprobatur ex his, quæ in vlt.parte dicam.

Vigeſimoquarto amplianda eſt regula, vt poſſit ſol. 80
ui adiecto, & ſi quod ius deficiat in re ſoluta, adhuc res ipſa peti poſſit,l. Iulianus in §.qui fundum.ff.de ver.oblig.vbi Iuriſconſultus inquit in hęc verba. Qui fundum ſibi aut Titio dari ſtipulatur,quamuis fundus Titio traditus ſit,nihilominus ſtipulator petere fundum poteſt vt ſibi de euictione promittatur. Nam intereſt eius qui mandati actione fundum recepturus ſit à Titio,ſed ſi donationis cauſa Titiũ interpoſuit,dicetur traditione protinus reum liberari. hæc Iuriſc. cuius ſententia, nec breuius,nec rectius referri poterat. intelligenda eſt,ergò hęc ampliatio iuxta relatam legem, & commentarios Doctorum ibidem,de quibus in prima parte copioſè diſſerui,& nè aduerſetur his,quæ in antecedẽti parte dixi ver. Rurſus amplianda eſt,vbi de parte ſummæ ſolutę diſputaui,& vide Pau. Caſt. in d §.qui fundum,nu.2. vbi latè, quibus adde l.qui ſibi,aut Titio l.etiam,& l. qui hominem,in §.fin.ff. de ſolut.

Amplianda eſt etiam,vt quum decem mihi aut Titio 81
ſtipulatus ſum,& ſi quinque accipiam, reliquũ promiſſor rectè Titio det,l.cùm decem.ff. de ſol. ex partis enim ſolutione facta creditori,non tollit facultas ſoluendi adiecto alteram partem.

Vigeſimoquinto amplianda videtur,vt adiecto ſolui 82
poſſit,etiã eo inuito.& notandũ eſt, quòd certi iuris eſt, adiecto ſolui poſſe ignorãte,& inuito ſtipulatore, vt inſtit. de inutil. ſtipu. §.ſi quis alij ver. planè,l. fideiuſſor in fin. princ. ff. de fideiuſſ. l. aliud. ff. de ſolut. & dixi in 1.am pliatione,ſed quòd poſſit ſolui Adiecto eo recuſante, relata iura non dicunt,nec memini me legiſſe tractatum, aut vſquàm relatum. Vndè cogitabam tria eſſe genera

adiecti, vt in 1. parte dixi. Aut enim quis adijcitur donationis causa, aut commodo creditoris, aut commodo debitoris, prout in re dubia censeri debet, & si quidem versamur in primo genere res admodum clara est, & dicendum est, vt in l. Iulianus, in §. qui fundum. ff. de verbor. obligat. & in l. sed & si quis. ff. de vsufr. si verò in secundo genere scilicet in Adiecto gratia creditoris, & hoc etiam expeditum puto, vt ei inuito solui non possit, quod probatur ex his, quæ dixi in prima ampliatione hac eadem parte, quæ non refero breuitatis causa, nè bis idem repetam. si verò in vltimo genere, multa namque possunt euenire, quare is, qui debitoris causa adijcitur solutionem recipere recuset, vel morum ante cęlata, vel ignorata emerserit improbitas, aut inimicitiæ superauerint inter Adiectum, & promissorem, l. in confirmando, & l. seq. ff. de confir. tu. & hoc casu inuito Adiecto solui non posse videbatur. Quia cum solutio fiat ad commodũ creditoris, & sic alterius nihilq; quæratur adiecto, & hæc solutio potius incommodum, quàm commodum afferat, vt dixi supra in fin. 16. ampliationis, & si præsens stipula
83 tioni fuerit Adiectus, consensisse tamen non censeatur. Præsens enim & tacens tunc assensisse videtur, cùm de eius vtilitate agitur glo. in l. qui patitur. ff. mand. plenè per Doctores, in l. quæ dotis. ff. sol. mat. in Rub. C. de pactis, & Alex. in cons. 8. colum. 3. libr. 5. licèt & aliquando vtilitas in adiecto considerari possit, vt notaui in ante. par. ver. in secunda verò inspectione num. 51. Verùm in hoc vltimo genere distinguendum puto inter Adiectum præsentem, & absentem, & si quidem Adiectus præsens sit stipulationi consensisse censeatur, & consequenter ad solutionem recipiendam compelli possit, idq; probatur arg. fortissimo, quorsum enim leges, & Doctores dicunt adiectum hunc mandati actione teneri, vt in l. Iulianus in §. qui fundum. ff. de ver. obl. & in vltima parte dicam. Non alia quidem ratione nisi quia tacitè mandatum suscepisse censetur iuxta l. qui paritur, & l. qui fidem. ff. mand. & hic est vnus casus singularis, in quo tacens præsumitur consentire, & non agitur de eius vtilitate, & hoc ideò

ideò quia non tractatur de incommodo, quod alicuius sit momenti, seu quia nullum probabile detrimentum considerari potest, & forsan legum prudẽtes hoc casu adiecti præsentis consensum induxêre, moti illa singulari ac naturali ratiõe beneficio affici hominem, interest hominis, l. seruus ea lege. ff. de ser. exper. voluntatis enim, 84
& officij hæc res plena est, iuxta l. in commodato, in §. sicut. ff. commod. Id namque promissori commodum magnum afferre potest, Adiecto verò nullum probabile detrimentum, & facit elegans tex. in l. in summa in §. idem varus. ff. de aqua plu. arcend. in illis verbis, quod factum quidem mihi prodesse potest, ipsi autem nihil nociturũ est, hoc æquitas suggerit, etiam si iure stricto deficiamus, vbi glo. alias leges refert in ver. aut nihil nociturum est, & addit vel parum, si verò Adiectus absens esset tempore stipulationis, & hoc casu (ni fallor) Adiectus inuitus solutionem recipere non est cogendus, illo fortissimo argumento: quia actione negotiorum gestorum, & non mandati stipulatori tenetur secundum veriorem, & crebriorem sententiam, de qua in vltima parte disputabo, beneficij quippe, ac nudæ voluntatis est, non necessitatis aliena negotia suscipere, l. in commodato, in §. sicut. ff. comm. l. tutori. C. de neg. gest. & imputet sibi promissor qui talem ministrum adijci in stipulatione passus sit, ar. l. vtique in fi. ff. de rei vend. l. si seruus seruum, in §. si fornacarius. ff. ad l. Aquil. & ea l. §. proculus, electio enim mala est in culpa, vt per Accur. in l. videamus. ff. loca. Dicet aliquis, aduersatur prædictis, quod inquit Dec. in re- 85
gula semper, qui non prohibet. ff. de reg. iur. vbi considerauit, quod dicta regula, l. qui patitur. ff. mand. intelligitur quando tractatur de vtilitate eius qui patitur, & non contradicit, tali casu idem iudicium debet esse in absente, quod in præsente, si ergo præsens præsumitur, consentire ergo & absens, vndè secundum eum statim quod absens sciuit, & non contradixit, consentire videtur. citat, Bart. in l. quo enim. ff. rem ratã hab. l. si absentis, & quod ibi not. à glo. & Doctoribus. C. si cer. pet. data ergo scientia non videtur constituenda differentia inter præsentẽ

& absen-

& absentem. Qua ergo ratione in proposita quæstione adiecti præsentis præsumitur consensus, & cogendum diximus recipere solutionem, eadem in absente adiecto statuendum est. Verum idem Dec. qui vulnus inferre volui opem feret. Is enim sententiam suam emendauit in Rub. C. de pact. in additione 9. dicens, hanc comparationem non probandam; quoniam præsens contradicere potest, absens verò minimè cùm ignoret, vndè in præsente duo concurrunt, ex quibus arguitur consensus, quia tacet, & de eius vtilitate agitur. In absente verò tantum, quia de vtilitate sua agitur, non est ergo par ratio. Igitur in quæstione proposita, præsentia cum facultate contradicendi, & cum naturali illa ratione officij, & conferendi beneficium concurrit. In absente verò solùm illud, q̃ secundum naturam est iuuandi hominem interuenit. Vndè illud verbum hominē, adiuuare est hominis, quib. addes Hier. Cag in d. regula semper qui nō prohibet. qui hanc posteriorem Dec. sententiam probat, & cùm donatio causa mortis hodie nudo pacto fieri possit, iuxta sententiam gl. receptæ in l cùm pater in §. Mæuio. ff. de leg. 2. & argumentis, & autoritatib. disputando non quidem
86 inargutè probat illam sententiam præsentiã donatarij, cum taciturnitate consensum inducere, & ipsius donationis validitatem, quam sententiam etiam communem tenet statur, licet Dec. Aret. & Io. Cro. aliter senserint, & male secundum eum, & vide quæ dicam in 1. limit. ver. Quod autem. & adde Iul. Cla. sent. lib. 4. q. 14.

87 Vigesimosexto amplianda est, vt solui possit adiecto, etiam post mortem stipulatoris, qui ipsum in stipulatione nominauit l. Gaius in ver. sed dicendum, ff. sol. matr. vbi speciatim notauit Raphael. Cum. sub num. 9. Alex. in l. cum quisquam legit, cum l. in stipul. in fin. ff. de ver. obligat. & ibidem etiam Iason. refert, & non improbat, est ergo notandum post mortem stipulatoris seu creditoris Adiecto solui posse, cur autem tam variè, quòd hæredi adiecti solui regulariter non possit, & mortuo stipulatore adiecto, rectè soluatur, paulò inferiùs in prima limitatione declarabitur.

Vigesi-

Vigesimoseptimo amplianda est in stipulatione facta à duobus alternatiuè inter eos, quando vni tantùm ex eis, qui alternatiuè sunt stipulati, acquiri potest, vt q̃ Bar. in l. 2. nu. 3. ff. de duobus reis. de quo vide, quæ plenè scripsi in 1. par. ver. sed hîc nu. 22.

Vltimo amplianda est regula, & si adiectus sit donationis causa, vt possit eidem solui, & facta solutione effectum sortiatur donatio. l. Iulianus. §. qui fundum. ff. de verbor. obligat. l. sed & si quis. ff. de vsuf. & vide quæ dicam in prima limitatione circa finem ver. Quod autem diximus, &cæt.

LIMITATIONES.

Transgrediamur nunc ad limitationes. igitur reg. prædicta, q̃ adiecto solui possit, plurib. modis est restringenda, & primo, vt ipsi adiecto rectè soluatur, nō aũt hæredib. successoribusue eius, l. cũ quis. ff. de ver. obl. vbi Iurisc. in hæc verba, cũ quis sibi aut Titio stipulatus est, soli Titio, non successoribus eius rectè soluitur, & idem probat tex. in l. si stipulatus sim mihi, aut Titio. ff. de sol. gl. instit. de inut. stip. §. si quis alij ver. Planè in ver. Scio, & prima fronte videbatur dicendum contrarium, quia ex persona hæredum conditio obligationis non immutatur, l. 2. in §. ex his. ff. de verbor. oblig. de qua lege opposuit Accur. in d. l. si stipulatus, & non soluit, sed Alb. secundum Old. ait in proposito casu obligationis substantiam nō immutari, sed tantum commodum soluendi auferri, in persona enim Adiecti nulla est obligatio, sed merum factum, meriq̃ facti facultas, vndè non est, quod dici possit immutari ex morte Adiecti. At in contrario obligatio erat quæsita defuncto, & ideò ex persona hæredum non immutatur, & vt suprà soluit Dy. relatus ab Alb. in dicta l 2. probantq̃ solutionem, vt parè veram Ang. & Raph. in dicta l. si stipulatus, &cæt. sed & addit Alb. secundum Iac. Beluis. quòd in dicta lege 2. obligatio, & actio competebat de-

88

89

bat defuncto, vel contra eum. Contra verò in casu ho-
stro, sed mandato stipulatoris, poterat adiecto fieri solu-
tio. sed hic de ratione est disputandum, quare scilicet he-
90 redi adiecti solui non possit, & quia plures reddunturà
Doctoribus, de singulis videamus. Prima ratio se offert,
Bartol. in dicta l. cùm quis ff. de verbor. obligat. Adie-
ctus mandatario comparatur, l. Iulianus in §. 1. ff. de ver.
obligat. morte ergo Adiecti soluendi facultas finita est,
veluti mandatarij, quam rationem, & Angel. & Imo. ibi
dem probant, & citant text. in l. vero procuratori. ff. de so
lut. & inquit ibidem Alexand. cum Bart. transisse Docto
res, sed melius locutum Bart. & Doctores in l. si quis sti-
pulatus. ff. de solut. verum relatam rationē reprobat glo.
in ea l. si stipulatus, quam gloss. non improbat Bart. ibi-
dem, & mouit Accur. Quia Adiectus reuocari expressè
non potest. ff. de solut. l. vero. ergo nec tacitè deberet reuo
cari, quod est falsum. ff. de solut. l. si quis stipulatus sit, de
cem in melle, quod argumentum Glossæ probat Iaso. in
dicta l. cùm quis, & refert Alexand. alio fundamento ra-
tionem prædictam reprobasse, & est tale. Si diceremus
91 adiecto mandatarium comparari, ita extingueretur per
mortem mandantis, sicut mandatarij, l. mandatum. C.
mandati. §. item si adhuc insti. mand. sed hoc est falsum.
nam post mortem stipulatoris, qui nominauit adiectum
potest solui adiecto, vt l. Gaius in ver. sed dicendum. ff.
solut. matrim. & dixi suprà in 26. Ampliatione. verum
idem Iaf. hoc fundamentum Alexandri improbat ex ra-
tione sua referenda, de qua inferiùs, putauit enim hære-
di adiecti solui non posse, propter mutationem qualita-
tis, & conditionis ipsius adiecti, quæ ratio cessat, quan-
do moritur is, qui nominauit adiectum. sed quoniam ra
tio Iasonis (vt ostendam) defendi non potest, meritò ar-
gumentum Alexand. & sub sistere. & verum opinor, sed
& his adde, quæ scripsit idem Iaf. in l. eum, qui ita. §. qui
sibi numer. 12. ff. de verbor. oblig. in vers. confirmo vltra
eos, &cæt. inquit enim, adiecto potest solui inuito stipu-
latore, quia hanc facultatem habet debitor ex forma con
tractus, quam stipulator immutare non potest, l. aliud.
ff. de

ff. de sol. nisi per litis contestationem, l. si quis stipulatus 92
fuerit decem in melle ver final. ff. de solut. & subijcit, ex
hoc infero, malè dixisse gloss. in l. si stipulatus sum mihi
aut Titio. ff. de solut. vbi quærit, quare hæredi adiecti
solui non potest, & quia aliqui dicunt, quia adiectus mā
datario comparatur, & mandatum morte finitur, gloss.
in dicta l. si stipulatus dicit, quòd ista ratio est falsa.
Quia si adiectus censeretur habere mandatum, illud mā
datum non posset reuocari, tamen dicit gloss. potest re-
uocari, vt in dicta l. si quis stipulatus, & subijcit istam re
probationem, sequitur Bar. sibi contrarius, in l. si quis sti
pulatus, & Alexand in d. l. cùm quis. Cum quibus ego
etiam pertransiui, sed credo eos errare, quia (vt dixi) ad-
iecto potest solui, etiam inuito stipulatore, ergo non est
verum, quòd possit reuocare, nisi creditor litem contes-
tetur, & ista addes his quæ dixi in l. cùm quis. Hæc ille,
verum (ni fallor) Ias. grauiter errauit, nec verum sen-
sum Accursij, & Doctorum accepit: cùm putauerit glos.
in dicta l. si stipulatus sensisse facultatem soluendi, adie-
cto posse reuocari per creditorem. Accursius enim ni-
xus est probare, quòd non sit bona ratio, quòd manda-
rius adiecto comparetur, & citauit l. vero procuratori co-
dit. de solut. in §. primo, vbi probatur, si quis mandaue-
rit, vt Titio soluat, deindè vetuerit eum accipere, si igno-
rans debitor prohibitum eum accipere soluerit, libera-
tur, sed si sciuerit, non liberatur; subdit text. alia causa
est in adiecto, quia & si prohibeat creditor debitorem sol
uere, tamen soluendo liberatur, quia certam conditio-
nem habuit stipulatio, quam immutare non potuit sti-
pulator, & hoc modo diuersitatem inter adiectum &
mandatarium demonstrare voluit Accursi. citando il-
lam legem, & verba Accursij in dicta lege, si stipulatus
sum mihi, aut Titio talia sunt, quia hic expressè reuoca-
ri non posset, vt suprà eo. l. vero; ergo nec tacitè deberet
reuocari, quod est falsum, suprà si stipulatus, & addit in
adiecto, nec tacitum interuenire mandatū, nisi aliud a-
ctum sit, vt diximus in d. l. vero. & vere dixit in verbo in-
terdum, de quo suo loco differemus, non ergo ita supi-

nus

nus fuit Accur. vt ignorauerit hanc facultatem soluendi in adiecto collocatam, reuocari expressè non posse, cũ legem citauerit, id dicentem secundum quam intelligẽdus est, vt per Barto. in l. non solùm in §. liberationis verba. ff. de lib. leg. ex relatis ergo verbis, & mente semetipsum defendit Accur. Quem vnà cum Bart. Alex. & alijs relatam rationem rectè reprobasse puto, & ipsum Iason. defendi non posse.

Secunda ratio Bar. est in d. l. cùm quis, ac in d. l. si stipulatus, quia solutio, quæ in persona Adiecti confertur, est meri facti, ideò ad hæredem non transit, l. qui hæredi in prin. ff. de con. & demon. & hæc ratio recepta est à doctoribus in relatis legibus, ex qua notãdum est, quòd ea 93
quæ sunt facti, & nudi ministerij non transeunt ad hæredes, quod & subtiliter & eleganter declarauit idem Bar. in l. si stipulatus fuerim illud aut illud, ff. de ver. obl. motus eadem l. vt locum non habeat, vbi factum est executiuum obligationis, seu iuris præãbuli, quia sicut ius præambulum (vt ait) transit ad hæredes, ita & illud factum, quæ declaratio ab Alexan. & à Iaſ. & alijs recipitur in d. l. cùm quis, ex qua regula, ea quæ facti sunt ad hæredes non transeunt, Ang. & Imo. in ea. l. crediderunt, & rectè 94
hæredibus executorum vltimarum volũtatum solui rectè non posse. Nam officium executorũ non videtur trãsire ad hæredes, de quo in l. id quod pauperibus C. de epiſ. & cler. vbi Cyn. in c. fin. de test. lib. 6. adde glo. & Bar. in l. ante in ver. ad alium. ff. de tut. quod & Alex. & Iaſo. in d. l. cùm quis, probauerunt, & alia loca retulerunt ex relata etiam regula, Pet. relatus ab Alb. in d. l. cũ quis, quæ- 95
stionem quottidianam soluit, & est talis. Maritus vendidit rem vxoris, aliamq; rem in cambium accepit, petijtq; ab vxore sua, vt alienationi consentiat: vxor dicit, alienationi factæ rei meæ, non consentiam, nisi vestem feceris, & dederis, vt aliquando assolent mulieres. Maritus affirmauit se daturum. moritur vxor: maritus vult vestẽ dare hæredibus vxoris. ex relata regula non est audiendus, l. cùm ita datur. ff. de condi. & demonstr. quorum sententiam probauit Imo. in d. l. cùm quis.

Aliam

Aliam, & tertiam rationem reddit Iaſon in d. l. cum quis, quare hæredi adiecti solui non possit, & naturalem esse ait, quoniam creditor confisus de illo est quem solutioni adiecit, eiusque personam probauit, non autem probauit eius hæredem etiam si filius esset adiecti, cum accidere possit vt adiecti hæres diuersi sit ingenij diuersorum 96
morum, & non eiusdẽ conditionis, vt est elegans tex. in l. cuius bonis. ff. de cura. Furio. & subijcit rationem rationis, plerunque probo viro succedit improbus, & (vt ait) legali illegalis, vt inquit Bald. in l. generaliter in 4. not. C. de rebus cred. & hanc rationem habuit Iaſ. à Baldo, qui in ea l. citauit d. l. cuius bonis, vt Iurisconsultus, inquit hæres prioris creditoris non est onerandus cum accidere possit, vt negotio vel propter sexus vel propter ætatis infirmitatem, vel propter dignitatem maiorem minoremue, quàm in priore curatore spectanda erat habilis non sit. Quibus addes quæ plenè scripsit Hiero. Cag. in l. 2. versic. fin. numer. 604. de orig. iur. vbi de Celso & Nerua, qui filios Iurisconsultissimos reliquere, & de familia Socinorum, & contra refert quod dici solet plerunque prudentes, & literatos vi- 97
ros hoc infortuito grauari, vt stolidos filios generent. Verum relata Iaſ. ratio non quidem incolorata, & quæ ra- 98
tione quadam suffulta videtur (ni fallor) non est vera. Finge enim quòd hæres adiecti talis sit, vt eum cui successerit & fide, & moribus, & diuitijs longe superauit, quodque magis amicus esset stipulatori, quàm ipse adiectus, & consequẽter verisimilius creditor de hoc magis confisus, certe ex relata ratione rectè posset solui huic hæredi, & contingeret liberatio, quod est contra dicta iura, quæ generaliter dicunt hæredi adiecti solui non posse. Item huic rationi aduersatur, quod Dd. relati dicunt solutionem esse facti meri, & quæ facti sunt non transire ad hæredes, nec enim personas transgrediuntur: scripsit etiam Christ. Por. in §. si quis alij quem legit cum §. si quis alium. Inſtitut. de inutil. stipulat. facultatem soluendi adiecto ex eo ad hæredem eius non transire, quia industria, & fiducia in adiecto electa est. argum. l. diem proferre. §. 1. ff. de arbit. sed & ego relatam rationem secundo loco tanquam 99

receptam, & verā probo, & addo illam quæ videtur Iurisc. consulti in l. vero procuratori. in §. 1. ff. de solut. quia certam conditionem habuit stipulatio quam promissor mutare non potuit, & hanc rationem sensisse videtur Accurs. in l. si stipulatus sum mihi aut Titio. in ver. non poteris. ff. de solut. dicitur enim in textu hæredi eius soluere non poteris, & inquit Accurs. & est ratio, quia hic certa persona fuit adiecta.

Quod autem diximus hæredi Adiecti solui non posse, Ampliandum est etiã in Adiecto donationis causa, de quo
100 in prima parte dixi ver. Deinde subieci vel suo commodo, & in vltima parte dicam, idque sensit Imol. in l. si stipulatus sum mihi aut Titio superius citata, vbi in hæc seu similia verba scriptum reliquit. Dicitur in relata lege, quòd hæredi adiecti solui non potest, sed dubium esse posset, si esset adiectus causa donationis an transiret ad hæredem hæredique Adiecti solui possit. Aliqui concedunt, quia hoc casu Adiectus non videtur nudus minister, tamen contrariũ est fortè verũ, quia iure isto sine traditione non perfectabatur donatio. l. si quis argentum. C. de don. l. hoc iure. §. si quis dederit. ff. de donat. Idem forte etiam hodie ex quo donatio non fuit præcisè facta, sed demum in casu in quo fieret ei solutio, & ideo ex quo non est illi facta, & talis potestas recipiendi solutionem de se sit facti non videtur, quòd transeat in hæredem, ex quo hic non habet formam stipulationis, & sic remanebit hæc lex incorrecta etiam in casu isto facit. l. præcipimus. in fin. C. de appell. quem ab aliquo relatum non legi. Raph. enim, & Paul.
101 Castrens. de hac re ne verbum quidem fecerunt † Cogitanti autem mihi hæc sententia in adiecto donationis causa, & absente admittenda videbatur absque controuersia, sed vbi præsens stipulationi fuisset adiectus dubia videbatur. Nam quando præsens est adiectus ex eo, quòd de eius voluntate agitur consentire videtur. l. qui patitur. l. qui fidem. ff. manda. & receptum hoc est à Dd. in l. quæ dotis. ff. solu. matrim. & recentioribus in regula semper qui non
102 prohibet. ff. de regul. iur. in tantum quòd cum hodie nudo pacto fiat donatio, vt in l. si quis argentum. in §. fina. C. de dona.

dona. ex hoc tacito consensu, quia agitur de eius commodo pactum legitimum proprieq; factum censetur, ex quo oriatur actio secundum Cyn. & Barto. & alios. in l. 1. C. de pact. facit l. tale pactum. ff. de pactis exposa sententia Aretin. & Deci. in rubr. C. de pactis, & in l. Senium. colum. penult. C. qui testam. fac. pos. & in consilio 245. & Ioan. Cro. in princ. rub. de verb. oblig. in secunda lectura, qui putauerunt hoc casu ex præsentia, & taciturnitate non proprie pactum induci, sed præsumptum cum tacuerit is de cuius agebatur commodo, & consequenter in hoc casu locum non habere dictam l. si quis argentum, verius namque est hoc casu ex præsentia, & taciturnitate donatarium consentire, & pacisci, quod & Ang probauit in consil. 185. ex themate prædicto. col. 2. & Socin. in consil. 112. & defenditur hæc sententia contra Aretin. docte quidem, & eleganter, à Car. Ruy. in l. 2. col. 24. ver. Retenta autem communi opinione. ff. de leg. 1. & Mod. Taurin. in rub. C. de pact. & in l. rogasti. in §. si tibi. col. 11. ff. si cer. pet. & Lan. Galia. in rub. de verb. obliga. col. 11. Item Cur. Iun. in ea rubr. C. de pactis, & Hieron. Cag. in regula semper qui non prohibet. ff. de reg. iu. qui & Deci. & Aret. & Io. Cro. & contra communẽ, & male sensisse putant, eorumq; damnant sententiam, & respondent eorum rationibus & communem contra Aret. & Deci. testatur Io. Bap. in lib. commu. opin. in ver. donatarij præsentia cum taciturnitate. si ergo admittamus donationem hoc pacto tacito esse factam inter stipulatorẽ, & adiectum sequitur hæredi adiecti recte solui posse, & vide Paul. Par. cons. 107. volum. 3. & si hæc sententia ex ratione prædicta contra Imol. admitteretur, intelligenda esset vbi in ipsa stipulatione seu cõtractu appareret, quòd donationis causa Titius esset adiectus, & consequenter vbi appareret de donatione prout & Angel. & alij senserunt, & relati Dd. declarant, nam si versemur in donatione præsumpta locum hæc sententia contra Imol. non haberet, quia duo specialia concurrerent contra. l. 1. C. de dot. promis. Alterum quòd pactum nudũ pariat actionem, seu lex 103
ipsa ob pactum det actionẽ. Alterum quòd præsumitur donatio, quæ non solet præsumi. l. cum de indebito. ff. de sol.

lex enim si quis argentum non habet locum in donatione præsumpta, vbi duo concurrunt specialia, vt putauit Bartol. in l. Iurisgentium. in §. Quinimo, numer. 20. ff. de pact. & relati Dd. vbi supra probant, & declarant, idque receptum est, & scripsit Iul Cla. senten. lib. 4. quæst. 14. versi. Item quæro donatio, & adde Franc. Viui. in libro qui inscribitur commu. opi. in ver. actio ver. lex si quis argẽtum, §. fi. C. de donat. qui communem ait esse, quòd lex si quis argentum, locum habeat in donatione præsumpta, sed lapsus est. vide ergo Ias in §. in personam. num. 65. Alexan. in l. Iurisgentium. in § sed cum nullo. num 3. & Ias. in d. §.
104 quinimo. numer. 21. & ex his sequeretur noua, & singularis declaratio ad doctrinam Bartol. in l. Stichum. in §. vsumfructum. ff. de solut. de qua disputaui supra in vigesima ampliatione. In qua dixi vbi in stipulatione res deducitur quæ personæ cohæret, & per procuratorem domino acquiri non potest, vt vsusfructus, verbi gratia si stipulatus sum mihi, aut Titio vsumfructum Titium adiectum censeri causa donationis, vt hoc casu ex præsentia cum taciturnitate Titij lex si quis argentum, locum non habeat, vt ex pacto nudo, quod inducitur ex taciturnitate Titij, qui præsumitur assensisse ad sui commodum, & paciscí actio non oriatur, quia versamur in donatione præsumpta, & duo concurrunt specialia, quod puto tanquam non declaratum à quoquam (quòd sciam) notandum, & prædicta (vt dixi) locum haberent si sententia contra Imo. reciperetur, refert enim quosdam aliter sensisse, quia in adiecto donationis causa non sit nudum ministerium, sed articulum non memini me legisse vsquam relatum, & puto sententiam Imol. veriorem, quòd scilicet hæredi huius adiecti solui non possit. Pro qua sententia non solum illud occurrit, quia stipulatio habuit certam formam &c. de qua in d. l. vero. ff. de solut. & regula est, quòd à persona designata non est recedendum d. l. cum quis, & qui vult dicere regulam limitatam probare debet à qua non est temere recedendum, cum dicatur certum id de quo est regula, vt notatur in l. omnis definitio. ff. de regul. iur. & per Dec. in regula 1. & Bartol. in l. quotes. ff. si quis caut. Sed & Imol. ratio

ratio me valde mouet hoc casu donationem præcise factam non intelligi, sed ita demum si adiecto fiat solutio, & ex eo quòd Titio facta non est hæc facultas recipiendi solutionem cum sit quid facti ideo ad hæredem non transeat, & pro hac ratione, & sententia duas quidem leges singulares refero, altera est in l sed & si quis. ff. de vsufr. Vbi legitur si quis stipulatus sit sibi, aut Stycho seruo fructuario donandi causa dũ vult fructuario præstari dicendũ est si ei seruo soluatur fructuario acquiri. cõsiderabam enim illa verba si ei seruo soluatur fructuario acquiri quasi donatio sub conditione facta censeatur si adiecto donationis causa soluatur, & facta solutione stipulator ab adiecto non repetit. Altera est lex in l. Iulianus. in §. qui fundum. in fin. ff de verbo. oblig. in illis verbis traditione protinus reum liberari, quasi traditione sequuta in persona adiecti perfici donationem Iurisconsultus senserit, & in casu in quo fiat traditio. donatio ergo censetur facta in casu proposito sub conditione si designatæ personæ solueretur, consequenter non obstarent quæ primo loco contra sententiam Imolę recitata sunt, & lex si quis argentum, & relati Dd. Illi namque in donatione pura nos in conditionali, & quod est in conditione non est in obligatione. l. si
105 quis sub conditione. ff. si quis om. cau. testament. & ex his (ni fallor) sequitur in manu ac potestate esse promissoris qui electionem habet soluendi cui voluerit an donatio in persona adiecti effectum sortiatur. ipse ergo promissor potest gratam rem facere magis vni quàm alij, nec id quidem nouum. Nam † & in multis iuris articulis debitori
106 magis vni quàm alij rem gratam facere conceditur, vt in l. si quis seruum. § inter duos. de leg 2. vbi glos. ff. in fi. multa iura citat, & multa congerit Andr. Tiraq. in tract. de iure primigenitorum q. 17. in 2. opinione, & scripsit Io. Ang. Roncheg. in l. ex duobus in princ. ff. de duobus reis. Nam si stipulatori solueris tanquàm non existente conditione euanuit donatio. Item & illud sequitur si fiat per promissorem solutio stipulatori in manu stipulatoris remanet, quod sub conditione donauerat tradere vel non tradere, astringi namq; posse non videtur non adimpleta condi-

tione hoc eſt non ſequuta traditione in ipſius adiecti perſona, quæ mihi viſa ſunt vera, & in ſubtilitate iuris potius quàm naturali ratione conſiſtere.

107 Nunc autem quod diximus hæredi adiecti ſolui non poſſe temperandum duximus duobus modis. Primo vt locum non habeat quando ſub nomine dignitatis, quis adijçeretur. Verbi gratia, promittis mihi, aut Abbati S. Ioannis, ſeu mihi aut ędituo diui Cyriaci, hoc enim caſu ei qui in Abbatis locũ ſucceſsiſſet ſolui poſſet. l. Annua. §. Attia.

108 ſic enim legitur in pandectis non Attica. ff. de Annuis leg. & in eo. §. legendum eſt ſacerdoti, & Hyerophilaco, vt in pandectis, non vt in libro meo ſacerdotij, & Gerofilaco; eſt autem Hyerophilax ſeu Hyerophilacus ſacrorum cuſtos hoc eſt Aedituus, refert. n. in multis articulis iuris an quis nomine proprio ſeu dignitatis nomine inſeratur, & nominetur. c. quoniam Abbas de off. deleg. vbi Dd. & hanc materiam plenè & eleganter poſt alios tractauit Iaſ. in l. more. nu. 65. ff. de iuriſ. om. iud. & vide in l. & quia eo. tit. Ruy. in conſi. 63. nu. 5. vol. 4. quibus addes, quæ ſcripſit Bar. Senen. in tract. de tempor. vti. & cont. c. 15. & quoniam dictis locis plene declaratur relatione ſolũ locorum contentus ſum breuitatis cauſa.

Temperanda eſt & ſecundo niſi in ſtipulatione de hærede ſit dictum, quòd ſcilicet, & hęredi adiecti ſolui poſsit, idque ſenſit Accur. in l. ſi ſtipulatus ſum mihi, aut Titio in

109 ver. non poteris: & vera eſt eius ſententia, contrahentes enim legem dant contractui, vt in l. 1. §. ſi conueniat. ff. depo. & d. l. vero. in §. 1. ff. de ſolu.

110 Secundo principaliter reſtringenda eſt regula adiecto rectè ſolui, vt locum non habeat ſi adiectus conditionem ſuam deteriorem fecerit, vt eſt rectè elegans text. in l cum quis. ff. de ſolut. quem placet ad verbum referre, cum quis ſibi aut Titio dari ſtipulatus ſit magis eſt, vt ita demum rectè Titio ſolui dicẽdum ſit ſi in eodem ſtatu maneat quo fuit cum ſtipulatio interponeretur, cæterũ ſiue iam in adoptionem, ſiue in exiliũ ierit, vel aqua & igni interdictũ eſt, vel ſeruus factus ſit non rectè ei ſolui dicendum eſt. Tacitè enim hæc conuentio ineſſe ſtipulationi videtur, ſi in eadem

eadem cauſa maneat. Hactenus Iuriſconſultus. quæ ſententia multis iuribus ſimilibus probatur ab Alex. in l. cum qui ita in §. qui ſibi. ff. de verb. obliga. Inquit enim ſi adiectus deteriorem ſtatum ſuum fecerit, vt quia ex diuite pauper, vel vilis, Tabernarius, aut luſor, vel inimicus domini vel aliter in peius mores mutauerit rectè ſolui non poteſt, & reuocationem præſumi addit. l. in confirmando, vbi Bar. ff. de confir. tut. l. rogaſti. §. ſi tibi alias ſi fugitiuus. ff. ſi cer. peta. l. liberto. in §. largius, vbi Bar. & Ray. ff. de an. leg. hoc ergo in dubium reuocari non poteſt cum in relatis locis de procurat. qui ſtatum ſuum immutauerit Dd. affirmant, quibus addes Felin. in c. ex parte Decani de reſcrip. & dixi in tract. de decoctoribus in tert. par. nume. 50. vbi probaui hoc caſu ipſo iure mandatum reuocatum intelligi. Sed prædictis illud neceſſario addendum eſt ne eremus quod diximus ſolutionem huic adiecto factam qui ſtatum ſuum immutauerit non rectè factam intelligendũ eſſe vbi promiſſor ſciens ſtatum adiectum in peius immutaſſe ſoluerit, quòd ſi ignorauerit, & per ignorantiam ſoluerit, excuſetur. nec enim hoc caſu mandatum reuocatur præbet enim excuſationem ignorantia. vnde ad debitores ſcientes ſtatum immutatum, quod diximus referendum eſt, non autẽ ignorantes. quod in caſu noſtro animaduertit Alex. in d. §. qui ſibi prope. nu. 3. facit tex. in l. diſpẽſatori. ff. de ſolut. vbi legitur rectè ſolui diſpenſatori ab actu remoto ab ignorante debitore, quia ſi neſcit domini mutatam voluntatem liberatur, pro qua ſententia eſt etiam tex. in l. ſi non ſortem. in §. qui filiofamilias. ff. de condi. indeb. quibus adde Bald poſt Cyn. in l. pater hęredi. in §. fin. ff. de teſta. tut. Alexan. Iaſ. & Deci. in clarο §. ſi fugitiuus, nec te pigeat videre, quæ in àrticulo ſcripſi in tract. de decoctoribus. in 3 par. nume. 50. & ſeq. numer. vſque ad nume. 54. & certe hoc innuit tex. in d. l. cum quis in illis verbis, tacite enim hęc conuentio ineſſe ſtipulationi videtur ſi in eadem cauſa maneat, quæ verba niſi detur ſcientia non conueniunt, quibus adde quod in re dubia ignorantia præſumitur. l. verius. ff. de probat. & quomodo probetur ignorantia, gloſſ. & Bart. in l. ſi cui. in §. ijſdem de accuſat. Alb. in

c.præſumitur de reg.iur.Fel. in c. cognoſcentes de conſtit.
111 Iaſ.in conſi.3.vol.3.& in conſi.160.num.5.vol.4. viſis &c. ſed finge debitorem ſoluiſſe adiecto, qui ſtatum immutauerat, verbi gratia decoxerat, idque publicè ſciebatur in loco, & publicè notum erat, hoc certè caſu ſcientia præſumetur, vt eſt notabilis gloſſ. & recepta in l.ſi tutor peritus. C. de periculis tuto. ad cuius gloſſ. comprobationem vide Thom.Gram.Deciſ.36.nume.16.& ſeq.Cur.Iun. in conſil. 52.nume 4.& ſequ.Gome.in Reg de Infirmis q 9. Quartum ſpeciale &c.facit text.in l.nec ſupina,& in l. regula in §.ſed facti.ff.de iur.& fac.igno. cæterum hæc locum habent in adiecto,& procuratore, ſed non eſt omittendum, quòd ſingulariter inquit Ang.in l.ſi cum dotem. §. ſi poſt ſolutum.ff.ſolu.matr. licèt mutuanti conſumpturo actio denegetur.l.ſi quis cum ſciret.ff. pro emp.tamen contra ſe habet quando quis ſoluit,quod debet creditori ſtatim perdituro,quia liberationem conſequitur,quod ſubijcit probandum in d. §. & ex eo colligit ſingularem limitationē ad l.ſi quis cum ſciret.ff.pro empt.ſed certè Ang. ſententia non recipitur,vt Imo.Paul.Caſtr.Rom.& Alex.notarunt, lex enim ſi quis cum ſciret ſecūdum veram interpretationem Iac.Are.Bartol. & aliorum dicit contractum factum cum ſtatim perdituro, & conſumpturo,in certum malum vſum, vtputa ſi quis mutuaret protinus ſcorto daturo nō tenere, contra verò ſi contractus fiat cum cōſumpturo,& perdituro in genere non tamē in certum aliquem malum vſum, & certè indicat contextus illius legis hunc eſſe verum & germanum ſenſum,ſecundum quam legem diſtinguendusq; eſt dictus §.ſi poſt vt dicamus, aut ſoluens ſcit quòd ille cui fit ſolutio eſt conſumpturus in certum,& determinatum vſum,aut ſimpliciter ſcit, quòd eſt conſumpturus.primo caſu non liberetur, ſecundo liberetur, quod tanquàm quotidianum placuit annotare, & adde quæ inferius dicam.

112 Sed hic vtilis & pulchra ſuboritur quæſtio, finge debitorem ſcientem Procuratorem,ſeu adiectum ſtatum immutaſſe,& conditionem ſuam deteriorem feciſſe,lex reuocat mandatū,vt diximus ex præſumpta voluntate domini, & certum

certum eſt ſoluentem non liberari. Num autem debitori ſubueniendū ſit, vt poſſit repetere quod ſoluit.& reſpondendum videbatur quia debitor idemq; ſoluens per errorem iuris ſe ſoluiſſe allegare poteſt tanquam ignorauerit hanc reuocationem à iure fieri, ſubueniendum eſſe. Regula enim iuris eſt in damnis amittendæ rei ſuæ iuris errorem nemini nocere. Ignorantia namque iuris acquirere volentibus non prodeſt, ſed ſuum petentibus nō nocet l.iuris,& l.error.ff. de iu. & fac.igno.& hæc ſententia videtur probari ex his quæ ſcripſerunt Bart.& alij,& maximè Iaſ.in l.ſi procuratori nume.4.ff de con. ob cauſ.& Ang.in l.falſus.C.de fur.Qui probarunt ſi quis ſciens dominum † eſſe mortuum ius autem ignorans quòd morte 114
domini mandatum reuocetur,repetit quod ſoluit, verum Saly.in d.l.ſi Procuratori nume 6. ſcripſit in hæc verba,ſi mandatum tacitè reuocatur propter delictum,& vitium procuratoris, quia cum frugi homo eſſet effectus eſt vilis & (vt ait) Baractator,ita quòd dominus ſi ſciuiſſet eum reuocaſſet,& ſolui prohibuiſſet,& ita ius præſumit.ff.ſi cert. pet.l.rogaſti.§.fin. & l. ſi cum Cornelius. Tunc ſecundum Dyn. & Dd non repeteret nec ſibi prodeſſet iuris ignorantia quia ſupina,& in iure quaſi naturali,idem dixit Saly.in l.falſus numer.6.C.de fur. ſcripſit etiam Alex. in l.cum qui ita.in §. qui ſibi num.4.ff.de verbo.oblig.in verba infraſcripta Salyc. notabile verbum inquit in l.ſi Procuratori falſo.ff. de con. ob cauſ. quòd illi qui putarent ex huiuſmodi mutatione ſtatus adiecti ſuperius relata poteſtas ſoluendi non reuocaretur,illi errarent in iure quaſi naturali propterea licet tractaretur de damno euitando eis tamen non ſubueniretur, & ſequitur Rom. ibi, & ſubdit poteſt citari l.venia C. de in ius vocan.vbi nō excuſatur quis ab onere iuris naturalis,ſed difficultas eſſet in probando quòd erraret in iure quaſi naturali. Vnde dictum Salyc. ſubijcit non pono pro conſtanti,ſed in practica notandum idem Alexan. in d. l. ſi Procuratori colum.3. inquit Saly certum non probare quod relatus error ſoluentis relato modo dicatur error in iure quaſi naturali, vnde forte dictum Salyc.& multō magis Romani

non eſt verum. Qui Romanus in ea fuit opinione, vbi erratum eſt in iure tali errore, qui eſſet craſſus & ſupinus excuſatio non admittatur, citauitque legem nec ſupinus, & l. regula. ff. de iu. & fact igno. poſt princip. quæ iura ſe-
115 cundum Alexan. loquuntur in errore facti. Sed quod ſupinus error cum de damno tractatur repetitionem non impediat eleganter tractat Bald. Nouel. in tracta. de dote in 6. par. priuileg. 44. vbi declarando ſingularem tex. in l.
116 cum is. in §. ſi mulier. ff. de condit. inde. In qua legitur ſi mulier in ea opinione ſit, vt credat ſe pro dote obligatã, non repetit quicquid dotis nomine dederit, quia ſublata falſa opinione relinquitur pietatis cauſa, inquit ſi dicta mulier poterat ſe dotare de ſuo licet forte non cum tam ampla dote prout dedit tunc poſſet repetere: quia hoc caſu ceſſat pietatis cauſa, quæ non poteſt excludere repetitionem ſoluti licet ſoluens crediderit ſe expreſsè teneri, quia talis error poteſt magis appellari ſtultitia ſeu (vt ipſe loquitur) groſsities quàm ſimplicitas. & ſubijcit, & ſic magis videtur ſuccurrendum tali ſoluenti prætextu talis error licet ſupini ex quo de damno tractatur, vt in l. iuris ignorantia, & in l. ſeq. ff. de iuris, & fact. igno. Cum etiam in facto proprio error ſupinus non impediat repetitionem ſoluti l. ſed & ſi me putem. ff. de cond. indeb. vbi Iaſ. qui legit cum l. quamuis inquit quando ſoluens tractat de damno, recipiens verò de lucro quod eſt quando ſoluitur illud quòd nullo iure debetur quicunque error toleratur, & inducit repetitionem, & ſi ſit error in facto proprio, & quando incidi in ſingularem. §. ſi mulier, vide ad declarationem Iaſ. in conſil. 160. num. 5. volumi. 4. & Dec. in conſil. 348. nume. 4. & ſeq. & nota relatam declarationem Bal. Nouel. ſed vt ad præpoſitam quæſtionem redeam ſententia Salyceti quam ipſe ait ex mente
117 Doctorũ forte defendi poteſt, & illud credo verum quod error in iure quaſi naturali in damnis noceat, vt eſt text. iuncta glo. in l. venia in verbo naturali ratione. C. de in ius vocan. ſed quia, vt animaduertit Alexan. difficultas eſt quòd error ſoluentis huiuſmodi adiecto, ſeu procuratori qui deteriorem ſuam conditionem fecerit dicatur in iure

iure quaſi naturali, ſuccurrit mihi glo. † ordinaria. in l. 118
regula. ff. de iu. & fact. igno. Vbi de errante in iure quaſi naturali multa exempla ponit, & inter alia ponit exemplum in d. l. venia. Item ponit exemplum in mutuante filiofamilias, & ait cũ quaſi naturaliter debeat ſcire quòd poteſt facilè pater propter hoc mutuum occidi à filio, vnde pater propter hoc ſubijcit repetitio denegatur citat l. 1. ff. ad S. C. Maced. Sed & videnda eſt l. 3. eo. tit. ſi ergo ille qui mutuat filiofamilias dicitur errare in quaſi iure naturali, ex relata ratione vnde non repetit pari ratione, aut forſan maiori reſpondendum videtur ſoluentem ei qui decoxerit, aut luſori publico effecto errare in iure quaſi naturali. Cum quaſi naturaliter debeat ſcire pecuniam conſumptum, & deiectum iri & meritò denegetur repetitio. Sed quoniam video multa contra relatam ſententiam Saly. obijci, quę ſententia licet (vt ipſe teſtatur) auctoritate Dd. comprobetur, tamen dura admodum videtur, quæ in damnis repetitioni nõ ſubueniat, videamus num diſtinguendo non malè forſan dici poſsit iuxta elegantem text. & glo. in l. eum qui. ff. de annu. leg. vbi probatur ſoluentem pecuniam perdituro non liberari, ſed gloſſ. 119
temperat, niſi ille pecuniam ſaluam habeat, & Bart. probat ibidem Gloſſæ ſententiam: repetet ergo qui ſoluit ſi ſalua eſt pecunia, & hoc caſu admittatur Alexandri, & Baldi No. ſententia, contra verò non repetet ſi conſumpta eſt, & obtineat in hoc Salyceti ſententia. ſed dicet aliquis huic diſtinctioni aduerſari quod Io. And. ait in addi. ad Specu. in titu. de obligationibus, & ſolut. qui poſt Py- 120
leum quæſtionem propoſuit de eo qui mutuauit Titio veriſimiliter conſumpturo, & perdituro puta in ſcorto, in alea, in ludo taxillorum hoc expreſſo, qui meliori vſus conſilio in cauſam vtilem pecunias erogauerit, vt repetere non poſsit: arg. l. ſi vnus. in §. illud nulla. ff. de pactis quem refert, & non improbat Alexan. in d. §. ſi poſt ſolutum non tamen mentionem faciens de Bar. in d. l. eum qui, & inquit quæſtionem prædictam nec Legiſtas nec Canoniſtas attigiſſe, & hoc valde notandũ pro limitatione eorum, quæ diſtinguendo Bar. & alij ſcripta reliquerũt

in

In d.l. si quis cum sciret.ff. pro empt. vt locum habeant quando simpliciter mutuaui sciens te in certum malum vsum consumpturum non tamen causam expressi, quia tunc satis distingui potest si consumpsisti pecunias nō tenearis.si non consumpsisti repetitioni sit locus.In proposita igitur quæstione nostra de adiecto,& Procuratore siue solutio fiat statim perdituro in genere siue perdituro in certum vsum,vt in scorto placet relata distinctio. Aut est salua pecunia,aut non, sed declaranda est ex auctoritate Io.And.quòd si solutio esset facta perdituro in certam causam, & ipsa causa esset expressa, repetitio denegetur, quæ adde ijs,quæ dixi paulò superius,ver.cęterum.& quia hæc in articulo indifficili dicta,aut tractata per alios,non vidi,notanda arbitror.

120 Tertiò restringẽda est relata regula in adiecto,qui monasterium sit ingressus. Nam & si monachus quoad animam,& salutem meliorem conditionem suam fecerit l. Deo nobis.C.de Epis.& cle.consequenter ei rectè solui videatur l.cum qui ita.in §. qui sibi.ff.de verb.obli.cum tamen monasterium ingreditur in Abbatis potestatẽ trãsit. vt notat glossa in l. si ex causa.in §. Papinianus.ff.de mino.cõsequenter quoad creditorẽ durior redditur exactio, efficitur nanq; in exigendo creditoris deterior conditio, & hoc spectandum est, meritò lex reuocat mandatum de soluendo ex præsumpta voluntate creditoris ab ipsa lege, vt est tex.relatus in l.cum quis.ff.de solut.in illis verbis siue iam in adoptionem &c. & in d.l probauerunt,& Old. Ias.Aret.Bart.Alb.Rapha.& Imol.probat etiam, & Ang. qui subijcit non aduersari relatæ sententiæ l.mutari.cum l.seq.ff de procu. vbi dicitur propter religionem procuratorem posse mutari, quia loquitur de mutatione facti nõ iuris cum ipso iure mutatio sit perfecta per ingressum,sed addes Ang.voluisse citare l. post litem cum l.seq. eo.tit.& quæ dixi supra in 20.ampliatione.

121 Quartò principaliter restringenda † est dicta regula,vt adiecto solui non possit post litem contestatã à creditore cum debitore text. est continens duo dicta,& in vtroque singularis secundum Bar.Pau. Cast.& alios in l. si quis stipulatus fuerit decem in mille,ff. de solut.vbi Iurisconsultus in hæc verba. Item si mihi aut Titio stipulatus fuero dari deinde petam amplius Titio solui non potest quamuis ante litem contestatam possit, sed & ego addo alium text.cuius Dd.obliti sunt, nec mirandum in tanta legum multitudine,omnium enim habere memoriam,& penitus in nullo peccare diuinitatis magis quàm mortalitatis est l.2.§. si quid in tanta.C. de vet.iu.enu.text.ergo similis est in l.fideiussor obligari in fin. princip.ff.de fideiuss. illic em̃ ita scriptum est Sempronij vero persona in hoc solum interposita videtur, vt solui ei ante litem contestatam,& ignorante vel inuito Titio possit,vbi Accurs. citat concordantem text. nostrum si quis stipulatus fuerit decem. sed hĩc illud occurrit, dixi supra in prima ampliatione adiecto solui posse vetante & prohibente creditore,& probatur in relata lege, & in l. vero procuratori §. 1.& l.aliud ff. de solut. si ergo expressa prohibitio creditoris non impedit solutionem adiecto fieri, ergo multo minus tacita quæ fit per litis contestationem impedire deberet.legi Paul.Castren commentarios in ea lege in quibus post Ray.hanc rationem huius rei reddit: Quia litis inquit contestatio sit ex necessitate prohibitio vero ex voluntate facit.ff.de noua.l.aliam,& regula non solet.ff. de reg iur. litem enim contestando meliorem conditionem nostram facimus. scripsit etiam in eadem l.Raph. Quando est facultas soluendi rem pro re, vel vni pro alio ex natura contractus ex interpellatione perditur facultas, datur tamen moræ purgatio vsque ad litis contestationem,& ex litis contestatione inducitur nouas quasi contractus per quem astringitur conuentus ad rem illam præstandam sub conditione si succumbat citat d.l. Aliam.ff, de nouat. ideo tollitur facultas hominis:in facultate autem legis vide Bart. ibidem qui d.l. ita subtiliter,& eleganter est interpretatus, vt melius excogitari non possit. Nec omittendum † est,quod circa litis cõtestationem in- 123
quit Bar.in ea l.si quis stipulatus,sub num. 4.in instrumentis confessis, & continentibus quarantigiam, quæ habent executionem paratam sicut sententia si vnum venit

in

pulatus fuerit decem in mille,ff. de solut.vbi Iurisconsultus in hæc verba. Item si mihi aut Titio stipulatus fuero dari deinde petam amplius Titio solui non potest quamuis ante litem contestatam possit, sed & ego addo alium text.cuius Dd.obliti sunt, nec mirandum in tanta legum multitudine,omnium enim habere memoriam,& penitus in nullo peccare diuinitatis magis quàm mortalitatis est l.2.§. si quid in tanta.C. de vet.iu.enu.text.ergo similis est in l.fideiussor obligari in fin. princip.ff.de fideiuss. illic em̃ ita scriptum est Sempronij vero persona in hoc solum interposita videtur, vt solui ei ante litem contestatam,& ignorante vel inuito Titio possit,vbi Accurs. citat concordantem text. nostrum si quis stipulatus fuerit decem. sed hĩc illud occurrit, dixi supra in prima ampliatione adiecto solui posse vetante & prohibente creditore,& probatur in relata lege, & in l. vero procuratori §. 1.& l.aliud ff. de solut. si ergo expressa prohibitio creditoris non impedit solutionem adiecto fieri, ergo multo minus tacita quæ fit per litis contestationem impedire deberet.legi Paul.Castren commentarios in ea lege in quibus post Ray.hanc rationem huius rei reddit: Quia litis inquit contestatio sit ex necessitate prohibitio vero ex voluntate facit.ff.de noua.l.aliam,& regula non solet.ff. de reg iur. litem enim contestando meliorem conditionem nostram facimus. scripsit etiam in eadem l.Raph. Quando est facultas soluendi rem pro re, vel vni pro alio ex natura contractus ex interpellatione perditur facultas, datur tamen moræ purgatio vsque ad litis contestationem,& ex litis contestatione inducitur nouas quasi contractus per quem astringitur conuentus ad rem illam præstandam sub conditione si succumbat citat d.l. Aliam.ff, de nouat. ideo tollitur facultas hominis:in facultate autem legis vide Bart. ibidem qui d.l. ita subtiliter,& eleganter est interpretatus, vt melius excogitari non possit. Nec omittendum † est,quod circa litis cõtestationem in- 123
quit Bar.in ea l.si quis stipulatus,sub num. 4.in instrumentis confessis, & continentibus quarantigiam, quæ habent executionem paratam sicut sententia si vnum venit

in

in obligatione,aliud in ſolutione durat facultas ſoluẽdi donec petatur executio illius inſtrumenti vel magis propriè donec fiat litis conteſtatio, vel quaſi ſuper illa executione argu.l.item veniunt.§. cum prædiximus de pet.hære.& l.miles. in §. decem.ff. de re iud. ſed & addes Bald. ſcripſiſſe in eadem lege notandum eſſe, quod ait Bart.in cauſis inſtrumentorum confeſſorum ipſam productionem cum petitione executionis ipſius vim litis conteſtationis habere, & litis conteſtationem excludere ea quæ ſunt nudæ voluntatis, quod libuit annotaſſe declarationis gratia prædictorum,& ſententiæ Bar.

124 Et ex his ſequitur maiorem effectum parere litis conteſtationem, quàm conſtitutum ſimpliciter factum creditori per quod facultas ſoluendi adiecto non tollitur l.ſi ita ſtipulatus ſim mihi aut Titio.ff. de ſolu. & dixi ſupra in ſexta ampliatione.

Item maiorem effectum parere litis conteſtationem quàm partis perceptionem. Nam ſi mihi aut Titio decem ſtipulor,& quinq; accipiam reliqua quinq; promiſſor rectè Titio dabit l.cum decem.ff. de ſolut. & dixi ſupra in ſeptima ampliatione licet alias eundem effectum pariat partis perceptio, & litis conteſtatio vt in l.3.C. de noua. quæ etiam notarunt Bar.Ang.& Pau.in d.l.

Denique & illud, quod Alb.animaduertit plus tacitũ, quàm expreſſum operari , expreſſa nanque prohibitio non releuat at litis conteſtatio iuuat cuius rei rationem reddidi, & adde his quæ habentur in l. cum quid.ff.ſi certum pet.

Quintò reſtringenda eſt regula Adiecto rectè ſolui, vt locum habeat in vera ſolutione, ſecus in æquipollenti, vtputa nouatione,delegatione, & ceſsione l. cui rectè.ff. de nouat.l.non ideo.ff.eo. & ſcripſit Iaſ.in l.cum,qui ita. in §.qui ſibi num.12.ff.de verbo.oblig. Alex.in conſi.95. volu.3. Alciat.in l.ſolut ff.de verb.ſign.ſed & plenius tractaui in fi.primæ partis huius tractatus illinc enim erunt transferenda,quæ ad hanc limitationem pertinent. Quibus addes quæ eleganter inquit Ang.in l.quod ſtipulatus.

125 ff.de ſolut.is enim poſt Iuriſconſultum in hæc verba ſcripſit,

pſit, Adiectus nec petit, nec nouat,nec acceptum facere poteſt,ſed ſolutionem tantum recipit, & ſubiungit, & facit optimè hæc lex ad ea, quæ dixi in l. nouare.ff. de nouat. quòd procurator cõſtitutus ad recipiendum ſolutionem neutrum prædictorum agit, nec etiam præiudicat domino confitendo ſe recepiſſe,hæc ille. aliud nanque eſt confeſsio aliud numeratio l. ſi.C.de non nu.pecu.l.ſi ex cautione eo.tit. vbi not.& certè recepta eſt illa ſentẽtia, quòd procurator conſtitutus ad recipiendum ſolutionem fines mãdati excedat ſi fateatur ſe recepiſſe, vt per Bar.& alios in l.2.in §.fin.ff.ſi cert.peta. & ſcripſi alios referendo in tract.de merca.in tit. Mandati num.4.admonendi igitur ſunt debitores,vt ſiue procuratoribus huiuſmodi ſiue adiectis ſoluant in contractibus ſeu inſtrumentis dicatur dedit,& numerauit coram teſtibus, & me notario,& reliqua.alias tali confeſsione non obſtante à creditoribus poſſent conueniri. Pro qua ſententia facit tex.non ſemel relatus. in l.vero Procuratori.in §.fi.ff. de ſol in illis verbis,quia certam conditionem habuit ſtipulatio quam immutare non potuit promiſſor, quæ tanquam quotidiana,& notanda memoria tenenda ſunt. ſubiunxit Ang. aliud quod ſimiliter memoria tenendum ait idem in tutore, qui in libro rationum aut in publ.inſtrumento confitetur recepiſſe, vt non præiudicet pupillo niſi quatenus 126
probetur realis receptio l.Lucius.§.Tutelæ.ff.de adm.tut. ſed hoc non eſt expeditum. videndus eſt ergo Imo.in d.l. quod ſtipulatus,& in l.ſi debitorem.ff. de nouat.& quod Dd.ſcripſerunt in d §.Tutelæ.

Sextò reſtringẽdam regulam putauit Iaſ.in l.cum,qui ita,in §.qui ſibi,num.4.ff.de verb oblig.quando quis ſtipulatur ſibi aut alteri, & ſic quando vnus tertius adijcitur 127
ſtipulationi,ſecus quando duo vel plures adijcerentur alternatiuè, puta aliquis ſtipulatur ſibi, & alijs duobus vel pluribus alternatiuè iſto caſu ſtipulatio non valet ratione incertitudinis,& ſic nulli eorum poteſt ſolui l.item ſi ſeruus.§. ſed & ſi cum duos & l. ſed & ſi ita, & l. ſed ſi ſibi, quæ ſubſequitur ff. de ſtipul.ſer.ſecundum Bart.(vt ait)& ſubijcit animaduertendum, quia dicta iura procedunt

de

de iure digestorum, hodie autem per iura codicis videretur, quòd illa alternatiua posita inter illas personas disiunctas resoluatur in coniunctam, & in copulatiuam per tex. in l. cum quidam. C. de verb. sig. & consequenter vtrique eorũ obligatio acquiratur, quando adiecti sunt tales, quibus per stipulationẽ possit quæri obligatio, vtputa quando seruus communis plurium dominorum, qui poterat cuilibet pariter acquirere stipuletur sibi, aut primo, aut secundo dominis (sic enim domini appellabantur) vtrique acquiritur obligatio secundum Ang. & Cum. hic, & subdit idem tenet Bart. in d.l. item si seruus. in §. sed si cum duos. in fin. & in l Gaius in vltima oppositione. ff. solut. mat. & in l. cum quidam vbi Bal. & alij omnes, & Bald. in
128 c. inter cæteras de reseri. Hactenus Ias. in †supra scripta verba: sed (ni fallor) Ias. circa interpretationem legum relatarum valde lapsus est, & in eo, quod putauit quando quis stipulatur sibi aut pluribus alternatiuè inutilem stipulationem esse nullique eorum posse solui, & sensit plures adiectos constitui non posse. Nam in §. sed & si cum duos & ll. seq. ideo inutilis est stipulatio, quia seruus stipulatus fuerat alternatiuè in hæc verba illi aut illi dominis suis dari, seu Titio, aut Meuio, & incertum erat vtri eorum acquisierit actionem. Ideo ratione incertitudinis inutilis stipulatio existimanda est, & illa ratio redditur, quia non inuenitur in cuius persona stipulatio consistat. Cum enim illi duo Domini capaces essent obligationis ratione incertitudinis non inuenimus, qui petere possit, & consequenter non est adiectus, alternatiuè ergo concepta stipulatio, vt supra corrumpit stipulationem, & solutionem propter incertitudinem, vbi enim non inuenitur persona in qua consistat obligatio ibi stipulatio nulla redditur, & consequenter adiecti tanquam sequela, sed vbi seruus in hæc verba stipulatus esset. Promittis mihi aut primo, & secundo dominis meis dare centum omnibus acquisiuisset actionem, quia seruus hoc casu sibi stipulatus est, & ex eo, quòd dixit sibi omnibus acquisiuit, & habet fundamentũ obligatio hoc casu, merito principale dispositum non vitiatur per adiectionem inutilem hoc est

est nominationem factam alternatiuè de dominis, illa ergo adiectio inutilis est cum ex ea non quæratur obligatio, sed ex persona serui, qui personam suam adiecit stipulando sibi, aut primo, & secundo dominis, quod non est in præcedenti casu. & hoc casu non vitiatur adiectio, quo ad solutionem, quia illis dominis alternatiuè in stipulatione nominatis solui potest, vt Iurisconsultus expressè dixit in d.l. sed si sibi, quinimo, si vni ex dominis soluere-tur contingeret liberatio, vt Accur. ait in ver. locum. Et ex his sequitur quando obligatio habet fundamentum, & principale dispositum, quia quis stipulatus est sibi, aut Meuio, aut Titio, vt in casu proposito à Iasone valet stipulatio valet & adiectio, & hoc amplius si promissor soluerit vni, puta Meuio adiecto contingeret liberatio, & quia forsan Ias. lapsus est propter illa verba Iurisconsulti in d. l. sed si sibi, & puto adiectionem solam esse inutilem, sciendum est secundum Iac. Aret. Ray. Alb. & Imo. exponenda esse inutilem adiectionem dominorum quoad obligationem quærendam, vt non quæratur illis obligatio, quia alternatiuè sunt à seruo in stipulatione nominati, sed quia stipulatus est seruus sibi omnibus dominis acquiratur. quo vero ad solutionem fiendam adiectio sit vtilis, potest nanque solui eis quemadmodum cum mihi aut Titio stipulor Titio rectè soluitur. ex his etiam sequitur in obligationibus plures adiectos cõstitui posse, quod & relata iura probant contra Ias. & non video rationem quare si vnus potest constitui non possint & plures, quod & frequenter mercatores in eorum negotijs, vt plures alternatiuè solutionibus recipiendis adijciant, vt patet ex consil. Pau. Par. 107. in princip. volumi. 3. idq; mercaturæ ipsisq; mercatoribus magnum affert commodum, vniq; ex adiectis solutione facta contingit liberatio, & hæc sententia comprobatur autoritate Alb. & Ias. in §. cum quidam. C. de verbo. sig de qua paulò inferius. Hæc Bart. à Iasone relatus sensit quod ait, vt patet ex commentarijs eiusdem Bart. quæ tanquam quotidiana notanda sunt. Nec est omittendum verum esse, quod inquit Ias. hodie disiunctiuam positam inter personas honoratas etiam in

contractibus reſolui in copulam l.cum quidam.C.de ver. oblig. & dixi in prima parte huius tractatus ſub nume.11. & merito Imo. in relatis legibus de ſtipu.ſer. ſcripſit in hæc verba extra glo. ſcias quòd hodie iſtæ leges videntur correptæ in eo,quod dicunt ſtipulationē alternatiuè conceptam nullius eſſe momenti, quia diſiunctiua poſita inter perſonas honoratas etiam in contractibus hodie reſoluitur in copulam l.cum quidam.ff.de ver.oblig. Quatenus autem hic dicitur de adiectis remanent in correptæ; & quare conſtituantur Adiecti vbi fundamentum habet obligatio, & vnus, pluresve alternatiuè adijciuntur de-
129 claraui plenius in relata par.prima,ſed & addes aliam rationem,quæ relatas comprobat;quia vbi contrahentium intentio refragatur diſiunctiua in coniunctiuam non reſoluitur,vt notauit Albe.in d.l. cum quidam ante nume. decimum,ver.ſed ponamus.C.de verb.ſign. vbi affert talem ſpeciem quotidianam profecturus ad longinquas re-
130 giones depoſuit libros penes ſerubs diui Franciſci,& eiſdem dixit libros Meuio, aut Titio, aut mihi reſtituetis num reſtitutio omnibus fieri debeat ſeu magis vni rectè fiat,& ait ſi acciperemus diſiunctam pro coniuncta omnibus reſtitutio fienda eſſet,ſed quia hæc nō videtur fuiſſe intentio loquentis vni tantum poterit reſtitui ſecundum Iac.Raue.Arg.ff.de donat.l.donationis.§ pen ff.depo.l.Publia.ff.mād.l.creditor.§.duobus, & refert ac probat Iaſ.in d.l.cum quidam in octaua limitatione,& relata ratio videtur probari.in l.cum qui ita.in §. Qui ſibi.ff. de verbo.òblig. Denique cum in lege,cum enim quæ ſubſequitur relatas leges.ff.de ſtip.ſer legatur τὸ ἰσάζον eorrum pit ſtipulationem,& ſolutionem, placet referre Alciat.in libr.2.c. 20. diſpunctionum, qui declarando inquit vox græca ſignificat propter æqualitatem qua eadem forma per diſiunctiuam nominati ſunt domini propter dubietatem vitiari ſtipulationem. At cum domino vel extraneo ſtipulatur τὸ ἰσάζω hoc eſt æqualitas iſta ceſſat quoniam cum extraneo ſtipulari nequiuerit habetur ſolum pro adiecto. hactenus Alciatus ad confirmationem prædictorum relatus.

Septi-

Septimò reſtringenda eſt regula in caſu legis,qui rex.in §.mihi decem.ff. de ſolut. vbi ſcilicet certum tempus eſt deſignatum in perſona adiecti, vt poſt tempus ſolui non poſsit. verbi gratia, ſi mihi Kalendis Februarijs,aut Titio 131
Kalendis Ianuarijs dare ſponderis, nam hoc caſu in perſona adiecti forma ſtipulationis ſeruanda eſt, vnde in propoſito facto nō poſſet ſolui adiecto Kalendis Februarijs, quia permiſſum ad tempus poſt tempus videtur denegatum l.ſtatuliberi.in §.Stichum.ff.de leg.3. ſecundum Bal.in d.§ qui decem: Verum Baldi ſententia in dubium 132
reuocari poſſe videbatur. Probabile nanque eſt argumentum à tempore ad locum,& contra,vt eſt text.in l.vinum ff.ſi cert.pet.vbi Bart. & alij interpretes l.fi.ff. de trit l.ratio.§ ſi per venditorem.ff. de act emp. & vtrobique Bart. notauit & Auer. in ſua cent. loco 40. à tempore ad locum. ſi ergo quis ſtipulatus ſit ſibi aut Titio Epheſi centum dare, & alibi Titio adiecto ſoluatur petitio ſortis conceditur ſolum, & duntaxat ad effectum, vt in interesſe ratione loci ſtipulator conſequatur,& in effectu contingit liberatio,quia tantum intereſſe poteſt conſequi ſtipulator propter locum, vt eſt tex.ſecundum communem interpretationem.in l.3.in § item Iulianus.ff de eo.quod cer.loco,& dixi ſupra in antep.par. ver. hic ſubiungenda eſt 2.nume.61. eodem ergo modo ſi quis ſtipulatus ſit ſibi Kalendis Februarijs,aut Titio Kalendis Ianuarijs poſt Kalendas Ianuarias ſi fiat ſolutio Titio dent contingere liberatio videlicet vt poſsit peti ſors, ſed ratione temporis,intereſſe (ſi quod eſt) duntaxat conſequatur. & hoc argumentum videtur concludere, quia inter tempus, & locum non video diuerſam poſſe reddi rationem,ſi enim diuerſa interueniret ratio contra eſſet,vt per Bal.in l.vni. C.vbi de poſſeſſ.agatur. vnde Iaſ.in l.vinum alios referendo dicebat quòd teſtis non tenetur recordari de tempore, ſicut de loco, quoniam tempus facilius memoria excidit quàm locus. Et comprobatur argumentatio facta ex his quæ ſcripſit Bartol. in d. §. Item Iulianus dum reſpondet ad argumentum Marcelli, vbi in hæc verba. Ea quæ ſunt meri facti variantur varietate loci totaliter.

Vnde alia eſt inſula quæ ſit in vno loco,& alia quæ ſit in alio prorſus ſeparato:ſed ea quæ conſiſtunt in dando nõ variantur ratione loci eſſentialiter. Nam cum dare ſit dominium trãsferre vnum, & idem dominium eſt quod in te transfertur,ſiue detur hic ſiue detur Epheſi,bene poteſt contingere varietas circa quædam accidentia vt hic, & ſubijcit probari in d.§. mihi decem, ex quibus apparet eadem ratione diuerſum locum poſſe deſignari in perſona adiecti, vt in ea.l. qui res. in §. mihi Romæ.ff.de ſolutionibus,& dixi ſupra in antep.par.ver. Nunc illuc redeo num.62.ex qua Bart.doctrina colligitur ratio quare non ſit inutilis ſtipulatio ſi mihi Kalendis Ianuarijs,aut Titio Kalendis Februarijs,vel cõtra ſtipulatus ſim. hic enim variatio eſt circa accidentia obligationis non ſubſtãtiam eiuſdem, & conſequenter Bart. (cuius ſententia recepta eſt) tacitè ſenſiſſe videtur ſolutionem poſt tempus fieri adiecto poſſe dum comparatur videtur locum tempori,& tempus loco,ſed quia ſententiam Bal.defendi in antep.par.ver. Quæro iuxta propoſitum ordinem num.17, licet argumentum ſit fortiſsimum,cogitabam quòd in d. §. Item Iulianus vnus tantum locus adiectus erat,tam in perſona ſtipulatoris quàm adiecti,quia ſtipulatio erat cõcepta hoc modo mihi, aut Titio Epheſi centũ dare ſpondes,ſed in §.qui decem diuerſus dies erat deſignatus,alius ſcilicet in perſona adiecti, alius in perſona ſtipulatoris. Vnde iſto caſu in quolibet propria forma ſpectanda eſt, vt inquit Bald. & quia certam formam habuit ſtipulatio illa immutanda non eſt arg.text in l.vero procuratori.in §.1.ff.de ſolut.& hæc ſententia Bald.probari videtur.in l. fin.in §.fi.ff.de verb.oblig. in illis verbis immò etiam citeriorem diem in Titij perſonam poſſe conferri veluti mihi Kalendis Februarijs Titio Kalendis Ianuarijs dare
133 ſpondes & reliqua, declarando vt †dixi in relato loco,& ex his ſequitur notabilis limitatio ad l.3.in §. Item Iulia. ff.de eo quod cer.loco,quòd vbi diuerſus locus ſeparatim eſt deſignatus in perſona adiecti,ſi alibi adiecto fiat ſolutio nullo modo contingat liberatio propter formam ſti-
134 pulationis. Rurſus & alia limitatio ad §.Mihi decem,& ſen-

ſententiam Bal.quod ſi idem dies adiectus eſt in perſona ſtipulatoris & adiecti, ſi ſolutio fiat adiecto poſt diẽ non ſequatur liberatio ad effectum ſolum, & duntaxat vt ſtipulator poſsit conſequi intereſſe ratione temporis, vt in d § item Iulianus. Sed nunquid ante diem dictũ & præfinitum in perſona adiecti poſsit eidẽ ſolui,& puto poſſe, vt in d.§. Mihi decem &c. de quo plenè diſſerui ſupra in nona ampliatione.

Octauò reſtringẽda eſt †regula, vbi ſtipulatio purè con- 135
cepta eſt in perſona ſtipulatoris, & adiecti, ſed ſi ſtipulatio ſub conditione concepta ſit in perſona ſtipulatoris,& in perſona Titij purè inutilis eſt ſtipulatio, niſi in perſona ſtipulatoris conditio extiterit, ſed & ſi diuerſa cõditio in perſona ſtipulatoris, & diuerſa in perſona Titij adiecta ſit,& conditio extiterit in perſona ſtipulatoris, & in perſona Titij poterit vel ſtipulatori vel Titio ſolui,ſi vero in perſona adiecti defecerit pro non Adiecto habetur, vt eſt notabilis tex.in l.fi.in §.fi.ff. de verb.oblig. de quo plenè dixi in antecedenti par.nu.30.

Nonò reſtringenda eſt regula in vero adiecto, vt rectè ei ſolui poſsit,ſecus verò in eo qui inutiliter ad obligationem eſt appoſitus, quia ei vt ſimplici adiecto ſolui nequit, vtputa ſi quis ſtipulatus eſſet,non alternatiuè ſed copulatiuè ſibi, & Titio decem dari l.ſi ita ſtipulatus.in §. Criſoganus.ff.de verb.oblig l.ſi duo rei.in fi.ff.eo.in tantum quòd non poſſet ei ſolui etiam ratione taciti mandati ſecundum Bal.in d.§.Criſoganus, & dicit caſum eſſe vnicum in iure l.ſi cum Cornelius.ff. de ſolut. & refert ac probat Iaſ.in d.§.Criſoganus ſub num.32.& huius rei illa ratio redditur, quia principalis ſtipulatio quoad Titium eſt nulla, & habetur perinde ac ſi Adiectus non eſſet,addo eundem Iaſ. poſt alios.in l.eum qui ita. in §.qui ſibi num.3.ff. de verb.oblig. & ſcripſi ſuprà in prima par. nu.20.& nu.32.

†Decimò reſtringenda eſt regula in adiecto tempore 136
ſtipulationis, ſeu conuentionis. Tunc enim adiecto ſolui poteſt inuito, & ignorante creditore, contra verò ſi pactum fiat de ſoluendo tertio ex interuallo, pactum

enim tale habet vim mandati quod expreſsè reuocatur, & tacitè ex diſpoſitione legis præſumptaque mandantis voluntate, vt eſt text. ſing. & qui ſecũdum Bar. & alios non eſt alibi. in l. ſi cum Cornelius. ff. de ſolut. de cuius legis interpretatione ſcripſi in pleriſque locis, & maximè in prima par. huius tractatus ver. Dixi alternatiuè, & in ſeq. par. in ſeptima quæſtione, & adde quæ eleganter ſcripſit Caſtren. in ea lege mandatum, de ſoluendo tertio, ſeu pactum illud ex interuallo adiectum de ſoluendo tertio. quod habet vim mandati reuocari non poteſt, vbi debitor huic tertio ſoluere promiſiſſet. l. vtrum. ff. de conſtit. pecu. l. ſi quis prohibuerit. ff. de publicia. & hoc amplius ſubijcit referendo Io. And. in add. ad Specu. in titu. de depo. ſi debitor ſignificaſſet illi tertio ſe habere mandatum de ſoluendo eidem debitum, & tertius acceptaſſet licet adhuc ſe non obligauerit non poteſt etiam hoc caſu mandatum reuocari in verecundiam ipſius debitoris, qui fidem ſuam tertio aſtrinxerat, & hoc memoria tenendum ait, quoniam mercatores in eorum libris ſcribere conſueuerunt, & hoc ſufficit ſi ad aures tertij peruenit, & acceptauit. de quo ego plures referendo plenius ſcripſi in tracta. de mercatura in titu. mandati num. 3. Quibus addes Hier. Cag. in l. ſingularia. ff. ſi certum pet. num. 154. vbi declarando Pau. ex mente Dd. etiam ait non obſtante ratificatione mandatum poſſe reuocari, & quòd non poſsit ratum haberi me inuito per d. l. ſi cum Cornelius, ſed oportere Pau. Caſtren. ſententiam intelligere quando res non eſt integra, veluti ſi debitor in libro ſcripſit poſuitque rationem illius cui ſoluere debebat, & ille ratificauit, citatq; Dec. ibidem, & recẽtiores, & Pau. in l. ſi cum fundum. ff. de pactis.

837 Vndecimò notabiliter limitanda eſt regula in caſu legis liber homo. in § fi. ff. de verb. oblig. Quando decem ſtipulatus eſſem mihi, aut Titio dari vtrum ego velim hoc enim caſu propter adiecta verba vtrum ego velim: ſoluere Titio me inuito promiſſor non poteſt, cum in mea voluntate ſit poſitum, licet ſi dicta verba adiecta nõ eſſent me vetante rectè ſolueretur. l. aliud. in fi. l. vero procuratori §. 1. ff. de ſolut. l. qui res. in §. qui ſtipulatur eo. tit.

Poſtquam autem declarauero Titio ſolui rectè quidem ſoluetur, ſed & illud huic rei annotandum eſt quod Aret. ait in d. §. circa fi. quòd variatio non admitteretur quemadmodum non admittitur in electione rerum l. ſi ſtipulatus fuerim. ff. de verbo. obliga. cum enim ex electione tertio ſit ius quæſitum in eius præiudicium variatio non conceditur l. ſi poſt mortem. §. fin. & quod ibi no. ff. de bon. poſ. con. tabu. & etiam propter naturam ſtipulationis, quæ confertur in perſona Adiecti, vnde me ſemel eligente ſtipulationis conditio me reijcit, pro qua ſententia citari poteſt l. vero procuratori. in §. 1. ff. de ſolut. Sed hæc Aret. ſententia non eſt ſine dubitatione propter text. in l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum, aut Pamphilum. ff. de verb. oblig. vbi caſus de eo qui ſtipulatus erat Stichũ, aut Pamphilum vtrum ipſe vellet. Item propter regulam l. eum qui certarum. in §. fi. ff. de verb. oblig. & l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem in melle. ff. de ſolutionibus. Ideo vide circa hoc Dd. in d. l. eum qui certarum. in §. fi. ac Bar. Iaſ. & recentiores. in l. ſerui electione. ff. de leg. primo, & Pau. Par. in conſi. 81. nume. 13. & ſeq. volum. 1. Andreas Tiraq. in l. Boue. in §. hoc ſermone nume. 15. & ſeq. ff. de verbo. ſignific. & alibi ſæpe in d. §. ſed & vide tex. qui vtitur hoc dicendi genere vtrum velim. in l. huiuſmodi. in §. Stichum. ff. de leg. 1. & quod circa dictum text. Soc. ſcripſerit in l. 2. §. 1. num 7. ff. de verbo. oblig. addo & alium text. in l. ſtatuliberum. in §. Stichum. ff. de leg. 2. & l. apud Aufidium. ff. de opt. leg. item l. ſi is qui Stichũ. ff. de procu. vbi ſi is qui Stichum vel damnum vtrum eorum ipſe vellet ſtipulatus eſt, & ipſe aut procurator ipſius cuius factum ratum habuerit alterum perijt ſtipulatio conſumpta eſt, id eſt alterum petere non poteſt. de quo textu meminit And. Tiraq. in l. Boue. in §. hoc ſermone. ff. de verbo ſign. num. 15. & refert Bal. in c. in literis de oſſ. deleg. ver. ſi autem ſemel. qui autoritate illius text. ait quòd conſumpta eſt gratia per vnum actum. ſed vt ad rem redeam, 838
& relatum. §. fin. in l. liber homo notandum eſt, quòd vbi ſtipulatio concepta eſt relato modo mihi, aut Titio de-

cem dari, vtrum ego velim, ex eo quòd mihi dandum eſt
139 certi ſtipulatio eſt, ex eo quod Titio ſoluendum eſt incer
ti venit enim extrinſecum intereſſe. ſi enim elegi Titio
ſolui, & mea interſit Titio potius quàm mihi ſolui quo-
niam eidem pœnam promiſeram ſi in præfinito die non
ſoluiſſem, te ceſſante Titio ſoluere, quia in pœnam inci-
di pœnam à te petam. Et licet in obligatione dandi non
ſuccedat obligatio ad intereſſe l. vbi autem non apparet.
§. fi. & l. mora. ff. de ver. oblig. ſi tamen eligo dari Titio in
relato caſu venit, quod quàm ſit quotidianum inter mer-
catores nemo eſt qui neſciat, qui inter mercatores verſe-
tur. ſed quia dubitari poſſet an Adiectus in ſtipulatione
ſub relata forma mihi, aut Titio decem vtrum ego velim
Adiectus dicatur, vide Aret. poſt Pau. ibidem, & quæ ſcri-
ſi in 1. par. ver. deinde ſubieci.
140 Duodecimò declaranda eſt regula in dote in qua eui-
dentioris intellectus gratia præfari libet, & deinde quaſ-
dam facti ſpecies conſtituere. ſciendum eſt igitur ſoluto
matrimonio dotis repetitioni locum eſſe quouis modo
matrimonium dirimatur, vt per glo. in rub. ff. ſolut. mat.
l. cum quærebatur. ff. de verb. ſig. & Bar. & alij probant, &
citant l. ſi quis ſic ſtipulatur. ff. eo. tit. ſol. matrimo. Sol-
uitur autem Matrimonium digeſtorum iure diuortio,
morte, & captiuitate vel aliter contingente ſeruitute vtri-
uſque eorum l. 1. ff. de diuor. ſed & in captiuitate eſt im-
mutatum, vt in §. ſed etiam captiuitatis in aut. de nupt. &
ne paſsim matrimonia diſſoluantur ex certis cauſis fieri
permittitur diſſolutio, & quæ ſunt expreſſa in l. conſenſu.
C. de repu. iure verò pontificio cui in materia matrimo-
nij ſtandum eſt, vt per glo. in §. fin. Inſtit. de Grad. Panor.
& alios in c. quæ in eccleſiarum. de conſtit. Quos Deus
coniunxit homo non ſeparet c. quos Deus 33. q. 2. eodem
tamen iure ex licita cauſa Thori ſeparatio permittitur, vt
141 vt in c. omnes 32. q. 7. & notatur in c. quemadmodum de
iure, & per Dec. in conſil. 212. Mag. vbi hæc cauſa ſepara-
tionis Thori coram quo iudice ſit tractanda, & de li-
belli conceptione ac probationibus differuit, & ſi propter
viri fornicationem Thori ſeparatio fiat dos repeti poteſt

c. 1.

c. 1. & 2. de donat. inter virum, & vxorem, & de dote poſt
diuor. Si vero propter adulterium vxoris, tunc dotem per-
dit. c. plerunque. eo. tit. in tantum quòd ſtipulat. de redden-
da dote committi videtur in caſu ſeparationis Thori, quæ
ſucceſsio loco diuortij ſecundum Iaſ. in l. 1. C. vnde vir. &
vxor. in 1. col. & id verius eſſe putauit Franc. Rip. in d. rubr.
ſub numer. 26. quicquid Bar. ſenſerit, & quando & quibus
caſibus permittatur ſeparatio hæc dotisque reſtitutio con-
tingat, & præcipuè propter paupertatem, & viri ſæuitiam.
vide Mar. in l. vni. in fin. C. de rap. virg. Paul. Par. in conſil.
54. aſſertę. vol. 4. per totum, & de conuentione facta inter
virum, & vxorem ex voto continentię, an ſit legitima diſ-
ſeruit Deci. in conſil. 140. & pro tenui. Item ſciendum eſt
quòd ſi in patris poteſtate ſit filia dos à patre profecta com
munis eſt ipſius, & filiæ. l. 1. §. quòd ſi in patris, & l. ſequ. ff.
ff. de ſol. matr. Idque verum eſt quo ad dotis exactionem,
& repetitionem, non quo ad dominium, quia illud eſt ma
riti conſtante matrimonio, vt per Bart. ibidem in 1. oppo.
& alios. Rurſus ſciendum eſt ſi pater dotem à ſe profectam 142
ſtipulatur filiæ, propria erit ipſius filiæ, vt Iac. Butr. Bald.
Imol. & alij ſcripſerunt in d. §. quòd ſi in patris. vbi Franc.
Rip. num. 6. citat Imo. in conſi. 100. in primo dubio, & bo.
num tex. in l. Pomponius Philadelphus. ff. fam. herciſ. De. 143
nique & illud oportet nō ignorare ſi pater dotem à ſe da
tam ſimpliciter, ſeu perſonaliter ſtipuletur, tam ſibi quā
filiæ ſtipulatus intelligitur, vt inquit Bart. in l. poſt dotem
inter. lec. colum. 1. ff. ſolu. matr. cuius ſententia eſt recepta,
vt per Iaſ. in l. poſt dotem. num. 10. & ſeq. ff. ſolut. matrim.
& ſcripſit Corn. in conſil. 138. viſo puncto. vol. 3. ſub num.
4. qui inquit hoc ex eo admiſſum quoniam ſtipulatio ſe-
cundum naturam actus, ſeu rei in quo interponitur inter-
terpretanda eſt conſequenter iuxta d. §. quòd ſi in patris.
Nam alias in ſtipulatione perſona extrinſecus non ſubin-
telligitur. l. ſi ita ſtipulatus. in §. Criſoganus. ff. de verb. ob-
lig & ſtipulatio ſi in verbo executiuo imperſonaliter con-
cipiatur valet, & ſtipulanti acquiritur aut. ſi quando. C. de
conſt. pecu. vbi Bart. & Bal. & eandem ſententiam receptā
eſſe dixerunt recentiores Peruſini in tractat. paup. q. 8. in

ſecun. ſpe. nu. 10. & ſeq. Quibus addes Bal. in l. ſi. nu. 9. C. comm. vt. Iud. & Franc. Ripam idem probantem declaran temq; in d. §. quòd ſi in patris, vbi etiam Alex. veritatis amicum ſibi parum conſtitiſſe refert, & huius rei illa ratio redditur, quia ſtipulatio ſimpliciter interpoſita ſuper dote debet intelligi ſecundum naturam dotis, & actionis de dote. l. ſi ſtipulatus. ff. de vſu. l. inter ſtipulantem. in prin. cum glo. ff. de verb. obl. l. 1. §. ſi ſub conditione. ff. vt leg. nomine caueatur, ſtipulatio namq; interpoſita ſuper aliquo cõtractu ſecundum naturam eius intelligitur, quod ſi extraneus ſimpliciter, ſeu impersonaliter ſtipuletur mulieris erit actio, vt inferius dicam in ver. ſeptima facti ſpecies in fi. His præfationibus habitis, vt ad rem redeam.

144 Prima facti ſpecies eſt in patre qui filiam habet in poteſtate dotemque dedit, & ſibi aut filiæ reddi ſtipulatus eſt, huiuſmodi namq; ſtipulatio iuxta iuris ordinẽ intelligenda eſt, vt viuo patre ſi in poteſtate ſit filia pater habeat actionis exercitum licet actio ſit communis, ſi vero mortuus ſit pater vel aliter ſui iuris effecta ſit filia in perſona filię conſolidetur, & his caſibus perſona filię ad obligationem, & ſolutiõnem adiecta cenſetur. hic enim eſt ordo iuris. l. 2. §. quòd ſi in patris. ff. ſolu. mat. l. 1. §. videamus. C. de rei vx. act. & ſecundum relatum ordinem verborum prædictorum conceptionem intelligendam eſſe ſcripſit Bartol. in l. vxorem. in §. teſtamento. l. 2. ff. de leg. 3. & addit l. cum pater. in §. pen. ff. de leg. 2. Cuius doctrinam ad cœlum tulit Pau. Caſt. in l. cum qui ita. in §. qui ſibi. ff. de verb. oblig. & probatur hæc ſententia ab Angel. & Iaſ. in d. §. qui ſibi. idque receptum aiunt propter ius conſolidationis, quod filię in dote poteſt competere ratione communionis. Item quia pater ad dotem filiæ conſtituendam aſtringi poteſt. l. qui liberos. ff. de ritu. nup. l. obligamur. in §. lege. ff. de act. & oblig. l. fin. C. de dotis promiſ. de quo per Iaſ. in aut. res, quæ. C. communia de leg. Alexand. in conſil. 139. nume. 8. volum. 2. per eundem Iaſ. in §. fuerat. numer. 97. Alexand. in conſi. 61. volum. 7. Aug. Ber. q. 113. Paul. Par. in conſi. 29. nume. 60. & ſequen. volum. 3. & quidem ſi ſoli patri actio cõcederetur filia indotata remaneret in caſu in quo pater dotem

dotem conſumeret. l. ſi cum dotem. in §. eo autem tempore. ff. ſol. mat. quod referendo Bart. ſcripſit Franc. Rip. in d. §. quòd ſi in patris. nu. 15. & ſeq quẽ videas, quibus addendum eſt quod eleganter ſcripſit Bal. in l. ſi. num. 9. C. commu. vt. iud. is enim in ſtipulatione concepta ſuperiori modo inquit, Hæc ſtipulatio duo continet extrema. Alterum quòd ſit reddenda dos patri, & id intelligendum eſt eo caſu quo propter conſolidationem eidem patri reſtituenda eſt. Alterum quòd filiæ reſtituenda ſit dos ſimiliter eo caſu quo propter conſolidationem ſoli filię competeret. Medius autem caſus quãdo ius reddendi dotem eſt commune fuit omiſſus. Ideo remanet in diſpoſitione iuris communis. l. commodiſsimè. ff. de lib. & poſth. erit ergo communis actio patris, & filiæ, vt in l. poſt dotem ſecundum vnam interpretationem. ff. ſolut. matri. & ſolum citando locum Baldi vbi ſupra, & Alex. & Rom. idem ſenſiſſe probat Franc. Rip. in d. §. quòd ſi in patris. nu. 5. qui ſubiungit dictam ſtipulationem intelligendam, vt ſupra, & perinde ac ſi pater ſtipulatus eſſet ſibi, aut illi, vel illis, quibus de iure. quo caſu certi iuris eſt, quod ſi ſoluto matrimonio ambo viuant actio eſt communis, vt in d. §. ſi vero pater præmoriatur actio conſolidatur in ſolam filiam. l. vnica. §. videamus. C. de rei vxor. act. ſed ſi præmoriatur filia actio conſolidatur in patrem. l. dos à patre. C ſol. mat. Denique huic rei, & illud annotandum eſt prędicta iura non ſolum vbi pater ſtipulatus eſſet in ſupraſcripta verba videlicet, Dotem ſibi aut filię, verum ſi contra filiæ, aut ſibi adijciendo prius nomen filię ſecundum Pau. Caſtr. in d §. Qui ſibi & propter. l. Caius. ff. ſolu. mat. & vide quæ inferius dicam in quinta facti ſpecie.

Secunda facti ſpecies eſt, ſi pater ſtipulatus ſit copula- 145
tiue dotem ſcilicet ſibi, & filię reddi, in qua idem iuris eſſe reſpondit Bar. in d. §. teſtamento, qui citat l. Gallus. in §. 1. ff. de lib. & poſt. & licet aduerſari videatur tex. in l. ſi mihi, & Titio. ff. de verb. oblig. ad ſententiam tamen Bar, ex rationibus relatis in ſuperioribus decurrendum arbitror, quę commendatur à Paul Caſtren. in d §. qui ſibi, & lex ſi mihi & Titio locum habere poteſt vbi extraneus dotem relato

modo

modo ſtipulatur, vt per Imol. in l. Caius. in pen. colum. ff. ſolu. mat. quibus adde Bal. in l. fi. num. 9. C. comm. vt. iud. qui in hac ipſa facti ſpecie ſcriptum reliquit copulam non diuidere ſtipulationē in partes æquales ſicut alibi dicitur. ff. de duo. reis l. reos in §. cum in tabulis, ſed iuris miniſterium deſignare, & quaſi ſit iuris expreſsio, quòd actio ſit communis patris, & filiæ, & conſolidatio non impediatur. ff. ſolu. mat. l. poſt dotem. ſecundum vnam interpretationem. hæc ille, & ex his comprobare potes, quæ ſcripſit Soc. in conſi. 9. col. 2. & ſeq.

146 Tertia facti ſpecies eſt vbi pater, qui dotem dedit ſtipulatus eſt dotem à marito in hæc verba ſibi, & ſuis hæredibus reddi. Nec non eius filiæ hæredibusq; eius, aut cui ius, & caſus dederit, & filia moriatur relictis filijs. In qua recepta Martini ſententia, quæ ex generali conſuetudine præualuit, vt in l. dos à patre, vbi gloſſ. & Dd. C. ſolut. & ait Corn. in conſil. 224. licèt colum. fin. volum. 3. Cur. Iun. in conſil. 93. num. 9. & conſi. 180. Socin. in conſi. 9. vbi de iure conatur eandem Martini ſentētiam defendere. Item Soc. in relato reſponſo non inſubtiliter (vt ſolet) multis argumentis probat ſecundum relatam conſuetudinem ſtipulationem intelligendam, quem referre ſuperuacuum duxi, cum eius ſcripta inter manus omnium verſentur. Intelligenda eſt ergo dicta ſtipulatio, vt filiæ reſtituatur ſi ſuperuixerit, ea vero mortua cum filijs ad filios tanquam hæredes pertineat. Sed ſi filia ſine filijs præmoriatur patri ſuperuiuenti reſtituatur, & eo mortuo hoc caſu eius hæredibus. Quæ ſententia comprobatur ex ſcriptis in ſuperiori facti ſpecie, & autoritate Baldi relata. Et illud non eſt omit-
147 tendum, quod relata Martini ſententia ex conſuetudine recepta intelligenda eſt in caſu ſuo, quando conſtante matrimonio decedit filia, & marito ſuperſtite, vt tunc filij admittantur, & ſuccedant, & non pater, locum autem non habeat quando filia præmortuo marito deceſsit. Tunc enim ad patrem reuertitur, vt declarat Bar. in l. poſt dotem. ff. ſol. mat. in quinta queſt. vbi etiam tentauit dicere, quòd ſi filia viuo patre habens filios ex primo matrimonio, ſecundo nupſit, & moriatur in matrimonio ſine filijs locū non

habeat relata conſuetudo, ſed pater admittatur, cuius ſententiam à frequentioribus receptam ſcripſit Lud. Gozza. in conſil. 90. In cauſa Mantuana. num. 3. vbi plures refert, quibus adde Soc. Iun. in conſil. 114. Non eſt dubium, num. 21. volum. 3. vbi non ſolum concludit, quòd relata conſuetudo non habeat locum in dictis duobus caſibus ſecundum frequentiores, ſi mulier decedat in ſecundo matrimonio cum liberis ex primo vel ſi iam facta vidua cum liberis ex viro prædefuncto, verum nec in dote promiſſa licet in hoc vltimo aliter ipſe antea interrogatus reſponderit.

Quarta facti ſpecies eſt, quando pater qui dedit dotem 148
pro filia ſibi illam reddi eſt ſtipulatus, & poſt interpoſitam ſtipulationem ab inteſtato mortuus eſt relicta ipſa filia, & filio maſculo, qui ſolus ex lege municipali ſuccedit filia excluſa, num dotis repetitio ipſi filio hæredi ex ſtipulatione paterna competat ſeu magis filiæ. Hæc quæſtio ſatis ſatisque apud veteres fuit agitata vt Albe. refert in l. vni. nu. 25. C. de rei vxor. act. ait Vianny ſij Doctoris Bononienſis ſententiam à Iaco. Rauen. Pet. à Bellaper. Ricar. Malum. & Vbal. Vaca. probari qui diſputando inquit patri viuenti, qui ſtipulatus eſt dotis reſtitutionem competere, & conſenſum filiæ non requiri. plura ſubdit mouiſſe eum. ſed maxime l. quoties. ff. ſol. matr. Patre vero mortuo dotis repetitionem ad filiam pertinere, quæ à ſtatuto ab hæreditate patris excluditur, & hoc caſu ius ſingulare ſit quòd actio ex ſtipulatu ad hæredes non tranſmittatur. & hæc ſententia recepta eſt, vt patet ex his, quæ ſcripſit plene quidem Dec. in conſi. 106. & pro tenui. qui ſubijcit, licet de hoc poſſet dubitari iure ciuili communique inſpecto, propter ea quæ ſcripſit Bar. in l. poſt dotem. ff. ſolu. matrim. ſtante tamen ſtatuto prædicto à frequentioribus (quod dictum eſt) probatur. Quibus adde Soc. in relato conſil. 9. & quæ plene ſcripſit Iaſ. in d. l. poſt dotem. nu. 83. Sed hic frequens ſubo- 149
ritur quæſtio, & in patria mea agitata, ſolent parentes dotes filiabus dantes ſub hac formula ſtipulationem concipere. Quam dotem A. promiſit reddere, & reſtituere Titio ſtipulanti pro ſe & eius hæredibus ſoluto matrimonio

morte

morte vel diuortio ſine liberis vel cum liberis non peruenientibus ad ætatem decem & octo annorum, & in omnem alium caſum &c. aut illi vel illis, cui & quibus &c. legeque municipali cautum eſt exiſtentibus filijs maſculis, fœminas non ſuccedere, ſed dote conſtituta ſeu conſtituenda contentas eſſe debere, & plus petere non poſſe quàm quod ſibi relictum eſt ratione debiti iuris naturæ, & prout legitur in ſtatuto ſub rub. de ſucceſſoribus ab inteſta. & ſub rubr. quod mulier ſit contenta dote, quæſitum fuit ſi pater deceſſerit deinde filia relictis filijs qui ad ætatem in ſtipulatione contentam non peruenerunt. Num filijs maſculis ijsdq; quę patris hæredibus ex ſtipulatione relata modo concepta actio competat, & cum conditio extiterit, quia filij ad ætatem decem, & octo annorum non peruenerint competere videbatur. l. ſi auia. C. de iure dot. l. quoties. ff. ſolut. matrim. l. poſt dotem la. 2. § quòd ſi in patris. eod. titul. & quia ſententia Martini ex conſuetudine recepta non videtur trahenda ad hunc caſum, quia tenor ſtipulationis clarus eſt. l. fin. C. commun vt. Iudi. & hęc ſententia comprobari videtur ex his, quæ ſcripſit Bart. in l. Titio centum. in § Titio genero. ff de cond. & demonſt. & Cur. Iun. in conſil. 10. & cum legatur in inſtrumentis antiquis ſtipulationem relato modo à maioribus noſtris conceptã fuiſſe, & hodie concipitur, non temere factum cenſeatur maximè cum addatur ſecundum formam ſtatutorum ciuitatis Anconę. Verum prætermiſsis compluribus, quæ re-
150 ferri poſſunt (ni fallor) omnis cõtrouerſia huc redit, Num dos à patre data in relato caſu ſuccedat loco legitimæ, & merito duo ſtatuta præcipue conſideranda ſunt. Alterum eſt ſub rubri. de ſucceſſoribus ab inteſtato, alterum quòd mulier ſit contenta dote. & hoc vltimum pręcipue in duobus locis circa finem. ſi enim non ſuccedit loco legitimæ relata ſententia atque ſtipulationis formula defendi poteſt, contra vero ſi loco legitimæ habeatur, cum de legitima omnis conditio. dilatio vel alia diſpoſitio moram, vel quodcunq; onus introducens tollatur. l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. teſtam. Ego autem vidi iudicare onus paternæ ſtipulationis reijci, & hæredes patris ex relata ſtipu-

ſtipulatione agentes excludi, pro qua ſententia elegans eſt Decij conſilium. ſub num. 106. & pro tenui &cæt. quod totum legendum conſiderandumque eſt, licet enim lex noſtra municipalis decreuerit filias contentas eſſe debere dotis quantitate, quam pater reliquerit corrigendo. l. omnimodo. C. de inoffic. teſtam. non tamen trahenda eſt ad caſum de quo agitur, quando pater in ipſa quantitate dotis conditionem adijcit. Hic enim caſus de onere iniũcto in
151 in dotis quantitate omiſſus videtur, ergo remanet in diſpoſitione iuris communis. l. ſi cum dotem. ff. ſolut. matrimon. lex enim omnimodo. C. de inoffic. teſtamen. quæ ſupplet legitimam in ſubſtantia, nihil habet commune cum lege quoniam in prioribus, quæ reijcit conditionem, & grauemen. vnde lex noſtra quæ loquitur in priori caſu non videtur porrigenda ad hunc caſum oneris, & conditionis adiect.e ſecundum Iaco. Butr. & Bald. in d. l. quoniam in prioribus, vbi hoc commendat Paul. Caſtrenſ. referendo Imol. idem probantem, & non improbat Iaſ. ibidem, & probat Alexand. in conſil. 53. viſo titulo quæſtionis. num. 7. & ſeq. volu. 2. Aret. in conſi. 44 Placet &c. circa finem Paul. Par. in conſi. 36. ſtatutum nouum
152 ciuitatis Fauentiæ &c. num 5. & ſeq. volum. 3. cumque ſtatutum non ſimpliciter, ex eo ſcilicet: quia ſuperſint filij excludat fœminas, ſed propter dotem dos ita loco legitimæ ſuccedere videtur, vt ex ea conditio adiecta reijciatur, idq; veriſsimum & receptum teſtatur Paul. Par. in relato conſi. vbi Albe. Brun. & alios refert, ſed & hæc ſententia confirmari poſſe videbatur, ex his quę habentur apud reſpõſum Caro. Ruy. 26. videtur prima facie &c. vol. 3. & eſt in ſubſcriptione Bar. Soc. nume. 14. & ſeq. Item ex conſilio Cor. 142. primo aſpectu &c. volum. 2. vbi inter alia citat Bal. in l. ſi. poſt medium. C. de dote promiſ. Pet. Anc. & alios, rurſus eadem ſententia probari videtur à Io. Dilec. in tract. de arte teſta. in 5. cau. in fin. ſub titul. de hæred. inſtit. Dum refert Decij reſpõſum & probat, denique Bapt. Tole. in libello communium opinionum in ver. dos à patre inquit dos à patre profecta ſoluto matrimonio debet apud filios remanere, Cur. Iun. in conſil. 43. numer. 9. communem dicit.

Ampla

Amplia etiam ſi pater ſtipulatus ſit ad ſe redire liberis ſtantibus ſi liberi adſunt tempore mortis filiæ ſtatim dos matris eſt, & filij ex ſucceſsione matris veniunt, & non aui. Io. Nicol. in l. generaliter. nume. 46. C. de ſecun. nup. communem dicit. videndus eſt enim Soc. in conſi. 9. qui in 5. 6. & ſequ. col. ad rem multa ſcripſit, & ex relatis locis patent plura reſponſa ad ea quæ ſcripſit Bar. in citato. §. Titio genero. maxime ex conſi. Deci. Alex. & Pau. Pariſij, ſtatutum etiam ſub rub. quòd mulier ſit contenta dote, in ver. Hoc addito cum in ſenſu directo diſponat, ſenſus contrarius non eſt accipiendus, vt per Dd. in l. 1. in §. huius rei. ff. de offi. eius, & reſtringendum eſt ad extraneos, & cum prohibeat non eſt interpretandum, vt permittat l. legata inutiliter. ff. de admin. leg. & ſimiliter finis ſtatuti relati reſponſum habet, ex quibus puto vel hæredibus patris nullam actionem competere, vel ſi diceremus competere, hęredibus filiæ dotatæ ad illam remittendum aſtrictos eſſe, vt Soci. & Dec. in relatis locis probauerunt. In extraneo autem ſtipulante cum illa adiectione, vel cum filijs non peruenientibus ad ętatem decem & octo annorum. vide Bal. in conſil. 89. verba inſtrumenti. vol. 2. & quod dicam inferius in v. 7. facti ſpecies.

153 Quinta facti ſpecies eſt in auo materno, qui non habet in poteſtate, ſeu extraneo alio, qui dotem dedit ſtipulatuſque eſt nepti ſeu mulieri aut ſibi dotem reddi. In qua ſingulari iure fauore dotis receptum eſt vtilem mulieri actionem quæri, & ſtipulationis hoc caſu perſona ad ſolutionē adiecta cenſetur, mulieris vero ad obligationem. fauore namque nuptiarum, & maximè propter affectionem perſonarum ad hoc decurſum eſt, vt eſt ſingularis tex. in l. Caius. ff. ſolu. matrim. mulier ergo ſolut. matrim. etiam viuo auo exploſa Petri ſententia ad dotem aget, idque à recentioribus eſt receptum cum illud maxime relatum, & de quo in textu, vbi non eſt affectio idem iuris eſſe demonſtret, & hęc ſententia probatur à Bar. in d. l. Caius. in oppoſitione ad ſecundum notabile, & ſcripſit Alex. ibidem ſententiam Bar. recentioribus omnibus placuiſſe, & damnatam Petri & Baldi ſententiam, & hanc ſententiam Paul. Alex.

Alex. & Iaſ. probauerunt in l. eum qui ita, in §. quſ ſibi. ff. de verb. oblig. Alexand. ſub num. 5. Iaſ. vero ſub num. 6. & Bal. Nouel. in tract. de dote. in 6. part. in 26. priuilegio, vbi etiam Barto. ſententiam receptam teſtatur. & Bald. ac Pet. damnatam Alexan. in conſi. 19. in his, quæ in themate &c. num. 11. & ſeq. volum. 4. & illud annotandum eſt, quòd in relata facti ſpecie ſenſiſſe videtur Paul. Caſtren. in d. l. Caius ſub numer. 5. quòd eiuſmodi ſtipulatori nec vtilis, nec directa acquiritur actio nec ſolui poſsit: quia quodlibet iſtorum caſuum eſſet contra fauorem dotis, qui eſt vt ſoli mulieri acquiratur, & ſoli poſsit ſolui, ſed errauit longe (ni fallor) Pau. in eo quod ſenſit ſtipulatori prædicto ſolui nō poſſe cum Bart. Cum. & alij talem ſtipulatorem Adiectum nominent, quibus accedit Bald. Nou. in relato loco. Nec fauor dotis obſtat, vt conſiderabat Paul. cum mulieri ſit conſultum, vt poſsit repetere ab adiecto ſecundum ea, quæ in vltima parte differendo dicam. Nec illud omittendum 154
eſt perſonā mulieris, ſeu neptis adiectā cenſeri ad obligationem, & ſtipulatoris ad ſolutionem non ſolum, vbi neptis ſeu mulieris nomen præponitur, vt in facti ſpecie propoſita, ſed ſi ſtipulatoris nomen præponeretur, verbi gratia, quia auus, ſeu quilibet alius extraneus (nec enim quoad id de quo diſputatur intereſt) ſtipularetur dotem datam ſibi, aut nepoti, ſeu mulieri reddi, ſemper enim fauore nuptiarum ſtipulator adiectus ad ſolutionem cenſetur ſecundum Bartol in d. l. Caius. cuius ſententiam Bald & Paul. ibidem probant, & idem Paul. Alexand & Iaſ. in § qui ſibi ſuperius relato, & Bartol. clare idem probat. in l. vxorem. in § teſtamento. ff. de leg. 3 ſed & Imol. in d. l. Caius. numer. 7. verſi. interdum ſtipulatur ſibi & cæt. hanc ſententiam non admittendam putauit, lex enim Caius loqui 155
tur, vbi auus ſtipulatus eſt nepti, aut ſibi: Non autem vbi in ſtipulatione ſtipulatoris nomen præponitur. licet enim inquit quo ad facultatem ſoluendi mulieri nihil interſit, an quis mulieri aut ſibi, aut ſibi aut mulieri ſtipuletur, comparantur namque quoad ſolutionem relatæ conceptiones, ſeu formulæ ſtipulationum, vt dixi ſuperius in 21. ampliatione, non tamen comparātur nec paria ſunt, quo-

ad obligationem quærendam, nec parratio interuenire videtur. Quãdo enim ſtipulator nomẽ ſuũ in ſtipulatione prẽponit actionẽ mulieri quærere cenſendum non eſt ſed ſibi, licet poſſet, ſed vbi mulieris nomen præfert æquitas ſuggerit mulieri actionem dari, & addit ſententiam ſuam probari in l. Stichum. in §. quæſitum. ff. de ſolut. Nam filiæ emancipatæ quæri poteſt vtilis, vt notat Bartol. in l. quod dicitur. ff. de verbor. obliga. & tamen tex. in d. §. quæſitum indiſtinctè dicit quòd ſi ſtipulatur ſibi, aut filio videtur filius adiectus ad ſolutionem. Vnde ſubijcit relatam Bart. ſententiam non bene probari, licet ſit valde fauorabilis, pro qua lex in ambiguis. ff. de iure dotium. ſed & addes Alexand. in eadem lege Imol. ſententiam probaſſe. ipſum enim referendo, ait cum verſemur in correctorijs, & lex Caius loquatur in caſu in quo præponitur nomen neptis non eſt trahenda contra regulas iuris ad caſum in quo poſtponitur, & mouit, quia primo nominatus videtur magis dilectus. argumen. l. quoties. ff. de vſufruct. & addit expreſſe contra Bartolum ſenſiſſe Bald. in l. final. C. commu. vt. iud. & verum eſt, vt patet in vltim. colum. dictæ legis, vbi temperamento vſus eſt dictionis fortè quaſi dubius, ſed & addes, quòd in eadem opinione fuit Roma. in d. l. Caius, & Bald. Nou. in tract. de dote. in 6. par. priui. 28. qui citat Saly. in l. auia. C. de iure dot. idem ſenſiſſe, ego vero à ſententia priori loco relata, & magis recepta non eſſe recedendum, puto quam Bar. Bald. Pau. Alexand. Iaſ. & quidam alij probarunt pro qua iudicio meo eſt tex. in d. l. Caius in ratione ſui; vbi Iuriſconſult. inquit fauore nuptiarum, & ne commodo dotis mulier defraudetur ad hoc decurrendum eſt, quæ ratio expreſſa in lege, æque interuenit ſiue mulieris nomen in ſtipulatione præcedat, ſiue ſequatur. Nec moueat tex. in l. Stichum. in §. quæſitum, quia in dote ex relata ratione ſumma cum æquitate ratione incertitudinis ex alternatiua oratione ius ſingulare eſt conſtitutum. Nec etiam moueat quod in correctorijs verſe-
356 mur, quia vbi ratio. in l. expreſſa eſt non dicitur fieri extenſio. Sed caſus in quo eſt eadem ratio comprehendi l. his ſolis. C. de reuo. don. in illis verbis ſatis etiam tacitè cautum puta-

putamus, vbi Bald. & ſcripſit Iaſ. in aut. Quas actiones nu. 17. C. de ſacroſ. eccleſ. facit l. emptor. in fin. ff. de rei vend. l. fideicommiſſ. in §. cum Pollidius. ff. de vſu. glo. in cle. vni. in ver. largiri de elect. & quod Alex. ait in conſ. 17. volu. 3. Imo. in l. ſi vero. in §. de viro. ff. ſolu. matr. Io. Crot. in rub. de acq poſ. num. 3. & eſt elegans tex. memoria tenendus, in l. libertum. in §. Senatuſconſulti. ff. de ritu. nup. & ſcripſit Caſſad. in tit. de teſta. Dec. 3. nu. 4. & ſeq. Minus etiam mouet quod ait Alex. prænominatum cenſeri magis dilectũ quia nominationem priori loco factam non eſſe conſiderandam relata Iuriſconſulti ratio facit, & mouet lex nec enim. ff. de ſolu. & quod ſcripſit Socin. in conſ. 9. in 4. col. ver. Prædictis non obſtantibus, quem breuitatis cauſa non refero. & pro hac ſententia Paul. Caſtrenſ. huiuſmodi rationem referebat inſpecto iuris rigore, ex textu dictæ legis Caius, apparet verborum ordinem non eſſe ſpectandum quod demonſtratur, quia ex iuris apice hæredibus aui obligatio acquiritur licet eius perſona fuerit poſtpoſita in ſtipulatione, & neptis perſona cenſetur adiecta ad ſolutionem licet fuerit præpoſita in ſtipulatione, vt patet in verſi. reſpondi, & in ver. ſed dicendum iuncto principio legis, ibi dos omnis Seiæ vxori vel Caio Seio, &cæt. eodem modo ergo ait eo caſu quo conſideratur æquitas fauore nuptiarum, & dotis ordo verborum attendi non debet, ſed quod fauor exigit. Vnde cum videatur exigere, vt mulieri acquiratur acquiretur ei vtilis, & ſi in ſtipulatione poſtpoſita reperiatur, quæ ratio contemnenda non eſt licet Alexand. ſcripſerit ſe neſcire intelligere, ſed redditur clara conſideratis verbis dictæ legis, & prædictis, & forſan Alexand. habuit Pauli commentarios corruptos. Denique hæc eadem ſententia probari videtur à. Felin. in c. inter cæteras. nume. 29. de reſcrip. & clarius Iaſ. in l. cum quidam. numer. 2. inter. colum. v. ſexto. limit. C. de verb. ſign. & ad cœlum tulit hoc tanquàm notandum Nico. Auce. in ſua cent. loco 49. à natura alternatiuorum. verſi. ſecundo fallit fauore dotis licet ſimpliciter retulerit.

Quod autem diximus mulieri in relata facti ſpecie vti- 157
lem actionem competere locum habet quando morte vel

diuortio ſolutum eſt matrimonium in quo caſu loquitur relata lex Caius, vt quando mulier ſuperuixiſſet marito, ſecus ſi contingat præmori viro ſuo. Finge enim conceptam ſtipulationem quòd auus maternus, aut quilibet alius extraneus dotem reddi ſibi, aut nepti ſtipulatus ſit in omnem caſum diſſoluendi matrimonij, & matrimonium morte mulieris diſſolutum fuiſſe, certe ſecundũ Imol. in d.l. Caius ante nume. ſeptimum dos reddenda erit auo, ſeu extraneo dotanti, eiusque hæredibus, non autem hæredibus mulieris, cuius rei illa ratio ab eo redditur, quia vbi morte viri vel diuortio matrimoniũ ſoluitur nuptiarum, & dotis fauor hoc facit atque exigit vt mulier agat, ne commodo dotis defraudetur. At vbi mulierem viro ſuo præmori contingit nuptiarum fauor ceſſat, mortua enim mulier amplius non nubit. Nec mouet ſecũdum eundem Imol. quòd vna determinatio reſpiciens plura determinabilia æqualiter terminare debeat. l. iam hoc iure. ff. de vulg. ergo idem iuris eſſe debet in formula ſtipulatio-
158 nis relata ſiue matrimonium ſoluatur morte mulieris, ſiue alio modo. Regula namque illa legis, Iam hoc iure locum habet vbi eadem ratio interuenit inter ipſa determinabilia: ſecus verò ſi diuerſa, ſed in caſu noſtro diuerſa ratio redditur, ergo dicta regula locum non habet ſecundum Imol. qui citat Bal. & in l. ſi cum dotem. ff. ſol. matr. Ac. ibidem, Quæ ſententia Imol. probatur Alexand. Bart. de Saly. in d.l. Auia, & ſubdubitans probat Bald. Nouel. in Tract. de dote in 6. parte Priuileg. 28. & certe rationabilis videtur, & limitatio relata ad legem iam de iure probatur à Decio. in l. in teſtamento. numer. 8. C. de teſtam. Mili. & in conſil. 456 num. 12. Pariſ. in conſil. 100. eodemque vltimo ter. volum. num. 15. Socin. in conſi. 80. num. 15. vol. 2. & certe hæc limitatio à frequentioribus recepta eſt, vt probauit Hippol. Rimi. in rubr. de donat ſub. nu. 73. vbi limitauit etiam dictam regulam, vt locum habeat in voluntaria diſpoſitione, quæ ſecundum voluntatem teſtatoris regulatur, ſecus autem in neceſſaria, vt per Deci. in d. conſil. 456. Item dicta regula non procedit quando ex æquali determinatione induceretur correctio legis. Tunc enim potius

tius inæqualis fieri debet, vt minus iuri communi præiudicetur tex. ſingularis ſecundum Abb. ibi in c. cum dilectus de conſuet. & probat Ruy. in conſi. 169. nu. 11. volu. 3. & in conſi. 157. num. 14. vol. 5. & adde quòd dicta regula locum etiam non habet quando natura determinabilium repugnat, vt per Iaſ. in l. miles. in §. decem. ff. de re iud. in 2. not. & per Rimin. vbi ſupra. Non tamen omittendum puto quod Paul. Caſtr. in ea l. Caius. ſub nu. 6. ſcriptum reliquit in hæc ſeu ſimilia verba, Tert. quæritur hic matrimonium fuit ſolutum diuortio vnde erat fauor dotis vt acquiratur mulieri vt poſsit ſecundo nubere, quid ſi morte mulieris quidam dicunt contrarium, quia tunc non ſubeſt fauor, quod falſum puto, ſicut enim hoc caſu acquireretur actio mulieri ſi nulla interueniſſet ſtipulatio & eam tranſmitteret ad ſuos hæredes vt in l. vni. in §. accedit. C. de rei vxo. act. ita & hic quia ſtipulatio iſta regulatur ſecundum iuris diſpoſitionẽ, vt acquiratur ei cui acquireretur ſtipulatione non interueniente, verum licet autoritas Pau. Caſt. me val. de mouerit, non tamen ab Imol. & Alexan. & alijs relatis diſſentio. Nam in caſu in quo mulier prædecedit ceſſat Iuriſconſulti ratio nuptiarum ſcilicet, & ne commodo dotis defraudetur, nec comparatio facta à Pau. Caſtr. mouet. Nã quando nulla ſtipulatio interuenit fingit lex mulierẽ ſtipulationem feciſſe, cum extraneus non ſtipulando donaſſe magis mulieri quàm ſibi aliquod ius ſeruaſſe videatur. vt legitur in d. §. Accedit, quem text. eleganter & nouiter 159
declarauit Franc. Ripa in l. 1. nu. 53. ff. ſolut. matr. inquiens loqui in ficta ſtipulatione in fauorem mulieris, contra maritum non contra promittentem & declarat. l. ad exactionem. C. de dotis promiſ. effectus tamen bene eſt contra extraneum qui dotem dedit vt cenſeatur donaſſe, & adde ad interpretationem d. §. Bal. Nouel. in tract. Dotis. in 6. par. prin. in ter. Priuilegio. At quando interuenit ſtipulatio relato modo, quia propter alternatiuam res aliquantiſper dubia redditur merito vbi fauor exigit nuptiarum iura fauere voluiſſe credendum eſt, & ceſſante fauore iuxta iuris terminos & rigorẽ interpretatio fieri debet, vt in d. l. Caius vbi exprimitur & ius ſtrictum, & æquitas, non ergo paria

ſunt iſta ſtipulationem non eſſe interpoſitam vel interpoſitam relato modo &c.

Sexta facti ſpecies eſt in extraneo qui dotē dedit; & eam ſtipulatus eſt ſibi reddi aut cui de iure debebitur. In qua
160 Bar. in ea l. Caius. ſub num. 5. ff. ſolut. matr. ſe ex facto conſultum reſpondiſſe ait idem iuris eſſe quod in præcedenti facti ſpecie integram ſcilicet actionem mulieris eſſe, & perinde eſſe ac ſi dixerit ſibi aut mulieri, Mulier namque illa eſt cui de iure debet reddi. l. vni. §. Accedit. C. de rei vxor. act. quæ ſententia probatur ab Imo. Alex. Paul. Caſtrenſ. in ea. l. Caius licet Bar. in fi. in l. pen. & fi. colum. C. commu. vt. Iud. cōtrà cenſerit. cuius rationibus Alex. reſpōdit. ſed & Bal. Nouel. in trac. de dote. in 6. par. Priuileg. 28. fauorabiliorem mulieri hanc formulam ſtipulationis eſſe putauit quàm ea de qua in ſuperiori facti ſpecie. Quoniam extraneus ſtipulando ſibi aut cui de iure debebitur perinde eſt, ac ſi ſtipulatus eſſet hoc modo ſibi aut mulieri in quantum ſibi de iure deberetur. illud enim relatiuum cui, conditionem ſignificare videtur, id eſt, quatenus alteri perſonæ de iure deberetur quam ſibi ſi ſimpliciter dotem dediſſet ſine alio pacto. argum. l. Stichus qui meus erit. ff. de lega. 1. & addit ſe ex facto conſultum ſecundum Bartol. ſententiam reſpondiſſe, & eius reſponſum à valentiſsimis doctoribus Marchiæ probatum fuiſſe, & certe eandem æquitatis defenſionem hęc facti ſpecies habet quàm pręcedens. cum enim alternatiue ſtipulatio ſit concepta ex ea inducitur obſcuritas argum. l. Prætor. §. quod autem Prætor ait. ff. de iniu. ideo pro dote eſt iudicandum. l. in ambiguis. ff.
161 de iure dot. Relata ergo ſtipulatio cum habeat ius certum ſpeciale ac ſingulare ſecundum illud: Ius ſingulare intelligenda eſt & ab illo regulanda, Argu. eius quod dicitur generalem diſpoſitionē comprehendere cauſam dotis propter tex. notabilem in l. in fraudem. in §. fi. ff. de Mili. teſt. niſi dos in caſu de quo quæritur ſpeciale habeat priuilegium. Tunc enim generalis determinatio non porrigitur, vt declarando Saly. in l. fi. in princ. C. de iur. dot. reſpondit Deci in conſil. 5. & conſil. 301. & conſil. 536. numer. 9. & in l. 1. ff. de regu. iur. & alibi ſæpe & probat Tiraq. in Com. de vt. ret.

§. 1. gloſſ. 14. num. 91. & ſequen. num. & Cat. Cot. in memo. in ver. Dos habet. Cur. in conſil. 27. Magnificus vir in ſecundo dubio Goz. in conſi. 197. numer. 7. & licet Neg. improbet in tracta. de Pignor. in octaua par. Mem. primo nume. 23. Repetentes tamen l. difformari. C. de ing. & manu. videlicet. Cæſar Cōt. in ea parte in qua quæſtiones inſeruit. nu. 107. & ſequ. defendit declarationem prædictam. item & Soc. Iun. in conſil. 12. num. 12. & ſeq. in 2. par. & vide quid ſenſerit Rolan. à Valle in quæſtionibus de lucro dotis quæ. 105. ſed & addes Bald. in conſil. 89. verba inſtrumenti &c. qui cōtrà Bar. ſenſiſſe videtur. Inquit enim iniquum & iuri contrarium videtur, quòd prima pars ſtipulationis in qua apparet extraneum ſibi ſtipulatum inanis ſit, & ſine effectu cum poſsit parere effectum quando potuit ſtipulari vt in d. §. Accedit & C. de Pac. con. l. ex morte. C. de iur. dot. l. Auia. ff. ſol. mat. l. Quoties. ſed dicta iura locum habent in re clara, at res de qua agitur dubia redditur ex alternatiua, quæ obſcuritas fauorabilem cauſam dotis reddit, & ad argumentum Baldi quod videtur fortiſsimum nullum verbum adiectum cenſeri ſine virtute operandi de quo multa Aym. Cra. in conſil. 135. verba decretinum. 24. & Fel. in c. Solite de maio. & obed. reſponderi poteſt effectum parere, vt extraneus ex relata ſtipulationis formula adiectus conſtitutus cenſeatur prout in ſuperiori facti ſpecie Bar. & alij relati ſenſerunt, contra quem adiectum ſi eidem ſolui contingat quo remedio conſulatur mulieri, declarando legem Caius in vlt. parte dicam diſputando circa ea quæ Bal. Nou. ſcripſit in trac. de dote. par. 6. Priuileg. 28.

Septima facti ſpecies eſt in extraneo qui dotem dedit 162
ſtipulatusque eſt ſibi reddi aut mulieri, aut cui de iure debebitur. qui caſus frequens quidem & quotidianus eſt, in qua Ioan. Im. in d. l. Caius ex relata ſententia Car. in caſibus præcedentibus idem iuris eſſe putauit vt mulieri actio quæratur, & mulier ad obligationem non autem ad ſolutionem adiecta cenſeatur, & iudicijt relatam ſtipulationē hoc modo à conſuetudine interpretatā prę cęt optima legū interpres. l. minime. l. ſi de interpretatiōe. ff. de leg. & c.

cum dilectus, extra de conſuet. & addit de rigore tamen poſſet dici illa verba cui de iure debebitur poſſe conuinci in hæredibus ſtipulatoris vel alijs ſucceſſoribus vniuerſalibus vel etiam ſingularibus via ceſsionis, & hanc ſententiam quòd mulieri quæratur actio non improbat Alex. in d.l. Caius. nu. 7. & ſanè mihi etiã rationibilis viſa eſt cum in hac incertitudinis illa ratio etiam interueniat quę rem dubiam reddit, & quæ ambiguitas in cauſa eſt vt mulieri faueatur.

163 Octaua & vltima facti ſpecies eſt ſi extraneus qui dedit dotem ſtipulatus eſt ſibi aut mulieri, ſiue ipſorum hæredibus, vel cui ius & caſus dederit qualitercunque matrimonium diſſoluetur morte vel diuortio ſine filijs ex eorum corporibus communiter natis non peruenientibus ad legitimam ętatem viginti quinque annorum & in omnem caſum &c. & matrimonium morte mulieris diſſoluatur relicto filio qui ad ætatem viginti quinq; annorum non peruenerit, in qua facti ſpecie Bald. ex facto conſultus in conſil. 89. volu. 2. reſpondit ſtipulantem adiectum obligationi intelligi non autem ſolutioni, & relatam formulam ſtipulationis interpretandam hoc modo vt ſi quidem decedat mulier ſine filijs vel cum filijs ad dictam ætatem non peruenientibus ſtipulator magis ſibi hæredibusq; ſuis conſuluiſſe cenſeatur, ſi vero prius ſtipulator deceſſerit ſuperſtite muliere in matrimonio vel ſiue primum caput verborum quo ſtipulatus eſt ſibi euaneſcat & integra ſit actio mulieris, ſed & addit, quòd ſi ſtipulator ante decederet quàm filiæ mulieris dotatæ ius ſtipulationis conditionalis ſtipulator tranſmitteret ad hæredes ſuos. Inſtit. de verb. obliga. §. ex conditionali & ideo filijs mulieris mortuis intra vigeſimum quintum annum dos reſtituenda eſt filijs, & hæredibus ſtipulatoris. Mulier ergo & filij eius in primo gradu eſſe cenſentur, in ſecundo autem gradu quaſi ſubſtituti ſunt qui dotem dedit & eius hæredes. Quæ ſubſtitutio in contractibus tranſmittitur vt dictum eſt hæc Bald. cuius ſententiæ aduerſari videtur (vt ipſe etiam animaduertit) doctrina Bartoli in d. l. Caius in præcedentibus relata, ſed & ait verba illa quia ſibi eſt ſtipulat⁹ aliquid poſſe,

poſſe, & debere operari. Sed & addes dicta in ſuperioribus locum habere in re dubia (vt declaraui) at in hac verborũ conceptione alia interueniunt quare à Baldi ſententia non eſſe recedendum putem. Hic enim ſunt illa verba ſiue ipſorum hæredibus quæ ſtipulantis animum demonſtrant, pro qua conſideratione facit quod dixi in ſuperiori referendo Imo. qui conſiderabat illa verba aut cui de iure debebitur. Rurſus notanda ſunt illa vel cui ius & caſus dederit. Denique & illa ſine filijs ex eorum corporibus natis non peruenientibus &c. Ex quibus remoueri videtur illa ambiguitas quæ in cauſa eſt vt indiſtinctè ſtipulator mulieri acquiſiuiſſe cenſeatur: Vnde vt in ſuperioribus Bartoli ſententiam probaui, ita in propoſita facti ſpecie vt verba aliquid operentur à Baldi interpretatione non diſſentio: Quem relatum apud Bart. & Alex. ſub falſo tamen numero legi, & non improbatum, ſed & his addendum eſt quòd ſi extraneus dotem à ſe datam ſibi reddi ſtipuletur res eſt extra controuerſiam vt in l. quoties. ff. ſolu. mat. ſi autem ſtipuletur mulieri, clari iuris eſt quòd vtilis actio acquiratur mulieri vt in d.l. Caius. ff. ſolu. mat. quam exornat Bald. Nouel. in Tract. de dote priuilegio 23. & ſeq. & ſcripſit Alex. in conſi. 13. nume. 14. Ex his quæ in Themate vol. 1. quod eſt geminatum in 4. vol. 164
ſub nu. 19. & adde Bal. in l. cum dos. ff de Pact. dot. Item ſi ſtipuletur extraneus ſibi & mulieri vtrique pro dimidia quæritur l. ſi mihi & Titio ff. de verb. oblig. vt per Imol. in d.l. Caius col. pe. & ex facto conſultus reſpondit Bal. in conſ. libr. & probat Bald. Noue. in d. Tract. par. 6. Priuileg. 28. vbi idem iuris eſſe putauit ſi extraneus ſtipuletur ſibi, & cui de iure debetur. æquipollet enim hæc ſtipulatio præcedenti & perinde eſt ac ſi ſtipuletur ſibi & mulieri. & licet Bal. in d.l. ſi. C. com. vt. iud. huic ſententię aduerſetur, hæc tamen ſententia probanda eſt ex his quæ in ſuperioribus dixi, & rationibus Baldi, relatus Bal. Nouel. non inargutè reſpondit. Denique ſciendum eſt ſi extraneus dedit dotem & ſimpliciter ſeu imperſonaliter ſtipu 165
letur ſtipulationem intelligi vt acquiratur mulieri fauore dotis non obſtante Reg. legis ſtipulatio iſta. in §. ſi quis

ita & l.ſi ita ſtipulatus.in §.Criſogonus.ff. de verb.oblig. & hæc fuit ſententia Bar.in d.l. Caius & à frequentioribus recepta qui citat l. Poſt dotem ſecundum Ter.interpre.ff.ſolut.matr.& probauit Camp.in ſuo Tract.de dote & Bal.Noue. vbi ſupra Priuil.eg.31.& hanc ſententiam dixit veriſsimam Caſtren.in d.l.Caius.& probatur expreſsè (ni fallor)in d.§. Accedit in illis verbis ſed ſi non ſpecialiter extraneus dando dotem in ſuam perſonam dotem ſtipulatus eſt, vel pactum fecerit, Tunc præſumatur mulierem ipſam ſtipulationem feciſſe, & paulò inferius le-
166 gitur:Niſi expreſsè extraneus ſibi dotem reddi pactus fuerit vel ſtipulatus.Addit idem Bald.Nouel.vbi ſupra ſi imperſonaliter ex parte promiſſoris eſſet puta ſi pater vel extraneus diceret promittuntur tibi marito mille pro dote Titiæ vel pro matrimonio contracto vel contrahendo cum Titia,licet ſecundum iuris regulam hæc promiſsio inutilis videatur ex his quæ habentur in Aut. ſi quando. C.de conſti.pecu.& in l.fin.ff. ſi cert.petat.tamen ſpeciali fauore dotis defendi poſsit vt eleganter inquit Paul. Caſtren.in d.l. Caius.

Decimotertio vt tandem eò reuocetur vnde hûc declinauit oratio reſtringenda ſeu declaranda eſt Regula in ca
167 ſu legis pater cum filiæ ff. de pactis dot. cum pater ſtipulatus eſt ſibi in vita reddi,aut filio poſt mortem. Tunc enim filius etiam ad obligationem videtur adiectus vt heres.& dixi ſupra in 17.Ampliatione. & nota illum text.ad ea quæ habentur in l.fi.in §.fi.ff.de ver.oblig.& quæ dixi
168 ſupra in 2.par.ver. Rurſus (vt polliciti ſumus) nu.20.probat etiam ille text. quòd conditio exiſtens poſt mortem ſtipulantis ſtipulationem puram reddit.

Decimoquartò reſtringenda eſt quando debitor conſtituit ſe ſoluturum ſoli creditori.l.ſi vero.ff.de conſti.pecu.& dixi in Ter. Ampliatione vbi declaraui dictam legem rationem reddendo.

Decimoquintò reſtringenda ſeu verius declaranda eſt Regula vt non poſsit ſolui Adiecto in caſu notato inferius in ſequen.par.in 5.q. ſi ſtipulatus ſum mihi,aut Titio dari,& tu promiſiſti mihi omiſſa perſona adiecti & quæ illic

illic habentur hûc erunt transferenda.

Decimoſextò declaranda eſt in vere Adiecto in ipſa 169
ſtipulatione nam ſi me putem tibi aut Titio promiſiſſe cum aut neutrum factum ſit,aut Titij perſona in ſtipulatione comprehenſa non ſit, Titio ſoluero, nõ liberor.repetere tamen à Titio potero, quia licet error ſit in facto proprio & quodam modo ſupinus, quia tamen de damno agitur locus eſt repetitioni.l.ſed ſi me putem.ff.de condi.indeb.

Decimoſeptimò reſtringenda videbatur relata Regula in operis.l.ſerulus cum duabus legibus ſequentibus ff.de ope.lib. Sed de hac re vide quæ ſcripſi ſuperius in ſecunda par.circa princip.verſi. Eſt & illud addendum,nume.13.

Decimooctauò declaranda eſt regula vbi in ſtipula- 170
tione ſumma pecuniarum deducta eſt, & adiectus recepit ſolutionem in moneta non reproba, & bona ac tali,quã ipſemet ſtipulator recuſare non potuiſſet, contra verò ſi in tali moneta quam recipere ſtipulator aſtringi non poterat. Tunc enim promiſſor non liberatur ſecundum Io. Fab.Inſtit. de inuti. ſtipulat.§.ſi quis alij nume.10.motus Glo. ibidem in ver. contingat. quæ ſententia ſanè rationabilis eſt & multis exemplis poſſet cõprobari, quæ conſulto prætereo.

Decimononò declaranda eſt Regula vt adiecto ſolui 171
poſsit non autem pignus dari,quinimo pignus datum repetet promiſſor vt eſt Tex.clarus in l.is qui promiſit.ff.de pigno. Adiecto nanque bona obligari non poſſunt,quia cum eidem non quæratur perſonalis nec hypotheca: Hypotecha nanque ſine principali ſtare non poteſt : obligatio nanque ab Adiecto incipere non poteſt,ſed præcedere debet à perſona ſtipulatoris vt dixit Ang.in ea l.& in prima par.declaraui.

Denique reſtringi poſſet ex his quæ ſcripſi in relata par.ſecunda huius Tractatus, quæ breuitatis cauſa non refero.

SVM-

SVMMAE PRIMAE QVAESTIONIS.

1 *Ciceronis ſententia in lib. 1. De Oratore circa iuris ciuilis cognitionem damnatur.*

2 *Adiectus conſtituitur per alternatiuam vel. nume. 2.*

3 *Adiectus an conſtituatur per diſiunctiuam ſeu nu. 3. & per totam quæſtionem.*

4 *Dictio ſeu, alternatiua impropria quæ appellatur ſub diſiunctiua & habet naturam copulæ nu. 4. & per totam quæſtionem.*

5 *Teſtator ſi legat vxori mundum ornamẽta ſeu quæ eius cauſa parata ſunt, vel vinum quod in vrbe ſeu in portu habet omnia cenſetur legaſſe ſecus ſi vteretur dictione vel. nu. 5.*

6 *Dictio ſeu, tribus modis accipitur.*

7 *Dictio ſeu, quæ dicitur ampliare diſpoſitionem intelligitur moderatè tamen ſecundum Archid.*

8 *Dictio ſeu, an ampliatiuè accipiatur quando ponitur inter dictiones ſingularis numeri, verbi gratia ſi Teſtator legat equum ſuum nigrum ſeu album alicui.*

9 *Interpretatio ad l. ſi quis ita legauerit. ff. de au. & ar leg. nu. 9. & ſeq.*

10 *Verba ſecundum ſubiectam materiam interpretanda.*

11 *Interpretatio accipienda eſt ne ruat actus ſed valeat eo modo quo valere poteſt.*

QVARTA PARS.

1 PErſæpè cogitanti mihi de eo quod inquit Cicero de Oratore libr. 1. perfectam artem iuris ciuilis haberi poſſe,

poſſe, magis magnam atque vberem, quàm difficilem, & obſcuram ſi in genera digeratur. Deinde eorum genera quaſi quædam membra diſpertiantur. Tum propria cuiuſq; vis definitione declaretur. Et ſi id per occupationes Ciceroni facere licuiſſet: Non ideo ius noſtrum facilius cognoſci, illuſtrius reddi, in breueq; compendium redigi rectè potuiſſe videbatur: Mouet quia omnis definitio in iure noſtro periculoſa eſt. Item cõperimus plura eſſe negotia quàm vocabula, & veteres Iuriſconſultos non abre vt plurimum ad quæſtiones confugiſſe legimus. Mouet etiam quia ſelecti viri de quibus in l. 2. C. de Vet. Iur. enu. ordinem quem cernimus conſtituerunt, eosq; Ciceronis ſententiam non ignoraſſe credendum eſt. Nec quiſquam fuit (quod ſciam) qui quod Cicero eſt opinatus, facere ſit auſus, & vidimus clariſsimorum virorum ſummis Azonis, & Hoſtienſis, & aliorum diligenter & doctè confectis, huic tantæ rei non eſſe conſultum: Vnde ego quæſtiones neceſſarias & in noſtro ciuili iure, & in omni ſcientiarum genere ſemper putaui: lege ergo lector candide quæſtiones propoſitas quæ quotidianę ſunt, & ad clariorem cognitionem adiecti noſtri valde pertinent.

Primò igitur quæro dixi in prima parte Adiectũ conſtitui per alternatiuam AVT. Verbi gratia promittis mihi aut Titio dare decem? quid de diſiunctiua VEL. Num 2
conſtituatur Adiectus ſi quis ſibi vel Titio ſtipuletur, & conſtitui probat text. in l. 1. in §. ſi fructuarius. ff. de ſtipul. ſer. vbi Bart. notauit, & idem Bart. in l. cum qui ita. in §. Qui ſibi in fi. ſecundæ oppo. vbi & Imo. & Paul. Caſt. probant. ff. de verbor. oblig. Qui Paul. ſubiecit idem reſpondendum in qualibet alternatiua, ſeu diſiunctiua. Vnde (vt ait) conſtitueretur Adiectus ſi quis ſibi ſeu Meuio decem 3
dari ſtipulatus eſſet, mouit eum text. in d. §. ſi fructuarius. ſed quoniam d §. loquitur in diſiunctiua VEL. merito ſententia Pau. Caſtren. poteſt in dubium reuocari, longa nanque videbatur conſtituenda differentia inter dictas dictiones. Dictio nanque SEV, eſt alternatiua impro- 4
pria, quæ appellatur ſubdiſiunctiua & videtur proximè accedere ad naturam copulæ vt inquit Bar. in ſingulari

tex.

Tex.si quis ita legauerit.ff.de auro & arg.legat.licet enim
diſiungat verba,ſenſum tamen coniungit,vt cum dicitur
Alexãder ſiue Paris,citat Tex.cum Glo.in l.ad protegen-
dum.C.de in lit.da.Tut.ff.de mune. & hono.l.fin.§.ſunt
munera.Vnde cum non ſit ſimplex diſiunctiua,ſi teſtator
5 legat vxori ſuæ mundum ornamenta ſeu quæ eius cauſa
parauit,vel Titio leget vina quæ in vrbe habet,ſeu in por
tu,vel vina quę habet Romæ,ſeu Anconę,aut libros quos
habet Patauij ſeu Bononiæ omnia debentur, vt probatur
in dicta lege vbi Iuriſconſultus ait verbũ SEV ampliandi
legati gratia poſitum eſſe, & probat Bart.ibidem exploſa
ſententia Rog.& eſt Glo.not.in c. ego Ludouicus 63.diſt.
idq; receptum eſt à frequẽtioribus vt patet ex his quæ But.
Ab.Imo.Car.& Feli.ſcripſerunt in c.inter cæteras de Re-
ſcript.& hoc teſtatur Dec.ibidem ſub nu 9. Quòd ſi Te-
ſtator vſus eſſet particula VEL. ſiue AVT legando vina
quæ habet Bononiæ vel Romæ vtrunque non include-
retur. Cum hæ dictiones ſint propriæ diſiunctiuæ ſecun-
dum Imol.& Fel.ibidem ſub num.29. & probat prædicta
Nico. Euer. in ſua centu. loco 49. à natura alternatiuo-
rum: Nec improbat Alciat.in l.ſæpe.ff. de verbo.ſigni.vbi
ait quod particula hæc SEV diſiunctiua duplex,diſiun-
ctæ coniunctæq; vim habere, ſed & Cat.Cot.in ſuis me-
mor.in dictione SEV prædicta probat, & quòd ſit dictio
ampliatiua & addit Deci.in conſ.69.Viſis duobus conſi-
lijs in 4.col.ver. Præterea, & ſecundo, additq; & alios &
videbis Bal.in conſ.442.Verba ita dicunt &c.lib.1.& con
ſil.218.ſtatuto Ciuitatis libr.2.& conſ.466.quidam inſti-
tuit lib.3. Vbi quòd dictio ſeu,tribus modis accipiatur,Al
6 ternatiuè, Ampliatiuè, & Declaratiuè,& idem Bal.in con
ſil.179.Anno Domini in fi.lib.5.& ſcripſit Aym.in conſi.
105.num.6. vbi inquit in re dubia accipi debere ampliati-
uè aut ſaltem copulatiuè, & loquitur in contractu, quod
nota propter notata à Bart. in d.l. ſi quis ita, & ſcripta à
Dec.vbi ſupra citat Bal.in conſ.proximè relato. Quibus
addo Cor.in conſ.18.in præſenti conſultatione &c.col.3.
ver.Quinimmo vol.1.qui ait dictionem ſeu,plerunq; po-
ni expoſitiuè inter duas dictiones idẽ ſignificantes vt in c.
bone

bone il.1.de Poſtu.Præla.in fi. in c.in generali in princ.de
elect.lib.9.& in re dubia propriam illam eſſe ſignificatio-
nem vt diſiungat verba & non ſenſum, vt dixit Bart.in
Rub.de Naui.lib.11.& in d.l.ſi quis ita, & idẽ Cor in con-
ſi.198.eo.vol.1. quem refert ac probat Cot.in relato loco.
His addendum eſt quod dixi dictionem SEV in legatis
ſapere vim copulæ & ampliare, duobus modis reſtringi
vt refert Iaſo.in l.cum quidam.C.de verbo.ſigni. Altero 7
ſecundum Archi.in d.c. ego Ludouicus vt intelligatur di-
ctionem SEV augere ſeu ampliare moderatè tamen,ſicut
dictio pluris ad modicam ſummam referri ſolet.l. & ſi
poſt tres,vbi etiam Iaſ. notauit.ff. ſi quis caut.l.hæc adic-
tio.ff.de verb.ſign. de quo tamen idem Iaſ.ſubdubitauit
propter relata exempla paulò ante quæ ſunt Iuriſconſul-
ti in d.l.ſi quis ita legauerit. quæ exempla certè ſententiã
Archid.dubiam valde reddunt.ſed quia Archid.maxima
eſt autoritas nota, & adde quod Cat.Cot. in relato loco
Archidia.refert & non improbat: Altero modo vbi di-
ctio ſeu, inter dictiones pluralis numeri ponitur. vt in 8
duobus exemplis in ſuperiori loco propoſitis quæ ſunt Iu
riſconſulti,ſecus ſi ſingularis: vnde ſi teſtator legaret ali-
cui equum ſuum album ſeu nigrum vnus tantum debe-
retur ſecũdum Bal.in d.c.inter cæteras col.fi.de Reſcript.
ex eo nanque quòd teſtator ſingulari numero eſt vſus ap
paret vnicum equum legare voluiſſe, à numero nanque
eſt optimum argumentum.l.fin.ff. ad S.C. Trebel. ſed &
idem Iaſ.addit periculoſam hanc eſſe limitationem,quã
idem Cat.Cot.probaſſe videtur in relato loco & Mar.So-
ci.in d.c. inter cæteras ſcriptum reliquit ſibi liquere non
poſſe nec perſuadere ſi Teſtator legat alicui fundum Sem
pronianum, ſeu domum quam inhabitat, vtrunque de-
beri,id nanque contra Teſtatoris mentem eſſe putauit. 9
verum quia idem Mar. eſt interpretatus dictam l.ſi quis
ita prout ante cum antiquus Glo.Rog.fecerat, cuius ſen-
tentia recte à Bartolo fuit reprobata merito à Decio
notatus fuit. Qui aliam interpretationem filij Bartolo
mei ſcilicet Soci.retulit in l. is qui ducenta.in §.verum.ff.
de rebus dub. Attulit & ipſe Decius ad d.l. ſi quis ita
no-

nouam, & non incoloratam interpretationem, & est talis: Particulam seu dispositionem ampliare vbi inter ea quæ conuenientiam (vt ipse ait) inter se habent ponitur & quodammodo idem sunt, idque indicant exempla relata Iurisconsulti, secundum quæ Iurisconsulti intentio iudicanda est. Nam mundus & ornamenta mulieris non omnino dicuntur diuersa ab his quæ mulieris causa parata sunt l. Argento §. ornamenta, & §. Mundus. ff. de au. & arg. leg. Item vina quæ in vrbe sunt, & quæ in portu sunt quodam modo idem censeri debent, cum de portu idem sit iudicium quod de vrbe vt notatur in l. Cæsar. ff. de public. & in c. vbi periculum. §. Porro de elect. cumque esset vinum in portu ad ciuitatem destinatum reputatur esse in ciuitate vt notat Bald. in l. ex facto proponebatur in fin. ff. de hære. instit. quod comproba ex ijs quæ scripsi in tract. de Assecu. in gloss. 14. nume. 4. Vnde concludit ideo euenire vt in d. l. si quis ita dictio seu, ampliatiuè ponatur, quia ponitur inter ea quę pro eodem quodam modo habentur, & si aliter poneretur videlicet inter diuersa contra respondendum esset, vt dictio seu, vim alternatiuæ seruaret, & secundum relatam considerationem non insubtilem limitationem Baldi relatam defendit, quia in ea inter penitus diuersa adijcitur, & sanè hæc interpretatio & rationabilis & non inarguta visa est. Pro qua interpretatione considerabam, & si Iurisconsultus vim fecit in dictione seu, retulit tamen se ad facti species propositas quasi dixerit in his quę sunt proposita verbum seu, ampliandi legati gratia positum esse & nota verbum legati scilicet suprascripti. Item & illud verbum positum esse, non ergo ratio Iurisconsulti generalis est, sed ad facta proposita relata, merito ad diuersa ab eis non est porrigenda, quæ considerationes defendunt etiam Baldi sententiam seu limitationem. Nec est nouum Iurisconsultos respondere secundum ea quæ proponuntur. Quibus addes Rot. in vltim. decis. cau. 5. Die lunæ 2. in 2. dubio, vbi legitur, hoc verum cum ponitur inter genus, & species, & continens, & contentum, & sic propriè loquitur l. si quis ita, & vide omnino &c. crebrior tamen est sententia

tentia vt retuli. Sed vt ad rem redeam, nec enim ab re aliquantisper sum vagatus: Si dictio seu, ampliatiua est, vt placet nonnullis quos retulimus, & præsertim Aym. qui in contractu loquitur in d. cons. 105. numer. 6. vel saltem copulatiuè accipitur ergo adiectus per dictam particulam SEV, constitutus non intelligetur, vt probatur ex his, quæ in præfationibus huius tractatus scripsi. Verum ego Pau. Castr. sententiam, & veram, & probabilem puto qui, particula, seu, disiunctiua est qua coniungimus ea quorum alterum non vtrunque affirmamus. l. 1. §. sublata. ff. ad S. C. Treb. l. cum quidam in ver. Quemadmodum. C. de ver. sign. l. generali. C. de sacrosan. eccle. & inquit Alciat. in l. sæpe. ff. de verb. sig. loquens etiam in particula siue quòd disiunctiuè non vtrunque requirunt disiunctum, sed alterum tantummodo, & idem probat Card. Ruy. in cons. 18. ante numerum vndecimum volum. 5. de pluribus per ordinem &c. Et in tantum hæc dictio disiunctiua est vt reddat testimonium incertum vt Alex. respondit in cons. 50. num. 11. volu. 1. & licet loquatur in disiunctiua siue, de vtraque tamen dictione idem est iudicium vt paulò post dicam: Confirmatur hæc sententia quia verba secundum 10
subiectam materiam interpretanda sunt. l. insulam. ff. de Præs. ver. l. si vno in prin. vbi Bar. ff. loca. l. damni infecti quidam. ff. de dam. infe. c. solite de Maio. & obe. vbi Dd. & plenè Nic. Eue. in sua centu. loco 46. Deci. & Hie. Cag. in Regula quoties idem sermo. ff. de reg. iur. & proximè ad rem scripsit Alcia. in l. hæc adiectio. ff. de ver. sig. & ipsa materia cum quis stipulatur sibi seu Meuio, vt Meuius adiectus constituatur suadet. Mouet etiam quia & ipsa particula AVT, subdisiunctiua appellatur à Iurisconsulto, vt in exemplis propositis in l. hæc verba ff. de verb. sig. Accedit quod cum Regula sit quod alteri stipulari nemo 11
potest hæc sententia accipienda est vt actus eo modo quo valere potest magis valeat quã periat. l. quoties. ff. de reb. dub. & scripsit Alcia. in Tract. de Præsump. in 2. par. reg. 1. ver. Trigesimo nota Mar. sing. 84. Cat. Cot. in memo. in verbo actus vbi aliorum loca. Nam vt dixi in ante. par. in limitatione nona ei qui inutiliter in stipulatiõe adijcitur

ſolui non poteſt, & ex relatis liquet multa reſponſa data ad l. ſi quis ita, & illud certè verum, vnumquodq; verbum ſecundum ſubiectam materiam intelligendum, & ſi quis dixerit ſecundum cõmunem interpretationem legem illam in contractibus locũ non habere ſed fauore legatorũ ad hoc decurſum eſſe, vt notauit Bar. in d. l. & Imo. & Fel. in relato c. inter cæteras forſan non erraret, q̃ tamen Decius ibidẽ ſubtiliter (vt ſolet) damnauit & ego circa interpretationem dictæ l. ſi quis ita legauerit ſuperius relatã in eius ſententiam inclino, ſed illud ſemper in huiuſmodi quæſtionibus ſpectandum cenſui, vbi ſcilicet verbum plures habet ſignificationes vt materiã ipſam atq; rem quæ in controuerſia deducitur diligenter inſpiciamus. Concludendum eſt ergo per dictionem SEV. Adiectum conſtitui, quod idem Paul. Caſtr. ſenſiſſe videtur, licet non diſputauerit in conſi. 36. ſatis clara &c. Par. 1.

SVMMAE.

1 *Adiectus conſtituitur per dictionem ſiue. nu. 1.*
2 *Legatum factum in hæc verba, lego vinum quod habeo in vrbe ſiue in portu vtrunque comprehendit nu. 2. & ante.*

1 QVæro ſecundò an adiectus cõſtituatur per dictionem ſiue, verbi gratia, ſi quis ſibi ſiue Titio ſtipuletur, & ne immorer, bisq; idem repetam. Huius dictionis ſiue idem eſt iudicium quod de dictione ſeu, & merito adiectus conſtituetur. l. ſi ita quis ſtipuletur. ff. de verbo. oblig. l. cum quidam. ff. de verb. ſign. & ſenſit Paul. Caſtren. in l. eum qui ita. in §. qui ſibi nume. 2. ff. de verb. oblig. & facit quod ſcripſit Soci. Iun. in conſ. 41. num. 34. par. Ter. vbi ait hanc particulam alternatiuam inducere veluti Aut. l. hæc verba ille. ff. de verb. ſig. & de qua dictione Bart. in d. l. ſi quis ita legauerit. ff. de Au. & ar. leg. vnde quæ diximus de legatis factis per dictionem ſeu, locum
2 habent ſi fiant per hanc particulam ſiue, vt in ſuperiori quæ-

quæſtione dixi, & apparet ex relatis locis ibidem. Quod eſt valde notandum. Nam ſi relata loca non ſuccurrerent facilè contra reſponderetur, vt inquit Nic. Eue. loco 46. à natura alternat. & vide quæ de hac dictione ſcripſit Curt. in conſ. 23. ego quoque ante nu. 4. & Socin. Iun. in conſi. 69. Pro dilucidatione &c. num. 22. par. 1.

SVMMAE.

1 *Adiectus conſtituitur per particulam Ve.*
2 *Particulæ Ve ſignificatio.*

QVæro tertiò an per particulam VE conſtituatur 1
Adiectus, vtputa, ſi quis ſibi, Titio VE decem ſtipuletur, & puto, conſtitui, diſiunctiua nanque eſt hæc particula vt notauit Alciat. in l. ſæpe. ff. de ver. ſign. & eſt text. in l. Stichum. in §. Stichus. ff. de ſtatu lib. exponitur nanque pro Aut. vt in l. 1. ff. ad l. Fal. pecul. & apud Ci- 2
ceronem 1. de legibus quantam tempeſtas vetuſtasve conſumpſerat. & idem primo de diuinat. Omnia quæ fiunt futura ve ſunt. & in edictis Prætorum crebra de hac particula eſt mentio, & alibi ſæpe. de qua vide quæ Aul. Gel. ſcripſit Noct. act. libr. 5. c. 12.

SVMMAE.

1 *Adiectus nõ conſtituitur per particulam Cum nu. 1.*
2 *Adiecto per particulam Cum non rectè ſoluitur.*
3 *Particulæ Cum Natura relatiuè.*

QVæro quartò an per particulam Cum cõſtitua- 1
tur adiectus. verbi gratia, ſtipulatus ſum mihi cum Titio decem dari, & Imo. in l. cum qui ita. in §. qui ſibi in prin. ff. de verb. obl. ſcripſit in hæc verba. Nota quando quis dicatur adiectus ad obligationem vel ſolutionem: Quia quando ſtipulator facit mentionem de perſona ſua & de alia per dictionẽ aut dicitur tertius adiectus ad ſolutionem, idem ſi per dictionem vel, ſecus ſi

cum dictione &, vt in principio legis, idem si cum dictione cum arg.l. Titiæ textores. §.1.ff. de leg.1. Item secus si persona stipulatoris non exprimatur, quæ verba dubia sunt, sed cum Dd. intelligendi sint secundum leges quas citant, mens Imol. ea videtur esse, vt non constituatur, particula nanq; cum ad personas relata cõiunctiua est, & à dictione & non differt, vt probatur in d. §. & in l. si quis inquilinos. §. si ita legatum eo. tit. de leg. 1. facit §. si quis ancillas. Inst. de leg. l. illi cum illo. de vsuf. leg. si ergo perinde est ac si quis sibi & Titio stipuletur locus erit l. si mihi &. Titio. ff. de verbo. oblig. & his quæ scripsit Iaso in d. §. qui sibi nu. 3. & plenius his quæ scripsimus in præfationibus huius tractatus, & ex præmissis illud sequitur huic
2 inutiliter ad obligationem adiecto solui non posse etiam ratione taciti mandati vt sensit Bald. in l. si ita stipulatus. in §. Crisoganus vbi Ias. sub. num. 32. ff. de ver. obl. & dixi plenius in antep. par. ver. Nono restringenda. quæ comprobantur, quia particula cum coniunctiua est, vt in l. Titiæ Textores in §. 1. ff. de lega. 1. Socin. Iun. in consi. 41. in
3 fi. & cons. 8. num. 29. vol. 3. quæ an differat à copula, & de eius natura scripsit Bart. in d. §. vbi alij & maximè Ias. & Bar. in l. si cui fundum. ff. de fun. inst. Glo. in l. 2. C. de ver. sig. & tractat Abb. in c. cum marte num. 3. de Celeb. mis. & apud eum notatur Raph. Cum. in cons. 55. & cons. 61. Petrus hæres, & de hac particula recentiores in Tracta. de temp. vti. & cont. c. vlt. num. 20.

SVMMAE.

1 *Stipulanti dari sibi aut Titio si simpliciter respondeatur persona Titij adiecta censetur.*

2 *Stipulanti sibi aut Titio dari si respondeatur promitto tibi persona Titij non censetur adiecta & sententia Aretini damnatur.*

3 *Interpretatio ad l. si ita stipulatus sim mihi aut Titio. ff. de solut.*

4 *Posterior obligatio simpliciter contracta intelligitur*

tur secundum limites, & qualitates eius à quo oritur.

5 *Contrahentes præsumuntur in eadem voluntate durare.*

6 *Interpretatio seu declaratio ad l. fin. in §. si ita stipulatus fuero, & scripta à Bar. & Doct. ibidem. ff. de ver. oblig.*

7 *Alternatiua inter personas in stipulatione si concepta sit vna omissa non vitiatur stipulatio: Secus inter res & de ratione.*

QVæro quintò stipulatus sum in hæc verba, Promittis mihi aut Titio dare decem, simpliciter mi- 1
hi respondisti promitto: Num persona Titij adiecta censeatur repetita & intelligi repetitam receptum est, vt per Bart. & alios. in l. si. in §. si ita stipulatus fuero. ff. de verb. oblig. & probatur ex regula. l. si defensor. in §. qui interrogatus. ff. de interro. act. & in §. Præterea Instit. de inuti. stipul. sed finge me stipulatum à te in relata verba, Promittis mihi aut Titio dare decem, & te respondisse 2
promitto tibi: Num persona adiecti intelligatur? & negãt Bar. & plerique vbi supra citant Instit. de duobus reis circa prin. coniuncta l. Duos reos in ver. sed si à duobus. ff. de duobus reis, quam legem Dominus Io. Ronchegallus eleganter interpretatus est, & in duabus dictionibus restituit vt in pandectis verè legitur, verum Franc. Aret. in eo. §. si ita stipulatus putabat stipulationem huiusmodi & in adiecto intelligi, Quoniam qui promittit soluere stipulatori soluendo adiecto qui recipit nomine stipulatoris videtur soluere ipsi stipulatori, maximè si habet mandatum. Item mouit eum l. si tibi in §. fi. cum legibus sequen. & l. & hæredi. ff. de pact. vbi dictio sibi quæ (vt ipse ait) personalitatem in paciscente significat, nõ excludit eum qui si conueniatur paciscentis personam refert item l. si ita. in §. si filio. ff. de bo. pos. secundum tab. Sed me prædicta & relata iura non mouent, procedunt nanq; ex iuris dispo-

sitione ratione personarum subiectarum, & quia persona hæredis iuris fictione refert personam defuncti, vt in aut. de iur. à mor. preſ. & ſcripſit Cat. Cot. in memo. in verbo hæres. Cogitanti tamen mihi duo occurrebant ex quibus Bar. & aliorum ſententia in dubium reuocari poſſe videbatur. Alterum eſt ex eodem met. §. ſi ita ſtipulatus fuero, vbi ſi ſtipulatus fuero mihi aut Titio, & tu mihi daturum te ſpondeas, inquit Iuriſconſultus ſecundum omnium opinionem ad interrogatum te reſpondere. ſed in interrogatione Titius adiectus nominatur, conſequenter eius perſona repetita cenſeri debet: Reſponderi tamen poſſet ad interrogatum te reſpõdiſſe quoad ſubſtantiam & effectum obligationis, non autem quoad perſonam Titij, quæ fuit omiſſa, & hoc reſponſum confirmatur ex infra
3 dicendis. Alterum eſt quia ſentẽtiæ Bar. & communi val. de aduerſari videbatur text. in l. ſi ita ſtipulatus ſim mihi aut Titio. ff. de ſolut. legitur nanq; ibi quod ſi ſtipulatus ſim mihi aut Titio dari, & debitor conſtituerit ſe mihi ſoluturum: Quamuis mihi competat de conſtituta actio, poteſt adhuc adiecto ſoluere, eſt ergo ibi caſus apertus q̃ perſona adiecti cenſetur repetita vbi debitor creditori ſe ſoluere conſtituerit. Cogitabam tex. poſſe hoc modo eluitari, præceſſerat nanque in ea lege obligatio, in qua adie-
4 ctus erat conſtitutus. non eſt ergo mirandum ſi conſtituens debitor ſe creditori poſtea ſoluere & adiecto poſsit ſoluere. quia poſterior obligatio ſimpliciter contracta intelligitur ſecundum limites & qualitates eius à qua oritur. & hanc rationem Bal. in eadem lege reddidit. & vide quæ ſcripſi in ante. par. ver. tertio Amplianda. præſumen-
5 dum eſt enim contrahentes in eadem voluntate durare voluiſſe. l. cum qui voluntatem. ff. de proba. l. Cum hic ſtatus in prin. ff. de donat. inter vir. & vxo. c. maiores de Bap. & facit ad confirmationẽ reſponſi dati quod ſcripſit Bar. in l. Caio. ff. de Alimen. & Cib. leg. Alciat. in tract. de Præſump. reg. ſecunda. ver. Decimoſexto Bar. in l. fi. in §. Idem quæſijt. ff. de conſtit. indeb. At in relato caſu non eſt ita,
6 & ratio reddi poteſt ex mente Alber. in d. §. ſi ita ſtipulatus: Quia vbi perſona Titij omittitur ſtipulatio nõ accipit for-

formam iuxta l. vero. ff. de ſolut. & vnus ex contrahentibus ſine alio non poteſt contractibus formam ſeu conditionem dare. l. in conuentionalibus. ff. de ver. oblig. l. 1. §. ſi conueniat. ff. depo. Vera eſt ergo Bart. & aliorum ſententia perſonam adiecti repetitam in propoſita quæſtione non intelligi, quæ ex præmiſsis probatur & in d. l. duos reos, & ex regula l. ſi ita ſtipulatus. in §. Criſoganus. ff. de verb. oblig. quòd perſona extrinſecus non ſubintelligitur vnde ſequitur non vitiari ſtipulationem ſi perſona adiecti non fuerit expreſſa in reſponſione ſed in interroga. 7
tione, quia alternatiua eſt inter perſonas. Contra verò ſi eſſet inter res. l. inter ſtipulantem. §. ſtipulante. ff. de verb. obli. Cuius rei illa ratio redditur ab Alb. & Imo. poſt Accur. in d. §. quia in obligatione alternatiua rerum vtraque res ad obligationem ponitur non ad ſolutionem. l. ſi duo rei in fi. ff. de verb. oblig. & ideo ſi in vna reſpondetur, & non in alia eſt diuerſitas qualitatis inter ſtipulantem, & reſpondentem cum detrahatur obligationi, & ideo vitiatur ſtipulatio. l. 1. §. ſi quis ſimpliciter verſic. cum adijcitur ff. de verbo. obliga. ſed quando adijcitur inter perſonas vtraque perſona non adijcitur ad obligationem, ſed vna ad obligationem, alia ad ſolutionem. l. cum qui ita. in §. qui ſibi eod. tit. & conſequenter non eſt diuerſitas in obligationis ſubſtantia. Accedit (vt non ſemel dixi) adiectus non eſt de acceſſorijs obligationis.

SVMMAE.

1 *Adiecto nominato in interrogatione, & omiſſo in reſponſione an ſolui poſsit ſubtiliter diſputatur & Imo. & Aret. ſententia damnatur num. 1. & per totam quæſtionem.*

2 *Argumentum à partibus enumeratis validum.*

3 *Adiecto inutiliter in ſtipulatione ſolui non poteſt etiam ratione taciti mandati.*

QVæro ſextò dixi in ſuperiori quæſtione ſi ſtipulatus ſim mihi & Titio & ſpondeas mihi perſonam Titij adiecti repetitam non intelligi: An autem huic nominato in interrogatione & omiſſo in reſponſo ſolui poterit? Imo. in d. §. ſi ita ſtipulatus tentauit dicere, licet hoc caſu adiecto inuito ſtipulatore ſolui non poſsit ex eo quòd ipſius perſona repetita non intelligitur, tamen ſi à ſtipulatore non prohibeatur ſolui rectè poterit, & cõtinget liberatio quia ſtipulatorem contentum fuiſſe ex ſtipulationis forma demonſtratur, ſubditq; cogitandum cùm à doctoribus tractatum non legerit, cuius ſententiam Aretin. in eo. §. probauit, mouit eum text. ſingularis ſecundum Bart. ibi in l. ſi cum Cornelius. ff. de ſolut. vbi probatur quando adiectio perſonæ fuit inutiliter facta illa adiectio reſoluitur in ſimplex mandatum, & ſubdit non obſtare quod licet in dicta lege adiectio inutilis eſſet, concurrebat tamen voluntas debitoris & creditoris in perſona adiecti quod non eſt in propoſito caſu. Nam mandatum ſat eſt à ſola voluntate creditoris proficiſcatur. ſufficit ergo voluntas ſtipulatoris demonſtrata ex interrogatione. Item mouit eum, quod Bar. & alij ſcripſerunt in l. 1. ff. de pac. Deinde Aret. in dubium reuocat propter text. not. in l. 3. C. de cont. & com. ſtipul. vbi videtur caſus in cõtrarium. Quem tex. ait Baldum notaſſe & ſubiecit ſe cras dicturum aliquid in ea l. in §. cum mihi. nu. 9. vbi eandem ſententiam comprobat, verum vt & meam ſententiam interponam: Huic aidecto omiſſo puto non rectè ſolui poſſe. Quoniam hæc ſtipulatio certam formã hanc non accepit. l. vero Procuratori. ff. de ſolut. Item vnus ex contrahentibus ſine alio nõ poteſt dare formam contractui. l. 1. in §. ſi conueniat. ff. de po. cum ergo Titius ſit omiſſus ſequitur eidem ſolui non poſſe, & dictis rationibus in hanc ſententiam inclinaſſe videtur Alb. in d. §. ſi ita ſtipulatus, quem miratus ſum à prædictis Imo. & Aret. non referri, & qui Alb. conſiderauit Glo. ibidem in verbo ſoluitur & ait referendo Dyn. primam ſolutionem veriorem. ſed hæc ſententia probari poteſt à partibus e-
2 numeratis. Argumentum nanque à partium enumeratione,

tione, & frequens, & bonum eſt. l. Patre furioſo vbi Bar. & alij. ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi cont. in prin. & de oblig. quæ ex quaſi male. vbi Ang. c. cum dilectus vbi Abb. de iure pat. c. ſi vir de cogna. ſpirit. & ſcripſit plene Nic. Euer. in ſuo lib. cuius titulus eſt centũ modi arg. loco 51. Nam aut adiectus eſt cõmodo promiſſoris, aut creditoris, aut proprio, vt dixi in prima part. deſcribendo adiectum. ſi commodo ſtipulatoris, nõ fuit acceptum per ipſum promiſſorem, omittendo perſonam Titij vt probant Dd. ſi commodo promiſſoris, tantundem & ſibi imputet promiſſor quòd adiectum omiſerit relato modo. De tertio caſu idem euenit & hic non conuenit diſputare. & pro relata ſententia, quam & verã & ex mente Dd. eſſe puto videtur text. in l. vero procuratori. ff. de ſolut. in illis verbis, interdum tamen & non procuratori rectè ſoluitur vtputa ei cuius ſtipulationi nomen inſertum eſt, veluti ſi quis ſtipuletur ſibi aut Titio, requiritur ergo nomen Titij adiecti expreſſe inſeratur, vel virtualiter habeatur pro expreſſo vt in caſu paulo ante relato. Quando quis ſtipulatus eſt ſibi aut Titio decem dari, & ſimpliciter promittitur quia reſponſum ad interrogatum datum cenſetur. Rurſus hæc ſententia probari videtur in l. ſed etſi me putem. ff. de cond. indeb. in illis verbis aut Titij perſona in ſtipulatione comprehenſa non ſit. Denique probatur hæc ſententia ex his quæ ſcripſit Bald. in l. ſi ita ſtipulatus in §. Criſoganus. ff. de verbo. oblig. vbi motus verbis Iuriſconſulti in eod. §. in verſiculo planè, ait, ei qui inutiliter in ſti-
3 pulatione adijcitur ſolui non poſſe, & ſubdit non poſſe etiam ſolui ratione taciti mandati, & dixit eſſe caſum vnicum in iure in d. l. ſi cum Cornelius. ff. de ſol. & ſententiam Bal. probauit Iaſ. ibidem ſub num. 32. Nec mouere debent quæ ſubtiliter (vt ſolet) Aret. ſcripſit, Nam præter ea quæ dixi lex ſi cum Cornelius locum habet. Quando promittis mihi te daturum alteri id quod erat ante meum vel mihi debitum, Tunc illum procuratorem videor conſtituere, quia ipſum ſuper negotio meo adhibui, contra vero vbi perſona Titij inſereretur quando res ante mea nõ erat, vel mihi debita, & ita declarat Bar. & poſt eum Iaſ. in l. 1. in fi.

ff.de pact.& idem Bart.in l.stipulatio ista.in §. alteri.nu.3. ff.de verb.obl.& longa est differentia inter adiectum & illum de quo in l.si cum Cornelius, de quo etiam in sequen. quæstione dicam, & alibi in hoc tractatu scripsi, & ex his hanc sententiam & rationabilem puto, & posse defendi, & patent responsa alijs ab Aretino relatis.

SVMMAE.

1 *Stipulanti sibi aut Titio si respondeatur promitto Titio absenti an teneat stipulatio.nu.1.& per totam quæstionem.*

2 *Verbum promitto requirit personam promittentis, personam cui promittitur, & rem quæ promittitur.*

3 *Stipulatio hoc modo concepta, promittis mihi quod dabis Titio valet, sed an habeat effectum.sub.nu.3. & deinceps.*

4 *Procurator censetur à me Titius cõstitutus si tu promiseris mihi te daturum eidem quod meum erat, vel mihi debitum, vbi declaratur l. si cum Cornelius, & si differentia constituitur inter hunc & adiectum.*

5 *Stipulatio de dando alteri dicitur nulla si nõ interfit vel interesse superuenit quod locum non habet quando stipulatur quis quod ei debetur vel suum est dari alteri.*

6 *Donatario sequenti, & sic secundo acquiritur vtilis actio sine aliqua cessione ex pacto inito inter donantem & donatarium.*

7 *Interpretatio ad l.quoties.C. de don. quæ sub modo relatiue.*

8 *Stipulatus si quis fuerit meo nomine centum sibi à Titio dari à me recte Titius liberetur.*

Asse-

9 *Assecurationes quæ fiunt per aliquem nomine alicuius an teneant.*

QVæro septimo contra stipulatus sum mihi aut Titio decem dari, Tu vero respondendo promisisti Titio absenti. Pro declaratione propositæ quęstionis, vtq; quotidiana hæc materia magis eluceſcat, bene est referre Bartolum ad verbum in l.1.ff.de pac. is enim auriga est optimus, scripsit ergo Bar.in hæc verba: sciendum est à maioribus nostris traditam esse regulam quòd quęcunq; gerimus nisi in persona nostra sumant initium inutilem actum efficiunt.l.quæcunq;.ff.de act.& obl. Item verbum promitto vt aliquid (vt ipse loquitur) importet, requirit per 2
sonam promittẽtis, personam cui promittitur, & rem quæ promittitur. iste ergo actus promissionis totalis in quacunque parte si ex nostra persona initium non sumat inutilẽ actum efficit. Si ergo ego dicerem Titius promittit, nihil valet. Item si diceres mihi, quòd tu promittis Titio nõ valet nisi mihi promittas quod Titio dabis. l. stipulatio ista. §. si quis insulã. & ibi notatur. ff. de verb. obl. & d.l.quęcunque ff. de act. & oblig. sed quando tu promittis mihi quòd dabis Titio actus totus in persona nostra initium sumit li 3
cet terminetur in persona Tertij, promittis enim quòd dabis Titio, & ideo isto casu pactum est licet quandoque habeat effectum quandoq; non. Vides igitur quòd validum est pactum, sed an habeat effectum videamus, & si quidem mea interest quòd illi tertio detur valet sine dubio. l. stipulatio ista. §. Alteri & §. si quis insulam. ff. de ver. obl. si mea non interest, videtur quod non habeat effectum ab initio, sed dicitur esse pactum, quia superueniente interesse confirmabitur. arg. l. quamuis in §. si mulier. ff. ad S. C. Vell. & l. Stichum in §. aliquãdo. ff. de sol. & notat gl. in l. si remunerandi. §. si tibi, in gl. super verbo intererat. ff. mand. glos. & Cyn. in l. pacto successorum. C. de pact. sed contra quia semper videtur mea interesse, nam si tu promittis mihi qp dabis Titio perinde est, ac si facerem Titium meum procu 4
ratorem ad recipiẽdum, & possum postea Titiũ prohibere sicut procuratorem meum. casus est notabilis. in l. si cum

Corne-

Cornelius.ff.de ſol. reſpo. illud verum quando tu promittis mihi te daturum alteri id quod ante erat meum vel mihi debitum, tunc videor illum adhibere tanquam meum procuratorem, quia adhibeo ſuper negotio meo, ſed quando tu promittis mihi te daturum Titio id quod non eſt meum neque mihi debitum, non poteſt dici quod ille ſit meus procurator vel negotiorum geſtor, & ideo hæc ſtipulatio non valet niſi ſuperueniat intereſſe d. §. ſi quis inſulam. Hęc ille. ex quibus propoſitæ quæſtioni reſponſum patet, inutilem, ſcilicet eſſe ſtipulationem & Titio ſolui non poſſe, & quod ſit inutilis ſtipulatio probatur in l. 3. C. de cont. & com. ſtipul. & probant Angel. Paul. Caſtr. Alex. & Iaſ ſcripta à Bart. in d. l. 1. ff. de pact. qui regulam conſtituerunt quòd vbi verba obligatiua & executiua conferuntur in tertium: verbi gratia, promittis Titio quòd dabis ei non valet promiſsio etiam ſi mea interſit dari Titio, vt per gloſſ. in l. ſtipulatio iſta. in §. ſi quis inſulam in ver. fieri, cuius rei illa ratio redditur, quia deficit forma ſtipulationis, quæ eſt quòd ſtipulatio & conuentio neceſſe eſt initiũ ſumat in perſonis contrahentium. d. l. quæcunq;. & ait relatus Bar. Inter mé namque & te nullum negotium contrahitur nec etiam inter te & illum, & hoc receptum eſt exploſa ſententia gloſſ. in d. l. quæcunque. quod reſtringitur à gloſſ. in d §. ſi quis inſulam. in verſi. fieri in tutore, curatore furioſi & actore vniuerſitatis, & pro vt in ea: item niſi paciſcens ſit nuncius. l. & licet. ff. de conſtit. pecun. Quibus addendum eſt quod eleganter ſcripſit Bald Nouel. in tract. de dote. par. 6. in 23. Priuilegio. is enim diſputando & interpretando legem. Gaius. ff. ſol. ma. ait ſi extraneus dotem ſtipulatur in hæc verba: Promittis mulieri abſenti dotem iſtam ſibi reſtituere ſoluto matrimonio nihil ageretur, quia plura ſingularia contra iuris regulas concurrerẽt, Quòd alteri quis poſſet ſtipulari. Quòd per liberam perſonam ſine ceſsione quæratur & contra regulam dictæ legis quæcunque: ſed & addit ex lege Vnica. C. de rei vxo. hodie fingeretur ſtipulatio, quia ſi fingitur vbi non eſt interpoſita eodem modo vbi inutiliter interpoſita eſt eam euaneſcere non oportet vt dicitur in d. l. & refert Alcia. Reſp. c. lib.

c. lib. 8. tom. 3. in quo (ni fallor) lapſus valde eſt, cum putauerit §. Accedit in ead. l. vni procedere quando verè numerata eſt pecunia ab aliquo extraneo quia videtur donare. locum namq; habet tam in dote data quàm promiſſa, vt verba textus indicant, quæ talia ſunt imo magis in huiuſmodi dotibus quæ ab extraneis dantur vel promittuntur ipſa mulier feciſſe videatur tacitam ſtipulationem niſi expreſſe extraneus dotem ſibi reddi pactus fuerit. & conſidera reſponſum Alciati, ſed vt vnde diuerteram redeam. non omitto quod ſcripſit etiam plenius Raph. in d. l. 1. ff. de pact. qui ſubdit vbi verba obligatiua conferũtur in perſona paciſcentis, ſed executiua in perſona Titij, verbi gratia promittis mihi quòd dabis Titio centum valere pactũ ſeu ſtipulationem ſi interſit mea. Hoc amplius ſi tempore ſtipulationis non interſit, ſed ſuperueniat poſtea intereſſe, § vtputa ſi ego ei ſuccedam, cui & eius hæredibus pactus ſtipulatuſue ſim tunc ſtipulatio valeat, quod & Bart. ait, & à frequentioribus eſt receptum, vt per Dd. in relatis locis, quibus adde Dec. in regula quo tutela. in §. nec paciſcendo. ff. de reg. iu Et ex his quæ referendo Bar. dixi eleganter quidem reſtringitur, quod paulo ante retuli paciſcentem ſeu ſtipulantem alteri nihil agere & quo ad ſtipulantis cõmodum & tertij, niſi interſit, ſeu intereſſe ſuperueniat. nõ enim locum habet, quando quis ſtipuletur dari vel fieri, quod ſtipulantis eſt vel ei debetur, ſed cum dari vel fieri in ſtipulatione deducitur, quod ſtipulantis non eſt nec ei debetur. vnde ſi ſtipuler in hæc verba: Centum quæ mihi debes promittis Cornelio dare, hoc facit ſtipulatio quod ſimplex mandatum, quia Cornelius cenſetur conſtitutus procurator ad exigendum, vnde ei rectè ſolui poteſt, nec inutilis eſt ſtipulatio. d. l. ſi cum Cornelius: ſed inter adiectum, & perſonam huiuſmodi hoc intereſt, quia huic me inuito ſolui non poteſt, adiecto vero & me inuito rectè ſoluitur. l. aliud. ff. de ſolu. & hæc ſanè crebrior eſt ſententia cum legum verticibus placuerit Bar. Angel. Paul. Raph. Alexand. & Iaſ in d. l. 1. ff. de pact. reiecta ſententia gloſſ. ibidem in ver. in diem, quæ notanda ſunt tanquam quotidiana inter mercatores, & placet etiam referre quod ex facto conſulto

ſulto placuit eidem Bartol.in conſil. 81. Gellus &c. qui re-
ſpondit cum Gellus confeſſus fuiſſet habuiſſe trecenta à
maſſa quadam, & eidem maſſæ per ſtipulationem promi-
ſiſſet ſi contingeret ſe præmori Cellæ vxori ſuæ dicta tre-
centa reddere ſtipulationem defendi poſſe. Quia verba ſti-
pulationis fuerunt collata in perſonam maſſæ ſtipulan-
tis,& verbum ſolutionis in perſonam Cellę ſuper re & pe-
cunia ipſius ſtipulantis, vtilis ergo actio Cellæ quæſita fuit
6 citat l.publia in prin.ff.depo.l.quoties.C.de dona.quæ ſub
modo vbi eſt tex.ſingularis ex pacto inito inter donãtem,
& donatarium acquiri vtilem actionem ſequenti dona-
tario ſine aliqua ceſsione. Verbi gratia, ſi tibi donaui vt
poſt tempus id quod donatum eſt Titio reſtituatur, huic
Titio competit vtilis actio,potuit namque donans rei ſuæ
legem adijcere, & quia caſus ille frequenter contingit ad
interpretationē illius legis placet hæc loca annotare Deci.
in conſil.239.num.7. And.Tiraqu.in com. de vtroque ret.
§.1.gloſſ.14.Socin.in conſil.236.lib.2.Bald.in conſil. 315.
lib.3.& tractat idem Tiraq. in tract.conſti.in ſecunda par.
Ampliat.28.Addo & Bald. in conſil.383.libr.2.vbi quærit
an poſsit reuocari in præiudicium eius cui poſt certũ tem-
pus acquiritur,de quo idem And.Tiraq. in tracta.primog.
q.8.vbi putauit poſſe.ſed videndus eſt Deci. in relato con-
ſilio,& quæ nouiſsime ſcripſit Dida.à Coua. variarum re-
ſolut.libr.1.c.14.in princ. & numer.7. Iac.Phil. conclu.36.
lib.5.& Iul.Clar.ſententiarum lib.4.q.13.verſic.difficultas
eſt &c.ſed vt ad Bartoli reſponſum redeam, citat etiam l.
penultim.ad exhi.Guig.in l.certi conditioni.in §.ſi num-
mos.ff.ſi cer.pet.defendit etiam quia inſtrumentum con-
tinebat præceptum quarantigiæ quem alios referendo
probat Socin.Iun.in conſil. 131. Iam annus eſt volum.3.&
qui in facto mercatorum reſpondit. Hic etiam ſubiungi
poteſt quęſtio quotidiana à Bartolo tractata in conſi.192.
ſtipulatus &c. De eo qui meo nomine à Titio centum ſibi
ex cauſa eſt ſtipulatus, & ego debitorem liberauerim, an
liberatio teneat, ita quod ſecurus ſit debitor, & reſpondit,
ſiquidem meo nomine ſtipulat⁹ ſit in illis caſibus,in qui-
bus alteri acquiritur actio ſine ceſsione, & abſque dubio
libe-

liberare potuerim, ille enim qui habet vtiles liberat. l. ſi
cum emptore.in princ.ff. de pact. Quia habens directas eo
inuito agere non poteſt.ff.de procu. l.ſi Procurator meus,
& idem iuris eſſe putat ſi verſemur in caſibus in quibus
mihi ſine ceſsione non acquiritur ita vt debitori exceptio
doli competat l.mulier bona.in fin.alias eſt.l.ſi mulier. ff.
de iure dot.Quod Bartol.reſponſum declarat idem Socin.
Iun. in relato loco locum habere quando quis ſtipuletur,
vt procurator, & nomine alterius ſeu eius mandato, & vi-
de in d.conſil.131.ſub numer. 12. volum.3. & quid ſenſerit
Lud.Ro.in conſil.441.Præſens inſtrumentum &cęt.& ex
prædictis ſoluitur illa quæſtio frequens inter mercato-
res.ſolent namque mercatores ſibi tuto ac diligenter con- 9
ſulere ſeu prouidere ſiue munire. finge igitur ſecundum
vſitatam & vulgarem formulam aſſecurationem (quam
vocant)eſſe factam,quia me ſecurum feceris pro mille pro
mercibus oneratis ſeu onerandis in ciuitate Conſtanti-
nopolitana, & exportandis nauigio ad portum Anconæ
ad me ſpectantibus, vel alios quoſcunque ad quos perti-
nere conſtiterit, de qua tamen re verba longius feci in
tractat.de Aſſecurationibus, in gloſſ. 10. cuius initium eſt
Attinente,&c.

SVMMAE.

1 *Obligans ſe chirographo ad certam ſummã, & pro-
mittens eidem ſoluere ſeu ei qui chirographum ex-
hibuerit an qui ipſum exhibet dicatur adiectus. nu.
1.& per totam quæſt.*

2 *Donans inſtrumentum et tradens in quo continetur
emptio fundi,ipſum fundum donare videtur et tra-
dere.*

3 *Interpretatio ad l.1. C. de donat. numer. 3. & ſe-
quent.*

4 *Mercator vendens menſam ſuam,et tradens inſtru-
menta*

menta nominum debitorum vel libros dominium tranſtuliſſe cenſetur.

5 *Tradens inſtrumenta continentia ius tradentis animo donandi, ex titulo etiam actiones ſibi ex eis competentes ceſsiſſe videtur.*

6 *Inſtrumenta ſi reperiantur penes aliquem, & probetur traditio facta à domino, & non conſtat de animo donandi is procurator conſtitutus cenſetur.*

7 *Interpretatio ad l. fi. C. de pact. conuen.*

8 *Inſtrumentum habens & illud exhibens etiam ſi non probet ſibi à domino traditum admittitur, qui exhibet cum cautione de rato.*

9 *Inſtrumentum exhibens etiam ſi non probet ſibi à domino traditum admittitur ſine cautione de rato vbi eſt clauſula de ſoluendo ei qui exhibuerit. nu. 9. & ſeq.*

10 *Exhibens inſtrumentum mandati præſumitur ille qui eſt nominatus in eo ſi venerit ex longinquis partibus.*

11 *Chirographū producens in quo eſt clauſula de ſoluendo ei qui exhibuerit admittitur ſine cautione de rato niſi ſit domeſticus. nu. 11. & ſeq.*

12 *Inſtrumentum debiti ſi reperiatur abolitum penes debitorem præſumitur ſolutum niſi debitor ſit domeſticus.*

13 *Mercator abfuturus ſi dimiſit inſtrumenta penes amicum mercatores non cenſetur cenſiſſe ſeu procuratorem illum conſtituiſſe, contra vero in chirographo habente clauſulam de ſoluendo ei qui exhibuerit.*

QVAE-

QVæro octauo, ſolent mercatores ſe debitores con- 1
ſtituere in hæc verba. Lucius Titius obligauit ſe Meuio ad mille ex cauſa mercium habitarum ſoluereque promiſit Calendis Februarijs eidem Meuio, ſeu ei qui chirographum exhibuerit &(vt ipſi dicunt)à chi il preſentarà. Finge modo Sempronium habere chirographum, & exhibere. Num Adiectus conſtitutus cenſeatur, ſeu magis ius agendi Sempronio competat? quæſtio hæc, & quotidiana, & vtilis eſt valde, in qua prima fronte reſpondendum videbatur adiectum Sempronium conſtitutum, relato namque modo conſtituitur, vt inquit Accurſ. in l. ſtipulatio iſta. in §. eum qui ita. in ver. credendum. ff de verbor. oblig. Alexand. in conſil. 95. num. 1. volum. 3. & dixi in prima par. Vnde ſequitur hunc petitionem non habere l. ſi filiofamilias in fin ff. de conſt pecu. glo. in §. plane. Inſtit. de inut. ſtipul. & l. fin. in §. fin. ff. de verb. oblig. & dixi vbi ſupra, & ſi concedamus adiectum ſequuntur omnia, quæ in relato loco habentur de iure adiecti: Contra vero occurrit 2
ſing. tex. in l. 1. C. de donat. Vbi probatur ſi dono tibi inſtrumentum in quo continetur emptio Stichi, ſeu fundi Corneliani, ipſum fundum donare videor, & tradere, ex traditione namq; inſtrumenti etiam fundi poſſeſsio tradita cenſetur. Quæ lex ſecundum Guig. de Cun. in l. licet, 3
C. de acquir. poſſeſſ. procedit, & locum habet vbi in inſtrumento quod traditur ius competens domino tradenti cõtinetur, ſed in chirographo (vt proponitur) continetur ius tradentis, ergo &c. Quam declarationem Guig. & prædicta probat Imol. in ca. 2. de conſue. verum obſtare prædictis, videbatur quod ſcripſit idem Imo. in l. ad eum in fin. principij. ff. de donat. vbi reſtrinxit d. l. 1. C. de donat. vt locum habeat quando quis tradit inſtrumentum acquiſitionem continens rei corporalis, veluti fundi vel ſerui in quibus facilius cadit traditio, ſed ſi traderem tibi inſtrumentum in quo continetur nomen debitoris mei ex traditione huiuſmodi inſtrumenti non videor actionem ceſſiſſe, quæ mihi contra debitorem meum competebat, hoc enim caſu ſecundum eum non loquitur d. l. 1. & ſic in corporalibus non in nominibus, quæ ſunt incorporalia,

vnde in talibus requiritur, ſecundum eundem Imo. ceſſio, mouit eum ipſamet lex citata, itẽ citat not. in l. 2. C. quando fiſ. vel priua. Verum memini me legiſſe veritatis amicum Alex. in l. poſſideri num. 11. & ſeq. ff. de acquir. poſſeſſ. in quo loco d. l. 1. C de donat. Dd. referendo eleganter declarauit, & reprobauit Imol. in loco proxime relato, inquiens Imol. immemorem fuiſſe eius quod ſcripſit Bart. in l. Labeo ad fin. ff. de pact. in ver. quæro quid ſi dedi tibi inſtrumentum &c. Anto. Butr. in c. eccleſia il. 2. vt lite pend. Vbi inquit ſi dedi tibi inſtrumentum in quo continebantur nomina debitorum, videor & actiones mihi competentes contra debitores in inſtrumento nominatos ceſſiſſe d. l. 1. Sed & addit hoc locum habere quando apparet de mente donantis, alias vbi non appareret de animo donandi non cenſetur illa iura dono dare, ſed Procuratorem ad agendum contra debitores conſtituere. c. coram. de off. deleg. l. fin. cum gloſſ. C. de pactis conuen. vbi ex traditione inſtrumentorum videtur quis mandare, vt agat contra nominatos in inſtrumento, & d. l. 1. C. de dona. locum habeat in nominibus, & iuribus ſenſiſſe videtur Iaſ. in conſil. 111. Pro veritatis & iuſtitiæ ſuffragio volum. 4. colu. 1. Vbi conſuluit in quæſtione quotidiana inter mercatores,
4 De quodam ſcilicet mercatore qui menſam ſuam vendiderat, inſtrumẽtumq; factum fuerat de venditione ampliſſimis clauſulis abſque tamen conſtituto, vt non cenſeatur translatum dominium, quod ſi inſtrumenta nominum debitorum tradita fuiſſent vel libri, poſſet dici translatum dominium. Nam per traditionem inſtrumentorum vel librorum rationum factam præſenti & habenti cauſam, & titulum emptionis rectè dominium translatum diceretur, vt probatur in non ſemel. relata l. 1. C. de donat. propter (vt ait) virtutem repreſentatiuam ſeu relatiuam inſtrumenti, quia ſignificat ſubſtantiam debiti in eo contenti. l. fin. C. de pact. conuen. & citat Bald. in l. fin. C. quando fiſ. vel priua. & Alexan. vbi ſupra: quibus adde Car. Ruy. in conſ. 46. num. 6. & is volum. 4. qui & ipſe ſcripſit circa interpretationem d. l. 1. C. de don. & quædam Caſſad. de cau poſſ. & prop. Dec. 7. maxime nu. 12. & And. Tiraq. in trac. de conſt par.

par. 2. in 4. ampliat. num. 4. Sed cum hæc quæſtio vtilis ſit tres facti ſpecies conſtituendas duxi, & in dubium iterum reuocare.

Prima eſt ſi quis tradiderit Meuio inſtrumentum con- 5
tinens ius tradentis animo donandi, vel alio legitimo titulo præcedente, & habili ad dominij translationem. Verbi gratia dotis aut venditionis res ipſas, & actiones ſibi ex eo competentes ceſsiſſe & dono dediſſe videtur. quod tam in rebus corporalibus, quàm in incorporalibus locum habet. idque probatur ex relatis legibus, & autoritatibus, quibus addo Paul. Caſtr. in l. Meuia in princip. ff. ſolut. mat. & vide quæ ſcripſi in prima parte ver. Deinde ſubieci nu. 39. & ſequ. in tantum quòd non eſt neceſſe, quòd hæc traditio fiat in conſpectu rerum in inſtrumento contentarum ad hoc, vt poſſeſsio, & dominium trãslatum cenſeatur, quòd à frequentioribus eſt receptũ, vt dixit Alb. in d. l. 1. vbi multa quotidiana addidit. & nouiſsime Dida. Coua. variarum reſol. lib. 3. c. 16. nu. 12. & ante.

Secunda facti ſpecies eſt, vbi non conſtat tradentem inſtrumenta habuiſſe animum donandi, & duo tantum interueniunt, ſeu concurrunt. Alterum quia penes Meuium reperiuntur inſtrumenta, alterum quia probatur inſtrumento ſiue teſtibus (nec enim refert quo ex prædictis modis probetur) iuxta gloſſ. in l. fi. C. de pact. conuen. creditorem Meuio tradidiſſe, & his duobus concurrentibus Me- 6
uius procurator conſtitutus cenſetur, vt ex prædictis probatur. Verum non me latet Andr. Alcia. prudentiſsimum virum, & qui nobis in iure noſtro multa reſtituit in tract. de præſumpt. in trigeſima ter. præſump. reg. 1. ſcriptum reliquiſſe, in citata l. fin. C. de pact. conuen. in qua doctorum
7 eſt fundamentum, tria concurrere. Primum, quia mulier promiſerat dare illa inſtrumenta paraphernalium. Secundum, quia inſtrumenta fuerant ſibi tradita, & illud tertium ſanguinis coniunctio. quibus interuenientibus mandatum præſumi & maritum agentem ad cauendum de rato non aſtringi. & improbaſſe Roma. ſing. 637. nunquid &c. & conſi. 446. in ſecundo articulo vſq; ad finem ſentientem plene mandatum probatũ cenſeri, vbi inſtrumenta

exhibentur & exhibenti traditio à domino facta proba. tur, in tantum vt cautio non sit necessaria. Mouit eum (vt retuli) quia in d.l. final. tria concurrebant, & coniunctio præcipuè consideratur, & subijcit fuisse ex mente Pet. & Cyn. in l. maritus. C. de procurat. Sed Ioan. Nicol. apud e. um veriorem Romani sententiam existimat vt relata duo sufficiant absque coniunctione. & hanc sententiam ait argumento à partibus enumeratis probasse Andr. Sicu. in d. c. coram, sed & adde relata duo sufficere ad plenam mandati probationem, seu præsumptionem Felin. pro. basse in d. c. coram, vbi affirmat, & Baldo & Imol placuis. se, quæ sententia probatur autoritate Alexandri in superioribus relati, & Pau. Castren. in l. Meuia. ff. solu. matrim. hanc sententiam probat, & citat d.l. final. C. de pact. conu. sentiens ius singulare non esse in eadem lege propter coniunctionem, vt cautio non sit necessaria. citat etiam l. si tutor siue curator. ff. de admin. tut. & subijcit id maximè admittendum vbi qui exhibet Procurator esset in curia in qua exhibet. arg. l. plenum, in §. Equitij. ff. de vsu & habit. Vnde vt referamus ad quæstionem propositam, non poterit probabiliter dubitari quin habens chirographum cum dicta clausula si ꝓbetur traditio facta à domino tanquam procurator constitutus admittatur vt inferius dicetur.

Tertia facti species est vbi vnum tantum interuenit, quia scilicet habet quis instrumẽtum, & illud exhibet, nec traditum sibi instrumentum probat, in qua admittendus 8 videtur qui exhibet cum cautione de rato ex sentẽtia Bar. in l. ter. in §. causæ. ff. de Car. edic. & in l. vulgo. ff. de admi. nist. tut. & hoc à frequentioribus est receptum, vt per Fel. in c. coram sub numer. 9. vbi optimus text. & communem esse inquit Aliciat. vbi supra, & Io. Nic. apud eum referens Marsil. idem affirmantem. in l. si quis ne quæstio. numer. 142. ver. & ad hoc dicendum. ff. de quæst. quibus adde Ias. in l. i. in fin. C. de procu. & crebriorem hanc sententiam testatur nouissime dominus Bapt. Tole. in libello quem inscripsit communium opinionum. in ver. instrumentum si inueniatur &c. ex quibus sequi videtur, vt ad propositam quæ-

stram quæstionem redeamus producentem chirographum non esse audiendum nisi præstita cautione de rato. Verum in proposita quæstione non solũ interuenit quod 9 exhibens habet chirographum, sed & alia præsumptio, quia in chirographo promittitur solutio ei qui exhibuerit. Vnde cum exhibitione chirographi relata alia, & quidem magna interuenit præsumptio, propter quam videtur respondendum, quòd exhibens admittatur absque cautione de rato, quemadmodum admittitur quando probatur traditio argum. eius quod dicunt Dd. de eo qui ex longinquis partibus venit, & exhibet mandatum, petitq; centum fin- 10 ge tanquam procurator nominatus in mandato, vt præsumatur is esse de quo in mandato fit mentio, ex quo mandatum affert, vt per Cyn. Bal. & Saly. in l. si qua per calumniam. C. de Epis. & cler. Abb. in c. coram de off. deleg. Fel. in c. 2. num. 27. de testi. Marsi. in l. si quis ne quæstio. nume. 169 ff. de quæst Paul. Castren. in d.l. Meuia. nume. 3. Nicol. Boer. Deci. 153. aliud &c. & quòd hæc coniectura potens sit probatur ex his, quæ Saly. scripsit in d. l. si quis per calumniam in fin. vbi considerauit dictum Cyn. paulo ante relatum maximè procedere si in literis contineretur exhibitor præsentium &cæt. vt moris est, nec moueat quod Aliciatus ait in relato loco, vbi duo interueniũt scilicet instrumentorum exhibitio, & coniunctio admittatur persona talis, cum cautione de rato, vt probatur in d. c. coram, & nihilominus duæ interueniunt coniecturæ. Quoniam huiusmodi præsumptionem, quæ suboritur ex verbis chirographi, de soluendo ei qui exhibuerit, puto in hoc tamen casu non esse inferiorem illi, quæ colligitur ex probatione traditionis instrumentorum à domino factæ. quinimo ei æquipollere, consequenter exhibens chirographum cum dicta clausula absque cautione de rato erit admittendus, & vide quæ paulo post dicam, circa Alciati sententiam, & ita in curia nostra Anconitana seruari vidi, vt exhibentes huiusmodi chirographa absque cautione admittantur, quod maximè hoc recipiendum est, vbi exhibens procurator esset iuxta sententiam Paul. Castren. in d. l. Meuia. ff. solut. matrim. & vide quæ scripsi in prima

par.ver.postremo numer.48.quibus addes Nic. Boer.Dec. 154.aliud ortum &c.in fin.& Dec. 281. venditio &c.ante numerũ septimũ.in quibus locis inquit in vsu frequẽti esse in partibus Franciæ,vt quis se obliget alicui soluere vel deferenti literas obligatorias, & bene solui deferenti, & aliam probationem non requiri, citat Masuc. in titul. de solut.fol.80.colum.1.versic.item sæpe Ioan.Galli.q.4.fol.11, & subiungit cautelam bonam.vt debitor literas obligato-
li rias custodiat: Verum quòd dixi semper temperandum putaui personæ exhibẽtis chirographum qualitate inspecta,mouent me prædicta,& quod scripsit Phil. Franc.post Bald.in c.quamuis.numer. 4.de procur.in 6.consequenter locum non habebit, vbi producẽs chirographum esset domesticus creditoris, & cum eo inhabitauerit in tantum, vt is admittendus non sit etiam cum cautione de rato. potuit namque domesticus chirographum furto subtraxisse, & cum eo aufugisse iuxta singularem tex.in l.vni. in §. ille autem. C. de lat.liber. tollen. & probat Roma. in dicto
12 sing. 637. & consil.446. Quod comprobatur ex eo quod Bartol. & alij scripserunt in l.Labeo. ff. de pact. si instrumentum abolitum reperiatur penes debitorem debitor soluisse præsumatur,& liberationem probasse,hoc tamen locum non habeat,vbi debitor esset persona domestica,& cum creditore inhabitauerit, quia potuit furto subtraxisse argument. d. §. ille autem, agitur namque hic de magno præiudicio de solutione scilicet recipienda iuxta notata à Bartol.Alexand.& Ias. in l. 1. C.de pact. & notandum est quòd Rom. consuluit in marito, in quo duplex erat præsumptio, altera quia exhibebat instrumenta ad causam, altera coniunctionis scilicet, quæ est inter virum & vxor. & licet Felin.in dicto c.coram. numer. 10. quia dictum c. generaliter loquitur,& loquitur in clerico. qui videtur eccles.domesticus non approbet, Rom. sententiam, & Alcia. in relato loco existimet quod Rom.ait non esse ex Doctorum mente, & purgari posse putet hanc suspicionem ex cautione de rato,quasi sentiat domesticum(vt superius retuli) cum cautione de rato admittendum. Tamen Felin. vbi supra respondendo. §. ille autem dixit locum habere propter

propter euidens commodum cui domesticus aspirat, sed in eo qui procurator vult haberi nullum censetur commodum, quæ ratio cum interueniat in quæstione chirographi proposita nõ temere in hoc nostro casu ab opinione Romani recedendum puto,vt domesticus exhibens chirographum etiam cum cautione de rato non admittatur, nec enim cautioni aliquando fragili res committenda videtur.& in summa non puto errare si quis hoc religioni iudicantis committeret, vt inspecta ratione personæ domestici exhibentis chirographum,quantitateq; summæ, negotium hoc dirimat. Memini namq; in nostra curia euenisse in quodam domestico qui chirographum eiusmodi furatus erat creditori,& exegerat, & dominus idemq; creditor conquerebatur cautius est.ergo dicere,& forsan melius sentire quod diximus locum habere in extraneo, & non in domestico, & bonum iudicẽ pro rei qualitate statuere debere.

Scripsit & Paul.Castr.in d.l,Meuia si abfuturus dimisit is instrumenta penes quendam amicum, vel mercatorẽ non esse verisimile quòd voluerit sibi cedere actiones, vel eum procuratorem ad agendum constituere. de quo tamen vide Felin.qui Paul.Castren.non retulit in d.c.coram. num. 11.sed quicquid statuendum sit circa Pau.Cast.sententiam, ego in ea sum opinione, vt ad chirographum cum dicta clausula Pauli sententia non sit trahenda. Nam mercatores abfuturi varijs, & diuersis de causis talia chirographa penes alios mercatores dimittere consueuerunt, vt pecunię debitæ exigantur,idq; experientia non semel vidi,quæ rerum est magistra c.quam sit de elect. & valet argumentum ab eo quod plerunque fit,& fieri contingit gloss. in l. neque natales. C. de probat.l.quoniam.§. si nummos.ff.si cert.petat. quod argumentum in materia probationis est valde vtile,vt inquit Dec.referendo Bal.in consi.596.in fi. de quo passim habetur, & præsertim apud Mar.sing. 1.& sing.336.& 495.Nic.Euc.in sua centu. loco. 62. Cumque mercatores nummos steriles esse non sinant argum. text. in l.debitor vsurarius. ff. de vsu. & (vt nostrates dicunt) pecunias dormire non sinant, sintque diligentes exacto-

res, & res ipſa hoc ſuadeat ad hunc caſum, & ſi opinio Pauli reciperetur, porrigenda tamen non eſſet, & ex his non ſolum propoſitæ quæſtionis habetur ſolutio, verum modus experiendi in iudicio apparet. quibus addes quod ad mercatores pertinet de calendario, ſeu libro rationum legato tex. elegantem in l. qui filium, & nepotem. ff. de leg. 3. vt legaſſe videatur, quod ſibi ex eo debetur, & ſub legato inſtrumentorum, ſeu chirographorũ nomina in eis contenta legata cenſeantur. appellatione enim chirographi, vti nos pro ipſis actionibus palam eſt, quum venditis chirophis intelligimus nomen veniſſe. l. qui chirographum. ff. de leg. 3. & de calendario adde l. nepoti. ff. de fun. inſt. l. lecta. ff. ſi cer. pet. & quæ habentur per Dd. & præcipue Iaſonem in l. diuortio in §. ſi vir in fundo. num. 6. vbi declarat. ff. ſol. mat.

SVMMAE.

1 *Promittens Sempronio recipienti pro eo quem declarabit, ſi Sempronius non declarauerit ſtipulatio tenet, & pro ſe hæredibúſque ſiue ſtipulatus intelligitur.*

1 NONO non eſt ſimilis quæſtio omittenda, promittunt plerunq; mercatores in chirographis, ex aliqua cauſa ſoluere finge Sempronio ſtipulanti, & recipienti pro eo quem declarabit, quæritur ſi Sempronius non declaret an vtilis ſit ſtipulatio, ita vt ipſe vel hęres eius ad ſummam promiſſam recte agat, & prima fronte inutilis ſtipulatio videbatur. l. triticum. ff. de verb oblig. ſed verius eſt Sempronio non declarante pro ſe hæredibusque ſuis, & ſtipulatum, & recipiſſe cenſeri caſus eſt, in l. ſecundum reſponſum. C. de cont. & com. ſtipulat. quam legem ad propoſitam quęſtionem notandam inquit Bal. in l. 1. in fi. prin. ff. de pact. & ſcripſit Alex. in l. ſtipulatio iſta. in §. ſi quis ita in primo not. ff. de ver. obl. vbi etiam Iaſ. in 2. not. & vere quotidiana eſt quæſtio de qua Alexand. plene quidem

dem in conſil. 232. ponderatis volum. 6. vbi notauit referendo Baldum alibi valere promiſsionem alicui factam, pro eo quem nominabit, & reſpondit in pulchra quæſtione, quibus adde Deci. in conſ. 543. in caſu propoſito, vbi circa nominationem multa, & vide etiam Anch in conſ. 127. ad dubia, vbi ſubtiliter diſputat. ideo eius reſponſum conſidera, quoniam prima fronte per quam durum viſum eſt, & verum eſt quod Iuriſconſultus ait in genere quæſtionum æqui boniq́ue plerunque permitioſe errari, vt in l. ſi ſeruum. §. ſequitur. ff. de verb. oblig. refert tamen cum, & probat Iac. Phil. conclu. 10. libr. 5. Quibus addes Arium Luſitanum in l. 2. numer. 1. C. de bon. mat. qui de lege Regia Luſitanorum meminit in emphiteuſi cõceſſa pro ſe & eo quem nominauerit, & hæc clauſula frequens eſt in contractibus cameralibus, ideo loca relata tene memoria.

EPITOME.

1 *Subſcriptio facta ab inſtitore eodemq́; mandatum habente, chirographo, in quo continetur receptio mercium & obligatio ad certam ſummam cum hypotheca nomine proponentium expreſſo, in hæc verba, Nui &c. recepimus merces valoris vt ſupra & promittimus ſoluere præfinitis temporibus num referatur ad hypothecam nume. 1. & per totam quæſtionem.*

2 *Lex Procuratoris. in §. ſi plures. ff. de Tribu. quæ loquitur in ſeruo, & in libero homine locũ habet non autem vbi eſt hypotheca.*

3 *Hypotheca contrahitur per pactum conuentum etiam ſine ſcriptura & per epiſtolam.*

4 *Subſcribens ſcripturã in qua res ſua obligatur obligationi conſentire videtur.*

5 *Subſcriptio ita obligat ac ſi manu ſua ſubſcribens omnia ſcripſerit num.5.& ſeq.numeris declaratur.*

6 *Interrogationes duæ ſi proponantur quarum altera ab altera pendeat reſpondens principali affirmatiuæ & acceſſoriæ reſpondere videtur.*

7 *Stipulanti dari decem ſub pœna mille ſi reſpondeatur promitto dare decẽ an videatur ſub pœna mille promiſiſſe nu.7.& nu.20.*

8 *Dictio vt ſupra eſt repetitiua præcedentium.*

9 *Hypotheca eſt modici præiudicij,& accedit obligationi principali.*

10 *Pactum ſuper vna re ad aliam non porrigitur,fallit niſi res illa veniat in quandam conſequentiam nu.10.& ſequen.numeris declaratur,& num.21.*

11 *Conſentiens alienationi videtur remittere pignus nu.11.& ſeq.*

12 *Filius expreſsè conſentiens alienationi certarũ rerum paternarum factæ per patrem renunciaſſe videtur Hypothecæ quam habebat in bonis venditis ratione dotium maternarum, non autem quoad alia bona.*

13 *Subſcriptio generalis ſufficit,& quãdo dicatur generalis ſubſcriptio.*

14 *Subſcriptio referenda eſt ad ea quæ ſubſcriptionis verba demonſtrant.*

15 *Optimum argumentum à regula.* (alia.

16 *Contrahẽtes dant formã contractibus nõ vnus ſine*

17 *Pactũ ſuper principali non trahitur ad appendices.*

18 *Connexorũ idem eſt iudicium nõ tamen in odioſis.*

19 *Subſcriptionis verba conſideranda vt videamus an quis vt Procurator ſeu inſtitor contraxerit.*

Hypo-

30 *Hypothecæ adiectæ in chirographis in decoctionibus & in præiudiciũ tertij non eſt ſemp habenda ratio.*

21 *Interpretatio ad c.primum.de pactis.*

22 *Acceſſorium aliud neceſſarium aliud voluntarium.*

23 *Maritus an quemadmodum lucratur tertiam partem dotis vxore præmoriente vigore ſtatuti, ita & partem bonorum paraphernalium.*

24 *Dominorum de Rota almæ vrbis laus.*

DEcimò quoniam de chirographis verba fecimus, & de lege fi.in §.ſi ita ſtipulatus de verb. oblig. & de adiectis eſt noſter ſermo, viſum eſt quæſtionem vtilem quidem & agitatam proponere, & quæ nunc in auditorio Reuerend.D. de rota tractatur in decoctione Chriſtophori, & hæredum Iacobi de Grafter. Quæ & ſi adiectum noſtrum verè non reſpicit, habet tamen quandam communionem, & eſt talis. Quidam proxeneta Lucenſis diuerſas ſcripturas manu ſua conſcripſerat, in quibus Sebaſtianũ quendam qui inſtitor erat Lucenſis Menſæ & præpoſitus eidem à dicto Chriſtophoro & ſocijs nonnullorum ciuium Lucenſium debitorem eſſe narrauerat, cauſa mercium receptarum, & earundem expreſſo valore, & propterea, in præfinito tempore pecunias ſoluere promitteret cum obligatione & Hypotheca bonorum, & qui Sebaſtianus inſtitor non ſolum dictæ menſæ præpoſitus erat, verum eundem plenum mandatum habuiſſe proponebatur à dictis Chriſtophoro & ſocijs, & dicta chirographa, & apochas in hæc verba ſubſcripſerat. Noi Chriſtophano, & hæredi de Iacomo Grafter, habbiamo recuuto li drappi de' amontar ſuoi come di ſopra, & promettemo pagare al tempo di ſopra. & in fede ci ſemo ſottoſcritti. Quæſitum fuit num relata obligatio cum hypotheca facta cenſeatur ex eo quòd de Hypotheca in ſubſcriptione nulla eſt facta mentio, ſed narratum in ſcripturis ſeu chirographis quod ſe obligaret cum hypotheca, valdeque referebat hypothecam repe-

repetitam intelligi. nam cum mandatum plenum habere diceretur inſtitor Sebaſtianus Menſæ Lucenſis prædictæ & illa menſa nõ eſſet ſoluendo: Creditores Lucenſes admitti poſtulabãt vigore hypothecæ in alijs bonis dictorũ de Grafter & ſpecialiter cum idem de Grafter menſam etiã Bononiæ habuiſſent in ea ſe vocandos eſſe aſſeuera-
2 bant. Nam. §. ſi plures ſitus in l. Procuratoris. ff. de Tribu. quo vnumquenq; creditorẽ in menſa in qua credidit ſeparatim vocari iubet, licet in ſeruo loquatur, & ad liberos homines porrigendus eſt, vt dixi in Tract. de Decoct. in vlt. par. nu. 20. & ſeq. numeri, & ſecundum ſententiam meã immo verius Pau. Caſtr. & Bononię & Anconæ fuit iudicatum, & probarunt recentiores apud Roma. ſing. 575. qui hoc amplius addiderunt hanc ſententiam à frequentioribus receptam, & vide Pet. Anc. in conſ. 332. Pro clariori deciſione. Non tamen habet locum in creditoribus hypothecarijs, quando hypothecæ conſtitutæ ſunt ab his qui eas conſtituendi & bona quæcunq; obligandi ius, & facultatem habent, vt dixi in relato loco.

Igitur in quæſtione propoſita quòd Lucenſes tãquam creditores hypothecarij etiam in bonis menſæ Bononienſis admittendi eſſent prima fronte videbatur. Quo-
3 niam certi iuris eſt hypothecam contrahi per pactũ conuentum, & iam ſine ſcriptura vt in l. contrahitur. ff. de pigno. & per epiſtolam, & ſi dies & conſules additi vel ſignatæ tabulæ non ſint. l. cum tabernam. in §. idem quæ-
4 ſijt. ff. de pigno. & hoc amplius qui ſubſcripſit cõtractum ſeu ſcripturam in qua res ſua obligatur obligationi conſentire videtur. l. fideiuſſor. in §. pater. ff. eo. titul. de pigno. Vnde cum chirographis in quibus erat hypotheca Sebaſtianus inſtitor ſubſcripſerit, & poteſtatem haberet obligandi alia bona Chriſtophori, & hæredum Iaco. de Grafter. conſenſiſſe videtur. ſubſcriptio nanq; ita obligat
5 ac ſi manu ſua omnia ſubſcribens ſcripſerit, vt eleganter inquit Ang. in l. ſi ita ſtipulatus. in §. Criſogan*. ff de ver. oblig. & alios refert Paul. Pariſ. in conſ. 47. nu. 6. vol. 1. & in conſ. 101. nu. 57. co. vol. et Riminal. in conſ. 162. num. 5. volu. 1. qui loquitur in ſubſcribente literas cambij, & pro hac

hac ſententia quod repetita cenſeatur hypotheca, & ſubſcriptio ad eam porrigatur facit c. 1. de pact. vbi legitur Antigonum Epiſcopum dixiſſe, aut inita pacta ſuam obtineant firmitatem, aut conuentus, ſi ſe non cohibuerit eccleſiaſticam ſentiat diſciplinam. & cum vniuerſi dixiſ- 6
ſent pax ſeruetur, & pacta cuſtodiantur eccleſiaſticam diſciplinam repetijſſe cenſentur. Vnde ſumitur argumentum, vbi duæ proponuntur interrogationes quarum altera ab altera pendeat, reſpondens principali affirmatiuæ & acceſſoriæ reſpondere videtur, ſed hypotheca accedit obligationi ergo Sebaſtianus inſtitor aſſentiendo ſubſcriptione manu ſua principali obligationi & hypothecæ in ſcriptura expoſitæ aſſenſiſſe videtur. Accedit quod 7
Ant. But. in eo. c. ſcriptum reliquit. ſi quis interrogetur vt promittat dare decem ſub pœna mille, ſi reſpon. promitto dare decem videtur etiam ſub pœna mille decem promiſiſſe. ſi hoc ergo admittitur in pœna quæ eſt valde odioſa iuxta l. interpretatione. ff. de pœn. & l. præſes eo. tit. & l. factum ſuum in §. fi. ff. de re. iu. fortius & in hypotheca eſt admittendum: rurſus hæc ſentẽtia adiuuatur ex dictione vt ſupra, de qua in ſubſcriptione & quidem gemi- 8
nata quæ eſt repetitiua præcedentium vt inquit Domin. in c. cupientes. in §. inſuper ſuper Glo. in ver. præmiſſa de elect. Glo. & Dd. in clemen. cauſam. de elect. Franc. Cur. in conſ. 156. nu. 7. Item eandem ſententiam confirmare videtur tex. in l. 2. C. Per quas per. no. acq. vbi quando per liberam perſonam alteri acquiritur obligatio perſonalis prout in mutuo facto nomine alterius acquiritur etiam hypotheca. Nec enim ratio videtur quare & de hypothe- 9
ca contentus ſubſcribens non fuerit: quòd ex eo confirmatur, quia accedit principali obligationi & eſt modici præiudicij, vt per Dd. in l. ſi ita ſtipulatus. in §. Criſoganus, & ibi Glo. in ver. cedere. ff. de verb. oblig. Præterea licet regula ſit quòd pactum ſuper vna re ad aliam non porrigatur, locum tamen habet in alia re æquè principa- 10
li, contra verò in alia re, quæ veniat per quandam conſequentiam vtputa ſi fiat pactum prorogatiuum fortis extenditur ad vſuras quæ ſunt acceſſoriæ, & vt ſupra declarat

clarat Iaſ.in d.§. Ante omnia ex mente Bart.quem citat in l.lecta circa prin.ff. ſi certum peta.denique mouere videbatur vt in hanc ſententiam inclinaretur l.ſicut. in §. ſi voluntate.ff. Quib.mod.pign. vel Hypoth.ſol. ſi enim voluntate creditoris fundus alienetur inquit Iuriſconſultus inuerecũdè ſibi creditor eum applicari deſiderat,quia conſentiens alienationi videtur remittere pignus, qua lege motus Paul.Caſtr.relatus à Iaſ.in d.§. Ante omnia ex
12 facto conſultus reſpondit ſi illius expreſsè conſenſit venditioni certarum rerum paternarum factæ per patrem, licet renunciaſſe videatur iuri Hypothecæ quod in bonis venditis habebat ratione dotis maternæ, non tamen ex hoc renunciaſſe intelligitur dori vel hypothecæ quoad alia bona paterna nõ vendita l. iubemus C. ad S.C.Velle. vbi text.ſecundum eum. & vide ad prædicta Ruy.in cõſ. 41.vol.5.Aug.Ber.q.93. quemadmodum ergo conſentiẽs obligationi cenſetur remittere pignus,ita ex cõtrario conſentiens obligationi cenſeri dent voluiſſe pignus conſtituere.de quo in ſcriptura mentio facta fuit.

Contra vero quod ſubſcriptio à Sebaſtiano facta dictis chirographis ad hypothecam non porrigatur, & conſequenter Lucenſes creditores ſe hypotheca iuuare nõ poſſint,verba ſubſcriptionis oſtendere videntur. Et prætermiſſa illa diſputatione an ſpecialis ſubſcriptio requiratur,ſeu magis generalis ſufficiat: Cum receptũ à frequen-
13 tioribus videatur exploſa Bart.ſententia in l.Diuus.in §. item ſenatus.ff.de falſ.generalem ſufficere vt inquit Dec. in c.quoniam contra nu.61.extra de probat.Illud certum eſt generalem ſubſcriptionem intelligi quando fit in hæc verba: Approbo omnia ſuperius ſcripta vt declarauit Iaſ. in d.§.Criſoganus num.21.& Alex.ibidem nu.3.& in fin. colu.2.& Are.ſub nume.5.at ſubſcriptio relata non eſt ta-
14 lis ſequitur ergo ex mente relatorum Doctorum ſubſcriptionem referendam ad ea quæ ſubſcriptionis verba demonſtrant,ſcilicet mercium traditionem,valorem,& ſolutionem. ſi ergo tantum obligat ſubſcriptio quantum verba ſonant de Hypotheca nullum verbum in ea,igitur pro omiſſa habenda eſt. & hæc ſententia probari videtur

detur in l.inter ſtipulantem.in §. ſi ſtipulante.in fin.ff.de verb.oblig. Si enim plures res ſtipuletur puta Stichum & Pamphilum, & tu reſpondendo ſpondes Stichum videns ad vnã obligationem, ex duabus ſtipulationibus reſpondiſſe,& nota.in l.1.in §. ſi ſtipulanti.ff. de verbor.obliga. quot enim res ſunt tot ſtipulationes eſſe cenſentur l.ſcire debemus.ff.eo. item hæc ſententia pluribus regulis comprobatur:facit nanq; regula in obſcuris.ff.de reg.iu.l ſi ſtipulatus fuero decem.ff.de verb.obliga.l.ſi quid venditor. in fi.ff.de ædil.edic. & vulgari illa regula quæ ſumitur ex l.veteribus.ff.de pact.& illa l.Quicquid aſtringendæ.ff.de verb.oblig.Item quæ notantur à Doctoribus.in l.rogaſti. in §.ſi tibi.ff.ſi cert.peta. & denique quòd pactum ſuper vna re ad aliam non porrigitur.l.ſi vnus.in §. Ante omnia.ff.de pact. vnde ſequitur optimum argumentum eſſe 15
à regula, cui eſt inhærendum.& qui vult dicere regulam limitatam probare debet l. omnis definitio. vbi Gloſſ.ff. de regu.iur. dicitur nanque certum id de quo eſt regula, vt per Bart.in l.quoties.ff ſi quis cãut.Deci.in regula prima nume.8.& Iaſ.in conſi.16.col.2.volumi.3. Videretur &c. Quæ adiuuantur ex regula ſubſcribentium; de quã paulò ſuperius dixi referendo Iaſ.Alexan.& Aret.in d.§. Criſoganus.item quia limitata eſt obligatio (vt dictum eſt)ideo limitatum effectum deber producere l.in agris.ff. de acquir. rerum domi.l. Cancellauerat.ff. de his quæ in teſta.delen. & ita ſæpe argumentatur Deci. & in materia inſtit.in conſil.511.nume.5. Rurſus eadem ſententia probari videtur in l.ſi.in §.ſi ita.ff.de verb.oblig. Nam ſi ſtipulatus ſim mihi aut Titio decem dari,& tu reſpondeas promitto tibi. Adiecto Titio ſolui non poteſt vt dixi ſupra in 5 quæſtione. Cuius rei illa ratiõ redditur ab Alber- 16
rico ibidem, quia vnus ex contrahentibus ſine alio formam contractui dare non poteſt. l. in contractibus.ff. eo.l.1.§. ſi conueniat.ff. depo. de qua regula multa relata vide à Hiero.Cagn. in regula contractus num.97.ff.de reg.iur. Cum ergo narratum ſit in chirographis factis à proxenetis diſtantibus creditoribus Lucenſibus de Hypotheca non potuerunt dare formam ſine debitore, nec

dediſſe

dediſſe cenſendum eſt, comprobatur argumentum quia adiectus nō dicitur de acceſſorijs obligationis, vt per Bar. Imo.& Pau.poſt Glo. in l. qui res. in §. mihi decem.ff.de ſolu.& dixi in prima par.ver. poſtremo nu.44.& alibi licet dicatur de acceſſorijs ſtipulationis.l.fi.§.fi.ff. de verb. oblig.ſed hypotheca accedit obligationi. ſi ergo repetitio non inducitur in eo quod eſt maius, & ſi noluiſſet dictus Sebaſtianus in obligatione ineſſe hypothecā expreſsiſſet, prout alia expreſsit arg.l.vni.in §. ſin autem ad deficientis. C.de cadu.tol.c.ad audientiam.de reſcrip.ſed & fortiſſimum argumentum occurrebat ex his quæ notauit Bal. in l.pe.in §.mancipia.ff.ſolut.mat. inquit enim ex illo.§. colligi. Pactum factum ſuper principali ad appendices(vt
17 ipſe ait)nō trahi.quem refert ac probat Dec.in conſ.410. nu.7.& inquit Bart. in l.fi.in §.Lucius.ff. de cond.ind.q reſtitutio conceſſa ſuper principali ad acceſſoria nō porrigitur.Idem etiā Bar.notauit in l.in quæſtionibus.in fin. ff.ad l.Iul.maieſt.eos.qui cōtra iuris regulas ad probandū delictū principale admittuntur ad probandum admini cula,reijciendos,quem refert Dec.in c.Tranſlato nu 6. de conſti. Qui ſubijcit quod dicitur ſtatutum in principali
18 ad connexa porrigi, & vnitorum ſiue connexorum idem eſſe iudicium locum non habere in odioſis, & quando aliquid contra ius commune conceditur, & refert ac probat prædicta Hier.Cagn. in l.cum principalis.ff.de reg iu. ſed de iure communi hypotheca non conſtituitur niſi in certis caſibus expreſsis à iure, & ex partium voluntate de qua conſtare debet,conſequenter ſubſcriptionem trahendam non eſſe patet ad hypothecam contra regulas iuris, & cum ſit limitata.

18 Dicebatur etiam verba ſubſcriptionis diligenter conſideranda, & relata verba ad inſtitorem potius quàm ad procuratorem referenda. Verba nanque conſideranda ſunt, vt videamus quomodo perſona contraxerit.Procurator enim in perſona ſua verba debet concipere, vt not. in l.multum.C. ſi quis alt. vel ſibi,& dixi in tract.de proxenetis.in 4.par.in quæſtione cuius initium eſt legitur in ſingulari lege multum &c. Item & cauſa ſpectanda eſt vt videa-

videamus quomodo perſona contraxerit, præſtat enim ad rei cognitionem magnum argumentum l. poſt mortem.ff.quando ex fact.tut. & ſcripſerunt Dd. in l. 1. in §. nunciatio.ff. pe nou. op. nun. vbi recentiores plene gloſſ. Bar.& alij in l.ſi pupilli.in §.1.ff.de neg.geſt.& ad rem eſt text.in l.fin.ff.de inſtit.& proximè ad rem in inſtitoribus loquens conſuluit Dec.in conſ.510.nu.4.vbi verba conſiderat & probat ſententiam Decij 10.Ronch.in l.eandem nume.181.ff de duobus reis, vbi de inſtit.multa retulit,& quidem doctè, & ijs addes quæ ſcripſit Alciat.Reſpon.33. maximè num 5.Tho.2.lib.5.& hæc ſententia comprobatur ex his, quæ eleganter ſcripſit Abb. in c. petitio in fi.de procu.quem refert, & probat Caſſad.Deci.7. nu.6.in titu. de appell. quod conſtitutus ſub nomine Syndici actoris, Procuratoris, & negotiorum geſtoris intelligitur facere ſecundum ſubiectam materiam, & addit Fel.in.c.ex officij.de præſcript.col.11.ſed & Abb.relatus poſt Spec.in titu. de actore vniuerſitatis ait in 5. ſed pone,conſtitutum ſub nomine Syndici, Actoris Procuratoris, & negotiorum geſtoris poſtulante aduerſario ad eligendum vnum ex relatis officijs aſtringi non poſſe, cenſendusq; is erit Syndicus, ſeu Procurator iuxta materiā in inſtrumento contentam:ſi ergo Sebaſtianus erat inſtitor Menſæ Lucanæ, & verba demonſtrant tanquam inſtitorem contraxiſſe, ergo menſam Lucanam obligare voluiſſe cenſendum eſt, cumque probaretur Sebaſtianum mandatum ſuum non eſſe vſum, parui refert quòd habuerit, vt proximè ad rem ſcripſit Ancar.in conſi.28. col.2. Denique cum ver- 20
ſaremur in decoctionibus dicebam ſi admittremus hypothecam repetitam cenſeri, non tamen,diuerſis de cauſis eius rationem habendam eſſe, & maximè cum in chirographis aſſeratur in præiudicium tertij iuxta l.ſcripturas in ratione legis.C. qui pot.& referebam Andr.Tiraq. de vt.ret.§.1.glo.7.num.43 & ſeq.citabamque Franc.Rip. in l.priuilegia nume.24.ff de priuil.cred.facilè nanque in ſcripturis priuatis fraus committi poteſt, & videndus eſt Ancar.in relato conſi.28. multaque ac varia dixi in trac. meo de decoct.

Nec in cõtrarium relata mouere putabam ex præmiſſis nanq; multa diluuntur, & ſpecialiter, mouere non debet c.primum extra.de pac.& quod ibidem Ant.But.ſcriptum reliquit. Nam Ioan.Imo.in eo.c. inquit forte non eſt verum quod ait Ant. quia in relata quæſtione, quamuis ſimpliciter ſi reſpondeatur promitto, ſecundum ſtipulationem, & interrogationem interpretatio recte fiat. §. Præterea Inſt.de inutil.ſtipul.contra tamen quando ſimpliciter non reſpondetur, ſed reſponſum eſt determinatum ſeu præfinitum, tunc enim ad aliud trahendum non eſt l.quicquid aſtringendæ.ff. de verb.oblig. & verum eſt quod ait Imo.& probatur ex præmiſſis & præſertim in l. fi.in §.ſi ita.ff.de ver.oblig.& c.1. de pact.loquitur ſecun-
21 dum eundem Imo. in acceſſorio quod faciliorẽ exactionem reſpicit, ex eo quod ait.ſi conuentus ſe non cohibuerit poſsit excommunicari, ideo acceſſorium huiuſmodi repetitum cenſetur in reſponſo concilij, ſed in caſu propoſito tractatur, de acceſſorio, quod obligationem reſpicit. Vnde eadem ratio non interuenit, & hæc diſsimilia videntur. Hoc enim vltimum acceſſorium valde differre videtur à primo, citat etiam Imo. quod in ſimili ait Iac. But.in l.rogaſti.in §. ſi ſibi.ff.ſi cer. pet. hæc ille, quamuis non malè forſan dici poſſet verba illa de quibus in d.c.1. de pact. Dixerunt vniuerſi Pax fiat, & pacta cuſtodiantur ita in latam habere ſignificationem, vt eccleſiaſticam diſciplinam hoc eſt excommunicationem comprehendãt, verbũ nanq; cuſtodire latè patet, vt in c.1.25.q.1.& notat Glo.in aut.ſacramenta puberũ in ver. cuſtodiant.C. ſi ad uer.ven. vbi etiam Dd.& in l.iuriſgentiũ.in § prætor ait. ff.de pactis. & (ni fallor) ſententia Ant.But. non eſt vera, peruertitur nanq; ex relatis in ſuperioribus & ex his quæ ſcripſit Barto.in l. in teſtamento.ff. de condit.& demonſtra.& Deci.in regula factum.in § fin.ff. de reg. iur. quæ breuitatis cauſa non refero, & facit quod ſcripſit Caſſad. in titu.de loca.& cond.Dec.3.num.3.& num.8.Dictio autem vt ſupra cum ſit limitata ad quædam expreſſa huic ſententiæ non aduerſatur.

Non moueat etiam text.in l.2.C.per quas perſo.nobis acqui.

acqui.quia in eo caſu lex diſponit, & ratio expreſſa in lege remouet contrarium. Nos autem verſamur in pacto, & acceſſorio voluntario, vt dixi referendo Bald.in l.pen. in §.mancipia.ff.ſolut.mat.

Deniq; non obſtat quod ſcripſit Bar.in l.lecta.ff.ſi cer. pet.pactum ſuper ſorte porrigendum eſſe ad vſuras tanquam acceſſoriũ, & quod ait Iaſ.in d.§.ante omnia, conſiderandũ eſt enim acceſſorij plura eſſe genera, ſed quantum ad rem pertinet, aliud eſt acceſſorium voluntarium 22
aliud neceſſarium, vt plenè probat Hierony.Cag.in regula cum principalis.ff.de reg.iur.nu.4.& qui loquitur in e-
leganti quæſtione an veluti ex forma ſtatuti lucratur ma 23
ritus partem dotis vxore ſine liberis prẽmoriente. Ita partem bonorum paraphernalium, & poſt longam diſputationem concludit non lucrari, quem locum adde his quæ ſcripſit Rol.in ſuo tract.de lucro dot.in q.50.& Soci.Iun. in conſi.97.nu.6.volu.1.& Phan.in tract de lucro dotis in verſi.dotis & corre.nu.1. pag.419. Neceſſarium igitur acceſſorium illud eſt quod in quandã prouenit conſequentiam veluti vſuræ. Nam cum vſuræ ſine ſorte non dentur quia qualitas ſine ſubiecto ſtare non poteſt l.eius.ff.ſi cer.pet. Non eſt mirum ſi pactum ſuper ſorte trahitur ad vſuras.at voluntarium acceſſorium non eſt ita, prout hypotheca de qua diſputatur, conſtituitur nanq; vel ex legis diſpoſitione vel ex voluntate, de qua conſtare debet, & ſine hypotheca ſtat obligatio, vt eſt iuris explorati, & Iaſ. ſecundum relatum locum eſt intelligendus: ex quibus omnibus in hanc ſententiam inclino, vt Lucenſes creditores ſe hypotheca iuuare non poſsint: Cum autem hæc cauſa 24
in auditorio Almæ vrbis agitetur, vbi ſunt domini mei legum prudentium veitices, eorundem ſententia expectanda eſt, & illi merito deferendum. credẽdum eſt enim eos qui ob ſingularem induſtriam, exploratam fidem, & grauitatem, ad illius officij magnitudinem ſunt adhibiti, non aliter iudicaturos eſſe, pro ſapientia ac luce dignitatis eorum quam ipſe princeps foret iudicaturus, vt de præfecto prætorio inquit Iuriſconſultus in l.1.eademque vnica.ff.de off.Præfec.Præt.

SVMMAE.

1 *Notarius quòd poßit alteri ſtipulari ſecundum communem, & ex conſuetudine.*

2 *Promittens ſoluere Titio, & Meuio & cuilibet eorum inſolidum ſexcenta cauſa mercium habitarũ de computo Titij quòd Meuius non ſit adiectus, poſſit agere, & à promiſſore reĳci non poßit num. 2. & per totam quæſtionem.*

3 *Promißio ſine cauſa eſt inefficax, & tanquã indiſcreta non valet, niſi appareat quod ſit facta animo donandi.*

4 *Statuto dictante quòd contra inſtrumentũ non poſſint opponi exceptiones, niſi ſolutionis, non ideo intelligitur prohibitum opponi exceptionem, quæ ex inſtrumenti inſpectione appareat, vtputa quia promißio ſit ſine cauſa.*

5 *Obligationis finalis cauſa ſufficit in vno ex correũ ſiue debendi ſiue obligandi reperiatur nume. 5. & ſequen.*

6 *Argumentum bonum à pluribus reis debendi ad plures reos credendi.*

7 *Interpretatio ſeu declaratio elegans ad l. 2. in §. Circa. ff. de doli exceptione.*

1 VNdecimò recepta illa ſententia quòd Notarius poſsit alteri ſtipulari, quæ ſanè crebrior eſt, & à conſuetudine in tantum approbata, vt rectè de ea dubitari non poſsit, quod tractatur in pleriſque locis, & maximè in l. ſtipulatio iſta. in §. alteri. ff. de verb. oblig. & plenius quàm alius quem viderim diſputauit And. Tiraq. in tracta. de conſtit. in trigeſima limitatione & refert ac quædam addit Hypol. Rimi. in Rub. de donat. nume. 14. & ſeq. numeris, & vide quod Ruy. dixerit in conſil. 127. nu.

nu. 10. & ſeq. lib. 1. Alciat. in c. cum contingat num. 233. & ſeq de iure, & nouiſsimè Iac. Philip. concluſione 46. libr. 2. Finge modo notarium ſtipulatum Meuio præſenti & Titio abſenti & cuilibet eorum inſolidũ ſexcenta à Cornelio dari, & in inſtrumento adiectum quæ Cornelius promiſerit cauſa mercium habitarum à Titio, & (vt mercatores dicere ſolent) de computo Titij, & ſic Cornelius promiſit, & cauſa mercium receptarum de computo Titij: Num Meuius adiectus conſtitutus cenſeatur, ſeu magis rectè poſsit dicere ſibi dari oportere, & certè adiectus non videtur: Quia adiectus per dictionem alternatiuam aut, ſeu aliam huiuſmodi cõſtituitur vt bene cenſuit Accur. in l. ſtipulatio iſta. in §. eum qui ita. ff. de ver. oblig. & dixi in prima parte ver. ſed adde Io. Imo. nu. 22. competit ergo eidem actio. Sed videamus ſi Meuius agat num exceptione doli mali repellatur tanquam ſine cauſa ex ſui 3
parte ſit ſtipulatio. Proponitur enim Cornelium ſe obligaſſe ad ſexcẽta cauſa mercium habitarum à Titio, & ad ipſum pertinentium, & videbatur prima fronte doli mali Meuio agenti exceptionẽ nocere l. 2. in §. circa ff. de doli except. poſita illorum ſententia, quæ à frequẽtioribus re
cipitur exploſa Bar. ſententia quod promiſsio etiam per 4
ſtipulationem ſine cauſa ſit inefficax & tanquam indiſcreta non valeat niſi appareat quod ſit facta animo donandi, vt per Glo. & Dd. in l. à Titio. ff. de verb. oblig. & communem teſtatur Alexan. poſt Salyc. in conſ. 13. vol. 1. & Felin. in c. ſi cautio num. 2. de fi iuſtru. & ſcripſit Marc. Mant. inter mercatores in conſi. 12. quæ in tantum recipitur, vt Alexan. in conſi. 77. volu. 3. nu. 15. viſis dubitationibus &c. dixerit referendo Imo. in l. fin. col. mihi ſeptima quæ eſt poſt numerum ter. ff. à quibus appel. non licet. dictante ſtatuto quòd contra inſtrumentum non poſsint 5
opponi ſeu admitti exceptiones niſi ſolutionis. Non ideo minus prohibeatur opponi alia exceptio, quæ ex inſpectione ipſius inſtrumenti, apparet vtputa, quia promiſsio eſt ſine cauſa, de quo plene ad alios referẽdo ſcripſit Mar. in conſ. 81. & Gal. in tract ad for. came oblig. q. 1. num. 12. pag. 77. in q. ad parti. vel clau. cam. oblig. Et hoc amplius

ſubiunxit Ale. quod etiam Iudex ex officio poterit agentem repellere ex eo quod obligatio ſit inefficax, & notoriè conſtat Iudici ex tenore inſtrumenti propter nota. in l. vbi pactum. C. de tranſa. & citat Imo. id ſentientem in relato loco quod & quotidianum & notandum puto.

Verum in relata quæſtione occurrit tex. in cõtrarium. in l. propter C. de duobus reis vbi Bald. ait quando plures
6 ſunt obligati ſufficere obligationis finalis cauſam in vno reperiri: nam ſuas radices extendit in omnes, ſi enim vni tantum pecunia numeretur alijs reis promittendi factis ex eo quòd vni ſolum data eſt pecunia: Hi quibus non eſt numeratio facta remitti obligationem fruſtra deſiderant l. ſi non ſingu. C. ſi cert. peta. ſed his addes quòd id ſenſiſſe videntur Dd. in illa quæſtione ſatis agitata. Quando pecunia peruenit ad vnum, num alij correi ad quos contractus emolumentum non peruenit cenſeantur fideiuſſores, & gaudeant excuſsionis beneficio, de qua Guig. Cun. in l. ſed Iulianus. 1. ff. ad S. C. Maced. & tractauit eleganter Io. And. in conſi. 60. in quæſtione &c. & Lud. Bol. apud eum & Aret. in conſi. 33. Mar. ſing. 2. & latiſsimè omnium diſputauit Io. Roncheg. poſt Bar. & Pau. Caſtr. in l. 3. in §. fin. ff. de duobus reis à nume. 158. vſque ad nume. 179. Nec moueat quòd relatæ ll. propter, & ſi non ſingu. li in pluribus reis debendi loquantur, nam argumentum & frequens & bonum eſt à pluribus reis debendi ad plures reos credendi, & contra l. ſi reus promittendi verſic. ideoque & ibi Io. Roncheg. ſub nume. 12. argumentum probat. ff. de duobus reis, & fortiſsimum eſt vbi eadem interuenit ratio, vt idem ait referendo Bart. in l. 2. ff. eo. Are. in conſil. 29. num. 23. ver. ſecunda ratio & in l. reos.
7 in §. cum tabulis nume. 82. ver. Pro hac ſententia & in l. ſi id quod num. 15. & nu. 18. eo. tit. & vide tex. in l. 3. §. fin. eo. tit. vbi ijdem recentiores ſub nume. 3. & ex his ſequitur elegans declaratio ad dictam l. 2. in §. circa. ff. de doli except. vt locum non habeat in pluribus reis debendi ſeu credendi, ſat enim eſt quòd in vno ex reis debendi ſit cauſa, & vni ſit res tradita, & ſimiliter ab vno ex reis credendi res tradatur, & ex perſona vnius efficax redditur obligatio

gatio ratione cauſæ cum extẽdat radices in omnes, quod poteris addere alijs declarationibus relatis à Felin. in c. ſi cautio de fide inſt. & addes aliam quam retuli in tracta. de ſponſionibus in ſecun. par. nume. 2. & ex locis relatis ibidem habebis alias, & quando coram arbitratore vel arbitro facta eſt promiſsio ſiue confeſsio ſine cauſa non inſubtiliter ſcripſit Alexan. in conſi. 13. volu. 1. & quando fuit cauſa impulſiua ſcripſit plenè Andr. Tiraq. in Tract. ceſſante cauſa in prima limitatione nume. 67. & quando merita præcedunt idem ſcripſit in l. ſi vnquam in verbo donatione largitus num. 56. C. de reuo. dona. ſed & addes quod ſcripſit Cur. Iun. in conſil. 126. nume. 10. & ſeq. vbi diſputauit quando cauſa committitur declaranda, & conſidera ſcripta ab eo.

SVMMAE.

1 *Mercatores ſolent negotia ad alios pertinẽtia nomine proprio expedire, et hanc conſuetudinẽ damnat.*

2 *Domini rerum in decoctionibus vocantur ante omnes, quod locum habet etiam in rebus creatis ex re dominorum.*

3 *Conſuetudo mercatorũ quòd aliena negotia proprio nomine expediant excuſat à culpa.*

4 *Mercatores vt videantur eſſe aliqui procurant ſe adiectos conſtitui, & ſub eorum nomine merces alienas tranſmitti.*

5 *Mercator ſi vt locupletior videatur impetrat vt merces alterius poſsit in ſcriptura alicuius ciuitatis deſcribi facere tanquam ſuas, quòd propter deſcriptionem prædictam non poſsit defendere tanquam ſuas.*

6 *Pater habens filios emancipatos ſi vt ditiores vxores inueniant bona ſua in libro eſtimi nomine filiorum*

liorum deſcribi faciat, non ex hoc bona filijs donaſſe cenſetur, eadem tamē bona vxoribus pro dotium reſtitutione ſunt obligata.

7 *Dolus patris ad commodum filij in caſu ſingulari comparatur conſenſui.*

8 *Cautela pro eo qui vxorem non inuenit.*

9 *Mercatores vt diuites appareant, & oſtendant ſe pecunias ad manum habere, & ne creditores ſint oneroſi, procurant ſibi pecunias commodari.*

10 *Interpretatio ad l. ſæpe. ff. commod. & l. 1. in §. Nam ſi finxerint. ff. ad S. C. Silla. reſtitutaq; verba mendoſa.*

11 *Verba illa dicis gratia de quibus in l. ſæpe. ff. commo. quid ſibi velint, & ibi quòd pecunia poſsit ad pompā commodari certa mercede conſtituta.*

1 DVodecimò propter relatam quæſtionem alias in cauſa Dominorum de Giuntis agitatam & ſecundum eos terminatā referendæ ſunt à nobis quædam ſpecies quæ dignum habeant tractatum. Solent mercatores mandatarij, ſiue facilioris exactionis cauſa, ſiue magis vt videantur eſſe aliqui, inſtrumenta vendi. tionum mercium ad alios, ſcilicet tranſmittentes, & mandantes pertinentium, vel ſub relata verborum formula in ſuperiori quæſtione inſtrumenta conficere, vel (quod magis in vſu eſt. in Patria mea) nomine proprio (vt noſtrates dicunt) cantari facere, de quo vide text. in l. optimam. C. de contr. & com. ſtip. & elegans Bald. conſ. 440. in libris Theſaurariæ volumi. 5. numer. 6. & l. ſi pupillus. in §. per interpoſitam. ff. de aut. tut. vnde vidi non ſemel mandatarios huiuſmodi contractus rerum mandantium nomine proprio feciſſe, amiſſaque fide poſtea decoxiſſe, & in dubium reuocari credita prædicta modo facta à creditoribus decoctorum, & ex libris, literis, & alijs con-

iecturis mandantes & dominos non ſine quidem magno labore defendi, & merito ego ſemper cenſui huiuſmodi conſuetudinem damnandam, & his addes quod dixi in tract. meo decoct in vltim. parab. vltimæ par. num. 1. in decoctionibus primo loco dominos obtinere eum in creditum non obierint, non ſolum id admittendā ſit in re propria, ſed in re mihi debita, & occaſione rei meæ creata & parte quaſi ex re mea locupletiores facti ſint, verbi gratia ſi mandatarius ex mandato (vt aiunt) merces finierit, & alias emerit l. cum ſeruum ff. ſi cer. pet. & dixit Bartol. in l. ſi me & Titium num. 3. ff. ſi cert. peta. quod & quotidianum eſt, & æquitate non caret, idem iuris eſt ſi permutaſſet, res enim permutata eandem ſortitur naturam quam alia res cum qua permutata eſt, idque patet ex his quæ ſcripſit Bal. conſil. 112. quæritur &c. libr. & facit quod elegantèr Guig. ait in l. fin. ff. de neg geſt. relatus ab Alb. ibidem colum. 2. ſi quis rem meam permutat cum alia, & ea ipſa res mea perijt, poſſum contra eum agere, vt mihi reddat aliam rem quam habuit cauſa permutationis, quæ refert ac probat And. Tiraq. in l. boue. in §. hoc ſermone. in 14. limitatione ff. de verbor. ſign. Sed addes quæ ſcripſit Negus. in tract. de pigno. in quarto mem. 2. par. numer. 58. pertinent enim ad relata, & materiam propoſitam. & circa prędicta, & l. ſi me & Titium, quæ late ibidem Riminal. ſcripſit, & Menoch. in quarto remedio recuperandæ poſſeſsionis, ſed & addes Paul. Par. in conſil. 47. Intentio &c. volu. 1. qui ſub nume. 3 27. inquit agentem negotia aliena, ſi nomine proprio expediat ex conſuetudine loci, culpa carere, citat Ang. Fulg. & Iaſ. in l. certi iuris C. de iudi. in tertio not. & quæ traduntur extra de conſuet. ferè per totum & in l. 1. C. quæ ſit longa conſue. & in l. de quibus ff. de leg. quod multis exemplis comprobari poſſet, quæ conſulto prætereo tanquam manifeſta, & vide eundem ſub nume. 65. & ſeq. & nota illud præceptoris reſponſum in cauſa mercatorum contra mandatarios fines mādati nō cuſtodiētes, & nomine proprio aliena negotia expediētes, ſed & ijs ſingulare verbum Angeli à præceptore meo omiſſum addendum eſt. is enim in l. ſi quis prohibuerit alias Papinianus libr. 6. ff. de publi.

act. inquit ſecundum primam ſolutionem habes caſum notabilem, quod ſi mando tibi quòd rem meam non vendas,& vendis nomine proprio non excedis fines mandati, & ideo ſi quid præſtas emptori nomine euictionis potes repetere.hæc illic,quod certe menti tenendũ eſt, quia quotidianum & ſingulare eſt, & reperi Iaſonem referentem, & commendantem,& ſe alibi non legiſſe affirmantem in l.ſi ita quis, in §.Seia.nu.5.ff.de verb.obli.& pro ſententia Ang.citat l.ſi cum emptore,in §. fi. & gloſſ.ibi in ſecunda interpretatione.ff.de pact.& gloſſ.magnam in materia.ff. de offi.procurato.ceſa.l.1.in verſi. ſi rem, & notabis etiam dictum. §.Seia, ſed & addes quod ſi diceretur vendo merces Titij videretur nomine Titij vendidiſſe, & Titius poſſet ratum habere,vt colligitur ex commentarijs Bar.in l.ſi fundum per fideicõmiſſum.ff.de leg.1.vbi Imo. commendat,& Pariſ.in conſi.197.nu.14. in ter.

Hic ſubiungendus eſt Alberici locus paucis(vt puto)cognitus, & notandus mercatores plerunque ſub fide ampla negotia gerunt, & ſtudent inter primarios haberi, & mag-
4 nam & copioſam eorum mercaturam apparere. Ideo ſe adiectos conſtitui plerunque procurant,& ſub eorum nomine merces tranſmitti annotariq́ue in ſcriptura alicuius ciuitatis in qua immorantur eorundem nomine ex voluntate dominorum. Scripſit ergo Albericus in l.ſi Præſes.C. de donat.in infraſcripta ſeu ſimilia verba. Lex iſta, & glo. obuiant fraudi quam quendam mercatorem Genuen-
5 ſem feciſſe audiui vt locupletior videretur. Impetrauit enim à quodam alio mercatore veniam ſibi cõcedi, vt eius mercimonia poſſet facere deſcribere in ſcriptura ſeu (vt ait) in introitibus ciuitatis Genuæ tanquam ſua, vbi merces quæ exportantur,& importantur deſcribuntur. Quod cum factum fuiſſet, & is decoxiſſet amiſſa fide, ipſa mercimonia defendebat tanquam ſua propter deſcriptionem relato modo factam, quod facere non poterat propter dictam legem, & gloſſ. quia non permiſerat mercator an-
6 notari animo donandi, & certe l.ſi præſes cum gloſſ. notanda eſt. vbi habetur, ſi pater habens filios emancipatos vt ditiores vxores inueniant melioremq́ue conditionem bona

bona ſua in libro cenſuali ſeu extimo nomine filiorum deſcribi faciat,bona donata non intelligi. Putant tamen Bal. ibidem ſi filij vxores duxerint bona illa dotis reſtitutioni obligata cenſeri, Quia dolus patris conſenſui compa-
ratur C.ad S.C.Vel.l.ſi me,ſed credo noluerit citare tex.in 7
l.ſi ſine eo.tit.& Pet. Belu. ibidem inquit patrem teneri de dolo vxori deceptę:ſed & Ang.in ea l.inquit,nota bonam calliditatem ſeu ſagacitatem pro eo qui vxorem non inuenit ratione paupertatis,vt faciat in ſe cantare inſtrumentũ magni ponderis ad alium pertinentis cum cautela domi- 8
ni l.ſi vt certo §.ſi de me petiſſes ff.commo.Quam cautelã non commendandam ſed damnandam puto. Hominem namq; homini inſidiari nephas eſt, & vt vere dicam hæc cautela ſapit impoſturã. & nota §. ſi de me petiſſes, in vſu namque frequenti eſt.

Deniq; ad malitiam mercatorum detegendã, Qui ſub fide quam eis haberi ſtudent plerosq́; decipiunt, & quorũ multi in ſpecie videtur diuites qui ſunt pauperes, vt inquit Alcia.in calce,reſpon.48.in quinto vide elegantem tex. in 9
l. ſæpe ff. commo. illic enim ita ſcriptum eſt ſæpe ad hoc commodantur pecuniæ, vt ditis gratia numerationis loco intercedant. vbi Accurſi.inquit, ac ſi dicat debitor plurium accipit pecuniam vt dives appareat, & ſui creditores non ſint acerbi, quaſi cito poſsit eis ſatisfacere. hoc igitur faciunt vt pecuniam ſe ad manum habere oſtendant, & onerosi non ſint creditores(vt veteres Iuriſconſulti dicere conſueuerant) ſed & his addendum eſt quod in Pandectis legitur in d.l.ſæpe. Non ditis gratia,ſed dicis gratia,& eo- 10
dem modo reſtituenda eſt litera in l.1.in §.ſeu ver Nam ſi finxerit quis auxilium ferre vel dicis gratia tulerit.ff. ad S. C. Sill. cumque hoc dicendi genus declaratum aut relatũ à quoquam non meminiſſem,& Accur.noſtrum laboraſſe incaſſum vidiſſem, inter legendum(vt fit)incidi in libellum emendationum egregij Antonij Aug. is enim emen. lib.2.c. 2.prope finem belliſsime declarat & refert Ciceronem actione 6.in ver.inquit enim,pecunia ob id commo- 11
dabatur,vt numeratiõis loco,q́p hodie quoq; fit in emptionibus, & donationib. & nonnunquã in iudicijs negotio peragen-

peragendo intercederet, quod in d. §. nã ſi finxerit in ſeruo, qui ſe auxilium domino ferre ſimulauit commentum appellatur. in dictis ergo locis dicis gratia nil aliud ſignificat quam quod ipſi Iuriſconſulti perfunctorie, aut defunctorie appellant, hoc eſt vt defungi ſuo munere viderentur. & hæc locutio incognita materna lingua(vt puto) diceretur per moſtra, per vn bel parere, per vn bel trouato. Subiunxit idem Ant. Aug. ſe ignorare, vnde hic dicendi modus originem traxerit. quod & ipſe affirmo, & ingenue fateor prout Accurſius noſter in alio vocabulo ſibi & forſan alijs incognito faſſus eſt in l. Publia. in §. final. ff. de po. ſed addes quòd vidi relatum Fran. Duar. in 1. q. Anniuerſa c. 47. & in l. iuriſgentium in §. dolo malo. ff. de pactis reſtituentem tex. vt ſupra, loca autem non vidi, cum libros non inuenerim. Nec illud ſilentio prætermittendum eſt, quod Lau. Rodul. ſcripſit in ſua eleganti repet. ca. conſuluit par. 2. ver. viges. ſecundo de vſu. is enim citando d. l. ſæpe. ff. commo. inquit pecunia poteſt pecunia commodari ſiue locari ad pompam citat gloſſ. ſummæ 14. q. 3. & c. conqueſtus de vſu. Hoſt. in ſumma in §. an aliquo verſic. 10. quibus adde Bal. in l. cunctos populos. C. de ſum. tri. nu. 4. qui docte(vt ſolet) inquit in pecunia numerata ad pompam quandam remunerationem poſſe præſtari ratione huius vſus ne dominium ſit ſterile, & cum ipſe vſus non poſſit reſtitui l. ſi vſufructus mihi in biennium. ff. de vſu legat. & ſic non recipiat actum retro ſimile congruum eſt vt aliquid pręſtari poſſit. argum. de ſacroſ. eccl. l. iubemus nulli §. fin.

SVMMAE.

1 *Dos Adiecto ſolui poteſt ſed de dote vir tenetur, & viro dos quæritur qui repetit ab adiecto.*

2 *Mulier nõ poteſt dotis nomine ſe alij obligare quàm viro fallit in delegatione.*

3 *Dotis nomine ſi ego & Titius ſtipulemur centum à Meuio pro Pamphila mihi nuptura hoc actu, vt ſimus duo rei credendi non tamen efficiemur duo rei ſtipulandi, quia eadem duobus nupta eſſe non poteſt.*

4 *Interpretatio ad l. ſi id quod. ff. de duobus reis.*

DEcimo tertio quæro an dos poſsit ſolui adiecto, & certum eſt poſſe, vnde ſi mulier ita promiſerit decem tibi, aut Titio doti erunt Titio decem dari poſſunt, ſed de dote vir tenetur, & viro dos quæritur, vt inquit Iuriſconſultus in l. mulier ita. ff. de iure dot. vbi ſubijcit. Non enim exiſtimamus illam ita promiſiſſe cum vel de Titij nuptijs cogitaret. Vnde ſequitur ſi Titio decẽ ſoluantur marito aduerſus eum actionem competere, vt inquit Soc. Iun. in conſi. 131. num. 14. vol. 3. ſed & addes text. in d. l. ſi mulier ſingularem eſſe Raph. ibidem ſcripſiſſe inquit enim nota text. ſingularem quod dotis nomine mulier non poteſt alij ſe obligare quam viro alij tamen poteſt ſolui, & ex delegatione poteſt alij obligari. Sed finge quòd ego & Titius ſtipulemur centum dotis nomine à Meuio pro Pamphila, quæ mihi nuptura erat, hoc expreſſe acto, vt duo rei credendi eſſemus dicit Iuriſconſultus in l. ſi id quod. ff. de duobus reis. quòd non poſſunt duo rei ſtipulandi conſtitui, cuius rei illa ratio redditur, quia mihi debentur ex cauſa dotis, Titio autem ex eadem cauſa dotis deberi non poſſunt, quia eadem duobus nupta eſſe non poteſt, diuerſitas ergo cauſæ conſtitutionem duorum reorum impedit, Paul. etiam Caſtr. in relata facti ſpecie ſubijcit ſolutione à Meuio vni facta iuris rigore liberationem non contingere ab altero, ſed ex æquitate. Quod valde notandum eſt, & recentiores ibidem non improbant ſub nu. 15. & ſub ſequ. nume. nouam interpretationem relatæ legi dederunt, quæ mihi prima fronte non inarguta viſa eſt. Quia tamen aliena eſt à noſtra materia iudicium non interpono meum, & his addes, quæ antep. par. dixi ver. 13. declaranda eſt &c. nu.

SVM-

SVMMAE.

1 *Mandans alicui vt merces quas apud ſe habet tradat pro ſe Titio, aut Meuio, ſeu illi vel illis quibus fuerit ordinatum ab eiſdem, an cenſeatur adiectos, ſeu Procuratores in rem ſuam conſtituiſſe, num. 1. & per totam quæſtionem.*

2 *Debitorem meum ſi iuſſero tibi ſoluere, quamuis ab eo ſtipulatus ſis non tamen ſit nouatio, ſi tamen tibi ſoluerit liberetur.*

3 *Ceſſio abſenti fieri nequit, niſi interueniat Procurator, nuncius vel epiſtola.*

4 *Procurator ſicut conſtitui poteſt in rem ſuam, ita et Adiectus.*

5 *Verba illa pro me, et illa de ſequendo ordinem alicuius, quam interpretationem habeant relatiuè.*

DEcimoquarto quæro, ſolent mercatores ſub illa vulgari formula ſcribere, & mãdare, verbi gratia, Lucius Titio ſuo ſalutem. Mando tibi & dico, vt
1 merces quas apud te habes tradas qro me Aloyſio aut eius filio, ſeu illi vel illis, quibus ordinatum fuerit ab eiſdem, & ſequemini eorum ordinem. Pro interpretatione formulæ in relata verba conceptæ, ſciendum eſt quòd ſi iuſſero debitorem meum tibi ſoluere, quamuis ab eo ſtipulatus ſis, non tamen nouationem fieri. Debitor tamen meus tibi ſoluendo liberatur l. ſi debitorem. ff. de nouat. Vbi Dd. de-
2 clarant, & maximè Paul. Caſtren. in l. delegare eod. titul. Non ergo potes agere licet tibi rectè ſoluatur, vt inquit gloſſ in d l. ſi debitorem. in ver. poſsis, & Alexand. in l. qui vſumfructum. ff de verbor. oblig. & conſequenter apparet ex huiuſmodi mandato non eſſe factam ceſsionem, quæ
3 ceſsio abſenti fieri nequit, niſi interueniat procurator, nũtius, vel epiſtola, vt per Bart. in l. in cauſæ. in §. ſi ex parte. ff. de

ff. de procu. Verum in propoſita facti ſpecie Paul. Pariſ. in conſi. 107. quæritur &c. volu. 3. delegationem factam quibuſdam argumentis probat, & Aloyſium adiectum in rem ſuam, ſeu Procuratorem in rem ſuam conſtitutum, quem-
4 admodum enim Procuratorem in rem ſuam quis poteſt conſtituere, ita & adiectum, cum ſimilis Procuratori, vt Aretin. ait in l. liber homo. in §. fin. in fi. ver. ff. de verbor. oblig de quo adiecto in rem ſuam dixi in prima par. num. nu. 39. & in antep. par. 25. amp. Declarat etiam idem Paul. Part. præceptor meus (ſi is eſt) in relato reſponſo illa verba
5 pro me, & ſequentia verba de ſequendo ordinem &c. quæ in vſu frequenti ſunt inter mercatores, & quoniam plene ſcripſit tu videris an in omnibus probandum ſit reſponſum. Ideo autem dixi ſi is eſt quoniam idem reſponſum reperitur inter conſilia Car. Ruy. ſub numer. 209. de pluribus quæritur. volum. 1. nominibus mutatis, ſed non verbis neq; ſubſtantia, & propter ſubtilitates ac ſtilum magis eſt vt credam reſpõſum illud factum à Car. Ruy. quàm à Pau. Par. ſed & ego circa delegationem plene ſcripſi in tract. de merca. in titul. mandati, & in tract de decoct. in ea par. in qua quæſtiones inſerui, & his addes quòd ſecundum Aret. ſententia & reſponſum Paul. Par. ſeu Car. Ruyn. in cauſa Franciſci Muti audio dominos de Rota pronunciaſſe, cuius ego Anconæ aduocatus fui, & Romæ diſertiſsimus vir dominus Vincentius Parentius Lucenſis, ſed non fuit relatum conſilium Bald. 248. in primo vol. de quo in vltima quæſtione.

SVMMAE.

1 *Homicidij pœna in quibus caſibus ceſſet, ſeu temperetur vel differatur executio relatiue.*

2 *Adiectus ſi ad mortem damnatus eſt, poteſt dominus ſeu creditor petere vt executio ſententiæ differatur donec rationem reddat idem iuris eſt in inſtitore, et quocunque adminiſtratore.*

Obli-

3 Obligatus ad ratiocinia differtur ordinari donec rationem reddat.

1 DEcimoquinto nemò est qui nescit complures esse casus in quibus homicidia, vel ex homicidio non teneatur, vel mitius cum eo agatur, pœnaque temperetur. Item & nonnullos esse casus in quibus in criminalibus exequutio differatur de quibus apud Luc. à Penna in l. si apparitor. C. de cohart li. 12. vero. in cautelis suis pag. 1. Fel. in c. quærenti de off. delega. Mar. in l. 1. ff. de Sica. Ioan. à Neuiz. in sua sylua nupt. libr. 1. pag. 18. vsque ad 20. Io. Monto. in suo iuris promptuario in ver. mora, & complures referendo, & præsertim Car. in sua practica, & Iaco. Baul. in repetitione legis capitalium in §. famosos. ff. de pœn. relatiue enumerat Pet. à Plaga in epit. delict. c. 38. Finge modo Titium adiectum varias, & diuersas merces recepisse, & pecunias eidem solutas, eundemque vltimo sup-
2 plicio damnatum. Qui (vt non semel diximus) & dicemus in vltima parte, rationem reddere domino creditorique tenetur. Num dominus seu creditor qui rationem sibi à Titio ad mortem damnato reddi desiderat rerũ, & pecuniarum habitarum audiendus sit, vt executio differatur donec rationes conficiantur, atque consolidentur, & tanquã iusta petenti assensum non puto denegandum, honesta namque est dilationis causa. l. seruo legato. §. penult. ff. de leg. 1. & (ni fallor) expresse probatur in l. 1. C. de bon. proscript. vbi Angel. inquit hæc lex decidit, quòd volens differre mortem condemnati, vt forsan gratiam à superiore pro eo consequatur, adhibeat cautelam protestando iudici ne exequatur cum condemnatus sit ei ad reddendum rationem obligatus. Sed terminum competentem statuat ad dispungendas rationes, & subijcit, hanc cautelam veram de iure, sed sibi parum liquere, an ex cõsuetudine obseruaretur. hæc ille quibus addes quòd Abb. in c. veniens. num. 13. de Accus. ait si institor alicuius damnatus esset ad mortem potest dominus petere, vt executio differatur donec administrationem reddat, citat Cyn. in d. l. 1. C. de bo. prof. & probat Felin. in c. quærenti. num. 5. de off. deleg. & habe-

habetur in sylua nup. relato loco quibus addes Saly. in ca. l. 1. & in l. cum reis. C. de pœnis, & eundem Ang. in l. interdum. ff. de publi. est & his quæ dixit Angel. annotandum, vero creditori & domino ad rationes conficiẽdas, & consolidandas dilationem petenti denegari nõ posse, sed meminisse oportebit instare vt id velocius fiat, vt pœnæ suæ reddi possit, vt inquit Imperator in d. l. 1. succurrit etiã circa relatam cautelam Ang. elegans text. in l. cum reis. C. de pœnis. Illic enim ita scriptum est cum reis manifesta probatione conuictis spacium ante sententiam temporis datur, facultas supplicandi quibusdam malignis artibus criminosis patet, cum in homicidij crimine, & in alijs delictis grauioribus causis vltio differenda non sit & reliqua, differtur ergo executio, quemadmodum & ordinatio differtur in obligato ad ratiocinia ne ecclesia infametur donec ratio reddita non fuerit, vt legitur in c. magnus Episcopus Augustinus eodemque vnico de obligatis ad ratioci. ord. vel non, vbi videbis Dd. & præcipue Abb.

S V M M AE.

1 *Literarum cambiorum expositio, & an expositus solutioni in literis cambiorum censeatur Adiectus, seu magis principalis late disputatur.*

APud Baldum elegans & quotidiana quæstio literarum cambij fuit proposita. Quidam enim Bortomeus de Borromeis. Alexan. Borromeo scripserat literas exempli infrascripti, Pagate per questa prima lettera à Luca de Goro libre 45. sonno per la valuta quida Massio, & ponete al mio conto: Super quibus literis & verbis de more conceptis idem Bal. consil. 348. vol. 1. factæ fuerunt per Borromeum &c. literarum tenorem diuidendo, & non insubtiliter (vt solet) disputando ad rem nostram scripsit in verba infrascripta, quę sunt in vlt. col. Illę literæ videntur literæ constitutæ pecuniæ. Vbi prima persona contrahens ponitur tanquàm fundamentum cautæ.

Secunda perſona, quia poſt receptionem pecuniæ apponi. tur tanquàm effectus, & hoc poteſt eſſe duobus modis. vel quòd ſit quædam perſona appoſita, vt ſibi quæratur obli. gatio, in conſtituta namque pecunia poteſt acquiri obli. gatio abſenti per nuntium vel epiſtolam ſicut inter præ. ſentes, quia conſenſu contrahitur, ſi autem recepturus pe. cuniam fuit appoſitus, vt Procurator Maſsij, tunc Maſsius haberet ius. ff. mand. l. idemq; §. ſi cui, quia obligatio eſt ſi. bi radicata, & in alio non translata. Quia qui ſtipulatur Procuratori ſuo vel negotiorum geſtori, ſibi ipſi ſtipulari videtur. ff. de ſolu. l. ſi cum Cornelius In dubio autem præ. ſumitur negotium principaliter pertinere ad eum qui nu. merat pecuniam, quia præſumitur ſua, & appoſitus ſolu. tioni videtur adiectus tanquàm ſimplex procurator. ff. de verb. oblig. l. Iulianus in §. qui fundum. ff. ſolut. mat. l. do. tis cum ſua materia, facit quod notatur de conſt. pecun. in aut. ſi quando, vbi autem conſtaret quòd Borromeus gra. tia ſua, & Maſsi feciſſet dictam ſcripturam ratione alicu. ius intereſſe, tunc Borromeus haberet ius, quia non tene. tur facere niſi quod ſcriptura loquitur, & ad effectum ad quem loquitur. ff. commo. l. in commodato. in § ſicut, & ſubiungit nota quòd in hac ſcriptura nulla promiſsio con tinetur nec ſub verbo perſonali, nec imperſonali, tamen videtur ſubintelligi tanquàm perſonaliter facta numera. tori d. aut. Si quando, ſcilicet de ſoluendo appoſito præſu. mitur, qui vtrum hoc caſu dicatur Adiectus an dicatur principalis propter ſe appoſitus iam dictum eſt, & ſic an negotium ſit geſtum ipſi abſenti per præſentiam. an è con. uerſo gerendum præſenti per abſentem & ſequuto man. dato, vbi enim numeratio eſt cauſa alicuius miniſtri, ibi certum eſt quod nudus miniſtet eſt Procurator, ſed vbi principaliter pertineret negotium ad eum cui debet ſol. ui, tunc eſſet contra, quia qui primo numerauit eſſet mi. niſter, & recepturus ſolutionem eſſet principalis & do. minus negotij. Quod ex qualitate perſonarum, & alijs v. ſitatis inter eos bonus vir perpendet, ſed & paulo infertus addit pro Maſsio ſacere, quia iſte eſt prius nominatus in literis, ergo præſumitur principalis. Item vnuſquiſque præ.

præſumitur ſuo nomine contrahere, & paciſci. ff. de ſolut. l. & magis. ff. de probat. l. ſi pactum. Hucuſque Bald. cui vix addi poſſe puto ita docte diſſeruit, & morem merca. torum nouit. Vide ergo quæ ſcripſi ſupra in q. 14. vbi retu. li reſponſum Pau. Par. 107. in ter. pertinent enim ad prædi. ctorum declarationem, & quando in ſermonem litera. rum cambiorũ incidi, circa dictas literas, vide quæ ſcripſi in trac. de mercatura in tit. mand. in princ. & in trac. de de. coct. in ea par. in qua quæſtiones inſerui nu. 6. & ſequ. Vbi loca quædam ad materiam quotidianam literarum cam. bij, Bald. & Saly. in l. pro debito C. de bonis aut. iud. poſsi. Bald. in rubr. C. de conſt. pecu. Bart. & Alex. apud eum in l. cum tabernam in §. idem quæ ſit. ff. de pig. & pulchrã quæ. ſtionem tractauit idem Bal. in conſ. 190. Sempronius Mat fredi &c. vol. 2. adde etiam in materia Cat. Cot. in memo. ra. in ver. cambij literas & eundem in ver. Mercator Iaſ. in l. huiuſmodi in §. ſi ita. nu. 12. ff. de leg. 1. Iaſ. in l. eleganter. ff. de cond. indeb. Mar. ſing. 467. Iaſ. in repe. l. admonendi. nu. 112. ff. de iureiu. Soc Iun. in conſi. 138. part. 3. Alphon. in libr. qui inſcribitur Theſaurus Chriſtianæ relig. c. 67. in fi. & certe hæc materia diſpoſitione egeret cum ſit quotidia. na, ſed cum per occupationes in quibus quotidie verſor non liceat relatis locis ſum contentus, & quando tradun. tur literæ videndus etiam eſt tex. in l. ſi filiusfamil. ad S. C. Maced. Gozz. in conſi. 23. num. 6. qui alios refert Pariſi. in conſi. 112. nu. 44. vol. 1. Aym. in conſi. 106. Honoratus &c. Bal. in l. 1. ff. man.

SVMMAE VLTIMAE PARTIS.

1 *Cauſidici admonentur in perducendis cauſis ad iu. dices & inſtituendis actionibus & quædam notabi. lia ad eos pertinentia ſubijciuntur.*

2 *Actionum liber Appij Claudij à Gneo Flauio ſubre. ptus & dono datus populo Romano fuit valde gra. tus.*

3 *Martini gloss. Mos fuit contradicere his quæ à frequentioribus recipiebantur.*

4 *Actio mandati an semper contra Adiectum cõpetat plene disputatur nu. 4. & seq. numeris.*

5 *Procurator constitui an absens possit licet non interueniat nuntius vel epistolæ & sit ius singulare in contractu mandati.*

6 *Pactum quando apponitur contra substantiam contractus si potest fieri illud pactũ facit vt fiat digressio ad aliam speciem contractus idq; notandum. in l. cum precario.*

7 *Interpretatio ad l. 1. in §. constituitur & in §. dari et l. seq. ff. de procu.*

8 *Epistolam vel nuncium mittens consensit tempore quo mittit, & tempore quo traduntur literæ vel nuncius refert durat consensus quod eleganter restringitur.*

9 *Epistolæ quare sint inuentæ.*

10 *Cicero damnatur circa inuentionem epistolarum.*

11 *Iason reprehensus qui ait actionem mandati oriri ex eo quòd cum stipulor mihi aut Titio videor mandare tibi vt soluas Titio, & videor mandare Titio quòd recipiat.*

12 *Adiectus quãdo dicatur procurator nu. 12. et ante nu.*

13 *Adiectus si quis fuerit solutioni animo donandi ab eo non reperitur.*

14 *Adiectus an præsumitur animo donandi in re dubia quod eleganter limitatur duobus modis.*

15 *Adiectus tenetur actione mandati si est mandatum expressum vel tacitum, vtputa si præsens sit tempore stipulationis.*

Ad-

16 *Adiectus vbi nec expressum nec tacitum interuenit mandatum tenetur actione negotiorum gestorum.*

17 *Summa maior si est in persona stipulatoris, & minor in persona adiecti & soluatur adiecto summa in eo designata, quo remedio cõsulatur creditori & quid contra si non integra summa in eo collata soluatur eidem.*

18 *Stipulatus si sim mihi aut Titio fundum dari quamuis Titio sit traditus fundus peti potest vt de euictione caueatur.*

19 *Dotem si auus maternus stipulatus est sibi aut mulieri cum sit adiectus et soluatur matrimoniũ morte viri vel diuortio, & restitutio facta sit auo vel extraneo qua actione repetatur à muliere.*

20 *Indebitum si soluatur adiecto repetitur à creditore.*

21 *Constituens soluere soli mihi cũ à principio mihi aut Titio promisisset si Titio soluit ab eo repetit.*

22 *Adiecto non vero si soluat promissor repetit ab eo.*

23 *Adiecto ab adiecto constituto seu demonstrato seu hæredi putatiuo si soluatur quo remedio consulatur vero hæredi expeditur quæstio eleganter secundum Bald.*

24 *Adiectus adiectum non constituit.*

25 *Hæres stipulatoris si egerit cõtra adiectum ab adiecto vel hæredem putatiuum, num postea possit agere contra promissorem.*

26 *Demonstratio facta ab adiecto de hærede non vere non obligat eum.*

27 *Scriptura si apparet de voluntate adiecti solutum hæredi putatiuo non inducitur mãdati sed permissio de soluendo.*

28 *Soluens hæredi putatiuo ex mandato Iudicis liberatur.*

29 *Soluens ex mandato iudicis, vel metu ſtatuti vel prælato putatiuo quando liberetur.*

30 *Debitor obligatus ſoluere Rolando ſeu ſocijs & partem ſoluens Rolando, reliquam ſocijs liberatur debitor, ſed ſi Rolandus quod ad ſe pertinet nõ eſt conſequutus experiri debet contra alios ſocios.*

31 *Verba illa plus minuſue nihil addunt, nihilq; de conſenſione minuunt niſi aliud probetur.*

32 *Libellus admittitur in quo certum petitur, & additur clauſula pluſue.*

33 *Mercatores qui per literas ſignificant ſe debitores in centum, & plus & minus prout in codice rationũ continetur non videntur ex hoc augere vel minuere ſummam quantitatis confeſſæ.*

34 *Dictio plurisue non infinitam pecuniam continet ſed modicam.*

35 *Lex publia in §. fi. declaratur remiſſiue.*

36 *Actio quòd & adiecto competat relatiuè.*

VLTIMA PARS.

Qua Actione adiectus teneatur & de alijs actionibus ad materiam pertinentibus.

POſtremo (vt initio polliciti ſumus) de Actionibus quæ contra adiectum competunt eſt diſputandum, & primum generaliter differemus. Deinde quoſdam caſus ſingulares enumerabimus: Et licet cuiuſmodi actio inſtituatur non ita ſubtiliter hodie ſit inquirendum, & aucupationes atque captioſi modi circa formulas legitimaſque

masque actiones radicitus ſint amputati. ca. dilecti de iudic. l. 1. C. de formu. id eſt ſolemnitates antiquę circa actiones ſublatæ ſint, non ipſa actionis formula de quibus ſcripſit plene Iaſ. in l. 1. ff. de eden. & ſcripſit Aſtenſ. in tract. de forma in rubr. Qualis eſſe debeat forma, & Alciat. libr. 4. diſpunct. cap. vlt. Infantis tamen ac ſtupidiſsimi cauſidici eſt ſine certa actionis cognitione ad iudicem cauſam perducere, & merito Io. Oldentorpius cauſidicos huiuſmodi carpere videtur, admonet enim eos nec ſemel cum ſuis circumſtantijs recte perpendere debere, ex actionis namq; cognitione quid in cauſa ſtatuendum ſit diſpicimus vt merito Imperator noſter Inſtit. de iur. natu. in fi. dixerit omne ius quo vtimur vel ad perſonas vel ad res, vel ad actiones pertinere & nõ ab re Appij Claudij actionum liberà Gneo Flauio ſcriba eius Libertino filio ſubreptus, & dono populo Romano datus adeo gratus fuit vt Tribunus plebis fieret, & Senator & Aedilis Curulis vt legitur in l. 2. §. Poſtea cum Appius Claudius. ff. de orig. iur. & certe cum de periculo animæ agatur, quæ cunctis rebus præferenda eſt, ſtudeat vnuſquiſque qui periculoſum hoc exercet officium maxima cauſæ cognitione ad lites clientes trahere, & quæ boni & Chriſtiani cauſidici partes ſint quoque pacto in eorum miniſterio ſeu artificio abſque D. Optim. Maxim. offenſione ſe debeant gerere multi annotarunt, ſed eleganter quidem ciuis meus Auguſtinus Anconitanus in libro qui de eccleſiaſtica poteſtate inſcribitur tractauit q. 111. cuius opus aureum, & ſolenne dixit Felin. in ſermone Indulg. plen. nume. 3. quem etiam merito inſignem Theologum nuncupat And. Tiraqu. in tracta. Nobilitatis ca. 31. numer. 361. & interrogatus clariſsimus vir & Reuerend. Cameræ auditor Iacobus à Muciarellis quanti commentarios eiuſdem in diui Pauli epiſtolas ac alias canonicas faceret reſpon. Quanti omne id quod apud me Theologorum habeo, ſed & his admonendi gratia bonum Aduocatum & Chriſti fidelem addendum eſt, eum Iuriſconſultum vere nominari qui legum & conſuetudinis eius qua priuati in ciuitate vruntur. & ad reſpondendum. & ad agendum, & ad cauendum peritus ſit, & placet ad

verbum referre quod diuino quodam afflatus ſpiritu inquit Cicero lib. 2. de Orat. Diligentia inquit cum omnibus in rebus, tum in cauſis defendendis plurimum valet. Hæc præcipue colenda eſt nobis, Hæc ſemper adhibenda, Hæc nihil eſt quòd non aſſequatur. & in eodem libro in perſona Craſsi iuriſconſultiſsimi ait, Equidem ſoleo dare operam vt de ſua quiſq; re me ipſe doceat, & vt ne quis alius adſit quo liberius loquatur, & agere aduerſarij cauſam vt ille agat ſuam, & quicquid de ſua re cognouerit in mediũ proferat: Itaque cum ille diſceſsit tres perſonas vnus ſuſtineo ſumma animi æquitate, meam, Aduerſarij. Iudicis, Hactenus Cicero. quæ verba ante oculos omnium Aduocatorum poſita eſſe debent, & hac diligentia quę actio inſtituenda, quidue in re ipſa ſit aduocatus facile perſpiciet. cum igitur res hæc admodum ſit neceſſaria breuiter videamus.

3 Martinus antiquus Gloſſator qui ſiue fiducia doctrinę, ſiue ingenij acumine, ſeu forſan verius contra dicendi ſtudio contra ea quæ à frequentioribus recipiebantur ſentiebat, in ea fuit ſententia vt contra adiectum ſemper actio
4 mandati competeret. Nam ſemper tacitum mandatum, & ſi non expreſſum interuenire aſſeuerabat, & in abſentia et ſine nuncio vel epiſtola & ſanè motus eſt l. Iulianus, in §. qui fundum. ff. de ver. oblig. & §. ſi quis alij in verſi. plane, Inſti. de inutil. ſtipul. l. Qui res in §. Qui ſtipulatur, in fi. ff. ſolut. Quæ iura ſimpliciter dicunt contra adiectum mandati actionem competere, & in eadem opinione fuit Ro. gloſſ. vt Accurſ. retulit in d. §. Qui ſtipulatur in verſi. Mandati, ſed & recentiores Bono. Vg. And. Ser. in commentarijs quibuſdam inſtitutionum in titul. de inutil. ſtip. & in d. verſi. planè, Martini ſententiam probauerunt, infraſcripta tamen non attigerunt. Nec me latet acutiſsimi ingenij virum Fran. Are. in in l. Iulianus, in §. Qui fundum ſuperius citato ſub num. 5. ſcriptum reliquiſſe. Nota & tene ſemper memoria ſtipulatorem contra adiectum actione mandati experiri ad petendum ſolutum eidem, vnde ſequitur Adiectum mandatum habere ad ſolutionem recipiendam & procuratorem ſtipulatoris cenſeri, quod

quod ſubijcit videtur cõtra tex. in l. vero procuratori. in §. interdũ. ff. de ſolu. & ideo Dd. ſequuntur diſtinctionẽ glo. in d. § ſi qs alij verſ. planè, vbi inquit. ſi adiectus adfuit ſtipulationi actionẽ mandati cõpetere: ſi verò abfuit, & tũc non mandati actionẽ dari ſed negotiorũ geſtorum quaſi mandatũ abſente procuratore perfici nõ poſsit, ſed & addit, cũ iura primo loco relata generaliter dicant cõtra Adiectũ mandati actionẽ competere relatã diſtinctionẽ nimis dicta iura reſtringere, vnde ne dicta iura reſtringãtur tentat dicere dummodo ſolutio fiat Adiecto ſciẽti ſe eſſe adiectum ſemper mandati actionem cõpetere. Quia ius 5
ſingulare eſt ſecundũ eum in contractu mandati q̃ poſsit conſtitui ꝓcurator licet ſit abſens, etiã ſi non interueniat nuncius vel epiſtola, idq; probari ait. in l. 1. in fi. cum lege ſeq. ff. de procu. & Bal. notaſſe ait in d. l. 1. in princ. Nec aduerſatur inquit d. l. vero procuratori. in §. interdum, quia adiectus nõ eſt propriè procurator ex eo quia mandatum eius non poteſt reuocari l. Aliud. ff. de ſolu. Pro qua interpretatione conſiderabam hoc innuere tex. ipſum. nam in principio dicitur vero ꝓcuratori rectè ſoluitur & reliqua. Deinde ſubiungit interdũ tamen & nõ procuratori rectè ſoluit vt ergo ſit exceptio à regula vt indicat illud verbũ interdũ Inſt. de rerũ diui. §. interdum. l. interdũ. ff. de fur. c. 2. vtlite pen. lib. 6. dicendũ videtur, adiectũ eſſe Procuratorem non verum, hoc eſt impropriè, vt dicebat Aret. ſubiungit Are. cum enim in contractu vel tacitè vel expreſsè 6
apponitur pactum contra ſubſtantiã contractus ſi poteſt fieri illud pactum facit q̃ fiat digreſsio ad aliam ſpeciem contractus egredientis notiſsimos terminos priores l. vbi ita donatur, vbi probatur. ff. de dona. cau. mor. idq; notandum eſt ad interpretationem legis, cum precario. ff. de preca. quã vt ſupra etiam declarat Dec. in conſ. 293 viſo teſtamento &c. col. fin. Curt. Iun. in conſ. 56. ſed quia iſte alius contractus habet eundem effectũ penè quoad omnia quẽ habet cõtractus mandati dicemus q̃ competit actio mandati, & forſan ait non eſſe abſurdum dicere q̃ actio vtilis mandati detur, ex quo non eſt propriè mandatum. Hæc ille. ſed & Iaſ. in eodem met. §. Qui fundum nu. 12. ſcripſit

opinionem Martini probari nõ ſolum ab Aretino(vt retuli)ſed à Petro Beſſutio.& ipſe in eandem ſententiã inclinat inquiens ſtipulatorem habere mãdati actionem ſiue adiectus fuerit præſens ſtipulationi ſiue abſens, qa cum ſtipulor q̃ des mihi aut Titio, videor conſentire & mãdare tibi q̃ ſoluas Titio:ergo etiã videor mandare Titio quod recipiat, quando eidem poſtea ſoluis ſcienti ſe eſſe adiectum certè ex mandato de ſoluendo,& ex ſolutione recepta à Titio oritur actio mãdati cõtra Titium, & addit tutius hoc eſſe dicere q̃ illud quod nõ bene animaduertens inq̃t Are. ius ſingulare eſſe in cõtractu mandati vt poſsit cõtrahi inter abſentes abſq; nuntio vel epiſtola. nã tex. in l. 1. in fi. & l. ſeq. ff. de procu. probat contrariũ nec rela. Bal. ab Are. in prin. dictæ legis quicquam dixit, hactenus Iaſo. his addendus eſt quiſquis is fuerit, q̃ in eo. §. Qui fundum additiones fecerit ad Alexãdri cõmentarios qui ſenſit ius ſingulare eſſe in cõtractu mandati modo quo dixit Are. & addit p̃bari hanc ſententiã in d. l. 1. in fi. cum l. ſeq. ff. de proc. & Bal. ſenſiſſe in l. 1. C. eo. ſi ergo fiat ſolutio adiecto ſcienti ſe eſſe adiectũ ſemp̃ mandati cõpetit actio:ego aũt, vt dicã quid ſentiam, vbi mandatum expreſſum nõ interuenit nec tacita vt puta, quia adiectus ſtipulationi cõcepiq̃ tẽpore non interuenit contra adiectũ non mãdati ſed negotiorum geſtorũ actionem cõpetere exiſtimo. & hęc fuit ſententia Accurſij in legib. primo loco relatis, & maximè in §. ſi quis alij, quę probatur in l. vero procuratori in ver. interdũ. ff. de ſolu. & Inſt. de obli. q̃ ex quaſi cont. in princ. & hæc ſentẽtia ſanè crebrior eſt, p̃batur nanq; à Bar. Alb. Imo. Ang. Pau. Caſt. & Ale. in d. §. Qui ſundum & Io. Fab. & Ang. Are. in d. §. ſi quis alij, quibus adde Bal. in cõſ. 281. ad euidentiã &c. vol. 5. vbi inquit ſi adiectus recipit ſolutionem tenetur creditori vel eius hæredi actione mandati vel negotiorum geſtorum, & (ni fallor) ſententia Martini, & ſectatorum eius peruertitur vt bene cenſuit Acc. in d. §. ſi quis alij ex l. 1. in §. 1. ff. de Procu. & quoniã tex. met. citatur in oppoſitum in fi. iccirco neceſſaria eſt eiuſdem
7 legis interpretatio. Sciendũ eſt ergo Bal. ab Are. non malè relatum. Nam verum eſt q̃ in ſecundis commẽtarijs legis præ-

dictæ in §. dari inquit Bal. Nota q̃ mirabile eſt in contractu mandati, quia ad eſſentiam mandati nuncius vel epiſtola nõ requiritur q̃ eſt in alijs cõtractibus vt notatur ff. de act. & ob. l. conſenſu, & idẽ Bal. ſenſit in d. l. 1. nu. 3. in ſecunda ſimiliter interpretatione quod nõ animaduertit Iaſ. & mouerũt Bal. & eius ſectatores verba Iuriſconſulti in fi. dictæ legis & ſunt hęc, Dari aũt Procurator & abſens poteſt: ſubſequitur Pau. dũmodo certus ſit, q̃ datus intelligitur, & is ratũ habuerit, ſed (vt puto) lapſi ſunt & merito Pau. Caſt. nullã tamen de Bal. mentionẽ faciens in ea l. 1. nu. 6. inquit nota quod hoc caſu requiritũ nuncius, vel epiſtola ſicut in cæteris contractib⁹ qui cõſenſu contrahũtur vt in l. cõſenſu. ff. de act. & obl. & certè ius ſingulare conſtituendũ non eſt vt p̃ Dd. in l. 1. ff. ſol. ma. & in l. ius ſingulare. ff. de leg. p̃ qua ſentẽtia facit d. l. 1. in §. conſtituitur, vbi Iuriſcõſultus poſtq̃ declarauit q̃d ſit Procurator & q̃ omnium rerum vel vnius rei eſſe poteſt, optima diſpoſitione & more boni præceptoris inquit, conſtituitur aũt p̃curator vel corã, vel per nuntiũ, vel per epiſtolã non ergo mouere debent relata verba in §. dari. is nanq; §. intelligẽdus eſt ſecundũ §. conſtituitur, alias accuſandus eſſet Iuriſconſultus vel q̃ imperfectè locutus eſſet, non oẽs caſus quib⁹ conſtituitur p̃curator enumerãdo, vel quod ſibi ipſi quodãmodo aduerſetur, nec eſt nouũ q̃ dicta in p̃cedentibus ſubintelligãtur in ſequẽtibus vt in l. talis ſcriptura & in l. ſi ſeruus pluriũ in § fi. ff. de leg. 1. & quæ p̃cedunt magis influunt in ſequentia q̃ contra, vt p̃ Bart. in l. quiſquis. ff. de leg. 3. Dicet aliquis ad q̃d Iuriſconſultus in §. dari, dixit q̃ p̃curator abſens dari poteſt. Reſpon. Iuriſc. declarãdi gratia, §. conſtituitur ſubiũxiſſe. §. dari, & compilatores ſubſequentem legẽ quaſi dicere voluerint quòd licet Procurator abſens dari poſsit, per nuncium vel epiſtolã, tamen requiritur quod certus ſit qui datus intelligatur, & quod ratum habeat, & iſte mihi videbatur verus ſenſus illius legis, & hæc ſententia vt crebrior eſt ita & verior quod abſens procurator conſtitui non poſsit abſque epiſtola vel nuncio, vt eſt gloſſ. nota in l. vero procuratori. §. interdum. ff. de ſolut. & probat hanc ſententiam Bart. in

ſuo

ſuo eleganti conſi.num.mihi 73. Quæritur vtrum procurator &c. Vbi inquit contractus mandati qui celebratur inter dominum & procuratorem ſolo conſenſu cõtrahitur, & ideo poteſt contrahi inter abſentes, requiritur tamen procuratorẽ certiorari, per nuntium vel epiſtolã, nec ſuffi ceret ſi per quendã extraneum certior redderetur, citat l. conſenſu, & ibidem notata.ff.de act. & oblig. & idem ſen ſiſſe ait Io.And.in c.4. de procura.in clemen.in verbo receptis & eo.tit.c.Non poteſt, & Compo.in c. 1.de ele.in 6. Spec.in tit.de procura. & refert Bar. ſimpliciter, & nõ improbat Riminal.in conſ.1.nu.34. & adde eundem Bart.in l.Pomponius nu.2.ff.de neg.geſt. & probari videtur Inſt. mand.in prin.& in l.1.ff.eo. mand. vbi Bal.ſibi parũ conſtans(vt plerunque aſſolet) eleganter quidem & doctè ad rem in ſecundo nota.& ſeq.oppono. inquit quod conſen ſus mutuus debeat interuenire eo tempore quo fit vt notatur in l.conſenſu.ff.de act. & oblig. & facit l.abſenti, & ibi notat Dyn.ff.de donat. Sed mittens nuncium vel epiſtolam cõſentit tempore quo mittit, & alius tempore quo 8
literæ traduntur vel nuncius ad eum peruenit. Et huic obiectioni reſpondens ſubdit quod licet mittens conſentiat tempore quo mittit: Verum eſt etiam conſentire tempore quo literæ traduntur vel nuncius retulit, quia durat primus, & ex eo quod nõ reperitur mutata voluntas præſumitur durare.ff.de donat.l.eum qui ita.ff.de leg.2.l.Lucius, & eſt tex. ad verbum extra quod met.cau.c.perlatum & de Bap.c.maiores.in fi.ff.de manu.vind.l.ſi pater, in id ergo tempus voluntatem ſuam confert quo certior fit mandatarius, & hæc idem Bald.ad quæſtiones notabiles atque quotidianas, & à materia non alienas refert de quibus per Feli.in c.ex parte decani nu.36. & ſeq. extra de reſcript. quibus adde in matrimonijs elegantem tex.in c.fi. de procu.in 6.Alex.in conſ.146. nu.15. in cauſa volum.5. Pau.Par.in conſ.55.num.15.& ſeq. vol.4.attingam &c, & vide eundem in conſ.127.nume.30. lucrum &c.volu.1. & quod epiſtola abſentibus id ſit quod ſermo præſentibus, & qui mittit alteri literas intelligatur præſens præſenti loqui inquit Bart.in l.nuda nu.4.ff. de dona. quibus adde pulchrum tex.in l.ſi procurat.ff. de procu. Vnde Ant.But. in c.fi.de confeſ.eleganter inquit ſi epiſtola à te miſſa mihi inſcripta eſt, te mortuo cum mihi traditur acceptari(vt aiunt) ſeu rata haberi à me non poteſt. Nam te mortuo non poteſt fingi loqui, & quod præſens præſenti loquatur citat dictum ſingulare Inno.in c.dilectus de ſucceſ.ab inteſt.& probat Imo.in d.c.fi.num.24. inquiens hoc caſu confeſsionem factam in epiſtola non obeſſe & memoria tenendum, & probat Alex.in conſ.24. omnipotentis Dei nu.10.vol.5.ſubdens ſic reſtringenda notata à Bart.in d.l. nuda; commendat etiã Caro.Ruy. in conſ.131. nu.6. viſis ac ponderatis &c.vol.1.& dixi in trac.de merca.in vlt.par. in tit.de proba.nu.16. vbi & Iaſ.& Mar. retuli idem probantes. Quæ comprobantur, quia nuncius verba concipit ex perſona mittentis, Matth.c.26. Magiſter dicit tempus meum prope eſt apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis & habetur in l.multũ.C.ſi quis alt.vel ſibi, & dixi in tract. de proxe.in 4.parte in illa quæſtione cuius initium eſt.legitur &c. & alios referendo inquit egregius Caſtaldus in tract.de Imperatore q.49.nu.3. Tho.5. tract.epiſtolæ autẽ 9
inuentæ ſunt, vt inquit Cicero epiſt.Fami.lib.4.vt certiores faciamus abſentes ſi quid eſſet qp eos ſcire aut noſtra aut ipſorum intereſſet, & ſemper loquuntur arg.l Arrianus.C.de hæret. ſed obiter nota quod Cicero in relato loco nõ omnes caſus complexus eſt, & rectius inquit Iurisc. noſter in l.2.ff.mand.& Impe.eo.tit.in fi.ad Inſt. Et ex his 10
ſequitur cum mutuus conſenſus eodem tempore requiratur in contractu mandati longè erraſſe Iaſonc, qui puta- 11
uit actionem mãdati oriri ex eo qp cum ſtipulor mihi fieri Titio, videor mandare tibi vt ſoluas Titio, & videor eti mandare quòd recipiat ſcienti ſe eſſe adiectum & ex mandato deſoluẽdo & ſolutione recepta à Titio naſci actionem mandati. ſequitur etiam Are.erraſſe cum non ſit ius ſingulare in mandato, vt perficiatur abſq; nuncio vel epiſtola, & pro communi ſententia addo etiam aliã gloſſ. in l.1.in verbo iurare.C. de duobus reis, & l.3.ff. de cont. & com.ſtipula. Nec moueat quòd regulariter Adiectus reuocari non poſsit, id nanq; euenit quia certam condi-
tionem

12 tionem illã habuit ſtipulatio vt in d.l.vero procuratori.§. fi. Dicitur ergo ꝓcurator Adiectus in caſu in quo ea q̃ ad mandati ſubſtantiã requirũtur interueniunt cũ relata qualitate ex dicta cauſa,& tunc mãdati tenetur,quib⁹ ceſſantibus vt in Adiecto abſente nõ dicitur ꝓcurator merito l. vero ꝓcuratori.in §.interdũ rectè pro ſententia cõmuni citatur,& vt ꝓpoſita materia magis eluceſcat ex mente doctorum infraſcriptas facti ſpecies conſtituendas duxi.

13 Prima facti ſpecies eſt vbi quis adijcitur ſolutioni animo donandi, & repeti ab eo non poteſt vt probatur in d. §.qui fundum & clarius in l.ſed & ſi quis.ff de vſufr.

14 Secunda facti ſpecies eſt quod in re dubia non præſumitur adiectus animo donandi.ff. de proba.l.cum debitor.ff.de ſolut.l.ſi cum aurum ſecundum Dd. & rectè in d.§.qui fundum & alijs locis relatis,& dixi ſupra in 1. par.ver. deinde ſubieci nu.38. vbi inter alia retuli Bald.in conſ.348.factæ fuerunt col.fi. vol.1. & adde Pau Pariſ.in conſ.107. nu.10. vol. 3. Quod declarandum eſt niſi quis adijceretur ad ius perſonale ſeu in re quæ perſonæ cohæreat vt in vſufructu, verbi gratia,ſi ſtipulatus ſim mihi,aut Titio vſufructum. nam Titius cenſetur adiectus animo donandi ex qualitate rei cum ſciret ſtipulator ex perſona Titij acquiri non poſſe,& non poſſit capi alia coniectura quàm donationis l.Stichum.§.vſufructum, vbi Bart ff.de ſolut.& declaraui ſupra in ter.par. in 20.amplia.ſecundo eleganter declarandum eſt in caſu legis,qui res.in §. mihi Romæ.ff.de ſolu. vtputa ſi inſulã in meo ſolo ædificari, aut Titij loco ſtipuler.ſi.n promiſſor eligit conſtruere inſulam in loco Titij nullum conſequar emolumentum vt declaraui ſupra in 3. par. in fi.tunc.n. non videor habere animum obligandi adiectum quia ædificatum cedit ſolo §.ſed cum in ſuo Inſt.de re.diui.& eſt perinde ac ſi ego in alieno ædificaſſem, & vt ſupra eleganter declarat Io.Fab. Inſt.de inut.ſtipu.§.ſi quis alij num.10.

15 Tertia facti ſpecies eſt vbi non animo donãdi perſona ſtipulationi adijcitur & mandatũ ꝓcedit & actione mandati adiectũ teneri nemo dubitat, vt patet ex relatis locis.

Quarta facti ſpecies eſt vbi mandatũ non præcedit & adiectus

adiectus fuit preſens tépore ſtipulationis & vigore mãdati taciti actione mandati adiectus tenetur l. Qui patitur l. Qui fidem.ff mand.l. ſemper qui non prohibet.ff. de reg. iur.vbi Deci.& Hiero.Cagn. declarãt dictas leges & adde Glo.in l.ſed ſi filiofamilias in §.1.ff.de conſt.pecu.

Vltima facti ſpecies eſt vbi nec expreſſum nec tacitum 16
mãdatum interuenit vtputa ſi abſente adiecto ſtipulatus ſim mihi.aut Titio decem dari ſolutis decem Titio actione negotiorum geſtorum contra Titium agendum ſit cũ non ſit procurator d.§.interdum Inſt.de obl.quæ ex quaſi cont.in princ. ex ſententia Bart.Alb.Imo.Ang.Aret.& Alex.& Pau.Caſt.in relatis locis.

Tranſgrediamur nunc ad caſus quoſdam ſingulares, dixi in 2.par. huius tractatus ver. ſed quoniam vt videas nu.37. diuerſam ſummam in perſona adiecti poſſe deſi- 17
gnari & quidẽ tam maiorem quàm minorem. Finge modo me ſtipulatum mihi decem aut Titio quinq; ſi Titio quinq; ſoluãtur,quia ſolutionis cauſa adhibetur remanẽt alia quinq; in obligatione l.Qui res in §.qui ſtipulatur ff. de ſolu. Finge cõtra minorem ſummã in perſona mea q̃ adiecti collarã, verbi gratia, mihi quinq; aut Titio decẽ,et quinq; tñ fuiſſe ſoluta adiecto quia non facit conceptio verborum vt ꝓmiſſor liberetur ſolutis tñ quinq; adiecto vt in d. §. q ſtipulatur. Neutrũ.n.in ſtipulationẽ deductũ fecit promiſſor,quib⁹ remedijs conſulatur & de agẽdi modo plene diſputaui vbi ſupra & in ver. in 2. ver. facti inſpectione & ſat ſit retuliſſe & hic mentionem feciſſe.

Nec eſt omittendus ſingularis caſus de quo in l.Iulianus in §.qui fundũ.ff.de ver.obl.ſi ſtipulatus ſim mihi aut Titio fundũ dari quamuis fundus Titio traditus ſit nihi- 18
lominus fundum petere me poſſe vt mihi de euictione promittatur petitur ergo fundus non vt ſibi detur cum ſit traditus,ſed ad finẽ & effectum vt petenti de euictione caueat quod qũo ꝓcedat, & quomodo libellus cõcipiendus ſit patebit tibi ex gl.in d. §.& cõmentarijs Dd. præſertim Pau,Caſt.qui diſtinctionem poſuit Alex.ſub n.11.4. & Iaſ. ſub nu.2.& ſeq.& adde quę dixi ſupr.in 2.par.ver.hic ſubiungenda eſt num.61. & quæ ſcripſi in ante.par. verſ.24.

ampli-

amplianda eſt nu.80. Item dixi in 3.par.verſ. Quinta fa-
19 ctı ſpecies nu.153. & ſeq.nu. ſi auus mat. ſeu quilibet alius extraneus dotem dedit & eam mulieri aut ſibi reddi ſtipulatus fuerit, vel anteponendo nomen ſuum verbi gratia, ſibi aut mulieri.nec.n.ſecūdum crebriorem, & (ni fallor) veriorē ſententiā refert, vt in relato loco dixi ſtipulatorē ſecundum relatā formulā fauore dotis ſolutioni adiectū cenſeri ſi matrimoniū morte viri vel diuortio diſſoluatur & mulieri vtilē actionem quæri, finge modo in dictis caſibus morte.ſ.viri vel diuortio ſolutū matrimonium & virum vel eius hæredes dotis reſtitutionē tali adiecto auo vel extraneo feciſſe. id nanq; factum eſt recte & liberatio cōtingit l. vero ꝓcuratori.§.1.ff. de ſolu. & nō ſemel dixi. Quęritur quo remedio cōſulatur mulieri ne cōmodo dotis defraudetur aduerſus auum maternū & quemlibet aliū extraneum quibus dotis facta eſt reſtitutio: Hæc quæſtio nō vulgaris eſt prætermiſſa à Dd.in d.l.Caius,& tractata à Bal.No.in ſuo elegāti tractatu de dote in 6.par. Priui.28 ver.ſed tunc pulchrum eſt videre, & ait poſſe dici de iure Digeſtorum mulierē agere actione in factum ſeu præſcriptis verbis generali in ſubſidiuum ex æquitate l. Quotiꝯ ff.de præſ.verb.ne mulier indotata remaneat, vel ſaltē officio iudicis ex ęquitate legis,planè & l.ſi.de peti.hære.ſed & addit hodie forſan poſſemus dicere ꝙ fingatur tacita ſtipulatio interpoſita ꝑ mulierem contra dictum auū dotātem ſeu alium extraneū, qui dotes receperit ex his quæ habētur in l.vnica.in §.accedit.C.de rei vx.act. & ſubijcit ꝓtermiſſam hanc quæſtionem à Dd.in d.l. Caius, ſed videndum eſt an erraretur ſi quis tentaret dicere, ſi mulier tempore conceptæ ſtipulationis fuerit præſens mandati actionem cōpetere quaſi ex quo ius diſponit eidem actionem acquiri & dotem dantem adiectum,& merito tacitè mandaſſe videatur ꝙ ſoluat & auo ſeu extraneo quod recipiat l.q patitur.ff.mand. cum & ipſam ſtipulationē interpoſuiſſe fingatur:ſi verò abſens fuerit negotiorum geſtorum actio detur vt in principio huius partis dixi & forſan nō malè dici poſſet cum ex l.Caius ff.ſol.mat.cautum ſit mulierem ne commodo dotis defraudetur ad obligationem

tionem adiectam cenſeri condictione ex d.l.Caius de iure.ff eidem competere, nam ſi obligatio l.noua introducta ſit. Nec cautum ſit quo genere actionis experiamur, ex lege agendum eſt vt in l.vnica vbi Bar.longā fecit diſtinctionē.ff.de cond. ex lege,& illud credo verum quod Bal. Nou.ait hodie ex l.vni.in §. Accedit C. de rei vxo.act ip. ſam mulierem tacitam ſtipulationem feciſſe præſumatur vt ei dos ex eiuſmodi caſu accedat ad cuius §. declaratio nem vide Fran.Rip.in l.1.nu.53.ff.ſol.mat.& adde circa ea quæ ſuperius dixi in 3.par. ver.26. extendenda eſt regula nu.87. & in ea par.nu.153. & ad interpretationem l.Caius quæ ſcripſi in præcedenti par.in 5.q. Bal.Noue.in tract de dote in 6.par.Priu.22.& duobus ſeq.Alc.in conſ.100.lib. 8.Tho.3 quod reſponſum conſidera multa nanque contra occurrunt.

Eſt etiam notandum quod adiectus ad ſolutionē quæ 20
de iure fieri nō debent videtur adiectus ad recipiendū in debitum, & ſi indebitum adiecto ſoluitur repetitur à creditore,in eum enim indebiti conditio competit cuius nomine fit ſolutio l.ſi ita ſtipulatus ſim mihi aut Titio l.qui hominem.ff.de ſolu. & vide quæ dixi ſupra in 3 par.in 6. ampliatione nu.12.

Item notandum eſt quod dixi in 3.par.ver.3.ampliāda 21
&c.nu.5.ſi quis conſtituerit ſoluere ſoli mihi cum à principio mihi aut Titio dare promiſiſſet & ſoluatur Titio promiſſor à Titio repetit quod perperam ſoluit l. ſi vero cum l.ſeq.ff.de conſt.pec. ſed & adde ſi non vero adiecto ſoluatur repetit ab eo promiſſor ſecundum ea quę dixi in 3.par.ver.16.declaranda eſt nu.169.

Apud Bal.conſ.281.ad euidentiā &c.vol.5 quæſtiones 22
& vtiles,& quotidianæ de adiecto ꝓponuntur, & quoniā corruptus meus eſt codex,& nō facilè factum ex eo reſpōſo colligi poteſt,finge Ioannem ſtipulatum ſibi aut Iacobo ſexcenta dari à Titio, & Titium ex cauſa ſpopondiſſe deinde mortuum Ioannem creditorem eiuſdemq; Io,hę redes remanſiſſe duos,alterum putatiuum nomine Valerium,Alterum verum & Iacobū adiectū alium conſtituiſſe adiectum.ſ. dictum Valerium eundemq; hæredem pu-

23 tiuum Titiumq; debitorẽ Valerio prædicto ſoluiſſe. Quęritur quomodo ſuccurrendũ conſulendumq; ſit vero hæredi, & res eſt expedita ſecundũ Bal. Quia verus hæres experietur cõtra Iacobũ & Iacobus contra Valeriũ, Iacobus cm̃ tenetur tanq̃ fictus receptor, Valerius vero tanquã verus receptor citat. ff. de ver. obl. l. Iulianus in §. Qui fundũ Inſt. de inuti. ſtipu. §. ſi quis alij. Sed & his ne decipiaris lector amantiſsime addendũ eſt, & notandum q̃ adiectus

24 adiectũ conſtituere nõ poteſt, quia certa perſona eſt à qua recedi nõ poteſt. l. cum quis. ff. de ver. obl. & quia certã conditionem habuit ſtipulatio l. vero procuratori §. ſed & ſi quis. ff. de ſolu. Item q̃a ſolutio facti eſt (vt dixi) in antep. par. in 1. limit. Itẽ & illud quod adiecto ſolui poteſt poſt mortẽ ſtipulatoris ſeu creditoris l. Caius ver. ſed dicẽdum ff. ſol. ma. & dixi vbi ſupra in 26. Ampliatione nu. 87.

25 Sed finge in propoſita facti ſpecie Titium ſoluiſſe Iacobo adiecto, & Iacobum Valerio hæredi putatiuo tanquam vero, & verum hæredem contra Valerium hæredẽ putatiuum egiſſe num poterit poſtea agere contra debitorem qui ſoluit. reſpon. Bal. ſi Vale. ſatisfecit vero hæredi, non eſſe audiendum verum hæredem. improbè nanq; petit. ff. de ſolu. l. qui hominem. §. ſi prædo. & hunc §. voluit citare vbi eſt expreſſum. Idem iuris eſſe ait ſi verus hęres cum Valerio tranſegiſſet ne damno afficiatur debitor l. illicitæ. ff. de reb. eo. l. etiã. §. pe. ff. de peti. hære. tranſactio enim prodeſt etiã Iac. quia intereſt Valerij l. fideiuſſoris l. quod dictũ. ff. de pac. ſed etiam ſatisfactione ac trãſactione ceſſantibus ratam ſolutionem verum hæredem agendo contra Valerium habuiſſe ſenſit arg. l. cum ſeruum. ff.

26 ſi cer. pe. ff. de ſolu. l. vero procuratori voluit citare in fi. §. fin. & l. ſi quis offerenti eo. titu. ſubiungit Bal. ſi Valer. non fuiſſet adiectus à Iacobo ſed ſolũ demonſtratus tanquam hęres & huic Titius debitor ſoluiſſet talem demonſtrationem non obligare vt notatur. ff. de infam. l. ob hæc de quo dixi in tract. de proxe. in tert. par. & quia apparebat ex ſcriptura de volũtate Iacobi Titiũ ſoluiſſe Valerio hęc verba non mandatũ ſed prætermiſsionẽ inquit inducere, vt notatur. ff. ſol. ma. l. poſt dotem, & voluntas Iacobi nõ

fuit cauſa ſolutionis ſed error in perſona hæredis, qui error à defuncto occaſionem ſumpſit ideo iniquum eſſe Iacobum in quo nulla fuit culpa teneri citat bonum tex. in l. 3. in §. fi. ff. de cond. indeb. & addit hanc ſententiã & iuris veritatem, & æquitatem habere. his addẽdum eſt quod eleganter inquit idem Bal. in l. 2. col. pe. nu. 76. C. de ſerui. & aqua. ſoluentem † creditori putatiuo ex mandato iudi 28
cis liberari propter iuſtam cauſam credulitatis quem refert & commendat, & probat Mar. Anto. Bane. in tracta. de Mora in 1. per. nu. 27. Tho. 16. vide tamen Bal. his etiam addes quæ notantur in c. Nihil. de elect. & Bart. in l. ſi vrbana. ff. de cond. indeb. Andr. Tiraq. de leg. connu. Glo. 8. nu. 148. Cui adde Dec. in conſi. 407. vbi etiam quando ius dicentis præceptum excuſationem præſtet de quo Paul. Caſt. in l. 2. ff. de iud. Dec. in conſ. 25. & ſimilibus laſ. plenè quidem in conſ. 26. in fauorẽ vol. 3. Mat. Aff. dec. 150. Rex Alphon. & Dec. 328. Dñs Paulus, & quod etiã ſtatutum excuſationem præbeat ei qui metu ſtatuti ſoluerit complures referendo inquit Aſten. in 3. volu. de conſt. Decretis & ſtatutis in ver. ſoluere & in ſoluente Prælato putatiuo ex 29
inſtrumento ſeu contractu cum eo facto quod liberetur, ſecus ſi contraxerit cum vero notatur in Dec. Rotæ 1. de reſti. ſpol. & inquit in tertia additione, & vide Bal. in relato loco.

Nec eſt omittendũ Pau. Caſt. reſponſum ſub nu. 36. ſatis clarũ &c. in 1. par. cum quidã Gerardus promiſiſſet centũ ſoluere Rolando ſeu ſocijs, & quędam ſumma † Rolando 30
& reliqua ſocijs rectè quidem ſoluta fuiſſet per debitorẽ vt in 3. par. dixi ver. decimo extendenda eſt, reſpondit Rolandum ſeu eius hæredes ſi integram portionem ad eos pertinentem non recepiſſent contra alios ſocios experiri debere iuxta ea quę plenè notantur in l. Iulianus §. 1. ff. de ver. obl. & per Cy. in l. 1. C de duobus reis & Glo. & Bar. in l. qui hominem. in §. 1. ff. de ſol. contra nanq; debitorem non ſunt audiendi l. ſolutum ver. ſed ſi iuſſo ff. de ſolu. & ff. de ver. obli. l. ſi. §. cum mihi & ibi no.

Et cum adiecti recepta reddere teneantur (vt diximus) & rationem reddere, illud quotidianum & frequens

huic rei eſt annotandum, ſolet.n.in reddendis computis
31 & tranſmiſsione ipſorum, vel per literas ſignificare ſe habere penes eos centum plus minuſue.ſcripſit ergo Bart.in l.Publia.in §.fi.ff. depo. Nota ex iſto §.illa verba plus minuſue.quæ valde in vſu ſunt nihil addere nihilq; minuere de cõfeſsione niſi aliud probetur l.cum furti.ff.de in li.
32 tem iuran.l.hæc venditio. §.fi.ff.de cont.emp.addo Bart. in l.in actionem.ff de furt.vbi dixit admittendum libellũ in quo certum petitur & additur clauſula illa,& plus,clauſula nanq; plusve nihil operatur niſi poſtea probetur aliquid certum vt in d.l.cum furti:ſed & Bal.in rub.C.depo. in 6.q.inquit mercatores conſueuiſſe literas ſcribere.Quibus ſignificant ſe eſſe debitores decem ex cauſa depoſiti, & plus & minus prout in codice rationum continetur.
33 Quæ verba nec augere nec minuere confeſsionem certæ quantitatis reſpondit,citat Bar.in d.l.Publia.in §.fin.vbi dixit eſſe caſum & ſubijcit notandum hoc quia in vſu frequenti eſt,& probat Ale.in conſ.8. videretur fortaſſe vol. 4.in fi.quibus adde text.in l.hæc adiectio.ff de ver.ſig.vbi
34 legitur hæc adiectio pluriſve, non infinitam pecuniam continet, ſed modicã duntaxat: adiectio hæc ſolidorum decẽ plurisve ad minuſculam ſummã refertur, ibi videbis Alciat.& in quotidiano caſu eundem Alcia. in conſ.147. in quinto.& de hac dictione plus in materia legis 2.C.de reſcin.vendi.vide quæ poſt alios ſcripſit Dida.Couar. variarum reſol.lib.2.c.3.nu.3. & adde quod ſcripſit Bar.in l. ſi quis in ſuo C.de inof.teſt. & quando incidimus in d.l. Publia in fi.ff.depo. in codice meo eſt verbum caſtrophi. nati decem. quod verbũ Accu.ingenuè faſſus eſt ſe nõ in-
35 telligere.ſciendũ eſt ergo quod in pandectis legitur Trophimati,quẽ locum declarauit Alcia.in lib.1.Diſpunctionum 118.& Cat.Cot.in memo. in ver.Ciſthophari.

Reliquum eſt vt illud non ignoremus & ipſi adiecto actionem competere quãdo conſtitutus eſſet adiectus in rem ſuam vt dixi in 1.par. nu.39. & ſcripſit Paulus Par.in conſ.107.num.31.& ſeq.vol.3. quod reſponſum reperitur inter conſilia Car.Ruy.ſub nu.209.de pluribus vol.1.

FINIS.

COM-

COMPENDIOSVS TRACTATVS DE CONTRACTIBVS MERCATORVM D. IO. NIDER.

CVM mercatorum officium tot ſuſpectis contractibus circumuolutum agnoſcatur moderno tempore, vt experti animarum medici iuſtum ab iniuſto vix valeãt diſcernere: Idcirco famoſorum Doctorum innixus ſententijs principaliter nunc propono tractare materias quinque,in totidem capitulis.

Primum erit,quot exigantur ad emendum & vendendum iuſtè.

Secundum erit de conditionibus, ſecundum quas valor rei vendendæ poſsit cognoſci.

Tertium erit de regulis, ſecundum quas videri poteſt aliqualiter,quomodo mercatores magis vel minus ſecuri ſunt.

Quartum erit de multis ſpeciebus contractuũ ſub compendio,quando ſint iuſti,& quando iniuſti.

Quintum erit de cauſa & origine tranſlationum talium omnium in rebus temporalibus.

SVMMAE.

1 *Regula aut doctrina dari non poteſt in emptione & venditione, quid licitum aut illicitum ſit, iuſtum aut iniuſtum.*
2 *Translationis dominij tres ſunt ſpecies,& quæ.*
3 *Ignorantia cauſat inuoluntarium.*
4 *Emptio & venditio dupliciter fieri poteſt. Locatio quid ſit propriè,& quid conductio.*
5 *Mutuatio actiua quid ſit,& quid paſsiua.*

6 *Conditiones vndecim ſeu modi requirũtur ad mercationem, ſeu venditionem, & emptionem.*
7 *Pacta bona fide ſunt ſeruanda cum conditionibus licitis, quæ eis apponuntur.*
8 *Dario & receptia iuſti pretij interuenire debẽt in omni venditione, ſeu alia permutatione.*
9 *Aequalitas eſt æſtimatio mutua voluntaria.*
10 *Venditio auri alchimiſtici eſt fraudulẽta et iniuſta.*
11 *Fraus qualiter in qualitate committi poſſit.*
Fraus quot & quibus modis in vendendo committi poſſit.
12 *Venditor rei vendendæ defectum an teneatur exponere emptori.*
13 *Venditor poteſt rem vendere ſecundum pretium, quod inuenit.*
14 *Iudicium erroneum nemo ſequi debet.*
15 *Contractus reipublicæ præiudicans eſt illicitus.*
16 *Mercator lucrum rationabile recipere debet cum Dei timore.*
17 *Inſtitor domi reſidens pretium minus recipere debet, q̃ is qui de longinquis partibus merces aduehit.*
18 *Clerici & religioſi non debent negotiari.*

Quot exigantur ad iuſtè emendum & vendendum.

CAP. I.

1 QVANTVM ad primum notãdum quòd †certas & omniquaq; ſufficientes regulas & doctrinas cognoſcẽdi in emendo & vendendo, quid ſit præcisè, & in omni caſu licitum vel illicitum, iuſtũ vel iniuſtum, vix aliquis aut prudentium nullus dare præſumit propter prudentiam filiorum huius ſeculi, qui prudentiores ſunt filijs lucis, ſcilicet in generatione ſua. Intelligenda ergo ſunt ſequentia cum moderamine.

Secundò notandum, quòd ſequẽtia in toto vel in magna parte ſumpta ſunt de dictis ſancti Thomæ, Scoti, & etiã Matthæi de Canonia ſacræ Theologiæ doctoris: qui poſt multas, quas habuit cum magnis mercatoribus, collationes, luculentiſsimè de hac ſcripſit materia, multumq; ſe fundans in præfatorum duorum doctorum ſententijs.

† Tertiò notandum, quòd tranſlationum rerũ vnius domini ad alium ſunt (quantum ad propoſitum ſufficit) tres ſpecies, quibus transfertur dominium. 2

Prima liberalis ſeu gratuita donatio ſiue datio, quæ actio eſt conſenſus gratuitus ſeu liberalis potentis tranſferre rem in alium, vt ſit vel fiat ſemper vel illimitatè realiter iſtius eo modo quo ſua nõ fuit ante conſenſum huiuſmodi.

Dicitur conſenſus, quia ex actibus voluntatis interioribus, primò & maximè omnis dependet tranſlatio.

Dicitur, potentis transferre, quia ſi ſuperior vel dominus rei prohibet, non eſt iuſta donatio ſeu datio.

Dicitur, vt ſit vel fiat, aliquando nõ ſtatim eſt alterius, ſed poſtea transfertur. Exempli gratia: denarium, quem dedi tibi ad ſeruandum hodie dare poſſum, vt tertia die ſit tuus, poſtquam pluuia ceciderit.

Dicitur gratuitus cõſenſus ad differentiã non gratuiti, qui intendit ęquiualens vel aliud temporale. gratuita cñ donatio eſt, quæ fit ſic liberè, ꝙ dans non intendit nec ſperat obligationem vel retributionem à recipiente ꝓ re data, licet enim dans eleemoſynam intendat, ſperet, & deſideret retributionem à Deo, nequaquã tamen poteſt aliqs aut debet intendere obligationẽ ciuiliter, vel retributionem tanquam debitum ciuiliter pro re vel eius datione.

Dicitur, ſemper vel illimitatè, ad differentiã mutuatiõis: quia fit cũ pacto reddendi capitale. Sed gratuita donatio ſine omni pacto de reddendo, nec limitatè fit ad tempus.

Dicitur, eo modo quo ſua nõ fuit ante conſenſum: quia poſsibile eſt ꝙ res quæ prius fuit mea aliquo modo, vide-

licet ad tempus, vel ſub aliqua conditione, vel ſolùm ad certũ vſum, detur mihi alio modo, videlicet perpetuè ſine conditione, vel pro omni beneplacito conuertendo. Propter defectum primi, videlicet cõſenſus, & ſecundi videlicet poteſtatis, non poſſunt dare ſine licentia pueri, meri, ſerui, amentes, religioſi, clerici: vbi prohibẽtur & ſimiles,
3 vt decepti & violenti: † quia diſſenſus & inuoluntarium cauſatur in quibuſdã ab ignorantia. In quibuſdam à violentia, & ſecundum quod ignorantia vel violẽtia plus eſt in cauſa tranſlationis ſecundum hoc recipiens illud ſciẽs minus iuſtè recipit, imò iniuſtè rẽ recipit: quia trãsferens, aut nõ eſt merè voluntarius, aut ſimpliciter inuoluntarius. Ad hoc verò quòd aliquis recipiat dationem: id, eſt ad dationem paſsiuam exigitur etiam conſenſus eius, & poteſtas recipiendi paſsiua, propter cuius carentiam frater minor non poteſt recipere pecuniam: quia iſte non vult eſſe dominus. Nec religioſi ſine autoritate prælati.

Huic autem dationi correſpõdet alia ſpecies tranſlationis, videlicet liberalis vſus accõmodatio, quæ ſimiles conditiones exigit, tam in dante quàm in accipiente, vt ſit iuſta, licet dominium nõ transferatur rei, ſed vſus liberè. Secunda ſpecies trãſlationis eſt permutatio, quæ fit merè gratuitò, ſed conditionaliter & ex pacto dandi vnã rem pro
4 alia. Et cõmuni vocabulo vocatur emptio et venditio, † et fit dupliciter: vno modo non reſeruato dominio in re, & tunc nõ habet nomen ſpeciale, ſed vocatur emptio & venditio. Et deſcribitur ſic: Emptio eſt datio rei vt pretij pro alia re. Venditio verò eſt datio rei pro re vt pretium. Alio modo quòd reſeruatur dominium in re, ſed vſus transfertur, vt in locatione & conductione, ſeu conuentione. Eſt autem locatio, datio rei vel datio vſus, cuius quidem rei dominium per illã dationem non transfertur p re vt pretio. Conductio verò eſt datio pretij pro re vel vſu eius, cuius dominium non transfertur. Sub permutatione prædicta cõprehenditur cambium, ſeu campſio, quæ eſt quædã venditio & emptio vnius monetæ pro alia. Et eaſdem habet difficultates ſicut emptio & vẽditio. Similiter hoc includitur negotiatio, per quã quis nõ ſolum intendit emere, ſed

re, ſed emptum vlteriùs vẽdere. † Tertia ſpecies eſt mutuatio actiua, quæ eſt gratuita datio pecuniæ vel rei alterius, quam vel æquiualentem tenetur reddere recipiens iuxta pactum. Mutuatio verò paſsiua eſt talis rei receptio, dicitur datio: quia dominium transfertur. Ideo ſcriptura vocat eam frequenter dationem, vt Exo. 21. & Luc. 13. Mutuum date nihil inde ſperantes. Dicitur gratuita: quia donatio gratuita purè & ſimpliciter & gratis fit ſine limitatione: ſic iſta debet gratis fieri, ſalua iſta limitatione de reddendo Ideo vbi ſuprà Chriſtus ait: Mutuum date nihil inde ſperantes, ſupple vltra redditionem rei. Dicitur enim mutuo, quaſi meum tuum facio. Hoc tamẽ quod tibi mutuo, non ſimpliciter deſinit eſſe meum: ſed ſolùm ad tempus, per quod debet eſſe tuum. Vnde etiam poſſum dicere me apud te tantum habere in debitis Dicitur, quam vel æquualẽtem reddere tenetur &c. Quia niſi ſic, tunc eſſet libera donatio. Dicitur, iuxta pactum: quia mutuum recipiens non tenetur rem mutuatã ſimpliciter reddere, niſi pactum ita fuerit: poteſt enim tale pactum fieri, quòd reſtituet, ſi petitum fuerit: vel ſic, aut dum venerit ad pinguiorem fortunam Et tunc ſi non venerit conditio, reddere nõ tenetur. His ſuppoſitis patet ex deſcriptione donationis quæ & quot requirantur ad ipſam, vt tactum eſt. † Sed ad
6 ſecundæ translationis ſpecies & modos: ſpecialiter ad venditionem, & emptionem, & mercationẽ, vndecim conditiones requiruntur. Primò, vt in dante ſit voluntas dandi ſeu conſenſus, & ſimiliter poteſtas: & in recipiẽte voluntas recipiendi vt poteſtas, vt declaratum in deſcriptione donationis. Secundò, requiritur vt nihil in pacto committatur, quod ſit contra ſubſtãtiam dationis, vel in ſe malum, vel repugnans dationi: quia tales permutationes & tranſlationes non fiunt gratuitò, ſed ex pacto & conditionaliter, vt do ſi des, vel do vt des mihi, tantùm requiritur quòd talis conditio, ſeu limitatio, vel pactum tale non ſit contra ſubſtantiam donationis, vel in ſe mala vel repugnans conditioni vel additioni limitanti. Exemplum de additione, quæ eſt contra ſubſtantiam dationis, vt ſi aliquis diceret: ego do tibi hoc, ſic, quòd ego habeam dominium eius.

Exemplum de additione, quæ est in se mala, vt si dicerem: ego do tibi hoc, dummodo neges Christum: ibi, tam dans quàm accipiens peccat. Exemplum de additione, quæ repugnat conditioni vel additioni limitanti, vt si dicerem, ego do tibi hoc cum potestate reemendi à te pro tanta pecunia quantum voluero, & diceres, placet sic: tamen nunquam ista potestate vtaris. hic vna conditio repugnat alteri, vbi tamen aduertendum, quòd in primo & tertio exemplo non redditur per talia datio iniusta, sed omnino nulla. Et similiter esset iudicandum in venditione vel emptione conditionali vel limitata. † Tertiò, re- 7
quiritur vt quicquid in pactum venit liciti bona fide seruetur: quia permutationes prefatę vim locationis, conuentionis, conductionis &c. sunt conditionales &c. Ideo ex pacto requiritur ad hoc quòd iusta sit, quòd totũ quid in pactum venit, & licitũ est, bona fide seruetur, siue sit expressum, siue tacitum, dummodo ex iure, vel consuetudine intelligendum, vel subintelligendum sit secundum intelligentiam verborum communem. Et de quanto quis huiusmodi pacta non seruat bona fide, de tanto iniustè recipit, ac receptis vtitur, aut ea seruat minùs iustè. Sed hic operarij manuales, artifices, & quicunque laborantes se discuterent, sæpe iniustos se receptores aut possessores agnoscerẽt. Magis autem clerici, quibus in iure & sacris doctrinis sufficienter expressum est quo pacto beneficia recipere, & tenere, & fructus eorum percipere & dispensare, quomodo etiam ipsi viuere, & ea quæ percipiunt deseruire debeant. Quãdocunq; igitur illa pacta non fideliter seruant, se iniustos sciant occupatores, imò fures vel raptores, fures inquantùm militiam suam occultando bona ecclesiæ quasi subtrahunt: raptores verò inquantùm per potentiam iustitiæ & correctioni resistunt, ne pro violatione pactorum
8 ab eis, quorum interest, puniantur. † Quartò, ad iustam venditionem, & quãcunq; aliam translationem, permutationem &c. exigitur datio vel receptio pretij non iniusti scienter seu bona fides semota fraude, vt scilicet nec credat, nec causam seu rationem credendi habeat se aliquid recipere ratione venditionis vltra iustum pretium, seu rei valorẽ. Dicitur

Dicitur nec credat, quia secundum credulitatem conscientiæ suæ debet agere & conari, vt non superuendat rem de quanto potest aliunde cognoscere vel per se intelligere. Dicitur nec causam credendi seu rationem quia qui committit venditionẽ rei suæ bona fide vni, secundum famã, bono viro, & postea nunquam cogitat de iusto pretio, talis committens non habet causam seu rationem credendi, nisi bonum, & sic nõ tenetur videre, an iste qui commisit receperit iustum pretium. Si verò scienter committetur vni qui consueuit semper iniustè vendere, certè tunc haberet rationem seu causam credendi, vel saltem pręsumendi de iniusto, & non esset excusatus. nec bona fide reciperet aliquid vltra iustum pretium. Et sic patet quomodo exigitur vt vendens rem suam non scienter superuendat vel cariùs quã debeat. Et omnes sciẽter nõ nimis modicum pro redent, sed res vendibilis detur pro tanto quanti valoris est, aliàs iniustitia committeretur & inęqualitas. Cùm tam secundum Theologos quàm per Philosophos in omni cõtractu ęqualitas debeat seruari. † Est autem ęqualitas nihil 9
aliud quàm æstimatio mutua voluntaria bona fide facta: quã nec intenditur inæqualitas, nec inesse cognoscitur. Quod autem sit illud, de illo erit. 32. articulus. Quintò, principaliter volens rem vendere, tenetur dare ementi bona fide rem veraciter à se vendibilem talẽ per omnia qualem bona fide, iuxta contractum de cursu & intelligentia communi verborum vel signorum credit ipsum velle habere, aut habere debere. Illud vltimum additur: quia si quis vellet alterius generis vel qualitatis rem habere, quàm exprimit: & vendens daret sibi bona fide talem, qualem per verba contractus exprimit, non faceret iniustum. quia talis debetur ei iuxta contractum. Dicitur, rem veraciter à se vendibilem bona fide, cui fidei fraus opponitur, quæ committitur vel in re vendenda vel in verbis. Fraus enim in rei substantia, seu in specie, in quantitate, & qualitate potest committi, secundum Thom. 2. 2. quęstio. 77. & Sco. in 4. d. 51. Et tunc non solum iniustitiam committit vendens, sed etiam ad restitutionem tenetur, pro quanto defraudauit. In substantia quidem vel specie committit fraus-

fraudem: vt ſi dat aurichalcum loco auri, vel aquã pro vino: ſicut contra quoſdam Eſaiæ primo dicitur: Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam, vinum tuũ permiſtum eſt aqua. Quod enim permiſtum eſt, patitur defectum quantũ ad ſpeciem. †Ex quo patet ſecundum Thomam, vt ibidem dicit, ſi aurum vel argentum ab alchimiſtis factum veram ſpeciem non habeat auri vel argenti, fraudulẽta & iniuſta eſt eius venditio, ſi tam pretioſè venditur, ſicut verum aurum, vel argentum: quia aliquæ ſunt vtilitates auri vel argenti veri ſecundum naturalem operationẽ ipſorum, quæ conueniunt auro per alchimiam ſophiſticato: ſicut quod habet proprietatem lætificandi, contra quaſdam infirmitates medicinaliter iuuat. Frequentiùs etiã poteſt poni in operatione, & diutius in ſui puritate permanet aurum verum quàm ſophiſticatum. Si autem per alchimiam fieret aurum verum, non eſſet illicitum pro vero vendere: quia nihil prohibet arte vti, ſicut nec aliquibus naturalibus cauſis ad producendum naturales & veros effectus, ſicut Auguſt. dicit in 3. de Trinitate, de his quæ arte dæmonum fiunt. hæc Thom. In quantitate etiam fraus committitur, quæ per menſuram cognoſci poteſt: ideo ſi quis ſcienter vtatur deficienti menſura in vendendo per modium, virgam, pondus, & ſimilibus deficienter menſurãdo, ibi fraus committitur & iniuſtitia. Contra quod Deut. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modi⁹ maior & minor: abominabitur enim Deus eum, qui facit hęc, & auerſatur omnem iniuſtitiam. †In qualitate etiam fraus committitur: puta ſi animal infirmum ſcienter vendat communiter ſanum, vel vinum corruptum dat, vbi alter vult vinum ſanum ſeu purũ: talis iniuſtitiam & fraudem committit. Sic etiam qui falſam monetam ſcienter pro bona moneta dant, quia non dant verum pretiũ: ergo ad reſtitutionẽ tenentur bonę monetę, vel æquiualentis. Poteſt etiã fraus tribus alijs modis committi in vendendo. Primò, ſi homini inexperto circa rem ſeu ſimplici ſuperuendit rem ſcienter. Secundò, ſi vidit emptorem arctatum neceſsitate, vel ordinata affectione impulſum, & propter hoc ſuperuendit. Tertiò, quando venditor

ditor ſcienter verbis rem, quæ vix valet vnum denariũ, exhibet ꝑ quatuor: Et emptor ex verecũdia, vel quia credidit non ſuperexhiberi rem pluſquàm vnum denariũ, dat tres denarios pro ea: in quo caſu tenetur etiã ad reſtitutionem de quanto ſuperuendit. Et multò plus qui ſic ſcienter rem permendacia vel falſitates procurat. De iſtis tribus poſteà latius etiam dicetur. Omnia talia prohibet Apoſtolus d.c. 1. ad Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei: ne quis circumueniat, neque ſuperegrediatur in negotio fratrem ſuum. In hoc quod dicit, ne ſuperegrediatur, excludit inæqualitatem. & per hoc quod dicit, circumueniat, excludit fraudem & falſitatem. †Sed nunquid venditor tenetur defectum rei vendendæ dicere emptori? Reſpondetur ſecundum Tho. Aut manifeſtus eſt: & tunc non oportet. Si, exempli gratia, Equus eſt monoculus: Aut occultus, & tunc non tenetur quantum eſt de communi iure emptionis, dummodo det emptori rem talem, qualem iuxta formam contractus bona fide intelligit eum habere velle: & dummodo res valeat pretium. Primũ, videlicet dummodo det, &c. additur, quia ſi cibum daret corruptum vel intoxicatum, quẽ alius nullo modo intenderet habere, vel mihi daret equum claudum quando me ſciet velle rectum, teneretur vitium illi dicere. Aut illi non vendendo, niſi remiſsius. Secundum, videlicet dummodo res valeat pretium, &c. additur, quia ſi propter occultationem defectus daret tam carè, ſicut ſi non haberet defectum: illicitum eſſet & teneretur venditor ad reſtitutionem damni, pro quanto pretium fuit iniuſtum. Vnde ſi tu mihi vendis equum omnino malum, et qui nihil valet ad equitandum: & das mihi eum pro tam paruo pretio, quantum ſola cutis valet, nihil iniuſtũ mihi facis nõ dicendo mihi quòd equus nihil valeat ad equitandum: quia propter huiuſmodi vitij manifeſtationem forte emptor vellet plus ſubtrahere de pretio quã eſſet ſubtrahẽdum. Ideo venditor poteſt licitè indemnitati ſuę conſulere, vitium reticendo, niſi ego in contractu interrogarem, an equus valeret ad equitandũ, & tu diceres quod ſic: tunc enim contractus iniuſtus eſſet & fraudulentus. Si autẽ ego ex ſimplicitate vel inaduertentia non conſiderarem illum defe-

defectum, nec inquirerem: tu tamen ſcires quod ego principaliter ad equitandum eum emerem, & ex ſimplicitate vel inaduertentia illud non dicerem, tu quidē peccas contra me iniuſtè ad extrà vendendum, ſed minùs fideliter & caritatiuè circa me agendo: quia non debes mihi ſcienter dare pro pecunia mea quod ſcires me ad illum vſum propter quem emo, eſſe inutilē mihi. Per hoc enim quaſi pro nihilo quò ad me reciperes pecuniam meam, ex quo nihil
13 & inutile æquipollet. † Sed diceres nunquid ſine fraude & licitè poteſt fieri, quòd aliquis portans merces vel annonam ad locum vnum, qui ſcit multos ſequi cum ſimilibus mercibus, quòd ſi diceret, non poſſet adeò care vendere ea quæ portauit, vel pro adeò modico emere, ea quæ præſcit cara futura, propter talium alibi deperditionem? Reſpōdit Tho. quòd ſic: quia vēditor, qui vendit rem ſecundum pretium quod inuenit, non videtur contra iuſtitiam agere, ſi quod futurum eſt non exponat. Si tamē exponeret, vel de pretio ſubtraheret, abundantioris eſſet virtutis, quamuis ad hoc videatur teneri ex iuſtitiæ debito. hæc Thomas. Et quia in tali caſu licitè fieri poteſt contractus: tamen quia auari fraudem & iniuſtitiam etiam ibi committere poſſunt. Id circo alij diſtinguunt: quia aliqui, de quibus eſt caſus, ad nihil aliud vacare vellent, niſi ad inquirendum, quomodo Venetijs, vel alibi merces vel monetæ ſe diſponerent: & ſecundum hoc emerent alia, vel venderent ſua illi nullam vtilitatem communicata afferrent, ſed ſolùm damnū. Exempli gratia, ſi aliquis pecunioſus haberet nonos ſuos Venetijs, qui continuè nuntiarent ſibi valorē piperis: & ipſe audiens piper carius fieri, emeret hic omne piper vt poſtea venderet ſicut vellet: huius officium nociuum eſſet. non tamen propter hoc omnis induſtria, diligentia, vel prouidentia mercatorum vituperanda eſt, quibus inueſtigant quomodo diſponantur vina in vitibus, grana in agris, ſpecies apud Paganos vel Venetijs, & ſecundum hoc ſe regere in vendendo ſua vel emendo aliena: aut talis quī audit alias conſimiles merces in copia adducere, credit & non dubitat ita eſſe, & credit ſquòd propter hoc res iam minùs valeāt: tunc nullo iure poteſt ita pretioſè vendere, ſicut

ſicut communiter vendūtur, vt quidam doctor dicit: quia credit cōmunitatem errare in pretio æquo. † & erroneum 14
iudicium non debet ſequi. aut dubitat probabiliter an ita ſit ſicut dictū eſt in caſu poſito à principio dubij, vel quòd illi qui venire putabantur, habebunt impedimenta in veniendo: vel dato quòd veniant, dubitatur vtrū propter hoc res ſint minus valituræ: vel ſi dubitatur vtrum emens amat res, ex ignorantia iſtius, quod ipſe credit: aut fortè ex alio profectu ſuo, quem ipſe emens ſciet vel venditor neſcit, vel aliquid tale, quod dubietatem probabilem inducit. In hoc caſu ſecundum iſtos bene poſſit quis vendere res, ſicut cōmuniter ſoluunt. Sed neceſſe eſt, vt ſibi videat, ne ſibi fingat dubium, vbi habet credulitatem, vel econtrà: quia affectus multùm latenter & aliquādo ſatis vehementer inclinat intellectum ad ſequendum vtilitatem vel delectationem, etiā in illis, vbi habet in contrarium probabilem rationem. Sextò, requiritur ad mercatorem, venditorem, & venditionem iuſtā, quòd ad minus habitualiter quis intendat, ſi veraciter agnouerit rem non fuiſſe talem, qualis ſecundum contractum eſſe debuit: & ſic minus dediſſe, vel plus accepiſſe, intendat rationabiliter reſundere & emendare: quia hoc ſimpliciter etiam requiritur ad bonam fidem. † Septimò requiritur quòd cōtrahens, & vendens, vel 15
emens nec credat, nec cauſam credēdi habeat contractū, quem facit, eſſe communitati vel Reipublicæ præiudicialem. Cuius ratio eſt: quia tunc noceret multis non paucis. Quilibet etiam, qui in aliqua cōmunitate viuit, tenetur tā ratione charitatis diuinitus mandatę, quàm ratione emolumentorum, vtpote ſolatij, defenſionis, & ſimilium quæ habet ab ea, eidem communitati eſſe vtilis, iuxta ſtatum ſuum, & maximè non eſſe damnoſus & fideliter ſeruire, et prodeſſe his à quibus vult victum acquirere, dicente Auguſtino. Turpis eſt pars, q̄ ſe non cōſirmat ſuo toti, & turpior quæ nocet toti. Si etiam prędicto membro non ſeruaretur iuſtitia legāli. Et præmiſſis patet quàm illicitum ſit quoſdam omnes merces frumenti vel piperis emere, vt poſteà ipſi ſoli de vna ſocietate ad placitū vendere poſſint cariùs. Similiter ſecundum quoſdam illicitum eſt alicui meliores

dena-

denarios de moneta eligere, & eosdem conflare, vel ad conflandum vendere: quia sic minus bonis denarijs manentibus tandem moneta vilificatur, & aliam fieri monetam oportet nouam, per quam multitudo interdum
16 plus, quam per nouam exactionem grauatur. † Octauò, mercator debet cum timore lucrum recipere rationabiliter secundum nobilitatem, & grauitatem, & vtilitatem curę, laborum, industriæ & sumptuum, quos & quas cõtingit habere: necnon secundum magnitudinem, multitudinem aut pretiositatem rerum, in quibus seruit aut ministrat hominibus. Dico, cum timore: quia sibi sæpe debet esse suspectus iudex in propria causa, quando valorem oportet eum taxare. Dico, rationabiliter vt lucrum recipere possit prout patet per Scot. in 3. Articul. 3. 9 & 12. regulis. Dico, secundum nobilitatem: quia dato quòd negotiatoris merces adducentis tantus est labor, sicut militis cęteris paribus quàm alterius: quia ad nobilitatem finem tendit: sic etiam staret quòd labores, curę &c. essent ęquè nobiles & graues, & tamẽ vnus esset magis necessarius alio, pro isto certè sibi magis debetur cæteris paribus: imò inspiciendum est an res quæ venditur plus vel minus deseruiat vtilitati hominum: plus enim deseruit communitati hominum cæteris paribus necessarij victus & amictus procuratio, quã ea quæ sunt minus vtilia. Dico etiam secundum magnitudinem, multitudinem, & pretiositatem rerum: quia penestica vendens pisum, vel olera, & de vno facili communitati seruiens non tãtum lucri recipere potest, sicut institor ven-
17 dens nobiles & multum vtiles mercantias. † Nec institor in quiete quodãmodo residens cæteris paribus potest tantum lucri recipere etiam de ęquè magna pecunia, sicut adducens res ęquè bonas de partibus longinquis. Et si quilibet secundum statum suum vellet viuere, & secũdum meritum suum sic lucrũ recipere, omnia starẽt eò melius: sed quia penestica de modico pretio & labore tantum vult lucrari, quòd quotidie bonis cibis & potibus repleta sit: & vltra hoc, continuè plus sine ratione ditari: quę si debitè perpenderet, vir nudum panem mereretur. Et institor de modico labore & pretio respectiuè vult se & suos tam delicatè nutri-

nutrire, & pretiosè vestire, sicut vnus de multo maiori summa, grauiori, & vtiliori labore communitati seruiens: & ita discurrendo de alijs. Hinc est quòd quasi omnes auaritiæ, superbiæ, & voluptatis morbo laborant, per quæ sic excæcantur, quòd putant ista ita esse debere.

† Nono, videat sibi vt non sit clericus vel religiosus, 18
quibus prohibetur ne sit talis negotiatio, quæ lege superioris iustè sit prohibita, vt sit illi pœna peccati: quod addo, quia quidam principes videntur aliqua prohibere non simpliciter, sed fortè ne multùm fiant, & sub pœna temporali, si in transgressione mandati reperiatur actum: postmodum verò si sciunt, non puniunt, imò interdum excusant.

Decimò, non debet tantum negotiationi intendere, ne per hoc aliquod eorum negligat, quæ suæ saluti sunt necessaria. Audiat missam die festiuo notabili, ad minus verbum Dei auscultet: non vendat vel emat, sabbati diem, id est, festum violando: locis sacris non negotietur in ecclesijs, capellis, monasterijs, &c. Ieiunet secundum præcepta ecclesiæ, & similia faciat.

Vndecimo, videat ne contractus, quẽ facit sit scandalosus, vel res mali exempli: quia esto quòd omnia præmissa adessent contractui, tamen minus cautum videtur esse talia facere.

SVMMAE.

1 *Venditor secundum communem æstimationem & cursum rem suam vendere debet.*

2 *Medium, quod iustitiæ commutatiuæ requiritur, latum esse decet.*

3 *Venditio rei non sit secundum quod ipsa est melior in natura, sed secundum quod vsui humano est aptior.*

4 *Res vendibilis in quantitate, qualitate & substantia peiorari potest.*

5 *Vendere rem ſecundum hominum communem æſtimationem tutum eſt & neceſſarium.*
6 *Æſtimatio rebus pretium imponit.*
7 *Damnum, quod venditor per venditionem rei incurrit, quando debeat attendi.*
8 *Venditor propter dilationem non poteſt pretium augere, ob accelerationem aũt ſolutionis ipſum minuere poteſt.*
9 *Res cariùs vendi poteſt ratione ſeruitij, quod circa eam fecit venditor.*
10 *Viuere poteſt vnuſquiſq; de labore ſeu honeſto Reipublicæ vtili.*
11 *Negotiatores vituperabiles exterminari debent. Pretium iuſtum rei quo iure agnoſcatur.*
12 *Additio vel diminutio modica pretij rerum nõ tollit æqualitatem iuſtitiæ.*
13 *Probabilitas ſufficit ad æſtimandum rei valorem, ſi dubium ſit an plus vel minus valeat.*
14 *Vendi poteſt carius homini experto, quàm ſimplici.*
15 *Emptor & venditor qualiter circa valorem rei ſe habere debeant.*

De conditionibus, ſecundum quas valor rei vendendæ poteſt cognoſci.

CAP. II.

SECVN-

Ecundus articulus erit de valore rei. Eſt enim inter Dd. magnum dubium, penes quid vẽditor mẽſurare debeat, vel licitè poſsit merces ſuas, vt non ſuperuendat. † Ad hoc reſpondent quidam, quod ſecundum communem æſtimationem vel curſum debet vendere rem ſuam. Sed illud minus generaliter eſt dictum, nec aliquis per hoc faciliter ſcire poſſet rei valorem: tamen quia in vna communitate ſunt interdum de eadem re contrariæ æſtimationes, quarum vtraque eſt erronea, vel mala, vel altera: tum quia interdum multi æſtimant merces aliter, quando parata pecunia ei datur: & aliter, quando terminus ſoluendi prorogatur: tum quia interdum aliquis habet merces raras, adeò vt de eis nulla communitas iudicet vel æſtimet: tum quia in eadem ſpecie vna res vendibilis eſt alia melior, vt vnus pannus alio, piper pipere, crocus croco. Tum quia dato quòd in ſpecie & indiuiduo ſciatur valor: tamen variè interdum & valde citò mutatur æſtimatio. Et tunc iterum dubium eſt penes quid æſtimandus ſit valor: tum etiam quia dato q'uòd aliquis ſciat æquum valorem in cõmunitate, vel aliqui: tamen vnus ignorat forte talem, nec tenetur circuire, & per omnes quęrere. Nec putandum eſt, quòd punctualiter pretium rei ab aliquo ſemper reperiri oporteat: quia, vt dicit Scotus, hoc quaſi impoſsibile eſt, † vnde 1
medium, quod iuſtitia commutatiua requirit & reſpicit, eſt latum: & intra eandem latitudinem non oportet indiuiſibilem punctum attingere æquiualentiæ rei & rei. Et ideo in quocunque gradu citra extrema fiat, iuſtè fit. Et Tho. dicit vbi ſupra: Iuſtum pretium non eſt, quandoque punctualiter determinatum, ſed magis in quadam æſtimatione conſiſtit, ita quòd modica additio vel diminutio nõ videtur æqualitatem iuſtitiæ tollere. Sed quando notabile damnum ſcienter vel ignorãter ex venditione vel emptione rei peruenit, quòd debeat ſcire contrahens: tunc iſto notabili damno reperto vel experto recompenſatio fieri

debeat, vt dictum eſt in ſexta conditione primi articuli. Reſpondetur ergo aliter ſecundum Albericum in 4. diſt. 16. Quòd iuſtum pretium eſt, quod ſecundum æſtimationem fori iſtius temporis poteſt valere res vendita. At illud intelligendum ſcire oportet, quòd pretium rei vendendæ vel emendæ valor, & æqualitas debent vel poſſunt menſurari, vt cariùs vel minus carè vendatur. Plura enim, &
3 præſertim quinq; ſunt inſpicienda. † Non autem debet res vendi ſecundum quod melior eſt in natura, ſed ſecundum quod melior eſt vſui humano. Mus naturaliter melior eſt quàm aurum vel panis, & tamen cariùs venditur, quia vtilior eſt vſui humano, vt tactum eſt primo art. diſt. 19. Videatur ergò primò per mercatorem vel alium, qui vendere vult rem, an res quam vult vẽdere à tempore quo emit, ſit meliorata quò ad vſum eius, quem capiunt homines, aut peiorata: melioratur autem res aliquando naturaliter, aliquando artificialiter, aliquando miſtum ab vtroq;. Exemplum primi: Vinum quod pro potu quęritur, meliùs valet clarum vel defæcatum quàm turbidum aut fęcibus miſtum: & ligna quę deſiderantur ad ſtructuram, vt communiter plus valent ſpiſſa & fortia, quàm gracilia & fragilia. Similiter ad equitandum, meliores ſunt equi octo annorum, quàm trium. Exemplum ſecundi: Quia ad bene tegendum ſe, & expeditiùs agendum, melior eſt pannus formatus in tunicam, quàm non formatus. Exemplum tertij: Ad faciendum ignem meliùs valent ligna ſicca quàm humida: quę & naturaliter & artificialiter quandoq; ſiccantur. Peioratur autem res vendibilis ſecundum Tho. 2. 2. q. 77.
4 Et ſecundum Sco. in 4. ſuper diſtinct. 15. † In ſubſtantia, vt quando de aurichalco fieret ferrum. In quantitate, vt de maiori pondere fieret leuius. In qualitate, vt de puro vino corruptum. Secundò, debet videri an res vendenda ſit meliorata in æſtimatione hominum: & iſte eſt alius modus melioration is, quàm præcedens: quia interdum contingit rem, quæ in ſe ſimpliciter quò ad naturam nec ſubſtãtialiter nec accidẽtaliter eſt mutata in aliquo, & ad minus non meliorata: imò etiã quandoq; peiorata plus æſtimari & deſiderari ab hominibus, quã prius: & tunc dicitur æſti-

æſtimatione meliorata. Et hoc contingit ex varijs cauſis: vtpote quando ante neſciebatur quòd bona eſſet: & iam ſcitur. Aut quia eſt iam eius indigentia, & prius non fuit, vt ſi res valens contra infectionem aeris cariùs emeretur tempore peſtilentię quàm extra illud. Quando autem plures indigent re, & eam habere deſiderant, & minor eſt eius copia, tantò carius æſtimatur & venditur. † Vendere au- 5
tem rem ſecundum æſtimationem hominum eſt neceſſarium & ſecurum. Neceſſarium eſt quidẽ, & oportet ſic fieri, etiam ſi ſcitur ex naturali arte, plus valere, quantò magis in alijs, vbi hoc non ſcitur, vbi æſtimatio principaliter imponit rebus pretium. Idem patet per experientiam. Certum eſt enim, quòd aurum vel argentum melioratum eſt per artem, quando bonum vas factum eſt ex eo: & tamen communiter oportet vendi ſecundum pondus. Patet idem ex alio, quia quantumcunque ſit res venalis, ſi nullus vult pro tanto emere, ſicut valet, oportet vendi remiſsiùs, ſi debet vendi. Ideo dicunt leges rem tantum valere, quantum vendi poteſt, id eſt, ſecundum quod habere poſſunt emptores, qui videlicet ex libertate & electione emant, non quia fatui, arctati, vel decepti. Eſt etiam ſecurum: quia cùm quilibet in propria cauſa ſit ſuſpectus iudex, omnis vendẽs quia ad proprium lucrum affectus eſt, meritò aliquo modo eſt ſibi ſuſpectus. Ergo ſecuriùs multò credit alijs, & maxime communitati, niſi bonam & communem præſuppoſitionem habeat de eius errore. † Quòd etiam æſtima- 6
tio rebus pretium imponat, patet: quia enim quilibet habentem rem venalem oportet dare eò remiſsiùs, quò minùs deſideratur ab hominibus, ſi vult eam vendere, cur nõ poſſet vendere eo pretioſiùs, quò magis deſideratur? Itaq; quis habens rem, quam multi deſiderant, & pro qua vnus præ alio plus alio exhiber, cur non venderet eam cæteris paribus magis danti dimiſsis alijs, qui minus darent? ergo deſiderium hominum videtur rebus pretium imponere. Tertiò ſciat quòd licitum eſt in vtriſque contractibus iſtis permutantem vel vendentem penſare damnum ſuum, non autem commodum ipſius cmentis, ſiue cum quo permutat: hoc dico in cariùs vendendo vel permutando.

Et intelligendo illud ſicut dicit Scotus: Si quis multùm indiget re ſua, & per magnam inſtantiam indicatur ab alio vt vendat vel permutet pro alia re, cùm poſsit ſe præſeruare indemnem: & ex venditione vel permutatione iſta multùm damnificatur: poteſt cariùs vendere, quàm ſi aliàs ſine tali damnificatione venderet et permutaret. Sed ſi emẽs commodum magnum conſequatur ex iſta re ſibi vendita vel permutata, non poteſt cariùs vendi vel permutari, quia maius commodum conſequitur: quia propter maius commodum eius, quod conſequitur, nec res mea eſt pretioſior in ſe, nec mihi melior: & ideo non debet mihi maius pretium apportare. Secus autem eſt, quando damnifico: quia
7 tunc eſt mihi pretioſior, licet non in ſe. † Et vt Thomas dicit, quando aliquis multùm indiget re aliqua, & alius læditur, ſi careat ea: in tali caſu iuſtum pretium erit, vt non ſolùm reſpiciatur ad rem quæ venditur, ſed ad damnum, quod venditor per venditionem incurrit, & ſic licitè poterit aliquid vendi plus quàm valeat ſecundum ſe, quamuis non vendatur plus quàm valeat habenti. Si quis verò multùm iuuetur ex re alterius, quam accepit: ille verò, qui vendidit, nõ damnificatur carendo re illa, non debet eam ſuperuendere, vt ibidem probat. Addunt alij quòd ſi iam rem vendere eſt mihi damnoſum: tunc in tantum ſuperuendere eam, quantum damni ex hoc habeo, bene licet: ſicut prædictum eſt ſuprà, ſimiliter vt Scotus dicit: Si iam non ſum venditurus rem, ſed ſeruaturus eam: quia de communi curſu creditur plus valitura quàm iam valet, & alius vult mihi eam venalem facere: ego poſſum cariùs vendere ex eadem radice: quia reputo probabiliter, quòd iam vendere ſit damnum meum. Non poſſum tamen ſimpliciter tanti vendere, quantum poſtea valitura creditur, aut etiam ſcitur. Sed oportet deducere æſtimationem periculi & curæ circa rem ſeruandam: rem autem quam iam ſum venditurus, nullo modo licet cariùs vendere pro determinato pretio, quàm iam valet. Pro indeterminato verò pretio bene poſſum, ſi de communi curſu nulla eſt certitudo, an poſteà minus vel plus ſit valitura, vt ſi centenarius piperis, qui iam valet centum, detur pro tanto

pretio, quantum valebit vltra annum, contractus eſt licitus, etiam ſi tunc multò plus ſoluturus ſit, vt probat Scotus per c. nauiganti. propter dubium licitum eſt. Dicit etiam Aſtenſis in ſumma libr. 3. titul. 11. quòd ſecundum aliquos, quos non improbat, † licet vendentes non poſsint 8
propter dilationem augere pretiũ: poſſunt tamen propter acceleration em ſolutionis pretium minuere. Vnde eſto, quòd mercator ſtatuat in corde ſuo, quòd pannum, quem habet pro ſex, velit dare pro nouem ſolidis: Ita quòd omni volenti ſibi dare tantum, ſiue ſtatim, incontinenti, ſiue ad terminum certum dare velit, & longè libentiùs ſtatim ſoluenti, quàm vſque ad terminum aliquem. Si talis mercator hoc apud ſe deliberans ſimulque cum hoc de lucro parata ſolutionis cogitans, apud ſe dicat: Licet in corde illud lucrum taxauerim, quicunque tamen pretium paratum haberet, cum quo de lucro meo aliquid ordinare poſſem, de pretio taxato diminuere, talis non eſſet vſurarius. Quidam etiam dicunt, quòd licet cõtractus, quo quis vendit maiori pretio propter dilationem ſolutionis, ſit de ſe vitioſus: tamen excuſari poteſt ex parte vendentis: putà ſi non intẽdat vendere cari* propter tẽpus, ſed propter damnum & laborem, quem imminere ſibi videt in procuratione ſolutionis habendę. Et rectitudo intentionis huiuſmodi apparet, ſi mallet nõ vendere talibus, quàm vendere eis ad credentiam, & quando libentius venderet alijs pro pretio minori, quàm iſtis pro pretio maiori. Vnde licet caſus dubius ſit, non poteſt tamen excuſari, ſi propter credentiam rem plus vendit quàm valet ſimpliciter, vel quàm veriſimiliter ſit valitura tempore ſolutionis: vel ſi non venderet aliter, niſi propter credentiam plus reciperet. Hæc Alexander Lombardus, nec improbare eum videtur Alexander ille. † Quartò principaliter poteſt res vendi cariùs, 9
quàm empta eſt ex parte vendẽtis, videlicet ratione ſeruitij, quod circa eam fecit, vel per induſtriam, prudentiam, ſollicitudinem, ac periculum: vel ratione officij, quod circa eã habuit: & hac ratione collectores hoſpitij, campſores, inſtitores, caupones, penetti, æquiuoq, ſtationarij poſſunt rem nullo modo etiam mutatam, nec in ſe, nec in æſtima-

tione, vendere cariùs quàm emerunt. Et hoc propter sumptus, labores, curas, industrias, pericula, & alias occupatiõs rationales, vel grauamina, quas vel quæ habent in comportando res hominibus vtiles, vel necessarias, conseruando vel exponendo ad commune forum, & ibi stando, vt quilibet indigens prompte possit habere: & ex consequenti multò fortiùs hi qui res aliunde abducunt propter maiora grauamina, quę communiter circa res tales habere videntur. Et illud sic probatur: quia nulla est ratio quare alius artifex pro suo labore possit aliquid recipere, & non talis pro suo, cùm quandoque tam grauiter laboret vnus sicut alius: & tam gratus ac desideratus est hominibus labor huius vt illius. Vnde Apostolus dicit: Vnusquisque secundum suum laborem mercedem recipiet. Vnde etiam sanctus Thomas, vbi prius sic dicit: Potest quis rem cariùs vendere quàm eam emit, vel quia in aliquo rem meliorauit: vel quia pretium rei est mutatum secundum diuersitatem loci vel temporis, vel propter periculum cui se exponit transferendo rem de loco ad locum, vel etiam fieri faciendo & secundum hoc nec venditio nec emptio est iniusta. Hæc iste. Probat etiam ista Scotus, vbi prius sic dicẽs:

10 † Vnumquemque in opere honesto Reipublicæ seruientem oportet de labore viuere. Honesto dixit, propter meretrices, & histriones, & inhoneste viuentes. Sed afferens ista vel conseruans honestè seruit & vtiliter Reipublicæ: ergo oportet eum de suo labore viuere. Nec hoc solùm, sed vnusquisq; potest industriam & solicitudinem iustè vendere. Industria enim istius transferentis res de patria ad patriam requiritur magna, vt consideret quo quæ patria abundet & indigeat, ergo potest iustè vltra sustentationem necessariam pro se & familia sua ad istam necessitatem deputatam recipere pretium correspondens industriæ suę, & vltra hoc aliquid tertio correspondens periculis suis. Ex quo enim in periculo suo transfert, si est translator, vel custodit, si est custos, propter huiusmodi periculum potest securè aliquid accipere correspondens, & maximè si quandoq; sine culpa sua in tali seruitio cõmunitatis damnificatus est: vtpotè mercator transferens quandoq; amisit nauem

uem onustam maximis bonis, & alius quandoq; incendio casuali amittit pretiosissima, quæ custodit pro republica. Hæc omnia confirmantur sic: quia quantum deberet alicui ministro reipublicæ legislator iustus & bonus distribuere, tantum potest ipse, si non absit legislator de republica non extorquẽdo accipere: sed si esset bonus legislator in patria indigẽte, deberet locare pro pretio magno huiusmodi mercatores, qui res necessarias afferẽt, & qui eas allatas seruarent, & non tamen eis & familiæ suæ sustentationem necessariam inuenire, sed etiam industriã & peritiam omnino locare: ergo hoc etiam possunt ipsi sibi in vendendo. † Ex quo patet, quòd vituperabiles ne- 11
gotiatores de republica exterminabiles sunt: qui nec trãsferunt, nec conseruant nec eorum industria meliorantur res vænales, nec certificatur aliquis alius simplex de valore rei emendæ: sed modò emit, vt statim sine omnibus istis conditionibus vendat: exulandus esset iste, quia prohibet immediatam commutationem volentium emere vel commutare œconomicè, & per consequens faciunt quolibet vænale vel versuale carius ementi, quam deberent vtilius vendenti: & sic damnificant vtramque partem. Hæc Sco. Quintò volens rei pretium scire vel rem vendere, consideret vtrum iustum pretium talis rei sit taxatum per legem ciuilem, vel aliam, per consuetudinem, seu communem cursum. Vel an committatur taxatio pretij ipsis contrahentibus. Vnde Scot. dicit: Quale sit pretium alicuius rei iustum, ad quantum se extendat, quandoque lege positiua, quandoque ex consuetudine innotescit: lex enim rescindit contractum, vbi contrahens decipitur vltra medietatem iusti pretij: & tamen infra illud, si ex aliquo appareat iniustitia, debet restitutio fieri correspondens. Quandoque autem relinquitur ipsis contrahentibus seu commutantibus, vt pensata mutua necessitate reputant sibi mutuo dare æquiualens hinc inde, & accipere. Durum est enim inter homines esse contractus, in quibus contrahentes non intendant aliquid de indiuisibili iustitia remittere sibi mutuo, vt pro tanto omnem contractũ comitetur aliqua do-

natio:& ſi iſte eſt modus commutantiũ quaſi fundatus ſuper illud legis Naturæ:hoc facias alijs quod tibi vis fieri ſatis: probabile eſt quando ſunt mutuo contenti volunt ſibi remittere ſi deficiunt ab iſta iuſtitia requiſita, hæc Scotus. Quando autem S. Thomas dicit, vt ſuprà tactum eſt,
22 & hic per Scotum, † quod pretium rerum quandoq; non eſt punctualiter determinatum, ſed magis cõſiſtit in quadam æſtimatione:& ꝙ modica additio vel diminutio nõ videtur tollere iuſtitiæ ꝙualitatem, hoc verum eſt ſecundum iudicium fori contentioſi, & etiam in foro conſcientiæ, quando ignoranter & ſine dolo fit. Sed certè quantũcunq; modicũ minus datur, vel magis accipitur ſcienter puriè ratione emptionis & venditionis, res rationabiliter æſtimatur bona fide, iniuſtum eſt corã Deo. Attentis igitur præmiſsis quinque conſiderationibus & bona fide & intentione præhabita, ſi tunc habetur vel haberi poteſt commodè de pretio rei vendendæ vel emendæ certitudo: quæ in hac materia eſt poſsibilis, ſecundum hanc agendum eſt vendendo vel emendo, ſi verò non, tunc ſufficit quæcunq; probabilis euidentia, quando non eſt aliqua in contrarium. Exempli gratia: ſi vnus homo, qui creditur intelligens & verax, diceret rem tantum valere, vel ꝙ ſic vendidiſſet ſimilem, aut emiſſet; ſi aũt habentur motiua contraria, conſentiatur tunc magis motiuo probabili.
23 † Vbi notandum primò ꝙ quando in tali materia dubitat an plus valeat vel minùs, modica probabilitas ſufficit ad æſtimandũ valorem rei. Cuius ratio eſt: quia etiã communitas ex paruo motiuo mouetur ad æſtimandum rem aliter quàm prius. Sicut ſi piper ſoluiſſet 12. & expertus emeret pro 14. ſtatim homines mouerentur, & cogitantes ꝙ ille aliquod ſciret, propter quod tam remiſsè venderet, vel tam pretiosè emeret: & ſecundum hoc homines regerent ſe emẽdo & vendendo. Secundò notandum, ꝙ ſtans in dubio quid ſit verum pretiũ rei, & committens ementem ſuæ induſtriæ, quem neſcit arctatum vel ſimplicianſi in tali materia, quando bona fide idẽ vendit, talis non videtur conuinci iniuſtus eſſe: nã ſi talis vellet dare decem p rem, quã eram daturus pro octo: quia dubitabam an plus valeret

ret: ego habeo motiuum probabilem in iſta materia ad credendum rem decem valere: ſi non obſtat aliud motiuũ in contrarium. † Et ideo poteſt res aliquãdo cariùs vendi 24
homini experto quàm ſimplici: licet valde ſæpè contrarium fiat & malè, niſi bona fide credatur res valere pretium, pro quo datur. Tertiò notandum, quòd quando dubium eſt quantũ res valeat, tũc magis periculoſum eſt homines per cautelã inducere ad tantum dandum, quã ſimpliciter ſine tali cautela dare pro tanto. Cuius ratio eſt: qa ſi ibi eſt exceſſus, ille eſt maior cauſa iſtius exceſsiuæ emptionis, qui emptorem ad hoc inducit, quàm qui cum ſuo arbitrio derelinquit. Quartò notandum, ꝙ quando quis nec ſcit nec credit communitatem errare, etiam ſi probabiliter dubitat an erret communitas in pretio rei: tunc licitè poteſt rem ſuam ſecundum ꝙſtimationem communem vendere: imò ſi vult vendere, debet in tali dubio ſecundum iſtam vendere, & non ſecundum ſenſum ſuum. Si verò ſcit vel credit communitatẽ errare in æſtimatione pretij rei, tũc nullo modo debet eam ſequi: quia etiam ſi reciperet verũ & iuſtum pretium, tamen faceret contra conſcientiã. Sed neceſſe eſt ſibi, vt videat ne fingat ſibi dubium, vbi habet credulitatem, & econuerſò. Ex præmiſsis patet aliqualiter quis ſit rei valor, & quomodo, ac quot modis emptor vel venditor ſe habere poteſt reſpectu pretij: qa † aut ſcit vel credit A. pretium eſſe ſecundũ erroneã 25
æſtimationem pro re, iſtam non debet ſequi: Aut ſcit vel credit A. pretium eſſe verum non ſecundũ æſtimationem erroneam, iſtam æſtimationem debet ſequi. An dubitat an A. pretium ſit iuſtum puta quia nulla eſt æſtimatio vel erronea de re vendibili: & tunc debet recurrere ad rationẽ penſando ſumptus, & labores, etiam bona fide, prout melius poteſt fieri, nec non melioratione, ſiue realem, ſiue æſtimatam, & iuxta iſta, rem vendere.

SVMMAE.

1 *Commutatio negotiatiua quæ ſit, & qualiter exerceri poſsit.*

Nego-

2 *Negotiatio mediante qua quis lucrum intendit, inhonesti de se nihil habet.*

3 *Venditor bonæfidei non debet aliquid vltra iustum pretium expectare.*

4 *Vendere cariùs rem quàm valeat nunquam licet scienter.*

5 *Venditor potest rem suam secundum communem æstimationem vendere: quamuis dubitet communitatem in taxa pretij errare.*

6 *Venditor de mala fide est suspectus, qui vendit tribus hominum generibus.*

7 *Venditor expertus si det experto ad emendum, & econuersò, alleuiatur contractus mercatorum.*

8 *Venditor nulla verborum cautela emptorem inducere debet ad emendum.*

9 *Emptor expertus pro seruitio inutili circa rem facto, nil velle dare præsumitur.*

10 *Mercator seu negotiator res inutiles & defectuosas faciens, & defectus ex industria obtegens, tenetur ad satisfactionem.*

11 *Præceptum illud legis naturæ, quod tibi nõ vis fieri, alteri ne feceris, qualiter intelligatur.*

12 *Mercator emens vnam rem decem nummis, illico potest eam alij vendere duodecim.*

13 *Mercator pro quacunq; re, causa vel operatione, ratione mercium potest recipere lucrum.*

14 *Mutuans de iure nil potest vltra rem mutuatam vel eius valorem recipere.*

15 *Mutuans pecuniam pro eius vsu principali nil vltra sortem recipere potest: pro secundario autem vsu sic.*

Pecu-

Pecunia vsum duplicem habere potest.

16 *Vsura etsi nunquam licita sit, in quibusdam tamen casibus licet mutuanti de pecunia mutuabili plus recipere quàm mutuauerit.*

17 *Incertitudo quando excusat à dolo seu fraude vsuraria.*

De regulis, secundum quas videri potest qualiter & quomodo mercatores magis vel minus securi sint.

CAP. III.

TERTIVS articulus erit primò de regulis, secundũ quas videri potest quomodo mercatores securi esse possunt, vel minus securi vel insecuri. Et sunt regulæ 24. Et primæ quinque sunt Scoti.

† Prima est commutatio negotiatiua, vbi commutans intendit mercari de re quam acquirit: quia emit non vt vtatur, sed vt vendat, & hoc cariùs: quæ commutatio negotiatiua dicitur pecuniaria vel lucratiua: talis, inquam mercatio est vtilis reipublicæ probat Scot. Quia reipublicæ est vtile habere conseruatores rerum vænaliũ, vt promptè possint inueniri ab indigentibus volẽtibus istas emere. In vlteriori etiam gradu, vtile est reipublicæ habere afferentes res necessarias, quibus ista patria non abundat, & tamen vsus earum ibi est vtilis & necessarius. Ex quo sequitur quod mercator qui affert rem de patria vbi abundat, ad patriam vbi deficit: vel qui istam emptam conseruat, vt promptè inueniatur vænalis à volente eam emere, habet actum vtilem reipublicæ. Secunda regula: † negotiatio qua mediante quis debito modo lucrum intendit, nihil de se inhonestum importat: sed licitum honestum, & vtile bonum sibi & alijs: vt quando aliquis lucrum moderatum negotiando quærit, quod ordinatur ad domus

ſuæ ſuſtentationem, vel etiam ad ſubueniendum indigen
tibus. vel etiam cùm negotiationi intendit propter publi
cam vtilitatem, ne ſcilicet res neceſſariæ ad vitam patriæ
deſint: & lucrum expetit non quaſi finem, ſed quaſi ſti
pendium laborum. Sententia eſt S. Thomæ. Tertia regu
la: mercator talis poteſt iuxta diligentiam ſuam, pruden
tiam, & pericula licitè accipere in cõmutatione pretium
correſpondens. Probat idem quia vnumquenq; in opere
honeſto reipublicæ ſeruientem, oportet de ſuo labore vi
uere honeſtè. Honeſtè dico, propter mererrices, hiſtriones,
& inhoneſtè viuentes. Sed afferens iſta vel conſeruans ho
3 neſtè ſeruit & vtiliter reipublicæ, ergo, &c. † Quarta re
gula: quamuis ad vendentem exigatur vt bona fide nihil
ſe credat ratione venditionis vltra iuſtum pretium reci
pere: tamen alia occaſione poſſet aliquando aliquid reci
pi vltra illud ratione donationis, ſicut aliquando ille ex
peditè & liberaliter daret. Primum patet: quia aliàs nõ ſer
uaretur æqualitas iuſtitiæ inter datum & acceptũ. Secun
dum patet de ſe. Quinta regula, ſatis probabile videtur, q
quando cõtrahentes ſine dolo mutuo de ſe ſunt contenti,
q talem etiã cõtractum concomitet aliqua donatio, præ
ſertim cũ pretij taxatio relinquitur ipſis cõtrahentibus vel
cõmutantibus. Patet, quia præciſa taxatio pretij interdum
ignota eſt vel dubia. Sed durũ eſſet inter homines eſſe con
tractus, in quibus nõ intenderẽt aliquid ſibi mutuò remit
tere de rigore præciſi pretij, vt p tanto omnem contractũ
4 concomitetur reliqua donatio. Sexta regula: quãuis ſpnu
quam liceat ſcienter rem carius vendere quàm valeat, li
cet tamen eam vendere carius quàm empta ſit, ſi eſt me
liorata in ſe vel in hominũ æſtimatione. Primum patet,
quia aliàs iniuſtitiã committeret propter inæqualitatem
dati & accepti ſcienter: ſecundum patet ex melioratione,
de qua vide in 2. artic. in 3 conditione. Septima regula:
quamuis nunquã liceat rem carius vendere ſciẽter, quàm
rationabili æſtimatione credit vel credere debet eam va
lere: tamen quando vendens plus læditur ex carentia rei,
q res etiam in ſe valeat, tunc poteſt eam ſuperuendere ſu
per valorẽ eius tantum quantũ rationabiliter æſtimat, vel
æſti-

eſtimare debet damnum ſuũ. Primum patet ex præcedẽti.
Secundũ patet: quia res, quã alius primò facit venalem,
licet nõ ſit in ſe melior, eſt tamen primo melior. Octaua
regula: ſicut non eſt iniuſtum quando quis ſperat res plus
ſoluturas quã iam ſoluunt, velle eas ſeruare & nõ vende
re. Sed etiam iniuſtũ non eſt feſtinare in vendendo, quan
do quis habet res, quas timet minus ſoluturas, dummodo
nec credat, nec cauſam credendi habeat eas pro tunc mi
nus valere quàm recipit. Patet ex notabilibus ſecundi arti
culi circa 5. conditionem. Dico notanter, quas timet, quia
multa facit homo in ſpe vel timore, ſine conſcientia vel
credulitate. † Nona regula: quando quis nec ſcit nec cre 5
dit communitatem errare in taxatione pretij. Etiã ſi pro
babiliter dubitat an erret communitas, tunc licitè poteſt
rem ſuam ſecundũ æſtimationem communem vendere:
imò ſi vult vendere, debet in tali dubio ſecundum iſtam
vendere, & non ſecundum ſuum ſenſum. Si verò ſcit vel
credit cõmunitatem errare in æſtimatione, nullo modo
debet eã ſequi. Patet ex 2. arti. in 5. cõditione, in 4. nõ. De
cima regula: Quando dubitat in quanto res plus vel mi
nus valeat, tũc modica probabilitas ſufficit ad æſtimandũ
valorẽ rei. patet ibidem. Vndecima regula: Stans in dubio
quid ſit verũ pretium rei, & cõmittens ementem, quẽ ne
ſcit arctatum vel ſimplicianum: ſed expertum ſuæ indu
ſtriæ, & bona fide vendens, ſic nõ videtur contractus in
iuſtus: patet ibidem. Duodecima regula: Sicut cum magis
ſecura conſcientia & fide poteſt vendi res etiam, cuius ve
ra æſtimatio ignoratur, quia vẽditur homini experto cir
ca rem non arctato aliqua neceſsitate, nec habẽti ad eam
inordinatum deſiderium, nec aliqua cautela verborũ, ope
rum, vel ſignorum circumuento vel inducto ad emendũ
eam pretioſius q ſine iſta cautela emeret. † Sic ſine dubio 6
minus eſt ſecurus de bona fide, imò ſuſpectus de mala in
tribus caſibus. Primò, quando venditur ſimplici ſiue inex
perto. Secundò, quãdo ementis eſt neceſsitatus. Tertiò, quã
do ementem aliqua arte ſignorum, factorũ, vel verborũ,
etiamſi vera ſint, inducit ad emendum carius quàm aliàs.
Prima pars patet p quintam. Secunda patet quoad primũ:
quia

quia tunc totum onus æſtimationis venditori incumbit. Quoad ſecundum patet: quia arctatus cariùs emit facili-ter non voluntariè ſimpliciter: ſed voluntariè miſtè, & ta-men propter arctationem emptoris venditor non poteſt plus recipere: ſed potius miſericorditer deberet eũ eo age-re. Quoad tertium patet, quia venditor aut verecũdia du-ctus aut ignorãtia, partim inuoluntariè habitualiter emit maximè quãdo mendacijs circũuenitur emptor. Ex quo etiam patet 13. regula. Quando dubiũ eſt quantum res va-leat, tunc magis periculoſum eſt homines per cautelas in-ducere ad tantum dandum q̃ ſimpliciter ſine tali cautela daret, pro tanto: patet quia ſi eſt exceſſus ille maior cauſa iſtius exceſsiuæ emptionis quo emptorẽ ad hoc induxit, quàm qui eum ſuo arbitrio dereliquit. Decimaquarta re-
7 gula. † Multum alleuiat contractus mercatorum inter ſe, quòd expertus experto dat ad emendum, & econuerſo. Et hoc intellige, quando emptor non eſt arctatus aliqua ne-ceſsitate, vel inordinata affectione impulſus. Primũ patet, q̃a quilibet mercator rationabiliter præſumitur quærere lucrũ ſuum, & pronus eſſe ad ea emẽda, in quibus lucrum habere intelligit, & aliàs non emeret niſi crederet ſe poſſe lucrari. Secundum patet, quia venditor talis habet tunc ti-mere quod ex illa arctatione cariùs emat quàm aliàs fa-ceret emptor: vel q̃ venditor vendat res remiſsiùs. Deci-maquinta regula: Quando homo inexpertus vadit ad in-ſtitores & mercatores publicos, non eſt ſibi periculo ſi mo-dicum exhibet, vel remiſsè emit, niſi probabile motiuum habeat venditorem ex ignorantia, inexperientia, arcta-tione, vel aliquo tali vendere tam remiſsè. Et ipſe proba-biliter poſsit agnoſcere rẽ plus valere. Ratio eſt, quia com-muniter tales inſtitores & mercatores experti ſunt in ſua materia: & conſueuerunt pretioſiùs exhibere quã valeat, & etiã quàm ipſimet pro tali velint dare, & illud multũ al-
8 leuiant facta mercatorum. Decimaſexta regula: † Sicut ad ſecuritatem conſcientiæ facit, quando venditor nulla ar-te vel cautela verborum inducit emptorem nõ arctatum vel ſimplicianum ad emendum cariùs q̃ alias emeret. Sic ad inſecuritatem facit oppoſitum facere: patet ex 5. & 12.

Deci.

Decimaſeptima regula. Sicut in minori periculo ſtant qui vendunt res apud multos inuendibiles & venales, ſic debet ſibi multo magis eſſe ſuſpectus, qui habet rem venalem, vel exercet officiũ vel laborem non poſsibilem apud alium haberi. Primum patet, quia facilius & propin-quius poteſt haberi æſtimatio, quãdo homines non ſunt arctati ad vnus. Secus aũt eſt in ſecundo caſu in quo ſibi multò magis homo debet eſſe ſuſpectus, & valde cauere ne neceſsitate hominũ exigat, aut recipiat vltra rei aut la-boris ſui valorem. Decimaoctaua regula: Nullus artifex ſiue negotiator poteſt aliud recipere pro labore vel q̃ quo-cunq; grauamine ſuo circa rem vendendã vel perſonam ementẽ habito, niſi bona fide credat q̃ ſeruitium huiuſ-modi vtile fuerit, ſit, vel erit, hoc ſolo excepto, quando e-mens ſcit vel ſcire probabiliter & ſine dolo præſumitur, quàm inutilis & nociuus ſit labor aut ſeruitiũ, & nihilo-minus vult habere, & acceptat. † Primum patet, quia nul- 9
lus rationabilis emens vellet dare aliquid pro ſeruitio in-utili vel nociuo. Secundum patet, quia preſumere poſſum quòd volũtariè emat. fortè ad aliquem finem ſibi magis vtilem, quàm venditor videat. Ex iſtis multæ regulæ ſpe-ciales poſſunt inferri, vnde Decimanona regula: Sicut qui frumenta vel alias res vtiles communitati vel neceſſarias & bonas ad hoc principaliter emunt, vt non deſint ciui-tati, patriæ, vel aliqua alia bona intentione non intenden-tes cariſtiam inducere, ſed quandocunq; neceſsitatem vel notabile grauamen pauperum viderint, vendere volunt, iuxta communem & rationabilem æſtimationem, tales non ſolùm licitè, ſed etiam meritoriè poſſunt hoc facere, & aliquando cariſtiam impedire, & ſi nõ omnino ſaltem vt non ingrauetur. Sic illi qui in congregando talia nec communitati proſunt, nec vtilitatem eius intendunt, ſed ſolum lucrum ſuum, nihil niſi cariſtiam expectando, gra-uiſsimè peccant: & ſuo labore quando vel re vel intentio-ne nociuus eſt, nihil omnino merentur, ſed potius deme-rentur, ſicut aliquando contingit, quòd in principio pau-peribus volentibus facere prouiſionem, multum noceret faciẽdo res cariores, & poſtea homines nimis exactionẽt.

Possunt autem vtrique istorum se ex hoc considerare: qui enim intendit caristiam, dolet de fruimentorum copioso prouentu. Alius verò vel lætus est, vel contentus, & non
10 tristis. † Vicesima regula, quæ sequitur etiam ex 18. qui faciunt res inutiles & defectuosas, defectusq; earum ex industria & studiosè obtegunt & occultant, malefaciunt, & tenentur ad restitutionem istius, quod occasione talis occultationis eis datur pro rebus: nisi res, nõ obstante defectu, tantum valeant quantum datur. Et similiter est de habentibus res venales iudicandum. Vicesima prima regula: Quamuis scienter date alicui occasionem periculi vel damni semper sit illicitum, sicut dicere alteri falsum semper est illicitum: tamen non est necessarium quòd homo alteri det semper auxilium vel consilium pertinens ad qualemcunq; eius promotionem, sicut etiam, non teneor dicere veritatem semper quam scio: sed hoc solùm est necessarium in aliquo casu determinato: puta cùm alicui eius curæ subditur, vel cùm non potest ei per aliũ subuenire: verba sunt sancti Thomæ artic. 3. Ex quo elicitur quæ de venditione defectuosæ rei dicta sunt. articulo primo. F. 14. Vnde subdit ibidem ad tertium argumentum. Quãuis homo nõ teneatur simpliciter omni hominiveritatẽ dicere, de his quæ pertinent ad virtutes, tenetur tamen in casu illo de his dicere veritatẽ, quando ex eius facto alteri periculum imminet & detrimẽtum, nisi diceret veritatem, sicut patet in rebus occultè defectuosis per venditionem alienandis. [11] † Vicesima secunda regula nõ semper facit contra charitatem proximi, qui nõ vult proximo suo bonum, quod sibi vellet fieri: sed qui non vult proximo suo bonum, quod sibi deberet velle fieri ceteris paribus, & secundum quod recta ratio dictat: quia sic & non aliter intelligendum est illud præceptum legis Naturæ: quod tibi vis fieri, alteri feceris. Vnde qui vult probare, q proximo ad aliquid tenear, quòd mihi vellem fieri, prius debet probare quòd ego tenear, seu ex debito obligerer facere tale bonum. Exempli gratia: ego emo librum mihi vtilem pro librario, quem alter etiam libenter emisset, quem perueni emendo. Si ergo alterum permississem habitum

brum emere, bene quidem feciſſem: sed non tenebar, imò ego desiderarem si alter prius venisset ad librarium, vt mihi librum dimisisset: sed non erat mihi debitum. Ex isto etiam patet veritas casus super primo articulo F. 15. de sciente merces multas futuras, de quo mihi soli constat, quomodo possum silere & emere secundum forum communem illud ignoratum. Vicesima tertia regula: quamuis sæpè licitè fieri possit, † quòd mercator emat ab 12
vno pro decem, & statim det alteri pro duodecim: eo quod scierit prius de secundo emptore siue etiam prius contraxerit cum eo, quòd emeret rem à primo, tamen timendum est quòd multum cautelosè & dolosè tales contractus fiant. Et ideo non possunt generaliter & simpliciter semper iustificari: propter quod etiam homines magis videntur esse retrahendi à talibus contractibus quàm assecurandi de eis. Primum patet, primò si qui casualiter emisset pro decem, & statim occurreret sibi qui cum gaudio & gratiarum actione 15. dare vellet. Secundò, quando etiam non casualiter talis occurrit, sed etiam scienter; potest enim esse q̃ quis sciat vel verisimiliter præsumat primum venditorem satis esse lucratum, vtpote quia emit p sex & secundum emptorem etiam satis lucratum esse, qa dabit pro 9. Possit ergo valde charitatiuè fieri sic, q̃ vnus solus non haberet totum lucrum, sed multi lucrarentur. Aut si primus dixisset medio, procura mihi emptorem talis rei, ego dabo eam pro sex. Et secundus diceret, procura mihi talem rem, & ego dabo pro ea decem. Similiter si primus vendens habeat rei pretium imponere, vt si princeps vel officialis eius ligna de syluis, plumbum de montanis vellet dare remissius q̃ prius, quid ego habeo iudicare quòd tã nimis remissè vendat, cum benè possit stare, q̃ antea nimis carè vendiderit? Et quia dubiũ est an plus vel quandiu velit tam remissè vendere, non obstante mea remissa emptione possum vendere sicut cõmuniter soluit. Stat etiam q̃ primus vendens habeat mandatũ de nõ vendendo cariùs, vel conscientiã de hoc q̃ plus recipiat: & secundus mandatũ tantum, vel conscientiã de emendo remissiùs, vel primus defectũ sciat in re, propter quã æstima-

tione ſua non plus valet, vel credat multas ſimiles res venturas, propter quas fortè poſtea, rem ſuam vendere non poſſet. Secundus autem ſciat locum, vbi multò plus ſoluet. Inter tot ergo motiua & circunſtantias, quæ & quas primus vendens poteſt habere tam remiſsè vendendi, & ſecundus tam carè emendi, medius non habet cauſam iudicandi, primum nimis remiſsiuè vendere, aut ſecundum nimis pretiosè emere: maximè præſumptis tribus ſuprà 10. 11. 12. & alijs regulis tactis, quòd quilibet eorum bonã fidem & cauſam bene credendi habeat & expertus in materia, & nullus ſit arctatus, nec aliqua cautela aut circunuentio fiat. Viceſimaquarta regula eſt ſpecialiter de campſione ſeu cambio pecuniarum vel aliarũ rerum, quæ eſt quaſi quædam venditio vel emptio vnius monetæ pro alia: & habet quaſi eaſdem difficultates ſicut negotiatio, & quia circa iſtã campſionem multa mala fieri poſſunt,
23 ſit iſta regula. †Pro quacũq; re, cauſa, vel operatiõe poteſt mercator lucrum recipere ratione mercium: pro tanto etiã poteſt campſor recipere lucrum pecuniarum, de quanto iſta res, cauſa, vel operatio circa pecunias locum habet, & exercetur ſicut circa merces. Patet, quia ſicut merces variantur æſtimatione hominum, ſic & monetæ, licet forte non tam communiter, & tam in magna quantitate. Item ſicut poteſt haberi cura, labor, pericula, & alia huiuſmodi circa merces adducendas: ſic circa pecunias ſuo modo. Si ergo propter tales cauſas recipit mercator, quare nõ propter eaſdem campſor? Sic tamen quòd hoc faciat ſicut ſuprà dictum eſt de negotiationibus penſando, bona fide rationabili vel communi æſtimatione pretioſitatem, grauitatem, vtilitatem operis, curæ, laborum, officij & aliorum huiuſmodi: & ſecundum hoc poteſt recipere plus vel minus, vel de quanto communi æſtimatione moneta in melius vel peius mutata eſt. Aut ſi aliqua illarum cauſarũ excuſat, quæ de mutuo exprimitur vt propter intereſſe, id eſt, vitationem damni. Porrò de tertia ſpecie, per quam etiam dominium transfertur, vt dictum eſt primo articulo primi capituli. §. 4. etiam ſpeciales ſunt difficultates. Idcirco de eadem tres ſunt regulæ.

Pri-

†Prima, licet mutuans poſsit de iure recipere vel repetere 14
rem mutuatam vel valorem rei, nihil tamen poteſt vltra hoc, ſi quod fit, pecunia menſurabili recipere, repetere, vel ſeparare, ratione rei mutuatæ, vel ratione mutuationis. Sed bene poteſt recipere aliquid à mutuum recipiente nõ pro mutuo, ſi ſponte vel ex alia iuſta cauſa datur, aut pia. Primum patet ex deſcriptione mutui. Secundum probatur ex intentione ſancti Thomæ & Scoti, quia in mutui datione transfertur dominium: hoc enim ſonat vocabulum mutuo, do tibi meum: ergo qui concedit mutuo, non mãnet dominus pecuniæ mutuatæ. Et per conſequens ſi pro illa pecunia recipiat aliquid vltra ſortem, pro nõ ſuo recipit, ſiue vendit non ſuum. Alia ratio eſt, eſto quòd pecunia maneret ſua: non habet tamen ex natura ſua aliquem vſum, ſicut habent aliqua alia, ex ſe germinantia: ſed tantùm prouenit fructus ex induſtria alterius, ſcilicet vtentis. Induſtria autem huius non eſt eius, qui concedit pecuniam: ergo iſte volens recipere fructum de pecunia vult habere fructũ de induſtria non ſua, quam tamen nõ dedit ſibi iſte alius: ex hoc quod accipit mutuum ab alio. Et hæc etiam eſt ratio, quare per oppoſitũ, fructus pignorum germinantium computantur in ſortem. Tertium patet per Thomam: quia nõ efficitur quis peioris conditionis ex eo quod alteri mutuauit, ſed ante mutuationẽ potuit talia recipere: ergo poſt.

‡Secunda regula: quanuis pro principali vſu pecuniæ nul- 15
lus aliquid vltra ſortem ratione mutui poſsit recipere: tamen pro ſecundario vſu pecuniæ quis poteſt aliquid pretio dignum recipere.

Primum patet ex præcedenti: ſecundum patet, quia tũc pecunia non mutuatur, ſed locatur vel conducitur. Pro cuius intellectu notandum primò, quòd duplices ſunt res: quædam quarum vſus principalis eſt earum conſumptio, ſicut vſus vini principalis eſt vt bibatur, panis vt comedatur. Et talia eorum vſu conſumuntur. Aliæ ſunt res, quarũ vſus principalis nõ eſt earum conſumptio, vt domus vſus eſt inhabitatio, ſecuris ſecatio. Secundò notandum, quod pecunia duplicem poteſt habere vſum, vnum principalẽ,

videlicet consumptionem: secundum distractionem, secundum quod in cõmutatione expeditur, propter quod principaliter est inuenta. Alius vsus eius est secundarius, videlicet vt concedatur solum ad ostensionem diuitiarũ, vel ostentationem, vel ad ponendum eam loco pignoris, vel ad discendum numerare, ipsa mediãte. Ad istos enim fines potest pecunia ipsa locari, sicut equus, vel aliud locabile: & pro vsu isto, retento dominio, pecunia licitè recipitur: & tunc ex toto est contractus locationis vel conductionis, non autem mutuatio, sed mutui datio. Et debet idem pondus restitui, nisi fortè sufficiat locanti æquale in pondere vel valore. Ex prædictis etiam patet, quare licitè pro vsu vasorum argenteorum aliquid potest recipi: quia ibi dominium retinetur apud concedentem. Et eorum vsus principalis non est ipsorum consumptio: tamen quia secundarius vsus vasorum argenteorum posset esse com-
17 mutatio, talem vsum eorum vendere non liceret. †Tertia regula: Quanquam in nullo casu vsura sit licita, tamen in quibusdam casibus licet mutuanti plus de pecunia æstimabili recipere, quàm mutuauit: sed illud non fit propter mutuationẽ, sed propter interesse vel alia de causa. Primũ patet, secundũ patet in multis casibus. Primò ratione pœnæ conuentionalis, duntamen non fiat in fraudem vsurarum. Exempli gratia dicit Scotus: Ego indigeo pecunia mea ad mercandum: cõcedo tamen tibi ad certum diem, adijciens pœnam conditionalem: quòd nisi tali die solueris, quia multum damnificor, alias solues postea tantũ vlterius. Pœna huic adiecta licita est: quia licet me seruare indemnem sic premendo illum, cum quo contraho. Si-
16 gnum †autem quando non est in fraudem vsurarum, manifestum est illud, quando mercator magis vellet sibi solui die præfixo, quàm in crastino cum pœna adiecta. Et per oppositum est in fraudem, quando vltra diem transiri potius, quàm pecuniam ipso die solui vellet.

Secundus casus est ratione interesse, id est, ratione dãni vitandi: debitor enim, ex cuius nõ solutione creditor notabiliter damnificatur, tenetur de iustitia satisfacere creditori de interesse. Et licet ille creditor non potest habere actio-

actionem contra eum in foro exteriori, vtpote quia non sunt pacta vel munimenta: tamẽ in foro conscientiæ debitor tenetur vltra sortẽ ad interesse. Tertius casus est, quando vtrunq; scilicet capitale, & illud superfluũ ponitur sub incerto. Quod probatur extrà de vsuris. nauigãti. §. nõne arguẽdo per locum à simili: quia sicut ibi incertitudo excusat, ita & hic sine pacto etiam licet: quia solus animus sine omni pacto verbali vel alio signo æquiualenti ostendens debitori, quod mutuans nõ mutuaret nisi spe lucri, non facit illum recipiẽtem vltra sortem habere alienum sine pacto, & ideo nec teneri ad restitutionem.

SVMMAE.

1 *Dominium rei temporalis quinq; modis transferri potest.*

2 *Dominium rei non transfertur in accommodatione, locatione, & conductione.*

3 *Donatio qualiter fieri debeat, vt iusta esse dicatur.*

4 *Commodatio liberalis vsus alicuius rei qualis esse debeat, vt iusta sit.*

Permutatio contractus dicitur, in quo rerum dominia transferuntur.

5 *Aequalitas valoris seruari debet in rebus commutatis.*

Venditionis & emptionis contractus quibus concurrentibus dicatur iustus.

7 *Dominium rei non transfertur in mutuata accommodatione, conductione, & locatione, sed vsus tantùm, vel ius vtendi.*

Mutuum seu mutui datio qualiter contrahatur.

8 *Commutante id pro quo commutat non statim recipiente, quid censendum.*

9 *Pretij determinatio pendens ex futuro quando*

licita ſit,& quando non.

10 *Commutatio negotiatiua quando ſit licita.*
Rectum eſt iudex obliqui.

11 *Ignorantia & qualiſqualis coactio voluntariũ ſem per excludunt.*

12 *Commutatio ex quibus cauſis iniuſta eſſe poſsit.*

13 *Iniuſtitia quædam generalis dicitur,ſi res aliena domino inuito vſurpetur.*

De ſpeciebus contractuum ſub compendio quando ſint iuſti, & quando iniuſti &c.

CAP. IIII.

D videndum autem ſub compendio ſecundum Scotũ de differentijs tranſlationum rerum temporalium. † Notandum q̃ in tranſlatione rei tẽporalis, quæ per priuatam perſonam fieri poteſt,ſunt quinq; modi, in quibus transfertur dominium rei, videlicet donatio merè libera,p̃mutatio,emptio,vẽditio,mutuatio actiua,id eſt,mutui datio,ſeu pecuniæ conceſsio. Iſtis quinq; correſpõdent quinq; aliæ tranſlationes ſeu differentiæ. Nam donationi correſpõdet vſus liberalis accommodatio,permutationi correſpondet permutata vel mutuata accõmodatio. Emptioni conductio, vẽditioni locatio. Mutui dationi,mutui acceptio. Mutuationi tamen actiuæ non correſpondet aliquid propriè in trãſlatione vſus rei. In primis quinq; tranſlationibus trãſfertur dominium. † In correſpondentibus verò medijs, videlicet in mutuata accõmodatione, cõductione, & in locatione non transfertur dominiũ, ſed vſus vel ius vtendi, retento dominio : fit etiã aliquãdo tranſlatio rei vnius in alterũ autoritate nõ priuatæ perſonæ, ſed legis,principis, vel cõmunitatis autoritate, vt in p̃ſcriptione et vſucapiõe.

In

In donatione eſt actus merè liberalis. In alijs verò ſecundum quod liberalis. Actus merè liberalis eſt, quãdo trãsferens non expectat aliquam redditioñem debito iuſtitiæ. Actus ſecundum quod liberalis eſt, quando pro eo quod transfertur,expectat aliud ſibi reddi. Ad hoc igitur vt omnia p̃miſſa iuſtè fiãt. † De donatiõe, vt ſit iuſta,exigitur vt 3
ſit liberalis translatio ex parte donantis, & voluntas recipiẽdi ex parte illius cui donatur. Et libertas ex parte ambo rum, huius donandi, & illius recipiendi: & quòd nulla lege ſuperiore prohibeatur iſte vel ille, nec per actũ alterius,à quo dependeãt in iſta translatione. Propter defectum primi,non poteſt quis dare pecuniam fratri minori, quia ille non vult eſſe dominus. Propter defectum ſecundi,non poteſt monachus ſine licentia Abbatis, nec filius familias ſine voluntate parentis, nec etiã clericus in aliquo caſu ſine voluntate,vel ſaltem contra voluntatem Papę. † Vſus libera- 4
lis accommodatio, quæ correſpondet donationi,habet ſimiles leges vt ſit iuſta, quia requirit in accommodante liberam voluntatẽ, & in recipiente quòd velit recipere rem accommodatam ad vſum, & quòd nõ ſit voluntas aliqua legis vel principis obſiſtens illi accommodationi. Permutatio eſt contractus,in qua dominia rerum transferuntur, vt rei vtilis pro re vtili immediatè, ſicut vini pro blado, & huiuſmodi. Et dicitur rerum permutatio, vt do vt des. Talis vt ſit iuſta, exigit primò vt transferens ſit dominus rei, & vt aſsint omnia quæ dicta ſunt in iuſta donatione,præter primum, videlicet liberalem translationẽ. Nam in permutatione,emptione,& vẽditione ac in eis correſpondentibus non eſt merè liberalis translatio ſeu gratuita. Sed ibi transferens expectat aliquid æquiualens ei quod transfertur:propter quod ibi propriè eſt contractus, quia ibi ſimul trahuntur voluntates partiũ. Trahitur enim iſte ad transferendum in illum à commodo, quod expectat ab illo,expectat transferendum in ſe. Secundo exigit in permutatione vt dominus rei ſine fraude ſeruet æqualitatem valoris in commutatis ſecundum rectam rationem. Dicitur, ſine fraude,ad excludendum fraudem in ſubſtantia, quantitate,qualitate, &c. De quibus habes ſupr. materia prima. F.9.

5 † Dicit, ſeruet æqualitatem valoris in commutatis ſecundum rectam rationem attendentem, ſcilicet naturam rei non ſimpliciter, quia ſic melior ſeu nobilior eſt mus quàm panis. Sed ſi attendatur natura rei in comparatione ad vſum humanum, propter quem fit iſta commutatio. Iſta autem æqualitas non conſiſtit in indiuiſibili, ſcilicet eſt ibi (dicit Scot.) iniuſtitia commutatiua medium & magna latitudo, quæ autem ſit iſta latitudo, & ad quantum ſe extendat, ex tribus innoteſcit. Quandoq; ex lege poſitiua, quandoque ex conſuetudine, quandoque autem relinquitur ipſis commutantibus, vt penſata mutua neceſsitate reputent ſibi hincinde æquiualens dare & accipere. Durum eſt enim contractus eſſe inter homines, in quibus contrahentes non intendant aliquid de illa indiuiſibili iuſtitia remittere ſibi aliquid mutuò, vt pro tanto omnem contractum concomitetur aliqua donatio. Et ſi iſte modus commutantium eſt quaſi fundatus ſuper illud legis naturæ: Quod tibi vis fieri, facias alijs Satis probabile eſt, quòd quando ſunt mutuò contenti, mutuò volunt ſibi remittere, ſi deficiunt ab illa iuſtitia requiſita. † Vēditio & emptio 6
vt ſint iuſtę, ſimilia exiguntur. Ibi enim transfertur dominium rei vtilis pro numiſmate, vel econuerſo: quia enim difficile erat res vſuales immediatè cōmutare. Ideo inuentum eſt mediū, per quod talis cōmutatio faciliter fit, quod vocatur numiſma. Et dicitur cōmutatio numiſmatis pro re vtili emptio, econuerſò verò venditio. Ad tales igitur vt ſint iuſtæ, exiguntur ſimilia, ſicut in permutatione dictum eſt: quia oportet ibi conſiderare numiſma ex vna parte, ſicut hic rem permutatam. Addo quòd in his vtriſque contractibus licet mutantem, vel vendentem penſare damnum ſuum, non autem commodum ipſius ementis, ſiue cum quo permutat: hoc dico in cariùs vendendo, vel permutando, & intelligo ſic: Si quis multùm indigens re ſua per magnam inſtantiam alterius inducatur ad vendendū vel eam permutandum pro re alia, cùm poſsit ſe præſeruare indemnem. Et ex iſta venditione vel permutatione multùm dānificatur, ſi poteſt cariùs vendere, quàm ſi aliàs ſine tali damnificatione venderet vel permutaret. Sed ſi emens magnum

magnum commodum conſequetur ex re vendita vel permutata, non poteſt cariùs vendi, vel permutari: quia maius commodum cōſequitur. Nam propter maius commodum eius, quod cōſequitur, nec res mea eſt in ſe pretioſior, nec mihi melius, & ideo nō debet mihi maius pretiū apportare. Secus quando damnificor: quia tunc mihi eſt pretioſior, licet non in ſe. † Mutuata accommodatio, condu- 7
ctio, & locatio, in quibus dominium non transfertur. Sed vſus vel ius vtendi: quia correſpondent permutationi, emptioni, & venditioni: ideo cum eis conueniunt, vt dictum eſt. Et ſimiliter quantum ad conditiones iam poſitas ſeruanda eſt iuſtitia cōſiderando vbi vſum ſicut vbi dominium. De mutui datione, ibi ad iuſtè cōtrahendum mutuum oportet ſeruare equalitatem ſimpliciter in numero & pondere, exceptis quibuſdā. Excipiuntur enim in iſta mutatione duo caſus in genere. Quādoq; enim licet accipere vltra capitale ex pacto, quandoq; ex non pacto. Primum tripliciter, ſcilicet vel ratione pœnę conuentionalis vel ratione intereſſe. Et quandoq; vtrunq; ſcilicet capitale & illud ſuperfluum ponitur tibi incerto, vt declaratum eſt ſuprà. Ex non pacto etiam aliquando licet, vt quando pecunia locaretur alicui ad oſtentandum, vel ad ceruandū, vel ad oſtendendum. Talē enim vſum habet pecunia ex propria natura, & tunc iterum de vſu eius vltra ſortē recipi poteſt: quia tunc non eſſet mutatio: ſed locatio vel cōductio, vt etiam ſuprà dictum eſt in materia tertia, ſcilicet 25. 26 27. Porrò regulæ prædictæ oſtendunt quid iuſtum & quid iniuſtum in commutationibus ſtatim factis. Hoc eſt quando vterq; commutans ſtatim dat illud, & recipit pro quo cōmutat. † Sed quid iuris ſit quando commutans non ſtatim recipit 8
illud pro quo commutat: ſed differtur illa receptio. Attendendæ ſunt prædictæ regulæ datæ ad intelligendum quid iuſtum vel iniuſtum in ſingulis cotractibus. Et inſuper duæ aliæ. Prima, quòd commutans non commutet, vel vendat tempus, quia tempus non eſt ſuum. Secunda, quòd non ponat ſe in tuto ſemper, vt in pluribus. Et ex illis regulis duabus apparent multi caſus ſpeciales: verbi gratia, dicatur feſtum Natiuitatis Domini A. & feſtum Ioannis

Baptiſtæ

Baptistæ B. Iste commutans trradat rem suam alteri in A, Aut igitur tunc venditurus erat eam aut non: sed in B. Si sic, vel determinat tunc pretium secundum quod currit tempus pro A. & tunc facit misericordiam, quia supplet indigentiam proximi, antequàm eam supplere teneatur; quando scilicet expectat solutionem vsque in B. Aut determinat pretium maius quàm sit iustum pro A. Tunc est vsurarius: quia tunc vendit tempus contra primam regulam: & istud probatur extra de vsuris, consuluit. Si autem non esset modo venditurus, sed aliàs quando videretur quod secundum cursum temporis plus posset lucrari. Aut igitur nunc posuit certum pretium aut nõ, sed dimittit certificationem pretij pendere ex aliquo futuro. Si primò ponat pretium secundum quod nunc valet res, non est dubium quin facit misericordiam magnam. Si maius quàm nunc valet, tamẽ non est ita immoderatum pretium, quin tempore solutionis verisimiliter quandoque plus quandoque minus valeat res vẽdita, excusatur ratione dubij: quia contra neutram regulam facit, & probatur per c. naungan. ti. § ratione. Et si obijciatur casum ibidem in tua. Respondetur quòd ibi continetur monitio vtilis: non præceptum
9 necessarium. † Si autem determinationem pretij relinquat pendere ex valore illius rei futuræ: aut ergo pro tempore determinato ipsius solutionis vel aliquo, in quo nõ consueuit regulariter res plus valere quàm tempore solutionis: dico quòd misericordiam facit, vtpote concedo tibi istud pro tanto pretio, pro quanto valebit in B. vel aliquo tempore circa B. Duntamen res illa consueuit communiter esse carior in B. quàm aliquo tempore præcedenti Si autem pretium velit determinare pro tempore determinato hoc modo vt ponat se in tuto lucri, vt in pluribus, et alium in damno: vtpotè volo quòd tantum soluas pro isto quantum valebit in quocunque tempore vsque ad B. quando cariùs vendetur, vsura est: quia ponit se vel partem suam quo ad lucrum, vt in pluribus: & illum cum quo contrahet ad dãnum, vt in pluribus: & tunc habet pro se illud, quòd euenit in pluribus: & contra se illud quod inuenit in paucioribus. Est etiam ibi alia iniustitia: quia aliquo die determinato

minato oportet exponere rem suam venditioni, & non tempore particulari vago: & in isto contingeret quòd minus carè venderetur quam in die crastino inter A. & B. per consequens in tali pacto facit se certum de lucro, vltra quã pro humana industria posset pertingere. Hæ ergo regulæ dictæ sunt de iusto & iniusto in venditione, vel commutatione quacunque pro nunc vel futuro, & hoc loquendo de commutatione œconomica, quæ est quando commutans intendit recipere rem pro qua commutat, non vt mercetur ea, sed vt ea vtatur. † Ideo sequitur de commutatio 10
ne negotiatiua, vbi cõmutans intendit mercari de re quã acquirit. Emit enim non vt vtatur, sed vt vendat, & hoc vt cariùs: & hæc negotiatiua vocatur pecuniaria vel lucrativa. De hac vltra regulas prædictas addunt duo. Primum, quòd talis commutatio sit vtilis Reipublicæ. Secundum quòd talis iuxta diligentiam suam, & prudentiam, & periculà accipiat in commutatione pretium correspondens, vt habes declaratum, sup materia. 2. § 8. Quę autem sit iniusta occupatio rei alienæ patet in translationibus dominij vel vsus rerum, siue sit permutatio, emptio, venditio, donatio, &c. Patet faciliter ex præcedentibus, cùm rectum sit iudex sui obliqui. In donatione non est iustitia, si donans non merè liberaliter donat, vel si contrà voluntatem alicuius à quo dependet in donando donat, sicut patet in illo casu, extrà de censibus, exijt, quòd scilicet visitantes à visitatis nulla recipiant munuscula: & si reciperent, tenentur ad duplum restituere, vel non soluantur à maledictione, quam ipso facto incurrunt, vt dicitur libro 6. † Non au- 11
tem merè liberaliter donat, vel si deceptus, vel quasi necessitate tractus donat: quia ignorantia & aliqualis coactio excludunt simpliciter voluntarium, ex secundo, & hic, & ex hoc sequitur quòd deceptus de eo cui donat, quantum ad illam rationem propter quam donat, non simpliciter donat, & ideo si alicui tanquam propinquo donet qui est propinquus, non simpliciter donat egeno. Consimiliter si alicui tanquam egeno qui non est egenus. Et ideo videant trufatores quandoque diuites existentes, qui tamen tanquam egentes recipiunt eleemosynas illas, ne iniustè

omnia

omnia illa recipiant: quia non est ibi in dante voluntarium propter conditionis ignorantiam, quam respicit in dando. Consimiliter si attractus, vt in vsuris donandis nõ est merè donatio liberalis. Consimiliter dicendum est de accommodatione, licet ibi non sit æqualis defectus propter æquale vitium: quia translatio vsus ad tempus nõ requirit tantam liberalitatem, quàm translatio dominij. †

12 De commutatione rerum dico quòd est iniustitia ex eisdem causis, scilicet deceptione, & inuoluntario, & prohibitione superioris, cui commutans subest in commutando, & ex hoc potest dici iniusta commutatio, quæ fit in ludo alearum & huiusmodi. Iuxta illud ff. de aleatoribus. l. vlti. & extra, de vi. & ho. cleric. super illud. officia in glossa. tamen ista lex non ligat illos, qui viuendo politicè subsunt legi imperiali, quia fortè nullibi sunt hodie: quia ibi præcipuè illa lex consueuit habere locum, vbi municipalia præiudicant imperialibus, vt patet in Italia. In emptione & venditione iniustitiæ tactæ sunt prius tangendo de iustitia in eis. Et iuxta hoc de locatione & conductione ibidem patet. De mutui datione & solutione est iustitia præcipua vsura, cuius vituperatio habetur in nouo Testamento, Luc. 16. Mutuum date, nihil inde sperantes. In veteri Testamento Ezech. 24. Ad vsuram non accommodabitis, & per ecclesiam prohibitio, extrà de vsu. super eod. Præter dictas iniustitias partiales in istis contractibus vel quibuscunque

13 commutationibus † est vna iniustitia generalis, quando aliquis vsurpat rem alienam domino simpliciter inuito, et hoc tam domino proximo quàm domino remoto, scilicet legislatore, qui non vult: imò prohibet rem illam occupari inuito domino, nisi in casibus præscriptionis & vsucapionis. In istis autem nõ est translatio dominij, vtpote in furto & rapina: & huiusmodi est, licet sit violenta occupatio rei, cui est dominium. Et ista iniustitia est manifestior quacunque alia vbi propter solam conditionem defectuosam est iniustitia commutatione, vel translatione sicut casibus supradictis.

SVM MAE

SVMMAE.

1 *Dominiorum rerum distinctio vnde originem traxit.*

Dominia rerum lege naturæ vel diuina pro statu innocentiæ non sunt distincta.

2 *Vsus rerum eatenus debet competere hominibus, quatenus ad conuersationem pacificam & sustentationem necessariam congruit.*

Præceptum legis naturæ de omnibus in communi habendu, quare post lapsum fuerit reuocatum.

3 *Domina rerum non sunt distincta per legem naturæ sed diuinam. Prudentia & auctoritas in legislatore per legem positiuam requiruntur.*

4 *Autoritas duplex est, paterna & politica.*

5 *Autoritas politica duplex est, & iusta.*

Distinctio prima dominiorum iusta esse potuit à lege positiua.

6 *Translatio rerum fieri potest, aut quo ad dominium, aut quo ad vsum. Translatio dominij facta autoritate legis iusta censetur iusta.*

De cautela & origine omnium translationum in rebus temporalibus.

CAP. VI.

VLTIMO

Vltimo nunc videndum est breuiter vnde originaliter proueniat, quòd rerum dominia † sunt distincta, sic quòd hoc dicatur meum & illud tuum, quia illud est fundamentum omnis iniustitiæ in contractando rem alienam, & post omnis iniustitiæ reddendo eam. De quo secundum Thomam pri. 1
ma 2. q. 94. artic. 5. & in solutione tertij argumenti. Et secundum Scotum, vbi supra.

Prima conclusio est. A lege naturæ vel diuina non sunt rerum dominia pro statu innocentiæ distincta: imò omnia erant tunc communia. Patet per Augustinum super Ioan. Hem c. 2. de quo iure defendis villas ecclesiæ. diuino an humano? diuinum ius in scripturis diuinis habemus, humanum autem in legibus regum. Vnde quilibet possidet nõ ne humana voluntate? Nam iure diuino, Domini est terra & plenitudo eius. Iure humano dicitur, hæc domus mea, hæc est villa mea, hic seruus meus. Tolle iura Imperatoria, quis audet dicere, hæc villa mea est? Ideo dicit 8. c. 1. iuris naturæ. 12. q. ita dilectissimus. ratio patet etiam ad hoc duplex: † quia vsus rerum secundum rectam rationem ita debet competere hominibus, sicut cõgruit ad pacificam conuersationem & necessariam sustentationem. Pro statu autem innocentiæ communis vsus sine distinctione dominiorum ad vtrunque istorum plus valuit quàm distinctio dominiorũ: quia nullus tunc occupasset quòd fuisset tunc alteri necessarium, nec oporteret illud per violentiam ab ipso extorqueri: sed quilibet hoc quod occurrisset necessarium, occupasset ad vsum: sic etiam magis fuisset sufficiens ad sustentationem, quàm si præcluderetur alicui vsus licitus per appropriationem illius factam alteri. 2

Secunda conclusio. Illud præceptum legis Naturæ in habendo omnia cõmunia reuocatum est post lapsum ratione, propter eadem duo.

Primò, quia communitas omnium rerum esset contra pacificam conuersationem, cum malus & cupidus occuparet

Esset etiam contra necessariam sustentationem, quia fortiores bellatores priuarent alios necessarijs. Vnde secundo Politi. Politia Aristotelis quæ præfatam conclusionem tenet rationabilior esset politia Socratis qui primam tenuit conclusionem.

Tertia conclusio † reuocato illo præcepto legis Naturæ de habendo omnia communia: & per consequens concessa licentia appropriandi & distinguendi communia, non fiebat actualis distinctio per legem naturæ, nec per diuinam. Non per diuinam, vt patuit per autoritatem Augustini, vbi suprà. Nec per legem Naturæ, quia non apparet quid determinet ad opposita: ipsa autẽ humana industria determinauit non omnia esse cõmunia, ergo aliqua lege positiua fiebat prima distinctio dominiorum, vt igitur illa distinctio sit iusta, oportet quomodo lex positiua talia sit iusta. 3

Quarta conclusio, lex positiua iusta requirit in legislatore prudentiam & auroritatem. Prudentiam, vt secundum rectam rationem practica dictat quid sit statuendum pro communitate. Autoritatem, quia lex dicitur à ligando: nõ autem quacunq; prudentis sentẽtia ligat communitatem nec aliquem, si nulli præsideat: quomodo autem prudẽtia poterit haberi ad excogitandum leges iustas, satis patet. Quomodo autem autoritas iusta, quæ cum hoc requiritur ad legem iustam sequitur. Quinta conclusio: † Quòd prin 4
cipatus est duplex vel autoritas: scilicet paterna & politica. Politica est duplex. In vna persona, scilicet vel in communitate. Prima scilicet paterna iusta est, scilicet ex lege naturæ, qua omnes filij tenentur obedire parentibus: nec ista per legem aliquam positiuam Mosaicã, vel Euangelicam reuocata est, sed magis confirmata. Illa etiam autoritas politica, quæ est super extraneos, siue illa resideat in vna persona siue in communitate, potest esse iusta ex communi consensu & electione ipsius communitatis. Et prima autoritas respicit consensum naturalem, quanquàm non cohabitantes ciuiliter. Secunda respicit cohabitantes qualitercunque nulla consanguinitate, vel propinquitate sibi iunctos: vtpote si ad ciuitatem aliquam ædificandam vel

inhabitandam concurrant aliqui extranei, videntes se non bene posse regi sine aliqua autoritate, poterant concorditer consentire, vt vel vni personæ vel communitati committerent istam autoritatem. Et vni, vel pro se tantùm, vel quòd successor eligeretur, sicut ipse, vel pro se, & tota posteritate eius. † Et ista autoritas politica vtraque iusta est: quia iustè potest aliquis se submittere personæ vel communitati in his quæ non sunt contra legem diuinam: In quibus melius potest dirigi per illum, cui submittitur, quàm per seipsum. Ergo habemus complete quomodo poterit concedi lex positiua iusta, quia ab habente prudentiam, vel in se vel in consiliarijs suis, & cum hoc habente autoritatem iustam aliquo dictorum modorum in ista conclusione. Sexta conclusio sequitur ex his, quòd prima distinctio dominorum poterat esse iusta à lege positiua iusta, siue lata à patre, siue principe iustè principante, siue communitate iustè regente. Et isto modo probabile est factum fuisse. Nam vel Noe post diluuium distinxit filijs suis terras, quas singuli occuparent pro se & filijs suis & posteris, & ipsi de communi concordia inter se diuiserunt, sicut legitur Genes. de Abraham & Loth. Abraham dedit electionem Loth, quam partem mallet eligere, & ipse reliquam vellet accipere. Vel lex aliqua promulgata est à patre, vel ab aliquo electio ab eis in principem, vel à communitate cui ipsamet communitas commisit istam autoritatem. Hæc, inquam lex erat, quòd res tunc non occupata esset primò occupantis. & tunc disperserunt se super faciem orbis terræ. Et tunc vnus occupauit primò vnam plagam terræ: & alius aliam. Ad intelligendum autem quomodò per distinctionem rerum & diuisionem translatio rerum possit fieri in alium hominem, vel communitatem aliam,

6 † Notandum quòd translatio rerum potest fieri vel quantum ad dominium, vt scilicet res à dominio vnius trãseat ad dominium alterius: Vel quantum ad vsum siue ius vtendi manente tamen dominio apud eundem. Et iustitia vel iniustitia in translatione vius, deformes habet regulas iustæ translationis dominij. Hæc ergo translatio dominij potest fieri, vel autoritate publica, siue principis, vel legis autoritate priuata ipsius domini immediatè possidentis. Prima conclusio fit de prima translatione. Translatio dominij autoritate legis iustæ est iusta. Probatur, quia si lex iusta potuit iustè determinare prima dominia, & non minor est autoritas legis, vel principis, quòd habeo hoc pro eodem post diminutionem dominiorum, quàm ante. Igitur post propter eandem causam & eundem finem potuit iustè transferre dominium, postquàm fuerat alicui appropriatum. Et hoc dico quod præscriptio in immobilibus, & vsucapio in mobilibus est iusta translatio, vt patet extrà de præscrip. c. vigilanti. in glo. super illud, aliena. De secunda verò translatione, scilicet quæ fit autoritate priuata ipsius domini immediatè possidentis dictum est in præcedenti materia per totum. Et illud sufficiat pro præsenti de contractibus. Amen.

FINIS.

TRACTATVS SOLENNIS DE CONSTITVTO ILLVSTRISSIMI DOCTORIS D. BALDI DE VBALDIS, DE PERVSIO.

SVMMAE.

1 *Mercator quòd recipiat à me Lugduni centum florenos, & occasione camby faciat mihi dari Romæ 90. nunquid sit licitum.*

2 *Mercator constituit se soluturum fundum: et si non solueret, constituit se soluturum decem qualteria. telligatur, si non solueret.*

3 *Existens Romæ si constituo me soluturum Capuæ, vtrum creditor debeat ire Capuam, vel mittere ad recipiendum solutionem.*

4 *Constitutum nunquid per generalem nuntium possit fieri.*

5 *Institores an possint dominum obligare ad pœnam.*

6 *Verba ista in literis apposita, dabitis illi plenã fidem, quid operentur.*

7 *Scriptura hominis licet semper vigeat, non tamen semper homo consentit.*

8 *Mercator quis dicatur.*

9 *Mercatores & alij artifices an possint inter se facere statuta.*

10 *Consules mercantiæ qui iurant seruare statuta mercantiæ, nunquid obligentur ad periurium, si non seruant statuta quæ continent id quod ius commune.*

Statu-

Statutum, quòd contra scripturas mercatorum non possit opponi exceptio præscriptionis an valeat.

11 *Mercatores vtrum possint statuere, quòd pater teneatur pro filio. Mercatores non possunt statuere contra ius publicum totius ciuitatis.*

12 *Statutum mercatorũ, quo cauetur, quòd contumax habeatur pro confesso, quomodo intelligatur.*

13 *Diuisionis beneficium, quod competit pluribus fideiussoribus, competit pluribus constituentibus pro alio.*

Via sum aduocatus artis lanæ & mercatorum, ideo breuem summam componendam duxi super materia constituti & constituendi, quæ propriè respicit artem mercatorum. Ipsi enim magis vtuntur hac materia, quàm aliquod hominum genus: & hæc materia diuiditur in septem partes. Nam primò quærã circa res. Secundò circa tempus certum conuentionale: item tacitum & legale: item circa conditionẽ. Tertiò circa locum. Quartò circa causam. Quintò circa personam. Sextò circa formam. Septimò & vltimò subdã, quis propriè dicatur mercator.

Redeo ad primum, nunquid sit hoc licitũ, videlicet quòd † mercator recipiat à me in hac ciuitate centum florenos, 1 & occasione cambij faciat mihi dare in ciuitate Neapolis nonaginta? & videtur quòd sic. hæc enim non est vsura, sed periculi pretium: dummodò nõ nimis excedat modũ. Sed secundum generalem consuetudinẽ mercatorum, vt ff. de naut. fœno l. periculi. & iuris fictione dando mihi literas vel constituendo se soluturum Neapoli, non dicitur minus se constituisse: & sic ista cambia permissa sunt vsque ad condignum, vel parum suprà. Secundo quæro circa tempus certum, an possim constituere pro nouem

præſentibus decem vſq; ad annum? videtur quòd ſic, vt extra de donationibus inter virum & vxorem, cap. per veſtras. In contrarium eſt verum, quia illud dicitur præſentatiuum temporis, & cum vſura. vt ff. eo l. hactenus. §. fi. non obſtat cap. per veſtras, quia ibi loquitur ratione licitæ negotiationis, quæ præueniebat lucrum non ratione temporis. Tertiò quæro circa tacitum tempus, quod eſt decem dierum inter præſentes, vt l. promiſſor. ff. eo. inter abſentes arbitrio iudicis, vt l. continuus. §. cùm ita. ff. de verbor. obligat. nunquid per lapſum iſtius temporis, per quem conſtituit ſe ſoluturum mercator, immediatè ſit in mora? videtur quòd non: quia iſtud eſt iniunctum in beneficium, ergo non conuertitur ad odium. Contrarium tenet gloſſ. ff. eodem. l. ſi duo. facit quod not. ff. ſoluto matrimonio. l. ſi mora. Quartò circa conditionem quæro: mercator † conſtituit ſe ſoluturum fundum, & ſi non ſolueret conſtituit ſe ſoluturum decem, qualiter intelligatur, ſi non ſoluerit? reſpondeo, ſi fuerit in mora ſoluendi, vt ff. eod. l. ſi duo. in fin. nunquid autem conſtituto nudo pacto poſſit apponi pœna? dic quòd quantum ad pœnam non ſufficit nudum pactum, vt ff. eod. l. Titius. ſin autem interueneriſt ſtipulatio: tunc aut fideiuſſor poſſet eſſe deteriori loco, quàm principalis propter moram, vt l. centum Capuæ. de eo quod certo loco. 2

Modò venio ad locum, & quãdo locus ſine vlla determinatione ponitur: & tunc ad ius commune refertur, vt l. ſi duo. ff. eod. & ideo ſi in iſta ciuitate, ſit conſtitutum inter duos Senenſes, non poterit cõſtituens hic conueniri, ſi iſti mercatores ſint aduenæ, vt l. hæres. §. 1 ff. de iudi. not. per Dyn. in l. 3. de bo. aut. iu. poſſ. ſin autem eſſet promiſſor reſidens, vel conuerſans, vel non citò receſſurus, poſſet conueniri, vt not. ff. eo. tit. l. eum qui. §. 1. hoc autem patere poteſt ex qualitatibus perſonarum: aut eſt appoſitus locus determinato modo, & ille inſpicitur, vt ff. de ſol. l. quæro. de verb. obl. l. qui Romæ. §. Callimachus. de actio. & oblig. l. traiectitiæ. §. de illo, aut eſt appoſitus locus in voluntate vel in electione creditoris, & eligere poteſt, dummodò ibi inueniat debitorem, vt ff. depoſit. l. Lucius. quæ eſt ad hoc notabi-

notabilis. Secundò circa locum quæro, ſi conſtituo † exiſtens Romæ me ſoluturum Capuæ, vtrum creditor debeat ire Capuam, vel mittere ad recipiendum ſolutionem? & dico quòd ſic, aliàs debitor non eſſet in mora. ff. eo. l. item illa. l. Labeo. de naut. fœno. & ideo ſuper hoc creditor debet conficere inſtrumentum. Venio ad cauſam, & quæro: quid ſit conſtitutum eſt factum ex falſa cauſa, quam conſtituens confiterur eſſe veram? reſpondeo, falſa cauſa appoſita in antecedentia vel conſequentia erroris, id eſt, conſtituti per errorem nihil operatur: vnde contractus inualidus non confirmatur per confeſsionem erroneam. vt ff. eod. l. ſi. ſed dubitatur quid ſi non per errorem, ſed ex certa ſcientia? reſpondeo, ſiquidem nulla præceſsit obligatio valet, vt donum: ſi autem præceſsit, ſed eſt eliſa per exceptionem, agitur ex veteri cauſa non ex donatione, nec de conſtituto: quia videtur exceptionem donare, id eſt, ex cauſa donationis non rem, vt l. ſi maritus. §. ſi quis. & l. hactenus. §. ſi quis. ff. eodem. Item circa cauſam quero, an ſi poſt conſtitutionem prima cauſa eliditur, deſinat cõſtitutum? reſpondeo, aut ibi eliſio infertur in veteri actione & in conſtituto, & eliditur vtrumque, puta pactum de non petendo: aut infertur ſolùm in veteri nõ in noua, vtputa preſcriptio, & non elidit conſtitutum. ff. eod. l. item illa. §. adijcitur. 3

Venio ad primum & quæro primò de perſona nuntij: † vtrum per generalem nuntium poſsit fieri conſtitutum? pone enim, ita reperitur in quodam inſtrumento facto tale nuntium meum ad conſtituendum cum quacunque perſona dans ei arbitrium loquendi quicquid velit in perſona mei. dicit Bartolus, quòd non valet hoc mandatum: quia de eſſe nuntij eſt, quod habeat formam ſpecificam, vt in l. multum. C. ſi quis alteri vel ſibi. & ff. eod. l. licet. & ibi per Bartol. ipſe idem innuit contrarium. ff. de fideiuſſor. l. nuntius. & melius, quia ſicut ſe habet litera, ſic nuntius, & ſufficiunt literę generales, argumen. ff. de inſtito. l. quicunque. §. ſed cùm fullo. quod intellige, vt infrà dicam. Item circa perſonam quæro, vtrum diſcipulus contrahendo vel conſtituendo obliget magiſtrum ſuum? tota die videmus 4

in diſcipulis ſutorum, quòd portant ad cameram ſeu apothecam pannum, deinde vendunt, vel pignorant: an dominus cameræ teneatur? breuiter dicendum videtur, quòd ſi diſcipuli vt diſcipuli, non habeant aliud mandatum, quòd non obligant magiſtrum ſeu dominum. iſte eſt caſus notus in d. §. ſed cum fullo, tamen ſi conſentiente magiſtro conſueuit negotiari in huius apotheca, per hoc conſtituitur inſtitor, & tenetur magiſter, argumento. ff. quod cum eo. l. Titianus. Quæro etiam circa perſonam: an hi
5 inſtitores † poſsint dominum obligare ad pœnam? dic quòd ſic, ſi ſunt pœnæ ex natura contractus: ſecus ſi extra naturam: primùm fallit in officiali fiſci, qui nullam pœnam promittere poteſt, vt l. ſi procurator. §. 1. ff. de iure fiſ. vbi tex. eſt not. vnum etiam adde circa Officiales publicos, quòd non poſſunt agnoſcere bonam fidem, etiam ſi habeant arbitrium, etiam ſi illa bona fides ſit coniuncta obligationi: vnde non poſſunt ſoluere æquitate capitis ſui vnum numum, argumen. ff. de ſolutionibus. l. ſi is cui. §. Flauius. & quod not per Bartol. in l. 2. §. hæc verba. ne vis fiat ei. Modò quæro circa literas mercatorum, vtrum inducant obligationem? & dico quòd ſic duobus concurrentibus, ſcilicet quòd materia patiatur, & quod loquatur diſpoſitiuè. vt ff. eod. l. Lucius, ſecus ſi enunciatiuè: quia tunc probant, ſed non obligant, vt ff. depoſiti. l. Publia. in fin. Et ideo in l. Lucius. ff. de conſtit. pecu. non obligatur inſtitor, quia non promiſit: ſed ſolùm confeſſus eſt. & iſte eſt intellectus illius. l. notabilis.

Quæro an mercator poſsit reuocare literas, antequàm ſoluatur? Dicendum eſt. quòd ſi ſint diſpoſitiuæ, non poſſunt reuocari: ſecus ſi ſint literæ mandati, vt ff. eodem. l. vtrum. §. vnde falſam. Quæro vlterius de iſtis literis:
6 † Dabitis illi plenam fidem, quid operentur iſta verba? Bartolus ponit. ff. de fideiuſſoribus. l. Lucius. & interdum dantur non ſolùm literæ, ſed ſigillum: tu dic quòd ſic debent intelligi, dabitis plenam fidem, & bonam fidem: non enim omne, quod loquitur, credendum eſt: ſed ſi ad bonam fidem ſpectet id, credetur. Si ergo dicit aliquid veriſimile vel vtile, mittenti credi poteſt, argumento. ff. de com-

commodato. l. argentarius. ſin autem pertinet ad ſpoliandum dominum, tunc non debet credi. ff. mandati. l. creditori. in fi. facit l. fi. ff. quod cum eo. Iſtæ ergo literæ intelliguntur, dabitis plenam fidem, ſcilicet diſcreto modo.

Quæritur modò hîc de libris mercatorum: reperitur in libro mercatorum, quòd ego debeo recipere ab eo decem, quæ ſibi mutuaui, vtrum iſte liber probet cõtra mercatorem? Iſta quæſtio eſt dubitabilis: nam aut iſte liber eſt codex rationum, & eſt quemadmodum liber authenticus publicus: quia mercatores gerunt quaſi publicè officium. ff. de edendo l quæro. §. numularios. & tunc huic libro creditur, quaſi publicæ ſcripturæ: nam præſumitur de conſenſu alterius partis hæc ſcriptura facta ab ipſo principio. ff de eden. l. ſi quis ex argentarijs §. rationẽ. & §. ſequen. & argumento eius, quod notatur in auten. de tabellion. §. nos autem. & quia ita conſueuit fieri, argumen. de fideiuſ. l. fi. ſinautem non eſt codex rationũ, ſed eſt quoddam ſimplex memoriale: tunc adhuc idem tali ratione, quia hæc ſcriptura ſemper loquitur. Et ideo ſicut ſi viua vox loqueretur omni tempore, poſſet omni tempore aſſentiri viuæ voci, ita & ſcripturæ: hanc rationem ponit ipſe ff. de donationib. l. nuda ratio. & videtur ratio multũ pulchra. Tamen veritas eſt q̃ licet ſcriptura legis ſemper loquatur, & ſemper conſentiat: † tamen ſcriptura hominis licet ſemper vigeat, non tamen homo ſemper conſentit, ſed conſenſus attribuitur principio. Et ideo alius ex interuallo ſuperueniens non poteſt iungi cum principio: qa nõ eſt actus continuus, vel quaſi continuus, qui requiritur in contrahendo, vt notatur infrà de dona. l. nec pignorãs. de ſacroſan. eccleſ. l. illud. de act. & obli. l. cõſenſu. & ideo iura inuenerunt organa coniungentia ſenſus vtriuſque partis, id eſt, nuntium vel epiſtolã. de donatio. cauſa mortis. l. inter mortis. in quæſtione ergo ſua dico, quòd illud memoriale non plus operatur, quàm confeſsio facta ad obligandum coram teſtibus parte abſente. Fallit in vſurario, propter eius delictum, vt in c. 1. de vſur. in clc. & argu. l. quæro. in fi. de edil. edicto.
7

Sequitur videre de præſentia, vtrum æquiparetur literis?

ris? & dico quòd sic, si fiant sub nomine præsentis, aliàs nō ff quod iussu. l. 1. § si ratum. Sequitur videre de forma: vbi scias quòd si sic dico, Promittis mihi per stipulationem decem, & tu ex interuallo respondes, non valet vt constitutum. ff. eo. l. 1. § 1. sed si non apposuissem illud verbum, per stipulationem, sed dixissem, promittis mihi decem: & tu dixisti, ego desiderabo & respondebo cras: si in crastinum tu respondes quòd sic, istud est constitutum vel saltē pactum nudum: quia verba patiūtur, ita intelligitur quod notatur. ff de pact. l. iuris gentium. § sed cùm nulla. Quid dices de ista forma: Cōstituo Titium pro me soluturum? & videtur quod non valeat, quia promitto alium daturum: veritas est quòd valet: quia quando ad obseruātiam eius, ad quod ego tenеor, promitto alium daturum, intelligitur, quòd faciam & curabo, quòd ille dabit: textus est in l. qui autem. § 1. ff. eodē. & ibi per Bartolum: quod tenementi, quia non est alibi.

8 †Vltimò quæro, quis dicatur mercator? Die quòd vna mercantia non facit mercatorem, sed professio & exercitium. Qua ratione credo in simili, & ratione vnius actus quis non dicatur propriè fœnerator, vt not. ff. de tribut. l. 1. in glo. & ideo statutū, quod loquitur de scripturis mercatorum, non habet locum in vna negotiatione. & vide Bar. in l. legatis seruis. de legatis 2. Et hoc verum, nisi hanc vnam mercantiam præcedat professio seu matriculatio in matricula mercatorum. Nam nomina dicta à professione, acquiruntur profitendo: nomina verò dicta à consuetudine, vel ab vsu, seu ab actuū generalitate, acquiruntur vsu & exercitio, non per vnicū actum: Vnde non dicitur quis aleator, licet semel ludat, nec meretricator, licet semel delinquat: nec lector, licet semel legat, & idem in similibus. Sed nomina, quæ non denominantur respectu actuum in genere, sed respectu vnius actus, puta hoc nomen, homicida, vel adulter, verificantur etiam ex vno actu: vt sicut in se habent esse formale, ita habeant esse nominis. facit l. 3. C. de epis. audien.

9 †Quæro, an mercatores & alij artifices possint inter se facere statuta? & dic & sic. Et ista statuta sunt confirmata à iu-

à iure communi: & ideo non est necesse quòd confirmentur per legem municipalem, vt in auten. de fideiussor. §. fi. & est textus not. Vtrum autem statuta mercatorum valeant in alia curia? & videtur quòd non: quia ipsi non possunt legem imponere alijs officialibus, præsertim superioribus. Sed huic rationi respondetur quòd eorum statutum est confirmatum iure communi: Vnde ius commune imponit legem non ipsi mercatores. vt l. 1. §. meritò. de vete. iure enucl. Et ideo dicunt Dd. quòd si ista statuta mercatorum respiciūt actus eorum, vel fidem actorum, putà est statutum quòd mercator possit conueniri ex nudo pacto, vel quòd scriptura priuata mercatorum faciat plenam fidem. Nam istud statutum valet in quolibet foro, & nedū seculari, sed etiam episcopali, vt notatur in l. ex ca. ff. de posthu. nisi istud statutum referret se ad proprios iudices solùm. Verbi gratia: Si statutum mercatorū diceret, quòd consul mercatorum reddat ius ex nudo pacto, vel quòd credatur testimonio vnius legalis mercatoris, vel quòd non admittant exceptionem contra scriptum mercatoris: tunc illud non seruatur in alio foro, quia nō loquitur in illo: si verò statutum eorum respicit modū procedendi, putà est statutum eorum consuetudine confirmatum, & procedatur de plano sine strepitu & figura iudicij, istud non valet nisi in eorum foro. Vnde coram potestate seruabitur ordo iuris secundum doctrinam Dd. in l. cunctos populos. C. de sum. trin. & fide catho & l. 1. C. de emancipat. 10

†Sed dubitatur, nunquid consules mercantiæ, qui iurant seruare statuta mercantiæ, obligentur ad periurium, si non seruant statuta, quæ continēt id quod ius commune? & videtur quod non: quia ista statuta nō sunt propriè statuta, vt notatur in c. 1. de constitu. libr. 6. tu dic contra per tex. ff. ad municip. l. magistratus.

Quæro nunquid valeat statutum, & contra scripturas mercatorum nō possit opponi exceptio præscriptionis? Et videtur quòd non: nam hoc non potest fieri per pactum, ergo nec per statutū, vt not. C. de decret. decurio in rub. In contrarium, & hoc possit fieri per pactum. ff. de edil. edic. l. quòd si nolit. §. si quis. breuiter dico, quòd valet statutum

tutum eorum: quia possunt statuere aliter quàm disponat ius commune, per illum text. Ad argumẽtum de pacto re. sponde, vt not. ff. de re iudi. l. nec ex prætorio. & l. cp si no. lit. §. si quis. non facit ad propositum: quia ibi loquitur de quadam prouisione inducta in defectum prouisionis hominis, cui renuntiari potest: secus in ea, quæ est inducta mero odio negligentis: vt ff. de fideiussor. l. si quis post.

11 quam. †Quæro vtrum possint statuere, quòd pater teneatur pro filio? Respondeo non, nisi filius mercator patri referat quæsitum ff de edendo. l. prætor §. 2. & est ratio: quia istud statutum est contra ius gentium. Non obstat glo. quæ est in rubrica, de decret. decurio. quia loquitur in statuto ciuitatis, non vnius collegij. Item nõ possunt statuere aliquid, quod sit naturaliter & euidenter iniustum. l. ambitiosa. de decret. ab ordi. faciendis. & notatur C. quæ sit longa consuetu. l. 1. Item non possunt statuere contra ius publicum totius ciuitatis: puta quòd in depositis mercatorum non possit opponi exceptio banni. Item nõ possunt statuere inter alias psonas eis non subiectas, nisi subiiciant se foro, submittendo se vel agendo: nam si agunt, possunt ibidem recõueniri vi iuris cõmunis, vt in authentica, & consequẽter. C. de senten. & l. si idem cum eodẽ. §. sed si mutuã. ff. de iurisdictione omnium iudicum. Sed qd si quis est matriculatus in diuersis artibus? Respondeo, inspice artem, in qua conuenitur: nam ad iudicem illius artis pertinet. ff. de legatis 3 l. legatis seruis. § si vnus. ff. de tributor. l. procuratoris §. si plures. si autem est negotiũ extra vtranq; artem, ad neutram pertinet cognitio: sed ad forũ commune potestatis recurrendum est: textus est notabilis ff. nautæ, caupo. stabul. l. 4. §. eodem modo.

12 †Sed pone quòd statuto eorum cauetur, cp contumax habeatur pro cõfesso, quomodo intelligatur hoc? Respondeo per trinam citationem, nec sufficit vna pro omnibus propter magnum præiudicium, quod inde sequitur ff de iure fisci. l. edicto. §. si tribus. & adde cp quando sententia fertur ex contumacia, oportet cp in sententia fiat mentio de contumacia. ff. de iure fis. l. 2. §. quoties. Teneant etiã prædicti consules & officiales, quod vnus officialis non potest

est intromittere se de tempore alterius officialis. ff. de iure fisci. l. fiscus. §. delatoris. item sciant quòd pendente contradictione coram eis non debent fulminare tenutas seu missionem in possessionem, vt. ff. de iure fisci. l. res. §. 1. & ff. de re iudica. l. à diuo Pio. §. si super rebus. Item si mercator decedit sine hærede, succedunt ei in bonis, quæ habet ibi, non in alijs, argumentum optimum. ff. de iure fisci. l. diuus Commodus. † Item beneficium diuisionis, quod competit pluribus fideiussoribus, competit pluribus constituentibus pro alio, vt in l. fi. C. de constit. pecu. vbi quæsiui vtrum istud beneficium diuisionis possit opponi in executione sentẽtiæ. Dd. tractant in l. exceptionem. C. de probat. sed hic videtur casus, quòd sic. ff de iure fisci l. bona §. fi. sed quid si cõstitui me soluturum id, quod erat relictum in testamento Titij: demum Titius testamẽtum reuocauit, an teneor? die quòd non. ff. de solut. l. fi. de legat. 3. l. cùm quis decedens. in principio. Quid si mercator debebat mihi decem, hæc me mandãte promisit alij: nunquid iste duret obligatus mihi? Respondeo non. ff. de solutionib. l. si debitor. vbi videas. Bald.

FINIS.

CON

CONSILIA DVO DE VSV MARIS, ET NAVIBVS TRANSVEHENDIS, AVTORE DO. RODERICO SVARIO IVRECONSVLTO.

CONSILIVM I.
De Vſu maris.

SVMMAE.

1 *Mare de territorio illius ciuitatis vel loci, cui magis appropinquat, eſſe dicitur.*
2 *Territorium ad quæ ſe extendat.*
3 *Delictum in mari cõmiſſum, vbi & à quo puniatur.*
4 *Vſus maris an omnibus ſit communis: & an præſcriptione acquiri poſſit, ne liceat eo vti. & nu. 7.*
5 *Actione iniuriarum tenetur, qui aliquem etiã ante ædes ſuas piſcari prohibuerit.*
6 *Conſuetudo quænam, non conſuetudo, ſed vſurpatio appelletur.*
8 *Flumina penè omnia publica.*
9 *Imperatoris poteſtas in mare, an ſolùm circa protectionem & iuriſdictionem ſit.*
10 *Ius piſcandi in portu fluminibuſq;, omnibus commune eſt.*
11 *Ius piſcandi an ſit regale.*
12 *Regalia quæ ſint.*
13 *Princeps, quam poteſtatem & ius in mari & eius portubus habeat.*

14 *Princeps, quas res ſua poteſtate alicui cõcedere valeat.*
15 *Prohibitio expreſsè ſcripta de non onerando & exonerando, ad quæ ſe extendat.*
16 *Intellectus cuiuſdam legis Toleti, qua diſponitur in mari, & eius portubus nauium exonerationem & onerationem fieri non poſſe.*

ICADA vno puede hazer carga o deſcarga en los puertos de la mar que eſtan & caen en ſu territorio: o eſtan mas cercanos à la villa o lugar que quiere hazer la tal carga y deſcarga ſin licencia del principe.

Saluo mejor juyzio eſta dubda pareſce que ceſſa para cõtra Sant Ander con quien litigan eſtos concejos de ſant Martin y ſus conſortes actores: Conſtat enim & ſic præſupponitur hunc portum ſancti Martini ſitum eſſe in termino & territorio horum actorum: ex quo ſequitur illum eſſe de ſuo termino & territorio, & in eo habere de iure communi intentionem fundatam, vt poſſent eo vti ad omnem vſum vtilem & neceſſarium: nam † mare, ſeu partic- † cula maris, dicitur eſſe de territorio illius ciuitatis vel loci, cui magis appropinquat glo. eſt illa nota. in c. vbi periculum. § porrò. ſuper parte, territorio. de electio. libr 6. quam gloſſ. Canoniſtæ ſequuntur & extolluni ibi. & alibi, & vltra eos illum ponderauit Bald in pleriſque locis, ſcilicet in c. 1. in princip. colum. quibus mod. feud. ami. & in l. penul. ad finem, C. de inſtit. & ſubſtit. ſub con. fa. dicens per eam quòd fines reperiuntur in mari, & deſignabitur mare per terram propinquam, cui mare magis adiacet, & ſub qua diſtingui conſueuit, vt in authent. vt omnes obed. iudic. § primo. & in l. 2. ccl. C de ſententi. ex breuic. recl. dicens per dictam gloſſ. quòd ille qui

qui eſt in mari, quod regitur per ciuitatem maritimam, vt Ianua & Venetiæ non dicitur eſſe extra diſtrictum: & idē in c. ex literis, ad finem. de proba. & in c. accedens. el. 2. ad
2 finem, vt lite non conteſt. dicens per eam † quòd territorium etiam in aquis ſe extendit, cùm & aquæ menſurabiles ſint: pro his eſt optimus tex. iuncta glo. in c. licet. de ſe. rijs. in parte, circumpoſitis eccleſijs. hoc modo inductus: Papa enim ibi mandat quòd ſi certum genus piſcis in mari capiatur diebus dominicis, fiat in eleemoſynam de eo aliqua portio eccleſijs circumpoſitis mari: dicit gloſſ. præcipuè illis, in cuius territorio captio piſcis facta fuit: & licet antiqui ad hoc non ponderent illum tex. tamen alii qui Moderniorum illum ad hoc extollunt, inter quos fuit Bald. ibi dicens illum tex. ad hoc eſſe menti tenendum, ſcilicet quod mare attribuitur terræ circumſtāti: & quòd locus ſeu particula maris attribuatur loco ſeu territorio, cui eſt propinquior, probat not. tex. in l. inſulæ. ff. de iudicijs. vbi pulchrè Caius conſultus inquit, quòd inſulæ Italiæ, pars Italiæ ſunt, & cuiuſq; prouinciæ: per quam l. Ange. de Peru. inquit fuiſſe deciſum Piſis in conſilio Bar. &
3 bene, quòd de delicto commiſſo † in mari propinquo eorum portui & eorum ciuitati debeat ibi puniri: quia illa particula maris, quantum ad hoc intelligebatur ſubiacere ciuitati Piſarum: quod obtinet ſecundum eum, etiam ſi illa particula maris, eſſet valde remota à loco, ſi tamē nulli alij eſſet propinquior: & pro his bene facit l. vnica. C. de claſſi. libr. 11. quæ lex non eſt alibi ſecundum Bar & idem Ang notanter in l. ſanè. ff. de iniur. & idē tenuit Bar. in l. Cæſar. ff de publ. & ibi probatur. Eſto auido por ſupuesto de neceſſario ſe infiere que ſe ha de pronunciar cō. tra ſant Ander mādandole que no prohiban ni defiendā alos dichos actores ni à otros el vſo del dicho mary puerto en peſcar ni en la carga y deſcarga de peſcados y otras mercaderias, porque temiēdo eſtos actores fundada ſu intencion de derecho comun aſsi por eſtar el dicho puerto en ſu termino y territorio como por ſer comun à todos ſegunderecho natural el vſo de la mar y de ſus terminos: no pue de ſant Ander fundar ſu derecho cōtra ellos ſaluo por

por preſcripcion ganada para les prohibir y defender que no lo hagan ſin ſu licencia y eſto es el derecho que ellos aliegan diziendo que ſiempre gelo prohibieron y defendieron que no lo hizieſſen ſin ſu licēcia. Eſta preſcripcion ceſſa en eſte caſo por dos razones. La vna porq̄ defender el vſo del mar, eſt contra ius naturale, quod † maris vſus 4
communis eſt omnium: & ſic non poteſt quis ſe iuuare præſcriptione ad impediendū & prohibendum aliquem vti mari & portu, & alijs rebus ad vſum communem omnium hominum deputatis, vt Conſultus inquit in l. fi. ff. de vſuca. l. diligenter. in fine. C. de aquæductu. lib. 11. l. præſcriptio. C. de operi. public. Nec obſtat l. ſi quiſquam. ff. de diuer. & temp præſcrip. quia ibi non erat prohibitio ratione præſcriptionis, ſed ratione quaſi poſſeſsionis iure præoccuparionis: quia dum aliquis eſt piſcādo, & ſic eſt in quaſi poſſeſsione iure præoccuparionis à iure naturali p. miſſæ, poteſt alium prohibere à piſcando eodē loco: hæc eſt vera ſolutio, quā gl. ſequuntur & Dd. in dictis legibus: facit l. 7. incipit, Placuit itu. 29. 3. par. vbi indiſtinctē in omnibus rebus deputatis ad vſum communem non ſolùm omniū hominum, vt eſt mare, ſed etiam hominum alicuius ciuitatis diſponit, vt in eis nullo tēpore procedat præſcriptio: eſt caſus not. in l. iniuriarum §. ſi quem tamen. de iniu. ff. ibi, vſurparum tamē & hoc eſt, iuncta gl. vbi caſus, quòd teneatur actione iniuriarum, qui prohibet alium pi- 5
ſcari etiā inter ædes ſuas, nec poteſt contra hoc ſe iuuare ex conſuetudine ſeu præſcriptione: nam cùm hæc ſit quædā vſurpatio, quæ iuri gentium cōtradicit, reprobatur, & nihil operatur. † Conſuetudo enim contra ius diuinum, na- 6
turale, vel gentium, non conſuetudo ſed vſurpatio quædā appellatur, vt in auten. vt nulli iudi. § 1. collat. 9. ſuper hoc tamen longior poſſet eſſe ſermo, niſi quia ad propoſitum non multum hoc attinet, ex eo quòd etiam ſi præſcriptio haberet locum, ceſſat indubitanter in propoſito propter ſecundam cauſam, quæ ſequitur.

La otra razon por do ceſſa preſcripcion en eſta cauſa es porque caſo que lugar ouiera preſcriptiō negotoria para defender y prohibir: aqui ceſſa pues eſtos actores ſiempre

vsaron de su posseſsion en pesca, carga, y descarga, en el dicho puerto sin pedir licẽcia a sant Ander & à vn que sant Ander gelo defendiesse y prẽdasse nunca dexaron de vsar de su derecho y posseſsion y cõtinuarla, lo qual se manifiesta à vn por los articulos y prouanca contraria en que articulauan como siempre prendauan y defendian de do se infiere que si les prohibien y prendauan que vsauan toda via los prendados de su posseſsion y esto basta para excluyr preſcripcion la qual segun derecho no se puede causar: saluo si los prohibidos desistan de su posseſsion y de vsar de su derecho despues dela prohibicion: cum patientia & tẽpore legitimo ad causandam præſcriptionem & ius prohibendi, vt iuris principia docent. Sed cùm hic ex parte actorum nunquam interuenit patientia, imò contradictio, & posseſsionis continuatio, ceſſat præſcriptio
7 indubitanter. † Succedit ergo iuris communis regula, qua isti actores regulariter etiam habent intentionem fundatam, quòd cum vsus maris & portus omnibus sit communis a iure naturali, quòd nemo poteſt prohiberi his vti. l. nemo. ff. de re. diui. cum vulgaribus: imò si prohibeatur, poteſt contra prohibentem agere actione iniuriarum: casus est in l. 2. §. si quis in mari. ff. ne qd in loco publico. & in l. iniuriarum actio. §. si quis me prohibeat. ff. de iniu. & quod plus est, si ante ædes meas aliquem piscari prohibeã, iniuriarum actione teneor, vt Consultus inquit in d. l. iniuriarum. §. si quem tamen.

Pues siendo los de sant Ander como lo son exclusos y no tienen derecho de prohibir ni defender à estos cõcejos la pesca carga ni descarga dellos ni de otros cierto es que no haze para entrellos duda si se requiere licencia del rey: o no pues este es derecho de tercero el qual ni nunca alegaron ni opusieron ni prouaron los de sant Ander, ni deste se quesieron ayudar saluo pretendiendo derecho proprio de defender que no pescassen ni se bizieſſe carga ni descharga sin su licencia y pues deste proprio derecho soa excluſos esto basta para sentenciar el pleyto.

Pero puesto que esto ceſſasse digo q̃ estos pueden hazer pesca, carga, & descarga: en la dicha mar y puerto sin licencia

tia del principe: indubitati iuris Conſulti affirmãt maris omnibus esse communem vsum de iure naturali. l. quædam. l. nemo. l. riparum. §. in mari. ff. de re. diui. l. 1. §. si qs in mari. & l. littora. & l. 2. §. aduersus. ff. ne quid in loco publ. l. ergo. § fi. cum alijs. ff. de acquir. re. domin. intantũ, vt si quẽ ante ędes meas vel prætorium meum prohibeam volentem piscari, actione iniuriarum teneat, vt Cõsultus ait in l. iniuriarum actio. § fin. ff. de iniur. & in d. §. si quis in mari. Sic de portu maris Consultus inquit: sed † & flu- 8
mina penè omnia & portus publica sunt, in l. nemo. ad finem, de rer. diui. ff. & in §. nemo. in libro Inſtit. eodem titulo. Cùm igitur hæc sit regula omnium Consultorum, nec in aliqua dictarum legum fiat mentio de licẽtia principis super hoc obtinenda: cõiecturam accipere debemus non requiri talem licentiam, vt Caius Consultus ait in l. de pretio. ff. de publi. & certè ad dubij satisfactionem hæc sufficiens debuisset esse responsio: qui licentiam principis dicit esse neceſſariam, det legem in hoc requirẽtem: quod nec vsquam relatum est nec receptum, vt contra Saturniũ Consultus inquit in lege 1. ff. de senatorib. Sed ad alleuiandos labores ostenditur euidenter licentiam principis non esse neceſſariam, licet hanc negatiuam fundare nobis non incumberet stante regula prædicta.

† Considerando enim à radice poteſtatem Romani po- 9
puli super mare, seu ius, & dominium de iure communi in eo sibi competens, & per consequens Imperatoris, solummodo fuit circa protectionem & iurisdictionem: sic dixit glo in l quædam. ff. rerum diuiſio. nam cùm text. ibi dixisset mare & littora maris communia esse omnium iure naturali: dicit gloſſ. super parte, littora, quod sunt omnium communia quantum ad vsum & dominium: sunt tamen populi Romani quoad protectionem. Hinc. Bald. ibi ait, qp proprietas maris est nullius, vsus quoad iurisdictionem est Cæsaris. Idem dixit glo. in §. 1. Inſt. de re. diui. hoc est quòd glo. singularis dixit in l. littora. ff. ne quid in loco publi. Nam cùm ibi Consultus loqueretur per verba rigida, dicens littora, in quæ populus Romanus imperiũ habet, populi Romani esse arbitror. subdit, sed magis esse

communem vſum omnibus:quibus verbis ſatis exprimi-
tur nihil poteſtatis Romano populo cõceſſum eſſe ſuper
vſu maris prohibendo ſeu concedendo.

Hinc eſt quòd poſt opinionem Plazen. qui tenuit com
munia omnium, vt aër & mare eſſe ſolius Dei:dixit Ioan.
Faber in §. littorum. Inſtit.de re. diui. quòd aër, & aqua
profluens,mare, & littora maris ſunt communia,& iure
naturali nunquam in alicuius dominio fuerunt: ſed fue-
runt relicta in ſuo iure, & eſſe naturali primæuo,quo om
nia ſunt communia: vnde in Pſal. Omnia ſubiecisti ſub
pedibus eius,oues,&c. Volucres cœli & piſces maris,qui
10 perambulant ſemitas maris.† Portus etiam ad vſum com
munem hominum cedunt:text.eſt in l.nemo.in fin.ff.de
rer.di.ius enim piſcandi omnibus commune eſt in portu
fluminibuſq;,dicit tex.in §.nemo.Inſti.de rer.diuiſ.vnde
Bal.notanter in rub.ff.de rer.diui.4.col.mouens quæſtio-
nẽ, an portus maris hominũ ingenio fabricati ſunt pub.
lici omnium populorum, an ædificantium? concludit q̃
ædificia ſunt ædificantium.l. intantùm.ff. de rer diui.ſed
ipſi portus ſunt publici omnium populorum,cùm aqua
ſit communis,vt in d.§.flumina. ex quo infert fuiſſe re-
uocatum in dubium,an teſtamẽtum factum in portu cu-
iuſdã ciuitatis Soldani, diceretur factum in terris Sarace-
norũ:& dicit q̃ non, quia portus eſt publicus,& ita Chri-
ſtianorum ſicut Saracenorum,ſecundũ eum &c.Nec præ-
dictis obſtat text.in c.1.quæ ſunt regalia.in feu.vbi nume-
rando tex illa quæ ſunt regalia, ponit portus & piſcatio-
num reditus inter regalia, & cum hoc leges huius regni
concordant,quas infrà ſubijciam: nam dico quòd dictæ
leges rectè intellectæ per locũ à ſpeciali determinant quę-
11 ſtionem noſtrã in fauorem actoriũ.† Primò enim inquan
tum ille tex loquitur de piſcationibus, illud ſic intelligen
dum eſt,nõ quòd ius piſcandi ſit regale, nec ſit prohibito-
rium edictũ,ne cui piſcari liceat, ſeu ad alium vſum & cõ-
modum vti mari & portu abſq; licẽtia regali. Sed ſolum
modo conceduntur principibus reditus piſcariarũ conſue
ti, vt eſt gabella ſeu aliud tributũ ſolui conſuetum:de his q̃
in mari piſcatores faciũt,ſeu à mercatoribus de his quæ e-
munt,

munt,aut venduntnã ipſæ piſcationes & maris vſus com
munes omniũ remanent. hoc apertè demonſtrant verba
tex:dicentis,piſcationũ reditus.quæ verba poſtillantes ibi
And.de Yſer. & Iac. de Aluarotis ſic aiunt,piſcationũ re-
ditus(ſubaudi)conſuetus, vt q̃ fiſcus exigit publicũ vecti-
gal piſcariarũ; quia piſcationes in mari de iure cõmunes
ſunt.l.2.& 3 de re.diui.itaq; intelligas de reditu ſeu vecti-
gali:quia piſcationes ſemper ſunt cõmunes,iuriſdictio &
protectio pertinẽt ad regem.hæc illi. Idem dicit ipſe And.
de Yſer.poſtillãdo parrẽ,ripatica, poſitam in d.c.1.ſubdit,
ſcilicet†eodẽ modo intelligas, vt ſint regalia, prouentus, 12
& reditus ex his,puenientes:ripæ.n.& earum vſus eſt pub-
licus ſicut & mare.l.riparũ.ff.de re.diui.& ſic expone rega
lia quantũ ad protectionem principis, quia non alienan-
tur,vt in l.ſed Celſus.ff.de contrah.emp. Et de hoc eſt no-
ta.tex.per quem ſic debet intelligi dictũ c.1.in l.inter pub-
lica. §.fi.ff.de ver.ſign.ibi, vectigal portus vel venaliũ re-
um:item ſalinarũ,& metallorum, & piſcariarum. Et ſic
apertè declaratur per l.partitæ,quæ eſt in 3 part.tit.28.l.6.
incipit, las rentas, vbi titulus ſupra legem ſic ſe habet,en
quales coſas los reyes ylos emperadores hanc ſenorio,ſe-
quitur,lex las rẽtas delas peſquerias ſon delos Emperado-
res y delos Reyes fueron les otorgadas,&c. quæ l.concor-
dat cum d.c.1. ſimili modo intelligendum eſt,q̃ tex.dicit
eſſe quid regale:poſtillat ſic Andræ.de Yſer.in parte,por-
tus, id eſt, reditus ſeu vectigal portus, hoc eſt reditus,qui
prouenit ex his quæ in portu vel ex portu vehuntur: hæc
ſunt regalia: non tamen ipſe portus nec eius vſus,cùm ſit
omnibus cõmunis,vt in d.l nemo & clarè probatur in d.
l.inter publica. & hoc idem ll.partitæ, quas infrà ſubijciã,
& in ripis apertę leges dicunt licitum eſſe omnibus& per-
miſſum nauea cum ſuis mercantijs ibi ligare & reponere,
vt in §. riparum. de rerum diui. & in l.riparum.ff.eo.titu.
ibi,onus aliquod in eis reponere. † Sed licet ſuper his lon 13
giori ſcriptura calamus dilatari poſſit, omittamus iſta ſci
licet quòd ius principes habere poſſunt in mari & eius por
tubus,ſiue à iure, ſiue præſcriptione,aut conſuetudine ac-
quiſitum:cũ per conſuetudinẽ, vel potius vſurpationem,

seu abusum, multa Reges & Principes Imperatoresq; vsur-
pant in mari, & sibi appropriant, vt magistri nostri antiqui clamant, vt de gulfo maris à Venetis & Genuensibus occupato, & similibus, quia licet super his nihil est oppositum, articulatum, nec probatum: attamen nihil ad dubium, de quo quæritur. Sto enim quòd in mari & portubus eius reges & principes aliquod ius haberent, seu acquisiuissent, seu ad concedendũ aliquid in eis, vel siue ad aliquod vectigal in eis imponendum, tamen non ex hoc sequitur quòd ad vtendum eis, vt iura permittunt, esset licentia principis necessaria: quod inferre rediculum esset, stant nanque ista simul, scilicet quòd princeps habeat aliquod ius in his, nõ tamen quòd ex hoc sequatur, vt homines habeant vti rebus communibus, puta portu, mari, fluminibus cum licentia regis, & aliter non: hoc argumento vtitur Bal. in l. item lapilli. 3. col. ff. de re. diui. aqua est communis de iure gentium, ideo conceditur occupanti, nisi ius ciuile prohibeat: sed vbi non reperimus quòd ius ciuile prohibet, ergo stamus iuri naturali gentium, vt
14 in l. quominus. ff. de flumi. & † hoc euidenter ostenditur, nam in rebus publicis, quæ non sunt ita omnibus communia, sicut aer, mare, & portus, princeps habet potestatẽ concedendi illa, vt est casus in l. sacra. §. sciendum. ff. de re. diui. & ibi Cyn. & Bal. dicunt ibi esse casum, quòd princeps potest donare id quod publicum est: per illum etiam dixit Bald. in rubrica de rer. diui. 5. col. quòd princeps possit alicui concedere flumina, facit text. in l. continuus. §. cùm quis. in text. & glo. ff. de verbo. oblig. & l. sed Celsus. ff. de contrahen. empt. per Bart. in l. 1. ff. ne quid in lo. pub. est casus in §. si quis à principe. eiusdem l. 2. eiusdem titu. Sed nihilominus cuique permissum est vti rebus publicis ad communem vsum hominum deputatis absque principis licentia, vt iura sunt nota per totum. ff. & Instit. de rer. diui. per totum. ff. de via publi. & de flumi. nec reperitur edictum prohibitorium super hoc: solùm reperitur edictum prohibitorium, ne quid ædificetur in loco publico, per quod impediatur vsus communis omnium, vt per totum. ff. ne quid in loc. publ. & ne quid in flu. pub. si. quo peius

peius nauigetur. per totum. ff. de flumi. sed eis vti ad vsum deputatum & vtilitatem permissum est absq; aliqua prohibitione, nec licentia requisita, vt dicit tex. in l. 1. ff. ne qd in loc. publ. Et ad prædicta do casum in expresso hanc quæstionem decidentem in l. 1. ff. vt in flumin publ. naui. lice. vbi Vlpianus Consultus pulchrè inquit, Prætor ait quominus illi in flumine publico nauem ratem agere, quominus per ripam onerare aut exonerare liceat, vim fieri veto: dicit glos. ibi, quod ad instar vtile interdictum etiam dabitur de mari, ne quis prohibeatur onerare & exonerare in eius ripa, vt in l. 2. §. si mari. ff. ne quid in loc. publi. quod satis punctualiter decidit dubium assignatũ. Facit tex. in l. 1. C. de littorum & itinerum cust. libr. 12. ibi, & quæcunque naues ex quolibet portu seu littore dimittuntur, nullam concussionem vel damna sustineant. Et vltra prædicta leges partitæ clarius hæc videntur decidere: vna est in 3. parti. titul. 28. l. 6. incipit, las rentas vbi numerando regalia dicit text. las rentas delos puertos & delos portadgos que dan los mercaderes por razon delas cosas que sacan del mar, o dela tierra son delos Emperadores & delos Reyes &c. Sic igitur reditus & vectigalia consueta, eis debentur vt regalia: portus nec aqua maris non nisi solùm quoad protectionem & iurisdictionem, vt dictum est. alia est lex 10 eiusdem tituli, incipit, las cosas, nam cùm in d. l. superiori fuerat iam decisum quæ essent regalia: Subnectitur dispositio quoad res, quæ omniũ sunt communes, in quibus nihil dicit de regalibus: dicit em̃ tex. las cosas, que comunal mente pertenescen alas criaturas que biuen eneste mundo son el ayre y las aguas dela lluuia y el mar y su ribera, ca qualquier que biuiesse puede vsar de cada vna destas cosas segun que le fuere menester & porende todo hombre se puede aprouechar de la mar y de su ribera pescãdo o nauegãdo et haziendo todas las cosas que a su prosun alia est lex 12. incipit, los rios, eiusdẽ tituli, vbi litera, los rios, y los puertos, y los cominos publicos pertenescen a todos los hombres comunalmẽte en tal manera que tambien pueden vsar dello los que son de otra tierra estra ña comolos que biuen y moran en

aquella tierra,o son. & alia ponuntur satis clara in d.l.que
15 faciunt ad propositum:& dato † quòd expressa prohibi-
tio inueniretur scripta super non onerãdo aut exonerando absq; licentia principis, quod est absurdum, & contra omnia iuris principia,tamẽ hoc non extenderetur ad omnia illa quæ isti actores ducerẽt, & extraherent,seu aliqui pro eis ad suos vsus,& se substantandos, vt est casus, & ibi Bar,in l.cætera.ff.de lega.1. in §. sed & si quis.facit l. vniuersi.C.de vectigal.& commiss.

16 † Nec prædictis obstat quædam l. facta in curijs Tholeti,titu. delos montadgos & portadgos. quasi ad finem legis,à qua partes aduersæ auxilio iuris destituti volũt capere fundamentum. Primò quia si d.l.bene consideretur, solùm venit ad disponendum contra eos qui imponebãt & leuabant nouas impositiones & vectigalia in aliquibꝰ locis maris, vbi nunquam tale consuetum erit,quod clarè constat ex verbis eiusdem l. in principio ibi(fueron esso mesmo despues del anno de 64. puestas & introduzidas algunas imposiciones y nueuos derechos en algunos puertos de la mar)& iterum:nueuos portadgos & imposiciones & derechos & cargas y descargas y almoxarifadgos, &c.in proposito non litigatur super hoc, scilicet super vectigalibus aut aliquibus reditibus, si debeantur vel ne,vel cui:sed solùm super iure vtendi mari & portu sito in suo termino & territorio. .Secundò quia d.l. non venit ad disponendum super iure vtendi mari & eius portu,nec ad tale quid prohibendum, vel permittendum absq; licentia regali,sed solùm ad tollendas nouas impositiones causatas & impositas post annum 64. & si contrarium diceretur,esset ex ea inducere legum multarum correctionem, de quibus suprà, esset disponere contra ius naturale gentium, quo vsus maris & eius portuũ sunt omnibus communia. Sed vbi lex loquitur per verba obscura,suppleta, vel subintellecta, nunquã sic intelligẽda est, vt ex ea induc atur aliarum legum correctio:glo.in c.cupientes.§.quòd si per viginti.de electio.lib.6. Tertiò quia d.lex facit in totũ in fauorem actorũ: nam illa loquitur, vt dixi,in nouis impositionibus causatis post annũ sexagesimum quartũ.

Hîc

Hîc non tractamus nunc super impositionibus: & d. l. in quantũ disponit, quæ no se hagan cargas ni descargas, &c. intelligitur in casu in quo disponit, scilicet ad hunc effectum,ne vectagalia seu impositiones ex his leuentur, vt de alijs impositionibus ibi loquitur, non autem venit ad disponendum quibus liceat vti mari & portu, vel vtrum requiratur licentia regis vel ne. Ne illud faciebat ad propositum legis. Quartò quia d.l.est expressa contra reos,dicit enim: que no se haga carga ni descarga saluo en aquellos lugares que se hazia antes ante del anno de 64. assi que en este puerto se hazia de tiẽpo immemorial aca comoesta prouado y assi le queda permiso y en quanto la dicha ley dize que muestren sus priuilegios los quales tienen no se estiende alos puertos que son desde tiempo immemorial a cap.vt in cap.super quibusdam. de verborum significat. saluo alos que por solo priuilegio pretenden derecho assi que à puerto tan an antiquissimo como esto no se estiende la dicha ley:antes ellos tienẽ prescripto derecho de puerto carga y descarga por tan antiquissima possession caso que de derecho comun les fuera prohibido quanto mas siendoles concedido. Hæc sunt quæ in proposito satis vrgent in actorum fauorem, & videor mihi satisfacere ad dubij responsionem. Licet fortè aliquibus aliter visum fuerit, vt & Iureconsultis aliquando accidit. Nam & Proculus volens reprehendere Labeonem, irrisus est à Celso. l. sed an vltrò. ff. de negot.gest. & Sabinus Vlpianum corrigere voluit, & ipse correctus euasit. ff. depositi. l. quod seruus. & apud Vergilium 2. Aeneid.

Cadit & Rhipheus iustissimus vnus.
Qui fuit in Teucris, & seruantissimus æqui:
Dijs aliter visum,&c.

Rodericus.

CONSILIVM II.

De nauibus transuehendis,& mercibus exportandis.

SVMMAE.

1 *Teſtis deponens in cauſa, quæ eius commodum vel incommodum reſpicit, fidem non facit.*
Criminis particeps à teſtificando repellitur.
Criminis participes hi dicuntur, cùm vnius abſolutio alteri prodeſt.

2 *Nauigij locum ob maris impetum, vel hoſtium metum, non ſeruans, non punitur.*

3 *Leges capitis pœnam & bonorum publicationem imponunt exportantibus ad Saracenos ferrum, arma, & lignum ad naues conſtruendas.*

4 *Frumentum vel alias merces exportãtibus quid facto opus ſit, vt de concuſſione non timeant.*

5 *Pœna contra portantes res vetitas appoſita, nõ committitur in portantem ſibi neceſſarias, ſui victus, vel familiæ cauſa & 8.*

6 *Rerum licitarum propter illicitas, quæ in aliqua naui vnà portantur quid probandum ſit, ne confiſcatio fiat.*

7 *Res ob repreſſalias captæ, cur iudici conſignari & præſentari debeant.*

8 *Lex regni, diſponens res exportari vetitas capientem teneri eas intra viginti quatuor horas iudici laci præſentare, vnde originem habuit.*

9 *Capite plectuntur, qui ad hoſtes arma deferunt, & ipſorum bona fiſco applicantur.*

10 *Exceptio hæc, bona ad fiſcum pertinent, quando poſſit ab aliquo opponi.*

IN

IN cauſa quæ vertitur inter quoſdam Genuenſes ex vna parte, & alios mercatores ſuper quadam naui cum multis mercantijs capta, valoris decem millium ducatorum ſub colore quòd ducebantur in terram Saracenorum: defenditur pars ipſorum Genuenſium ſequentibus fundamentis.

Primò ſtat in proceſſu ſufficienter probatum, que los Genueſes cargaron la dicha nao de pannos & otras licitas mercaderias, en valor delos dichos 10. mil ducados, y que los dichos mercaderes vizcaynos por fuerca ſelas tomaron, y robarõ, y aſsi eſta probado, y à vn que en la prouanca ouiere alguna duda ſe deue de ferir iuramento in litem alos dichos Genoueſes pues conſta dela dicha fuerca y robo. l. ſi quando. C. vnde vi e. fin. quod metus cauſa.

Nec obſtat id, quod allegant pro ſe dicti mercatores, ſcilicet quòd dicti Genuenſes portabant arma, & alias res vetitas in terram Saracenorum. † Primò, quia ſolùm hoc probatur per teſtes, qui fuerunt participes in dicto delicto, & habuerunt partem dictarum mercium, & eas inter ſe diuiſerunt: teſtis non facit fidem, quando deponit in cauſa, ſuper qua vertitur ſibi aliquod intereſſe. l. omnibus. C. de teſtib. & dicitur cauſa propria, quando principaliter vel ſecundario commodum ſpectat ad teſtem: gloſſ. & Dd. ibid. l. 1. §. in propria. ff. quando appellan. ſit. ibi, propriam eſſe cauſam. l. nullus. de teſtib. ff. modò ſit cauſa propria principaliter vel ſecundariò, ratione cuiuslibet intereſſe, de quo ponit exempla gloſſa & Dd. in d. l. omnibus. Item particeps criminis repellitur à teſtificando. l. quoniam liberi. C. de teſtibus. & Baldus ibi, etiam ſi ciuiliter agatur: & criminoſitas, quando contingit cauſam, de qua agitur, ſemper repellit teſtem. Baldus in auten. ſi dicatur. C. de teſtibus. dicit gloſſ. in d. l. quoniam liberi. quòd dicuntur participes criminis, ſi vnius abſolutio alteri prodeſſet. ff. de adul. l. denuntiaſſe. §. fin. vel ad qualequale præiudicium

vel

vel commodum. Item dicti teſtes locuti ſunt vno eodem-
que ſermone, quæ eſt præſumptio ſubornationis. l. 3. ff. de
teſti. ibi, vnum eundemq; ſermonem. Itaq; notoriè ſe per-
iurauerunt in duobus. Primò, quia dicũt. quòd illi qui ibãt
in dicta naui, ſtatim confeſsi ſunt, quòd portabant dictas
mercantias ad ciuitatem de Oram. que era lugar defendi-
do notorio eſta que no era aquel el camino ſaluo para el
lugar de Caliz à do yuan las dichas mercaderias. Lo otro
que los tomaron al enrrocamiento del eſtrecho de Gibral-
tar lo qual es falſo antes ſe prueua que yendo ellos cami-
no derecho para Caliz, que es aquen de el eſtrecho los di-
chos partes cõtrarias les hizieron huyr & tomar el viento
cõtrario hazia el eſtrecho y a vn en eſte caſo a vnque paſſa-
ran pues lo hazian por miedo de ſus enemigos eran ſin pe-
2 na: † quia ſi quis metu hoſtium, vel ex impetu maris non
ſeruat locum nauigij, licet in loco prohibito reperiatur, nõ
punitur. ff. ſi quis cau. l. 2. §. ſi quis tamen. ibi, anguſtiæ. l.
Cæſar. ff. de publ. l. imò. de libe. cau. Bald. & Salic. in l. cùm
proponas. C. de nautico fœno. in fi. ergo cùm teſtes in hoc
notoriè ſe periurarunt in alijs nõ faciunt fidem: & ſi teſtis
dicit falſum in vno capitulo, in totum reprobatur dictum
ſuum, etiam in alijs capitulis nõ diuiſis nõ creditur ei tan-
quam periuro, in c. teſtimonium. de teſtib. Bal. in l. ſi ex fal
ſis. in fi. C. de tranſac. eſt caſus in c. pura & ſimplex. 3. q. 9. c.
in noſtra. de teſtib. idem Abb. poſt Innoc. in c. fraternita-
tis. de hæret. & Salic. in d. l. ſi ex falſis. Specul. de teſtib. §. 1
verſic. item quòd de ſuo.

Nec obſtat etiam ſi dicatur quòd etiam per teſtes dictorũ
Genuenſium eſt probatum, quòd portabãt azogue y eſtan-
3 no y algunas botas de vino, quia videtur, † quòd leges ſo-
lùm imponunt pœnam capitis, & publicationem bono-
rum eis, qui ad Saracenos portant arma, ferrum, & ligna-
mina galearum. ita loquitur l. 2. C. quæ res expor. non deb.
c. ita quorundam. & c. ad liberandam. de Iudæ. & ſolùm in
dictis capitulis imponitur pœna ſeruitutis & amiſsionis
bonorum in illis caſibus. ſic etiam loquitur l. cotem. in
princip. ff. de publi. nec obſtat text. in l. 1. C. quæ res expor.
non deb. vbi dicit eſſe vetitum portare ad Barbaros vinum
nec

nec aliud liquamen. idem dicit tex. in l. mercatores. C. de
commer. vbi prohibetur omne commercium cum Barba-
ris. idem text. in c. quod olim. & c. ſignificauit. de Iudæis.
quia illa iura intelliguntur in hoſtibus, quando inter Chri-
ſtianos & eos eſt guerra: quia cùm ſint hoſtes, omne com-
mercium cenſetur prohibitum: ita probatur apertè in di-
ctis legibus. quia Barbari erant hoſtes populi Romani. Sic
etiam dicit glo. in l. non ſolùm. C. de commer. probatur in
d. l. mercatores. ibi, vltra ea loca in quibus fœderis tempo-
re. melior tex. in d. c. quod olim. ibi, quamdiu inter nos &
illos guerra durauerit. Hoc tenet clarè Innoc. & Abb. in d.
c. quod olim. dicentes quòd tempore guerræ omne com-
mercium eſt prohibitum, & omnes merces ſunt prohibitæ
portari ad hoſtes: ſi tamen non ſit guerra, tunc non intel-
ligitur merces prohibita, & non incidit in pœnam portãs
quaſcunq; merces ad Saracenos, niſi eſſet aliqua de merci-
bus contentis in d. c. ita quorũdam. ſcilicet arma, & ferrũ,
& lignamina galearum: cùm illa etiã tempore pacis ſint
prohibita. cum hac opinione expreſſe concordat. l. quintæ
parti. tit. de las. vendidas. l. incipiens, arma. vbi tex. in prin.
dicit, arma de fuſte ni de hierro no deuen vender los Chri-
ſtianos alos Moros, ni alos enemigos de nueſtra fe: & ſe-
quitur tex. otroſi defendemos, que ninguno lieue à ſutier-
ra trigo, ni cebada, ni vino, ni olio, mientra, guerraren
con. Ex qua colligitur, quòd arma indiſtinctè ſunt prohi-
bita, aliæ merces, & victualia, tempore tempore guerræ: &
notorium eſt in noſtro caſu, quòd commercium non erat
prohibitum in Barbaria, vbi eſt Caliz ſegun la coſtumbre,
que eſta prouada, y ſegun la prouiſion de contadores, que
concuerda con la dicha diſtincion: y a vn ay muy gran
preſumpcion de nolleuar las dichas armas aſsi eſta proua-
do por los miſmos que cargaron la dicha nao, mayor-
mente que las dichas naos ſe regiſtraron con todas las
mercaderias, que en ellas yuan, y ſe regiſtraron delante el
Almirante, y ſu teniente, y con aquella ſolemnidad, y-
uan ſeguras. notabilis textus in l. 1. C. de littoris & itine. cu-
ſto. ibi, ita tamen iuncto ibi, vt hoc manifeſtato: nulla con
tra eos poſteà indignatio ſeu concuſsio procedat. li. 12. l. 1. C.
de

de nauic. lib. 11. Ay testigos que estuuieron presentes quando las partes contrarias repartieron las dichas mercaderias que assi robaron alos Genoueses las vieron descoger dezen que enellas no auia armas ni cosas vedadas. † Facit etiam dictum Bart. per illum tex. in d l. 1. C. de lit. & itiner. custo. dicentis, nota istum tex. pro portantibus frumētum & alias merces in alium locum, vt semper vadunt corā officiali communi, & notificent ei ad quem locum pergere voluntnam hoc manifestato non timebunt de aliqua cōcussione, quę contra eos fieri posset. Y a vn los Genoueses eran. hōbres de buena fama, cōtra los quales no es de presumit. l. non omnis. §. a Barbaris. de re mil. & in talibus ex qualitate personarum statur eorum iuramento, tam super rebus, quàm super loco, ad quem vadunt: gl. not. in cle. fi de censi. quā ad hoc cōmendauit Bald. in l. cū proponas. C. de naut. fœn in fi. & in aut. habita. C. ne fil. pro pat. Sed posito quòd omnia supradicta cessassent, y se prouara auer lleuado armas o vino no les preiudica: porque aquello podria ser algunas armas para defensa de la nao, & algū vino para su mantenimiento: & pœna † apposita contra portātes res vetitas, non cōmittitur contra eum, qui portat sibi necessarias sui victus causa vel familię: Bar. & Imo in l. cętera. ff. de leg. 1. Bal. in l. cùm proponas. C. de nau fœ. est casus in l. si publicanus. §. de rebus. ff. de publ. l. vniuersi. C. de vectig. & commis. per gl. in c. super quibusdam. de verb sign. Item quia nec est articulatum nec probarū, que las dichas armas las ouiessen cargado los dichos mercaderes, ni que ellos lo supiessen, ni lo consentiessen antes se prueua que essas herraduras: o hierros de lancas las lleuaua encerradas en vn arca vn moro del a delantado que alli yua. † Et vbi. cunq; in aliqua naui portantur res licitæ & illicitæ, nunquam licitæ confiscantur, nec perduntur propter illicitas, nisi probaretur quòd ille, cuius erant licitæ, fuit conscius et particeps in illo delicto: notabilis textus in l. cotem. §. dominus. ff. de public. Bal. in d. l. cùm proponas.

Facit quod Bal. ibi dicit penul col. quòd ad quem pertineat res illicita, quæ in naui portatur, recurritur ad coniecturas: quia ex qualitate rei & personę Ita dicendum in propo-

posito, que aquellas herraduras puestas en vn arca no es de præsumir que las lleuassen mercaderes; que lleuauant tan grueſſa mercaderia, y que por tan poca cosa auēturassen à perder lo suyo.

Item dato quod portassent arma & alias res prohibitas, fuerunt capti in itinere, non in loco Saracenorū, ni auiendo consumido el delicto podrian arrepentir se: vnde ad minus in totum cessat pœna: quia si aliquis portaret ferrum in Barbariam, & reperitur in itinere, non punitur pœna statuta contra portantes arma ad hostes: argumento l. arboribus. & ibi gloss. de vsufruct. Bal. in d. l. cùm proponas. 2. colu. Idem ibi Salicet. Bald. in l. si quis non dicam rapere. secunda colum. de episcop. & clericis. est casus, & ibi Bald. in l. si fugitiui seruū. C. de seruis fugitiuis. dicens, quòd in dubio magis iudex debet absoluere, quam condemnare: & hoc, secundum Dd. procedit sine dubio, quando lex vel statutum loquitur per verbum significans consummatum delictum, vt est in casu nostro: per hoc l. 2. C. quæ res exporta. non debe. ibi, vendiderit. l. 2. C. de comm. rec. ibi, venundatæ.

Sed sto quòd hæc cessassent, dico quòd partes contrarię statim quòd ceperunt dictas mercantias fuerunt obligati illas manifestare coram iudice vel alio publico officiali, ne fraus posset committi, sed coram eis manifestæ essent, quę res ibi portabantur, aliàs de facili quis derobaret nauim cum mercantijs, & ipsemet ibi supponeret res vetitas, & diceret ibi inuenisse, & hoc probaret cūm particeps in delicto: pro quo allego singularem conclusionem Bald in auten. sed omnino. § colum. C. ne vxor pro mari. vbi Bald. dicit post Iacob. quòd † in casu quo alicui est permissum † capere res alicuius propter repressalias, quòd res captæ debent iudici consignari & præsentari, ne furtum vel fraus committatur in ipsis rebus, vel in præsentia publicarum personarum fiat de rebus inuentarium bona fide: alias si hoc non fiat, dicitur esse in dolo, & iurari posset contra eum in litem, nisi immediatè iudici præsentaret, & consignaret cùm primùm potest. & adhuc lex Henrici quarti Toleti facta anno M. 472. petitione 27. expresse dispo-

nit,

8 nit, † quòd qui ceperit res vetitas, quæ extrahuntur extra regnum, debet præsentare infra viginti quatuor horas iudici loci magis propinqui, vt fraus cesset faciunt ea quę notantur in l. si quis in seruitute. ff. de furt. & in l. ait prætor, §. si debitorem. de reuoc. his, quę in fraud. cred. & in l. capite quinto. de adult. & in l. 1 C. vbi de curial. Item quia nos son partes las partes cõtrarias para pedir estos bienes: quia

9 †pœna apposita contra portantes arma ad hostes est pœna capitis, & bona fisco applicantur. l. 2. C. quæ res export. non deb. & in l. mercatores. C. de commerc. l. cotem. in pr. de public. d. l. arma. titul. delas vendidas. 5. parti. quæ dicit quòd bona pertinent fisco, y el cuerpo es à merced del Rey: de iure Canonico idem in bonis: & portans est seruus capientis. c. ita quorundam. & c. ad liberandum. de Iudæis.

10 †Item quia hæc exceptio, bona pertinent ad fiscum, nunquam potest opponi ab aliquo nisi post sentẽtiam latã in fauorem fisci. not. tex. in l his consequẽter ff. famil. ercis. l. 2. & gloss. ff. si ager vectig. Bald. in l. cùm seruum. C. de ser. fugi. Bald. in l. ex facto. §. Iulianus. ff. de vulga. Bart. in d. l. his consequenter. & in l. 2. ff. de except. rei iudic. & ita consului ego cum alijs aduocatis maxima attenta qualitate personarum, quæ ducebant dictas mercantias.

FINIS.

Laus Deo semper.